ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา

พัชรี แซ่สุ้น

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
กุมภาพันธ์ 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหา”
ของ นางพัชรี แซ่สุ้น
ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง)

.....ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สนม ครุฑเมือง)

.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์เปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ์)

อนุมัติ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมพร หลินเจริญ)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
7 ก.พ. 2560

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.สนม ครุฑเมือง ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ คำปรึกษาและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ สนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอดในทุกขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ สายแสง ประธานสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์เปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่อง เติมเต็มสิ่งที่ขาด จึงทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดทั้ง 77 จังหวัด ที่ได้อนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานท้องถิ่น และขอกราบขอบพระคุณเจ้าของผลงานทุกเล่มที่นำมาอ้างอิงเพื่อให้งานวิจัยเล่มนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณมารดา ที่มอบความรักเป็นแรงบันดาลใจและกำลังใจที่ดีแก่ผู้วิจัยเสมอ

คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นความกตัญญูแด่คุณบิดามารดา ตลอดจนคุณครูอาจารย์ทุกท่านนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พัชรี แซ่สุ้น

ชื่อเรื่อง ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหา
ผู้วิจัย พัชรี แซ่สุ้น
ประธานที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สนม ครุฑเมือง
กรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ
ประเภทสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. สาขาวิชาภาษาไทย,
มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2559
คำสำคัญ ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค ความขัดแย้ง การแก้ไขปัญหา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค และเพื่อเปรียบเทียบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค โดยวิเคราะห์ความขัดแย้งต่าง และวิธีการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่นจำนวน 231 เรื่อง จาก 4 ภาค จำนวน 77 จังหวัด โดยใช้กรอบแนวคิดความขัดแย้ง จำนวน 4 ประเด็น และกรอบแนวคิดการแก้ไขปัญหา จำนวน 16 ประเด็น ผลการวิจัยพบว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลำดับแรกนั้นทั้ง 4 ภาค มีความขัดแย้งเหมือนกัน คือ ความขัดแย้งกับผู้อื่น ความขัดแย้งในลำดับที่ 2 ภาคกลางและภาคอีสาน คือความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในขณะที่ภาคใต้คือ ความขัดแย้งกับตนเอง ภาคเหนือคือความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้งในลำดับที่ 3 ภาคกลาง คือ ความขัดแย้งกับตนเอง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ภาคใต้ และภาคอีสาน คือ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ภาคเหนือ คือ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความขัดแย้งในลำดับที่ 4 ภาคเหนือและภาคอีสาน คือ ความขัดแย้งกับตนเอง, ภาคใต้ คือ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ประเด็นในการแก้ไขปัญหาพบว่า ลำดับที่ 1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน สำหรับภาคใต้ คือ การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น, ลำดับที่ 2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ คือ ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสาน สำหรับภาคกลาง คือ การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น, ลำดับที่ 3 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นคือ ภาคเหนือ และภาคอีสาน สำหรับภาคกลางคือ การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ สำหรับภาคใต้คือ การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น นอกจากนั้นจะมีความต่างและความเหมือนกันบ้าง สำหรับประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่ปรากฏ หรือปรากฏน้อยมากซึ่งเหมือนกันทั้ง 4 ภาค คือ การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง และการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม

Title	THE MYTH FROM REGIONAL LITERATURE OF 4 CULTURAL AREAS : AN ANALYSIS OF CONFLICTS AND THEIR SOLUTIONS.
Author	Patcharee Sairsoon
Advisor	Associate Professor Sanom Krutmuang, Ph.D.
Co-advisor	Associate Professor Suwattana Liamprawat
Academic Paper	Thesis Ph.D. in Thai Language, Naresuan University, 2016
Keywords	The Myth from Regional Literature of 4 Cultural Areas, Conflicts, Solutions

ABSTRACT

This research study aimed to analyze the conflicts and solutions found in the myth from regional literature of 4 cultural areas and to compare the conflicts and solutions found in the myth from regional literature of 4 cultural areas. Conflicts and solutions of the plot in 231 mythes and 77 provinces were analyzed using the framework of conflicts consisting of 4 categories and the framework of solutions consisting of 16 categories. The findings revealed that 'conflict with others' was the number one category of conflicts of the myth from regional literature of 4 cultural areas. 'Conflict with supernatural power' was ranked second in the Central region and the Northeastern region whereas 'conflict with self' was ranked second in the Southern region, and 'conflict with nature and environment' was ranked second in the Northern region. 'Conflict with self' and 'conflict with nature and environment' were ranked third in the Central region whereas 'conflict with nature and environment' was ranked third in the Southern region and the Northeastern region, and 'conflict with supernatural power' was ranked third in the Northern region. 'Conflict with self' was ranked fourth in the Northern region and the Northeastern region whereas 'conflict with supernatural power' was ranked fourth in the Southern region. As for the solutions, it was revealed that 'solving the problems by oneself or by others' was ranked first in the Central region, the Northern region, and the Northeastern region whereas 'solving the problems by punishing oneself or others' was ranked first in the Southern region. 'Solving the problems by using

supernatural power' was ranked second in the Southern region, the Northern region, and the Northeastern region whereas 'solving the problems by punishing oneself and others' was ranked second in the Central region. 'Solving the problems by punishing oneself and others' was ranked third in the Northern region and the Northeastern region whereas 'solving the problems by avoiding or surrendering' was ranked third in the Central region, and 'solving the problems by oneself or by others' was ranked third in the Southern region. And 'solving the problems by neutral and by compromise appear few same from 4 cultural areas.

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	**บทนำ**	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	จุดมุ่งหมายของการวิจัย	4
	ขอบเขตการวิจัย	4
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
	วิธีดำเนินการวิจัย	5
	ข้อตกลงเบื้องต้น	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2	**เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	9
	เอกสารที่เกี่ยวข้อง	9
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	44
3	**วิธีดำเนินการวิจัย**	51
	การศึกษาและรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา	51
	การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	52
	การศึกษาและรวบรวมตำนานท้องถิ่น ทั้ง 4 ภาค	53
	การคัดเลือกตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค	53
	การนำเสนอข้อมูลของการศึกษาวิจัย	57
4	**การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค**	59
	ตำนานท้องถิ่นภาคกลาง	61
	ตำนานท้องถิ่นภาคใต้	340
	ตำนานท้องถิ่นภาคเหนือ	493
	ตำนานท้องถิ่นภาคอีสาน	712

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
5	**การเปรียบเทียบตำนานท้องถิ่น 4 ภาค**	945
	การเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้ง	947
	การเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหา	961
	สรุปการเปรียบเทียบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค	994
6	บทสรุป	1017
	สรุปผล	1018
	การอภิปรายผล	1028
	ข้อเสนอแนะ	1032
บรรณานุกรม		1035
ประวัติผู้วิจัย		1040

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่นาคพระโขนง จังหวัดกรุงเทพมหานคร.....	63
2	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง คลองแสนแสบ จังหวัดกรุงเทพมหานคร	74
3	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท่าเตียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร.....	75
4	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลยายหอม จังหวัดกาญจนบุรี.....	80
5	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านผีมอญ จังหวัดกาญจนบุรี.....	85
6	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี.....	89
7	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระแก้ว จังหวัดจันทบุรี.....	96
8	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดทองทั่ว จังหวัดจันทบุรี.....	99
9	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาบายศรี จังหวัดจันทบุรี.....	102
10	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	105
11	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	107
12	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	108
13	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาสามมุข จังหวัดชลบุรี.....	110

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
14	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านหนองมน จังหวัดชลบุรี	113
15	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผานางไห้ จังหวัดชลบุรี	117
16	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตรอกจั่น จังหวัดตราด	120
17	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะช้าง จังหวัดตราด	124
18	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเขาสมิง จังหวัดตราด	129
19	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองโบราณดงละคร จังหวัดนครนายก	132
20	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง น้ำตกสาริกา จังหวัดนครนายก	135
21	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน จังหวัดนครนายก	139
22	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระยากง-พระยาพาน จังหวัดนครปฐม	143
23	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม	150
24	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลายา จังหวัดนครปฐม	152
25	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องพระนางเรือล่ม จังหวัดนนทบุรี	154
26	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง มอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	159

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
27	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระอุปคุตปราบมารที่วัดตึก จังหวัดนนทบุรี....	162
28	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เตาสามโคก จังหวัดปทุมธานี.....	165
29	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำตะบัน จังหวัดปทุมธานี.....	170
30	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดสองพี่น้อง จังหวัดปทุมธานี.....	176
31	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตาม่องล่าย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	180
32	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เสือกุย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	186
33	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำพระยานคร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	187
34	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา จังหวัดปราจีนบุรี.....	189
35	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ขุนเขาแก้วเสด็จ จังหวัดปราจีนบุรี.....	193
36	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ต้นศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี.....	194
37	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าสายน้ำผึ้ง พระนางสร้อยดอกหมาก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	198
38	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หนองโสน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	208

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
39	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	212
40	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาอีโก้ จังหวัดเพชรบุรี.....	214
41	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำแกลบ จังหวัดเพชรบุรี.....	216
42	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สมเด็จเจ้าแตงโม จังหวัดเพชรบุรี.....	224
43	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หาดแม่รำพึง จังหวัดระยอง.....	229
44	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าแม่พิมพ์ จังหวัดระยอง.....	232
45	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำบลบางบุตร จังหวัดระยอง.....	237
46	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าแม่แก่นจันทน์ จังหวัดราชบุรี.....	240
47	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาบิ่น จังหวัดราชบุรี.....	241
48	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขางู จังหวัดราชบุรี.....	243
49	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ควายทรพี และทรพา จังหวัดลพบุรี.....	245
50	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ขันหมากเจ้ากรุงจีน จังหวัดลพบุรี.....	248
51	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวกกขนาก จังหวัดลพบุรี.....	252

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
52	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ.....	260
53	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.....	262
54	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อโต จังหวัดสมุทรปราการ.....	264
55	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม.....	267
56	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดประดู่ จังหวัดสมุทรสงคราม.....	270
57	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม.....	272
58	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดนางสาว จังหวัดสมุทรสาคร.....	275
59	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดสมุทรสาคร.....	279
60	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร.....	281
61	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว.....	283
62	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำน้ำเขาศิวะ จังหวัดสระแก้ว.....	286
63	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปราสาทสด๊กก๊อกธม จังหวัดสระแก้ว.....	288

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
64	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เสาไห้ จังหวัดสระบุรี.....	291
65	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี.....	297
66	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระฉาย จังหวัดสระบุรี.....	301
67	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี.....	304
68	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำบลหัวป่า จังหวัดสิงห์บุรี.....	308
69	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี.....	310
70	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท่าตาจวง จังหวัดสุพรรณบุรี.....	316
71	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง กำมะเชียร จังหวัดสุพรรณบุรี.....	320
72	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านยุ้งทลาย จังหวัดสุพรรณบุรี.....	323
73	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดขุนอินทประมูล จังหวัดอ่างทอง.....	327
74	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระพูดได้ จังหวัดอ่างทอง.....	330
75	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง.....	332
76	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานาค จังหวัดอุทัยธานี.....	334

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
77	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทุ่งกะโล้ จังหวัดอุทัยธานี.....	336
78	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำเขาพระยาพายเรือ จังหวัดอุทัยธานี.....	338
79	แสดงสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นภาคกลาง.....	339
80	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อ่าวถ้ำพระนาง จังหวัดกระบี่.....	340
81	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดโต๊ะหินขวาง จังหวัดกระบี่.....	344
82	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาขนาบน้ำ จังหวัดกระบี่.....	346
83	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพระขวาง จังหวัดชุมพร.....	348
84	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สะพานท่านางสังข์ จังหวัดชุมพร.....	351
85	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเมืองสวี จังหวัดชุมพร.....	353
86	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง.....	356
87	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตาหมอเหลียนกับศรีนังกรี จังหวัดตรัง.....	360
88	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องบ้านพระม่วง จังหวัดตรัง.....	365
89	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานถ้ำพระขยางค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช...	368

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
90	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเขาพังไกร จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	370
91	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	374
92	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตากใบ จังหวัดนราธิวาส.....	384
93	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นายแรงแบกภูเขา จังหวัดนราธิวาส.....	387
94	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ๊ะเห จังหวัดนราธิวาส.....	389
95	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานี.....	394
96	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านตะลุบัน จังหวัดปัตตานี.....	400
97	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะปูเลาอาปี จังหวัดปัตตานี.....	403
98	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเขาช้าง จังหวัดพังงา.....	409
99	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานางหงส์ จังหวัดพังงา.....	413
100	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาตาปู จังหวัดพังงา.....	417
101	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางเลือดขาว จังหวัดพัทลุง.....	421

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
102	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาอกทะลุ จังหวัดพัทลุง	425
103	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง	429
104	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อแช่ม จังหวัดภูเก็ต	434
105	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดพระทอง จังหวัดภูเก็ต	437
106	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดภูเก็ต	440
107	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านกาโสด จังหวัดยะลา	442
108	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รายางอกเขี้ยว จังหวัดยะลา	445
109	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง โต๊ะนิ จังหวัดยะลา	450
110	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเมืองกระบุรี จังหวัดระนอง	452
111	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานสถานที่ต่างๆ จังหวัดระนอง	456
112	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพ่อตาหลวงแก้ว จังหวัดระนอง	462
113	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นายแรง จังหวัดสงขลา	465

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
114	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว เขาตังกวน จังหวัดสงขลา	470
115	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดหัวเขาแดง จังหวัดสงขลา	475
116	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาทะนาน จังหวัดสตูล	478
117	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หินตาหินยาย จังหวัดสตูล	481
118	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ควนกาหลง จังหวัดสตูล	483
119	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หน้าราหู จังหวัดสุราษฎร์ธานี	485
120	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี	487
121	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดท่าข้าม หรือพญาท่าข้าม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	490
122	แสดงสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นภาคใต้	492
123	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร	493
124	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดไตรภูมิ จังหวัดกำแพงเพชร	497

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
125	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานางทองแห่งเมืองพาน จังหวัดกำแพงเพชร..	500
126	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผาสามเงา จังหวัดตาก.....	506
127	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองตาก จังหวัดตาก.....	509
128	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อพะวอ จังหวัดตาก.....	511
129	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท.....	514
130	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาสรรพยา จังหวัดชัยนาท.....	517
131	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางสามสี จังหวัดชัยนาท.....	520
132	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย.....	523
133	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองถลม จังหวัดเชียงราย.....	528
134	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ดอยนางนอน จังหวัดเชียงราย.....	533
135	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วังบัวบาน จังหวัดเชียงใหม่.....	539
136	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำตับเต่า จังหวัดเชียงใหม่.....	543
137	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	548

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
138	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์.....	553
139	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง โกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์.....	559
140	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์.....	566
141	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองวรนคร จังหวัดน่าน.....	570
142	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผาชู้ จังหวัดน่าน.....	574
143	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองปัว จังหวัดน่าน.....	576
144	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระหนองเอี้ยง จังหวัดพะเยา.....	579
145	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุหงส์หิน จังหวัดพะเยา.....	583
146	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปู่ฟ้าโง้ม จังหวัดพะเยา.....	586
147	แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ไกรทอง จังหวัดพิจิตร.....	590
148	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระศรีธรรมยา จังหวัดพิจิตร.....	600
149	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ชาละวัน จังหวัดพิจิตร.....	608
150	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง น้ำตกแก่งนางคอย จังหวัดพิษณุโลก.....	611

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
151	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบึงพระ จังหวัดพิษณุโลก	614
152	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงราชนก จังหวัดพิษณุโลก	617
153	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อุ้มพระดำน้ำ จังหวัดเพชรบูรณ์	621
154	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัวกายสิทธิ์ จังหวัดเพชรบูรณ์	624
155	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำใหญ่น้ำหนาวพญานาค จังหวัดเพชรบูรณ์	629
156	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผานางคอย จังหวัดแพร่	633
157	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แพะเมืองผี จังหวัดแพร่	639
158	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระลอ จังหวัดแพร่	640
159	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าปู่ฮ้อยสาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน	645
160	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน	647
161	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอพร้าว จังหวัดแม่ฮ่องสอน	649
162	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองกุกกุฏนคร จังหวัดลำปาง	653
163	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองลัมภกัปปะนคร จังหวัดลำปาง	654

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
164	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง	656
165	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าพ่อขุนตาน จังหวัดลำพูน	659
166	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน	664
167	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพระนางจามเทวี จังหวัดลำพูน	669
168	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานางคำ จังหวัดสุโขทัย	672
169	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระร่วง จังหวัดสุโขทัย	677
170	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง มะกะโท จังหวัดสุโขทัย	683
171	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	691
172	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เหล็กน้ำพี้ จังหวัดอุตรดิตถ์	701
173	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงหล่ม จังหวัดอุตรดิตถ์	707
174	แสดงสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นภาคเหนือ	710
175	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์	713
176	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	719

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
177	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงปู่ไดโนเสาร์ จังหวัดกาฬสินธุ์.....	723
178	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่สองนาง จังหวัดขอนแก่น.....	726
179	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น.....	729
180	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.....	732
181	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าพ่อพญาแล จังหวัดชัยภูมิ.....	735
182	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าใหญ่วัดหงส์ จังหวัดชัยภูมิ.....	739
183	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวกำพร้าผีน้อย จังหวัดชัยภูมิ.....	742
184	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองนครพนม จังหวัดนครพนม.....	748
185	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม.....	750
186	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเจ้าแม่สองนาง จังหวัดนครพนม.....	752
187	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ดงพญาไฟ ดงพญาเย็น จังหวัดนครราชสีมา....	754
188	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปรางค์บ้านสีดา จังหวัดนครราชสีมา.....	758
189	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ชื่อเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา.....	764

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
190	แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ.....	768
191	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ.....	772
192	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อพระใหญ่ จังหวัดบึงกาฬ.....	775
193	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางผมหอม จังหวัดบุรีรัมย์.....	778
194	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลักเขตเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์.....	783
195	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าใหญ่ จังหวัด บุรีรัมย์.....	784
196	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระพุทธรูปมิ่งเมือง จังหวัดมหาสารคาม.....	786
197	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บรบือ จังหวัดมหาสารคาม.....	788
198	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง กุดนางใย จังหวัดมหาสารคาม.....	790
199	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง น้ำยาวิเศษ จังหวัดมุกดาหาร.....	793
200	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ยักษ์สะลีคี จังหวัดมุกดาหาร.....	799
201	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูลังกา จังหวัดมุกดาหาร.....	800
202	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ จังหวัดยโสธร.....	803

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
203	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่สองนาง จังหวัดยโสธร	807
204	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่น้ำชี จังหวัดยโสธร	809
205	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวคันธนาม จังหวัดร้อยเอ็ด	812
206	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด	816
207	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ่อพันขัน จังหวัดร้อยเอ็ด	823
208	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูเรือ จังหวัดเลย	827
209	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แก่งคุดคู้ จังหวัดเลย	832
210	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูกระดึง จังหวัดเลย	834
211	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองล้านช้าง จังหวัดศรีสะเกษ	837
212	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ	842
213	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านละทาย จังหวัดศรีสะเกษ	844
214	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผาแดงนางไอ่ จังหวัดสกลนคร	852
215	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองหนองหารหลวง จังหวัดสกลนคร	864

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
216	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดสกลนคร.....	867
217	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าววัวทอง จังหวัดสุรินทร์.....	870
218	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.....	874
219	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปราสาทโดนตวล จังหวัดสุรินทร์.....	876
220	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวฮุ่ง-ขุนเจือง จังหวัดหนองคาย.....	880
221	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเสริม พระสุก พระใส จังหวัดหนองคาย.....	888
222	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย.....	893
223	แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางผมหอม จังหวัดหนองบัวลำภู.....	897
224	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องหอสองนาง จังหวัดหนองบัวลำภู.....	904
225	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูเก้า จังหวัดหนองบัวลำภู.....	908
226	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ยักษ์ขุ จังหวัดอำนาจเจริญ.....	914
227	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นาหมอม้า จังหวัดอำนาจเจริญ.....	915
228	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องไก่คำ จังหวัดอำนาจเจริญ.....	917

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
229	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี.....	919
230	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เชียงงาม จังหวัดอุดรธานี.....	923
231	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อุสา-บารส จังหวัดอุดรธานี.....	927
232	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี.....	936
233	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องนางเพานางแพง จังหวัดอุบลราชธานี.....	940
234	แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นกหัสดีลิงค์ จังหวัดอุบลราชธานี.....	943
235	แสดงสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นภาคอีสาน.....	944
236	แสดงการสรุปการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค.....	946
237	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับตนเอง.....	947
238	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม).....	950
239	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม).....	952
240	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	955
241	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ.....	957
242	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น.....	961
243	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น.....	964

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
244	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง.....	967
245	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา.....	968
246	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม.....	970
247	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์.....	972
248	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย.....	974
249	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง...	975
250	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้.....	977
251	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล.....	979
252	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา.....	982
253	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม.....	984
254	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล.....	984
255	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง.....	986
256	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ.....	988
257	แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ.....	990
258	แสดงสรุปผลการวิเคราะห์และการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้ง และประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค โดยคิดค่าความถี่เป็นร้อยละ.....	1018
259	แสดงการสรุปผลการวิเคราะห์และการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค โดยการเรียงลำดับ.....	1022

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตำนานท้องถิ่นมีความเกี่ยวพันต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งตำนานที่เล่าสืบทอดกันมาแต่อดีตกาล เชื่อกันว่าเกิดขึ้นจริง มีสถานที่ในเรื่องราวของตำนานปรากฏจริงในยุคปัจจุบัน หรือมิเช่นนั้นผู้สูงอายุในท้องถิ่นจำนวนมากได้รับการบอกเล่าสืบทอดกันมาในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ จนกลายเป็นตำนานประจำท้องถิ่นโดยปริยาย ตำนานท้องถิ่นจะสร้างสรรค์ความสนุกสนานเพลิดเพลินบันเทิงใจ และแฝงไว้ด้วยความรู้คุณธรรม วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่างๆ ของท้องถิ่น ตำนานที่ดีจะสร้างความประทับใจให้กับเด็กๆ ได้จดจำนำไปปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ดังที่ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein as cited in Dundes, 1965, p. 9) นักฟิสิกส์อัจฉริยะในศตวรรษที่ 20 เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาฟิสิกส์ เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับตำนาน เทพนิยายว่ามีคุณค่าต่อเด็ก ดังนี้ "If you want your children to be intelligent, read them fairy tales. If you want them to be more intelligent, read them more fairy tales." ซึ่งหมายความว่าถ้าอยากให้เด็ก เป็นคนฉลาดควรเล่าตำนานเทพนิยายให้ฟัง และถ้าอยากให้พวกเขามีความฉลาดมากยิ่งขึ้นก็เล่าตำนานเทพนิยายให้ฟังมากยิ่งขึ้น

ตำนาน ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของนิทานท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญในการแสดงถึงที่มาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง (2545, หน้า 97) ได้ให้คำนิยามของตำนาน (Myth) ว่า "เป็นเรื่องเล่าประเภทที่คนในชุมชนหรือในสังคมหนึ่งๆ ถือเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีต อธิบายประวัติความเป็นมาของสิ่งที่สำคัญต่อคนในชุมชนนั้น" และปฐม หงษ์สุวรรณ (2550, หน้า 2) กล่าวถึง คำว่าตำนาน หรือ "Myth" สรุปได้ว่า ในภาษาอังกฤษมีต้นเค้ามาจากคำในภาษากรีกว่า "Muthos" ซึ่งหมายถึงคำหรือถ้อยแถลง อันเป็นความคิดความเชื่อ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องของพระเจ้า อำนาจเหนือธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเล่าในตำนานอาจอธิบายถึงกำเนิดจักรวาล กำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์ และกำเนิดชุมชนสังคม ตำนานในหลายวัฒนธรรม มีบทบาทเป็นแบบแผนสำหรับแสดงออกในเชิงจารีต และพิธีกรรมของสังคม รวมทั้งยังเป็นแหล่งความรู้ของกลุ่มชนด้วย ดังนั้น ตำนานจึงมิใช่เรื่องเล่าธรรมดา แต่มีความสัมพันธ์กับระบบความคิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ สายป่าน ปุริวรรณชนะ (2552, หน้า 1) กล่าวว่า "ตำนานประจำถิ่น (Mythical Legend) หมายถึง เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งที่

เป็นเทพเจ้า คน สัตว์ และวัตถุสิ่งของต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับความเชื่อพื้นบ้าน แต่ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ถึงขั้นตำนานปรัมปรา"

ปรมินท์ จารุวร (2549, หน้า 1-2) กล่าวถึงตำนานว่า "เป็นเรื่องราวที่เกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดประสบการณ์ของมนุษย์ในการพยายามอธิบายปัญหาหรือข้อสงสัยต่างๆ ที่ตนสนใจใคร่รู้ โดยถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องเล่า" และ Leach Maria ได้กล่าวถึงคำนิยามของ Myth ไว้ใน Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend (1972, p. 778) ว่า "myth หมายถึงเรื่องราวที่เสนอทำนองว่าได้เกิดขึ้นจริงในอดีตกาลไกลโพ้น อธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล อำนาจเหนือธรรมชาติ วีรบุรุษ วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนาเป็นต้น" ซึ่งสอดคล้องกับ Mircea Eliade (1963, pp. 5-6) อธิบายว่า "Myth คือเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ ที่เชื่อว่าจริงของชนเผ่าต่างๆ ที่ได้เล่าสืบกันมาแต่โบราณก่อนสมัยประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหรือเทพและต้นกำเนิดสิ่งต่างๆ"

ดังนั้นตำนานท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคมที่สร้างสมและแฝงไว้ในความคิด ความเชื่อ รวมทั้งประสบการณ์ของการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในอดีต ตำนานท้องถิ่นสามารถสะท้อนสังคมได้เป็นอย่างดีสอดคล้องกับ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2550, หน้า 18-22) ได้กล่าวถึงตำนาน สรุปว่า เป็นเครื่องแสดงถึงความเชื่อทางศาสนาของกลุ่มชน ที่ต้องการอธิบายความเป็นมาของเรื่องราวในอดีตว่ามีความเป็นมาแต่เดิมอย่างไร อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าข้อมูลคติชนประเภทตำนานไม่ได้เป็นเพียงส่วนประกอบอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ตำนานยังมีบทบาทหน้าที่ และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมเรื่อยมา และตำนานกับวิถีแห่งการปลูกฝังค่านิยม และการสร้างใหม่ในสังคม ตำนานเป็นเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาจากบรรพชน ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องประวัติความเป็นมาของกลุ่มชน บ้านเมือง และความเชื่อทางศาสนา เรื่องเล่าตำนานจึงกลายมาเป็นกลไกทางสังคมที่จะอธิบายที่มาของบรรดากลุ่มชนและวัฒนธรรมต่างๆ บางครั้งถูกนำมาใช้เพื่อปลูกฝังค่านิยมในสังคม ซึ่งอาจจะมี การสร้างหรือผลิตตำนานเรื่องเล่าขึ้นมาใหม่ได้

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 312) ได้กล่าวถึงคุณค่าอันอเนกอนันต์ของตำนาน สรุปได้ว่า สามารถรับใช้กลุ่มชนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นการสื่อสร้างสุนทรียะความอิ่มเอมใจกระตุ้นเตือนจิตสำนึกในด้านคุณธรรมจริยธรรม บ่งบอกพื้นที่ ศักดิ์ศรี และความเป็นตัวตนของกลุ่มผู้ใช้ หล่อเลี้ยงชีวิต และสร้างความมั่นคงความพึงพอใจทางสังคมให้แก่กลุ่มชน ซึ่งสร้างสรรค์โดยกลุ่มชน ใช้โดยกลุ่มชน และเพื่อกลุ่มชนโดยแท้จริง

ศิราพร ณ ถลาง (2552, หน้า 383) กล่าวถึงคุณค่าของตำนาน สรุปได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรม ที่ไม่ว่าจะเป็นระบบความเชื่อและศาสนา ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ระบบการศึกษา ระบบนันทนาการ ล้วนทำหน้าที่รักษาเสถียรภาพทางสังคม คือให้ความมั่นคงทางใจแก่มนุษย์ และความมั่นคงทางสังคมให้กับกลุ่มชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประเพณีนั้น ตำนานถือเป็นส่วนหนึ่งของคติชนมีหน้าที่สำคัญ ในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชน รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคม รักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม และเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 278) กล่าวถึงตำนานท้องถิ่น สรุปได้ว่าตำนานท้องถิ่น เป็นเครื่องมือซึ่งควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคมท้องถิ่นไทยในอดีตมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพื่อให้สมาชิกที่เติบโตมาในสังคมนั้น ๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบของสังคม เรียนรู้ค่านิยมที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี เรียนรู้ ข้อห้ามที่สังคมถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี ตลอดจนบรรทัดฐานทางพฤติกรรมและจริยธรรมของสังคม

สนม ครุฑเมือง (2553, หน้า 388-389) ได้กล่าวถึงตำนาน สรุปได้ว่า ตำนานสามารถสะท้อนสังคมและสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมได้ เพราะตำนานที่เล่าสืบทอดกันมาในแต่ละท้องถิ่นนับว่าเป็นกลวิธีที่สำคัญของคนไทยในอดีต โดยใช้เป็นสื่อของการสร้างสรรค์ความบันเทิงใจ ให้ความรู้ความคิดในด้านจริยธรรม คุณธรรม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมที่เกิดความขัดแย้งในวิถีของการดำเนินชีวิตประจำวันของคน ในสังคม

ดังนั้นตำนาน จึงสามารถเป็นสื่อที่สะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมในอดีตได้เป็นอย่างดี อีกทั้งตำนานท้องถิ่น ยังมีจุดมุ่งเน้นให้ความเพลิดเพลินบันเทิงใจ ในขณะเดียวกันจะสอดแทรกให้ความรู้ ความมีคุณธรรม วิถีการดำเนินชีวิตความมีคติสอนใจให้ผู้อ่านได้แนวทาง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม การรู้จักเผชิญกับปัญหาความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหาจากตำนานท้องถิ่นที่สร้างสรรค์เป็นแนวเทียบ และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามความเหมาะสม แต่ละสถานการณ์

ด้วยความสำคัญของตำนานท้องถิ่นดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าตำนานท้องถิ่นประจำถิ่นในภาคต่าง ๆ สามารถสะท้อนภาพวิถีการดำเนินชีวิตและเป็นแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งของคนในแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดียิ่ง ในขณะเดียวกันตำนานท้องถิ่นได้สอดแทรกคุณธรรมที่ล้ำค่าเป็นวิธีการคลี่คลายปัญหาแห่งความขัดแย้งด้วยวิธีแยบยลและชาญฉลาดทั้งนี้จะเป็นแนวทางที่สำคัญให้กับเยาวชนที่อ่านตำนานท้องถิ่นและใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณค่าสอดแทรกปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา อันจะช่วยสรรค์สร้างให้เด็ก ๆ ตั้งแต่เยาว์วัยจวบจนผู้ใหญ่

ให้มีคุณธรรมประจำใจ มีเหตุผลนำสาระของตำนานท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมเมื่อเผชิญกับปัญหาโดยเลือกวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมที่ตนอยู่ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นร่มเย็น เกิดความสันติสุขในสังคมภายใต้ความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์และความเป็นคนไทย

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค
2. เพื่อเปรียบเทียบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาตำนานท้องถิ่น 4 ภาค ที่รวบรวมโดย ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด งานวิจัย และเอกสารอื่นๆ จำนวน 77 จังหวัด โดยคัดเลือกมาจังหวัดละ 3 เรื่อง รวมตำนานท้องถิ่นทั้งหมด 231 เรื่อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของ สนม ครุฑเมือง คือกรอบแนวคิดของความขัดแย้ง จำนวน 4 ประเด็น และกรอบแนวคิดของการแก้ไขปัญหา จำนวน 15 ประเด็น ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์เป็นเรื่องราวของตำนาน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งเหนือธรรมชาติอยู่มาก ผู้วิจัยจึงได้เพิ่มประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ อีก 1 ประเด็น รวมเป็น 16 ประเด็น และแต่ละประเด็นได้แจกแจงรายละเอียดไว้ในบทที่ 2 แล้ว ดังนั้นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้จึงประกอบด้วย กรอบแนวคิดของความขัดแย้ง จำนวน 4 ประเด็น และกรอบแนวคิดของการแก้ไขปัญหา จำนวน 16 ประเด็น ดังนี้

แนวคิดของความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งกับตนเอง
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น
   - 2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม
   - 2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

แนวคิดของการแก้ไขปัญหา

1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา **มีขั้นตอนวิธี**การดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาและรวบรวมตำนานท้องถิ่น 4 ภาค จากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด, เอกสาร, และงานวิจัย
3. คัดเลือกตำนานท้องถิ่น 4 ภาค

คัดเลือกโดยการสอบถามศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดทุกจังหวัด สำรวจตำนานท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงที่สุดในจังหวัดจำนวน 5 เรื่องโดยใช้แบบสอบถาม หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกตำนานท้องถิ่นมาจังหวัดละ 3 เรื่อง โดยพิจารณาจากเรื่องที่มีต้นฉบับเป็นลายลักษณ์อักษรไทยได้รับการเผยแพร่ เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตำนานท้องถิ่น ของสถานที่ และบุคคลต่างๆ ในท้องถิ่น ซึ่งเนื้อหามีความขัดแย้งและมีการแก้ไขปัญหา

4. วิเคราะห์ตำนานท้องถิ่น 4 ภาคตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยและตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

5. เปรียบเทียบตำนานท้องถิ่นแต่ละภาค

6. นำเสนอข้อมูลของการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค ที่นำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ เป็นตำนานท้องถิ่นของแต่ละภาค ซึ่งกล่าวถึงสถานที่ และบุคคลต่างๆ ในท้องถิ่น มีเรื่องของความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรไทย จากเอกสารของศูนย์วัฒนธรรม งานวิจัย และเอกสารอื่นๆ เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตำนานท้องถิ่น หมายถึง เรื่องเล่าประจำถิ่นซึ่งเป็นเรื่องราวที่ชาวบ้านเล่าสืบทอดกันมาโดยเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไทย ซึ่งให้ความเพลิดเพลินบันเทิงใจ ให้ความรู้ คุณธรรมแสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นมาของสถานที่ และบุคคลต่างๆ ที่ปรากฏในท้องถิ่น จำนวน 231 เรื่อง

4 ภาค หมายถึง การแบ่งตำนานท้องถิ่นตามสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาคกลาง ได้แก่จังหวัด กรุงเทพมหานคร, กาญจนบุรี, จันทบุรี, ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, ตราด, นครนายก, นครปฐม, นนทบุรี, ปทุมธานี, ประจวบคีรีขันธ์, ปราจีนบุรี, พระนครศรีอยุธยา, เพชรบุรี, ระยอง, ราชบุรี, ลพบุรี, สมุทรปราการ, สมุทรสงคราม, สมุทรสาคร, สระแก้ว, สระบุรี, สิงห์บุรี, สุพรรณบุรี, อ่างทอง และอุทัยธานี มีตำนาน จำนวน 78 เรื่อง

2. ภาคใต้ ได้แก่จังหวัด กระบี่, ชุมพร, ตรัง, นครศรีธรรมราช, นราธิวาส, ปัตตานี, พังงา, พัทลุง, ภูเก็ต, ยะลา, ระนอง, สงขลา, สตูล และ สุราษฎร์ธานี มีตำนาน จำนวน 42 เรื่อง

3. ภาคเหนือ ได้แก่จังหวัด กำแพงเพชร, ตาก, ชัยนาท, เชียงราย, เชียงใหม่, นครสวรรค์, น่าน, พิจิตร, พิษณุโลก, พะเยา, เพชรบูรณ์, แพร่, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน, สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีตำนาน จำนวน 51 เรื่อง

4. ภาคอีสาน ได้แก่จังหวัด กาฬสินธุ์, ขอนแก่น, ชัยภูมิ, นครพนม, นครราชสีมา, บึงกาฬ, บุรีรัมย์, มหาสารคาม, มุกดาหาร, ยโสธร, ร้อยเอ็ด, เลย, ศรีสะเกษ, สกลนคร, สุรินทร์, หนองคาย, หนองบัวลำภู, อำนาจเจริญ, อุดรธานี และอุบลราชธานี มีตำนาน จำนวน 60 เรื่อง

ความขัดแย้ง หมายถึง อุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวันทำให้เกิดความทุกข์กังวลในการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งวิเคราะห์จากความขัดแย้งทั้งหมดที่ปรากฏในตำนานไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของตัวละครที่สำคัญ หรือตัวละครอื่น ๆ ตลอดจนข้อความที่ปรากฏในเนื้อหาของตำนานซึ่งสะท้อนถึงความขัดแย้ง

การแก้ไขปัญหา หมายถึง การกระทำหรือการหาทางออกอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อขจัดอุปสรรคที่ทำให้เกิดความทุกข์กังวลนั้น ด้วยวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งวิเคราะห์จากการแก้ไขปัญหาทั้งหมดที่ปรากฏในตำนาน ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของตัวละครที่สำคัญ หรือตัวละครอื่น ๆ ตลอดจนข้อความที่ปรากฏในเนื้อหาของตำนาน ซึ่งสะท้อนถึงการแก้ไขปัญหาในแต่ละสถานการณ์และอาจมิได้จบลงด้วยความสุขเสมอไป

มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค ครั้งนี้ ได้เสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
    1.1 ความหมายของตำนานท้องถิ่น
    1.2 ประเภทของตำนานท้องถิ่น
    1.3 ลักษณะทั่วไปและคุณค่าของตำนานท้องถิ่น
    1.4 การจำแนกวรรณกรรมท้องถิ่นตามเขตวัฒนธรรม
    1.5 ลักษณะทั่วไปและความเป็นมาของท้องถิ่นภาคต่างๆ
    1.6 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของตำนานท้องถิ่น

มีผู้ให้ความหมายของตำนานไว้ดังนี้ ศิราพร ณ ถลาง (2545, หน้า 97) ได้กล่าวถึงความหมายของตำนาน (Myth) สรุปว่าเป็นเรื่องเล่าประเภทที่คนในชุมชนหรือในสังคมหนึ่งๆ ถือเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีต ที่อธิบายประวัติความเป็นมาของสิ่งที่สำคัญต่อคนในชุมชนนั้น

ปฐม หงษ์สุวรรณ (2550, หน้า 2) สรุปว่า คำว่าตำนาน หรือ "Myth" ในภาษาอังกฤษมีต้นเค้ามาจากคำในภาษากรีกว่า "Muthos" ซึ่งหมายถึงคำหรือถ้อยแถลง อันเป็นความคิดความเชื่อที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องของพระเจ้า มีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์แฝงอยู่ในเรื่องเล่านั้นด้วย ตำนานอาจอธิบายถึงกำเนิดจักรวาล กำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์ และกำเนิดชุมชนสังคม ตำนานในหลายวัฒนธรรมมีบทบาทเป็นแบบแผนสำหรับแสดงออกในเชิงจารีตและพิธีกรรมของสังคม รวมทั้งยังเป็นแหล่งความรู้ของกลุ่มชนด้วย ดังนั้น ตำนานจึงมิใช่เรื่องเล่าธรรมดา แต่มีความสัมพันธ์กับระบบความคิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

Leach Maria ได้กล่าวถึงคำนิยามของ myth ไว้ใน Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend (1972, p. 778) ว่า "Myth หมายถึง เรื่องราวที่เสนอทำนองว่าได้เกิดขึ้นจริงในอดีตกาลไกลโพ้น อธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล อำนาจเหนือธรรมชาติ วีรบุรุษ วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น"

Mircea Eliade (1963, pp. 5-6) "อธิบายว่า myth คือเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าจริงของชนเผ่าต่างๆ ที่ได้เล่าสืบกันมาแต่โบราณก่อนสมัยประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหรือเทพ และต้นกำเนิดสิ่งต่างๆ"

สายป่าน ปุริวรรณชนะ (2552, หน้า 1) กล่าวว่า "ตำนานประจำถิ่น (Mythical Legend) หมายถึง เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งที่เป็น เทพเจ้า คน สัตว์ และวัตถุสิ่งของต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับความเชื่อพื้นบ้าน แต่ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ถึงขั้นตำนานปรัมปรา"

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 97-135) กล่าวถึงวรรณกรรมประเภทตำนาน (Myth Literature) สรุปว่า เป็นการจำแนกประเภทข้อมูลของวรรณกรรม (Genre) โดยอาศัยการแบ่งเกณฑ์ตามเนื้อหา เช่น วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมประโลมโลก วรรณกรรมศาสนา วรรณกรรมพรรณนาอารมณ์ เป็นต้น Myth เป็นรูปแบบของเรื่องเล่า (Narrative) ประเภทหนึ่ง ซึ่งในภาษาไทยมีผู้ใช้คำเรียกต่างกันไป เช่น เทวปกรณ์ เทวตำนาน ตำนานศาสนานิทาน เทพนิยาย หรือนิทานปรัมปรา ฯลฯ ซึ่งคำว่า "ตำนาน" และหรือ "ตำนานปรัมปรา" แทนคำว่า "Myth" ซึ่งคำๆ นี้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้นิยามและให้คำจำกัดความไว้ว่า"วรรณกรรมตำนาน" ในที่นี้หมายถึงงานเขียนที่อธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ความเป็นมาของชนชั้นผู้นำ ลำดับชั้นและบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ ตลอดจนประเพณีพิธีกรรมและการประพฤติปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีตกาลนานโพ้น

ศรีศักร วัลลิโภดม (2534, หน้า 21) อธิบายว่า "ตำนานหมายถึงนิทานหรือนิยายศักดิ์สิทธิ์ที่อธิบายถึงความเป็นมา หรือความหมายสำคัญของระบบความเชื่อทางศาสนาหรือเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติของบุคคลสำคัญ เช่น ผู้ที่เป็นศาสดา หรือผู้นำทางวัฒนธรรมที่เป็นต้นเค้าทำให้เกิดประเพณีพิธีกรรมขึ้นมา"

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543, หน้า 18) ได้นิยามคำว่าตำนานปรัมปรา ไว้ว่า "คือเรื่องเล่าประเภทที่อธิบายถึงกำเนิดของจักรวาลโครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ความเป็นมาของชนชั้นผู้นำ ลำดับชั้นและบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ ตลอดจนประเพณีพิธีกรรมและการประพฤติปฏิบัติต่างๆ ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร"

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543, หน้า 26) อธิบายว่า "ตำนานมีลักษณะเป็นผลผลิตของจินตนาการ ที่เกิดจากความคิด และความเชื่อ ที่ต้องการความเข้าใจแบบหนึ่งโดยเฉพาะ แตกต่างจากปัจจุบัน เพราะการแสดงออกของตำนานมักเป็นไปในรูปของสัญลักษณ์ ที่สร้างขึ้นมาจากลักษณะความคิดในสังคม"

ปรมินท์ จารุวร (2549, หน้า 1-2) อธิบายว่า "ตำนานปรัมปราเป็นเรื่องราวที่เกิดจากการสั่งสม และถ่ายทอดประสบการณ์ของมนุษย์ในการพยายามอธิบายปัญหา หรือข้อสงสัยต่างๆ ที่ตนสนใจใคร่รู้โดยถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องเล่า อีกทั้งยังเป็นการสื่อ 'สาร' ผ่านระบบสัญลักษณ์ และมีความลึกลับซับซ้อนทางความคิดความเชื่อ"

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้ามา สรุปว่า ตำนาน หรือตำนานปรัมปรา หรือ "Myth" หมายถึง คำหรือถ้อยแถลงที่เป็นความคิดความเชื่อซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อธิบายถึง การกำเนิดจักรวาล มนุษย์ ชุมชน และสังคม ตำนานท้องถิ่น หมายถึง เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คน สัตว์ วัตถุสิ่งของสถานที่ต่างๆ เกี่ยวข้องกับความเชื่อพื้นบ้าน ที่เล่าสืบทอดกันมาแต่อดีตกาล เชื่อกันว่าเกิดขึ้นจริง มีสถานที่ในเรื่องราวของตำนานปรากฏจริงในยุคปัจจุบัน ตำนานจึง ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของนิทานท้องถิ่นซึ่งมีความสำคัญในการแสดงถึงที่มา หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต

ประเภทของตำนานท้องถิ่น

ปรมินท์ จารุวร (2549, หน้า 385) ได้จำแนกตำนานปรัมปราไทย สรุปได้ 4 ประเภท คือ

1. ตำนานปรัมปราที่อธิบายธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ ประกอบด้วย ตำนานสร้างโลก ตำนานข้าว ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส และตำนานฝน

2. ตำนานปรัมปราที่อธิบายความเป็นมาของผู้นำทางวัฒนธรรมหรือเมืองโบราณ ประกอบด้วย ตำนานวีรบุรุษ และตำนานเมือง

3. ตำนานปรัมปราที่อธิบายการเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนไทย-ไท ประกอบด้วย ตำนานพระธาตุ ตำนานพระพุทธบาท และตำนานพระพุทธรูป

4. ตำนานปรัมปราที่อธิบายประเพณีพิธีกรรม ประกอบด้วยตำนานปรัมปราที่อธิบายประเพณี พิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ และตำนานปรัมปราที่อธิบายประเพณีพิธีกรรมในเรื่องการทำบุญสร้างกุศลและการป้องกันหรือปัดเป่าสิ่งเลวร้ายต่างๆ

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 109 - 110) ได้กล่าวถึงประเภทของวรรณกรรมตำนานของไทย สรุปได้ว่า มีอยู่มากมายในท้องถิ่นต่างๆ ได้มีผู้เก็บรวบรวมและแบ่งแยกประเภทไว้หลายวิธีการด้วยกัน เช่น

1. การแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ ได้แก่ วรรณกรรมตำนานภาคกลาง, วรรณกรรมตำนานภาคอีสาน, วรรณกรรมตำนานภาคเหนือ (ล้านนา), วรรณกรรมตำนานภาคใต้

2. การแบ่งตามกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ วรรณกรรมตำนานไทลื้อ, วรรณกรรมตำนานไทยวนวรรณกรรมตำนานไทใหญ่, วรรณกรรมตำนานชนชาติไท, วรรณกรรมตำนานเขมร เป็นต้น

3. การแบ่งตามโครงเรื่อง ได้แก่ ตำนานข้าว, ตำนานฝน, ตำนานพระธาตุ, ตำนานแม่น้ำ, ตำนานสุริยคราส และจันทรคราส เป็นต้น

นักประวัติศาสตร์ผู้สนใจศึกษาวิเคราะห์ตำนานของล้านนา คือ เดวิด เค. วัยอาจ (David K Wyatt) (2519, หน้า 1-8) ได้แบ่งเนื้อหาของตำนานไว้ 3 ประเภท ได้แก่ "ตำนานที่มีเนื้อหาดึกดำบรรพ์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเมืองโบราณ เช่น ตำนานเชียงแสน ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น ตำนานที่มีเนื้อหาแบบ 'ประวัติศาสตร์สากล' ตำนานประเภทนี้เป็นการเขียนประวัติศาสตร์แนวพุทธศาสนา เช่น ตำนานจามเทวีวงศ์ ตำนานมูลศาสนา, ตำนานปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ มีเนื้อหาจัดอยู่ในกรอบพุทธศาสนาเน้นเฉพาะเรื่องราวปูชนียสถานและวัตถุต่างๆ"

ปฐม หงษ์สุวรรณ (2548, หน้า 3) ที่ได้จำแนกประเภทของตำนานปรัมปราที่ปรากฏอยู่ในคลังนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชนชาติไท สรุปได้ว่า มี 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. ตำนานประเภทอธิบายเรื่องที่มาของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของสภาพจักรวาล โลก สภาพภูมิประเทศ อากาศ ฤดูกาล แม่น้ำ ภูเขา แผ่นดิน ซึ่งเป็นเรื่องที่ปรากฏอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ดังเช่น ตำนานการสร้างโลก ตำนานน้ำท่วมโลก ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส และตำนานฝน เป็นต้น

2. ตำนานประเภทอธิบายที่มาหรือเรื่องของเทพเจ้าหรือบุคคลทางวัฒนธรรม เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา บ่อเกิดของพระเจ้า และบุคคลที่มีบทบาทในวัฒนธรรม ซึ่งอาจเป็นวีรบุรุษ หรือผู้นำก็ได้ เช่น ตำนานพญาเจือง ตำนานพญาคันคาก ตำนานขุนบรม ตำนานพระร่วง และตำนานลัวะจักกราช เป็นต้น

3. ตำนานประเภทอธิบายเรื่องกำเนิดวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรม เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับแบบแผนพฤติกรรม หรือความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมหรือกลุ่มชนหนึ่งๆ อันเป็นสิ่งที่นิยมเชื่อถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา เช่น ตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ ตำนานบุญบั้งไฟ ตำนานสงกรานต์ ตำนานประทีปโคมไฟ ตำนานพระธาตุ และตำนานชื่อบ้านนามเมือง เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทของตำนานท้องถิ่นมีหลายเกณฑ์ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ศึกษา แต่ผู้วิจัยเห็นว่าตำนานเป็นส่วนหนึ่งของนิทานซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาในอดีตมีจุดประสงค์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่มาของความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา บุคคล และสถานที่ ดังนั้นในงานวิจัยนี้จะขอวิเคราะห์เฉพาะตำนานท้องถิ่นที่อธิบายถึงสถานที่และบุคคล ที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นเท่านั้น

ลักษณะทั่วไปและคุณค่าของตำนานท้องถิ่น

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 103-108) ได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของตำนานดังนี้

ตำนานเป็นสิ่งที่อธิบายเรื่องราวสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ถือเป็นวัฒนธรรมสากล เพราะสามารถพบเห็นได้ในทุกวัฒนธรรม ทุกสังคม ในโลกล้วนมีเรื่องเล่าที่เรียกว่า ตำนานปรัมปรา หรือ Myth ทั้งสิ้น ซึ่งสรุปลักษณะทั่วไปที่สำคัญของตำนานปรัมปราได้เป็น 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. เป็นความคิดร่วมและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มชนเดียวกัน และเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่เล่าขานสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่ง สู่คนอีกรุ่นหนึ่ง คนในสังคมหรือกลุ่มชนเดียวกันสามารถรับรู้ร่วมกันดังจะเห็นได้จากในตำนานของท้องถิ่นไทย ส่วนใหญ่มักปรากฏเรื่องเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ (Supernatural) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิเศษ เทพเทวดา เวทมนตร์คาถา เช่นเรื่อง พญา คันคากของชาวอีสานมีพญาแถน ที่เป็นเทพใหญ่สามารถบันดาลฟ้าฝนได้ หรือกลุ่มไทใหญ่ในอินเดีย พม่า มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับ เลงดอน ซึ่งหมายถึงเทพเจ้าในลัทธิความเชื่อดั้งเดิมก่อนรับวัฒนธรรมภายนอก อันเป็นลัทธิการบูชาธรรมชาติและบรรพชน เลงดอน มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างบ้านแปงเมืองในยุคต้น รวมทั้งเป็นแหล่งกำเนิดของคำสอนจริยธรรม พิธีกรรม และจารีตประเพณีต่างๆ

2. เป็นเรื่องที่ใช้อธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คือ การค้นหาคำตอบให้กับสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ปรากฏอยู่บนโลกหรือนอกโลก ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ผู้คนไม่เคยพบเห็นมาก่อน ดังนั้น ตำนานปรัมปราจึงเป็นเครื่องมือเพื่อค้นหาคำตอบในการอธิบายถึงข้อสงสัยดังกล่าว เช่น กำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์ แม่น้ำ ภูเขา ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า สุริยคราส จันทคราส ดังจะเห็นได้จากหลายกลุ่มชนที่มีเรื่องเล่าอธิบายเพื่อเป็นคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า "มนุษย์มาจากไหน" "ใครคือบรรพบุรุษของมนุษย์" ดังเช่นในสังคมอีสานมีพงศาวดารล้านช้างหรือพื้นขุนบรมราชาธิราช ซึ่งมีเรื่องราวสัญลักษณ์ "ผลน้ำเต้า" ว่าเป็นแหล่งกำเนิดของสรรพชีวิต

ในกลุ่มชาวไทลื้อ สิบสองพันนา ก็มีตำนานเรื่องอินทร์พญาและตำนานเรื่องขุนสร้าง ซึ่งเป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นการรับรู้ของผู้คนที่มีต่อจักรวาลและต้นกำเนิดของมวลมนุษย์โดยกล่าวถึงการสร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งปวงในท้องถิ่นล้านนา มีวรรณกรรมเรื่อง ปฐมกัป ปู่สางสี-ย่าสางไส้ ปู่สังกะสา-ย่าสังกะสี ซึ่งเชื่อว่าปู่ย่าที่เป็นบรรพบุรุษมาตั้งแต่ครั้งสมัยดึกดำบรรพ์เป็นผู้สร้างโลก ในท้องถิ่นภาคกลางและภาคใต้ ก็จะปรากฏความเชื่อเรื่องสร้างโลกว่าเกิดจาก "เทวดาลงมากินง้วนดิน และเป็นต้นกำเนิดของมนุษย์" เป็นต้น

3. เป็นตัวอธิบายเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมและแบบแผนทางสังคม ตำนานเป็นตัวช่วยในการอธิบายเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมวัฒนธรรม เช่น ตำนานน้ำเต้าปุง เป็นตัวอธิบายเกี่ยวกับความหลากหลายหรือความผิดแผกทางด้านชาติพันธุ์ว่า ทำไมคนไทย ลาว ญวน จึงมีผิวขาว

และอาศัยอยู่ในที่ราบลุ่ม ในขณะที่พวกข่า ขมุ มีผิวดำและอาศัยอยู่ในที่สูง หรือในวัฒนธรรมตะวันตกอย่างชาวเมารีในนิวซีแลนด์ ก็นับถือและมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเทพเจ้าสำคัญ 3 องค์ คือ เทพแห่งท้องทะเล เทพแห่งป่า และเทพแห่งการเกษตร ทั้งนี้เทพแต่ละองค์จะได้รับการบวงสรวงเพื่อขอความช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ เช่น การหาปลา การล่าสัตว์ และการเพาะปลูกเป็นต้น

เมื่อพูดถึงตำนานปรัมปราหลายคนอาจมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีมูลแห่งความจริง หรือเป็นเรื่องจินตนาการเชื่อถือไม่ได้ หรือจะใช้เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม หากย้อนกลับมาพิจารณาในเชิงบริบททางสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน เราจะพบว่าเรื่องเล่าขานในลักษณะตำนานปรัมปรามิได้เลือนหายไปจากสังคมแต่อย่างใด แต่กลับมีปริมาณและเนื้อหาที่หลากหลายมากมายเพิ่มขึ้น แม้เรื่องดังกล่าวสามารถพิสูจน์หรือคลี่คลายด้วยหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้วก็ตาม แต่ตำนานปรัมปราก็ยังคงมีบทบาทและอิทธิพล เพราะเป็นเรื่องที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของผู้คนในหลายสังคมสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย

มนุษย์ในอดีตล้วนมีวิถีชีวิตผูกพันเชื่อมโยงอยู่กับธรรมชาติแวดล้อม บางครั้งมนุษย์ไม่สามารถที่จะอธิบายสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกซึ่งอาจจะเป็นเรื่องสภาพแวดล้อมหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อาทิ ปัญหาที่ว่ามนุษย์เกิดมาได้อย่างไร หรือมีต้นกำเนิดมาจากที่ใดหรือต้นไม้ พืชพันธุ์ แม่น้ำ ทะเล ภูเขา เกิดขึ้นได้อย่างไร แล้วทำไมจึงมีลักษณะหรือสภาพเช่นนั้นหรือฝนตก ฝนแล้งน้ำท่วม แผ่นดินไหว ฟ้าผ่า ทำไมจึงเกิด หรือเกิดขึ้นมาได้อย่างไร เป็นต้น เรื่องราวดังกล่าวล้วนแต่เป็นปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดความน่าหวั่นกลัวแก่มนุษย์ สถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ต้องมีการอธิบายเหตุสิ่งที่เกิดขึ้น อันเป็นการสร้างคำตอบสำหรับคำถามที่มีอยู่ในใจของมนุษย์เกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านั้น

ตำนานปรัมปราเป็นคำตอบอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายเรื่องราวเหล่านั้น และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษย์ในทุกสังคมทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นโลกตะวันออกหรือตะวันตกล้วนมีตำนานปรัมปราเล่าขาน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสภาพแวดล้อม ตำนานปรัมปราถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เนื่องจากตำนานปรัมปรามีลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงาม ความมีระบบระเบียบทางสังคม นอกจากนี้ ตำนานปรัมปรายังเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการอธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสังคม ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดด้วยวิธีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์ (Literary Tradition) หรือการบอกเล่าด้วยปากในลักษณะจารีตมุขปาฐะ (Oral Tradition)

ตำนานปรัมปราเป็นผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการของมนุษย์ เป็นกระจกเงาสะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนดังเช่นหากจะพิจารณาตำนานปรัมปราของ ชาวเอสกิโม

ซึ่งเป็นคนที่อาศัยอยู่ทางซีกขั้วโลกเหนือ เราก็จะนึกถึงบรรยากาศหรือโลกทัศน์ของชาวเอสกิโม ที่เต็มไปด้วยน้ำแข็งแทรกอยู่ในตำนานปรัมปรา หรือตำนานของชาวแอฟริกา เราก็จะนึกถึงภาพของความกล้าหาญของนักล่าที่ยิ่งใหญ่ในดินแดนแอฟริกา เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วผู้แต่งหรือผู้เล่าที่ถ่ายทอดเรื่องราวออกมา ส่วนมากเพื่อต้องการที่จะถ่ายทอดให้ผู้คนในกลุ่มชนได้รับรู้และสืบทอดเรื่องราวเล่าขานให้คนรุ่นหลังได้รับรู้เป็นสำคัญ

โดยทั่วไปตำนานปรัมปรา ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งในระดับชาวบ้านหรือท้องถิ่นและระดับเมืองหรือรัฐชาติ ซึ่งหากนำแนวคิดทางด้านคติชนวิทยา (Folklore) มาช่วยในการจัดจำแนกประเภทของข้อมูลทางวัฒนธรรมดังกล่าว จะพบว่าตำนานปรัมปราจัดอยู่ในกลุ่มข้อมูลทางคติชนวิทยาประเภท (Verbal Folklore) อันเป็นข้อมูลคติชนประเภทที่ถ่ายทอดด้วยวิธีการบอกเล่า ซึ่งประกอบไปด้วยตำนานปรัมปรา นิทานพื้นบ้าน เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่อยู่คู่กับมนุษย์มาเป็นเวลาช้านานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นสังคมเมือง สังคมชนบท สังคมที่มีตัวหนังสือ หรือสังคมที่ไม่มีตัวเขียนก็ตาม ดังนั้น การถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ทั้งที่เป็นประเพณี พิธีกรรม ความรู้ หรือความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต เพื่ออธิบายเรื่องราวบางอย่าง หรือหาคำตอบให้กับสิ่งที่ตนเองหรือกลุ่มชนสงสัย ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดเป็นตำนานปรัมปราเล่าขานสืบต่อกันมา

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าตำนานปรัมปราเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาที่อาศัยถ้อยคำในการถ่ายทอด ซึ่งอาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับข้อมูลคติชนประเภทอื่นด้วย โดยเฉพาะคติชนประเภทขนบธรรมเนียมประเพณี (Customary Folklore) ทั้งจารีตประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ในเมื่อตำนานปรัมปราเป็นวัฒนธรรมซึ่งมีธรรมชาติที่จะเป็นการบอกเล่าหรืออธิบายเหตุ สถานการณ์สภาพแวดล้อม หรือความเชื่อของผู้คนในสังคมในแต่ละยุคสมัย ตำนานปรัมปราเรื่องหนึ่งอาจสามารถที่จะอธิบายสิ่งต่างๆ กับข้อมูลทางคติชนอื่นๆ ที่มีอยู่ในบริบทของสังคมนั้นๆ ดังเช่น ตำนานปู่เยอ-ย่าเยอ เป็นตัวอธิบายกำเนิดบรรพบุรุษและกำเนิดชุมชนของคนลาว หรือตำนานแม่โพสพ เป็นตัวอธิบายว่าทำไมจึงต้องมีพิธีกรรมเลี้ยงขวัญข้าว หรือตำนานพญาคันคาก เป็นตัวอธิบายว่าทำไมคนอีสานจึงต้องจุดบั้งไฟขอฝน หรือตำนานกบกินเดือน เป็นตัวอธิบายว่า ทำไมจึงเกิดปรากฏการณ์สุริยุปราคา หรือจันทรุปราคาขึ้น หรือตำนานพระธาตุ เป็นตัวอธิบายว่า ทำไมคนไทหลายกลุ่มที่นับถือพุทธศาสนา จึงต้องมีพิธีบูชาพระธาตุเป็นเทศกาลประจำปี เป็นต้น

ในเมื่อตำนานปรัมปราเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งอาศัยการถ่ายทอดทั้งที่เป็นแบบมุขปาฐะและลายลักษณ์ รวมทั้งเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งเพื่อค้นหาคำตอบให้กับมนุษย์

เกี่ยวกับเหตุการณ์ สถานการณ์ หรือสภาพแวดล้อมต่างๆ ดังนั้น ตำนานปรัมปราจึงมีอยู่หลากหลายประเภทเรื่องราว และปะปนอยู่กับวิถีชีวิตของคนแต่ละกลุ่มในทุกสังคมทั่วโลก ตำนานปรัมปราที่จะกล่าวต่อไปนี้ จะใช้ในความหมายเฉพาะเจาะจงแต่ตำนานปรัมปราที่ปรากฏอยู่ในระบบคิดความเชื่อต่างๆ ที่มิได้มุ่งเน้นในแง่ของ "มิติเวลา" หากแต่เน้นในเรื่องระบบคิดหรือประวัติศาสตร์ความคิดในยุคต้นๆ ของมนุษย์เป็นสำคัญ

บาหยัน อิ่มสำราญ (2543, หน้า 193-195) ได้กล่าวถึงวรรณคดีท้องถิ่น ดังนี้

1. วรรณคดีท้องถิ่นมีคุณค่าไม่ว่าจะเป็นคุณค่าด้านเนื้อหาหรือภาษา คุณค่าด้านเนื้อหาได้แก่ คติธรรมคำสอน แนวทางความประพฤติที่ดีงาม ความรู้ต่างๆ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยบางเล่มยังระบุด้วยว่าคุณค่าต่างๆ เหล่านั้นกำลังถูกลืมเลือนละเลยไป จึงน่าจะมีการทบทวนเพื่อนำคุณค่าในอดีตมาใช้กับปัจจุบัน ส่วนคุณค่าด้านภาษา ได้แก่ การใช้ภาษา สำนวนโวหาร ตลอดจนใช้สัญลักษณ์ต่างๆ อย่างมีศิลปะ ก่อให้เกิดความซาบซึ้งประทับใจ เกิดภาพพจน์ และจินตนาการไปตามกระบวนการ การใช้ถ้อยคำนั้น เมื่อวรรณคดีท้องถิ่นมีคุณค่าเช่นนี้จึงสมควรที่จะศึกษาเพื่อพิสูจน์คุณค่าดังกล่าว

2. วรรณคดีท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในสังคมอดีต วรรณคดีท้องถิ่นบางประเภทหรือบางเรื่องเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านให้ตั้งอยู่ในครรลองแห่งศีลธรรม ช่วยผ่อนคลายความทุกข์กาย ทุกข์ใจของชาวบ้านหรือไม่ก็เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิพลอยู่เหนือจิตใจของชาวบ้าน เมื่อวรรณคดีท้องถิ่นผูกพันกับชีวิตชาวบ้านอย่างลึกซึ้งเช่นนี้ จึงสมควรที่จะนำมาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

3. วรรณคดีท้องถิ่นสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีตทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดที่ว่าวรรณคดีชีวิต และสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นหากต้องการที่จะเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของผู้คนในอดีต ก็อาจศึกษาได้จากวรรณคดีท้องถิ่นและยิ่งไปกว่านั้นวรรณคดีท้องถิ่นยังสะท้อนทัศนะการมองโลกของชาวบ้านในอดีต หากต้องการทราบอดีตในส่วนที่เป็นปรัชญา และความคิดของชาวบ้านวรรณคดีท้องถิ่นเป็นข้อมูลชั้นเยี่ยมที่จะได้ให้คำตอบเรื่องเหล่านี้ได้

นอกจากจะได้เห็นภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรมตลอดจนได้ทราบความคิดเห็นของชาวบ้านในอดีตแล้ววรรณคดีท้องถิ่นของกลุ่มยังสะท้อนวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น วัฒนธรรมเหล่านั้นเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่งบ้างก็เป็นวัฒนธรรมที่รักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชนไว้ได้ในขณะที่วัฒนธรรมของกลุ่มชนรอบข้างเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนย้ายถิ่นบ้างก็เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานด้านความเชื่อของคนต่างศาสนา เป็นต้น

4. วรรณคดีท้องถิ่นบางส่วนกำลังถูกทอดทิ้ง บางส่วนกำลังจะสูญหาย บางส่วนกำลังจะถูกลืมทั้งนี้เนื่องจากผลกระทบจากวัฒนธรรมแบบใหม่ อิทธิพลของวัฒนธรรมแบบใหม่ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป วรรณคดีท้องถิ่นที่เคยมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านหมดความสำคัญลงไป วรรณคดีท้องถิ่นที่อยู่ในรูปลายลักษณ์ บันทึกแบบโบราณ สมุดข่อย หรือหนังสือบุด ที่ชาวบ้านเก็บรักษาไว้ก็ไม่ได้รับการเอาใจใส่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม บ้างก็ถูกทำลายไป เพราะความเชื่อบางอย่างของคนในท้องถิ่น

วรรณคดีท้องถิ่นที่อยู่ในรูปของมุขปาฐะที่บันทึกด้วยความทรงจำสืบทอดด้วยการบอกเล่าก็กำลังจะหมดไปพร้อมกับการล้มหายตายจากของคนรุ่นเก่า จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องรวบรวมและศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์วรรณคดีท้องถิ่นอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่านี้เอาไว้

5. วรรณคดีท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เคยรุ่งเรืองในดินแดนที่เป็นอู่อารยธรรมมาก่อนจึงน่าศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเหล่านั้นเพื่อจะได้เข้าใจลักษณะรูปแบบเนื้อหาตลอดจนการใช้วรรณคดีท้องถิ่นดังกล่าว

6. วรรณคดีท้องถิ่นบางเรื่องแพร่หลายมากมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทยจึงน่าศึกษาว่าวรรณคดีท้องถิ่นเหล่านั้นมีที่มาจากที่ใด แพร่หลายไปได้อย่างไร และวรรณคดีท้องถิ่นเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันในแง่ใดบ้าง

7. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นตามประเด็นที่กำหนดไว้จะช่วยขยายแวดวงการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นได้กว้างขวางขึ้นทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีผู้ใดศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นในหัวข้อดังกล่าวมาก่อน

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้ามานี้ผู้วิจัยจึงสรุป ลักษณะทั่วไปและคุณค่าของตำนานท้องถิ่นว่า เป็นเรื่องเล่าบนพื้นฐานของความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมาในอดีตเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นซึ่งมีคุณค่าทางด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ เป็นสิ่งที่ช่วยจรรโลงใจ และขัดเกลาสังคมให้มีความสงบสุขได้

การจำแนกวรรณกรรมท้องถิ่นตามเขตวัฒนธรรม

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 51-52) ได้จำแนกวรรณกรรมท้องถิ่นสรุปได้ ดังนี้ วรรณกรรมท้องถิ่นของไทยจำแนกตามเขตวัฒนธรรมออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่โดยยึดวัฒนธรรมทางภาษาถิ่นเป็นเกณฑ์ได้แก่

1. วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา
2. วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน
3. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

4. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง

ในแต่ละท้องถิ่นแม้ว่าจะมีลักษณะของการผสมผสานวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่หลากหลายแต่ก็มีลักษณะร่วมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละถิ่นได้

กลุ่มล้านนา

หมายถึงอาณาเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง และลำพูน ชาวล้านนาส่วนใหญ่คือชาวไทยยวน (ไทโยน, ไทโยนก) ซึ่งมักเรียกตัวเองว่า "คนเมือง" มีวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ใช้ภาษาพูดที่เรียกว่าภาษา "คำเมือง" มีตัวอักษรใช้มาแต่อดีตคืออักษรไทยยวน (อักษรธรรม) และอักษรฝักขาม นอกจากนี้ก็มีวัฒนธรรมของกลุ่มย่อยๆ อีก เช่น วัฒนธรรมของไทลื้อ, ไทยวน, ไทใหญ่ และไทเขิน เป็นต้น

กลุ่มอีสาน

หมายถึง อาณาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย 20 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์, ขอนแก่น, ชัยภูมิ, นครพนม, นครราชสีมา, บึงกาฬ, บุรีรัมย์, มหาสารคาม, มุกดาหาร, ยโสธร, ร้อยเอ็ด, เลย, ศรีสะเกษ, สกลนคร, สุรินทร์, หนองคาย, หนองบัวลำภู, อำนาจเจริญ, อุดรธานี และอุบลราชธานี ชาวอีสานส่วนใหญ่เป็นชาวไทยลาว ซึ่งสืบทอดมาจากล้านช้าง หรือจากวัฒนธรรมของ 2 ฝั่งลุ่มแม่น้ำโขง มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นใช้ภาษาพูดที่เรียกว่า ภาษาลาว มีตัวอักษรใช้มาแต่อดีตคืออักษรธรรม และอักษรไทยน้อย นอกจากนี้ ยังมีวัฒนธรรมของกลุ่มชนย่อยๆ อีก เช่น วัฒนธรรมของชาวผู้ไท, เขมร, โส้, แสก, ย้อ เป็นต้น

กลุ่มภาคใต้

หมายถึงอาณาเขตภาคใต้ของประเทศไทย 14 จังหวัด ได้แก่ กระบี่, ชุมพร, ตรัง, นครศรีธรรมราช, นราธิวาส, ปัตตานี, พังงา, พัทลุง, ภูเก็ต, ยะลา, ระนอง, สงขลา, สตูล และสุราษฎร์ธานี กลุ่มชนในเขตนี้จะมี 2 วัฒนธรรมใหญ่คือวัฒนธรรมไทยพุทธซึ่งใช้ภาษาถิ่นใต้และวัฒนธรรมไทยมุสลิม ซึ่งใช้ภาษามาเลย์โดยเฉพาะในเขต 4 จังหวัด คือ สตูล, ยะลา, ปัตตานี และนราธิวาส

กลุ่มภาคกลาง

หมายถึง อาณาเขตภาคกลางของประเทศไทย 29 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร, กาญจนบุรี, กำแพงเพชร, จันทบุรี, ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, ชัยนาท, ตราด, นครนายก, นครปฐม, นครสวรรค์, นนทบุรี, ปทุมธานี, ประจวบคีรีขันธ์, ปราจีนบุรี, เพชรบุรี, ระยอง, ราชบุรี, ลพบุรี, สมุทรปราการ, สมุทรสงคราม, สมุทรสาคร, สระแก้ว, สระบุรี, สิงห์บุรี, สุพรรณบุรี, อยุธยา, อ่างทอง และอุทัยธานี รวมถึงอีก 6 จังหวัดซึ่งอยู่บริเวณภาคกลางตอนบน (หรือภาคเหนือ

ตอนล่าง) ได้แก่ ตาก, พิจิตร, พิษณุโลก, เพชรบูรณ์, สุโขทัย และอุตรดิตถ์ สำหรับ 6 จังหวัดนี้เป็นบริเวณชายขอบของภาคเหนือและภาคกลางจึงมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมผสมมีทั้งกลุ่มคนที่พูดภาษาถิ่นล้านนา ภาษาถิ่นลาว (เช่น ภาษาหล่มสัก ภาษาน้ำปาด เป็นต้น) และภาษาถิ่นไทยภาคกลาง

ธวัช ปุณโณทก (2543, หน้า 73-76) ได้กล่าวว่าจากการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านภาคต่างๆ ประเภทที่เป็นลายลักษณ์ซึ่งอาจสรุปได้ว่าเนื้อเรื่องนั้นเป็นแนวนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ที่เล่าสู่กันฟังในท้องถิ่นต่างๆ และได้พัฒนามาเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์นอกจากนี้ยังพบว่าโครงเรื่องของวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านทั้ง 4 ภาคนั้นมีลักษณะร่วมกันอย่างมากนั่นคือมีเนื้อเรื่องตรงกันจำนวนมาก อีกจำนวนหนึ่งเนื้อเรื่องอาจจะปรับปรุงบางส่วนบางตอนหรือบางอนุภาค แม้ว่าบางเรื่องเป็นนิทานเฉพาะถิ่นก็ยังพบว่ามีเนื้อเรื่องแนวจักรๆ วงศ์ๆ เช่นเดียวกัน เช่น เรื่อง ผาแดง-นางไอ่ หรือขูลูนางอั้ว (ภาคอีสาน)

อุดม หนูทอง (2543, หน้า 77-95) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมภาคต่างๆ ไว้สรุปได้ ดังนี้

ผลจากการสำรวจข้อมูลวรรณกรรมภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน อย่างกว้างๆ เพื่อดูว่าวรรณกรรมภาคใต้สัมพันธ์กับวรรณกรรมภาคอื่นหรือไม่ อย่างไร ที่ต้องเสนอภาพกว้างๆ ก็เพราะยังไม่มีผู้ใดปูพื้นฐานเรื่องนี้ไว้ก่อน ประกอบกับผู้เขียนเองก็มีข้อจำกัดหลายประการที่จะมองความสัมพันธ์ในระดับลึก

ปัญญาชนชาวบ้านหรือชาววัดภาคใต้คงสร้างสรรค์วรรณกรรมกันมาตั้งแต่โบราณเพราะเมืองใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ศาสนาจากอินเดียสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนคงได้เรียนรู้ อ่าน เขียน ส่วนหนึ่งมีความสามารถหลักแหลมจนเป็นสติปัญญาให้กับสุโขทัย ดังความที่ทราบๆ กันอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 แต่เป็นที่น่าประหลาดใจที่ไม่พบวรรณกรรมภาคใต้ที่มีอายุเก่าถึงสุโขทัย หรืออยุธยาตอนกลาง แม้อยุธยาตอนปลายก็พบน้อยเต็มที่ หากจะสรุปว่าที่ไม่ปรากฏเพราะไม่ได้มีการสร้างวรรณกรรมก็ไม่น่าจะถูกต้องเพราะพอถึงช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้พบวรรณกรรมหลายพันฉบับซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่ความเติบโตทางวรรณกรรมจะพุ่งพรวดขึ้นเช่นนั้นโดยไม่ผ่านการสั่งสมทางปัญญามาก่อน แสดงว่าก่อนหน้ารัตนโกสินทร์ ภาคใต้ต้องมีวรรณกรรมเกิดขึ้นจำนวนมาก แต่คงอันตรธานไปด้วยเหตุนานาประการแล้วแต่จะคาดคะเนหรือหาหลักฐานได้ เช่น ถูกทำลายไปพร้อมกับการสร้างวัตถุบูชา โดยบรรจุหรือผสมในศาสนวัตถุสถานตอนจัดสร้างเพื่ออานิสงส์ในปรภพ เผาเอาควันรมเพื่อรักษาโรคบางชนิด ถูกมดปลวกมอดกัดกินชำรุดทำลายไปเองตามอายุ ถูกทำลายด้วยเหตุผลทางการเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเพียงเฉพาะวรรณกรรมที่หลงเหลืออยู่ก็ได้สะท้อนภูมิปัญญาและความเป็นไปของสังคมได้ไม่น้อย และเมื่อพิจารณาหาความสัมพันธ์กับวรรณกรรมภาคอื่นๆ ก็ย่อมเห็นอิทธิพลการถ่ายโยงทางวรรณกรรมที่มีระหว่างกัน เห็นสาระที่มีอยู่ หรือยึดถือร่วมกันตลอดจน เห็นความแปลกต่างที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะภูมิภาค

วรรณกรรมภาคใต้มีเนื้อเรื่องพ้องกับวรรณกรรมภาคกลางมากที่สุด เพราะภาคใต้กับภาคกลางมีการติดต่อสัมพันธ์กันมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยทวารวดี ในสมัยสุโขทัยก็สัมพันธ์กันมากขึ้น ดังตำนานพระพุทธสิหิงค์ ว่า พระร่วงโรจนราชแห่งสุโขทัยได้เสด็จเยือนเมืองนคร พระราชาธิราชแห่งเมืองนครก็ได้ถวายพระพุทธสิหิงค์แด่พระร่วง ในตำนานนางเลือดขาว ว่าพระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงทราบกิตติศัพท์ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของนางเลือดขาวแห่งเมืองพัทลุงจึงโปรดให้พระยาพิษณุโลกลงไปรับมาเพื่อจะให้เป็นมเหสี แต่เมื่อนางขึ้นไปถึงสุโขทัยทรงทราบว่านางมีครรภ์ก็โปรดให้ส่งกลับ และการที่สังฆราชปราชญ์ผู้จบปิฎกไตรจากเมืองนครมาเป็นครูให้กับสุโขทัยย่อมมีผลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ครั้นถึงสมัยอยุธยาหัวเมืองภาคใต้ยิ่งใกล้ชิดกับอยุธยาหรือภาคกลางยิ่งขึ้น เพราะถูกผนวกเข้าเป็นหัวเมืองพระยามหานคร ตั้งแต่สมัยพระรามาธิบดีที่ 1 จากนั้นถูกลดฐานะเป็นหัวเมืองชั้นเอกในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ บางช่วงทางอยุธยาส่งคนไปปกครองเอง เช่น สมัยพระนเรศวรทรงส่งพระรามราชท้ายน้ำไปเป็นเจ้าเมือง สิ้นสมัยพระรามราชท้ายน้ำ พระยาแก้วผู้เป็นหลานเป็นเจ้าเมืองสืบต่อ สมัยพระเจ้าทรงธรรมทรงส่ง ยามาดานางามาชา (ออกญาเสนาภิมุข) ไปปกครองก่อนเสียกรุงครั้งที่ 2 ทางอยุธยาส่งพระยาราชสุภาวดีไปเป็นเจ้าเมือง ครั้งเสียกรุง เมืองนครตั้งตัวเป็นอิสระแต่พระเจ้าตากสินลงไปปราบได้ให้เจ้านราสุริยวงศ์พระเจ้าหลานเธอปกครอง ครั้นถึงแก่พิราลัยก็ให้เจ้านคร (พระปลัด) ขึ้นเป็นพระยาศรีธรรมราชปกครองให้เมืองนครเป็นเมืองประเทศราช สกุลวงศ์ของเจ้านครกับราชวงศ์ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยการอภิเษกสมรส และยิ่งเกี่ยวดองกระชับแน่นมากขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนทางด้านการเมือง เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ภาคใต้ถูกทางกรุงเทพฯ ควบคุมดูแลใกล้ชิด จากความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้การถ่ายโยงวัฒนธรรมระหว่างภาคกลางกับภาคใต้เป็นไปโดยตลอดและเข้มข้น กวีศรีปราชญ์ถูกเนรเทศไปอยู่เมืองนครในสมัยพระนารายณ์ ก็มีตำนานทางเมืองนครมีสระล้างดาบ เป็นวัตถุพยานการถ่ายโยงวรรณกรรมระหว่างภาคใต้กับภาคกลางเป็นดั่งสายธารที่ไหลเชื่อมกันไม่เคยขาด แต่ทิศทางเปลี่ยนไปตามกาล

ความจริงแม้ภาคใต้กับภาคเหนือจะอยู่ไกลกันแต่ในทางประวัติศาสตร์ก็มีส่วนสัมพันธ์กันอยู่บ้างเช่นการสร้างพระพุทธสิหิงค์ขึ้น ในล้านนาตามอย่างเมืองนคร การศึกษาระหว่างลำพูน

ละโว้ และเมืองนครที่ละโว้ราวพุทธศตวรรษที่ 15 ดังปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ การอพยพครัวชาวล้านนาหลังจากปราบแคว้นล้านนาได้แล้วลงไปไว้เมืองนคร สงขลา และพัทลุง ในสมัยพระราเมศวรเป็นต้น โดยเฉพาะกรณีหลังนี้อาจนำนิทานจากปัญญาสชาดกไปเผยแพร่ในรูปของการบอกเล่าด้วยส่วนหนึ่งก็ได้

สำหรับภาคอีสานนั้นแม้ว่าจะมีวรรณกรรมส่วนหนึ่งพ้องกับวรรณกรรมภาคใต้แต่ก็ไม่น่าจะเกี่ยวข้องถ่ายโยงกันโดยตรงในยุคแรกๆ คงถ่ายโยงกันเป็นทอดๆ ระหว่างอีสานกับล้านช้าง ล้านช้างกับล้านนา ล้านนากับภาคกลางและภาคกลางกับภาคใต้อีกต่อหนึ่ง มากกว่า อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องสรรพสิทธิ์ของทั้ง 4 ภาค พบว่าฉบับภาคใต้ (นิทานปักษา) กับฉบับภาคอีสาน (นกกระจอก) คล้ายคลึงกันมากกว่าฉบับอื่นๆ ซึ่งยังหาคำตอบไม่ได้ว่าเป็นเพราะเหตุใด

ด้านแนวคิดของวรรณกรรม วรรณกรรมทุกภูมิภาคมีแนวคิดหลักร่วมกันคือ เป็นไปตามหลักปรัชญาธรรมในพุทธศาสนา เช่น แนวคิดเรื่องกรรม การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ความกตัญญู การให้ทาน ฯลฯ และมีเจตนาร่วมกันคือให้วรรณกรรมเป็นเครื่องมืออบรมสั่งสอนคนให้มีคุณธรรมจริยธรรมประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามปทัสถานของสังคมที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะวรรณกรรมถูกสร้างขึ้นในวัดหรือคนที่ได้รับการศึกษาอบรมจากวัด มีวัดเป็นแหล่งชี้นำทางปัญญา เป็นศูนย์กลางทางวิชาการ เป็นแหล่งเผยแพร่วรรณกรรมสู่ประชาชนเหมือนกันทุกภูมิภาค ฉะนั้นในแง่นี้จึงชี้บ่งให้ภาพรวมได้ยากกว่าวรรณกรรมภาคไหนมีอิทธิพลต่อแนวคิดของวรรณกรรมภาคไหน เพราะต่างก็มีพุทธศาสนาเป็นหลักยึดร่วมกันอยู่เหมือนกันหมด อย่างไรก็ตามหากจะศึกษาวรรณกรรมเฉพาะเรื่องอาจจะชี้บ่งอิทธิพลด้านแนวคิดให้เห็นได้ เช่น ระหว่างไตรภูมิพระร่วงกับไตรโลกวิถาน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าวรรณกรรมในแต่ละภาคมีความสัมพันธ์กันแต่จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมหลายประการที่สำคัญคือความใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์ ทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งผู้วิจัยใช้แนวความคิดนี้บางส่วนในการแบ่งกลุ่มการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งตำนานท้องถิ่นออกเป็น 4 ภาค โดยใช้หลักทางภูมิศาสตร์ของแต่ละจังหวัดเป็นเกณฑ์ และจำนวนของจังหวัดในแต่ละภาคให้มีความใกล้เคียงกัน คือตำนานท้องถิ่นภาคใต้จำนวน 14 จังหวัด, ตำนานท้องถิ่นภาคเหนือ จำนวน 17 จังหวัด (รวมภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดชัยนาท จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีภูมิศาสตร์ใกล้ชิดกับภาคเหนือตอนล่างมากกว่าภาคกลาง) ตำนานท้องถิ่นภาคกลาง จำนวน 26 จังหวัด และตำนานท้องถิ่นภาคอีสาน จำนวน 20 จังหวัด

ลักษณะทั่วไปและความเป็นมาของท้องถิ่นภาคต่าง ๆ

กลุ่มล้านนา

ฮารัลด์ ฮุนดีอุส (2543, หน้า 48) ได้กล่าวถึงการศึกษาวรรณคดีล้านนา สรุปได้ว่า เราจะพบว่าพุทธศาสนาได้เข้ามาเป็นหลักทางจริยธรรมครอบคลุมจิตใจของสมาชิกในสังคม วรรณคดีสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมต่างๆ เช่น การรักความยุติธรรม คติกระตุ้นใจให้ทำงาน ค่านิยมของล้านนาซึ่งเห็นได้ชัดคือ นับถือการมีน้ำใจให้แก่กัน การไม่ข่มเหงน้ำใจของผู้อื่น เราจะพบตัวอย่างเหล่านี้มากมายจากวรรณคดี สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ควรเน้นก็คือพุทธศาสนามีส่วนในการสร้างจริยธรรมอิสระขึ้นมาเป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่เหนือกฎเกณฑ์แห่งหมู่คณะโดยเน้นว่าความยุติธรรมไม่ขึ้นอยู่กับชนชั้นใด ตัวละครทุกตัวมีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องหาความยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นตัวละครชั้นต่ำหรือชั้นสูง มีการเคารพต่อผู้ใหญ่ แต่ไม่ใช่จะยอมทำตามทุกอย่างโดยไม่มีเหตุผล ในตอนท้ายของคำบรรยาย ฮารัลด์ ได้เล่าถึงประวัติการศึกษาภาษาและวรรณกรรมล้านนาในภาคเหนือปัจจุบัน และได้ให้ข้อคิดทิ้งท้ายไว้ว่าสิ่งซึ่งสำคัญยิ่งกว่าการวิจัยก็คือ การให้กำลังใจกับพระสงฆ์ และชาวบ้านในท้องถิ่นให้เอาใจใส่กับมรดกทางวัฒนธรรมของเขาให้เขาได้กลับไปใช้ไปศึกษามรดกภูมิปัญญาของเขาเองถ้าประเทศไทยต้องการรักษาความเป็นไทยไว้ก็คงจะนำสิ่งเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ต่อไป

ธวัช ปุณโณทก (2543, หน้า 59-63) ได้กล่าวถึง ประชาคมในภาคเหนือ สรุปได้ว่าคือ แพร่ น่าน พะเยา เชียงราย ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอนเป็นกลุ่มวัฒนธรรมล้านนาที่มีรูปแบบของวัฒนธรรมย่อยกลุ่มหนึ่งของไทยถ้าพิจารณาทางด้านเนื้อหา พบว่าเนื้อหานิทานจะเป็นด้านคติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคตินิยมและวิถีชีวิตของชาวท้องถิ่นภาคเหนือ เห็นได้จากจริยวัตรของตัวเอกส่วนใหญ่จะมีบุคลิกแบบนักบุญมากกว่านักรบ นั่นคือมีขันติ ยอมรับวิบากกรรมและเปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรม จิตใจใฝ่กุศล แม้ว่ามีวิทยายุทธ อาวุธวิเศษ และอิทธิฤทธิ์ ก็มิได้รังแกฝ่ายธรรมมะ แต่จะปราบฝ่ายอธรรมที่ก่อให้เกิดยุคเข็ญแก่ไพร่ฟ้าประชาชน และสรุปว่า "วีรบุรุษใน อุดมคติของ ชาวเหนือในสมัยอดีตนั้นคือบุคคลผู้เป็นนักบุญที่ยอมเสียสละโลกีย สุขส่วนตนเพื่อให้สังคมส่วนรวมสงบสุขด้วยความอดกลั้นและเพียรพยายามอย่างที่สุด

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543, หน้า 174-190) ได้กล่าวว่าวรรณกรรมล้านนามีอยู่เป็นจำนวนมากมายแม้ว่าเราจะมีการสำรวจพบและเกิดนักวิชาการทางวรรณกรรมล้านนาขึ้นหลายคนแล้วในปัจจุบันนี้แต่ก็มีวรรณกรรมอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้ศึกษาบทความนี้จึงเป็นการสรุปจากการศึกษาวรรณกรรมจำนวนหนึ่งที่พอจะกำหนดอายุได้เท่านั้นเพื่อให้เห็นภาพสายธารทางวรรณกรรมล้านนาแต่ละช่วงสมัยในที่นี้ขอแบ่งวรรณกรรมล้านนาออกเป็น 4 ยุค สรุปได้ ดังนี้

1. ยุคอาณาจักรหริภุญไชย ตามพงศาวดารโยนกอาณาจักรหริภุญไชยปกครองโดยกษัตริย์เชื้อสายมอญตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ. 1206 ในยุคสมัยนี้พระพุทธศาสนามีความสำคัญในจามเทวีวงศ์ กล่าวว่า พระนางจามเทวีได้นำพระภิกษุสงฆ์จากละโว้มายังหริภุญไชยด้วยถึง 500 รูป ภาษาบาลี และสันสกฤต ตลอดจนวรรณคดีทางพุทธศาสนาจึงน่าจะแพร่หลายและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและแนวคิดของคนในยุคนั้นพอสมควรโดยเฉพาะในชนชั้นสูงน่าสังเกตว่าถ้าพิจารณาดูพระนามของกษัตริย์หริภุญไชยจะเห็นว่ามีความแตกต่างกับพระนามของกษัตริย์เชียงแสนหรือพะเยาอยู่มาก กษัตริย์หริภุญไชยซึ่งเป็นเชื้อสายมอญ นอกจากพระนางจามเทวีและกษัตริย์องค์สุดท้าย คือพระยายีบา แล้วกษัตริย์องค์อื่นๆ มีพระนามเป็นภาษาบาลีสันสกฤตกันแทบทั้งสิ้น และที่น่าสนใจก็คือกษัตริย์หลายพระองค์มีพระนามตรงกับพระนามกษัตริย์ในอรรถกถาชาดก และปัญญาสชาดก เช่น ปทุม พรหมทัต กมล อาทิตย์ และสัพสิทธิ์

2. ยุคแรกเริ่มของอาณาจักรล้านนาจนเสียกรุง (พ.ศ.1839-2101) ตรงกับสมัยพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น พระเจ้าเม็งรายสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานีเสร็จในปี พ.ศ. 1839 กษัตริย์ราชวงศ์เม็งรายครองเชียงใหม่ต่อมาอีกหลายพระองค์จนเสียกรุงแก่พม่าประมาณ พ.ศ. 2101 รวมระยะเวลาที่กษัตริย์ราชวงศ์เม็งรายครองเชียงใหม่ประมาณ 272 ปี วรรณกรรมที่อาจจัดว่าน่าจะอยู่ในยุคนี้อาจแบ่งตามภาษาที่ใช้เขียนออกเป็น 2 ประเภท คือ ภาษาบาลี และภาษาพื้นเมือง วรรณกรรมที่แต่งเป็นบาลี เช่น วรรณกรรมตำนาน (ว่าด้วยประวัติพุทธศาสนาและประวัติศาสนาท้องถิ่น เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์, จามเทวีวงศ์), ตำราไวยากรณ์, ตำราอธิบายความ, วรรณกรรมชาดก, วรรณกรรมที่แต่งเป็นภาษาพื้นเมือง เช่น วรรณกรรมตำนาน (มูลศาสนา) และวรรณกรรมร้อยกรองอื่นๆ

3. ยุคเชียงใหม่เป็นเมืองขึ้นของพม่า (พ.ศ. 2101-2317) เมื่อบ้านเมืองตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พม่าได้เข้ามาควบคุมนโยบายสำคัญๆ ทางการเมือง เศรษฐกิจ บ้านเมืองไม่สงบนักเพราะมีการกวาดต้อนผู้คนไปพม่า และถูกเกณฑ์ให้ไปช่วยรบอยุธยา อย่างไรก็ดี ความไม่สงบร่มเย็นก็ไม่ถึงกับเป็นอุปสรรคทำลายสายธาร วรรณกรรมล้านนาต้องหยุดชะงัก จากการสำรวจของภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มีคัมภีร์หลายเรื่องที่บอกปีที่จารึกหรือคัดลอกในระยะนี้ทั้งที่เป็นภาษาบาลีและภาษาพื้นเมือง

4. ยุคเชียงใหม่เป็นเมืองประเทศราชจนถึงปัจจุบันในยุคนี้มีความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม ดังนี้วรรณกรรมภาคกลางแพร่หลายมาถึงภาคเหนือ เนื่องจากเป็นเมืองประเทศราช เจ้านายทางเชียงใหม่ต้องเดินทางไปถวายเครื่องบรรณาการแด่พระมหากษัตริย์ที่กรุงเทพฯ เมื่อกลับก็มีการคัดลอกวรรณกรรมจากกรุงเทพฯ มาเชียงใหม่ด้วย ในภายหลังเมื่อมีการตั้งโรงพิมพ์

ที่กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ต่างๆ มีส่วนทำให้วรรณกรรมแพร่หลายไปสู่ภาคต่างๆ อย่างรวดเร็ว น่าสังเกตว่าวรรณกรรมของภาคต่างๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ที่เกิดขึ้นในยุคนี้หลายเรื่องมีส่วนคล้ายคลึงกัน และคล้ายคลึงกับวรรณกรรมภาคกลางที่พิมพ์เผยแพร่ในบทความเรื่อง หนังสือประโลมโลก ที่ขึ้นชื่อในสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้เขียนคือ ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต ได้ให้รายละเอียดในเรื่องนี้ว่าโรงพิมพ์หมอสมิชเป็นโรงพิมพ์แห่งแรกที่พิมพ์หนังสือพวกจักรๆ วงศ์ๆ หรือที่เรียกกันว่าหนังสือประโลมโลกขึ้น โรงพิมพ์แห่งนี้ได้พิมพ์เรื่อง พระอภัยมณี ของสุนทรภู่ โดยเพิ่งพิมพ์เป็นตอนๆ ขายเล่มละสลึง ปรากฏว่าขายดีมากได้กำไรมาก ถึงขนาดสร้างตึกใหม่ในบริเวณโรงพิมพ์ได้ หมอสมิชได้พยายามหานิทานกลอนมาพิมพ์จำหน่ายนอกจากกลอนของสุนทรภู่แล้วได้พิมพ์กลอนของผู้อื่นด้วย หนังสือกลอนที่จำหน่ายและมีโรงพิมพ์อีกหลายโรงพิมพ์เกิดขึ้นโดยเฉพาะโรงพิมพ์วัดเกาะวรรณกรรมวัดเกาะน่าจะมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมล้านนาไม่น้อยทำให้มีการนำเอาชาดกประเภทนิทานมหัศจรรย์มาแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทค่าวซอกันอย่างแพร่หลาย การตั้งโรงพิมพ์ในภาคเหนือมีส่วนให้การแต่งวรรณกรรมขยายตัวมากขึ้น

กลุ่มอีสาน

ศิราพร ฐิตะฐาน (2543, หน้า 20-25) กล่าวถึงบริบททางสังคมท้องถิ่นอีสาน สรุปได้ว่าเป็นสังคมพุทธศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของวรรณคดีท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ พระสงฆ์หรือผู้ที่เคยบวชเรียนเป็นบุคคลในท้องถิ่นที่เป็นกำลังสำคัญทั้งในการรจนาวรรณคดีท้องถิ่นโดยจารลงในใบลานที่เรียกกันว่าหนังสือผูกอีกประการหนึ่ง วรรณคดีท้องถิ่นที่เป็นเรื่องเด่นๆ ของอีสาน เช่น เรื่องพญาคันคาก, ผาแดงนางไอ่ เป็นวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับวิถีการเกษตร ซึ่งพูดอีกอย่างหนึ่ง สภาพของสังคมอีสานซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมหรือสังคมชาวนา ซึ่งโดยสภาพภูมิศาสตร์เป็นที่ที่ค่อนข้างจะแห้งแล้ง จึงเป็นสภาพที่ก่อให้เกิดตำนานและพิธีกรรมการขอฝน ตำนาน (Myth) ในท้องถิ่นอีสานจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตการผลิตของสังคมชาวนาที่ต้องพึ่งฟ้าพึ่งฝน มีข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับวรรณคดีท้องถิ่นแถบอีสานว่ามีลักษณะเป็นตำนาน (Myth) และนิยายท้องถิ่น (Legend) อยู่เป็นจำนวนมาก ถ้าเทียบกับภาคอื่นๆ ในลักษณะที่เป็น (Myth) ที่อธิบายกำเนิดของโลก และของชุมชนก็มีหลายเรื่อง เช่น ตำนานขุนบรม ตำนานเกี่ยวกับพญาแถน ในลักษณะที่เป็นนิยายท้องถิ่น อธิบายต้นกำเนิดของสถานที่ในท้องถิ่นก็มีมากมาย เช่น ตำนานเมืองฟ้าแดดสูงยาง ตำนานเรื่องท้าวฮุ่งท้าวเจือง ตำนานผาแดงนางไอ่ ฮูลูนางอั้ว อุสาบารสและนิทานชาดกอีกเป็นจำนวนมากที่พยายามโยงสถานที่และเหตุการณ์ในเรื่อง กับสถานที่จริงในท้องถิ่น ถ้าจะมองอย่างนักมานุษยวิทยาก็คงมองปรากฏการณ์นี้ว่าเป็นความพยายามในการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและเพื่อการรวมกลุ่มของคนในท้องถิ่น ตำนานเป็นเครื่องบอกว่าคนที่เติบโตมาในสังคมที่มีความเชื่อ รับรู้ตำนานเรื่อง

เดียวกันนับว่าเป็นคน "พวกเดียวกัน" บทบาทของวรรณคดีชาดกในกลุ่มลาวพวนในแง่นี้ ตำนานท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นของท้องถิ่นใดย่อมแสดงถึง "แนวร่วม" ของ "กลุ่ม" นั้นๆ และแฝงนัยไว้ว่าคนนี้ไม่ได้เกิดมาภายใต้วัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกันนี้เป็นคน "ต่างกลุ่ม" โดยข้อเท็จจริงคนอีสานโดยชาติพันธุ์ และโดยวัฒนธรรมเป็นลาวซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับคนไทยภาคกลาง ตำนานท้องถิ่นก็ดี วรรณคดีท้องถิ่นก็ดี ประเพณีท้องถิ่นต่างๆ ก็ดีดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นเครื่องหมายทางวัฒนธรรมซึ่งแยกคนอีสานออกจากคนกลุ่มอื่นๆ ในแง่นี้วรรณคดีท้องถิ่นจึงมีความเกี่ยวข้องกับ "กลุ่มสังคม" อย่างเห็นได้ชัด การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเปรียบเทียบเป็นวิธีการศึกษาวรรณคดีที่น่าสนใจอาจจะศึกษาเปรียบเทียบในแง่มุมต่างๆ ได้อีกมากมายทั้งในด้านรูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหา ผู้แต่ง ผู้อ่าน ผู้ดู ในการที่อ่านหรือรับรู้วรรณคดีท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่นเปรียบเทียบกันนอกจากนั้นในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมไปถึงวรรณคดีท้องถิ่นถูกกระทบจากวัฒนธรรมตะวันตก การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างมากมายในขณะนี้สถานภาพและความสำคัญของวรรณคดีท้องถิ่นย่อมเปลี่ยนแปลงไปในแง่นี้จะมีการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเปรียบเทียบในแง่กาลเวลาว่าในอดีตเป็นอย่างไร และปัจจัยทางสังคมที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่น มีผลต่อการเรียนรู้หรือทำให้เกิดการนำเสนอในรูปแบบใหม่ๆ อย่างไรบ้าง เช่นในกรณีการปรับตัวของการแสดงหมอลำในบริบททางสังคมปัจจุบันเป็นต้น และน่าจะมีการศึกษาว่ายังมีการใช้วรรณคดีท้องถิ่นในโอกาสใดบ้าง อย่างไร ความรู้ในเรื่องวรรณคดีท้องถิ่นในปัจจุบันเป็นอย่างไร วรรณคดีท้องถิ่นมีการปรับตัวอย่างไรบ้างในแต่ละภาคอาจมีสภาพและวิธีการปรับตัวที่ไม่เหมือนกันในแง่นี้น่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบเช่นกัน ยิ่งถ้าจะเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวรรณคดีท้องถิ่นพร้อมๆ กับการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในปัจจุบันที่ได้มีการปะทะสังสรรค์ กับวัฒนธรรมเมืองและวัฒนธรรมตะวันตกอย่างรุนแรง ในขณะนี้ก็จะเป็นการศึกษาที่น่าสนใจ

พิฑูร มะลิวัลย์ (2543, หน้า 51) ได้กล่าวถึง วรรณคดีท้องถิ่นในอีสาน สรุปได้ว่ามีจำนวนมาก แบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่ ทางโลกและทางธรรม เรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาหรือเป็นเรื่องแปลหรือเก็บมาจากภาษิตคำสอนทางศาสนาเรียกว่า "วรรณคดีทางธรรม" ส่วนวรรณคดีที่เกี่ยวกับชาวบ้านชาวเมือง ประวัติศาสตร์ โบราณนิทาน เรียกว่า "วรรณคดีทางโลก" เป็นวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาทั้งสิ้น ภาคอีสานเป็นแหล่งสะสมวัฒนธรรมมาช้านาน นับตั้งแต่สมัยบ้านเชียง ดังนั้นกลุ่มชนในภาคอีสานมีวัฒนธรรมร่วมกับอาณาจักรล้านช้างอย่างใกล้ชิดในสมัยอดีต

ธวัช ปุณโณทก (2543, หน้า 63-65) ได้กล่าวถึงประชาคมในภูมิภาคอีสาน สรุปได้ว่ามี 17 จังหวัด ที่ราบสูงโคราช เป็นกลุ่มวัฒนธรรมไทย ลาว เป็นรูปแบบวัฒนธรรมย่อยกลุ่มหนึ่ง

ของไทย มีภาษาถิ่นไทย ที่เรียกว่า "ภาษาอีสาน" อาจจะมีสำเนียงเพี้ยนกันบ้างที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันไป เช่น ภาษาผู้ไท ภาษาย้อ ภาษาพวน ภาษาแสก ฯลฯ แต่ก็พออนุโลมจัดเป็นกลุ่มภาษาไทยถิ่นเดียวกันได้ ประชาคมอีสานเป็นกลุ่มที่รับวัฒนธรรมจากอาณาจักรล้านช้างในสมัยอดีตอย่างใกล้ชิด ทั้งการเมือง การปกครอง วรรณกรรมและจารีตประเพณี ในการพิจารณาเนื้อหาสาระของวรรณกรรมพื้นบ้านภาคอีสานอันเป็นผลสะท้อนต่อสังคมแล้วอาจมีความใกล้เคียงกับแนวคิด หรือคตินิยมที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพื้นบ้านภาคเหนือมากที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่าชาวอีสานใช้วรรณกรรมร่วมกับล้านช้าง แก่นของเรื่องในวรรณกรรมอีสานโดยส่วนรวมแล้วจะยึดแนวปรัชญาพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน แนวคิดเรื่องบาปบุญคุณโทษ ชาตินี้ชาติหน้า ซึ่งมนุษย์ทุกคนย่อมไม่สมหวังในชาตินี้ เพราะผลของกรรมในชาติปางก่อน แต่ต้องยอมอดทนต่อวิบากยากเข็ญในชาติปัจจุบันเพื่อเสวยสุขารมณ์ในชาติหน้า ฉะนั้นโลกพระศรีอารย์อันสุขารมณ์และสวรรค์วิมานสุขจึงได้หยิบยกมาเสมออยู่ในวรรณกรรมอีสานอยู่เกือบทุกเรื่อง เป็นการเน้นให้เห็นผลของการบำเพ็ญกุศลเพื่อสุขารมณ์ในชาติหน้า ส่วนชาติปัจจุบันนี้ต้องก้มหน้ารับกรรม

ปรีชา อุยตระกูล (2543, หน้า 152-172) ได้กล่าวถึง กลุ่มชนในภาคอีสาน สรุปได้ว่าเป็นชนชาติไทยที่มีวัฒนธรรมเจริญอยู่ตามลุ่มแม่น้ำโขง เพิ่งปรากฏความสัมพันธ์ที่มีหลักฐานยืนยันกับกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และปรากฏความสำคัญมากขึ้นในสมัยกรุงธนบุรี จนกระทั่งถูกผนวกเป็นแผ่นดินเดียวกันกับราชอาณาจักรไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ความเป็นมาในประวัติศาสตร์จึงเปิดโอกาสให้ชาวอีสานมีอิสระในการดำเนินชีวิตที่เป็นของตัวเอง สามารถกำหนดวัฒนธรรม ความเชื่อประเพณีเป็นของตัวเองได้โดยปราศจากการควบคุมจากวัฒนธรรมของราชธานีใหญ่ๆ วรรณคดีอีสานจึงสามารถดำรงเอกลักษณ์ของตนไว้ได้และได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำโขง (ลาว) แก่นเรื่องของวรรณคดีอีสานจึงต่างจากวรรณคดีภาคกลางที่ได้รับอิทธิพลจากราชสำนักจะเหมือนกันแต่วรรณคดีทางพุทธศาสนาเท่านั้น นอกจากอิทธิพลที่ได้รับจะแตกต่างกันแล้ว รูปแบบการเผยแพร่ก็แตกต่างกันเนื่องจากวรรณคดีอีสานนั้นบันทึกด้วยตัวอักษรธรรม และอักษรไทยน้อย และการใช้สำนวนในวรรณคดีก็ใช้ภาษาถิ่นของอีสานเอง จึงทำให้เกิดช่องว่างในการทำความเข้าใจ ต่อนักการศึกษาวรรณคดีจากภาคอื่นๆ การที่หัวเมืองอีสานเป็นหัวเมืองเล็กๆ และไม่ค่อยมีความสำคัญ อีกทั้งไม่มีราชธานีที่รุ่งเรืองเหมือนภาคกลาง อยุธยาหรือกรุงเทพฯ ภาคเหนือมีเชียงใหม่ ภาคใต้มีนครศรีธรรมราช ซึ่งเมืองเหล่านี้จะเป็นแหล่งกลางที่วัฒนธรรมและวรรณคดีจะเจริญรุ่งเรืองและส่งอิทธิพลไปยังเมืองใกล้เคียง แต่วรรณคดีอีสานกลับรุ่งเรืองโดยมีสถาบันกลางอยู่ที่วัด และตัวชาวบ้านเอง แทนที่วัดจะเป็นเพียงสื่อกลางหรือเครื่องมือของอาณาจักรในการควบคุมประชาชนเหมือนภาคกลาง แต่วัดในภาคอีสาน

กลับทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการควบคุมสังคมร่วมกับชาวบ้านและวัดในภาคอีสานกลับทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการควบคุมสังคมร่วมกับชาวบ้าน และวรรณคดีอีสานก็กลายเป็นสื่อในการทำหน้าที่ดังกล่าว วรรณคดีอีสานนอกเหนือจากการมีที่มาจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีปัจจัยมาจากความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ ที่ผสมผสานกลมกลืนกับความเชื่อทางพุทธศาสนา และวรรณคดีก็ตอบสนองความเชื่อนี้อยู่เสมอ จะมีการกล่าวถึงพิธี เซ่นสรวงวิญญาณบรรพบุรุษ หรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติอื่นๆ และบอกประโยชน์หรือโทษที่จะได้รับหากประชาชนปฏิบัติตามคำสอนหรือฝ่าฝืน จะเห็นได้ว่าวรรณคดีอีสานนั้นมีบทบาทใกล้ชิดกับชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นบทบาทในด้านที่เกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนความบันเทิงจนอาจกล่าวได้ว่าวรรณคดีคือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวอีสาน และยิ่งวรรณคดีมีบทบาทใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวอีสานมากเท่าใดก็ย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวอีสานมากขึ้นเท่านั้นจริยธรรมของชาวอีสานที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เราเข้าใจถึงบุคลิกและทัศนคติของชาวอีสานต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อมในสังคมปัจจุบันมากขึ้นเบื้องหลังความแห้งแล้งทางภูมิประเทศและความยากจนชาวอีสานคือเจ้าของบุคลิกที่รักความสงบ มีไมตรีจิตขยันและจริงใจต่อผู้คนเสมอมานี่คือมรดกทางวัฒนธรรมที่ชาวอีสานได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยการถ่ายทอดทางวรรณคดี

กลุ่มภาคใต้

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2543, หน้า 26-45) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ สรุปได้ว่าวรรณกรรมทั้งประเภทลายลักษณ์และมุขปาฐะที่มีหลักฐานอยู่ล้วนสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางโดยเฉพาะวรรณกรรมลายลักษณ์เด่นชัดทั้งในด้านปริมาณวัฒนธรรม การแต่งเนื้อหาสาระและอิทธิพลด้านอื่นๆ วรรณคดีพุทธศาสนาทั้งปวงประเภทมูลแลพอมูลบาลีมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องโดยเฉพาะพระไตรปิฎกมีหลักฐานยอมรับว่าทำให้ปราชญ์ในภาคใต้ได้ขึ้นไปเป็นแกนนำทางพุทธศาสนาของเมืองนั้น ภาคใต้เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมาจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาจึงได้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราชขึ้นได้จารคัดลอกไว้และถ้าหาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญๆ อันใดมิได้ก็โปรดให้ไปสืบค้น ณ เมืองนครศรีธรรมราช อันแสดงว่าวรรณกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาในภาคใต้มีมาก และเชื่อถือได้แต่น่าเสียดาย เนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศมีความชื้นสูงมากทำให้วรรณกรรมหมดสภาพและทำลายตัวเองเร็วกว่าปกติโดยเฉพาะวรรณกรรมที่จารด้วยตัวอักษรขอมนั้นนับแต่หลังรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา มีผู้อ่านออกน้อยลงและถูกชาวบ้านที่มีความเชื่อผิดๆ นำไปทำลายโดยใช้เป็นยากลางบ้านเสีย บ้างนำไปบรรจุกรุหรือฝังไว้ใต้สิ่งก่อสร้างที่เป็นศาสนสถาน สำคัญๆ เป็นพุทธบูชาเสียก็มากมาย ที่เผาทิ้งเสียก็มากส่วนวรรณกรรมที่หลงเหลืออยู่บ้างมักเป็นวรรณกรรมยุคหลังกว่า

คือ มักมีอายุไม่เกิน 150 ปี ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมที่เขียนด้วยอักษรไทย เนื้อหาเกี่ยวกับโชคลาง ตำรายา ซึ่งบางคนยังเชื่อถือเก็บรักษาไว้ใช้ประโยชน์ หรือไม่ก็เป็นวรรณกรรมประเภทนิทาน ซึ่งส่วนใหญ่เขียนในยุคที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมภาคกลาง จากสภาพดังกล่าวนี้ ทำให้หลายคนสำคัญเอาว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลหรือคัดลอกจากของภาคกลางอันนี้ตัวผู้เขียนคิดว่าเป็นจริงได้แต่เฉพาะไม่เกินสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนที่เก่ากว่านั้นน่าจะไม่ใช่ โดยเฉพาะวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนายุคก่อนกรุงธนบุรีขึ้นไป น่าจะเป็นตรงกันข้ามคือ ภาคใต้คงรับตรงจากอินเดียตอนใต้ หรือถ้าจะผ่านเส้นทางบ้างก็มีเค้าว่าจะผ่านพม่า มอญ และเขมรมากกว่า

ธวัช ปุณโณทก (2543, หน้า 66-67)ได้กล่าวถึงประชาคมภาคใต้สรุปได้ว่า นับตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจนถึงสุดเขตประเทศไทยจัดเป็นกลุ่มวัฒนธรรมภาคใต้ คือ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ถึงแม้ว่าจะมีสำเนียงเพี้ยนกันบ้างแต่ก็พอจัดเป็นกลุ่มเดียวกันได้ คือกลุ่มที่ "แลงใต้" อันเป็นกลุ่มวัฒนธรรมไทยย่อยอีกกลุ่มหนึ่งแม้ว่าตามหลักฐานประวัติศาสตร์แล้วหัวเมืองภาคใต้มีความสัมพันธ์ทางการเมืองการปกครองกับส่วนกลางเสมอมานับตั้งแต่สุโขทัย แต่การที่อยู่ห่างไกลกับส่วนกลางทางคมนาคมไม่สะดวกในสมัยอดีตจึงมีวัฒนธรรมย่อยต่างไปจากส่วนกลางอยู่บ้าง แม้ว่าภาคใต้จะมีภาษาไทยถิ่นของตน แต่วัฒนธรรมการเขียนหนังสือนั้นได้รับอิทธิพลจากส่วนกลาง คือ ใช้ตัวอักษรไทยเขียนเอกสารทางราชการและวรรณกรรมพื้นบ้าน ส่วนพระธรรมคัมภีร์และตำราวิชาการ คาถาภาษาบาลี นิยมใช้อักษรขอมซึ่งเหมือนกับการเขียนหนังสือของภาคกลางนั่นเอง

กลุ่มภาคกลาง

ธวัช ปุณโณทก (2543, หน้า 67-73) ได้กล่าวถึง วรรณกรรมพื้นบ้านภาคกลาง สรุปว่า วรรณคดีไทยได้เจริญคู่ขนานกันเสมอมาฉะนั้นจึงยากที่จะแยกให้เด่นชัดว่าเรื่องใดเป็นวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องใดเป็นวรรณกรรมแบบฉบับ หรือวรรณคดีครั้นจะใช้เกณฑ์พิจารณาตามแนวของโบราณคดีสโมสรและวรรณคดีสโมสรก็เห็นว่าเป็นไปไม่ได้เพราะเหตุว่าวัฒนธรรมราษฎร์ กับวัฒนธรรมหลวงย่อมมีการถ่ายโอนซึ่งกันและกันอยู่เสมอในกรณีวรรณกรรมก็เช่นเดียวกันพบว่ามีวรรณกรรมจำนวนมากที่มีการถ่ายโอนและเลียนแบบซึ่งกันและกัน

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา

ประสิทธิ์ ชนะรัตน์ และ ชมนาด วัณณะสุทธรางกูร (2544, หน้า 9) เสนอแนวคิดของความขัดแย้ง สรุปได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งภายในตัวของบุคคล หมายถึง ความขัดแย้งที่อยู่ในบุคคลเดียวกันต้องต่อสู้กับความคิดของตนเอง

2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล หมายถึง ความขัดแย้งระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลหนึ่ง โดยแบ่งย่อยออกได้ ดังนี้ ความขัดแย้งของบุคคลภายในกลุ่ม และความขัดแย้งระหว่างบุคคลกลุ่มอื่นๆ

ในเนื้อหาสาระของนิทานโดยเฉพาะนิทานท้องถิ่นที่มีตัวละครผูกเป็นเรื่องราว ทำให้เห็นบุคลิกลักษณะ และพฤติกรรมตัวละครที่สะท้อนให้เห็นภาพของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จะมีประเด็นที่เป็นปัญหาคล้ายกับเรื่องสั้นที่ สุมาลี ลิ้มประเสริฐ (2547, หน้า 190) จำแนกไว้ สรุปได้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นความขัดแย้งของตัวละครในเรื่อง อาจเป็นความขัดแย้งด้านความคิดหรือการกระทำ ที่เห็นได้ชัด อาจเปรียบเทียบกับความขัดแย้งของตัวละครที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ เช่น ความขัดแย้งระหว่าง "นางเอกกับนางร้าย" ความขัดแย้งระหว่าง "แม่สามีกับลูกสะใภ้" และ "พ่อแง่แม่งอน"

2. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครในฐานะปัจเจกบุคคลกับสังคม ซึ่งตัวละครอาจประพฤติตนหรือมีลักษณะเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคมก่อให้เกิดความขัดแย้งในลักษณะที่ตัวละครถูกบีบคั้นจากคนรอบข้าง เช่น ตัวละครเป็นลูกที่เกิดจากแม่ที่มีเชื้อ เอชไอวี ทำให้ถูกสังคมรังเกียจ

3. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับตนเอง เป็นความขัดแย้งในลักษณะที่ตัวละครต้องเลือกตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความขัดแย้งในลักษณะนี้ก่อให้เกิดภาวะ "กลืนไม่เข้าคายไม่ออก" หรือ "กลับไม่ได้ไปไม่ถึง" เช่น เรื่อง "ขาซ้ายของแม่" ของ ศิลา โคมฉาย ที่ตัวละครเอกมีความขัดแย้งในใจต้องเลือกระหว่างการพาแม่ไปรักษาขาซ้ายกับการเก็บเงินเพื่อซื้อบ้าน และแต่งงานกับคนรัก

4. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ อาจหมายถึงสภาพแวดล้อมรอบตัว โชคชะตา หรือภัยธรรมชาติ เช่น ตัวละครต้องเอาชีวิตรอดในสภาพธรรมชาติที่เลวร้าย ดังที่ปรากฏในภาพยนตร์ (The Day After Tomorrow) ที่สภาพอากาศของโลกวิปริตผิดเพี้ยนไปอย่างรุนแรง และมีตัวละครกลุ่มหนึ่งเข้าไปหลบในหอสมุดเพื่อรอคอยความช่วยเหลือ ในขณะที่ตัวละครอีกกลุ่มหนึ่งต้องเดินทางฝ่าอากาศที่เลวร้ายเพื่อไปช่วยเหลือตัวละครกลุ่มนั้น

ประเภทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สายทิพย์ นุกูลกิจ (2547) ได้แบ่งประเภทไว้ 5 ลักษณะ สรุปได้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ คือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครด้วยกันเอง โดยมีสาเหตุจากวัย ความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อด้านศาสนา และขนบประเพณีที่แตกต่างกัน

2. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ คือ สภาพที่มนุษย์ต้องต่อสู้กับสัตว์ ความแห้งแล้งของธรรมชาติ และต่อสู้กับโรคระบาด

3. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม คือ การที่มนุษย์ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม หรือค่านิยมทางสังคมได้

4. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ คือ การที่มนุษย์ต้องต่อสู้กับชะตากรรมของตนเองและอำนาจที่มองไม่เห็น

5. ความขัดแย้งที่เกิดภายในใจของตัวละครเอง คือ การต่อสู้กับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละครเอง และมีผลทำให้ตัวละครเกิดความทุกข์ ความสับสนวุ่นวายใจ เช่น การต่อสู้ระหว่างการเห็นแก่ส่วนรวม การต่อสู้ระหว่างการเป็นผู้ชนะกับผู้แพ้ หรือการต่อสู้ระหว่างการเห็นแก่ผู้มีบุญคุณกับการเห็นแก่เงิน

นอกจากนี้ ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง (2537, หน้า 3-19) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับนิทานที่หาทางออกของความขัดแย้งภายในครอบครัวสรุปได้ ดังนี้

เมื่อพูดถึงนิทาน คนส่วนใหญ่จะมองว่านิทานเป็นเรื่องไร้สาระ เป็นเรื่องจินตนาการ (Fantasy) ของมนุษย์ที่หาสาระและความจริงมิได้ แต่เราต้องคิดว่าถ้านิทานเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม นิทานย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่บางประการในวัฒนธรรมนั้นๆ จริงอยู่ว่านิทานประเภทเทพนิยาย (Fairytales) เป็นนิทานเกี่ยวกับเจ้าหญิงเจ้าชายผจญภัยฆ่ายักษ์ หนีแม่มด มีผู้ช่วยพระเอกนางเอกเป็นสัตว์ที่อาจบินได้ แปลงตัวได้ เนรมิตอะไรๆ ก็ได้ เป็นเรื่องของอิทธิฤทธิ์มหัศจรรย์ ของวิเศษ เช่น กระจกวิเศษที่บอกความงามของสโนว์ไวท์ รองเท้าที่เจ้าเงาะสวมแล้วเหาะได้ นิ้วเพชรที่ชี้แล้วทำให้คนตายได้ ยาวิเศษที่โสนน้อยใช้ชุบนางกุลาให้ฟื้นได้เหล่านี้เป็นต้น

การแก้ไขความขัดแย้งกับทางออกของความขัดแย้งในครอบครัวไทยถ้านิทานฝรั่งสะท้อนวัฒนธรรมทางครอบครัวฝรั่ง นิทานไทยก็จะสะท้อนวัฒนธรรมไทย และทำหน้าที่เป็นทางออกสำหรับความกดดันในครอบครัวไทยเช่นกัน ซึ่งจะต้องเลือกประเภทของนิทานไทย (Fairytales) เพราะเรื่องเล่าแต่ละประเภททำหน้าที่ต่างกัน นิทานของไทยที่ใกล้เคียงกับ (Fairytale) มากที่สุดเห็นจะเป็นนิทานประเภทจักรๆ วงศ์ๆ เพราะนิทานจักรๆ วงศ์ๆ มักเป็นเรื่องของเจ้าชายที่เดินทางออกหาคู่ ต้องผจญภัย ฆ่ายักษ์ได้นาง เจ้าชายมักมีของวิเศษ มีอิทธิฤทธิ์ และดูเป็นเรื่องของจินตนาการ และมหัศจรรย์ เช่นเดียวกับเทพนิยายฝรั่ง

จะเห็นได้ว่าในขณะที่นิทานฝรั่งเป็นเรื่องของเด็กที่มีความขัดแย้งกับพ่อแม่และยักษ์หรือแม่มด เป็นตัวแทนของพ่อแม่ แต่ในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ เรากลับเห็นว่าเป็นเรื่องของชายหนุ่มที่มีความขัดแย้งกับพ่อตา และน่าสังเกตว่าพ่อตามักเป็นยักษ์ด้วย หรือมิฉะนั้นเป็นเรื่องของความขัดแย้ง

ระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวง ซึ่งในบางเรื่องเมียน้อยก็เป็นนางยักษ์ปลอมมาเป็นคนมาถึงขั้นนี้ เราคงไม่อาจมองว่านิทานเป็นเรื่องของจินตนาการที่ไร้สาระอีกต่อไป เพราะนิทานของแต่ละวัฒนธรรมก็มีเนื้อหาต่างกันเราจึงสามารถดึง "สาระ" จากนิทานได้ ในกรณีที่นิทานไทยเป็นเรื่องของพ่อตาลูกเขย เมียหลวง-เมียน้อย ย่อมสะท้อนความขัดแย้งในครอบครัวไทย ซึ่งเป็นครอบครัวขยายและครอบครัวซ้อน (ไม่ใช่ครอบครัวเดี่ยวเช่นในสังคมตะวันตก) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเนื้อหาของนิทานมีความขัดแย้งสัมพันธ์กับความเป็นจริงในสังคมนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง

ถ้าพิจารณาลักษณะความขัดแย้งในครอบครัวไทย จะเห็นว่าประเพณีการย้ายที่อยู่หลังการแต่งงานของไทยแต่เดิมเป็นแบบ "แต่งลูกเขยเข้าบ้าน" คือผู้ชายจะย้ายเข้าไปอยู่บ้านผู้หญิง (Matrilocality) ซึ่งผิดกับธรรมเนียมจีนที่ผู้หญิงเข้าไปอยู่บ้านผู้ชาย (Patrilocality) เมื่อเป็นเช่นนี้พ่อตากับลูกเขยในสังคมไทยจึงมักไม่ค่อยถูกกัน เพราะลูกเขยก็รู้สึกว่าต้องยอมรับอำนาจของพ่อตาผู้เป็นเจ้าของบ้าน ทางฝ่ายพ่อตาก็รู้สึกว่าลูกเขยมาครอบครองลูกสาว และรอจะเป็นใหญ่ในบ้านต่อไป สถานการณ์เช่นนี้จึงทำให้เกิดความตึงเครียดในครอบครัวได้

ส่วนความขัดแย้งระหว่างเมียหลวง ดูจะเป็นเรื่องที่เข้าใจไม่ยากนัก เพราะตลอดระยะเวลาอันยาวนานในอดีต สังคมไทยไม่ได้ห้ามเรื่องการมีภรรยาหลายคน แม้ในปัจจุบันมีกฎหมายให้ผู้ชายจดทะเบียนสมรสได้กับผู้หญิงคนเดียว ในทางปฏิบัติผู้ชายไทยจำนวนหนึ่งก็ยังมีภรรยาหลายคน จึงมีเรื่องความตึงเครียดและความหึงหวงระหว่างเมียน้อยเมียหลวงได้

ความตึงเครียดระหว่างพ่อตาลูกเขย เมียน้อยเมียหลวงต้องเป็นเรื่องสำคัญมาก นิทานจึงได้เลือกหยิบประเด็นนี้มานำเสนอเป็นเรื่องหลัก และในชีวิตจริงบุคคลที่มีความขัดแย้งกันอาจจะไม่มีทางออก นิทานจึงทำหน้าที่ลดความตึงเครียดในครอบครัวลงได้ เราจะเห็นว่า นิทานแก้ไขปัญหาความเฉียบขาด ในกรณีที่มีการต่อสู้กันระหว่างพ่อตา และลูกเขย นิทานได้กำหนดให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเท่านั้นที่จะมีชีวิตอยู่ หรืออีกนัยหนึ่ง ถ้าลูกเขยอยู่ พ่อตาจะต้องตายเช่นกันในสุวรรณศิลป์ แต่ถ้าพ่อตาอยู่ ลูกเขยก็จะต้องตายเช่น ใน การะเกด สุวรรณหงส์ ซึ่งต่อจากนั้นก็มักจะมีฤาษีมาชุบพระเอกให้ฟื้นขึ้นแล้วลูกเขยกลับไปฆ่าพ่อตา

ประเด็นนี้นิทานได้สนองความต้องการของผู้ฟังทั้งฝ่ายลูกเขยและพ่อตา ผู้เป็นลูกเขยหรือพ่อตาจะเลือกฟังนิทานที่ตัวละครสวมบทบาทเดียวกับคนในครอบครัวเป็นฝ่ายชนะตัวละครฝ่ายตรงข้ามแม้ว่าในความเป็นจริงพ่อตา และลูกเขยต่างก็ต้องยอมรับที่จะอยู่ในครอบครัวเดียวกันทั้งๆ ที่มีความขัดแย้งกันแต่ในนิทาน นิทานแก้ปัญหานี้อย่างเด็ดขาด คือ จะเหลือเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นในครอบครัว นิทานนี้สะท้อนความปรารถนาลึกๆ ของพ่อตา และลูกเขยที่ต้องการให้มีผู้มีอำนาจสูงสุดเพียงคนเดียวเท่านั้นในบ้าน

ในกรณีความขัดแย้งระหว่างเมียหลวงเมียน้อย เราจะเห็นว่านางเอกในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ มิได้มีฐานะเป็นเมียหลวงเสมอไปในไชยทัต นางเอกเป็นชายาคนที่สอง ในเรื่อง ไชยเชษฐ์ นางเอกเป็นชายาคนที่แปด ในแง่นี้ นิทานสะท้อนให้เห็นว่า เมียหลวงไม่จำเป็นต้องเป็น "คนโปรด" เสมอไป ในนิทานสิ่งที่กำหนดความเป็น "คนโปรด" ของสามีอยู่ที่ว่าชายาคนใดเป็นผู้ตั้งครรภ์คนอื่นๆ ทั้งหมดจะรู้สึกสถานภาพของตนสั่นคลอน และจะต้องหาทางกำจัดชายาคนที่คลอดลูกเป็นชาย (ทายาท) ทั้งแม่ และลูกจึงมักถูกกำจัดออกไปจากเมือง ในเมื่อนางเอกหรือบุคคลฝ่ายดี อาจจะเป็นเมียหลวงก็ได้ หรือเมียน้อยก็ได้แล้วแต่กรณี นิทานบางเรื่องก็สนองความพอใจให้เมียหลวง บางเรื่องก็สนองความพอใจให้เมียน้อย ผู้ฟังก็สามารถจะเลือกฟังเรื่องที่ตัวละครสวมบทบาทเดียวกับตนเป็นฝ่ายชนะหรือเป็นนางเอก

นิทานจักรๆ วงศ์ๆ ให้ความเป็นธรรมกับบุคคลผู้มีความขัดแย้งกันทั้งสองฝ่าย นิทานจึงเป็นกลไกทางสังคมที่หยิบยื่นสถานการณ์ที่พอใจแก่ผู้ฟังทั้งพ่อตา ลูกเขย หรือเมียน้อย-เมียหลวง ราวกับเข้าไปนั่งอยู่ในจิตใจของผู้ที่มีความขัดแย้งและต้องการจะกำจัดศัตรูของตน เมื่อทำไม่ได้ในชีวิตจริง การฟังนิทานที่บรรจุเนื้อหาที่เป็นที่พึงพอใจ ย่อมเป็นการสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้ผู้ฟังได้ระดับหนึ่ง และน่าสังเกตว่าโครงเรื่องเช่นนี้เป็นที่นิยมมากในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นละครนอก เพลงพื้นบ้าน แม้แต่ละครโทรทัศน์ก็นิยมใช้แนวเรื่องนี้เป็นเนื้อหาของละครและการแสดง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของนิทานมีความสัมพันธ์กับสังคม และนิทานสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของคนในสังคมไทย

นิทานมีความเกี่ยวพันกับการดำเนินในวิถีชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุที่สาระเรื่องราวสนุกสนานและมีคุณค่า สั้น กระชับ รวมทั้งให้เห็นผลการกระทำชัดเจนของตัวละคร จึงทำให้การเข้าถึงนิทานได้ง่ายกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น เมื่อนิทานเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การดำเนินชีวิตของคนในสังคมบางส่วน บางกรณีจะอาศัยนิทานเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของความขัดแย้ง

ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง (2537, หน้า 190) กล่าวถึงว่าคนฟังนิทานจะเปรียบเทียบตัวเองกับตัวละคร สรุปได้ว่า เมื่อตัวละครมีสถานภาพในครอบครัวเช่นเดียวกับตัวเองและจะตีความหรือวินิจฉัยพฤติกรรมตัวละครโดยใช้สถานภาพ และบทบาทในครอบครัวที่ตนดำรงอยู่เป็นบรรทัดฐาน ในขณะเดียวกันก็ใช้พฤติกรรมตัวละครในนิทานมาสนับสนุนพฤติกรรมของตนในครอบครัว การแก้ไขปัญหาของความขัดแย้งที่ปรากฏในนิทานโดยเฉพาะนิทานท้องถิ่น จะเป็นแนวทางที่สำคัญในการแก้ไขปัญหา และอุปสรรค โดยใช้พฤติกรรมของตัวละครในนิทานมาสนับสนุนการกระทำของตน หรือกลุ่มของสังคม

แนวทางของการแก้ไขปัญหาซึ่ง คอร์เนลิอุส และแคสบิ (Comelius and Caspi, 1987, 144) สรุปการแก้ไขปัญหา 4 วิธี คือ

1. การแก้ไขปัญหาโดยการจัดการกับปัญหาโดยตรง
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้เหตุผล
3. การแก้ไขปัญหาโดยการยอมรับทำตามโดยปราศจากข้อโต้แย้ง
4. การแก้ไขปัญหาโดยใช้ความคิดหลีกเลี่ยง

รศนา อันชะกิจ (2537, หน้า 12) มีแนวคิดของการแก้ไขปัญหาสรุปได้ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาโดยอาศัยความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์
2. การแก้ไขปัญหาโดยทำตามสามัญสำนึกสัญชาตญาณ
3. การแก้ไขปัญหาโดยการจดจำแบบอย่างและอ้างผู้อื่นที่เคยปฏิบัติ
4. การแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผล
5. การแก้ไขปัญหาโดยใช้ไสยศาสตร์

ศิราพร ณ ถลาง (2545, หน้า 120) ได้กล่าวถึง ความขัดแย้ง สรุปว่า ไม่ว่าจะเป็นตำนานข้าวของคนไทที่เปลี่ยนมารับพุทธศาสนาหรือฮินดู ตำนานข้าวก็เป็นหลักฐานที่บันทึกความขัดแย้งทางความเชื่อของคนไท ทั้งนี้โดยที่ "ขวัญข้าว" เป็นตัวแทนของความเชื่อเรื่องผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นระบบความเชื่อทางศาสนาดั้งเดิมในวัฒนธรรมข้าวของคนไท ซึ่ง "ขวัญข้าว" เคยเป็นเทพหรือเทวีที่มีอำนาจสูงสุดมาก่อน ครั้นเปลี่ยนมารับศาสนาอื่นที่มีอำนาจมากกว่า คงเกิดการปะทะกันดังเรื่องของ "ขวัญข้าวกับพระพุทธเจ้า" หรือ "ข้าวกับนม"

ปรมินท์ จารุวร (2549, หน้า 283-382) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งและการประนีประนอม สรุปได้ว่า จากการที่อ่านกลับไปกลับมาในลักษณะต่างๆ ในตำนานนั้นทำให้เลวี่-สเตราส์สรุปปมปัญหาขัดแย้งในใจของบรรพชนกรีกที่สะท้อนผ่านตำนานปรัมปราเรื่องอีดิพุส ได้ว่าชนดั้งเดิมของกรีกเกิดปมปัญหาขัดแย้งในใจว่า มนุษย์เกิดมาจากไหน เกิดจากพ่อแม่ซึ่งเห็นได้จากความเป็นจริงหรือเกิดจากพื้นดินตามที่รับรู้มาจากตำนานการเกิดมนุษย์ที่มีอยู่มากในสังคมวัฒนธรรมของตน

ในหัวข้อนี้ทำให้ ปรมินท์ จารุวร ได้นำแนวคิดและวิธีการศึกษาตำนานปรัมปราของเลวี่-สเตราส์ ดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในตำนานปรัมปราไทย อันจะนำไปสู่การค้นพบสาระสำคัญหรือปมปัญหาขัดแย้งภายในใจของบรรพชนไทย จากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในกระบวนทัศน์ต่างๆ ทั้งที่แสดงการยอมรับ (+) และแสดงการขัดแย้ง (-) ใน 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

1. พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความขัดแย้งและการยอมรับทางความเชื่อทางศาสนาสามารถวิเคราะห์ออกได้เป็น 4 กระบวนทัศน์ใหญ่ๆ คือ

1.1 การยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติ

ภาษาของตำนานปรัมปราที่ถ่ายทอดความคิดซ้ำๆ ในเรื่องของการยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติมีปรากฏในตำนานปรัมปราไทยหลายประเภท โดยเฉพาะในกลุ่มของตำนานปรัมปราที่อธิบายธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติถือเป็นพฤติกรรมสัญลักษณ์ในด้านบวก (+) ที่มนุษย์และอำนาจเหนือธรรมชาติมีต่อกัน

1.2 การขัดแย้งกับอำนาจเหนือธรรมชาติ

พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่เน้นย้ำความคิดที่ปรากฏซ้ำๆ ในเรื่องของการขัดแย้งกับอำนาจเหนือธรรมชาติมีปรากฏในตำนานปรัมปราไทย ร่องรอยของความขัดแย้งกับอำนาจเหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ในตำนานสร้างโลกบางเรื่อง ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงการที่มนุษย์ทำให้อำนาจเหนือธรรมชาติไม่พอใจ อำนาจเหนือธรรมชาติจึงได้ลงโทษมนุษย์

1.3 ความเชื่อดั้งเดิมขัดแย้งกับพุทธศาสนา

ร่องรอยความขัดแย้งระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนาได้สื่อผ่านพฤติกรรมขัดแย้งระหว่างตัวละครในกระบวนทัศน์ของความเชื่อดั้งเดิมกับตัวละครในกระบวนทัศน์ของความเชื่อทางพุทธศาสนา

1.4 ความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนายอมรับและผสมผสานกัน

พฤติกรรมสัญลักษณ์ในกระบวนทัศน์นี้เป็นพฤติกรรมเชิงบวก (+) ที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนาต่างยอมรับและผสมผสานกัน

2. พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความขัดแย้งและการยอมรับกันของกลุ่มชนต่างๆ วิเคราะห์ออกได้เป็น 4 กระบวนทัศน์ใหญ่ๆ คือ

2.1 การยอมรับกันภายในกลุ่มชน

ในกลุ่มชนหนึ่งๆ นั้นประกอบด้วยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมหลายสถานภาพ ไม่ว่าจะเป็น พ่อ-แม่-ลูก พี่-น้อง ผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง ฯลฯ หรืออาจจำแนกตามเพศชาย-หญิง จากการศึกษาตำนานปรัมปราไทยพบว่ามีตำนานปรัมปรากลุ่มหนึ่งที่มีเนื้อหาเน้นย้ำถึงพฤติกรรมการยอมรับกันของคนในกลุ่มเดียวกันโดยนำเสนอภาพของตัวละครที่มีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงบวก (+)

2.2 การขัดแย้งกันภายในกลุ่มชน

กระบวนทัศน์ของพฤติกรรมสัญลักษณ์ของตัวละครในกลุ่มนี้จึงเป็นเสียงประสานในกลุ่มที่ 2 ที่แสดงให้เห็นความขัดแย้งกันภายในกลุ่มชนพฤติกรรมที่แสดงความขัดแย้ง

ไม่ว่าจะเป็น การกอบโกย-ไม่แบ่งปันข้าว-การทะเลาะ-การฆ่า-การทำร้าย-การตัดสินความอย่างไม่เป็นธรรม ตลอดจนการแข่งขันกันและเอาชนะกันด้วยอุบาย แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงลบ (-) ของคนในกลุ่มเดียวกัน เสียงประสานในกลุ่มนี้จึงตรงข้ามกับเสียงประสานในกลุ่มที่ 1 ที่เป็นกระบวนทัศน์ของพฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความสัมพันธ์เชิงบวก (+) ต่อกัน

2.3 การขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มชน

พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่ปรากฏซ้ำๆ เพื่อเน้นย้ำในเรื่องการขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มชนมักปรากฏใน ตำนานปรัมปราที่อธิบายความเป็นมาของผู้นำทางวัฒนธรรมและเมืองโบราณ และตำนานปรัมปราที่อธิบายการเผยแพร่พุทธศาสนาในดินแดนไทย-ไท

2.4 การยอมรับกันระหว่างกลุ่มชน

พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่สะท้อนการยอมรับกันระหว่างกลุ่มชนปรากฏในตำนานปรัมปราไทยหลายประเภทด้วยภาษาของตำนานปรัมปราที่แตกต่างกัน พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงการยอมรับกันระหว่างกลุ่มชนประการหนึ่งเห็นได้จากภาษาของตำนานปรัมปราที่เน้นย้ำว่ากษัตริย์และพลเมืองของชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นพี่น้องกัน อาจเกิดมาจากน้ำเต้าปุงเช่นเดียวกัน หรือเป็นลูกหลานของปู่ย่า หรือเทวดาที่ลงมากินง้วนดิน

3. ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย

มีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น

3.1 คู่ตรงข้ามในตำนานปรัมปราไทย : ระบบคิดสากลของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านตำนานปรัมปราไทย

ด้วยความคิดที่ว่าระบบคิดแบบคู่ตรงข้ามเป็น "ระบบคิดสากล" ของมนุษย์ หรือเป็น "โครงสร้างระดับลึก" ที่เชื่อว่ามนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมและทุกยุคทุกสมัยมีร่วมกันนี้ทำให้เลวี่-สเตราส์ นำตำนานปรัมปราของทั้งสังคมวัฒนธรรมมาวิเคราะห์แบบร่วมเวลากัน (Synchronic) คือมิได้ให้ความสำคัญว่าตำนานปรัมปราแต่ละเรื่องนั้นจะเกิดขึ้นหรือมีการถ่ายทอดกันตั้งแต่เมื่อใดหรือยุคสมัยใด ตลอดจนมีการเล่าที่ผิดเพี้ยนไปหรือไม่อย่างไร ด้วยเชื่อว่าปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มิได้มีผลต่อโครงสร้างระดับลึกหรือระบบคิดสากลของมนุษย์ที่ถ่ายทอดผ่านตำนานปรัมปราซึ่งมีรายละเอียดปลีกย่อย ดังนี้

3.1.1 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานสร้างโลก ได้แก่ เกิดไฟไหม้โลก-น้ำท่วมโลก, ฟ้าและดินมีความสัมพันธ์กัน, เกิดผู้สร้างโลกหรือเกิดมนุษย์ขึ้นในโลก, ผู้สร้างโลกหรือมนุษย์คู่แรกให้กำเนิดมนุษย์หรือผู้ปกครอง, ผู้สร้างโลกหรือมนุษย์คู่แรกสร้างสัตว์, ลูกหลานของผู้สร้างโลกหรือมนุษย์คู่แรกแต่งงานกัน และกระจายไปอยู่ในดินแดนต่างๆ ซึ่งมีคู่ตรงข้าม

ดังนี้ ฟ้า-ดิน หรือเมืองบน, อำนาจเหนือธรรมชาติ-มนุษย์, ผู้ปกครอง-ผู้ถูกปกครอง, ความสว่าง-ความมืด, การมีความสัมพันธ์ระหว่างฟ้าและดิน-การตัดความสัมพันธ์ระหว่างฟ้าและดิน, การเกิด-การตาย, การสร้าง-การทำลาย, ชาย-หญิง

3.1.2 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานข้าว ได้แก่ ข้าวเกิดขึ้นเองเกี่ยวข้องกับฟ้า และเมล็ดข้าวมีขนาดใหญ่, ข้าวเสียสละตนเป็นอาหารของมนุษย์, มนุษย์ทำร้ายข้าวหรือไม่รู้คุณข้าว ข้าวจึงมีขนาดเล็กลงและแม่ข้าวหนีไป, แม่ข้าวโกรธหรือน้อยใจหนีไปทำให้มนุษย์อดอยาก, มนุษย์หาผู้ช่วยเหลือให้ไปอ้อนวอนแม่ข้าวกลับมา, แม่ข้าวเห็นใจมนุษย์จึงมอบพันธุ์ข้าวมาให้มนุษย์ปลูกเอง มีคู่ตรงกันข้ามดังนี้ เมืองฟ้า-เมืองลุ่ม, อำนาจเหนือธรรมชาติ-มนุษย์, ความเชื่อดั้งเดิม-พุทธศาสนา, ความอุดมสมบูรณ์-ความอดอยากขาดแคลน

3.1.3 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานสุริยคราสและจันทรคราส ได้แก่ราหูและกบมีสถานภาพต่ำกว่าพระอาทิตย์พระจันทร์, ราหู (หรือน้อง) ทำผิดจึงถูกลงโทษและอาฆาตพระอาทิตย์พระจันทร์, ราหู กบ พระอาทิตย์ พระจันทร์บังแสงกัน, พระอาทิตย์พระจันทร์พ้นจากอุปราคา ซึ่งมีคู่ตรงกันข้ามดังนี้ พี่-น้อง หรือ นาย-คนใช้, เมืองฟ้า-เมืองลุ่ม, ความมืด-ความสว่าง, การรักกัน-การทะเลาะกัน

3.1.4 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานฝน ได้แก่ มีผู้ที่ทำหน้าที่บันดาลหรือดูแลฝน, เมืองมนุษย์เกิดความแห้งแล้ง, การต่อสู้กันหรือการติดต่อกับผู้ที่ทำหน้าที่บันดาลหรือดูแลฝนทำให้ฝนตก ซึ่งมีคู่ตรงกันข้ามดังนี้ อำนาจเหนือธรรมชาติ-มนุษย์, ฟ้า-ดิน, ความพอใจ-ไม่พอใจ, ฝนตก-ความแห้งแล้ง, ความเชื่อดั้งเดิม-พุทธศาสนา, ชาย-หญิง

3.1.5 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานวีรบุรุษ ได้แก่ วีรบุรุษมักมีชาติกำเนิดแตกต่างจากคนธรรมดา, วีรบุรุษมีคุณลักษณะพิเศษต่างจากคนธรรมดา, วีรบุรุษได้ของคู่บุญบารมี, วีรบุรุษแสดงความสามารถหรือวีรกรรมทางใดทางหนึ่ง, วีรบุรุษไปสร้างบ้านแปลงเมืองหรือครองเมืองต่างๆ ซึ่งมีคู่ตรงกันข้ามดังนี้ ฟ้า-ดิน, อำนาจเหนือธรรมชาติ-มนุษย์, ผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง, กลุ่มชน-กลุ่มชน

3.1.6 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานเมือง ได้แก่ มนุษย์ในเมืองต่างๆ ประสบภัยพิบัติ, มีการอพยพไปตั้งบ้านเมืองใหม่, พญานาคหรือฤาษีช่วยสร้างเมือง, มนุษย์ประพฤติผิดด้วยเหตุต่างๆ ทำให้เมืองล่ม, มนุษย์บูชาและรักษาศีลทำให้เมืองรุ่งเรือง ซึ่งมีคู่ตรงกันข้ามดังนี้ กลุ่มชน-กลุ่มชน, อำนาจเหนือธรรมชาติ-มนุษย์, ผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง, ความมีศีลธรรม-กับความไร้ศีลธรรม, การบูชา-การไม่บูชา, การกิน-การไม่กิน, การอพยพ-การตั้งถิ่นฐาน

3.1.7 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานพระธาตุ ได้แก่ พระพุทธเจ้าเสด็จยังสถานที่ที่จะประดิษฐานพระธาตุในอนาคต, พระพุทธเจ้าทรงพบชนพื้นเมืองหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง, พระพุทธเจ้าประทานเกศาธาตุและทรงมีพุทธทำนาย, ประดิษฐานพระบรมธาตุ, พระธาตุแสดงปาฏิหาริย์, มนุษย์ อมนุษย์ และเทวดา เฝ้าดูแลรักษาพระธาตุ ซึ่งมีคู่ตรงข้ามดังนี้ ความเชื่อดั้งเดิม-พุทธศาสนา, พุทธศาสนา-ชนพื้นเมือง, การนับถือ-การไม่นับถือ

3.1.8 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานพระพุทธบาท ได้แก่ พระพุทธเจ้าเสด็จมายังดินแดนไทย-ไท, พระพุทธเจ้าทรงพบเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง, พระพุทธเจ้าทรงประทับรอยพระบาทและทรงมีพุทธทำนาย, รอยพระบาทปรากฏหลังพุทธปรินิพพาน, ผู้คนไปสักการบูชารอยพระพุทธบาทและสร้างศาสนาสถาน ซึ่งมีคู่ตรงข้ามดังนี้ ความเชื่อดั้งเดิม-พุทธศาสนา, พุทธศาสนา-ชนพื้นเมือง, การนับถือ-การไม่นับถือ

3.1.9 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานพระพุทธรูป ได้แก่ พระพุทธเจ้าเสด็จมายังดินแดนไทย-ไท, พระพุทธเจ้าทรงพบชนพื้นเมืองหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง, พระพุทธเจ้าโปรดเทศนา แสดงปาฏิหาริย์ ประทานเกศาธาตุทรงมีพุทธทำนายหรือทรงประทับแรม, ชาวบ้านช่วยกันสร้างวัดและพระพุทธรูปขึ้น ซึ่งมีคู่ตรงข้ามดังนี้ ความเชื่อดั้งเดิม-พุทธศาสนา, พุทธศาสนา-ชนพื้นเมือง, การนับถือ-การไม่นับถือ, กลุ่มชน-กลุ่มชน

3.2 ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย : ปมปัญหาและทางออกของบรรพชนไทย-ไท จำแนกได้ 3 ประเด็น คือ

3.2.1 น้ำ อาหาร และดินแดน : ปมปัญหาของบรรพชนไทย พบว่าตำนานปรัมปราไทยได้สะท้อนเรื่องราวให้เห็นว่าบรรพชนไทยเกิดปมปัญหาขัดแย้งในเรื่องน้ำ อาหาร และดินแดน อันเป็นผลมาจากการขัดแย้งกับอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง

3.2.2 พุทธศาสนา : ทางออกของปมปัญหาของบรรพชนไทย พบว่าการที่พุทธศาสนาที่เผยแผ่เข้ามาในดินแดนไทย-ไท ได้แสดงบทบาทว่าสามารถเป็นทางออกของปัญหาในเรื่องน้ำ อาหาร และดินแดนได้

3.2.3 ความสัมพันธ์อันสมดุล : มโนทัศน์ในการประนีประนอมความขัดแย้งของบรรพชนไทย พบว่าคนไทยที่หันมานับถือพุทธศาสนาด้วยการประนีประนอมกับความเชื่อดั้งเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายในระดับแรกคือการแก้ปัญหาพื้นฐานในการดำรงชีวิต และจุดมุ่งหมายที่สูง

ไปกว่านั้นก็คือการกลับไปสู่ฟ้าที่เชื่อกันว่าเป็นที่มาของคนไทยทั้งหลายที่สืบเชื้อสายมาจากผู้ที่เกิดมาจากปู่สังกะสา-ย่าสังกะสี ผู้ที่ออกมาจากน้ำเต้า ตลอดจนผู้ที่เป็นพรหมหรือเทวดาลงมากินง้วนดิน

3.3 การประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย : คุณค่าในการอธิบายสังคมไทยที่มีลักษณะประนีประนอม พบว่าความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย ทำให้เราเห็นมโนทัศน์ของบรรพชนไทยที่ตระหนักในเรื่องของ "ความสัมพันธ์อันสมดุล" ทางออกของสังคมไทยจึงไม่ใช่การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยเลือกเข้ากับข้างใดข้างหนึ่ง แต่เป็นการประสานสองข้างของความขัดแย้งเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ยิ่งไปกว่านั้น โลกทัศน์และวิธีการที่บรรพชนไทยใช้ในการประนีประนอมความขัดแย้งที่ปรากฏในโลกของตำนานปรัมปรายังสอดคล้องกับโลกของความเป็นจริงที่สังคมไทยมีลักษณะประนีประนอมเช่นกัน ดังนั้นการศึกษาการประนีประนอมจากตำนานปรัมปราที่ถูกมองว่าเป็น "เรื่องเหนือจริง" แท้จริงแล้วจึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการนำมาอธิบาย "ลักษณะ"

สนม ครุฑเมือง (2553, หน้า 3-4) ได้ประมวลกรอบแนวคิดของความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ดังนี้

แนวคิดของความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งกับตนเอง
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น ความขัดแย้งภายในกลุ่ม ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

แนวคิดของการแก้ไขปัญหา

1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม

13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล

14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

สนม ครุฑเมือง (2553, หน้า 379-389) ได้อธิบายถึงรายละเอียดของประเด็นความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาสรุปได้ดังนี้

แนวคิดของความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งกับตนเอง ได้แก่ความรู้สึกสับสนภายในใจของตัวละครเองทำให้เกิดความทุกข์ และความผิดปกติของร่างกายตนเองซึ่งทำให้เกิดความทุกข์และความไม่สบายใจ อันสืบเนื่องมาจากความต้องการ สภาพที่ต่ำต้อย การเจ็บป่วยกาย การเจ็บป่วยใจ ความอยากได้ ความกลัว ความผิดหวัง การฝืนใจ การตัดสินใจไม่ได้ ความโกรธ การสำนึก ความไม่เชื่อมั่น ตัวอย่างเช่น "เพื่อนบ้านคิดว่าสองสามีภรรยาคิดจะฆ่าตนเอง", "นกเป็ดน้ำต้องต่อสู้กับอากาศหนาวและบินไปให้ไกล", "นางมโนราห์คิดถึงญาติพี่น้อง", "นางเมขลาอึดอัดใจที่ไม่ได้ไปท่องเที่ยวที่ใด", "ชาละวันเกิดพึงพอใจในความงามของนางตะเภาทอง" ฯลฯ

2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น ความขัดแย้งภายในกลุ่ม และความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ได้แก่ ความขัดแย้ง ของตัวละครกับผู้อื่น ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ ขัดแย้งภายในกลุ่ม และขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ความขัดแย้งภายในกลุ่มประกอบด้วย ความขัดแย้งระหว่างสามีภรรยา, บุตร, ครอบครัว, เพื่อนร่วมงาน, คนในสังคมเดียวกัน และศาสนา ตัวอย่างเช่น "ภรรยาจะไปขุดสมบัติแต่สามีไม่ให้ไป", "นกจ่าฝูงซึ่งเห็นนกตัวหนึ่งหยุดบิน", "ชาวบ้านพากันให้หลวงตาทองทายว่าฝนจะตกเมื่อไร", "เจ้าอาวาสต้องการดัดนิสัยพ่อค้า", "ช้างแพ้พนันเสือเพราะช้างประมาทและเสียเปรียบเสือ", "ฐานะความเป็นอยู่ระหว่างคนจนกับคนรวย", "ความโง่เขลาของภรรยาและลูกสาว ฯลฯ ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม คือ ความขัดแย้งกับตัวละครอื่นๆ ซึ่งไม่ได้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ประกอบด้วยความขัดแย้งอันสืบเนื่องมาจาก สตรี, ความแค้น, ความโลภ, คำพูด, ความดี, ศาสนา, ความเชื่อ, ความสงสัย, การปกครอง, ความกลัว และความขัดแย้งระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์, มนุษย์กับสัตว์, สัตว์กับสัตว์, เทวดากับสัตว์ ตัวอย่างเช่น "เจ้าชายไปยิงนกกระเรียนตายทำให้นกกระเรียนไปร้องทุกข์", "การแข่งขันการสร้างถนนเข้าเมืองเจ้าหญิง", "ยักษ์ต้องการกินหนูน้อยแตงโม", "กระรอกพากันไปขโมยมะพร้าวชาวสวน", "ทหารต้องการจับตัวพระร่วง" ฯลฯ

3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ความขัดแย้งของตัวละครกับธรรมชาติต่างๆ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัวของตัวละครอันส่งผลให้เกิดความทุกข์ทั้งร่างกายและจิตใจของตัวละคร ซึ่งประกอบด้วย ความขัดแย้งกับ น้ำ, ทะเล, สิ่งที่สร้างขึ้นมา, สัตว์, การคมนาคม, ภูมิประเทศ, สังขาร, โรคภัย, ความแห้งแล้ง ตัวอย่างเช่น "การกินมะเขือแล้วเกิดท้อง", "การหยุดบินของนก", "สุขภาพร่างกายของข้าราชบริพารที่เกิดความอ่อนล้าจากการเดินทาง", ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านกลัวอันตรายจากจระเข้", มีปลาขนาดใหญ่เกิดขึ้นและกินกันได้ทั้งเมือง", "การผจญภัยกับไฟป่าของช้างและผึ้ง" ฯลฯ

4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ความขัดแย้งกับสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ สิ่งที่มองไม่เห็น สิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่ามนุษย์ธรรมดา และความเชื่อความศรัทธา อันส่งผลให้ตัวละครเกิดความทุกข์ ซึ่งประกอบด้วยความขัดแย้งกับ พญานาค, มิติ, พระพุทธรูป, เทพเทวดา, ดวงวิญญาณ, อาคม, พระธาตุ, ผู้มีบุญ, การอธิษฐาน, อาหารประหลาด, ของวิเศษ, ศาสนา, ความเชื่อ, การตายแล้วฟื้น, การเกิดที่ไม่ธรรมดาของมนุษย์, การทำนาย, การสาปแช่ง เหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น "เพื่อนบ้านที่มองเห็นสมบัติในไหเป็นสัตว์มีพิษ", "การขโมยน้ำอมฤตของพระนารายณ์ดื่ม", "โชคชะตาของชาละวัน" ฯลฯ

แนวคิดของการแก้ไขปัญหา

1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยการลงโทษตัวเอง ได้แก่ การทำร้ายตัวเองและการลงโทษผู้อื่นในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การฆ่าให้ตาย, ลงโทษผู้ทำผิด, ขับไล่, ลงโทษด้วยวาจา, ป้องกันตนเอง, รุมทำร้าย, ลอบกัด, กลั่นแกล้ง ตัวอย่างเช่น "แบกไหสมบัติที่มีสัตว์มีพิษไปวางไว้ที่บ้านของสองสามีภรรยา", "นกบินไปในที่สูงหลายพันฟุตแล้วหุบปีกหยุดบินกะทันหันทำให้ร่วงตกลงไปในทะเลลึก", "เจ้าชายเมืองหนึ่งได้เทขนมและขันหมากที่เตรียมไว้ทิ้งน้ำเพราะคิดว่าตนเองสร้างเมืองเสร็จไม่ทันแน่นอน", "ภรรยาน้อยและลูกได้พยายามกลั่นแกล้งภรรยาหลวงและชายหาปลาได้ผลักภรรยาหลวงตกน้ำ" ฯลฯ

2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง และการแก้ปัญหาโดยการให้ผู้อื่นช่วย ในลักษณะของการช่วยเหลือ ได้แก่ ทำด้วยตัวเอง, ทำตามหน้าที่, ช่วยกัน, ทำตามคำสั่ง และผู้ที่ช่วยเหลือได้แก่ คนสนิท, ผู้ที่เหนือกว่า, มิตร, คนรัก, คนนอก และอาจารย์ ตัวอย่างเช่น "พึ่งแม่ของสามีโดยการขอหางกับปีก", "แม่ของหงส์หินไปหาสะบ้าแดงในป่ามาให้หงส์หินแทน", "นำลูกลิงไปให้น้องชายเลี้ยงและตนเองได้ลงจากบ้านหายไปในป่า" ฯลฯ

3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยการไม่ถือเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อความยุติธรรม ได้แก่ การตัดสินปัญหาโดยการแข่งขัน และการวางตัวเป็นกลาง ตัวอย่างเช่น "นกจ่าฝูงซึ่งเห็นตัวหนึ่งหยุดบินจึงอธิบายหน้าที่ของนกให้ตัวอื่นๆ ฟัง"

4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยใช้สติปัญญา ในการแก้ปัญหาต่างๆ การพิจารณาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีเหตุผลและมีความเหมาะสม ได้แก่การแก้ไขปัญหาโดยใช้อุปกรณ์, การตั้งชื่อ, การใช้ไหวพริบ, การหลีกเลี่ยง, การรู้ทัน, ความเชื่อ ตัวอย่างเช่น "เจ้าของสวนได้พิจารณาพฤติกรรมของกาแล้วเห็นว่ากาไม่ได้พาฝูงกระรอกมา เพราะกาไม่หนีเมื่อเจ้าของสวนขว้าง", "ตาพูดอ้างเหตุผลจนเสือยอมทำตามข้อเสนอ", "นำนิ้วชี้ไปจิ้มลงในเมล็ดพันธุ์ผักกาด", "นางนาคเห็นอาการกระหายน้ำของพระยาอภัยคามณีจึงโรยหญ้าคาลงไปเพื่อให้ดื่มน้ำได้น้อย", "นำก้อนหินมาพิจารณาดูว่ามีอะไรอยู่ข้างในและหยั่งรู้ด้วยสติปัญญาว่าเหล็กจมอยู่ในดินนานๆ ทำให้กลายเป็นหิน", "การคิดไตร่ตรองพิจารณาความเหมาะในการสร้างเมืองและขออนุญาตเจ้าของที่ก่อนดำเนินการสร้างเมือง", "พระราชาตัวปลอมได้ปลอมตัวเป็นชาวป่าแล้วหนีออกจากเมืองไป" ฯลฯ

5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยการอาศัยหลักธรรม พิธีกรรมความเชื่อทางศาสนา ในการแก้ปัญหา และแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ได้แก่ การสร้างพระพุทธรูปและศาสนสถาน, การอาศัยธรรมะ, ความเชื่อ, การให้อภัย, การบรรจุอัฐิ, การมาโปรดของพระพุทธองค์และสาวก, การสร้างศาลเพียงตา, การไล่โทษ, การสร้างอนุสรณ์, การครองเรือน, การขอโทษ ตัวอย่างเช่น "ชายหัวล้านรับศีลห้าจากอาจารย์", "กาพยายามอธิบายชี้แจงให้เห็นถึงผลของการกระทำความชั่ว", "พระนางจามเทวีได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในความทรงจำ" , ฯลฯ

6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวลโดยใช้วิธีการที่ไม่ธรรมดา ได้แก่ คาถาอาคม, น้ำมนต์, สะกดวิญญาณ, ผ้ายันต์, เสน่ห์, ฤทธิ์, สาป ตัวอย่างเช่น "ชายหัวล้านท่องคาถาก่อนดำลงไปในน้ำจำนวน 3 ครั้ง", "พระอินทร์แปลงกายเป็นแมลงวันมาเกาะนิ้วนางมโนราห์", "การบนบานต่อเทพยดาเพื่อให้ฝนตกและหากฝนตกจะเลิกดื่มเหล้า", "พ่อหลวงได้ปลุกเสกทำน้ำมนต์เพื่อไล่ผี", "พระร่วงได้ใช้วาจาสิทธิ์ของตนในการปกป้องบ้านเมือง" ฯลฯ

7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยอาศัยอำนาจของกฎหมาย ข้อบังคับ ข้อตกลงร่วมกันของสังคม ได้แก่ กฎของบ้านเมือง, การครองเมือง, การแจ้งเรื่องราว, เมืองประเทศราช, การถวายตัว ตัวอย่างเช่น "การจับขุนเขียวไปประหารชีวิต"

8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยอาศัยกำลัง แรงกาย ในการขจัดปัญหานั้นออกไป ได้แก่ ความร่วมมือของชาวบ้าน, กองทัพ, ผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้กำลังเพื่อแย่งผู้หญิง, ป้องกันตัว, ครอบครัว และการใช้กำลังกับสิ่งของ ตัวอย่างเช่น "เจ้าเมืองเล็งและเจ้าเมืองศรีเทพได้สรรหาผู้มีฝีมือดีๆ มาต่อสู้กัน", "มะกะโทเตรียมการต่อสู้กับอลิมามาง"

9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยการยอมแพ้ หรือหลีกเลี่ยงที่จะปะทะต่อสู้กับความขัดแย้งต่างๆ ได้แก่ การหนีภัย, หนีภัยธรรมชาติ, การป้องกัน และหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ขัดแย้งกับใจตัวเอง ได้แก่ ความโมโห, ความละอายใจ, ความผิดหวัง, ความเศร้า และความจริง ตัวอย่างเช่น "ท้าวราชนกและพระธิดาขึ้นม้าวลาหกหนี", "หลวงตาทองผลัดเลื่อนการทำนายแล้วเดินทางออกจากวัดไป", "การย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่"

10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล หรือเพื่อเป็นการตอบแทน ได้แก่ การให้ยศ, ทรัพย์, แผ่นดิน, ชื่อ, สร้างรูปแทน, ผู้หญิง, คน, อาหาร, สิ่งของ, อวัยวะในร่างกาย ตัวอย่างเช่น "เศรษฐีชวนชายหนุ่มไปอยู่ด้วยพร้อมกับแบ่งทรัพย์สมบัติให้เนื่องจากประทับใจในการดำเนินชีวิตของชายหนุ่ม", "พระยาอภัยคามณีชวนนางนาคไปอยู่ในวังด้วยเพราะความมีน้ำใจของนาง"

11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยการพูดคุย ชี้แจง อธิบายเหตุผล ทำข้อตกลง ทำสัญญา ได้แก่ การเจรจาเพื่อให้เปลี่ยนความคิด, คู่ครอง, ขออภัย, ยุติสงคราม, ขอให้ช่วย, ต่อรอง, ต่อว่า, ต้องการคำตอบ, เข้าพวก ตัวอย่างเช่น "ตาอยู่พูดกับเสือว่าอีกเจ็ดวันมนุษย์และสัตว์ทั้งโลกจะตายหมด", "พระโอรสถามคำถามปริศนากับมารดา", "ตกลงยอมทำตามสัญญากับกา" ฯลฯ

12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยการยินยอมทั้งสองฝ่าย ได้แก่ การห้ามปราม เป็นต้น

13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยใช้วิธีการต่างๆ ที่เป็นกลอุบาย หลอกลวงเพื่อให้

แก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นๆ ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่ถูกต้องตามหลักธรรม ได้แก่เพื่อต้องการกำจัดศัตรู, หลอกให้ทำตามต้องการ, เพื่อผลประโยชน์, เอาตัวรอด, ยุยงให้แตกแยก ตัวอย่างเช่น "เอาแหวนใส่ลงในหม้อน้ำ", "การถากเสาศาลาแล้วนำไปทำฟืน", "ตาอยู่บอกเสือว่าจะช่วยเหลือให้พ้นจากอันตรายด้วยการชักรอกเสือไปไว้บนต้นไม้" ฯลฯ

14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยการค้นหาความจริง ด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่การแอบดู, ตามไปดู, เห็นประจักษ์, ค้นหาความจริง ตัวอย่างเช่น "สองตายายปล่อยให้ไข่ฟักเอง", "ชายผู้นั้นได้ตกลงกินหมากมณีโคตร" "พี่ชายได้เดินทางไปสถานที่ตกลงกันไว้แล้วได้ทดลองดึงมีดออกจึงรู้ว่าน้องชายกำลังได้รับอันตราย" ฯลฯ

15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ คือการแก้ไขเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ความไม่สบายใจ ความเป็นกังวล โดยอาศัยความเป็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ได้แก่ต้นไม้, ภูเขา, น้ำ, แสงแดด, ความอุดมสมบูรณ์, ดิน, ถ้ำ, หิน, ความต้องการทางเพศ, ร่างกาย, ความหิว ตัวอย่างเช่น "ตาอยู่บอกเสือว่าโหรทำนายว่าอีกเจ็ดวันฝนจะตก น้ำท่วมโลก คนและสัตว์ต้องจมน้ำตาย", "การบนบานให้ฝนตก"

16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ผู้วิจัยเพิ่มเติมขึ้นมา เนื่องจากแนวคิดของ สนม ครุฑเมือง ที่ว่า การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์นั้นยังมีลักษณะของการแก้ไขปัญหาที่ใช้อำนาจเหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ คือ "พระอินทร์แปลงกายเป็นแมลงวันมาเกาะนิ้วนางมโนราห์", "การบนบานต่อเทพยดาเพื่อให้ฝนตกและหากฝนตกจะเลิกดื่มเหล้า", "พระร่วงได้ใช้วาจาสิทธิ์ของตนในการปกป้องบ้านเมือง" ซึ่งการแก้ไขปัญหาโดยใช้อำนาจเหนือธรรมชาตินี้จะมีปรากฏอยู่ในตำนานเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเพิ่มประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ขึ้นมา ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาจากสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติอยู่เหนือมนุษย์ธรรมดา ได้แก่ ดวงวิญญาณ, การสาป, การอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์, ความมหัศจรรย์, เทพยดา, พระพุทธเจ้าและพระสาวก, พระอินทร์, นิมิตฝัน, พระอิศวร, พระพรหม, พระวิษณุกรรม, พญานาค และบรรพบุรุษ

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งแนวทางแก้ไข และการประนีประนอม พบว่านักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาในแง่มุมที่หลากหลาย ตามความมุ่งหมายและความเหมาะสมของบริบทในตัววรรณกรรมท้องถิ่น สำหรับงานวิจัยเรื่องตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหานี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แล้วว่าจะใช้กรอบแนวคิดของความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ของ สนม ครุฑเมือง เพราะว่าในกรอบการวิเคราะห์ของท่านนั้น มีความชัดเจน

ครอบคลุม สมบูรณ์ที่สุด และมีความเหมาะสมกับงานวิจัยชิ้นนี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วเห็นว่าในประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์นั้นยังมีการผสมกันอยู่ระหว่างไสยศาสตร์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งโดยปกติแล้ว ตำนาน จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเพิ่มประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งประเด็นเพื่อให้มีความเหมาะสมกับงานวิจัยนี้ยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เยาวลักษณ์ กิตติชัย (2533) ได้ศึกษาความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน สรุปได้ว่า จากการศึกษาลักษณะของความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสานมี 5 ลักษณะ ดังนี้ คือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นความขัดแย้งระหว่างคนดีกับคนชั่ว หรือเป็นความขัดแย้งระหว่างคนต่างวัย ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม เป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับระเบียบทางสังคมด้านความคิดความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป และรวมถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่ต่างกันในเรื่องเผ่าพันธุ์ ศาสนา ค่านิยม และวัฒนธรรม ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความขัดแย้งที่เชื่อกันว่าเกิดจากเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ ชะตากรรมของคน รวมไปถึงอำนาจทางไสยศาสตร์ หรือสิ่งลี้ลับอื่นๆ ที่มองไม่เห็น ที่กระทำให้มนุษย์ได้รับทุกข์ภัยหรือแสดงภาวะไม่ปกติสุขต่างๆ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นความขัดแย้งที่มนุษย์ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งศึกษาการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมจากความขัดแย้งทางวรรณกรรม พบว่ามีภาพสะท้อนในด้านคติความเชื่อและศาสนา ด้านค่านิยม ครรลองประเพณีด้านการเมืองการปกครอง และด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ภาพที่สะท้อนออกมาดังกล่าวล้วนเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิถีชีวิต และสภาพสังคมของชาวอีสานในยุคก่อนได้ดี

สืบพงศ์ ธรรมชาติ (2534) ศึกษา การวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุด วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาที่มาความสัมพันธ์กับชาดกอื่นๆ และลักษณะของวรรณกรรมชาดกภาคใต้ เพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้ในด้านต่างๆ คือ วรรณศิลป์ คติธรรม และวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคมขอบข่ายการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุดในด้านต่างๆ คือที่มา ลักษณะความสัมพันธ์กับชาดกอื่นๆ วรรณศิลป์ คติธรรม และวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคม วรรณกรรมชาดกจากหนังสือบุดที่ใช้ศึกษามีทั้งหมด 20 เรื่อง การเก็บรวบรวมข้อมูลรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากศูนย์วัฒนธรรมต่างๆ ในจังหวัดภาคใต้ยึดต้นฉบับตัวเขียนด้วยลายมือเป็นหลัก ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาดกทฤษฎีวรรณคดี ทฤษฎีทางสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ในขอบเขตที่กำหนดไว้ คือ ที่มาความสัมพันธ์กับชาดกอื่นๆ ลักษณะวรรณศิลป์ คติธรรม และวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคม

ผลการวิจัย พบว่าสังคมไทยภาคใต้ในอดีต (รัตนโกสินทร์ตอนต้น) เป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอย่างอบอุ่น การปกครองเป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute monarchy) มีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์อำนาจด้านศาสนานั้นมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขโดยมีผู้นำของสังคมเป็นศาสนูปถัมภก การติดต่อกับต่างประเทศมีทั้งติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงและประเทศในยุโรป อเมริกา การติดต่อกันส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ และการค้าขายเป็นหลัก และมีบ้างที่เกี่ยวกับการแบ่งเขตดินแดนในความปกครองชายแดนไทยภาคใต้ สมัยนั้นมีอาชีพหลักคือการเกษตร อาชีพอื่นๆ รองลงมาได้แก่การค้าขาย การล่าสัตว์และหาของป่า นอกจากนั้นมีการทำเหมืองแร่ เงินตราที่ใช้ได้แก่ อัฐ ไพ เฟื้อง สลึง บาท ตำลึง และชั่ง มาตราชั่งตวงได้แก่ แล่ง และทะนาน ในเรื่องจริยธรรมนั้นชาวไทยภาคใต้มีการปลูกฝังกันมาโดยตลอดเพราะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต จริยธรรมที่มีอยู่โดยทั่วไปในวรรณกรรมชาดกที่วิเคราะห์ทุกเรื่องหลักสำคัญของจริยธรรมที่นำไปสั่งสอนและปฏิบัติกันและสอดแทรกไว้ในชาดกคือ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา การศึกษาเล่าเรียนของชาวไทยภาคใต้สมัยก่อนนั้นเป็นการศึกษานอกระบบยังไม่มีโรงเรียน มีวัดและบ้านเป็นสถานศึกษา ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ ศิลปกรรม และวรรณกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินชีวิตมีทั้งที่ใช้ในชีวิตประจำวันและป้องกันตัว เครื่องมือเครื่องใช้ส่วนมากประดิษฐ์จากวัสดุท้องถิ่น และมีบางอย่างที่ต้องซื้อหา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน เครื่องมือประเภทอาวุธใช้ป้องกันตัว อาหารการกินที่ปรากฏในวรรณกรรมที่วิเคราะห์แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ อาหารคาว อาหารหวาน และของขบเคี้ยวประจำปาก การแต่งกาย ชาวภาคใต้ที่เป็นสามัญชนจะแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าถุงหรือโจงกระเบนบุคคลที่มีฐานะทางด้านสังคมจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสวยงามมีราคาแพง มีการแต่งทรงผมใส่น้ำมัน และใช้เครื่องหอม ในด้านรักษาโรคนั้น มีการนำสมุนไพรมาใช้และการบำบัดด้วยการบีบนวด มรดกทางวัฒนธรรมด้านนี้กำลังเป็นที่นิยมกันของชาวไทยภาคใต้ในปัจจุบัน

สนม ครุฑเมือง (2549) ศึกษา การสอนวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้วยนิทานพื้นบ้านในเขตภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์วิถีชีวิตประชาธิปไตยที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้านในเขตภาคเหนือ, เพื่อหาประสิทธิภาพของบทเรียนสำเร็จรูปที่สร้างขึ้นตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในสถาบันการศึกษาภาคเหนือ ขอบข่าย จะรวบรวมเฉพาะนิทานพื้นบ้านที่ตัวละครของเรื่องแสดงพฤติกรรมสอดคล้องกับการใช้คารวธรรม ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรมซึ่งเป็นหลักสำคัญของวิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยจะคัดเลือกจากวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่ปรากฏอยู่ในเรื่องและความสนใจของผู้ศึกษา, จะรวม

นิทานพื้นบ้านในเขตภาคเหนือซึ่งประกอบด้วย 17 จังหวัด จำนวน 30 เรื่อง เพื่อนำไปสร้างบทเรียนสำเร็จรูปเรื่องการสอนวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้วยนิทานพื้นบ้าน, จะศึกษาพฤติกรรมที่ดีของตัวละครซึ่งส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยเท่านั้นมาวิเคราะห์, จะศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยตามหลักการแห่งการใช้คารวธรรม ปัญญาธรรมและสามัคคีธรรมซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยดังกล่าวจะใช้หลักวิถีชีวิตประชาธิปไตยอื่นๆ มาประกอบด้วย, ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะนิทานที่ปรากฏวิถีชีวิตประชาธิปไตย, การทดลองการสอนวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้วยนิทานพื้นบ้าน จะทดลองเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด นักศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของการศึกษานอกโรงเรียนและนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยทดลองกับนักเรียน นิสิต นักศึกษาในเขตภาคเหนือ, การวิเคราะห์ครั้งนี้จะพิจารณาพฤติกรรมที่แสดงวิถีชีวิตประชาธิปไตยในด้านดีโดยใช้หลักเกณฑ์การวิเคราะห์วิถีชีวิตประชาธิปไตยของกระทรวงศึกษาธิการปี 2535 ดังนี้ ด้านคารวธรรมได้แก่ เคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์, เคารพซึ่งกันและกัน, เคารพในสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น, เคารพในกฎระเบียบของสังคม, ความมีเสรีภาพและความเสมอภาค ด้านปัญญาธรรม ได้แก่ การไม่ถือตนเป็นใหญ่, การร่วมกันคิดใช้เหตุผลวิพากษ์วิจารณ์ที่เป็นประโยชน์, การตัดสินใจด้วยปัญญา, การอภิปรายชี้แจงให้เข้าใจ, การพิจารณาคัดเลือกบุคคล ด้านสามัคคีธรรมได้แก่ การรู้จักประสานประโยชน์, การร่วมมือกันในการทำงาน, การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม, การรับผิดชอบต่อหน้าที่, ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันการดำเนินงาน ขั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านที่ส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยและการสร้างบทเรียนสำเร็จรูป ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในนิทานพื้นบ้านที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยคัดเลือกนิทานพื้นบ้านนำไปสร้างบทเรียนสำเร็จรูป หาประสิทธิภาพของบทเรียนสำเร็จรูป 80/80 ผลการวิจัย พฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านทั้งหมดมีข้อความที่กล่าวถึงจำนวน 363 ครั้ง ด้านคารวธรรมจำนวน 144 ครั้ง ด้านปัญญาธรรมจำนวน 117 ครั้ง และด้านสามัคคีธรรม จำนวน 102 ครั้ง เรื่องร่วมคิดร่วมสร้างมีคะแนนรวมพฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านมากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องไกรทอง และเรื่องผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ ซึ่งมีคะแนนรวมเท่ากัน ส่วนนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏพฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีชีวิตประชาธิปไตยน้อยที่สุดเท่ากัน ได้แก่เรื่องแก้วิเศษ และเรื่องพญานกแขกเต้า ประสิทธิภาพของบทเรียนสำเร็จรูปคือ 85.33/82.08 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

ปรมินท์ จารุวร (2549) ศึกษาความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและการประนีประนอมที่ปรากฏในตำนานปรัมปราไทย ตีความ

สัญลักษณ์ และวิเคราะห์สาระสำคัญที่สะท้อนจากตำนานปรัมปราไทย โดยใช้แนวคิดของเลวี่-สเตราส์ ในการศึกษาตำนานปรัมปราโดยใช้กรอบ การวิเคราะห์คือ การพิจารณาความสัมพันธ์ของหน่วยความคิดย่อยของตำนานปรัมปรา, การเปรียบเทียบการแปรรูปของตำนานปรัมปรา, การวิเคราะห์คู่ตรงข้ามและตัวเชื่อม ผลการวิจัยพบว่า จากการที่อ่านกลับไปกลับมาในลักษณะต่างๆ ในตำนานนั้นทำให้เลวี่-สเตราส์สรุปปมปัญหาขัดแย้งในใจของบรรพชนกรีกที่สะท้อนผ่านตำนานปรัมปราเรื่องอีดิพุส ได้ว่าชนดั้งเดิมของกรีกเกิดปมปัญหาขัดแย้งในใจว่า มนุษย์เกิดมา จากไหน เกิดจากพ่อแม่ซึ่งเห็นได้จากความเป็นจริง หรือเกิดจากพื้นดินตามที่รับรู้มาจากตำนานการเกิดมนุษย์ที่มีอยู่มากในสังคมวัฒนธรรมของตน ในหัวข้อนี้ทำให้ ปรมินท์ จารุวรได้นำแนวคิดและวิธีการศึกษาตำนานปรัมปราของเลวี่-สเตราส์ ดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในตำนานปรัมปราไทยอันจะนำไปสู่การค้นพบสาระสำคัญหรือปมปัญหาขัดแย้งภายในใจของบรรพชนไทย จากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในกระบวนทัศน์ต่างๆ ทั้งที่แสดงการยอมรับ (+) และแสดงการขัดแย้ง (-) ใน 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความขัดแย้งและการยอมรับทางความเชื่อทางศาสนา สามารถวิเคราะห์ออกได้เป็น 4 กระบวนทัศน์ใหญ่ๆ คือ การยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติ, การขัดแย้งกับอำนาจเหนือธรรมชาติ, ความเชื่อดั้งเดิมขัดแย้งกับพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนายอมรับและผสมผสานกัน พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความขัดแย้งและการยอมรับกันของกลุ่มชนต่างๆ วิเคราะห์ออกได้เป็น 4 กระบวนทัศน์ใหญ่ๆ คือ การยอมรับกันภายในกลุ่มชน, การขัดแย้งกันภายในกลุ่มชน, การขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มชน และการยอมรับกันระหว่างกลุ่มชน ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย มีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ คู่ตรงข้ามในตำนานปรัมปราไทย : ระบบคิดสากลของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านตำนานปรัมปราไทย, ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย : ปมปัญหาและทางออกของบรรพชนไทย-ไท, การประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย : คุณค่าในการอธิบายสังคมไทยที่มีลักษณะประนีประนอม นอกจากนี้ยังค้นพบว่าปมปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเนื่องจากประการที่ 1 เรื่องของน้ำ อาหาร และดินแดนอันเป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติหรือระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ประการที่ 2 เป็นปมปัญหาในใจของบรรพชนไทยในเรื่องการรับเอาพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาใหม่เข้ามาจึงเกิดการต่อต้าน การผสม และการประสานกันในที่สุดระหว่างความเชื่อดั้งเดิมที่เชื่อเรื่องผีฟ้า ผีแถน หรือผีต่างๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของธรรมชาติอันเป็นศาสนาเก่า และประการที่ 3 คือปมปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆ

สายป่าน ปุริวรรณชนะ (2552) ศึกษา ตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง:ความสมานฉันท์ในความหลากหลาย วัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมและจำแนกแบบเรื่องตำนานประจำถิ่น ตลอดจนศึกษาลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่น ขอบข่าย ตำนานประจำถิ่นของกลุ่มชนริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลในจังหวัดภาคกลาง 35 จังหวัด การดำเนินงาน รวบรวมตำนานประจำถิ่นที่บันทึกเป็นลายลักษณ์จากเอกสารต่างๆ และจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในท้องที่จังหวัดตราด ชลบุรี กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา สระบุรี ปทุมธานี และนนทบุรี ในระหว่างวันที่ 31 กรกฎาคม 2547 – 3 มีนาคม 2549 จำแนกประเภทตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางที่รวบรวมได้ โดยขั้นแรกจะจำแนกตามวัฒนธรรมของกลุ่มชนเจ้าของตำนาน จากนั้นจึงจำแนกว่าตำนานของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง เพื่อให้เห็นภาพรวมของตำนานประจำถิ่นของ กลุ่มชนต่างๆ ก่อนที่จะได้จำแนกแบบเรื่อง และศึกษาลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นต่อไป ผลการวิจัย การศึกษาเรื่อง ตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง:ความสมานฉันท์ในความหลากหลาย ผลการศึกษาสรุปได้ว่า แม้ตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลางจะมีเนื้อหาที่หลากหลาย ตลอดจนแต่ละเรื่องต่างเป็นที่รับรู้ของกลุ่มชนแต่ละท้องที่ แต่ละกลุ่มวัฒนธรรม แต่สามารถนำมาจัดเป็นแบบเรื่องได้ 12 แบบ ได้แก่ แบบเรื่องมาทางน้ำ แบบเรื่องสามพี่น้อง แบบเรื่องเทวดารักษา แบบเรื่องผ่านทางพบเทพ แบบเรื่องจระเข้เจ้า แบบเรื่องตายในน้ำกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งท้องน้ำ แบบเรื่องเหยียบน้ำทะเลจืด แบบเรื่องผู้วิเศษ ประลองฤทธิ์ แบบเรื่องผู้สยบสัตว์ร้าย แบบเรื่องผู้วิเศษแปลงกายเป็นจระเข้ แบบเรื่องตามอ่องล่าย แบบเรื่องน้ำไม่ท่วมผู้มีบุญ และยังมีตำนานเรื่องเบ็ดเตล็ดอีก 12 เรื่อง และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นกับสภาพภูมิศาสตร์ สภาพสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน ตลอดจนได้ตระหนักถึงบทบาทของตำนานประจำถิ่นใน ต่างวัฒนธรรม ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข

สนม ครุฑเมือง (2553) ศึกษานิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในนิทานท้องถิ่นเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยรวบรวมนิทานท้องถิ่นที่รวบรวมโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย จังหวัดกำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี โดยคัดเลือกนิทานท้องถิ่นที่แสดงถึงสถานที่ปรากฏในปัจจุบัน มีสาระเรื่องราวเกี่ยวข้องกันหรือเป็นเรื่องเล่าของท้องถิ่นนั้นๆ โดยเฉพาะมีจำนวนนิทานไม่น้อยกว่า 58 เรื่อง ใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย แนวคิดของความขัดแย้งคือ ความขัดแย้งกับตนเอง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น, ความขัดแย้งภายในกลุ่ม, ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม,

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และแนวคิดของการแก้ไขปัญหา คือการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น, การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น, การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง, การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้, การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล, การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา, การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล, การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ ผลการวิจัย แนวคิดของความขัดแย้งมีรายละเอียดดังนี้ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 39 ครั้ง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 40 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 30 ครั้ง, ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 9 ครั้ง, ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 10 ครั้ง และแนวคิดของการแก้ไขปัญหา มีรายละเอียดดังนี้ การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 32 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 26 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง จำนวน 4 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 33 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 9 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 15 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 8 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 17 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 16 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 20 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม จำนวน 2 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล จำนวน 17 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 13 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 10 ครั้ง พบว่ามีความขัดแย้งภายในกลุ่มมากที่สุดซึ่งเป็นเหตุอันปกติของการดำเนินชีวิตที่จะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในแต่ละวัน แต่ละเหตุการณ์ ความโลภความโกรธและความหลงย่อมจะเกิดขึ้นได้เสมอในจิตใจมนุษย์ สำหรับการแก้ไขปัญหาซึ่งตัวละครที่ปรากฏในนิทานท้องถิ่นใช้วิธีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญามากที่สุด

ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์ (2553) ศึกษา วรรณคดีวีรบุรุษไทยและลาว มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นวีรบุรุษและวีรกรรมของกษัตริย์ในวรรณคดีวีรบุรุษไทยและลาว, เพื่อศึกษาลักษณะร่วมและลักษณะต่างของวรรณคดีวีรบุรุษไทยและลาวในประเด็นของความเป็นวีรบุรุษและวีรกรรมขอบข่าย ศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีวีรบุรุษทั้งของไทย คือ วรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ฉบับของกรมกระทรวงศึกษาธิการ

ซึ่งมีการพิมพ์เผยแพร่อย่างแพร่หลาย และมีการชำระหลายครั้ง และของลาว คือ วรรณคดีเรื่อง ท้าวฮุ่งหรือเจือง ฉบับสมบูรณ์ รจนาโดย สิลา วีระวง ซึ่งเป็นฉบับภาษาลาว อักษรลาว การดำเนินงานใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยศึกษาความรู้ด้านต่างๆ ทางวรรณคดีของทั้งสองประเทศ ศึกษาและเก็บข้อมูลวรรณคดีร้อยกรองไทยและลาว ศึกษาและเก็บข้อมูลวรรณคดีร้อยกรองไทยและลาวเฉพาะวรรณคดีวีรบุรุษ วิเคราะห์วรรณคดีวีรบุรุษไทยและลาวตามขอบเขตและจุดมุ่งหมาย เปรียบเทียบวรรณคดีวีรบุรุษไทยและลาว ผลการวิจัย ความเป็นวีรบุรุษและวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีพระปรีชาสามารถฉลาดหลักแหลมในการต่อสู้รบทำสงครามและการกระทำยุทธหัตถีเป็นอย่างยิ่ง ทรงมีความองอาจกล้าหาญเด็ดเดี่ยวสามารถสละพระชนม์ชีพเพื่อชาติได้อย่างไม่รู้สึกกลัวเกรงโดยเฉพาะการกอบกู้เอกราชประกาศอิสรภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นวีรบุรุษรัฐชาติส่วนความเป็นวีรบุรุษและวีรกรรมของ ท้าวฮุ่งหรือเจืองพบว่าทรงเป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมเพราะได้ทรงสร้างบ้านแปลงเมือง ได้รวบรวมนครรัฐต่างๆ เข้าด้วยกัน สอนให้ชาวเมืองได้เรียนรู้วิถีชีวิตการกสิกรรม จารีตประเพณีวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การต่อสู้ศึกสงคราม ทรงพระปรีชาสามารถในด้านการสู้รบทำสงคราม มีการยุทธหัตถีหลายครั้ง ได้ขยายดินแดนออกไปอย่างกว้างขวาง ทรงสละพระชนม์ชีพเพื่อบ้านเมืองและเกียรติยศของตนเองและวงศ์ตระกูล ซึ่งมีลักษณะร่วมและลักษณะต่างของวรรณคดีไทยและลาวในประเด็นของความเป็นวีรบุรุษและวีรกรรม พบว่าในวรรณคดีวีรบุรุษทั้งสองเรื่องมีประเด็นของความเป็นวีรบุรุษและวีรกรรมที่เป็นลักษณะร่วมกันและแตกต่างกัน ที่เหมือนกันคือ ทรงมีพระปรีชาสามารถฉลาดหลักแหลมในการสู้รบทำสงครามและการกระทำยุทธหัตถีเป็นอย่างยิ่ง ทรงมีความองอาจกล้าหาญเด็ดเดี่ยวสามารถสละพระชนม์เพื่อชาติบ้านเมืองได้ ลักษณะต่างกันก็คือความเป็นวีรบุรุษของท้าวฮุ่งหรือเจืองมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวเมืองเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทหารหรือกลุ่มชาวบ้าน ส่วนในความเป็นวีรบุรุษของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะไม่มีการกล่าวถึงความใกล้ชิดสนิทสนมกับทหารหรือข้าราชบริพาร ความแตกต่างประเด็นนี้น่าจะมาจากการที่ระบอบการปกครองแตกต่างกันในมหากาพย์เรื่อง ท้าวฮุ่งหรือเจืองกล่าวถึงเรื่องราวการปกครองในยุคก่อนประวัติศาสตร์บ้านเมืองยังเป็นสังคมกลุ่มย่อยอยู่ความสนิทสนมมีโอกาสเป็นไปได้มาก ส่วนการปกครองสมัยของมหากาพย์เรื่องลิลิตตะเลงพ่ายเป็นสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมใหญ่ขึ้นมีความซับซ้อนมากขึ้น มีกษัตริย์ปกครองในลักษณะของเทวราชา ธรรมราชา จึงมีความสูงส่งและห่างไกลกันในแง่ของการวางตัว ทำให้มีความสนิทสนมแตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาและวิจัยเรื่อง ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค: การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา มีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาและรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา
2. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. การศึกษาและรวบรวมตำนานท้องถิ่น ทั้ง 4 ภาค
4. การคัดเลือกตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค
5. การนำเสนอข้อมูลของการศึกษาวิจัย

การศึกษาและรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งดังนี้

แนวคิดของประสิทธิ์ ชนะรัตน์ และ ชมนาด วัณณะสุทธรางกูร ปี 2544 เรื่อง แผนกลยุทธ์

แนวคิดของสุมาลี ลิ้มประเสริฐ ปี 2547 เรื่องการอ่านบันเทิงคดี

แนวคิดของสายทิพย์ นุกูลกิจ ปี 2547 เรื่องวรรณกรรมไทยปัจจุบัน

แนวคิดของศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง ปี 2537 เรื่องในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น

แนวคิดของComelius and Caspi ปี คศ. 1987 เรื่อง Everyday Problem Solving in Adulthood Old Age.

แนวคิดของรศนา อันชะกิจ ปี 2537 เรื่อง แนวทางแก้ไขปัญหา

แนวคิดของศิราพร ณ ถลาง ปี 2545 เรื่องชนชาติไทในนิทาน : แลลอดแว่นคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน

แนวคิดของปรมินท์ จารุวร ปี 2549 เรื่องความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย

แนวคิดของสนม ครุฑเมือง ปี 2553 เรื่องนิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตำนานท้องถิ่น 4 ภาค: การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ดังนี้

ศึกษาเอกสารของศิราพร ณ ถลาง ปี 2545 เรื่องชนชาติไทในนิทาน : แลลอดแว่นคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน

ศึกษาเอกสารของปฐม หงษ์สุวรรณ ปี 2550 เรื่องกาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม

ศึกษาเอกสารของ Mircea Eliade ปี 1963 เรื่อง Myth and Reality

ศึกษาเอกสารของสายป่าน ปุริวรรณชนะ ปี 2552 เรื่องตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง: ความสมานฉันท์ในความหลากหลาย

ศึกษาเอกสารของทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล ปี 2555 เรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นเปรียบเทียบ

ศึกษาเอกสารของ ศรีศักร วัลลิโภดม ปี 2534 เรื่องความเชื่อเรื่องแถนในไทยดำ : ศาสนาดั้งเดิมของคนไทย

ศึกษาเอกสารของประคอง นิมมานเหมินท์ ปี 2543 เรื่องสายธารวรรณกรรมล้านนา

ศึกษาเอกสารของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ปี 2543 เรื่องพัฒนาการของชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา

ศึกษาเอกสารของปรมินท์ จารุวร ปี 2549 เรื่องความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย

ศึกษาเอกสารของ David K Wyatt ปี 2519 เรื่อง การเขียนประวัติศาสตร์แบบตำนานและพงศาวดาร

ศึกษาเอกสารของบาหยัน อิ่มสำราญ ปี 2543 เรื่องสถานภาพการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น

ศึกษาเอกสารของธวัช ปุณโณทก ปี 2543 เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมพื้นบ้าน

ศึกษาเอกสารของอุดม หนูทอง ปี 2543 เรื่องวรรณกรรมภาคใต้ : ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น

ศึกษาเอกสารของฮารัลด์ ฮุนดีอุส ปี 2543 เรื่องอิทธิพลพุทธศาสนาต่อวรรณคดีล้านนา

ศึกษาเอกสารของศิราพร ฐิตะฐาน ปี 2543 เรื่องการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นกับสังคม

ศึกษาเอกสารของพิฑูร มะลิวัลย์ ปี 2543 เรื่องอิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาต่อวรรณคดีท้องถิ่นอีสาน

ศึกษาเอกสารของปรีชา อุยตระกูล ปี 2543 เรื่องจริยธรรมในวรรณคดีอีสาน

ศึกษาเอกสารของสุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ปี 2543 เรื่องอิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาต่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของเยาวลักษณ์ กิตติชัย ปี 2533 เรื่องความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน

ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของสืบพงศ์ ธรรมชาติ ปี 2534 เรื่องการวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุด

ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของสนม ครุฑเมือง ปี 2549 เรื่องการสอนวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้วยนิทานพื้นบ้านในเขต ภาคเหนือ

ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของปรมินท์ จารุวร ปี 2549 เรื่องความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย

ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของสายป่าน ปุริวรรณชนะ ปี 2552 เรื่องตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง: ความสมานฉันท์ในความหลากหลาย

ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของสนม ครุฑเมือง ปี 2553 เรื่องนิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง: การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา

ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของชูศักดิ์ ศุกรนันทน์ ปี 2553 เรื่องวรรณคดีวีรบุรุษไทยและลาว

การศึกษาและรวบรวมตำนานท้องถิ่น ทั้ง 4 ภาค

ผู้วิจัยได้ประสานกับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดทั้ง 77 จังหวัด และสอบถามถึงตำนานท้องถิ่นที่โดดเด่นของจังหวัดนั้นๆ จำนวน 5 เรื่อง หลังจากนั้นจึงรวบรวมตำนานท้องถิ่นของแต่ละจังหวัดจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัย เลือกเพียงจังหวัดละ 3 เรื่อง จาก 5 เรื่อง โดยเลือกตำนานที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ และบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ ในเรื่องมีความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา

การคัดเลือกตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค

ผู้วิจัยได้คัดเลือกตำนานท้องถิ่นจากการสอบถามจังหวัดละ 5 เรื่อง เพียง 3 เรื่อง โดยเลือกตำนานที่มีคุณสมบัติเป็นตำนานเกี่ยวข้องกับสถานที่ และบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ ในเรื่องมีความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ได้ตำนานท้องถิ่นจำนวน 231 เรื่อง ตามรายละเอียดดังนี้

ภาคกลาง จำนวน 78 เรื่อง ได้แก่

1. จังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ตำนานเรื่องแม่นาคพระโขนง, คลองแสนแสบ, ท่าเตียน
2. จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องศาลยายหอม, บ้านผีมอญ, ปราสาทเมืองสิงห์
3. จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องสระแก้ว, วัดทองทั่ว, เขาบายศรี
4. จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ ตำนานเรื่องหลวงพ่อโสธร, แปดริ้ว, แม่น้ำบางปะกง
5. จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องเขาสามมุข, บ้านหนองมน, ผานางไห้
6. จังหวัดตราด ได้แก่ ตำนานเรื่องตรอกจั่น, เกาะช้าง, เขาสมิง
7. จังหวัดนครนายก ได้แก่ ตำนานเรื่องโบราณดงละคร, น้ำตกสาริกา, ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน
8. จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตำนานเรื่องพระยากงพระยาพาน, หลวงพ่อวัดไร่ขิง, ศาลายา
9. จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องพระนางเรือล่ม, มอญปากเกร็ด, พระอุปคุตปราบมารที่วัดตึก
10. จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ตำนานเรื่องเตาสามโคก, ถ้ำตะบัน, วัดสองพี่น้อง
11. จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้แก่ ตำนานเรื่องตาม่องล่าย, เสือกุย, ถ้ำพระยานคร
12. จังหวัดปราจีนบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องหมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา, ขุนเขาแก้วเสด็จ, ต้นศรีมหาโพธิ์
13. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ตำนานเรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้ง พระนางสร้อยดอกหมาก, หนองโสน, วัดราชบูรณะ
14. จังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องเขาอีโก้, ถ้ำแกลบ, สมเด็จเจ้าแตงโม
15. จังหวัดระยอง ได้แก่ ตำนานเรื่องหาดแม่รำพึง, ศาลเจ้าแม่พิมพ์, บางบุตร
16. จังหวัดราชบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องศาลเจ้าแม่แก่นจันทน์, เขาบิ่น, เขางู
17. จังหวัดลพบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องควายทรพีและทรพา, ขันหมากเจ้ากรุงจีน, ท้าวกกขนาก
18. จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตำนานเรื่องบ้านบางเหี้ย, บางพลี, หลวงพ่อโต
19. จังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ ตำนานเรื่องหลวงพ่อบ้านแหลม, วัดประดู่, แม่กลอง
20. จังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ตำนานเรื่องวัดนางสาว, ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง, พันท้ายนรสิงห์
21. จังหวัดสระแก้ว ได้แก่ ตำนานเรื่องสระแก้ว, ถ้ำน้ำเขาศิวะ, ปราสาทสด๊กก๊อกธม
22. จังหวัดสระบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องเสาไห้, รอยพระพุทธบาท, พระฉาย
23. จังหวัดสิงห์บุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องวัดพระนอนจักรสีห์, ตำบลหัวป่า, บ้านบางระจัน
24. จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ตำนานเรื่องท่าตาจวง, กำมะเชียร, บ้านยุ้งทลาย

25. จังหวัดอ่างทอง ได้แก่ ตำนานเรื่องวัดขุนอินทประมูล, พระพูดได้, เมืองวิเศษชัยชาญ

26. จังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ ตำนานเรื่องเขานาค, ทุ่งกะโล้, ถ้ำเขาพระยาพายเรือ

ภาคใต้ จำนวน 42 เรื่อง ได้แก่

1. จังหวัดกระบี่ ได้แก่ ตำนานเรื่องอ่าวถ้ำพระนาง, ทวดโต๊ะหินขวาง, เขาขนาบน้ำ
2. จังหวัดชุมพร ได้แก่ ตำนานเรื่องพระขวาง, สะพานท่านางสังข์, เมืองสวี
3. จังหวัดตรัง ได้แก่ ตำนานเรื่องหาดเจ้าไหม, ตาหมอเหลียนกับศรีนังกรี, บ้านพระม่วง
4. จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ตำนานเรื่องถ้ำพระขยางค์, เขาพังไกร, พระบรมธาตุเมืองนคร
5. จังหวัดนราธิวาส ได้แก่ ตำนานเรื่องตากใบ, นายแรงแบกภูเขา, เจ๊ะเห
6. จังหวัดปัตตานี ได้แก่ ตำนานเรื่องเจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว, บ้านตะลุบัน, เกาะปูเลาอาปี
7. จังหวัดพังงา ได้แก่ ตำนานเรื่องเขาช้าง, เขานางหงส์, เขาตาปู
8. จังหวัดพัทลุง ได้แก่ ตำนานเรื่องนางเลือดขาว, เขาอกทะลุ, ถ้ำคูหาสวรรค์
9. จังหวัดภูเก็ต ได้แก่ ตำนานเรื่องหลวงพ่อแช่ม, วัดพระทอง, รอยพระพุทธบาท
10. จังหวัดยะลา ได้แก่ ตำนานเรื่องบ้านกาโสด, รายางอกเขี้ยว, โต๊ะนิ
11. จังหวัดระนอง ได้แก่ ตำนานเรื่องเมืองกระบุรี, สถานที่ต่างๆ ในอำเภอกระบุรี, พ่อตาหลวงแก้ว
12. จังหวัดสงขลา ได้แก่ ตำนานเรื่องนายแรง, เกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว เขาตังกวน, ทวดหัวเขาแดง
13. จังหวัดสตูล ได้แก่ ตำนานเรื่องเขาทะนาน, หินตาหินยาย, ควนกาหลง
14. จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ตำนานเรื่องหน้าราหู, เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร, ทวดท่าข้าม หรือ ทวดพญาท่าข้าม

ภาคเหนือ จำนวน 51 เรื่อง ได้แก่

1. จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ ตำนานเรื่องพรานกระต่าย, วัดไตรภูมิ, เขานางทองแห่งเมืองพาน
2. จังหวัดตาก ได้แก่ ตำนานเรื่องผาสามเงา, เมืองตาก, ศาลเจ้าพ่อพะวอ
3. จังหวัดชัยนาท ได้แก่ ตำนานเรื่องเมืองมโนรมย์, เขาสรรพยา, นางสามสี
4. จังหวัดเชียงราย ได้แก่ ตำนานเรื่องพระธาตุดอยตุง, เมืองถล่ม, ดอยนางนอน
5. จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ตำนานเรื่องวังบัวบาน, ถ้ำตับเต่า, ถ้ำเชียงดาว
6. จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ ตำนานเรื่องดงแม่นางเมือง, โกรกพระ, บึงบอระเพ็ด
7. จังหวัดน่าน ได้แก่ ตำนานเรื่องวรนคร, ผาชู้, เมืองปัว

8. จังหวัดพะเยา ได้แก่ ตำนานเรื่องสระหนองเอี้ยง, พระธาตุหงส์หิน, ปู่ฟ้าโง้ม

9. จังหวัดพิจิตร ได้แก่ ตำนานเรื่องไกรทอง, พระศรีธรรมยา, ชาละวัน

10. จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ตำนานเรื่องน้ำตกแก่งนางคอย, บ้านบึงพระ, บึงราชนก

11. จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ ตำนานเรื่องอุ้มพระดำน้ำ, วัวกายสิทธิ์, ถ้ำใหญ่น้ำหนาว พญานาค

12. จังหวัดแพร่ ได้แก่ ตำนานเรื่องผานางคอย, แพะเมืองผี, พระลอ

13. จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ตำนานเรื่องเจ้าปู่อ้อยสาม, แม่ฮ่องสอน, อำเภอพร้าว

14. จังหวัดลำปาง ได้แก่ ตำนานเรื่องกุกกุฏนคร, ลัมภกัปปะนคร, แจ้ห่ม

15. จังหวัดลำพูน ได้แก่ ตำนานเรื่องเจ้าพ่อขุนตาน, พระธาตุหริภุญชัย, พระนางจามเทวี

16. จังหวัดสุโขทัย ได้แก่ ตำนานเรื่องเขานางคำ, พระร่วง, มะกะโท

17. จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ตำนานเรื่องเมืองลับแล, เหล็กน้ำพี้, บึงหล่ม

ภาคอีสาน จำนวน 60 เรื่อง ได้แก่

1. จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ตำนานเรื่องเมืองฟ้าแดดสูงยาง, เมืองกาฬสินธุ์, หลวงปู่ไดโนเสาร์

2. จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ตำนานเรื่องเจ้าแม่สองนาง, พระธาตุขามแก่น, อำเภอภูเวียง

3. จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ตำนานเรื่องเจ้าพ่อพญาแล, พระเจ้าใหญ่วัดหงส์, ท้าวกำพร้าผีน้อย

4. จังหวัดนครพนม ได้แก่ ตำนานเรื่องเมืองนครพนม, พระธาตุพนม, เจ้าแม่สองนาง

5. จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ตำนานเรื่องดงพญาไฟ ดงพญาเย็น, ปรางค์บ้านสีดา, เมืองนครราชสีมา

6. จังหวัดบึงกาฬ ได้แก่ตำนานเรื่องบึงโขงหลง, บึงกาฬ, หลวงพ่อพระใหญ่

7. จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ตำนานเรื่องนางผมหอม, หลักเขตเขาพนมรุ้ง, พระเจ้าใหญ่

8. จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ตำนานเรื่องพระพุทธรูปมิ่งเมือง, บรบือ, กุดนางใย

9. จังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ ตำนานเรื่องน้ำยาวิเศษ, ยักษ์สะลีคี, ภูลังกา

10. จังหวัดยโสธร ได้แก่ ตำนานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่, เจ้าแม่สองนาง, แม่น้ำชี

11. จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ตำนานเรื่องท้าวคันธนาม, ทุ่งกุลาร้องไห้, บ่อพันขัน

12. จังหวัดเลย ได้แก่ ตำนานเรื่องภูเรือ, แก่งคุดคู้, ภูกระดึง

13. จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ตำนานเรื่องเมืองล้านช้าง, เมืองศรีสะเกษ, บ้านละทาย

14. จังหวัดสกลนคร ได้แก่ ตำนานเรื่องผาแดงนางไอ่, เมืองหนองหารหลวง, รอยพระพุทธบาท

15. จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ตำนานเรื่องท้าววัวทอง, เมืองสุรินทร์, ปราสาทโดนตวล

16. จังหวัดหนองคาย ได้แก่ ตำนานเรื่องท้าวฮุ่ง ขุนเจือง, พระเสริม พระสุก พระใส, แม่น้ำโขง

17. จังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่ ตำนานเรื่องนางผมหอม, หอสองนาง, ภูเก้า

18. จังหวัดอำนาจเจริญ ได้แก่ ตำนานเรื่องยักษ์ขุ, นาหมอม้า, ไก่คำ
19. จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ ตำนานเรื่องวังสามหมอ, เชียงงาม, อุสา บารส
20. จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ตำนานเรื่องเมืองอุบล, นางเพานางแพง, นกหัสดีลิงค์

การนำเสนอข้อมูลของการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยเสนอข้อมูลจากการศึกษาและวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการวิจัยประเภทคุณภาพ โดยแบ่งเป็น 6 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
2. จุดมุ่งหมายของการวิจัย
3. ขอบเขตการวิจัย
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย
5. วิธีดำเนินการวิจัย
6. ข้อตกลงเบื้องต้น
7. นิยามศัพท์เฉพาะ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
   - 1.1 ความหมายของตำนานท้องถิ่น
   - 1.2 ประเภทของตำนานท้องถิ่น
   - 1.3 ลักษณะทั่วไปและคุณค่าของตำนานท้องถิ่น
   - 1.4 การจำแนกวรรณกรรมท้องถิ่นตามเขตวัฒนธรรม
   - 1.5 ลักษณะทั่วไปและความเป็นมาของท้องถิ่นภาคต่างๆ
   - 1.6 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาและรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา
2. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. การศึกษาและรวบรวมตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค
4. การคัดเลือกตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค
5. การนำเสนอข้อมูลของการศึกษาวิจัย

บทที่ 4 การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค
บทที่ 5 การเปรียบเทียบตำนานท้องถิ่น 4 ภาค
บทที่ 6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
บรรณานุกรม

บทที่ 4

การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค

การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยคือ เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค และเพื่อเปรียบเทียบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาคครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดของความขัดแย้ง จำนวน 4 ประเด็น และกรอบแนวคิดของการแก้ไขปัญหา จำนวน 16 ประเด็น มาวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่นของแต่ละภาค ซึ่งประกอบด้วยตำนานท้องถิ่นจำนวน 231 เรื่อง

การวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค จะวิเคราะห์ทีละภาค โดยเริ่มจากตำนานท้องถิ่นภาคกลาง จำนวน 26 จังหวัด มีตำนานท้องถิ่นจำนวน 78 เรื่อง ซึ่งจะเรียงลำดับจังหวัดดังนี้ กรุงเทพมหานคร, กาญจนบุรี, จันทบุรี, ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, ตราด, นครนายก, นครปฐม, นนทบุรี, ปทุมธานี, ประจวบคีรีขันธ์, ปราจีนบุรี, พระนครศรีอยุธยา, เพชรบุรี, ระยอง, ราชบุรี, ลพบุรี, สมุทรปราการ, สมุทรสงคราม, สมุทรสาคร, สระแก้ว, สระบุรี, สิงห์บุรี, สุพรรณบุรี, อ่างทอง และอุทัยธานี

ภาคใต้ จำนวน 14 จังหวัด มีตำนานท้องถิ่นจำนวน 42 เรื่อง ซึ่งจะเรียงลำดับจังหวัดดังนี้ กระบี่, ชุมพร, ตรัง, นครศรีธรรมราช, นราธิวาส, ปัตตานี, พังงา, พัทลุง, ภูเก็ต, ยะลา, ระนอง, สงขลา, สตูล และสุราษฎร์ธานี

ตำนานท้องถิ่นภาคเหนือ จำนวน 17 จังหวัด มีตำนานท้องถิ่นจำนวน 51 เรื่อง ซึ่งจะเรียงลำดับจังหวัดดังนี้ กำแพงเพชร, ตาก, ชัยนาท, เชียงราย, เชียงใหม่, นครสวรรค์, น่าน, พะเยา, พิจิตร, พิษณุโลก, เพชรบูรณ์, แพร่, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน, สุโขทัย และอุตรดิตถ์

ตำนานท้องถิ่นภาคอีสาน จำนวน 20 จังหวัด มีตำนานท้องถิ่นจำนวน 60 เรื่อง ซึ่งจะเรียงลำดับจังหวัดดังนี้ กาฬสินธุ์, ขอนแก่น, ชัยภูมิ, นครพนม, นครราชสีมา, บึงกาฬ, บุรีรัมย์, มหาสารคาม, มุกดาหาร, ยโสธร, ร้อยเอ็ด, เลย, ศรีสะเกษ, สกลนคร, สุรินทร์, หนองคาย, หนองบัวลำภู, อำนาจเจริญ, อุดรธานี และอุบลราชธานี

โดยใช้กรอบแนวคิดของความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ดังนี้

แนวคิดของความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งกับตนเอง
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น
   - 2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม
   - 2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

แนวคิดของการแก้ไขปัญหา

1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

ตำนานท้องถิ่นภาคกลาง

จังหวัดกรุงเทพมหานคร

แม่นาคพระโขนง

นานมาแล้วมีสามีภรรยาคู่หนึ่งสร้างบ้านอยู่ริมคลองพระโขนง ฝ่ายสามีชื่อทิดมาก ส่วนภรรยาชื่อนางนาค ทั้งสองรักกันมากและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข จนนางนาคท้องแก่ทิดมากก็ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารประจำการอยู่ในเมืองหลวง

สมัยนั้นถนนหนทางยังไม่เจริญ การเดินทางไปมาหาสู่กันก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก อีกทั้งการไปเป็นทหารประจำอยู่ในค่ายเมืองหลวงของทิดมากนั้น ระยะแรกทหารทุกคนจะต้องฝึกฝนอย่างหนัก ทำให้ทิดมากไม่ได้กลับมาเยี่ยมบ้าน ทิ้งให้นางนาคซึ่งกำลังท้องแก่ต้องอยู่บ้านแต่เพียงลำพัง จนกระทั่งครบกำหนดคลอดในคืนวันหนึ่ง ชาวบ้านที่ได้ยินเสียงร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวดของนางนาคต่างก็รีบไปตามหมอตำแยมาทำคลอดให้ แต่ลูกในท้องของนางนาคไม่ยอมกลับหัว ไม่ว่าจะทำอย่างไรเด็กก็ไม่คลอดออกมา จนหมอตำแยหมดความสามารถที่จะช่วยเหลือนางนาคได้ ในที่สุดนางนาคก็สิ้นใจตายทั้งกลมพร้อมลูกในท้องด้วยความทุกข์ทรมาน พวกชาวบ้านจึงช่วยกันจัดพิธีศพนางนาคตามประเพณี แล้วนำศพไปฝังไว้ใต้ต้นตะเคียนคู่ในป่าช้าวัดริมคลองพระโขนง

เนื่องจากนางนาคยังคงอาลัยอาวรณ์ถึงทิดมากผู้เป็นสามีอยู่ ครั้นตายไปแล้ววิญญาณก็ยังไม่สงบ คอยเฝ้าวนเวียนและสิงสู่อยู่ที่บ้านเพื่อรอทิดมากกลับมา ด้วยเหตุนี้นับตั้งแต่ที่นางนาคตายทั้งกลม บรรดาชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้นก็มักจะเห็นผีนางนาคมาปรากฏตัวให้เห็นอยู่บ่อยๆ ทั้งไกวเปลกล่อมลูกอยู่ใต้ต้นตะเคียน หรือได้ยินเสียงกล่อมลูกลอยมาจากบ้านของนางนาคในเวลาดึกสงัด จนเป็นที่กล่าวขานไปทั่วว่าผีนางนาคนั้นเฮี้ยนยิ่งนัก

จนกระทั่งวันเวลาผ่านไปถึง 6 เดือนเต็มๆ ทิดมากก็ได้หยุดพักเขารีบเดินทางกลับมาหานางนาคและลูกน้อยที่บ้านทันที ครั้นมาถึงบ้านทิดมากก็เห็นนางนาคกำลังอุ้มลูกกินนมอยู่ที่ระเบียง ด้วยความดีใจจึงรีบวิ่งขึ้นไปกอดลูกเมียด้วยความรักและคิดถึง ตกค่ำนางนาคก็ทำกับข้าวให้ทิดมากกินเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น แล้วพ่อแม่ก็พาลูกน้อยเข้านอนอย่างมีความสุข

เช้าวันรุ่งขึ้นทิดมากก็เห็นนางนาคลุกขึ้นมาหุงข้าว ทำกับข้าว และตั้งสำรับกินข้าวตั้งแต่เช้ามืด โดยบอกกับทิดมากว่านางต้องรีบลุกขึ้นมาหุงหาอาหารแล้วกินกันก่อนที่ลูกจะตื่นมารบกวน ซึ่งทิดมากก็ไม่สงสัยแต่อย่างใด จนถึงเวลาสายๆ ทิดมากก็ออกจากบ้านไปทำธุระ ระหว่างทางทิดมากได้พบกับเพื่อนเก่าคนหนึ่งด้วยความสงสัยของเพื่อนจึงถามไถ่ทิดมาก จนรู้ว่าทิดมากกลับไปอยู่ที่บ้านกับลูกเมียตามเดิม โดยไม่รู้มาก่อนว่าเมียของตนได้ตายไปแล้ว ดังนั้นด้วยความเป็นห่วงทิดมาก เพื่อนจึงตัดสินใจบอกให้รู้ว่านางนาคได้ตายทั้งกลมไปตั้งแต่ทิดมากถูกเกณฑ์ไป

เป็นทหารแล้ว แต่ทิดมากไม่เชื่อเพราะเมื่อคืนยังอยู่ด้วยกันตามปกติ จนเพื่อนอ่อนใจบอกให้ทิดมากกลับไปสังเกตพฤติกรรมของนางนาคให้ดีๆ

เมื่อกลับถึงบ้านในเวลาค่ำทิดมากก็เริ่มสังเกตนางนาคตามคำเพื่อนบอก เขาค่อยๆ เดินขึ้นไปบนบ้าน เห็นลูกน้อยนอนหลับอยู่ในอู่ส่วนนางนาคก็กำลังหุงข้าวตำน้ำพริกอยู่ในครัวบังเอิญนางนาคทำมะนาวตกลงไปใต้ถุนบ้าน ทิดมากซึ่งแอบดูอยู่จึงเห็นนางนาคค่อยๆ ยื่นมือยาวๆ ลงมาจากร่องบนพื้นเรือนเพื่อเก็บมะนาวที่อยู่ใต้ถุนบ้าน ทำให้ทิดมากปักใจเชื่อว่านางนาคเป็นผีอย่างที่เพื่อนบอกจริงๆ

ทิดมากฝืนใจอยู่กับนางนาคจนถึงวันแรม 15 ค่ำ ซึ่งเป็นวันพระจึงคิดอุบายหนีจากผีนางนาค โดยแอบนำโอ่งมาเจาะรูเล็กๆ แล้วอุดรูไว้ก่อน จากนั้นก็ตักน้ำใส่โอ่งจนเต็ม แล้วทิดมากก็เข้านอนกับนางนาคตามปกติ ตกดึกทิดมากก็บอกกับนางนาคว่าตนปวดท้องจะไปถ่ายเบา (ฉี่) แต่นางนาคกลัวว่าทิดมากจะหนีจึงไม่ยอมให้ไป แต่ทิดมากก็นำเชือกมาผูกเอวของตนไว้ แล้วส่งปลายเชือกอีกด้านหนึ่งให้นางนาค เพื่อให้นางนาครู้ว่าตนไม่ได้หนีไปไหน

จากนั้นทิดมากก็ออกจากห้องนอน ค่อยๆ แก้เชือกออกจากเอวไปมัดไว้กับปากโอ่ง แล้วเปิดรูโอ่งที่เจาะไว้ ปล่อยให้น้ำไหลลงไปข้างล่าง มีเสียงดังคล้ายกับเสียงคนกำลังถ่ายเบาอยู่ ส่วนตัวทิดมากก็รีบวิ่งลงจากบ้านหนีไปหาพระที่วัดอย่างรวดเร็วฝ่ายนางนาคเห็นทิดมากหายไปนานผิดปกติ จึงลองดึงเชือกดูก็เห็นว่าเชือกยังคงตึงอยู่ แต่ด้วยความเอะใจจึงลุกออกมาดู พอรู้ว่าทิดมากหนีไปแล้ว นางนาคก็ติดตามหาทิดมากทันที

ทิดมากวิ่งหนีผีนางนาคเข้าไปในเขตวัด เมื่อมองเห็นประตูโบสถ์เปิดอยู่และได้ยินเสียงพระทำวัตรเช้า ทิดมากจึงตัดสินใจวิ่งเข้าไปในโบสถ์เพื่อขอให้หลวงพ่อท่านช่วยเหลือ ส่วนนางนาคก็ตามไปอาละวาดในวัด แต่ไม่สามารถเข้าไปตามทิดมากในโบสถ์ได้ จึงส่งเสียงอ้อนวอนให้หลวงพ่อคืนทิดมากมาให้ตน ซึ่งหลวงพ่อผู้เป็นเจ้าอาวาสก็กล่าวเตือนสติให้ผีนางนาคเลิกยุ่งเกี่ยวกับทิดมากเพราะต่างก็อยู่กันคนละภพแล้ว แต่นางนาคยังคงยืนกรานที่จะเอาตัวทิดมากกลับไปอยู่ด้วยกันพร้อมกับกล่าวอาฆาตพยาบาทพระสงฆ์ที่ให้การคุ้มครองทิดมาก

ครั้นทิดมากเห็นว่าพระสงฆ์ท่านจะพลอยได้รับความเดือดร้อนเพราะตน จึงตัดสินใจวิ่งเข้าไปในดงป่าหนาด ต้นไม้ที่ไม่มีภูตผีร้ายตนใดกล้าเข้าไปใกล้ ด้วยความโกรธแค้นนางนาคจึงหลอกหลอนและอาละวาดผู้คนอยู่อย่างนั้น แม้อาจารย์ปราบผีที่มีอาคมเก่งกล้าก็ไม่สามารถปราบนางนาคได้ จนพวกชาวบ้านต่างพากันย้ายไปอยู่ที่อื่น หรือนำใบหนาดมาแขวนไว้ที่บ้านเพื่อป้องกันผีนางนาค

จนกระทั่งมีสามเณรรูปหนึ่งผู้มีวิชาอาคมเก่งกล้าอาสามาปราบวิญญาณร้ายของนางนาค โดยสามเณรได้ใช้ความเมตตาเกลี้ยกล่อมให้นางนาคละแล้วซึ่งความรักที่อยู่ต่างภพเลิกอาฆาตพยาบาทและจองเวรจองกรรมกับผู้อื่น หมั่นทำแต่ความดี จนนางนาคสำนึกตนได้จากนั้นสามเณรจึงทำพิธีเรียกวิญญาณนางนาคใส่หม้อ แล้วนำไปถ่วงน้ำได้สำเร็จ

ชาวบ้านก็อยู่กันอย่างสงบสุข จนมีตายายคู่หนึ่งที่ไม่รู้เรื่องของผีนางนาคเพราะเพิ่งย้ายมาอยู่ใหม่ เก็บหม้อที่ถ่วงวิญญาณนางนาคได้ขณะทอดแหจับปลา นางนาคจึงถูกปลดปล่อยออกมาอาละวาดหลอกหลอนชาวบ้านอีกครั้ง แต่สุดท้ายก็ถูกสมเด็จพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสีสยบลงได้ โดยกะโหลกศีรษะส่วนหน้าผากของนางนาคถูกเคาะออกมาทำปั้นเหน่ง (หัวเข็มขัดโบราณ) เพื่อเป็นการสะกดวิญญาณและนำนางนาคไปสู่สุคติ (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 73-77)

ตาราง 1 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่นาคพระโขนง จังหวัดกรุงเทพมหานคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	17
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ทิ้งให้นางนาคซึ่งกำลังท้องแก่ต้องอยู่บ้านแต่เพียงลำพัง จนกระทั่งครบกำหนดคลอด ในคืนวันหนึ่งชาวบ้านที่ได้ยินเสียงร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวดของนางนาค - ดังนั้นด้วยความเป็นห่วงทิดมาก - บังเอิญนางนาคทำมะนาวตกลงไปใต้ถุนบ้าน - แต่ด้วยความเอะใจ	4
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	แต่ทิดมากไม่เชื่อ	1

ตาราง 1 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- จนนางนาคท้องแก่ทิดมากก็ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารประจำการอยู่ในเมืองหลวง - การไปเป็นทหารประจำอยู่ในค่ายเมืองหลวงของทิดมากนั้น ระยะแรกทหารทุกคนจะต้องฝึกฝนอย่างหนัก ทำให้ทิดมากไม่ได้กลับมาเยี่ยมบ้าน	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- สมัยนั้นถนนหนทางยังไม่เจริญ การเดินทางไปมาหาสู่กันก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก - แต่ลูกในท้องของนางนาคไม่ยอมกลับหัว ไม่ว่าจะทำอย่างไรเด็กก็ไม่คลอดออกมา จนหมอตำแยหมดความสามารถที่จะช่วยเหลือนางนาคได้ ในที่สุดนางนาคก็สิ้นใจตายทั้งกลมพร้อมลูกในท้องด้วยความทุกข์ทรมาน	2
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- นาง...อาลัย...สามีอยู่ ครั้นตายไปแล้ววิญญาณก็ยังไม่สงบ คอยเฝ้าวนเวียนและสิงสู่อยู่ที่บ้านเพื่อรอทิดมากกลับมา ด้วยเหตุนี้...ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้นก็มักจะเห็นผีนางนาคมาปรากฏตัวให้เห็นอยู่บ่อยๆ ...ว่าผีนางนาคนั้นเฮี้ยนยิ่งนัก - รู้ว่าทิดมากกลับไปอยู่ที่บ้านกับลูกเมียตามเดิม โดยไม่รู้มาก่อนว่าเมียของตนได้ตายไปแล้ว - ทำให้ทิดมากปักใจเชื่อว่านางนาคเป็นผีอย่างที่เพื่อนบอกจริงๆ - ทิดมากฝืนใจอยู่กับนางนาคจนถึงวันแรม 15 ค่ำ - ส่วนนางนาคก็ตามไปอาละวาดในวัด แต่ไม่สามารถเข้าไปตามทิดมากในโบสถ์ได้ จึงส่งเสียงอ้อนวอนให้หลวงพ่อคืนทิดมากมาให้ตน	8

ตาราง 1 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ต่อ)	- แต่นางนาคยังคงยืนกรานที่จะเอาตัวทิดมากกลับไปอยู่ด้วยกัน พร้อมกับกล่าวอาฆาตพยาบาทพระสงฆ์ที่ให้การคุ้มครองทิดมาก - ด้วยความโกรธแค้นนางนาคจึงหลอกหลอนและอาละวาดผู้คนอยู่อย่างนั้น - จนมีตายายคู่หนึ่งที่ไม่รู้เรื่องของผีนางนาคเพราะเพิ่งย้ายมาอยู่ใหม่ เก็บหม้อที่ถ่วงวิญญาณนางนาคได้... นางนาคจึงถูกปลดปล่อยออกมาอาละวาดหลอกหลอนชาวบ้าน อีกครั้ง	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	13
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ต่างก็รีบไปตามหมอตำแยมาทำคลอดให้ - พวกชาวบ้านจึงช่วยกันจัดพิธีศพนางนาคตามประเพณี แล้วนำศพไปฝังไว้ใต้ต้นตะเคียนคู่ในป่าช้าวัดริมคลอง พระโขนง - ส่วนตัวทิดมากก็รีบวิ่งลงจากบ้านหนีไปหาพระที่วัดอย่างรวดเร็ว - ครั้นทิดมากเห็นว่าพระสงฆ์ท่านจะพลอยได้รับความเดือดร้อนเพราะตน จึงตัดสินใจวิ่งเข้าไปในดงป่าหนาดต้นไม้ที่ไม่มีภูตผีร้ายตนใดกล้าเข้าไปใกล้	4
2. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	ซึ่งหลวงพ่อผู้เป็นเจ้าอาวาสก็กล่าวเตือนสติให้ผีนางนาคเลิกยุ่งเกี่ยวกับทิดมาก เพราะต่างก็อยู่กันคนละภพแล้ว	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	- จนกระทั่งมีสามเณรรูปหนึ่งผู้มีวิชาอาคมเก่งกล้าอาสามาปราบวิญญาณร้ายของนางนาค ...จึงทำพิธีเรียกวิญญาณนางนาคใส่หม้อ แล้วนำไปถ่วงน้ำได้สำเร็จ	2

ตาราง 1 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ (ต่อ)	- สมเด็จพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสี สยบลงได้ โดยนำกะโหลกศีรษะส่วนหน้าผากของนางนาคถูกเคาะออกมาทำปั้นเหน่ง (หัวเข็มขัดโบราณ) เพื่อเป็นการสะกดวิญญาณและนำนางนาคไปสู่สุคติ	
4. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จนพวกชาวบ้านต่างพากันย้ายไปอยู่ที่อื่น หรือนำใบหนาดมาแขวนไว้ที่บ้านเพื่อป้องกันผีนางนาค	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	เพื่อนจึงตัดสินใจบอกให้รู้ว่านางนาคได้ตายทั้งกลมไปตั้งแต่ทิดมากถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารแล้ว	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	คิดอุบายหนีจากผีนางนาค โดยแอบนำโอ่งมาเจาะรูเล็กๆ...เพื่อหลอกว่าตนไม่ได้หนีไปไหน	1
7. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- จนเพื่อนอ่อนใจบอกให้ทิดมากกลับไปสังเกตพฤติกรรมของนางนาคให้ดีๆ - จึงลุกออกมาดู พอรู้ว่าทิดมากหนีไปแล้ว นางนาคก็ติดตามหาทิดมากทันที	2
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	นางนาคค่อยๆ ยื่นมือยาวๆ ลงมาจากร่องบนพื้นเรือนเพื่อเก็บมะนาวที่อยู่ใต้ถุนบ้าน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่นาคพระโขนง จังหวัดกรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางนาคคลอดลูกด้วยความทุกข์ทรมานเป็นความเจ็บปวดทางร่างกายซึ่งเป็นความขัดแย้งกับตัวเองดังปรากฏในข้อความว่า

...ทิ้งให้นางนาคซึ่งกำลังท้องแก่ต้องอยู่บ้านแต่เพียงลำพัง จนกระทั่งครบกำหนดคลอดในคืนวันหนึ่งชาวบ้านที่ได้ยินเสียงร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวดของนางนาค

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเพื่อนคนหนึ่งของทิดมากทราบว่าทิดมากมาอยู่กับนาคซึ่งเสียชีวิตแล้วจึงบอกความจริงแก่เขาซึ่งทิดมากไม่เชื่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นด้วยความเป็นห่วงทิดมาก

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางนาคทำมะนาวหล่นโดยไม่ได้ตั้งใจเธอจึงต้องเก็บมะนาว ดังปรากฏในข้อความว่า

...บังเอิญนางนาคทำมะนาวตกลงไปใต้ถุนบ้าน

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทิดมากหลอกนางนาคว่าจะไปฉี่แต่ออกไปนานนางนาคจึงเกิดความสงสัย ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ด้วยความเอะใจ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพื่อนของทิดมากบอกว่านางนาคตายไปแล้วแต่เขาไม่เชื่อจึงทำให้ทิดมากเกิดความขัดแย้งกับเพื่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ทิดมากไม่เชื่อ

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทิดมากถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารในขณะที่นางนาคกำลังท้องแก่เป็นการจากไปที่ทิดมากจำเป็นต้องไปเพราะต้องทำเพื่อส่วนรวม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนนางนาคท้องแก่ทิดมากก็ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารประจำการอยู่ในเมืองหลวง

1.2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทิดมากต้องฝึกฝนอย่างหนักจึงไม่ได้กลับบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...การไปเป็นทหารประจำอยู่ในค่ายเมืองหลวงของทิดมากนั้น ระยะแรกทหารทุกคนจะต้องฝึกฝนอย่างหนัก ทำให้ทิดมากไม่ได้กลับมาเยี่ยมบ้าน

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การคมนาคมในสมัยก่อนลำบากทำให้ทิดมากไม่สะดวกที่จะกลับบ้านได้บ่อยๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สมัยนั้นถนนหนทางยังไม่เจริญ การเดินทางไปมาหาสู่กันก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางนาคเสียชีวิตเพราะการคลอดมีปัญหาจนทำให้นางเสียชีวิตดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ลูกในท้องของนางนาคไม่ยอมกลับหัว ไม่ว่าจะทำอย่างไรเด็กก็ไม่คลอดออกมา จนหมอตำแยหมดความสามารถที่จะช่วยเหลือนางนาคได้ ในที่สุดนางนาคก็สิ้นใจตายทั้งกลมพร้อมลูกในท้องด้วยความทุกข์ทรมาน

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางนาคเสียชีวิตแล้ววิญญาณของนางยังวนเวียนอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นาง...อาลัย...สามีอยู่ ครั้นตายไปแล้ววิญญาณก็ยังไม่สงบ คอยเฝ้าวนเวียนและสิงสู่อยู่ที่บ้านเพื่อรอทิดมากกลับมา ด้วยเหตุนี้...ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้นก็มักจะเห็นผีนางนาคมาปรากฏตัวให้เห็นอยู่บ่อยๆ ...ว่าผีนางนาคนั้นเฮี้ยนยิ่งนัก

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพื่อนๆ รู้ว่าทิดมากอยู่กับเมียซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...รู้ว่าทิดมากกลับไปอยู่ที่บ้านกับลูกเมียตามเดิม โดยไม่รู้มาก่อนว่าเมียของตนได้ตายไปแล้ว

1.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทิดมากเห็นนางนาคเก็บมะนาวจึงเชื่อว่านางเป็นผีจริงๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้ทิดมากปักใจเชื่อว่านางนาคเป็นผีอย่างที่เพื่อนบอกจริงๆ

1.4.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทิดมากรู้ว่านางนาคเป็นผีแล้วทำให้เขาต้องฝืนใจอยู่กับนางดังปรากฏในข้อความว่า

...ทิดมากฝืนใจอยู่กับนางนาคจนถึงวันแรม 15 ค่ำ

1.4.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทิดมากหนีไปนางนาคจึงตามไปดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนนางนาคก็ตามไปอาละวาดในวัด แต่ไม่สามารถเข้าไปตามทิดมากในโบสถ์ได้ จึงส่งเสียงอ้อนวอนให้หลวงพ่อคืนทิดมากมาให้ตน

1.4.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระสงฆ์พยายามเกลี้ยกล่อมนางนาค แต่นางไม่ยอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่นางนาคยังคงยืนกรานที่จะเอาตัวทิดมากกลับไปอยู่ด้วยกัน พร้อมกับกล่าวอาฆาตพยาบาทพระสงฆ์ที่ให้การคุ้มครองทิดมาก

1.4.7 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางนาคไม่ยอมไปผุดไปเกิดเพราะยังหวงนายมากอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความโกรธแค้นนางนาคจึงหลอกหลอนและอาละวาดผู้คนอยู่อย่างนั้น

1.4.8 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผีนางนาคถูกจับถ่วงน้ำจนกระทั่งมีตายายมาปลดปล่อยโดยที่ไม่ได้ตั้งใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนมีตายายคู่หนึ่งที่ไม่รู้เรื่องของผีนางนาคเพราะเพิ่งย้ายมาอยู่ใหม่ เก็บหม้อที่ถ่วงวิญญาณนางนาคได้... นางนาคจึงถูกปลดปล่อยออกมาอาละวาดหลอกหลอนชาวบ้านอีกครั้ง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางนาคเจ็บท้องคลอดเพื่อนบ้านจึงไปตามหมอตำแยมาให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่างก็รีบไปตามหมอตำแยมาทำคลอดให้

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางนาคเสียชีวิตเพื่อนบ้านจัดงานศพให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พวกชาวบ้านจึงช่วยกันจัดพิธีศพนางนาคตามประเพณี แล้วนำศพไปฝังไว้ใต้ต้นตะเคียนคู่ในป่าช้าวัดริมคลองพระโขนง

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อได้โอกาสทิดมากจึงรีบวิ่งหนีอย่างรวดเร็วไปที่วัด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนตัวทิดมากก็รีบวิ่งลงจากบ้านหนีไปหาพระที่วัดอย่างรวดเร็ว

2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทิดมากกลัวพระสงฆ์จะเดือดร้อนจึงวิ่งไปที่ดงป่าหนาด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นทิดมากเห็นว่าพระสงฆ์ท่านจะพลอยได้รับความเดือดร้อนเพราะตน จึงตัดสินใจวิ่งเข้าไปในดงป่าหนาด ต้นไม้ที่ไม่มีภูตผีร้ายตนใดกล้าเข้าไปใกล้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระสงฆ์พยายามเกลี้ยกล่อมนางนาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งหลวงพ่อผู้เป็นเจ้าอาวาสก็กล่าวเตือนสติให้ผีนางนาคเลิกยุ่งเกี่ยวกับทิดมาก เพราะต่างก็อยู่กันคนละภพแล้ว

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีสามเณรรูปหนึ่งสามารถปราบนางนาคได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนกระทั่งมีสามเณรรูปหนึ่งผู้มีวิชาอาคมเก่งกล้าอาสามาปราบวิญญาณร้ายของนางนาค ...จึงทำพิธีเรียกวิญญาณนางนาคใส่หม้อ แล้วนำไปถ่วงน้ำได้สำเร็จ

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางนาคหลุดพ้นจากการสะกดวิญญาณและมาอาละวาดต่อ สมเด็จพุฒาจารย์ จึงเป็นผู้ปราบนางนาคครั้งที่สอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...สมเด็จพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสี สยบลงได้ โดยกะโหลกศีรษะส่วนหน้าผากของนางนาคถูกเคาะออกมาทำปั้นเหน่ง (หัวเข็มขัดโบราณ) เพื่อเป็นการสะกดวิญญาณและนำนางนาคไปสู่สุคติ

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อผีนางนาคอาละวาดมากๆ ชาวบ้านจึงอพยพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนพวกชาวบ้านต่างพากันย้ายไปอยู่ที่อื่น หรือนำใบหนาดมาแขวนไว้ที่บ้าน เพื่อป้องกันผีนางนาค

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพื่อนของทิดมากเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับนางนาคให้เขาได้รู้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพื่อนจึงตัดสินใจบอกให้รู้ว่านางนาคได้ตายทั้งกลมไปตั้งแต่ทิดมากถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารแล้ว

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทิดมากวางอุบายที่จะหนีนางนาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...คิดอุบายหนีจากผีนางนาค โดยแอบนำโอ่งมาเจาะรูเล็กๆ...เพื่อหลอกว่าตนไม่ได้หนีไปไหน

2.7 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.7.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเพื่อนบอกทิดมากไม่เชื่อเพื่อนจึงให้ทิดมากสังเกตเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนเพื่อนอ่อนใจบอกให้ทิดมากกลับไปสังเกตพฤติกรรมของนางนาคให้ดีๆ

2.7.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางนาคเมื่อเห็นทิดมากออกไปนานจึงตามไปดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงลุกออกมาดู พอรู้ว่าทิดมากหนีไปแล้ว นางนาคก็ติดตามหาทิดมากทันที

2.8 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางนาคเก็บมะนาวทำให้ทิดมากเห็นจึงรู้ว่านางนาคเป็นผี ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางนาคค่อยๆ ยื่นมือยาวๆ ลงมาจากร่องบนพื้นเรือนเพื่อเก็บมะนาวที่อยู่ใต้ถุนบ้าน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องแม่นาคพระโขนง จังหวัดกรุงเทพมหานคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 8 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

คลองแสนแสบ

ชื่อของคลองน่าจะพิจารณาจากสภาพภูมิประเทศที่คลองนี้ขุดผ่าน ซึ่งล้วนเป็นที่ราบลุ่มอุดมด้วยทุ่งหญ้า มีน้ำขังเจิ่งนองตลอดปี จึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่ใหญ่ที่สุด อันได้แก่ ทุ่งบางกะปิ ทุ่งคลองตัน ทุ่งมีนบุรี ทุ่งหนองจอก และจากหลักฐานสำคัญซึ่งอาจสันนิษฐานถึงที่มาของชื่อแสนแสบได้เป็นอย่างดี (ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2540, หน้า 36-37)

ตาราง 2 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง คลองแสนแสบ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ชื่อของคลองน่าจะพิจารณาจากสภาพภูมิประเทศที่คลองนี้ขุดผ่าน... มีน้ำขังเจิ่งนองตลอดปี จึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่ใหญ่ที่สุด	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	สันนิษฐานถึงที่มาของชื่อแสนแสบได้เป็นอย่างดี	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง**คลองแสนแสบจังหวัดกรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บริเวณนี้มียุงชุกชุมทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชื่อของคลองน่าจะพิจารณาจากสภาพภูมิประเทศที่คลองนี้ขุดผ่าน... **มีน้ำขัง**เจิ่งนองตลอดปี จึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่ใหญ่ที่สุด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อยุงมากชาวบ้านถูกยุงกัดจนแสบคันจึงเรียกคลองนี้ว่าแสนแสบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สันนิษฐานถึงที่มาของชื่อแสนแสบได้เป็นอย่างดี

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องคลองแสนแสบจังหวัดกรุงเทพมหานคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

ท่าเตียน

ตำนานกำเนิดท่าเตียน กล่าวว่า มียักษ์วัดโพธิ์ซึ่งทำหน้าที่ดูแลวัดโพธิ์ และยักษ์วัดแจ้งซึ่งทำหน้าที่ดูแลวัดแจ้ง ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามนั้น ทั้ง 2 ตนเป็นเพื่อนรักกันมาก อยู่มาวันหนึ่งทางฝ่ายยักษ์วัดโพธิ์ไม่มีเงินจึงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปขอยืมเงินจากยักษ์วัดแจ้ง พร้อมทั้งนัดวันที่จะนำเงินไปส่งคืน เมื่อถึงกำหนดปรากฏว่า ยักษ์วัดโพธิ์กลับไม่ยอมจ่าย ยักษ์วัดแจ้งเมื่อรอแล้วรอเล่าจนทนไม่ไหว จึงตัดสินใจข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาทวงเงินคืนแต่ยักษ์วัดโพธิ์ไม่ยอมให้ ดังนั้น ในที่สุดยักษ์ทั้ง 2 ตนจึงเกิดการทะเลาะถึงขั้นต่อสู้กันแต่เพราะรูปร่างที่ใหญ่โตมหึมาและมีกำลังมหาศาลของยักษ์ทั้ง 2 ตน เมื่อต่อสู้กันจึงทำให้ต้นไม้ในบริเวณนั้นถูกยักษ์ทั้งสองเหยียบย่ำจนล้มตายลงหมด หลังจากที่เลิกต่อสู้กันแล้วบริเวณที่ทั้งสองประลองกำลังกันนั้นจึงราบเรียบกลายเป็นสถานที่ที่โล่งเตียนไปหมด ไม่มีอะไรเหลือเลย เมื่อพระอิศวร ได้ทราบเรื่องการต่อสู้กันส่งผลให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในบริเวณนั้นเดือดร้อน จึงได้ลงโทษโดยการสาปให้ยักษ์ทั้ง 2 กลายเป็นหิน แล้วให้ยักษ์วัดโพธิ์ทำหน้าที่ยืนเฝ้าหน้าพระอุโบสถ และให้ยักษ์วัดแจ้งทำหน้าที่ยืนเฝ้าพระวิหารวัดแจ้ง เรื่อยมาส่วนฤทธิ์จากการสู้รบของยักษ์ทั้งคู่ที่ทำชุมชนละแวกนี้ราบเรียบเป็นหน้ากลอง ทำให้ชาวบ้านพากันเรียกว่า "ท่าเตียน" เรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกรุงเทพ)

ตาราง 3 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท่าเตียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ยักษ์วัดแจ้งเมื่อรอแล้วรอเล่าจนทนไม่ไหว	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ยักษ์วัดโพธิ์ไม่มีเงินจึงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปขอยืมเงินจากยักษ์วัดแจ้ง พร้อมทั้งนัดวันที่จะนำเงินไปส่งคืน เมื่อถึงกำหนดปรากฏว่า ยักษ์วัดโพธิ์กลับไม่ยอมจ่าย - ยักษ์วัดโพธิ์ไม่ยอมให้	2

ตาราง 3 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แต่เพราะรูปร่างที่ใหญ่โตมหึมาและมีกำลังมหาศาลของยักษ์ทั้ง 2 ตน เมื่อต่อสู้กันจึงทำให้ต้นไม้ในบริเวณนั้นถูกยักษ์ทั้งสองเหยียบย่ำจนล้มตายลงหมด	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เมื่อพระอิศวร ได้ทราบเรื่องการต่อสู้กันส่งผลให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในบริเวณนั้นเดือดร้อน	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงตัดสินใจข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาทวงเงินคืน	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ในที่สุดยักษ์ทั้ง 2 ตนจึงเกิดการทะเลาะถึงขั้นต่อสู้กัน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	เมื่อพระอิศวร ได้ทราบเรื่องการต่อสู้กันส่งผลให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในบริเวณนั้นเดือดร้อน จึงได้ลงโทษโดยการสาปให้ยักษ์ทั้ง 2 กลายเป็นหิน แล้วให้ยักษ์วัดโพธิ์ทำหน้าที่ยืนเฝ้าหน้าพระอุโบสถ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง**ท่าเตียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยักษ์วัดแจ้งรอยักษ์วัดโพธิ์ให้นำเงินมาคืนแต่ก็ยังไม่นำมาคืนทำให้ยักษ์วัดแจ้งเกิดความโกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยักษ์วัดแจ้งเมื่อรอแล้วรอเล่าจนทนไม่ไหว

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยักษ์วัดโพธิ์ผิดสัญญาซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างเพื่อนกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยักษ์วัดโพธิ์ไม่มีเงินจึงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปขอยืมเงินจากยักษ์วัดแจ้ง พร้อมทั้งนัดวันที่จะนำเงินไปส่งคืน เมื่อถึงกำหนดปรากฏว่า ยักษ์วัดโพธิ์กลับไม่ยอมจ่าย

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยักษ์วัดแจ้งจึงไปทวงเงินแต่ยักษ์วัดโพธิ์ไม่ให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยักษ์วัดโพธิ์ไม่ยอมให้

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยักษ์สองตนนี้มีรูปร่างสูงใหญ่เมื่อต่อสู้กันจึงทำให้เกิดความเสียหายมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เพราะรูปร่างที่ใหญ่โตมหึมาและมีกำลังมหาศาลของยักษ์ทั้ง 2 ตน เมื่อต่อสู้กันจึงทำให้ต้นไม้ในบริเวณนั้นถูกยักษ์ทั้งสองเหยียบย่ำจนล้มตายลงหมด

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความขัดแย้งของยักษ์ทั้งสองรู้ไปถึงพระอิศวรซึ่งทำให้พระอิศวรโกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระอิศวร ได้ทราบเรื่องการต่อสู้กันส่งผลให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในบริเวณนั้นเดือดร้อน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อยักษ์วัดโพธิ์ไม่คืนเงินยักษ์วัดแจ้งจึงไปทวงเงินด้วยตัวเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตัดสินใจข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาทวงเงินคืน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยักษ์วัดโพธิ์ไม่ยอมคืนเงินจึงเกิดการต่อสู้กัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดยักษ์ทั้ง 2 ตนจึงเกิดการทะเลาะถึงขั้นต่อสู้กัน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อพระอิศวร ได้ทราบเรื่องจึงลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระอิศวร ได้ทราบเรื่องการต่อสู้กันส่งผลให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในบริเวณนั้นเดือดร้อน จึงได้ลงโทษโดยการสาปให้ยักษ์ทั้ง 2 กลายเป็นหิน แล้วให้ยักษ์วัดโพธิ์ทำหน้าที่ยืนเฝ้าหน้าพระอุโบสถ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องท่าเตียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง, ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดกาญจนบุรี

ศาลยายหอม

พระยากงเจ้าผู้ครองเมืองกาญจนบุรี มีพระมเหสีเลอโฉมกำลังตั้งพระครรภ์ แต่มีโหราจารย์ผู้ปราชญ์เปรื่อง ทำนายได้ว่า พระมเหสีจะคลอดพระราชโอรสแน่นอน พระยากงทรงดีพระราชหฤทัยยิ่ง แต่แล้วโหราจารย์ได้ถวายบังคมต่อว่า พระราชโอรสพระองค์นี้บุญบารมีกล้าแกร่งตามดวงชะตาแล้วจะทำการปิตุฆาต(ฆ่าบิดา) พระราชาได้ฟังดังนั้นก็ทรงวิตกกังวลใจ

ครั้นพระมเหสีคลอดพระราชโอรส พระยากงได้ให้ข้าราชบริพารใช้พานทองรองรับตามประเพณี แต่พระนลาฏกระทบใสขอบพานทองจนบุบเป็นรอย ในขณะเดียวกัน พระนลาฏของพระโอรสก็ทรงเป็นรอยแผลเช่นกัน พระยากงซึ่งทรงกังวลพระทัยเรื่องปิตุฆาตอยู่ก่อนแล้ว ก็ทรงวิตกว่า พระราชโอรสพระองค์นี้บุญบารมีแรงกล้าจนพานทองบุบเป็นรอย พระองค์จึงตัดสินพระทัยว่าให้ประหารชีวิตพระราชโอรสองค์นี้เสีย พระมเหสีทรงสงสารพระราชโอรสจึงลักลอบพาไปให้ยายหอมคนเลี้ยงเป็ดช่วยเลี้ยงไว้ให้ด้วย ยายหอมเลี้ยงพระราชโอรสจนเติบใหญ่ จึงนำไปฝากพระอาจารย์ให้เรียนวิชาคาถาอาคมจนแกร่งกล้า แล้วนำไปถวายให้เจ้าเมืองราชบุรีทรงชุบเลี้ยงเป็นราชบุตรบุญธรรม เจ้าเมืองราชบุรีทรงโปรดพระราชโอรสบุญธรรมมาก มอบหมายราชการงานเมืองแทนพระองค์ วันหนึ่งทรงปรารภกับพระบิดาบุญธรรมว่าเหตุใดจึงต้องส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองไปถวายเจ้าเมืองกาญจนบุรี ในเมื่อเมืองเราก็เจริญรุ่งเรืองไม่ต่างกัน จึงขอ "งดส่ง"

พระยากง เจ้าเมืองกาญจนบุรีจึงยกทัพมาประชิดเมืองราชบุรี เจ้าเมืองราชบุรีจึงให้พระราชโอรสบุญธรรมออกต่อสู้ พระยากงสู้ไม่ได้ถูกตัดคอขาดกระเด็น แล้วบุกไปยึดเมืองกาญจนบุรี ครั้นยึดเมืองได้แล้วก็คิดจะเอาพระมเหสีของพระยากงทำเมียเสีย แต่เกิดนิมิตให้แมวแม่ลูกอ่อนครอกหนึ่งนอนขวางบันไดอยู่ แล้วแม่แมวก็พูดขึ้นว่า "ดูซิ ลูกจะเอาแม่ทำเมีย" ครั้นพระราชโอรสได้ยินดังนั้นจึงเอะใจ แล้วอธิษฐานว่า หากพระมเหสีเป็นพระราชมารดาของพระองค์แล้วก็ขอให้น้ำนมไหลออกมาทั้งสองข้าง

อภินิหารบันดาลให้ นมของพระมเหสีไหลออกมาทั้งสองข้าง พระมเหสีจึงขอดูที่พระนลาฏของพระโอรสบุญธรรมเจ้าเมืองราชบุรี จึงได้เห็นแผลเป็นที่เคยมีอยู่ พระมเหสีทรงดีพระทัยยิ่ง แล้วเล่าแจ้งแถลงไขให้พระโอรสได้รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น พระราชโอรสเมื่อทราบความเช่นนั้นก็โกรธยายหอมยิ่งนัก จึงสั่งให้ตัดหัวยายหอมแม่บุญธรรมที่เลี้ยงดูพระองค์มา ตายตามไปอีกคนหนึ่ง ทำให้พระองค์ต้องกลายเป็นปิตุฆาต ต่อมาสำนึกผิดจึงสร้างเจดีย์พระประโทนอุทิศให้แม่บุญธรรมที่เลี้ยงตนมา ยายหอมคนเลี้ยงเป็ด วันนี้ ศาลยายหอมอยู่ในบริเวณวัดดอนยายหอม

(ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี)

ตาราง 4 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลยายหอม จังหวัดกาญจนบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- พระมเหสีทรงสงสารพระราชโอรส - โกรธยายหอมยิ่งนัก - ต่อมาสำนึกผิด	3
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	วันหนึ่งทรงปรารภกับพระบิดาบุญธรรมว่าเหตุใดจึงต้องส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองไปถวายเจ้าเมืองกาญจนบุรี ในเมื่อเมืองเราก็เจริญรุ่งเรืองไม่ต่างกัน จึงขอ"งดส่ง"	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ครั้นพระมเหสีคลอดพระราชโอรส พระยากงได้ให้ข้าราชบริพารใช้พานทองรองรับตามประเพณี แต่พระนลาฏกระทบใสขอบพานทองจนบุบเป็นรอย ในขณะเดียวกัน พระนลาฏของพระโอรสก็ทรงเป็นรอยแผลเช่นกัน พระยากงซึ่งทรงกังวลพระทัยเรื่องปิตุฆาตอยู่ก่อนแล้ว	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- โหราจารย์... ทำนายได้ว่า พระมเหสีจะคลอดพระราชโอรส... พระราชโอรสพระองค์นี้บุญบารมีกล้าแกร่ง ตามดวงชะตาแล้วจะทำการปิตุฆาต(ฆ่าบิดา) พระราชาได้ฟังดังนั้นก็ทรงวิตกกังวลใจ - คิดจะเอาพระมเหสีของพระยากงทำเมียเสีย แต่เกิดนิมิตให้แมวแม่ลูกอ่อนครอกหนึ่งนอนขวางบันไดอยู่	2

ตาราง 4 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- พระองค์จึงตัดสินพระทัยว่าให้ประหารชีวิตพระราชโอรสองค์นี้เสีย - จึงสั่งให้ตัดหัวยายหอมแม่บุญธรรมที่เลี้ยงดูพระองค์มา ตายตามไป	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงลักลอบพาไปให้ยายหอมคนเลี้ยงเป็ดช่วยเลี้ยงไว้ให้	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	จึงสร้างเจดีย์พระประโทนอุทิศให้แม่บุญธรรมที่เลี้ยงตนมา	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	พระยากง เจ้าเมืองกาญจนบุรีจึงยกทัพมาประชิดเมืองราชบุรีเจ้าเมืองราชบุรีจึงให้พระราชโอรสบุญธรรมออกต่อสู้ พระยากงสู้ไม่ได้ถูกตัดคอขาดกระเด็นแล้วบุกไปยึดเมืองกาญจนบุรี	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	พระมเหสีจึงขอดูที่พระนลาฏของพระโอรสบุญธรรมเจ้าเมืองราชบุรี จึงได้เห็นแผลเป็นที่เคยมีอยู่ พระมเหสีทรงดีพระทัยยิ่ง แล้วเล่าแจ้งแถลงไขให้พระโอรสได้รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	อธิษฐานว่า หากพระมเหสีเป็นพระราชมารดาของพระองค์แล้วก็ขอให้น้ำนมไหลออกมาทั้งสองข้าง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลยายหอม จังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระมเหสีทรงสงสารพระโอรสจึงนำไปให้ยายหอมเลี้ยงไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระมเหสีทรงสงสารพระราชโอรส

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระโอรสบุญธรรมของเจ้าเมืองราชบุรีทราบว่าตัวเองได้ฆ่าบิดาก็โกรธยายหอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...โกรธยายหอมยิ่งนัก

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาได้สำนึกผิดจึงรู้สึกเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาสำนึกผิด

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระโอรสบุญธรรมเสนอว่าไม่ต้องส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้เมืองกาญจนบุรีความขัดแย้งระหว่างเมืองจึงเกิดขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งทรงปรารภกับพระบิดาบุญธรรมว่าเหตุใดจึงต้องส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทอง ไปถวายเจ้าเมืองกาญจนบุรี ในเมื่อเมืองเราก็เจริญรุ่งเรืองไม่ต่างกัน จึงของดส่ง

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระนลาฏของพระโอรสเป็นรอยแผลเป็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นพระมเหสีคลอดพระราชโอรส พระยากงได้ให้ข้าราชบริพารใช้พานทองรองรับตามประเพณี แต่พระนลาฏกระทบใสขอบพานทองจนบุบเป็นรอย ในขณะเดียวกัน พระนลาฏของพระโอรสก็ทรงเป็นรอยแผลเช่นกัน พระยากงซึ่งทรงกังวลพระทัยเรื่องปิตุฆาตอยู่ก่อนแล้ว

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โหราจารย์ทำนายว่าพระโอรสพระองค์นี้จะทำการปิตุฆาต ดังปรากฏในข้อความว่า

...โหราจารย์... ทำนายได้ว่า พระมเหสีจะคลอดพระราชโอรส... พระราชโอรสพระองค์นี้บุญบารมีกล้าแกร่ง ตามดวงชะตาแล้วจะทำการปิตุฆาต (ฆ่าบิดา) พระราชาได้ฟังดังนั้นก็ทรงวิตกกังวลใจ

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระโอรสจะเอาพระมารดาทำเมีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...คิดจะเอาพระมเหสีของพระยากงทำเมียเสีย แต่เกิดนิมิตให้แมวแม่ลูกอ่อนครอกหนึ่งนอนขวางบันไดอยู่

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโหรทำนายว่าพระโอรสจะกระทำการปิตุฆาตจึงสั่งให้ประหารพระโอรสเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์จึงตัดสินพระทัยว่าให้ประหารชีวิตพระราชโอรสองค์นี้เสีย

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระโอรสทราบว่าตนเองได้กระทำการปิตุฆาตแล้วจึงโกรธยายหอมและสั่งให้ตัดหัวยายหอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสั่งให้ตัดหัวยายหอมแม่บุญธรรมที่เลี้ยงดูพระองค์มา ตายตามไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระมเหสีสงสารพระโอรสจึงเอาไปฝากยายหอมเลี้ยงไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงลักลอบพาไปให้ยายหอมคนเลี้ยงเป็ดช่วยเลี้ยงไว้ให้

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระโอรสสำนึกผิดจึงสร้างเจดีย์ให้ยายหอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสร้างเจดีย์พระประโทนอุทิศให้แม่บุญธรรมที่เลี้ยงตนมา

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเมืองราชบุรีไม่ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองเจ้าเมืองกาญจนบุรีจึงยกทัพมาตี ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยากง เจ้าเมืองกาญจนบุรีจึงยกทัพมาประชิดเมืองราชบุรีเจ้าเมืองราชบุรีจึงให้พระราชโอรสบุญธรรมออกต่อสู้ พระยากงสู้ไม่ได้ถูกตัดคอขาดกระเด็น แล้วบุกไปยึดเมืองกาญจนบุรี

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดเหตุอัศจรรย์พระมเหสีจึงขอดูพระนลาฏ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระมเหสีจึงขอดูที่พระนลาฏของพระโอรสบุญธรรมเจ้าเมืองราชบุรี จึงได้เห็นแผลเป็นที่เคยมีอยู่ พระมเหสีทรงดีพระทัยยิ่ง แล้วเล่าแจ้งแถลงไขให้พระโอรสได้รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดเหตุอัศจรรย์พระโอรสจึงขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...อธิษฐานว่า หากพระมเหสีเป็นพระราชมารดาของพระองค์แล้วก็ขอให้น้ำนมไหลออกมาทั้งสองข้าง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องศาลยายหอม จังหวัดกาญจนบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

บ้านผีมอญ

จังหวัดกาญจนบุรี เดิมทีเป็นสถานที่ของคู่สามีภรรยาซึ่งเป็นคนมอญ มีนิสัยหวงสมบัติเอามากๆ และทำอาชีพปลูกผลไม้ขาย แต่ก็มีคนแอบมาเอาผลไม้ไปกิน และคู่สามี ภรรยาจึงได้ดุด่าว่าคนเหล่านั้นอยู่หลายต่อหลายครั้งวันหนึ่งทั้งสองได้ถูกฆ่าตายในบ้านของตนเอง และนำศพมาทิ้งไว้ที่ท้ายสวน และหลังจากที่ข่าวการตายของสองสามีภรรยา ชาวมอญแพร่ออกไป ก็มีผู้คนเข้าไปเก็บผลไม้มาเก็บกินไว้ในบ้านของตน แต่ว่าดวงวิญญาณทั้งสองได้ตามไปทวงคืนถึงบ้านจนทำให้ผู้คนเหล่านั้นมาคืนแทบทุกรายไป นอกจากนี้ยังมีข่าวคนเสียชีวิตซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงตายอยู่ในบริเวณใกล้ๆ ถึง 9 ศพด้วย จึงเชื่อว่าเป็นความอาฆาตของดวงวิญญาณของ บ้านผีมอญนั่นเอง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี)

ตาราง 5 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านผีมอญ จังหวัดกาญจนบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	คู่สามีภรรยาซึ่งเป็นคนมอญ มีนิสัยหวงสมบัติเอามากๆ	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	มีคนแอบมาเอาผลไม้ไปกิน	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วันหนึ่งทั้งสองได้ถูกฆ่าตายในบ้านของตนเอง	1

ตาราง 5 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- หลังจากที่ข่าวการตายของสองสามีภรรยาชาวมอญแพร่ออกไป มีผู้คนเข้าไปเก็บผลไม้ไว้ในบ้านของตน - จึงเชื่อว่าเป็นความอาฆาตของดวงวิญญาณของบ้านผีมอญ นั่นเอง	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- คู่สามีภรรยาจึงได้ดุด่าว่าคนเหล่านั้นอยู่หลายต่อหลายครั้ง - มีข่าวคนเสียชีวิตซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงตายอยู่ในบริเวณใกล้ๆ ถึง 9 ศพด้วย	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ดวงวิญญาณทั้งสองได้ตามไปทวงคืนถึงบ้านจนทำให้ผู้คนเหล่านั้นมาคืนแทบทุกรายไป	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่น**เรื่อง บ้านผีมอญ จังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครอบครัวมอญครอบครัวหนึ่งหวงสมบัติมาก **ดังปรากฏ**ในข้อความว่า

...สามีภรรยาซึ่งเป็นคนมอญ มีนิสัยหวงสมบัติเอามากๆ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีคนมาขโมยผลไม้ของครอบครัวนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีคนแอบมาเอาผลไม้ไปกิน

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเขาดุด่าคนที่มาขโมยผลไม้แล้วไม่นานเขาก็ถูกฆ่าตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งทั้งสองได้ถูกฆ่าตายในบ้านของตนเอง

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อข่าวการตายของชาวมอญครอบครัวนี้แพร่ออกไปมีคนมาเก็บผลไม้ของเขาไปอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลังจากที่ข่าวการตายของสองสามีภรรยา ชาวมอญแพร่ออกไป มีผู้คนเข้าไปเก็บผลไม้ไว้ในบ้านของตน

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาผีมอญได้ไปทวงผลไม้คืนและตามฆ่าคนที่ฆ่าตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเชื่อว่าเป็นความอาฆาตของดวงวิญญาณของ บ้านผีมอญ นั่นเอง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีคนมาขโมยผลไม้เขาจึงด่าคนพวกนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...สามีภรรยาจึงได้ดุด่าว่าคนเหล่านั้นอยู่หลายต่อหลายครั้ง

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผีมอญได้ตามไปฆ่าคนที่ฆ่าตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีข่าวคนเสียชีวิตซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงตายอยู่ในบริเวณใกล้ๆ ถึง 9 ศพด้วย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีคนมาขโมยผลไม้หลังจากเขาเสียชีวิตแล้ว ดวงวิญญาณจึงตามไปทวงคืน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดวงวิญญาณทั้งสองได้ตามไปทวงคืนถึงบ้านจนทำให้ผู้คนเหล่านั้นมาคืนแทบทุกรายไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องบ้านผีมอญ จังหวัดกาญจนบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ปราสาทเมืองสิงห์

เดิมมีพระฤษีตนหนึ่งอาศัยอยู่ที่วัดสูงงิ้วดำด้านทิศเหนือของจังหวัดนครศรีธรรมราช ฤษีมีลูกศิษย์อยู่สองคน คือท้าวอู่ทองกับท้าวเวชสุวรรณโณ ภายในบริเวณอาศรมที่หลังเขาสูงงิ้วดำมีบ่อทอง บ่อเงิน และบ่อน้ำกรด ซึ่งพระฤษีห้ามศิษย์ทั้งสองลงไปเล่นบริเวณนั้น วันหนึ่งพระฤษีไม่อยู่ ท้าวอู่ทองกับท้าวเวชสุวรรณโณจึงหนีไปที่บ่อทั้งสาม ทั้งสองจึงคิดอยากจะลงไปในบ่อ และตกลงกันว่า ถ้าใครลงไปในบ่อคนที่อยู่ข้างบนต้องฉุดขึ้นมา ครั้นตกลงกันเสร็จแล้วท้าวอู่ทองจึงลงไปก่อนในบ่อเงิน และบ่อทอง บ่อทั้งสองจึงแห้งหมด ท้าวเวชสุวรรณโณจึงฉุดท้าวอู่ทองขึ้นมา คราวนี้ท้าวเวชสุวรรณโณจะต้องลงไปบ้าง ซึ่งเหลือบ่อน้ำกรดเป็นบ่อสุดท้ายและท้าวเวชสุวรรณโณก็ยินยอมที่จะลงไปในบ่อน้ำกรดนั้น เมื่อท้าวเวชสุวรรณโณลงไปแทนที่น้ำกรดจะแห้งเหมือนบ่อเงินบ่อทอง กลับปรากฏว่าร่างของท้าวเวชสุวรรณโณถูกน้ำกรดกัดจนกร่อนละลาย ท้าวอู่ทองเห็นดังนั้นจึงไม่ยอมฉุดท้าวเวชสุวรรณโณขึ้นมาจากบ่อน้ำกรดนั้น และตนเองก็หลบหนีไป เมื่อฤษีกลับมาที่พัก ไม่เห็นลูกศิษย์ทั้งสอง จึงไปดูที่บ่อน้ำทั้งสาม เห็นบ่อเงินและบ่อทองน้ำแห้ง และในบ่อกรดเห็นร่างของท้าวเวชสุวรรณโณกำลังถูกน้ำกรดกัดกร่อนเหลือเพียงเล็กน้อยจึงช่วยขึ้นมาจากบ่อน้ำกรด แล้วชุบตัวท้าวเวชสุวรรณโณขึ้นมาใหม่ เมื่อท้าวเวชสุวรรณโณได้รับการชุบตัวขึ้นมาใหม่ก็ยังเคียดแค้นท้าวอู่ทอง คิดตามล่าล้างแค้นท้าวอู่ทองให้จงได้ ท้าวอู่ทองผู้เป็นฝ่ายหนีออกเดินทาง ก้าวหนึ่งเท่ากับนกเขาเหินหนึ่งครั้ง ส่วนท้าวเวชสุวรรณโณ ซึ่งเป็นฝ่ายตามล่านั้นเดินทางก้าวหนึ่งเท่ากับนกเขาเดินหนึ่งก้าว ดังนั้นท้าวอู่ทองจึงมีเวลาหนีไปได้ไกลและสามารถ

สร้างเมืองครอบครองได้ แต่ทว่าท้าวเวชสุวรรณโณก็ไม่ละความพยายามที่จะติดตามและมาทันทุกครั้งที่ท้าวอู่ทองหยุดสร้างเมือง ท้าวอู่ทองซึ่งมุ่งหน้าไปทางทิศเหนือ มาสร้างเมืองครั้งแรกที่สระ 4 มุมแต่สามารถสร้างได้เพียงสระเท่านั้นยังไม่ทันสร้างเมือง ท้าวเวชสุวรรณโณก็ตามมาทันอีก ท้าวอู่ทองจึงหนีต่อมาที่ วังเย็นแต่สร้างเสร็จแค่กลอนประตูท้าวเวชสุวรรณโณก็ตามมาทันอีก ท้าวอู่ทองจึงต้องหนีไปสร้างเมืองขึ้นอีกเรียกว่าเมืองครุฑ ท้าวเวชสุวรรณโณ ก็ตามมาทันอีก ท้าวอู่ทองจึงหนีจากเมืองครุฑมาสร้างเมืองสิงห์และสามารถสร้างได้สำเร็จ มีการสร้างกำแพงป้องกันอย่างแน่นหนาเพื่อป้องกันท้าวเวชสุวรรณโณ และสร้างกำแพงดินล้อมรอบกำแพงเมือง 7 ชั้น จึงสร้างกำแพงเมืองซึ่งด้านนอก ก่อด้วยศิลาแลง สร้างกำแพงแก้วล้อมรอบตัวปราสาทอีกชั้นหนึ่ง ยากที่ท้าวเวชสุวรรณโณจะตามเข้าไปข้างในได้ ท้าวอู่ทองจัดเวรยามคอยเฝ้าอย่างแน่นหนา และปิดประตูเมืองไม่ให้ใครเข้าออก เมื่อท้าวเวชสุวรรณโณตามมาทันแต่ไม่อาจจะเข้าไปภายในเมืองได้ เพราะมีทั้งกำแพงเมืองและทหารคอยเฝ้าอยู่อย่างแข็งแรงจึงได้แปลงกายเป็นลูกวัวเดินร้องอยู่ที่หน้าประตูเมือง ทหารคิดว่าคงจะหลงแม่หรือฝูงวัวมา แต่ก็มองหาฝูงวัวไม่พบจึงนำความไปกราบทูลท้าวอู่ทอง ท้าวอู่ทองไม่ทราบว่าลูกวัวนี้คือท้าวเวชสุวรรณโณซึ่งแปลงตัวมา จึงให้นำลูกวัวเข้ามาเลี้ยงไว้ในเมือง ท้าวเวชสุวรรณโณได้โอกาสจึงจับทหารของท้าวอู่ทองกินทีละคนเป็นประจำทุกวันจนเกือบหมดท้าวอู่ทองเกิดความสงสัยว่าลูกวัวที่นำมาเลี้ยงนี้คงจะเป็นใครไม่ได้นอกจากท้าวเวชสุวรรณโณ จึงคิดหนีออกจากกำแพงเมืองทางด้านกำแพงขาดไปพร้อมทั้งหีบและโซ่ เมื่อไปถึงวังหีบ ท้าวอู่ทองก็ลงไปในหีบที่นำมาเอาโซ่มัดหย่อนลงน้ำ แต่ท้าวเวชสุวรรณโณก็ตามมาทัน เท้าของท้าวเวชสุวรรณโณไปสะดุดโซ่ที่มัดหีบไว้จึงสาวขึ้นมา เมื่อเปิดหีบดูเห็นท้าวอู่ทองอยู่ในหีบนั้น จึงจับท้าวอู่ทองกินจนหายแค้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี)

ตาราง 6 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	8
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ยังเคียดแค้นท้าวอู่ทอง	2
	- ท้าวอู่ทองเกิดความสงสัยว่าลูกวัวที่นำมาเลี้ยงนี้คงจะเป็นใครไม่ได้นอกจากท้าวเวชสุวรรณโณ	

ตาราง 6 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ซึ่งพระฤษีห้ามศิษย์ทั้งสองลงไปเล่นบริเวณนั้น - ท้าวอู่ทองเห็นดังนั้นจึงไม่ยอมจุดท้าวเวชสุวรรณโณขึ้นมาจากบ่อน้ำกรดนั้น - กลับมาที่พัก ไม่เห็นลูกศิษย์ทั้งสอง - ท้าวอู่ทองจึงมีเวลาหนีไปได้ไกลและสามารถสร้างเมืองครอบครองได้ แต่ทว่าท้าวเวชสุวรรณโณก็ไม่ละความพยายามที่จะติดตามและมาทันทุกครั้งที่ท้าวอู่ทองหยุดสร้างเมือง... มาสร้างเมืองสิงห์และสามารถสร้างได้สำเร็จ มีการสร้างกำแพงป้องกันอย่างแน่นหนา	4
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ร่างของท้าวเวชสุวรรณโณถูกน้ำกรดกัดจนกร่อนละลาย - เห็นร่างของท้าวเวชสุวรรณโณกำลังถูกน้ำกรดกัดกร่อนเหลือเพียงเล็กน้อย	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	9
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- ตามล่าล้างแค้นท้าวอู่ทองให้จงได้ - ท้าวเวชสุวรรณโณได้โอกาสจึงจับทหารของท้าวอู่ทองกินทีละคนเป็นประจำทุกวันจนเกือบหมด - แต่ท้าวเวชสุวรรณโณก็ตามมาทัน...จึงจับท้าวอู่ทองกินจนหายแค้น	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- ตนเองก็หลบหนีไป - จึงคิดหนีออกจากกำแพงเมืองทางด้านกำแพงขาดไปพร้อมทั้งหีบและโซ่	2

ตาราง 6 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	จึงได้แปลงกายเป็นลูกวัวเดินร้องอยู่ที่หน้าประตู	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- ท้าวอู่ทองกับท้าวเวชสุวรรณโณจึงหนีไปที่บ่อทั้งสาม ทั้งสองจึงคิดอยากจะลงไปในบ่อ - จึงไปดูที่บ่อน้ำทั้งสาม	2
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	จึงช่วยขึ้นมาจากบ่อน้ำกรด แล้วชุบตัวท้าวเวชสุวรรณโณขึ้นมาใหม่	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวเวชสุวรรณโณ ยังแค้นท้าวอู่ทองที่ไม่ยอมฉุดตนขึ้นมาจากบ่อน้ำกรด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยังเคียดแค้นท้าวอู่ทอง

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทหารในเมืองถูกจับกินทุกวันทำให้ท้าวอู่ทองเกิดความสงสัย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอู่ทองเกิดความสงสัยว่าลูกวัวที่นำมาเลี้ยงนี้คงจะเป็นใครไม่ได้นอกจากท้าวเวชสุวรรณโณ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวอู่ทองและท้าวเวชสุวรรณโณ เป็นศิษย์ของฤษีซึ่งมีบ่อเงิน บ่อทอง และบ่อน้ำกรด ซึ่งห้ามศิษย์ทั้งสองลงไปเล่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งพระฤษีห้ามศิษย์ทั้งสองลงไปเล่นบริเวณนั้น

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวอู่ทองและท้าวเวชสุวรรณโณ ตกลงกันว่าจะลองลงไปในบ่อแล้วให้อีกฝ่ายฉุดขึ้นมา แต่พอถึงท้าวอู่ทองเขากลับไม่ปฏิบัติตามสัญญา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอู่ทองเห็นดังนั้นจึงไม่ยอมฉุดท้าวเวชสุวรรณโณขึ้นมาจากบ่อน้ำกรดนั้น

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฤษี กลับมาไม่เห็นลูกศิษย์จึงตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...กลับมาที่พัก ไม่เห็นลูกศิษย์ทั้งสอง

1.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ท้าวเวชสุวรรณโณโกรธแค้นท้าวอู่ทองมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอู่ทองจึงมีเวลาหนีไปได้ไกลและสามารถสร้างเมืองครอบครองได้ แต่ทว่าท้าวเวชสุวรรณโณก็ไม่ละความพยายามที่จะติดตามและมาทันทุกครั้งที่ท้าวอู่ทองหยุดสร้างเมือง...มาสร้างเมืองสิงห์และสามารถสร้างได้สำเร็จ มีการสร้างกำแพงป้องกันอย่างแน่นหนา

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวเวชสุวรรณโณ ลงไปในบ่อน้ำกรดร่างของเขาจึงถูกทำลาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ร่างของท้าวเวชสุวรรณโณถูกน้ำกรดกัดจนกร่อนละลาย

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ร่างของท้าวเวชสุวรรณโณถูกน้ำกรดกัดจนใกล้จะหมด ดังปรากฏในข้อความว่า

...เห็นร่างของท้าวเวชสุวรรณโณกำลังถูกน้ำกรดกัดกร่อนเหลือเพียงเล็กน้อย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวอู่ทองไม่รักษาสัญญาทำให้ท้าวเวชสุวรรณโณโกรธแค้นมากจึงออกตามล่าท้าวอู่ทอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตามล่าล้างแค้นท้าวอู่ทองให้จงได้

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวเวชสุวรรณโณ แปลงร่างเป็นลูกวัวเข้ามาในวังจึงจับทหารกินทุกวัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวเวชสุวรรณโณได้โอกาสจึงจับทหารของท้าวอู่ทองกินทีละคนเป็นประจำทุกวันจนเกือบหมด

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม้นว่าท้าวอู่ทองจะพยายามหนีแต่ในที่สุดท้าวเวชสุวรรณโณก็ตามมาทัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ท้าวเวชสุวรรณโณก็ตามมาทัน...จึงจับท้าวอู่ทองกินจนหายแค้น

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวเวชสุวรรณโณลงไปในบ่อน้ำกรดแทนที่ท้าวอู่ทองจะช่วยเขากลับหลบหนีไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตนเองก็หลบหนีไป

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวเวชสุวรรณโณตามมาทันที่เมืองสิงห์ท้าวอู่ทองก็หนีอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงคิดหนีออกจากกำแพงเมืองทางด้านกำแพงขาดไปพร้อมทั้งหีบและโซ่

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวเวชสุวรรณโณ เข้าเมืองไม่ได้จึงใช้อุบายโดยการแปลงร่างเป็นลูกวัว เพื่อไม่ให้ใครจำได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้แปลงกายเป็นลูกวัวเดินร้องอยู่ที่หน้าประตู

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระฤษีห้ามศิษย์ทั้งสองจึงอยากพิสูจน์ความจริง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอู่ทองกับท้าวเวชสุวรรณโณจึงหนีไปที่บ่อทั้งสาม ทั้งสองจึงคิดอยากจะลงไปในบ่อ

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระฤษีกลับมาไม่เห็นศิษย์จึงไปดูที่บ่อดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงไปดูที่บ่อน้ำทั้งสาม

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระฤษีได้ชุบชีวิตให้ท้าวเวชสุวรรณโณ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงช่วยขึ้นมาจากบ่อน้ำกรด แล้วชุบตัวท้าวเวชสุวรรณโณขึ้นมาใหม่

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 4 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดจันทบุรี

สระแก้ว

สระแก้ว เป็นชื่อหมู่บ้านขึ้นอยู่กับตำบลเขาพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี มีวัดประจำหมู่บ้าน เรียกวัดสระแก้ว มีประวัติเล่าขานกันมาดังนี้

มีภูเขาเตี้ย ๆ ลูกหนึ่ง บนยอดเขามีสระน้ำ ลักษณะเป็นน้ำเขาที่ใสสะอาดเย็นชื่นใจ และมีตายายคู่หนึ่งปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ตีนเขา เป็นคนยากจนเข็ญใจอาศัยเก็บผักฟืนขายหรือแลกเปลี่ยนข้าวปลาอาหารจากชาวบ้าน บางครั้งก็ล่าสัตว์เล็ก ๆ มากินเป็นอาหาร และตายายสองคนนี้เป็นโรคเรื้อน ตามร่างกายเป็นแผลพุพองที่ไม่รู้จักหาย มีน้ำเหลือง ไหลเยิ้มอยู่ตลอดเวลา โรคนี้ในสมัยโบราณถ้าใครเป็นแล้วรักษาไม่หาย เพราะการแพทย์ไม่เจริญ ถ้าเป็นนาน ๆ อาการเข้าขั้นรุนแรงอาจทำให้ตาบอด มือกุด เท้ากุดได้

วันหนึ่ง ตาล่ากระต่ายและติดตามรอยเลือดไปจนถึงยอดเขาพบว่ากระต่ายกระโดดลงไปในสระน้ำดังกล่าวนั้น เมื่อกระต่ายขึ้นจากสระ บาดแผลก็หายและสามารถวิ่งหนีไปได้อย่างรวดเร็วเหมือนไม่เคยถูกยิงบาดเจ็บมาก่อน ตาเห็นแปลกจึงลงไปแช่น้ำในสระเมื่อขึ้นมาจากสระความอัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้นคือแผลพุพองต่าง ๆ ก็หายไปสิ้นน้ำเหลืองที่เคยไหลเยิ้มก็แห้งสนิทจึงมาบอกยายด้วยความดีใจ และเมื่อพายายไปอาบน้ำในสระ แผลพุพองของยายก็หายเช่นเดียวกัน มิช้ามินานข่าวนี้ก็กระจายไปอย่างรวดเร็วรู้ถึงหูเจ้าเมืองก็พากันมาดู และพิสูจน์เห็นประจักษ์แจ้งแล้วเจ้าเมืองก็รายงานไปยังส่วนกลาง คือเมืองหลวงให้ทราบว่าได้พบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ขึ้นอีกแห่งแล้วต่อมาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง (น่าจะเป็นพราหมณ์ประจำราชสำนัก) กำหนดให้น้ำสระแก้วแห่งนี้ไปรวมกับน้ำศักดิ์สิทธ์จากแหล่งอื่น ๆ ทั่วราชอาณาจักร สำหรับประกอบพิธีต่างๆ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี)

ตาราง 7 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระแก้ว จังหวัดจันทบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	เป็นโรคเรื้อน ตามร่างกายเป็นแผลพุพองที่ไม่รู้จักหาย มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มอยู่ตลอดเวลา	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	มีตายายคู่หนึ่งปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ตีนเขา เป็นคนยากจนเข็ญใจอาศัยเก็บผักฟืนขายหรือแลกเปลี่ยนข้าวปลาอาหารจากชาวบ้าน บางครั้งก็ล่าสัตว์เล็ก ๆ มากินเป็นอาหาร	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	มิช้ามินานข่าวนี้ก็กระจายไปอย่างรวดเร็ว รู้ถึงหูเจ้าเมือง	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เป็นโรคเรื้อน ตามร่างกายเป็นแผลพุพองที่ไม่รู้จักหาย มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มอยู่ตลอดเวลา	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	วันหนึ่ง ตาล่ากระต่าย...พบว่ากระต่ายกระโดดลงไปในสระน้ำ...เมื่อกระต่ายขึ้นจากสระ บาดแผลก็หายและสามารถวิ่งหนีไปได้อย่างรวดเร็ว	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	เจ้าเมืองก็รายงานไปยังส่วนกลาง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- จึงลงไปแช่น้ำในสระเมื่อขึ้นมาจากสระความอัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้นคือแผลพุพองต่าง ๆ ก็หายไปสิ้น - ก็พากันมาดู และพิสูจน์เห็นประจักษ์แจ้ง	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระแก้ว จังหวัดจันทบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตายายเป็นโรคเรื้อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นโรคเรื้อน ตามร่างกายเป็นแผลพุพองที่ไม่รู้จักหาย มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มอยู่ตลอดเวลา

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตายายมีฐานะยากจน ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีตายายคู่หนึ่งปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ตีนเขา เป็นคนยากจนเข็ญใจอาศัยเก็บผักฟืนขายหรือแลกเปลี่ยนข้าวปลาอาหารจากชาวบ้าน บางครั้งก็ล่าสัตว์เล็ก ๆ มากินเป็นอาหาร

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ข่าวที่ตายายพบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ได้แพร่ออกไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...มิช้ามินานข่าวนี้ก็กระจายไปอย่างรวดเร็วรู้ถึงหูเจ้าเมือง

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ น้ำในสระนั้นสามารถรักษาแผลที่พุพองของตาและยายได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นโรคเรื้อน ตามร่างกายเป็นแผลพุพองที่ไม่รู้จักหาย มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มอยู่ตลอดเวลา

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กระต่ายได้รับบาดเจ็บแต่พอลงไปในสระนั้นกลับหายเป็นปกติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่ง ตาล่ากระต่าย...พบว่ากระต่ายกระโดดลงไปในสระน้ำ...เมื่อกระต่ายขึ้นจากสระ บาดแผลก็หายและสามารถวิ่งหนีไปได้อย่างรวดเร็ว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองทราบว่ามีการค้นพบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์จึงรายงานให้ส่วนกลางได้รับทราบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองก็รายงานไปยังส่วนกลาง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาเมื่อเห็นว่ากระต่ายไม่เป็นอะไรจึงลองลงไปในสระนั้นบ้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงลงไปแช่น้ำในสระเมื่อขึ้นมาจากสระความอัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้นคือแผลพุพองต่าง ๆ ก็หายไปสิ้น

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อข่าวเรื่องพบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์แพร่ออกไปคนที่ทราบจึงพากันมาดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็พากันมาดู และพิสูจน์เห็นประจักษ์แจ้ง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้ง

ภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 2 ครั้ง

วัดทองทั่ว

วัดทองทั่วตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ห่างจากตัวจังหวัดจันทบุรีไปทางทิศตะวันออกประมาณ 5 กิโลเมตร เรื่องราวก่อนสร้างวัดคนเก่าแก่เล่าต่อ ๆ กันว่า มีวัดวัดหนึ่งอยู่ห่างจากวัดทองทั่วไปทางทิศใต้ราว 400 เมตร ชื่อว่า "วัดเพนียด" ต่อมาได้กลายเป็นวัดร้าง และได้มาสร้างวัดใหม่ชื่อว่า "วัดทองทั่ว" มีตำนานพื้นบ้านเล่ากันมาเกี่ยวกับเมืองจันทบุรีโบราณ บริเวณเชิงเขาสระบาป ว่าประมาณ 900 ปีเศษ ล่วงมาแล้วพระนางกาไว ผู้เป็นมเหสีเจ้าผู้ครองนคร ซึ่งสิ้นพระชนม์ได้เป็น ผู้สำเร็จราชการแทนโอรสของตน ซึ่งยังทรงพระเยาว์ อยู่มาไม่นานโอรสของพระมเหสีองค์ก่อนซึ่งไปสร้างเมืองอยู่แถบชายแดนขอม (เขมร) กรีธาทัพมาตีเมือง พระนางกาไวเห็นว่าจะสู้ไม่ได้จึงนำเครื่องทองออกหว่านล่อทหารข้าศึกให้พะวงกับเครื่องทองเหล่านั้นเพื่อตนจะหนีได้สะดวก สถานที่หว่านทอง ต่อมาเรียกว่า "ทองทั่ว" เมื่อสร้างวัดตรงนี้จึงเรียกว่า "วัดทองทั่ว" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี)

ตาราง 8 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดทองทั่ว จังหวัดจันทบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	โอรสของพระมเหสีองค์ก่อนซึ่งไปสร้างเมืองอยู่แถบชายแดนขอม (เขมร) กรีธาทัพมาตีเมือง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	พระนางกาไวเห็นว่าจะสู้ไม่ได้จึงนำเครื่องทองออกหว่านล่อทหารข้าศึกให้พะวงกับเครื่องทองเหล่านั้นเพื่อตนจะหนีได้สะดวก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องวัดทองทั่ว จังหวัดจันทบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองสิ้นพระชนม์พระนางกาไวมเหสีองค์ใหม่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนโอรสของตนซึ่งยังทรงพระเยาว์ ต่อมาโอรสของมเหสีองค์เก่าซึ่งอยู่เมืองอื่นได้ยกทัพมาตีเมืองนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...โอรสของพระมเหสีองค์ก่อนซึ่งไปสร้างเมืองอยู่แถบชายแดนขอม (เขมร) กรีธาทัพมาตีเมือง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระนางกาไวสู้ไม่ได้จึงใช้อุบายโดยการโปรยทองเพื่อล่อให้ทหารหันไปสนใจทองมากกว่าตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...พระนางกาไวเห็นว่าจะสู้ไม่ได้จึงนำเครื่องทองออกหว่านล่อทหารข้าศึกให้พะวงกับเครื่องทองเหล่านั้นเพื่อตนจะหนีได้สะดวก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องวัดทองทั่ว จังหวัดจันทบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

เขาบายศรี

เขาบายศรี ปัจจุบันเป็นชื่อตำบลหนึ่งของอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี และยังเป็นชื่อหมู่บ้าน ชื่อวัด รวมทั้งเป็นชื่อภูเขาลูกหนึ่งในตำบลนี้ด้วย และภูเขาลูกนี้เองที่มีประวัติตำนานบอกเล่ากันต่อ ๆ มา ดังจะกล่าวต่อไป

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ภูเขาลูกนี้ยังไม่มีชื่อเรียก ชาวบ้านที่มาตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงรุ่นแรก ๆ ยังมีไม่กี่หลังคาเรือน พลเมืองมีน้อย ที่รกร้างว่างเปล่ามีมาก วันขึ้น 15 ค่ำ เวลากลางคืนมักจะได้ยินเสียงคล้ายดนตรีลอยมาจากภูเขาลูกนี้ ชาวบ้านก็มีความเกรงกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บ้างก็ว่าเป็นภูตผีปีศาจมาหลอกหลอน วิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ จนคืนหนึ่งมีเทวดาที่สิงสถิตอยู่บนภูเขา

ลูกนี้ ก็มาเข้าฝันชาวบ้านคนหนึ่ง ซึ่งต้องการทำบุญถวายอาหารแด่พระธุดงค์ แต่ขาดถ้วยชามที่สวยงาม ในฝันได้บอกให้นางไปที่ภูเขาลูกนี้ จุดธูปอธิษฐาน ที่หน้าปากถ้ำก็จะเปิดออกแล้วเอาถ้วยชามไป เมื่อเสร็จงานแล้ว ก็จงเอาถ้วยชามมาคืนที่เดิม นางก็ปฏิบัติตามในฝันซึ่งเป็นไปตามความฝันทุกประการ

มีเพื่อนบ้านคนหนึ่งเห็นถ้วยชามที่สวยงาม และรู้วิธีขอยืมจากคำบอกเล่าของหญิงคนนั้น มีความโลภอยากได้บ้าง จึงไปที่ภูเขา จุดธูปอธิษฐาน ขอยืมถ้วยชาม ทันใดปากถ้ำก็เปิดออก มีถ้วยชามสวย ๆ งาม ๆเต็มไปหมด นางก็ตื่นเต้นและขนถ้วยชามออกจากถ้ำเต็มที่ เอาไปบ้านและไม่ต้องการจะส่งคืน พอถึงคืนเดือนเพ็ญ 15 ค่ำ เสียงดนตรีจากภูเขาลูกนี้ก็ดังขึ้นอีก เป็นเสียงดนตรีที่มีความไพเราะเพราะพริ้งสำหรับคนอื่น ๆ แต่กับหญิงโลภคนนี้และครอบครัวแล้ว เป็นเสียงดนตรีที่รบกวนโสนประสาทเป็นอันมากคล้าย ๆ กับ เจ้าของถ้วยชามในถ้ำบนภูเขากำลังเรียกร้องให้เอาของไปคืน

จิตใจนางจึงมีแต่ความร้อนรุ่ม กระวนกระวายหาความสงบมิได้เลย จึงปรึกษากันภายในครอบครัวว่าจะต้องเอาของไปคืน และขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าของถ้วยชามนั้น พอสิ้นเสียงปรึกษาหารือกันแล้ว เสียงดนตรีที่รบกวนก็หยุดเงียบลงทุกคนขนลุกเกรียวด้วยความกลัววันรุ่งขึ้นนาง และลูกหลานก็ช่วยกันทำบายศรีใบตองสด บรรจุข้าวสุกไข่ต้ม และเครื่องเซ่นบูชาอื่น ๆ เก็บถ้วยชามสวยงามที่ยืมมา พากันไปที่ปากถ้ำบนภูเขา พอตั้งบายศรีลงแล้วก็จุดธูปอธิษฐานขอขมาลาโทษต่าง ๆ พร้อมกับกล่าวคำสำนึกผิด ขออภัย และขอคืนถ้วยโถโอชามที่ยืมไปนำมาคืน ปากถ้ำก็เปิดออก นางและลูกหลานก็นำถ้วยชามต่าง ๆ ไปเก็บคืนเข้าที่เดิมและพากันกลับมาที่อยู่อาศัยต่อไป

ต่อมามีชาวบ้านคนอื่นรู้กิตติศัพท์เรื่องนี้ ก็พากันมาจุดธูปอธิษฐานขอยืมถ้วยชามบ้าง แต่ประตูถ้ำไม่เปิดออกอีกเลย เห็นแต่บายศรีนั้นตั้งเด่นอยู่ จึงพากันเรียกภูเขาลูกนี้ว่า "เขาบายศรี" ต่อมาภายหลังมีผู้คนเพิ่มขึ้นก็เรียก "บ้านเขาบายศรี" เมื่อชาวบ้านช่วยกันสร้างวัดประจำหมู่บ้านก็ตั้งชื่อว่า "วัดเขาบายศรี" เมื่อพลเมืองเพิ่มขึ้น แบ่งแยกเป็นตำบล เพื่อสะดวกในการปกครอง ก็เรียก "ตำบลเขาบายศรี" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี)

ตาราง 9 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาบายศรี จังหวัดจันทบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- มีเพื่อนบ้านคนหนึ่งเห็นถ้วยชามที่สวยงาม และรู้วิธี ขอยืมจากคำบอกเล่าของหญิงคนนั้นมีความโลภอยากได้บ้าง - จิตใจนางจึงมีแต่ความร้อนรุ่ม กระวนกระวายหาความสงบมิได้เลย	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ชาวบ้านคนหนึ่ง ซึ่งต้องการทำบุญถวายอาหารแด่พระธุดงค์ แต่ขาดถ้วยชามที่สวยงาม	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- วันขึ้น 15 ค่ำ เวลากลางคืน มักจะได้ยินเสียงคล้ายดนตรีลอยมาจากภูเขาลูกนี้ ชาวบ้านก็มีความเกรงกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บ้างก็ว่าเป็นภูตผี ปีศาจมาหลอกหลอน วิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ - นาง...ขนถ้วยชาม...และไม่ต้องการจะส่งคืน พอถึงคืนเดือนเพ็ญ 15 ค่ำ ... แต่กับหญิงโลภ...แล้ว เป็นเสียงดนตรีที่รบกวนโสนประสาท...เจ้าของถ้วยชามในถ้ำบนภูเขากำลังเรียกร้องให้เอาของไปคืน	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- มีเทวดา...บอกให้นางไปที่ภูเขาลูกนี้ จุดธูปอธิษฐาน ... แล้วเอาถ้วยชามไป เมื่อเสร็จงานแล้ว ก็จงเอาถ้วยชามมาคืนที่เดิมนางก็ปฏิบัติตามในฝันซึ่งเป็นไปตามความฝันทุกประการ - จึงไปที่ภูเขา จุดธูปอธิษฐาน ขอยืมถ้วยชาม - ขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าของถ้วยชามนั้น...ลูกหลานก็ช่วยกันทำบายศรีใบตองสด	3

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง เขาบายศรี จังหวัดจันทบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพื่อนบ้านคนหนึ่งเกิดความโลภ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีเพื่อนบ้านคนหนึ่งเห็นถ้วยชามที่สวยงาม และรู้วิธีขอยืมจากคำบอกเล่าของหญิงคนนั้นมีความโลภอยากได้บ้าง

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางนำถ้วยชามไปแล้วและไม่นำมาคืน ทำให้ถูกลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จิตใจนางจึงมีแต่ความร้อนรุ่ม กระวนกระวายหาความสงบมิได้เลย

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านคนหนึ่งต้องการทำบุญแต่ขาดถ้วยชามที่สวยงาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านคนหนึ่ง ซึ่งต้องการทำบุญถวายอาหารแด่พระธุดงค์ แต่ขาดถ้วยชามที่สวยงาม

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในคืนวันขึ้น 15 ค่ำมีเสียงเพลงลอยมาจากภูเขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันขึ้น 15 ค่ำ เวลากลางคืน มักจะได้ยินเสียงคล้ายดนตรีลอยมาจากภูเขาลูกนี้ ชาวบ้านก็มีความเกรงกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บ้างก็ว่าเป็นภูตผี ปีศาจมาหลอกหลอน วิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงคนหนึ่งเอาถ้วยชามไปแล้วไม่คิดจะนำไปคืนเสียงเพลงที่ได้ยินจึงน่ากลัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...นาง...ขนถ้วยชาม...และไม่ต้องการจะส่งคืน พอถึงคืนเดือนเพ็ญ 15 ค่ำ ...แต่กับหญิงโลภ...แล้ว เป็นเสียงดนตรีที่รบกวนโสนประสาท...เจ้าของถ้วยชามในถ้ำบนภูเขากำลังเรียกร้องให้เอาของไปคืน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหญิงคนหนึ่งอยากทำบุญแต่ไม่มีถ้วยชามสวยๆ เทวดาจึงมาช่วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีเทวดา...บอกให้นางไปที่ภูเขาลูกนี้ จุดธูปอธิษฐาน ...แล้วเอาถ้วยชามไป เมื่อเสร็จงานแล้ว ก็จงเอาถ้วยชามมาคืนที่เดิมนางก็ปฏิบัติตามในฝันซึ่งเป็นไปตามความฝันทุกประการ

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางจึงปฏิบัติตามคำแนะนำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงไปที่ภูเขา จุดธูปอธิษฐาน ขอยืมถ้วยชาม

2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สำหรับหญิงโลภนั้นถูกลงโทษต้องทำบายศรีเพื่อขอขมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าของถ้วยชามนั้น...ลูกหลานก็ช่วยกันทำบายศรีใบตองสด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเขาบายศรี จังหวัดจันทบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง

จังหวัดฉะเชิงเทรา

หลวงพ่อโสธร

ประมาณกาลล่วงมากว่า 200 ปี ได้มีพระพุทธรูป 3 องค์ ลงมาจากทางเหนือลอยมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา จากนั้นได้มาผุดขึ้นที่แม่น้ำบางปะกง พอมาถึงบริเวณตำบลบางขวัญและตำบลบ้านใหม่ ได้แสดงปาฏิหาริย์ลอยทวนน้ำให้ชาวบ้านเห็น ต่อมาจึงเรียกบริเวณนี้ว่า "สามพระทวน" และเพี้ยนมาเป็น "สัมปทวน"ในเวลาต่อมา จากนั้นพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ลอยต่อไปจนถึงคุ้งน้ำ ชาวบ้านพากันใช้เชือกฉุดขึ้นฝั่งแต่ไม่สำเร็จ บริเวณนี้จึงได้ชื่อว่า "บ้านบางพระ" จากที่นี่ได้ลอยเข้าไปในคลองเล็ก ๆ แล้วลอยวน สถานที่นี่จึงได้ชื่อว่า "แหลมหัววน" จากนั้นชาวบ้านได้อาราธนาพระพุทธรูปขึ้นฝั่งแต่ไม่สำเร็จ จึงทำพิธีตั้งศาลเพียงตาบวงสรวง สามารถอัญเชิญพระพุทธรูปองค์เล็กขึ้นฝั่งได้อย่างง่ายดาย แล้วนำขึ้นประดิษฐานที่วัด ถวายนามพระว่า "พระโสทร" หมายถึงพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน ล่วงถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้เปลี่ยนเป็น "โสธร" มีความหมายว่าสะอาด กล่าวกันว่าองค์หลวงพ่อโสธร แต่เดิมเป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปางสมาธิเพชร หน้าตักกว้างศอกเศษ ทรงสวยงาม ต่อมาพระสงฆ์ในวัดเกรงว่าจะไม่ปลอดภัย จึงพอกปูนเสริมหุ้มองค์จริงไว้ภายในเป็นรูปที่ปรากฏในปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา)

ตาราง 10 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	มีพระพุทธรูป 3 องค์ ลงมาจากทางเหนือลอยมาตาม ลำแม่น้ำเจ้าพระยา จากนั้นได้มาผุดขึ้นที่แม่น้ำบางปะกง... ได้แสดงปาฏิหาริย์ลอยทวนน้ำให้ชาวบ้านเห็น	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	จากนั้นชาวบ้านได้อาราธนาพระพุทธรูปขึ้นฝั่งแต่ไม่สำเร็จ จึงทำพิธีตั้งศาลเพียงตาบวงสรวง สามารถอัญเชิญพระพุทธรูปองค์เล็กขึ้นฝั่งได้อย่างง่ายดาย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องหลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระพุทธรูปลอยทวนน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีพระพุทธรูป 3 องค์ ลงมาจากทางเหนือลอยมาตาม ลำแม่น้ำเจ้าพระยา จากนั้นได้มาผุดขึ้นที่แม่น้ำบางปะกง... ได้แสดงปาฏิหาริย์ลอยทวนน้ำให้ชาวบ้านเห็น

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านได้อัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นฝั่งแต่ไม่สำเร็จต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จากนั้นชาวบ้านได้อาราธนาพระพุทธรูปขึ้นฝั่งแต่ไม่สำเร็จ จึงทำพิธีตั้งศาลเพียงตาบวงสรวง สามารถอัญเชิญพระพุทธรูปองค์เล็กขึ้นฝั่งได้อย่างง่ายดาย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องหลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติจำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เมืองแปดริ้ว

ความเป็นมาของชื่อ "แปดริ้ว" นั้น เนื่องจากเมืองนี้เป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำ ในลำน้ำอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะปลาช่อนซึ่งเป็นปลาน้ำจืดรสดีมีชุกชุมและมีขนาดใหญ่กว่าปลาช่อนใน ท้องถิ่นอื่น ๆ เมื่อนำมาแล่เนื้อทำปลาแห้งจะแล่เพียงสี่ริ้ว หรือห้าริ้วตามปกติไม่ได้แล่ออกถึง "แปดริ้ว" แต่ปลาช่อนที่นี่มีขนาดใหญ่กว่าที่อื่นเมืองนี้จึงได้ชื่อว่า "แปดริ้ว" ตามขนาดอันใหญ่โตของปลาช่อนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเมือง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา)

ตาราง 11 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ปลาช่อนซึ่งเป็นปลาน้ำจืดรสดีมีชุกชุมและมีขนาดใหญ่กว่าปลาช่อนใน ท้องถิ่นอื่น ๆ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	จึงได้ชื่อว่า "แปดริ้ว" ตามขนาดอันใหญ่โตของปลาช่อนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเมือง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปลาช่อนที่นี่มีขนาดใหญ่กว่าท้องถิ่นอื่นๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปลาช่อนซึ่งเป็นปลาน้ำจืดรสดีมีชุกชุมและมีขนาดใหญ่กว่าปลาช่อนในท้องถิ่นอื่น ๆ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนำปลาช่อนมาผ่าเป็นริ้วๆ จะได้ถึงแปดริ้วดังนั้นเพื่อแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นจึงตั้งชื่อตามนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ชื่อว่า แปดริ้ว ตามขนาดอันใหญ่โตของปลาช่อนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเมือง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

แม่น้ำบางปะกง

มีเรื่องเล่ากันสืบต่อมาว่าแม่น้ำนี้เป็นแหล่งชุกชุมของปลาอีกง จึงเรียกขานกันว่า บางปลาอีกง และที่สุดก็เพี้ยนเสียง มาเป็น บางปะกง จวบจนปัจจุบัน ต้นกำเนิดของแม่น้ำบางปะกงเริ่มต้นจากการรวมตัวของแม่น้ำ 2 สาย คือแม่น้ำปราจีนบุรี และแม่น้ำนครนายกที่ตำบลบางแตน จังหวัดปราจีนบุรี รวมระยะทางตามสายน้ำราว 122 กิโลเมตร จนถึงปากอ่าวแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา)

ตาราง 12 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไข**ปัญหา** ในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แม่น้ำนี้เป็นแหล่งชุกชุมของปลาอีกง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	จึงเรียกขานกันว่า บางปลาอีกง และที่สุดก็เพี้ยนเสียง มาเป็น บางปะกง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่น**เรื่องแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่น้ำแห่งนี้มีปลาอีกงชุกชุมมากกว่าปกติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม่น้ำนี้เป็นแหล่งชุกชุมของปลาอีกง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีปลาอีกงชุกชุมชาวบ้านจึงเรียกชื่อบางนี้ว่าบางปลาอีกง เพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเรียกขานกันว่า บางปลาอีกง และที่สุดก็เพี้ยนเสียง มาเป็น บางปะกง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดชลบุรี

เขาสามมุข

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ณ หมู่บ้านชาวประมงแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี มีหญิงสาวผู้หนึ่งชื่อว่า สาวมุข เป็นหญิงสาวสวยชาวเมืองบางปลาสร้อย ผู้กำพร้าบิดามารดา ได้มาอาศัยอยู่กับยายที่กระท่อมเชิงเขาสามมุขแห่งนี้ ต่อมาสาวมุขได้รักกับหนุ่ม นามว่า แสน บุตรกำนันบ่ายเศรษฐีแห่งบ้านหิน (อ่างศิลา) ซึ่งอยู่ห่างจากเขาสามมุขไปประมาณ 5 กิโลเมตร ทั้งสองสัญญาว่าจะรักกันชั่วนิรันดร และใช้สถานที่บริเวณเชิงผาแห่งนี้นัดพบกัน แต่เมื่อความทราบถึงกำนันบ่ายผู้ซึ่งรังเกียจความยากจนของสาวมุข จึงบังคับแสนให้แต่งงานกับหญิงสาวที่ตนเลือกให้ ในวันที่แต่งงานนั้น สาวมุขได้เดินทางมาอวยพร และรดน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาว พร้อมทั้งคืนแหวนที่แสนเคยให้ไว้กว่าที่แสนจะรู้ว่า เกิดอะไรขึ้น สาวมุข ก็ได้วิ่งหนีหายไปบนเชิงเขาริมหน้าผา และสาวมุขได้ตัดสินใจโดดหน้าผาบูชาความรักจนถึงแก่ชีวิต ด้วยความเสียใจอย่างสุดซึ้ง แสนจึงโดดหน้าผาตายตามไปอีกคนหนึ่ง จากเหตุการณ์นี้เอง ภูเขาที่เป็นอนุสรณ์แห่งความรักของหนุ่มแสนและสาวมุขจึงชื่อว่า เขาสามมุข ส่วนชายหาดบริเวณใกล้เคียงก็ได้ชื่อว่า บางแสน ดังที่ปรากฏเป็นตำนานจนถึงทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี)

ตาราง 13 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาสามมุข จังหวัดชลบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	3
1. **ความขัดแย้งกับตนเอง**	**ด้วยความเสียใจอย่างสุดซึ้ง**	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- สาวมุขได้รักกับหนุ่ม นามว่า แสน - กำนันบ่าย ผู้ซึ่งรังเกียจความยากจนของสาวมุข	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- สาวมุขได้ตัดสินใจโดดหน้าผาบูชาความรักจนถึงแก่ชีวิต - แสนจึงโดดหน้าผาตายตามไปอีกคนหนึ่ง	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงบังคับแสนให้แต่งงานกับหญิงสาวที่ตนเลือกให้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** เขาสามมุข จังหวัดชลบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาวมุขเสียใจที่แสนคนรักแต่งงานกับหญิงอื่น **ดังปรากฏในข้อ**ความว่า

...ด้วยความเสียใจอย่างสุดซึ้ง

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาวมุขรักกับหนุ่มชื่อแสนซึ่งพ่อของฝ่ายชายกีดกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...สาวมุขได้รักกับหนุ่ม นามว่า แสน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อของแสนรังเกียจสาวมุขเพราะเธอยากจน ดังปรากฏในข้อความว่า

...กำนันบ่าย ผู้ซึ่งรังเกียจความยากจนของสาวมุข

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายคนรักได้แต่งงานกับหญิงอื่นแล้ว สาวมุขจึงฆ่าตัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...สาวมุขได้ตัดสินใจโดดหน้าผาบูชาความรักจนถึงแก่ชีวิต

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแสนทราบว่าสาวคนรักฆ่าตัวตายเขาจึงฆ่าตัวตายตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แสนจึงโดดหน้าผาตายตามไปอีกคนหนึ่ง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อของแสนไม่ชอบสาวมุขจึงหาหญิงคนอื่นให้แต่งงานกับลูกชายแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงบังคับแสนให้แต่งงานกับหญิงสาวที่ตนเลือกให้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเขาสามมุข จังหวัดชลบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

บ้านหนองมน

มีเรื่องเล่าติดต่อกันมานานเกี่ยวกับความเป็นไปต่างๆ ว่าเมื่อประมาณร้อยปีเศษมีพระภิกษุธุดงค์ภิกขาจารมาพักที่หนองน้ำแห่งหนึ่ง ขณะนั้นชาวบ้านในละแวกนั้นเกิดเจ็บป่วยกันอยู่บ่อยๆ และล้มตายลงไปก็เป็นจำนวนมาก ทั้งหมู่บ้าน ต่างก็วิตกกังวล และพากันเดือดร้อนเกี่ยวกับการเจ็บไข้ได้ป่วยซึ่งแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางจนเป็นที่น่าวิตกว่าหมู่บ้านนั้นจะกลายเป็นหมู่บ้านร้างไป หมอกลางบ้านที่มีอยู่ก็ไม่สามารถจะช่วยเหลือเยียวยาปัดเป่าให้ชาวบ้านบรรเทาทุกข์ลงได้ ดังนั้นชาวบ้านจึงพากันไปหาพระธุดงค์ที่ปักกลดบำเพ็ญเพียรอยู่ที่ฝั่งหนองน้ำนิมนต์ให้ไปโปรดสัตว์ ขอให้ช่วยเหลือรักษาโรคที่กำลังระบาดให้ด้วย พระภิกษุรูปนั้นจึงทำการบริกรรมคาถาปลุกเสกลงเลขยันต์ทำน้ำมนต์ให้แก่ชาวบ้านนำไปรักษาคนป่วย เมื่อชาวบ้านเหล่านั้นได้รับน้ำมนต์ไปอาบดื่มลูบไล้ทาบริเวณที่เจ็บปวด ราวกับปาฏิหาริย์ โรคภัยต่างๆ ที่เป็นกันอยู่นั้นก็หายราวกับปลิดทิ้ง ด้วยเหตุนี้กิตติศัพท์ในการรักษาโรคด้วยน้ำมนต์ของภิกษุรูปนั้นก็เลื่องลือไปจนทั่ว

ในที่สุดชาวบ้านทั้งใกล้และไกลก็ได้พากันแห่แหนมาขอน้ำมนต์กันอย่างคับคั่งจนพระภิกษุรูปนั้นไม่สามารถที่จะทำน้ำมนต์แจกจ่ายให้ทัน เมื่อเป็นเช่นนั้นชาวบ้านจึงพร้อมใจกันขุดดินที่บริเวณนั้นขึ้นเป็นบ่อขนาดใหญ่ และเมื่อมีบ่อน้ำแล้ว เพื่อให้ทันความต้องการของชาวบ้าน พระธุดงค์จึงนั่งบริกรรมปลุกเสกคาถา พร้อมกับจุดเทียนและหยดเทียนลงไปในบ่อน้ำ เพื่อเป็นน้ำมนต์ให้ชาวบ้านนำไปรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ชาวบ้านที่เจ็บไข้ได้ป่วยต่างพากันไปยังบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งนั้นด้วยความศรัทธา ตราบกระทั่งพระธุดงค์รูปนั้นได้จาริกไปจากหมู่บ้านแห่งนั้นเพื่อเดินทางแสวงบุญต่อไป

บ่อน้ำแห่งนั้นก็คงเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์อยู่เช่นเดิม ชาวบ้านจึงพากันอพยพมาอยู่ใกล้ๆ โดยปลูกบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งจนกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่โต สำหรับบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์นานๆ เข้าก็แผ่ขยายกลายเป็นหนองน้ำใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ ดังนั้นชาวบ้านจึงพากันตั้งชื่อว่า หนองน้ำมนต์ ปัจจุบันหนองน้ำแห่งนั้นได้กลายเป็นทุ่งไปจนหมดแล้ว นานๆ ไปจากคำว่าหนองน้ำมนต์ก็กลายเป็นหนองมน ด้วยประการฉะนี้ (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 149-150)

ตาราง 14 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านหนองมน จังหวัดชลบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ชาวบ้านทั้งใกล้และไกลก็ได้พากันแห่แหนมาขอน้ำมนต์กันอย่างคับคั่งจนพระภิกษุรูปนั้นไม่สามารถที่จะทำน้ำมนต์แจกจ่ายให้ทัน	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ชาวบ้านในละแวกนั้นเกิดเจ็บป่วยกันอยู่บ่อยๆ และล้มตายลงไปก็เป็นจำนวนมาก ทั้งหมู่บ้าน ต่างก็วิตกกังวล และพากันเดือดร้อน	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ดังนั้นชาวบ้านจึงพากันไปหาพระธุดงค์ที่ปักกลดบำเพ็ญเพียรอยู่ที่ฝั่งหนองน้ำนิมนต์ให้ไปโปรดสัตว์ขอให้ช่วยเหลือรักษาโรคที่กำลังระบาดให้ด้วย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	- บริกรรมคาถาปลุกเสกลงเลขยันต์ทำน้ำมนต์ให้แก่ชาวบ้านนำไปรักษาคนป่วย - เพื่อให้ทันความต้องการของชาวบ้านพระธุดงค์จึงนั่งบริกรรมปลุกเสกคาถา พร้อมกับจุดเทียนและหยดเทียนลงไปในบ่อน้ำ เพื่อเป็นน้ำมนต์	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันขุดดินที่บริเวณนั้นขึ้นเป็นบ่อขนาดใหญ่	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง บ้านหนองมน จังหวัดชลบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านแห่มาขอน้ำมนต์จากพระภิกษุเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านทั้งใกล้และไกลก็ได้พากันแห่แหนมาขอน้ำมนต์กันอย่างคับคั่งจน พระภิกษุรูปนั้นไม่สามารถที่จะทำน้ำมนต์แจกจ่ายให้ทัน

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เกิดโรคระบาดที่หมู่บ้านแห่งนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านในละแวกนั้นเกิดเจ็บป่วยกันอยู่บ่อยๆ และล้มตายลงไปก็เป็นจำนวนมาก ทั้งหมู่บ้าน ต่างก็วิตกกังวล และพากันเดือดร้อน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีพระภิกษุธุดงค์มาพักที่หนองน้ำแห่งหนึ่ง ชาวบ้านจึงไปขอน้ำมนต์จากท่าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นชาวบ้านจึงพากันไปหาพระธุดงค์ที่ปักกลดบำเพ็ญเพียรอยู่ที่ฝั่งหนองน้ำ นิมนต์ให้ไปโปรดสัตว์ ขอให้ช่วยเหลือรักษาโรคที่กำลังระบาดให้ด้วย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระธุดงค์จึงนำน้ำมาปลุกเสก ดังปรากฏในข้อความว่า

...บริกรรมคาถาปลุกเสกลงเลขยันต์ทำน้ำมนต์ให้แก่ชาวบ้านนำไปรักษาคนป่วย

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีชาวบ้านมาขอน้ำมนต์จำนวนมาก พระธุดงค์จึงปลุกเสกน้ำมนต์ลงในบ่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพื่อให้ทันความต้องการของชาวบ้านพระธุดงค์จึงนั่งบริกรรมปลุกเสกคาถาพร้อมกับจุดเทียนและหยดเทียนลงไปในบ่อน้ำ เพื่อเป็นน้ำมนต์

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อน้ำในบ่อยังไม่พอชาวบ้านจึงช่วยกันขุดบ่อนั้นให้มีขนาดใหญ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันขุดดินที่บริเวณนั้นขึ้นเป็นบ่อขนาดใหญ่

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องบ้านหนองมน จังหวัดชลบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ผานางไห้

ในครั้งกระนั้นมีหนุ่มสาวชาวเกาะคู่หนึ่งมีความรักใคร่กันแน่นแฟ้นยิ่งนัก ถึงเวลาข้างขึ้นซึ่งมีเดือนหงายกระจ่างฟ้า หนุ่มสาวคู่นี้จะพากันไปชมพระจันทร์ที่ชายหาดเป็นประจำอย่างมีความสุขตามประสาคนรัก เวลาต่อมาฝ่ายหนุ่มถูกเกณฑ์ไปรับราชการทหารเรือ ทั้งคู่จึงต้องมีความอาลัยอาวรณ์ต่อกันเป็นธรรมดา ฝ่ายหนุ่มได้สั่งเสียแก่สาวคนรักว่า ระหว่างที่เขาไปเป็นทหารรับใช้ชาตินั้น ถึงคราวใดที่เดือนหงายถ้าหากคิดถึงเขาก็ขอให้มานั่งที่ชายหาดชมแสงจันทร์ทบทวนถึงความรักความหลังที่เคยมีต่อกัน

เมื่อฝ่ายหนุ่มจากไปแล้ว ฝ่ายหญิงก็ได้ปฏิบัติตามคำสั่งเสียของคนรักทุกครั้งเป็นประจำทุกคราวที่คิดถึงชายในดวงใจของหล่อน ถึงคราวข้างขึ้นเดือนหงายครั้งหนึ่ง เพื่อนชายของหนุ่มคนรักได้รับการปลดประจำการและได้กลับมาถึงบ้านกันหมดแล้วแต่ชายคนรักของนางหาได้มีวี่แววว่าจะกลับมาหานางแต่ประการใดไม่ เมื่อสอบถามจากเพื่อนฝูงของฝ่ายชายที่กลับมาก็ได้ความว่า ชายคนรักของนางได้ไปลุ่มหลงผูกสมัครรักใคร่กับสาวชาวบ้านศรีราชา ถึงแม้หล่อนจะได้รับข่าวอันสะเทือนใจเช่นนี้ ก็หาทำให้หัวใจของนางแปรเปลี่ยนไปไม่ นางยังคงซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อคนรัก

อย่างไม่เสื่อมคลาย ข่าวลือต่างๆ หาได้ทำให้นางปักใจเชื่ออย่างใดไม่ เพราะนางยังไม่ได้เห็นด้วยตา และอีกอย่างหนึ่งก็เพราะเชื่อมั่นว่า เขายังรักและซื่อสัตย์ต่อนางอยู่เช่นเดิม

กาลเวลาผ่านไปนางก็ยังไม่ได้รับข่าวจากคนรักของหล่อนแต่อย่างใดฉะนั้น เพื่อให้แน่ใจนางจึงตัดสินใจดั้นด้นไปฝั่งศรีราชาเพื่อพบกับคนรักของนาง ในที่สุดทั้งสองก็ได้พบกัน แต่นางก็ต้องได้รับความผิดหวัง ถึงแม้นางจะอ้อนวอนขอให้คนรักลงเรือกลับไปครองรักกันเหมือนดังเดิม แต่นางก็ได้รับการปฏิเสธอย่างหมดเยื่อใย จึงเป็นเหตุให้นางเต็มไปด้วยความผิดหวังและทุกข์ระทมตรอมใจ จะออดอ้อนขอความเห็นใจอย่างใด ฝ่ายหนุ่มก็มิได้เห็นใจเลย ดังนั้นเมื่อนางหมดหวังที่จะได้รับความเห็นใจนางจึงทนกัดฟันด้วยความตรอมตรมบากหน้ากลับไปยังเกาะบ้านเดิมของตน ใจก็คร่ำครวญถึงแต่หนุ่มคนรักที่ตีจาก แล้วไปปันใจให้แก่หญิงอื่น

ตั้งแต่นั้นมานางจึงกลายเป็นคนละคนไปมีแต่ความเศร้าสร้อย เอาแต่สะอื้นไห้คร่ำครวญถึงแต่คนรักวันแล้ววันเล่า ปีแล้วปีเล่า ความใฝ่ฝันของนางที่จะให้เขากลับมาครองรักดังเก่าก่อนก็กลายเป็นเรื่องของความผิดหวังซอกช้ำใจ ไม่มีแม้แต่เงาของหนุ่มคนรัก แต่นางก็ยังเฝ้ารอเขาอยู่เมื่อพยายามจนถึงที่สุด เขาก็ยังไม่กลับมา นางจึงสำนึกได้ว่าเขาหมดเยื่อใยต่อนางเสียแล้ว แต่ด้วยบูชารักเป็นสรณะ นางมีเพียงรักเดียวใจเดียวไม่อาจแบ่งหัวใจและความรักเผื่อแผ่ให้แก่ชายอื่นอีกได้ ด้วยความระทมทุกข์ใบหน้าของนางจึงเต็มไปด้วยความหม่นหมองรูปร่างซูบซีดอิดโรยดังคนสิ้นหวัง ในที่สุดนางจึงตัดสินใจกระโดดหน้าผาตาย พลีชีวิตเพื่อสัจจะแห่งความรัก ด้วยเหตุนี้เมื่อยามข้างขึ้นเดือนหงายชาวเกาะมักจะได้ยินเสียงโหยไห้คร่ำครวญของหญิงสาวจากหน้าผาช่องเขาขาด มันเป็นเสียงโหยไห้ของวิญญาณที่เต็มไปด้วยความผิดหวังเสียงโหยไห้จากหัวใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสัตย์ซื่อที่บูชาความรักเป็นสรณะของหญิงหนึ่งที่ตายไป เพื่อเอาวิญญาณเซ่นสังเวยให้แก่ความรัก ด้วยเหตุนี้ชาวเกาะจึงพากันเรียกหน้าผาแห่งนั้นว่า "ผานางไห้" (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 154-159)

ตาราง 15 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผานางไห้ จังหวัดชลบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	นางเต็มไปด้วยความผิดหวังและทุกข์	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	นางก็ได้รับการปฏิเสธอย่างหมดเยื่อใย	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ต่อมาฝ่ายหนุ่มถูกเกณฑ์ไปรับราชการทหารเรือ - ชายคนรักของนางได้ไปลุ่มหลงผูกสมัครรักใคร่กับสาวชาวบ้านศรีราชา	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ในที่สุดนางจึงตัดสินใจกระโดดหน้าผาตาย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	นางจึงตัดสินใจดั้นด้นไปฝั่งศรีราชาเพื่อพบกับคนรักของนาง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผานางไห้ จังหวัดชลบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหญิงสาวไปตามคนรักกลับมาแต่ถูกปฏิเสธเพราะเขามีรักใหม่เสียแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางเต็มไปด้วยความผิดหวังและทุกข์

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายคนรักของเธอปฏิเสธอย่างหมดเยื่อใย ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางก็ได้รับการปฏิเสธอย่างหมดเยื่อใย

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงชายคู่หนึ่งรักกันมาก่อมาฝ่ายชายต้องไปเป็นทหาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาฝ่ายหนุ่มถูกเกณฑ์ไปรับราชการทหารเรือ

1.2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายคนรักของเธอไปมีรักใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายคนรักของนางได้ไปลุ่มหลงผูกสมัครรักใคร่กับสาวชาวบ้านศรีราชา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเธอได้ไปตามชายคนรักแล้วแต่เขาไม่ยอมกลับ หญิงสาวจึงฆ่าตัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดนางจึงตัดสินใจกระโดดหน้าผาตาย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพื่อนๆ ของชายคนรักต่างบอกเธอว่าเขาไปมีผู้หญิงอื่นแล้วแต่เธอไม่เชื่อจึงไปพิสูจน์ให้เห็นกับตาตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงตัดสินใจดั้นด้นไปฝั่งศรีราชาเพื่อพบกับคนรักของนาง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผานางไห้ จังหวัดชลบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดตราด

ตรอกจั่น

เมื่อก่อนนี้ หมู่บ้านท่าตะเภายังเป็นป่าดงอุดมสมบูรณ์ด้วยต้นคุยและสีละมัน (เป็นไม้พื้นเมืองของจังหวัดตราด) ชาวบ้านแถวนี้และหมู่บ้านใกล้เคียงได้พากันมาเก็บลูกไปขาย ต่อมามีเสือร้ายตัวหนึ่งมาอาศัยอยู่ เสือตัวนั้นจับคนเข้าป่าไปกินมากมาย จนชาวบ้านเชื่อว่ามีผีสิงอยู่ในตัวเสือ จึงได้ตั้งห้างดักยิงแต่ไม่ได้ผล มันออกอาละวาดกัดคนไม่เว้นแต่ละวัน มาวันหนึ่ง ตาเฒ่าคงกลับมาจากหาหน่อไม้และเก็บของป่าตามลำพัง แกไม่กลัวเสือตัวนี้เพราะแกเป็นคนอยู่ยงคงกระพัน เมื่อเดินมาถึงบริเวณป่าครึ้ม แกได้ยินเสียงกรอบแกรบเดินตามหลังมา พร้อมกับพูดคุยกับแก ตาคงคิดว่าเป็นเพื่อนบ้านก็สนทนาด้วย แต่เมื่อรู้สึกสะดุดหูจึงหันกลับไปมอง และเห็นว่าไม่ใช่มนุษย์ก็ไม่ลังเลใจรีบชักมีดโต้จากเอวพร้อมกับสู้เสือร้ายทันที ตาคงฟันเสือไปหลายแห่งแม้ไม่ถูกที่สำคัญแต่เสือหมดหนทางทำร้ายตาคงได้ มันหนีเข้าป่าไป เมื่อตาคงกลับมาเล่าให้ชาวบ้านฟัง ทุกคนต่างร้อนใจหาวิธีปราบ มีนายพรานผู้หนึ่งเสนอให้ลองดักเสือด้วยจั่น คือ ทำเป็นกรง 2 ชั้น ชั้นในเอาเหยื่อล่อ ชั้นนอกมีประตูและสายใยล่ามไว้ หากเสือเข้าไปกินเหยื่อ ประตูกรงจะปิดขังทันทีชาวบ้านทั้งหมดตรงไปบ้านตาบุญ เพื่อขอยายหอมทาสของแกมาเป็นเหยื่อล่อ โดยมีข้อแลกเปลี่ยนว่า ถ้าทำสำเร็จจะได้เป็นไทแก่ตนเอง ยายหอมตกลง ชาวบ้านต่างช่วยกันตัดไม้มาสร้างจั่นไว้ที่ชายป่าทึบ ตกเย็นได้พายายหอมไปนั่งปั่นฝ้ายอยู่ตามลำพัง เสือร้ายก็มาตามคาด ยายหอมสามารถหลอกล่อเสือจนเข้ามาติดกับได้ แล้วเคาะเกราะ (ทำด้วยไม้ มีไว้สำหรับตีบอกสัญญาณและบอกเวลา) ให้สัญญาณชาวบ้านออกจากที่ซ่อน ชาวบ้านใช้ปืนยิงเสือจนตาย ที่ที่ชาวบ้านวางจั่นดักเสือ เรียกว่า "ตรอกจั่น" ซึ่งอยู่ที่บ้านท่าตะเภา ตำบลหนองเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดตราด (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตราด)

ตาราง 16 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตรอกจั่น จังหวัดตราด

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เมื่อตาคงกลับมาเล่าให้ชาวบ้านฟัง ทุกคนต่างร้อนใจ	1
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เพื่อขอยายหอมทาสของแกมาเป็นเหยื่อล่อ	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- มีเสือร้ายตัวหนึ่งมาอาศัยอยู่ เสือตัวนั้นจับคนเข้าป่าไปกินมากมาย จนชาวบ้านเชื่อว่ามีผีสิงอยู่ในตัวเสือ - ตาเฒ่า...แกไม่กลัวเสือตัวนี้เพราะแกเป็นคนอยู่ยงคงกระพัน...พร้อมกับพูดคุยกับแก...และเห็นว่าไม่ใช่มนุษย์	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ชาวบ้านใช้ปืนยิงเสือจนตาย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงได้ตั้งห้างดักยิงแต่ไม่ได้ผล	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	หาวิธีปราบ มีนายพรานผู้หนึ่งเสนอให้ลองดักเสือด้วยจั่น	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ชักมีดโต้จากเอวพร้อมกับสู้เสือร้ายทันที	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	เสือหมดหนทางทำร้ายตาคงได้ มันหนีเข้าป่าไป	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ถ้าทำสำเร็จจะได้เป็นไทแก่ตนเอง	1
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	ยายหอมสามารถหลอกล่อเสือจนเข้ามาติดกับได้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตรอกจั่น จังหวัดตราด สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาคงพบเสือและได้ต่อสู้กับเสือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อตาคงกลับมาเล่าให้ชาวบ้านฟัง ทุกคนต่างร้อนใจ

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีพรานคนหนึ่งเสนอให้ใช้จั่นดักเสือและขอยายหอมเป็นเหยื่อล่อเสือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพื่อขอยายหอมทาสของแกมาเป็นเหยื่อล่อ

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเชื่อว่าเสือตัวนี้มีผีสิงอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีเสือร้ายตัวหนึ่งมาอาศัยอยู่ เสือตัวนั้นจับคนเข้าป่าไปกินมากมาย จนชาวบ้านเชื่อว่ามีผีสิงอยู่ในตัวเสือ

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาคงมีวิชาคงกระพัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาเฒ่า...แกไม่กลัวเสือตัวนี้เพราะแกเป็นคนอยู่ยงคงกระพัน...พร้อมกับพูดคุยกับแก...และเห็นว่าไม่ใช่มนุษย์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเสือมาติดจั่นแล้วชาวบ้านจึงยิงเสือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านใช้ปืนยิงเสือจนตาย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเคยใช้วิธีอื่นปราบเสือแล้วแต่ไม่ได้ผล ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ตั้งห้างดักยิงแต่ไม่ได้ผล

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านต่างหาวิธีการปราบเสือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หาวิธีปราบ มีนายพรานผู้หนึ่งเสนอให้ลองดักเสือด้วยจั่น

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาคงเมื่อเจอเสือจึงชักมีดเข้าต่อสู้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชักมีดโต้จากเอวพร้อมกับสู้เสือร้ายทันที

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเสือสู้ตาคงไม่ได้มันจึงหนีไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...เสือหมดหนทางทำร้ายตาคงได้ มันหนีเข้าป่าไป

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยายหอมรับข้อเสนอเพื่อไปเป็นเหยื่อล่อเสือแลกกับอิสระดังปรากฏในข้อความว่า

...ถ้าทำสำเร็จจะได้เป็นไทแก่ตนเอง

2.7 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านออกอุบายโดยใช้ยายหอมเป็นเหยื่อล่อเสือดังปรากฏในข้อความว่า

...ยายหอมสามารถหลอกล่อเสือจนเข้ามาติดกับได้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องตรอกจั่น จังหวัดตราด สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

เกาะช้าง

ในสมัยหนึ่งพระโพธิสัตว์ได้มาสร้างตำหนักเลี้ยงช้างอยู่ที่เกาะช้าง มีพลายเชือกหนึ่งเป็นจ่าโขลงชื่ออ้ายเพชรและมีสองตายายเป็นผู้เลี้ยง ชื่อยายม่อม ส่วนตานั้นไม่ปรากฏชื่อ วันหนึ่งอ้ายเพชรเกิดตกมันหนีเข้าป่าและผสมพันธุ์กับช้างป่า แลเกิดลูกสามเชือก เมื่อพระโพธิสัตว์ทราบเรื่อง สั่งให้ตายายออกตาม โดยให้ตาไปทางทิศเหนือ ส่วนยายไปทิศใต้ อ้ายเพชรหนีไปจนสุดเกาะทางทิศเหนือ ก็ว่ายน้ำข้ามทะเลมาขึ้นฝั่งที่บ้านธรรมชาติปัจจุบันนี้ ส่วนลูกทั้งสามตามไปแต่ว่ายน้ำไม่เป็นจึงจมน้ำตายกลายเป็นหินสามกอง ตรงบริเวณอ่าวคลองสนชาวบ้านเรียกว่า "หินช้างสามลูก" ส่วนอ้ายเพชรว่ายน้ำไปจนถึงกลางร่องทะเลลึกได้ถ่ายมูลไว้กลายเป็นหิน เรียกว่า "หินขี้ช้าง" เมื่อขึ้นฝั่งได้ อ้ายเพชรก็มุ่งหน้าเลียบชายฝั่งด้านใต้ ตาซึ่งเป็นผู้เลี้ยงตามไปไม่ทันจึงกลับให้ยายข้ามฝั่งตามไปคนเดียว จนกระทั่งไปตกหลุมโคลนถอนตัวไม่ขึ้นเสียชีวิต และร่างกลายเป็นหิน

ชาวบ้านเรียกว่า "หินยายม่อม" ส่วนงอบที่สวมไปด้วยได้ลอยไปตกตรงปลายแหลมและกลายเป็นหิน" ชื่อว่าแหลมงอบ" ตรงบริเวณที่ตั้งกระโจมไฟปัจจุบัน

เมื่อพระโพธิสัตว์ทราบเรื่องจากตาจึงเข้าใจว่า อ้ายเพชรจะต้องไปยังเกาะอีก จึงเกณฑ์คนให้ทำคอกดัก ยาวเกือบถึงท้ายเกาะด้านใต้ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านแถบนั้นว่า "บ้านคอก" และเกาะที่เกิดจากลิ่มและสลักทำคอกเรียกว่า "เกาะลิ่ม" "เกาะสลัก" และส่วนใหญ่มักจะเรียกรวมกันว่า "บ้านสลักคอก" ส่วนอ้ายเพชรคิดข้ามไปยังเกาะจริง แต่ไม่กลับเข้าคอก แต่เดินอ้อมไปเข้าท้องอ่าวหน้านอก พระโพธิสัตว์จึงสั่งให้คนไปสกัดให้กลับมาเข้าคอก ชาวบ้านจึงเรียกที่ที่ไปสกัดช้าง ตามภาษาชาวบ้านว่า "สลักหน้า หรือ บ้านสลักเพชร" ซึ่งหมายถึงการสกัด (สลัก) หน้าอ้ายเพชรนั้นด้วยเหตุแห่งความยุ่งยากทั้งหลาย จึงเป็นเหตุให้พระโพธิสัตว์ได้ฝังอาถรรพ์ไว้ตามเกาะต่างๆ เพื่อไม่ให้ช้างเข้าไปอาศัยอีก นับแต่นั้นมาจึงไม่มีช้างอาศัยอยู่บนเกาะจนกระทั่งปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตราด)

ตาราง 17 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะช้าง จังหวัดตราด

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ส่วนอ้ายเพชรคิดข้ามไปยังเกาะจริง แต่ไม่กลับเข้าคอก	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- อ้ายเพชรหนีไปจนสุดเกาะ - ส่วนลูกทั้งสามตามไปแต่ว่ายน้ำไม่เป็นจึงจมน้ำตาย - เมื่อพระโพธิสัตว์ทราบเรื่องจากตาจึงเข้าใจว่า อ้ายเพชรจะต้องไปยังเกาะอีก - ด้วยเหตุแห่งความยุ่งยากทั้งหลาย	4

ตาราง 17 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- อ้ายเพชรเกิดตกมันหนีเข้าป่าและผสมพันธุ์กับช้างป่า - ยายข้ามฝั่งตามไปคนเดียว จนกระทั่งไปตกหลุมโคลนถอนตัวไม่ขึ้นเสียชีวิต	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- สั่งให้ตายายออกตาม - พระโพธิสัตว์จึงสั่งให้คนไปสกัดให้กลับมาเข้าคอก	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	- จึงเกณฑ์คนให้ทำคอกดัก - เดินอ้อมไปเข้าท้องอ่าวหน้านอก	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	พระโพธิสัตว์ได้ฝังอาถรรพ์ไว้ตามเกาะต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ช้างเข้าไปอาศัยอีก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะช้าง จังหวัดตราด สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ช้างชื่อเพชรถูกต้อนให้เข้าคอกแต่มันไม่ยอมเข้าคอก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนอ้ายเพชรคิดข้ามไปยังเกาะจริง แต่ไม่กลับเข้าคอก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ช้างชื่อเพชรถูกไล่ต้อนไปเรื่อยๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...อ้ายเพชรหนีไปจนสุดเกาะ

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกของช้างเพชรได้ว่ายน้ำตามพ่อไปด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนลูกทั้งสามตามไปแต่ว่ายน้ำไม่เป็นจึงจมน้ำตาย

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระโพธิสัตว์คิดว่าช้างเพชรจะต้องกลับมาที่เกาะอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระโพธิสัตว์ทราบเรื่องจากตาจึงเข้าใจว่า อ้ายเพชรจะต้องไปยังเกาะอีก

1.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การไล่จับช้างเพชรนี้ก่อความยุ่งยากแก่พระโพธิสัตว์และตายาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยเหตุแห่งความยุ่งยากทั้งหลาย

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ช้างเพชรเกิดตกมันจึงหนีเข้าป่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...อ้ายเพชรเกิดตกมันหนีเข้าป่าและผสมพันธุ์กับช้างป่า

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยายไล่ตามช้างเพชรไปและตกหลุมโคลน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยายข้ามฝั่งตามไปคนเดียว จนกระทั่งไปตกหลุมโคลนถอนตัวไม่ขึ้นเสียชีวิต

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อช้างเพชรหนีไปพระโพธิสัตว์จึงให้ตายายออกตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...สั่งให้ตายายออกตาม

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทุกคนต่างไล่ต้อนช้างเพชรให้เข้าคอกแต่มันไม่เข้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระโพธิสัตว์จึงสั่งให้คนไปสกัดให้กลับมาเข้าคอก

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระโพธิสัตว์จึงสั่งคนให้ทำคอกดักไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเกณฑ์คนให้ทำคอกดัก

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าช้างเพชรก็หนีไปเรื่อยๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เดินอ้อมไปเข้าท้องอ่าวหน้านอก

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระโพธิสัตว์จับช้างเพชรไม่ได้จึงทำคาถาไว้เพื่อไม่ให้ช้างเพชรเข้ามาที่เกาะนี้อีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระโพธิสัตว์ได้ฝังอาถรรพ์ไว้ตามเกาะต่างๆเพื่อไม่ให้ช้างเข้าไปอาศัยอีก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเกาะช้าง จังหวัดตราด สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 4 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง

เขาสมิง

เขาสมิง ปัจจุบันเป็นชื่อของอำเภอหนึ่งในจังหวัดตราด อำเภอเขาสมิงตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตัวจังหวัดหากเดินทางไปเมืองตราดจะต้องผ่านอำเภอเขาสมิงนี้ก่อน ชื่อเขาสมิง เป็นภูเขาเล็กๆ ลูกหนึ่งซึ่งอยู่ห่างตัวอำเภอราว 3 กิโลเมตร ตามตำนานกล่าวว่า แต่ก่อนเขาแห่งนี้เคยเป็นที่อยู่ของชายผู้หนึ่งที่มีวิชาอาคมเก่งกล้ามากจนสามารถแปลงร่างให้เป็นเสือได้ชาวบ้านเรียกว่า "เสือสมิง " เนื่องจากชายผู้นี้เป็นผู้ที่มีศีลธรรมอยู่ในจิตใจ และไม่กินเนื้อเป็นอาหาร เมื่อกลายร่างเป็นเสือสมิง ก็เป็นสัตว์ที่ไม่กินเนื้อเป็นอาหาร เสือสมิงตนนี้อาศัยอยู่ในภูเขาคนเดียว โดยใช้เถาวัลย์ใหญ่ ซึ่งเรียกว่า เถาสะบ้า โหนตัวทอดจากยอดเขาข้ามแม่น้ำตราด แล้วทอดตัวต่อไปยังต้นไม้ใหญ่ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงกันข้ามแทนสะพานอยู่เป็นประจำ (ในปัจจุบันเหลือเพียงต้นยางใหญ่พอเป็นร่องรอยเท่านั้น)

ต่อมามีชาวจีนกลุ่มหนึ่งได้พากันเดินทางไปตัดไม้ เพื่อต่อเป็นเรือสำเภาขนาดใหญ่ พวกเขามาจากบ้านสีบัวทอง ตำบลวังตะเคียนซึ่งอยู่เลยเขาลูกนี้ออกไปอีก ชาวจีนเหล่านี้ได้เข้าไปตัดไม้ต่อเรือสำเภาอยู่ในป่าริมแม่น้ำตราด เป็นเวลาหลายเดือนจึงเสร็จ เมื่อต่อเรือสำเภาลำใหญ่เสร็จก็ช่วยกันลากสู่แม่น้ำตราดเพื่อนำเรือกลับไปบ้านพวกเขาล่องเรือมาตามลำน้ำตราดผ่านมาถึงเขาสะบ้าใหญ่ที่เสือสมิงเคยโหนข้ามไปมาอยู่เสมอ บังเอิญเสากระโดงเรือได้ติดกับเถาสะบ้าใหญ่ทำให้ล่องเรือต่อไปอีกไม่ได้เมื่อเป็นเช่นนั้นนายสำเภาหัวหน้าใหญ่ จึงสั่งให้ลูกน้องขึ้นไปตัดเถาวัลย์ออกไปเสียจากลำน้ำ เพื่อเรือสำเภาจะได้แล่นผ่านไปได้ครั้นชายที่เป็นเสือสมิงกลับมา ก็ไม่สามารถที่จะข้ามลำน้ำไปยังฝั่งตรงกันข้ามได้อีกด้วยอำนาจแห่งเวทมนตร์เสือสมิงเมื่อรู้ว่าใครมาตัดเถาวัลย์จึงตามไป พบเรือสำเภาใหญ่ของพวกชาวจีนกำลังแล่นไปตามลำน้ำตราดถึงบ้านปรง เรือของพวกชาวจีนก็เกิดล่มลง เป็นเหตุให้ชาวจีนที่อยู่ในเรือเสียชีวิตทั้งหมด

ต่อมาคนทั้งหลายจึงเรียกภูเขาเล็กๆ แห่งนี้ว่า "เขาสมิง" มาจนบัดนี้ ตำนานได้กล่าวไว้ว่าปัจจุบันนี้ก็ยังจะพอมองเห็นซากของเรือสำเภาอยู่ในลำน้ำตราดบริเวณที่เป็นบ้านปรง อยู่จนถึงทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตราด)

ตาราง 18 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเขาสมิง จังหวัดตราด

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	4
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ต่อมามีชาวจีนกลุ่มหนึ่งได้พากันเดินทางไปตัดไม้ เพื่อต่อเป็นเรือสำเภาขนาดใหญ่ - บังเอิญเสากระโดงเรือได้ติดกับเถาสะบ้าใหญ่ทำให้ล่องเรือต่อไปอีกไม่ได้ - ครั้นชายที่เป็นเสือสมิงกลับมา ก็ไม่สามารถที่จะข้ามลำน้ำไปยังฝั่งตรงกันข้ามได้	3
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	แต่ก่อนเขาแห่งนี้เคยเป็นที่อยู่ของชายผู้หนึ่งที่มีวิชาอาคมเก่งกล้ามากจนสามารถแปลงร่างให้เป็นเสือได้ชาวบ้านเรียกว่า เสือสมิง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	เรือของพวกชาวจีนก็เกิดล่มลง เป็นเหตุให้ชาวจีนที่อยู่ในเรือเสียชีวิตทั้งหมด	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	นายสำเภาหัวหน้าใหญ่ จึงสั่งให้ลูกน้องขึ้นไปตัดเถาวัลย์ออกไปเสียจากลำน้ำ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ด้วยอำนาจแห่งเวทมนตร์เสือสมิงเมื่อรู้ว่าใครมาตัดเถาวัลย์จึงตามไป	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเขาสมิง จังหวัดตราด สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวจีนตัดไม้เพื่อต่อเป็นเรือสำเภา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมามีชาวจีนกลุ่มหนึ่งได้พากันเดินทางไปตัดไม้ เพื่อต่อเป็นเรือสำเภาขนาดใหญ่

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เสากระโดงเรือติดกับเถาวัลย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...บังเอิญเสากระโดงเรือได้ติดกับเถาสะบ้าใหญ่ทำให้ล่องเรือต่อไปอีกไม่ได้

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเถาวัลย์ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการข้ามลำน้ำถูกตัดจึงทำให้ชายที่เป็นเสือสมิงข้ามไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นชายที่เป็นเสือสมิงกลับมา ก็ไม่สามารถที่จะข้ามลำน้ำไปยังฝั่งตรงกันข้ามได้

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือชายคนหนึ่งแปลงร่างเป็นเสือสมิงได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ก่อนเขาแห่งนี้เคยเป็นที่อยู่ของชายผู้หนึ่งที่มีวิชาอาคมเก่งกล้ามากจนสามารถแปลงร่างให้เป็นเสือได้ชาวบ้านเรียกว่า เสือสมิง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายที่เป็นเสือสมิงจึงตามไปและลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เรือของพวกชาวจีนก็เกิดล่มลง เป็นเหตุให้ชาวจีนที่อยู่ในเรือเสียชีวิตทั้งหมด

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเสากระโดงเรือติดเถาวัลย์นายสำเภาจึงให้ลูกน้องไปตัดทิ้งเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายสำเภาหัวหน้าใหญ่ จึงสั่งให้ลูกน้องขึ้นไปตัดเถาวัลย์ออกไปเสียจากลำน้ำ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คนที่เป็นเสือสมิงได้ใช้เวทมนตร์จึงรู้ว่าใครตัดเถาวัลย์ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยอำนาจแห่งเวทมนตร์เสือสมิงเมื่อรู้ว่าใครมาตัดเถาวัลย์จึงตามไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเขาสมิง จังหวัดตราด สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดนครนายก

เมืองโบราณดงละคร

ตำนานเมืองลับแลนั้นยังเล่ากันว่า เมืองนี้เคยเป็นเมืองของราชินีขอม ซึ่งเป็นที่รโหฐานผู้อื่น ไม่สามารถเข้าออกได้ ประกอบกับลักษณะของบริเวณเมือง มีไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ทั่วไป ใครเข้า ไปแล้วอาจหาทางออกไม่ได้ จะต้องเดินวนเวียนอยู่ในดงนั้นเองและในวันโกนวันพระ จะได้ยินเสียงกระจับปี่ ซอ ปี่พาทย์ มโหรีขับกล่อม คล้าย ๆ กับมีการเล่นละครในวังต่อมาชาวบ้าน จึงเรียกกันว่า "ดงละคร" หรืออีกนัยหนึ่ง คำว่า "ดงละคร" นั้นอาจเพี้ยนมาจาก "ดงนคร" นั่นเอง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครนายก)

ตาราง 19 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองโบราณดงละคร จังหวัดนครนายก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เป็นที่รโหฐานผู้อื่นไม่สามารถเข้าออกได้ ประกอบกับลักษณะของบริเวณเมือง มีไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ทั่วไป ใครเข้าไปแล้วอาจหาทางออกไม่ได้	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	วันโกนวันพระ จะได้ยินเสียงกระจับปี่ ซอ ปี่พาทย์ มโหรีขับกล่อม คล้าย ๆ กับมี การเล่นละคร	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จะต้องเดินวนเวียนอยู่ในดงนั้นเอง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ชาวบ้าน จึงเรียกกันว่า “ดงละคร ”	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองโบราณดงละคร จังหวัดนครนายก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมืองดงละครเป็นเมืองที่มีป่าไม้ขึ้นหนาทึบทำให้หลงทางได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นที่รโหฐานผู้อื่นไม่สามารถเข้าออกได้ ประกอบกับลักษณะของบริเวณเมือง มีไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ทั่วไป ใครเข้าไปแล้วอาจหาทางออกไม่ได้

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในวันโกนหรือวันพระจะได้ยินเสียงดนตรี ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันโกนวันพระ จะได้ยินเสียงกระจับปี่ ซอ ปี่พาทย์ มโหรีขับกล่อม คล้าย ๆ กับมีการเล่นละคร

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เนื่องจากเมืองดงละครมีป่าหนาทึบใครเข้าไปอาจหลงทางได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จะต้องเดินวนเวียนอยู่ในดงนั้นเอง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จากเสียงดนตรีที่ดังแว่วมานั้นชาวบ้านจึงเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า ดงละคร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้าน จึงเรียกกันว่า ดงละคร

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองโบราณดงละคร จังหวัดนครนายก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

น้ำตกสาริกา

นานมาแล้วในสมัยที่เมืองนครนายกมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านของไทย มีเจ้าเมืองที่ปกครองบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรม ทำให้ชาวบ้านชาวเมืองอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุข เจ้าเมืองคนนี้มีธิดาสาวสวยอยู่คนหนึ่งชื่อว่าสาริกา ซึ่งเจ้าเมืองทั้งรักและหวงแหนธิดาของตนเป็นยิ่งนัก

ในระยะเวลานั้นเกิดศึกสงครามขึ้นอยู่เสมอ เจ้าเมืองนครนายกจึงสั่งให้เกณฑ์ชายฉกรรจ์มาฝึกเป็นทหารเพื่อช่วยป้องกันข้าศึกศัตรูที่จะเข้ามาโจมตีเมือง ซึ่งชายฉกรรจ์คนหนึ่งชื่อนายตาดก็ถูกเกณฑ์มาเป็นทหารด้วยเช่นกัน แต่นายตาดเป็นทหารที่มีความสามารถมาก จึงได้รับความ

ไว้วางใจให้เข้านอกออกในได้ตลอดเวลา ทำให้นายตาดมีโอกาสได้รู้จักใกล้ชิดกับสาลิกาธิดาของเจ้าเมือง จนกระทั่งทั้งสองหนุ่มสาวรักใคร่ซึ่งกันและกัน

เมื่อสงครามสงบและบ้านเมืองเข้าสู่สภาวะปกติ ทหารเกณฑ์ทั้งหลายจึงต้องเดินทางกลับบ้านทำให้นายตาดและสาริกานั้นทุกข์ใจเป็นอย่างมาก เพราะทั้งสองจะต้องพลัดพรากจากกันไปชั่วชีวิต

จนกระทั่งคืนหนึ่งนายตาดและสาริกาก็นัดพบกันเป็นครั้งสุดท้าย แต่ด้วยความรักที่มีต่อกันอย่างลึกซึ้ง สาริกาจึงตัดสินใจหนีตามนายตาดชายคนรักไปในคืนนั้น ในที่สุดเจ้าเมืองก็ทราบเรื่องราวความรักต้องห้ามของทั้งสองคน ซึ่งเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้สร้างความโกรธแค้นและอับอายให้กับเจ้าเมืองเป็นอย่างมาก จึงสั่งให้ทหารออกติดตามนำตัวสาริกากลับคืนมาให้ได้ ส่วนนายตาดทหารทรยศให้ฆ่าทิ้งเสีย

ฝ่ายนายตาดและสาริกาต่างพากันหลบหนีไปตามป่าเขาด้วยความมุ่งมั่นอดทน แต่พวกทหารก็ตามมาทัน เมื่อทั้งสองรู้ว่าไม่มีหนทางใดที่จะหลบหนีได้แล้ว จึงตัดสินใจกอดคอกันกระโดดลงมาจากเขาที่มีน้ำตกสูงชัน จบชีวิตของตนเองเพื่อความรักต่อหน้าทหารที่ติดตามมาเห็นเหตุการณ์แต่ทุกคนก็ไม่สามารถช่วยชีวิตของทั้งสองคนได้

นับตั้งแต่นั้นมา ชาวบ้านทั้งหลายที่รับรู้เรื่องราวของนายตาดกับสาลิกาจึงเรียกน้ำตกแห่งนั้นว่า "น้ำตกตาดสาริกา" และกลายมาเป็น "น้ำตกสาริกา" ในปัจจุบัน (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 90-92)

ตาราง 20 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง น้ำตกสาริกา จังหวัดนครนายก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	5
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		5
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- เจ้าเมืองคนนี้มีธิดาสาวสวยอยู่คนหนึ่งชื่อว่าสาริกา ซึ่งเจ้าเมืองทั้งรักและหวงแหนธิดาของตนเป็นยิ่งนัก - นายตาดมีโอกาสได้รู้จักใกล้ชิดกับสาลิกาธิดาของเจ้าเมือง จนกระทั่งทั้งสองหนุ่มสาวรักใคร่ซึ่งกันและกัน - นายตาดและสาริกานั้นทุกข์ใจเป็นอย่างมาก เพราะทั้งสองจะต้องพลัดพรากจากกันไปชั่วชีวิต - ซึ่งเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้สร้างความโกรธแค้นและอับอายให้กับเจ้าเมืองเป็นอย่างมาก	4
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ในระยะเวลานั้นเกิดศึกสงครามขึ้นอยู่เสมอ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- ส่วนนายตาดทหารทรยศให้ฆ่าทิ้งเสีย - จึงตัดสินใจกอดคอกันกระโดดลงมาจากเขาที่มีน้ำตกสูงชัน จบชีวิตของตนเอง	2
2. การแก้ไขปัญหาโดย**พึ่งตนเองหรือผู้อื่น**	- เจ้าเมืองนครนายกจึงสั่งให้เกณฑ์ชายฉกรรจ์มาฝึกเป็นทหารเพื่อช่วยป้องกันข้าศึกศัตรู **- สาลิกาจึงตัดสินใจหนีตามนายตาดชายคนรักไปในคืนนั้น** **- จึงสั่งให้ทหารออกติดตามนำตัวสาลิกากลับคืนมาให้ได้**	3

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องน้ำตกสาริกา จังหวัดนครนายก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองมีธิดาซึ่งเจ้าเมืองรักและหวงมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองคนนี้มีธิดาสาวสวยอยู่คนหนึ่งชื่อว่าสาริกา ซึ่งเจ้าเมืองทั้งรักและหวงแหนธิดาของตนเป็นยิ่งนัก

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายตาดใกล้ชิดกับสาวสาริกาจนเกิดความรัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายตาดมีโอกาสได้รู้จักใกล้ชิดกับสาลิกาธิดาของเจ้าเมือง จนกระทั่งทั้งสองหนุ่มสาวรักใคร่ซึ่งกันและกัน

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อถึงเวลาที่นายตาดต้องกลับบ้านทั้งสองจึงทุกข์ใจมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายตาดและสาริกานั้นทุกข์ใจเป็นอย่างมาก เพราะทั้งสองจะต้องพลัดพรากจากกันไปชั่วชีวิต

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาลิกาตัดสินใจหนีตามนายตาดไปทำให้เจ้าเมืองไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้สร้างความโกรธแค้นและอับอายให้กับเจ้าเมืองเป็นอย่างมาก

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ช่วงเวลาหนึ่งได้เกิดภาวะสงครามขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในระยะเวลานั้นเกิดศึกสงครามขึ้นอยู่เสมอ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองทราบว่าลูกสาวหนีไปกับนายตาดแล้วจึงสั่งลงโทษนายตาด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนนายตาดทหารทรยศให้ฆ่าทิ้งเสีย

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายตาดและสาริกาหนีมาจนทหารตามมาทันจึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตัดสินใจกอดคอกันกระโดดลงมาจากเขาที่มีน้ำตกสูงชัน จบชีวิตของตนเอง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ช่วงเกิดสงครามเจ้าเมืองได้เกณฑ์ทหารมาเพื่อช่วยป้องกันข้าศึกศัตรู ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองนครนายกจึงสั่งให้เกณฑ์ชายฉกรรจ์มาฝึกเป็นทหารเพื่อช่วยป้องกันข้าศึกศัตรู

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ด้วยความรักสาลิกาจึงหนีตามนายตาดไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...สาลิกาจึงตัดสินใจหนีตามนายตาดชายคนรักไปในคืนนั้น

2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองทราบจึงให้ทหารออกติดตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสั่งให้ทหารออกติดตามนำตัวสาลิกากลับคืนมาให้ได้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องน้ำตกสาริกา จังหวัดนครนายก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 5 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง

ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน

ขุนด่าน เป็นตำแหน่งผู้ดูแลเขตแดนประจำเมืองหน้าด่านสมัยกรุงศรีอยุธยา ในตำนานท้องถิ่นกล่าวถึงขุนด่านเมืองนครนายกว่า มีนามเดิมว่า หาญ เป็นบุตรของ ขุนพิจิตรไพรสณฑ์ ซึ่งเป็นนายด่านและหัวหน้าหมู่บ้านทางทิศตะวันออก แขวงเมืองนครนายก เมื่อบิดาถึงแก่กรรมแล้ว นายหาญได้เข้ารับหน้าที่สืบต่อจากบิดาโดยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ว่า ขุนพิทักษ์ไพรวัลย์ ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น พระยาละแวกเจ้าเมืองเขมร ส่งกองทัพมาตีเมืองปราจีนบุรีและเมืองนครนายกเพื่อกวาดต้อนผู้คน และปล้นทรัพย์สิน ขุนด่านหาญผู้นี้รีบแจ้งข่าวไปยังกรุงศรีอยุธยาและรวมกำลังผู้คนดักสุ่มโจมตี ทัพพระยาละแวกไม่ให้ผ่านไปโดยง่าย แม้ว่าจะมีกำลังน้อยกว่า แต่ก็ทำให้กองทัพพระยาละแวกได้รับความเสียหายมิใช่น้อย จนในที่สุดกรุงศรีอยุธยาส่งกำลังมาช่วย กองทัพเขมรจึงแตกพ่ายไปในที่สุดคุณความดีที่ขุนด่านได้กระทำในครั้งนี้ ทำให้ผู้คนยกย่องนับถือเป็นอันมากเมื่อถึงแก่กรรม ชาวบ้านจึงได้สร้างศาลบรรจุอัฐิไว้บริเวณหุบเขาชะโงก ตำบลพรหมณี อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก เรียกกันว่าศาลเจ้าพ่อขุนด่าน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครนายก)

ตาราง 21 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน จังหวัดนครนายก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	พระยาละแวกเจ้าเมืองเขมร ส่งกองทัพมาตีเมืองปราจีนบุรีและเมืองนครนายก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ขุนด่านหาญผู้นี้รีบแจ้งข่าวไปยังกรุงศรีอยุธยาและรวมกำลังผู้คนดักสุมโจมตี ทัพพระยาละแวกไม่ให้ผ่านไปโดยง่าย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ความดีที่ขุนด่านได้กระทำในครั้งนี้ ทำให้ผู้คนยกย่องนับถือเป็นอันมากเมื่อถึงแก่กรรม ชาวบ้านจึงได้สร้างศาลบรรจุอัฐิไว้บริเวณหุบเขาชะโงก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องศาลเจ้าพ่อขุนด่าน จังหวัดนครนายก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาละแวกส่งกองทัพมาตีเมืองแต่ขุนด่านได้ต้านทานเอาไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาละแวกเจ้าเมืองเขมร ส่งกองทัพมาตีเมืองปราจีนบุรีและเมืองนครนายก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งทัพพระยาละแวกบุกรุกขุนด่านได้รวบรวมผู้คนต้านทานเอาไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนด่านหาญผู้นี้รีบแจ้งข่าวไปยังกรุงศรีอยุธยาและรวมกำลังผู้คนดักสุมโจมตีทัพพระยาละแวกไม่ให้ผ่านไปโดยง่าย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความดีของขุนด่านในครั้งนี้จึงได้รับการยกย่องดังปรากฏในข้อความว่า

...ความดีที่ขุนด่านได้กระทำในครั้งนี้ ทำให้ผู้คนยกย่องนับถือเป็นอันมากเมื่อถึงแก่กรรม ชาวบ้านจึงได้สร้างศาลบรรจุอัฐิไว้บริเวณหุบเขาชะโงก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องศาลเจ้าพ่อขุนด่าน จังหวัดนครนายก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดนครปฐม

พระยากง พระยาพาน

พระยากง เป็นพระโอรสของพระเจ้าสิการาช กษัตริย์ ผู้ครองเมืองกำแพงแสน ภายหลังได้ขึ้นครองราชย์สมบัติปกครองบ้านเมืองแทนพระบิดา และเปลี่ยนชื่อเมืองกำแพงแสนเป็นเมืองศรีวิชัย หรือนครชัยศรี พระองค์อภิเษกสมรสกับพระธิดาของกษัตริย์ผู้ครองเมืองเพชรบุรี และมีพระโอรสนามว่า พระยาพาน (เหตุที่พระโอรสได้รับพระนาม "พระยาพาน" คือในขณะประสูติหมอหลวงได้นำเอาพานทองมารองรับพระโอรสตามพระราชประเพณี แต่ปรากฏว่าหน้าผากของพระโอรสน้อยกระทบกับขอบพานทองจนเกิดแผลที่หน้าผาก)

แต่โหรหลวงได้ทำนายดวงชะตาของพระโอรสน้อยว่า พระโอรสเป็นผู้มีบุญญาธิการเก่งกล้าสามารถ แต่จะกระทำปิตุฆาตพระบิดาตนเอง ทำให้พระยากงโกรธเคืองยิ่งนัก รับสั่งให้รีบนำพระโอรสไปทิ้งที่ป่าไผ่ ปล่อยให้แร้งกามาจิกกินเสียให้หมด

ต่อมายายหอมหญิงชราผู้ใจบุญได้เก็บพระโอรสจากป่าไผ่ไปเลี้ยงดูด้วยความสงสาร จนเติบใหญ่มีอายุได้ 15 ปี พระยาพานจึงขออนุญาตยายหอมเดินทางสู่เมืองสุโขทัย จนมาถึง "วัดใหญ่สุโขทัย" พระองค์ได้ฝากเนื้อฝากตัวศึกษาเล่าเรียนกับท่านสมภาร จนกระทั่งพระยาพานมีอายุครบ 20 ปีก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดแห่งนี้รวม 2 พรรษา จากนั้นจึงขอลาสิกขาออกมา

วันหนึ่งในกรุงสุโขทัยเกิดเหตุการณ์โกลาหลอลหม่านกันไปทั่วเมือง เมื่อช้างของพระเจ้ากรุงสุโขทัยตกมันอาละวาดไล่ทำร้ายผู้คน ฝ่ายพระยาพานเห็นช้างตกมันกำลังอาละวาดอยู่จึงกระโดดเข้าขวางทางและจับช้างเผือกเชือกนั้นไว้ได้อย่างง่ายดายสร้างความอัศจรรย์ใจให้กับชาวเมืองเป็นยิ่งนัก

ครั้นพระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงทราบความ จึงมีรับสั่งให้ทหารนำชายหนุ่มที่เก่งกล้ามาเข้าเฝ้าเพื่อขอให้มาทำงานรับราชการอยู่กับพระองค์ ซึ่งพระยาพานก็ได้รับราชการถวายงานพระเจ้ากรุงสุโขทัยด้วยความจงรักภักดี จนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพและดำรงตำแหน่งมหาอุปราชของพระเจ้ากรุงสุโขทัย

เนื่องด้วยเมืองสุโขทัยกับเมืองศรีวิชัยของพระยากงเป็นเสมือนเมืองคู่แข่ง ดังนั้นเพื่อขยายอาณาเขต พระเจ้ากรุงสุโขทัยจึงคิดที่จะรวบรวมเอาเมืองศรีวิชัยมาอยู่ใต้อำนาจการปกครอง พระองค์จึงมีรับสั่งให้พระยาพานมหาอุปราชยกกองทัพไปตีเมืองศรีวิชัย

ในที่สุดกองทัพของมหาอุปราชแห่งเมืองสุโขทัยก็เดินทางมาถึงเมืองศรีวิชัย พระยาพานผู้ไม่รู้ว่าพระยากงนั้นเป็นพระบิดาของตน ได้มีพระราชสาสน์ท้าทายไปถึงพระยากงให้ออกมาชนช้างกัน ซึ่งหากผู้ใดพ่ายแพ้ในการชนช้างจะต้องเสียบ้านเมืองให้แก่ผู้ชนะไป ฝ่ายพระยากงเมื่อได้รับสาส์นท้าทายก็ตกลงเข้าทำศึกในครั้งนี้ด้วยความโมโหโกรธาเป็นยิ่งนัก เพราะมหาอุปราชแห่งเมืองสุโขทัยเปรียบได้กับเด็กน้อยที่บังอาจกล้ามาท้ารบกับพระองค์

พระยากงรับสั่งให้ทหารและเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลายจัดทัพเตรียมตัวทำสงคราม โดยพระองค์ขึ้นประทับช้างศึกเป็นทัพหน้า เคลื่อนกำลังไพร่พลออกสู่สนามรบด้วยพระองค์เอง จนช้างศึกของพระยากงกับพระยาพาน มาประจันหน้ากัน ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็เข้าโจมตีด้วยเชิงรบและต่อสู้กันอย่างเต็มที่ จนในที่สุดพระยากงก็เป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำเสียทีถูกพระยาพานฟันด้วยของ้าวจนขาดคอช้าง สิ้นพระชนม์อยู่บนหลังช้าง ทำให้พระยาพานเป็นผู้ชนะและยึดเมืองศรีวิชัยมาเป็นเมืองขึ้นได้สำเร็จ

หลังจากพระยาพานยึดเมืองศรีวิชัยได้แล้ว ก็ยกกองทัพเข้าไปในเมืองและสามารถยึดวังหลวงไว้ได้จากนั้นพระยาพานจึงตรงไปยังพระตำหนักของพระมเหสีแห่งเมืองศรีวิชัย หมายที่จะได้นางมาเป็นชายาของตน จนเหล่าเทพยดาอารักษ์ทั้งหลายเห็นการณ์ไม่ดีที่พระโอรสจะทำเรื่อง

เสื่อมเสียนำพระมารดามาเป็นชายา จึงแปลงกายเป็นแมวแม่ลูกอ่อนนอนให้ลูกกินนมขวางอยู่หน้าพระตำหนัก

เมื่อพระยาพานเดินเข้ามาใกล้และกำลังจะข้ามแม่แมวไปพลันก็ได้ยินเสียงลูกแมวพูดขึ้นว่า "ท่านเห็นเราเป็นสัตว์เดรัจฉานจึงข้ามเราไป" แล้วแม่แมวก็พูดว่า "อย่าว่าแต่เดินข้ามพวกเราแม่ลูกเลย แม้แต่แม่ของเขา เขายังคิดจะเอามาเป็นภรรยา" ฝ่ายพระยาพานได้ยินแมวแม่ลูกพูดเช่นนั้นก็รู้สึกแปลกใจและคิดได้ว่า หรือพระมเหสีของพระยากงจะเป็นมารดาของตน

ครั้นมาถึงหน้าห้องบรรทมของพระมเหสีในตำหนัก พระยาพานจึงตั้งจิตอธิษฐานว่าหากพระมเหสีเป็นมารดาของตนจริงขอให้มีน้ำนมไหลออกมาด้วยเถิด สิ้นคำอธิษฐานพระยาพานก็เห็นน้ำนมไหลออกมาจากห้องบรรทม จึงตรงเข้าไปกราบพระมเหสีทันที จากนั้นจึงไต่ถามเรื่องราวความเป็นมาที่แท้จริง

เมื่อพระยาพานรู้ว่าตนเองได้ฆ่าพระบิดาของตนไปเสียแล้วก็รู้สึกโกรธเคืองยายหอมยิ่งนักที่ไม่เล่าความจริงให้ฟัง จึงสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปฆ่ายายหอมเสีย แต่ภายหลังก็มาทราบความจริงว่ายายหอมนั้นไม่รู้มาก่อนว่า พระยาพานเป็นพระโอรสของพระยากง ทำให้พระยาพานโศกเศร้าเสียใจกับการกระทำของตนเพราะพระองค์ได้ทำบาปหนักไว้ถึงสองครั้งสองคราในเวลาใกล้เคียงกัน นั่นคือปิตุฆาตฆ่าพระบิดา และฆ่ายายหอมผู้มีบุญคุณเลี้ยงดูตนมาตั้งแต่เล็กจนโต

พระยาพาน จึงคิดหาหนทางไถ่บาปเพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบา ซึ่งในขณะนั้นได้มีพระอรหันต์ 5 องค์ธุดงค์ผ่านมาในเมืองศรีวิชัย พระองค์จึงรับสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปนิมนต์พระอรหันต์ทั้ง 5 องค์เข้ามาในพระราชวัง พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ท่านฟัง

ครั้นพระอรหันต์ทั้ง 5 องค์ทราบถึงความประสงค์ของพระยาพานที่ต้องการผ่อนบาปหนักให้เป็นเบาแล้ว ท่านก็กล่าวชี้แนะพระยาพานว่าการทำปิตุฆาตถือเป็นบาปหนัก ส่วนการฆ่าผู้มีบุญคุณเลี้ยงดูตนมาต้องตกนรกหมกไหม้ แต่พระองค์ไม่มีเจตนา และไม่ทราบมาก่อนว่าเป็นพระบิดา บาปกรรมก็ลดลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่หากประสงค์จะให้บาปกรรมบรรเทาลงบ้างพระองค์จงสร้างพระเจดีย์ที่สูงขนาดนกเขาเหินเพื่อเป็นการไถ่บาปเถิด

เมื่อพระยาพานได้รับคำแนะนำจากพระอรหันต์ทั้ง 5 องค์เช่นนั้น จึงเกณฑ์ไพร่พลสร้างพระสถูปเจดีย์ซึ่งพระยาพานก็ร่วมลงแรงสร้างอย่างไม่ย่อท้อจนพระเจดีย์ที่สูงขนาดเท่านกเขาเหินหรือพระปฐมเจดีย์สร้างเสร็จสมความมุ่งหวัง แล้วพระองค์ก็ได้บรรจุพระบรมธาตุเขี้ยวแก้วไว้ในองค์พระเจดีย์ เพื่อไถ่บาปที่ได้ฆ่าพระบิดา อีกทั้งพระองค์ยังได้สร้างพระโทนเจดีย์เพื่อไถ่บาปที่ฆ่ายายหอมผู้มีบุญคุณด้วย (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 31-36)

ตาราง 22 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระยากง-พระยาพาน จังหวัดนครปฐม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	9
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	แต่ภายหลังก็มาทราบความจริงว่ายายหอมนั้นไม่รู้มาก่อนว่า พระยาพานเป็นพระโอรสของพระยากง ทำให้พระยาพานโศกเศร้าเสียใจกับการกระทำของตน...ที่ทำบาปหนักไว้ถึงสองครั้งสองครานในเวลาใกล้เคียง	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- พระยาพานจึงตรงไปยังพระตำหนักของพระมเหสีแห่งเมืองศรีวิชัย หมายที่จะได้นางมาเป็นชายาของตน - เมื่อพระยาพานรู้ว่าตนเองได้ฆ่าพระบิดาของตนไปเสียแล้วก็รู้สึกโกรธเคืองยายหอมยิ่งนักที่ไม่เล่าความจริงให้ฟัง	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- พระเจ้ากรุงสุโขทัยจึงคิดที่จะรวบรวมเอาเมืองศรีวิชัยมาอยู่ใต้อำนาจการปกครองพระองค์ - ฝ่ายพระยากงเมื่อได้รับสาส์นท้าทายก็ตกลงเข้าทำศึกในครั้งนี้ด้วยความโมโหโกรธาเป็นยิ่งนัก	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วันหนึ่งในกรุงสุโขทัยเกิดเหตุการณ์โกลาหลอลหม่านกันไปทั่วเมือง เมื่อช้างของพระเจ้ากรุงสุโขทัยตกมันอาละวาดไล่ทำร้ายผู้คน	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- โหรหลวงได้ทำนายดวงชะตาของพระโอรสน้อยว่าพระโอรสเป็นผู้มีบุญญาธิการเก่งกล้าสามารถ แต่จะกระทำปิตุฆาตพระบิดาตนเอง - จนเหล่าเทพยดาอารักษ์ทั้งหลายเห็นการณ์ไม่ดีที่พระโอรสจะทำเรื่องเสื่อมเสียนำพระมารดามาเป็นชายา	3

ตาราง 22 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ต่อ)	- ฝ่ายพระยาพานได้ยินแมวแม่ลูกพูดเช่นนั้นก็รู้สึกแปลกใจและคิดได้ว่า หรือพระมเหสีของพระยากงจะเป็นมารดาของตน	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	9
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- พระยากงโกรธเคืองยิ่งนัก รับสั่งให้รีบนำพระโอรสไปทิ้งที่ป่าไผ่ ปล่อยให้แร้งกามาจิกกินเสียให้หมด - จึงสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปฆ่ายายหอมเสีย	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ฝ่ายพระยาพานเห็นช้างตกมันกำลังอาละวาดอยู่จึงกระโดดเข้าขวางทางและจับช้างเผือกเชือกนั้นไว้ได้อย่างง่ายดาย - จึงมีรับสั่งให้พระยาพานมหาอุปราชยกกองทัพไปตีเมืองศรีวิชัย	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	พระยาพาน จึงคิดหาหนทางไถ่บาปเพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบา...พระองค์จึงสร้างพระเจดีย์ที่สูงขนาดนกเขาเหินเพื่อเป็นการไถ่บาป	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	เคลื่อนกำลังไพร่พลออกสู่สนามรบด้วยพระองค์เอง	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงมีรับสั่งให้ทหารนำชายหนุ่มที่เก่งกล้ามาเข้าเฝ้าเพื่อขอให้มาทำงานรับราชการอยู่กับพระองค์	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- จึงแปลงกายเป็นแมวแม่ลูกอ่อนนอนให้ลูกกินนมขวางอยู่หน้าพระตำหนัก - พระยาพานจึงตั้งจิตอธิษฐานว่า หากพระมเหสีเป็นมารดาของตนจริงขอให้มีน้ำนมไหลออกมาด้วยเถิด	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง พระยากง-พระยาพาน จังหวัดนครปฐม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาพานทราบว่ายายหอมไม่ได้รู้เรื่องราวใดๆ เลยจึงเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ภายหลังก็มาทราบความจริงว่ายายหอมนั้นไม่รู้มาก่อนว่า พระยาพานเป็นพระโอรสของพระยากง ทำให้พระยาพานโศกเศร้าเสียใจกับการกระทำของตน...ที่ทำบาปหนักไว้ถึงสองครั้งสองคราในเวลาใกล้เคียง

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาพานชนะพระยากงแล้วจึงต้องการได้มเหสีของพระยากงเป็นชายา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาพานจึงตรงไปยังพระตำหนักของพระมเหสีแห่งเมืองศรีวิชัย หมายที่จะได้นางมาเป็นชายาของตน

1.2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาพานทราบว่าตนได้ฆ่าบิดาก็โกรธที่ยายหอมไม่บอกความจริง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระยาพานรู้ว่าตนเองได้ฆ่าพระบิดาของตนไปเสียแล้วก็รู้สึกโกรธเคืองยายหอมยิ่งนักที่ไม่เล่าความจริงให้ฟัง

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้ากรุงสุโขทัยต้องการรวบรวมเมืองต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้ากรุงสุโขทัยจึงคิดที่จะรวบรวมเอาเมืองศรีวิชัยมาอยู่ใต้อำนาจการปกครองพระองค์

1.2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยากงเมื่อได้รับสาส์นท้าทายเช่นนั้นก็ไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายพระยากงเมื่อได้รับสาส์นท้าทายก็ตกลงเข้าทำศึกในครั้งนี้ด้วยความโมโหโกรธาเป็นยิ่งนัก

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วันหนึ่งช้างของพระเจ้ากรุงสุโขทัยเกิดตกมัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งในกรุงสุโขทัยเกิดเหตุการณ์โกลาหลอลหม่านกันไปทั่วเมือง เมื่อช้างของพระเจ้ากรุงสุโขทัยตกมันอาละวาดไล่ทำร้ายผู้คน

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โหรหลวงได้ทำนายพระโอรส ดังปรากฏในข้อความว่า

...โหรหลวงได้ทำนายดวงชะตาของพระโอรสน้อยว่า พระโอรสเป็นผู้มีบุญญาธิการเก่งกล้าสามารถ แต่จะกระทำปิตุฆาตพระบิดาตนเอง

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เทวดาอารักษ์กลัวพระยาพานจะทำเรื่องเสื่อมเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนเหล่าเทพยดาอารักษ์ทั้งหลายเห็นการณ์ไม่ดีที่พระโอรสจะทำเรื่องเสื่อมเสียพระมารดามาเป็นชายา

1.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาพานได้ยินแมวพูด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายพระยาพานได้ยินแมวแม่ลูกพูดเช่นนั้นก็รู้สึกแปลกใจและคิดได้ว่าหรือพระมเหสีของพระยากงจะเป็นมารดาของตน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโหรทำนายเช่นนั้นพระยากงจึงสั่งให้นำโอรสไปทิ้งเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยากงโกรธเคืองยิ่งนัก รับสั่งให้รีบนำพระโอรสไปทิ้งที่ป่าไผ่ ปล่อยให้แร้งกามาจิกกินเสียให้หมด

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาพานทราบว่าตนเองฆ่าบิดาเสียแล้วจึงโกรธยายหอมและสั่งลงโทษยายหอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปฆ่ายายหอมเสีย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาพานสามารถจับช้างที่กำลังตกมันได้ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายพระยาพานเห็นช้างตกมันกำลังอาละวาดอยู่จึงกระโดดเข้าขวางทางและจับช้างเผือกเชือกนั้นไว้ได้อย่างง่ายดาย

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้ากรุงสุโขทัยต้องการรวบรวมหัวเมืองต่างๆ จึงให้พระยาพานออกรบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงมีรับสั่งให้พระยาพานมหาอุปราชยกกองทัพไปตีเมืองศรีวิชัย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาพานทราบความจริงจึงคิดไถ่บาป ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาพาน จึงคิดหาหนทางไถ่บาปเพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบา...พระองค์จึงสร้างพระเจดีย์ที่สูงขนาดนกเขาเหินเพื่อเป็นการไถ่บาป

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือพระยากงเมื่อได้รับสาส์นท้ารบจึงออกรบด้วยพระองค์เอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เคลื่อนกำลังไพร่พลออกสู่สนามรบด้วยพระองค์เอง

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาพานจับช้างตกมันได้จึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงมีรับสั่งให้ทหารนำชายหนุ่มที่เก่งกล้ามาเข้าเฝ้าเพื่อขอให้มาทำงานรับราชการอยู่กับพระองค์

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.6.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเทวดากลัวว่าพระยาพานจะทำเรื่องเสื่อมเสียจึงแปลงร่างเป็นแมว ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงแปลงกายเป็นแมวแม่ลูกอ่อนนอนให้ลูกกินนมขวางอยู่หน้าพระตำหนัก

2.6.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาพานได้ยินแมวพูดเช่นนั้นจึงตั้งจิตอธิษฐาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาพานจึงตั้งจิตอธิษฐานว่า หากพระมเหสีเป็นมารดาของตนจริงขอให้มีน้ำนมไหลออกมาด้วยเถิด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระยากง-พระยาพาน จังหวัดนครปฐมสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง, ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง), ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

หลวงพ่อวัดไร่ขิง

เรื่องราวของพระพุทธรูป 5 พี่น้อง ที่เล่าสืบกันมาว่าทุกองค์พร้อมใจกันลอยน้ำมาจากทางเหนือ เพื่อจะช่วยปลดเปลื้องทุกข์ให้คนเมืองใต้ บัดนี้เรื่องราวได้ดำเนินมาจนถึง พระพุทธรูปองค์สุดท้ายที่ลอยมาตามแม่น้ำนครชัยศรี และขึ้นประดิษฐานที่วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ชาวบ้านขนานนามท่านว่า "หลวงพ่อวัดไร่ขิง"

ความเป็นมาของหลวงพ่อวัดไร่ขิงนั้น มีตำนานเรื่องหนึ่งที่เล่าสืบกันมาว่า ในสมัยที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็น พระธรรมราชานุวัตร ในปี พ.ศ.2394 นั้น ท่านได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นไปครองวัดศาลาปูนวรวิหาร อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเจ้าคณะใหญ่กรุงเก่า วันหนึ่งท่านได้ลงไปที่วัดไร่ขิง เมื่อท่านเข้าไปในพระอุโบสถกราบพระประธานแล้ว ท่านก็ได้สนทนากับเจ้าอาวาสวัดไร่ขิงว่า "โบสถ์ใหญ่โต แต่พระประธานเล็กไปหน่อย" เจ้าอาวาสวัดไร่ขิงกราบเรียนท่านว่า "วัดไร่ขิงเป็นวัดจนๆ ไม่สามารถสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ๆ ได้" เมื่อทราบดังนั้นท่านจึงบอกว่าที่วัดของท่านมีอยู่องค์หนึ่งให้เจ้าอาวาสไปอัญเชิญมาได้ เมื่อสมเด็จฯ กลับไปแล้วไม่นาน เจ้าอาวาสวัดไร่ขิงพร้อมทั้งกรรมการวัดได้เดินทางไปยังวัดศาลาปูน และอัญเชิญพระพุทธรูปดังกล่าวลงแพที่ใช้ไม้ไผ่มัดล่องลงมาตามลำน้ำเจ้าพระยา เข้าแม่น้ำนครชัยศรี จนกระทั่งถึงวัดไร่ขิง ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันทำพิธีอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาประดิษฐานเป็นพระประธานในอุโบสถแทนองค์เดิมตั้งแต่นั้นมา และขนานนามพระพุทธรูปองค์ใหม่นี้ตามนามของวัดว่า "หลวงพ่อวัดไร่ขิง" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม)

ตาราง 23 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	วัดไร่ขิงเป็นวัดจนๆ ไม่สามารถสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ๆ ได้	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	โบสถ์ใหญ่โต แต่ พระประธานเล็กไปหน่อย	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ท่านจึงบอกว่าที่วัดของท่านมีอยู่องค์หนึ่งให้เจ้าอาวาสไปอัญเชิญมาได้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วัดไร่ขิงไม่มีพระประธานองค์ใหญ่ๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วัดไร่ขิงเป็นวัดจนๆ ไม่สามารถสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ๆ ได้

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วัดไร่ขิงมีพระประธานไม่เหมาะสมกับอุโบสถ ดังปรากฏในข้อความว่า

...โบสถ์ใหญ่โต แต่ พระประธานเล็กไปหน่อย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วันหนึ่งมีเจ้าอาวาสจากวัดศาลาปูนวรวิหาร เห็นว่าพระประธานในอุโบสถเล็กเกินไปจึงให้ไปอัญเชิญพระพุทธรูปจากวัดของท่าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท่านจึงบอกว่าที่วัดของท่านมีอยู่องค์หนึ่งให้เจ้าอาวาสไปอัญเชิญมาได้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องหลวงพ่อวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

ศาลายา

ตำนานจาก คนเก่าคนแก่ของมหาวิทยาลัยมหิดล ว่า พื้นที่ในเขต "ศาลายา" คือชื่อตำบลหนึ่งที่ตั้งอยู่ใน จังหวัดนครปฐม และปัจจุบันที่ดินส่วนหนึ่งของตำบลศาลายา ก็เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยมหิดล ในอดีตศาลายานี้ขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งซ่องโจรและเลื่องลือกันว่า "ผีดุ" มักปรากฏตัวให้ใครต่อใครเห็นอยู่เป็นประจำ ในอดีตคนเก่าแก่เล่าว่า "ศาลายา" เป็นที่เปลี่ยว ห่างไกลความเจริญมาก ยังไม่มีถนนหนทางตัดผ่าน ทำให้ชาวบ้านในละแวกนั้นเวลาป่วยไข้ไม่มีใครกล้าออกไปหาหมอ จึงมีผู้เมตตาสร้างศาลาให้หลังหนึ่ง และนำเอาสมุนไพรที่รักษาโรคได้มาแขวนไว้เป็นทานให้คนเอาไปใช้รักษา ใครต้องการยาอะไรก็จะไปเลือกหาเอาที่ศาลานั้น จึงเรียกที่แห่งนั้นว่า "ศาลายา" เรื่อยมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม)

ตาราง 24 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลายา จังหวัดนครปฐม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	"ศาลายา" เป็นที่เปลี่ยว ห่างไกลความเจริญมาก ยังไม่มีถนนหนทางตัดผ่าน ทำให้ชาวบ้านในละแวกนั้นเวลาป่วยไข้ไม่มีใครกล้าออกไปหาหมอ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงมีผู้เมตตาสร้างศาลาให้หลังหนึ่ง และนำเอาสมุนไพรที่รักษาโรคได้มาแขวนไว้เป็นทาน ให้คนเอาไปใช้รักษา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลายา จังหวัดนครปฐม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บริเวณนี้แต่เดิมเปลี่ยวและห่างไกลความเจริญ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ศาลายา เป็นที่เปลี่ยว ห่างไกลความเจริญมาก ยังไม่มีถนนหนทางตัดผ่าน ทำให้ชาวบ้านในละแวกนั้นเวลาป่วยไข้ไม่มีใครกล้าออกไปหาหมอ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีผู้เมตตาสร้างศาลาและนำยาสมุนไพรมาแขวนไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงมีผู้เมตตาสร้างศาลาให้หลังหนึ่ง และนำเอาสมุนไพรที่รักษาโรคได้มาแขวนไว้เป็นทาน ให้คนเอาไปใช้รักษา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องศาลายา จังหวัดนครปฐม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดนนทบุรี

พระนางเรือล่ม

ณ ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา วัดกู้ ซึ่งตั้งอยู่ใน ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในอดีตสถานที่นี้คือ จุดเกิดโศกนาฏกรรมครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ ยุคแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 เหตุครั้งนั้นทำให้พระนางอันเป็นที่รักยิ่งของเจ้าแผ่นดินต้องมาสังเวยชีวิตสิ้นพระชนม์ลง ณ กลางแม่น้ำนั้น

เล่ากันว่าขณะกำลังงมค้นหาพระศพในวันที่เรือพระที่นั่งล่ม โดยชาวบ้านแถวนั้นทนเห็นเหตุการณ์ไม่ไหว พยายามช่วยลงมางมค้นหาพระศพก็เกิดเหตุอัศจรรย์ที่หาเท่าไหร่ก็ไม่พบ ถึงขนาดทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ก็ไม่สามารถพบพระศพ จึงต้องไปเชิญหลวงจีนท่านหนึ่งนามว่าสกเห็ง ซึ่งมีญาณทางวิปัสสนานั่งทางในมาทำการเสี่ยงทาย โดยเสกถ้วยน้ำชาให้ลอยไปตามกระแสน้ำหากถ้วยชาจมลงตรงจุดใด ก็ให้ชาวบ้านและทหารช่วยกันลงไปงมหา ซึ่งในที่สุดก็สามารถหาพระศพจนพบ ลักษณะพระศพที่เห็นนำความเศร้าสลดมาสู่สายตาผู้พบเห็นยิ่งนัก เป็นภาพพระนางโอบพระธิดาไว้แนบอก และพระศพที่พบก็จมอยู่ใต้ซากเรือพระที่นั่งนั่นเอง

เพราะเหตุที่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาฯ ทรงสิ้นพระชนม์จากเรือพระที่นั่งล่มที่หน้าวัดกู้ กลางลำน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี ชาวบ้านจึงได้ร่วมใจตั้งศาลพระนางเรือล่มขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์ว่าครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ บริเวณนี้เคยเป็นสถานที่กู้พระศพของพระองค์ ซึ่งต่อมาหลังจากผ่านเหตุการณ์นี้มานานมากแล้ว ก็ยังเกิดเรื่องเล่าถึงดวงวิญญาณพระนางเรือล่มตามมามากมายมีผู้พบเห็น และร่วมอยู่ในเหตุการณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของดวงพระวิญญาณพระนางเรือล่มหลายครั้ง โดยชาวบ้านในละแวกวัดเล่าว่า ในสมัยก่อนที่หน้าศาลของพระนางเรือล่ม มักมีเรื่องแปลก ๆ เกิดขึ้นเสมอโดยหลาย ๆ ครั้งจะมีฝูงจระเข้ว่ายน้ำมาคำนับที่หน้าศาลอยู่เป็นประจำ ทั้งที่ปกติจระเข้มักว่ายอยู่ใต้น้ำ แต่อาจเป็น เพราะจระเข้รับรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์ท่าน ดังนั้นเวลาว่ายน้ำผ่านหน้าศาลทีไร จระเข้ทุกตัวเป็นต้องลอยตัวขึ้นมาคำนับทุกครั้งไปนอกจากนี้ยังเคยเกิดเหตุการณ์แปลก ๆ ขึ้นกับคนต่างถิ่น ที่ไม่เคยรู้จักเรื่องราวของพระองค์ท่าน บางคนดั้นด้นมาที่วัดกู้ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยมา ก็เพราะเขาฝันว่ามีผู้หญิงสูงศักดิ์ท่านหนึ่งมาเข้าฝันบอกให้มาที่วัดกู้แล้วจะมีโชค เมื่อมาถึงก็ต้องตกตะลึง เมื่อมาเห็นภาพ และพระรูปปั้นที่อยู่ในศาลนั้นเหมือนกับผู้หญิงในความฝันไม่ผิดเพี้ยน

อาถรรพณ์จากความศักดิ์สิทธิ์ของพระนางเรือล่มยังมีเล่ากันต่อมาอีกว่า เคยมีบางคนลบหลู่ไม่เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์ พูดจาดูหมิ่นขณะพูดจบไม่ทันไรก็มีอาการแปลก ๆ เกิดขึ้นโดยจู่ ๆ ก็วิ่งไปที่ท่าน้ำไม่รู้เนื้อรู้ตัวทำท่าจะกระโดดน้ำตาย หรืออย่างบางคนที่ชอบมาท้าสาบานที่ศาลของพระองค์ว่า ถ้าผิดจริงขอให้จมน้ำตาย ปรากฏว่าได้ตายสมใจ โดยตายอยู่ในอ่างน้ำตื้น ๆ ทุกวันนี้ชาวบ้านแถบ จังหวัดนนทบุรี และผู้ที่มาจากต่างจังหวัดยังคงแวะเวียนมากราบไหว้พระนางเรือล่มที่ศาลอยู่ ตลอดเวลา สิ่งที่นิยมนำมาถวายพระองค์ท่านก็คือกล้วยเผา มะพร้าวอ่อน และพวงมาลัยมะลิสดส่วนศาลที่เห็นในปัจจุบันจะมี 2 ศาล คือศาลที่อยู่ริมน้ำกับศาลที่ตั้งอยู่ภายในวัด ซึ่งศาลนี้อันที่จริงเป็นศาลเดิม เมื่อร้อยกว่าปีก่อน ศาลนี้เดิมก็อยู่ริมน้ำ แต่เพราะเวลาผ่านไปทำให้ดินทับถมกลายเป็นแผ่นดินงอกใหม่ ศาลนี้เลยกลายเป็นตั้งอยู่บนดินไป (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี)

ตาราง 25 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องพระนางเรือล่ม จังหวัดนนทบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ลักษณะพระศพที่เห็นนำความเศร้าสลดมาสู่สายตาผู้พบเห็นยิ่งนัก	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- เล่ากันว่าขณะกำลังงมค้นหาพระศพในวันที่เรือพระที่นั่งล่ม โดยชาวบ้านแถวนั้นทนเห็นเหตุการณ์ไม่ไหว พยายามช่วยลงมางมค้นหาพระศพก็เกิดเหตุอัศจรรย์ที่หาเท่าไหร่ก็ไม่พบ - เพราะเหตุที่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาฯ ทรงสิ้นพระชนม์จากเรือพระที่นั่งล่มที่หน้าวัดกู้กลางลำน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี	2

ตาราง 25 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ก็ยังเกิดเรื่องเล่าถึงดวงวิญญาณพระนางเรือล่มตามมามากมายมีผู้พบเห็น และร่วมอยู่ในเหตุการณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของดวงพระวิญญาณพระนางเรือล่มหลายครั้ง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ชาวบ้านจึงได้ร่วมใจตั้งศาลพระนางเรือล่มขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ก็ไม่สามารถพบพระศพ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- จึงต้องไปเชิญหลวงจีนท่านหนึ่งนามว่าสกเห็ง ซึ่งมีญาณทางวิปัสสนานั่งทางในมาทำการเสี่ยงทาย โดยเสกถ้วยน้ำชาให้ลอยไปตามกระแสน้ำหากถ้วยชาจมลงตรงจุดใด ก็ให้ชาวบ้านและทหารช่วยกันลงไปงมหา -ชาวบ้านแถบจังหวัดนนทบุรี และผู้ที่มาจากต่างจังหวัดยังคงแวะเวียนมากราบไหว้พระนางเรือล่มที่ศาลอยู่ตลอดเวลา	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระนางเรือล่ม จังหวัดนนทบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระศพที่เห็นนำความเศร้ามาให้กับผู้ที่พบเห็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ลักษณะพระศพที่เห็นนำความเศร้าสลดมาสู่สายตาผู้พบเห็นยิ่งนัก

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านมาช่วยงมหาพระศพก็ไม่พบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เล่ากันว่าขณะกำลังงมค้นหาพระศพในวันที่เรือพระที่นั่งล่ม โดยชาวบ้านแถวนั้นทนเห็นเหตุการณ์ไม่ไหว พยายามช่วยลงมางมค้นหาพระศพก็เกิดเหตุอัศจรรย์ที่หาเท่าไหร่ก็ไม่พบ

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือพระที่นั่งล่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพราะเหตุที่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาฯ ทรงสิ้นพระชนม์จากเรือพระที่นั่งล่มที่หน้าวัดกู้ กลางลำน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ดวงวิญญาณของพระนางเรือล่มยังอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็ยังเกิดเรื่องเล่าถึงดวงวิญญาณพระนางเรือล่มตามมามากมายมีผู้พบเห็น และร่วมอยู่ในเหตุการณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของดวงพระวิญญาณพระนางเรือล่มหลายครั้ง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านร่วมใจกันตั้งศาลเพียงตาขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านจึงได้ร่วมใจตั้งศาลพระนางเรือล่มขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การค้นหาพระศพในครั้งนี้เป็นไปด้วยความยากลำบาก ต้องเชิญหมอมาทำพิธีทางไสยศาสตร์ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ก็ไม่สามารถพบพระศพ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จนในที่สุดต้องใช้อำนาจเหนือธรรมชาติในการค้นหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงต้องไปเชิญหลวงจีนท่านหนึ่งนามว่า สกเห็ง ซึ่งมีญาณทางวิปัสสนานั่งทางในมาทำการเสี่ยงทาย โดยเสกถ้วยน้ำชาให้ลอยไปตามกระแสน้ำหากถ้วยชาจมลงตรงจุดใดก็ให้ชาวบ้านและทหารช่วยกันลงไปงมหา

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านที่ผ่านมาแถบนี้จะแวะเวียนมากราบไหว้พระนางเพื่อขอพร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านแถบจังหวัดนนทบุรี และผู้ที่มาจากต่างจังหวัดยังคงแวะเวียนมากราบไหว้พระนางเรือล่มที่ศาลอยู่ตลอดเวลา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระนางเรือล่ม จังหวัดนนทบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง และ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

มอญปากเกร็ด

ในการอพยพของมอญอย่างน้อย 2 ครั้ง ที่พระเจ้าแผ่นดินโปรดฯ พระราชทานที่ทำกินให้แก่ชาวมอญที่ปากเกร็ด ครั้งแรก ใน พ.ศ.2316 สมัยกรุงธนบุรี มีเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) เป็นหัวหน้า ดังความในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า"ฝ่ายพวกรามัญที่ หนีพม่ามานั้น พระยาเจ่ง ตละเสี้ยง ตละเกล็บ กับพระยากลางเมือง ซึ่งหนีเข้ามาครั้งกรุงเก่า พม่าตีกรุงได้นำตัวกลับไป และสมิงรามัญ นายไพร่ทั้งปวงพาครัวเข้ามาทุกด่านทุกทาง ให้ข้าหลวงไปรับมาถึงพระนครพร้อมกัน แล้วทรงพระกรุณาให้ตั้งบ้านเรือนอยู่แขวงเมืองนนท์บ้าง เมืองสามโคกบ้าง แต่ฉกรรจ์จัดได้สามพัน โปรดให้หลวงบำเรอศักดิ์ครั้งกรุงเก่า เป็นเชื้อรามัญให้เป็นพระยารามัญวงศ์เรียกว่า จักรีมอญ ควบคุมกองมอญใหม่ทั้งสิ้น และโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราภูมิคุ้มห้ามสรรพากรขนอนตลาดทั้งปวง ให้ค้าขายทำมาหากินเป็นสุข" ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.2357 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 พม่าบังคับใช้แรงงานมอญอย่างหนัก ชาวมอญได้รับความเดือดร้อนจึงก่อกบฏขึ้น และอพยพเข้ามายังไทย"พวกมอญที่เมืองเมาะตะมะถูกพม่ากดขี่หนักเข้า จึงพร้อมใจกันจับเจ้าเมืองกรมการพม่าฆ่าเสีย แล้วพากันอพยพครอบครัวเข้ามาในพระราชอาณาจักร เดินเข้ามาทางเมืองตากบ้าง ทางเมืองอุทัยธานีบ้าง แต่โดยมากมาทางด่านพระเจดีย์ 3 องค์ เข้าแขวงเมืองกาญจนบุรี เมื่อได้ทรงทราบข่าวว่า ครัวมอญอพยพเข้ามาจึงโปรดให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จขึ้นไปคอยรับครัวมอญอยู่ที่เมืองนนทบุรี จัดจากและไม้ปลูกสร้างบ้านเรือน และเสบียงอาหารของพระราชทานขึ้นไปพร้อมเสร็จ ทางเมืองกาญจนบุรีโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎฯ คุมไพร่พลสำหรับป้องกันครัวมอญ และเสบียงอาหารของพระราชทานออกไปรับครัวมอญทางหนึ่ง"ชาวมอญที่อพยพมาทั้ง 2 ครั้งนี้เองที่สืบทอดมาเป็นชาวไทยเชื้อสายมอญปากเกร็ดในปัจจุบัน โดยเฉพาะการอพยพเข้ามาของเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ในขณะนั้นบ้านเมืองเพิ่งฟื้นตัวจากสงครามคราวเสียกรุง พลเมืองไทยยังมีน้อย รัฐต้องการแรงงานทำการเกษตรและป้องกันประเทศ ชาวมอญจึงกลายเป็นกำลังสำคัญของกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินจึงโปรดฯให้พญาเจ่งยกไพร่พลไปตั้งบ้านเรือนที่ปากเกร็ด คอยสกัดทัพพม่าที่อาจยกเข้าทางด้านทิศเหนือ รวมทั้งดูแลด่านขนอนที่แขวงเมืองนนท์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี)

ตาราง 26 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง มอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ในการอพยพของมอญอย่างน้อย 2 ครั้ง - พวกมอญที่เมืองเมาะตะมะถูกพม่ากดขี่หนักเข้า - ในขณะนั้นบ้านเมืองเพิ่งฟื้นตัวจากสงคราม คราวเสียกรุง พลเมืองไทยยังมีน้อย รัฐต้องการแรงงานทำการเกษตรและป้องกันประเทศ	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงพร้อมใจกันจับเจ้าเมืองกรมการพม่าฆ่าเสีย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- พระเจ้าแผ่นดินโปรดฯ พระราชทานที่ทำกินให้แก่ชาวมอญที่ปากเกร็ด - เมื่อได้ทรงทราบข่าวว่า ครัวมอญอพยพเข้ามา... รับครัวมอญอยู่ที่เมืองนนทบุรี จัดจากและไม้ปลูกสร้างบ้านเรือน และเสบียงอาหารของพระราชทานขึ้นไปพร้อมเสร็จ - ชาวมอญจึงกลายเป็นกำลังสำคัญของกรุงธนบุรี	3
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	แล้วพากันอพยพครอบครัวเข้ามาในพระราชอาณาจักร	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง มอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวมอญถูกพม่ารุกรานจึงมีการอพยพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในการอพยพของมอญอย่างน้อย 2 ครั้ง

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมืองเมาะตะมะถูกพม่ากดขี่จึงอพยพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พวกมอญที่เมืองเมาะตะมะถูกพม่ากดขี่หนักเข้า

1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ รัฐไทยมีความต้องการแรงงานในการพัฒนาประเทศ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในขณะนั้นบ้านเมืองเพิ่งฟื้นตัวจากสงครามคราวเสียกรุง พลเมืองไทยยังมีน้อย รัฐต้องการแรงงานทำการเกษตรและป้องกันประเทศ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ด้วยความแค้นที่ถูกพม่ารังแกชาวมอญจึงจับคนสำคัญของพม่าฆ่าเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงพร้อมใจกันจับเจ้าเมืองกรมการพม่าฆ่าเสีย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวมอญอพยพเข้ามาได้รับความช่วยเหลือจากพระเจ้าแผ่นดินของรัฐไทย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าแผ่นดินโปรดฯ พระราชทานที่ทำกินให้แก่ชาวมอญที่ปากเกร็ด

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าแผ่นดินของรัฐไทยให้ความช่วยเหลือชาวมอญ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อได้ทรงทราบข่าวว่า ครัวมอญอพยพเข้ามา...รับครัวมอญอยู่ที่เมืองนนทบุรี จัดจากและไม้ปลูกสร้างบ้านเรือน และเสบียงอาหารของพระราชทานขึ้นไปพร้อมเสร็จ

2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวมอญจึงเป็นกำลังสำคัญ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวมอญจึงกลายเป็นกำลังสำคัญของกรุงธนบุรี

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวมอญถูกพม่ากดขี่จึงอพยพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วพากันอพยพครอบครัวเข้ามาในพระราชอาณาจักร

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง มอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

พระอุปคุตปราบมารที่วัดตึก

วันเพ็ญพุธ เชื่อกันว่าเป็นวันที่พระอุปคุต หรือพระเถระในตำนานล้านนา ผู้จำพรรษาอยู่ใต้สะดือทะเล จะจำแลงกายเป็นสามเณรขึ้นมาโปรดสัตว์ ซึ่งจะเนรมิตกายเป็นสามเณรน้อยออกบิณฑบาตในวันเพ็ญพุธ พระอุปคุตมีอยู่ในดินแดนพระพุทธศาสนาของชาวล้านนา พม่า มอญ ไทยใหญ่ ในพม่าเรียกขานว่าพระบัวเข็ม ปางสมาธิ เชื่อว่าช่วยให้มีปัญญาดีจิตใจผ่องใส ส่วนทางตอนเหนือของไทยนิยมบูชาปางจกบาตร เนื่องจากเชื่อว่าช่วยคุ้มครองจากภัย มีทรัพย์ และจะจัดงานตักบาตรเที่ยงคืนจนกลายเป็นประเพณีวันเป็งปุ๊ดหรือเพ็ญพุธ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี)

ตาราง 27 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระอุปคุตปราบมารที่วัดตึก จังหวัดนนทบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	วันเพ็ญพุธ เชื่อกันว่าเป็นวันที่พระอุปคุต ... ผู้จำพรรษาอยู่ใต้สะดือทะเล จะจำแลงกาย เป็นสามเณรขึ้นมาโปรดสัตว์ ซึ่งจะเนรมิตกาย เป็นสามเณรน้อยออกบิณฑบาต	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	จัดงานตักบาตรเที่ยงคืนจนกลายเป็นประเพณีวันเป็งปุ๊ดหรือเพ็ญพุธ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระอุปคุตปราบมารที่วัดตึก จังหวัดนนทบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระอุปคุตจำแลงเป็นสามเณรมายังเมืองมนุษย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันเพ็ญพุธ เชื่อกันว่าเป็นวันที่พระอุปคุต ... ผู้จำพรรษาอยู่ใต้สะดือทะเล จะจำแลงกายเป็นสามเณรขึ้นมาโปรดสัตว์ ซึ่งจะเนรมิตกายเป็นสามเณรน้อยออกบิณฑบาต

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวบ้านทราบจึงต้องการทำบุญดังนั้นจึงมีการตักบาตรตอนเที่ยงคืน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จัดงานตักบาตรเที่ยงคืนจนกลายเป็นประเพณีวันเป็งปุ๊ดหรือเพ็ญพุธ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระอุปคุตปราบมารที่วัดตึก จังหวัดนนทบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดปทุมธานี

เตาสามโคก

กล่าวถึงครอบครัวชาวมอญครอบครัวหนึ่ง มีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา ทั้งสองมีลูกชายด้วยกันสองคน คนพี่ชื่อ แมะกะลอย มีนิสัยโอบอ้อมอารี ใจบุญ ซื่อสัตย์สุจริต และขยันหมั่นเพียร ส่วนคนน้องชื่อว่า แมะกะเล็ต มีนิสัยหยาบคาย คดโกง อิจฉาริษยา เกียจคร้าน และชอบคบแต่คนพาล

เมื่อทั้งสองแต่งงานมีครอบครัวกันแล้ว ต่างก็ประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาเช่นเดียวกับพ่อแม่ โดยแยกครอบครัวออกมาอยู่อย่างเป็นสัดส่วนเฉพาะครอบครัวของตน แต่ก็ยังคงอยู่ใกล้ๆ กับบ้านของพ่อแม่

แต่เนื่องจากบริเวณที่จะสร้างเตาเผานั้นเป็นที่ลุ่ม เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำก็จะท่วม พ่อจึงบอกให้ลูกๆ ขุดดินถมโคกให้สูงขึ้นเสียก่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วมถึง จากนั้นจึงสร้างเตาเผาสำหรับเผาเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งลูกชายทั้งสองคนรับฟังและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยต่างคนต่างก็ขุดดินถมโคกให้สูงขึ้น แล้วสร้างเตาเผาอยู่ใกล้เคียงกัน

เมื่อต่างคนต่างสร้างเตาเผาของตนเรียบร้อยแล้ว แมะกะลอย ผู้พี่ และภรรยาก็ตั้งใจทำเครื่องปั้นดินเผาด้วยความละเอียด ประณีต และสวยงาม เพราะขั้นตอนในการเผาของเขาทำให้เครื่องปั้นดินเผาสุกอย่างพอเหมาะพอดี สีสวย และมีคุณภาพ ทำให้เครื่องปั้นดินเผาของแมะกะลอยขายดี เป็นที่นิยมชมชอบของลูกค้า ครอบครัวของเขาจึงมีฐานะร่ำรวยขึ้นอย่างรวดเร็ว กิจการเครื่องปั้นดินเผาของครอบครัวก็เจริญรุ่งเรืองขึ้น

ต่างกับ แมะกะเล็ต น้องชายที่ทำเครื่องปั้นดินเผาอย่างหยาบๆ ไม่มีความประณีตสวยงาม และมีคุณภาพต่ำ ทำให้เครื่องปั้นดินเผาของเขาขายไม่ได้ ส่วนกิจการของครอบครัวก็ทรุดตัวลงเรื่อยๆ แต่แทนที่ แมะกะเล็ต จะปรับปรุงการทำงานของตนเอง เขากลับโทษพี่ชายที่ทำสินค้าออกมาดีเกินไป เป็นเหตุให้สินค้าของเขาขายไม่ได้ และด้วยความอิจฉาริษยา เขาจึงคิดที่จะทำลายกิจการของพี่ชาย

ดังนั้น ในคืนหนึ่ง แมะกะเล็ต ก็พาพรรคพวกอันธพาลทั้งหลายของเขา แอบเข้าไปจุดไฟเผาโรงเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาของพี่ชายจนวอดวาย รวมทั้งช่วยกันทุบเตาเผาและเครื่องปั้นดินเผาที่เสร็จสมบูรณ์แล้วจนแตกละเอียด ไม่สามารถใช้งานหรือนำไปขายได้

จนรุ่งเช้า แมะกะลอย กับภรรยาจึงมาพบกับความเสียหายซึ่งเขาก็รู้ว่าเป็นฝีมือของน้องชายกับเพื่อนๆ อันธพาล แต่ก็ไม่ได้โกรธแค้นหรือคิดอาฆาตพยาบาทน้องชายแต่อย่างใด ได้แต่พาพ่อแม่ไปดูที่เกิดเหตุด้วยความเสียใจ

หลังจากสูญเสียโรงเตาเผาเครื่องปั้นดินเผา แมะกะลอย ก็เริ่มขุดดินมาถมเป็นโคกสูงแล้วสร้างเตาเผาขึ้นมาใหม่ แต่ครั้งนี้เขาสร้างให้อยู่ใกล้ๆ บ้าน เพื่อดูแลได้อย่างสะดวกและปลอดภัย จากนั้นเขาก็เริ่มลงมือผลิตเครื่องปั้นดินเผาตามขั้นตอนเดิมทุกประการ ในที่สุดกิจการของเขาก็กลับมาเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ

จากการที่แมะกะลอยเป็นผู้มีศีลธรรมประพฤติตนเป็นคนดีมีศีลธรรม และเลี้ยงดูพ่อแม่ที่แก่ชราด้วยความกตัญญู ส่งผลให้กิจการเครื่องปั้นดินเผาของเขามีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่าเดิมหลายเท่านัก ผลิตออกมาเท่าไหร่ก็ขายได้หมด ไม่พอกับความต้องการของลูกค้า

ผิดกับแมะกะเล็ต เขาคิดว่าเมื่อทำลายเตาเผาและเครื่องปั้นดินเผาของพี่ชายแล้วกิจการของเขาจะต้องเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น แต่เหตุการณ์กลับตรงกันข้าม เขาขายเครื่องปั้นดินเผาไม่ได้เลยสักชิ้น กิจการของครอบครัวก็มีแต่ทรุดลงเรื่อยๆ ฐานะก็ยากจนยิ่งกว่าเดิม ทำให้แมะกะเล็ตกับภรรยาได้รับความลำบากอย่างแสนสาหัส ครั้นจะเอ่ยปากขอความช่วยเหลือกับพี่ชายก็ละอายแก่ใจจึงตัดสินใจทิ้งอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาพาครอบครัวย้ายไปอยู่ที่อื่นแต่เขาก็ยังคงใช้ชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ยากลำบากเช่นเดิม

ในที่สุด แมะกะเล็ต ก็สำนึกตัวได้และพาครอบครัวมากราบขอโทษพี่ชาย ฝ่ายแมะกะลอยรู้ว่าน้องชายได้กลับตัวกลับใจเป็นคนดี และกลับมาทำอาชีพเดิมอีกครั้ง เขาก็ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือน้องชายทุกอย่างทั้งสนับสนุนในเรื่องเงินทุน แนะนำกลวิธีในการผลิต ตลอดจนให้ตั้งตนอยู่ในคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบลูกค้า และผลิตสินค้าอย่างมีคุณภาพ จนกระทั่งแมะกะเล็ตมีกิจการเครื่องปั้นดินเผาที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นเรื่อยๆ

ด้วยเหตุที่แมะกะลอย และแมะกะเล็ตถมโคกเพื่อสร้างเตาเผาถึงสามโคก บริเวณนี้จึงได้ชื่อว่า "บ้านสามโคก เมืองสามโคก และจังหวัดปทุมธานี" ในปัจจุบัน (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 19-23)

ตาราง 28 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เตาสามโคก จังหวัดปทุมธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ในที่สุด แมะกะเล็ต ก็สำนึกตัวได้ - ฝ่ายแมะกะลอย รู้ว่าน้องชายได้กลับตัวกลับใจเป็นคนดี	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- เขากลับโทษพี่ชายที่ทำสินค้าออกมาดีเกินไป เป็นเหตุให้สินค้าของเขาขายไม่ได้ และด้วยความอิจฉาริษยา - จนรุ่งเช้า แมะกะลอย กับภรรยาจึงมาพบกับความเสียหายซึ่งเขาก็รู้ว่าเป็นฝีมือของน้องชายกับเพื่อนๆ - แมะกะเล็ต เขาคิดว่าเมื่อทำลายเตาเผาและเครื่องปั้นดินเผาของพี่ชายแล้ว... กิจการของครอบครัวก็มีแต่ทรุดลงเรื่อยๆ ฐานะก็ยากจนยิ่งกว่าเดิม	3
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แต่เนื่องจากบริเวณที่จะสร้างเตาเผานั้นเป็นที่ลุ่ม เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำก็จะท่วม	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	เขาจึงคิดที่จะทำลายกิจการของพี่ชาย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	เขาก็ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือน้องชายทุกอย่าง ทั้งสนับสนุนในเรื่องเงินทุน แนะนำกลวิธีในการผลิต	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	แต่ก็ไม่ได้โกรธแค้นหรือคิดอาฆาตพยาบาทน้องชายแต่อย่างใด	1

ตาราง 28 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
4. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- หลังจากสูญเสียโรงเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาแมะกะลอย ก็เริ่มขุดดินมาถมเป็นโคกสูงแล้วสร้างเตาเผาขึ้นมาใหม่ - ตัดสินใจทิ้งอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาพาครอบครัวย้ายไปอยู่ที่อื่นแต่เขาก็ยังคงใช้ชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ยากลำบากเช่นเดิม	2
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	พาครอบครัวมากราบขอโทษพี่ชาย	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	พ่อจึงบอกให้ลูกๆ ขุดดินถมโคกให้สูงขึ้นเสียก่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วมถึง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เตาสามโคก จังหวัดปทุมธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แมะกะเล็ตแกล้งพี่ชายแต่พี่ไม่โกรธกลับให้ความช่วยเหลือเขาในที่สุดเขาก็สำนึก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุด แมะกะเล็ต ก็สำนึกตัวได้

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พี่ชายทราบว่าน้องชายสำนึกได้แล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายแมะกะลอย รู้ว่าน้องชายได้กลับตัวกลับใจเป็นคนดี

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ น้องชายอิจฉาพี่ชาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขากลับโทษพี่ชายที่ทำสินค้าออกมาดีเกินไป เป็นเหตุให้สินค้าของเขาขายไม่ได้ และด้วยความอิจฉาริษยา

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พี่ชายทราบว่าน้องชายเข้ามาทำลายเตาของเขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนรุ่งเช้า แมะกะลอย กับภรรยาจึงมาพบกับความเสียหายซึ่งเขาก็รู้ว่าเป็นฝีมือของน้องชายกับเพื่อนๆ

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แมะกะเล็ตผิดหวังที่ไม่สามารถทำลายกิจการของพี่ชายได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แมะกะเล็ต เขาคิดว่าเมื่อทำลายเตาเผาและเครื่องปั้นดินเผาของพี่ชายแล้ว... กิจการของครอบครัวก็มีแต่ทรุดลงเรื่อยๆ ฐานะก็ยากจนยิ่งกว่าเดิม

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บริเวณนี้เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เนื่องจากบริเวณที่จะสร้างเตาเผานั้นเป็นที่ลุ่ม เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำก็จะท่วม

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแมะกะเล็ต เห็นว่ากิจการของพี่ชายดีกว่าตนก็คิดทำลาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาจึงคิดที่จะทำลายกิจการของพี่ชาย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม้ว่าน้องชายจะแกล้งแต่พี่ชายก็ไม่โกรธกลับให้ความช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาก็ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือน้องชายทุกอย่างทั้งสนับสนุนในเรื่องเงินทุน แนะนำกลวิธีในการผลิต

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แมะกะเล็ตและเพื่อนๆ มาเผาเตาเผาของแมะกะลอยแต่เขาไม่โกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ก็ไม่ได้โกรธแค้นหรือคิดอาฆาตพยาบาทน้องชายแต่อย่างใด

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลังโรงเตาถูกเผาแมะกะลอยสร้างโรงเตาใหม่ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลังจากสูญเสียโรงเตาเผาเครื่องปั้นดินเผา แมะกะลอย ก็เริ่มขุดดินมาถมเป็นโคกสูงแล้วสร้างเตาเผาขึ้นมาใหม่

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกิจการไม่ดีแมะกะเล็ตและครอบครัวจึงอพยพไปอยู่ที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตัดสินใจทิ้งอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาพาครอบครัวย้ายไปอยู่ที่อื่นแต่เขาก็ยังคงใช้ชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ยากลำบากเช่นเดิม

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในที่สุดแมะกะเล็ตก็พาครอบครัวมาขอโทษพี่ชาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พาครอบครัวมากราบขอโทษพี่ชาย

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือบริเวณนี้เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมดังนั้นเขาจึงมีวิธีแก้ปัญหาโดยการขุดดินถมเป็นโคก ดังปรากฏในข้อความว่า

...พ่อจึงบอกให้ลูกๆ ขุดดินถมโคกให้สูงขึ้นเสียก่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วมถึง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เตาสามโคก จังหวัดปทุมธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ถ้ำตะบัน

เม้ยชักนี้ก็อยากจะไปเที่ยวด้วยและไปหาของป่าด้วย เขาก็มีบริวารมีบ่าวไพร่ ก็จัดแจงบ่าวไพร่ทั้งหลายว่าจะไปหาของป่า ก็ในวันรุ่งขึ้นพวกลูกน้องข้าทาสบริวารก็ทำเสลี่ยงหามไปเพราะแกเดินไม่ไหว ถึงคราวเดินก็เดิน ถึงคราวขึ้นก็ขึ้นหามไป ไปประมาณ 14 กิโล เม้ยชักแกเป็นคนติดหมาก ถ้าไม่ได้กินหมากก็นั่งหาว บางทีก็เป็นลม ดังนั้นพอกินข้าวเสร็จก็ต้องกินหมากแก้เปรี้ยวปาก คนโบราณเขาบอกว่าแกเปรี้ยวปาก เมื่อฟันแกไม่ค่อยมีแกต้องใช้ตะบัน ก็ต้องเอาตะบันที่นี้ก็ไปหยิบร่วม (คล้ายย่ามพระ) ผู้หญิงคนแก่ๆ เขาจะใส่หมากพลู สีเสียดพวกอะไรต่อมิอะไร ใส่เป็นของเขาเข้าไปในย่าม พอเขาเอาร่วมมาเปิดหาดู ปรากฏว่าไม่อยู่ซะแล้ว ก็ให้พวกลูกน้องบ่าวไพร่หากัน หาเท่าไหร่ก็ไม่เจอ เพราะแกรวยตะบันของแกเป็นทองคำเป็นมรดกรุ่นแม่รุ่นยายแก ก็หายไปก็เสียดายมาก พอเสร็จแล้วได้ของป่าเสร็จหาตะบันในร่วมไม่มีก็บอกกับลูกน้องบอกว่าถ้าใครหาตะบันทองได้ เอามาให้เอามาคืนให้ ก็จะให้เงินทอง 10 ชั่ง จะสร้างบ้านให้หลังหนึ่ง พวกลูกน้องก็ไปป่าวประกาศ

ถึงเวลากลับตอนเย็นก็กลับขึ้นเสลี่ยงกลับมาทางแม่น้ำเจ้าพระยา พอมาถึงบ้านก็ประกาศทั่วๆ ไป มีชายคนหนึ่งอยู่ที่บ้านถ้ำข้าวเม่าอยู่ตรงวัดบัวแก้วไกรสรณ์ บ้านถ้ำข้าวเม่ามีชายสองคนพี่น้อง คนพี่เป็นคนมีสตางค์เขาก็เลยไม่ค่อยสนใจ คนน้องก็ไม่ค่อยมีสตางค์ก็เลยออกจากพี่ไป ก็เลยไปได้เมียเสร็จแล้วก็พาเมียไปอยู่ที่บ้านถ้ำปลากรายเมื่อรู้ข่าวว่าเม้ยชักประกาศว่าให้ไปหาตะบันแล้วเขาจะให้เงิน 10 ชั่ง ทอง 10 ชั่ง แล้วให้บ้านด้วย เขาก็มีแต่กระต๊อบอยู่ เขาก็บอกว่า

ลองเสี่ยงดู เมียเขาก็ไม่ค่อยสบายอยู่ด้วย เขาก็ทิ้งเมียไว้ที่บ้านถ้ำปลากราย เขาก็เดินป่าไปเป็นป่าทั้งนั้น ก็เดินบุกป่ามาที่บ้านถ้ำตะบัน ไปเจอเอาจนมืดแล้วไปเจออยู่ใต้ต้นตะเคียน มันหล่นอยู่ตรงรากตะเคียน เขาก็ดีใจมาก เขาจะไปหาเม้ยชัก เขาก็มาไม่ได้เพราะมันมืดแล้ว เขาก็เลยต้องนอนบนคาคบไม้ แต่ไม่ได้นอนนั่งเจ่าอยู่ เพราะมีเสือ มีสัตว์ป่ามาร้องน่ากลัวมาก เขาบนบานศาลกล่าวให้รอดปลอดภัยเถิด เมื่อพอรุ่งสางเขาก็ลงมาเก็บของป่า เก็บลูกไม้กินรองท้อง ก็รองท้องเสร็จแล้วก็เดินลัดมาเรื่อย เดินจากบ้านถ้ำตะบันมาถึงแม่น้ำเจ้าพระยา 14 กิโล ถามเขาเรื่อย มาถึงแม่น้ำเจ้าพระยาก็ถามเขาว่า เม้ยชัก อยู่ไหนเขาก็ชี้ให้ว่าบ้านเม้ยชักอยู่นี่ เขาก็บอกชื่อเสียงเขาก็บอกว่าได้ตะบันแล้ว เอามาคืนให้ เม้ยชักก็ดีใจมากเลยบอกว่าอย่าพึ่งพูดอะไร กินข้าวเสียก่อนก็ให้คนใช้จัดหาข้าวปลาให้กิน กินจนอิ่มแล้วก็ออกมาจึงถามว่าบ้านช่องอยู่ไหน ก็บอกว่าแต่ก่อนอยู่บ้านถ้ำข้าวเม่า

พอตอนหลังก็ไปอยู่บ้านถ้ำปลากราย มีอาชีพอะไรเขาถาม ก็บอกว่ามีอาชีพหาปลาขาย ไม่มีบ้านอยู่มีแต่กระต๊อบอยู่ ก็บอกว่าเอ้าก็อยู่นี่ซะเลยสิ เม้ยชักก็ชวน เขาบอกว่าอยู่ไม่ได้หรอกเขาเป็นห่วงแฟน แฟนกำลังป่วยอยู่ ก็จะต้องกลับไปรับแฟนก่อน เม้ยชักก็จัดคนใช้ให้บ่าวไพร่ช่วยไปส่งไปรับเมียของเขามาอยู่ด้วย ไปก็ไปรับมาอยู่ด้วยกันก็เลยให้เงินตามที่ประกาศไว้แล้วก็สร้างบ้านให้ก็อยู่ด้วยกันมีความสุข บ้านถ้ำตะบันหรือถ้ำมะดัน คือ ตะบันหมาก บ้านถ้ำปลากรายก็มีคนเรียกบ้างสถานที่ปัจจุบันเป็นหนองตื้นเขิน (วรรณี วิชัยระหัด และคณะ, 2547, หน้า89 - 90)

ตาราง 29 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำตะบัน จังหวัดปทุมธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	9
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เม้ยชักนี้ก็อยากจะไปเที่ยวด้วยและไปหาของป่าด้วย - แกเดินไม่ไหว - เม้ยชักแกเป็นคนติดหมาก ถ้าไม่ได้กินหมากก็นั่งหาวบางทีก็เป็นลม - เมื่อฟันแกไม่ค่อยมี	6

ตาราง 29 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)	- ตะบันทีนี้ก็ไปหยิบร่วม (คล้ายย่ามพระ) ผู้หญิงคนแก่ๆ เขาจะใส่หมากพลู สีเสียดพวกอะไรต่อมิอะไรใส่เป็นของเขาเข้าไปในย่าม พอเขาเอาร่วมมาเปิดหาดูปรากฏว่าไม่อยู่ซะแล้ว - หายไปก็เสียดายมาก	
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- หาเท่าไหร่ก็ไม่เจอ - เมียเขาก็ไม่ค่อยสบายอยู่ด้วย เขาก็ทิ้งเมียไว้ที่บ้าน	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เขาก็มาไม่ได้เพราะมันมืดแล้ว เขาก็เลยต้องนอนบนคาคบไม้ แต่ไม่ได้นอนนั่งเจ่าอยู่ เพราะมีเสือ มีสัตว์ป่ามาร้องน่ากลัวมาก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	8
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จัดแจงบ่าวไพร่ทั้งหลายว่าจะไปหาของป่า - พวกลูกน้องข้าทาสบริวารก็ทำเสลี่ยงหามไป - ดังนั้นพอกินข้าวเสร็จก็ต้องกินหมากแก้เปรี้ยวปาก - แกต้องใช้ตะบัน - ก็ให้พวกลูกน้องบ่าวไพร่หากัน - เขาก็เดินป่าไปเป็นป่าทั้งนั้น ก็เดินบุกป่ามาที่บ้าน ถ้าตะบัน ไปเจอเอาจนมืดแล้วไปเจออยู่ใต้ต้นตะเคียน มันหล่นอยู่ตรงรากตะเคียน	6
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	บอกว่าถ้าใครหาตะบันทองได้ เอามาให้เอามาคืนให้ก็จะให้เงินทอง 10 ชั่ง จะสร้างบ้านให้หลังหนึ่ง	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	เขาบนบานศาลกล่าวให้รอดปลอดภัยเถิด	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ถ้ำตะบัน จังหวัดปทุมธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักอยากไปเที่ยวป่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...เม้ยชักนี้ก็อยากจะไปเที่ยวด้วยและไปหาของป่าด้วย

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักอายุมากแล้วจึงเดินไม่ไหว ดังปรากฏในข้อความว่า

...แกเดินไม่ไหว

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักติดหมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เม้ยชักแกเป็นคนติดหมาก ถ้าไม่ได้กินหมากก็นั่งหาว บางทีก็เป็นลม

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฟันของเม้ยชักหักไปมากแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อฟันแกไม่ค่อยมี

1.1.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักทำตะบันตกในป่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตะบันทีนี้ก็ไปหยิบร่วม(คล้ายย่ามพระ) ผู้หญิงคนแก่ๆ เขาจะใส่หมากพลูสีเสียดพวกอะไรต่อมิอะไร ใส่เป็นของเขาเข้าไปในย่าม พอเขาเอาร่วมมาเปิดหาดูปรากฏว่าไม่อยู่ซะแล้ว

1.1.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เนื่องจากตะบันทำด้วยทองคำเม้ยชักจึงเสียดาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...หายไปก็เสียดายมาก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักให้บ่าวไพร่ช่วยกันหาแต่หาไม่เจอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หาเท่าไหร่ก็ไม่เจอ

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีชายหนุ่มบ้านอื่นอาสามาหาตะบันเพราะความยากจนเขาจึงอยากได้รางวัลและภรรยาของเขายังป่วยอีกด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมียเขาก็ไม่ค่อยสบายอยู่ด้วย เขาก็ทิ้งเมียไว้ที่บ้าน

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มคนนั้นหาตะบันเจอแล้วแต่ค่ำเสียก่อนจึงต้องค้างอยู่ในป่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาก็มาไม่ได้เพราะมันมืดแล้ว เขาก็เลยต้องนอนบนคาคบไม้ แต่ไม่ได้นอนนั่งเจ่าอยู่ เพราะมีเสือ มีสัตว์ป่ามาร้องน่ากลัวมาก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักอยากเที่ยวป่าจึงให้บ่าวไพร่พาไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...จัดแจงบ่าวไพร่ทั้งหลายว่าจะไปหาของป่า

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักอายุมากแล้วจึงนั่งเสลี่ยงไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...พวกลูกน้องข้าทาสบริวารก็ทำเสลี่ยงหามไป

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักติดหมากจึงต้องกินหมากเป็นประจำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นพอกินข้าวเสร็จก็ต้องกินหมากแก้เปรี้ยวปาก

2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฟันของเม้ยชักไม่ค่อยมีจึงต้องใช้ตะบันในการตำหมากให้ละเอียด ดังปรากฏในข้อความว่า

...แกต้องใช้ตะบัน

2.1.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เม้ยชักทำตะบันตกในป่าจึงให้บ่าวไพร่ช่วยกันหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็ให้พวกลูกน้องบ่าวไพร่หากัน

2.1.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มบ้านอื่นอาสามาหาตะบัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาก็เดินป่าไปเป็นป่าทั้งนั้น ก็เดินบุกป่ามาที่บ้านถ้ำตะบัน ไปเจอเอาจนมืดแล้ว ไปเจออยู่ใต้ต้นตะเคียน มันหล่นอยู่ตรงรากตะเคียน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บ่าวไพร่ไม่มีใครหาตะบันเจอเม้ยชักจึงประกาศให้รางวัลสำหรับคนที่หาตะบันเจอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...บอกว่าถ้าใครหาตะบันทองได้ เอามาให้เอามาคืนให้ ก็จะให้เงินทอง 10 ชั่ง จะสร้างบ้านให้หลังหนึ่ง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มคนนั้นต้องค้างแรมอยู่ในป่าเขากลัวจึงขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาบนบานศาลกล่าวให้รอดปลอดภัยเถิด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำตะบัน จังหวัดปทุมธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 6 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 6 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

วัดสองพี่น้อง

ความเป็นมาของวัดสองพี่น้อง คือ แม่ เลี้ยงลูกชายไว้ เลี้ยงลูกชายไว้สองคน ลูกชายไปตั้งแต่อายุสิบขวบ แล้วก็ไปทั้งพี่ทั้งน้องไม่กลับเลย ไปจากแม่ และแม่นั้นก็แก่ลง ก็ประกอบอาชีพพายเรือขายของเล็กๆ น้อยๆ แล้วที่นี้ก็ตรงที่นั้น ไม่มีบ้านไม่มีอะไรต้นไม้เยอะ ลมก็มาทางแม่น้ำเย็นดี ยายคนนั้นแกขายของ ทีนี้แม่กับลูกเห็นกันก็จำกันไม่ได้ ทางโน้นที่ว่าหายไปไปเป็นพวกโจร "เขาพูดถึงชื่อด้วยนะ" เสือรัก เสือเรือ สองคนพี่น้อง ตอนมาที่ตรงนั้นเห็นแม่จอดเรืออยู่เป็นแม่ค้าตัวก็กำลังอด อัตคัดเลยไม่มี อ้า... คล้ายๆ ว่าที่ปล้นมาก็ไม่มีเหลือ ทีนี้ก็ปล้นแม่ แม่ก็ขอร้อง ขอร้องแล้วก็คล้ายๆ ว่าทางโน้นก็หน้ามืด แล้วก็คงจะอดจริงด้วยหรือไงก็ไม่รู้ ทางเสือนะก็เลยทุบแก ที่นี้แกขอร้อง ก็เหมือนว่าแกดื้อรั้น แกไม่ให้ว่างั้นเถอะ ก็เลยฆ่าแกตาย ตายแล้วทีนี้ก็หนีไปอีกแล้วเอาข้าวของไปแล้วทีนี้ก็หนีไป หนีไปก็ต่อมาตอนหลังคงจะไปได้ปล้นได้มาอีกยังไงก็ไม่รู้ มีเงินมาเยอะก็คิดถึงแม่ ว่าป่านนี้แม่คงแก่มากแล้ว ว่างั้นแต่ว่าบ้านเขาไม่ได้อยู่แถวนั้นอยู่ทางคลองเชียงราก

อ้า... ที่ว่าคลองเชียงรากวัดใหม่นั่นนะ ทีนี้ก็ไปก็ถามเขาว่ารู้จักยายชื่อคนนั้นคนนี้ไหม ชาวบ้านบอกว่า อ๋อ! รู้จักก็ตายไปหลายปีแล้วเขาก็ถามว่าเป็นอะไรตายหละ แล้วเขาก็บอกว่า อ๋อ! ถูกพวกโจรปล้นมันทุบเอาตาย และถูกปล้นที่ตรงไหน เขาก็บอกที่ให้ชาวบ้านนั้นจำเสือไม่ได้ เพราะเขาไปตั้งแต่สิบปี ได้เข้าไปอยู่ในกลุ่มโจร แล้วกลับปล้นเขากิน กลับมาก็โตแล้วอายุ สามสิบถึงสี่สิบปี แล้วก็ทีนี้ก็จำไม่ได้ แล้วก็คิดว่าปล้นนั้นไม่ใช่เราเองหรือเราเองฆ่าแม่เราตายเอง ก็เลยซื้อที่นั่น ก็เลยสร้างวัดด้วยตั้งชื่อวัดว่า สองพี่น้อง แล้วคล้ายๆ ว่าเขาทำกรรมหนักแล้วเขาฆ่าแม่ของเขาก็เลยสร้างวัดเอาไว้ตั้งชื่อว่า วัดสองพี่น้อง แล้ววัดนั้นอยู่นาน หรือไม่นานมากไม่ชัด (วรรณี วิชัยระหัด และคณะ, 2547, หน้า 98)

ตาราง 30 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดสองพี่น้อง จังหวัดปทุมธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- แม่เลี้ยงลูกชายไว้ สองคน ลูกชายไปตั้งแต่อายุสิบขวบ แล้วก็ไปทั้งพี่ทั้งน้องไม่กลับเลย ไปจากแม่และแม่นั้นก็แก่ลง - แม่กับลูกเห็นกันก็จำกันไม่ได้...สองคนพี่น้องตอนมาที่ตรงนั้นเห็นแม่จอดเรืออยู่เป็นแม่ค้า... ก็ปล้นแม่...ฆ่าแกตาย...แล้วทีนี้ก็หนีไป - แล้วก็คิดว่าปล้นนั้นไม่ใช่เราเองหรือเราเองฆ่าแม่เราตายเอง	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ก็เลยสร้างวัดด้วยตั้งชื่อวัดว่า สองพี่น้อง แล้วคล้ายๆ ว่าเขาทำกรรมหนักแล้วเขาฆ่าแม่ของเขาก็เลยสร้างวัด	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง วัดสองพี่น้อง จังหวัดปทุมธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกชายจากแม่ไปตั้งแต่ยังเด็กดังปรากฏ ในข้อความว่า

...แม่เลี้ยงลูกชายไว้ เลี้ยงลูกชายไว้สองคน ลูกชายไปตั้งแต่อายุสิบขวบ แล้วก็ไปทั้งพี่ทั้งน้องไม่กลับเลย ไปจากแม่ และแม่นั้นก็แก่ลง

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกชายได้ปล้นแม่ของตนเพราะจำแม่ไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม่กับลูกเห็นกันก็จำกันไม่ได้...สองคนพี่น้อง ตอนมาที่ตรงนั้นเห็นแม่จอดเรืออยู่เป็นแม่ค้า...ก็ปล้นแม่...ฆ่าแกตาย...แล้วทีนี้ก็หนีไป

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือลูกชายสำนึกผิดที่ฆ่าแม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วก็คิดว่าปล้นนั้นไม่ใช่เราเองหรือเราเองฆ่าแม่เราตายเอง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกชายสร้างวัดเพื่อไถ่บาป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็เลยสร้างวัดด้วยตั้งชื่อวัดว่า สองพี่น้อง แล้วคล้ายๆ ว่าเขาทำกรรมหนักแล้วเขาฆ่าแม่ของเขาก็เลยสร้างวัด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดสองพี่น้อง จังหวัดปทุมธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ตาม่องล่าย

มีครอบครัวชาวประมงครอบครัวหนึ่ง พ่อบ้านชื่อม่องล่าย มีนิสัยมุทะลุ ดุดันไม่กลัวใคร แต่ไม่ใช่อันธพาล เป็นคนถือสัจจะวาจาอย่างเคร่งครัด ชาวบ้านจึงให้ความเคารพยำเกรง ฝ่ายยายรำพึง ภรรยาของตาม่องล่ายเป็นคนช่างพูดช่างเจรจา จนชาวบ้านพากันเรียกว่า ยายปากม้า แม้ว่านางจะพูดจาโผงผาง แต่นางก็เป็นแม่บ้านที่น่านับถือ นางจะมีข้อโต้แย้งด้วยเหตุผลกับสามีเสมอ ขณะเดียวกันก็ดูแล อบรม สั่งสอน ลูกสาวคนเดียว คือ นางยมโดย ให้อยู่ในกรอบประเพณีอันดีงาม เมื่อตาม่องล่ายออกหาปลา ยายรำพึงจะพาลูกสาวไปทำไร่ บางวันก็นำปลาและพืชไร่ไปขายที่ตลาด ยมโดย สาวน้อยผู้เพียบพร้อมทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัติ เป็นที่รักที่หวงแหนของพ่อแม่เป็นอย่างมาก ชายหนุ่มในหมู่บ้านอ่าวน้อยและใกล้เคียงต่างหมายปองยมโดย แต่ไม่มีใครกล้ามา เกี้ยวพาราสี ความดีความงามของนางยมโดยเลื่องลือไปทั่วหมู่บ้านและต่างถิ่น เจ้าลาย ชายหนุ่มรูปงามลูกชายเจ้าเมืองเพชรบุรี ได้ยินกิตติศัพท์ของนางยมโดย ใคร่จะไปดูด้วยตนเอง จึงปลอมตัวเป็นพ่อค้าล่องเรือมาค้าขายเครื่องมือจับสัตว์น้ำ วัสดุการต่อเรือ และใช้เวลาว่างทำประมงในแถบอ่าวน้อย ทำทีมาซื้อปลาที่บ้านตาม่องล่าย กิริยาวาจาที่สุภาพอ่อนน้อมของเจ้าลาย เป็นที่พอใจของยายรำพึงทั้งสองจึงติดต่อค้าขายปลากันเป็นประจำ เมื่อมีจังหวะอันเหมาะสม เจ้าลายจึงเลียบเคียงถามถึงคนในบ้าน ยายรำพึง เล่าให้ฟังอย่างสนิทสนมถึงสมาชิกในครอบครัว พร้อมกับเรียกลูกสาวออกมาให้รู้จักกับเจ้าลาย หลังจากนั้นก็มิได้กีดกันให้สองหนุ่มสาวได้พบกันด้วยเรื่องการค้า ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าลายกับสองแม่ลูกมีมากขึ้น บางวันเจ้าลายไปช่วยงานในไร่ ได้เห็นความขยันขันแข็งของยมโดยก็ยิ่งประทับใจ ความดีความงามของสาวน้อยผู้นี้ นอกจากจะทำให้ เจ้าลายรักนางอย่างจริงใจแล้ว เขายังมั่นใจว่านางจะเป็นศรีสะใภ้ของเจ้าเมืองได้อย่างภาคภูมิ เจ้าลายจึงส่งผู้ใหญ่มาทาบทามสู่ขอนางยมโดยกับผู้เป็นแม่การพบปะพูดคุยของเจ้าลายกับยมโดยอยู่ในสายตายายรำพึงเสมอมา นางเห็นว่าทั้งสองรักใคร่และเหมาะสมกันดี ลูกสาวนางจะต้องมีความสุขในชีวิตครอบครัว นางจึงยกให้ พร้อมกับนัดวันยกขันหมากมาโดยไม่บอกตาม่องล่าย เพราะรู้ว่าสามีนางไม่ชอบเจ้าลาย

ขณะเดียวกัน ตาม่องล่ายก็ได้ต้อนรับหนุ่มชาวจีนผู้หนึ่งที่ล่องสำเภาใหญ่มาค้าขายที่หมู่บ้านอ่าวน้อย เพราะได้ยินกิตติศัพท์สาวยมโดยเช่นเดียวกัน หนุ่มผู้นี้รู้ว่าตาม่องล่ายเป็นนักเลงเหล้าและกัญชา จึงนำเหล้าชั้นดีจากเมืองจีน กัญชาและของมีค่าอื่น ๆ มาทำความรู้จักกับตาม่องล่าย โดยไม่ให้ความสำคัญกับยายรำพึงนัก เพราะถือคติว่าผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ซึ่งเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้ยายรำพึงไม่พอใจหนุ่มจีนผู้นี้ ความมั่งคั่งและบุคลิกอันองอาจของหนุ่มเจ้าของสำเภาใหญ่ ตาม่องล่ายจึงเรียกเขาว่าเจ้ากรุงจีน ตาม่องล่ายรู้ภาษาจีนอยู่บ้างทั้งสองก็ยิ่งคุยกัน

ถูกคอมากขึ้น เจ้ากรุงจีนไปมาหาสู่กับตาม่องล่าย พร้อมของกำนัลมากมาย ได้พบหน้าและเห็นกิริยามารยาทของยมโดย รู้สึกพอใจเป็นพิเศษ แต่ทุกครั้งที่เจ้ากรุงจีนมาบ้าน ยายรำพึงจะต้องพาลูกสาวไปนอกบ้านทันที เมื่อได้เวลาอันเหมาะสม เจ้ากรุงจีนจึงทาบทามสู่ขอนางยมโดยกับตาม่องล่าย ผู้เป็นพ่อเห็นว่าถ้าลูกสาวได้แต่งงานกับผู้มีฐานะดี จะได้เป็นฝั่งเป็นฝาอย่างผาสุก จึงตกลงยกลูกสาวให้เจ้ากรุงจีน พร้อมกับนัดวันยกขันหมากมา แต่ไม่บอกยายรำพึง เพราะถือว่าตนเป็นใหญ่ในครอบครัว ประกอบกับตั้งใจว่าจะทำให้ภรรยาและลูกสาวตื่นเต้น พอใจ ที่ตนเลือกผู้ที่เหมาะสมมาเป็นลูกเขยเมื่อถึงวันที่สองตายายกำหนดให้เป็นวันแต่งงานของลูกสาว บังเอิญเป็นวันเดียวกัน ทุกฝ่ายต่างเตรียมการของตนเอง ขบวนขันหมากของเจ้าลาย และขบวนขันหมากของเจ้ากรุงจีน จัดมาอย่างมโหฬาร ทั้งสองขบวนมาประจัญหน้ากันที่ริมทะเลหน้าบ้านเจ้าสาว เสียงโห่ขันหมากดังไปทั้งหมู่บ้าน สร้างความตื่นตาตื่นใจและแปลกใจแก่ทุกฝ่าย เพราะมีเจ้าบ่าวมาสองคน แต่มีเจ้าสาวเพียงคนเดียว ตาม่องล่ายกับยายรำพึงเริ่มมีปากเสียงกันและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ยายรำพึงโมโหจัด คว้าหมวกที่วางอยู่ใกล้มือเหวี่ยงใส่หน้า ตาม่องล่ายหลบทัน หมวกจึงปลิวไปตกที่ริมหาดประจวบคีรีขันธ์ กลายเป็นเขารูปร่างคล้ายหมวก ชื่อว่าเขาล้อมหมวก ตาม่องล่ายบันดาลโทสะที่ภรรยาแสดงกิริยาเช่นนั้นกับตนต่อหน้าแขกเหรื่อมากมาย ก็เริ่มอาละวาดบ้าง ฉวยกระบุงขว้างไป ยายรำพึงหลบวูบทันที กระบุงลอยละลิ่วไปตกเป็นเกาะกระบุงที่จังหวัดตราด ยายรำพึงจับงอบขว้างไปอีก งอบกระเด็นไปตกเป็นแหลมงอบที่น่านน้ำระหว่างจังหวัดตราดกับจังหวัดจันทบุรี ตาม่องล่าย คว้าจานข้าวขว้างไป ตกเป็นเกาะจานที่ปากอ่าวคลองวาฬ หันรีหันขวางอย่างบ้าคลั่ง คว้ากระจกส่องหน้าขว้างไปกลายเป็นเขาช่องกระจก จับสากตำข้าวได้ กราดเข้าไปจะตียายรำพึงวิ่งหนีตาม่องล่าย ฟุ่งสากไป แต่พลาดไปถูกเกาะลูกหนึ่งทะลุเป็นช่องโหว่ เรียกว่าเกาะทะลุอยู่ที่อำเภอบางสะพานน้อย และสากยังฟุ่งเลยไปตกเป็นเกาะสากที่ปากน้ำชุมพร ยายรำพึงวิ่งหนีกระเซอะกระเซิงไปหมดแรงที่อ่าวบางสะพาน นอนร้องไห้รำพึงรำพันถึงเคราะห์กรรมของครอบครัวจนขาดใจตาย กลายเป็นเขาลูกใหญ่อยู่ที่ริมอ่าวนั่นเอง เรียกว่า เขาแม่รำพึง ตาม่องล่ายเมื่อเห็นภรรยาวิ่งหนีไปเช่นนั้น ยิ่งเพิ่มความโกรธมากขึ้นทั้งอับอายขายหน้าชาวบ้าน แค้นใจตนเองที่เสียสัจจะกับเจ้ากรุงจีน และแล้วความโกรธก็พุ่งไปที่ลูกสาวว่าเป็นต้นเหตุของความอัปยศ จึงปราดเข้าจับยมโดยซึ่งยืนตะลึงอยู่ใกล้ ๆ ฉีกออกเป็นสองซีก ซีกหนึ่งขว้างไปให้เจ้าลาย ไปตกเป็นเกาะนมสาว อำเภอปราณบุรี อีกซีกหนึ่งขว้างไปให้เจ้ากรุงจีน ไปตกในทะเลเป็นเกาะนมสาว จังหวัดชลบุรี ตาม่องล่ายมองขันหมาก แก้วแหวนเงินทองรัตนชาติทั้งหลายที่เป็นของหมั้น ตลอดจนข้าวปลาอาหารจำนวนมากวางเต็มบ้าน ตาม่องล่ายก็ยิ่งผิดหวัง เสียใจอย่างรุนแรง จึงอาละวาดมากขึ้น คว้าของทุกอย่างทุ่มทิ้งลงทะเล เจ้าลาย เดินทางกลับบ้านด้วยความผิดหวัง เสียใจ และอาลัยรัก

นางยมโดยอย่างสุดซึ้ง ทิ้งเครื่องขันหมากทั้งหมด กลายเป็น เขาขันหมาก หรือเขาสามร้อยยอด อำเภอปราณบุรี เครื่องเพชรพลอย รัตนชาติต่าง ๆ ที่เตรียมไปเป็นถาด ๆ ก็สาดทิ้งกลายเป็นเขาเพชรพลอย หรือเขาหัวแก้วหัวแหวน จังหวัดเพชรบุรี ด้วยความเศร้าโศก ระทมทุกข์ ในที่สุดก็นอนตายกลายเป็น เขาเจ้าลาย อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ส่วนเจ้ากรุงจีน ตกใจ เสียใจ ทั้งเกรงจะอับอายมากขึ้น ถ้ายกขันหมากกลับบ้านเมืองโดยไม่มีเจ้าสาวกลับไปด้วย และเพื่อประชดยายรำพึง จึงเทเครื่องขันหมากทั้งหมดลงทะเล ขนมจีนกลายเป็นสาหร่ายทะเล หมากกลายเป็นหอยหมากรุก พลูมวนกลายเป็นหอยมวนพลู ปูทอดมันกลายเป็นปูหิน ทับทิมกลายเป็นหอยทับทิม ตะเกียบกลายเป็นเขาตะเกียบที่หัวหิน จี้เพชรกลายเป็นหอยดาว หลักที่ใช้ผูกสำเภากลายเป็นเกาะหลัก อยู่กลางทะเลเมืองประจวบคีรีขันธ์ ชาวบ้านที่มาช่วยงาน เมื่อคลายจากความตื่นตกใจก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

ตาม่องล่าย ขมขื่นและทรมานใจอย่างแสนสาหัส คว้าไหเหล้าไปที่เขาริมอ่าวหน้าบ้านดื่มอย่างขาดสติจนสิ้นใจ ด้านทิศตะวันตกของเขาลูกนี้ดูลักษณะคล้ายคนนั่งพิงเขา เท้าเหยียดยาวมีไหอยู่ปลายเท้า มองเหมือนโพกผ้าขาวม้ามีปมด้านหลัง ด้านทิศตะวันออกเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นจะเป็นเงาดำ รัศมีแสงอาทิตย์กระจายโดยรอบ เรื่อ ๆ งดงามสบายตาสบายใจ คล้ายบุญบารมีของผู้อาวุโสที่ให้ความร่มเย็นแก่ลูกหลาน หากดูจากอ่าวประจวบคีรีขันธ์ เหมือนคนนอนหงาย ศีรษะปริ่มน้ำ หน้าผาก จมูก ปาก คอ และลำตัวทอดยาวขึ้นมาบนพื้นดิน ที่ปลายเท้ามีก้อนหินรูปร่างคล้ายไหลูกใหญ่ตั้งอยู่ เขาลูกนี้คือ เขาตาม่องล่าย ซึ่งงามเด่นเป็นสง่า ประดุจผู้พิทักษ์อ่าวประจวบคีรีขันธ์อยู่ชั่วนิรันดร์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

ตาราง 31 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตาม่องล่าย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	8
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		8
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- นางจึงยกให้ พร้อมกับนัดวันยกขันหมากมาโดยไม่บอกตาม่องล่าย เพราะรู้ว่าสามีนางไม่ชอบเจ้าลาย	3

ตาราง 31 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (ต่อ)	- จึงตกลงยกลูกสาวให้เจ้ากรุงจีน พร้อมกับนัดวันยกขันหมากมา แต่ไม่บอกยายรำพึง เพราะถือว่าตนเป็นใหญ่ในครอบครัว - ตาม่องล่ายกับยายรำพึงเริ่มมีปากเสียงกันและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น	
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เจ้าลาย ชายหนุ่มรูปงามลูกชายเจ้าเมืองเพชรบุรี ได้ยินกิตติศัพท์ของนางยมโดย ใคร่จะไปดูด้วยตนเอง - ขณะเดียวกัน ตาม่องล่ายก็ได้ต้อนรับหนุ่มชาวจีนผู้หนึ่ง...เพราะได้ยินกิตติศัพท์สาวยมโดยเช่นเดียวกัน หนุ่มผู้นี้รู้ว่าตาม่องล่ายเป็นนักเลงเหล้าและกัญชา - โดยไม่ให้ความสำคัญกับยายรำพึงนัก เพราะถือคติว่าผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ซึ่งเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้ยายรำพึง ไม่พอใจหนุ่มจีนผู้นี้ - เมื่อถึงวันที่สองตายายกำหนดให้เป็นวันแต่งงานของลูกสาว บังเอิญเป็นวันเดียวกัน ทุกฝ่ายต่างเตรียมการของตนเอง ...ทั้งสองขบวนมาประจัญหน้ากัน - ตาม่องล่ายเมื่อเห็นภรรยาวิ่งหนีไปเช่นนั้น ยิ่งเพิ่มความโกรธมากขึ้น...แค้นใจตนเองที่เสียสัจจะกับเจ้ากรุงจีน... พุ่งไปที่ลูกสาวว่าเป็นต้นเหตุของความอัปยศ	5
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงปราดเข้าจับยมโดย... ฉีกออกเป็นสองซีก ซีกหนึ่งขว้างไปให้เจ้าลาย...อีกซีกหนึ่งขว้างไปให้เจ้ากรุงจีน...คว้าของทุกอย่างทุ่มทิ้งลงทะเล	1

ตาราง 31 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	-ทุกครั้งที่เจ้ากรุงจีนมาบ้าน ยายรำพึงจะต้องพาลูกสาวไปนอกบ้านทันที -ยายรำพึงวิ่งหนีกระเซอะกระเซิงไปหมดแรงที่อ่าวบางสะพาน นอนร้องไห้รำพึงรำพันถึงเคราะห์กรรมของครอบครัวจนขาดใจตาย	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงนำเหล้าชั้นดีจากเมืองจีน กัญชาและของมีค่าอื่น ๆ มาทำความรู้จักกับตาม่องล่าย	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	จึงปลอมตัวเป็นพ่อค้าล่องเรือมาค้าขายเครื่องมือจับสัตว์น้ำ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ตาม่องล่าย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่ของสาวยมโดยยกลูกสาวให้เจ้า**ลายโดยไม่ได้**ปรึกษาสามี ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงยกให้ พร้อมกับนัดวันยกขันหมากมาโดยไม่บอกตาม่องล่าย เพราะรู้ว่าสามีนางไม่ชอบเจ้าลาย

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อของสาวยมโดยก็ยกลูกสาวให้เจ้ากรุงจีน โดยไม่ปรึกษาภรรยาเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตกลงยกลูกสาวให้เจ้ากรุงจีน พร้อมกับนัดวันยกขันหมากมา แต่ไม่บอกยายรำพึง เพราะถือว่าตนเป็นใหญ่ในครอบครัว

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อกับแม่ของสาวยมโดยเริ่มทะเลาะกันมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาม่องล่ายกับยายรำพึงเริ่มมีปากเสียงกันและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าลายอยากเห็นสาวยมโดย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าลาย ชายหนุ่มรูปงามลูกชายเจ้าเมืองเพชรบุรี ได้ยินกิตติศัพท์ของนางยมโดยใคร่จะไปดูด้วยตนเอง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หนุ่มชาวจีนก็อยากเห็นสาวยมโดยเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขณะเดียวกัน ตาม่องล่ายก็ได้ต้อนรับหนุ่มชาวจีนผู้หนึ่ง...เพราะได้ยินกิตติศัพท์สาวยมโดยเช่นเดียวกัน หนุ่มผู้นี้รู้ว่าตาม่องล่ายเป็นนักเลงเหล้าและกัญชา

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หนุ่มจีนไม่ได้ให้ความสำคัญกับยายรำพึง จึงทำให้ยายรำพึงไม่ชอบหนุ่มจีน ดังปรากฏในข้อความว่า

...โดยไม่ให้ความสำคัญกับยายรำพึงนัก เพราะถือคติว่าผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ซึ่ง เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้ยายรำพึงไม่พอใจหนุ่มจีนผู้นี้

1.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขบวนขันหมากยกมาพร้อมกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อถึงวันที่สองตายายกำหนดให้เป็นวันแต่งงานของลูกสาว บังเอิญเป็นวันเดียวกัน ทุกฝ่ายต่างเตรียมการของตนเอง ...ทั้งสองขบวนมาประจันหน้ากัน

1.2.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาม่องล่ายโกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาม่องล่ายเมื่อเห็นภรรยาวิ่งหนีไปเช่นนั้น ยิ่งเพิ่มความโกรธมากขึ้น...แค้นใจตนเองที่เสียสัจจะกับเจ้ากรุงจีน...พุ่งไปที่ลูกสาวว่าเป็นต้นเหตุของความอัปยศ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาม่องล่ายฉีกลูกสาวแบ่งให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงปราดเข้าจับยมโดย... ฉีกออกเป็นสองซีก ซีกหนึ่งขว้างไปให้เจ้าลาย...อีกซีกหนึ่งขว้างไปให้เจ้ากรุงจีน...คว้าของทุกอย่างทุ่มทิ้งลงทะเล

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยายยมโดยไม่ชอบหนุ่มจีนจึงพาลูกสาวไปที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทุกครั้งที่เจ้ากรุงจีนมาบ้าน ยายรำพึงจะต้องพาลูกสาวไปนอกบ้านทันที

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยายรำพึงเสียใจจึงวิ่งหนีไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยายรำพึงวิ่งหนีกระเซอะกระเซิงไปหมดแรงที่อ่าวบางสะพาน นอนร้องไห้รำพึงรำพันถึงเคราะห์กรรมของครอบครัวจนขาดใจตาย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หนุ่มจีนนำของมาฝากตาม่องล่าย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงนำเหล้าชั้นดีจากเมืองจีน กัญชาและของมีค่าอื่น ๆ มาทำความรู้จักกับตาม่องล่าย

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าลายปลอมตัวมาเพื่อดูนางยมโดย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงปลอมตัวเป็นพ่อค้าล่องเรือมาค้าขายเครื่องมือจับสัตว์น้ำ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตาม่องล่าย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 8 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 5 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

เสือกุย

จากการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีเมืองเก่าที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีมีอยู่หลายเมือง ได้แก่ เมืองกุยบุรี (อำเภอกุยบุรี) เมืองกำเนิดนพคุณ เมืองคลองวาฬและเมืองนารัง เมืองกุยบุรีนั้นมีตำนานเล่าขานว่าบรรพบุรุษของชาวกุยบุรีมีวิญญาณเป็นนักรบ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมืองกุยบุรีเป็นเมืองที่พม่าจะต้องยกทัพผ่านเมืองเข้ามาทางด่านสิงขร ชาวเมืองกุยบุรีจะทำการรบแบบกองโจรต้านข้าศึกจนเป็นที่เลื่องลือไปตามเมืองต่าง ๆ ว่าชาวกุยบุรีนี้กล้าหาญนักจึงให้สมญานามชาวกุยบุรีว่า “เสือกุย” (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

ตาราง 32 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เสือกุย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมืองกุยบุรีเป็นเมืองที่พม่าจะต้องยกทัพผ่านเมืองเข้ามาทางด่านสิงขร	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ชาวเมืองกุยบุรีจะทำการรบแบบกองโจรต้านข้าศึก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เสือกุย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมืองกุยบุรีเป็นเมืองหน้าด่านพม่าจึงยกทัพผ่านมาเป็นประจำจึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มคนในพื้นที่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมืองกุยบุรีเป็นเมืองที่พม่าจะต้องยกทัพผ่านเมืองเข้ามาทางด่านสิงขร

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวเมืองกุยบุรีจึงต้องรบกับพม่าแบบกองโจร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวเมืองกุยบุรีจะทำการรบแบบกองโจรต้านข้าศึก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เสือกุย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

ถ้ำพระยานคร

วันหนึ่งเจ้าพระยานคร ผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราชได้แล่นเรือผ่านทางเขาสามร้อยยอด และเกิดพายุใหญ่ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ จึงจอดพักเรือหลบพายุที่ชายหาดแห่งนี้เป็นเวลาหลายวัน และได้สร้างบ่อน้ำเพื่อใช้ดื่ม เรียกว่า "บ่อพระยานคร" และ "ถ้ำพระยานคร" ต่อมาพระมหากษัตริย์ หลายพระองค์ ก็ทรงเสด็จพระราชดำเนินมายังถ้ำแห่งนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

ตาราง 33 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำพระยานคร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วันหนึ่งเจ้าพระยานคร ผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราชได้แล่นเรือผ่านทางเขาสามร้อยยอด และเกิดพายุใหญ่ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	จึงจอดพักเรือหลบพายุที่ชายหาดแห่งนี้เป็นเวลาหลายวัน และได้สร้างบ่อน้ำเพื่อใช้ดื่ม	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำพระยานคร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

   ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

   จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือของเจ้าพระยานครติดพายุ ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...วันหนึ่งเจ้าพระยานคร ผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราชได้แล่นเรือผ่านทางเขาสามร้อยยอด และเกิดพายุใหญ่ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าพระยานครจอดเรือหลบพายุหลายวันจึงต้องขุดบ่อน้ำจืดไว้ใช้ดื่มกิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงจอดพักเรือหลบพายุที่ชายหาดแห่งนี้เป็นเวลาหลายวัน และได้สร้างบ่อน้ำเพื่อใช้ดื่ม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำพระยานคร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดปราจีนบุรี

หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา

ในสมัยกรุงธนบุรีต่อจากสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลพระเจ้าเอกทัศน์ บ้านเมืองกำลังระส่ำระสาย ประชาชนแตกกระสานซ่านเซ็น ข้าวยากหมากแพง ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้รับความเดือดร้อน กันไปทั่ว ต้องเสียบ้านเมือง ถูกจับถูกริบทรัพย์สมบัติ ชาวเมืองปราจีนบุรีก็คงถูกเกณฑ์ให้เข้ารับราชการทัพไปช่วยป้องกันพระนครศรีอยุธยาร่วมกับชาวเมืองอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ขณะนั้นกรมหมื่นเทพพิพิธได้พาสมัครพรรคพวกหนีพม่ารวบรวมกันตั้งค่ายอยู่ ณ บริเวณบึงพระอาจารย์ ปากน้ำโยทะกา (เขตต่อแดนระหว่าง อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก กับอำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ที่ตรงนี้เป็นที่ดื่มน้ำศักดิ์สิทธิ์ทางราชการเคยตักไปใช้สำหรับพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์-สัตยา) ทัพพม่าได้โจมตีชุมนุมกรมหมื่นเทพพิพิธจนแตก กองทัพกระจายไปคนละทางพระองค์หนีพม่าไปตั้ง ชุมนุม ณ เมืองพิมาย จนมีพระนามว่าเจ้าพิมาย พร้อมทหารคู่พระทัย ซึ่งในทหารเหล่านี้ได้มีวีรบุรุษของปราจีนบุรี 2 ท่าน คือ หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา ได้นำทหารไทยร่วมรบกับกรมหมื่นเทพพิพิธ และได้ต่อสู้พม่า อย่างกล้าหาญ แต่ในที่สุดก็เสียทัพแก่พม่า สำหรับวีรบุรุษ 2 ท่านนั้นเมื่อกองทัพแตกแล้ว ก็รวบรวมทหาร ที่เหลืออยู่หลบและสวามิภักดิ์กับพระยาวชิรปราการขอเข้าเป็นสมัครพรรคพวกร่วมต่อสู้พม่ากู้ชาติบ้านเมืองต่อไป พระยาวชิรปราการได้อาวุธยุทธภัณฑ์ ทัพสัมภาระ ช้างม้า และ ผู้คนเป็นอันมาก จึงเดินทัพจากบ้านบางคาง (เมืองบางคาง คือเมืองปราจีนบุรี) เดินทัพขึ้นไปทางทิศตะวันออกเลียบริมแม่น้ำบางปะกงถึงตรง หน้าวัดกระแจะ ตำบลท่างาม อำเภอเมืองปราจีนบุรี ฝั่งทิศเหนือ คือ บริเวณปากคลองประจันตคาม ตรงข้ามวัดกระแจะ แล้วเดินทัพไปตั้งพักอยู่ชายดงศรีมหาโพธิ์ (บริเวณใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปีบ อำเภอศรีมโหสถ) ทัพพม่าได้

เดินทางติดตามไปโจมตีอีก ได้ต่อสู้กันในที่สุดทัพพม่าก็แตกหนีไป พระยาวชิรปราการ จึงพาทหารเดินทางไปเมืองพนัสนิคมเมืองชลบุรี จนกระทั่งถึงเมืองจันทบุรี แล้วเข้ายึดเมืองจันทบุรีได้ ส้องสุมผู้คน ช้าง ม้า อาวุธยุทธภัณฑ์ที่นั่น เมื่อเห็นว่าพอที่จะทำการขับไล่พม่าได้แล้ว พระยาวชิรปราการจึงได้นำกองทัพออกต่อสู้กับพม่าและปราบก๊กต่างๆ ซึ่งท่านหมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา ก็ร่วมรบด้วยจนพม่าพ่ายแพ้ ในที่สุดก็ได้สถาปนากรุงธนบุรี ทรงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ครองกรุงธนบุรี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี)

ตาราง 34 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา จังหวัดปราจีนบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ชาวเมืองปราจีนบุรีก็คงถูกเกณฑ์ให้เข้ารับราชการทัพไปช่วยป้องกันพระนครศรีอยุธยาร่วมกับชาวเมืองอื่นๆ ด้วยเช่นกัน - ทัพพม่าได้โจมตีชุมนุมกรมหมื่นเทพพิพิธจนแตกกองทัพกระจายไปคนละทาง	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	สวามิภักดิ์กับพระยาวชิรปราการขอเข้าเป็นสมัครพรรคพวกร่วมต่อสู้พม่ากู้ชาติบ้านเมืองต่อไป	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	- หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา ได้นำทหารไทยร่วมรบกับกรมหมื่นเทพพิพิธ และได้ต่อสู้พม่า อย่างกล้าหาญ แต่ในที่สุดก็เสียทัพแก่พม่า - พระยาวชิรปราการได้... ได้ต่อสู้กันในที่สุด ทัพพม่าก็แตกหนีไป...ปราบก๊กต่างๆ ซึ่ง ท่านหมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา ก็ร่วมรบด้วยจนพม่าพ่ายแพ้ ในที่สุด	2

ตาราง 34 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- กรมหมื่นเทพพิพิธได้พาสมัครพรรคพวกหนีพม่ารวบรวมกันตั้งค่ายอยู่ ณ บริเวณบึงพระอาจารย์ปากน้ำโยทะกา - พระองค์หนีพม่าไปตั้ง ชุมนุม ณ เมืองพิมาย - วีรบุรุษ 2 ท่านนั้นเมื่อกองทัพแตกแล้ว ก็รวบรวมทหาร ที่เหลือ...สวามิภักดิ์กับพระยาวชิรปราการขอเข้าเป็นสมัครพรรคพวกร่วมต่อสู้พม่ากู้ชาติบ้านเมืองต่อไป	3

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา จังหวัดปราจีนบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวเมืองปราจีนบุรีร่วมป้องกันพระนคร**ศรีอยุธยาจาก**พม่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวเมืองปราจีนบุรีก็คงถูกเกณฑ์ให้เข้ารับราชการทัพไปช่วย**ป้องกัน**พระนครศรีอยุธยาร่วมกับชาวเมืองอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พม่ายกทัพมาตี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทัพพม่าได้โจมตีชุมนุมกรมหมื่นเทพพิพิธจนแตก กองทัพกระจายไปคนละทาง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หมื่นเก้าและ หมื่นศรีนาวา ได้นำทหารไปร่วมรบกับพระยาวชิรปราการ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สวามิภักดิ์กับพระยาวชิรปราการขอเข้าเป็นสมัครพรรคพวกร่วมต่อสู้พม่ากู้ชาติบ้านเมืองต่อไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หมื่นเก้า และหมื่นศรีนาวา ได้รบกับพม่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา ได้นำทหารไทยร่วมรบกับกรมหมื่นเทพพิพิธ และได้ต่อสู้พม่าอย่างกล้าหาญ แต่ในที่สุดก็เสียทัพแก่พม่า

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วีรบุรุษไทยร่วมรบกับพม่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาวชิรปราการได้... ได้ต่อสู้กันในที่สุดทัพพม่าก็แตกหนีไป...ปราบก๊กต่าง ๆ ซึ่งท่านหมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา ก็ร่วมรบด้วยจนพม่าพ่ายแพ้ ในที่สุด

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสู้พม่าไม่ได้จึงถอยไปตั้งหลักก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...กรมหมื่นเทพพิพิธได้พาสมัครพรรคพวกหนีพม่ารวบรวมกันตั้งค่ายอยู่ ณ บริเวณบึงพระอาจารย์ ปากน้ำโยทะกา

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสู้ไม่ได้จึงถอยก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์หนีพม่าไปตั้ง ชุมนุม ณ เมืองพิมาย

2.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสู้ไม่ได้จึงถอยไปตั้งหลักก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...วีรบุรุษ 2 ท่านนั้นเมื่อกองทัพแตกแล้ว ก็รวบรวมทหาร ที่เหลือ...สวามิภักดิ์กับพระยาวชิรปราการขอเข้าเป็นสมัครพรรคพวกร่วมต่อสู้พม่ากู้ชาติบ้านเมืองต่อไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา จังหวัดปราจีนบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 3 ครั้ง

ขุนเขาแก้วเสด็จ

คืนพระจันทร์วันเพ็ญเหนือท้องฟ้า ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งต่างจ้องมองและสังเกตว่า มีดวงแก้วดวงหนึ่งส่องรัศมีสว่างไสวดุจดังพระจันทร์วันเพ็ญ ดวงแก้วนั้นเคลื่อนคล้อยลอยมาจากปลายด้านหนึ่งของหุบเขา และลับหายไปในความมืด เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง จนชาวบ้านขนานนามภูเขาแห่งนี้ว่า "เขาแก้วเสด็จ" ขุนเขาแห่งดวงแก้วที่จะเสด็จมาทุกคืนวันเพ็ญขุนเขาแห่งตำนานนี้ตั้งอยู่ระหว่างรอยต่อของตำบลบ้านนาและตำบลบ่อทอง อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาแก่งดินสอที่เชื่อมต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ที่ครอบคลุมพื้นที่ในหลายจังหวัด ไล่เรื่อยมาตั้งแต่ จังหวัดนครราชสีมา นครนายก จนถึง จังหวัดปราจีนบุรี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี)

ตาราง 35 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ขุนเขาแก้วเสด็จ จังหวัดปราจีนบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	คืนพระจันทร์วันเพ็ญเหนือท้องฟ้า ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งต่างจ้องมองและสังเกตว่า มีดวงแก้วดวงหนึ่งส่องรัศมีสว่างไสวดุจดังพระจันทร์วันเพ็ญ ดวงแก้วนั้นเคลื่อนคล้อยลอยมาจากปลายด้านหนึ่งของหุบเขา และลับหายไปในความมืด เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	จนชาวบ้านขนานนามภูเขาแห่งนี้ว่า "เขาแก้วเสด็จ"	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ขุนเขาแก้วเสด็จ จังหวัดปราจีนบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเห็นแสงของดวงแก้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...คืนพระจันทร์วันเพ็ญเหนือท้องฟ้า ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งต่างจ้องมองและสังเกตว่า มีดวงแก้วดวงหนึ่งส่องรัศมีสว่างไสวดุจดังพระจันทร์วันเพ็ญ ดวงแก้วนั้นเคลื่อนคล้อยลอยมาจากปลายด้านหนึ่งของหุบเขา และลับหายไปในความมืด เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านจึงร่วมกันเรียกชื่อเขานี้ตามสิ่งที่เห็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนชาวบ้านขนานนามภูเขาแห่งนี้ว่า เขาแก้วเสด็จ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ขุนเขาแก้วเสด็จ จังหวัดปราจีนบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

ต้นศรีมหาโพธิ์

ตามตำนานกล่าวว่าเมื่อราว พ.ศ.500 พระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์ เจ้าครองเมืองศรีมโหสถในสมัยขอมเรืองอำนาจทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนา จึงได้ส่งคณะทูตเดินทางไปขอกิ่งต้นโพธิ์จากพระศรีมหาโพธิ์ พุทธคยาประเทศอินเดียซึ่งเป็นต้นโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับบำเพ็ญธรรมจนสำเร็จตรัสรู้ เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า จากเจ้าผู้ครองนครปาตุลีบุตร ประเทศอินเดีย แล้วนำกิ่งโพธิ์นั้นมาปลูกที่วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ซึ่งปัจจุบันมีอายุกว่า 2,000 ปี ต้นโพธิ์ต้นนี้มีขนาดเส้นรอบวงของลำต้น 20 เมตร สูง 30 เมตร มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 25 เมตร ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดปราจีนบุรี ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาจะมีงานนมัสการต้นพระศรีมหาโพธิ์ ขึ้นทุกปี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี)

ตาราง 36 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ต้นศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับตนเอง	พระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์ เจ้าครองเมืองศรีมโหสถในสมัยขอมเรืองอำนาจทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนา	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	จึงได้ส่งคณะทูตเดินทางไปขอกิ่งต้นโพธิ์จากพระศรีมหาโพธิ์ พุทธคยาประเทศอินเดีย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ต้นศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์เลื่อมใสพระพุทธศาสนามาก จึงอยากได้ต้นศรีมหาโพธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์ เจ้าครองเมืองศรีมโหสถในสมัยขอมเรืองอำนาจทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์จึงส่งคณะฑูตไปอินเดียเพื่อเจรจาขอต้นศรีมหาโพธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ส่งคณะทูตเดินทางไปขอกิ่งต้นโพธิ์จากพระศรีมหาโพธิ์ พุทธคยาประเทศอินเดีย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ต้นศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระเจ้าสายน้ำผึ้ง พระนางสร้อยดอกหมาก

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในสมัยก่อนที่พระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงพระเจ้าสายน้ำผึ้ง เดิมเป็นเด็กเลี้ยงควายที่มีความเฉลียวฉลาดและเป็นผู้เก่งกล้ามากกว่าบรรดาเด็กๆ ที่ไปเลี้ยงควายด้วยกัน วันหนึ่งขณะที่กำลังเล่นเป็นพระเจ้าแผ่นดินอยู่นั้น ได้สั่งให้นำเด็กเลี้ยงควายคนหนึ่งไปตัดคอด้วยไม้ตอกซึ่งในขณะที่เด็กเลี้ยงควายอีกคนหนึ่งเล่นเป็นเพชฌฆาตฟันไม้ตอกลงไปที่คอเพื่อน เหตุอัศจรรย์ก็เกิดขึ้น เมื่อคอของเด็กคนนั้นขาดหลุดออกจากบ่าทันที

ในช่วงเวลาเดียวกัน เหล่าเสนาอำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ของเมืองกำลังเสี่ยงทายเรือเพื่อหาเจ้าผู้ครองนครองค์ใหม่อยู่ เพราะเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อนสิ้นพระชนม์และไม่มีรัชทายาทขึ้น

ปกครองบ้านเมืองสืบแทน ครั้นเดินทางมาถึงกลุ่มของเด็กเลี้ยงควายที่กำลังเล่นกันอยู่เรือเสี่ยงทายก็ไม่ยอมเคลื่อนไปไหน แม้ว่าบรรดาฝีพายทั้งหลายจะออกแรงกันอย่างเต็มที่ก็ตาม

ดังนั้น เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหมดจึงพากันขึ้นฝั่ง ครั้นเห็นเด็กเลี้ยงควายคนหนึ่งถูกไม้ตอกตัดคอจนขาดก็แปลกประหลาดใจยิ่งนัก ต่างพากันตามหาผู้ออกคำสั่งประหารเพื่อน ในที่สุดก็มาพบกับผู้ออกคำสั่งซึ่งเป็นเด็กเลี้ยงควายที่เล่นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลายเห็นพ้องต้องกันว่าเด็กน้อยคนนี้เปี่ยมไปด้วยบุญญาธิการ จึงพร้อมใจกันอัญเชิญให้ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ของกรุงไทยสืบไป

กล่าวถึงพระเจ้ากรุงจีน ผู้ปกครองเมืองจีน พระองค์ทรงมีพระธิดาบุญธรรมที่ถือกำเนิดมาจากจั่นหมากพระองค์หนึ่งสร้างความปลาบปลื้มยินดีให้กับพระเจ้ากรุงจีนเป็นยิ่งนักที่มีบุตรบุญธรรมเป็นผู้มีบุญญาธิการ พระองค์จึงตั้งชื่อให้พระธิดาว่า พระนางสร้อยดอกหมาก

เมื่อพระนางสร้อยดอกหมากเจริญเติบโตเข้าสู่วัยสาว ความงามของพระนางก็เป็นที่เลื่องลือไปทั่วทุกสารทิศ จนกระทั่ง ถึงวัยอันสมควรที่จะมีคู่ครอง พระเจ้ากรุงจีนจึงรับสั่งให้โหรหลวงมาทำนายดวงชะตาของพระนางสร้อยดอกหมาก เพื่อจะได้ทรงทราบว่าพระธิดานั้นคู่ควรกับกษัตริย์ของเมืองใด ซึ่งโหรหลวงได้ทำนายว่า พระนางสร้อยดอกหมากนี้จะได้คู่ครองเป็นพระเจ้าแผ่นดินของกรุงไทยเป็นแน่แท้

ครั้นได้ยินคำทำนายทายทักจากโหรหลวงเช่นนั้น พระเจ้ากรุงจีนจึงแต่งพระราชสาสน์ให้เสนาอำมาตย์และราชทูตนำเข้าเฝ้าพระเจ้าสายน้ำผึ้งแห่งกรุงไทยทันที โดยมีความว่าพระเจ้ากรุงจีนให้มาเป็นพระราชไมตรีถึงพระเจ้ากรุงไทย ด้วยมีพระประสงค์จะยกพระธิดาให้เป็นพระมเหสี ขอให้พระองค์เสด็จออกมารับโดยเร็ว

ฝ่ายพระเจ้าสายน้ำผึ้งหลังจากได้รับพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงจีนแล้วก็เกิดความปลาบปลื้มปีติยิ่งนัก จึงตอบพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงจีนไปว่า เมื่อถึงเดือนสิบสองจะจัดขบวนเรือออกไปรับพระนางสร้อยดอกหมากด้วยพระองค์เอง

ครั้งถึงจุลศักราช 395 ราวๆ ปี พ.ศ. 1576 ตรงกับปีมะเมีย แรม 11 ค่ำ เดือน 12 พระเจ้าสายน้ำผึ้งก็เสด็จไปเมืองจีนด้วยขบวนเรือ ขณะเสด็จไปถึงหน้าวัดปากคลองได้ทอดพระเนตรเห็นรวงผึ้งเกาะติดอยู่ที่อกไก่ใต้ช่อฟ้าหน้าบันพระอุโบสถ พระเจ้าสายน้ำผึ้งจึงนมัสการพระพุทธปฏิมากรและอธิษฐานต่อองค์พระประธานในพระอุโบสถว่า หากพระองค์มีบุญญาธิการที่จะสามารถปกครองบ้านเมืองและไพร่ฟ้าประชาชนให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขสืบไปแล้ว ขอให้น้ำผึ้งจากรวงหยดลงมาที่เรือและกลั้วเอาเรือขึ้นไปเทียบที่กำแพงแก้วด้วยเถิด

สิ้นคำอธิษฐาน ปรากฏว่าน้ำผึ้งได้หยดลงมากลั้วเอาเรือพระที่นั่งขึ้นไปจริงๆ แสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำอธิษฐานและบุญญาบารมีของพระองค์ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการขนานพระนามว่า "พระเจ้าสายน้ำผึ้ง" นับตั้งแต่นั้นมา

จากนั้นพระเจ้าสายน้ำผึ้งจึงตรัสกับเสนาอำมาตย์ว่าพระองค์มีพระประสงค์จะเสด็จไปเมืองจีนตามลำพัง ขอให้เหล่าเสนาอำมาตย์ที่ติดตามมาด้วยทั้งหมดเดินทางกลับไปดูแลบ้านเมืองแทนพระองค์ก่อน โดยพระองค์ได้เสด็จไปเมืองจีนด้วยเรือพระที่นั่งเอกชัยเพียงลำเดียว

จนกระทั่งพระองค์เสด็จถึงเมืองจีน เมื่อเรือพระที่นั่งเอกชัยเข้าเทียบท่าที่อ่าวเมืองจีนก็สร้างความอัศจรรย์ใจให้กับชาวเมืองยิ่งนัก เพราะเรือพระที่นั่งนั้นลำเล็กมาก แต่สามารถฝ่าคลื่นลมในมหาสมุทรมาจนถึงเมืองจีนได้อย่างปลอดภัย ฝ่ายพระเจ้ากรุงจีนเมื่อทรงทราบว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้งเสด็จมาถึงแล้วก็ได้แต่งริ้วขบวนเรือออกมารับเสด็จอย่างสมพระเกียรติ

พระเจ้าสายน้ำผึ้งประทับอยู่ในพระราชวังหลวงของพระเจ้ากรุงจีน และมีโอกาสทักทายปราศรัยกับพระนางสร้อยดอกหมากอย่างใกล้ชิดจนเกิดเป็นความรักระหว่างกัน พระเจ้ากรุงจีนจึงจัดพิธีอภิเษกสมรสให้พระนางสร้อยดอกหมากพระธิดาบุญธรรมกับพระเจ้าสายน้ำผึ้งแห่งกรุงไทยด้วยความยินดีปรีดาของทั้งสองฝ่าย

วันเวลาผ่านไปร่วมสองเดือน วันหนึ่งพระเจ้าสายน้ำผึ้งได้ทูลขออนุญาตพระเจ้ากรุงจีนเสด็จกลับเมืองไทยพร้อมด้วยพระนางสร้อยดอกหมาก ซึ่งพระเจ้ากรุงจีนก็ทรงอนุญาต พร้อมทั้งพระราชทานเรือสำเภา 5 ลำ บรรทุกเครื่องอุปโภคบริโภคและข้าทาสบริวารชาวจีนอีก 500 คน เพื่อติดตามพระเจ้าสายน้ำผึ้งและพระมเหสีกลับสู่เมืองไทย

เมื่อเดินทางกลับมาถึงเมืองไทย พระเจ้าสายน้ำผึ้งทรงนำเรือสำเภาไปจอดไว้ที่ปากแม่น้ำเบี้ย พร้อมกับรับสั่งให้พระนางสร้อยดอกหมากรออยู่ในเรือสำเภาก่อน แล้วพระเจ้าสายน้ำผึ้งก็เสด็จเข้าสู่พระราชวัง เพื่อเตรียมการในพิธีรับเสด็จพระนางสร้อยดอกหมาก ครั้นเตรียมการทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าสายน้ำผึ้งก็ส่งบรรดาเถ้าแก่มารับพระนางสร้อยดอกหมากที่เรือสำเภาโดยที่พระองค์มิได้เสด็จมาด้วย

ฝ่ายพระนางสร้อยดอกหมากไม่เห็นพระเจ้าสายน้ำผึ้งเสด็จออกมารับก็เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ กล่าวตัดพ้อกับเถ้าแก่ว่าอุตสาห์เดินทางรอนแรมข้ามน้ำข้ามทะเลมาจากเมืองจีนด้วยกันครั้นมาถึงจุดหมายปลายทางแล้ว เหตุใดจึงไม่ออกมารับด้วยพระองค์เอง ขอให้พวกท่านจงกลับไปบอกพระองค์ด้วยเถิดว่าถ้าหากไม่ออกมารับด้วยพระองค์แล้ว เราจะไม่ยอมลงจากสำเภาเข้าเมืองโดยเด็ดขาด

เมื่อบรรดาเถ้าแก่ที่ออกมารับพระนางได้ยินเช่นนั้น จึงนำความเข้ากราบทูลให้พระเจ้าสายน้ำผึ้งทรงทราบ พระองค์ก็ทรงตรัสหยอกเย้าด้วยความรักว่า เมื่อเดินทางมาถึงเมืองแล้ว แต่ไม่ยอมเข้าเมือง ก็ขอให้อยู่ที่นั่นต่อไปเถิด

ครั้นพระนางสร้อยดอกหมากได้ทราบความเช่นนั้นก็เกิดความน้อยใจและเสียใจเป็นยิ่งนัก แม้วันรุ่งขึ้นพระเจ้าสายน้ำผึ้งจะเสด็จออกมารับพระนางที่เรือสำเภาด้วยพระองค์เอง แต่พระนางสร้อยดอกหมากยังคงเศร้าโศกเสียใจอยู่ จึงตัดพ้อต่อว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้ง เมื่อพระองค์ต้องการให้น้องอยู่ที่นี่ แล้วพระองค์ออกมารับน้องทำไม ฝ่ายพระเจ้าสายน้ำผึ้งเห็นพระนางสร้อยดอกหมากต่อว่าต่อขานพระองค์ ด้วยความน้อยใจ จึงตรัสหยอกเย้าเช่นเดิมว่า พี่มารับแล้วแต่น้องไม่อยากไปก็ขอให้น้องอยู่เสียที่นี่เถิด

พระนางสร้อยดอกหมากได้ฟังดังนั้นก็เกิดความเสียใจเป็นเท่าทวี คิดว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้งหมดรักพระนางเสียแล้ว จึงตัดสินเรื่องราวความรักเพราะความน้อยใจด้วยการกลั้นใจตายต่อพระพักตร์พระเจ้าสายน้ำผึ้ง สร้างความเสียพระทัยให้กับพระเจ้าสายน้ำผึ้งอย่างใหญ่หลวง

พระเจ้าสายน้ำผึ้งโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระศพของพระนางสร้อยดอกหมากมาพระราชทานเพลิงศพที่แหลมบางกะจะ ท่ามกลางความอาลัยรักของชาวไทยและชาวจีนทั่วทั้งแผ่นดิน จากนั้นพระองค์ได้สถาปนาสถานที่แห่งนี้เป็นพระอาราม เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระนางสร้อยดอกหมากและพระราชทานนามว่า "วัดพระนางเชิง" หรือ "วัดพนัญเชิง" ในปัจจุบัน (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 9-15)

ตาราง 37 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าสายน้ำผึ้ง พระนางสร้อยดอกหมาก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	15
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- พระองค์มีพระประสงค์จะเสด็จไปเมืองจีนตามลำพัง - คิดว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้งหมดรักพระนางเสียแล้ว	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		7
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- เพราะเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อนสิ้นพระชนม์และไม่มีรัชทายาทขึ้นปกครองบ้านเมืองสืบแทน	7

ตาราง 37 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (ต่อ)	- พระนางสร้อยดอกหมากไม่เห็นพระเจ้าสายน้ำผึ้งเสด็จออกมารับก็เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ - พระองค์ก็ทรงตรัสหยอกเย้าด้วยความรักว่า เมื่อเดินทางมาถึงเมืองแล้ว แต่ไม่ยอมเข้าเมือง ก็ขอให้อยู่ที่นั่นต่อไปเถิด - ครั้นพระนางสร้อยดอกหมากได้ทราบความเช่นนั้นก็เกิดความน้อยใจและเสียใจเป็นยิ่งนัก - จึงตรัสหยอกเย้าเช่นเดิมว่า พี่มารับแล้วแต่น้องไม่อยากไปก็ขอให้น้องอยู่เสียที่นี่เถิด - พระนางสร้อยดอกหมากได้ฟังดังนั้นก็เกิดความเสียใจเป็นเท่าทวี - สร้างความเสียพระทัยให้กับพระเจ้าสายน้ำผึ้งอย่างใหญ่หลวง	
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- กล่าวถึงพระเจ้าสายน้ำผึ้ง เดิมเป็นเด็กเลี้ยงควาย... วันหนึ่งขณะที่กำลังเล่นเป็นพระเจ้าแผ่นดินอยู่นั้น ได้สั่งให้นำเด็กเลี้ยงควายคนหนึ่งไปตัดคอด้วยไม้ตอก... เหตุอัศจรรย์ก็เกิดขึ้น เมื่อคอของเด็กคนนั้นขาดหลุดออกจากบ่าทันที - ครั้นเดินทางมาถึงกลุ่มของเด็กเลี้ยงควายที่กำลังเล่นกันอยู่เรือเสี่ยงทายก็ไม่ยอมเคลื่อนไปไหน แม้ว่าบรรดาฝีพายทั้งหลายจะออกแรงกันอย่างเต็มที่ก็ตาม - พระองค์ทรงมีพระธิดาบุญธรรมที่ถือกำเนิดมาจากจั่นหมาก	6

ตาราง 37 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
	- พระเจ้ากรุงจีนจึงรับสั่งให้โหรหลวงมาทำนายดวงชะตาของพระนางสร้อยดอกหมาก - อธิษฐานต่อองค์พระประธานในพระอุโบสถ... ขอให้น้ำผึ้งจากรวงหยดลงมาที่เรือ...สิ้นคำอธิษฐาน ปรากฏว่าน้ำผึ้งได้หยดลงมากลั้วเอาเรือพระที่นั่งขึ้นไปจริงๆ - เมื่อเรือพระที่นั่งเอกชัยเข้าเทียบท่าที่อ่าวเมืองจีนก็สร้างความอัศจรรย์ใจให้กับชาวเมืองยิ่งนัก เพราะเรือพระที่นั่งนั้นลำเล็กมาก แต่สามารถฝ่าคลื่นลมในมหาสมุทรมาจนถึงเมืองจีนได้อย่างปลอดภัย	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	10
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงตัดสินเรื่องราวความรักเพราะความน้อยใจด้วยการกลั้นใจตายต่อพระพักตร์พระเจ้าสายน้ำผึ้ง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ขอให้เหล่าเสนาอำมาตย์ที่ติดตามมาด้วยทั้งหมดเดินทางกลับไปดูแลบ้านเมืองแทนพระองค์ก่อน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการขนานพระนามว่า "พระเจ้าสายน้ำผึ้ง"	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	พระเจ้าสายน้ำผึ้งโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระศพของพระนางสร้อยดอกหมากมาพระราชทานเพลิงศพ... สถาปนาสถานที่แห่งนี้เป็นพระอาราม	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	- พระเจ้ากรุงจีนจึงแต่งพระราชสาสน์ให้เสนาอำมาตย์และราชทูตนำเข้าเฝ้าพระเจ้าสายน้ำผึ้งแห่งกรุงไทยทันที ... ด้วยมีพระประสงค์จะยกพระธิดาให้เป็นพระมเหสี ขอให้พระองค์เสด็จออกมารับโดยเร็ว	4

ตาราง 37 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
	- ฝ่ายพระเจ้าสายน้ำผึ้งหลังจากได้รับพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงจีนแล้วก็เกิดความปลาบปลื้มปีติยิ่งนัก จึงตอบพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงจีน - กล่าวตัดพ้อ...ว่าถ้าหากไม่ออกมารับด้วยพระองค์แล้ว เราจะไม่ยอมลงจากสำเภาเข้าเมืองโดยเด็ดขาด - จึงตัดพ้อต่อว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้ง	
6. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหมดจึงพากันขึ้นฝั่ง ...เห็นพ้องต้องกันว่าเด็กน้อยคนนี้เปี่ยมไปด้วยบุญญาธิการ จึงพร้อมใจกันอัญเชิญให้ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ของกรุงไทยสืบไป	1
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	เหล่าเสนาอำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ของเมืองกำลังเสี่ยงทายเรือเพื่อหาเจ้าผู้ครองนครองค์ใหม่	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าสายน้ำผึ้ง พระนางสร้อยดอกหมาก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งจะเดินทางไปรับพระนางสร้อยดอกหมากด้วยตนเองเพราะไม่อยากรบกวนคนอื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์มีพระประสงค์จะเสด็จไปเมืองจีนตามลำพัง

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งพูดหยอกเล่นแต่พระนางสร้อยดอกหมากเข้าใจผิด ดังปรากฏในข้อความว่า

...คิดว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้งหมดรักพระนางเสียแล้ว

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บ้านเมืองไร้ผู้ปกครองทำให้ต้องหาผู้มาปกครอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพราะเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อนสิ้นพระชนม์และไม่มีรัชทายาทขึ้นปกครองบ้านเมืองสืบแทน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจ พระเจ้าสายน้ำผึ้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระนางสร้อยดอกหมากไม่เห็นพระเจ้าสายน้ำผึ้งเสด็จออกมารับก็เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งพูดหยอกเย้าแต่พระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์ก็ทรงตรัสหยอกเย้าด้วยความรักว่า เมื่อเดินทางมาถึงเมืองแล้ว แต่ไม่ยอมเข้าเมือง ก็ขอให้อยู่ที่นั่นต่อไปเถิด

1.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งพูดหยอกเย้าแต่พระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นพระนางสร้อยดอกหมากได้ทราบความเช่นนั้นก็เกิดความน้อยใจและเสียใจเป็นยิ่งนัก

1.2.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งพูดหยอกเย้าแต่พระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตรัสหยอกเย้าเช่นเดิมว่า พี่มารับแล้วแต่น้องไม่อยากไปก็ขอให้น้องอยู่เสียที่นี่เถิด

1.2.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งพูดหยอกเย้าแต่พระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจเพิ่มมากขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางสร้อยดอกหมากได้ฟังดังนั้นก็เกิดความเสียใจเป็นเท่าทวี

1.2.7 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งพูดหยอกเย้าแต่พระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจจนกลั้นใจตายทำให้พระองค์เสียพระทัยมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...สร้างความเสียพระทัยให้กับพระเจ้าสายน้ำผึ้งอย่างใหญ่หลวง

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งตอนเด็กๆ ได้สั่งประหารเพื่อนเล่นๆ แต่ปรากฏว่าเหตุการณ์กลับเป็นจริง ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวถึงพระเจ้าสายน้ำผึ้ง เดิมเป็นเด็กเลี้ยงควาย...วันหนึ่งขณะที่กำลังเล่นเป็นพระเจ้าแผ่นดินอยู่นั้น ได้สั่งให้นำเด็กเลี้ยงควายคนหนึ่งไปตัดคอด้วยไม้ตอก...เหตุอัศจรรย์ก็เกิดขึ้น เมื่อคอของเด็กคนนั้นขาดหลุดออกจากบ่าทันที

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือเสี่ยงทายมาหยุดตรงที่พระเจ้าสายน้ำผึ้งกำลังเล่นอยู่กับเพื่อนๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นเดินทางมาถึงกลุ่มของเด็กเลี้ยงควายที่กำลังเล่นกันอยู่เรือเสี่ยงทายก็ไม่ยอมเคลื่อนไปไหน แม้ว่าบรรดาฝีพายทั้งหลายจะออกแรงกันอย่างเต็มที่ก็ตาม

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้ากรุงจีนมีธิดาบุญธรรมต่างจากคนทั่วไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์ทรงมีพระธิดาบุญธรรมที่ถือกำเนิดมาจากจั่นหมาก

1.3.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อถึงเวลามีคู่ครองของพระธิดาพระเจ้ากรุงจีนจึงให้โหรทำนาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้ากรุงจีนจึงรับสั่งให้โหรหลวงมาทำนายดวงชะตาของพระนางสร้อยดอกหมาก

1.3.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครั้งหนึ่งพระเจ้าสายน้ำผึ้งนั่งเรือผ่านพระอุโบสถและได้อธิษฐาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...อธิษฐานต่อองค์พระประธานในพระอุโบสถ... ขอให้น้ำผึ้งจากรวงหยดลงมาที่เรือ...สิ้นคำอธิษฐาน ปรากฏว่าน้ำผึ้งได้หยดลงมากลั้วเอาเรือพระที่นั่งขึ้นไปจริงๆ

1.3.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งเดินทางไปประเทศจีนด้วยความปลอดภัย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อเรือพระที่นั่งเอกชัยเข้าเทียบท่าที่อ่าวเมืองจีนก็สร้างความอัศจรรย์ใจให้กับชาวเมืองยิ่งนัก เพราะเรือพระที่นั่งนั้นลำเล็กมาก แต่สามารถฝ่าคลื่นลมในมหาสมุทรมาจนถึงเมืองจีนได้อย่างปลอดภัย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจพระเจ้าสายน้ำผึ้งจึงกลั้นใจตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตัดสินเรื่องราวความรักเพราะความน้อยใจด้วยการกลั้นใจตายต่อพระพักตร์พระเจ้าสายน้ำผึ้ง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งต้องการไปประเทศจีนเพียงลำพัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขอให้เหล่าเสนาอำมาตย์ที่ติดตามมาด้วยทั้งหมดเดินทางกลับไปดูแลบ้านเมืองแทนพระองค์ก่อน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งอธิษฐานให้น้ำผึ้งไหลลงมาและเป็นเช่นนั้นจริงๆ ดังนั้นทุกคนจึงขนานนามว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการขนานพระนามว่า พระเจ้าสายน้ำผึ้ง

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระนางสร้อยดอกหมากเสียชีวิตแล้วพระเจ้าสายน้ำผึ้งจึงจัดพิธีศพและสร้างวัด ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าสายน้ำผึ้งโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระศพของพระนางสร้อยดอกหมากมาพระราชทานเพลิงศพ...สถาปนาสถานที่แห่งนี้เป็นพระอาราม

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโหรทำนายเช่นนั้นพระเจ้ากรุงจีนจึงส่งพระราชสาสน์ไปให้พระเจ้าสายน้ำผึ้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้ากรุงจีนจึงแต่งพระราชสาสน์ให้เสนาอำมาตย์และราชทูตนำเข้าเฝ้าพระเจ้าสายน้ำผึ้งแห่งกรุงไทยทันที... ด้วยมีพระประสงค์จะยกพระธิดาให้เป็นพระมเหสี ขอให้พระองค์เสด็จออกมารับโดยเร็ว

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าสายน้ำผึ้งยินดีรับไมตรีจากพระเจ้ากรุงจีน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายพระเจ้าสายน้ำผึ้งหลังจากได้รับพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงจีนแล้วก็เกิดความปลาบปลื้มปีติยิ่งนัก จึงตอบพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงจีน

2.5.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจพระเจ้าสายน้ำผึ้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวตัดพ้อ...ว่าถ้าหากไม่ออกมารับด้วยพระองค์แล้ว เราจะไม่ยอมลงจากสำเภาเข้าเมืองโดยเด็ดขาด

2.5.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือพระนางสร้อยดอกหมากน้อยใจพระเจ้าสายน้ำผึ้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตัดพ้อต่อว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้ง

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเหล่าเสนาอำมาตย์เห็นเหตุการณ์มหัศจรรย์เช่นนั้นจึงเชื่อว่าเด็กคนนี้ต้องมีบุญ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหมดจึงพากันขึ้นฝั่ง ...เห็นพ้องต้องกันว่าเด็กน้อยคนนี้เปี่ยมไปด้วยบุญญาธิการ จึงพร้อมใจกันอัญเชิญให้ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ของกรุงไทยสืบไป

2.7 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสิ้นผู้ปกครองเมืองเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลายจึงเสี่ยงทายหาผู้มีบุญ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เหล่าเสนาอำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ของเมืองกำลังเสี่ยงทายเรือเพื่อหาเจ้าผู้ครองนครองค์ใหม่

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าสายน้ำผึ้ง พระนางสร้อยดอกหมาก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2ครั้ง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 7 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 6 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 4 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

หนองโสน

ตำนานเรื่องพระเจ้าอู่ทองนี้มีในตำนานจากจดหมายเหตุของ วัน วลิต พ่อค้าชาวฮอลันดาที่บันทึกคำบอกเล่าของชาวเมืองอยุธยา ช่วงสมัยพระเจ้าปราสาททองว่า พระเจ้าอู่ทองเป็นโอรสของจักรพรรดิจีนที่ถูกเนรเทศมาเพราะก่อกรรมทำชั่วไว้มาก และต่อมาได้ทรงทราบข่าวเรื่องเกาะเกาะหนึ่งมีสภาพแวดล้อมที่สวยงามเหมาะเป็นที่ตั้งเมือง แต่กลับไม่มีคนอยู่อาศัยพระเจ้าอู่ทองได้พบกับพระฤาษีรูปหนึ่ง ฤาษีได้ทูลพระองค์ว่า เดิมทีมีเมืองชื่ออโยธยา ที่เมืองแห่งนี้มีหนองน้ำซึ่งเป็นที่อาศัยของมังกรดุร้ายตัวหนึ่ง ตามตำนานว่าเป็น ตำบลหนองโสน หรือ บึงพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน ที่เรียกว่าหนองโสนก็เพราะว่ามี ต้นโสน ขึ้นอยู่มาก เต็มหนอง ดอกของต้นโสนมีประโยชน์ใช้ทำอาหารได้หลายชนิด ซึ่งเมื่อมังกรโกรธ หรือถูกรบกวนก็จะพ่นน้ำลายพิษออกมาฆ่าชาวเมืองตายหมดเมือง วิธีที่จะฆ่ามังกรได้พระเจ้าอู่ทองต้องตอบปัญหาของฤาษีทั้งสามข้อให้ได้

เมื่อพระเจ้าอู่ทองตอบปัญหาของฤาษีได้ครบ ฤาษีก็บอกวิธีฆ่ามังกร โดยต้องหาฤาษีที่รูปร่างลักษณะคล้ายกับตนแล้วโยนลงไปให้มังกรในหนองโสนนั้น แต่พระเจ้าอู่ทองสืบหาฤาษีที่มีรูปร่างคล้ายกันอย่างที่ว่าไม่ได้ พระองค์จึงเก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับ แล้วเสด็จออกไปยังปากหนอง (ที่มังกรอาศัยอยู่) กับพระฤาษี แล้วเหวี่ยงพระฤาษีรูปนั้นลงไปในสระ จากนั้นมังกรก็ไม่โผล่ขึ้นมาอีก เมืองทั้งเมืองก็ปลอดจากโรคระบาดต่อจากนั้นพระเจ้าอู่ทองก็เริ่มบูรณะเมืองที่บริเวณหนองโสนนี้ ในวันขึ้นห้าค่ำเดือนสี่ปีขาล แล้วเรียกเมืองนี้ว่า อยุธยา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

ตาราง 38 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หนองโสน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	พระเจ้าอู่ทองสืบหาฤาษีที่มีรูปร่างคล้ายกันอย่างที่ว่าไม่ได้ พระองค์จึงเก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับ	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	พระเจ้าอู่ทองเป็นโอรสของจักรพรรดิจีนที่ถูกเนรเทศมาเพราะก่อกรรมทำชั่วไว้มาก	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- และต่อมาได้ทรงทราบข่าวเรื่องเกาะเกาะหนึ่งมีสภาพแวดล้อมที่สวยงามเหมาะเป็นที่ตั้งเมือง แต่กลับไม่มีคนอยู่อาศัย - มีหนองน้ำซึ่งเป็นที่อาศัยของมังกรดุร้ายตัวหนึ่ง ...มี ต้นโสน ขึ้นอยู่มาก...เมื่อมังกรโกรธ หรือถูกรบกวนก็จะพ่นน้ำลายพิษออกมาฆ่าชาวเมืองตายหมด	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	พระเจ้าอู่ทองก็เริ่มบูรณะเมืองที่บริเวณหนองโสนนี้ในวันขึ้นห้าค่ำเดือนสี่ปีขาล แล้วเรียกเมืองนี้ว่าอยุธยา	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	วิธีที่จะฆ่ามังกรได้พระเจ้าอู่ทองต้องตอบปัญหาของฤาษีทั้งสามข้อให้ได้ เมื่อพระเจ้าอู่ทองตอบปัญหาของฤาษีได้ครบ ฤาษีก็บอกวิธีฆ่ามังกร	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	แล้วเสด็จออกไปยังปากหนอง กับพระฤาษี แล้วเหวี่ยงพระฤาษีรูปนั้นลงไปในสระ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง หนองโสน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอู่ทองเก็บปัญหาไว้ในใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าอู่ทองสืบหาฤาษีที่มีรูปร่างคล้ายกันอย่างที่ว่าไม่ได้ พระองค์จึงเก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอู่ทองถูกเนรเทศ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าอู่ทองเป็นโอรสของจักรพรรดิจีนที่ถูกเนรเทศมาเพราะก่อกรรมทำชั่วไว้มาก

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เกาะที่มีความอุดมสมบูรณ์แต่ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...และต่อมาได้ทรงทราบข่าวเรื่องเกาะเกาะหนึ่งมีสภาพแวดล้อมที่สวยงามเหมาะเป็นที่ตั้งเมือง แต่กลับไม่มีคนอยู่อาศัย

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในหนองน้ำมีมังกรร้ายอาศัยอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีหนองน้ำซึ่งเป็นที่อาศัยของมังกรดุร้ายตัวหนึ่ง ...มี ต้นโสน ขึ้นอยู่มาก... เมื่อมังกรโกรธ หรือถูกรบกวนก็จะพ่นน้ำลายพิษออกมาฆ่าชาวเมืองตายหมด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอู่ทองบูรณะเมืองนี้และตั้งเป็นอยุธยา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าอู่ทองก็เริ่มบูรณะเมืองที่บริเวณหนองโสนนี้ในวันขึ้นห้าค่ำเดือนสี่ปีขาล แล้วเรียกเมืองนี้ว่า อยุธยา

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอู่ทองสามารถตอบปัญหาของฤาษีได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วิธีที่จะฆ่ามังกรได้พระเจ้าอู่ทองต้องตอบปัญหาของฤาษีทั้งสามข้อให้ได้ เมื่อพระเจ้าอู่ทองตอบปัญหาของฤาษีได้ครบ ฤาษีก็บอกวิธีฆ่ามังกร

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอู่ทองใช้ฤาษีตัวจริงแทนผู้ที่เหมือนฤาษีทุกประการโดยไม่บอกให้ใครรู้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วเสด็จออกไปยังปากหนอง กับพระฤาษี แล้วเหวี่ยงพระฤาษีรูปนั้นลงไปในสระ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง หนองโสน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

วัดราชบูรณะ

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) โปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 1967 สร้างตรงที่ถวายพระเพลิงพระศพของพระเชษฐาทั้ง 2 พระองค์คือ เจ้าอ้ายพระยา กับเจ้ายี่พระยา ซึ่งชนช้างกัน เพื่อแย่งสิทธิ์การครองบัลลังก์ต่อจากพระราชบิดา จึงถึงแก่พิราลัยบนคอช้างทั้งคู่

เจ้าสามพระยาจึงขึ้นครองราชย์ต่อ และได้สร้างเจดีย์คู่ไว้ตรงที่ชนช้าง เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงพระเชษฐาทั้ง 2 พระองค์ แต่ปัจจุบันนี้เจดีย์ทั้งสอง ได้หักพังลงเหลือเพียงฐาน ตั้งอยู่กลางวงเวียนหน้าวัดราชบูรณะ และเป็นสถานที่ที่เคยปรากฏร่างของวิญญาณนักรบโบราณตนหนึ่ง

พระปรางค์แห่งนี้เคยถูกกลุ่มคนจำนวนมากลักลอบเจาะเข้าไปถึงปรางค์ด้านใน เพื่อค้นหาสมบัติ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากและยังประเมินค่ามิได้ โดยเฉพาะสมบัติส่วนใหญ่ที่เป็นเครื่องราชูปโภค ซึ่งเป็นสิ่งของเครื่องใช้ของกษัตริย์ทำด้วยทองคำและ อัญมณีมีค่า อาทิ พระแสงทองคำ มหามงกุฎ มงกุฎพระราชินี เรือหงส์ทองคำ ราชรถมีม้าเทียมทองคำ แหวนทองคำ ม่านทองคำ จอกทองคำประดับทับทิม ฯลฯ บรรยากาศขณะลงมือขุดก็มีเค้าลางของอาถรรพณ์เริ่มปรากฏ นักขุดคนหนึ่งในทีมเปิดเผยว่า ขณะเริ่มขุดฟ้าก็ร้อง ลมพัดแรงแต่ไม่มีใครสนใจ เมื่อเอาสมบัติออกมาวางนอกองค์ปรางค์ ก็มีบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นกับ พระแสงขรรค์ชัยศรี คือเกิดแสดงคล้ายหิ่งห้อยสว่างวาบ ๆ หลายครั้งกับพระแสงนั้น และในภายหลังยังเกิดอาถรรพณ์สิ่งเลวร้ายกับผู้ลักลอบขุดคนอื่น ๆ อีก โดยส่วนใหญ่จะเป็นสติฟั่นเฟือน ประสบเคราะห์กรรมไม่สิ้นสุด ชีวิตมี แต่ตกอับหมดเนื้อหมดตัว บางคนถึงกับเอาเครื่องทรงของกษัตริย์มาสวมและถือพระแสงดาบออกไปรำที่ตลาดหัวรอ ส่วนเครื่องทองคำที่นำไปขายที่ร้านทองในตลาด ปรากฏว่าในสมัยต่อ ๆ มาร้านทองแห่งนั้นก็ถูกไฟไหม้ จุดจบที่น่ากลัวของผู้ลักลอบขุดกรุสมบัติวัดราชบูรณะทั้งหมดนี้ หลายคนเชื่อว่ายังมีวิญญาณชาวกรุงศรีอยุธยาอีกหลายหมื่นดวง ที่ยังคงติดอยู่ ณ สถานที่ที่เสียชีวิตเมื่อครั้งกรุงแตก เพราะความที่ยังหวงแหน และความรักใน แผ่นดินเกิดอย่างแรงกล้า อีกทั้งความตายที่มาถึงขณะที่ยังไม่ถึงเวลา วิญญาณทุกดวงเจ็บปวด ทุกข์ทรมาน ด้วยแรงอาฆาตและแรงแค้นจึงทำให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นไม่สงบ หนทางจะไปสู่ภพภูมิใหม่ตามสภาวะจิตของพวกเขา จึงยังไม่เปิดจนกว่าจะมีผู้มาชี้ทางสว่าง จึงมีผู้พบเห็นดวงวิญญาณทหารไทยบ้าง ทหารพม่าบ้าง รวมถึงหญิงสาวคนแก่และเด็กผมจุกยุคโบราณ จากภูมิวิญญาณครั้งกรุงเก่าโบราณมาปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

ตาราง 39 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เจ้าอ้ายพระยา กับเจ้ายี่พระยา ซึ่งชนช้างกัน เพื่อแย่งสิทธิ์การครองบัลลังก์ต่อจากพระราชบิดา จึงถึงแก่พิราลัยบนคอช้างทั้งคู่	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เป็นสถานที่ที่เคยปรากฏร่างของวิญญาณนักรบโบราณตนหนึ่ง...พระปรางค์แห่งนี้เคยถูกกลุ่มคนจำนวนมากลักลอบเจาะเข้าไปถึงปรางค์ด้านในเพื่อค้นหาสมบัติ... มีบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น...มีผู้พบเห็นดวงวิญญาณ ...มาปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	เจ้าสามพระยาจึงขึ้นครองราชย์ต่อ และได้สร้างเจดีย์คู่ไว้ตรงที่ชนช้าง เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงพระเชษฐาทั้ง 2 พระองค์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สองพี่น้องต่อสู้กันเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าอ้ายพระยา กับเจ้ายี่พระยา ซึ่งชนช้างกัน เพื่อแย่งสิทธิ์การครองบัลลังก์ต่อจากพระราชบิดา จึงถึงแก่พิราลัยบนคอช้างทั้งคู่

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สถานที่บริเวณนี้มีผู้เห็นดวงวิญญาณ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นสถานที่ที่เคยปรากฏร่างของวิญญาณนักรบโบราณตนหนึ่ง...พระปรางค์แห่งนี้เคยถูกกลุ่มคนจำนวนมากลักลอบเจาะเข้าไปถึงปรางค์ด้านใน เพื่อค้นหาสมบัติ... มีบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น...มีผู้พบเห็นดวงวิญญาณ...มาปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าสามพระยาสร้างเจดีย์ให้แก่พี่ๆ ทั้งสอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าสามพระยาจึงขึ้นครองราชย์ต่อ และได้สร้างเจดีย์คู่ไว้ตรงที่ชนช้าง เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงพระเชษฐาทั้ง 2 พระองค์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดเพชรบุรี

เขาอีโก้

เขาอีโก้..คือเขาของหญิงสาวผู้งามสง่า มาจากคำว่าอีซึ่งหมายถึงหญิงสาว ส่วนคำว่าโก้คือความสง่างามนั่นเอง เรื่องเล่าเริ่มต้นได้กล่าวถึงตาแป้งและตาแป้น ชาวไทยทรงดำผู้เดินทางมาตั้งหลักแหล่งที่บ้านหนองประดู่แห่งนี้ ในครั้งนั้นเมื่อยามคืนเดือนเพ็ญจะได้ยินเสียงเพลงจากเขาอีโก้ เป็นเสียงเพลงจากหญิงสาวงามสง่าแห่งเขาอีโก้นั่นเอง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี)

ตาราง 40 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาอีโก้ จังหวัดเพชรบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ในครั้งนั้นเมื่อยามคืนเดือนเพ็ญจะได้ยินเสียงเพลงจากเขาอีโก้ เป็นเสียงเพลงจากหญิงสาวงามสง่า แห่งเขาอีโก้นั่นเอง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ตาแป้งและตาแป้น ชาวไทยทรงดำผู้เดินทางมาตั้งหลักแหล่งที่บ้านหนองประดู่แห่งนี้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** เขาอีโก้ จังหวัดเพชรบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คืนเดือนเพ็ญชาวบ้านได้ยินเสียงเพลงดังมา**จากภูเขา**ดังป**ร**ากฏในข้อความว่า

...ในครั้งนั้นเมื่อยามคืนเดือนเพ็ญจะได้ยินเสียงเพลงจากเขาอีโก้ เป็น**เสียงเพลง**จากหญิงสาวงามสง่าแห่งเขาอีโก้นั่นเอง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาแป้งและตาแป้นได้เล่าให้ชาวบ้านฟังถึงเสียงเพลงของผู้หญิงจากเขาลูกนี้ดังนั้นชาวบ้าน จึงเรียกเขาลูกนี้ว่า อี ซึ่งหมายถึงผู้หญิง และคำว่าโก้หมายถึงสง่างาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาแป้งและตาแป้น ชาวไทยทรงดำผู้เดินทางมาตั้งหลักแหล่งที่บ้านหนองประดู่แห่งนี้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาอีโก้ จังหวัดเพชรบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

ถ้ำแกลบ

ซึ่งอยู่ที่เชิงเขาหลวง ตำบลธงชัย อำเภอเมืองเพชรบุรี ความเป็นมาของถ้ำแห่งนี้เล่ากันว่าเดิมมักมีคนพบแกลบกองอยู่บ่อยๆ และเข้าใจว่าเป็นแกลบของพวกลับแล ซึ่งพวกนี้มีของวิเศษกำบังหายตัวได้ ในครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งขึ้นไปบนต้นตาล เห็นคนกลุ่มหนึ่งหาบคอนของออกมาจากถ้ำ เมื่อออกจากถ้ำและพากันเดินไปได้พักเดียวก็เอาของซุกไว้ แล้วก็พากันหายตัวไปและปรากฏว่าเป็นอยู่เช่นนี้ทุกวัน สร้างความประหลาดใจให้แก่ชายคนนั้นยิ่งนัก

วันหนึ่ง ชายคนนั้นจึงเฝ้าแอบซ่อนคอยดูอยู่ก็เห็นพวกเหล่านั้นเดินออกมาจากถ้ำเช่นเคย พอออกมาได้หน่อยหนึ่งก็พากันเอาของซ่อนไว้อีกแล้วก็เดินเลยไปเมื่อคนเหล่านั้นเดินห่างไกลออกไปแล้ว ชายคนนั้นจึงเดินไปดูยังสถานที่ซึ่งพวกนั้นซ่อนของเอาไว้ ก็ปรากฏว่าไม่มีอะไรนอกจากใบไม้ ชายคนนั้นจึงเอาใบไม้ที่คุ้ยพบติดมือมา เมื่อเดินไปถึงโคนต้นตาลก็ทิ้งใบไม้นั้นเอาไว้ครั้นพวกนั้นกลับมา เที่ยวหาอะไรอยู่ตรงนั้นแล้วก็หายตัวไป คงเหลือแต่หญิงสาวคนหนึ่งนั่งร้องไห้อยู่ตรงนั้น ชายคนนั้นจึงเข้าไปถามว่า เหตุใดนางจึงมานั่งร้องห่มร้องไห้อยู่อย่างนี้ นางจึงบอกว่า เหตุที่ต้องมานั่งร้องไห้ก็เพราะว่าใบไม้หายไป ชายคนนั้นจึงหยิบเอาใบไม้ที่ทิ้งไว้ที่ตรงโคนต้นตาลมาให้ ด้วยความดีใจนางจึงบอกความจริงให้ฟังว่า นางเป็นพวกลับแล ทั้งสองจึงได้มีโอกาสสนทนาพาทีกัน ด้วยความงามของนาง ชายคนนั้นจึงเกิดความลุ่มหลงและนึกรัก จึงชวนนางไปเที่ยวที่บ้านของตน แต่นางปฏิเสธ แต่นางก็เห็นว่า ชายคนนั้นเป็นผู้มีบุญคุณต่อนาง นางจึงชวนเขาไปยังบ้านของนาง ชายคนนั้นก็ตกลงไปตามคำชักชวนของนาง และในที่สุด ทั้งสองก็ได้ตกลงปลงใจอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาจนมีลูก

วันหนึ่งขณะที่นางไม่อยู่ ลูกได้ร้องไห้อยู่เป็นเวลานาน แม้เขาจะปลอบโยนอย่างไรลูกก็ไม่หยุดร้อง เขาจึงออกอุบายหลอกว่า แม่มาแล้ว ลูกจึงยอมหยุดร้องไห้ครั้นนานเข้า เด็กมองหาแม่ไม่เห็นก็เริ่มต้นร้องต่อไปอีก ฝ่ายยายได้ยินเด็กร้องเช่นนั้นจึงถามว่า แม่มาแล้วทำไมจึงร้องไห้อีก ชายคนนั้นได้ยินจึงบอกว่าหลอกลูกเล่น ผู้เป็นยายได้ฟังดังนั้นก็เป็นโกรธเป็นแค้นหาว่าโกหกเด็ก ครั้นลูกสาวของนางกลับมา แกจึงบอกกับลูกสาวของนางว่าชายคนนี้ไม่มีความสัตย์ ให้ไล่ออกไปจากบ้านเสีย ด้วยความน้อยใจ ภรรยาของเขาก็ได้ห่อแง่งขมิ้นให้ไปห่อหนึ่งเมื่อเขาถือห่อขมิ้นนั้นออกจากบ้านไป ปรากฏว่าห่อขมิ้นนั้นได้หนักขึ้นทุกที ชายคนนั้นจึงทิ้งห่อขมิ้นนั้นไป คงหักติดมือไปเพียงแง่งเดียว พอไปถึงบ้านก็โยนแง่งขมิ้นลงกลางนอกชาน ฝ่ายภรรยาเก่าซึ่งเห็นสามีหายหน้าไปเป็นเวลานานนับปีกลับมา นางก็ดีใจจนบอกไม่ถูก และครั้นเหลือบเห็นแง่งขมิ้นตกอยู่กลาง

ชานเรือน นางจึงหยิบขึ้นมาและเคาะดู ก็ปรากฏว่าแง่งขมิ้นนั้นกลายเป็นทองคำทั้งแท่ง นางจึงถามสามีว่าได้ทองนี้มาจากไหนกัน สามีบอกว่าทองที่ไหนกันมีแต่ไอ้ขมิ้นซังกาบ๊วยมาแง่งเดียวแต่เมื่อภรรยายังคงยืนยันว่า ขมิ้นที่ได้มานั้นเป็นทองคำจริงๆ ฝ่ายสามีจึงได้ย้อนกลับไปดูที่ที่ทิ้งขมิ้นไว้ให้แน่ใจแต่ก็ไม่ได้พบสิ่งใดเลย (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 259-264)

ตาราง 41 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำแกลบ จังหวัดเพชรบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	10
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- คงเหลือแต่หญิงสาวคนหนึ่งนั่งร้องไห้อยู่ตรงนั้น - ลูกได้ร้องไห้อยู่เป็นเวลานาน	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		6
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- เด็กมองหาแม่ไม่เห็นก็เริ่มต้นร้องต่อไปอีก - ผู้เป็นยายได้ฟังดังนั้นก็เป็นโกรธเป็นแค้นหาว่าโกหก - ด้วยความน้อยใจ - นางจึงถามสามีว่าได้ทองนี้มาจากไหนกัน	4
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ในครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งขึ้นไปบนต้นตาล เห็นคนกลุ่มหนึ่งหาบคอนของออกมาจากถ้ำ...แล้วก็พากันหายตัวไปและปรากฏว่าเป็นอยู่เช่นนี้ทุกวัน สร้างความประหลาดใจให้แก่ชายคนนั้นยิ่งนัก - ด้วยความงามของนาง ชายคนนั้นจึงเกิดความลุ่มหลงและนึกรัก	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ครั้นเหลือบเห็นแง่งขมิ้นตกอยู่กลางชานเรือน	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เดิมมักมีคนพบแกลบกองอยู่บ่อยๆ และเข้าใจว่าเป็นแกลบของพวกลับแล ซึ่งพวกนี้มีของวิเศษกำบังหายตัวได้	1

ตาราง 41 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	9
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	แกจึงบอกกับลูกสาวของนางว่าชายคนนี้ไม่มีความสัตย์ ให้ไล่ออกไปจากบ้านเสีย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ภรรยาของเขาก็ได้ห่อแง่งขมิ้นให้ไปห่อหนึ่งเมื่อเขาถือห่อขมิ้นนั้นออกจากบ้านไป ปรากฏว่าห่อขมิ้นนั้นได้หนักขึ้นทุกที ชายคนนั้นจึงทิ้งห่อขมิ้นนั้นไป คงหักติดมือไปเพียงแง่งเดียว	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	- จึงชวนนางไปเที่ยวที่บ้านของตน แต่นางปฏิเสธ แต่นางก็เห็นว่า ชายคนนั้นเป็นผู้มีบุญคุณต่อนาง นางจึงชวนเขาไปยังบ้านของนาง - ฝ่ายยายได้ยินเด็กร้องเช่นนั้นจึงถามว่า แม่มาแล้วทำไมจึงร้องไห้อีกชายคนนั้นได้ยินจึงบอกว่าหลอกลูก	2
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	เขาจึงออกอุบายหลอกว่า แม่มาแล้ว ลูกจึงยอมหยุดร้องไห้	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- ชายคนนั้นจึงเฝ้าแอบซ่อนคอยดูอยู่...พอออกมาได้หน่อยหนึ่งก็พากันเอาของซ่อนไว้...ชายคนนั้นจึงเดินไปดูยังสถานที่ซึ่งพวกนั้นซ่อนของเอาไว้ ก็ปรากฏว่าไม่มีอะไรนอกจากใบไม้ ...เขาเก็บเอาไป...ก็ทิ้งใบไม้นั้นเอาไว้ - ชายคนนั้นจึงเข้าไปถามว่า เหตุใดนางจึงมานั่งร้องห่มร้องไห้อยู่อย่างนี้ ...เพราะว่าใบไม้หายไป ชายคนนั้น... เอาใบไม้ที่ทิ้งไว้ที่ตรงโคนต้นตาลมาให้ ด้วยความดีใจ นางจึงบอกความจริงให้ฟังว่า นางเป็นพวกลับแล - นางจึงหยิบขึ้นมาและเคาะดู ก็ปรากฏว่าแง่งขมิ้นนั้นกลายเป็นทองคำทั้งแท่ง - ฝ่ายสามีจึงได้ย้อนกลับไปดูที่ที่ทิ้งขมิ้นไว้ให้แน่ใจแต่ก็ไม่ได้พบสิ่งใดเลย	4

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ถ้ำแกลบ จังหวัดเพชรบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงคนหนึ่งหาของสำคัญไม่เจอจึงนั่งร้องไห้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คงเหลือแต่หญิงสาวคนหนึ่งนั่งร้องไห้อยู่ตรงนั้น

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกของเขาร้องไห้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ลูกได้ร้องไห้อยู่เป็นเวลานาน

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเด็กร้องไห้ผู้เป็นพ่อจึงบอกว่าแม่มาแล้วเมื่อเด็กไม่เห็นแม่จึงร้องต่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เด็กมองหาแม่ไม่เห็นก็เริ่มต้นร้องต่อไปอีก

1.2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อผู้เป็นยายทราบว่าลูกเขยพูดโกหกก็โกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ผู้เป็นยายได้ฟังดังนั้นก็เป็นโกรธเป็นแค้นหาว่าโกหกเด็ก

1.2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาของเขาน้อยใจที่เขาไม่รักษาสัญญา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความน้อยใจ

1.2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเขาเดินทางกลับมายังบ้านเก่า ภรรยาคนแรกของเขาเห็นทองจึงถาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงถามสามีว่าได้ทองนี้มาจากไหนกัน

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายผู้หนึ่งเห็นพฤติกรรมของคนกลุ่มหนึ่งจึงแปลกใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งขึ้นไปบนต้นตาล เห็นคนกลุ่มหนึ่งหาบคอนของออกมาจากถ้ำ...แล้วก็พากันหายตัวไปและปรากฏว่าเป็นอยู่เช่นนี้ทุกวัน สร้างความประหลาดใจให้แก่ชายคนนั้นยิ่งนัก

1.2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายผู้นั้นหลงรักหญิงแปลกหน้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความงามของนาง ชายคนนั้นจึงเกิดความลุ่มหลงและนึกรัก

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขมิ้นกลายเป็นทอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นเหลือบเห็นแง่งขมิ้นตกอยู่กลางชานเรือน

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พวกลับแลมีของวิเศษกำบังหายตัวได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เดิมมักมีคนพบแกลบกองอยู่บ่อยๆ และเข้าใจว่าเป็นแกลบของพวกลับแล ซึ่งพวกนี้มีของวิเศษกำบังหายตัวได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่ยายฟ้องลูกสาวว่าลูกเขยพูดโกหก ดังปรากฏในข้อความว่า

...แกจึงบอกกับลูกสาวของนางว่าชายคนนี้ไม่มีความสัตย์ ให้ไล่ออกไปจากบ้านเสีย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาให้ห่อขมิ้นแก่เขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ภรรยาของเขาก็ได้ห่อแง่งขมิ้นให้ไปห่อหนึ่งเมื่อเขาถือห่อขมิ้นนั้นออกจากบ้านไป ปรากฏว่าห่อขมิ้นนั้นได้หนักขึ้นทุกที ชายคนนั้นจึงทิ้งห่อขมิ้นนั้นไป คงหักติดมือไปเพียงแง่งเดียว

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงคนนั้นเห็นว่าชายหนุ่มมีบุญคุณกับตน จึงชวนไปอยู่ที่บ้านด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงชวนนางไปเที่ยวที่บ้านของตน แต่นางปฏิเสธ แต่นางก็เห็นว่า ชายคนนั้นเป็นผู้มีบุญคุณต่อนาง นางจึงชวนเขาไปยังบ้านของนาง

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่ยายสงสัยว่าทำไมหลานยังร้องอีกจึงถามลูกเขย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายยายได้ยินเด็กร้องเช่นนั้นจึงถามว่า แม่มาแล้วทำไมจึงร้องไห้อีกชายคนนั้นได้ยินจึงบอกว่าหลอกลูก

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้เป็นพ่อใช้อุบายเพื่อหลอกให้ลูกหยุดร้อง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาจึงออกอุบายหลอกว่า แม่มาแล้ว ลูกจึงยอมหยุดร้องไห้

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มอยากรู้ว่าคนกลุ่มนั้นทำอะไรจึงแอบดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายคนนั้นจึงเฝ้าแอบซ่อนคอยดูอยู่...พอออกมาได้หน่อยหนึ่งก็พากันเอาของซ่อนไว้...ชายคนนั้นจึงเดินไปดูยังสถานที่ซึ่งพวกนั้นซ่อนของเอาไว้ ก็ปรากฏว่าไม่มีอะไรนอกจากใบไม้ ...เขาเก็บเอาไป...ก็ทิ้งใบไม้นั้นเอาไว้

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มเอาใบไม้ให้ผู้หญิงคนนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายคนนั้นจึงเข้าไปถามว่า เหตุใดนางจึงมานั่งร้องห่มร้องไห้อยู่อย่างนี้ ... เพราะว่าใบไม้หายไป ชายคนนั้น...เอาใบไม้ที่ทิ้งไว้ที่ตรงโคนต้นตาลมาให้ ด้วยความดีใจนางจึงบอกความจริงให้ฟังว่า นางเป็นพวกลับแล

2.5.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาเก่าของเขาขอขมิ้นมาดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงหยิบขึ้นมาและเคาะดู ก็ปรากฏว่าแง่งขมิ้นนั้นกลายเป็นทองคำทั้งแท่ง

2.5.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มจึงย้อนกลับไปดูที่ทิ้งขมิ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายสามีจึงได้ย้อนกลับไปดูที่ที่ทิ้งขมิ้นไว้ให้แน่ใจแต่ก็ไม่ได้พบสิ่งใดเลย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำแกลบ จังหวัดเพชรบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 6 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 4 ครั้ง

สมเด็จเจ้าแตงโม

สมเด็จเจ้าแตงโม เดิมชื่อ ทอง เป็นชาวนาหนองหว้า กำพร้าพ่อแม่แต่เล็กอยู่กับพี่สาว พี่สาวใช้ให้ตำข้าว หาฟืนทุกวัน วันหนึ่งตำข้าวหก พี่สาวคว้าฟืนไล่ตีเลยวิ่งหนีเอาตัวรอด (อายุประมาณ 9-10 ขวบ) แล้วเข้าเมืองเที่ยวระเหเร่ร่อนเข้าหมู่ไปตามฝูงเด็ก ๆ จนมีเพื่อนเล่นเพื่อนเที่ยวมาก เช่น เด็กบ้าน เด็กวัด เด็กทองนี้ได้เที่ยวอดๆ อยากๆ อาศัยแต่น้ำประทังความหิวไปวันหนึ่งๆ ด้วยความอดทน

วันหนึ่งลงเล่นน้ำกับเด็กวัดใหญ่ที่ท่าหน้าวัด มีเปลือกแตงโมลอยน้ำมา 1 ชิ้น ด้วยความหิวจึงคว้าเปลือกแตงโมได้แล้วก็ดำน้ำลงไปเคี้ยวกินแล้วโผล่ขึ้นมา เพื่อนเด็กที่เล่นน้ำด้วยกันรู้ว่าเด็กทองกินเปลือกแตงโม ก็พากันเย้ยหยันต่าง ๆ ว่าตะกละกินเปลือกแตงโม จึงได้พากันเรียกว่าเด็กแตงโม ถึงอย่างไรก็ดี เด็กทองก็ไม่แสดงความเก้อเขินขัดแค้นต่อเพื่อนเด็กด้วยกัน คงยิ้มแย้มแจ่มใสพูดจาเล่นหัวตามเคย ตั้งแต่วันนั้นมาก็กระจ๋อกระแจ๋กับเด็กวัดใหญ่จนได้เข้าไปเล่นหัวอยู่ในวัดกับเพื่อน ทั้งได้ดูเพื่อนเขาเขียนอ่านกันอยู่เนืองๆ แล้วก็เลยนอนค้างอยู่กับเพื่อนในวัดด้วยกัน

วันหนึ่งเป็นพิธีมงคลการ เจ้าเมืองได้นิมนต์สมภารไปสวดมนต์เย็น ครั้นเสร็จแล้วกลับวัดพอดกเวลากลางคืนสมภารจำวัดตอนใกล้รุ่งฝันว่าช้างเผือกตัวหนึ่งได้เข้ามาอยู่ในวัด แล้วขึ้นไปบนหอไตร แทงเอาตู้พระไตรปิฎกล้มลงหมดทั้งหอ ครั้นตื่นจากจำวัดท่านก็นั่งตรองความฝันจึงทราบได้โดยตำราลักษณะสุบินทำนาย พอได้เวลาท่านจะไปฉันที่บ้านเจ้าเมือง ท่านสั่งกับพระเฝ้ากุฏิว่าถ้ามีใครมาหาให้เอาตัวไว้ก่อนรอจนกว่าจะพบท่าน แล้วท่านก็ไปฉัน ครั้นเสร็จแล้วกลับมาวัดถามพระว่ามีใครมาหาหรือเปล่า พระตอบว่าไม่มีใครมาหา ท่านจึงคอยอยู่จนเย็นก็ไม่เห็นมีใครมา จึงไต่ถามพระสามเณรศิษย์ว่าเมื่อคืนมีใครแปลกหน้าเข้ามาบ้างหรือเปล่า เด็กวัดคนหนึ่งเรียนว่ามีเด็กทองเข้ามานอนด้วยคนหนึ่ง ท่านจึงได้ให้ไปตามตัวมา

ครั้นเด็กทองมาแล้ว ท่านจึงได้พิจารณาดูรู้ว่าเด็กทองนี้เองที่เข้าสุบิน ท่านจึงไต่ถามเรื่องราวต่างๆ จนได้ความตลอดแล้ว จึงชักชวนให้อยู่ในวัดมิให้ระเหระหนไปไหน ธรรมเนียมวัด

แต่โบราณ เมื่อใครพาเด็กให้มาเล่าเรียนแล้ว มักจะปล่อยให้เล่นหัวกันเสีย ให้คุ้นเคย สัก 2-3 เวลาก่อน จึงจะให้ลงมือเขียนอ่าน พอถึงวันกำหนดท่านจึงเรียกเด็กทองให้เขียนหนังสือ เด็กทองก็เขียนได้ตั้งแต่ ก, ข, ก. กา, ไปจนถึงเกยตลอดจนอ่านหนังสือพระมาลัยได้ ท่านมีความประหลาดใจจึงถามว่าเจ้ารู้มาจากไหน เด็กทองบอกว่ารู้ที่วัดนี้เอง เพราะดูเพื่อนเขาเขียนเขาอ่านจึงจำได้

ท่านสมภารจึงได้ให้บวชเป็นเณรหัดเทศน์ธรรมวัตรและมหาชาติ และเรียนอรรถแปลบาลีด้วย ครั้นเทศกาลเข้าพรรษา เจ้าเมืองให้สมภารเทศน์ ไตรมาส วันหนึ่งท่านสมภารไม่สบาย จึงให้สามเณรแตงโมไปแทน ครั้นสามเณรแตงโมไปถึงเจ้าเมืองเห็นเข้าก็ไม่ศรัทธา จึงบอกว่าเมื่อพ่อเณรมาแล้วก็เทศน์ไปเถิด แล้วกลับเข้าไปในห้องเสีย สามเณรแตงโมก็ขึ้นเทศน์ พอตั้งนะโมแล้วเดินบทเริ่มทำนองธรรมวัตรสำแดงไป ผู้ฟังทั้งข้างหน้าข้างในได้ฟังเพราะจับใจ ทั้งกระแสเสียงก็แจ่มใสเมื่อเอ่ยถึงพระพุทธคุณและอื่นๆ เสียงสาธุการและพนมมือทั่วทั้งโรงธรรม ท่านเจ้าเมืองฟังอยู่ข้างในถึงกับนั่งอยู่ไม่ได้ จึงต้องกลับมานั่งฟังข้างนอกอย่างเคย และเพิ่มเครื่องกัณฑ์ติดเทียนขึ้นอีกเมื่อเทศน์จบแล้ว โดยความเลื่อมใสเข้าไปประเคนของและซักไซ้ไต่ถามเหตุผลว่าอยู่ที่ไหนแล้วปวารณาเป็นโยมอุปัฏฐาก อาราธนาให้มาแทนสมภารต่อไปว่า ท่านแก่เฒ่าชราอาพาธแล้วควรพักผ่อน ขอให้พ่อเณรมาเทศน์แทนท่านเถิด ต่อนั้นไปสามเณรแตงโมก็มาเทศน์แทนเสมอ

สามเณรแตงโมนี้ได้เล่าเรียนศึกษายังอาจารย์ที่มีอยู่ในอารามต่างๆ ในเมืองเพชรบุรี การศึกษาเช่นทางพระปริยัติธรรมและข้อกิจวัตรปฏิบัติจนสิ้นความรู้ของท่านสมภารในสมัยนั้น ท่านสมภารจึงได้พาตัวสามเณรแตงโมเข้ากรุงศรีอยุธยา ไปฝากไว้ต่อคุณวัดหลวงแห่งหนึ่งได้ศึกษาพระปริยัติธรรมจนจบพระไตรปิฎก นับได้ว่าเป็นเปรียญแล้ว ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงโด่งดัง จนเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินนับถือ โปรดให้เป็นอาจารย์สอนหนังสือพระราชบุตร พระราชนัดดาเมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นั้นได้เสด็จเสวยราชย์แล้ว โปรดตั้งพระอาจารย์แตงโมเป็นพระราชาคณะที่พระสุวรรณมุนี ซึ่งปรากฏในฝูงชนภายหลังเรียกกันว่า สมเด็จเจ้าแตงโม เมื่อท่านได้มั่งคั่งด้วยสมณศักดิ์ฐานันดรแล้ว ภายหลังต่อมาท่านคิดถึงภูมิลำเนาบ้านเกิดเดิม และวัดอันเป็นสถานมูลศึกษาของท่าน จึงได้ถวายพระพรลาสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินว่า จะออกไปปฏิสังขรณ์พระอารามที่เคยอยู่พำนักอาศัยเป็นการบำเพ็ญพุทธบูชา ก็ทรงอนุญาตอนุโมทนาแล้วถวายท้องพระโรงในพระราชวังองค์หนึ่งเป็นการช่วย เจ้าคุณอาจารย์ท่านได้นำมาประดิษฐานเป็นศาลาการเปรียญไว้ในวัดใหญ่นั้น ตัวไม้และเสาไม้ใหญ่งามมาก ลวดลายที่เขียนและลายสลักก็เป็นฝีมือโบราณ บานประตูศาลาการเปรียญสลักงามเป็นลายก้านขดปิดทองอย่างวิจิตร สมเด็จเจ้าแตงโมได้ให้ช่างหล่อรูปท่านไว้รูปหนึ่งด้วย (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี)

ตาราง 42 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สมเด็จเจ้าแตงโม จังหวัดเพชรบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- แล้วเข้าเมืองเที่ยวระเหเร่ร่อนเข้าหมู่ไปตามฝูงเด็ก ๆ ... เที่ยวอดๆ อยากๆ อาศัยแต่น้ำประทังความหิวไปวันหนึ่งๆ ด้วยความอดทน - วันหนึ่งท่านสมภารไม่สบาย - ท่านเจ้าเมืองฟังอยู่ข้างในถึงกับนั่งอยู่ไม่ได้	3
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- สมเด็จเจ้าแตงโม เดิมชื่อ ทอง เป็นชาวนาหนองหว้า กำพร้าพ่อแม่แต่เล็กอยู่กับพี่สาว พี่สาวใช้ให้ ตำข้าว หาฟืนทุกวัน วันหนึ่งตำข้าวหก พี่สาวคว้าฟืนไล่ตี - พากันเย้ยหยันต่าง ๆ ว่าตะกละกินเปลือกแตงโม	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ครั้นสามเณรแตงโมไปถึงเจ้าเมืองเห็นเข้าก็ไม่ศรัทธา	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	จำวัดตอนใกล้รุ่งฝันว่าช้างเผือกตัวหนึ่งได้เข้ามาอยู่ในวัด แล้วขึ้นไปบนหอไตร แทงเอาตู้พระไตรปิฎกล้มลงหมดทั้งหอ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- วันหนึ่งลงเล่นน้ำกับเด็กวัดใหญ่ที่ท่าหน้าวัด มีเปลือกแตงโมลอยน้ำมา 1 ชิ้น ด้วยความหิวจึงคว้าเปลือกแตงโมได้แล้วก็ดำน้ำลงไปเคี้ยวกินแล้วโผล่ขึ้นมา - เด็กทองก็ไม่แสดงความเก้อเขินขัดแค้นต่อเพื่อนเด็กด้วยกัน คงยิ้มแย้มแจ่มใสพูดจาเล่นหัวตามเคย - จึงให้สามเณรแตงโมไปแทน	3

ตาราง 42 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- เลยวิ่งหนีเอาตัวรอด - จึงบอกว่าเมื่อพ่อเณรมาแล้วก็เทศน์ไปเถิด แล้วกลับเข้าไปในห้องเสีย	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงต้องกลับมานั่งฟังข้างนอกอย่างเคย และเพิ่มเครื่องกัณฑ์ติดเทียนขึ้นอีก... แล้วปวารณาเป็นโยมอุปัฏฐาก	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	ท่านก็นั่งตรองความฝันจึงทราบได้โดยตำราลักษณะสุบินทำนาย...ท่านสั่งกับพระเผ้ากุฏิว่า ถ้ามีใครมาหาให้เอาตัวไว้ก่อนรอจนกว่าจะพบท่าน...เด็กวัดคนหนึ่งเรียนว่า มีเด็กทองเข้ามานอนด้วยคนหนึ่ง ท่านจึงได้ให้ไปตามตัวมา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สมเด็จเจ้าแตงโม จังหวัดเพชรบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เด็กชายทองตอนเด็กๆ นั้นลำบากมากดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วเข้าเมืองเที่ยวระเหเร่ร่อนเข้าหมู่ไปตามฝูงเด็ก ๆ ...เที่ยวอดๆ อยากๆ อาศัยแต่น้ำประทังความหิวไปวันหนึ่งๆ ด้วยความอดทน

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วันหนึ่งท่านสมภารอาพาธ สามเณรแตงโมได้มีโอกาสเทศน์แทนท่าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งท่านสมภารไม่สบาย

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สามเณรแตงโม เทศน์ได้ดีมากจนเจ้าเมืองต้องออกมาฟัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท่านเจ้าเมืองฟังอยู่ข้างในถึงกับนั่งอยู่ไม่ได้

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เด็กชายทองตอนเด็กๆ ขัดแย้งกับพี่สาวและได้หนีออกจากบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...สมเด็จเจ้าแตงโม เดิมชื่อ ทอง เป็นชาวนาหนองหว้า กำพร้าพ่อแม่แต่เล็กอยู่กับพี่สาว พี่สาวใช้ให้ ตำข้าว หาฟืนทุกวัน วันหนึ่งตำข้าวหก พี่สาวคว้าฟืนไล่ตี

1.2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครั้งหนึ่งเด็กชายทองหิวและกินเปลือกแตงโม เพื่อนๆ จึงเรียกว่าแตงโมนับแต่นั้นมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พากันเย้ยหยันต่าง ๆ ว่าตะกละกินเปลือกแตงโม

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วันหนึ่งท่านสมภารอาพาธสามเณรแตงโมได้ไปเทศน์แทนแต่เจ้าเมืองไม่ศรัทธา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นสามเณรแตงโมไปถึงเจ้าเมืองเห็นเข้าก็ไม่ศรัทธา

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าอาวาสได้ฝัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จำวัดตอนใกล้รุ่งฝันว่าช้างเผือกตัวหนึ่งได้เข้ามาอยู่ในวัด แล้วขึ้นไปบนหอไตรแทงเอาตู้พระไตรปิฎกล้มลงหมดทั้งหอ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครั้งหนึ่งตอนเด็กๆ เด็กชายทองหิวและได้กินเปลือกแตงโม ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งลงเล่นน้ำกับเด็กวัดใหญ่ที่ท่าหน้าวัด มีเปลือกแตงโมลอยน้ำมา 1 ชิ้น ด้วยความหิวจึงคว้าเปลือกแตงโมได้แล้วก็ดำน้ำลงไปเคี้ยวกินแล้วโผล่ขึ้นมา

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม้จะโดนเพื่อนล้อเขาก็ไม่อาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เด็กทองก็ไม่แสดงความเก้อเขินขัดแค้นต่อเพื่อนเด็กด้วยกัน คงยิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาเล่นหัวตามเคย

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครั้งหนึ่งเมื่อท่านสมภารอาพาธจึงให้สามเณรแตงโมไปเทศน์แทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงให้สามเณรแตงโมไปแทน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเด็กชายทองโดนพี่สาวไล่ตีจึงหนีออกจากบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เลยวิ่งหนีเอาตัวรอด

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งที่สามเณรแตงโมไปเทศน์แทนเจ้าอาวาสนั้นเจ้าเมืองไม่ศรัทธาจึงเข้าห้องไปเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงบอกว่าเมื่อพ่อเณรมาแล้วก็เทศน์ไปเถิด แล้วกลับเข้าไปในห้องเสีย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสามเณรแตงโมได้เทศน์แล้วปรากฏว่าเทศน์ได้ดีมากจนเจ้าเมืองพอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงต้องกลับมานั่งฟังข้างนอกอย่างเคย และเพิ่มเครื่องกัณฑ์ติดเทียนขึ้นอีก... แล้วปวารณาเป็นโยมอุปัฏฐาก

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าอาวาสนั่งตรึกตรองถึงความฝันและให้ทุกคนในวัดคอยสังเกตว่ามีใครเข้ามาอยู่ในวัดบ้าง ดังปรากฏ ในข้อความว่า

...ท่านก็นั่งตรองความฝันจึงทราบได้โดยตำราลักษณะสุบินทำนาย...ท่านสั่งกับพระเฝ้ากุฏิว่า ถ้ามีใครมาหาให้เอาตัวไว้ก่อนรอจนกว่าจะพบท่าน...เด็กวัดคนหนึ่งเรียนว่ามีเด็กทองเข้ามานอนด้วยคนหนึ่ง ท่านจึงได้ให้ไปตามตัวมา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง สมเด็จเจ้าแตงโมจังหวัดเพชรบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดระยอง

หาดแม่รำพึง

ตำนานของหาดแม่รำพึงมาจากนิยายท้องถิ่นของจังหวัด เรื่อง ตาม่องล่าย ซึ่งเป็นชาวพม่ามีภรรยาชื่อว่ายายท้าว มีลูกสาวชื่อยมโดย เป็นสาวสวยที่มีหนุ่มๆ มาชอบ แต่ตาม่องล่ายตั้งใจจะมอบให้แก่พระเจ้ากรุงจีน เพราะเห็นว่ารำรวย ส่วนยายท้าวตั้งใจจะยกให้เจ้าลายซึ่งขยันและหน้าตาดี ซึ่งทั้งคู่ไม่ได้ปรึกษากันก่อน หรือถามลูกสาวเลย ครั้นใกล้เวลาแต่งงานตาม่องล่ายออกไปจับปลาพบปลากระเบนจึงใช้หอกพุ่งเข้าใส่แต่ปลาหลบทันหอกเลยพุ่งไปชนเกาะแห่งหนึ่งทำให้เกาะนั้นมีรอยโหว่ขนาดใหญ่ ชาวประมงเรียกว่า "เกาะทะลุ" ถึงวันแต่งงานขันหมากของพระเจ้า

กรุงจีน กับของเจ้าลายก็มาถึงพร้อมกัน ตาม่องล่าย กับยายท้าวเลยทะเลาะกันรุนแรง ยายท้าวโกรธมาก หนีไปสงบสติอารมณ์ที่ชายหาดระยอง จึงเรียกชื่อต่อมาว่า "หาดแม่รำพึง" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง)

ตาราง 43 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หาดแม่รำพึง จังหวัดระยอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- มีลูกสาว...ตาม่องล่ายตั้งใจจะมอบให้แก่พระเจ้ากรุงจีน...ส่วนยายท้าวตั้งใจจะยกให้เจ้าลาย... ซึ่งทั้งคู่ไม่ได้ปรึกษากันก่อน หรือถามลูกสาวเลย - ตาม่องล่าย กับยายท้าวเลยทะเลาะกันรุนแรง	2
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ถึงวันแต่งงานขันหมากของพระเจ้ากรุงจีนกับของเจ้าลายก็มาถึงพร้อมกัน	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ออกไปจับปลาพบปลากระเบน	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงใช้หอกพุ่งเข้าใส่แต่ปลาหลบทันหอกเลยพุ่งไปชนเกาะแห่งหนึ่ง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	หนีไปสงบสติอารมณ์ที่ชายหาดระยอง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หาดแม่รำพึง จังหวัดระยอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่
   1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น
      1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อแม่ไม่ได้ปรึกษากันและไม่ได้สอบถามลูกสาวเลยในเรื่องคู่ครองของลูก ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีลูกสาว...ตาม่องล่ายตั้งใจจะมอบให้แก่พระเจ้ากรุงจีน...ส่วนยายท้าวตั้งใจจะยกให้เจ้าลาย...ซึ่งทั้งคู่ไม่ได้ปรึกษากันก่อน หรือถามลูกสาวเลย

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อกับแม่ทะเลาะกันรุนแรง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาม่องล่าย กับยายท้าวเลยทะเลาะกันรุนแรง

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขบวนขันหมากมาถึงพร้อมกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ถึงวันแต่งงานขันหมากของพระเจ้ากรุงจีน กับของเจ้าลายก็มาถึงพร้อมกัน

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อออกไปจับปลาพบปลากระเบน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ออกไปจับปลาพบปลากระเบน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อพบปลากระเบนจึงใช้หอกพุ่งเข้าใส่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงใช้หอกพุ่งเข้าใส่แต่ปลาหลบทันหอกเลยพุ่งไปชนเกาะแห่งหนึ่ง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่ทะเลาะกับพ่อจึงหนีไปสงบสติอารมณ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หนีไปสงบสติอารมณ์ที่ชายหาดระยอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง หาดแม่รำพึง จังหวัดระยอง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

ศาลเจ้าแม่พิมพ์

เมื่อครั้งที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ท่านมีฐานันดรเป็นถึงธิดาเจ้าเมือง เมืองหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งถือเป็นเมืองที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ โดยบิดาของแม่พิมพ์เป็นผู้ปกครองเมืองนี้มีนามว่า "พันธ์" ซึ่งปกครองเมืองสุพรรณอยู่เพียงผู้เดียวพระมารดาได้สิ้นพระชนม์ไปตั้งแต่ลูกยังเล็ก ทั้งคู่ปกครองเมืองของตนด้วยความร่วมเย็นเป็นสุขตลอดมาทั้งบ่าวไพร่ทั่วหน้ากันทุกคน แต่เมืองแห่งนี้เป็นเมืองท่าเรือ ใช้เรือในการคมนาคมมีแม่น้ำผ่านหลายสาย ต่อมาพม่ายกทัพมาตีไทย พวกพม่าเคลื่อนทัพมาถึงเมืองสุพรรณทหารของเจ้าเมืองพันธ์ซึ่งถือเป็นนายประตูหน้าด่านแรกของเมืองสุพรรณ ไม่สามารถทัดทานกำลังของกองทัพพม่าไว้ได้ เจ้าเมืองพันธ์ทราบและประเมินล่วงรู้ไว้ล่วงหน้าแล้วว่าหมดหนทางที่จะแก้ไข จึงให้แม่พิมพ์ปลอมเป็นชาย พร้อมกับให้ข้าทาสบริวารเก็บข้าวของที่มีค่าต่าง ๆ พร้อมด้วยราชสมบัติลงเรือสำเภาที่เทียบท่าเรือเมืองสุพรรณท่านพร้อมบุตรสาวของตนก็ถอดเครื่องราชอิสริยยศเครื่องทรงต่าง ๆ ปลอมตัวเป็นราษฎรธรรมดาและออกจากท่าเทียบเรือสำเภาได้ล่องโดยมีจุดมุ่งหมายสู่ทะเลอันกว้างไกล ต่อมาจึงได้ให้โหรทำนายชี้แนะโหรตรวจดวงชะตาแล้วก็ได้ชี้แนะว่าให้เดินทางไปในทิศตะวันออกจึงจะสมความปรารถนา เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ตกลงเดินทางต่อไปในทิศตะวันออก เรือแล่นมาถึง "ช่องเสมสาร" พลบค่ำเกิดคลื่นลมพายุกระหน่ำอย่างหนักจนสำเภาลอยไปปะทะกับก้อนศิลาขนาดมหึมาท้องเรือสำเภาแตกทะลุเป็นรู จึงได้ช่วยกันวิดน้ำทะเลออกจากท้องเรือจนแม่พิมพ์เป็นลมหมดสติ ตาพันธ์จึงสั่งให้นำเรือเทียบท่าที่เกาะแห่งหนึ่ง เพื่อซ่อมเรือ นั่นก็คือ อู่ตะเภา ในปัจจุบัน เมื่อซ่อมเรือเสร็จก็มุ่งหน้าเรือมาที่เกาะแก่งต่าง ๆ

จนแม่พิมพ์มาพบเห็นตรงแหลมแม่พิมพ์ในปัจจุบันจึงสั่งให้เบนหัวเรือเข้าสำรวจทันที ที่แม่พิมพ์ย่างกายที่แหลมแม่พิมพ์แห่งนี้ท่านก็ชื่นชอบในทันทีเพราะมีถ้ำที่กว้างใหญ่สามารถพักอาศัยกับบิดาและบริวารได้เป็นอย่างดี มีอาหารการกินตามธรรมชาติขึ้นอยู่รอบ ๆ หาดแห่งนี้นั่นก็คือ "มันบุ้ง" ที่ใช้เป็นอาหารได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งมีแหล่งน้ำจืดด้านหลังถ้ำด้วย ท่านจึงตัดสินใจที่จะปักหลักอยู่ ณ ที่แห่งนี้ เมื่อมาอยู่ที่ถ้ำก็นั่งสมาธิปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิจ จนกระทั่งนายพันธ์บิดาท่านหายตัวไปอย่างปริศนาด้วยความซรา แม่พิมพ์พยายามตามหาบิดาตนเองด้วยความกตัญญูเท่าไรก็ไม่เป็นผลจึงได้นั่งสมาธิอยู่หลายวันเพื่อจะตามหาพ่อตนเอง เมื่อบริวารเห็นว่าเป็นเวลาหลายวันแล้วเข้าไปดูก็พบว่าท่านสิ้นในท่านั่งสมาธิอย่างสงบเสียแล้ว ร่างกายก็ไม่เน่าเปื่อย จึงได้ช่วยกันสร้างศาลเจ้าแม่พิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีจวบจนมาถึงปัจจุบันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง)

ตาราง 44 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าแม่พิมพ์ จังหวัดระยอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	แม่พิมพ์เป็นลมหมดสติ	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- จนกระทั่งนายพันธ์บิดาท่านหายตัวไปอย่างปริศนา - เมื่อบริวารเห็นว่าเป็นเวลาหลายวัน	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ต่อมาพม่ายกทัพมาตีไทย	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- คลื่นลมพายุกระหน่ำอย่างหนักจนสำเภาลอยไปปะทะกับก้อนศิลาขนาดมหึมาท้องเรือสำเภาแตก - พบว่าท่านสิ้นในท่านั่งสมาธิอย่างสงบเสียแล้ว ร่างกายก็ไม่เน่าเปื่อย	2
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ได้ให้โหรทำนายชี้แนะ	1

ตาราง 44 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงได้ช่วยกันวิดน้ำทะเลออกจากท้องเรือ - ตาพันธ์จึงสั่งให้นำเรือเทียบท่าที่เกาะแห่งหนึ่งเพื่อซ่อมเรือ - แม่พิมพ์พยายามตามหาบิดาตนเอง...ได้นั่งสมาธิอยู่หลายวัน	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	จึงให้แม่พิมพ์ปลอมเป็นชาย	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ออกจากท่าเทียบเรือสำเภาได้ล่องโดยมีจุดมุ่งหมายสู่ทะเลอันกว้างไกล	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงได้ช่วยกันสร้างศาลเจ้าแม่พิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีจวบจนมาถึงปัจจุบันนี้	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	แล้วเข้าไปดู	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าแม่พิมพ์ จังหวัดระยอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแม่พิมพ์และทุกคนช่วยกันวิดน้ำออกจากเรือแม่พิมพ์เหนื่อยจนเป็นลม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม่พิมพ์เป็นลมหมดสติ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ อยู่มาวันหนึ่งนายพันธ์บิดาของแม่พิมพ์ได้หายไปอย่างปริศนาทำให้นางเป็นทุกข์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนกระทั่งนายพันธ์บิดาท่านหายตัวไปอย่างปริศนา

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่พิมพ์นั่งสมาธิอยู่หลายวันไม่ยอมออกมาจนบริวารสงสัย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อบริวารเห็นว่าเป็นเวลาหลายวัน

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพันธ์ต้องนำไพร่พลอพยพออกจากเมืองสุพรรณบุรีเพราะถูกพม่ารุกราน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาพม่ายกทัพมาตีไทย

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือสำเภาแล่นอยู่กลางทะเลถูกพายุพัดกระหน่ำและมาชนกับหิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...คลื่นลมพายุกระหน่ำอย่างหนักจนสำเภาลอยไปปะทะกับก้อนศิลาขนาดมหึมาท้องเรือสำเภาแตก

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่พิมพ์เสียชีวิตโดยที่ร่างกายไม่เน่าเปื่อย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พบว่าท่านสิ้นในท่านั่งสมาธิอย่างสงบเสียแล้ว ร่างกายก็ไม่เน่าเปื่อย

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โหรได้ทำนายชี้แนะให้นายพันธ์เดินทางไปทางทิศตะวันออก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ให้โหรทำนายชี้แนะ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเรือสำเภาชนกับก้อนหินจนท้องเรือรั่ว ทุกคนจึงช่วยกันวิดน้ำออกจากเรือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ช่วยกันวิดน้ำทะเลออกจากท้องเรือ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเรือรั่วและบุตรสาวเป็นลมหมดสติ นายพันธ์จึงนำเรือมาเทียบท่าที่เกาะแห่งหนึ่ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาพันธ์จึงสั่งให้นำเรือเทียบท่าที่เกาะแห่งหนึ่ง เพื่อซ่อมเรือ

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบิดาหายไปอย่างปริศนาแม่พิมพ์ได้พยายามตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม่พิมพ์พยายามตามหาบิดาตนเอง...ได้นั่งสมาธิอยู่หลายวัน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพันธ์ให้แม่พิมพ์ปลอมตัวเป็นชายเพื่อหลบหนีพม่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงให้แม่พิมพ์ปลอมเป็นชาย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อถูกพม่ารุกรานนายพันธ์จึงนำไพร่พลอพยพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ออกจากท่าเทียบเรือสำเภาได้ล่องโดยมีจุดมุ่งหมายสู่ทะเลอันกว้างไกล

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแม่พิมพ์เสียชีวิตทุกคนจึงสร้างศาลให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ช่วยกันสร้างศาลเจ้าแม่พิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีจวบจนมาถึงปัจจุบันนี้

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแม่พิมพ์นั่งสมาธิเป็นเวลานานโดยไม่ออกมาบ่าวไพร่สงสัยจึงเข้าไปดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วเข้าไปดู

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องศาลเจ้าแม่พิมพ์ จังหวัดระยอง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

ตำบลบางบุตร

พ.ศ. 2400 เศษ ผู้สูงอายุเล่าต่อกันมาว่าในพื้นที่หนองบางบุตร หมู่ที่ 2 ในปัจจุบันเคยเป็นหนองน้ำใหญ่ กล่าวกันว่า มีครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ใกล้หนองน้ำนี้มีบุตรสาวสวยเป็นที่เลื่องลือ

ในขณะนั้นและมีโจรกลุ่มหนึ่งซึ่งเที่ยวปล้น วัวควายของชาวบ้าน ได้ยินกิตติศัพท์ความงามก็มีความต้องการที่จะได้มาเป็นคู่ครอง จึงได้มาเจรจาข่มขู่สู่ขอ ฝ่ายผู้หญิงเกิดความกลัว และไม่ต้องการแต่งงานด้วยจึงแอบหนีไปที่บริเวณหนองน้ำหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้อธิษฐานขอให้ช่วยปิดบังซ่อนเร้นให้พ้นภัยจากโจรนี้ด้วย ส่วนพวกโจรได้พยายามออกติดตามค้นหาก็ไม่ปรากฏร่องรอยเป็นที่อัศจรรย์จึงได้ล่าถอยกลับไป โดยคิดว่าหญิงสาวคงจะพลัดตกน้ำสิ้นใจในหนองน้ำเสียแล้ว ฝ่ายหญิงสาวเมื่อแน่ใจว่าโจรเลิกราไปหมดแล้ว จึงได้ออกจากที่ซ่อนและกลับไปบอกบิดามารดาเกี่ยวกับสิ่งอัศจรรย์ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านได้ทราบข่าวนี้ ก็ร่ำลือกันต่อ ๆ ไป และพากันเรียกหนองน้ำนี้ว่าหนองบังบุตร ต่อมาเพี้ยนเป็นหนองบางบุตร และใช้เป็นชื่อตำบลบางบุตรมาจนทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง)

ตาราง 45 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำบลบางบุตร จังหวัดระยอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ฝ่ายผู้หญิงเกิดความกลัว และไม่ต้องการแต่งงานด้วย	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	มีครอบครัวหนึ่ง...มีบุตรสาวสวยเป็นที่เลื่องลือ...มีโจรกลุ่มหนึ่ง... ได้ยินกิตติศัพท์ความงามก็มีความต้องการที่จะได้มาเป็นคู่ครอง	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ส่วนพวกโจรได้พยายามออกติดตามค้นหาก็ไม่ปรากฏร่องรอยเป็นที่อัศจรรย์	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- จึงแอบหนีไปที่บริเวณหนองน้ำ - จึงได้ล่าถอยกลับไป	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	จึงได้มาเจรจาข่มขู่สู่ขอ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้อธิษฐานขอให้ช่วยปิดบังซ่อนเร้นให้พ้นภัยจากโจร	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตำบลบางบุตร จังหวัดระยอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โจรมาเจรจาข่มขู่ขอแต่งงานกับหญิงสาวแต่ผู้หญิงนั้นกลัวโจรดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายผู้หญิงเกิดความกลัว และไม่ต้องการแต่งงานด้วย

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความงามของหญิงสาวเป็นที่หมายปองของกลุ่มโจรดังปรากฏในข้อความว่า

...มีครอบครัวหนึ่ง...มีบุตรสาวสวยเป็นที่เลื่องลือ...มีโจรกลุ่มหนึ่ง... ได้ยินกิตติศัพท์ความงามก็มีความต้องการที่จะได้มาเป็นคู่ครอง

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงสาวหนีพวกโจรไปที่หนองน้ำและขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือจนโจรหาไม่พบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนพวกโจรได้พยายามออกติดตามค้นหาก็ไม่ปรากฏร่องรอยเป็นที่อัศจรรย์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงสาวไม่ต้องการแต่งงานกับพวกโจรจึงหนีไปที่หนองน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงแอบหนีไปที่บริเวณหนองน้ำ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโจรตามหาตัวหญิงสาวไม่พบจึงจากไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ล่าถอยกลับไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โจรได้ยินความงามของหญิงสาวอยากได้มาเป็นภรรยาดังนั้นจึงมาสู่ขอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้มาเจรจาข่มขู่สู่ขอ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงสาวหนีมาที่หนองน้ำได้ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้อธิษฐานขอให้ช่วยปิดบังซ่อนเร้นให้พ้นภัยจากโจร

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำบลบางบุตร จังหวัดระยอง สรุปประเด็น ความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดราชบุรี

ศาลเจ้าแม่แก่นจันทน์

ตั้งอยู่ใน บริเวณใกล้เชิงเขาแก่นจันทน์ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ตัวศาลสร้างเป็นแถวยาวชั้นเดียว มีตำนานเล่าต่อกันมาว่าเจ้าแม่แก่นจันทน์ เป็นเทพที่สถิตอยู่ในไม้แก่นจันทน์ เป็นไม้ที่มีกลิ่นหอม มีอายุนานนับร้อยปี โบราณว่าไว้ ต้นไม้ต้นใดที่มีแก่นสูงตั้งแต่ 1 คืบขึ้นไป จะมีวิมานของรุกขเทวดาสถิตอยู่ เพื่อคอยดูแลรักษาผู้ที่มากราบไหว้บูชา และมักจะเรียกชื่อของรุกขเทวดาประจำต้นไม้ตามชื่อของต้นไม้นั้น เช่น ต้นตะเคียนทองก็จะเรียกชื่อรุกขเทวดาว่า "เจ้าพ่อหรือเจ้าแม่ตะเคียนทอง" ดังนั้น "ไม้แก่นจันทน์" จึงมีผู้เลื่อมใสตั้งให้เป็น "เจ้าแม่แก่นจันทน์"

ต่อมาได้มีการแกะสลักไม้แก่นจันทน์ ให้มีรูปร่างเป็นหญิงสาว และเมื่อแกะสลักเสร็จเรียบร้อย ก็ทำพิธีอัญเชิญให้ขึ้นไปประดิษฐานในศาลไม้หลังเก่า แต่ที่ตั้งของศาลไม่ถูกต้อง อาจทำให้เกิดเรื่องไม่ดี จึงต้องย้ายตัวศาลไปอยู่ฝั่งตรงข้าม ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลในปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี)

ตาราง 46 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าแม่แก่นจันทน์ จังหวัดราชบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ที่ตั้งของศาลไม่ถูกต้องอาจทำให้เกิดเรื่องไม่ดี	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงต้องย้ายตัวศาลไปอยู่ฝั่งตรงข้าม ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลในปัจจุบัน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ศาลเจ้าแม่แก่นจันทน์ จังหวัดราชบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่
   ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
   จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ศาลเจ้าแม่แก่นจันทน์ตั้งอยู่ในทำเลที่ไม่ถูกต้อง**จึงให้โทษ**ดังปรากฏในข้อความว่า

   ...ที่ตั้งของศาลไม่ถูกต้องอาจทำให้เกิดเรื่องไม่ดี

2. **ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่**
   การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น
   จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านจึงย้ายที่ตั้งของศาลเสียใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

   ...จึงต้องย้ายตัวศาลไปอยู่ฝั่งตรงข้าม ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลในปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าแม่แก่นจันทน์ จังหวัดราชบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

เขาบิ่น

มีเรือสำเภาจีนลำหนึ่ง แล่นมาชนยอดเขาลูกหนึ่งจนบิ่นไป เขาลูกนั้นเรียกว่าเขาบิ่น ต่อมาเพี้ยนเป็นเขาบินจนทุกวันนี้ สำเภาลำนั้นยังแล่นต่อไปได้ มันเลาะเลียบทิวเขายาวๆ ลูกหนึ่งแล้วพุ่งเข้าชนหัวเขาจนทะลุเป็นรู เขาลูกนั้นในเวลาต่อมาเรียกว่าเขาทะลุ ก่อนเลี้ยวขวาเข้าสู่ท้องทะเลใหญ่ ท้องเรือก็ครูดยอดเขาอีกลูก จนเขานั้นยุบลงตรงกลาง สำเภายังคงแล่นต่อไปทางขวา ในที่สุดท้องเรือก็ทะลุ น้ำเข้าเต็มลำ ค่อยๆ จมดิ่ง โผล่ให้เห็นแต่ยอดเสากระโดงเรือแต่นั้นมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี)

ตาราง 47 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาบิ่น จังหวัดราชบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- เรือสำเภาจีนลำหนึ่ง แล่นมาชนยอดเขาลูกหนึ่งจนบิ่นไป - สำเภาลำนั้นยังแล่นต่อไปได้ มันเลาะเลียบทิวเขายาวๆ ลูกหนึ่งแล้วพุ่งเข้าชนหัวเขาจนทะลุเป็นรู	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	- เขาลูกนั้นเรียกว่าเขาบิ่น - เรียกว่าเขาทะลุ	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาบิ่น จังหวัดราชบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

   ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือสำเภาจีนแล่นมาชนกับยอดเขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เรือสำเภาจีนลำหนึ่ง แล่นมาชนยอดเขาลูกหนึ่งจนบิ่นไป

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือสำเภาจีนพุ่งชนเขาลูกหนึ่ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...สำเภาลำนั้นยังแล่นต่อไปได้ มันเลาะเลียบทิวเขายาวๆ ลูกหนึ่งแล้วพุ่งเข้าชนหัวเขาจนทะลุเป็นรู

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเลยใช้เรียกชื่อเขาลูกนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาลูกนั้นเรียกว่าเขาบิ่น

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเลยใช้เรียกชื่อเขาลูกนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เรียกว่าเขาทะลุ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาบิ่น จังหวัดราชบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 2 ครั้ง

เขางู

มีตำนานเล่าขานว่า มีเจ้าพ่อเขางูซึ่งเป็นงูตัวใหญ่คอยปกปักษ์รักษาประชาชนที่มาสักการะและบุคคลที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของท่าน เพราะมีเรื่องเล่าว่า บริเวณเขางู เมื่อประมาณ 50 ปีมาแล้ว มีงูอาศัยอยู่มาก บางตัวขนาดยาวมาก หัวและหางอยู่กันคนละฟากถนน แต่เมื่อคนบุกรุกที่ดินทำกิน งูเหล่านั้นจึงหายหมด และที่เขางูมีรอยพระพุทธบาทจำลอง จึงมี ความเชื่อว่าหากได้มาสักการะปีละหนก็จะทำให้เกิดความสุขความเจริญ ประชาชนชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงเดินทางหลั่งไหลมาร่วมงานทำบุญสารทเดือน 10 ซึ่งเป็นหน้าน้ำ คนเหล่านั้นจึงพายเรือมาเที่ยวงาน จึงทำให้เกิดประเพณีแข่งเรือที่เขางู (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี)

ตาราง 48 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขางู จังหวัดราชบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	คนบุกรุกที่ดินทำกิน	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	งูเหล่านั้นจึงหายหมด	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	เจ้าพ่อเขางูซึ่งเป็นงูตัวใหญ่คอยปกปักษ์รักษาประชาชนที่มาสักการะและบุคคลที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของท่าน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขางู จังหวัดราชบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คนบุกรุกที่อยู่ของงู ดังปรากฏในข้อความว่า

...คนบุกรุกที่ดินทำกิน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อคนบุกรุกที่อยู่ของงู มันจึงหนีไปอยู่ที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...งูเหล่านั้นจึงหายหมด

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าพ่อเขางูคอยคุ้มครองชาวบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าพ่อเขางูซึ่งเป็นงูตัวใหญ่คอยปกปักษ์รักษาประชาชนที่มาสักการะและบุคคลที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของท่าน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขางู จังหวัดราชบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดลพบุรี

ควายทรพี และทรพา

ที่ลพบุรีจะมีภูเขาที่ชื่อว่าเขาทับควาย ซึ่งจะมีแร่เหล็กจำนวนมาก และแร่เหล็กนี้จะทำให้ดินเป็นสีออกแดงคล้ายกับเลือด จึงมีเรื่องเล่ากันมาว่า เมื่อก่อนมีฝูงควายฝูงใหญ่ที่อาศัยอยู่หัวหน้าฝูงชื่อ ทรพา เป็นควายที่แข็งแรงมาก และควายในฝูงก็จะเป็นตัวเมียเท่านั้น ทรพาจะฆ่าลูกที่เป็นตัวผู้ทิ้งหมด เพื่อกันไม่ให้มาแย่งตำแหน่งหัวหน้าของตน จนมีแม่ควายตัวหนึ่งตกลูก เป็นตัวผู้ แต่กลัวว่าจะถูกฆ่าจึงนำลูกไปซ่อนไว้ และตั้งชื่อลูกว่า ทรพี ให้คล้ายกับชื่อพ่อ ลูกควายรู้ว่าทำไมแม่ต้องซ่อนตนไว้ จึงเกิดความแค้นพ่ออย่างมาก และพยายามวัดเท้าตนกับรอยเท้าของพ่อตลอดมา จนทรพีโตเป็นหนุ่ม พอได้วัดรอยเท้าแล้วเท่ากับพ่อ จึงออกไปท้าสู้กับพ่อ และด้วยความที่ยังหนุ่มกว่าเรี่ยวแรงมากกว่า จึงเอาชนะพ่อที่แก่ชราได้ และฆ่าพ่อตาย ต่อมาทรพีจึงเป็นหัวหน้าฝูงแทน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี)

ตาราง 49 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ควายทรพี และทรพา จังหวัดลพบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	เกิดความแค้นพ่ออย่างมาก	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- เพื่อกันไม่ให้มาแย่งตำแหน่งหัวหน้าของตน - จนมีแม่ควายตัวหนึ่งตกลูกเป็นตัวผู้แต่กลัวจะถูกฆ่า	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ทรพาจะฆ่าลูกที่เป็นตัวผู้ทั้งหมด	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	วัดรอยเท้าเท่ากับพ่อจึงออกไปท้าสู้กับพ่อ...และฆ่าพ่อตาย	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงนำลูกไปซ่อนไว้	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	พยายามวัดเท้าตนกับรอยเท้าของพ่อ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ควายทรพี และทรพา จังหวัดลพบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ควายทรพีแค้นผู้เป็นพ่อเมื่อครั้งสั่งให้ฆ่าลูกตัวผู้ทุกตัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...เกิดความแค้นพ่ออย่างมาก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ควายทรพาจะฆ่าลูกที่เป็นตัวผู้ทุกตัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพื่อกันไม่ให้มาแย่งตำแหน่งหัวหน้าของตน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีแม่ควายตัวหนึ่งกลัวลูกถูกฆ่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนมีแม่ควายตัวหนึ่งตกลูกเป็นตัวผู้แต่กลัวจะถูกฆ่า

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกลัวมีผู้มาแย่งตำแหน่งหัวหน้าควาย ทรพาจะฆ่าลูกที่เป็นตัวผู้ทั้งหมด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทรพาจะฆ่าลูกที่เป็นตัวผู้ทั้งหมด

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ควายทรพีโกรธแค้นพ่อจึงคอยวัดรอยเท้าพ่อเพื่อรอคอยเวลาที่จะได้ต่อสู้กับพ่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วัดรอยเท้าเท่ากับพ่อจึงออกไปท้าสู้กับพ่อ...และฆ่าพ่อตาย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่ควายตัวหนึ่งกลัวลูกถูกฆ่าจึงนำลูกไปซ่อนไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงนำลูกไปซ่อนไว้

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ควายทรพีพยายามจะวัดรอยเท้าของพ่อเพื่อดูว่าตนเองโตพอที่จะสู้กับพ่อได้หรือยัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พยายามวัดเท้าตนกับรอยเท้าของพ่อ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ควายทรพีและทรพา จังหวัดลพบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ขันหมากเจ้ากรุงจีน

มีพ่อค้าจีนชื่อ กงจีน หรือ เจ้ากรุงจีน เดินทางมาค้าขายโดยเรือสำเภา พ่อค้าคนนี้ร่ำรวยเป็นเศรษฐี และได้มาพบสาวงามชื่อนางนงประจันทร์ เกิดรักใคร่ขึ้น จึงมาสู่ขอกับพ่อของนาง ตอนที่ขบวนเรือขันหมากแล่นมาใกล้เมืองลพบุรี (ต่อมาสถานที่นั้นกลายเป็นคลองชื่อ คลองบางขันหมาก) เมื่อชายหนุ่มที่เป็นคนรักของนางนงประจันทร์ทราบเรื่อง ก็แปลงกายเป็นจระเข้ตัวใหญ่มากไปขวางขบวนเรือ และทำลายเรือขันหมาก ลูกเรือก็กระโดดน้ำหนี (บริเวณตรงนั้นปัจจุบันกลายเป็นภูเขาเตี้ยๆ ชื่อเขาจีนโจน) มีลูกเรือบางส่วนขึ้นฝั่งได้ก็พากันมามองหาเรือและตามเก็บของที่ลอยน้ำมา (บริเวณนี้กลายเป็นภูเขาชื่อเขาจีนแล) ส่วนเรือสำเภาที่ล่มกลายเป็นภูเขาชื่อเขาตะเภา ข้าวของที่พ่อค้านำมาเป็นสินสอดมีผ้าแพรที่พับไว้อย่างดีซึ่งจมน้ำ ต่อมากลายเป็นภูเขามีลักษณะเป็นชั้นๆ ชื่อเขาพับผ้า หรือเขาหนีบ ส่วนแก้วแหวนเงินทองงมาจมลงที่เดียวกันกลายเป็นภูเขาชื่อเขาแก้ว มีตะกร้าที่นำมาด้วยจมอยู่กลายเป็นภูเขาชื่อเขาตะกร้า และมีพวกขนมที่นำมารวมกองกันอยู่กลายเป็นภูเขาที่มีลักษณะคล้ายขนมเข่งขึ้นรา ชื่อเขาขนมบูด ส่วนนางนงประจันทร์ระหว่างรอขบวนขันหมากและเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดตกใจตกลงไปในน้ำ นางจึงจมน้ำตายและกลายเป็นภูเขาชื่อเขานงประจันทร์ หรือเขานางพระจันทร์ ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็นเขาวงพระจันทร์ สำหรับจระเข้หนุ่มเมื่อล่มเรือขันหมากแล้วเห็นคนรักตกน้ำพยายามจะว่ายไปช่วยแต่หมดแรงก่อนจึงจมน้ำตายกลายเป็นภูเขาชื่อเขาตะเข้ หรือเขาจระเข้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี)

ตาราง 50 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ขันหมากเจ้ากรุงจีน จังหวัดลพบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดตกใจตกลงไปในน้ำ	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ได้มาพบสาวงามชื่อนางนงประจันทร์เกิดรักใคร่ขึ้น - เมื่อชายหนุ่มที่เป็นคนรักของนางนงประจันทร์ทราบเรื่อง	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จระเข้หนุ่มล่มเรือขันหมากแล้วเห็นคนรักตกน้ำพยายามจะว่ายไปช่วย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	จึงมาสู่ขอกับพ่อของนาง	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ก็แปลงกายเป็นจระเข้ตัวใหญ่มากไปขวางขบวนเรือและทำลายเรือขันหมาก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ขันหมากเจ้ากรุงจีน จังหวัดลพบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางนงประจันทร์เห็นขบวนขันหมากถูกทำลาย ดังนั้นจึงตกใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดตกใจตกลงไปในน้ำ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อค้าจีนมาพบนางนงประจันทร์เกิดรักใคร่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้มาพบสาวงามชื่อนางนงประจันทร์ เกิดรักใคร่ขึ้น

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายหนุ่มคนรักของนางนงประจันทร์ทราบเรื่องก็ไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อชายหนุ่มที่เป็นคนรักของนางนงประจันทร์ทราบเรื่อง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายคนรักของนางนงประจันทร์ทราบเรื่องก็แปลงกายเป็นจระเข้เข้ามาขวางขบวนขันหมาก และพยายามช่วยสาวคนรักที่ตกน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จระเข้หนุ่มล่มเรือขันหมากแล้วเห็นคนรักตกน้ำพยายามจะว่ายไปช่วย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อค้าจีนเมื่อเกิดความรักต่อนางนงประจันทร์จึงไปเจรจาสู่ขอนางกับพ่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงมาสู่ขอกับพ่อของนาง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มคนรักของนางนงประจันทร์แปลงร่างเป็นจระเข้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็แปลงกายเป็นจระเข้ตัวใหญ่มากไปขวางขบวนเรือและทำลายเรือขันหมาก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ขันหมากเจ้ากรุงจีน จังหวัดลพบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ท้าวกกขนาก

หลังจากที่พระราม พระลักษมณ์ และหนุมานทหารเอกทำสงครามชนะฝ่ายยักษ์และปราบทศกัณฐ์ได้แล้ว พระรามก็ได้นางสีดากลับคืนมาแต่เพราะนางสีดาอยู่เมืองยักษ์มานานหลายปีพระรามจึงมีความรู้สึกหวาดระแวงในตัวนางสีดาอยู่บ้าง ทำให้นางสีดาเกิดความน้อยใจจนแทรกแผ่นดินหนีหน้าพระรามไป เป็นเหตุให้พระรามกับพระลักษมณ์ต้องออกเดินทางติดตามหานางสีดาอีกครั้งหนึ่ง

ระหว่างการเดินทางตามหานางสีดานั้นพระรามกับพระลักษมณ์ได้พบกับพวกยักษ์วงศาคณาญาติของทศกัณฐ์ที่อาศัยอยู่ห่างไกลจากกรุงลงกา ซึ่งต่างก็เข้ามาขัดขวางและสู้รบกับทั้งสองพระองค์ แม้พระรามจะบอกกล่าวกับพวกยักษ์ว่าทศกัณฐ์ตายไปแล้วก็ตาม ทำให้พระรามกับพระลักษมณ์ต้องเสียเวลาปราบพวกยักษ์เหล่านั้นก่อนที่ทั้งสองพระองค์จะออกเดินทางตามหานางสีดาต่อไปได้

จนกระทั่งเข้าเขตเมืองมหาสิงขรซึ่งเป็นที่อยู่ของเมืองยักษ์อีกเมืองหนึ่ง มีท้าวอุณาราชเป็นผู้ปกครอง ท้าวอุณาราชเป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์มาก ไม่มีความเกรงกลัวและยอมศิโรราบต่อพระรามกับพระลักษมณ์แต่อย่างใด แม้พระรามจะตักเตือนให้รู้ว่าทศกัณฐ์และยักษ์ทั้งหลายต่างพ่ายแพ้ไปจนหมดแล้วก็ตาม ด้วยเหตุนี้พระรามจึงคิดหาวิธีปราบท้าวอุณาราชเพื่อให้สำนึกและหยุดแข็งข้อทำกิริยากระด้างกระเดื่องต่อพระองค์

ดังนั้นพระรามจึงสู้รบกับท้าวอุณาราชด้วยศรศักดิ์สิทธิ์ที่คันศรทำด้วยเขากระต่าย สายศรทำด้วยหนวดเต่า ลูกศรทำด้วยต้นกก และมีไส้ที่ทำมาจากหญ้าปล้อง ถือเป็นศรที่มีอิทธิฤทธิ์มากยิ่งนัก เมื่อพระรามแผลงศรใส่ท้าวอุณาราช ลูกศรก็พุ่งปักถูกอกของท้าวอุณาราช ด้วยฤทธิ์อำนาจและแรงส่งของศรศักดิ์สิทธิ์เป็นเหตุให้ร่างของท้าวอุณาราชปลิวไปตกอยู่บนเขาวงพระจันทร์ โดยร่างนั้นถูกศรตรึงไว้ในถ้ำแห่งหนึ่ง พร้อมกับคำสาปของพระรามว่า เจ้าจะทุกข์ทรมานอยู่อย่างนี้ตราบจนกระทั่งพระศรีอาริยเมตไตรยเสด็จมาโปรด และเมื่อถึงเวลานั้นเจ้าจึงจะพ้นคำสาปหลุดพ้นจากศรศักดิ์สิทธิ์นี้ ซึ่งจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ ท้าวอุณาราชก็ได้รับการขนานนามใหม่ว่าท้าวกกขนาก เพราะถูกยิงด้วยลูกศรที่ทำมาจากต้นกกมาตั้งแต่นั้น

เมื่อสาปท้าวอุณาราชแล้ว พระรามได้ส่งไก่แก้วมาคอยควบคุมดูแล เพราะศรที่ตรึงร่างท้าวกกขนากอยู่นั้นจะขยับออกทุกๆ 3 ปี โดยไก่แก้วจะมีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดว่า เมื่อใดที่ท้าวกกขนากดิ้นจนศรเขยื้อน หรือเห็นว่าลูกศรอาจจะหลุดออกมาจากร่างได้ ให้ไก่แก้วขันขึ้น 3 ครั้ง เพื่อส่งเสียงเตือน จากนั้นหนุมานที่ได้ยินเสียงไก่แก้วขันก็จะเหาะเอาค้อนไปตอกศรที่ปักอกท้าวกกขนากให้แน่นดังเดิมทุกครั้ง ซึ่งจากแรงของการตอกลูกศรที่ปักอกท้าวกกขนากกับกำลังแรงของค้อนที่กระทบกับลูกศรจะทำให้เกิดเปลวเพลิงลุกไหม้ (ด้วยเหตุนี้ชาวเมืองลพบุรีจึงระมัดระวังกันเป็นพิเศษเกี่ยวกับไฟที่จะไหม้เมือง เพราะมักจะเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ในทุกๆ 3 ปี)

กล่าวถึงนางประจันทร์ ลูกสาวของท้าวอุณาราช หรือท้าวกกขนาก (ท้าวอุณาราชได้รับการขนานนามใหม่ว่า "ท้าวกกขนาก" เพราะถูกยิงด้วยลูกศรที่ทำมาจากต้นกก) ด้วยความกตัญญูนางได้ติดตามมาปรนนิบัติรับใช้บิดาอยู่ภายในถ้ำแห่งนี้ด้วย ครั้นพอมีเวลาว่าง จากการดูแลท้าวกกขนาก นางก็ได้ทอผ้าด้วยใยบัวขึ้นมาผืนหนึ่งเพื่อเตรียมไว้สำหรับเป็นจีวรถวาย พระศรีอาริยเมตไตรยที่จะเสด็จมาโปรดพ่อของนางให้พ้นจากความทุกข์ทรมาน

พร้อมกันนี้นางก็ได้พยายามสืบเสาะหาน้ำส้มสายชูเพื่อนำมารดลูกศรที่ปักอกของพ่อให้หลุดออก เพราะหากศรของพระรามถูกราดรดด้วยน้ำส้มสายชูแล้วจะสามารถหลุดออกมาได้อย่างง่ายดาย แต่หาอย่างไรนางก็หาไม่ได้ แม้บางครั้งนางจะแปลงกายเป็นหญิงงามเที่ยวหาซื้อน้ำส้มสายชูไปทุกหนทุกแห่งก็ตาม (ชาวเมืองลพบุรีมีความเชื่อกันว่าหากมีหญิงสาวสวยถือขวดมาหาซื้อน้ำส้มสายชู ในตลาดจะไม่ยอมขายให้อย่างเด็ดขาด เพราะชาวเมืองรู้ว่าเป็นนางประจันทร์แปลงมาเพื่อหาน้ำส้มสายชูไปช่วยเหลือท้าวกกขนากให้มีอิสรภาพดังเดิม ทำให้ชาวเมืองลพบุรีในสมัยก่อนเคร่งครัดกันมากในเรื่องน้ำส้มสายชู และห้ามขายน้ำส้มสายชูในตลาดเมืองลพบุรีกันเลยทีเดียว)

ในระหว่างที่ท้าวกกขนากต้องทนทุกข์ทรมานอยู่นั้น วันหนึ่ง มีพระฤๅดงค์สองรูปพลัดหลงเข้าไปในถ้ำที่มีร่างของท้าวกกขนากนอนยาวเหยียดอยู่ในถ้ำ แต่ท้าวกกขนากร่ายมนตร์ให้ร่างของตนกลายเป็นหิน แล้วแปลงเป็นชายชราคนหนึ่ง ครั้นพระฤๅดงค์ทั้งสองเห็นชายชราอาศัยอยู่ในถ้ำจึงขอพักในถ้ำพร้อมกับถามทางที่จะฤๅดงค์ต่อไป

วันรุ่งขึ้นนางประจันทร์กลับมาจากหาซื้อน้ำส้มสายชู และได้นำอาหารมาถวายพระฤๅดงค์ที่พักอยู่ในถ้ำด้วย แต่เมื่อไม่เห็นผู้ใดอยู่ภายในถ้ำ นางจึงถามท้าวกกขนากว่าพระทั้งสองรูปหายไปไหน ฝ่ายท้าวกกขนากได้ยินดังนั้นจึงตอบว่า "พ่อไม่เห็นมีพระสักรูป เห็นแค่แมลงวันสองตัวผ่านมาพ่อรำคาญเลยเอาลิ้นตวัดเข้าไปในปาก" แต่นางรู้ดีว่าบิดาได้จับพระฤๅดงค์กินเป็นอาหารเสียแล้ว

จึงบอกว่า "หากพ่อยังทำกรรมอยู่เช่นนี้จะมีโอกาสเป็นอิสระได้อย่างไรกันเล่า" ซึ่งนับตั้งแต่นั้นมา ร่างของท้าวกกขนากก็กลายเป็นหินไปตลอดกาลเพราะกรรมชั่วที่ตนได้ก่อไว้

ส่วนนางประจันทร์ก็ยังคงเฝ้ารอพระศรีอาริยเมตไตรยอยู่ภายในถ้ำแห่งนั้น จนวันเวลาผ่านไปนานหลายปี เมื่อไม่เห็นพระศรีอาริยเมตไตรยเสด็จมาโปรด นางก็เศร้าโศกเสียใจเป็นยิ่งนัก ได้แต่ร้องไห้คร่ำครวญออกมาเป็นเสียงเพลงในทุกคืนวันเพ็ญและในที่สุดด้วยความทุกข์ระทม นางประจันทร์ก็ตรอมใจตาย ณ ภูเขาลูกนั้น (เขาที่นางประจันทร์เข้าไปอาศัยอยู่นั้น แต่เดิมชาวลพบุรีเรียกกันว่า "เขานางประจันทร์" แต่เนื่องจากเขาลูกนี้มีลักษณะเป็นครึ่งวงกลมคล้ายกับพระจันทร์ครึ่งซีก ชื่อ "เขานางประจันทร์" จึงเปลี่ยนไปเป็น "เขาวงพระจันทร์" ในเวลาต่อมา) (กฤชกร เพชรนอก, 2555 หน้า 41-45)

ตาราง 51 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวกกขนาก จังหวัดลพบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	10
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- นางสีดาเกิดความน้อยใจ - เมื่อใดที่ท้าวกกขนากดิ้นจนศรเขยื้อน - ในระหว่างที่ท้าวกกขนากต้องทนทุกข์ทรมานอยู่นั้น - นางก็เศร้าโศกเสียใจเป็นยิ่งนัก	4
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เพราะนางสีดาอยู่เมืองยักษ์มานานหลายปี พระรามจึงมีความรู้สึกหวาดระแวงในตัวนางสีดาอยู่บ้าง	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- พบกับพวกยักษ์วงศาคณาญาติของทศกัณฐ์ - ท้าวอุณาราชเป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์มาก ไม่มีความเกรงกลัวและยอมศิโรราบต่อพระราม	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แต่นางรู้ดีว่าบิดาได้จับพระฤดงค์กินเป็นอาหารเสียแล้ว	1

ตาราง 51 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ด้วยฤทธิ์อำนาจและแรงส่งของศรศักดิ์สิทธิ์เป็นเหตุให้ร่างของท้าวอุณาราชปลิวไปตกอยู่บนเขาวงพระจันทร์ โดยร่างนั้นถูกศรตรึงไว้ในถ้ำแห่งหนึ่งพร้อมกับคำสาปของพระรามว่า เจ้าจะทุกข์ทรมานอยู่อย่างนี้ - ส่วนนางประจันทร์ก็ยังคงเฝ้ารอพระศรีอาริยเมตไตรยอยู่ภายในถ้ำแห่งนั้น	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	13
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- ไก่แก้วขันขึ้น 3 ครั้ง เพื่อส่งเสียงเตือน จากนั้นหนุมานที่ได้ยินเสียงไก่แก้วขันก็จะเหาะเอาค้อนไปตอกศรที่ปักอกท้าวกกขนาก - นางประจันทร์ก็ตรอมใจตาย ณ ภูเขาลูกนั้น	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- เป็นเหตุให้พระรามกับพระลักษมณ์ต้องออกเดินทางติดตามหานางสีดาอีกครั้งหนึ่ง - ด้วยความกตัญญูนางได้ติดตามมาปรนนิบัติรับใช้บิดาอยู่ภายในถ้ำแห่งนี้ด้วย - ได้แต่ร้องไห้คร่ำครวญออกมาเป็นเสียงเพลงในทุกคืนวันเพ็ญ	3
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	พระรามจึงคิดหาวิธีปราบท้าวอุณาราชเพื่อให้สำนึกและหยุดแข็งข้อทำกิริยากระด้างกระเดื่องต่อพระองค์	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ตราบจนกระทั่งพระศรีอาริยเมตไตรยเสด็จมาโปรดและเมื่อถึงเวลานั้นเจ้าจึงจะพ้นคำสาป	1

ตาราง 51 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	- นางจะแปลงกายเป็นหญิงงามเที่ยวหาซื้อน้ำส้มสายชู - ท้าวกกขนากร่ายมนตร์ให้ร่างของตนกลายเป็นหินแล้วแปลงเป็นชายชราคนหนึ่ง	2
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ซึ่งต่างก็เข้ามาขัดขวางและสู้รบกับทั้งสองพระองค์	1
7. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จนแทรกแผ่นดินหนีหน้าพระรามไป	1
8. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	แม้พระรามจะตักเตือนให้รู้ว่าทศกัณฐ์และยักษ์ทั้งหลายต่างพ่ายแพ้ไป	1
9. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ซึ่งนับตั้งแต่นั้นมาร่างของท้าวกกขนากก็กลายเป็นหินไปตลอดกาลเพราะกรรมชั่วที่ตนได้ก่อไว้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ท้าวกกขนาก จังหวัดลพบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระรามเกิดความระแวงต่อนางสีดาเพราะอยู่เมืองยักษ์มานานทำให้นางน้อยใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางสีดาเกิดความน้อยใจ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกกขนากถูกศรของพระรามเมื่อใดที่เขาขยับตัวศรจะเขยื้อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อใดที่ท้าวกกขนากดิ้นจนศรเขยื้อน

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกกขนากต้องทนทุกข์ทรมาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในระหว่างที่ท้าวกกขนากต้องทนทุกข์ทรมานอยู่นั้น

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางประจันทร์เห็นพ่อทรมานนางก็เป็นทุกข์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางก็เศร้าโศกเสียใจเป็นยิ่งนัก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระรามรู้สึกหวาดระแวงในตัวนางสีดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพราะนางสีดาอยู่เมืองยักษ์มานานหลายปีพระรามจึงมีความรู้สึกหวาดระแวงในตัวนางสีดาอยู่บ้าง

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะที่พระรามออกตามนางสีดานั้นได้พบญาติของทศกัณฐ์และเกิดการขัดแย้งกันขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...พบกับพวกยักษ์วงศาคณาญาติของทศกัณฐ์

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวอุณาราชไม่กลัวพระราม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอุณาราชเป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์มาก ไม่มีความเกรงกลัวและยอมศิโรราบต่อพระราม

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระฤดงค์หายไปนางประจันทร์ก็รู้ทันทีว่าพ่อของนางได้กินพระเสียแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่นางรู้ดีว่าบิดาได้จับพระฤดงค์กินเป็นอาหารเสียแล้ว

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวอุณาราชถูกศรของพระรามจนร่างปลิวไปและถูกตรึงไว้ในถ้ำแห่งหนึ่ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยฤทธิ์อำนาจและแรงส่งของศรศักดิ์สิทธิ์เป็นเหตุให้ร่างของท้าวอุณาราชปลิวไปตกอยู่บนเขาวงพระจันทร์ โดยร่างนั้นถูกศรตรึงไว้ในถ้ำแห่งหนึ่ง พร้อมกับคำสาปของพระรามว่า เจ้าจะทุกข์ทรมานอยู่อย่างนี้

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางประจันทร์รอคอยพระศรีอาริยเมตไตรมาโปรดพ่อของนางเพื่อจะได้หลุดพ้นจากคำสาป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนนางประจันทร์ก็ยังคงเฝ้ารอพระศรีอาริยเมตไตรยอยู่ภายในถ้ำแห่งนั้น

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทุกๆ สามปีศรที่ปักอกท้าวกกขนากจะเขยื้อนออกมาพระรามจึงให้ไก่แก้วเฝ้าเอาไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไก่แก้วขันขึ้น 3 ครั้ง เพื่อส่งเสียงเตือน จากนั้นหนุมานที่ได้ยินเสียงไก่แก้วขันก็จะเหาะเอาค้อนไปตอกศรที่ปักอกท้าวกกขนาก

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางประจันทร์รอคอยพระศรีอาริยเมตไตรจนตรอมใจตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางประจันทร์ก็ตรอมใจตาย ณ ภูเขาลูกนั้น

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางสีดาน้อยใจพระรามจึงแทรกแผ่นดินหนีดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นเหตุให้พระรามกับพระลักษมณ์ต้องออกเดินทางติดตามหานางสีดาอีกครั้งหนึ่ง

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางประจันทร์มาปรนนิบัติบิดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความกตัญญูนางได้ติดตามมาปรนนิบัติรับใช้บิดาอยู่ภายในถ้ำแห่งนี้ด้วย

2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบิดาของนางกลายเป็นหินนางจึงเสียใจมากและจมอยู่กับความทุกข์นั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้แต่ร้องไห้คร่ำครวญออกมาเป็นเสียงเพลงในทุกคืนวันเพ็ญ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระรามใช้สติปัญญาปราบท้าวอุณาราชโดยการแผลงศร และให้ไก่แก้วเฝ้าเอาไว้เมื่อศรเขยื้อนก็ให้หนุมานมาตอกซ้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระรามจึงคิดหาวิธีปราบท้าวอุณาราชเพื่อให้สำนึกและหยุดแข็งข้อทำกิริยากระด้างกระเดื่องต่อพระองค์

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระรามสาปท้าวอุณาราชให้ถูกศรตรึงอยู่ในถ้ำแห่งนั้นจนกว่าพระศรีอาริยเมตไตรจะมาโปรด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตราบจนกระทั่งพระศรีอาริยเมตไตรยเสด็จมาโปรด และเมื่อถึงเวลานั้นเจ้าจึงจะพ้นคำสาป

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางประจันทร์แปลงกายเป็นหญิงงาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจะแปลงกายเป็นหญิงงามเที่ยวหาซื้อน้ำส้มสายชู

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกกขนากใช้เวทมนตร์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกกขนากร่ายมนตร์ให้ร่างของตนกลายเป็นหิน แล้วแปลงเป็นชายชราคนหนึ่ง

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ญาติของทศกัณฐ์เข้ามาขัดขวางพระรามและเกิดการต่อสู้ด้วยกำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งต่างก็เข้ามาขัดขวางและสู้รบกับทั้งสองพระองค์

2.7 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางสีดาน้อยใจพระรามจึงแทรกแผ่นดินหนี ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนแทรกแผ่นดินหนีหน้าพระรามไป

2.8 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระรามได้ตักเตือนญาติของทศกัณฐ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม้พระรามจะตักเตือนให้รู้ว่าทศกัณฐ์และยักษ์ทั้งหลายต่างพ่ายแพ้ไป

2.9 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ร่างของท้าวกกขนากกลายเป็นหิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งนับตั้งแต่นั้นมาร่างของท้าวกกขนากก็กลายเป็นหินไปตลอดกาลเพราะกรรมชั่วที่ตนได้ก่อไว้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวกกขนาก จังหวัดลพบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสมุทรปราการ

บ้านบางเหี้ย

ที่มาของเรื่องที่จะเล่ามาจากพื้นที่ในอำเภอบางบ่อปัจจุบัน มีคลองอยู่เส้นหนึ่งแยกจากคลองสำโรง เป็นเส้นทางระบายน้ำลงสู่ทะเล จะมีเจ้าตัวเงินตัวทองอาศัยอยู่เยอะแยะมาก จนชาวบ้านเรียกชุมชนริมทะเลตรงนั้นว่า "บ้านบางเหี้ย" พอคนมาอยู่มากขึ้นก็ตั้งเป็น "ตำบลบางเหี้ย" แล้วก็ขยายเป็นอำเภอบางเหี้ยด้วย คือเรียกตามชื่อสัตว์เลื้อยคลานที่มีมากจนกลายเป็นจุดเด่น เห็นกันจนติดตา ส่วนลำคลองก็จะมีเหี้ยหรือตัวเงินตัวทองพลุกพล่านเต็มไปหมด ชาวบ้านเลยพร้อมใจ

เรียกคลองเส้นนั้นกันจนติดปากว่า "คลองบางเหี้ย" ไม่เพียงแค่หมู่บ้าน หรือคลองเท่านั้น พอตั้งวัดขึ้นมาก็เรียก "วัดบางเหี้ย" ตามชื่อชุมชนมีเรื่องเล่าขานกันว่า เวลาน้ำทะเลหนุนขึ้นมาแต่ละทีเจ้าตัวเงินตัวทอง ก็จะหนีน้ำคลานย้ัวเยี้ยเข้ามายึดพื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้านและเหยียบย่ำพืชพันธุ์จนได้รับความเสียหาย บ้างก็บุกรุกเข้าไปกัดกินปลาและสัตว์เลี้ยง เดือดร้อนกันถ้วนหน้า ต่อมาหน่วยงานราชการเข้าไปดูแลสร้างประตูกั้นไม่ให้น้ำเค็มเข้าไปทำลายพืชพันธุ์ และการเพาะเลี้ยงปลา กุ้ง หอย ที่สำคัญเป็นการป้องกันไม่ให้สัตว์เลื้อยคลานต้องหนีน้ำเค็มมาก่อความรำคาญให้กับชาวบ้าน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นคลองด่าน ส่วนตำบลบางเหี้ยก็เปลี่ยนเป็น ตำบลคลองด่าน วัดบางเหี้ยก็เป็นวัดคลองด่าน และอำเภอบางเหี้ยเปลี่ยนชื่อเป็น "อำเภอบางบ่อ" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ)

ตาราง 52 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- คลองสำโรง เป็นเส้นทางระบายน้ำลงสู่ทะเล จะมีเจ้าตัวเงินตัวทองอาศัยอยู่เยอะแยะมาก - เจ้าตัวเงินตัวทอง ก็จะหนีน้ำคลานย้ัวเยี้ยเข้ามายึดพื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้านและเหยียบย่ำพืชพันธุ์จนได้รับความเสียหาย	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ชาวบ้านเรียกชุมชนริมทะเลตรงนั้นว่า "บ้านบางเหี้ย"	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	ต่อมาหน่วยงานราชการเข้าไปดูแลสร้างประตูกั้นไม่ให้น้ำเค็มเข้าไป...ป้องกันไม่ให้สัตว์เลื้อยคลานต้องหนีน้ำเค็มมาก่อความรำคาญให้กับชาวบ้าน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่องบ้านบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คลองสำโรงมีตัวเงินตัวทองอาศัยอยู่มากมาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...คลองสำโรง เป็นเส้นทางระบายน้ำลงสู่ทะเล จะมีเจ้าตัวเงินตัวทองอาศัยอยู่เยอะแยะมาก

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าตัวเงินตัวทองเข้ามาทำลายพืชของชาวบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าตัวเงินตัวทอง ก็จะหนีน้ำคลานย้วเยี้ยเข้ามายึดพื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้านและเหยียบย่ำพืชพันธุ์จนได้รับความเสียหาย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ตามสิ่งที่พบเห็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านเรียกชุมชนริมทะเลตรงนั้นว่า บ้านบางเหี้ย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาหน่วยงานราชการสร้างประตูกั้นน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาหน่วยงานราชการเข้าไปดูแลสร้างประตูกั้นไม่ให้น้ำเค็มเข้าไป...ป้องกันไม่ให้สัตว์เลื้อยคลานต้องหนีน้ำเค็มมาก่อความรำคาญให้กับชาวบ้าน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

บางพลี

ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้โปรดเกล้าให้ขุดคลองสำโรงขึ้นและได้พบเทวรูปสำริด 2 องค์ ที่คลองทับนาง มีจารึกชื่อว่า "พญาแสนตา" กับ "บาทสังขรณ์" พระองค์จึงได้จัดทำพิธีบวงสรวงเทวรูปนั้น สถานที่ทำพิธีบวงสรวงจึงเรียกว่า "บัตรพลี" นานๆ เข้าจึงเพี้ยนเป็น "บางพลี" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ)

ตาราง 53 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ขุดคลองสำโรงขึ้นและได้พบเทวรูปสำริด 2 องค์ ที่คลองทับนาง มีจารึกชื่อว่า "พญาแสนตา" กับ "บาทสังขรณ์"	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	จัดทำพิธีบวงสรวงเทวรูปนั้น	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

   ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

   จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านพบเทวรูปขณะที่ขุดคลอง ดังปรากฏในข้อความว่า

   ...ขุดคลองสำโรงขึ้นและได้พบเทวรูปสำริด 2 องค์ ที่คลองทับนาง มีจารึกชื่อว่า พญาแสนตา กับ บาทสังขรณ์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวบ้านพบวัตถุที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์จึงทำพิธีบวงสรวงเทวรูป นั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จัดทำพิธีบวงสรวงเทวรูปนั้น

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

หลวงพ่อโต

หลวงพ่อโตได้ล่องลอยเรื่อยมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วลอยเข้ามาในลำคลองสำโรง ผู้พบเห็นต่างโจษจันกันไปทั่วถึงปาฏิหาริย์ในครั้งนี้ จึงพากันอาราธนาหลวงพ่อขึ้นที่ปากคลองสำโรง แต่ฉุดดึงเท่าไรก็ไม่สำเร็จ ท่านไม่ยอมขึ้น มีผู้มีปัญญาดีคนหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า คงเป็นเพราะบุญญาอภินิหารของท่าน แม้จะใช้จำนวนผู้คนสักเท่าไรอาราธนาฉุดท่านขึ้นบนฝั่งคงไม่สำเร็จเป็นแน่ ควรจะเสี่ยงทายต่อแพผูกชะลอกับองค์ท่าน แล้วใช้เรือพายฉุดท่านให้ลอยมาตามลำน้ำสำโรง และอธิษฐานว่า "หากท่านประสงค์จะขึ้นโปรดที่ใด ก็ขอแสดงอภินิหารให้แพที่ลอยมาจงหยุด ณ ที่นั้นเถิด" เมื่อประชาชนทั้งหลายได้เห็นพ้องต้องกันดังนั้นแล้ว ก็พร้อมใจกันทำแพผูกชะลอกับองค์ท่าน แล้วใช้เรือพายช่วยกันจ้ำพายจูงแพลอยเรื่อยมาตามลำคลอง ครั้นแพลอยมาถึงบริเวณหน้าวัดพลับพลาชัยชนะสงคราม หรือปัจจุบันนี้คือ วัดบางพลีใหญ่ใน แพที่ผูกชะลอองค์ท่านก็เกิดหยุดนิ่ง ฝีพายพยายามจ้ำและพายกันอย่างเต็มที่เต็มกำลัง แพนั้นก็ไม่ขยับเขยื้อนดังนั้นชาวบ้านจึงอาราธนาอัญเชิญองค์ท่านให้ขึ้นจากน้ำและก็เป็นที่น่าอัศจรรย์เป็นอย่างมาก เพียงใช้คนไม่มากนักก็สามารถอาราธนาท่านขึ้นจากน้ำได้โดยง่าย ทำให้ประชาชนต่างแซ่ซ้องในอภินิหารของท่าน และได้อาราธนาท่านขึ้นไปประดิษฐานในพระวิหารต่อจากนั้นท่านจึงได้ประดิษฐานอยู่ในวิหารนั้นเรื่อยมา จนกระทั่งได้สร้างพระอุโบสถสำเร็จแล้ว จึงได้อาราธนาท่านไปประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถเพื่อเป็นประธานของวัดบางพลีใหญ่เป็นต้นมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ)

ตาราง 54 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อโต จังหวัดสมุทรปราการ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- หลวงพ่อโตได้ล่องลอยเรื่อยมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา...ต่างโจษจันกันไปทั่วถึงปาฏิหาริย์ในครั้งนี้ จึงพากันอาราธนาหลวงพ่อขึ้นที่ปากคลองสำโรง แต่ฉุดดึงเท่าไรก็ไม่สำเร็จ	2
	- แพที่ผูกชะลอองค์ท่านก็เกิดหยุดนิ่ง ฝีพายพยายามจ้ำและพายกันอย่างเต็มที่เต็มกำลัง แพนั้นก็ไม่ขยับเขยื้อน	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- อธิษฐานว่า "หากท่านประสงค์จะขึ้นโปรดที่ใด ก็ขอแสดงอภินิหารให้แพที่ลอยมาจงหยุด ณ ที่นั้นเถิด"	2
	- ชาวบ้านจึงอาราธนาอัญเชิญองค์ท่านให้ขึ้นจากน้ำ และก็เป็นที่น่าอัศจรรย์เป็นอย่างมาก เพียงใช้คนไม่มากนัก ก็สามารถอาราธนาท่านขึ้นจากน้ำได้โดยง่าย	

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** หลวงพ่อโต จังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลวงพ่อโตลอยน้ำมาชาวบ้านช่วยกันดึงขึ้นฝั่งแต่ไม่สำเร็จ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลวงพ่อโตได้ล่องลอยเรื่อยมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา...ต่างโจษจันกันไปทั่วถึงปาฏิหาริย์ในครั้งนี้ จึงพากันอาราธนาหลวงพ่อขึ้นที่ปากคลองสำโรง แต่ฉุดดึงเท่าไรก็ไม่สำเร็จ

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านไม่สามารถนำพระพุทธรูปขึ้นมาได้แม้จะใช้กำลังคนมากมายแล้วก็ตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แพที่ผูกชะลอองค์ท่านก็เกิดหยุดนิ่ง ฝีพายพยายามจ้ำและพายกันอย่างเต็มที่เต็มกำลัง แพนั้นก็ไม่ขยับเขยื้อน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านจึงขอความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังปรากฏในข้อความว่า

...อธิษฐานว่า หากท่านประสงค์จะขึ้นโปรดที่ใด ก็ขอแสดงอภินิหารให้แพที่ลอยมาจงหยุด ณ ที่นั้นเถิด

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่ออธิษฐานแล้วได้เกิดสิ่งมหัศจรรย์ขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านจึงอาราธนาอัญเชิญองค์ท่านให้ขึ้นจากน้ำและก็เป็นที่น่าอัศจรรย์เป็นอย่างมาก เพียงใช้คนไม่มากนัก ก็สามารถอาราธนาท่านขึ้นจากน้ำได้โดยง่าย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อโต จังหวัดสมุทรปราการ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

จังหวัดสมุทรสงคราม

หลวงพ่อบ้านแหลม

สำหรับหลวงพ่อบ้านแหลม มีตำนานอีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า ชาวบ้านแหลมซึ่งอยู่ปากอ่าวจังหวัดเพชรบุรี ได้พากันมาจับปลาในทะเล ขณะที่ลากอวนอยู่นั้นได้ลากพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย ติดอวนขึ้นมาองค์หนึ่ง ทุกคนต่างดีใจมาก จึงอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นบนเรือ แล้วพากันล่องกลับเข้าฝั่ง แต่ระหว่างทางคนในเรือได้แลเห็นพระเกศของพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งลอยปริ่มๆ น้ำอยู่ไม่ไกลนัก จึงร้องบอกให้ทุกคนทราบ แล้วเทียบเรือเข้าไป จึงได้พบ พระพุทธรูปยืน

ทุกคนต่างอัศจรรย์ใจเป็นที่สุดที่พระพุทธรูปหล่อด้วยทองเหลืองแต่ลอยอยู่ในน้ำได้ จึงพากันกราบนมัสการด้วยความเลื่อมใสในอภินิหารและอิทธิฤทธิ์ที่ได้พบเห็น แล้วอาราธนาขึ้นบนเรืออีกลำหนึ่ง พอเรือแล่นมาถึงแม่น้ำแม่กลองตอนหน้า วัดศรีจำปา ได้เกิดอาเพทคล้ายกับว่า พระพุทธรูปยืนท่านประสงค์ที่จะอยู่วัดนี้ จึงทำให้ฝนตกหนัก ลมพายุพัดจัด จนลืมหูลืมตาไม่ขึ้น เรือลำที่พระพุทธรูปยืนประดิษฐานอยู่นั้น ทนคลื่นลมไม่ไหว จึงเอียงวูบไป พระพุทธรูปที่อยู่บนเรือจึงเคลื่อนตกจมหายไปในแม่น้ำ ชาวบ้านแหลมพากันตกใจและเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ต่างช่วยกันดำน้ำค้นหาอยู่หลายวัน แต่ก็ไม่พบ จึงตกลงว่าไม่ค้นหากันต่อไปอีก จึงนำพระพุทธรูปองค์นั่งองค์ที่เหลืออยู่ไปยังถิ่นของตน และนำพระพุทธรูปองค์นั้นไปประดิษฐานไว้ที่วัดเขาตะเครา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ในเวลาต่อมาชาวบ้านศรีจำปาต่างช่วยกันลงดำน้ำค้นหาพระพุทธรูปที่จมอยู่นั้น และอาจเป็นด้วยเพราะอภินิหารของหลวงพ่อที่จะอยู่เป็นมิ่งขวัญของชาวบ้านศรีจำปา จึงทำให้ชาวบ้านศรีจำปาดำน้ำจนพบและอาราธนาไปประดิษฐานไว้ที่วัดศรีจำปา ครั้นชาวประมงบ้านแหลมรู้ข่าวว่าชาวบ้านศรีจำปาพบพระพุทธรูปของตนที่จมน้ำ จึงยกขบวนกันมาทวงพระคืน แต่ชาวบ้านศรีจำปาไม่ยอมให้ จนเกือบจะเกิดศึกกลางวัดขึ้น แต่ด้วยอภินิหารของหลวงพ่อและการมีเหตุผลด้วยกันทั้งสองฝ่าย ก็สามารถประสานสามัคคีตกลงปรองดองกันได้ ฝ่ายชาวประมงบ้านแหลมจึงยินยอมยกพระพุทธรูปยืนปางอุ้มบาตรให้ชาวบ้านศรีจำปาไป แต่มีข้อแม้ว่าต้องเปลี่ยนชื่อวัดเสียใหม่เป็น "วัดบ้านแหลม" เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ชาวบ้านแหลมได้พระพุทธรูปมาแต่แรกตั้งแต่นั้นมาวัดศรีจำปา จึงได้นามว่า "วัดบ้านแหลม" มาจนทุกวันนี้ และขนานนามพระพุทธรูปยืนว่า "หลวงพ่อวัดบ้านแหลม" ต่อมาวัดบ้านแหลมได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร และได้รับพระราชทานนามว่า "วัดเพชรสมุทรวิหาร" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม)

ตาราง 55 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ชาวบ้านศรีจำปาดำน้ำจนพบและอาราธนาไปประดิษฐานไว้ที่วัดศรีจำปา	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ชาวบ้านแหลมซึ่งอยู่ปากอ่าวจังหวัดเพชรบุรีได้พากันมาจับปลาในทะเล ขณะที่ลากอวนอยู่นั้นได้ลากพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย ติดอวนขึ้นมาองค์หนึ่ง - จึงได้พบ พระพุทธรูปยืน ทุกคนต่างอัศจรรย์ใจเป็นที่สุดที่พระพุทธรูปหล่อด้วยทองเหลืองแต่ลอยอยู่ในน้ำได้	2
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พระพุทธรูปยืน ท่านประสงค์ที่จะอยู่วัดนี้ จึงทำให้ฝนตกหนัก ลมพายุพัดจัด จนลืมหูลืมตาไม่ขึ้น เรือลำที่พระพุทธรูปยืนประดิษฐานอยู่นั้น ทนคลื่นลมไม่ไหว จึงเอียงวูบไป พระพุทธรูปที่อยู่บนเรือจึงเคลื่อนตกจมหายไป	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นบนเรือ แล้วพากันล่องกลับเข้าฝั่ง - อาราธนาขึ้นบนเรืออีกลำหนึ่ง - ต่างช่วยกันดำน้ำค้นหาอยู่หลายวัน แต่ก็ไม่พบ	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	จึงยกขบวนกันมาทวงพระคืน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	แต่ด้วยอภินิหารของหลวงพ่อและการมีเหตุผลด้วยกันทั้งสองฝ่าย ก็สามารถประสานสามัคคีตกลงปรองดองกันได้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง หลวงพ่อบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านแหลมทำพระพุทธรูปตกลงในแม่น้ำและค้นหาไม่เจอแต่ต่อมาชาวบ้านศรีจำปามาค้นหาและเจอจึงเกิดความขัดแย้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านศรีจำปาดำน้ำจนพบและอาราธนาไปประดิษฐานไว้ที่วัดศรีจำปา

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านแหลมพบพระพุทธรูปติดมากับอวน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านแหลมซึ่งอยู่ปากอ่าวจังหวัดเพชรบุรี ได้พากันมาจับปลาในทะเล ขณะที่ลากอวนอยู่นั้นได้ลากพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย ติดอวนขึ้นมาองค์หนึ่ง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาขณะแล่นเรือพบพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งลอยมากับน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้พบ พระพุทธรูปยืน ทุกคนต่างอัศจรรย์ใจเป็นที่สุดที่พระพุทธรูปหล่อด้วยทองเหลืองแต่ลอยอยู่ในน้ำได้

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เกิดพายุเมื่อเรือแล่นมาถึงหมู่บ้านศรีจำปา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระพุทธรูปยืน ท่านประสงค์ที่จะอยู่วัดนี้ จึงทำให้ฝนตกหนัก ลมพายุพัดจัดจนลืมหูลืมตาไม่ขึ้น เรือลำที่พระพุทธรูปยืนประดิษฐานอยู่นั้น ทนคลื่นลมไม่ไหว จึงเอียงวูบไป พระพุทธรูปที่อยู่บนเรือจึงเคลื่อนตกจมหายไป

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านแหลมเมื่อพบพระพุทธรูปจึงนำขึ้นเรือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นบนเรือ แล้วพากันล่องกลับเข้าฝั่ง

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านแหลมพบพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่ง จึงนำขึ้นเรือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...อาราธนาขึ้นบนเรืออีกลำหนึ่ง

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระพุทธรูปเคลื่อนตกลงในน้ำชาวบ้านแหลมกลุ่มนั้นจึงช่วยกันงมหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่างช่วยกันดำน้ำค้นหาอยู่หลายวัน แต่ก็ไม่พบ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวบ้านศรีจำปา งมพระพุทธรูปเจอ ชาวบ้านแหลมทราบจึงยกขบวนมาเจรจาขอพระพุทธรูปคืน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงยกขบวนกันมาทวงพระคืน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ด้วยอำนาจของพระพุทธรูปจึงทำให้การเจรจาครั้งนี้สามารถตกลงกันได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ด้วยอภินิหารของหลวงพ่อและการมีเหตุผลด้วยกันทั้งสองฝ่าย ก็สามารถประสานสามัคคีตกลงปรองดองกันได้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องหลวงพ่อบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

วัดประดู่

วัดประดู่ เป็นวัดโบราณสร้างขึ้นในสมัย กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศักราช 2320 จากหลักฐานที่ปรากฏพบว่ามีแก่นไม้ประดู่ด้านหนึ่ง เจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมยาวขนาดเท่าใบลาน ใช้เป็นที่อัดใบลาน ได้นำไปไว้ที่ศาลเจ้าพ่อประดู่ นอกจากนี้ วัดประดู่ ยังเป็นวัดที่มีเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ ที่น่าสนใจมากมาย มีทั้งขุมสมบัติมหาศาลและลายแทงสมบัติ ที่มีรูอยู่เก้าแห่งรูไหนแจ้งให้แทงรูนั้น ตรงไหนเปียกไม่ยอมแห้งให้แทงรูนั้น มีบางคนเคยเห็นเป็ดเงินและเป็ดทองคำออกมาเดินเล่นน้ำฝนและหายลงไปในสระ ยังมีพระพุทธรูปทองคำหน้าตักประมาณสองศอกจมตกหายลงไปในสระ ปัจจุบันได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ทับปิดสระน้ำไปแล้ว และมีเรือชะล่าใหญ่จมลงไปในสระ มักมีนักแสวงโชคมาขุดหาสมบัติแต่สุดท้ายมักคว้าน้ำเหลว (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม)

ตาราง 56 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดประดู่ จังหวัดสมุทรสงคราม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	มีทั้งขุมสมบัติมหาศาลและลายแทงสมบัติ ที่มีรูอยู่เก้าแห่งรูไหนแจ้งให้แทงรูนั้น ตรงไหนเปียกไม่ยอมแห้งให้แทงรูนั้น มีบางคนเคยเห็นเป็ดเงินและเป็ดทองคำออกมาเดินเล่นน้ำฝนและหายลงไปในสระ ยังมีพระพุทธรูปทองคำ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	ปัจจุบันได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ทับปิดสระน้ำไปแล้ว	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง วัดประดู่ จังหวัดสมุทรสงคราม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีผู้พบเห็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่สระน้ำแห่งนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...มีทั้งขุมสมบัติมหาศาลและลายแทงสมบัติ ที่มีรูอยู่เก้าแห่ง รูไหนแจ้งให้แทงรูนั้น ตรงไหนเปียกไม่ยอมแห้งให้แทงรูนั้น มีบางคนเคยเห็นเป็ดเงินและเป็ดทองคำออกมาเดินเล่นน้ำฝนและหายลงไปในสระ ยังมีพระพุทธรูปทองคำ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพื่อป้องกันคนมาขโมยจึงได้สร้างอุโบสถทับไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...ปัจจุบันได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ทับปิดสระน้ำไปแล้ว

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดประดู่ จังหวัดสมุทรสงคราม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เมืองแม่กลอง

จังหวัดสมุทรสงครามเดิมเรียกเมืองแม่กลอง การตั้งถิ่นฐานบริเวณปากแม่น้ำแห่งนี้สันนิษฐานว่าคนกลุ่มแรกเป็นชาวแม่กลอง (เดิม) จากจังหวัดอุทัยธานี อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในถิ่นนี้ ซึ่งเป็นชาวแม่น้ำ เคยอยู่ริมแม่น้ำกำแพงเพชรมาก่อน จึงเรียกหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่ว่าบ้านแม่กลองตามชื่อบ้านเดิมของตน และที่มาของชื่อบ้านแม่กลอง ยังมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าด้วยเรื่องกลองใหญ่ที่วัดใหญ่ ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง ว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลวงศรีสวัสดิ์ (ชื่น เทพสุวรรณ) นายอำเภอเมืองศรีสุวรรณ จังหวัดกาญจนบุรีย้ายมาเป็นนายอำเภอแม่กลอง ได้นำซุงต้นใหญ่ที่ได้มาจากจังหวัดกาญจนบุรีมาขุดทำกลองใบใหญ่ขึ้นใบหนึ่ง ขึงด้วยหนังวัว ครั้นสร้างเสร็จแล้วได้นำมาถวายที่วัดใหญ่ ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัด

สมุทรสงคราม ทางราชการจึงทำตราจังหวัดเป็นรูปกลองลอยน้ำ สองฟากฝั่งเป็นต้นมะพร้าว อันเป็นสัญลักษณ์อาชีพหลักของจังหวัดนั่นเอง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม)

ตาราง 57 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- คนกลุ่มแรกเป็นชาวแม่กลอง (เดิม) จากจังหวัดอุทัยธานี อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในถิ่นนี้ - นายอำเภอแม่กลอง ได้นำซุงต้นใหญ่ที่ได้มาจากจังหวัดกาญจนบุรีมาขุดทำกลองใบใหญ่ขึ้นใบหนึ่ง ขึงด้วยหนังวัว ครั้นสร้างเสร็จแล้วได้นำมาถวายที่วัดใหญ่ ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	- เรียกหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่ว่าบ้านแม่กลอง - ทางราชการจึงทำตราจังหวัดเป็นรูปกลองลอยน้ำ	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวแม่กลองอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บริเวณนี้เพราะอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คนกลุ่มแรกเป็นชาวแม่กลอง (เดิม) จากจังหวัดอุทัยธานี อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในถิ่นนี้

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายอำเภอสร้างกลองใบใหญ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายอำเภอแม่กลอง ได้นำซุงต้นใหญ่ที่ได้มาจากจังหวัดกาญจนบุรีมาขุดทำกลองใบใหญ่ขึ้นใบหนึ่งขึงด้วยหนังวัว ครั้นสร้างเสร็จแล้วได้นำมาถวายที่วัดใหญ่ ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จากประวัติความเป็นมาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านจึงเรียกชื่อบริเวณนี้ตามนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เรียกหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่ว่าบ้านแม่กลอง

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จากประวัติความเป็นมาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทางจังหวัดจึงใช้เป็นตราสัญลักษณ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทางราชการจึงทำตราจังหวัดเป็นรูปกลองลอยน้ำ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องบ้านแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 2 ครั้ง

จังหวัดสมุทรสาคร

วัดนางสาว

ตำนานของวัดนางสาวนี้เกิดขึ้นมาพร้อมกับตำบลท่าไม้เพราะที่ตำบลท่าไม้เป็นตำบลเก่ามีความเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา จึงมีเรื่องราวในประวัติศาสตร์ กล่าวว่าตำบล ท่าไม้ เป็นตำบลหนึ่งในเขตเมืองสาครบุรีคือ จังหวัดสมุทรสาครในปัจจุบัน เป็นเมืองชายทะเลตอนใต้ ของกรุงศรีอยุธยา ได้มีชาวไทยกลุ่มหนึ่งอพยพหนีภัยสงครามมาถึงวัดร้างที่ริมแม่น้ำ คือ แม่น้ำท่าจีนใน ปัจจุบัน บังเอิญมีทหารลาดตระเวนของพม่าผ่านมา จึงเกิดการสู้รบกันขึ้น บรรดาชายฉกรรจ์ร่วมใจเข้าต่อสู้ ส่วนคนชรา ผู้หญิงและเด็กๆ พากันหาที่หลบซ่อน ในบริเวณนั้นปรากฏว่ามีโบสถ์เก่าๆ อยู่หลังหนึ่ง จึงได้วิ่งเข้าไปหลบซ่อนตัวอยู่ และในจำนวนนั้นมีหญิงสาว

2 คน เกิดความกลัวมาก จึงพากันตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ สถานที่นั้นว่า ถ้ารอดพ้นภัยอันตรายคราวนี้ได้ จะช่วยกันบูรณะซ่อมแซมโบสถ์หลังนี้ให้ดีขึ้นพร้อมกับจะสร้างวัดขึ้นใหม่ให้ด้วย

พอสิ้นคำอธิษฐาน เสียงการต่อสู้ได้ยุติลง หญิงสาวทั้งสองและผู้ที่หลบซ่อนอยู่รอจนแน่ใจว่าพวกพม่าไปหมดแล้ว จึงได้พากันออกมาจากที่หลบซ่อน และได้สร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ที่บริเวณนั้น เมื่อหญิงสาวทั้งสองได้ทำมาหากินจนมีหลักฐานมั่นคงแล้ว หญิงสาวผู้น้องจึงคิด ที่จะทำตามคำอธิษฐานไว้คือ บูรณะซ่อมแซมโบสถ์เก่าที่เคยเข้าไปหลบภัยแต่คราวก่อน แต่หญิงสาวผู้พี่คัดค้านว่า โบสถ์หลังเก่านั้นเก่าแก่และชำรุดทรุดโทรมมาก คงจะบูรณะซ่อมแซมยาก ควรจะหาที่ใหม่ทำการก่อสร้างโบสถ์และวัดขึ้นใหม่จะดีกว่า แต่น้องสาวยังคงยืนยันที่จะบูรณะซ่อมแซมโบสถ์เก่าเหมือนเดิม เมื่อพี่น้องทั้งสองมีความเห็นแตกต่างกัน จึงไม่ได้ซ่อมแซมโบสถ์ในตอนนั้น

ต่อมาหญิงสาวผู้พี่ได้แต่งงานกับเศรษฐีหนุ่มคนหนึ่งในละแวกนั้น และได้ย้ายไปอยู่บ้านสามี และทั้งสองสามีภรรยาก็ได้สร้างวัดขึ้นมาวัดหนึ่งให้ชื่อว่า วัดกกเตย ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว เพราะว่าถูกกระแสน้ำพัดจนที่ดินที่สร้างวัดนั้นพังลงไปในแม่น้ำหมด ฝ่ายหญิงสาวผู้น้องยังคงครองตัวเป็นโสดตลอดมาและได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะไม่แต่งงาน จนกว่าจะได้บูรณะซ่อมแซมโบสถ์ หลังเก่านี้จนสำเร็จเรียบร้อยพร้อมกับสร้างวัดขึ้นมาใหม่ให้จงได้ จากนั้นหญิงสาวผู้น้องก็ได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมโบสถ์และสร้างวัดขึ้นมาจนสำเร็จ ชาวบ้าน จึงพร้อมใจกันให้ชื่อวัดว่า "วัดพรหมจารีราม" เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่หญิงสาวผู้น้อง แต่คนส่วนใหญ่มักนิยมเรียกกันว่า "วัดน้องสาว" ต่อมาคำที่เรียกว่า วัดน้องสาวได้กลายเป็น "วัดนางสาว" จนกระทั่งปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร)

ตาราง 58 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดนางสาว จังหวัดสมุทรสาคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะไม่แต่งงาน	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เมื่อพี่น้องทั้งสองมีความเห็นแตกต่างกัน จึงไม่ได้ซ่อมแซมโบสถ์ในตอนนั้น	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ชาวไทยกลุ่มหนึ่งอพยพหนีภัยสงครามมาถึงวัดร้างที่ริมแม่น้ำ...บังเอิญมีทหารลาดตระเวนของพม่าผ่านมา	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ถูกกระแสน้ำพัดจนที่ดินที่สร้างวัดนั้นพังลงไปในแม่น้ำหมด	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	- ได้สร้างวัดขึ้นมาวัดหนึ่งให้ชื่อว่า วัดกกเตย - ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมโบสถ์และสร้างวัดขึ้นมาจนสำเร็จ	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	จึงเกิดการสู้รบกันขึ้น	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ผู้หญิงและเด็กๆ พากันหาที่หลบซ่อน	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	จึงพากันตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ สถานที่นั้นว่า ถ้ารอดพ้นภัยอันตรายคราวนี้ได้ จะช่วยกันบูรณะซ่อมแซมโบสถ์หลังนี้ให้ดีขึ้นพร้อมกับจะสร้างวัดขึ้นใหม่ให้ด้วย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง วัดนางสาว จังหวัดสมุทรสาคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงสาวผู้น้องตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะไม่แต่งงาน จนกว่าจะสร้างวัดได้สำเร็จ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะไม่แต่งงาน

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาวผู้น้องคิดจะบูรณะโบสถ์หลังที่เคยไปหลบภัยแต่พี่สาวเห็นว่าโบสถ์นั้นชำรุดเกินซ่อมแซม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพี่น้องทั้งสองมีความเห็นแตกต่างกัน จึงไม่ได้ซ่อมแซมโบสถ์ในตอนนั้น

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งพม่ารุกรานไทยชาวบ้านพากันอพยพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวไทยกลุ่มหนึ่งอพยพหนีภัยสงครามมาถึงวัดร้างที่ริมแม่น้ำ...บังเอิญมีทหารลาดตระเวนของพม่าผ่านมา

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วัดที่สร้างถูกกระแสน้ำพัดจนพัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ถูกกระแสน้ำพัดจนที่ดินที่สร้างวัดนั้นพังลงไปในแม่น้ำหมด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาวผู้พี่ได้สร้างวัดตามคำสัตยาธิษฐาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้สร้างวัดขึ้นมาวัดหนึ่งให้ชื่อว่า วัดกกเตย

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาวผู้น้องได้สร้างวัดตามสัตยาธิษฐานเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมโบสถ์และสร้างวัดขึ้นมาจนสำเร็จ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อคนไทยพบกับทหารของพม่าก็เข้าต่อสู้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเกิดการสู้รบกันขึ้น

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงและเด็กๆต่อสู้ไม่ได้จึงหาที่หลบซ่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ผู้หญิงและเด็กๆ พากันหาที่หลบซ่อน

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดความกลัวจึงอธิษฐานให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงพากันตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ สถานที่นั้นว่า ถ้ารอดพ้นภัยอันตรายคราวนี้ได้ จะช่วยกันบูรณะซ่อมแซมโบสถ์หลังนี้ให้ดีขึ้นพร้อมกับจะสร้างวัดขึ้นใหม่ให้ด้วย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดนางสาว จังหวัดสมุทรสาคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสมุทรสาครหลังปัจจุบันสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2530 เป็นอาคารเก๋งจีน ที่มีความสวยงามกว่าหลังเดิม พร้อมตกแต่งและภายในและนอกอาคารด้วยศิลปะแบบจีน เป็นที่เคารพสักการะของชาวสมุทรสาครและจังหวัดใกล้เคียง เปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยเฉพาะชาวประมงและคนไทยเชื้อสายจีน จะมีความเชื่อถือศรัทธามาก ก่อนออกเรือหาปลาทุกครั้งจะต้องมีการจุดประทัดเป็นการเซ่นไหว้สักการะทุกครั้ง

มีตำนานเล่าว่าในสมัยนั้นมีการพบแผ่นไม้แกะสลักคล้ายเทวรักษ์ลอยน้ำมาขึ้นที่คลองลัดป้อม ใกล้กับป้อมวิเชียรโชฎก ชาวบ้านจึงอัญเชิญไปประดิษฐานไว้บนตลิ่ง จากนั้นจึงสร้างเพิงหลังคามุงจากหลังเล็กๆ ให้ผู้คนที่ผ่านไปมาทั้งทางน้ำ และทางบก ได้สักการบูชา เมื่อมีผู้มาบูชาบนบานศาลกล่าว ปรากฏว่ามีหลายคนประสบความสำเร็จสมหวัง จนเป็นที่เลื่องลือของชาวบ้าน ต่อมาจึงพร้อมใจกันสร้างศาลเจ้าขนาดใหญ่ขึ้น ตรงบริเวณกำแพงเมืองเก่า ซึ่งใช้เป็นป้อมปราการริมน้ำในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยป้อมแห่งนี้มี พระวิเชียรโชติ นายทหารใหญ่เจ้าเมืองสาครบุรีเป็นผู้ปกครอง และบังคับบัญชาป้อม ต่อมาเมื่อท่านเจ้าเมืองเสียชีวิต ชาวบ้านเล่าว่าวิญญาณของท่านมาสถิต ณ ศาลตรงป้อมปราการแห่งนี้ด้วย (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร)

ตาราง 59 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	มีการพบแผ่นไม้แกะสลักคล้ายเทวรักษ์ลอยน้ำมาขึ้นที่คลองลัดป้อม	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ชาวบ้านเล่าว่าวิญญาณของท่านมาสถิต ณ ศาลตรงป้อมปราการแห่งนี้ด้วย	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ชาวบ้านจึงอัญเชิญไปประดิษฐานไว้บนตลิ่ง จากนั้นจึงสร้างเพิงหลังคามุงจากหลังเล็กๆ ให้ผู้คนที่ผ่านไปมาทั้งทางน้ำและทางบก ได้สักการบูชา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดสมุทรสาคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีผู้พบแผ่นไม้แกะสลักลอยอยู่ในน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีการพบแผ่นไม้แกะสลักคล้ายเทวรักษ์ลอยน้ำมาขึ้นที่คลองลัดป้อม

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเชื่อว่าวิญญาณของพระวิเชียรโชติยังอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านเล่าว่าวิญญาณของท่านมาสถิต ณ ศาลตรงป้อมปราการแห่งนี้ด้วย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านนำแผ่นไม้แกะสลักนั้นไปบูชา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านจึงอัญเชิญไปประดิษฐานไว้บนตลิ่ง จากนั้นจึงสร้างเพิงหลังคามุงจากหลังเล็กๆ ให้ผู้คนที่ผ่านไปมาทั้งทางน้ำ และทางบก ได้สักการบูชา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดสมุทรสาคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

ศาลพันท้ายนรสิงห์

ตามตำนานเล่าว่า พันท้ายนรสิงห์ในอดีตเป็นชาวบ้านนรสิงห์แขวงเมืองอ่างทอง ได้มาเป็นนายท้ายเรือและเป็นที่โปรดปรานในสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 หรือสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือวันหนึ่งพระเจ้าเสือได้เสด็จประพาสผ่านมายังปากน้ำสาครบุรี ด้วยเรือพระที่นั่งเอกชัยมาตามคลองโคกขามซึ่งก็คือบริเวณสมุทรสาครนี้ โดยมีพันท้ายนรสิงห์เป็นนายท้ายเรือ คลองโคกขามนั้นคดเคี้ยวและน้ำเชี่ยวมากไม่สามารถบังคับทิศทางเรือได้ทำให้หัวเรือชนเข้ากับต้นไม้จนหัวเรือหักพันท้ายนรสิงห์จึงขอให้พระเจ้าเสือประหารชีวิตตนตามกฎมณเฑียรบาล ซึ่งกำหนดว่าถ้าผู้ใดถือท้ายเรือพระที่นั่งให้หัวเรือพระที่นั่งหักผู้นั้น หมายถึงให้มีโทษตัดศีรษะเสีย พระเจ้าเสือทรงฝืนพระทัยยอมทำตามพันท้ายนรสิงห์โดยสั่งให้ประหารชีวิตแล้วให้ทำศาลเพียงตาขึ้นและให้เอาศีรษะของพันท้ายนรสิงห์กับโขนเรือพระที่นั่งเอกชัยที่หักขึ้นพลีกรรมไว้ด้วยกันบนศาลนั้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แสดงถึงความจงรักภักดี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร)

ตาราง 60 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	พระเจ้าเสือทรงฝืนพระทัยยอมทำตามพันท้ายนรสิงห์	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	คลองโคกขามนั้นคดเคี้ยวและน้ำเชี่ยวมากไม่สามารถบังคับทิศทางเรือได้ทำให้หัวเรือชนเข้ากับต้นไม้จนหัวเรือหัก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	- พันท้ายนรสิงห์จึงขอให้พระเจ้าเสือประหารชีวิตตนตามกฎมณเฑียรบาล - โดยสั่งให้ประหารชีวิต	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ให้ทำศาลเพียงตาขึ้นและให้เอาศีรษะของพันท้ายนรสิงห์กับโขนเรือพระที่นั่งเอกชัยที่หักขึ้นพลีกรรมไว้ด้วยกันบนศาลนั้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แสดงถึงความจงรักภักดี	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าเสือไม่อยากลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าเสือทรงฝืนพระทัยยอมทำตามพันท้ายนรสิงห์

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คลองโคกขามมีลักษณะคดเคี้ยวมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...คลองโคกขามนั้นคดเคี้ยวและน้ำเชี่ยวมากไม่สามารถบังคับทิศทางเรือได้ทำให้หัวเรือชนเข้ากับต้นไม้จนหัวเรือหัก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พันท้ายนรสิงห์ขอให้ประหารชีวิตตนเองเพื่อรักษากฎหมายไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พันท้ายนรสิงห์จึงขอให้พระเจ้าเสือประหารชีวิตตนตามกฎมณเฑียรบาล

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าเสือจึงสั่งประหารชีวิต ดังปรากฏในข้อความว่า

...โดยสั่งให้ประหารชีวิต

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าเสือจึงให้ทำศาลเพียงตา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ให้ทำศาลเพียงตาขึ้นและให้เอาศีรษะของพันท้ายนรสิงห์กับโขนเรือพระที่นั่งเอกชัยที่หักขึ้นพลีกรรมไว้ด้วยกันบนศาลนั้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แสดงถึงความจงรักภักดี

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสระแก้ว

สระแก้ว

สระแก้ว เป็นชื่อของหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่อยู่ ตำบลเขาพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ มีวัดประจำหมู่บ้าน โดยเรียกวัดนี้ว่า วัดสระแก้ว โดยวัดนี้มีประวัติเล่าขานสืบต่อกันมาว่า ณ ที่นี้มีภูเขาเตี้ยๆ อยู่ลูกหนึ่ง บนยอดเขามีสระน้ำ โดยน้ำในสระที่เขานั้นมีความใสสะอาด และมีตายายคู่หนึ่ง

อาศัยอยู่บริเวณตีนเขา โดยสองคนตายายเป็นคนยากจนและเป็นโรคเรื้อนที่มีแผลพุพองอยู่ทั่วร่างกาย วันหนึ่งตาได้ออกไปล่ากระต่ายและตามรอยเลือดของกระต่ายไปจนถึงยอดเขา พบว่ากระต่ายตัวนั้นได้กระโดดลงไปในสระน้ำแห่งนั้น และเมื่อกระต่ายขึ้นมาบาดแผลของกระต่ายตัวนั้นก็หายไป ตาเห็นจึงลงไปแช่ในสระบ้าง แผลพุพองต่างๆ ที่เกิดจากโรคเรื้อนของตนก็หายไป จึงไปบอกยายให้มาแช่น้ำ บาดแผลของยายก็หายเช่นกัน ไม่นานข่าวเรื่องของการค้นพบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ก็ไปถึงหูของพระเจ้าแผ่นดิน จึงกำหนดให้ใช้น้ำในสระนี้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพิธีสำคัญๆ ต่างๆ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว)

ตาราง 61 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	โดยสองคนตายายเป็นคนยากจนและเป็นโรคเรื้อนที่มีแผลพุพองอยู่ทั่วร่างกาย	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ไม่นานข่าวเรื่องของการค้นพบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ก็ไปถึงหูของพระเจ้าแผ่นดิน	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วันหนึ่งตาได้ออกไปล่ากระต่ายและตามรอยเลือดของกระต่ายไปจนถึงยอดเขา พบว่ากระต่ายตัวนั้นได้กระโดดลงไปในสระน้ำแห่งนั้น และเมื่อกระต่ายขึ้นมาบาดแผลของกระต่ายตัวนั้นก็หายไป	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	จึงกำหนดให้ใช้น้ำในสระนี้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพิธีสำคัญๆ ต่างๆ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	ตาเห็นจึงลงไปแช่ในสระบ้าง แผลพุพองต่างๆ ที่เกิดจากโรคเรื้อนของตนก็หายไป	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระแก้ว จังหวัดสระแก้ว สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตายายยากจนและมีโรคประจำตัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...โดยสองคนตายายเป็นคนยากจนและเป็นโรคเรื้อนที่มีแผลพุพองอยู่ทั่วร่างกาย

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ข่าวการพบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ได้แพร่ออกไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไม่นานข่าวเรื่องของการค้นพบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ก็ไปถึงหูของพระเจ้าแผ่นดิน

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กระต่ายเมื่อถูกยิงพอลงไปในสระนั้นกลับหายบาดเจ็บ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งตาได้ออกไปล่ากระต่ายและตามรอยเลือดของกระต่ายไปจนถึงยอดเขา พบว่ากระต่ายตัวนั้นได้กระโดดลงไปในสระน้ำแห่งนั้น และเมื่อกระต่ายขึ้นมาบาดแผลของกระต่ายตัวนั้นก็หายไป

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาสระน้ำแห่งนี้จึงกำหนดให้เป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงกำหนดให้ใช้น้ำในสระนี้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพิธีสำคัญๆ ต่างๆ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตาเห็นกระต่ายหายจากบาดเจ็บจึงลองลงไปในสระนั้นบ้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาเห็นจึงลงไปแช่ในสระบ้าง แผลพุพองต่างๆที่เกิดจากโรคเรื้อนของตนก็หายไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

ถ้ำน้ำเขาศิวะ

มีชาวบ้านเข้าไปหาปลาลึกเข้าไปในถ้ำและพบเห็นสิ่งประหลาดเข้า โดยเป็นสิ่งมีชีวิตมีลำตัวสีแดงแหวกว่ายอยู่ภายในถ้ำ ในบริเวณจุดที่เรียกว่า "หยดน้ำทิพย์" ซึ่งเป็นจุดที่มีน้ำหยดลงมา จึงเชื่อว่าถ้ำนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีพญานาคอาศัยอยู่ ชาวบ้านจึงร่วมกันตั้งศาลขึ้นและให้ชื่อว่า "ศาลปู่นาคา" ต่อมามีนักสำรวจโดยเจ้าหน้าที่ ซึ่งเตรียมอุปกรณ์ดำน้ำมาด้วย เมื่อถึงปลายสุดของถ้ำได้มีการดำน้ำลงไปสำรวจเพราะบริเวณนี้เป็นบริเวณตาน้ำที่ลึกที่สุด และหลังจากที่เจ้าหน้าที่ดำลงไปสำรวจแล้ว เมื่อกลับขึ้นมาเล่าว่าข้างล่างนั้นเป็นเหมือนเมืองบาดาล เจ้าหน้าที่คนนั้นเพียงแต่เล่าเรื่องราวแต่ไม่หันกลับไปมองบริเวณนั้นอีกเลยและยังไม่มีใครกล้าที่จะดำลงไปอีก จึงกลายมาเป็นเรื่องราวปริศนาที่เล่าต่อๆ กันมาของถ้ำน้ำเขาศิวะแห่งนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว)

ตาราง 62 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำน้ำเขาศิวะ จังหวัดสระแก้ว

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	มีชาวบ้านเข้าไปหาปลาลึกเข้าไปในถ้ำและพบเห็นสิ่งประหลาดเข้า โดยเป็นสิ่งมีชีวิตมีลำตัวสีแดงแหวกว่ายอยู่ภายในถ้ำ ในบริเวณจุดที่เรียกว่า "หยดน้ำทิพย์" ซึ่งเป็นจุดที่มีน้ำหยดลงมา จึงเชื่อว่าถ้ำนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีพญานาคอาศัยอยู่	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ชาวบ้านจึงร่วมกันตั้งศาลขึ้นและให้ชื่อว่า "ศาลปู่นาคา"	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	ต่อมามีนักสำรวจ...ลงไปสำรวจเพราะบริเวณนี้เป็นบริเวณตาน้ำที่ลึกที่สุด...เมื่อกลับขึ้นมาเล่าว่าข้างล่างนั้นเป็นเหมือนเมืองบาดาล...และยังไม่มีใครกล้าที่จะดำลงไปอีก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ถ้ำน้ำเขาศิวะ จังหวัดสระแก้ว สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเชื่อว่ามีพญานาคอาศัยอยู่ในถ้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีชาวบ้านเข้าไปหาปลาลึกเข้าไปในถ้ำและพบเห็นสิ่งประหลาดเข้า โดยเป็นสิ่งมีชีวิตมีลำตัวสีแดงแหวกว่ายอยู่ภายในถ้ำ ในบริเวณจุดที่เรียกว่า "หยดน้ำทิพย์" ซึ่งเป็นจุดที่มีน้ำหยดลงมา จึงเชื่อว่าถ้ำนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีพญานาคอาศัยอยู่

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านตั้งศาลให้ปู่นาคา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านจึงร่วมกันตั้งศาลขึ้นและให้ชื่อว่า ศาลปู่นาคา

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีนักสำรวจได้ลงไปสำรวจในถ้ำแห่งนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมามีนักสำรวจ...ลงไปสำรวจเพราะบริเวณนี้เป็นบริเวณตาน้ำที่ลึกที่สุด... เมื่อกลับขึ้นมาเล่าว่าข้างล่างนั้นเป็นเหมือนเมืองบาดาล...และยังไม่มีใครกล้าที่จะดำลงไปอีก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำน้ำเขาศิวะ จังหวัดสระแก้ว สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

ปราสาทสด๊กก๊อกธม

เล่ากันว่าปราสาทอยู่กลางป่าดงดิบ ปราสาทถูกพบตั้งแต่ก่อนพ.ศ. 2404 โดยชาวพื้นเมืองเข้ามาพบ โดยชาวพื้นเมืองได้เดินหลงมาในป่า เข้ามาถึงราวกับเป็นเมืองลับแล ชาวพื้นเมืองเดินเข้ามาเห็นต้นมะพร้าวขึ้นเป็นดงเต็มไปหมด จึงคิดว่าจะมาเก็บมะพร้าวแต่พอมาดูอีกวันกลับไม่พบต้นมะพร้าว สันนิษฐานว่าเป็นมนต์ที่ทำให้มาพบปราสาทหลังนี้ และเป็นที่มาของชื่ออีกชื่อหนึ่งของปราสาทว่า ปราสาทเมืองพร้าว ปราสาทหลังนี้ แต่เดิมชื่อ ปราสาทภัทรริเกตณะ แปลว่า ที่อยู่ที่อาศัยที่ดี ชื่อดังกล่าวพบในหลักศิลาจารึก ส่วนสด๊กก๊อกธม นั้น เป็นคำเรียกของชาวบ้านที่หมายถึงป่ากกในหนองน้ำใหญ่นั่นเอง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว)

ตาราง 63 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปราสาทสด๊กก๊อกธม จังหวัดสระแก้ว

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ชาวพื้นเมืองได้เดินหลงมาในป่า เข้ามาถึงราวกับเป็นเมืองลับแล ชาวพื้นเมืองเดินเข้ามาเห็นต้นมะพร้าวขึ้นเป็นดงเต็มไปหมด จึงคิดว่าจะมาเก็บมะพร้าวแต่พอมาดูอีกวันกลับไม่พบต้นมะพร้าว สันนิษฐานว่าเป็นมนต์ที่ทำให้มาพบปราสาทหลังนี้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	สวนสด๊กก๊อกธม นั้น เป็นคำเรียกของชาวบ้านที่หมายถึง ป่ากกในหนองน้ำใหญ่นั่นเอง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ปราสาทสด๊กก๊อกธม จังหวัดสระแก้ว สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านหลงเข้ามาในบริเวณนี้ ดังปรากฏในข้อ**ความว่า**

...ชาวพื้นเมืองได้เดินหลงมาในป่า เข้ามาถึงราวกับเป็นเมืองลับแล ชาว**พื้นเมือง**เดินเข้ามาเห็นต้นมะพร้าวขึ้นเป็นดงเต็มไปหมด จึงคิดว่าจะมาเก็บมะพร้าวแต่พอมาดูอีกวันกลับไม่พบต้นมะพร้าว สันนิษฐานว่าเป็นมนต์ที่ทำให้มาพบปราสาทหลังนี้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อสถานที่แห่งนี้ตามสภาพแวดล้อมที่พวกเขาเห็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนสด๊กก๊อกธม นั้น เป็นคำเรียกของชาวบ้านที่หมายถึง ปากกในหนองน้ำใหญ่นั่นเอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปราสาทสด๊กก๊อกธม จังหวัดสระแก้ว สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

เสาไห้

กล่าวถึงเมืองบางกอกหรือกรุงเทพฯ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในครั้งนั้นยังอยู่ในช่วงเวลาของการเริ่มสร้างบ้านเมืองใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อสร้างปราสาทและพระราชวังต่างๆ จำเป็นจะต้องใช้ไม้เป็นจำนวนมาก ดังนั้นพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระบรมราชโองการให้เสนาบดีมีบัญชาให้เจ้าเมืองต่างๆ ช่วยกันเสาะหาต้นไม้ที่มีลักษณะลำต้นตรง สูง และสวยงามส่งเข้ามายังเมืองหลวง เพื่อนำไปทำเป็นเสาเอกของปราสาทพระราชวัง

ครั้นเจ้าเมืองสระบุรีได้รับบัญชาจากเสนาบดีเช่นเดียวกับเจ้าเมืองอื่นๆ ก็ป่าวประกาศให้ชาวบ้านและพรานป่าช่วยกันค้นหาต้นไม้ใหญ่ตามพระบรมราชโองการ จนกระทั่งมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งไปพบไม้ตะเคียนทองที่มีลักษณะตรงตามต้องการ และเหมาะอย่างยิ่งที่จะนำไปทำเสาเอกพระราชวัง แต่ไม้ตะเคียนทองต้นนี้มีนางไม้สิงอยู่ จึงไม่มีชาวบ้านหรือนายพรานคนใดสามารถตัดไม้ตะเคียนทองต้นนี้ได้ เพราะผู้ใดก็ตามที่ใช้มีดพร้าตัดต้นตะเคียนทองหรือแม้แต่ตัดกิ่งเพียงเล็กน้อยจะต้องมีอันเป็นไปตั้งแต่เจ็บไข้ได้ป่วยจนถึงตาย ในที่สุดก็ไม่มีชาวบ้านหรือนายพรานคนใดคิดที่จะตัดต้นตะเคียนทองต้นนั้นอีกเลย

ฝ่ายนายต๊ะ ชาวบ้านโคกสว่าง ผู้มีคาถาอาคมเก่งกล้าพอทราบข่าวความเฮี้ยนและดุร้ายของนางตะเคียนทองก็รีบเดินทางไปดูให้เห็นกับตาตนเองทันที เมื่อไปถึงนายต๊ะก็เริ่มทำพิธีบวงสรวงด้วยเครื่องเซ่นบวงสรวงสังเวยอัญเชิญนางตะเคียนให้ปรากฏกายออกมาพูดคุยขออนุญาตกันก่อนที่จะตัดต้นตะเคียน

"ที่ข้ามารบกวนนางตะเคียนทองในครั้งนี้ สืบเนื่องจากพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หาเสาเอกขึ้นถวาย ซึ่งต้นตะเคียนทองที่เจ้าสิงสถิตอยู่นี้เหมาะสมยิ่งนักที่จะนำไปเป็นเสาเอกของปราสาทพระราชวัง และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองสืบไป ด้วยเหตุนี้นางตะเคียนทองจงอย่าขัดขวางข้าเลย" นายต๊ะเอ่ยบวงสรวง จบคำบวงสรวงนางตะเคียนทองก็ปรากฏกายออกมา

"ถ้าต้นตะเคียนทองนี้จะนำไปทำเสาเอกของปราสาทพระราชวังข้าก็ยินดีให้ตัด" นางตะเคียนทองกล่าวอนุญาต

"แต่ข้าอยากตามไปอยู่กับต้นตะเคียนทองนี้ และเจ้าจะต้องเป็นคนไปส่งข้าให้ถึงเมืองหลวง" นางตะเคียนทองขอร้องนายต๊ะ

"ข้ายินดีที่จะไปส่งเจ้าให้ถึงเมืองหลวง" นายต๊ะรับคำ นางตะเคียนทอง

หลังจากที่นายต๊ะตกลงทำตามคำขอของนางตะเคียนทองแล้ว ต้นตะเคียนทองก็ถูกโค่นลงมาอย่างง่ายดายโดยไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรงใดๆ เกิดขึ้น จากนั้นชาวบ้านที่ติดตามไปด้วยต่างก็ช่วยกันตัดกิ่งก้านที่ไม่ต้องการทิ้งจนหมดเหลือเพียงเสาตะเคียนทองที่มีลักษณะสวยงามตามที่ต้องการ แล้วช่วยกันต่อแพเตรียมพร้อมที่ส่งเสาตะเคียนทองล่องไปตามลำน้ำป่าสักและแม่น้ำเจ้าพระยาสู่เมืองหลวง

ในขณะที่นายต๊ะกับชาวบ้านกำลังช่วยกันต่อแพอยู่นั้นชายกลุ่มหนึ่งประมาณ 7 คน เกิดความอิจฉาริษยานายต๊ะที่สามารถโค่นต้นตะเคียนทองลงมาได้ และเห็นว่าหากเสาต้นนี้เป็นเสาเอกของปราสาทหรือราชวังแห่งใดแห่งหนึ่งในเมืองหลวงนายต๊ะคงได้บำเหน็จรางวัลและความดีความชอบมากมายทั้งหมดจึงปรึกษากันที่จะแย่งเสาต้นนั้น โดยคิดแผนชั่วขึ้นมา

เมื่อคิดแผนชั่วได้สำเร็จ ชายทั้ง 7 คนก็ปลอมตัวเป็นนักบวชผู้ถือศีลเคร่งครัด เข้ามาตีสนิทกับนายต๊ะ บอกว่าพวกตนเดินทางมาจากนครสวรรค์ ขอร่วมเดินทางไปส่งเสาตะเคียนทองที่เมืองหลวงด้วย จนนายต๊ะตกลงยินยอมให้คนชั่วลงแพไปด้วยกัน

แพล่องตามลำน้ำป่าสักมาเรื่อยๆ จนกระทั่งมาถึงที่เปลี่ยวสองฟากฝั่งแม่น้ำไม่มีคนอยู่อาศัย พวกโจรร้ายได้โอกาสจึงช่วยกันรุมทำร้ายนายต๊ะจนถึงแก่ความตาย จากนั้นก็หามศพนายต๊ะลงจากแพ นำไปยืนพิงไว้กับต้นไม้ต้นหนึ่งกลางทุ่งนา แล้วรีบกลับมาที่แพเพื่อนำเสาตะเคียนทองไปส่งยังเมืองหลวงเพื่อรับความดีความชอบ แต่ทำอย่างไรแพนั้นก็ไม่เคลื่อนที่ และด้วยความหวาดกลัวตกใจในอิทธิฤทธิ์นางตะเคียนทองที่ยังคงสิงสถิตอยู่ในเสา โจรร้ายทั้ง 7 คน ก็พากันหลบหนีความผิดไป แต่ด้วยผลกรรมที่ทำไว้กับนายต๊ะ ชายทั้ง 7 คนก็ถูกกรรมนั้นตามสนองโดยทั้งหมดถูกฆ่าตายที่ตำบลแห่งหนึ่งพร้อมๆ กัน

หลังจากที่นายต๊ะตายไปแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดที่มีคาถาอาคมเพียงพอที่จะเคลื่อนย้ายเสาตะเคียนทองต้นนั้นได้ ชาวบ้านจึงปล่อยให้แช่อยู่ในน้ำอย่างนั้น ส่วนนางตะเคียนทองเสียใจมากที่ไม่ได้เดินทางลงมาเป็นเสาเอกในเมืองหลวง จึงร้องไห้คร่ำครวญอยู่ถึง 3 วัน 3 คืน ก่อนที่จะค่อยๆ จมลงสู่ก้นแม่น้ำป่าสัก (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 24-27)

ตาราง 64 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เสาไห้ จังหวัดสระบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ส่วนนางตะเคียนทองเสียใจมากที่ไม่ได้เดินทางลงมาเป็นเสาเอกในเมืองหลวง จึงร้องไห้คร่ำครวญอยู่ถึง 3 วัน 3 คืน	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	การก่อสร้างปราสาทและพระราชวังต่างๆ จำเป็นจะต้องใช้ไม้เป็นจำนวนมาก	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ครั้นเจ้าเมืองสระบุรีได้รับบัญชาจากเสนาบดีเช่นเดียวกับเจ้าเมืองอื่นๆ - ชายกลุ่มหนึ่งประมาณ 7 คน เกิดความอิจฉาริษยานายต๊ะ	2
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งไปพบไม้ตะเคียนทองที่มีลักษณะตรงตามต้องการ...แต่ไม้ตะเคียนทองต้นนี้มีนางไม้สิงอยู่ จึงไม่มีชาวบ้านหรือนายพรานคนใดสามารถตัดไม้ตะเคียนทองต้นนี้ได้ - แต่ทำอย่างไรแพนั้นก็ไม่เคลื่อนที่ และด้วยความหวาดกลัวตกใจในอิทธิฤทธิ์นางตะเคียนทองที่ยังคงสิงสถิตอยู่ในเสา - หลังจากที่นายต๊ะตายไปแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดที่มีคาถาอาคมเพียงพอที่จะเคลื่อนย้ายเสาตะเคียนทองต้นนั้นได้	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	10
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- พระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระบรมราชโองการให้เสนาบดีมีบัญชาให้เจ้าเมืองต่างๆ ช่วยกันเสาะหาต้นไม้ที่มีลักษณะลำต้นตรง สูง และสวยงามส่งเข้ามายังเมืองหลวง เพื่อนำไปทำเป็นเสาเอกของปราสาทพระราชวัง - ป่าวประกาศให้ชาวบ้านและพรานป่าช่วยกันค้นหาต้นไม้ใหญ่ตามพระบรมราชโองการ	2

ตาราง 64 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	นายต๊ะ ชาวบ้านโคกสว่าง ผู้มีคาถาอาคมเก่งกล้าพอทราบข่าวความเฮี้ยนและดุร้ายของนางตะเคียนทอง...ก็เริ่มทำพิธีบวงสรวงด้วยเครื่องเซ่นบวงสรวงสังเวยอัญเชิญนางตะเคียนให้ปรากฏกายออกมา	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- โจรร้ายทั้ง 7 คนก็พากันหลบหนีความผิดไป - ชาวบ้านจึงปล่อยให้แช่อยู่ในน้ำอย่างนั้น - ค่อยๆ จมลงสู่ก้นแม่น้ำป่าสัก	3
4. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	อัญเชิญนางตะเคียนให้ปรากฏกายออกมาพูดคุยขออนุญาตกันก่อนที่จะตัดต้นตะเคียน	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	ทั้งหมดจึงปรึกษากันที่จะแย่งเสาต้นนั้น โดยคิดแผนชั่วขึ้นมา	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	รีบเดินทางไปดูให้เห็นกับตาตนเองทันที	1
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	แต่ด้วยผลกรรมที่ทำไว้กับนายต๊ะ ชายทั้ง 7 คนก็ถูกกรรมนั้นตามสนองโดยทั้งหมดถูกฆ่าตายที่ตำบลแห่งหนึ่งพร้อมๆ กัน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เสาไห้ จังหวัดสระบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางตะเคียนเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนนางตะเคียนทองเสียใจมากที่ไม่ได้เดินทางลงมาเป็นเสาเอกในเมืองหลวง จึงร้องไห้คร่ำครวญอยู่ถึง 3 วัน 3 คืน

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การก่อสร้างต้องใช้ไม้จำนวนมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...การก่อสร้างปราสาทและพระราชวังต่างๆ จำเป็นจะต้องใช้ไม้เป็นจำนวนมาก

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองสระบุรีได้รับมอบหมายให้หาไม้ในครั้งนี้ด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นเจ้าเมืองสระบุรีได้รับบัญชาจากเสนาบดีเช่นเดียวกับเจ้าเมืองอื่นๆ

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายกลุ่มหนึ่งเกิดความอิจฉา นายต๊ะ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายกลุ่มหนึ่งประมาณ 7 คน เกิดความอิจฉาริษยานายต๊ะ

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ไม้ตะเคียนทองมีนางไม้สิงอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งไปพบไม้ตะเคียนทองที่มีลักษณะตรงตามต้องการ...แต่ไม้ตะเคียนทองต้นนี้มีนางไม้สิงอยู่ จึงไม่มีชาวบ้านหรือนายพรานคนใดสามารถตัดไม้ตะเคียนทองต้นนี้ได้

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายกลุ่มนั้นเมื่อฆ่านายต๊ะแล้วจะนำไม้ตะเคียนเดินทางไปแต่แพไม่เคลื่อนที่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ทำอย่างไรแพนั้นก็ไม่เคลื่อนที่ และด้วยความหวาดกลัวตกใจในอิทธิฤทธิ์นางตะเคียนทองที่ยังคงสิงสถิตอยู่ในเสา

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายต๊ะเสียชีวิตแล้วไม่มีใครสามารถนำตะเคียนต้นนั้นไปได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลังจากที่นายต๊ะตายไปแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดที่มีคาถาอาคมเพียงพอที่จะเคลื่อนย้ายเสาตะเคียนทองต้นนั้นได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทางเมืองหลวงต้องการไม้จำนวนมากจึงสั่งระดมไม้จากหัวเมืองต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระบรมราชโองการให้เสนาบดีมีบัญชาให้เจ้าเมืองต่างๆ ช่วยกันเสาะหาต้นไม้ที่มีลักษณะลำต้นตรง สูง และสวยงามส่งเข้ามายังเมืองหลวง เพื่อนำไปทำเป็นเสาเอกของปราสาทพระราชวัง

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองสระบุรีได้รับคำสั่งนี้เช่นกันจึงป่าวประกาศให้ชาวบ้านช่วยหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ป่าวประกาศให้ชาวบ้านและพรานป่าช่วยกันค้นหาต้นไม้ใหญ่ตามพระบรมราชโองการ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายต๊ะใช้คาถาอาคมในการโค่นต้นตะเคียน ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายต๊ะ ชาวบ้านโคกสว่าง ผู้มีคาถาอาคมเก่งกล้าพอทราบข่าวความเฮี้ยนและดุร้ายของนางตะเคียนทอง...ก็เริ่มทำพิธีบวงสรวงด้วยเครื่องเซ่นบวงสรวงสังเวยอัญเชิญนางตะเคียนให้ปรากฏกายออกมา

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มชายที่ฆ่านายต๊ะเมื่อนำต้นตะเคียนไปไม่ได้จึงหลบหนีไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...โจรร้ายทั้ง 7 คนก็พากันหลบหนีความผิดไป

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไม่มีใครสามารถนำต้นตะเคียนไปได้ชาวบ้านจึงปล่อยทิ้งไว้อย่างนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านจึงปล่อยให้แช่อยู่ในน้ำอย่างนั้น

2.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในที่สุดไม้ตะเคียนต้นนั้นก็จมลง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ค่อยๆ จมลงสู่ก้นแม่น้ำป่าสัก

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายต๊ะอัญเชิญนางตะเคียนเพื่อบอกจุดประสงค์และขออนุญาตตัดต้นตะเคียน ดังปรากฏในข้อความว่า

...อัญเชิญนางตะเคียนให้ปรากฏกายออกมาพูดคุยขออนุญาตกันก่อนที่จะตัดต้นตะเคียน

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มชายคนร้ายวางแผนจะแย่งต้นตะเคียน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งหมดจึงปรึกษากันที่จะแย่งเสาต้นนั้น โดยคิดแผนชั่วขึ้นมา

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายตะเมื่อทราบข่าวว่าไม่มีใครสามารถตัดต้นตะเคียนได้จึงรีบเดินทางไปดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...รีบเดินทางไปดูให้เห็นกับตาตนเองทันที

2.7 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มชายที่ฆ่านายตะในที่สุดก็ถูกฆ่าเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ด้วยผลกรรมที่ทำไว้กับนายตะ ชายทั้ง 7 คนก็ถูกกรรมนั้นตามสนอง โดยทั้งหมดถูกฆ่าตายที่ตำบลแห่งหนึ่งพร้อมๆ กัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เสาไห้ จังหวัดสระบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

รอยพระพุทธบาท

มีนายพรานผู้หนึ่งชื่อ พรานบุญ เป็นผู้มีความจัดเจนอย่างยิ่งในการออกป่าล่าสัตว์ นายพรานผู้นี้ได้ออกป่าล่าสัตว์เป็นอาหาร อยู่ทั่วบริเวณเขาสุวรรณบรรพตขณะที่พรานบุญขึ้นไป

บนเชิงเขาในแขวงเมืองสระบุรีคือเขาสุวรรณบรรพต อันเป็นย่านที่เป็นป่าทึบติดต่อกับดงพญาไฟ ในวันนั้นเขาได้ยิงเนื้อได้ตัวหนึ่ง แต่เป็นที่น่าประหลาดว่า เนื้อตัวที่ถูกยิงนั้นได้วิ่งเข้าไปในพุ่มไม้ สักครู่ก็วิ่งออกมาข้างนอกได้ โดยไม่ถึงแก่ความตาย ยังความประหลาดใจแก่พรานบุญยิ่งนัก เหตุประหลาดมหัศจรรย์เป็นอยู่เช่นนั้นหลายครั้งหลายหน ทำให้พรานบุญรู้สึกแปลกใจ เพราะตามปกติแล้วเนื้อที่ถูกยิงมันจะไม่ค่อยหนีรอดไปได้

ด้วยความแปลกใจ พรานบุญจึงเดินเข้าไปดูที่บริเวณพุ่มไม้ซึ่งเนื้อที่ถูกเขายิงวิ่งเข้าไป ก็ได้พบแอ่งน้ำ มีน้ำใสสะอาดขังอยู่ในหลุมลึกของโขดหิน ตรวจตราดูโดยถ้วนถี่แล้วเห็นว่ามีรอยเท้าคนขนาดใหญ่ ฉับพลันก็เกิดความสังหรณ์ใจว่า คงเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ตักน้ำนั้นขึ้นมาแล้วลูบทาตามเนื้อตัว ก็นับเป็นนิมิตอันน่ามหัศจรรย์ที่กลากเกลื้อนและแผลตามตัวของพรานบุญได้หายเป็นปลิดทิ้ง จึงทำให้เกิดความเฉลียวใจว่าคงจะเป็นรอยพระพุทธบาทตามที่ทางการได้ออกค้นหากันเป็นแน่แท้

เมื่อคิดได้เช่นนั้น พรานบุญจึงได้นำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น จนกระทั่งได้พบรอยเท้าขนาดใหญ่จึงได้ไปบอกเล่าแก่เจ้าเมืองสระบุรีให้ทราบ เจ้าเมืองสระบุรีจึงได้ออกเดินทางไปตรวจสอบจึงรู้แน่ชัดว่า เป็นรอยพระพุทธบาทจึงได้นำความไปกราบถวายบังคมทูลให้พระเจ้าทรงธรรมทราบ และเมื่อพระองค์ทรงทราบเช่นนั้น ก็บังเกิดความโสมนัสเป็นล้นพ้น จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบาทเจดีย์ครอบรอยพระพุทธบาทเอาไว้ พร้อมกับทรงให้สร้างวัดคู่กับพระบาท (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 3-6)

ตาราง 65 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ในวันนั้นเขาได้ยิงเนื้อได้ตัวหนึ่ง แต่เป็นที่น่าประหลาดว่า เนื้อตัวที่ถูกยิงนั้นได้วิ่งเข้าไปในพุ่มไม้ สักครู่ก็วิ่งออกมาข้างนอกได้ โดยไม่ถึงแก่ความตาย	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ฉับพลันก็เกิดความสังหรณ์ใจว่า คงเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์	1

ตาราง 65 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	**จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบาทเจดีย์ครอบรอยพระพุทธบาทเอาไว้ พร้อมกับทรงให้สร้างวัดคู่กับพระบาท**	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	- เมื่อคิดได้เช่นนั้น พรานบุญจึงได้นำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น จนกระทั่งได้พบรอยเท้าขนาดใหญ่จึงได้ไปบอกเล่าแก่เจ้าเมืองสระบุรีให้ทราบ - จึงได้นำความไปกราบถวายบังคมทูลให้พระเจ้าทรงธรรมทราบ	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- ด้วยความแปลกใจ พรานบุญจึงเดินเข้าไปดูที่บริเวณพุ่มไม้ซึ่งเนื้อที่ถูกเขายิงวิ่งเข้าไป ก็ได้พบแอ่งน้ำ มีน้ำใสสะอาดขังอยู่ในหลุมลึกของโขดหิน - จึงได้ตักน้ำนั้นขึ้นมาแล้วลูบทาตามเนื้อตัว ก็นับเป็นนิมิตอันน่ามหัศจรรย์ที่กลากเกลื้อนและแผลตามตัวของพรานบุญได้หายเป็นปลิดทิ้ง - เจ้าเมืองสระบุรีจึงได้ออกเดินทางไปตรวจสอบจึงรู้แน่ชัดว่า เป็นรอยพระพุทธบาท	3

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี สรุปได้ดังนี้**

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เนื้อถูกยิงแล้วไม่ตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในวันนั้นเขาได้ยิงเนื้อได้ตัวหนึ่ง แต่เป็นที่น่าประหลาดว่า เนื้อตัวที่ถูกยิงนั้นได้วิ่งเข้าไปในพุ่มไม้ สักครู่ก็วิ่งออกมาข้างนอกได้ โดยไม่ถึงแก่ความตาย

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เนื้อลงไปในบ่อแล้วหายบาดเจ็บพรานคิดว่าคงเป็นบ่อศักดิ์สิทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฉับพลันก็เกิดความสังหรณ์ใจว่า คงเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพบรอยพระพุทธบาทจึงให้สร้างวัด ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบาทเจดีย์ครอบรอยพระพุทธบาทเอาไว้ พร้อมกับทรงให้สร้างวัดคู่กับพระบาท

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพรานบุญพบรอยเท้าขนาดใหญ่จึงไปแจ้งแก่เจ้าเมืองให้ทราบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อคิดได้เช่นนั้น พรานบุญจึงได้นำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น จนกระทั่งได้พบรอยเท้าขนาดใหญ่จึงได้ไปบอกเล่าแก่เจ้าเมืองสระบุรีให้ทราบ

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเจ้าเมืองสระบุรีจึงไปกราบถวายบังคมทูลพระเจ้าทรงธรรม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้นำความไปกราบถวายบังคมทูลให้พระเจ้าทรงธรรมทราบ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พรานบุญตามเนื้อนั้นไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความแปลกใจ พรานบุญจึงเดินเข้าไปดูที่บริเวณพุ่มไม้ซึ่งเนื้อที่ถูกเขายิงวิ่งเข้าไป ก็ได้พบแอ่งน้ำ มีน้ำใสสะอาดขังอยู่ในหลุมลึกของโขดหิน

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พรานบุญลองเอาน้ำนั้นมาลูบตามตัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ตักน้ำนั้นขึ้นมาแล้วลูบทาตามเนื้อตัว ก็นับเป็นนิมิตอันน่ามหัศจรรย์ที่กลากเกลื้อนและแผลตามตัวของพรานบุญได้หายเป็นปลิดทิ้ง

2.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อได้รับแจ้งเจ้าเมืองสระบุรีจึงเดินทางไปดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองสระบุรีจึงได้ออกเดินทางไปตรวจสอบจึงรู้แน่ชัดว่า เป็นรอยพระพุทธบาท

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องรอยพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 3 ครั้ง

พระฉาย

พระพุทธฉายาลักษณ์ ซึ่งเรียกกันว่า พระฉาย อยู่ที่เขาสูง 120 เมตร ในท้องที่ตำบลหนองปลาไหล อำเภอเมือง สระบุรี ความเป็นมาของพระฉายนี้เล่ากันว่า ในกาลครั้งหนึ่งสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จประทับที่เขาแห่งนี้ถึงตอนกลางคืนจะมีบรรดาเทวดา และพระพรหมเจ้ามาเฝ้าจึงบังเกิดรัศมีพวยพุ่งสว่างไสวไปทั้งป่า ด้วยความสว่างเรืองรองจากรัศมีที่พวยพุ่งขึ้นอันเป็นที่น่ามหัศจรรย์นั้น ได้ประจักษ์แก่ตาของฆาตกะนายพรานผู้ยิ่งใหญ่ในแขวงนี้ ครั้นรุ่งเช้าพรานผู้นั้นจึงได้เดินทางไปยังสถานที่แห่งนั้น แล้วได้เข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับนิมิตมหัศจรรย์ที่ได้พบด้วยตาของตนเอง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสให้ฟังถึงเรื่องเทวดาเข้าเฝ้าพระองค์ จึงทำให้นายพรานฆาตกะเลื่อมใสในพระองค์ จึงขอบรรพชาต่อพระองค์ พระองค์ก็ทรงอนุญาตบรรพชาให้ เมื่อฆาตกะพรานบวชแล้วจึงขอตามเสด็จ แต่พระพุทธองค์ทรงตรัสห้าม โดยแนะนำให้พรานนั้นอยู่สั่งสอนชาวบ้านในย่านนั้นฆาตกะภิกษุซึ่งเกิดศรัทธาแรงกล้าอยู่แล้ว

มุ่งมั่นจะไปตามรอยยุคลบาทของพระองค์ เมื่อถูกพระองค์ทัดทานเช่นนั้นจึงทูลขอเจดีย์ไว้เป็นที่สักการบูชา เพื่อสนองเจตนาของฆาตกะภิกษุ พระองค์จึงเปล่งรัศมีติดไว้ที่หน้าผา แล้วเสด็จกลับไป ดังนั้นสถานที่แห่งนั้นจึงได้เรียกว่า พระฉาย ตลอดมา ทั้งยังเป็นที่เคารพสักการบูชาของประชาชนโดยทั่วไป (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 14-17)

ตาราง 66 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระฉาย จังหวัดสระบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เมื่อฆาตกะพรานบวชแล้วจึงขอตามเสด็จแต่พระพุทธองค์ทรงตรัสห้าม	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พระพุทธเจ้าได้เสด็จประทับที่เขาแห่งนี้ ถึงตอนกลางคืนจะมีบรรดาเทวดา และพระพรหมเจ้ามาเฝ้าจึงบังเกิดรัศมีพวยพุ่งสว่างไสวไปทั้งป่า... ได้ประจักษ์แก่ตาของฆาตกะนายพรานผู้ยิ่งใหญ่ในแขวงนี้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ฆาตกะเลื่อมใสในพระองค์ จึงขอบรรพชาต่อพระองค์	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	เมื่อถูกพระองค์ทัดทานเช่นนั้นจึงทูลขอเจดีย์ไว้เป็นที่สักการบูชา เพื่อสนองเจตนาของฆาตกะภิกษุ พระองค์จึงเปล่งรัศมีติดไว้ที่หน้าผา แล้วเสด็จกลับไป	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	ครั้นรุ่งเช้าพรานผู้นั้นจึงได้เดินทางไปยังสถานที่แห่งนั้น แล้วได้เข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับนิมิตมหัศจรรย์ที่ได้พบด้วยตาของตนเอง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง พระฉาย จังหวัดสระบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฆาตกะพรานขอตามพระพุทธองค์ไปด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อฆาตกะพรานบวชแล้วจึงขอตามเสด็จ แต่พระพุทธองค์ทรงตรัสห้าม

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาเหล่าทวยเทพต่างๆ ก็มาเฝ้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระพุทธเจ้าได้เสด็จประทับที่เขาแห่งนี้ถึงตอนกลางคืนจะมีบรรดาเทวดา และพระพรหมเจ้ามาเฝ้าจึงบังเกิดรัศมีพวยพุ่งสว่างไสวไปทั้งป่า...ได้ประจักษ์แก่ตาของฆาตกะนายพรานผู้ยิ่งใหญ่ในแขวงนี้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฆาตกะพรานเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงขอบวช ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฆาตกะเลื่อมใสในพระองค์ จึงขอบรรพชาต่อพระองค์

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระพุทธองค์ไม่ให้ตามเสด็จฆาตกะพรานจึงเจรจาขอตัวแทนของพระพุทธองค์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อถูกพระองค์ทัดทานเช่นนั้นจึงทูลขอเจดีย์ไว้เป็นที่สักการบูชา เพื่อสนองเจตนาของฆาตกะภิกษุ พระองค์จึงเปล่งรัศมีติดไว้ที่หน้าผา แล้วเสด็จกลับไป

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พรานเมื่อเห็นแสงพวยพุ่งสว่างไสวไปทั้งป่าดังนั้น พอรุ่งเช้าจึงออกไปดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นรุ่งเช้าพรานผู้นั้นจึงได้เดินทางไปยังสถานที่แห่งนั้น แล้วได้เข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับนิมิตมหัศจรรย์ที่ได้พบด้วยตาของตนเอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระฉาย จังหวัดสระบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสิงห์บุรี

วัดพระนอนจักรสีห์

นานมาแล้ว มีสิงห์ตนหนึ่งอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งของเมืองสิงห์บุรี เป็นสิงห์หนุ่มผู้มีพละกำลังมหาศาล สามารถแปลงร่างเป็นชายหนุ่มรูปงามได้ และมีความรู้สึกนึกคิดเหมือนเช่นมนุษย์ทุกประการ

วันหนึ่งสิงห์ได้พบกับลูกสาวเศรษฐีเมืองชัยนาท แล้วเกิดความรักใคร่ในตัวของนาง จึงลักพาลูกสาวเศรษฐีไปอยู่ในถ้ำของตน ซึ่งทั้งสองครองรักอยู่ในถ้ำกันอย่างมีความสุข จนกระทั่งลูกสาวเศรษฐีตั้งครรภ์และคลอดลูกชายออกมาเป็นมนุษย์ ชื่อว่า สิงหพาหุ

พ่อสิงห์เลี้ยงดูสิงหพาหุด้วยความรักจนเติบใหญ่ ไม่ว่าสิงหพาหุจะไปแห่งหนใด พ่อสิงห์ก็จะตามไปคุ้มครองดูแลลูกชายอย่างสม่ำเสมอโดยที่สิงหพาหุไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าสิงห์นั้นเป็นพ่อของตน จนสิงหพาหุเติบโตเป็นหนุ่ม ด้วยความสงสัยจึงเข้าไปถามแม่ว่าพ่อของตนเป็นใคร ชื่ออะไร และตอนนี้อยู่ที่ไหน

ในที่สุดสิงหพาหุก็รู้ความจริงจากแม่ว่าสิงห์คือพ่อของตนทำให้เขาเกิดความรู้สึกอับอายที่มีพ่อเป็นสัตว์เดรัจฉาน ทั้งโกรธแค้นและเกลียดชังสิงห์ผู้เป็นพ่อมากยิ่งนัก นับแต่นั้นสิงหพาหุก็เฝ้าคอยคิดหาหนทางที่จะกำจัดสิงห์ผู้เป็นพ่ออยู่ตลอดเวลา

จนกระทั่งวันหนึ่งเมื่อทั้งสองอยู่ในป่าด้วยกันตามลำพัง ขณะนั่งกินข้าวอยู่ใต้ต้นโพธิ์ สิงหพาหุได้โอกาสจึงชักมีดออกมาแทงสิงห์ผู้เป็นพ่อจนสิ้นใจ จากนั้นจึงหักกิ่งโพธิ์มาคลุมศพพ่อเอาไว้ แล้วรีบกลับไปบอกแม่ทันที

ฝ่ายแม่เมื่อรู้ว่าสิงห์ผู้เป็นสามีเสียชีวิตด้วยน้ำมือของสิงหพาหุลูกชาย นางก็ร้องไห้คร่ำครวญกล่าวกับลูกด้วยเสียงสะอื้นว่า "กรรมเวรใดหนอทำให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ เหตุใดลูกถึงฆ่าพ่อของเจ้าได้ เขาเป็นผู้ให้ชีวิตแก่ลูก เลี้ยงดูลูกมาด้วยความรัก ลูกทำอย่างนี้กับพ่อได้อย่างไร" ครั้นได้ยินคำของแม่ สิงหพาหุก็สำนึกผิดในบาปหนักที่ได้กระทำกับพ่อของตน

ดังนั้นเขาจึงนำศพของพ่อสิงห์ไปเผาที่โคกจันทร์ แล้วสร้างพระพุทธรูปเป็นพระนอนขึ้นองค์หนึ่งทับถ้ำที่พ่อของตนเคยอาศัยอยู่ โดยนำเอาทองคำแท่งโต 3 กำมือ ยาว 1 เส้น เป็นแกนขององค์พระและสร้างวัดที่ต้นโพธิ์ซึ่งเป็นสถานที่ที่เขาทำปิตุฆาต ทั้งนี้เพื่อไถ่บาปและอุทิศส่วนกุศลให้พ่อสิงห์ผู้จากไป (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 55-57)

ตาราง 67 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- สิงหพาหุไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าสิงห์นั้นเป็นพ่อ - ในที่สุดสิงหพาหุก็รู้ความจริงจากแม่ว่าสิงห์คือพ่อของตนทำให้เขาเกิดความรู้สึกอับอายที่มีพ่อเป็นสัตว์เดรัจฉาน ทั้งโกรธแค้นและเกลียดชังสิงห์ผู้เป็นพ่อมากยิ่งนัก - สิงหพาหุก็สำนึกผิดในบาปหนักที่ได้กระทำกับพ่อของตน	3
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ฝ่ายแม่เมื่อรู้ว่าสิงห์ผู้เป็นสามีเสียชีวิตด้วยน้ำมือของสิงหพาหุลูกชาย นางก็ร้องไห้คร่ำครวญ	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	วันหนึ่งสิงห์ได้พบกับลูกสาวเศรษฐีเมืองชัยนาท แล้วเกิดความรักใคร่ในตัวของนาง	1

ตาราง 67 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	นานมาแล้ว มีสิงห์ตนหนึ่งอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งของเมืองสิงห์บุรี เป็นสิงห์หนุ่มผู้มีพละกำลังมหาศาล สามารถแปลงร่างเป็นชายหนุ่มรูปงามได้และมีความรู้สึกนึกคิดเหมือนเช่น มนุษย์ทุกประการ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	นับแต่นั้นสิงหพาหุก็เฝ้าครุ่นคิดหาหนทางที่จะกำจัดสิงห์ผู้เป็นพ่ออยู่ตลอดเวลา...ได้โอกาสจึงชักมีดออกมาแทงสิงห์ผู้เป็นพ่อจนสิ้นใจ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ลักพาลูกสาวเศรษฐีไปอยู่ในถ้ำของตน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ดังนั้นเขาจึงนำศพของพ่อสิงห์ไปเผาที่โคกจันทร์แล้วสร้างพระพุทธรูปเป็นพระนอนขึ้นองค์หนึ่งทับถ้ำที่พ่อของตนเคยอาศัยอยู่ ...สร้างวัดที่ต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่เขาทำปิตุฆาต ทั้งนี้เพื่อไถ่บาปและอุทิศส่วนกุศลให้พ่อสิงห์ผู้จากไป	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	ด้วยความสงสัยจึงเข้าไปถามแม่ว่าพ่อของตนเป็นใคร ชื่ออะไร และตอนนี้อยู่ที่ไหน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิงหพาหุไม่รู้ว่าสิงห์เป็นพ่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สิงหพาหุไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าสิงห์นั้นเป็นพ่อ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิงหพาหุรู้สึกอับอายเมื่อรู้ว่าสิงห์เป็นพ่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดสิงหพาหุก็รู้ความจริงจากแม่ว่าสิงห์คือพ่อของตนทำให้เขาเกิดความรู้สึกอับอายที่มีพ่อเป็นสัตว์เดรัจฉาน ทั้งโกรธแค้นและเกลียดชังสิงห์ผู้เป็นพ่อมากยิ่งนัก

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสิงหพาหุได้ฆ่าพ่อแล้วต่อมาเกิดสำนึกผิด ดังปรากฏในข้อความว่า

...สิงหพาหุก็สำนึกผิดในบาปมหันต์ที่ได้กระทำกับพ่อของตน

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่เมื่อทราบว่าบุตรฆ่าพ่อตัวเองก็เสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายแม่เมื่อรู้ว่าสิงห์ผู้เป็นสามีเสียชีวิตด้วยน้ำมือของสิงหพาหุลูกชาย นางก็ร้องไห้คร่ำครวญ

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิงห์เกิดรักใคร่ลูกสาวเศรษฐี ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งสิงห์ได้พบกับลูกสาวเศรษฐีเมืองชัยนาท แล้วเกิดความรักใคร่ในตัวของนาง

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิงห์แปลงร่างเป็นมนุษย์ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นานมาแล้ว มีสิงห์ตนหนึ่งอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งของเมืองสิงห์บุรี เป็นสิงห์หนุ่มผู้มีพละกำลังมหาศาล สามารถแปลงร่างเป็นชายหนุ่มรูปงามได้ และมีความรู้สึกนึกคิดเหมือนเช่น มนุษย์ทุกประการ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิงหพาหุคิดจะกำจัดพ่อของตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นับแต่นั้นสิงหพาหุก็เฝ้าครุ่นคิดหาหนทางที่จะกำจัดสิงห์ผู้เป็นพ่ออยู่ตลอดเวลา ...ได้โอกาสจึงชักมีดออกมาแทงสิงห์ผู้เป็นพ่อจนสิ้นใจ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิงห์เมื่อชอบลูกสาวเศรษฐีจึงลักพาตัวนางไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ลักพาลูกสาวเศรษฐีไปอยู่ในถ้ำของตน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิงหพาหุหลังจากสำนึกผิดแล้วจึงสร้างพระพุทธรูปและวัดเพื่อไถ่บาป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นเขาจึงนำศพของพ่อสิงห์ไปเผาที่โคกจันทร์ แล้วสร้างพระพุทธรูปเป็นพระนอนขึ้นองค์หนึ่งทับถ้ำที่พ่อของตนเคยอาศัยอยู่ ...สร้างวัดที่ต้นโพธิ์ซึ่งเป็นสถานที่ที่เขาทำปิตุฆาต ทั้งนี้เพื่อไถ่บาปและอุทิศส่วนกุศลให้พ่อสิงห์ผู้จากไป

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิงหพาหุสงสัยว่าใครคือพ่อของตนจึงไปถามแม่ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความสงสัยจึงเข้าไปถามแม่ว่าพ่อของตนเป็นใคร ชื่ออะไร และตอนนี้อยู่ที่ไหน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

ตำบลหัวป่า

แม่ครัวหัวป่า เป็นอาหารพื้นบ้านจังหวัดสิงห์บุรีมีตำนานเรื่องราวที่กล่าวขานถึงความอร่อยในการปรุงอาหารของกลุ่มคนในอดีตซึ่งเป็นที่รู้จักกันจนถึงปัจจุบันของชาวตำบลหัวป่า อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรีโดยอ้างจากคำบอกเล่าว่า เมื่อคราวรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองสิงห์ เมื่อปี พ.ศ.2449 ชาวหัวป่าทำอาหารถวายพระองค์ และเป็นที่โปรดปราน จึงพระราชทานชื่อคณะแม่ครัวว่า "แม่ครัวหัวป่า" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี)

ตาราง 68 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำบลหัวป่า จังหวัดสิงห์บุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น	ชาวหัวป่าทำอาหารถวายพระองค์ และเป็นที่	1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	โปรดปราน	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงพระราชทานชื่อคณะแม่ครัวว่า "แม่ครัวหัวป่า"	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตำบลหัวป่า จังหวัดสิงห์บุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระองค์ทรงโปรดปรานอาหาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวหัวป่าทำอาหารถวายพระองค์ และเป็นที่โปรดปราน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระองค์จึงพระราชทานชื่อให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงพระราชทานชื่อคณะแม่ครัวว่า แม่ครัวหัวป่า

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำบลหัวป่า จังหวัดสิงห์บุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

บ้านบางระจัน

เรื่องราวของชาวบ้าน 11 คน ที่กลายเป็นตำนานเพราะได้ต่อสู้กับพม่าด้วยความกล้าหาญ ในเวลานั้นพม่าแบ่ง กำลังออก เป็น 2 เส้นทาง มังมหานรธา ตีจากทิศตะวันตก เนเมียวสีหบดี ตีไล่จาก ทางเหนือ หวังขนาบ กรุงศรีอยุธยา ตอนนั้น ทัพของเนเมียว ต้องล่าช้าไปเนื่องจาก ติดพันการต่อสู้อยู่กับกลุ่มของชาวบ้านบางระจัน เนเมียวสีหบดี แค้นหนักที่กองทัพของตนพ่ายแพ้ถึง 3 ครั้ง จึงเพิ่มกำลังมากขึ้นเข้าชาวบางระจันก็รบกันอย่างไม่กลัวตาย แต่คราวนั้นพ่อแท่นหัวหน้า ของชาวบ้านถูกยิงได้รับบาดเจ็บทุกคนจึงต้องหาผู้นำคนใหม่ ขณะนั้นข่าวการชนะพม่าของชาวบ้านบางระจันกระจายไปทั่วจึงทำให้ชาวบ้านมากมายพากันมาสมทบเพื่อร่วมต่อสู้กับพม่าด้วย คือ นายดอก ครูมวย จากวิเศษไชยชาญ, นาย ทองแก้ว ครูดาบบ้านโพธิ์ทะเล, กลุ่มโจรของนายจัน หนวดเขี้ยว, นายอิน มือแม่นธนู, นายเมือง คนหนุ่มใจกล้า เมื่อได้ผู้นำคนใหม่ จึงเปลี่ยนแปลงบางระจัน ให้ทุกคน มีวินัย และ ไม่ทำอะไรตามใจตัวเอง ทำให้นายจัน ไม่เป็น ที่ถูกใจของนายทองเหม็น ขี้เมาพเนจร ที่ชอบขี่ควายแอบออกจากค่ายไปตีพม่าอยู่บ่อยครั้ง ไม่มีใครรู้สาเหตุว่านายทองเหม็นทำอย่างนั้น เพื่ออะไร

เมื่อหยุดจากการรบ ชาวบ้านก็เป็นเพียง ชาวบ้านความรักของนายเมือง และอีแตงอ่อน ลูกสาวพ่อแท่น กำลังก่อตัวขึ้นอย่างงดงาม พ่อแง่แม่งอน ตามประสา เช่นเดียวกับนายอินกับอีสา เมียรักที่เพิ่งอยู่กินกัน ความกดดันจากสงครามทำให้อีสาไม่บอกให้ นายอินรู้ว่า ตนกำลังท้องด้วย กลัวผัวจะกังวล

นายเมือง นายอิน ต้องเสี่ยงภัยกันอีกครั้งเมื่อต้องเดินทางไปกรุงศรีอยุธยา เพื่อขอปืนใหญ่ แต่เมื่อไปถึงกลับ ได้รับการปฏิเสธกลับมา เมื่อนายอินกลับมา แล้วมารู้ว่าเมียกำลังท้อง แล้ว นายปลั่ง เพื่อนรักที่ร่วมรบกันมาเกิดบาดเจ็บมีไข้ขึ้นถึงกับวิกลจริตไป ซ้ำมารู้ว่าตนกำลังจะมีลูก นึกแค้นพม่าหนักจึงนัดพรรคพวกล่องเรือไปตีพม่าถึงในค่าย โดยไม่รู้ว่าพม่าเองก็แอบส่งกำลังมาตี บางระจันเช่นกัน ครั้งนั้นด้วยใจร้อน นายอิน พาคนไปตายมากมาย ซ้ำกลับมาค่ายบางระจันก็ถูกตี จนยับเยิน คนตายมากมาย ชาวบ้านก็พากันอพยพหนีไป นายจัน ท้อใจจะกลับไปเป็นกองโจร เหมือนเดิม หากแต่ได้กำลังใจอย่างไม่คาดคิดจากนายทองเหม็นขี้เมาที่เป็นอริกันมาตลอด และรู้ว่า แท้จริงแล้ว นายทองเหม็นเองก็มีอดีตที่เจ็บปวดไม่น้อยไปกว่าตน

ยามนั้นพม่าได้แต่งตั้งนายกอง คนใหม่ นามว่า สุกี้ เข้าตีบางระจัน ทัพสุกี้ ครั้งนี้มี กองปืนใหญ่ มาด้วย บางระจัน เอาปืนใหญ่เข้าสู้ทั้งที่ร้าวอย่างไม่มีทางเลือก ทุกคนรู้ชะตากรรมว่า นี่คงเป็นครั้งสุดท้ายของบ้านบางระจันแล้ว (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี)

ตาราง 69 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	10
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เนเมียวสีหบดีแค้นหนักที่กองทัพของตนพ่ายแพ้ถึง 3 ครั้ง - ชอบขี่ควายแอบออกจากค่ายไปตีพม่าอยู่บ่อยครั้ง - แล้วมารู้ว่าเมียกำลังท้อง แล้วนายปลั่ง เพื่อนรักที่ ร่วมรบกันมาเกิดบาดเจ็บมีไข้ขึ้นถึงกับวิกลจริต...นึกแค้นพม่าหนัก	3
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		7
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- แต่คราวนั้นพ่อแท่นหัวหน้า ของชาวบ้านถูกยิงได้รับบาดเจ็บ	2

ตาราง 69 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (ต่อ)	- เมื่อได้ผู้นำคนใหม่ จึงเปลี่ยนแปลงบางระจัน ให้ทุกคนมีวินัย... ไม่เป็น ที่ถูกใจของนาย ทองเหม็น	
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เรื่องราวของชาวบ้าน 11 คน ที่กลายเป็นตำนานเพราะได้ต่อสู้กับพม่าด้วยความกล้าหาญ - ความกดดัน จากสงคราม ทำให้อีสา ไม่บอกให้นายอินว่า ตนกำลังท้องด้วยกลัวผัวจะกังวล - นายเมือง นายอิน...เดินทางไปกรุงศรีอยุธยา เพื่อขอปืนใหญ่ แต่เมื่อไปถึงกลับ ได้รับการปฏิเสธกลับมา - กลับมาค่ายบางระจันก็ถูกตีจนยับเยิน คนตายมากมาย - ยามนั้นพม่าได้แต่งตั้งนายกอง คนใหม่ นามว่า สุกี้เข้าตีบางระจัน ทัพสุกี้ ครั้งนี้มี กองปืนใหญ่ มาด้วย	5
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงต้องหาผู้นำคนใหม่ - หากแต่ได้กำลังใจอย่างไม่คาดคิดจากนายทองเหม็นขี้เมาที่เป็นอริกันมาตลอด	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	- จึงเพิ่มกำลังมากขึ้นชาวบางระจันก็รบกันอย่างไม่กลัวตาย - จึงนัดพรรคพวกล่องเรือไปตีพม่าถึงในค่ายบางระจัน เอาปืนใหญ่เข้าสู้ทั้งที่ร้าวอย่างไม่มีทางเลือก ทุกคน รู้ชะตากรรม ว่า นี่คงเป็นครั้งสุดท้ายของบ้านบางระจันแล้ว	3
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ชาวบ้านก็พากันอพยพหนีไป นายจัน ท้อใจจะกลับไปเป็นกองโจรเหมือนเดิม	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง บ้านบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เนเมียวสีหบดีแค้นที่กองทัพพ่ายแพ้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เนเมียวสีหบดี แค้นหนักที่กองทัพของตนพ่ายแพ้ ถึง 3 ครั้ง

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายทองเหม็นแอบออกจากค่าย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชอบขี่ควายแอบออกจากค่ายไปตีพม่าอยู่บ่อยครั้ง

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายอินรู้สึกเป็นทุกข์กับสิ่งที่เกิดขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วมารู้ว่าเมียกำลังท้อง แล้วนายปลั่ง เพื่อนรักที่ ร่วมรบกันมาเกิดบาดเจ็บมีไข้ขึ้นถึงกับวิกลจริต...นึกแค้นพม่าหนัก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หัวหน้าหมู่บ้านถูกพม่ายิง ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่คราวนั้นพ่อแท่นหัวหน้า ของชาวบ้านถูกยิงได้รับบาดเจ็บ

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หัวหน้าคนใหม่เปลี่ยนแปลงกฎ จึงทำให้บางคนไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อได้ผู้นำคนใหม่ จึงเปลี่ยนแปลงบางระจัน ให้ทุกคน มีวินัย... ไม่เป็น ที่ถูกใจของนายทองเหม็น

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านบางระจันต่อสู้กับพวกพม่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...เรื่องราวของชาวบ้าน 11 คน ที่กลายเป็นตำนานเพราะได้ต่อสู้กับพม่าด้วยความกล้าหาญ

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาไม่อยากให้สามีเป็นกังวลเพราะกำลังไปสู้รบกับพม่าจึงไม่ได้บอกเรื่องสำคัญ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ความกดดันจากสงคราม ทำให้อีสา ไม่บอกให้ นายอินว่า ตนกำลังท้องด้วยกลัวผัวจะกังวล

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มชาวบ้านบางระจันเดินทางไปขอปืนใหญ่แต่ถูกปฏิเสธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายเมือง นายอิน...เดินทางไปกรุงศรีอยุธยา เพื่อขอปืนใหญ่ แต่เมื่อไปถึงกลับได้รับการปฏิเสธกลับมา

4) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในที่สุดค่ายบางระจันถูกตีแตก ดังปรากฏในข้อความว่า

...กลับมาค่ายบางระจันก็ถูกตีจนยับเยิน คนตายมากมาย

5) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กองทัพพม่าแต่งตั้งนายกองคนใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยามนั้นพม่าได้แต่งตั้งนายกอง คนใหม่ นามว่า สุกี้ เข้าตีบางระจัน ทัพสุกี้ ครั้งนี้มีกองปืนใหญ่มาด้วย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อผู้นำบาดเจ็บชาวบ้านบางระจันจึงหาผู้นำคนใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงต้องหาผู้นำคนใหม่

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายจันได้กำลังใจจากนายทองเหม็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...หากแต่ได้กำลังใจอย่างไม่คาดคิดจากนายทองเหม็นขี้เมาที่เป็นอริกันมาตลอด

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การรบของพม่าแพ้ชาวบ้านบางระจันถึง 3 ครั้ง จึงได้เพิ่มกำลังคนอีกฝ่ายชาวบ้านบางระจันก็สู้ไม่ถอยเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเพิ่มกำลังมากขึ้นชาวบางระจันก็รบกันอย่างไม่กลัวตาย

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายอินนำพรรคพวกไปตีค่ายพม่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงนัดพรรคพวกล่องเรือไปตีพม่าถึงในค่าย

2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านบางระจันต่อสู้กับพม่าอย่างสุดกำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...บางระจัน เอาปืนใหญ่เข้าสู้ทั้งที่ร้าวอย่างไม่มีทางเลือก ทุกคน รู้ชะตากรรมว่านี่คงเป็นครั้งสุดท้ายของบ้านบางระจันแล้ว

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อค่ายบางระจันแตกแล้วชาวบ้านจึงอพยพหนีไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านก็พากันอพยพหนีไป นายจัน ท้อใจจะกลับไปเป็นกองโจรเหมือนเดิม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 7 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 5 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 3 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสุพรรณบุรี

ท่าตาจวง

นานมาแล้วชายคนหนึ่งชื่อตาจวง อาศัยอยู่เมืองอยุธยา มีวิชาแปลงร่างมีเวทมนตร์และอยู่ยงคงกระพัน มีเมียสองคน ชื่อนางอรุณเมียหลวง และนางสุวรรณ เมียน้อย ต่อมาทั้งสองตั้งครรภ์ นางอรุณเมียหลวงแพ้ท้องอยากกินลูกสมอ ในละแวกที่ทั้งสามอยู่นั้นไม่มีต้นสมอด้วยความรักเมียตาจวงจึงพาเมียทั้งสองเดินทางเข้าป่ามายังเขตเมืองสุพรรณ เมื่อเก็บลูกสมอได้แล้วก็เดินทางกลับอยุธยา แต่ระหว่างทางเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง ทั้งสามวิ่งหลบฝนจนมาถึงคลองระกำซึ่งมีน้ำป่าไหลหลากไม่สามารถข้ามไปได้ ตาจวงจึงบอกกับเมียทั้งสองว่า เดี๋ยวพี่จะแปลงร่างเป็นจระเข้ นอนขวางคลองไว้เมื่อนางอรุณข้ามไปถึงอีกฟากหนึ่งก็ให้นางสุวรรณข้ามตามไป แล้วเอาน้ำมนต์ที่แกทำขึ้น ราดบนหัวจระเข้ ร่างก็จะกลับมาเหมือนเดิม ครั้นนางอรุณซึ่งถือขันน้ำมนต์ข้ามไปถึงอีกฝากหนึ่ง เหลือบเห็นดวงตาของจระเข้ใหญ่ เกิดความกลัวทำขันน้ำมนต์ตกลงพื้น จระเข้ ตาจวงก็ไม่สามารถคืนร่างเป็นคนได้ แต่ด้วยความรักเมียทั้งสอง จระเข้ตาจวงจึงขุดถ้ำอยู่ริมสองฝั่งคลองนั้น ส่วนเมียทั้งสองก็อาศัยอยู่คนละฝากคลอง มีลูกมีหลานสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี)

ตาราง 70 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท่าตาจวง จังหวัดสุพรรณบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ด้วยความรักเมียทั้งสอง	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- นางอรุณเมียหลวงแพ้ท้องอยากกินลูกสมอ - แต่ระหว่างทางเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง - มีน้ำป่าไหลหลากไม่สามารถข้ามไปได้	3
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- นานมาแล้วชายคนหนึ่งชื่อตาจวง อาศัยอยู่เมืองอยุธยา มีวิชาแปลงร่างมีเวทมนตร์และอยู่ยงคงกระพัน มีเมียสองคน - เหลือบเห็นดวงตาของจระเข้ใหญ่ เกิดความกลัว ทำขันน้ำมนต์ตกลงพื้น จระเข้ตาจวงก็ไม่สามารถคืนร่างเป็นคนได้	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ตาจวงจึงพาเมียทั้งสองเดินทางเข้าป่ามายังเขตเมืองสุพรรณ เมื่อเก็บลูกสมอได้แล้วก็เดินทางกลับอยุธยา - ทั้งสามวิ่งหลบฝนจนมาถึงคลองระกำ	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	แปลงร่างเป็นจระเข้ นอนขวางคลองไว้เมื่อนางอรุณข้ามไปถึงอีกฝากหนึ่งก็ให้นางสุวรรณข้ามตามไป แล้วเอาน้ำมนต์ที่แกทำขึ้น ราดบนหัวจระเข้ ร่างก็จะกลับมาเหมือนเดิม	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	จึงขุดถ้ำอยู่ริมสองฝั่งคลองนั้น ส่วนเมียทั้งสองก็อาศัยอยู่คนละฝากคลอง มีลูกมีหลานสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ท่าตาจวง จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ด้วยความรักเมียทั้งสองจระเข้ตาจวงจึงขุดถ้ำอยู่ริมสองฝั่งคลองนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความรักเมียทั้งสอง

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอรุณแพ้ท้อง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางอรุณเมียหลวงแพ้ท้องอยากกินลูกสมอ

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ระหว่างเดินทางกลับบ้านเกิดพายุฝนดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ระหว่างทางเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทั้งสามไม่สามารถข้ามฟากไปได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีน้ำป่าไหลหลากไม่สามารถข้ามไปได้

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาจวงมีวิชาอาคม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นานมาแล้วชายคนหนึ่งชื่อตาจวง อาศัยอยู่เมืองอยุธยา มีวิชาแปลงร่างมีเวทมนตร์และอยู่ยงคงกระพัน มีเมียสองคน

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอรุณตกใจเมื่อเห็นตาจระเข้จึงทำขันน้ำมนต์หก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เหลือบเห็นดวงตาของจระเข้ใหญ่ เกิดความกลัวทำขันน้ำมนต์ตกลงพื้น จระเข้ตาจวงก็ไม่สามารถคืนร่างเป็นคนได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อภรรยาแพ้ท้องอยากกินลูกสมอตาจวงจึงพาภรรยาทั้งสองมาเก็บลูกสมอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาจวงจึงพาเมียทั้งสองเดินทางเข้าป่ามายังเขตเมืองสุพรรณ เมื่อเก็บลูกสมอได้แล้วก็เดินทางกลับอยุธยา

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เกิดพายุฝนทั้งสามจึงหาที่หลบฝน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งสามวิ่งหลบฝนจนมาถึงคลองระกำ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาจวงแปลงร่างเป็นจระเข้เพื่อให้ภรรยาใช้เดินข้ามคลองได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แปลงร่างเป็นจระเข้ นอนขวางคลองไว้เมื่อนางอรุณข้ามไปถึงอีกฟากหนึ่งก็ให้นางสุวรรณข้ามตามไป แล้วเอาน้ำมนต์ที่แกทำขึ้น ราดบนหัวจระเข้ ร่างก็จะกลับมาเหมือนเดิม

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตาจวงไม่สามารถกลับร่างเดิมได้แล้วจึงขุดถ้ำอยู่บริเวณนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงขุดถ้ำอยู่ริมสองฝั่งคลองนั้น ส่วนเมียทั้งสองก็อาศัยอยู่คนละฝากคลอง มีลูกมีหลานสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท่าตาจวง จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

กำมะเชียร

นานมาแล้วมีพรานป่าชื่อ ตาสีนน เป็นคนที่มีร่างกายสกปรก เต็มไปด้วยแผล ฝีหนอง เป็นที่รังเกียจของสาวทั่วไป วันหนึ่งพรานตาสีนน นำไก่ต่อ เข้าไปล่อไก่ป่าที่เชิงเขา ได้เห็นสาวงามนางหนึ่งกำลังนั่งปั่นฝ้ายอยู่บนเขา ก็เกิดความรักในตัวนางนั้น จึงผูกไก่ต่อไว้กับแท่งหิน แล้วแปลงร่างเป็นงูใหญ่หมายเข้าไปใกล้ชิดนาง ส่วนสาวนางนั้นเมื่อเห็นงูใหญ่ก็ตกใจ คว้าคองูมากำไว้แน่น แล้วใช้มีดเชือดคองูตัวนั้นถึงแก่ความตาย จึงเรียกที่นั่นว่า กำมาเชือด แล้วเพี้ยนมาเป็นกำมะเชียร หลังจากหายตกใจนางก็เกิดรู้สึกเสียใจที่ได้ทำร้ายงู นางจึงใช้มีดตัดนมทั้งสองของตนโยนทิ้งไป กลายเป็น เขานมนาง อยู่คู่กัน แล้วนางก็วิ่งลงจากเขาทางทิศใต้จนถึงเขาอีกลูกหนึ่ง นางร้องด้วยความเจ็บปวด จึงเรียกเขานั้นว่า เขานางโอย ส่วนเขาที่นางนั่งปั่นฝ้ายเรียก เขากี่ส่วนด้านหลัง เขากี่ก็เกิดบึงขนาดใหญ่ จากเลือดของนางและเลือดของตาสีนน ต่อมากล่าวว่า มีกุ้งปูปลามากมาย แต่เมื่อมีผู้จับนำไปกินเป็นอาหารก็จะถึงแก่ความตาย หรือไม่ก็เกิดแผลพุพอง ทรมานยิ่งนัก เลยเป็นที่กล่าวขานถึงความศักดิ์สิทธิ์ไม่มีใครกล้าไปจับสัตว์ในบึงแห่งนี้ ส่วนนางเมื่อฟื้นขึ้นก็เห็นแม่น้ำใหญ่ขวางตรงหน้า ทันใดนั้นก็มีช้างสารตัวใหญ่รับนางไปส่งยังอีกฝากหนึ่ง ชาวบ้านเรียกท่าช้าง นางก็เดินทางต่อมาจนถึงเขาลูกหนึ่งนางได้สร้างศาล ตัดผม และโกนคิ้ว ที่เขานั้นเรียกเขานางคิ้ว นางนั่งเรือล่องตามลำน้ำที่เย็นฉ่ำ หายจากความเศร้าหมองเกิดความรู้สึกสดชื่น เรียกที่นั่นว่า ท่านางเริง และขึ้นไปบนเขา เรียกเขาขึ้น พร้อมตั้งจิตขอบวชเป็นแม่ชีตลอดชีวิต ที่วัดใกล้ ๆ เขานั้น จึงเรียกนามวัดนั้นว่า วัดนางบวช ซึ่งเป็นตำนานเล่าต่อ ๆ กันมาโดยมีสถานที่ต่าง ๆ อยู่ในเขตอำเภอเดิมบางนางบวชนั่นเอง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี)

ตาราง 71 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง กำมะเชียร จังหวัดสุพรรณบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- นานมาแล้วมีพรานป่าชื่อ ตาสีนน เป็นคนที่มีร่างกายสกปรก เต็มไปด้วยแผล ฝีหนอง เป็นที่รังเกียจของสาวทั่วไป - นางก็เกิดรู้สึกเสียใจที่ได้ทำร้ายงู	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ได้เห็นสาวงามนางหนึ่งกำลังนั่งปั่นฝ้ายอยู่บนเขา ก็เกิดความรักในตัวนางนั้น	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ส่วนสาวนางนั้นเมื่อเห็นงูใหญ่ก็ตกใจ	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	แต่เมื่อมีผู้จับนำไปกินเป็นอาหารก็จะถึงแก่ความตาย หรือไม่ก็เกิดแผลพุพอง ทรมานยิ่งนัก เลยเป็นที่กล่าวขานถึงความศักดิ์สิทธิ์ไม่มีใครกล้าไปจับสัตว์ในบึงแห่งนี้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- คว้าคองูมากำไว้แน่น แล้วใช้มีดเชือดคองูตัวนั้นถึงแก่ความตาย - นางจึงใช้มีดตัดนมทั้งสองของตนโยนทิ้งไป...ก็วิ่งลงจากเขา...นางร้องด้วยความเจ็บปวด...ทันใดนั้นก็มีช้างสารตัวใหญ่รับนางไปส่งยังอีกฝากหนึ่ง ...สร้างศาล ตัดผมและโกนคิ้ว...หายจากความเศร้าหมองเกิดความรู้สึกสดชื่น...พร้อมตั้งจิตขอบวชเป็นแม่ชีตลอดชีวิต	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	แล้วแปลงร่างเป็นงูใหญ่หมายเข้าไปใกล้ชิดนาง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง กำมะเชียร จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาสีนนมีร่างกายน่ารังเกียจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นานมาแล้วมีพรานป่าชื่อ ตาสีนน เป็นคนที่มีร่างกายสกปรก เต็มไปด้วยแผลฝีหนอง เป็นที่รังเกียจของสาวทั่วไป

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงนั้นเสียใจที่ฆ่างู ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางก็เกิดรู้สึกเสียใจที่ได้ทำร้ายงู

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาสีนนหลงรักผู้หญิงคนหนึ่ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้เห็นสาวงามนางหนึ่งกำลังนั่งปั่นฝ้ายอยู่บนเขา ก็เกิดความรักในตัวนางนั้น

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงเมื่อเห็นงูก็ตกใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนสาวนางนั้นเมื่อเห็นงูใหญ่ก็ตกใจ

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ใครจับปลาในบึงกินจะมีอันเป็นไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เมื่อมีผู้จับนำไปกินเป็นอาหารก็จะถึงแก่ความตาย หรือไม่ก็เกิดแผลพุพองทรมานยิ่งนัก เลยเป็นที่กล่าวขานถึงความศักดิ์สิทธิ์ไม่มีใครกล้าไปจับสัตว์ในบึงแห่งนี้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงตกใจงูจึงฆ่างูตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...คว้าคองูมากำไว้แน่น แล้วใช้มีดเชือดคองูตัวนั้นถึงแก่ความตาย

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงคนนั้นต้องเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ มากมาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงใช้มีดตัดนมทั้งสองของตนโยนทิ้งไป...ก็วิ่งลงจากเขา...นางร้องด้วยความเจ็บปวด...ทันใดนั้นก็มีช้างสารตัวใหญ่รับนางไปส่งยังอีกฝากหนึ่ง ...สร้างศาล ตัดผมและโกนคิ้ว...หายจากความเศร้าหมองเกิดความรู้สึกสดชื่น...พร้อมตั้งจิตขอบวชเป็นแม่ชีตลอดชีวิต

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาสีนนชอบผู้หญิงคนหนึ่งจึงแปลงร่างเป็นงู ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วแปลงร่างเป็นงูใหญ่หมายเข้าไปใกล้ชิดนาง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง กำมะเชียร จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง

บ้านยุ้งทลาย

นานมาแล้ว มีชายคนหนึ่งชื่อว่า ตาขุนทอง หรือ ขุนพุดาด เป็นคนมียศศักดิ์ ฐานะร่ำรวย และเป็นคนที่มีความรู้ในเรื่องเล่นแร่แปรธาตุ ทุกวันแกจะไปยังบ่อแร่ และนำมาที่วัดใกล้บ้าน ตกเย็นแกจะกลับบ้านพร้อมกับถุงเงิน สี่ถุง และนำไปใส่ไว้ในยุ้งข้าว ซึ่งมีเพียงแกและลูกสาว

เท่านั้นที่รู้เรื่องนี้ และแกก็ให้ลูกสาวสาบานไว้ว่าจะไม่เปิดเผยเรื่องนี้แก่ผู้ใด จนลูกสาวของตาขุนทองแต่งงาน สามีเข้ามาอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน และสังเกตเห็นพ่อตากลับมาพร้อมเงินสี่ถุงทุกวัน เกิดความสงสัยแต่ไม่กล้าถามพ่อตา จึงได้เอ่ยปากถามเรื่องนี้กับเมีย ซึ่งลูกสาวตาขุนทองได้สาบานไว้กับพ่อแล้ว ก็ไม่กล้าเปิดเผยให้สามีฟัง แต่สามีก็ยังรบเร้า นางจึงบอกเป็นนัยๆ ว่าให้สามีเฝ้าตามดูพ่อของนางเถิด ส่วนพ่อตาก็รู้สึกผิดสังเกต และคิดว่าลูกสาวไม่รักษาคำสัญญา จึงฆ่าลูกสาวเสีย ต่อมาตาขุนทองจึงถูกจับกุมและตายในคุกพร้อมกับความลับของตำราแปรแร่เป็นเงิน ส่วนยุ้งที่ตาขุนทองเก็บเงินไว้รับน้ำหนักไม่ไหวพังทลายลงมา ชาวบ้านย่านนั้นก็พากันไปเก็บเงินและทองเหล่านั้นมา และเรียกที่นั่นว่า บ้านยุ้งทลาย ส่วนสถานที่ที่แกไปขุดก็เรียกว่า บ่อแร่ ส่วนวัดที่แกเอาแร่ไปถลุงก็เรียกว่า วัดโบสถ์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี)

ตาราง 72 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านยุ้งทลาย จังหวัดสุพรรณบุรี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ซึ่งมีเพียงแกและลูกสาวเท่านั้นที่รู้เรื่องนี้	3
	- สามีเข้ามาอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน และสังเกตเห็นพ่อตากลับมาพร้อมเงิน สี่ถุงทุกวัน เกิดความสงสัย	
	- ส่วนพ่อตาก็รู้สึกผิดสังเกต และคิดว่าลูกสาวไม่รักษาคำสัญญา	
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ส่วนยุ้งที่ตาขุนทองเก็บเงินไว้รับน้ำหนักไม่ไหวพังทลายลงมา	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- มีชายคนหนึ่งชื่อว่า ตาขุนทอง...เป็นคนที่มีความรู้ในเรื่องเล่นแร่แปรธาตุ	2
	- ซึ่งลูกสาวตาขุนทองได้สาบานไว้กับพ่อแล้วก็ไม่กล้าเปิดเผยให้สามีฟัง	

ตาราง 72 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงฆ่าลูกสาวเสีย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงได้เอ่ยปากถามเรื่องนี้กับเมีย	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	นางจึงบอกเป็นนัยๆ ว่าให้สามีเฝ้าตามดูพ่อของนางเถิด	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	ต่อมาตาขุนทองจึงถูกจับกุมและตายในคุกพร้อมกับความลับของตำราแปรแร่เป็นเงิน	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	และแกก็ให้ลูกสาวสาบานไว้ว่าจะไม่เปิดเผยเรื่องนี้แก่ผู้ใด	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านยุ้งทลาย จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วิชาแปรแร่เป็นเงินของตาขุนทองนั้นมีเพียงลูกสาวของแกเท่านั้นที่รู้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งมีเพียงแกและลูกสาวเท่านั้นที่รู้เรื่องนี้

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกเขยสงสัยในพฤติกรรมของพ่อตา ดังปรากฏในข้อความว่า

...สามีเข้ามาอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน และสังเกตเห็นพ่อตากลับมาพร้อมเงิน สี่ถุงทุกวัน เกิดความสงสัย

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตาขุนทองสังเกตเห็นว่าลูกเขยมีพฤติกรรมที่อยากรู้อยากเห็นจึงคิดว่าลูกสาวคงบอกความลับแก่สามี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนพ่อตาก็รู้สึกผิดสังเกต และคิดว่าลูกสาวไม่รักษาคำสัญญา

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยุ้งที่เก็บเงินของตาขุนทองพังลง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนยุ้งที่ตาขุนทองเก็บเงินไว้รับน้ำหนักไม่ไหวพังทลายลงมา

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาขุนทองมีวิชา ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีชายคนหนึ่งชื่อว่า ตาขุนทอง...เป็นคนที่มีความรู้ในเรื่องเล่นแร่แปรธาตุ

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกสาวของตาขุนทองไม่ยอมบอกความลับให้สามีรู้เพราะได้สาบานเอาไว้แล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งลูกสาวตาขุนทองได้สาบานไว้กับพ่อแล้ว ก็ไม่กล้าเปิดเผยให้สามีฟัง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาขุนทองคิดว่าลูกสาวบอกความลับให้สามีรู้จึงฆ่าลูกสาวเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงฆ่าลูกสาวเสีย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สามีสงสัยในพฤติกรรมของพ่อตาจึงถามภรรยา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้เอ่ยปากถามเรื่องนี้กับเมีย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกสาวได้สัญญาไว้กับพ่อแล้วว่าจะไม่บอกเรื่องนี้แก่ใครแต่ได้บอกเป็นนัยๆ ให้สามีคิดเอาเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงบอกเป็นนัยๆ ว่าให้สามีเฝ้าตามดูพ่อของนางเถิด

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตาขุนทองฆ่าลูกสาวแล้วเขาจึงถูกจับเข้าคุก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาตาขุนทองจึงถูกจับกุมและตายในคุกพร้อมกับความลับของตำราแปรแร่เป็นเงิน

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตาขุนทองให้ลูกสาวสาบานว่าจะรักษาความลับนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...และแกก็ให้ลูกสาวสาบานไว้ว่าจะไม่เปิดเผยเรื่องนี้แก่ผู้ใด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านยุ้งทลาย จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดอ่างทอง

วัดขุนอินทประมูล

สำหรับชื่อวัดขุนอินทประมูล มีที่มาจากตำนานที่ว่า ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา มีนายอาการ ตำแหน่งขุนอินทประมูล ผู้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งปณิธานที่จะซ่อมสร้างวัดร้างแห่งหนึ่ง แต่ด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัวที่ไม่เพียงพอ ขุนอินทประมูลจึงได้ยักยอกพระราชทรัพย์หลวง จนสามารถซ่อมสร้างพระพุทธไสยาสน์และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในวัดได้สำเร็จ แต่ต่อมาถูกจับได้ ขุนอินทประมูลก็ยังไม่ยอมรับผิดเพราะเกรงว่าถ้าสารภาพแล้ว ผลบุญจะไปตกอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินแทน จึงถูกลงโทษจนสิ้นใจ เมื่อพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงทราบความจริง และทรงตระหนักถึงแรงศรัทธาของขุนอินทประมูล จึงโปรดให้ฝังร่างของขุนอินทประมูลไว้ในเขตวิหารด้านหลังพระพุทธไสยาสน์ และพระราชทานนามว่า วัดขุนอินทประมูล พร้อมทั้งถวายนามพระพุทธไสยาสน์ว่า พระพุทธไสยาสน์ขุนอินทประมูล (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอ่างทอง)

ตาราง 73 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดขุนอินทประมูล จังหวัดอ่างทอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ขุนอินทประมูล ผู้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งปณิธานที่จะซ่อมสร้างวัดร้างแห่งหนึ่ง แต่ด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัวที่ไม่เพียงพอ - แต่ต่อมาถูกจับได้ขุนอินทประมูลก็ยังไม่ยอมรับผิดเพราะเกรงว่าถ้าสารภาพแล้ว ผลบุญจะไปตกอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินแทน - เมื่อพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงทราบความจริง และทรงตระหนักถึงแรงศรัทธาของขุนอินทประมูล	3

ตาราง 73 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงถูกลงโทษจนสิ้นใจ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ขุนอินทประมูลจึงได้ยักยอกพระราชทรัพย์หลวงจนสามารถซ่อมสร้างพระพุทธไสยาสน์และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในวัดได้สำเร็จ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงโปรดให้ฝังร่างของขุนอินทประมูลไว้ในเขตวิหารด้านหลังพระพุทธไสยาสน์ และพระราชทานนามว่าวัดขุนอินทประมูล	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** วัดขุนอินทประมูล จังหวัดอ่างทอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนอินทประมูลมีความเลื่อมใสที่จะสร้างซ่อม**แซมวัดแต่มี**ทุนทรัพย์ไม่เพียงพอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนอินทประมูล ผู้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งปณิธาน**ที่จะซ่อม**สร้างวัดร้างแห่งหนึ่ง แต่ด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัวที่ไม่เพียงพอ

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนอินทประมูลยักยอกเงินหลวงไปสร้างวัดเมื่อถูกจับได้เขาไม่ยอมบอกความจริงว่านำเงินนั้นไปสร้างวัด ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ต่อมาถูกจับได้ขุนอินทประมูลก็ยังไม่ยอมรับผิดเพราะเกรงว่าถ้าสารภาพแล้วผลบุญจะไปตกอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินแทน

1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงทราบความจริง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงทราบความจริง และทรงตระหนักถึงแรงศรัทธาของขุนอินทประมูล

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนอินทประมูลยักยอกเงินหลวงไปสร้างวัดแต่ไม่ยอมบอกความจริงจึงถูกลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงถูกลงโทษจนสิ้นใจ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนอินทประมูลสามารถสร้างวัดได้สำเร็จตามตั้งใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนอินทประมูลจึงได้ยักยอกพระราชทรัพย์หลวง จนสามารถซ่อมสร้างพระพุทธ ไสยาสน์และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในวัดได้สำเร็จ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงทราบความจริงจึงให้รางวัลแก่ขุนอินทประมูล ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงโปรดให้ฝังร่างของขุนอินทประมูลไว้ในเขตวิหารด้านหลังพระพุทธไสยาสน์ และพระราชทานนามว่า วัดขุนอินทประมูล

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดขุนอินทประมูล จังหวัดอ่างทอง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

พระพูดได้

ณ วัดป่าโมก ยังมีตำนานเรื่องพระพุทธไสยาสน์พูดได้ที่เล่าขานกันว่า ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดโรคอหิวาตกโรคระบาด จนพระโต พระในวัดป่าโมกป่วยหนัก อุบาสิกาที่เป็นหลานของพระโตจึงได้อธิษฐานต่อพระพุทธไสยาสน์ คราวนั้นเกิดเสียงออกมาจากพระอุระของพระพุทธไสยาสน์บอกถึงตำรายาแก้โรค และเมื่อพระโตได้รับยาต้มตามคำบอกเล่า ก็กลับหายเป็นปกติอย่างน่าอัศจรรย์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอ่างทอง)

ตาราง 74 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระพูดได้ จังหวัดอ่างทอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เกิดโรคอหิวาตกโรคระบาด จนพระโต พระในวัดป่าโมกป่วยหนัก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	อุบาสิกาที่เป็นหลานของพระโตจึงได้อธิษฐานต่อพระพุทธไสยาสน์ ...บอกถึงตำรายาแก้โรค... หายเป็นปกติอย่างน่าอัศจรรย์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระพูดได้ จังหวัดอ่างทอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระโตป่วยหนัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เกิดโรคอหิวาตกโรคระบาด จนพระโต พระในวัดป่าโมกป่วยหนัก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระพุทธไสยาสน์บอกตำรายาแก้โรค ดังปรากฏในข้อความว่า

...อุบาสิกาที่เป็นหลานของพระโตจึงได้อธิษฐานต่อพระพุทธไสยาสน์ ...บอกถึงตำรายาแก้โรค...หายเป็นปกติอย่างน่าอัศจรรย์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระพูดได้ จังหวัดอ่างทอง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เมืองวิเศษชัยชาญ

เมื่อครั้งพม่ารุกรานอยุธยาได้เกิดมีวีรบุรุษที่เป็นคนในท้องที่ของอ่างทองหลายคน เช่น นายแท่น นายโชติ นายอิน นายเมือง ทั้ง 4 คนนี้เป็นชาวบ้านสีบัวทอง (ในพระราชพงศาวดารกล่าวว่าบ้านสีบัวทองนั้นขึ้นกับแขวงเมืองสิงห์ แต่ปัจจุบันนี้ บ้านสีทองเป็นตำบลหนึ่งขึ้นกับอำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง) และมีนายดอก ชาวบ้านกลับ นายทองแก้ว ชาวบ้านโพธิ์ทะเล ทั้งสองคนเป็นชาวเมืองวิเศษชัยชาญได้ร่วมกับชายฉกรรจ์กว่า 400 คน ตั้งค่ายบางระจันขึ้นเพื่อต่อสู้พม่า และมีหัวหน้าอีก 5 คน คือ ขุนสรรค์ พันเรือง นายทองเหม็น นายจันทร์หนวดเขี้ยว และนายทองแสงใหญ่ โดยมีพระอาจารย์ธรรมโชติมาอยู่เป็นกำลังใจและให้การคุ้มครองด้วย การต่อสู้กับพม่าในครั้งนั้นได้ต่อสู้กันถึง 8 ครั้ง เนื่องจากกำลังของทางฝ่ายไทยน้อยกว่า ค่ายบางระจันจึงแตก และสนามรบที่ต่อสู้กันส่วนใหญ่ก็คือท้องที่อำเภอแสวงหาในปัจจุบันนั่นเอง วีรกรรมของคนไทยครั้งนี้เป็นที่เลื่องลือและเป็นสิ่งเตือนใจคนรุ่นหลังอยู่เสมอว่าคนไทยนั้นกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เมื่อถึงคราวคับขันไม่เอาตัวรอด ยอมสละแม้ชีวิตเพื่อชาติพลี ดังนั้นชื่อเสียงและเกียรติคุณของบุคคลดังกล่าวจึงได้ถูกจดจำและกล่าวขวัญกันอยู่เสมอ และคนรุ่นหลังได้สร้างอนุสาวรีย์ผู้กล้าหาญดังกล่าวเป็นสิ่งเตือนใจไว้ในค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี และอนุสาวรีย์นายดอก นายทองแก้ว วีรชนของเมืองวิเศษชัยชาญไว้ที่หน้าโรงเรียนวัดวิเศษชัยชาญ อำเภอวิเศษชัยชาญในปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอ่างทอง)

ตาราง 75 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เมื่อครั้งพม่ารุกรานอยุธยาได้เกิดมีวีรบุรุษที่เป็นคนในท้องที่ของอ่างทองหลายคน	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	คนเป็นชาวเมืองวิเศษชัยชาญได้ร่วมกับชายฉกรรจ์กว่า 400 คน ตั้งค่ายบางระจันขึ้นเพื่อต่อสู้พม่า	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	คนรุ่นหลังได้สร้างอนุสาวรีย์ผู้กล้าหาญดังกล่าวเป็นสิ่งเตือนใจไว้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** เมืองวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งพม่ารุกรานอยุธยาชาวอ่างทองหลายคน**ได้ต่อสู้กับพม่า** ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อครั้งพม่ารุกรานอยุธยาได้เกิดมีวีรบุรุษที่เป็นคนในท้องที่ของอ่างทองหลายคน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวอ่างทองได้ร่วมมือกับชาวบ้านบางระจันต่อสู้กับพม่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...คนเป็นชาวเมืองวิเศษชัยชาญได้ร่วมกับชายฉกรรจ์กว่า 400 คน ตั้งค่ายบางระจันขึ้นเพื่อต่อสู้พม่า

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คนรุ่นหลังจึงสร้างอนุสาวรีย์ให้แก่ผู้กล้าเหล่านี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คนรุ่นหลังได้สร้างอนุสาวรีย์ผู้กล้าหาญดังกล่าวเป็นสิ่งเตือนใจไว้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดอุทัยธานี

เขานาค

มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าที่บริเวณเขานาคเดิมเป็นที่อยู่ของพวกพญานาคและห่างเขาออกไปทางด้านทิศตะวันออกมีหนองน้ำขนาดใหญ่เป็นที่อาศัยของเต่าทอง พญานาคพยายามที่ จะจับเต่าทองไปเป็นอาหาร ส่วนเต่าทองก็พยายามหลบหนีและไปคบหาอยู่กับพวกเทวดา ขอให้พวกเทวดาช่วยสาปแช่งให้พญานาคตายแข็งเป็นหิน พญานาคจึงพากันหนีไปเหลือแต่พญานาคที่ดื้อมากเลยถูกสาปเป็นหินอยู่ที่ภูเขาลูกนี้จึงได้ชื่อว่าเขานาค ส่วนหนองน้ำใหญ่นั้นได้ชื่อว่าหนองเต่า เป็นหมู่บ้านใหญ่มากมาจนถึงปัจจุบันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี)

ตาราง 76 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานาค จังหวัดอุทัยธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	พญานาคพยายามที่จะจับเต่าทองไปเป็นอาหาร	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ไปคบหาอยู่กับพวกเทวดา	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- ส่วนเต่าทองก็พยายามหลบหนี - พญานาคจึงพากันหนีไปเหลือแต่พญานาคที่ดื้อมากเลยถูกสาปเป็นหินอยู่ที่ภูเขาลูกนี้	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ขอให้พวกเทวดาช่วยสาปแช่งให้พญานาคตายแข็งเป็นหิน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานาค จังหวัดอุทัยธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคจะจับเต่าทองเป็นอาหาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญานาคพยายามที่จะจับเต่าทองไปเป็นอาหาร

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เต่าทองจึงไปอยู่กับเทวดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไปคบหาอยู่กับพวกเทวดา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เต่าทองหนีพญานาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนเต่าทองก็พยายามหลบหนี

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเต่าทองไปอยู่กับเทวดาแล้วจึงขอให้เทวดาช่วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญานาคจึงพากันหนีไปเหลือแต่พญานาคที่ดื้อมากเลยถูกสาปเป็นหินอยู่ที่ภูเขาลูกนี้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคถูกเทวดาสาปกลายเป็นหิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขอให้พวกเทวดาช่วยสาปแช่งให้พญานาคตายแข็งเป็นหิน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานาค จังหวัดอุทัยธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ทุ่งกะโล้

นานมาแล้วมีหมู่บ้านแห่งหนึ่งตั้งอยู่บริเวณริมหนองน้ำเล็กๆ มีอาชีพหาปลาชาวบ้านคนหนึ่งไปหาปลาทุกวัน วันหนึ่งได้ปลาไหลตัวหนึ่ง ปรากฏว่าเป็นปลาไหลขนาดใหญ่ผิดปกติกว่าปลาไหลธรรมดา มีสีเผือก ทำให้ชาวบ้านแตกตื่นมาดูกันและต่างช่วยกันชำแหละปลาไหลแล้วแบ่งกันไปกินพอกินเข้าไปปรากฏว่าทำให้มีอาการต่างๆ จนกระทั่งตายกันทั้งหมู่บ้านพอถึงตอนกลางคืน ชาวบ้านใกล้เคียงได้ยินเสียงแผ่นดินสั่นสะเทือน พอรุ่งเช้ามาดูก็พบว่าหนองน้ำนั้นได้กลายเป็นหนองน้ำที่ใหญ่และกว้าง คล้ายกับทะเลทำให้หมู่บ้านแถวนั้นถล่มลงไป ชาวบ้านเล่ากันว่าเป็นเพราะปลาไหลเผือกที่ชาวบ้านกินเข้าไปเกิดความโกรธจึงบันดาลแผ่นดินให้ถล่ม และต่อมาชาวบ้านจึงเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า"ทุ่งกะโล้" จนถึงทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี)

ตาราง 77 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทุ่งกะโล้ จังหวัดอุทัยธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- วันหนึ่งได้ปลาไหลตัวหนึ่ง ปรากฏว่าเป็นปลาไหลขนาดใหญ่ผิดปกติกว่าปลาไหลธรรมดา มีสีเผือก ทำให้ชาวบ้านแตกตื่นมาดูกัน - พอกินเข้าไปปรากฏว่าทำให้มีอาการต่างๆ จนกระทั่งตายกันทั้งหมู่บ้าน	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ต่างช่วยกันซำแหละปลาไหลแล้วแบ่งกันไปกิน	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	พอรุ่งเช้ามาดูก็พบว่าหนองน้ำนั้นได้กลายเป็นหนองน้ำที่ใหญ่และกว้าง...เป็นเพราะปลาไหลเผือก...บันดาลแผ่นดินให้ถล่ม	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทุ่งกะโล้ จังหวัดอุทัยธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านจับปลาไหลเผือกตัวใหญ่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งได้ปลาไหลตัวหนึ่ง ปรากฏว่าเป็นปลาไหลขนาดใหญ่ผิดปกติกว่าปลาไหลธรรมดา มีสีเผือก ทำให้ชาวบ้านแตกตื่นมาดูกัน

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านกินปลาไหลเผือกตัวนั้นจึงตายทั้งหมู่บ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พอกินเข้าไปปรากฏว่าทำให้มีอาการต่างๆ จนกระทั่งตายกันทั้งหมู่บ้าน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวบ้านเจอปลาไหลเผือกตัวใหญ่จึงแบ่งกันกิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่างช่วยกันชำแหละปลาไหลแล้วแบ่งกันไปกิน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปลาไหลเผือกบันดาลให้แผ่นดินถล่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...พอรุ่งเช้ามาดูก็พบว่าหนองน้ำนั้นได้กลายเป็นหนองน้ำที่ใหญ่และกว้าง...เป็นเพราะปลาไหลเผือก...บันดาลแผ่นดินให้ถล่ม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทุ่งกะโล้ จังหวัดอุทัยธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ถ้ำเขาพระยาพายเรือ

ตำนานหนึ่งเล่าว่าสมัยก่อนบริเวณด้านหน้าของภูเขาพระยาพายเรือมีแอ่งน้ำ และถ้ำขนาดใหญ่ เจ้าพระยาคนหนึ่งหนีความผิด เรื่องการลักลอบได้เสียกับนางสนมในวัง มาหลบซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ วันดีคืนดีจะออกมาพายเรือเล่นในแอ่งน้ำบริเวณหน้าปากถ้ำ ชาวบ้านได้เห็นเป็นประจำ ต่อมาเจ้าพระยาคนนี้ได้หายสาบสูญไป ชาวบ้านจึงเรียกถ้ำนั้นว่า ถ้ำพระยาพายเรือ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี)

ตาราง 78 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำเขาพระยาพายเรือ จังหวัดอุทัยธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เจ้าพระยาคนหนึ่งหนีความผิด เรื่องการลักลอบได้เสียกับนางสนมในวัง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	มาหลบซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ วันดีคืนดีจะออกมาพายเรือเล่นในแอ่งน้ำบริเวณหน้าปากถ้ำ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำเขาพระยาพายเรือ จังหวัดอุทัยธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่
   ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)
   จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าพระยาคนหนึ่งทำความผิด ดังปรากฏในข้อความว่า

   ...เจ้าพระยาคนหนึ่งหนีความผิด เรื่องการลักลอบได้เสียกับนางสนมในวัง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่
   การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้
   จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าพระยาคนนั้นจึงหนีมาอยู่ในถ้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

   ...มาหลบซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ วันดีคืนดีจะออกมาพายเรือเล่นในแอ่งน้ำบริเวณหน้าปากถ้ำ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำเขาพระยาพายเรือจังหวัดอุทัยธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

ตาราง 79 แสดงสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่นภาคกลาง

กรอบการวิเคราะห์	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**292**
1. **ความขัดแย้งกับตนเอง**	57
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น	120
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	64
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	56
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	57
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	58
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**281**
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	32
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	57
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	19
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	17
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	12
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	6
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	12
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	31
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	12
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	16
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม	0
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	7
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	23
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	8
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	28

ตำนานท้องถิ่นภาคใต้

จังหวัดกระบี่

อ่าวถ้ำพระนาง

เรื่องราวตามตำนานเริ่มต้นขึ้นจาก ครอบครัวตายมดึงต้องการมีลูกจึงไปวิงวอนขอให้พญานาคประทานลูกให้ พญานาคตอบตกลงแต่ก็ตั้งเงื่อนไขว่าหากครอบครัวตายมดึงมีลูกสาวจะต้องให้แต่งงานกับลูกชายของตน กาลต่อมาครอบครัวตายมดึงได้มีลูกสมความปรารถนาเป็นลูกสาวชื่อว่า "นาง" นางเติบโตขึ้นจนเกิดความรักตามประสาหนุ่มสาวกับลูกชายครอบครัวตาวาปราบชื่อว่า "บุญ" ในที่สุดครอบครัวตายมดึงและครอบครัวตาวาปราบจึงจำเป็นต้องจัดงานแต่งงานให้กับนางและบุญทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ เมื่อพญานาคได้ทราบข่าวก็โกรธแค้นที่ครอบครัวตายมดึงไม่รักษาสัญญาที่ว่าจะให้ลูกสาวแต่งงานกับลูกชายของตน ในวันงานแต่งงานพญานาคจึงจำแลงกายเป็นมนุษย์เข้าอาละวาดแย่งชิงตัวนาง ฤาษีซึ่งบำเพ็ญตบะอยู่ได้ออกมาห้ามปรามแต่ก็ไม่เป็นผล สุดท้ายฤาษีจึงสาปทุกอย่างให้กลายเป็นหิน เรือนหอกลายเป็น "ถ้ำพระนาง" ข้าวเหนียวกวนกลายเป็น "สุสานหอย" ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ กลายเป็น "เกาะหม้อ", "เกาะทัพ" และเกาะอื่น ๆ ในเขตใกล้เคียง ส่วนพญานาคได้กลายเป็น "เขาหางนาค" ในปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่)

ตาราง 80 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อ่าวถ้ำพระนาง จังหวัดกระบี่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ตายมดึงอยากมีลูก	2
	- ตายมดึงจึงจำเป็นต้องจัดงานแต่งงานให้กับนางและบุญทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ	
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เมื่อพญานาคได้ทราบข่าวก็โกรธแค้นที่ครอบครัวตายมดึงไม่รักษาสัญญา	1

ตาราง 80 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	สุดท้ายฤาษีจึงสาปทุกอย่างให้กลายเป็นหิน	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	พญานาคเข้าอาละวาดแย่งชิงตัวนาง	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม	ฤาษีซึ่งบำเพ็ญตบะอยู่ได้ออกมาห้ามปราม	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ไปวิงวอนขอให้พญานาคประทานลูกให้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อ่าวถ้ำพระนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือครอบครัวของตายมดึงอยากมีลูกจนเกิดความทุกข์จึงต้องไปขอลูกกับพญานาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครอบครัวตายมดึงต้องการมีลูกจึงไปวิงวอนขอให้พญานาคประทานลูกให้

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อลูกสาวตายมดึงไปรักกับชายอื่นเขาจำเป็นต้องจัดงานแต่งงานให้ทั้งๆ ที่ไม่ได้เต็มใจ เพราะเขาได้สัญญาไว้กับพญานาคก่อนแล้วจึงเท่ากับว่าเป็นการผิดสัญญาซึ่งทำให้ตายมดึงต้องมีความขัดแย้งในตัวเองดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดครอบครัวตายมดึงและครอบครัวตาวาปราบจึงจำเป็นต้องจัดงานแต่งงานให้กับนางและบุญทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตายมดึงให้ลูกสาวแต่งงานกับชายอื่น ทั้งๆ ที่ได้สัญญาไว้กับพญานาคซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ส่งผลให้ทั้งสองเกิดความขัดแย้งกันขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพญานาคได้ทราบข่าวก็โกรธแค้นที่ครอบครัวตายมดึงไม่รักษาสัญญา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อฤาษีได้ห้ามปรามไม่ให้ทุกคนต่อสู้กันแต่ไม่มีใครเชื่อฟังในที่สุดท่านก็เลยใช้ไสยศาสตร์สาปให้ทุกอย่างกลายเป็นหิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...สุดท้ายฤาษีจึงสาปทุกอย่างให้กลายเป็นหิน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพญานาคทราบว่าตายมดึงผิดสัญญาจึงโกรธมากและได้แปลงร่างเป็นคนเข้ามาอาละวาดในงานแต่งงาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญานาคเข้าอาละวาดแย่งชิงตัวนาง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นฤาษีซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความดี เมื่อเห็นเหตุการณ์ต่อสู้กันจึงเข้ามาไกล่เกลี่ยเพื่อให้ทุกคนประนีประนอมกันและเลิกต่อสู้กัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฤาษีซึ่งบำเพ็ญตบะอยู่ได้ออกมาห้ามปราม

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อครอบครัวของตายมดึงปรารถนาจะมีลูกแต่ไม่สามารถมีเองได้โดยธรรมชาติจึงหันไปพึ่งสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไปวิงวอนขอให้พญานาคประทานลูกให้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง อ่าวถ้ำพระนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และมีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ทวดโต๊ะหินขวาง

นานมาแล้วในจังหวัดกระบี่มีชายยากจนคนหนึ่งชื่อ สูเฉม มีอาชีพจับปลาในคลองกระบี่ใหญ่ (คลองใหญ่) สูเฉมทำมาหากินด้วยความขยันขันแข็งเรื่อยมา จนในที่สุดก็พบรักกับสาวงามนามว่า สูฝาย แต่เนื่องด้วยสูเฉมมีฐานะยากจนไม่มีเงินทองพอที่จะไปสู่ขอสาวคนรักได้ จึงได้เดินทางมาทำการบน ต่อศาล โต๊ะหินขวาง อันเป็นศาลเจ้าเล็กๆ ตั้งอยู่ริมคลองกระบี่ใหญ่ ซึ่งตรงกลางของคลองกระบี่ใหญ่นี้เองมีแนวหินดานพาดผ่านร่องน้ำจึงได้ชื่อตามลักษณะปรากฏว่าหินขวาง สูเฉมทำการบนบานต่อศาลโต๊ะหินขวางว่า ต้องการขอให้เจ้าที่ซึ่งก็คือ ทวดโต๊ะหินขวางทำการช่วยขอให้ตนนั้นจับปลาได้ในปริมาณมากๆ เพื่อจะได้นำไปขายได้เงินมาแต่งงานกับสาวคนรักได้ ในขณะเดียวกันนั้นเองลึกลงไปจนสุดก้นคลองอันเป็นวังน้ำลึกมีจระเข้น้อยใหญ่อาศัยอยู่หลายพันตัว ตัวที่เป็นเจ้าที่เจ้าวังดังกล่าวปรากฏกายในรูปลักษณ์ของจระเข้ใหญ่ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นทวดจระเข้ หรือจระเข้เจ้า เรียกว่า ทวดโต๊ะหินขวาง ซึ่งทวดโต๊ะหินขวางเองก็รับรู้ถึงแรงอธิษฐานของสูเฉมดี จึงนำพาบริวารนับได้หลายพันตัวช่วยกันไล่ต้อนปลา ในคลองกระบี่ใหญ่มารวมกันบริเวณโต๊ะหินขวาง ฝ่ายสูเฉมจึงตั้งจิตอธิษฐานต่อว่าหากปลาตัวใดถึงที่ตายแล้วก็ขอให้ว่ายขึ้นมาบนโต๊ะหินขวาง ในที่สุดสูเฉมก็สามารถตักปลาได้จนเต็มลำเรือเมื่อนำปลาไปขายแล้วสามารถมีเงินมากพอที่จะไปสู่ขอสาวคนรักได้ หลังจากนั้นผู้คนก็นิยมมาบนบานต่อศาลโต๊ะหินขวางกันอย่างแพร่หลาย (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่)

ตาราง 81 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดโต๊ะหินขวาง จังหวัดกระบี่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับตนเอง	- แต่เนื่องด้วยสูเฉมมีฐานะยากจน - ไม่มีเงินทองพอที่จะไปสู่ขอสาวคนรักได้	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	มาทำการบน ต่อศาลโต๊ะหินขวาง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดโต๊ะหินขวาง จังหวัดกระบี่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือสูเฉมเป็นชายหนุ่มคนหนึ่งที่มีฐานะยากจนแม้ว่าเขาจะเป็นคนขยันก็ตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...สูเฉมทำมาหากินด้วยความขยันขันแข็งเรื่อยมา

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อเขาพบรักกับสาวงามนางหนึ่ง แต่เขายากจนจึงไม่มีเงินไปสู่ขอสาวคนรักได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เนื่องด้วยสูเฉมมีฐานะยากจนไม่มีเงินทองพอที่จะไปสู่ขอสาวคนรักได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสูเฉมยากจน แม้จะขยันอย่างไรเขาก็ไม่มีเงินมาสู่ขอสาวคนรักได้ เขาจึงตัดสินใจแก้ปัญหาโดยการขอให้อำนาจจากสิ่งเหนือธรรมชาติช่วยเหลือโดยการไปบนต่อทวดโต๊ะหินขวาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เดินทางมาทำการบน ต่อศาลโต๊ะหินขวาง อันเป็นศาลเจ้าเล็กๆ ตั้งอยู่ริมคลองกระบี่ใหญ่

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดหินขวางจังหวัดกระบี่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง และมีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เขาขนาบน้ำ

เป็นชื่อภูเขาที่ตั้งขนาบสองฟากแม่น้ำกระบี่ (คลองกระบี่ใหญ่) ทางด้านหน้าตัวเมือง ถือเป็นสัญลักษณ์ประจำเมืองกระบี่ด้วย ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยงดงาม เป็นแหล่งที่เคยมีการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีพบเครื่องมือหิน เครื่องปั้นดินเผา โครงกระดูกและพระพิมพ์ดินดิบสมัยคุปตะ ทั้งนี้เพราะว่าเขาขนาบน้ำตั้งอยู่ตรงเส้นทางการเดินเรือ และเส้นทางเดินโบราณที่เข้าไปแหล่งโบราณคดีทับปริกหรือเดินทางต่อข้ามแหลมไปทางฝั่งตะวันออกก็ได้ เขาขนาบน้ำมีตำนานพื้นบ้านเล่ากันว่า นานมาแล้วเมื่อตรงนี้ เป็นเมืองเจ้าเมืองมีธิดาผู้สวยงามเป็นที่หมายปองของบรรดาชายหนุ่ม ทั้งหลาย ใครๆ ก็หมายปองที่จะได้ชมโฉมธิดาเจ้าเมืองให้จงได้ วันหนึ่งเกิดเหตุการณ์ปะทะกันขึ้น ระหว่างชายหนุ่มผู้หมายปองนางสองคน คนหนึ่งเป็นมนุษย์คนหนึ่งเป็นยักษ์ทั้งสองมาประจันหน้ากันคนละฝั่งน้ำ สำแดงฤทธิ์ชัดสาดอาวุธเข้าใส่กัน ในที่สุดก็ถูกอาวุธซึ่งกันและกันตายลงทั้งคู่ ศพของยักษ์และชายหนุ่มกลายเป็นภูเขาอยู่คนละ ฝั่งน้ำ อาวุธของมนุษย์เป็นดาบได้ปลิวไปไกลตกที่ตำบลหนึ่งซึ่งมีชื่อเรียกภายหลังว่า"บ้านกระบี่น้อย" ส่วนอาวุธของยักษ์ก็เป็นดาบเช่นกัน แต่โตและหนักกว่าก็ตกอยู่ที่นั่น ซึ่งเรียกกันต่อมาว่า "บ้านกระบี่ใหญ่" หลังจากนั้นมาเนิ่นนานเมื่อผู้คนเข้าไปหักร้างถางพงตั้งเป็นเมืองขึ้นแล้ว เขาขนาบน้ำเป็นประตูแรกที่นักท่องเที่ยวได้ชมความงามของถ้ำ บางท่านได้เล่าว่า เมื่อการขุดพบกระบี่ที่บ้าน นาหลวง ตำบลปกาไสใหม่ ๆ ได้นำมาเก็บไว้ในเขาขนาบน้ำซึ่งต่อมาได้หายไป และบางท่านก็บอกว่าได้นำดาบนั้นมาถวายต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยก่อนที่ยังไม่มีถนนชาวเรือมักจะแวะพักที่ถ้ำนี้เสมอและเล่ากันต่อมาว่าเคยมี "ตันหยง" คณะหนึ่งกลับจากงานแสดงผ่านมาพักที่ถ้ำนี้แล้วนอนหลับไปด้วยความอ่อนเพลียจนกระทั่งน้ำขึ้นท่วมปากถ้ำ หนีไม่ทันตายกันหมดทั้งคณะ คนเก่าแก่ยังเล่าขานกันว่าถ้าล่องเรือผ่านประตูผานี้ยามค่ำคืนในมิติที่เหมาะสม เคยได้ยิน

เสียงรำมะนาและเพลงตันหยงแว่วมาเสมอ ความจริงจะเป็นเช่นไรไม่มีใครยืนยัน นอกจากสองภูเขาที่ตั้งอยู่มาชั่วนิรันดร์กาล (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่)

ตาราง 82 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาขนาบน้ำ จังหวัดกระบี่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	บรรดาชายหนุ่มทั้งหลาย ใครๆ ก็หมายปองที่จะได้ชมโฉมธิดา	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	น้ำขึ้นท่วมปากถ้ำ	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	คนเก่าแก่ยังเล่าขานกันว่าถ้าล่องเรือผ่านประตูผานี้ยาม ค่ำคืนในมิติที่เหมาะสมเคยได้ยินเสียงรำมะนาและเพลงตันหยงแว่วมาเสมอ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	วันหนึ่งเกิดเหตุการณ์ปะทะกันขึ้น ระหว่างชายหนุ่มผู้หมายปองนางสองคน คนหนึ่งเป็นมนุษย์คนหนึ่งเป็นยักษ์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาขนาบน้ำ จังหวัดกระบี่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือธิดาของเจ้าเมืองมีสิริโฉมงดงามจึงเป็นที่หมายปองของชายหนุ่มทั้งหลาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...บรรดาชายหนุ่ม ทั้งหลาย ใครๆ ก็หมายปองที่จะได้ชมโฉมธิดา

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อคณะตันหยงเข้ามาพักในถ้ำแห่งนี้และหลับไป พอน้ำขึ้นและท่วมปากถ้ำจึงทำให้คณะตันหยงเสียชีวิตทั้งหมด ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนกระทั่งน้ำขึ้นท่วมปากถ้ำหนีไม่ทันตายกันหมดทั้งคณะ

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์เมื่อคณะตันหยงเสียชีวิตทั้งหมดต่อมาในยามคืนดีวันดีมีคนได้ยินเสียงเพลงตันหยงและเสียงรำมะนาแว่วมาเสมอ จึงเป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คนเก่าแก่ยังเล่าขานกันว่าถ้าล่องเรือผ่านประตูผานี้ยามค่ำคืนในมิติที่เหมาะสม เคยได้ยินเสียงรำมะนาและเพลงตันหยงแว่วมาเสมอ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์และยักษ์มาปะทะกันเพื่อชมโฉมพระธิดาจึงเกิดการต่อสู้กันขึ้นต่างก็สำแดงอิทธิฤทธิ์ใส่กันในที่สุดก็เสียชีวิตลงทั้งคู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งเกิดเหตุการณ์ปะทะกันขึ้น ระหว่างชายหนุ่มผู้หมายปองนางสองคน คนหนึ่งเป็นมนุษย์คนหนึ่งเป็นยักษ์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาขนาบน้ำ จังหวัดกระบี่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับ สิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และมีการแก้ไขปัญหาโดยใช้ วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดชุมพร

ตำนานพระขวาง

ตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า พระพุทธรูปองค์นี้ลอยตามน้ำมาจากพม่าจนมาติดขวางอยู่หน้าวัดร้างแห่งนี้ ชาวบ้านจึงใช้เชือกลากเพื่อนำไปไว้ในวัดแต่ลากไม่ขึ้น ตกกลางคืนพระองค์นี้ได้เข้าฝันชาวบ้านว่าให้สร้างที่อยู่ให้เรียบร้อยและเอาสายสิญจน์เจ็ดเส้นพันรอบองค์พระแล้วจะ

ขึ้นเอง วันรุ่งขึ้นจึงมีการปฏิบัติตามและสามารถนำพระขึ้นมาประดิษฐานได้ จึงมีการขนานนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า "พระขวาง" และเป็นที่มาของชื่อวัดด้วยเมื่อพระขวางเป็นพระพุทธรูปประจำวัดแล้ว ปรากฏเหตุการณ์ประหลาดกล่าวคือ พระและสามเณรในวัดค่อย ๆ หายไปเรื่อย ๆ ซึ่งสร้างความประหลาดใจให้แก่ชาวบ้านและพระภิกษุในวัดเป็นอย่างยิ่ง จนตกกลางคืนวันหนึ่งมีชาวบ้านแอบดูพระพุทธรูปองค์นี้และพบเห็นพระกินเด็กและสามเณร จึงนำความไปแจ้งต่อเจ้าอาวาสวัด เจ้าอาวาสจึงใช้ยันต์ปิดไว้และได้นำ "ปรอท" ซึ่งบรรจุอยู่ในองค์พระออก นับแต่นั้นเป็นต้นมาก็ไม่ปรากฏว่ามีใครหายไปอีกเลย (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชุมพร)

ตาราง 83 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไข**ปัญหา**ในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพระขวาง จังหวัดชุมพร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	พระพุทธรูปองค์นี้ลอยตามน้ำมาจากพม่าจนมาติดขวางอยู่หน้าวัดร้างแห่งนี้	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ชาวบ้านจึงใช้เชือกลากเพื่อนำไปไว้ในวัดแต่ลากไม่ขึ้น - ปรากฏเหตุการณ์ประหลาดกล่าวคือ พระและสามเณรในวัดค่อย ๆ หายไปเรื่อย ๆ	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	เจ้าอาวาสจึงใช้ยันต์ปิดไว้และได้นำ "ปรอท" ซึ่งบรรจุอยู่ในองค์พระออก	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ชาวบ้านจึงใช้เชือกลากเพื่อนำไปไว้ในวัดแต่ลากไม่ขึ้น	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	มีชาวบ้านแอบดูพระพุทธรูปองค์นี้และพบเห็นพระกินเด็กและสามเณร	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ตกกลางคืนพระองค์นี้ได้เข้าฝันชาวบ้านว่าให้สร้างที่อยู่ให้เรียบร้อยและเอาสายสิญจน์เจ็ดเส้นพันรอบองค์พระแล้วจะขึ้นเอง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระขวาง จังหวัดชุมพร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือมีพระพุทธรูปลอยตามน้ำมาและมาติดอยู่ที่หน้าวัดร้างแห่งหนึ่ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระพุทธรูปองค์นี้ลอยตามน้ำมาจากพม่าจนมาติดขวางอยู่หน้าวัดร้างแห่งนี้

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านช่วยกันดึงพระพุทธรูปนี้ให้ขึ้นจากน้ำแต่ก็ไม่สามารถทำได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านจึงใช้เชือกลากเพื่อนำไปไว้ในวัดแต่ลากไม่ขึ้น

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อนำพระพุทธรูปนี้มาไว้ประจำที่วัดแล้วปรากฏว่ามีพระและสามเณรหายไปอย่างไร้ร่องรอย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปรากฏเหตุการณ์ประหลาดกล่าวคือ พระและสามเณรในวัดค่อย ๆ หายไปเรื่อย ๆ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อรู้ความจริงว่าพระพุทธรูปนั้นกินคนเจ้าอาวาสจึงใช้ไสยศาสตร์แก้ปัญหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าอาวาสจึงใช้ยันต์ปิดไว้และได้นำ "ปรอท" ซึ่งบรรจุอยู่ในองค์พระออก

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นชาวบ้านช่วยกันดึงพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำโดยใช้กำลังของพวกเขาเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านจึงใช้เชือกลากเพื่อนำไปไว้ในวัดแต่ลากไม่ขึ้น

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นชาวบ้านแอบดูพระพุทธรูปนั้นจึงรู้ความจริง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านแอบดูพระพุทธรูปองค์นี้และพบเห็นพระกินเด็กและสามเณร

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อชาวบ้านไม่สามารถลากพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำได้พอตกกลางคืนก็ฝัน และเมื่อทำตามฝันก็สามารถนำพระพุทธรูปนั้นขึ้นมาได้ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตกกลางคืนพระองค์นี้ได้เข้าฝันชาวบ้านว่าให้สร้างที่อยู่ให้เรียบร้อยและเอาสายสิญจน์เจ็ดเส้นพันรอบองค์พระแล้วจะขึ้นเอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพระขวาง จังหวัดชุมพร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้งใช้การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

สะพานท่านางสังข์

อยู่ที่ถนนสายปากน้ำ ชุมพร อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร สะพานท่านางสังข์มีตำนานมาก่อนก็คือมีสามีภรรยาคู่หนึ่งอาศัยอยู่ริมน้ำ ทั้งคู่รักกันมากจนมาวันหนึ่งนางสังข์ผู้เป็นภรรยาก็เจ็บท้องคลอดลูกตอนเวลาดึก สามีจึงรีบไปตามหมอตำแยมาทำคลอด และให้เพื่อนบ้านใกล้เคียงช่วยต้มน้ำร้อนและเตรียมยาไว้ให้ ในขณะที่สามีเดินทางไปตามหมออย่างรวดเร็วนั้นก็ต้องผ่านคลองที่มีน้ำเชี่ยวเขาก็เลยต้องว่ายน้ำข้ามคลองเพื่อไปตามหมอแต่โชคร้ายเขาถูกน้ำพัดแล้วจมหายไป วันต่อมามีคนได้พบศพของสามีของนางสังข์ก็ได้แจ้งให้ทุกคนรู้ เมื่อนางสังข์ทราบข่าวก็เสียใจมากและรอคอยวันที่จะได้พบกับสามีเธอ ก่อนตายเธอได้บอกไว้ว่าให้นำบ้านและสิ่งของๆ เธอไปจำนำและเอาเงินไปสร้างสะพานเพราะเธอไม่อยากให้ใครต้องประสบเคราะห์ร้าย

อย่างนี้ ชาวบ้านจึงทำตามที่นางบอกแล้วตั้งชื่อสะพานว่า "สะพานท่านางสังข์" จนมาถึงปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชุมพร)

ตาราง 84 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สะพานท่านางสังข์ จังหวัดชุมพร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- จนมาวันหนึ่งนางสังข์ผู้เป็นภรรยาก็เจ็บท้องคลอด - เมื่อนางสังข์ทราบข่าวก็เสียใจมาก	2
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ในขณะที่สามีเดินทางไปตามหมออย่างรวดเร็วนั้นก็ต้องผ่านคลองที่มีน้ำเชี่ยวเขาก็เลยต้องว่ายน้ำข้ามคลองเพื่อไปตามหมอแต่โชคร้ายเขาถูกน้ำพัดแล้วจมหายไป	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	และเอาเงินไปสร้างสะพานเพราะเธอไม่อยากให้ใครต้องประสบเคราะห์ร้ายอย่างนี้ ชาวบ้านจึงทำตามที่นางบอกแล้วตั้งชื่อสะพานว่า "สะพานท่านางสังข์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สะพานท่านางสังข์ จังหวัดชุมพร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือนางสังข์เจ็บท้องคลอดลูกตอนกลางคืน ซึ่งเป็นประเด็นความขัดแย้งกับตัวเองเพราะนางมีความเจ็บปวด ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนมาวันหนึ่งนางสังข์ผู้เป็นภรรยาก็เจ็บท้องคลอด

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อสามีออกไปตามหมอตอนดึกคืนนั้น เขาถูกกระแสน้ำพัดจมหายไปและมีคนพบศพในเวลาต่อมาทำให้นางสังข์มีความเสียใจมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อนางสังข์ทราบข่าวก็เสียใจมาก

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสามีออกไปตามหมอในตอนดึกนั้นและต้องว่ายน้ำข้ามคลองที่มีกระแสน้ำเชี่ยวอีกทั้งยังเป็นเวลากลางคืนเขาจึงไม่สามารถว่ายน้ำข้ามคลองนั้นไปได้และต้องเสียชีวิตในที่สุด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในขณะที่สามีเดินทางไปตามหมออย่างรวดเร็วนั้นก็ต้องผ่านคลองที่มีน้ำเชี่ยว เขาก็เลยต้องว่ายน้ำข้ามคลองเพื่อไปตามหมอแต่โชคร้ายเขาถูกน้ำพัดแล้วจมหายไป

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสามีเสียชีวิตเพราะต้องว่ายน้ำข้ามคลองนั้นทำให้นางสังข์เสียใจมากจึงเอาทรัพย์สินไปจำนำเพื่อนำเงินมาสร้างสะพานเพราะต้องการทำบุญให้สามีและไม่อยากให้ใครต้องมารับเคราะห์เหมือนกับสามีของตนอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...และเอาเงินไปสร้างสะพานเพราะเธอไม่อยากให้ใครต้องประสบเคราะห์ร้ายอย่างนี้ ชาวบ้านจึงทำตามที่นางบอกแล้วตั้งชื่อสะพานว่า สะพานท่านางสังข์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง สะพานท่านางสังข์ จังหวัดชุมพร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และมีการแก้ไขปัญหาโดยใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

เมืองสวี

ณ ท้องที่อำเภอสวีนี้ ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา มีตำนานเก่าของวัดพระธาตุกาวี ที่รับรู้ต่อกันมา ในพื้นบ้านพื้นเมืองอันเป็นที่รู้จักกันทั่ว ๆไปว่า เมื่อครั้งหนึ่งนานมาแล้วพระเจ้าศรีธรรมโศกราช

องค์หนึ่งกับพระมเหสีพากองทัพไพร่พลกลับจากการทำสงคราม มาหยุดพักแรมที่วัดร้างแห่งหนึ่ง ซึ่งมีสิ่งก่อสร้างปรักหักพัง มีอยู่แต่กองอิฐดินเผาเกลื่อนกลาดทับถมกันอยู่ ในระหว่างที่เหล่าทหารบางคนจัดสร้างที่พัก บางคนจัดการหุงหาอาหารกันตามหน้าที่ ก็มีกาฝูงหนึ่งพากันบินมาจับกลุ่มที่ซากอิฐดินเผาซึ่งเหลืออยู่จากการหักพังทำลายแล้วพากันวีปีกและส่งเสียงร้องขึ้นพร้อม ๆ กัน ราวกับเป็นการนัดหมายกันมาเสียงอู่ฉาวเจี๊ยวจ๊าวลั่นไปหมด และเมื่อทหารไล่มันไปมันก็พากันบินหนีไป แต่ไม่นานมันก็กลับมาที่เก่าอีก แล้วพวกมันก็พากันร้องวีปีกเช่นเดิม พวกทหารไล่มันอีก มันก็หนีไปอีก แล้วมันก็กลับมาใหม่ กระทำเหมือนที่แล้วหลายครั้งหลายหน ไม่ยอมแพ้ต่อการขับไล่ของทหาร ความทราบถึงพระเจ้าศรีธรรมโศกราชกับพระมเหสี เป็นเรื่องหนึ่งที่ให้เกิดความสนพระทัยขึ้น จึงเสด็จไปทอดพระเนตร แล้วทรงรับสั่งให้ทหารรื้ออิฐปูนที่ปรักหักพังออก ก็พบองค์พระเจดีย์ใหญ่ยังเหลืออยู่ท่อนหนึ่ง และเมื่อทหารทำการรื้อต่อไป ก็ได้พบผอบทองสีสุกใสอยู่ในพระเจดีย์ร้างนั้น จึงนำถวายท้าวเธอทรงเปิดผอบดู พบพระธาตุสถิตอยู่ในผอบนั้น จึงรับสั่งให้นายทัพนายกองทำการซ่อมสร้างสถาปนาพระเจดีย์องค์นั้นขึ้นใหม่จนสำเร็จ แล้วท้าวเธอนำเอาพระบรมธาตุในผอบทองนั้นเข้าบรรจุประดิษฐานไว้เช่นเดิม แล้วจัดให้มีการมหรสพสมโภชทำบุญเป็นการใหญ่ฉลอง 7 วัน 7 คืน แล้วพระราชทานชื่อว่า พระบรมธาตุกาวีปีก ต่อมาคำว่าปีกหายไป คงเหลือแต่พระบรมธาตุกาวี ต่อมาบัดนี้เรียกกันว่า พระธาตุสวี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชุมพร)

ตาราง 85 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองสวี จังหวัดชุมพร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ก็มีกาฝูงหนึ่งพากันบินมาจับกลุ่มที่ซากอิฐดินเผาซึ่งเหลืออยู่จากการหักพังทำลายแล้วพากันวีปีกและส่งเสียงร้องขึ้นพร้อม ๆ กัน, แล้วพวกมันก็พากันร้องวีปีกเช่นเดิม	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ซึ่งมีสิ่งก่อสร้างปรักหักพัง มีอยู่แต่กองอิฐดินเผาเกลื่อนกลาดทับถมกันอยู่	1

ตาราง 85 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	พวกทหารไล่มันอีก มันก็หนีไปอีก แล้วมันก็กลับมาใหม่	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	จึงเสด็จไปทอดพระเนตร แล้วทรงรับสั่งให้ทหารรื้ออิฐปูนที่ปรักหักพังออกก็พบองค์พระเจดีย์ใหญ่ยังเหลืออยู่ท่อนหนึ่ง และเมื่อทหารทำการรื้อต่อไป ก็ได้พบผอบทองสีสุกใส	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองสวี จังหวัด ชุมพร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีกาฝูงหนึ่งบินมาร้องอยู่เหนือซากปรักหักพังซึ่งสร้าง ความรำคาญให้แก่หมู่ทหาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีกาฝูงหนึ่งพากันบินมาจับกลุ่มที่ซากอิฐดินเผาซึ่งเหลืออยู่จากการหักพังทำลายแล้วพากันวีปีกและส่งเสียงร้องขึ้นพร้อม ๆ กัน, แล้วพวกมันก็พากันร้องวีปีกเช่นเดิม

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราชกับพระมเหสีพากองทัพไพร่พลกลับจากการทำสงครามมาพักแรมที่วัดร้างแห่งหนึ่งและต้องพบกับซากปรักหักพังของสิ่งก่อสร้างจึงทำให้การแวะพักในครั้งนี้ไม่สะดวกนัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งมีสิ่งก่อสร้างปรักหักพัง มีอยู่แต่กองอิฐดินเผาเกลื่อนกลาดทับถมกันอยู่

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีกามาร้องรบกวนทหารเหล่านั้นก็ไล่มันไปดังปรากฏในข้อความว่า

...พวกทหารไล่มันอีก มันก็หนีไปอีก แล้วมันก็กลับมาใหม่

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือหลังจากที่เหล่าทหารพยายามไล่กาฝูงนั้นไปแล้วมันก็กลับมาใหม่หลายครั้งจนทราบไปถึงพระเจ้าศรีธรรมโศกราชกับพระมเหสี พระองค์จึงสั่งให้รื้อซากปรักหักพังนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเสด็จไปทอดพระเนตร แล้วทรงรับสั่งให้ทหารรื้ออิฐปูนที่ปรักหักพังออกก็พบองค์พระเจดีย์ใหญ่ยังเหลืออยู่ท่อนหนึ่ง และเมื่อทหารทำการรื้อต่อไป ก็ได้พบผอบทองสีสุกใส

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองสวี จังหวัด ชุมพร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และมีการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดตรัง

หาดเจ้าไหม

ในครั้งที่โต๊ะฮ้าหวาหรือโต๊ะปังกะหวาเป็นเจ้าเมืองปกครองเกาะลิบงอยู่นั้น ฝ่ายที่บ้านทุ่งค่ายหมู่บ้านในตำบลบางสัก อำเภอกันตัง ก็มีพระยางอกเขี้ยวเป็นเจ้าเมืองปกครองอยู่ เจ้าเมืองทั้งสองนี้สนิทสนมกันมากต่อมามีเจ้าไหมซึ่งเป็นคนจีน คุมเรือสำเภาเข้ามาค้าขายกับ เกาะลิบง เกิดชอบทำเลที่ตั้งของเมืองทั้งสอง จึงขออนุญาตต่อโต๊ะฮ้าหวาตั้งบ้านเรือนขึ้นสำหรับเป็นท่าเรือค้าขายอยู่มาวันหนึ่งเจ้าไหมเกิดความทะเยอทะยานอยากจะเป็นใหญ่ในแถบนี้แต่เพียงผู้เดียว จึงไปยุยงพระยางอกเขี้ยวให้เข้าใจผิดกับโต๊ะฮ้าหวา แต่ไม่มีใครสามารถเอาแพ้ชนะกันได้ ข่าวทราบไปถึงโต๊ะละหมัย ซึ่งเป็นที่พระยางอกเขี้ยวและโต๊ะฮ้าหวาเคารพนับถือมาก โต๊ะละหมัยเดินทางมาเจรจาให้ทั้งสองยุติสงคราม ทำให้เจ้าไหมไม่พอใจและประกาศไม่ยอมเลิกการสู้รบกับ

โต๊ะฮ้าหวา โต๊ะละหมัยโกรธมาก สาปให้เจ้าไหมกลายเป็นหิน ซากของเจ้าไหมกลายเป็นภูเขาที่เรียกว่า เขาเจ้าไหม ส่วนชื่อบ้านทุ่งค่ายมาจากที่ตั้งค่ายของพระยางอกเขี้ยวฝ่ายโต๊ะฮ้าหวากับพระยางอกเขี้ยว โต๊ะละหมัยให้ตกลงเป็นมิตรกัน และยังยกแผ่นดินทั้งหมดในแถบนี้ให้เป็นเขตปกครองของโต๊ะฮ้าหวาอีกด้วย โต๊ะฮ้าหวาจึงใช้เท้าถีบผนังถ้ำเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของแผ่นดิน ถ้าในเรื่องนี้คือถ้ำเขาโต๊ะแนะซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในคลอง เจ้าไหม ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง มีรอยที่ผนังถ้ำเหมือนรอยเท้า เชื่อกันว่าเป็นรอยเท้า โต๊ะฮ้าหวา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตรัง)

ตาราง 86 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไข**ปัญหา**ในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	อยู่มาวันหนึ่งเจ้าไหมเกิดความทะเยอทะยานอยากจะเป็นใหญ่ในแถบนี้แต่เพียง ผู้เดียว	1
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	จึงไปยุยงพระยางอกเขี้ยวให้เข้าใจผิดกับโต๊ะฮ้าหวา	1
3. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	โต๊ะละหมัยโกรธมาก สาปให้เจ้าไหมกลายเป็นหินซากของเจ้าไหมกลายเป็นภูเขาที่เรียกว่า เขาเจ้าไหม	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ฝ่ายโต๊ะฮ้าหวากับพระยางอกเขี้ยว โต๊ะละหมัยให้ตกลงเป็นมิตรกัน และยังยกแผ่นดินทั้งหมดในแถบนี้ให้เป็นเขตปกครองของโต๊ะฮ้าหวาอีกด้วย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	โต๊ะละหมัยเดินทางมาเจรจาให้ทั้งสองยุติสงคราม	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	จึงไปยุยงพระยางอกเขี้ยวให้เข้าใจผิดกับ โต๊ะฮ้าหวา	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	สาปให้เจ้าไหมกลายเป็นหิน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าไหมได้มาขออาศัยอยู่ที่ถิ่นนี้แต่ต่อมาเกิดความทะเยอทะยานอยากจะเป็นใหญ่แต่ผู้เดียวทั้งๆ ที่คนอยู่ก่อนนั้นมีพระคุณกับเขาจึงเกิดความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...อยู่มาวันหนึ่งเจ้าไหมเกิดความทะเยอทะยานอยากจะเป็นใหญ่ในแถบนี้แต่เพียงผู้เดียว

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าไหมคิดจะเป็นใหญ่แต่เพียงผู้เดียวในแถบนี้จึงไปยุยงพระยางอกเขี้ยวให้เข้าใจผิดต่อโต๊ะฮ้าหวา เพื่อให้เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงไปยุยงพระยางอกเขี้ยวให้เข้าใจผิดกับโต๊ะฮ้าหวา

1.3 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลังจากเจ้าไหมยุยงพระยางอกเขี้ยวแล้ว ทำให้โต๊ะละหมัยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกแต่เป็นบุคคลที่พระยางอกเขี้ยวและโต๊ะฮ้าหวามีความเกรงใจทนไม่ได้ที่เกิดเหตุการณ์เช่นจึงเข้ามาไกล่เกลี่ย ซึ่งถือว่าเป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...โต๊ะละหมัยโกรธมาก สาปให้เจ้าไหมกลายเป็นหินซากของเจ้าไหมกลายเป็นภูเขาที่เรียกว่า เขาเจ้าไหม

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ เมื่อโต๊ะละหมัยมาช่วยให้พระยางอกเขี้ยวและโต๊ะฮ้าหวาเข้าใจกันหลังถูกเจ้าไหมยุยง และเขาได้กำจัดเจ้าไหมโดยสาปให้กลายเป็นหินแล้ว ทั้งสองสำนึกในบุญคุณจึงยกแผ่นดินให้เขาปกครองซึ่งเป็นการให้รางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายโต๊ะฮ้าหวากับพระยางอกเขี้ยว โต๊ะละหมัยให้ตกลงเป็นมิตรกัน และยังยกแผ่นดินทั้งหมดในแถบนี้ให้เป็นเขตปกครองของโต๊ะฮ้าหวาอีกด้วย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยางอกเขี้ยวและโต๊ะฮ้าหวาทะเลาะกันโดยถูกยุยงจากเจ้าไหม โต๊ะละหมัยได้เข้ามาเพื่อให้ทั้งสองยุติสงครามกัน และในที่สุดก็กำจัดเจ้าไหมได้โดยการเจรจาให้ทั้งสองเข้าใจกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...โต๊ะละหมัยเดินทางมาเจรจาให้ทั้งสองยุติสงคราม

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าไหมมีความทะเยอทะยานอยากเป็นใหญ่แต่เพียงผู้เดียวในแถบนี้จึงออกอุบายให้พระยางอกเขี้ยวและโต๊ะฮ้าหวาทะเลาะกัน โดยการไปยุงยงพระยางอกเขี้ยว ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงไปยุยงพระยางอกเขี้ยวให้เข้าใจผิดกับโต๊ะฮ้าหวา

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโต๊ะละหมัยเดินทางมาเจรจาเพื่อให้พระยางอกเขี้ยวและโต๊ะฮ้าหวายุติสงครามกันทำให้เจ้าไหมโกรธและไม่ยอมยุติสงครามนี้โต๊ะละหมัยจึงสาปให้เขากลายเป็นหินซึ่งใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สาปให้เจ้าไหมกลายเป็นหิน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง หาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้งและมีการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ตาหมอเหลียนกับศรีนังกรี

ครั้งหนึ่งมีช้างสำคัญของเจ้าเมืองชื่อช้างราชา หายไป เจ้าเมืองเรียกควาญช้างชื่อตาหมอเหลียนให้ตามหาช้างกลับคืนให้ได้ ถ้าไม่ได้จะถูกลงโทษประหารตาหมอเหลียนแกะรอยช้างราชามาแรมเดือน จนไปถึงที่บ้านนาในร่อน ตำบลปะเหลียน ซึ่งมีครอบครัวหนึ่งอาชีพทำนาเลี้ยงควายฝูง หัวหน้าครอบครัวชื่อศรีนังกรี ตาหมอเหลียนมาพบศรีนังกรีกำลังไล่ควายเหยียบนาจึงถามว่าเห็นช้างผ่านมาทางนี้บ้างไหม ศรีนังกรีไม่ตอบคำถาม แม้ว่าจะถามซ้ำอีกหลายครั้งก็ยังไม่ตอบ ตาหมอเหลียนเริ่มโมโหจึงปักตะขอช้างลงบนคันนา แล้วขึ้นนั่งบนปลายตะขอเป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ข่มขวัญ ศรีนังกรีเห็นดังนั้นก็ใช้ไม้หมกไล่ควาย (ไม้เรียว) ปักลงแล้วขึ้นนั่งบนปลายไม้บ้าง เมื่อเป็นเช่นนั้นทั้งสองก็รู้เชิงกันว่าต่างฝ่ายต่างมีอาคมแก่กล้า จึงสัญญาเป็นมิตรกัน จากนั้นตาหมอเหลียนก็แกะรอยตามช้างราชาต่อไปจนถึงทางน้ำแยกเป็นสองแพร่งชื่อว่าลำปลอก แล้วแยกไปทางหนึ่งจึงได้พบช้างราชานอนอยู่ในพรุใหญ่ ตาหมอเหลียนจะเรียกร้องอ้อนวอนหรือใช้คาถาอาคมอย่างไรช้างก็ไม่ยอมขึ้นจากพรุ จึงตัดสินใจกระโดดขึ้นนั่งคร่อมหลังช้างชักมีดหมอออกมากระหน่ำแทง และผ่าท้องจนช้างราชาขาดใจตายอยู่ในพรุ เมื่อฆ่าช้างตายแล้วตาหมอเหลียนก็ไม่กลับบ้านเดิมเพราะรู้ว่าจะต้องถูกโทษประหารชีวิต จึงปักหลักตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้บ้านศรีนังกรีเพื่อนเกลอ สถานที่ตามตำนานนี้อยู่ในตำบลปะเหลียน ทำให้เข้าใจกันว่าชื่อบ้านปะเหลียนมาจากชื่อตาหมอเหลียน ที่เรียกว่า ปะ แปลว่า พ่อ เป็นภาษาที่ใช้ในกลุ่มมุสลิม แสดงว่าตาหมอเหลียนเป็นที่เคารพนับถือเหมือนพ่อของกลุ่มคนแถบนั้น ส่วนพรุที่ช้างตายต่อมาได้ชื่อว่าพรุราชา ตามชื่อช้างศรีนังกรีและตาหมอเหลียนมีสัญญาต่อกันว่า ถ้าศรีนังกรีตายให้ฝังศพไว้ทางต้นน้ำเหนือจากบ้านตาหมอเหลียน เพราะศรีนังกรีเป็นมุสลิมเกรงว่าจะมีการนำเนื้อหมูมาล้างในลำคลองให้แปดเปื้อนถึงที่ฝังศพได้ เมื่อตาหมอเหลียนตายก็ฝังศพไว้ทางใต้ของลำน้ำ ปัจจุบันยังมีสถานที่ซึ่งชาวบ้านกล่าวว่าเป็นเปรว หรือที่ฝังศพของทั้งสองรวมทั้งพรุราชาอยู่ในบริเวณตำบลปะเหลียน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตรัง)

ตาราง 87 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตาหมอเหลียนกับศรีนังกรี จังหวัดตรัง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	3
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ครั้งหนึ่งมีช้างสำคัญของเจ้าเมืองชื่อช้างราชาหายไป เจ้าเมืองให้ตาหมอเหลียนให้ตามหาช้างกลับคืนให้ได้ ถ้าไม่ได้จะถูกลงโทษประหาร - ตาหมอเหลียนจะเรียกร้องอ้อนวอนหรือใช้คาถาอาคมอย่างไรช้างก็ไม่ยอมขึ้นจากพรุ	2
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ศรีนังกรีไม่ตอบคำถาม แม้ว่าจะถามซ้ำอีกหลายครั้งก็ยังไม่ตอบ ตาหมอเหลียนเริ่มโมโหจึงปักตะขอช้างลงบนคันนา	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงตัดสินใจกระโดดขึ้นนั่งคร่อมหลังช้าง ชักมีดหมอออกมากระหน่ำแทงและผ่าท้องจนช้างราชาขาดใจตายอยู่ในพรุ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	เมื่อฆ่าช้างตายแล้ว ตาหมอเหลียนก็ไม่กลับบ้านเดิม เพราะรู้ว่าจะต้องถูกโทษประหารชีวิต จึงปักหลักตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้บ้านศรีนังกรีเพื่อนเกลอ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	- หรือใช้คาถาอาคมอย่างไรช้างก็ไม่ยอมขึ้น จากพรุ - ปักตะขอช้างลงบนคันนา แล้วขึ้นนั่งบนปลายตะขอ **เป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ข่มขวัญ ศรีนังกรีเห็นดังนั้น ก็ใช้ไม้หมกไล่ควาย (ไม้เรียว) ปักลงแล้วขึ้นนั่งบนปลายไม้บ้าง เมื่อเป็นเช่นนั้นทั้งสองก็รู้เชิงกันว่าต่างฝ่ายต่างมีอาคมแก่กล้าจึงสัญญาเป็นมิตรกัน**	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตาหมอเหลียนกับศรีนังกรี จังหวัดตรัง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อช้างของเจ้าเมืองหายไปได้ใช้ให้ตาหมอเหลียนซึ่งเป็นควาญช้างออกติดตามหากหาไม่พบเขาจะต้องถูกลงโทษซึ่งถือว่าเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้งหนึ่งมีช้างสำคัญของเจ้าเมืองชื่อช้างราชา หายไปเจ้าเมืองให้ตาหมอเหลียนให้ตามหาช้างกลับคืนให้ได้ ถ้าไม่ได้จะถูกลงโทษประหาร

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อตาหมอเหลียนเจอช้างแล้วเขาพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ช้างขึ้นมาจากพรุแต่ช้างก็ไม่ยอมขึ้นมา ช้างเป็นสัตว์ของเจ้าเมืองซึ่งเป็นเจ้านายของตาหมอเหลียนดังนั้นจึงถือว่าเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาหมอเหลียนจะเรียกร้องอ้อนวอนหรือใช้คาถาอาคมอย่างไรช้างก็ไม่ยอมขึ้นจากพรุ

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตาหมอเหลียนออกตามหาช้างและพบกับศรีนังกรีเขาถามอย่างไรศรีนังกรีไม่ยอมตอบตาหมอเหลียนจึงโมโห ศรีนังกรี เป็นบุคคลที่ตาหมอเหลียนพึ่งมาพบจึงถือว่าเป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ศรีนังกรีไม่ตอบคำถาม แม้ว่าจะถามซ้ำอีกหลายครั้งก็ยังไม่ตอบ ตาหมอเหลียนเริ่มโมโหจึงปักตะขอช้างลงบนคันนา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตาหมอเหลียนใช้วิธีการต่างๆ เพื่อให้ช้างขึ้นมาจากพรุแต่มันก็ไม่ยอมขึ้นมาในที่สุดเขาจึงฆ่ามันตาย เป็นการแก้ปัญหาที่ลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตัดสินใจกระโดดขึ้นนั่งคร่อมหลังช้าง ชักมีดหมอออกมากระหน่ำแทงและผ่าท้องจนช้างราชาขาดใจตายอยู่ในพรุ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตาหมอเหลียนฆ่าช้างตายแล้วเขาก็ไม่กลับไปบ้านเดิมอีกเพราะรู้ว่าจะต้องถูกลงโทษอย่างแน่นอนจึงแก้ปัญหาโดยการพึ่งตนเองและผู้อื่นคือตั้งหลักอยู่ที่นี่กับศรีนังกรีเพื่อนใหม่ของเขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อฆ่าช้างตายแล้ว ตาหมอเหลียนก็ไม่กลับบ้านเดิมเพราะรู้ว่าจะต้องถูกโทษประหารชีวิต จึงปักหลักตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้บ้านศรีนังกรีเพื่อนเกลอ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อตาหมอเหลียนเจอช้างแต่มันไม่ยอมขึ้นมาจากพรุเขาก็ใช้คาถาอาคมเพื่อให้ช้างขึ้นมาจากพรุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หรือใช้คาถาอาคมอย่างไรช้างก็ไม่ยอมขึ้นจากพรุ

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อตาหมอเหลียนเจอกับศรีนังกรีในครั้งแรกนั้นศรีนังกรีไม่ยอมพูดด้วย เขาจึงแก้ปัญหาโดยการแสดงอิทธิฤทธิ์ และศรีนังกรี ก็แสดงอิทธิฤทธิ์เช่นกันจึงถือว่าเป็นการแก้ปัญหาโดยใช้ ไสยศาสตร์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปักตะขอช้างลงบนคันนา แล้วขึ้นนั่งบนปลายตะขอเป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ข่มขวัญ ศรีนังกรีเห็นดังนั้นก็ใช้ไม้หมกไล่ควาย (ไม้เรียว) ปักลงแล้วขึ้นนั่งบนปลายไม้บ้าง เมื่อเป็นเช่นนั้นทั้งสองก็รู้เชิงกันว่าต่างฝ่ายต่างมีอาคมแก่กล้า จึงสัญญาเป็นมิตรกัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องตาหมอเหลียนกับศรีนังกรี จังหวัดตรัง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และ การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 2 ครั้ง

บ้านพระม่วง

บ้านพระม่วงเป็นหมู่บ้านหนึ่งบริเวณปากแม่น้ำตรังในเขตตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง มีสำเภาวานิชย์จีนลำหนึ่งจากเกาะปีนังมาค้าขายในบริเวณดังกล่าว นายสำเภาได้ขอลูกชายตายายยากจนคู่หนึ่งไปเป็นบุตรบุญธรรมจนผ่านร้อนผ่านฝนมาได้ 20 ฤดูกาล เด็กนั้นก็เจริญเติบโตเป็นหนุ่มและได้ชอบพอกับลูกสาวนายสำเภาจึงได้แต่งงานกันและเป็นนายสำเภาแทน เรือสำเภานี้ได้กลับมาค้าขายอีกครั้งที่บ้านพระม่วง ครั้นพอตายายพ่อแม่ตัวจริงรู้ข่าวเข้าก็ดีใจหวังจะไปเยี่ยมลูกชายให้สมดังคิดถึงด้วยเพราะความยากจนที่แม้แต่เสื้อผ้าที่ใส่ยังขาดรุ่งริ่งจึงถือเอามะม่วงสุกลูกหนึ่งไปฝากแต่ก็ถูกลูกชายให้ลูกเรือออกมาขับไล่ไสส่งเพราะอับอายที่พ่อแม่ยากจน จนไม่อาจยอมรับได้ และอีกอย่างการเดินทางมาพระม่วงในครั้งนี้เขาได้พาภรรยาซึ่งตั้งท้องอยู่ด้วย ด้วยกลัวว่าความลับจะถูกเปิดเผยและเป็นที่รังเกียจของภรรยาตัวเอง เมื่อได้มารู้ข่าวว่าพ่อแม่ที่แท้จริงเป็นชาวประมงจนๆ เขาจึงสั่งให้ลูกเรือหันหัวเรือกลับออกสู่ทะเลอันดามัน สองตายายได้แต่ยืนตะลึงงงันกับการกระทำของลูกจนมะม่วงหลุดหล่นจากมือยายและด้วยความโมโหของผู้เป็นพ่อจึงได้ผูดคำสาปแช่งลูกชายให้ประสบแก่ความหายนะ เมื่อเรือลำนั้นออกไปขอให้เจอพายุให้อับปางจนกระทั่งเรือสำเภาแล่นมาถึงบริเวณเกาะเภตรา ในปัจจุบันคลื่นลมทะเลปั่นป่วนและได้ซัดจนเรือสำเภาลำนั้นแตกอับปางตรงบริเวณเกาะ ที่มีรูปร่างคล้ายเรือสำเภาหันหัวออกนอกฝั่ง เกาะนี้คือเกาะเภตราซึ่งเภตราแปลว่า "สำเภา" ส่วนบรรดาข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ หรือสัตว์เลี้ยงตลอดจนเครื่องประดับที่อยู่ในเรือลำนี้ต่างก็ลอยล่องไปตามแรงคลื่น กระจัดกระจายไปติดตามเกาะต่างๆ กันทั่วท้องทะเลตามหมู่เกาะน้อยใหญ่ต่างๆเช่น เกาะหมู(เกาะสุกร) เกาะแหวน เกาะเชือก เกาะไหง เกาะม้า เกาะรอก เกาะกระดาน สำหรับนายสำเภาลอยมาติดอยู่บนเกาะลิบง และภรรยาซึ่งกำลังตั้งท้องอยู่ลอยมาติดที่เกาะมุก ซึ่งเกาะนี้เป็นเรื่องที่แปลกมากเมื่อมองจากด้านไหนก็เห็นเป็นรูปผู้หญิงนอนอยู่กลางน้ำ แล้วสองตายายก็สิ้นลมเพราะตรอมใจในเวลาต่อมาหลังจากเรืออับปาง ต่อมาภายหลังมีต้นมะม่วงเกิดขึ้นบริเวณนี้และเป็นที่น่าอัศจรรย์ผู้คนแปลกใจคือ กิ่งที่ยื่นออกมาทางทะเลนั้นมะม่วงมีรสหวาน ส่วนกิ่งด้านบนฝั่งนั้นมีรสเปรี้ยว(ผู้เฒ่าบอกว่ากิ่งที่ยื่นลงในทะเลที่มีรสหวานนั้นเป็นส่วนของผู้เป็นแม่เพราะแม่นั้นไม่มีวันที่จะตัดสายสัมพันธ์กับลูกได้ และกิ่งที่อยู่บนฝั่งมีรสเปรี้ยว ผู้เฒ่าบอกว่าเป็นกิ่งของพ่อซึ่งได้เปล่งวาจาสาปแช่งออกไปไม่เหลือเยื่อใย

ให้กับลูก มะม่วงจึงมีรสเปรี้ยว)และในปัจจุบันมะม่วงได้ตายลงยังมีแต่เพียงบ่อน้ำและตัวศาลชื่อศาลโต๊ะพระม่วง โคนต้นที่ชาวเรือต่างเชื่อกันว่าเป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณ สามารถบังคับคลื่นลมได้ บ้านพระม่วงในปัจจุบันเมื่อเรือประมงผ่าน จะมีการจุดประทัดบนบานขอความปลอดภัยและโชคลาภที่ศาลโต๊ะพระม่วงทุกครั้ง (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2544, หน้า 162)

ตาราง 88 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องบ้านพระม่วง จังหวัดตรัง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ด้วยเพราะความยากจนที่แม้แต่เสื้อผ้าที่ใส่ยังขาดรุ่งริ่ง - จนไม่อาจยอมรับได้ - ด้วยกลัวว่าความลับจะถูกเปิดเผยและเป็นที่รังเกียจของภรรยาตัวเอง - แล้วสองตายายก็สิ้นลมเพราะตรอมใจในเวลาต่อมาหลังจากเรืออับปาง	4
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	สองตายายได้แต่ยืนตะลึงงงงันกับการกระทำของลูก	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	คลื่นลมทะเลปั่นป่วนและได้ซัดจนเรือสำเภาลำนั้นแตกอับปาง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- ลูกชายให้ลูกเรือออกมาขับไล่ไสส่งเพราะอับอายที่พ่อแม่ยากจน - แล้วสองตายายก็สิ้นลมเพราะตรอมใจในเวลาต่อมาหลังจากเรืออับปาง	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	เขาจึงสั่งให้ลูกเรือหันหัวเรือกลับออกสู่ทะเลอันดามัน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ผู้เป็นพ่อจึงได้ผุดคำสาปแช่งลูกชายให้ประสบแก่ความหายนะ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง บ้านพระม่วง จังหวัดตรัง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อแม่ที่แท้จริงรู้สึกเป็นทุกข์ที่ตัวเองยากจน แต่เพราะความรักและความคิดถึงลูกชายท่านทั้งสองก็ยังไปหาลูก ซึ่งเกิดความขัดแย้งในตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยเพราะความยากจนที่แม้แต่เสื้อผ้าที่ใส่ยังขาดรุ่งริ่ง

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อลูกชายเห็นพ่อแม่ที่แท้จริงมีสภาพยากจน จึงเกิดความรังเกียจ ซึ่งเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนไม่อาจยอมรับได้

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือลูกชายเกิดความระแวงว่าถ้าภรรยาเห็นพ่อแม่ที่แท้จริงของเขาเธอจะรังเกียจจึงเกิดความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยกลัวว่าความลับจะถูกเปิดเผยและเป็นที่รังเกียจของภรรยาตัวเอง

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพ่อแม่ที่แท้จริงเห็นลูกชายเสียชีวิตต่อหน้าต่อตาก็เกิดความเสียใจจนตรอมใจตายไปทั้งคู่ ซึ่งเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วสองตายายก็สิ้นลมเพราะตรอมใจในเวลาต่อมาหลังจากเรืออับปาง

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อลูกชายเห็นพ่อแม่ที่แท้จริงแทนที่จะต้อนรับกลับให้ลูกเรือขับไล่เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...สองตายายได้แต่ยืนตะลึงงงงันกับการกระทำของลูก

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเรือสำเภาแล่นออกไปเกิดคลื่นลมทะเลปั่นป่วนจนทำให้เรืออับปาง เป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คลื่นลมทะเลปั่นป่วนและได้ซัดจนเรือสำเภาลำนั้นแตกอับปาง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อลูกชายเห็นพ่อแม่ที่แท้จริงยากจนและกลัวความลับจะเปิดเผยจึงแก้ปัญหาโดยการให้ลูกเรือขับไล่พ่อแม่ของตน เป็นการแก้ปัญหาที่ลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ลูกชายให้ลูกเรือออกมาขับไล่ไสส่งเพราะอับอายที่พ่อแม่ยากจน

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพ่อแม่เห็นลูกชายเสียชีวิตไปต่อหน้าต่อตา พ่อแม่ก็แก้ปัญหาโดยการลงโทษตัวเองโดยการตรอมใจตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วสองตายายก็สิ้นลมเพราะตรอมใจในเวลาต่อมาหลังจากเรืออับปาง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อลูกชายเห็นพ่อแม่ซึ่งยากจนมาหาด้วยความกลัวว่าความลับจะเปิดเผยและกลัวภรรยารังเกียจจึงแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาจึงสั่งให้ลูกเรือหันหัวเรือกลับออกสู่ทะเลอันดามัน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อพ่อเห็นลูกชายกระทำต่อตนเองโดยการให้ลูกเรือมาขับไล่และเดินเรือหนี ทำให้ผู้เป็นพ่อโกรธจึงแก้ปัญหาโดยการสาปแช่ง ซึ่งเป็นการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ผู้เป็นพ่อจึงได้ผุดคำสาปแช่งลูกชายให้ประสบแก่ความหายนะ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านพระม่วง จังหวัดตรัง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง มีการแก้ไขปัญหา การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดนครศรีธรรมราช

ตำนานถ้ำพระขยางค์

มีตำนานเล่าว่า นายแก้วชาวเมืองนครศรีธรรมราช เป็นนายบ้านอยู่ที่ตำบลปากจั่นในปัจจุบัน จากการจับเต่ากระสีทองไปถวายเจ้าเมืองชุมพรซึ่งนำไปถวายพระเจ้าอยู่หัวอีกต่อหนึ่ง ทำให้นายแก้วได้รับความดีความชอบพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระแก้วโกรพ เจ้าเมืองตระ หรือเมืองกระ พระแก้วโกรพได้ส่งบุตรชายไปศึกษาศิลปวิทยาที่เมืองนครศรีธรรมราช ด้วยหวังจะให้มาเป็นเจ้าเมืองสืบแทนตน ระหว่างนั้นพระแก้วโกรพได้นางจันเป็นภรรยาอีกคนหนึ่ง เมื่อนายทองบุตรชายกลับมา ได้ผูกสมัครรักใคร่ได้เสียกับนางจัน ความเกรงว่าบิดาจะทราบเรื่องจึงคิดทำปิตุฆาต แต่พระแก้วโกรพทราบก่อน จึงโกรธมาก สั่งจับบุตรชายใส่ขื่อคาไปฆ่าทิ้งแต่นายทองสำเร็จวิชาอยู่ยงคงกระพันมา การเฆี่ยนตีหรือใช้อาวุธจึงไม่เป็นผล บิดาจึงสั่งจับบุตรชายขึ้นขาหยั่ง โดยใช้ไม้ 3 ต้นปักโคนทะแยงเป็นรูป 3 มุม ปลายไม้ผูกติดกันไว้ แล้วให้เอาไปไว้ในถ้ำเขาแหลมเนียงทรมานจนตายด้วยการอดอาหาร นางน้อยผู้เป็นมารดาได้พยายามหาช่องทางส่งอาหารไปให้แต่ก็ไม่เป็นผล อาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชาก็นำว่านจำนวนมากมาเพื่อช่วยเหลือ ก็ไม่ทันนายทองตายก่อนแล้วเรื่องราวที่ปรากฏในตำนานจะเป็นที่มาของชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดระนอง และพื้นที่ใกล้เคียง เช่น เขาหยาง ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่า ขาหยั่งที่เพี้ยนมาเป็น พยาง และขยางค์ นอกจากนี้ยังมีชื่อคลองลำเลียง แม่น้ำน้อย เกาะโลงทอง คลองจั่น เกาะคนที เกาะใส่ยา เกาะผี เป็นต้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช)

ตาราง 89 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานถ้ำพระขยางค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ได้ผูกสมัครรักใคร่ได้เสียกับนางจันความเกรงว่าบิดาจะทราบเรื่องจึงคิดทำปิตุฆาต	2
	- พระแก้วโกรพทราบก่อน จึงโกรธมาก	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- ความเกรงว่าบิดาจะทราบเรื่องจึงคิดทำปิตุฆาต	2
	- สั่งจับบุตรชายใส่ขื่อคาไปฆ่าทิ้ง	

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ตำนานถ้ำพระขยางค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือนายทองบุตรชายพระแก้วโกรพ เกิดชอบพอและ**ได้เสียกับภรรยาคนใหม่ของพ่อคือนางจันทำให้พวกเขาเกิดความกลัวว่าพ่อจะทราบเรื่องจึงเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม** ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ผูกสมัครรักใคร่ได้เสียกับนางจันความเกรงว่าบิดาจะทราบเรื่อง**จึงคิดทำปิตุฆาต**

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระแก้วโกรพทราบว่าบุตรชายและนางจันเป็นชู้กันและวางแผนจะฆ่าตนเองจึงเกิดความโกรธ ซึ่งเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระแก้วโกรพทราบก่อน จึงโกรธมาก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายทองกลัวว่าพ่อจะทราบความจริงจึงแก้ปัญหาโดยการคิดฆ่าพ่อของตนเอง ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ความเกรงว่าบิดาจะทราบเรื่องจึงคิดทำปิตุฆาต

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระแก้วโกรพทราบว่าบุตรชายเป็นชู้กับเมียตนและวางแผนจะฆ่าตนจึงทำให้โกรธ และสั่งฆ่าลูกชายโดยการจับไปขึงไว้และปล่อยให้อดอาหารจนเสียชีวิต ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...สั่งจับบุตรชายใส่ขื่อคาไปฆ่าทิ้ง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานถ้ำพระขยางค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง

ตำนานเขาพังไกร

ตามประวัติศาสตร์การปกครองได้จารึกไว้ว่า ราวปลายกรุงสุโขทัย ตำบลเขาพังไกร ขณะนั้นนับเป็นเมืองที่เก่าแก่เมืองหนึ่ง ซึ่งมีความเจริญทางด้านการเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งถือเป็นอู่ข้าวอู่น้ำในสมัยนั้น แต่มิได้ระบุต้นกำเนิดที่แน่นอน เพียงแต่ระบุว่าได้มีเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ออกประพาสตามหัวเมืองต่างๆ พร้อมยกขบวนโยธา พรั่งพร้อมด้วย ขุนพล ทหาร และข้าทาสบริวารในการประพาสครั้งนั้น ตามประวัติศาสตร์ได้จารึกไว้ว่า ขบวนได้ผ่านมาพักแรม ณ เชิงเขา (เขาพังไกรในปัจจุบัน)การประพาสครั้งนั้น ได้อาศัยช้างและม้าเป็นพาหนะ ระหว่างการพักแรม ช้างที่ใช้ในการเดินทางเกิดล้มป่วยลง 2 เชือกคือช้างพังไกร ซึ่งเป็นช้างเพศเมีย และช้างพลายดำ ซึ่งเป็นช้างเพศผู้ และช้างตัวเมียก็ได้เสียชีวิตลงสร้างความเสียพระทัยแก่เจ้าเมืองยิ่งนัก จึงพระราชทานนามหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านพังไกรตามชื่อช้างเพศเมียที่เสียชีวิต เพื่อสดุดีที่เคยใช้งาน และอยู่เคียงข้างพระวรกายมาช้านานส่วนช้างพลายดำถูกนำกลับไปรักษาตัว ณ สถานที่แห่งหนึ่งทางทิศเหนือ ของเมืองนครศรีธรรมราช (อ.สิชลในปัจจุบัน) และได้เสียชีวิตลงในเวลาต่อมา และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านที่ได้นำช้างไปพักรักษาตัวว่า บ้านพลายดำ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอสิชลและเรียกขานมาจนถึงปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช)

ตาราง 90 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเขาพังไกร จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	การพักแรม ช้างที่ใช้ในการเดินทางเกิดล้มป่วยลง 2 เชือกคือช้างพังไกร ซึ่งเป็นช้างเพศเมีย และช้างพลายดำ ซึ่งเป็นช้างเพศผู้ และช้างตัวเมียก็ได้เสียชีวิตลง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงพระราชทานนามหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านพังไกรตามชื่อช้างเพศเมียที่เสียชีวิต	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ตำนานเขาพังไกร จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชออกประพาสตามหัวเมืองต่างๆ และมาพักแรมที่เชิงเขาแห่งนี้และช้างของเจ้าเมืองล้มป่วยลงและช้างตัวเมียเสียชีวิตลงที่นี่เจ้าเมืองจึงเสียใจมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...การพักแรม ช้างที่ใช้ในการเดินทางเกิดล้มป่วยลง 2 เชือกคือช้างพังไกร ซึ่งเป็นช้างเพศเมีย และช้างพลายดำ ซึ่งเป็นช้างเพศผู้ และช้างตัวเมียก็ได้เสียชีวิตลง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเสียช้างที่รักไปแล้วเพื่อเป็นการตอบแทนความดีของช้างจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านที่ช้างเสียชีวิตว่าบ้านพังไกร ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...จึงพระราชทานนามหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านพังไกรตามชื่อช้างเพศเมียที่เสียชีวิต

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเขาพังไกร จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร

พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้และทรงเทศนาจนกระทั่งพระชนม์ 80 พรรษา จึงเสด็จปรินิพพาน บรรดาเจ้าเมืองทั้งหลายก็หลั่งไหลกันไปที่เมืองกุสินารา (โกสินาราย) เพื่ออัญเชิญพระธาตุไปไว้เมืองของตน ด้วยมีเจ้าเมืองจำนวนมากและต่างก็ต้องการจึงเกิดปัญหาขึ้น โทณพราหมณ์จึงเป็นผู้แบ่งพระธาตุให้แก่เมืองต่างๆ ส่วนโทณพราหมณ์เอาพระเขี้ยวแก้ว (พระทนต์องค์ที่เป็นเขี้ยว) โดยซ่อนไว้ในมวยผม แต่พระอินทร์ใช้อิทธิฤทธิ์อัญเชิญไปไว้บนสวรรค์ และสร้างองค์เจดีย์จุฬามณีเป็นที่สถิตพระทนต์เขี้ยว โทณพราหมณ์ จึงไปเผาพระศพหวังเอาอังคาร (ขี้เถ้า) ไปไว้บูชา แต่เห็นวัวถึกตัวหนึ่งกินอังคารจนหมด โทณพราหมณ์ จึงเอามูลที่วัวตัวนั้นถ่ายทาทั่วตัวและใบหน้า เพราะเชื่อว่าจะเป็นมงคลแก่ชีวิต การใช้มูลวัวเจิมหน้าจึงมีมาแต่ บัดนั้น ในขณะที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพนั้น พระเพลิงได้นำพระทนต์ไป ในที่สุดสถิตอยู่ที่เมืองธนบุรีซึ่งมีท้าวสิงหราชเป็นเจ้าเมือง พระมเหสีพระนามบุตรี พระธิดาพระนามเหมชาลา พระโอรสพระนาม ธนกุมาร

กล่าวถึงเจ้าชายธนกุมารพร้อมด้วยพระขนิษฐาเหมชาลา นำพระทันตธาตุลงเรือหลบหนีข้าศึกจากอินเดียจะไปลังกา แต่ถูกลมพายุพัดเรือแตกมาติดฝั่งหาดทรายแก้วเมืองนครศรีธรรมราช พระทันตธาตุไม่หายเพราะเอาใส่ในมวยเกศา เมื่อถึงหาดทรายก็ฝังไว้เพื่อรอการเดินทางต่อไปยังลังกา พรหมเทพเถระอรหันต์เหาะผ่านมารู้ว่าพระบรมธาตุฝังอยู่ในทรายก็ทำสักการะและได้พบกับธนกุมาร เหมชาลา พรหมเทพเถระบอกให้ ธนกุมาร เหมชาลา คอยอีก 3 วัน จะมีเรือไปลังกาและจะคอยช่วยเหลือสองพี่น้อง ต่อมาเหล่านาคมาเล่นที่หาดทรายแก้วพบพระทันตธาตุจึงอัญเชิญไปเมืองบาดาล เมื่อพระทันตธาตุหายไปทำให้สองพี่น้องโศกเศร้ามากถึงสลบ เทวดาช่วยเหลือจึงฟื้นขึ้นและระลึกถึงพรหมเทพเถระอรหันต์ พรหมเทพเถระอรหันต์รู้ด้วยญาณ จึงแปลงร่างเป็นนกยักษ์มาบอกกับธนกุมารและเหมชาลาว่าจะไปนำพระทันตธาตุจากบาดาลมาให้ ในที่สุดพรหมเทพเถระอรหันต์ก็นำพระทันตธาตุมาคืนให้ได้

เมื่อเรือมาจอดที่หาดทรายแก้วเมืองนครศรีธรรมราช ธนกุมาร และเหมชาลา ก็ขออาศัยไปด้วยเอาพระธาตุใส่ไว้ในมวยเกศาอย่างเดิม พอเรือแล่นมาได้ 3 วัน ก็โดนฤทธิ์ของนาคทำให้ท้องฟ้ามืดและเกิดคลื่นลมใหญ่เพราะนาคต้องการพระธาตุ นายเรือเห็นว่าเหตุร้ายเกิดขึ้นเพราะธนกุมารและเหมชาลาจึงพูดว่าจะจับทิ้งทะเล ทั้งสองจึงระลึกถึงพรหมเทพเถระอรหันต์ พรหมเทพเถระอรหันต์รู้ด้วยญาณแปลงร่างเป็นครุฑขับไล่นาคไปจนหมด อีกสามเดือนต่อมาเรือแล่นถึงลังกา ธนกุมารและเหมชาลาได้พบสังฆราชแห่งลังกา และเล่าประวัติว่าเป็นโอรสและธิดา

ของสิงหราชราชา และมหาเทวีศรีแห่งเมืองธนบุรี ก่อนพระบิดาสิ้นพระชนม์รับสั่งให้นำพระธาตุมาลังกา พระสังฆราชจะขอรับพระทันตธาตุเอาไว้แต่ทั้งสองมิให้บอกว่าจะต้องให้กับเจ้าเมือง เจ้าเมืองยกกองทัพออกไปรับพระทันตธาตุและสมโภชครั้งใหญ่ ธนกุมารและเหมชาลาได้รับการดูแลอย่างดี

ศักราชสี่ร้อยเศษพระศรีธรรมโศกราชได้พระธาตุที่หาดทราย แต่พระธาตุที่เมืองบาดาลยังมีอยู่อีก 2 ทะนาน ในครั้งนั้นเจ้าเมืองลังกาได้รับสั่งให้สามเณรที่มีฤทธิ์รูปหนึ่งไปเอามา เมื่อไปถึงเข้าเมือง นาคบอกว่าพระธาตุหายไปแล้ว แต่ความจริงให้หลานชายอมไว้ในท้องและไปซ่อนตัวอยู่ใต้ภูเขา ด้วยฤทธิ์และปัญญา สามเณรก็นำพระธาตุไปถวายเจ้าเมืองลังกาได้ เจ้าเมืองนาครู้ว่าพระธาตุได้ถูกนำไปหมดแล้วก็ขึ้นไปอ้อนวอนขอเจ้าเมืองลังกา เจ้าเมืองลังกาเห็นในความศรัทธาต่อพระธาตุของเจ้าเมืองนาค จึงแบ่งพระธาตุให้ไปบูชาส่วนหนึ่ง

เจ้าเมืองลังกาให้เจ้าฝีมือทำเรือสำเภาด้วยทองยาว 1 ศอก กว้าง 1 คืบ แล้วเอาผอบพระธาตุใส่ไว้ สำเภาอยู่ในแม่ขันปากกว้างเจ็ดวา หนักขนาดบุรุษสามสิบคนหาม ในขันมีน้ำผึ้งน้ำอ้อย เงินทองของมีค่า และพิษพญานาค อีกทั้งมีภาพยนต์ที่มีฤทธิ์คอยรักษา รวมการป้องกันลักษณะต่างๆ รวม 7 ชั้น ต่อมาเจ้าเมืองลังกาและราชครู 4 คน นำพระธาตุลงเรือเพื่อหาที่สร้างพระธาตุและพาธนกุมาร และเหมชาลาไปส่งเมืองธนบุรีด้วย ในที่สุดเมื่อถึงหาดแห่งหนึ่งก็อัญเชิญพระธาตุสถิตไว้ หลังจากนี้ก็ไปส่งธนกุมารและเหมชาลาแล้วกลับลังกา

กล่าวถึงเมืองวรดีเจ้าเมืองชื่อว่า ศรีธรรมโศกราช เป็นผู้ที่มีจิตกุศลและเป็นปราชญ์ มีอนุชาองค์หนึ่ง ต่อมาเกิดไข้ห่าผู้คนล้มตายมากจึงอพยพคนสามหมื่นไปอยู่ที่เขาชวาปราบและตั้งวัดชื่อวัดเวียงสระ ที่วัดมีพระ 2 รูป คือ พุทธสาคร และพุทธดำเพียร พระอินทร์เห็นการตั้งชุมชนและตั้งวัดขึ้นมาจึงต้องการให้เจ้าเมืองรู้ว่าที่หาดทรายยังมีพระธาตุและแก้วของนาคอยู่ พระอินทร์รับสั่งให้วิษณุกรรมลงไป วิษณุกรรมแปลงร่างเป็นกวางหลอกล่อนายพรานสุริยาไปที่แก้วและพระธาตุตกค่ำพรานเหนื่อยนอนพักบนต้นไม้ และใต้ต้นไม้มีแสงส่องสว่าง บรรดาสัตว์ต่างๆ มาห้อมล้อม รุ่งเช้าพรานลงจากต้นไม้ได้แก้วจึงพาไปถวายเจ้าเมือง เจ้าเมืองให้ทหารสี่คนไปทำแผนที่ ที่พบแก้วพร้อมด้วยช่างวาดเขียนในขณะทำตามที่เจ้าเมืองสั่ง ทหารทั้งสี่และช่างวาดเขียนถูกกาเหลือง กาขาว และกาลายตี จึงต้องวิ่งหนี เมื่อเจ้าเมืองเห็นแผนที่ก็รับสั่งให้ทหารไปถางป่าเพื่อสร้างเมือง ณ ที่นั่น และถางทางให้ไปถึงตึกใหญ่ในระหว่างเดินทางไป ท้าวศรีธรรมโศกราชมีนิมิตว่า มีพระธาตุที่ตึกใหญ่ในหาดทราย จึงรีบเดินทางไปที่ตึกใหญ่เห็นมีกาหลายสีกำลังจิกตีเล่นอยู่ เมื่อให้ทหารถางทางเข้าไปก็ถูกกาจิกตี จึงให้ทหารหยุดก่อนและพักอยู่ร่วมปี ต่อมาเกิดไข้ห่าอีกจึงอพยพไปอยู่ที่วัดวัง ส่วนอนุชาอยู่ที่ลานสกา ลูกชายเจ้าเมืองสิ้นชีวิตทำให้เกิดความเศร้าโศกมาก

ต่อมามีพระสงฆ์ชื่อยาคูจากลังกามาที่เมือง ท้าวศรีธรรมโศกราชมีความศรัทธาเลื่อมใส และขอให้ช่วยกำจัดไข้ห่า พระสงฆ์ยาคูเอาก้อนหินเขียนนะโมเสกเวทมนตร์ใส่น้ำมันราดผู้ป่วยไข้ ก็หายไปจากเมือง พระสงฆ์ยาคูได้บอกที่ตั้งเมืองแก่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชว่าตั้งที่ ที่มีพระธาตุอยู่จะทำให้มีความรุ่งเรือง และได้เล่าประวัติว่าเจ้าเมืองลังกาพาพระธาตุมาฝังไว้ที่หาดทราย ได้ตั้งจิตอธิษฐานด้วยการเอายาพิษพญานาคใส่เอาไว้ว่าถ้ามีผู้มีบุญขุดก็จะได้ ถ้าไม่มีบุญจะอันตรายถึงชีวิต ท้าวศรีธรรมโศกราชจึงทำพิธีบูชารำลึกถึงพระพุทธเจ้าและเทวดาทั้งปวง เพื่อขอบริเวณดังกล่าวสร้างเมือง พระอินทร์บันดาลให้พญานาคเลื้อยขึ้นจากบาดาลเลื้อยไปที่ต่างๆ ทหารก็ปักหลักเขตเมืองตามที่พญานาคเลื้อย พญานาคนี้เป็นเจ้าของแก้วที่พรานสุรีย์ ได้พาไปถวายท้าวศรีธรรมโศกราช เมื่อจะก่ออิฐบริเวณที่สถิตพระธาตุที่ตึกทำไม่ได้เพราะมีกาคอยจิกตี ด้วยเหตุนี้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชจึงตั้งรางวัลแก่ผู้ที่จะแก้อาถรรพ์นี้ จน 7 ปีผ่านไปก็ยังไม่มีใครเข้าไปใกล้ตึกได้

เจ้าชายกากภาษา บุตรเจ้าเมืองโรมวิสัยผู้มีความรู้เกี่ยวกับภาษากา และเวทมนตร์คาถา เดินทางไปทางเรือไปถึงเมืองท้าวศรีธรรมโศกราช ท้าวศรีธรรมโศกราชได้ขอให้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องกาไล่จิกตี เมื่อขุดพระธาตุ เจ้าชายกากภาษาตั้งพิธีและแก้ปัญหาได้สำเร็จทั้งกาและภาพยนต์ (ภาพลวงตา) ต่างๆ (คนและยักษ์) ในที่สุดก็ขุดพระธาตุได้สำเร็จ พระธาตุอยู่ในเรือสำเภาที่ลอยในขันใบใหญ่และมีทองล้อมรอบสี่โอ่ง (ตุ่ม) กากภาษาเอาไม้ไผ่แหย่ลงไปที่ทองปรากฏว่าไม้ไผ่ไหม้หมดทั้งลำเพราะโดนพิษนาค กากภาษาทำพิธีจนนำพระธาตุและทองมาได้ ท้าวศรีธรรมโศกราชก็ให้สร้างพระเจดีย์บรรจุพระธาตุที่วัดแห่งหนึ่งตามที่พระอรหันต์และกากภาษาบอก ที่ประดิษฐานพระธาตุนั้นขุดเป็นสระขนาดเล็กก่ออิฐล้อมรอบอ่านเวทมนตร์ สร้างภาพยนต์รักษาพระธาตุ องค์เจดีย์มีความสูง 36 วา ส่วนยอดพระธาตุมีแก้วพญานาคประดับอยู่ ในการสร้างเจดีย์ครั้งนั้นมีผู้นำสิ่งมีค่ามาบูชามากมายทั้งคนไทย พม่า ลังกา และมอญ สิ่งของมีค่าเหล่านี้จะคงอยู่จนครบ 5,000 ปี

พระพุทธสาคร พระพุทธคำเพียร และพระเถระอรหันต์ และท้าวศรีธรรมโศกราชได้จัดสร้างเจดีย์รอบๆ และสิ่งอื่นๆ ไว้มากมาย การสร้างพระเจดีย์บรรจุพระธาตุของท้าวศรีธรรมโศกราชเล่าลือไปทั่วทำให้ชาวเมืองต่างๆ เดินทางมาสักการบูชาด้วยสิ่งต่างๆ เช่น ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง และเงินทองเป็นต้น พระเถระชื่อโพธิมณเฑียร นำโพธิ์ทองจากลังกามาปลูกทางทิศตะวันออกด้วย หลังจากสร้างพระเจดีย์บรมธาตุได้ 9 ปี ท้าวศรีธรรมโศกราชก็สิ้นพระชนม์

ท้าวศรีวิชัยเมืองหงสาวดีรู้ข่าวการสร้างพระธาตุเจดีย์ที่นครศรีธรรมราชก็สร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นด้วย ท้าวอู่ทองครองเมืองธนบุรีโกรธท้าวศรีธรรมโศกราชที่สร้างพระธาตุเจดีย์โดยไม่ปรึกษา จึงยกกองทัพมารบทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมาก ท้าวพระยาทั้งสองเห็นผู้คนล้มตายมาก

ก็สลดใจ จึงสงบศึกทำไมตรีกันแต่ตั้งทำเนียบประจันหน้ากันอยู่ พระอินทร์เนรมิตแท่นหินสีขาวผ่องใสขึ้นระหว่างกลางท้าวอู่ทองเห็นก่อนก็ขึ้นไปนั่ง ท้าวศรีธรรมโศกราชเห็นทีหลังขึ้นไปบนแท่นแต่ก็พลาดขึ้นไม่ได้ท้าวอู่ทองจึงดึงหัตถ์ขึ้นไป แต่มงกุฎของท้าวศรีธรรมโศกราช ตกจากเศียรท้าวศรีธรรมโศกราช จึงรู้ว่าในอนาคตท้าวอู่ทองจะต้องเป็นใหญ่ จึงกระชับสัมพันธไมตรีทำสัตย์ปฏิญญาต่อกัน แล้วยกทัพกลับเมืองเมื่อพระชนม์ 75 ชันษาก็สิ้นพระชนม์ มีการจัดงานพระศพอย่างยิ่งใหญ่สมพระเกียรติ (สืบพงศ์ ธรรมชาติ, 2551, หน้า 94-98)

ตาราง 91 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	13
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- โทณพราหมณ์จึงเป็นผู้แบ่งพระธาตุให้แก่เมืองต่างๆ - โทณพราหมณ์ จึงไปเผาพระศพหวังเอาอังคาร (ขี้เถ้า) ไปไว้บูชาแต่เห็นวัวถึกตัวหนึ่งกินอังคารจนหมด	2
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เมื่อพระทันตธาตุหายไปทำให้สองพี่น้องโศกเศร้ามาก	1
3. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- บรรดาเจ้าเมืองทั้งหลายก็หลั่งไหลกันไปที่เมืองกุสินารา (โกสินาราย) เพื่อ อัญเชิญ พระธาตุไปไว้เมืองของตน - กล่าวถึงเจ้าชายธนกุมารพร้อมด้วยพระขนิษฐาเหมชาลา นำพระทันตธาตุลงเรือหลบหนีข้าศึกจากอินเดียจะไปลังกา - พระสังฆราชจะขอรับพระทันตธาตุเอาไว้แต่ทั้งสองมิให้บอกว่าจะต้องให้กับเจ้าเมือง - ศักราชสี่ร้อยเศษพระศรีธรรมโศกราชได้พระธาตุที่หาดทราย แต่พระธาตุที่เมืองบาดาลยังมีอยู่อีก 2 ทะนาน - ท้าวอู่ทองครองเมืองธนบุรีโกรธท้าวศรีธรรมโศกราชที่สร้างพระธาตุเจดีย์โดยไม่ปรึกษา จึงยกกองทัพมารบทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมาก	5

ตาราง 91 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
4. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- แต่ถูกลมพายุพัดเรือแตกมาติดฝั่งหาดทรายแก้ว เมืองนครศรีธรรมราช - กล่าวถึงเมืองวรดีเจ้าเมืองชื่อว่า ศรีธรรมโศกราช เป็นผู้ที่มีจิตกุศลและเป็นปราชญ์ มีอนุชาองค์หนึ่ง ต่อมาเกิดไข้ห่าผู้คนล้มตายมากจึงอพยพคนสามหมื่นไปอยู่ที่เขาชวาปราบ - เจ้าเมืองให้ทหารสี่คนไปทำแผนที่ ที่พบแก้ว ทหารทั้งสี่และช่างวาดเขียนถูกกาเหลือง กาขาว และกาลายตี จึงต้องวิ่งหนี - ต่อมาเกิดไข้ห่าอีก	4
5. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พอเรือแล่นมาได้ 3 วัน ก็โดนฤทธิ์ของนาคทำให้ท้องฟ้ามืดและเกิดคลื่นลมใหญ่เพราะนาคต้องการพระธาตุ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	12
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- นายเรือเห็นว่าเหตุร้ายเกิดขึ้นเพราะธนกุมารและเหมชาลาจึงพูดว่าจะจับทิ้งทะเล - จึงยกกองทัพมารบทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมาก	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	- จึงเอามูลที่วัวตัวนั้นถ่ายทาทั่วตัวและใบหน้าเพราะเชื่อว่าจะเป็นมงคลแก่ชีวิต	1

ตาราง 91 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	- ในครั้งนั้นเจ้าเมืองลังกาได้รับสั่งให้สามเณรที่มีฤทธิ์รูปหนึ่งไปเอามา เมื่อไปถึงเข้าเมือง นาคบอกว่าพระธาตุหายไปแล้ว - พระสงฆ์ยาดูเอาก้อนหินเขียนนะโมเสกเวทมนตร์ใส่น้ำมันราดผู้ป่วย ไข้ก็หายไปจากเมือง - เจ้าชายกากภาษา บุตรเจ้าเมืองโรมวิสัยผู้มีความรู้เกี่ยวกับภาษากา และเวทมนตร์คาถาเดินทางไปทางเรือไปถึงเมืองท้าวศรีธรรมโศกราช ท้าวศรีธรรมโศกราชได้ขอให้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องกาไล่จิกตี เมื่อขุดพระธาตุเจ้าชายกากภาษาตั้งพิธีและแก้ปัญหาได้สำเร็จทั้งกาและภาพยนต์	3
4. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ด้วยเหตุนี้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชจึงตั้งรางวัลแก่ผู้ที่จะแก้อาถรรพ์นี้ จน 7 ปีผ่านไปก็ยังไม่มีใครเข้าไปใกล้ตึกได้	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	จึงสงบศึกทำไมตรีกันแต่ตั้งทำเนียบประจันหน้ากันอยู่	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- แต่พระอินทร์ใช้อิทธิฤทธิ์อัญเชิญไปไว้บนสวรรค์และสร้างองค์เจดีย์จุฬามณีเป็นที่สถิตพระทนต์เขี้ยว - พรหมเทพเถระบอกให้ธนกุมาร เหมชาลา คอยอีก 3 วัน จะมีเรือไปลังกา และจะคอยช่วยเหลือสองพี่น้อง - พระอินทร์รับสั่งให้วิษณุกรรมลงไป วิษณุกรรมแปลงร่างเป็นกวางหลอกล่อนายพรานสุริยาไปที่แก้วและพระธาตุ - พระอินทร์เนรมิตแท่นหินสีขาวผ่องใสขึ้นระหว่างกลางท้าวอู่ทองเห็นก่อนก็ขึ้นไปนั่ง	4

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โทณพราหมณ์มีความต้องการพระธาตุจึงเกิดความขัดแย้งในตนเองเมื่อเขาทำหน้าที่แบ่งพระธาตุให้แก่เมืองต่างๆ จึงแอบซ่อนพระธาตุไว้ในมวยผม ดังปรากฏในข้อความว่า

...โทณพราหมณ์จึงเป็นผู้แบ่งพระธาตุให้แก่เมืองต่างๆ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โทณพราหมณ์หวังอยากได้อังคารของพระพุทธเจ้าจึงไปเผาพระศพแต่กลับถูกวัวถีกตัวหนึ่งกินอังคารจนหมดเขาจึงเกิดความขัดแย้งกับตนเองคือผิดหวังนั่นเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...โทณพราหมณ์ จึงไปเผาพระศพหวังเอาอังคาร (ขี้เถ้า) ไปไว้บูชาแต่เห็นวัวถีกตัวหนึ่งกินอังคารจนหมด

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสองพี่น้องนำพระธาตุฝังไว้ที่ชายหาดแล้วโดนขโมยไปทำให้ทั้งสองเสียใจเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระทันตธาตุหายไปทำให้สองพี่น้องโศกเศร้ามาก

1.3 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้วบรรดาเจ้าเมืองต่างๆ ก็หลั่งไหลมาเพื่ออัญเชิญพระธาตุไปยังเมืองของตนจึงเกิดการขัดแย้งภายนอกกลุ่มเพราะคนที่มาล้วนมาจากต่างถิ่นกันทั้งสิ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...บรรดาเจ้าเมืองทั้งหลายก็หลั่งไหลกันไปที่เมืองกุสินารา (โกสินาราย) เพื่ออัญเชิญพระธาตุไปไว้เมืองของตน

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อข้าศึกจากอินเดียทราบว่าสองพี่น้องนั้นมีพระธาตุจึงคิดแย่งชิงทำให้ทั้งสองต้องหลบหนีไปลังกา เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวถึงเจ้าชายธนกุมารพร้อมด้วยพระขนิษฐาเหมชาลา นำพระทันตธาตุลงเรือหลบหนีข้าศึกจากอินเดียจะไปลังกา

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อทั้งสองพี่น้องเดินทางมาถึงลังกาแจ้งความประสงค์จะมอบพระธาตุให้แก่เจ้าเมืองแต่พระสังฆราชของลังกาขอรับพระธาตุนั้นแทนจึงเป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระสังฆราชจะขอรับพระทันตธาตุเอาไว้แต่ทั้งสองมิให้บอกว่าจะต้องให้กับเจ้าเมือง

1.3.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระศรีธรรมโศกราชได้พระธาตุบางส่วนแล้วแต่ยังมีพระธาตุส่วนหนึ่งอยู่ที่เมืองบาดาลทำให้เจ้าเมืองลังกาต้องส่งสามเณรผู้มีฤทธิ์มาเอาพระธาตุที่เหลือ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ศักราชสี่ร้อยเศษพระศรีธรรมโศกราชได้พระธาตุที่หาดทราย แต่พระธาตุที่เมืองบาดาลยังมีอยู่อีก 2 ทะนาน

1.3.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวอู่ทองทราบว่าท้าวศรีธรรมโศกราชสร้างพระธาตุแล้วไม่บอกจึงโกรธมากจึงยกกองทัพมารบ ซึ่งเป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอู่ทองครองเมืองธนบุรีโกรธท้าวศรีธรรมโศกราชที่สร้างพระธาตุเจดีย์โดยไม่ปรึกษา จึงยกกองทัพมารบทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมาก

1.4 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสองพี่น้องหนีข้าศึกจากอินเดียเพื่อจะไปลังกา แต่เรือถูกพายุพัด จึงเป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ถูกลมพายุพัดเรือแตกมาติดฝั่งหาดทรายแก้วเมืองนครศรีธรรมราช

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเมืองที่ท้าวศรีธรรมโศกราชปกครองอยู่เกิดโรคระบาดจึงต้องย้ายเมือง จึงเป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวถึงเมืองวรดีเจ้าเมืองชื่อว่า ศรีธรรมโศกราช เป็นผู้ที่มีจิตกุศลและเป็นปราชญ์มีอนุชาองค์หนึ่ง ต่อมาเกิดไข้ห่าผู้คนล้มตายมากจึงอพยพคนสามหมื่นไปอยู่ที่เขาชวาปราบ

1.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อท้าวศรีธรรมโศกราชพบแก้วจึงให้คนไปทำแผนที่แต่พวกเขากลับถูกรบกวนจากพวกกา ซึ่งเป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองให้ทหารสี่คนไปทำแผนที่ ที่พบแก้ว ทหารทั้งสี่และช่างวาดเขียนถูกกาเหลืองกาขาว และกาลายตี จึงต้องวิ่งหนี

1.4.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อท้าวศรีธรรมโศกราชเดินทางมาพักแรมอยู่ร่วมปีเพื่อค้นหาพระธาตุตามนิมิตก็เกิดไข้ห่าจึงอพยพไปอยู่ที่วัดวัง ซึ่งเป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาเกิดไข้ห่าอีก

1.5 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเรือมาจอดเทียบท่าสองพี่น้องคือ ธนกุมารและเหมชาลาขออาศัยไปด้วยและเก็บพระธาตุไว้ในมวยผม นาคอยากได้พระธาตุจึงบันดาลให้เกิดพายุ ซึ่งเป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พอเรือแล่นมาได้ 3 วัน ก็โดนฤทธิ์ของนาคทำให้ท้องฟ้ามืดและเกิดคลื่นลมใหญ่ เพราะนาคต้องการพระธาตุ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนายเรือรับสองพี่น้องขึ้นเรือมาแล้วเกิดเหตุร้ายจึงคิดว่าคงเป็นเพราะสองพี่น้องนี้แน่ๆ จึงจะจับทั้งสองทิ้งทะเลเสีย เป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายเรือเห็นว่าเหตุร้ายเกิดขึ้นเพราะธนกุมารและเหมชาลาจึงพูดว่าจะจับทิ้งทะเล

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อท้าวอู่ทองทราบว่าท้าวศรีธรรมโศกราชสร้างพระธาตุแล้วไม่บอกจึงยกทัพมาทำลายเป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงยกกองทัพมารบทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมาก

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อโทณพราหมณ์ไปเผาพระศพพระพุทธเจ้าเพื่อต้องการอังคาร(ขี้เถ้า) มาบูชา แต่วัวถึกตัวหนึ่งกลับกินอังคารนั้นเสียหมดเขาจึงเอามูลวัวนั้นมาทาที่ตัวเพราะใช้สติปัญญาว่าขี้เถ้านั้นคงจะออกมาจากมูลวัวนั้นเป็นแน่แท้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเอามูลที่วัวตัวนั้นถ่ายทาทั่วตัวและใบหน้าเพราะเชื่อว่าจะเป็นมงคลแก่ชีวิต

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเจ้าเมืองลังกาทราบว่ายังมีพระธาตุอยู่ที่เมืองนาคอีกจึงส่งสามเณรที่มีฤทธิ์ไปตามเอาพระธาตุจากเมืองนาค ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้ไสยศาสตร์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในครั้งนั้นเจ้าเมืองลังกาได้รับสั่งให้สามเณรที่มีฤทธิ์รูปหนึ่งไปเอามา เมื่อไปถึงเข้าเมือง นาคบอกว่าพระธาตุหายไปแล้ว

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นท้าวศรีธรรมโศกราชนำทหารออกตามหาพระธาตุตามนิมิตและได้พักแรมยังที่แห่งหนึ่งและเกิดโรคห่าขึ้น และพระสงฆ์ยาคูได้ใช้ไสยศาสตร์ในการรักษาได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระสงฆ์ยาคูเอาก้อนหินเขียนนะโมเสกเวทมนตร์ใส่น้ำมันราดผู้ป่วย ไข้ก็หายไปจากเมือง

2.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อท้าวศรีธรรมโศกราชพบที่ซ่อนพระธาตุแล้วแต่ถูกกาไล่จิกและที่เก็บพระธาตุก็เต็มไปด้วยพิษและเวทมนตร์ต่างๆ แต่ในที่สุดเจ้าชายกากภาษา ก็ใช้ไสยศาสตร์แก้ปัญหาได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าชายกากภาษา บุตรเจ้าเมืองโรมวิสัยผู้มีความรู้เกี่ยวกับภาษากา และเวทมนตร์คาถาเดินทางไปทางเรือไปถึงเมืองท้าวศรีธรรมโศกราช ท้าวศรีธรรมโศกราชได้ขอให้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องกาไล่จิกตี เมื่อขุดพระธาตุ เจ้าชายกากภาษาตั้งพิธีและแก้ปัญหาได้สำเร็จทั้งกาและภาพยนต์

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พบตึกที่ซ่อนพระธาตุแล้วแต่เข้าไปเอาไม่ได้เพราะมีการบกวนจึงตั้งรางวัลให้แก่ผู้ปราบกาได้ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยการให้รางวัลดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยเหตุนี้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชจึงตั้งรางวัลแก่ผู้ที่จะแก้อาถรรพ์นี้ จน 7 ปีผ่านไปก็ยังไม่มีใครเข้าไปใกล้ตึกได้

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อท้าวอู่ทองยกทัพมาตีเมืองนครศรีธรรมราชนั้นมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้าศรีธรรมโศกราชจึงขอให้วิธีการเจรจาสงบศึก ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสงบศึกทำไมตรีกันแต่ตั้งทำเนียบประจันหน้ากันอยู่

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.6.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อ โทณพราหมณ์แอบพระธาตุไว้ที่มวยผมแต่พระอินทร์ทราบจึงมาอัญเชิญพระธาตุนั้นไปไว้บนสวรรค์ พระอินทร์เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่แล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่พระอินทร์ใช้อิทธิฤทธิ์อัญเชิญไปไว้บนสวรรค์และสร้างองค์เจดีย์จุฬามณีเป็นที่สถิตพระทนต์เขี้ยว

2.6.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อธนกุมาร เหมชาลาเจอภัยอันตรายต่างๆ พรหมเทพเถระจะเข้ามาช่วยเหลือทุกครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พรหมเทพเถระบอกให้ ธนกุมาร เหมชาลา คอยอีก 3วัน จะมีเรือไปลังกา และจะคอยช่วยเหลือสองพี่น้อง

2.6.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พระอินทร์ต้องการบอกที่ซ่อนของพระธาตุจึงให้วิษณุกรรมลงไปบอกให้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชทราบ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระอินทร์รับสั่งให้วิษณุกรรมลงไป วิษณุกรรมแปลงร่างเป็นกวางหลอกล่อนายพรานสุริยาไปที่แก้วและพระธาตุ

2.6.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราชต้องการเจรจาเพื่อสงบศึกกับท้าวอู่ทองนั้นพระอินทร์ได้เนรมิตให้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเห็นในบุญบารมีของท้าวอู่ทองจึงยอมกระชับสัมพันธไมตรีต่อกันแต่โดยดี ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระอินทร์เนรมิตแท่นหินสีขาวผ่องใสขึ้นระหว่างกลางท้าวอู่ทองเห็นก่อนก็ขึ้นไปนั่ง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 5 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 4 ครั้ง และ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1ครั้ง การแก้ไขปัญหา โดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 4 ครั้ง

จังหวัดนราธิวาส

เรื่อง ตากใบ

เมื่อประมาณ 400 ปีมาแล้ว ในราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น มีพ่อค้าจีนคนหนึ่งล่องเรือสำเภามาจากประเทศจีน เพื่อไปขายสินค้ายังแหลมมลายู ในเรือสำเภานั้นได้บรรทุกสินค้าเครื่องปั้นดินเผามาเต็มลำเรือ เช่น เครื่องลายคราม ชามเบญจรงค์ โอ่ง ไห ลายมังกร เป็นต้น สินค้าเหล่านี้มีลวดลายสีสันงดงามมาก วันหนึ่งขณะที่เรือสำเภาแล่นอยู่กลางทะเลใกล้ปากอ่าวทางตอนใต้ของไทยได้บังเกิดลมพายุ คลื่นลมแรงจัดมาก จนในที่สุดเรือกำลังจะจม พ่อค้าจีนจึงได้สั่งให้ปลดใบเรือลง จากนั้นเรือค่อย ๆ จมลงในท้องทะเลพ่อค้าจีน ได้กำ พร้อมลูกเรือทุกคนได้พยายามช่วยเหลือตัวเอง จนสามารถขึ้นเกาะที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งได้ทุกคน เมื่อคลื่นลมสงบทุกคนจึงพากันไปกู้เรือและนำสินค้าขึ้นฝั่งได้สำเร็จ จากนั้นจึงเอาใบเรือ เสื้อผ้า ขึ้นไปตากตามต้นไม้และกิ่งไม้ มีแขกมลายูคนหนึ่งมีอาชีพตัดไม้ไปขาย ได้มาตัดไม้ใกล้บริเวณที่พ่อค้าจีนตากใบเรือและเสื้อผ้า เมื่อเห็นสิ่งเหล่านั้น แขกมลายูจึงคิดที่จะขโมย จึงไปตัดต้นไม้ที่มีเสื้อผ้าตากอยู่ แต่พ่อค้าจีนและลูกเรือกลับมาเห็นเสียก่อนจึงร้องตะโกนขึ้นว่า เจ๊ะ....เฮ้ ๆ ๆ ๆ เอาเสื้อผ้าอั๊วคืนมา แขกมลายูตกใจมาก จึงกล่าวขอโทษและรับปากว่าจะไม่ทำอย่างนี้อีก พ่อค้าจีนและลูกเรือทั้งหมดจึงยกโทษให้ และได้อาศัยทำมาหากินบนเกาะนี้อย่างมีความสุข ต่อมาได้มีพ่อค้าสำเภาจีนลำอื่นล่องเรือมาค้าขายบนเกาะนี้มากขึ้น สินค้าส่วนใหญ่ที่นำมาขายมีชามเบญจรงค์ โอ่ง ไห ลายมังกร

เครื่องลายคราม จนทำให้ชาวเกาะแห่งนี้มีเครื่องใช้เหล่านี้ทุกครัวเรือน นับเป็นการนำศิลปะประติมากรรมมาเผยแพร่ ในประเทศไทยจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งสามารถไปชมได้ที่วัดชลธาราสิงเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส)

ตาราง 92 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตากใบ จังหวัดนราธิวาส

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เมื่อเห็นสิ่งเหล่านั้น แขกมลายูจึงคิดที่จะขโมย จึงไปตัดต้นไม้ที่มีเสื้อผ้าตากอยู่ แต่พ่อค้าจีนและลูกเรือกลับมาเห็นเสียก่อนจึงร้องตะโกนขึ้นว่า เจ๊ะ....เฮ้ ๆ ๆ ๆ เอาเสื้อผ้าอั๊วคืนมา	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วันหนึ่งขณะที่เรือสำเภาแล่นอยู่กลางทะเลใกล้ปากอ่าวทางตอนใต้ของไทยได้บังเกิดลมพายุ คลื่นลมแรงจัดมาก จนในที่สุดเรือกำลังจะจม พ่อค้าจีนจึงได้สั่งให้ปลดใบเรือลง จากนั้นเรือค่อย ๆ จมลงในท้องทะเล	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	เมื่อคลื่นลมสงบทุกคนจึงพากันไปกู้เรือและนำสินค้าขึ้นฝั่งได้สำเร็จ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	แขกมลายูตกใจมาก จึงกล่าวขอโทษและรับปากว่าจะไม่ทำอย่างนี้อีก พ่อค้าจีนและลูกเรือทั้งหมดจึงยกโทษให้ และได้อาศัยทำมาหากินบนเกาะนี้อย่างมีความสุข	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตากใบ จังหวัด นราธิวาส สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเรือพ่อค้าจีนจมลงพ่อค้าและลูกเรือได้ขึ้นมาบนฝั่งและตากเสื้อผ้าอยู่แขกมลายูซึ่งเป็นคนนอกกลุ่มมาเห็นเข้าจึงจะไปขโมยเสื้อผ้านั้นแต่พ่อค้าจีนและลูกเรือเห็นเสียก่อนจึงเกิดความขัดแย้งภายนอกกลุ่มขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อเห็นสิ่งเหล่านั้น แขกมลายูจึงคิดที่จะขโมย จึงไปตัดต้นไม้ที่มีเสื้อผ้าตากอยู่ แต่พ่อค้าจีนและลูกเรือกลับมาเห็นเสียก่อนจึงร้องตะโกนขึ้นว่า เจ๊ะ....เฮ้ ๆ ๆ ๆ เอาเสื้อผ้าอั๊วคืนมา

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เรือพ่อค้าจีนแล่นมากลางทะเลใกล้ปากอ่าวเจอพายุคลื่นลมจึงอับปางลง เป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งขณะที่เรือสำเภาแล่นอยู่กลางทะเลใกล้ปากอ่าวทางตอนใต้ของไทยได้บังเกิดลมพายุ คลื่นลมแรงจัดมาก จนในที่สุดเรือกำลังจะจม พ่อค้าจีนจึงได้สั่งให้ปลดใบเรือลง จากนั้นเรือค่อย ๆ จมลงในท้องทะเล

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หลังจากคลื่นลมสงบลงแล้วพ่อค้าจีนและลูกเรือจึงไปกู้เรือขึ้นมาได้สำเร็จ เป็นการแก้ปัญหาโดยพึ่งตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อคลื่นลมสงบทุกคนจึงพากันไปกู้เรือและนำสินค้าขึ้นฝั่งได้สำเร็จ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพ่อค้าจีนจับได้ว่าแขกมลายูจะมาขโมยเสื้อ แขกมลายูคนนั้นก็ขอโทษและสำนึกผิดและจะไม่ทำอีก เป็นการแก้ปัญหาโดยการให้อภัยซึ่งเป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่ทำให้สังคมเป็นสุข ดังปรากฏในข้อความว่า

...แขกมลายูตกใจมาก จึงกล่าวขอโทษและรับปากว่าจะไม่ทำอย่างนี้อีก พ่อค้าจีนและลูกเรือทั้งหมดจึงยกโทษให้ และได้อาศัยทำมาหากินบนเกาะนี้อย่างมีความสุข

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตากใบ จังหวัดนราธิวาส สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

นายแรงแบกภูเขา

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีครอบครัวหนึ่งมีลูกมากฐานะยากจน ลูกชายคนหนึ่งแปลกประหลาดมาก เมื่อแรกคลอดเป็นเด็กน่ารัก เลี้ยงง่าย พออายุได้ 5-6 ขวบ เด็กน้อยเริ่มเติบโตอย่างรวดเร็ว และกินอาหารจุมาก กินข้าวหม้อใหญ่ๆ แล้วยังไม่รู้สึกอิ่ม เด็กคนนี้กินอาหารมากขึ้นทุกวัน ยิ่งทำให้พ่อแม่ยากจนลงตามลำดับ เมื่ออายุ 14-15 ปี ร่างกายโตใหญ่ราวกับยักษ์ใครเห็นก็ตกใจ ทุกคนเรียกเขาว่า "นายแรง" เพราะมีพลังยิ่งกว่าช้างสารร้อยเชือก พ่อแม่เห็นว่าไม่สามารถเลี้ยงลูกคนนี้ได้แล้ว จึงออกอุบายใช้งานหนักเพื่อให้ลูกอกแตกตาย "ลูกเอ๋ย" พ่อทำทีพูดอ่อนโยน "ลูกต้องไปแบกภูเขาใหญ่ทั้งลูกเอามาไว้ใกล้บ้าน พ่อไม่ต้องออกไปล่าสัตว์ไกลๆ เพราะสัตว์ต่างๆ อาศัยอยู่ที่ภูเขาทั้งนั้น" "ลูกยินดีช่วยครับ" นายแรงพูดพลางก้าวเท้าออกจากบ้าน เดินดุ่มๆ ไปทางทิศเหนือ เมื่อถึงจุดหมายแล้วเขาไม่รอช้า รีบหักต้นไม้ขนาดใหญ่หลายสิบคนโอบมาทำเป็นคานหาบ จากนั้นเขายกภูเขาทั้งลูกผูกมัดด้วยเถาวัลย์เกี่ยวคานหาบทั้งสองข้าง แล้วรีบเดินกลับบ้าน เมื่อนายแรงหาบภูเขามาถึงเขาตันหยง จึงหยุดเดินทางและลงนั่งพักผ่อน นายแรงเห็นนกหลายตัวบินผ่านศีรษะ เขาจึงคว้าก้อนหินขนาดใหญ่หนักเป็นหมื่นตัน ขว้างนกด้วยกำลังแรง หินก้อนนั้นยังค้างอยู่บนค่าคบไม้ต้นใหญ่ทางด้านขวามือริมทางขึ้นสู่พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ปรากฏเป็นสิ่งมหัศจรรย์ให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ ชาวบ้านยังเรียกกันว่า "หินนายแรงขัดนก" หลังจากนั้นนายแรงออกเดินทาง เขายกคานหาบขึ้นบ่าแบกภูเขา เดินมาอย่างรวดเร็ว เนื่องจากภูเขามีน้ำหนักมาก คานหาบจึงไม่สามารถต้านทานน้ำหนักได้ต่อไป คานหาบจึงหักตรงกึ่งกลางบ่านายแรงพอดี ภูเขาและคานหาบข้างหน้ากระเด็นลงไปกลายเป็น "เขาพิพิธ" จนทุกวันนี้ เขาพิพิธอยู่หลังจวนผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส ส่วนภูเขาและคานหาบด้านหลังหล่นลงไปในแม่น้ำบางนรา กลายเป็น "ภูเขาหินแดง" จนปัจจุบันนี้ ภูเขาหินแดงอยู่กลางลำแม่น้ำบางนราตอนบนเหนือประตูระบายน้ำบางนรา ติดเขตตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2544, หน้า 126)

ตาราง 93 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นายแรงแบกภูเขา จังหวัดนราธิวาส

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีครอบครัวหนึ่งมีลูกมากฐานะยากจน ลูกชายคนหนึ่งแปลกประหลาดมาก เมื่อแรกคลอดเป็นเด็กน่ารัก เลี้ยงง่าย พออายุได้ 5-6 ขวบ เด็กน้อยเริ่มเติบโตอย่างรวดเร็ว และกินอาหารจุมาก กินข้าวหม้อใหญ่ๆ แล้วยังไม่รู้สึกอิ่ม เด็กคนนี้กินอาหารมากขึ้นทุกวัน ยิ่งทำให้พ่อแม่ยากจนลงตามลำดับ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	พ่อแม่เห็นว่าไม่สามารถเลี้ยงลูกคนนี้ได้แล้ว จึงออกอุบายใช้งานหนักเพื่อให้ลูกอกแตกตาย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นายแรงแบกภูเขา จังหวัด นราธิวาส สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีครอบครัวหนึ่งมีลูกมากและยากจน และมีลูกชายคนหนึ่งมีความประหลาดคือรับประทานอาหารครั้งละมากๆ จึงทำให้ครอบครัวนี้ยากจนมากยิ่งขึ้นทำให้พ่อแม่หาทางกำจัดลูกชายคนนี้เสีย เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีครอบครัวหนึ่งมีลูกมากฐานะยากจน ลูกชายคนหนึ่งแปลกประหลาดมาก เมื่อแรกคลอดเป็นเด็กน่ารัก เลี้ยงง่าย พออายุได้ 5-6 ขวบ เด็กน้อยเริ่มเติบโตอย่างรวดเร็ว และกินอาหารจุมาก กินข้าวหม้อใหญ่ๆ แล้วยังไม่รู้สึกอิ่ม เด็กคนนี้กินอาหารมากขึ้นทุกวัน ยิ่งทำให้พ่อแม่ยากจนลงตามลำดับ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อลูกชายคนนี้สร้างปัญหาทำให้ครอบครัวยิ่งจนลงพ่อแม่จึงหาวิธีกำจัดลูกชายโดยออกอุบายให้ลูกชายไปแบกภูเขาเพื่อให้ลูกชายอกแตกตายเป็นการแก้ปัญหาโดยใช้อุบาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พ่อแม่เห็นว่าไม่สามารถเลี้ยงลูกคนนี้ได้แล้ว จึงออกอุบายใช้งานหนักเพื่อให้ลูกอกแตกตาย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง นายแรงแบกภูเขา จังหวัดนราธิวาส สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

เจ๊ะเห

เจ๊ะเห เป็นชื่อตำบลหนึ่งของอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส บางคนบอกว่าเจ๊ะเหคือชื่อคนที่มาตั้งรกรากเป็นคนแรก บางคนเล่าเป็นนิทานดังนี้ ณ ริมฝั่งตากใบสมัยนั้นเต็มด้วยป่าละเมาะและทุ่งนา ส่วนฝั่งตรงข้ามคือ เพ็นกาลันกูโบ รัฐกลันตัน มีป่าไม้เขียวชอุ่ม ชายผู้หนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งตากใบ เขามักพายเรือมาทางฝั่งเพ็นกาลันกูโบเสมอ แต่เขาจำเป็นไปหาฟืนและของป่า จึงฝากภรรยาไว้กับญาติผู้หนึ่งช่วยดูแล เขานำลูกชายวัย 10 ขวบลงเรือไปด้วย เมื่อถึงฝั่งเพ็นกาลันกูโบ เขาให้ลูกชายวิ่งเล่นอยู่ใกล้ๆ แล้วเขารีบหาไม้ฟืนและของป่า จนตะวันบ่ายคล้อยลูกชายวิ่งเล่นจนเหน็ดเหนื่อย เขาจึงให้นอนอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ และกะว่าเมื่อผ่าฟืนเรียบร้อยจะปลุกลูกชายกลับบ้าน ทันใดนั้นเขาเหลือบเห็นเพื่อนบ้านคนหนึ่งวิ่งกระหืดกระหอบตะโกนว่า "กลับบ้านเร็วเถอะ เมียแกเป็นลม" ด้วยความตกใจเขาลืมปลุกลูก และลืมนำลูกกลับบ้าน เขาและเพื่อนบ้านรีบพายเรือมาทางฝั่งตากใบด้วยความรีบร้อน เมื่อพ่อและเพื่อนบ้านกลับไปแล้ว สักครู่หนึ่งลูกชายตื่นขึ้นและร้องเรียกหาพ่อโดยเรียกเป็นภาษามลายูว่า "เจ๊ะเห! เจ๊ะเห! เจ๊ะเห!" หมายถึงเสียงร้องเรียกว่า พ่อจ๋า! พ่อจ๋า! พ่อจ๋า! ดวงตะวันคล้อยต่ำเกือบลับยอดไม้ ความมืดค่อยโรยตัวไปทั่วริมฝั่งน้ำชายด้านเพ็นกาลันกูโบ เสียงนกเสียงหรีดหริ่งเรไรร้องระงม แต่เสียงเด็กน้อย ร้องไห้และเรียกพ่อ "เจ๊ะเห! เจ๊ะเห!" ค่อยๆ เบาลง เพราะเสียงค่อยแหบแห้งลงตามลำดับ เด็กน้อยนั่งเหม่อมองมาทางฝั่งตากใบ เขาหวังว่าพ่อของเขาจะต้องหวนกลับมา และแล้วม่านตาของเด็กน้อยเปิดกว้าง ด้วยความดีใจ เขาเห็นพ่อของเขากลับมาจริงๆ "โธ่ลูกเอ๋ย พ่อขอโทษด้วย พ่อรีบร้อนเพราะแม่ของลูก ไม่สบาย" พ่อพูดพลางกอดลูก และเช็ดน้ำตาให้ลูก พ่อค่อยอุ้มลูกลงเรือ และ

พูดต่อไปว่า "เสียงลูกร้องเรียกพ่อ ผู้คนทางฝั่งตากใบได้ยินแว่วๆ แต่คนที่ได้ยินชัดเจนคือแม่ของลูกนั่นเอง คำว่า เจ๊ะเห! หรือพ่อจ๋า ภายหลังกลายเป็นชื่อตำบลมาจนทุกวันนี้ (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2544, หน้า 143-144)

ตาราง 94 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ๊ะเห จังหวัดนราธิวาส

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	กลับบ้านเร็วเถอะ เมียแกเป็นลม ด้วยความตกใจเขาลืมปลุกลูก และลืมนำลูกกลับบ้าน เขาและเพื่อนบ้านรีบพายเรือมาทางฝั่งตากใบด้วยความรีบร้อน เมื่อพ่อและเพื่อนบ้านกลับไปแล้ว สักครู่หนึ่งลูกชายตื่นขึ้นและร้องเรียกหาพ่อโดยเรียกเป็นภาษามลายูว่า เจ๊ะเห! เจ๊ะ เห!	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	โธ่ลูกเอ๋ย พ่อขอโทษด้วย พ่อรีบร้อนเพราะแม่ของลูกไม่สบาย พ่อพูดพลางกอดลูก และเช็ดน้ำตาให้ลูก พ่อค่อยอุ้มลูกลงเรือ และพูดต่อไปว่า เสียงลูกร้องเรียกพ่อ ผู้คนทางฝั่งตากใบได้ยินแว่วๆ แต่คนที่ได้ยินชัดเจนคือแม่ของลูกนั่นเอง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ๊ะเห จังหวัด นราธิวาส สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้เป็นพ่อมาตัดฟืนและนำลูกน้อยมาด้วยโดยปล่อยให้ลูกนอนหลับอยู่ต่อมาเพื่อนบ้านมาบอกว่าเมียไม่สบายเขาจึงรีบกลับและลืมลูกน้อยไว้ต่อมาลูกตื่นขึ้นไม่เห็นพ่อจึงร้องไห้ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...กลับบ้านเร็วเถอะ เมียแกเป็นลม ด้วยความตกใจเขาลืมปลุกลูก และลืมนำลูกกลับบ้าน เขาและเพื่อนบ้านรีบพายเรือมาทางฝั่งตากใบด้วยความรีบร้อน เมื่อพ่อและเพื่อนบ้านกลับไปแล้ว สักครู่หนึ่งลูกชายตื่นขึ้นและร้องเรียกหาพ่อโดยเรียกเป็นภาษามลายูว่า เจ๊ะเห! เจ๊ะ เห!

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพ่อกลับมาที่บ้านและรู้ตัวว่าลืมลูกทิ้งไว้อีกฝั่งหนึ่ง จึงกลับไปเอาลูกกลับมา เป็นการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...โธ่ลูกเอ๋ย พ่อขอโทษด้วย พ่อรีบร้อนเพราะแม่ของลูกไม่สบาย พ่อพูดพลางกอดลูก และเช็ดน้ำตาให้ลูก พ่อค่อยอุ้มลูกลงเรือ และพูดต่อไปว่า เสียงลูกร้องเรียกพ่อผู้คนทางฝั่งตากใบได้ยินแว่วๆ แต่คนที่ได้ยินชัดเจนคือแม่ของลูกนั่นเอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ๊ะเห จังหวัดนราธิวาส สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้งและการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดปัตตานี

เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว

นานมาแล้ว ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งในเมืองจั่วจิว มณฑลฮกเกี้ยน ประเทศจีน มีครอบครัวแซ่หลิมครอบครัวหนึ่ง อยู่ด้วยกัน 4 คน คือ บิดา มารดา พี่ชายชื่อหลิมเต้าเคี่ยน กับน้องสาวชื่อหลิมกอเหนี่ยว บุตรทั้งสองได้รับการศึกษาศิลปะวิทยาการเป็นอย่างดียิ่ง เหมาะสมกับที่กุลบุตรกุลธิดาจะพึงมีพึงได้รับในสมัยนั้น หลิมเต้าเคี่ยนผู้เป็นพี่ชาย เติบโตขึ้นเป็นหนุ่มรูปงาม บุคลิกภาพดี มีความสามารถในกระบวนยุทธ องอาจหาญกล้า เด็ดเดี่ยวสมชายชาตรี ใจคอ หนักแน่น กว้างขวาง กอปรด้วยความเมตตาเอื้ออารี กตัญญูรู้คุณ และรักความเป็นธรรมเป็นที่ตั้ง ส่วนหลิมกอเหนี่ยวผู้เป็นน้องสาวก็ไม่ต่างกัน เจริญวัยเป็นสาวน้อยหน้าตางดงามน่ารักน่าเอ็นดูเชี่ยวชาญเชิงยุทธหลายกระบวนท่า มีจิตใจอ่อนโยน กอปรด้วยความเมตตากรุณา กตัญญูรู้คุณยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน มีความรักความผูกพันต่อบิดามารดาและพี่ชายเป็นอย่างยิ่ง

หลิมเต้าเคี่ยนเมื่อโตขึ้นก็สมัครเข้ารับราชการที่อำเภอเมื่อบิดาถึงแก่กรรม ก็ต้องย้ายเข้าไปอยู่ในเมืองเพื่อทำราชการรับใช้แผ่นดิน ทิ้งมารดาให้อยู่กับหลิมกอเหนี่ยวน้องสาวแต่ลำพังสองคนแม่ลูก หลิมเต้าเคี่ยนรับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่นในความเที่ยงธรรม ใช้ความรู้ทางวิชาการอย่างเต็มความสามารถ จนเป็นที่ไว้วางใจรักใคร่นับถือของประชาชนทั่วไป แต่ทางตรงข้ามกลับเป็นที่อิจฉาริษยา หวาดระแวงของข้าราชการกังฉินทั้งหลาย โดยเฉพาะขุนพล ผู้มีนามว่าเซ็กกีกวง

สมัยนั้น หัวเมืองติดชายฝั่งทะเลของประเทศจีนบังเกิดมีโจรสลัดชุกชุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกโจรสลัดญี่ปุ่นเที่ยวปล้นสะดมตีชิงทรัพย์สินผู้คนที่อยู่ตามแนวชายฝั่งทะเลตลอดถึงเรือสำเภาน้อยใหญ่ที่ไปมาค้าขายอยู่ในแถบนั้น โจรสลัดกำเริบเสิบสานหนักถึงขนาดยกกำลังเข้าตีเมืองที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินใหญ่ ความทราบไปถึงพระเจ้าซื่อจงฮ่องเต้ จึงมีบัญชาแต่งตั้งขุนพลเซ็ก กีกวง เป็นแม่ทัพคุมกองทัพเรือหลวงออกไปปราบโจรสลัดพวกนั้น หลิมเต้าเคี่ยนก็ไปในกองทัพด้วย จึงเป็นโอกาสอันดีที่ขุนพลเซ็ก กีกวง จะได้กำจัดหลิมเต้าเคี่ยนโดยการกราบทูลฮ่องเต้ใส่ความหลิมเต้าเคี่ยนว่ามีพฤติกรรมคบคิดกับพวกโจรสลัด ส้องสุมทั้งผู้คนและอาวุธคิดก่อการกบฏต่อแผ่นดิน หลิมเต้าเคี่ยนจึงถูกทางราชการประกาศจับ โดยที่หลิมเต้าเคียนไม่มีโอกาสแสดงความบริสุทธิ์ของตนเองเลย ครั้นคิดว่าหากขืนอยู่ในแผ่นดินนี้ต่อไปก็ยังแต่จะมีอันตรายกับตัวเองจึงได้รวบรวมสมัครพรรคพวกนำเรือหลบหนีกองทัพเรือหลวงที่ขุนพลเซ็กกีกวง เป็นแม่ทัพออกไปเพื่อหาที่อยู่ใหม่ที่ปลอดภัยกว่า

หลิมเต้าเคี่ยนพาพรรคพวกหนีราชภัยมาทางทะเลจีนใต้ รอนแรมมาจนกระทั่งถึงเมืองปัตตานี เข้าสวามิภักดิ์ทำราชการสนองพระเดชพระคุณด้วยความจงรักภักดี จนเป็นที่โปรดปรานและไว้วางใจของรายาเมืองปัตตานีเป็นอย่างมาก หลิมเต้าเคี่ยน จึงได้รับมอบหมายจากรายาให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าด่านเก็บภาษีอากร

รายาเมืองปัตตานีมีธิดาองค์หนึ่งสวยงามมาก เมื่อหลิมเต้าเคี่ยนได้พบธิดาของรายาเมืองปัตตานีเข้า ต่างคนต่างก็บังเกิดความรักต่อกัน เมื่อไม่มีอุปสรรคใดขัดขวาง ทั้งสองจึงได้เข้าพิธีแต่งงานอยู่กินกันด้วยความสุข โดยหลิมเต้าเคี่ยนได้ยอมทิ้งศาสนาเดิมเข้ารีตไปนับถือศาสนาอิสลามตามแบบอย่างเมืองปัตตานี คนทั้งหลายจึงพากันเรียกหลิมเต้าเคี่ยน ว่า หลิมโต๊ะเคี่ยม ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา หลิมโต๊ะเคี่ยมจึงเปลี่ยนฐานะจากคนจีนไร้แผ่นดินมาเป็นบุตรเขยของรายาเมืองปัตตานีตั้งถิ่นฐานครองความรักอยู่ที่เมืองปัตตานีต่อมาด้วยความสุข

วันหนึ่ง รายาเมืองปัตตานีเรียก หลิมโต๊ะเคี่ยม เข้าพบ "นี่แน่หลิมโต๊ะเคี่ยม เราอยากพบเจ้าวันนี้ด้วยประสงค์ใดเจ้ารู้มั้ย" รายาเอ่ยถาม "ไม่ทราบได้พระเจ้าข้า" หลิมโต๊ะเคี่ยมตอบรับสั่งด้วยความเคารพ "คืออย่างนี้ เราเห็นว่าเวลานี้เมืองปัตตานีของเราก็อยู่กันมาด้วยความสงบสมบูรณ์พูนสุข ชาวต่างบ้านต่างเมืองก็เข้ามาทำการค้าขาย" รายาเว้นคำพูดนิดหนึ่ง "เราจึงอยากที่จะสร้างมัสยิดขึ้นสักแห่งหนึ่ง ไว้ให้เชิดหน้าชูตาเป็นศรีสง่าแก่เมืองปัตตานี เจ้าจะช่วยเราสร้างได้หรือไม่" "ได้พระเจ้าข้า" หลิมโต๊ะเคี่ยมตอบอย่างไม่ลังเล "หม่อมฉันก็เคยร่ำเรียนมาทางนี้" "ถ้าอย่างนั้นก็ดีแล้ว" รายาตรัสถาม "พระอัลเลาะห์จะต้องอวยพรให้แก่เจ้าเป็นแน่แท้" จากนั้นการสร้างมัสยิดที่บ้านกรือเซะ เมืองปัตตานีก็เริ่มขึ้น

หลิมโต๊ะเคี่ยมมาทำราชการมีครอบครัวอยู่กับรายาเมืองปัตตานีเสียนาน โดยไม่ได้ส่งข่าวคราวไปถึงมารดากับน้องสาวเลย มารดากับน้องสาวก็เป็นห่วงไม่รู้ว่าหลิมโต๊ะเคี่ยมไปอยู่ที่ไหน เป็นตายร้ายดีอย่างไร จนกระทั่งมารดาล้มป่วย หลิมกอเหนี่ยวก็ช่วยดูแลรักษาพยาบาลมารดาพยาบาลทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนอาการทางกายของมารดาหายเป็นปกติเหลือแต่อาการทางใจที่หลิมกอเหนี่ยวจะต้องพยายามพยาบาลรักษาต่อไป ทางเดียวที่จะทำให้มารดาหายอาการป่วยทางใจก็คือต้องตามหาหลิมโต๊ะเคี่ยมผู้เป็นพี่ชายให้พบ หลิมกอเหนี่ยวจึงให้คนเที่ยวออกสืบหาพี่ชาย จนกระทั่งทราบชัดว่าพี่ชายไปมีเมียเป็นลูกสาวรายาอยู่ที่เมืองปัตตานี จึงส่งคนไปตามอ้อนวอนให้หลิมโต๊ะเคี่ยมกลับ แต่ก็ไม่ได้ผล หลิมกอเหนี่ยวจึงขออนุญาตมารดาไปตามพี่ชายด้วยตนเอง แรกๆ มารดาก็ทัดทาน กลัวลูกสาวจะหายไปอีกคน แต่เมื่อทนคำอ้อนวอนของหลิมกอเหนี่ยวไม่ได้จึงจำใจอนุญาต

หลิมกอเหนี่ยวได้ชักชวนญาติพี่น้องไปเป็นเพื่อนเตรียมข้าวของที่จำเป็นระหว่างการเดินทางไม่ลืมที่จะฝากฝังสั่งเสียญาติพี่น้องเพื่อนบ้านให้ช่วยดูแลมารดา และก่อนจากหลิมกอเหนี่ยวก็ได้ตั้งสัจวาจาไว้ว่า "ขอฟ้าดินจงเป็นพยานข้าด้วยเถิด การเดินทางไปตามพี่ชายของข้าครั้งนี้ หากพี่ชายไม่ยอมกลับข้าหลิมกอเหนี่ยวจะไม่ขอมีชีวิตอยู่ดูหน้าใครในแผ่นดินอีกต่อไป

แล้วหลิมกอเหนี่ยวก็ออกเดินทางด้วยเรือสำเภารอนแรมมาจนกระทั่งถึงเมืองปัตตานี สอบถามชาวเมืองจนกระทั่งได้พบหลิมโต๊ะเคี่ยมพี่ชาย สองพี่น้องพบกันด้วยความยินดีหาที่จะประมาณมิได้ ดังว่าตายแล้วเกิดใหม่ก็มิปาน ครั้นแล้วหลิมกอเหนี่ยวจึงเล่าถึงความทุกข์โศกกินไม่ได้นอนไม่หลับของมารดาให้หลิมโต๊ะเคี่ยมฟัง พร้อมกับขอให้หลิมโต๊ะเคี่ยมกลับบ้านพร้อมตนเพื่อไปให้มารดาได้ชื่นใจหายตรอมตรมจะได้ต่อชีวิตมารดาให้ยืนยาวออกไป

ฝ่ายหลิมโต๊ะเคี่ยมฟังคำขอร้องของหลิมกอเหนี่ยวน้องสาวก็ให้บังเกิดความลำบากใจเป็นยิ่งนัก มิรู้จะทำอย่างไรดีเป็นห่วงมารดาก็เป็นห่วง ภารกิจทางนี้ก็ใหญ่หลวง ทั้งชนักที่ติดตัวโดยมิได้สร้างขึ้นมาเองก็เหลือสุดที่จะแก้ไข จึงตอบน้องสาวไปว่า "หลิมกอเหนี่ยวน้องพี่เอย" หลิมโต๊ะเคี่ยมพูดหลุดปากออกมาอย่างยากเย็น "พี่ตัดสินใจแล้วว่าไม่อาจกลับไปกับน้องได้" หลิมกอเหนี่ยวผิดหวัง เย็นวาบไปทั้งตัว "ทำไมละพี่ ทำไมพี่ถึงไปกับน้องไม่ได้" "น้องก็คงรู้แล้วว่า" หลิมโต๊ะเคี่ยมระบายความลำบากใจ "พี่มีชนักติดหลังอยู่ เขาหาว่าพี่เป็นกบฏโทษถึงประหาร" "แต่นั่นเรื่องมันเกิดมาตั้งนาน" หลิมกอเหนี่ยวออกความเห็น "ใครๆ เขาคงลืมกันหมดแล้ว"

"จะลืมได้ยังไง ในเมื่อยังไม่มีประกาศพระราชทานอภัยโทษ พี่กลับไปก็เท่ากับเดินเข้าไปหาที่ตายเท่านั้นเอง" หลิมโต๊ะเคี่ยมพูดด้วยความเครียด "เรากลับไปเงียบๆ ก็ได้นะพี่นะ" หลิมกอเหนี่ยวอ้อนวอน "จะเงียบได้ยังไง" หลิมโต๊ะเคี่ยมเครียดหนัก "อีกอย่าง" "อีกอย่างอะไรพี่" หลิมกอเหนี่ยวสงสัย "พี่ก็เข้ารีตเป็นอิสลามเสียแล้ว" หลิมโต๊ะเคี่ยมพยายามให้เหตุผล "อ๋อ แค่นี้เองหรือ" หลิมกอเหนี่ยวรู้สึกมีความหวัง "ก็จะเป็นไรไป เข้ารีตได้ก็เปลี่ยนกลับได้นะพี่ แม่กำลังร้องไห้คอยเราพี่น้องกลับไปให้เห็นหน้าอยู่นะพี่นะ" น้ำตาแห่งความน้อยใจของหลิมกอเหนี่ยวไม่วายซึมซาบออกมาพร้อมกับคำอ้อนวอน

"แม่ร้องไห้คิดถึงพี่ทุกวันทุกคืน" "พี่ก็คิดถึงแม่น้องเอ๋ย" หลิมโต๊ะเคี่ยมพูดเหมือนสะอื้น" ใช่ว่าพี่นี้จะเป็นลูกอกตัญญู แต่พี่ยังไม่หมดภาระต่อพระผู้เป็นเจ้า" "ภาระอะไรของพี่หรือ น้องไม่เข้าใจ" หลิมกอเหนี่ยวคาดคั้น "ควบคุมการก่อสร้างมัสยิด มัสยิดที่กรือเซะนั่นไง" หลิมโต๊ะเคี่ยมพูดอย่างจริงจังน้ำเสียงเปี่ยมด้วยความศรัทธา "พี่รับปากกับรายาก่อนแล้วว่าจะสร้างมัสยิดใหญ่ให้สำเร็จ เพื่ออัลเลาะห์เจ้า" "แล้วพี่กลับไปให้แม่ชื่นใจก่อนไม่ได้หรือ" หลิมกอเหนี่ยวตัดบท "ไม่ได้หรอกน้อง งานเพื่ออัลเลาะห์เจ้ายิ่งใหญ่เกินกว่าที่พี่จะทอดทิ้งได้" หลิมโต๊ะเคี่ยมยืนยัน

แม้หลิมกอเหนี่ยวจะพยายามอ้อนวอนสักเท่าใดๆ หลิมโต๊ะเคี่ยมพี่ชายก็ยังยืนยันที่จะไม่กลับเมืองจีนอยู่อย่างนั้น คงให้หลิมกอเหนี่ยวกลับไปหามารดาแต่เพียงผู้เดียว พร้อมกันก็จัดหาสิ่งของมีค่าจำนวนมากเพื่อให้น้องนำกลับไปฝากมารดาด้วย หลิมกอเหนี่ยวเห็นว่าหลิมโต๊ะเคี่ยมพี่ชายไม่ยอมกลับไปเมืองจีนเป็นแน่นอนแล้ว ก็จึงพูดอ้อนวอนเป็นครั้งสุดท้าย "กลับเถอะพี่นะ คิดว่าเห็นแก่แม่เถอะ" หลิมโต๊ะเคี่ยมยืนกรานที่จะไม่กลับเป็นมั่นคง "ถ้าอย่างนั้นพี่ก็คงจะต้องเสียใจไปตลอดชีวิต" หลิมกอเหนี่ยวตัดพ้อ "พี่เห็นคนอื่นดีกว่าแม่ ก็ขอให้พี่จงอย่าทำงานใดๆ ได้สำเร็จ ขอเทวดาฟ้าดินจงรับรู้เห็นเป็นพยานในคำสาปของน้องนี้เถิด"

หลิมกอเหนี่ยวบังเกิดความผิดหวังและเศร้าสลดใจอย่างถึงที่สุด นางจึงตัดสินใจผูกคอตายกับกิ่งยาร่วง ตามสัจวาจาที่นางได้เคยลั่นไว้ต่อเทวดาฟ้าดิน ก่อนที่นางจะออกเดินทางมาตาม

หาพี่ชาย พอหลิมโต๊ะเคี่ยมรู้ว่าน้องสาวมาผูกคอตายก็เสียใจเป็นอย่างยิ่ง จึงร่วมกับชาวจีนเมืองปัตตานีนำศพหลิมกอเหนี่ยวไปฝังตามประเพณี ดังปรากฏหลุมฝังศพนางอยู่ที่บ้านกรือเซะจวบจนกระทั่งทุกวันนี้

ภายหลังจากการตายของหลิมกอเหนี่ยวแล้ว หลิมโต๊ะเคี่ยมก็ได้พยายามควบคุมการสร้างมัสยิดที่กรือเซะต่อไป แต่พอการก่อสร้างไปถึงยอดโดมคราวใดก็บังเกิดฟ้าผ่าจนเสียหายถึง 3 ครั้ง 3 คราว การก่อสร้างมัสยิดที่กรือเซะจึงไม่สำเร็จค้างมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ชาวบ้านต่างเชื่อกันว่า เป็นเพราะคำสาปของหลิมกอเหนี่ยวนั่นทีเดียว

ข่าวอภินิหารของหลิมกอเหนี่ยวเล่าลือกันไปปากต่อปากจากเมืองปัตตานีแพร่ขยายถึงเมืองใกล้เคียง แล้วค่อยไกลออกไป จึงมีผู้ที่เคารพนับถือในวิญญาณอันบริสุทธิ์และศักดิ์สิทธิ์ของนาง ได้เอาไม้ยาร่วงมาแกะสลักเป็นรูปเหมือน แล้วนำไปไว้ในศาลเจ้าเรียกว่า เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว ตั้งแต่นั้นมา

ปัจจุบันรูปเจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยวยังคงอยู่ที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ศาลเจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ทางจังหวัดร่วมกับชาวปัตตานีจัดให้มีงานสมโภชฉลองเจ้าแม่เป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย ตามปฏิทินจันทรคติจีน คือหลังจากวันตรุษจีน 14 วัน เรียกว่าประเพณีแห่เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว เป็นประเพณีสำคัญประเพณีหนึ่งของจังหวัดปัตตานีมาจนกระทั่งทุกวันนี้ (สนิท บุญฤทธิ์, 2544, หน้า 131-142)

ตาราง 95 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	8
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- จนอาการทางกายของมารดาหายเป็นปกติเหลือแต่อาการทางใจที่หลิมกอเหนี่ยวจะต้องพยายามพยาบาลรักษาต่อไป - ขอฟ้าดินจงเป็นพยานข้าด้วยเถิด การเดินทางไปตามพี่ชายของข้าครั้งนี้ หากพี่ชายไม่ยอมกลับข้าหลิมกอเหนี่ยวจะไม่ขอมีชีวิตอยู่ดูหน้าใครในแผ่นดินอีกต่อไป	4

ตาราง 95 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
1. ความขัดแย้งกับตนเอง (ต่อ)	- ฝ่ายหลิมโต๊ะเคี่ยมฟังคำขอร้องของหลิมกอเหนี่ยว น้องสาวก็ให้บังเกิดความลำบากใจเป็นยิ่งนัก มิรู้จะทำอย่างไรดีเป็นห่วงมารดาก็เป็นห่วง ภารกิจทางนี้ก็ใหญ่หลวง ทั้งชนักที่ติดตัวโดยมิได้สร้างขึ้นมาเอง - หลิมกอเหนี่ยวบังเกิดความผิดหวังและเศร้าสลดใจอย่างถึงที่สุด	
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- แต่ทางตรงข้ามกลับเป็นที่อิจฉาริษยา หวาดระแวงของข้าราชการกังฉินทั้งหลาย โดยเฉพาะขุนพลผู้มีนามว่าเซ็กกีกวง - หลิมโต๊ะเคี่ยมมาทำราชการมีครอบครัวอยู่กับรายาเมืองปัตตานีเสียนาน โดยไม่ได้ส่งข่าวคราวไปถึงมารดากับน้องสาวเลย	2
3. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	โจรสลัดกำเริบเสิบสานหนักถึงขนาดยกกำลังเข้าตีเมืองที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินใหญ่ ความทราบไปถึงพระเจ้าซื่อจงฮ่องเต้ จึงมีบัญชาแต่งตั้งขุนพลเซ็ก กีกวง เป็นแม่ทัพคุมกองทัพเรือหลวงออกไปปราบโจรสลัดพวกนั้น หลิมเต้าเคี่ยนก็ไปในกองทัพด้วย	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ภายหลังจากการตายของหลิมกอเหนี่ยวแล้ว หลิมโต๊ะเคี่ยมก็ได้พยายามควบคุมการสร้างมัสยิดที่กรือเซะต่อไป แต่พอการก่อสร้างไปถึงยอดโดมคราวใดก็บังเกิดฟ้าผ่าจนเสียหายถึง 3 ครั้ง 3 คราว การก่อสร้างมัสยิดที่กรือเซะจึงไม่สำเร็จค้างมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้	1

ตาราง 95 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	นางจึงตัดสินใจผูกคอตายกับกิ่งยาร่วง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	แล้วหลิมกอเหนี่ยวก็ออกเดินทางด้วยเรือสำเภารอนแรมมาจนกระทั่งถึงเมืองปัตตานี สอบถามชาวเมืองจนกระทั่งได้พบหลิมโต๊ะเคี่ยมพี่ชาย	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	หลิมเต้าเคี่ยนพาพรรคพวกหนีราชภัยมาทางทะเลจีนใต้รอนแรมมาจนกระทั่งถึงเมืองปัตตานี	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	จึงเป็นโอกาสอันดีที่ขุนพลเซ็ก กีกวง จะได้กำจัดหลิมเต้าเคี่ยนโดยการกราบทูลฮ่องเต้ใส่ความหลิมเต้าเคี่ยน	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	พี่เห็นคนอื่นดีกว่าแม่ ก็ขอให้พี่จงอย่าทำงานใดๆ ได้สำเร็จขอเทวดาฟ้าดินจงรับรู้เห็นเป็นพยานในคำสาปของน้องนี้เถิด	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือมารดาของหลิมกอเหนี่ยวคิดถึงบุตรชายมากจนล้มป่วย เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนอาการทางกายของมารดาหายเป็นปกติเหลือแต่อาการทางใจที่หลิมกอเหนี่ยวจะต้องพยายามพยาบาลรักษาต่อไป

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลิมกอเหนี่ยวมีความมุ่งมั่นที่จะตามหาพี่ชายให้เจอ เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขอฟ้าดินจงเป็นพยานข้าด้วยเถิด การเดินทางไปตามพี่ชายของข้าครั้งนี้ หากพี่ชายไม่ยอมกลับข้าหลิมกอเหนี่ยวจะไม่ขอมีชีวิตอยู่ดูหน้าใครในแผ่นดินอีกต่อไป

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหลิมกอเหนี่ยวมาตามพี่ชายให้กลับบ้าน แต่พี่ชายมีความลำบากใจหลายอย่างจึงทำให้เกิดความขัดแย้งในตนเองของตัวพี่ชายเองที่ไม่สามารถกลับบ้านได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายหลิมโต๊ะเคี่ยมฟังคำขอร้องของหลิมกอเหนี่ยวน้องสาวก็ให้บังเกิดความลำบากใจเป็นยิ่งนัก มิรู้จะทำอย่างไรดีเป็นห่วงมารดาก็เป็นห่วง ภารกิจทางนี้ก็ใหญ่หลวง ทั้งชนักที่ติดตัวโดยมิได้สร้างขึ้นมาเอง

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพี่ชายปฏิเสธการกลับบ้านทำให้หลิมกอเหนี่ยวเสียใจมาก เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลิมกอเหนี่ยวบังเกิดความผิดหวังและเศร้าสลดใจอย่างถึงที่สุด

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตอนที่หลิมเต้าเคี่ยนรับราชการอยู่ในเมืองจีนนั้นถูกเพื่อนร่วมงานที่เดียวกันอิจฉาริษยา จึงเป็นการขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ทางตรงข้ามกลับเป็นที่อิจฉาริษยา หวาดระแวงของข้าราชการกังฉินทั้งหลาย โดยเฉพาะขุนพลผู้มีนามว่า เซ็กกีกวง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหลิมเต้าเคี่ยนซึ่งตอนหลังเปลี่ยนชื่อเป็นหลิมโต๊ะเคี่ยมมาอยู่ปัตตานีมิได้ส่งข่าวให้ทางบ้านรู้เลยจึงทำให้มารดาและน้องสาวเป็นห่วง จึงเป็นการขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลิมโต๊ะเคี่ยมมาทำราชการมีครอบครัวอยู่กับรายาเมืองปัตตานีเสียนาน โดยไม่ได้ส่งข่าวคราวไปถึงมารดากับน้องสาวเลย

1.3 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครั้งหนึ่งโจรสลัดออกอาละวาดหลิมเต้าเคี่ยนในขณะนั้นร่วมออกรบปราบปรามโจรสลัดด้วย เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...โจรสลัดกำเริบเสิบสานหนักถึงขนาดยกกำลังเข้าตีเมืองที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินใหญ่ ความทราบไปถึงพระเจ้าซื่อจงฮ่องเต้ จึงมีบัญชาแต่งตั้งขุนพลเซ็ก กีกวง เป็นแม่ทัพคุมกองทัพเรือหลวงออกไปปราบโจรสลัดพวกนั้น หลิมเต้าเคี่ยนก็ไปในกองทัพด้วย

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหลิมกอเหนี่ยวขอร้องให้พี่ชายกลับบ้านไม่สำเร็จก่อนตายนางได้สาปแช่งไว้ว่าอย่าให้พี่ชายทำอะไรได้สำเร็จ หลังจากนั้นหลิมโต๊ะเคี่ยมก็สร้างมัสยิดไม่เคยสำเร็จเลย เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ปรากฏในข้อความว่า

...ภายหลังจากการตายของหลิมกอเหนี่ยวแล้ว หลิมโต๊ะเคี่ยมก็ได้พยายามควบคุมการสร้างมัสยิดที่กรือเซะต่อไป แต่พอการก่อสร้างไปถึงยอดโดมคราวใดก็บังเกิดฟ้าผ่าจนเสียหายถึง 3 ครั้ง 3 ครา การก่อสร้างมัสยิดที่กรือเซะจึงไม่สำเร็จค้างมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อหลิมกอเหนี่ยวขอร้องพี่ชายไม่สำเร็จ นางจึงแก้ปัญหาโดยการลงโทษตัวเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงตัดสินใจผูกคอตายกับกิ่งยาร่วง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อมารดาของหลิมกอเหนี่ยวคิดถึงลูกชายนางจึงแก้ปัญหาโดยการพึ่งตนเองและออกตามหาพี่ชาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วหลิมกอเหนี่ยวก็ออกเดินทางด้วยเรือสำเภารอนแรมมาจนกระทั่งถึงเมืองปัตตานี สอบถามชาวเมืองจนกระทั่งได้พบหลิมโต๊ะเคี่ยมพี่ชาย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหลิมเต้าเคี่ยนถูกใส่ร้ายเขาจึงแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงและหนีออกมาจากเมืองจีน ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลิมเต้าเคี่ยนพาพรรคพวกหนีราชภัยมาทางทะเลจีนใต้ รอนแรมมาจนกระทั่งถึงเมืองปัตตานี

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในขณะที่หลิมเต้าเคี่ยนร่วมปราบโจรสลัดนั้น ขุนพลเซ็กกีกวงต้องการกำจัดเขา จึงออกอุบายใส่ร้ายเขาว่าร่วมมือกับโจรสลัด ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเป็นโอกาสอันดีที่ขุนพลเซ็กกีกวง จะได้กำจัดหลิมเต้าเคี่ยนโดยการกราบทูลฮ่องเต้ใส่ความหลิมเต้าเคี่ยน

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหลิมกอเหนี่ยวขอร้องพี่ชายให้กลับบ้านไม่สำเร็จนางจึงแก้ปัญหาโดยการสาปแช่ง ซึ่งเป็นการอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พี่เห็นคนอื่นดีกว่าแม่ ก็ขอให้พี่จงอย่าทำงานใดๆ ได้สำเร็จ ขอเทวดาฟ้าดินจงรับรู้เห็นเป็นพยานในคำสาปของน้องนี้เถิด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว จังหวัด ปัตตานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยง

หรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

บ้านตะลุบัน

บ้านตะลุบันปัจจุบันเป็นชื่อตำบล ในอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ คือตรงภูเขาสะลินดงบายู (สะลินดง=กำบัง บายู=ลม) เดิมมีถ้ำใหญ่ และคนธรรพ์ตนหนึ่งทำหน้าที่เฝ้าถ้ำและรักษาสมบัติซึ่งมีข้าวของเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านมีงานครั้งใดก็มายืมข้าวของ เช่น ถ้วยโถโอชามไปใช้ครั้งนั้น คนธรรพ์ใจดีมาก บอกว่าข้าวของที่ยืมไปแล้วเกิดแตกหักไม่จำเป็นไปซื้อมาใหม่ ให้นำข้าวของที่แตกหักนั้นมาคืนด้วย จะไม่ว่ากระไรเลย แต่ชาวบ้านเห็นว่าคนธรรพ์ใจดี หลายคนยืมแล้วไม่คืน หรือคืนแล้วไม่ครบ คนธรรพ์เลยไม่พอใจและปิดปากถ้ำมาตั้งแต่บัดนั้น ข้าวของทั้งหมดคนธรรพ์เก็บใส่ตะลุ่ม ตะลุ่มคือภาชนะมีเชิงคล้ายพานใช้สำหรับใส่ของแต่ปากคลุ่มคือปากงุ้มหรือโค้งเข้าเขาเล่าว่าคนธรรพ์ใช้ตะลุ่มจำนวนพันใบจึงบรรจุข้าวของได้หมด เสร็จแล้วลอยตะลุ่มพันใบไปตามกระแสน้ำทะเลจนลับหายไป คำว่าตะลุ่มพันจึงกลายเป็นตะลุบัน และเป็นชื่อตำบลจนบัดนี้ (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2544, หน้า 124)

ตาราง 96 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านตะลุบัน จังหวัดปัตตานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ชาวบ้านเห็นว่าคนธรรพ์ใจดี หลายคนยืมแล้วไม่คืน หรือคืนแล้วไม่ครบคนธรรพ์เลยไม่พอใจ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ปิดปากถ้ำตั้งแต่บัดนั้น ข้าวของทั้งหมดคนธรรพ์เก็บใส่ตะลุ่มเสร็จแล้วลอยตะลุ่มพันใบไปตามกระแสน้ำทะเลจนลับหายไปตามกระแสน้ำทะเล	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านตะลุบัน จังหวัดปัตตานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านยืมถ้วยชามของคนธรรพ์ไปใช้เมื่อเห็นว่าคนธรรพ์ใจดีจึงคืนบ้างไม่คืนบ้าง ทำให้คนธรรพ์โกรธ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านเห็นว่าคนธรรพ์ใจดี หลายคนยืมแล้วไม่คืน หรือคืนแล้วไม่ครบ คนธรรพ์เลยไม่พอใจ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อชาวบ้านไม่รับผิดชอบยืมถ้วยชามแล้วไม่คืน คนธรรพ์จึงแก้ปัญหาโดยการลงโทษคนอื่น คือนำถ้วยชามไปทิ้งทะเลเสีย และชาวบ้านก็จะไม่มีถ้วยชามใช้อีกต่อไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปิดปากถ้ำตั้งแต่บัดนั้น ข้าวของทั้งหมดคนธรรพ์เก็บใส่ตะลุ่มเสร็จแล้วลอยตะลุ่มพันใบไปตามกระแสน้ำทะเลจนลับหายไปตามกระแสน้ำทะเล

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านตะลุบัน จังหวัด ปัตตานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

เกาะปูเลาอาปี

กาลครั้งหนึ่งมีชาวประมงยากจน นางเป็นหญิงชราสามีตายมาตั้งแต่ลูกชายคนเดียวยังนอนแบเบาะ บัดนี้ลูกชายของนางเติบโตเป็นหนุ่มน้อยหน้าตาคมสัน หญิงชราเลิกอาชีพหาปลามานานแล้ว นางขายมะพร้าวและเปลือกมะพร้าวจากสวนมีอยู่เท่ากระผีกริ้น และกระท่อมน้อยที่นางและลูกพอประทังชีพ "แม่ครับ ผมจะเดินทางไปหางานทำ" ลูกชายบอกแม่ในเย็นวันหนึ่ง "ทำไมคิดเช่นนี้ล่ะลูก เราอยู่กันอย่างมีความสุขดีอยู่แล้ว" หญิงชรามองหน้าลูก นางไม่ต้องการให้ลูกจากไป "ผมอยู่อย่างนี้ไม่มีวันร่ำรวย ไม่มีวันเป็นใหญ่เป็นโต" ลูกชายของนางพูดด้วยใบหน้าขึงขัง นางนั่งคิดอยู่ครู่หนึ่งและพยักหน้า "แม่ไม่อยากขัดใจลูกลูกได้ดิบได้ดีแล้วรีบกลับมาหาแม่นะลูก"

นางพูดพลางน้ำตาค่อยๆ ซึมคลอเบ้าตา มืออันผ่ายผอมกอดลูกน้อยด้วยความห่วงใย เช้าตรู่วันต่อมา น้ำค้างบนใบหญ้าใบไม้ค่อยจางหาย ลูกชายค่อยสาวเท้าออกจากบ้าน เขาสะพายห่อเสบียง แม่ลุกขึ้นทำข้าวยำน้ำบูดูตั้งแต่ไก่ขันครั้งแรก แม่ยืนดูลูกชายสุดที่รักค่อยเดินหายไปจากทางโค้งหน้าบ้าน ต่อไปนี้นางต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ถึงมีเพื่อนบ้านบ้าง ก็ไม่เท่ากับลูกของตน หลายปีผ่านพ้นไป รวดเร็วราวติดปีกบิน ลูกชายหญิงหม้าย เติบใหญ่เป็นหนุ่มฉกรรจ์เขาเดินทางไปถึงหัวเมืองมลายูรับจ้างทำงานทุกอย่างไม่ว่าเป็นงานหนักงานเบา งานที่ส่งผลให้เขาก้าวหน้าคืองานแบกหามสินค้าขึ้นลงเรือสำเภา ด้วยความตั้งใจทำงานเป็นผลให้นายเรือสำเภาไว้วางใจ และให้เขามีโอกาสเดินทางไปกับเรือสำเภาทุกหนทุกแห่ง การเดินทางเกือบทุกครั้งเขาซื้อสินค้าส่วนตัวมาจำหน่ายด้วย เป็นผลให้ฐานะร่ำรวยขึ้น จนกระทั่งมีเงินซื้อเรือสำเภาเป็นของตนเอง และโชคดีตามมาอีกด้วยคือ เขาได้แต่งงานกับบุตรีเศรษฐีผู้หนึ่ง "พรุ่งนี้พี่จะเดินทางไปซื้อสินค้าที่ปัตตานี" เขาพูดกับภรรยาในตอนสายวันหนึ่ง "น้องขอเดินทางไปด้วย" บุตรีเศรษฐีอ้อนวอน "ได้ซี พี่ไม่เคยไปที่นั่นหลายสิบปีแล้ว" ผู้เป็นสามีพูดพลางกวาดสายตาดูบัญชีสินค้า หลายวันต่อมาเรือสำเภาค่อยแล่นเข้าสู่ปากน้ำปัตตานีตรงเขตเมืองสายบุรี นายเรือสำเภาหนุ่มและภรรยาสาวยืนอยู่ที่ห้องบาหลีท้ายเรือ ถิ่นนี้คือบ้านเกิดเขา นายเรือสำเภาหวนคิดถึงอดีต เขาชื่นชมตัวเองที่สร้างฐานะได้อย่างสูงส่ง แวบหนึ่งเขาคิดถึงแม่ผู้ชรา แต่เขาต้องหยุดคิด และไม่ยอมบอกภรรยา เกรงภรรยาดูหมิ่นพื้นเพดั้งเดิมของตน "พี่ช่วยลงไปซื้อมะพร้าวอ่อนให้หน่อย น้องอยากทานเหลือเกิน" ภรรยาพูดพลางชี้ไปที่กองมะพร้าวริมตลิ่ง ขณะนั้นเรือกำลังทอดสมอ นายสำเภาพยักหน้า เขาจึงชวนลูกน้อง ผู้หนึ่งลงเรือพายลำน้อย ตรงไปยังกองมะพร้าว ซึ่งมีผู้ขายเป็นหญิงแก่รูปร่างขี้ริ้วขี้เหร่

นายสำเภารีบซื้อมะพร้าว เขาไม่ได้สังเกตเจ้าของมะพร้าวแม้แต่น้อย และไม่เฉลียวใจว่าทำไมเจ้าของมะพร้าวจึงไม่รับเงิน ด้วยความรีบร้อนเขาไม่ได้ขอบคุณนางเลย "ลูกของเราแน่นอน" นางหายจากตกตะลึงกว่านางจะร้องเรียก ปรากฏว่าลูกชายขึ้นเรือสำเภาไปแล้ว นางไม่รอช้ารีบพายเรือมาที่เรือสำเภา และบอกให้ลูกเรือรู้ความต้องการของนาง"ยายนั่งอยู่ในเรือของยายก่อน ผมจะไปบอกให้เจ้านายรู้ ถ้าเจ้านายตกลงก็ให้ยายขึ้นเรือสำเภาทันที" ลูกเรือพูดแล้วหายเข้าไปในห้องท้ายเรือ ครู่หนึ่งลูกเรือกลับออกมา พร้อมกับยื่นถุงเงินให้แก่หญิงชรา "เจ้านายฝากเงินมาให้ยาย แต่เจ้านายบอกว่ายายไม่ได้เป็นแม่ ยายรีบกลับไปเถอะ เรือกำลังถอนสมอแล้ว "หญิงแก่ตกตะลึงเป็นครั้งที่สอง นางเห็นเรือสำเภาค่อยเคลื่อนจากนางไปอย่างรวดเร็ว "โธ่เอ๋ยลูกแม่ ทำไมลูกช่างใจร้ายเช่นนี้" นางพูดพลางขว้างถุงเงินลงในแม่น้ำอย่างไม่ไยดี แล้วนางค่อยพายเรือลำน้อยกลับมาสู่ฝั่งอย่างหมดอาลัย ความหวังอันสูงสุดของนางสิ้นสลาย เมื่อเรือสำเภาแล่นสู่ท้องทะเลทิ้งฝั่งปัตตานีมาไม่ไกลนัก พลันท้องฟ้าและท้องทะเลเกิดอาเพศ เสมือนเทพเจ้าพิโรธต่อลูกชาย

อกตัญญู บันดาลให้เกิดพายุร้ายพัดพาเรือสำเภาอับปาง ผู้คนบนเรือตายสิ้น ลูกชายอกตัญญูถูกคำสาป กลายเป็นเกาะมีชื่อภายหลังว่า เกาะปูเลาอาปี ปัจจุบันติดเขตบ้านรังมดแดง อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี ส่วนผู้เป็นแม่เมื่อตายแล้วกลายเป็นภูเขาชื่อภูเขายะมูตัน ปัจจุบันติดเขตอำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส ทุกปีหน้ามรสุม จะมีเสียงลมเสียงคลื่นจากเกาะปูเลาอาปี ผสานเสียงกับลมจากภูเขายะมูตัน ชาวบ้านเชื่อว่านั่นแหละคือเสียงแม่และลูกชายครำ่ครวญ (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2544, หน้า 128-130)

ตาราง 97 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้**ไขปัญหา**ในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะปูเลาอาปี จังหวัดปัตตานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- แวบหนึ่งเขาคิดถึงแม่ผู้ชรา แต่เขาต้องหยุดคิด และไม่ยอมบอกภรรยา เกรงภรรยาดูหมิ่นพื้นเพดั้งเดิมของตน - โธ่เอ๋ยลูกแม่ ทำไมลูกช่างใจร้ายเช่นนี้	2
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	แม่ครับ ผมจะเดินทางไปหางานทำ ลูกชายบอกแม่ในเย็นวันหนึ่ง เราอยู่กันอย่างมีความสุขดีอยู่แล้ว หญิงชรามองหน้าลูก นางไม่ต้องการให้ลูกจากไป ผมอยู่อย่างนี้ไม่มีวันร่ำรวย ไม่มีวันเป็นใหญ่เป็นโต แม่ไม่อยากขัดใจลูก ลูกได้ดิบได้ดีแล้วรีบกลับมาหาแม่นะลูก	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พลันท้องฟ้าและท้องทะเลเกิดอาเพศ เสมือนเทพพระเจ้าพิโรธต่อลูกชายอกตัญญู บันดาลให้เกิดพายุร้ายพัดพาเรือสำเภาอับปาง ผู้คนบนเรือตายสิ้น ลูกชายอกตัญญูถูกคำสาป กลายเป็นเกาะมีชื่อภายหลังว่า เกาะปูเลาอาปี	1

ตาราง 97 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	นางต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ถึงมีเพื่อนบ้านบ้าง ก็ไม่เท่ากับลูกของตน	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	นางพูดพลางขว้างถุงเงินลงในแม่น้ำอย่างไม่ไยดี แล้วนางค่อยพายเรือลำน้อยกลับมาสู่ฝั่งอย่างหมดอาลัย	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	เจ้านายฝากเงินมาให้ยาย แต่เจ้านายบอกว่ายายไม่ได้เป็นแม่ ยายรีบกลับไปเถอะ เรือกำลังถอนสมอแล้ว	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** เกาะปูเลาอาปี จังหวัดปัตตานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ลูกชายของหญิงหม้ายเมื่อเห็นแม่ก็เกิด**ความกลัว**ว่า**ภ**รรยาจะดูถูกตนเอง จึงเกิดความขัดแย้งขึ้นกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...แวบหนึ่งเขาคิดถึงแม่ผู้ชรา แต่เขาต้องหยุดคิด และไม่ยอมบอกภรรยา เ**กรงภรรยา**ดูหมิ่นพื้นเพดั้งเดิมของตน

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อลูกชายฝากเงินมาให้แม่พร้อมกับฝากคำพูดมาว่านางมิใช่แม่ของตนเอง หญิงหม้ายจึงรู้สึกเสียใจเป็นที่สุด เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...โธ่เอ๋ยลูกแม่ ทำไมลูกช่างใจร้ายเช่นนี้

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ลูกชายขออนุญาตแม่เพื่อออกไปหางานทำยังถิ่นอื่น เพื่อความเจริญของตนเอง ฝ่ายแม่ไม่อยากให้ลูกไปแต่ก็ขัดลูกไม่ได้จึงยอมให้ไป เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม่ครับ ผมจะเดินทางไปหางานทำ ลูกชายบอกแม่ในเย็นวันหนึ่ง เราอยู่กันอย่างมีความสุขดีอยู่แล้ว หญิงชรามองหน้าลูก นางไม่ต้องการให้ลูกจากไป ผมอยู่อย่างนี้ไม่มีวันร่ำรวย ไม่มีวันเป็นใหญ่เป็นโต แม่ไม่อยากขัดใจลูกลูกได้ดิบได้ดีแล้วรีบกลับมาหาแม่นะลูก

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อลูกชายถอนสมอเรือและจากแม่ไปอย่างไม่ไยดี ปล่อยให้แม่เสียใจสิ่งเหนือธรรมชาติก็ลงโทษ เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พลันท้องฟ้าและท้องทะเลเกิดอาเพศ เสมือนเทพพระเจ้าพิโรธต่อลูกชายอกตัญญู บันดาลให้เกิดพายุร้ายพัดพาเรือสำเภาอับปาง ผู้คนบนเรือตายสิ้น ลูกชายอกตัญญูถูกคำสาป กลายเป็นเกาะมีชื่อภายหลังว่า เกาะปูเลาอาปี

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อลูกชายจากไปแล้วหญิงหม้ายก็แก้ปัญหาโดยการพึ่งตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ถึงมีเพื่อนบ้านบ้าง ก็ไม่เท่ากับลูกของตน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อลูกชายไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นแม่ หญิงหม้ายจึงแก้ปัญหาโดยการยอมแพ้และหลีกเลี่ยงออกมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางพูดพลางขว้างถุงเงินลงในแม่น้ำอย่างไม่ไยดี แล้วนางค่อยพายเรือลำน้อยกลับมาสู่ฝั่งอย่างหมดอาลัย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อลูกชายกลัวว่าภรรยาจะรู้ว่าตนมีแม่ที่ยากจนจึงส่งลูกเรือนำเงินไปให้แม่และฝากคำพูดว่านางไม่ใช่แม่ของตนให้นางกลับไปเสีย เป็นการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้านายฝากเงินมาให้ยาย แต่เจ้านายบอกว่ายายไม่ได้เป็นแม่ ยายรีบกลับไปเถอะเรือกำลังถอนสมอแล้ว

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะปูเลาอาปี จังหวัด ปัตตานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดพังงา

เขาช้าง

เดิมมีพี่น้อง 2 คน พี่ชื่อยมดึง เป็นชาย น้องชื่อยมโดย เป็นหญิง ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ประจวบคีรีขันธ์ ต่อมานางยมโดยเสียชีวิต ตายมดึงเศร้าโศกมากจึงละทิ้งถิ่นเดิมไปตามยถากรรมจนมาถึงปลายคลองแสง ในเขตอำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอาศัยอยู่กับตาโจงโดงในละแวกบ้านไกรสร ซึ่งมีอาชีพหาน้ำมันชันจากต้นยาง เนื่องจากตายมดึงเป็นคนขยันจนตาโจงโดงพอใจมาก ถึงกับยกนางทองตึงให้แก่ตายมดึง

ครั้นอยู่มาวันหนึ่งมีโขลงช้างป่าเข้ามาทำลายไร่ข้าวและผักผลไม้ของตายมดึง ไล่ไปแล้วก็กลับมากินอีกเป็นหลายคราวจนนายยมดึงโกรธแค้น จะฆ่าช้างทั้งโขลงนั้นให้ได้ ยังมีตางุ้ม เป็นชาวบ้านพุมเรียง อำเภอไชยามีอาชีพค้าขายเดินทางไปต่างเมืองอยู่เสมอ ตางุ้มมีช้างอยู่ 2 เชือก เป็นช้างพังและช้างพลายเพื่อเป็นพาหนะในการบรรทุกสินค้า คราวนั้นตางุ้มเดินทางจากไชยาไปค้าขายถึงเขาพนมและจะต่อไปยังตะกั่วป่า ขณะตางุ้มพักช้างอยู่นั้น โขลงช้างที่ตายมดึงไล่วิ่งผ่านมา ช้างพลายของตางุ้มเห็นช้างพังงามเข้าก็กระชากปลอกขาดออกวิ่งติดตามนางช้างพังป่านั้นไป

ได้อาละวาดต่อสู้กับช้างพลายป่าจนฝูงช้างแตกกระจัดกระจายหนีไปคนละทิศละทาง จนเป็นเหตุให้ตายมดึงสำคัญผิดติดตามล่าช้างของตางุ้มเชือกหนึ่งด้วย

ตายมดึงสะกดรอยล่าช้างกับหมาตัวหนึ่ง ตามมาจนถึงคลองสก ซึ่งน้ำเชี่ยวมาก ช้างพังเชือกหนึ่งกำลังท้องแก่ตกใจวิ่งหนี จนพลาดตกลงไปในคลองนั้น แรงกระแทกทำให้ตกลูกออกมา ลูกช้างตัวนั้นกลายเป็นหินอยู่กลางคลองสก จึงเรียกว่า "หินลูกช้าง" มาจนบัดนั้นตายมดึงยังคงติดตามรอยช้างต่อไป โดยลากหอกตามไปเรื่อย ๆ ทางที่ลากหอกไปนั้น ทำให้ดินและหินแยกเป็นทางน้ำอยู่ในเขตอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เรียกหมู่บ้านแถบนั้นว่า "บางลากหอก" หรือบางตามจนมาถึงทุกวันนี้

ตายมดึงตามช้างไปจนถึงซ่องเขาในป่าลึก ในตำบลคลองสก ณ ที่นั้นมีม้าตัวหนึ่งเหลียวมาดูตายมดึง เขาซ่องนั้น จึงได้ชื่อว่า "ซ่องม้าเหลียว" ครั้นไล่ต่อไปจนเกือบจะทันตายมดึงได้เอาดินปืนใส่กระบอกปืนจ้องยิง แต่กระสุนพลาดไปจึงเรียกสถานที่ที่กระสุนตก ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ บ้านบางหมานว่า "ซ่องลูกปลาย" และด้วยความโกรธที่ยิงช้างไม่ถูกตายมดึง จึงโยนปืนทิ้ง ปืนไปตกบนภูเขาตรงหน้าวัดสองพี่น้อง ตำบลคลองสก จึงเรียกภูเขานั้นว่า "เขาโยน"

ตายมดึงเหนื่อยมาก จึงปล่อยให้หมาที่ตามมาด้วยไล่ช้างไปก่อน หมาไล่ไปพบแลน (ตัวเงินตัวทอง) แลนวิ่งหนีลงรู ซึ่งอยู่บนเขาตรงหน้าถ้ำวราราม แต่แลนถูกหมาตะครุบได้ตรงส่วนหาง หางแลนจึงหลุดคารูนั้นอยู่ จึงเรียกสถานที่นั้นว่า "แลนคารู" ครั้นแลนหลุดไปได้หมาได้แต่แหงนดู จึงเรียกที่บริเวณนั้นว่า "ย่านหมาแหงน" ฝ่ายตายมดึงได้ใช้พร้าขว้างแลนพลาดไปถูกภูเขาพร้าหัก จึงเรียกสถานที่นั้นว่า "เขาพร้าหัก" ครั้นไล่ต่อไปอีกเกิดฝนตกหนักจำเป็นต้องเอาดินปืนทิ้งไว้ในถ้ำ จึงเรียกถ้ำนั้นว่า "ถ้ำดินปืน" ช้างพลายของตางุ้มถูกตายมดึงตามล่าไม่ลดละต้องเตลิดหนีไปจนถึงแดนเมืองตะกั่วป่า ไปหยุดนอน ณ ป่าแห่งหนึ่งในเขตอำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา จึงได้ชื่อว่า "บ้านช้างนอน"

พอตายมดึงตามมาเกือบทันช้างก็หนีต่อไปจนผ่านซ่องเขาซึ่งอยู่ระหว่างอำเภอท้ายเหมืองกับอำเภอตะกั่วทุ่ง ตายมดึงเห็นแผ่นหินใหญ่วางอยู่จึงยืนลับหอกกับแผ่นหินนั้น ที่นั่นจึงได้ชื่อว่า "เขาหินลับ" สืบมาจนถึงทุกวันนี้ ตายมดึงตามล่าจนเข้าเขตเมืองพังงา ก็เป็นที่ป่ารกและฝนตกหนัก จึงปีนขึ้นไปบนภูเขาลูกหนึ่ง แล้วชะโงกดูช้างเชือกนั้น ปัจจุบันบริเวณนั้นจึงเรียกว่า "ทุ่งคาโง่ก" พอตายมดึงเห็นช้างก็รีบลงมาใช้หอกแทงช้างนั้นทันที หอกปักเข้าที่ขาช้างหนึ่ง ทำให้ขาช้างเป็นแผลใหญ่ และพิการเดินไม่ถนัด เรียกบริเวณที่ช้างถูกแทงขานั้นว่า "บ้านแผล" (อยู่ในเขตอำเภอเมืองพังงา)

ช้างยังกระเสือกกระสนหนีต่อไปจนหมดแรงก็หมอบนอนอยู่กลางแดด ปัจจุบันเรียกบริเวณนั้นว่า "บ้านตากแดด" ตายมดึงได้ใช้หอกแทงตรงท้องของช้างเลือดไหลทะลักออกมาในที่สุดก็สามารถล้มช้างพลายของตาจุ้มได้สำเร็จช้างนั้นกลายเป็นหินเรียกว่า "เขาช้าง" ตรงส่วนที่เป็นท้องของช้าง ซึ่งมีเลือดไหลทะลักออกมานั้น กลายเป็นน้ำตก และท้องช้างกลายเป็นถ้ำใหญ่เรียกว่า "ถ้ำพุงช้าง" และด้วยความแค้นของตายมดึงได้ผ่าท้องช้างล้วงเอาตับไตไส้พุงออกมาต้มแกงกินเป็นอาหาร พอกินเสร็จก็ยกหม้อข้าวหม้อแกงเหวี่ยงลงในวังน้ำใกล้ ๆ นั้น ปัจจุบันเรียกบริเวณนั้นว่า "วังหม้อแกง" ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับตลาดพังงา และต่อมาคำว่า "พิงงา" นี้เอง ได้กลายมาเป็น "พังงา"

ฝ่ายตาจุ้มเจ้าของช้างเที่ยวตามหาช้างของตนไม่พบ ตามมาจนถึงพังงา จึงรู้ว่าช้างของตนถูกฆ่าเสียแล้วก็เสียใจจนขาดใจตายตามช้างไป แล้วร่างของตาจุ้มกลายเป็นภูเขาเรียกว่า "เขาตาจุ้ม" นั่งเฝ้าอยู่ใกล้ ๆ ซากช้าง คือ "เขาช้าง" นั้นเอง บางตำนานเล่าว่าช้างของตาจุ้ม เป็นช้างพังและมีงาเล็ก ๆ เมื่อถอนงาออกจึงเรียกว่า "พังงา"

และบางตำนานเล่าว่า ช้างที่ถูกฆ่านั้นเป็นช้างของตายมดึงที่ขี่ไปแต่งงาน แล้วช้างหลุดไปทำลายพืชไร่ของเขา จึงถูกฆ่าตำนานที่เกี่ยวกับเขาช้างนี้ เนื่องจากมีมานานผู้เล่าจึงมักนำเอาสถานที่อื่น ๆ ในบริเวณนั้นมาเชื่อมโยงเสริมต่อ จึงพิสดารออกไปมากมาย ดังเช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายไว้ในจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.128 ว่า "เขาช้างที่กล่าวมาแล้วนั้นมีเรื่องเล่ามาว่า ตายมดึงได้ผูกช้างไว้จะไปช่วยการแต่งงานลูกสาวตามองล่าย แต่ช้างได้ไปเหยียบข้าวในนาของตายมดึงเสียไปมาก แล้วก็หนี ตายมดึงไล่ช้างมาตั้งแต่ตะกั่วป่ามาทันเข้าที่นี่ แล้วฆ่าช้างนั้นตาย ตายมดึงถอนงาช้างไปพิงไว้ที่เขาลูกหนึ่ง จึงมีชื่อว่า "เขาพิงงา" อยู่เหนือเขาช้าง เล่ากันต่อไปว่าเมืองนี้เดิมเรียกว่า "เมืองพิงงา" มาภายหลังจึงเพี้ยนไปเป็น พังงาแทน ส่วนช้างที่ตายมดึงฆ่าตายนั้น ที่ผูกอยู่บนหลังช้างได้ตกลงมาคว่ำอยู่ทางท้ายช้างแล้วกลายเป็นเขาอยู่ต่อท้ายเขาช้างบัดนี้" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพังงา)

ตาราง 98 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเขาช้าง จังหวัดพังงา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ต่อมานางยมโดยเสียชีวิต ตายมดึงเศร้าโศกมาก	2
	- ตางุ้มเจ้าของช้างเที่ยวตามหาช้างของตนไม่พบ ตามมาจนถึงพังงา จึงรู้ว่าช้างของตนถูกฆ่าเสียแล้วก็เสียใจจนขาดใจตายตามช้างไป	
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- อยู่มาวันหนึ่งมีโขลงช้างป่าเข้ามาทำลายไร่ข้าวและผักผลไม้ของตายมดึง	3
	- ช้างพลายของตางุ้มเห็นช้างพังงามเข้าก็กระชากปลอกขาดออกวิ่งติดตามนางช้างพังป่านั้นไป ได้อาละวาดต่อสู้กับช้างพลายป่าจนฝูงช้างแตกกระจัดกระจายหนีไปคนละทิศละทาง	
	- ดินปืนใส่กระบอกปืนจ้อง, จึงโยนปืนทิ้ง,หมาไล่ไปพบแลน,ใช้พร้าขว้างแลน,ดินปืนทิ้งไว้ในถ้ำ,ใช้หอกแทงช้างนั้นทันที,ใช้หอกแทงตรงท้อง,ลากหอกทำให้เกิดทางแยก	
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ตามมาจนถึงคลองสก ซึ่งน้ำเชี่ยวมาก ช้างพังเชือกหนึ่งกำลังท้องแก่ตกใจวิ่งหนี จนพลาดตกลงไปในคลองนั้น แรงกระแทกทำให้ตกลูกออกมา	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	นายยมดึงโกรธแค้น จะฆ่าช้างทั้งโขลงนั้นให้ได้	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ตายมดึงเศร้าโศกมากจึงละทิ้งถิ่นเดิมไปตามยถากรรม	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตำนานเขาช้าง จังหวัดพังงา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตายมดึงและนางยมโดยเป็นพี่น้องกันที่รักกันมาก ต่อมาวันหนึ่งนางยมโดยผู้เป็นน้องเสียชีวิตลงนายยมดึงจึงเสียใจมาก เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมานางยมโดยเสียชีวิต ตายมดึงเศร้าโศกมาก

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อช้างของตางุ้มถูกฆ่าตายทำให้ตางุ้มเสียใจมากจนตรอมใจตาย เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตางุ้มเจ้าของช้างเที่ยวตามหาช้างของตนไม่พบ ตามมาจนถึงพังงา จึงรู้ว่าช้างของตนถูกฆ่าเสียแล้วก็เสียใจจนขาดใจตายตามช้างไป

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลังจากตายมดึงมาตั้งถิ่นฐานใหม่และมาทำไร่ทำนาต่อมาวันหนึ่งมีช้างป่าโขลงหนึ่งเข้ามาทำลายไร่ของเขาทำให้เขาโกรธมาก เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...อยู่มาวันหนึ่งมีโขลงช้างป่าเข้ามาทำลายไร่ข้าวและผักผลไม้ของตายมดึง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะที่ตายมดึงกำลังไล่ล่าโขลงช้างป่าที่มาทำลายไร่ของเขานั้นก็มีช้างของตางุ้มพลัดหลงเข้ามาในโขลงช้างป่านี้โดยที่ตายมดึงไม่รู้และพวกช้างก็ต่อสู้กันเองจนโขลงช้างนั้นแตกกระเจิง เป็นความขัดแย้งภายนอก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ช้างพลายของตางุ้มเห็นช้างพังงามเข้าก็กระชากปลอกขาดออกวิ่งติดตามนางช้างพังป่านั้นไป ได้อาละวาดต่อสู้กับช้างพลายป่าจนฝูงช้างแตกกระจัดกระจายหนีไปคนละทิศละทาง

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ระหว่างที่ตายมดึงกำลังไล่ล่าโขลงช้างอยู่นั้น เขาก็ต้องเผชิญกับความขัดแย้งรอบด้านซึ่งเป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่มและเมื่อเกิดความขัดแย้งในแต่ละครั้งสิ่งที่เกิดขึ้นก็จะเป็นชื่อของสถานที่ในปัจจุบันของจังหวัดพังงานั่นเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดินปืนใส่กระบอกปืนจ้อง, จึงโยนปืนทิ้ง, หมาไล่ไปพบแลน, ใช้พร้าขว้างแลน, ดินปืนทิ้งไว้ในถ้ำ, ใช้หอกแทงช้างนั้นทันที, ใช้หอกแทงตรงท้อง, ลากหอกทำให้เกิดทางแยก

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะที่ตายมดึงกำลังไล่ล่าโขลงช้างป่าอยู่นั้นเมื่อผ่านมาทางเขาสกซึ่งมีน้ำเชี่ยวทำให้ช้างพังซึ่งกำลังท้องแก่พลาดตกลงไปในคลองนั้น จึงเป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตามมาจนถึงคลองสก ซึ่งน้ำเชี่ยวมาก ช้างพังเชือกหนึ่งกำลังท้องแก่ตกใจวิ่งหนีจนพลาดตกลงไปในคลองนั้น แรงกระแทกทำให้ตกลูกออกมา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโขลงช้างป่าเข้ามาทำลายไร่ของตายมดึง เขาจึงแก้ปัญหาโดยการไล่ล่าช้างโขลงนั้น ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายยมดึงโกรธแค้น จะฆ่าช้างทั้งโขลงนั้นให้ได้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อน้องสาวของตายมดึง คือนางยมโดยเสียชีวิต ตายมดึงเสียใจมากจึงแก้ปัญหาโดยการหลีกหนีออกจากถิ่นที่เคยอยู่มาอยู่ยังที่แห่งใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตายมดึงเศร้าโศกมากจึงละทิ้งถิ่นเดิมไปตามยถากรรม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเขาช้าง จังหวัดพังงา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และใช้การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

เขานางหงส์

กาลครั้งหนึ่ง มีชายสองคนชื่อนายเต่าและนายเฒ่าเป็นเพื่อนรักใคร่ชอบพอกันมาแต่มีอายุต่างกันคือ นายเต่ามีอายุมากกว่านายเฒ่า หลายปี นายเต่ามีลูกสาวสวย ชื่อว่า "นางหงส์" นายเฒ่าเป็นคนรูปหล่อและนิสัยดีไม่ได้เฒ่าแก่ตามชื่อเลยนายเต่าเห็นว่าเป็นคนมี หลักฐานมั่นคง จึงตัดสินใจยกลูกสาวให้ เพราะลูกสาวจะได้เป็นฝั่งเป็นฝาเสียที พอถึงวันฤกษ์ดีนายเฒ่าก็ยกขบวนขันหมากมายังบ้านนายเต่า ทางบ้านนายเต่าก็เตรียมจัดทำสำรับกับข้าวอาหารคาวหวานต่างๆ เพื่อเลี้ยงแขกที่จะมาในงาน เมื่อนางหงส์ได้ยินว่านายเฒ่าจะมาสู่ขอตัวเอง นางก็คิดว่านายเฒ่าคงเป็นคนแก่เฒ่าไม่เจียมตัว นางทั้งโกรธ ทั้งอายและเสียใจ จึงวิ่งเข้าห้องปิดประตูแล้วร้องด่านายเฒ่าต่างๆ นานา ประกาศว่านางจะไม่ยอมแต่งงานกับนายเฒ่าเด็ดขาด นายเฒ่าโกรธจัดจึงเหวี่ยงขันหมากทิ้ง จนกลายเป็นเขาขันหมาก นายเต่าโมโหลูกสาว จึงเตะกระทะคว่ำลงไปกลายเป็นเขา กระทะคว่ำ ในปัจจุบัน

หลายวันต่อมา นางหงส์ไปเที่ยวในงานแห่งหนึ่ง นางแอบเห็นนายเฒ่าเข้าจึงตกตะลึงเพราะนายเฒ่ายังเป็นหนุ่มรูปหล่อ ไม่แก่เหมือนชื่อ นางเสียใจจึงกลับมาจัดข้าวตอกดอกไม้เดินทางไปขอขมาต่อนายเฒ่า พอพบหน้านายเฒ่านางก็ตรงไปกราบขอขมา และขอคืนดีแล้วบอกว่ายินดีจะแต่งงานด้วย ฝ่ายนายเฒ่ายังไม่หายโกรธพอเห็นหน้านางหงส์มาขอขมาจึงตวาดและขว้างปาข้าวตอก ดอกไม้ไปต่อหน้า นางหงส์รู้สึกอับอายอย่างมาก จึงวิ่งกลับบ้านวิ่งพลางร้องไห้ไปพลางจนเหนื่อย แค้นแสนแค้น นางกระเสือกกระสน ล้มตายอยู่กลางป่านอนตะแคงกลายเป็นเขานางหงส์ ซึ่งปัจจุบันเป็นเทือกเขาที่สูงชันและสลับซับซ้อนมากกั้นระหว่างเขตอำเภอเมือง พังงากับอำเภอทับปุดจนตราบเท่าทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพังงา)

ตาราง 99 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานางหงส์ จังหวัดพังงา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เมื่อนางหงส์ได้ยินว่านายเฒ่าจะมาสู่ขอตัวเอง นางก็คิดว่า นายเฒ่าคงเป็นคนแก่เฒ่าไม่เจียมตัว นางทั้งโกรธ ทั้งอายและเสียใจ - หลายวันต่อมา นางหงส์ไปเที่ยวในงานแห่งหนึ่ง นางแอบเห็นนายเฒ่าเข้าจึงตกตะลึงเพราะนายเฒ่ายังเป็นหนุ่มรูปหล่อ ไม่แก่เหมือนชื่อ นางเสียใจ	2
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- นายเฒ่าโกรธจัดจึงเหวี่ยงขันหมากทิ้งจนกลายเป็นเขาขันหมาก - นายเต่าโมโหลูกสาว จึงเตะกระทะคว่ำลงไปกลายเป็นเขา กระทะคว่ำ ในปัจจุบัน - ฝ่ายนายเฒ่ายังไม่หายโกรธ - นางหงส์รู้สึกอับอายอย่างมาก	4
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- จึงวิ่งเข้าห้องปิดประตูแล้วร้องด่านายเฒ่าต่างๆ นานา ประกาศว่านางจะไม่ยอมแต่งงานกับนายเฒ่าเด็ดขาด - ตวาดและขว้างปาข้าวตอก ดอกไม้ไปต่อหน้า นางหงส์ - นางกระเสือกกระสน ล้มตายอยู่กลางป่านอนตะแคงกลายเป็น เขานางหงส์	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	จัดข้าวตอกดอกไม้เดินทางไปขอขมาต่อนายเฒ่า	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	เหวี่ยงขันหมากทิ้ง เตะกระทะคว่ำ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง เขานางหงส์ จังหวัดพังงา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนางหงส์รู้ว่าตนเองจะต้องแต่งงานกับนายเฒ่า ก็คิดว่านายเฒ่าคงจะแก่ชราเหมือนกับชื่อจึงไม่อยากแต่งงานด้วย ซึ่งเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อนางหงส์ได้ยินว่านายเฒ่าจะมาสู่ขอตัวเอง นางก็คิดว่านายเฒ่าคงเป็นคนแก่เฒ่าไม่เจียมตัว นางทั้งโกรธ ทั้งอายและเสียใจ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ต่อมาเมื่อนางหงส์ไปเจอนายเฒ่าและเห็นว่าไม่ได้แก่เฒ่าเหมือนชื่อก็รู้สึกเสียใจ เป็นความขัดแย้งกับตนเองดังปรากฏในข้อความว่า

...หลายวันต่อมา นางหงส์ไปเที่ยวในงานแห่งหนึ่ง นางแอบเห็นนายเฒ่าเข้าจึงตกตะลึงเพราะนายเฒ่ายังเป็นหนุ่มรูปหล่อ ไม่แก่เหมือนชื่อ นางเสียใจ

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนางหงส์ไม่อยากแต่งงานกับนายเฒ่าจึงด่านายเฒ่าต่างๆ นานา จึงทำให้นายเฒ่าโกรธ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายเฒ่าโกรธจัดจึงเหวี่ยงขันหมากทิ้งจนกลายเป็นเขาขันหมาก

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนางหงส์ไม่ยอมแต่งงานนายเต่าผู้เป็นพ่อจึงโกรธ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายเต่าโมโหลูกสาว จึงเตะกระทะคว่ำลงไป กลายเป็นเขา กระทะคว่ำ ในปัจจุบัน

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนางหงส์มาขอขมาต่อนายเฒ่า แต่เขายังไม่หายโกรธจึงไม่ยกโทษให้ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายนายเฒ่ายังไม่หายโกรธ

1.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนางหงส์ถูกปฏิเสธและโดนตวาดกลับมา นางรู้สึกอับอายและเสียใจมาก เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางหงส์รู้สึกอับอายอย่างมาก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนางหงส์ไม่อยากแต่งงานจึงด่าว่านายเฒ่าต่างๆ นานา เป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงวิ่งเข้าห้องปิดประตูแล้วร้องด่านายเฒ่าต่างๆ นานา ประกาศว่านางจะไม่ยอมแต่งงานกับนายเฒ่าเด็ดขาด

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนางหงส์มาขอขมานายเฒ่า แต่เขายังไม่หายโกรธจึงตวาดและขว้างปาข้าวตอกดอกไม้ เป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตวาดและขว้างปาข้าวตอก ดอกไม้ไปต่อหน้า นางหงส์

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนายเฒ่าปฏิเสธคำขอขมาจากนางหงส์ ทำให้นางเสียใจมากจึงตรอมใจตาย เป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษตัวเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางกระเสือกกระสน ล้มตายอยู่กลางป่านอนตะแคงกลายเป็น เขานางหงส์

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนางหงส์รู้ว่าตัวเองผิดจึงนำข้าวตอกดอกไม้ไปขอขมานายเฒ่า เป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้วัฒนธรรมของไทยที่มีการขอขมาต่อผู้ที่เราทำผิดต่อเขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จัดข้าวตอกดอกไม้เดินทางไปขอขมาต่อนายเฒ่า

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนายเฒ่าและนายเต่ารู้ว่าการจัดงานครั้งนี้ล้มเหลวก็ไม่คิดที่จะจัดต่อไป จึงใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการยอมแพ้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เหวี่ยงขันหมากทิ้ง เตะกระทะคว่ำ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานางหงส์ จังหวัดพังงา สรุปประเด็น ความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 4 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

เขาตาปู

เขาตาปูเป็นชื่อเกาะเล็กๆ ในอ่าวพังงา เป็นเขาหินปูนที่มีลักษณะพิเศษ คือ มีฐานเล็กแต่ตัวภูเขามีขนาดใหญ่จนทำให้หลายคนแปลกใจว่ายืนอยู่ได้อย่างไร มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีชายหาปลาคนหนึ่งออกไปทอดแหหาปลา ทอดอยู่นานยังไม่ได้ปลาสักตัวเดียว ครั้งสุดท้ายทอดลงไปติดตาปูมาตัวหนึ่งแกหยิบขึ้นมาแล้วเหวี่ยงทิ้งลงในน้ำแล้วเดินไปทอดแหในที่อื่น ๆ ต่อไปแต่ทอดแหลงไปกี่ครั้งๆ ก็ขึ้นมาแต่ตาปูตัวเดิมอีก แกโมโหมาก ใช้มีดฟันตาปูตัวนั้นอย่างแรง ตาปูขาดกระเด็นไปปักที่กลางทะเล กลายเป็นเขาตาปูมาถึงทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพังงา)

ตาราง 100 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาตาปู จังหวัดพังงา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ทอดแหลงไปกี่ครั้งๆ ก็ขึ้นมาแต่ตาปูตัวเดิมอีก แกโมโหมาก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ใช้มีดฟันตาปูตัวนั้นอย่างแรง ตาปูขาดกระเด็นไปปักที่กลางทะเล กลายเป็นเขาตาปูมาถึงทุกวันนี้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเขาตาปู จังหวัดพังงา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายคนหนึ่งทอดแหจับปลาแต่ทอดทีไรก็ได้แต่ปูตัวนั้นขึ้นมาทุกครั้งจึงทำให้เขาโกรธ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทอดแหลงไปกี่ครั้งๆ ก็ขึ้นมาแต่ตาปูตัวเดิมอีก แกโมโหมาก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อทอดแหกี่ครั้งๆ ก็ได้ตาปูตัวเดิมเขาจึงแก้ปัญหาโดยการใช้มีดฟันตาปูตัวนั้นและโยนลงทะเล เป็นการแก้ปัญหาลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ใช้มีดฟันตาปูตัวนั้นอย่างแรง ตาปูขาดกระเด็นไปปักที่กลางทะเล กลายเป็นเขาตาปูมาถึงทุกวันนี้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาตาปู จังหวัดพังงา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดพัทลุง

นางเลือดขาว

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในสมัยที่แผ่นดินภาคใต้ตอนล่างบริเวณจังหวัดสงขลาที่เรียกว่าแผ่นดินบก มีเมืองใหญ่สำคัญเมืองหนึ่งชื่อเมือง สทิงพาราณสี เมืองสทิงพาราณสีปัจจุบันก็คืออำเภอสทิงพระจังหวัดสงขลานั่นเอง ในสมัยดังกล่าวเมืองสทิงพาราณสีมีเจ้าเมืองนามว่า พระยากรุงทอง รอบๆ เมืองสทิงพาราณสี ซึ่งครอบคลุมอาณาบริเวณไปถึง 3 จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช รายรอบด้วยชุมชนเล็กชุมชนน้อยมากมายโดยเฉพาะในเขตพัทลุง ชุมชนที่เป็นที่รู้จักกันดีก็มีตะโหมด ถ้ำไม้ไผ่ตง ถ้ำไม้ไผ่เสรียง ปัจจุบันอยู่ในอำเภอตะโหมดชุมชน บางแก้ว ปัจจุบันคืออำเภอบางแก้ว และ บ้านพระเกิด ปัจจุบันอยู่ในตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน

ในครั้งนั้น มีตายายสองผัวเมียอยู่กินกันมาตั้งแต่หนุ่มสาวจนแก่เฒ่า ตาชื่อ ตาสามโม ยายชื่อ ยายเพชร บ้านของตาสามโมกับยายเพชรอยู่ที่ บ้านปละท่า ทางฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ซึ่งก็คือบ้านพระเกิดในตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูนปัจจุบัน ตาสามโมมีอาชีพเป็นหมอสดำหรือหมอช้าง มีหน้าที่จับช้างป่ามาฝึกหัด เพื่อส่งให้พระยากรุงทองเจ้าเมืองสทิงพาราณสี

วันหนึ่ง ตายายเดินทางเข้าป่าเพื่อไปจับช้าง เดินทางจนกระทั่งถึง ถ้ำไม้ไผ่ตง ได้พบกับชาวถ้ำไม้ไผ่ตงซึ่งอพยพมาจากอินเดียจนเกิดความสนิทสนมนับถือกัน ชาวอินเดียจึงได้ยกบุตรสาวคนหนึ่งให้สองตายาย ตาสามโมกับยายเพชรจึงรับบุตรสาวของอินเดียไปเป็นบุตรีบุญธรรมด้วยความยินดี จากนั้นจึงพานางไปเลี้ยงดูที่บ้านพระเกิด เรียกชื่อว่า นางเลือดขาว

การที่ตายายและคนทั่วไปเรียกชื่อนางเลือดขาวดังนั้นก็เพราะนางมีผิวขาวแปลกต่างไปจากชาวพื้นเมืองทั่วไป จนพากันคิดว่าการที่นางมีผิวขาวดังนั้นก็คงเนื่องมาจากนางมีเลือดในกายเป็นสีขาวนั่นเอง อันที่จริงการที่นางเลือดขาวมีผิวขาวต่างไปจากชาวพื้นเมืองทั่วไป ก็เพราะว่าบรรพบุรุษของนางเป็นชาวชมพูทวีปที่อพยพหนีภัยสงครามมาจากอินเดีย โดยเข้ามาทางท่าประตูเล ในเขตอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เดินทางข้ามทิวเขาบรรทัด แล้วแยกย้ายกันไปหาที่ตั้งหลักแหล่ง พวกหนึ่งเดินทางลงใต้ถึง เขาจันทน์ ล่องเรือตามลำน้ำฝาละมีมาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านท่าทิดครู ในเขตตำบลหารเทา อำเภอปากพะยูน กับอีกพวกหนึ่งเดินทางขึ้นไปทางเหนือไปได้ที่ตั้งรกรากอยู่ที่ ถ้ำไม้ไผ่ตง กับ ถ้ำไม้ไผ่เสรียง ในเขตอำเภอตะโหมดปัจจุบัน

ต่อมาตายายก็คิดว่าน่าจะหาบุตรบุญธรรมอีกสักคนที่มีผิวพรรณวรรณะเหมาะสมที่จะเป็นคู่ครองกับนางเลือดขาวจึงเดินทางไปขอบุตรชายอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับนางเลือดขาวของชาวอินเดียอพยพที่ถ้ำไม้ไผ่เสรียง เมื่อขอได้แล้วจึงพากลับมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมอยู่ด้วยกันกับนางเลือดขาวที่บ้านพระเกิด โดยเรียกบุตรบุญธรรมว่า เจ้ากุมาร

วันหนึ่งช้างพังตลับของตาสามโมหายไปถึง 15 วันตาสามโมจึงออกติดตามหาช้างพังตลับไปพบกำลังนอนทับขุมทรัพย์อยู่ที่ริมคลองบางแก้ว ตาสามโมจึงได้นำทรัพย์ส่วนหนึ่งพร้อมช้างพังตลับกลับบ้าน ถึงบ้านก็ปรึกษายายเพชรถึงเรื่องทรัพย์ที่ได้มา ที่สุดสองตายายก็ตกลงกันว่าจะต้องแบ่งทรัพย์ส่วนหนึ่งไปทำบุญ แล้วคิดจะย้ายที่อยู่จากบ้านพระเกิดไปอยู่บ้านบางแก้ว

ครั้นพอนางเลือดขาวกับเจ้ากุมารอายุได้ 19 ปี ตาสามโมกับยายเพชรจึงจัดการแต่งงานให้นางเลือดขาวกับเจ้ากุมารได้อยู่กินกันเป็นสามีภรรยากัน แล้วจึงย้ายที่อยู่จากบ้านพระเกิดไปอยู่ที่บ้านบางแก้วตามที่ตั้งใจไว้ โดยไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กับที่พบขุมทรัพย์ อยู่กันมาด้วยความสุขจนกระทั่งตาสามโมกับยายเพชรถึงแก่กรรมด้วยความชราภาพ นางเลือดขาวกับเจ้ากุมารจึงปลงศพฌาปนกิจสองตายายจนเสร็จเรียบร้อยตามประเพณีแล้วนำอัฐิธาตุไปฝังไว้ในวัดคูหาสวรรค์ ก่อนเดินทางกลับบางแก้วก็ได้สร้างฤาษีตาไฟไว้รูปหนึ่งประดิษฐานไว้เป็นที่ระลึกอยู่ในถ้ำนั้น

เมื่อตาสามโมถึงแก่กรรมลง พระยากรุงทองก็ได้มอบหมายให้เจ้ากุมารกับนางเลือดขาวสืบมรดกเป็นนายกองช้างมีหน้าที่เลี้ยงช้างและฝึกช้างส่งให้เมืองสทิงพาราณสีแทนตาสามโมเมื่อมีตำแหน่งฐานะสูงขึ้น ทั้งนางเลือดขาวกับเจ้ากุมารก็ระลึกถึงบุญคุณของสองตายาย จึงตกลงใจที่จะนำทรัพย์สมบัติเท่าที่บรรดามีมาสร้างบุญสร้างกุศลในพระพุทธศาสนา เพื่ออุทิศให้สองตายายผู้ล่วงลับไปแล้ว ตกลงปลงใจกันเช่นนั้น จึงมอบหมายให้บริวารไปถางป่าบริเวณที่พบขุมทรัพย์ริมคลองบางแก้วแล้วให้ก่อสร้างพระอุโบสถ พระวิหาร พระธรรมศาลา กับพระพุทธรูปจนแล้วเสร็จ ในครั้งนั้นพระยากรุงทองได้มาร่วมสร้างพระสถูปพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้นที่วัดเขียนบางแก้วด้วย

หลังจากร่วมสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ที่วัดเขียนบางแก้วเสร็จ พระยากรุงทองกับนางเลือดขาวและเจ้ากุมารก็ได้ร่วมกันตัดถนนจากบ้านบางแก้วถึงบ้านสทิง กับได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่อีก 2 วัด คือ วัดสทิงใหญ่ ประกอบด้วยพระอุโบสถ วิหารพระพุทธรูปและพระมหาธาตุเจดีย์กับวัดจะทิ้งพระประกอบด้วยพระพุทธไสยาสน์กับพระมหาธาตุเจดีย์เป็นสำคัญ ครั้นร่วมกันสร้างวัดเสร็จทั้ง 3 วัดแล้วจึงจัดให้มีการฉลองพร้อมกัน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1482 และพร้อมกันก็ให้มีการจารึกเรื่องราวลงในแผ่นทองเรียกว่าเพลานางเลือดขาวบ้าง เพลาวัดบางแก้วบ้าง หรือเพลาเมืองสทิงพระบ้าง ดังปรากฏมาจนถึงทุกวันนี้

ตั้งแต่นั้นมา บ้านบางแก้วก็กลายเป็นชุมชนใหญ่ เจ้ากุมารกับนางเลือดขาวมองเห็นการณ์ไกล จึงให้สร้างเมืองขึ้นทางด้านทิศเหนือของวัดเขียน คือตรงที่เป็นบริเวณโคกเมืองในปัจจุบัน โดยเจ้ากุมารเป็นเจ้าเมืองคนแรก คนทั่วไปเรียกกันว่า เจ้าพระยากุมาร นางเลือดขาวก็ได้เป็นนางเมืองปกครองเมืองอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข นับเป็นการเริ่มต้นของเมืองพัทลุงในเวลาต่อมา

ล่วงถึง พ.ศ. 1493 พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ปรารถนาจะส่งคณะสมณทูตไปเจริญพระราชไมตรีที่เกาะลังกา เพื่อสืบหาพระบรมสารีริกธาตุ โดยเดินทางผ่านห้วยยอดตรัง ไปลงเรือที่ท่าเมืองกันตัง ครั้นเจ้าพระยากุมารกับนางเลือดขาวทราบข่าว จึงขอร่วมเดินทางไปกับคณะทูตเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ระหว่างเดินทางถึงเมืองตรัง ได้สร้างวัดวัดหนึ่ง ชื่อ วัดพระงาม แล้วเดินทางไปลงเรือที่กันตังเดินทางร่วมกับคณะทูตจนกระทั่งถึงเมืองลังกา ขากลับได้พระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุได้ในพระมหาธาตุเจดีย์วัดเขียนบางแก้วจากนั้นเจ้าพระยากุมารกับนางเลือดขาวก็ไปพำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชระยะหนึ่ง ได้ช่วยสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ไว้หลายแห่ง

กิตติศัพท์ความงามและความดีของนางเลือดขาวเลื่องลือไปกระทั่งถึงกรุงสุโขทัย พระร่วงจึงได้โปรดให้แต่งขบวนอิสริยยศมารับนางเลือดขาวไปยังนครสุโขทัย เพื่อทรงยกย่องให้เป็นพระมเหสี เมื่อเป็นดังนั้น เจ้าพระยากุมารจึงเดินทางกลับไปอยู่เมืองพัทลุงตามเดิม ฝ่ายนางเลือดขาวเมื่อเดินทางไปถึงนครสุโขทัย พระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงทราบความจริงว่านางเลือดขาวมีสามีอยู่แล้วและกำลังมีครรภ์อ่อนๆ ก็ทรงเปลี่ยนความตั้งพระทัยที่จะโปรดเกล้าฯ ให้นางเลือดขาวเป็นพระมเหสีนั้นเสียเพียงแต่ชุบเลี้ยงไว้เป็นอย่างดี จนกระทั่งนางคลอดบุตรชาย พระเจ้ากรุงสุโขทัยจึงขอบุตรไว้เลี้ยงเป็นพระราชบุตรบุญธรรมนางเลือดขาวก็ยกบุตรให้พระเจ้ากรุงสุโขทัย แล้วก็กราบทูลลากลับเมืองพัทลุง พระเจ้ากรุงสุโขทัยจึงมีรับสั่งให้แต่งขบวนเกียรติยศมาส่ง ขากลับนางเลือดขาวเดินทางผ่านเข้ามาทางแม่น้ำปากพนัง ผ่านเชียรใหญ่ นางได้สร้างวัดไว้วัดหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่า วัดแม่อยู่หัวเลือดขาว แล้วเดินทางต่อกระทั่งถึงเมืองพัทลุงชาวบ้านครั้นรู้ว่านางเลือดขาวกลับต่างก็ดีใจและด้วยความเข้าใจว่านางเป็นมเหสีของพระเจ้ากรุงสุโขทัย จึงต่างพากันเรียกชื่อด้วยความเคารพนับถือว่า นางพระยาเลือดขาว หรือพระนางเลือดขาว ตั้งแต่บัดนั้นมา

นางเลือดขาวกลับมาอยู่กินฉันสามีภรรยากับเจ้าพระยากุมารเป็นปกติต่อมาอีกหลายปี จึงเดินทางไปเมืองสทิงพาราณสีโดยทางเรือ ขึ้นฝั่งที่บ้านท่าคุระ ได้สร้างวัดท่าคุระขึ้น แล้วต่อมาได้สร้างพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่วัดท่าคุระขึ้นอีกองค์หนึ่งด้วย ชาวบ้านจึงเรียกพระพุทธรูปที่นางเลือดขาวสร้างขึ้นว่า รูปเจ้าแม่อยู่หัว เช่นกันกับที่เรียกวัดท่าคุระว่า วัดเจ้าแม่อยู่หัวด้วย จากนั้นยังได้สร้างวัดและสิ่งสาธารณประโยชน์ไว้ในแถบนี้ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลาอีกเป็นจำนวนมากก่อนที่จะเดินทางกลับเมืองพัทลุง

เจ้าพระยากุมารกับนางเลือดขาวปกครองเมืองพัทลุงให้อยู่ในความสงบร่มเย็นจวบจนชราภาพ ทางกรุงสุโขทัยจึงได้ส่งบุตรชายซึ่งอยู่ในฐานะพระราชบุตรบุญธรรมลงมาช่วยดูแลบิดามารดา ชาวบ้านทั่วไปให้ความเคารพนับถือมาก ด้วยคิดว่าเป็นพระราชโอรส ของพระเจ้ากรุงสุโขทัยที่เกิดจากนางเลือดขาว ประจวบกับบุตรชายของนางไปเติบโตมาจากในกรุงสุโขทัย จึงรับเอาวัฒนธรรมเมืองเหนือติดมา โดยเฉพาะการสักเลขยันต์ตามตัว และเพราะมีลายสักเลขยันต์ที่คอปรากฏเด่นชัดนี่เอง คนทั้งหลายจึงพากันเรียกว่า "เจ้าฟ้าคอลาย"

เมื่อเจ้าพระยากุมารกับนางเลือดขาวชราภาพมากแล้วชาวเมืองจึงร่วมกันจัดกระบวนแห่เจ้าพระยากุมารกับนางเลือดขาวจากเมืองพัทลุงไปยังบ้านพระเกิด อันเป็นถิ่นที่เจ้าพระยากุมารกับนางเลือดขาวเคยอยู่กับตายายมาตั้งแต่เล็กๆ แล้วทำพิธีรดน้ำดำหัวให้ สถานที่ตั้งเบญจารดน้ำดำหัวให้ครั้งนั้นยังปรากฏเรียกว่า ทุ่งเบญจา และทางที่ยกกระบวนแห่มาก็ยังปรากฏชื่อว่าถนนางเลือดขาว จนกระทั่งทุกวันนี้เจ้าพระยากุมารกับนางเลือดขาวถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 70 ปีเศษ (สนิท บุญฤทธิ์, 2544, หน้า 154-165)

ตาราง 101 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางเลือดขาว จังหวัดพัทลุง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ต่อมาตายายก็คิดว่าน่าจะหาบุตรบุญธรรมอีกสักคนที่มีผิวพรรณวรรณะเหมาะสมที่จะเป็นคู่ครองกับนางเลือดขาว - วันหนึ่งช้างพังตลับของตาสามโมหายไปถึง 15 วัน ตาสามโมจึงออกติดตามหาช้างพังตลับ ไปพบกำลังนอนทับขุมทรัพย์อยู่ที่ริมคลองบางแก้ว ตาสามโมจึงได้นำทรัพย์สวนหนึ่งพร้อมช้างพังตลับกลับบ้าน ถึงบ้านก็ปรึกษายายเพชรถึงเรื่องทรัพย์ที่ได้มา - อันที่จริงการที่นางเลือดขาวมีผิวขาวต่างไปจากชาวพื้นเมืองทั่วไป ก็เพราะว่าบรรพบุรุษของนางเป็นชาวชมพูทวีปที่อพยพหนีภัยสงครามมาจากอินเดีย	2

ตาราง 101 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- กิตติศัพท์ความงามและความดีของนางเลือดขาว เลื่องลือไปกระทั่งถึงกรุงสุโขทัย พระร่วงจึงได้โปรดให้แต่งขบวนอิสริยยศมารับนางเลือดขาวไปยังนครสุโขทัย เพื่อทรงยกย่องให้เป็นพระมเหสี	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ที่สุดสองตายายก็ตกลงกันว่าจะต้องแบ่งทรัพย์ส่วนหนึ่งไปทำบุญ แล้วคิดจะย้ายที่อยู่จากบ้านพระเกิดไปอยู่บ้านบางแก้ว	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	จึงเดินทางไปขอบุตรชายอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับนางเลือดขาวของชาวอินเดียอพยพที่ถ้ำไม้ไผ่เสรียง	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	พระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงทราบความจริงว่านางเลือดขาวมีสามีอยู่แล้วและกำลังมีครรภ์อ่อนๆ ก็ทรงเปลี่ยนความตั้งพระทัย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** นางเลือดขาว จังหวัดพัทลุง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลังจากที่สองตายายได้บุตรบุญธรรมที่มีผิวขาวแล้วก็อยากจะได้บุตรบุญธรรมอีกสักคนที่มีลักษณะเหมาะสมกันเพื่อไว้เป็นคู่ครองให้แก่นางเลือดขาวต่อไป จึงเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาตายายก็คิดว่าน่าจะหาบุตรบุญธรรมอีกสักคนที่มีผิวพรรณวรรณะเหมาะสมที่จะเป็นคู่ครองกับนางเลือดขาว

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครั้งหนึ่งช้างของสองตายายหายไปเมื่อเขาไปตามจึงพบและเจอขุมทรัพย์ ตาก็ปรึกษากับยายว่าจะทำอย่างไรกับทรัพย์นั้นดี เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งช้างพังตลับของตาสามโมหายไปถึง 15 วันตาสามโมจึงออกติดตามหาช้างพังตลับ ไปพบกำลังนอนทับขุมทรัพย์อยู่ที่ริมคลองบางแก้ว ตาสามโมจึงได้นำทรัพย์ส่วนหนึ่งพร้อมช้างพังตลับกลับบ้าน ถึงบ้านก็ปรึกษายายเพชรถึงเรื่องทรัพย์ที่ได้มา

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บรรพบุรุษของนางเลือดขาวหนีสงครามมาจากอินเดีย เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...อันที่จริงการที่นางเลือดขาวมีผิวขาวต่างไปจากชาวพื้นเมืองทั่วไป ก็เพราะว่าบรรพบุรุษของนางเป็นชาวชมพูทวีปที่อพยพหนีภัยสงครามมาจากอินเดีย

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงได้ยินเรื่องความดีและความงามของนางเลือดขาวจึงอยากยกย่องเป็นมเหสี แต่นางเลือดขาวมีสามีแล้วจึงเป็นการขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...กิตติศัพท์ความงามและความดีของนางเลือดขาวเลื่องลือไปกระทั่งถึงกรุงสุโขทัย พระร่วงจึงได้โปรดให้แต่งขบวนอิสริยยศมารับนางเลือดขาวไปยังนครสุโขทัย เพื่อทรงยกย่องให้เป็นพระมเหสี

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตายายเจอสมบัติจึงแก้ปัญหาโดยใช้สมบัติส่วนหนึ่งทำบุญ และกลับไปอยู่ยังบ้านเกิด ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยใช้หลักศาสนา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ที่สุดสองตายายก็ตกลงกันว่าจะต้องแบ่งทรัพย์ส่วนหนึ่งไปทำบุญ แล้วคิดจะย้ายที่อยู่จากบ้านพระเกิดไปอยู่บ้านบางแก้ว

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตายายได้นางเลือดขาวเป็นธิดาบุญธรรมแล้ว จึงอยากจะได้บุตรบุญธรรมที่มีลักษณะเหมาะสมกับนางจึงแก้ปัญหาโดยการเจรจาไปขอบุตรของชาวอินเดียที่อพยพมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเดินทางไปขอบุตรชายอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับนางเลือดขาวของชาวอินเดียอพยพที่ถ้ำไม้ไผ่เสรียง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพระร่วงเชิญนางเลือดขาวมาเพื่อยกย่องให้เป็นมเหสี และเมื่อพระองค์ทรงทราบความจริงว่านางมีสามีแล้ว พระองค์ก็ไม่ได้บังคับนางแต่ประการใด ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงทราบความจริงว่านางเลือดขาวมีสามีอยู่แล้วและกำลังมีครรภ์อ่อนๆ ก็ทรงเปลี่ยนความตั้งพระทัย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางเลือดขาว จังหวัดพัทลุง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

เขาอกทะลุ

สัญลักษณ์ของจังหวัดพัทลุงคือ เขาอกทะลุ ซึ่งมีตำนานเล่าว่า ชายผู้หนึ่งชื่อนายเมือง เป็นพ่อค้าช้าง ตะแกมีเมียสองคน เมียหลวงชื่อนางศิลา และมีลูกสาวชื่อนางยี่สุน ส่วนเมียน้อยชื่อนางบุปผา และมีลูกชายชื่อนายชังกั้ง ลักษณะนิสัยของนายชังกั้งตรงกับชื่อ คือเป็นคนเกกมะเหรกดื้อดึง และมุทะลุ ฝ่ายเมียหลวงและเมียน้อยก็ไม่ลงรอยกัน มักทะเลาะด่าทอและตบตีกันเสมอ

วันหนึ่งนายเมืองเดินทางไปค้าขายต่างถิ่น นางยี่สุนลูกสาวไม่อยู่บ้าน เช่นกัน นางมักอาศัยเรือสำเภาเดินทางหนีไปค้าขายถึงต่างแดน ฝ่ายนายชังกั้งนั้นก็ไม่อยู่ติดบ้าน นางบุปผาผู้เป็นแม่ก็มิได้เป็นห่วง เพราะเอือมระอายากที่จะตักเตือนสั่งสอนลูกภายในบ้านจึงเหลือแต่เมีย

หลวงและเมียน้อย ต่างก็ทำงานคนละอย่าง คือเมียหลวงนั่งทอผ้าหรือทอหูกอยู่ใต้ถุนบ้าน และเมียน้อยตำข้าวโพดโดยใช้สากตำลงไปในครก ชาวใต้เรียกการตำข้าวว่า "ซ้อมสาร"

ช่วงหนึ่งต่างเกิดปากเสียงกันอย่างรุนแรง ถึงกับบันดาลโทสะออกมาอย่างไม่ยั้งคิด นั่นคือ เมียหลวงใช้กระสวยทอผ้าซึ่งชาวใต้เรียกว่า "ตรน" ฟาดศีรษะเมียน้อยอย่างเต็มแรงจนเป็นแผลแตกเลือดไหลแดงฉาน ฝ่ายเมียน้อยก็ไม่ยอมแพ้ง่ายๆ นางจึงใช้สากตำข้าวกระทุ้งหน้าอกเมียหลวงอย่างแรงจนอกทะลุ ในที่สุดทั้งคู่ทนความเจ็บปวดไม่ไหวถึงแก่ความตายและกลายเป็นภูเขา นั้นคือเมียหลวงเป็น "เขาอกทะลุ" ส่วนเมียน้อยเป็น "เขาหัวแตก" ซึ่งทางการเรียกว่า "เขาคูหาสวรรค์"

ฝ่ายนายเมืองกลับจากการค้าช้าง เมื่อพบเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเสียใจและตรอมใจในที่สุดก็ถึงแก่ความตายกลายเป็น "เขาเมือง หรือ เขาชัยบุรี" ซึ่งมีลักษณะคล้ายช้างหมอบ ฝ่ายลูกสาวเมื่อขึ้นจากเรือสำเภาและเห็นเหตุการณ์วิปโยคเช่นนั้น นางยิ่งโศกเศร้าเสียใจเลยถึงแก่ความตายเช่นกัน และกลายเป็น "เขาชัยสน" ซึ่งมีลักษณะคล้ายเรือสำเภา ศพสุดท้ายคือนาย ซังกั้งกลายเป็น "ภูเขาซังกั้ง หรือเขากัง" ปัจจุบันอยู่ในเขตโรงพยาบาลพัทลุง (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2552, หน้า 168)

ตาราง 102 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาอกทะลุ จังหวัดพัทลุง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เมื่อพบเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเสียใจและตรอมใจ - ฝ่ายลูกสาวเมื่อขึ้นจากเรือสำเภาและเห็นเหตุการณ์วิปโยคเช่นนั้น นางยิ่งโศกเศร้าเสียใจ	2
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- เมียหลวงและเมียน้อยก็ไม่ลงรอยกันมักทะเลาะด่าทอและตบตีกันเสมอ - ช่วงหนึ่งต่างเกิดปากเสียงกันอย่างรุนแรง ถึงกับบันดาลโทสะออกมาอย่างไม่ยั้งคิด - นายซังกั้งนั้นก็ไม่อยู่ติดบ้าน	3

ตาราง 102 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ฝ่ายนายเมือง.. เมื่อพบเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเสียใจและตรอมใจกลายเป็นเขาเมือง หรือ เขาชัยบุรี, ลูกสาวกลายเป็นเขาชัยสนและลูกชายกลายเป็นภูเขากั้งหรือเขากัง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	เมียหลวงใช้กระสวยทอผ้าซึ่งชาวใต้เรียกว่า "ตรน" ฟาดศีรษะเมียน้อยอย่างเต็มแรงจนเป็น... ฝ่ายเมียน้อยก็ไม่ยอมแพ้ง่ายๆ นางจึงใช้สากตำข้าวกระทุ้งหน้าอกเมีย ...ในที่สุดทั้งคู่ทนความเจ็บปวดไม่ไหวถึงแก่ความตายและกลายเป็นภูเขาเขาอกทะลุ...เขาหัวแตก	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ผู้เป็นแม่ก็มิได้เป็นห่วง เพราะเอือมระอายากที่จะตักเตือนสั่งสอนลูก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาอกทะลุ จังหวัดพัทลุง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นายเมืองเมื่อกลับมาเห็นภรรยาทั้งสองทะเลาะกันจนตายก็เสียใจ เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพบเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเสียใจและตรอมใจ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ลูกสาวเมื่อกลับมาจากค้าขายเห็นพ่อแม่เสียชีวิตก็เสียใจ เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายลูกสาวเมื่อขึ้นจากเรือสำเภาและเห็นเหตุการณ์วิปโยคเช่นนั้น นางยิ่งโศกเศร้าเสียใจ

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมียหลวงและเมียน้อยเมื่อมาอยู่ในบ้านเดียวกันก็จะทะเลาะกันเป็นประจำ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมียหลวงและเมียน้อยก็ไม่ลงรอยกันมักทะเลาะด่าทอและตบตีกันเสมอ

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อยู่มาวันหนึ่งเมียน้อยและเมียหลวงนี้ก็ได้ทะเลาะกันอย่างรุนแรง เป็นความขัดแย้งภายใน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ช่วงหนึ่งต่างเกิดปากเสียงกันอย่างรุนแรง ถึงกับบันดาลโทสะออกมาอย่างไม่ยั้งคิด

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นายชังกั้งลูกชายคนหนึ่งไม่ค่อยอยู่ติดบ้านแม่ก็ไม่พอใจ เป็นความขัดแย้งภายใน ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายชังกั้งนั้นก็ไม่อยู่ติดบ้าน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนายเมือง กลับมาเจอสภาพของเมียทั้งสอง ลูกสาวและลูกชาย กลับมาเจอสภาพของ แม่ ต่างก็แก้ปัญหาโดยการลงโทษตนเอง คือตรอมใจตายทั้งหมด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายนายเมือง.. เมื่อพบเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเสียใจและตรอมใจกลายเป็นเขาเมืองหรือเขาชัยบุรี, ลูกสาวกลายเป็นเขาชัยสนและลูกชายกลายเป็นภูเขากั้งหรือเขากัง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อเมียน้อยและเมียหลวงทะเลาะกันได้แก้ปัญหาโดยการต่อสู้ด้วยกำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมียหลวงใช้กระสวยทอผ้าซึ่งชาวใต้เรียกว่า "ตรน" ฟาดศีรษะเมียน้อยอย่างเต็มแรงจนเป็น... ฝ่ายเมียน้อยก็ไม่ยอมแพ้ง่ายๆ นางจึงใช้สากตำข้าวกระทุ้งหน้าอกเมีย ...ในที่สุดทั้งคู่ทนความเจ็บปวดไม่ไหวถึงแก่ความตายและกลายเป็นภูเขาเขาอกทะลุ... เขาหัวแตก

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนายชังกั้ง สร้างแต่ปัญหาและไม่ยอมอยู่บ้าน ผู้เป็นแม่จึงใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ผู้เป็นแม่ก็มิได้เป็นห่วง เพราะเอือมระอายากที่จะตักเตือนสั่งสอนลูก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาอกทะลุ จังหวัดพัทลุง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

ถ้ำคูหาสวรรค์

นานมาแล้ว... มีเทวดาองค์หนึ่งถูกพระอิศวรสาป ให้ลงมาเกิดเป็นควายชื่อว่า "ทรพา" มีบริวารตัวเมีย 500 ตัว เหตุที่บริวารเป็นตัวเมีย ก็เนื่องมาจากพระอิศวรได้สาปไว้ว่า ถ้าทรพาได้ลูกตัวผู้เมื่อใด ลูกจะเป็นผู้ฆ่าบิดา เพราะฉะนั้นเมื่อนางกระบือเกิดลูกเป็นตัวผู้ ทรพาฆ่าตายหมด จึงเหลือแต่ตัวเมีย อยู่มาวันหนึ่งมีนางกระบือชื่อว่า "นางกุรำ" ท้องแก่ใกล้จะคลอด ได้หลบจากฝูงไปคลอดลูกในถ้ำแห่งหนึ่ง ต่อมาเรียกถ้ำน้ำนั้นว่า "ถ้ำนางคลอด" ลูกที่เกิดมาเป็นตัวผู้ นางจึงฝากฝังให้เทวดารักษาไว้ในถ้ำนางคลอด นางกุรำเมื่อกลับไปหาทรพา ก็ได้โกหกว่าลูกที่เกิดเป็นตัวผู้ทิ้งไว้ในป่าให้เสือกินเป็นอาหารแล้ว ทรพาก็เชื่อเป็นความจริง พอตกกลางคืนนางกุรำก็จะหนีจากฝูงไปให้ลูกกินนม ทำเช่นนี้อยู่จนลูกเติบใหญ่ นางกุรำจะนำลูกของตนออกหากินอยู่บริเวณใกล้ ๆ ถ้ำนางคลอด ต่อมาสถานที่นั้นเรียกว่า "บ้านทรพี" หรือ "บ้านพี" และนางกุรำได้เล่าเรื่องทั้งหมด

ให้ลูกฟัง ทำให้ลูกของนางมีความโกรธแค้นทรพามาก จึงหาโอกาสเที่ยวตามวัดรอยตีนพ่อจนเห็นว่าเท่ากันแล้ว จึงออกจากถ้ำไปท้าทรพารบกัน สถานที่นั้นเรียกว่า "บ้านท้ารบ" ต่อมาเพี้ยนเป็น "บ้านท่ารบ" ปรากฏว่า ทรพาถูกลูกตัวเองชนรุน (ดัน) ไปถึงสถานที่แห่งหนึ่ง ต่อมาเรียกว่า "บ้านดอนรุน" และถูกฆ่าตาย ณ สถานที่แห่งหนึ่ง เลือดกระจายไปทั่ว เรียกที่นั้นว่า "บ้านน้ำเลือด" ชาวบ้านทั่วไปจึงเรียกลูกของนางกุรำว่า "ทรพี" หมายถึง ผู้ฆ่าบิดาผู้มีพระคุณ ทรพีเมื่อฆ่าทรพาตายแล้วก็มีจิตกำเริบ ไปเที่ยวท้ารบกับเทวดาต่าง ๆ จนถึงพระอิศวร พระองค์ จึงแนะนำให้ไปรบกับพระยาพาลี พระยาพาลี ออกอุบายให้ทรพีไปรบกันในถ้ำคูหาสวรรค์ ก่อนไปรบพระยาพาลีได้สั่งสุครีพ น้องชายไว้ว่า ให้ไปคอยอยู่ที่ปากถ้ำ ถ้าเห็นว่าเลือดข้นไหลออกมาเป็นเลือดของทรพี ถ้าเลือดใสเป็นเลือดของพระยาพาลี ให้สุครีพนำหินปิดปากถ้ำเสีย ปรากฏว่าพระยาพาลีได้ฆ่าทรพีตาย ขณะเดียวกันได้เกิดฝนตกหนักทำให้เลือดที่ไหลออกมาผสมกับน้ำฝนกลายเป็นเลือดใส สุครีพเข้าใจว่าพี่ชายตายแล้ว จึงนำหินปิดปากถ้ำไว้ พระยาพาลีมีความโกรธมากที่ออกจากถ้ำไม่ได้ จึงตัดเอาหัวของทรพีขว้างไปที่ปากถ้ำ ทำให้ปากถ้ำเปิดออก หัวของทรพีกลายเป็นธาตุหินตั้งพิงอยู่ปากถ้ำ จนปัจจุบันชาวบ้านยังเรียกหินก้อนนั้นว่า "หัวทรพี" พระยาพาลีเมื่อกลับมาถึงเมืองก็ไล่สุครีพออกจากเมือง สุครีพมีความเสียใจมากก็เข้าไปนั่งร้องไห้อยู่ในถ้ำคูหาสวรรค์ จนขี้ตากลายเป็นธาตุหินขนาดใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า "ขี้ตาสุครีพ" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง)

ตาราง 103 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- พระยาพาลีมีความโกรธมากที่ออกจากถ้ำไม่ได้ - สุครีพมีความเสียใจมาก	2
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ตัวเหตุที่บริวารเป็นตัวเมีย ก็เนื่องมาจากพระอิศวรได้สาปไว้ว่า ถ้าทรพาได้ลูกตัวผู้เมื่อใด ลูกจะเป็นผู้ฆ่าบิดา เพราะฉะนั้นเมื่อนางกระบือเกิดลูกเป็นตัวผู้ทรพาฆ่าตายหมด - นางกุรำเมื่อกลับไปหาทรพา ก็ได้โกหกว่าลูกที่เกิดเป็นตัวผู้ทิ้งไว้ในป่าให้เสือกินเป็นอาหารแล้ว	3

ตาราง 103 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (ต่อ)	- นางกุรำได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้ลูกฟัง ทำให้ลูกของนางมีความโกรธแค้นทรพามาก	
3. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ทรพีเมื่อฆ่าทรพาตายแล้วก็มีจิตกำเริบ ไปเที่ยวท้ารบกับเทวดาต่าง ๆ	1
4. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ขณะเดียวกันได้เกิดฝนตกหนักทำให้เลือดที่ไหลออกมาผสมกับน้ำฝนกลายเป็นเลือดใสสุครีพเข้าใจว่าพี่ชายตายแล้ว จึงนำหินปิดปากถ้ำไว้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- จึงหาโอกาสเที่ยวตามวัดรอยตีนพ่อจนเห็นว่าเท่ากันแล้ว จึงออกจากถ้ำไปท้าทรพา - จึงตัดเอาหัวของทรพีขว้างไปที่ปากถ้ำ - พระยาพาลีเมื่อกลับมาถึงเมืองก็ไล่สุครีพออกจากเมือง - เข้าไปไปนั่งร้องไห้อยู่ในถ้ำคูหาสวรรค์ จนขี้ตากลายเป็นธาตุหินขนาดใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่าขี้ตาสุครีพ	4
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	จนถึงพระอิศวร พระองค์ จึงแนะนำให้ไปรบกับพระยาพาลี	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	พระยาพาลี ออกอุบายให้ทรพีไปรบกันในถ้ำคูหาสวรรค์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพระยาพาลีรบชนะทรพีแล้ว ปรากฏว่ามีฝนตกลงมาทำให้สุครีพเข้าใจผิดคิดว่าพี่ชายตายแล้วเพราะเลือดที่ไหลออกมานั้นเป็นเลือดใสจึงปิดปากถ้ำทำให้พระยาพาลีโกรธ เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาพาลีมีความโกรธมากที่ออกจากถ้ำไม่ได้

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อพี่ชายโกรธจึงไล่สุครีพออกจากเมือง ทำให้สุครีพมีความเสียใจมาก เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...สุครีพมีความเสียใจมาก

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นการที่ทรพาอยู่แต่กับกระบือตัวเมียเพราะเขาถูกสาปว่าถ้าได้ลูกตัวผู้จะฆ่าพ่อตัวเองดังนั้นพอได้ลูกตัวผู้เขาจะฆ่าทั้งหมด จึงเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตัวเหตุที่บริวารเป็นตัวเมีย ก็เนื่องมาจากพระอิศวรได้สาปไว้ว่า ถ้าทรพาได้ลูกตัวผู้เมื่อใด ลูกจะเป็นผู้ฆ่าบิดา เพราะฉะนั้นเมื่อนางกระบือเกิดลูกเป็นตัวผู้ ทรพาฆ่าตายหมด

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากความขัดแย้งภายในกลุ่มที่ว่าถ้าเกิดลูกผู้ชายเมื่อใดจะถูกฆ่าหมด นางกุรำจึงต้องโกหกว่าลูกของตนให้เสือกินแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางกุรำเมื่อกลับไปหาทรพาก็ได้โกหกว่าลูกที่เกิดเป็นตัวผู้ทิ้งไว้ในป่าให้เสือกินเป็นอาหารแล้ว

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อลูกนางกุรำโตขึ้น นางก็เล่าความจริงให้ลูกฟัง ซึ่งลูกของนางโกรธมาก เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางกุรำได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้ลูกฟัง ทำให้ลูกของนางมีความโกรธแค้นทรพามาก

1.3 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อทรพีฆ่าพ่อแล้วก็ไปท้ารบกับบุคคลอื่น ถือว่าเป็นความขัดแย้งนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทรพีเมื่อฆ่าทรพาตายแล้วก็มีจิตกำเริบ ไปเที่ยวท้ารบกับเทวดาต่าง ๆ

1.4 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือขณะที่พระยาพาลีต่อสู้กับทรพีนั้นเกิดฝนตกหนัก ทำให้เลือดของทรพีที่ไหลออกมาปนกับน้ำฝนทำให้สุครีพเห็นเป็นเลือดใส ก็เข้าใจว่าเป็นเลือดของพี่ชายจึงปิดปากถ้ำ เป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขณะเดียวกันได้เกิดฝนตกหนักทำให้เลือดที่ไหลออกมาผสมกับน้ำฝนกลายเป็นเลือดใสสุครีพเข้าใจพี่ชายตายแล้ว จึงนำหินปิดปากถ้ำไว้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทรพีเมื่อรู้ว่าพ่อคิดฆ่าตนก็แก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ก็คือต้องการท้ารบกับพ่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหาโอกาสเที่ยวตามวัดรอยตีนพ่อจนเห็นว่าเท่ากันแล้ว จึงออกจากถ้ำไปท้าทรพา

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พระยาพาลีเมื่อออกจากถ้ำไม่ได้ ก็แก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่นคือขว้างหัวทรพีออกไปเพื่อเปิดปากถ้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตัดเอาหัวของทรพีขว้างไปที่ปากถ้ำ

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พระยาพาลีเมื่อกลับมายังเมืองก็ขับไล่น้องออกจากเมือง ในความผิดที่ปิดปากถ้ำ เป็นการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่นดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาพาลีเมื่อกลับมาถึงเมืองก็ไล่สุครีพออกจากเมือง

2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสุครีพถูกไล่ออกจากเมือง ก็แก้ปัญหาโดยการลงโทษตัวเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เข้าไปไปนั่งร้องไห้อยู่ในถ้ำคูหาสวรรค์ จนขี้ตากลายเป็นธาตุหินขนาดใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า ขี้ตาสุครีพ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อทรพีเที่ยวท้ารบกับเทวดา พระอิศวรจึงแนะนำให้ไปรบกับพระยาพาลี ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาโดยการต่อสู้ด้วยกำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนถึงพระอิศวร พระองค์ จึงแนะนำให้ไปรบกับพระยาพาลี

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพระยาพาลีออกอุบายให้น้องคือสุครีพ คอยปิดปากถ้ำโดยสังเกตเลือดที่ไหลออกมาหลังจากนั้นจึงออกอุบายให้ทรพีไปรบที่ถ้ำคูหาสวรรค์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาพาลี ออกอุบายให้ทรพีไปรบกันในถ้ำคูหาสวรรค์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดภูเก็ต

หลวงพ่อแช่ม

หลวงพ่อแช่ม แห่งตำบลท่าฉลอง ซึ่งเล่ากันว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีชาวจีนที่ทำเหมืองแร่ คิดขบถจะยึดเมืองภูเก็ต เมื่อ พ.ศ. 2419 พวกชาวเมืองได้ทำการต่อสู้แต่สู้ไม่ได้ต้องหนีเข้าป่าหมด ชาวจีนที่ทำเหมืองแร่เหล่านั้นก็ได้ออกอาละวาดอย่างหนัก ขณะที่ยกกำลังมาทางบ้านท่าฉลอง ผู้คนซึ่งเกิดความหวาดกลัวก็ได้พากันหนีไปหมด ขณะที่ชาวบ้านพากันหนีไปหมดนั้น หลวงพ่อแช่มแห่งวัดท่าฉลองไม่ยอมหนีไปด้วย ท่านได้อยู่ในวัดพร้อมกับลูกวัดจำนวนหนึ่ง ได้ทำผ้าประเจียดสีขาวลงเลขยันต์แจกให้ลูกศิษย์โพกศีรษะสู้กับเขา พอพวกจีนยกมาทางท่าฉลองก็ถูกหลวงพ่อแช่มกับลูกศิษย์ตีแตกกระจายไป จากนั้นจึงได้รวมสมัครพรรคพวกทำการต่อสู้ใหม่ เรื่องการรวมกำลังของลูกศิษย์หลวงพ่อแช่ม เข้าต่อกรกับพวกจีนได้แพร่หลายไป จนรู้ถึงหูของชาวบ้านที่หลบหนีไป จึงรวบรวมกำลังมาสมทบร่วมต่อสู้ด้วยโดยหลวงพ่อได้แจกผ้าประเจียดลงเลขยันต์ให้ทุกคนไปพวกจีนได้ต่อสู้กับลูกศิษย์และชาวบ้านโดยการนำของหลวงพ่อแช่มแต่เช้าจรดเย็นก็ไม่สามารถจะเอาชนะได้เรื่องรู้ถึงทางกรุงเทพฯ จึงได้ยกกำลังไปปราบปรามจนสงบราบคาบในที่สุด (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 319-320)

ตาราง 104 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อแช่ม จังหวัดภูเก็ต

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	หลวงพ่อแช่มแห่งวัดท่าฉลองไม่ยอมหนีไปด้วยท่านได้อยู่ในวัดพร้อมกับลูกวัดจำนวนหนึ่ง	1
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ได้มีชาวจีนที่ทำเหมืองแร่ ...ได้ออกอาละวาดอย่างหนัก - พวกจีนได้ต่อสู้กับลูกศิษย์และชาวบ้านโดยการนำของหลวงพ่อแช่มแต่เช้าจรดเย็น ก็ไม่สามารถจะเอาชนะได้	2

ตาราง 104 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ได้ทำผ้าประเจียดสีขาวลงเลขยันต์แจกให้ลูกศิษย์โพกศีรษะสู้กับเขา	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ทางกรุงเทพฯ จึงได้ยกกำลังไปปราบปรามจนสงบราบคาบในที่สุด	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ผู้คนซึ่งเกิดความหวาดกลัวก็ได้พากันหนีไปหมด	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อแช่ม จังหวัดภูเก็ต สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือในขณะที่ชาวจีนทำเหมืองแร่ออกอาละวาดนั้น ชาวบ้านต่างพากันหนีแต่หลวงพ่อแช่มไม่หนี เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลวงพ่อแช่มแห่งวัดท่าฉลองไม่ยอมหนีไปด้วยท่านได้อยู่ในวัดพร้อมกับลูกวัดจำนวนหนึ่ง

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ชาวจีนทำเหมืองแร่ออกอาละวาดชาวบ้านต่างหวาดกลัวและพากันหนี เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้มีชาวจีนที่ทำเหมืองแร่ ...ได้ออกอาละวาดอย่างหนัก

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อลูกศิษย์หลวงพ่อแช่ม และชาวบ้านต่างต่อสู้กับพวกจีน ก็ยังไม่สามารถเอาชนะได้ เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...พวกจีนได้ต่อสู้กับลูกศิษย์และชาวบ้านโดยการนำของหลวงพ่อแช่มแต่เช้าจรดเย็น ก็ไม่สามารถจะเอาชนะได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หลวงพ่อแช่มแก้ปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์เพื่อต่อสู้กับพวกจีน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ทำผ้าประเจียดสีขาวลงเลขยันต์แจกให้ลูกศิษย์โพกศีรษะสู้กับเขา

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อทางกรุงเทพฯ ทราบเรื่องจึงลงมาช่วยรบ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทางกรุงเทพฯ จึงได้ยกกำลังไปปราบปรามจนสงบราบคาบในที่สุด

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อพวกจีนเหมืองแร่ออกอาละวาดชาวบ้านมีความหวาดกลัว จึงแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ผู้คนซึ่งเกิดความหวาดกลัวก็ได้พากันหนีไปหมด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อแช่ม จังหวัดภูเก็ต สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

วัดพระทอง

ยังมีวัดอยู่วัดหนึ่ง คือวัดพระทองอยู่ในท้องที่อำเภอถลาง ที่มีพระพุทธรูปน่าอัศจรรย์ คือได้ผุดขึ้นมาจากพื้นดินเพียงครึ่งองค์ ซึ่งตามตำนานของพระพุทธรูปดังกล่าวนี้ แต่เดิมบริเวณที่ตั้งวัดเป็นทุ่งสำหรับเลี้ยงสัตว์ วันหนึ่งเด็กเลี้ยงควายได้นำเชือกไปผูกติดกับหลักซึ่งโผล่ขึ้นมาจากดิน ต่อมาเด็กคนนั้นและควายได้ป่วยหนักและตายในที่สุด และในคืนวันหนึ่งพ่อของเด็กที่ตายไปนั้นก็ฝันว่า การที่เด็กและควายต้องตายไปนั้น ก็เพราะว่าบังอาจเอาเชือกล่ามควายไปผูกกับพระเกศมาลาของพระพุทธรูปที่จมอยู่ในดิน พอรุ่งเช้า พ่อของเด็กคนที่ตายจึงได้นำความฝันอันนั้นไปเล่าสู่ให้พวกชาวบ้านฟัง เสร็จแล้วจึงได้พากันออกค้นหาพระพุทธรูปตามความฝัน และก็ได้พบความจริงจึงได้พยายามช่วยกันจะขุดขึ้นมาให้พ้นดิน แต่ทว่าแม้จะช่วยกันขุดเพียงใดก็หาได้พ้นดินขึ้นมาไม่ พยายามขุดอย่างไรก็ไม่หมดองค์ คงเห็นผุดขึ้นมาเพียงครึ่งองค์เท่านั้น ภายหลังเมื่อคราวพระเจ้าผดุงยกทัพมาตีเมืองถลางใน พ.ศ. 2328 ทหารพม่าได้พยายามขุดพระพุทธรูปดังกล่าวเพื่อนำไปยังประเทศของตน ยิ่งขุดลึกลงไปเท่าใดก็มีฝูงแตนออกมาไล่ต่อย จนพากันหมดความพยายามที่จะขุดกันต่อไปอีก ต่อมาด้วยความยึดมั่นในศรัทธา ชาวบ้านจึงได้สร้างพระพุทธรูปหุ้มทองที่ผุดจากดินครั้งนั้นไว้จนปรากฏอยู่ทุกวันนี้ (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 320-322)

ตาราง 105 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดพระทอง จังหวัดภูเก็ต

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- วันหนึ่งเด็กเลี้ยงควายได้นำเชือกไปผูกติดกับหลักซึ่งโผล่ขึ้นมาจากดิน ต่อมาเด็กคนนั้นและควายได้ป่วยหนักและตายในที่สุด - แต่ทว่าแม้จะช่วยกันขุดเพียงใดก็หาได้พ้นดินขึ้นมาไม่ พยายามขุดอย่างไรก็ไม่หมดองค์ คงเห็นผุดขึ้นมาเพียงครึ่งองค์เท่านั้น - พ.ศ. 2328 ทหารพม่าได้พยายามขุดพระพุทธรูปดังกล่าวเพื่อนำไปยังประเทศของตน ยิ่งขุดลึกลงไปเท่าใดก็มีฝูงแตนออกมาไล่ต่อย จนพากันหมดความพยายามที่จะขุดกันต่อไปอีก	3

ตาราง 105 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ต่อมาด้วยความยึดมั่นในศรัทธา ชาวบ้านจึงได้สร้างพระพุทธรูปหุ้มทองที่ผุดจากดินครั้งนั้นไว้จนปรากฏอยู่ทุกวันนี้	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	พ่อของเด็กคนที่ตายจึงได้นำความฝันอันนั้นไปเล่าสู่ให้พวกชาวบ้านฟัง เสร็จแล้วจึงได้พากันออกค้นหาพระพุทธรูปตามความฝัน และก็ได้พบความจริงจึงได้พยายามช่วยกันจะขุดขึ้นมาให้พ้นดิน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดพระทอง จังหวัดภูเก็ต สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเด็กเลี้ยงควายได้นำเชือกไปผูกติดกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงทำให้เกิดมีอันเป็นไปและเสียชีวิตในที่สุด เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งเด็กเลี้ยงควายได้นำเชือกไปผูกติดกับหลักซึ่งโผล่ขึ้นมาจากดิน ต่อมาเด็กคนนั้นและควายได้ป่วยหนักและตายในที่สุด

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวบ้านพากันไปขุดพระแต่ก็ไม่สามารถขุดขึ้นมาได้ เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ทว่าแม้จะช่วยกันขุดเพียงใดก็หาได้พ้นดินขึ้นมาไม่ พยายามขุดอย่างไรก็ไม่หมดองค์ คงเห็นผุดขึ้นมาเพียงครึ่งองค์เท่านั้น

1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทหารพม่าพยายามจะขุดพระแต่ก็ขุดขึ้นมาไม่ได้ เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พ.ศ. 2328 ทหารพม่าได้พยายามขุดพระพุทธรูปดังกล่าวเพื่อนำไปยังประเทศของตน ยิ่งขุดลึกลงไปเท่าใดก็มีฝูงแตนออกมาไล่ต่อย จนพากันหมดความพยายามที่จะขุดกันต่อไปอีก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อชาวบ้านไม่สามารถขุดพระขึ้นมาได้ จึงสร้างพระพุทธรูปสวมทับพระพุทธรูปองค์นั้นไว้ เป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้ความเชื่อทางศาสนา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาด้วยความยึดมั่นในศรัทธา ชาวบ้านจึงได้สร้างพระพุทธรูปหุ้มทองที่ผุดจากดินครั้งนั้นไว้จนปรากฏอยู่ทุกวันนี้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพ่อของเด็กที่ตายฝันว่ามีพระพุทธรูปจึงออกค้นหาเพื่อพิสูจน์ความจริงตามฝัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พ่อของเด็กคนที่ตายจึงได้นำความฝันอันนั้นไปเล่าสู่ให้พวกชาวบ้านฟัง เสร็จแล้วจึงได้พากันออกค้นหาพระพุทธรูปตามความฝัน และก็ได้พบความจริงจึงได้พยายามช่วยกันจะขุดขึ้นมาให้พ้นดิน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดพระทอง จังหวัดภูเก็ต สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

รอยพระพุทธบาท

เมื่อครั้งอดีตกาล หลวงปู่ทวด วัดช้างให้ ก็เคยใช้เกาะแก้วพิสดารแห่งนี้เป็นสถานปลีกวิเวกบำเพ็ญบารมีอยู่ระยะหนึ่ง เมื่อครั้งที่พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ แห่งวัดสวนขัน ยังไปมาหาสู่ระหว่างนครศรีธรรมราชกับภูเก็ตนั้น ท่านได้มาที่เกาะแก้วพิสดารแห่งนี้ และได้สร้างสถูปขึ้นครอบองค์พระพุทธบาทไว้ แต่ปัจจุบันนี้ สถูปดังกล่าวได้พังทลายเหลือเพียงซากให้เห็น

ราวปี พ.ศ.2528 ได้มีพระสงฆ์จากภาคกลางรูปหนึ่งที่ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อเสือ ได้ธุดงค์ข้ามทะเลมาพำนักอยู่บนเกาะ และต่อมาได้ร่วมกับชาวเรือ ชาวน้ำในละแวกนี้พัฒนาขึ้นเป็นสำนักสงฆ์ ระยะแรกๆ แทบจะไม่มีพระรูปอื่นอยู่ด้วยเลย ด้วยความที่เป็นเกาะที่ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ การคมนาคมไม่สะดวก โดยเฉพาะในหน้ามรสุม การเดินทางข้ามฝั่งมายังเกาะภูเก็ตที่บริเวณหาดราไวย์ แม้จะเป็นระยะทางใกล้ๆ แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่กินแรงอยู่เอาการ แม้ในทุกวันนี้คงมีแต่พระอาจารย์เสือ พำนักอยู่กับพระสงฆ์รูปอื่นๆเพียงไม่กี่รูปเท่านั้น ณ ที่บนเกาะนี้เองที่หลวงพ่อเสือได้จัดสร้างพระเครื่องที่ต่อมามีค่านิยมสูง เป็นที่แสวงหาของผู้คนทั่วไป คือพระเนื้อว่านหลวงปู่ทวด และพระพ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต)

ตาราง 106 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดภูเก็ต

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การคมนาคมไม่สะดวก โดยเฉพาะในหน้ามรสุม การเดินทางข้ามฝั่งมายังเกาะภูเก็ตที่บริเวณหาดราไวย์ แม้จะเป็นระยะทางใกล้ๆ แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่กินแรงอยู่เอาการ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	พระอาจารย์เสือ พำนักอยู่กับพระสงฆ์รูปอื่นๆ เพียงไม่กี่รูปเท่านั้น ณ ที่บนเกาะนี้เองที่หลวงพ่อเสือได้จัดสร้างพระเครื่องที่ต่อมามีค่านิยมสูง เป็นที่แสวงหาของผู้คนทั่วไป คือพระเนื้อว่านหลวงปู่ทวด และพระพ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดภูเก็ต สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ที่เกาะพิสดารหรือที่หาดราไวย์ ในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านเล่าว่ามีรอยพระพุทธบาทอยู่ และในอดีตหลวงพ่อทวดและพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์เคยมาที่นี่ แต่การคมนาคมในการเดินทางมาที่นี่ค่อนข้างลำบากจึงไม่มีใครอยากมา เป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...การคมนาคมไม่สะดวก โดยเฉพาะในหน้ามรสุมการเดินทางข้ามฝั่งมายังเกาะภูเก็ตที่บริเวณหาดราไวย์ แม้จะเป็นระยะทางใกล้ๆ แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่กินแรงอยู่เอาการ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีพระอาจารย์มาพำนักอยู่ที่นี่ได้สร้างวัตถุมงคลให้เช่าบูชา คนที่นิยมพระเครื่องก็หลั่งไหลมาที่นี่ เป็นการแก้ปัญหาโดยใช้ความเชื่อความศรัทธาในศาสนา ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...พระอาจารย์เสือ พำนักอยู่กับพระสงฆ์รูปอื่นๆเพียงไม่กี่รูปเท่านั้น ณ ที่บนเกาะนี้เอง ที่หลวงพ่อเสือได้จัดสร้างพระเครื่องที่ต่อมามีค่านิยมสูง เป็นที่แสวงหาของผู้คนทั่วไป คือ พระเนื้อว่านหลวงปู่ทวด และพระพ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดภูเก็ต สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดยะลา

เรื่อง บ้านกาโสด

บ้านกาโสดอยู่ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา มีตำนานเล่าว่า หมู่บ้านแห่งนั้นมีถ้ำตรงเชิงเขา ภายในถ้ำมีคนธรรพ์อาศัยอยู่ คนธรรพ์ตนนี้ ทำหน้าที่รักษาสมบัติจำนวนมากมาย ของมีค่าบรรจุอยู่ในโอ่งใบใหญ่ ต่างตั้งเรียงกันเป็นแถวๆ ละ 9 ใบ โอ่งทุกใบมีโซ่ล่ามติดกัน โอ่งสมบัติเรียงเป็นเก้าแถวหรือเก้าโสด แต่ชาวบ้านไทยมุสลิมเรียก กาโซะ เลยทำให้ชาวบ้านไทยพุทธเรียกกาโสด มาจนทุกวันนี้คนธรรพ์ใจดีประกาศให้ชาวบ้านหยิบยืมข้าวของในโอ่ง เช่น ถ้วยโถโอชามแต่นานๆ เข้าชาวบ้านเล่นไม่ซื่อ ยืมแล้วไม่นำไปคืน ที่นำไปคืนก็ไม่ครบตามจำนวนหรือนำของจริงไปเก็บและนำของปลอมไปคืนคนธรรพ์เลยโมโหปิดปากถ้ำมาตั้งแต่บัดนั้น ชาวบ้านจึงอดยืมของคืนวันเพ็ญ ชาวบ้านได้ยินเสียงดังออกมาจากถ้ำเหมือนโซ่ผูกโอ่งสมบัติถูกลากให้เลื่อนไปเลื่อนมาเหมือนตรวจดูความเรียบร้อย (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2544, หน้า 123)

ตาราง 107 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านกาโสด จังหวัดยะลา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	คนธรรพ์ใจดีประกาศให้ชาวบ้านหยิบยืมข้าวของในโอ่ง เช่น ถ้วยโถโอชามแต่นานๆ เข้าชาวบ้านเล่นไม่ซื่อ ยืมแล้วไม่นำไปคืน ที่นำไปคืนก็ไม่ครบตามจำนวนหรือนำของจริงไปเก็บและนำของปลอมไปคืน	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	คนธรรพ์เลยโมโหปิดปากถ้ำมาตั้งแต่บัดนั้น ชาวบ้านจึงอดยืมของ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านกาโสด จังหวัดยะลา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านยืมถ้วยชามของใช้ต่างๆ ของคนธรรพ์แล้วไม่คืน บางคนคืนแต่คืนไม่ครบและบางคนนำของปลอมไปคืนคนธรรพ์จึงโกรธ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...คนธรรพ์ใจดีประกาศให้ชาวบ้านหยิบยืมข้าวของในโอ่ง เช่น ถ้วยโถโอชาม แต่นานๆ เข้าชาวบ้านเล่นไม่ซื่อ ยืมแล้วไม่นำไปคืน ที่นำไปคืนก็ไม่ครบตามจำนวนหรือนำของจริงไปเก็บและนำของปลอมไปคืน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คนธรรพ์แก้ปัญหาโดยการปิดปากถ้ำและไม่ให้ใครยืมของใช้อีกเลย เป็นการแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...คนธรรพ์เลยโมโหปิดปากถ้ำมาตั้งแต่บัดนั้น ชาวบ้านจึงอดยืมของ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องบ้านกาโสด จังหวัดยะลา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

รายางอกเขี้ยว

ณ เมืองกือดอง มีผู้ครองเมืองคือ รายาบรูมาวาซอ รายาองค์นี้มีโอรสชื่อรายาปรูกงแน หรือรายางอกเขี้ยวเหมือนยักษ์ เขี้ยวดังกล่าวมิได้ยาวเกินริมฝีปาก จึงไม่มีผู้ใดทราบ เมื่อพระบิดาสิ้นพระชนม์ รายาปรูกงแนจึงครองราชย์สืบต่อมา และแต่งตั้งอำมาตย์คนหนึ่งรับใช้ใกล้ชิดภายในราชวัง และเสนาอีก 2 คน คอยรับคำสั่งจากอำมาตย์อีกทอดหนึ่ง วันหนึ่งรายาปรูกงแนถามอำมาตย์ว่า "ก่อนมาเป็นอำมาตย์เอ็งคิดว่ากินอะไรอร่อยที่สุด" "ผักเสี้ยนดองพ่ะย่ะค่ะ" อำมาตย์กราบทูล

"เอ็งลองเอามาให้ข้าชิมหน่อยซิ" รายารับสั่ง อำมาตย์นำผักเสี้ยนดองมาถวาย พระองค์เห็นผักเสี้ยนดองพลันถามทันทีว่า "เอ็งนำผักเสี้ยนที่เหลือจากคนอื่นมาให้ข้ากิน เห็นมีเศษข้าวปนอยู่" "มิใช่พะย่ะค่ะ การดองผักเสี้ยนเขาใส่ข้าวผสมลงไปด้วย" อำมาตย์กราบทูลรายาปรูกงแนหายสงสัย เลยตักผักเสี้ยนดองเข้าปาก ขณะรายาอ้าปากเคี้ยวอาหาร อำมาตย์จึงเห็นเขี้ยวในปากรายา เขาตกใจมาก แต่ไม่กล้าบอกให้ผู้ใดรู้ ถ้าความลับนี้แพร่งพรายออกไปเขาต้องถูกลงโทษอย่างแน่นอน

หลายวันเข้าอำมาตย์ยิ่งอัดอั้นตันใจ เลยขอลารายาไปเที่ยวป่า เขาเดินทางควบม้าเข้าไปในป่าลึกเพียงผู้เดียว เมื่อเจอต้นไม้ขนาดใหญ่จึงตะโกนเข้าในโพรงไม้ว่า "รายาปรูกงแนมีเขี้ยว รายาปรูกงแนมีเขี้ยว" เมื่ออำมาตย์ระบายความอัดอั้นในใจจึงกลับคืนวังด้วยความสบายใจ เวลาล่วงเลยมาไม่นานนัก วันนั้นตรงกับวันศุกร์ในช่วงทำพิธีละหมาดรายาเสด็จที่มัสยิดเพราะทราบจากโต๊ะอิหม่ามว่า กลองที่ใช้ตีเกิดชำรุด รายาจึงรับสั่งให้ชาวบ้านไปตัดต้นไม้มาทำกลองให้ทันในวันศุกร์หน้า

ชาวบ้านเข้าป่าเลือกได้ต้นไม้ข้างในมีโพรงเรียบร้อย และเป็นต้นเดียวกับอำมาตย์ไประบายความในใจ เมื่อทำกลองเรียบร้อย รายาเสด็จที่มัสยิดในวันศุกร์เมื่อชาวบ้านตีกลองก็มีเสียงพูดว่า "รายาปรูกงแนมีเขี้ยว! รายาปรูกงแนมีเขี้ยว" ชาวบ้านได้ยินเสียงกลองพากันตกตะลึง รายายอมรับตามความเป็นจริงพระองค์ประกาศว่าตั้งแต่นี้ไปให้ทุกคนไม่ว่าชาวบ้าน เสนา อำมาตย์เข้าเฝ้าได้โดยไม่ต้องผ่านอำมาตย์คนสนิท

วันหนึ่งนางกำนัลปรุงแกงหน่อไม้เพื่อถวายรายา บังเอิญมีดบาดนิ้วก้อยเป็นแผลเลือดไหลหยดลงในหม้อแกง เมื่อรายาลิ้มรสแกงก็รู้สึกอร่อยเป็นพิเศษจึงเรียกอำมาตย์คนสนิทมาสอบถาม อำมาตย์คนสนิทบอกความจริงให้รู้ รายาจึงบังคับอำมาตย์คนสนิทไปหาเลือดคนให้พระองค์เสวยทุกวัน ภายหลังรายาสำนึกได้ว่า พระองค์ฆ่าชาวบ้านหลายต่อหลายคน แถมเสนาและอำมาตย์คนสนิทจะลอบฆ่าพระองค์ รายาปรูกงแน จึงหนีออกจากวังไปอาศัยอยู่กับดาโต๊ะที่บ้านบาโงบาแด ภายหลังได้อภิเษกสมรสกับลูกสาวดาโต๊ะและได้เป็นเจ้าเมืองปกครองหมู่บ้านแห่งหนึ่ง

ต่อมารายาได้ทำสงครามกับเจ้าเมืองปัตตานี การสู้รบยืดเยื้อหลายวันรายาปรูกงแนออกรบด้วยตนเอง จนทหารฝ่ายตรงกันข้ามถอยทัพ รายารับสั่งให้ไพร่พลกลับคืนเมือง แต่พระองค์ยังคงอยู่ในสนามรบ พระชายาสงสัยว่าเหตุใดสงครามสงบแล้ว รายายังคงอยู่ในสมรภูมิ เมื่อนางติดตามมาดูก็เห็นรายากำลังดูดเลือดทหารที่ล้มตาย รายาปรูกงแนทรงละอาย เลยหนีขึ้นไปที่ภูเขาแห่งหนึ่ง ตรงชายแดนเขตอำเภอเบตง จังหวัดยะลาปัจจุบันแล้วรายาปรูกงแนพลัดตกหน้าผาลงสู่ก้นเหว (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2544, หน้า 132-133)

ตาราง 108 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รายางอกเขี้ยว จังหวัดยะลา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ขณะรายาอ้าปากเคี้ยวอาหาร อำมาตย์จึงเห็นเขี้ยวในปากรายา เขาตกใจมาก แต่ไม่กล้าบอกให้ผู้ใดรู้ ถ้าความลับนี้แพร่งพรายออกไปเขาต้องถูกลงโทษอย่างแน่นอน, หลายวันเข้าอำมาตย์ยิ่งอัดอั้นตันใจ - ภายหลังรายาสำนึกได้ว่า พระองค์ฆ่าชาวบ้านหลายต่อหลายคน - พระชายาสงสัยว่าเหตุใดสงครามสงบแล้ว รายายังคงอยู่ในสมรภูมิ - รายาปรุกงแนทรงละอาย	4
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- กลองที่ใช้ตีเกิดชำรุด รายาจึงรับสั่งให้ชาวบ้านไปตัดต้นไม้มาทำกลองให้ทันในวันศุกร์หน้า...รายาเสด็จที่มัสยิดในวันศุกร์เมื่อชาวบ้านตีกลองก็มีเสียงพูดว่า “รายาปรุกงแนมีเขี้ยว! รายาปรุกงแนมีเขี้ยวชาวบ้านได้ยินเสียงกลองพากันตกตะลึง - วันหนึ่งนางกำนัลปรุงแกงหน่อไม้เพื่อถวายรายา บังเอิญมีดบาดนิ้วก้อยเป็นแผลเลือดไหลหยดลงในหม้อแกง เมื่อรายาลิ้มรสแกงก็รู้สึกอร่อยเป็นพิเศษ	2
3. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ต่อมารายาได้ทำสงครามกับเจ้าเมืองปัตตานี...แต่พระองค์ยังคงอยู่ในสนามรบ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	รายาจึงบังคับอำมาตย์คนสนิทไปหาเลือดคนให้พระองค์เสวยทุกวัน	1

ตาราง 108 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- จึงหนีออกจากวังไปอาศัยอยู่กับดาโต๊ะที่บ้านบาโงบาแด - เลยหนีขึ้นไปที่ภูเขาแห่งหนึ่ง...แล้วรายาปรูกงแนพลัดตกหน้าผาลงสู่ก้นเหว	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- รายายอมรับตามความเป็นจริงพระองค์ประกาศว่าตั้งแต่นี้ไปให้ทุกคนไม่ว่าชาวบ้าน เสนา อำมาตย์เข้าเฝ้าได้โดยไม่ต้องผ่านอำมาตย์คนสนิท - ติดตามมาดูก็เห็นรายากำลังดูดเลือดทหารที่ล้มตาย	2
4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	เมื่อเจอต้นไม้ขนาดใหญ่จึงตะโกนเข้าในโพรงไม้ว่ารายาปรูกงแนมีเขี้ยวรายาปรูกงแนมีเขี้ยว	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** รายางอกเขี้ยว จังหวัดยะลา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่ออำมาตย์เห็นรายาของเขามีเขี้ยว**เขาตกใจมาก** แต่ไม่กล้าพูดหรือบอกใคร จึงเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

> **...ขณะรายาอ้าปากเคี้ยวอาหาร อำมาตย์จึงเห็นเขี้ยวในปากรายา เขาตกใจมาก แต่ไม่กล้าบอกให้ผู้ใดรู้ ถ้าความลับนี้แพร่งพรายออกไปเขาต้องถูกลงโทษอย่างแน่นอน, หลายวันเข้าอำมาตย์ยิ่งอัดอั้นตันใจ**

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อรายาสำนึกผิดว่าเขาได้ฆ่าคนตายไปหลายคน จึงเกิดความละอายใจและเสียใจ เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ภายหลังรายาสำนึกได้ว่า พระองค์ฆ่าชาวบ้านหลายต่อหลายคน

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พระชายาเมื่อเห็นว่าสงครามสงบแล้วเหตุใดรายายังไม่กลับมา จึงเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระชายาสงสัยว่าเหตุใดสงครามสงบแล้ว รายายังคงอยู่ในสมรภูมิ

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อรายาทำผิดครั้งที่สอง คือดูดเลือดของทหารและพระชายามาเห็น รายาก็เกิดความละอายใจอีกครั้งหนึ่ง เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...รายาปรูกงแนทรงละอาย

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อรายามาที่มัสยิด และกลองชำรุดรายาจึงสั่งให้คนไปทำกลองคนก็เอาไม้ที่เป็นโพรงซึ่งเป็นต้นเดียวกันกับที่อำมาตย์ไปพูดใส่ไว้ว่ารายาปรูกงแนมีเขี้ยวเมื่อตีกลองนั้นเสียงก็สะท้อนออกมาจึงทำให้ทุกคนรู้ความจริง จึงเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...กลองที่ใช้ตีเกิดชำรุด รายาจึงรับสั่งให้ชาวบ้านไปตัดต้นไม้มาทำกลองให้ทันในวันศุกร์หน้า...รายาเสด็จที่มัสยิดในวันศุกร์เมื่อชาวบ้านตีกลองก็มีเสียงพูดว่า รายาปรูกงแนมีเขี้ยว! รายาปรูกงแนมีเขี้ยวชาวบ้านได้ยินเสียงกลองพากันตกตะลึง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวันหนึ่งรายาได้ลิ้มรสเลือดของมนุษย์ทำให้เขาปรารถนาจะลิ้มรสอีกจึงบังคับอำมาตย์คนสนิทให้หาเลือดมนุษย์มาให้ทุกวัน เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งนางกำนัลปรุงแกงหน่อไม้เพื่อถวายรายา บังเอิญมีดบาดนิ้วก้อยเป็นแผลเลือดไหลหยดลงในหม้อแกง เมื่อรายาลิ้มรสแกงก็รู้สึกอร่อยเป็นพิเศษ

1.3 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วันหนึ่งมีข้าศึกมาจากเมืองปัตตานี รายาจึงออกรบเป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมารายาได้ทำสงครามกับเจ้าเมืองปัตตานี...แต่พระองค์ยังคงอยู่ในสนามรบ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อรายาอยากเสวยเลือดมนุษย์ จึงแก้ปัญหาโดยการพึ่งคนอื่น คือบังคับให้อำมาตย์คนสนิททำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...รายาจึงบังคับอำมาตย์คนสนิทไปหาเลือดคนให้พระองค์เสวยทุกวัน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อรายาฆ่ามนุษย์มากๆ ก็เกิดความกลัว จึงแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยง คือหนีไปอยู่ที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหนีออกจากวังไปอาศัยอยู่กับดาโต๊ะที่บ้านบาโงบาแด

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่รายาออกรบและไปดูดเลือดทหารและพระชายามาเห็นนั้นทำให้พระองค์เกิดความละอายใจ จึงแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงและก็หนีไปอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เลยหนีขึ้นไปที่ภูเขาแห่งหนึ่ง...แล้วรายาปรูกงแนพลัดตกหน้าผาลงสู่ก้นเหว

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อทุกคนทราบแล้วว่ารายามีเขี้ยว รายาก็ยอมรับความจริง และได้พิสูจน์ความจริงแล้วว่า อำมาตย์คนสนิทก็ยังไว้ใจไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...รายายอมรับตามความเป็นจริงพระองค์ประกาศว่าตั้งแต่นี้ไปให้ทุกคนไม่ว่าชาวบ้าน เสนา อำมาตย์ เข้าเฝ้าได้โดยไม่ต้องผ่านอำมาตย์คนสนิท

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อรายาไปรบ แล้วแต่ยังไม่กลับ พระชายาจึงสงสัย และแก้ปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง และได้เห็นความจริงว่ารายากำลังดูดเลือดทหารอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ติดตามมาดูก็เห็นรายากำลังดูดเลือดทหารที่ล้มตาย

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่ออำมาตย์รู้ความจริงว่ารายามีเขี้ยว จึงเกิดความอึดอัดมากจึงไประบายกับโพรงต้นไม้เพื่อให้สบายใจ เป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้ธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อเจอต้นไม้ขนาดใหญ่จึงตะโกนเข้าในโพรงไม้ว่า "รายาปรูกงแนมีเขี้ยว รายาปรูกงแนมีเขี้ยว

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องรายางอกเขี้ยว จังหวัดยะลา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

โต๊ะนิ

โต๊ะนิปัจจุบันเป็นชื่อศาลเจ้าประดิษฐานอยู่ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา มีตำนานเล่าสืบกันมาดังนี้ โต๊ะนิเดิมชื่อรายาจาวัน หรือราชาแก้ว ท่านประทับอยู่ที่โกตาบารู เมืองรามัน รายาจาวันรักการใช้ชีวิตแบบสามัญชน และชอบเดินทางผจญภัยสิ่งโปรดปรานของรายาจาวันมากที่สุดคือการคล้องช้าง บริเวณคล้องช้างอยู่ที่อำเภอเบตง ที่นั้นมีป่าไผ่อุดมสมบูรณ์ อันเป็นอาหารโปรดของช้าง รายาจาวันมักประทับที่เบตงเสมอ จึงมีค่ายถาวรอยู่ที่นั่น รายาจาวันมีสหายคู่ใจสองคน คือโต๊ะมีชาปาแย และโต๊ะดาแมแปแซะ ทั้งสองทำหน้าที่เป็นควาญช้างเดินทางร่วมไปคล้องช้างกับรายาจาวันเสมอ ขบวนคล้องช้างเริ่มจากเมืองรามัน มุ่งเข้าสู่บ้านฮาลา บ้านเบตง เลยไปจนถึงบ้านโก๊ระ (ปัจจุบันบ้านโก๊ระอยู่ในรัฐเปรัค เขตมาเลเซีย) รายาจาวันเป็นผู้เคร่งศาสนา มีความสามารถในคาถาอาคมและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ รวมทั้งเชี่ยวชาญรู้สรรพคุณพืชสมุนไพร

ท่านได้รักษาชาวบ้านที่เจ็บไข้ได้ป่วยหายเป็นปรกติ จึงเป็นที่นับถือและศรัทธาแก่คนทั่วไปที่ประทับของรายาจาวันมี 3 แห่ง คือที่โกตาบารู เมืองรามัน บ้านเบตง และบ้านโก๊ระ บ้านแต่ละแห่งมีไก่ขาวที่รายาจาวันเลี้ยงไว้เป็นจำนวนมาก รายาจาวันถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา ศพถูกฝังไว้ที่บ้านโก๊ระ ถึงท่านลับร่างไปนานแล้ว แต่คุณงามความดี และความศรัทธายังคงอยู่ ชาวบ้านได้สร้างศาลเจ้าโต๊ะนิไว้เซ่นสรวงบูชา โต๊ะนิมักปรากฏร่างให้เห็นเป็นงูใหญ่สีดำ หางด้วน หัวสีขาว ดวงตากะพริบได้ นอกนั้นท่านยังปรากฏตัวเป็นเสือบ้าง และช้างบ้าง (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2544, หน้า 140-142)

ตาราง 109 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไข**ปัญหา**ในตำนานท้องถิ่นเรื่อง โต๊ะนิ จังหวัดยะลา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	โต๊ะนิมักปรากฏร่างให้เห็นเป็นงูใหญ่สีดำ หางด้วน หัวสีขาว ดวงตากะพริบได้ นอกนั้นท่านยังปรากฏตัวเป็นเสือบ้าง และช้างบ้าง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ชาวบ้านได้สร้างศาลเจ้าโต๊ะนิไว้เซ่นสรวงบูชา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** โต๊ะนิ จังหวัดยะลา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โต๊ะนิเมื่อครั้งยังมีชีวิตท่านมีคาถาอาคมและช่วยรักษาชาวบ้าน เมื่อท่านเสียชีวิตลง ท่านก็ได้แสดงสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ ให้ชาวบ้านเห็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...โต๊ะนิมักปรากฏร่างให้เห็นเป็นงูใหญ่สีดำ หางด้วน หัวสีขาว ดวงตากะพริบได้ นอกนั้นท่านยังปรากฏตัวเป็นเสือบ้าง และช้างบ้าง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อท่านได้แสดงสิ่งเหนือธรรมชาติชาวบ้านก็เลยสร้างศาลให้ท่าน เป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้ไสยศาสตร์เพื่อให้ดวงวิญญาณของท่านอยู่ที่นี่สืบไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านได้สร้างศาลเจ้าโต๊ะนิไว้เซ่นสรวงบูชา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องโต๊ะนิ จังหวัดยะลา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดระนอง

เมืองกระบุรี

กระบุรี เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างเส้นทางชุมพร-ระนอง ถ้าจะกล่าวถึงตำนานของสถานที่สักแห่งหนึ่งในเขตอำเภอกระบุรี น่าจะได้แก่ตำนานของภูเขาลูกหนึ่ง ซึ่งอยู่ห่างตัวอำเภอไปประมาณ 6 กิโลเมตร เรียกกันว่าเขาแหลมเนียง ภูเขาลูกนี้มีลักษณะกลวงทั้งลูก ภายในมีถ้ำเล็กถ้ำน้อยอยู่เป็นจำนวนมาก ภายในถ้ำนี้เองเรียกว่า "ถ้ำพระขนาง" ถ้ำนี้นับเป็นถ้ำสำคัญเพราะมีตำนานเล่าสืบกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี

แต่ดั้งเดิม อาณาบริเวณที่เป็นอำเภอกระบุรี ในปัจจุบันนี้มีสภาพเป็นป่าทึบและดงดิบ ในสมัยนั้นมีเชื้อสายของเจ้าผู้ครองนครศรีธรรมราชคนหนึ่ง อพยพชาวบ้านลำเลียงข้าวของมาปักหลัก ตั้งรกรากอยู่ริมฝั่งแม่น้ำกระบุรีในปัจจุบัน ด้วยเห็นว่าเป็นที่ลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งเหมาะแก่การทำมาหากิน ครั้นมาถึงแล้วก็ร่วมแรงร่วมใจกันหักร้างถางป่าสร้างหมู่บ้าน นายแก้วกับนางน้อยมีบุตรอยู่ 2 คน เป็นชายทั้งคู่ คือ นายทอง กับนายเทพ

อยู่มาวันหนึ่ง นายแก้วได้ออกไปหาปลาตามลำน้ำขณะที่จับปลาอยู่นั้น นายแก้วจับได้กระทองตัวหนึ่ง จึงเกิดความดีใจเป็นล้นพ้นเพราะเห็นเป็นของประหลาด จึงได้นำกระทองตัวนั้นไปถวายท่านเจ้าเมืองชุมพร ขณะเดียวกันเจ้าเมืองชุมพรเห็นว่าเป็นของประหลาด จึงได้นำขึ้นทูลถวายแด่พระมหากษัตริย์ที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อพระองค์ทรงสืบสาวราวเรื่องว่ากระทองตัวนี้ นายแก้วเป็นคนได้มาและเจ้าเมืองชุมพรนำทูลเกล้าฯ ถวาย พระองค์จึงปูนบำเหน็จความดีความชอบให้ โดยแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ให้นายแก้วเป็น พระแก้วโกรพ มีสิทธิ์ขาดปกครองหมู่บ้านและยกหมู่บ้านนั้นขึ้นเป็นเมืองจัตวามีการปกครองขึ้นต่อเมืองชุมพร (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 268-280)

ตาราง 110 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเมืองกระบุรี จังหวัดระนอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	นายแก้วได้ออกไปหาปลาตามลำน้ำขณะที่จับปลาอยู่นั้น นายแก้วจับได้กระทองตัวหนึ่ง จึงเกิดความดีใจเป็นล้นพ้นเพราะเห็นเป็นของประหลาด	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ถวายท่านเจ้าเมืองชุมพร	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	พระองค์จึงปูนบำเหน็จความดีความชอบให้ โดยแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ให้นายแก้วเป็น พระแก้วโกรพ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเมืองกระบุรี จังหวัดระนอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายแก้วพบกระทองซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกประหลาด เป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายแก้วได้ออกไปหาปลาตามลำน้ำขณะที่จับปลาอยู่นั้น นายแก้วจับได้กระทองตัวหนึ่ง จึงเกิดความดีใจเป็นล้นพ้นเพราะเห็นเป็นของประหลาด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนายแก้วพบสัตว์ประหลาดนั้นจึงแก้ปัญหาโดยการไปมอบให้แก่เจ้าเมืองชุมพร ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยพึ่งผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ถวายท่านเจ้าเมืองชุมพร

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเจ้าเมืองชุมพรได้กระทองตัวนั้นแล้วก็ถวายต่อไปยังอยุธยา และได้รับรางวัลให้นายแก้วเป็นพระแก้วโกรพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์จึงปูนบำเหน็จความดีความชอบให้ โดยแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ให้นายแก้วเป็นพระแก้วโกรพ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเมืองกระบุรี จังหวัดระนอง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

สถานที่ต่างๆ ในอำเภอกระบุรี

กาลเวลาผ่านไป นายทองบุตรชายคนโตของพระแก้วโกรพเจริญเติบโตขึ้นและมีวัยครบเกณฑ์บวชเรียนแล้ว พระแก้วโกรพจึงส่งบุตรชายไปศึกษาศิลปวิทยากับอาจารย์ของตนที่เมืองนครศรีธรรมราช ฝ่ายนายเทพผู้น้องก็อยู่ช่วยราชการงานเมืองกับพ่อที่เมืองกระบุรีนั่นเอง

เหตุการณ์ต่างๆ ในครอบครัวของพระแก้วโกรพได้มีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างขึ้น เมื่อขณะที่นายทองไปศึกษาศิลปวิทยาการต่างๆ อยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชนั้น พระแก้วโกรพก็ได้สาวรุ่นคนหนึ่งชื่อนางจั่นมาเป็นภรรยา

ทางด้านนายทองบุตรชายคนโตที่ไปร่ำเรียนศิลปะวิทยาการต่างๆ ที่เมืองนครศรีธรรมราชนั้น เป็นการศึกษาทางด้านคงกระพันชาตรี เมื่อสำเร็จแล้ว นายทองก็ได้กลับมาสู่ยังบ้านเมือง ในโอกาสที่นายทองเดินทางกลับมาถึงบ้านเกิดเมืองนอนนั้น พระแก้วโกรพจึงได้จัดให้มีพิธีรับขวัญและเฉลิมฉลองความสำเร็จของลูกชายอย่างใหญ่โตมโหฬาร และก็ในงานพิธีนี้เองที่นายทองได้มีโอกาสรู้จักกับนางจั่นมารดาเลี้ยงซึ่งอยู่ในวัยเดียวกับตน

นับแต่วันนั้นเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงก็ได้ผูกพันใกล้ชิดกันมาเป็นลำดับ จนในที่สุดก็เกิดเป็นความรักใคร่ฉันชู้สาว เรื่องราวต่างๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างลูกเลี้ยงกับแม่เลี้ยงนี้ ยังเป็นความลับสุดยอด ทางพระแก้วโกรพมิได้มีโอกาสล่วงรู้ถึงความสัมพันธ์อันนี้ได้เลย แต่นั่นแหละ... ความลับย่อมไม่มีในโลกมูลเหตุแห่งความยุ่งยากก็ได้เริ่มต้นขึ้น เพราะอานุภาพของความรักทำให้นายทองเห็นกงจักรเป็นดอกบัว ลักลอบได้เสียกับแม่เลี้ยงสาวของตน อีกประการหนึ่งทั้งๆ ที่นายทองกับนางจั่นรักใคร่กันก็จริง แต่ทั้งสองก็เกรงโทษทัณฑ์ที่จะได้รับจากพระแก้วโกรพ ดังนั้นแผนการอันอุบาทว์ก็ได้เริ่มขึ้น

วันหนึ่งพระแก้วโกรพได้ไปเมืองระนองเกี่ยวกับราชการงานเมือง นายทองรู้หมายกำหนดการกลับของพระแก้วโกรพจึงไปซุ่มดักรออยู่ที่เส้นทางซึ่งพระแก้วโกรพจะผ่านมา แผนการอันอุบาทว์ของนายทองก็คือ ขึ้นไปซุ่มอยู่บนภูเขาในช่องทางที่พระแก้วโกรพจะเดินผ่าน เมื่อมาถึงตรงทางช่องเขาแล้ว ตนก็จะจัดการกลิ้งก้อนหินลงมาทับเพื่ออำพรางคดีให้เห็นว่าเป็นเรื่องของอุบัติเหตุ

อย่างไรก็ตาม พระเจ้าย่อมไม่เข้าข้างคนชั่ว แผนการต่างๆ ของนายทองนั้น ถึงแม้จะปกปิดเป็นความลับอย่างมิดชิดอย่างไร แต่มันก็รั่วไหลไปเข้าหูของพระแก้วโกรพจนได้ ด้วยบริวารของพระแก้วโกรพที่อยู่ทางบ้านได้นำแผนการอันชั่วร้ายนี้ไปแจ้งแก่พระแก้วโกรพให้รู้ล่วงหน้าเสียก่อน เมื่อพระแก้วโกรพได้ทราบดังนั้น ก็บังเกิดความโกรธแค้นอย่างแสนสาหัส พร้อมกันนั้นก็ได้เปลี่ยนเส้นทางเดินใหม่ จนกระทั่งกลับไปยังบ้านเมืองของตนอย่างปลอดภัย ทั้งๆ ที่มีความคุ่มแค้นลูกชายและเมียสาวของตนเพียงใดก็ตาม ทว่าพระแก้วโกรพก็มิได้แสดงอาการอะไรออกมาให้ผู้อื่นรู้ว่าตนได้ล่วงรู้แผนการอันอุบาทว์ของลูกชายและเมียสาวอย่างแจ่มแจ้ง คงปล่อยให้นายทองซุ่มดักรออยู่ที่ช่องเขานั้นต่อไป

ฝ่ายนายทองก็ใช้ความพยายามดักรอพระแก้วโกรพอยู่บนเชิงเขาจนเป็นเวลาเนิ่นนาน ก็ไม่มีวี่แววว่าพระแก้วโกรพพ่อของตนจะเดินทางผ่านมาเลย เมื่อสุดจะรออยู่ได้จึงได้เดินทางกลับเข้าเมือง โดยหารู้ไม่ว่าแผนการต่างๆ ของตนนั้น พระแก้วโกรพได้ล่วงรู้จนหมดสิ้นแล้ว และทันทีที่นายทองเดินทางมาถึง พระแก้วโกรพก็สั่งให้บริวารจับตัวนายทองลูกชายพร้อมทั้งนางจั่นเมียสาวพิพากษาลงโทษ นายทองโดนจับใส่ขื่อคา แล้วให้โบยวันละสามครั้งจนครบเจ็ดวันแล้วให้นำตัวไปประหาร

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า นายทองนั้นเคยไปร่ำเรียนศิลปะวิชาในด้านคงกระพันชาตรี ดังนั้นเมื่อเพชฌฆาตนำตัวนายทองไปประหาร จะฆ่าฟันอย่างใดนายทองก็หาได้ตายไม่ เมื่อพระแก้วโกรพทราบเช่นนั้น ยิ่งทำให้เดือดดาลสุดขีด จึงสั่งให้นำตัวนายทองไปผูกมัดไว้บนขาหยั่งสามขาแล้วนำตัวไปไว้ในถ้ำเขาแหลมเนียง และวางทหารยามรายล้อมปากถ้ำไว้อย่างแน่นหนา ทั้งยังให้อดอาหารอีกด้วยในที่สุดนายทองก็ต้องตายอย่างทนทุกข์ทรมานในถ้ำเขาแหลมเนียงนั่นเองส่วนทางด้านนางจั่นนั้น พระแก้วโกรพได้ลงโทษด้วยการสั่งให้นำไปลอยแพไปตามลำน้ำ ซึ่งแม่น้ำสายนี้ก็ได้ชื่อว่า คลองจั่น มาจนปัจจุบันนี้

เมื่อลอยแพนางจั่นมาออกแม่น้ำกระบุรีแล้ว แพได้ลอยมาจนถึงเมืองระนองมาเกยอยู่ที่ชายหาดแห่งหนึ่ง ก็พอดีพวกสลัดซึ่งตระเวนอยู่ในบริเวณน่านน้ำแห่งนั้นมาพบก็เกิดความสงสาร จึงช่วยกันแก้นางจั่นให้หลุดพ้นจากพันธนาการ ขณะนั้นนางจั่นยังอยู่ในระหว่างป่วยไข้ พวกสลัด

จึงต้องนำตัวนางจั่นลงเรือติดสอยห้อยตามไปด้วย จนกระทั่งเรือแล่นไปจนถึงตะกั่วป่า แล้วพากันหายาสมุนไพรเพื่อรักษาอาการของนางจั่นจนทุเลาลง แล้วก็ได้แล่นเรือกลับมายังเมืองระนอง แต่ครั้นมาถึงปากน้ำระนอง อาการป่วยของนางจั่นก็กำเริบขึ้น จนสุดความสามารถของพวกสลัดจะช่วยเหลืออะไรได้ นางจั่นจึงต้องถึงแก่ความตายในที่สุดส่วนศพของนางจั่น พวกสลัดได้นำขึ้นไปฝังไว้ยังเกาะเล็กๆ เกาะหนึ่งที่ปากน้ำระนอง ปัจจุบันเกาะนั้นเรียกว่า เกาะผี ส่วนเกาะที่เมืองตะกั่วป่าซึ่งบรรดาสลัดจอดเรือเพื่อหายาเอามารักษาอาการป่วยของนางจั่นนั้น ปัจจุบันนี้เรียกกันว่า เกาะใส่ยา

ระหว่างที่พระแก้วโกรพสั่งลงโทษนายทองบุตรชายของตนนั้น นางน้อยภรรยาหลวงของพระแก้วโกรพรู้ข่าวเข้าก็เป็นทุกข์เป็นร้อน นางได้อ้อนวอนขอไถ่โทษนายทองต่อพระแก้วโกรพ แต่ไม่เป็นผลเมื่อนายทองถูกพาตัวไปตรึงติดไว้กับขาหยั่งอยู่ในถ้ำนั้น นางน้อยได้ให้คนเดินทางไปยังเมืองนครฯ เพื่อแจ้งข่าวให้อาจารย์ของนายทองทราบ เพื่อที่จะได้ทำการช่วยเหลือลูกศิษย์และนางเองก็ได้เดินทางไปสู่เขาแหลมเนียง เพื่อส่งเสบียงอาหารให้แก่บุตร แต่ก็ไม่มีโอกาสเข้าไปได้ เพราะทหารยามได้ทำตามคำสั่งของพระแก้วโกรพอย่างเคร่งครัด เมื่อเห็นว่าช่วยเหลืออะไรบุตรชายไม่ได้แน่แล้ว นางน้อยจึงลอยเรืออยู่ข้างภูเขาแหลมเนียงด้วยความทุกข์เวทนาจนเมื่อได้ข่าวว่าบุตรชายตายไปแล้ว นางยิ่งเพิ่มความทุกข์หนักยิ่งขึ้นอีก นางจึงหวนกลับเข้าเมืองเตรียมหาโลงทองเพื่อนำไปใส่ศพลูกชาย แต่ก็ต้องผิดหวัง ด้วยทหารยามเฝ้าปากทางเข้าถ้ำได้เข้มงวดกวดขัน นางจึงไม่สามารถจะเข้าไปรับศพลูกชายได้ ฝ่ายทหารยามก็ได้จัดการศพของนายทองด้วยการนำไปฝังไว้ที่โพรงหินในถ้ำแล้วปิดถ้ำเสียด้วยความเศร้าโศกเสียใจที่ไม่สามารถจะจัดการศพของบุตรชายได้ นางจึงเตรียมโลงศพที่นำมานั้นเก็บไว้ที่เกาะแห่งหนึ่ง ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า เกาะโลงทอง และเมื่อเก็บโลงไว้ที่เกาะนั้นแล้ว นางก็แล่นเรือมาตามคลองบ้านตะเภาทรุดด้วยความเสียใจอย่างใหญ่หลวง ในการตายของบุตรชาย นางจึงตรอมใจตายอยู่ที่คลองแห่งนี้ ชาวบ้านจึงเรียกคลองนี้ว่า คลองแม่นางน้อย และต่อมาก็เพี้ยนไปเป็น คลองแม่น้ำน้อย ก็มี

ตามตำนานยังเล่าอีกว่า ขณะที่นายทองถูกลงโทษนั้น นางน้อยแม่ของนายทองได้เดินทางไปหาอาจารย์ของนายทอง เพื่อให้มาช่วยเหลือ ฝ่ายอาจารย์นั้นมีความเป็นห่วงลูกศิษย์เป็นอย่างยิ่ง จึงเตรียมว่านยาต่างๆ แล้วรีบเดินทางไปยังเขาแหลมเนียงทันที แต่ก็สายเกินกว่าที่อาจารย์จะช่วยเหลือลูกศิษย์ได้ เพราะนายทองได้จบชีวิตลงเสียก่อน ด้วยความเสียอกเสียใจอาจารย์จึงเอาว่านที่นำติดตัวมาหว่านทิ้งบนภูเขาแหลมเนียงจนหมดสิ้น ว่านเหล่านี้ก็ยังปรากฏว่ามีอยู่และเป็นว่านที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคได้อย่างดีทีเดียว (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 268-280)

ตาราง 111 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานสถานที่ต่างๆ จังหวัดระนอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	8
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ทั้งๆ ที่มีความคุ่มแค้นลูกชายและเมียสาวของตน เพียงใดก็ตามพระแก้วโกรพก็มิได้แสดงอาการอะไรให้ผู้อื่นรู้ - ขณะนั้นนางจั่นยังอยู่ในระหว่างป่วยไข้...ครั้นมาถึงปากน้ำระนอง อาการป่วยของนางจั่นก็กำเริบขึ้นจนสุดความสามารถของพวกสลัดจะช่วยเหลืออะไรได้ - เมื่อเห็นว่าช่วยเหลืออะไรบุตรชายไม่ได้	3
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ความสัมพันธ์ระหว่างแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงก็ได้ผูกพันใกล้ชิดกันมาเป็นลำดับจนในที่สุดก็เกิดเป็นความรักใคร่ฉันท์ชู้สาว - ทั้งสองเกรงโทษทัณฑ์ที่จะได้รับจากพระแก้วโกรพจึงวางแผนการอันอุบาทว์ขึ้น - เมื่อพระแก้วโกรพได้ทราบดังนั้น ก็บังเกิดความโกรธแค้นอย่างแสนสาหัส	3
3. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	นางน้อยได้ให้คนเดินทางไปยังเมืองนครฯ เพื่อแจ้งข่าวให้อาจารย์ของนายทองทราบ เพื่อที่จะได้ทำการช่วยเหลือลูกศิษย์	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	นายทองนั้นเคยไปร่ำเรียนศิลปะวิชาในด้านคงกระพันชาตรี ดังนั้นเมื่อเพชฌฆาตนำตัวนายทองไปประหาร จะฆ่าฟันอย่างใดนายทองก็หาได้ตายไม่	1

ตาราง 111 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	8
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- จึงสั่งให้นำตัวนายทองไปผูกมัดไว้บนขาหยั่งสามขา แล้วนำตัวไปไว้ในถ้ำวางทหารยามรายล้อมปากถ้ำไว้ให้อดอาหารในที่สุดนายทองตาย - นางจึงตรอมใจตายอยู่ที่คลองแห่งนี้	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- นำตัวนางจั่นลงเรือติดสอยห้อยตามไปด้วย... หายาสมุนไพรเพื่อรักษาอาการของนางจั่นจนทุเลาลง - จึงเตรียมว่านยาต่างๆ แล้วรีบเดินทางทันที	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ได้เปลี่ยนเส้นทางเดินใหม่ จนกระทั่งกลับไปยังบ้านเมืองของตนอย่างปลอดภัย	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	พระแก้วโกรพก็สั่งให้บริวารจับตัวนายทองลูกชายพร้อมทั้งนางจั่นเมียสาวพิพากษาลงโทษ นายทองโดนจับใส่ขื่อคา แล้วให้โบยวันละสามครั้งจนครบเจ็ดวันแล้วให้นำตัวไปประหารนางจั่นให้ลอยแพ	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	นางได้อ้อนวอนขอไถ่โทษนายทองต่อพระแก้วโกรพ แต่ไม่เป็นผล	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	แล้ว ตนก็จะจัดการกลิ้งก้อนหินลงมาทับเพื่ออำพรางคดีให้เห็นว่าเป็นเรื่องของอุบัติเหตุ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานสถานที่ต่างๆ จังหวัดระนอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระแก้วโกรพโกรธลูกชายมากแต่พยายามสกัดกั้นความโกรธนั้นไม่ให้ใครรู้เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งๆ ที่มีความคุ่มแค้นลูกชายและเมียสาวของตนเพียงใดก็ตามพระแก้วโกรพก็มิได้แสดงอาการอะไรให้ผู้อื่นรู้

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางจั่นป่วย เป็นความทุกข์ทรมานของนางเอง จึงเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขณะนั้นนางจั่นยังอยู่ในระหว่างป่วยไข้...ครั้นมาถึงปากน้ำระนอง อาการป่วยของนางจั่นก็กำเริบขึ้น จนสุดความสามารถของพวกสลัดจะช่วยเหลืออะไรได้

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางน้อยมารดาของนายทองเมื่อเห็นว่าช่วยเหลืออะไรลูกไม่ได้แล้วจึงบังเกิดความทุกข์ เป็นความขัดแย้งกับตนเอง

...เมื่อเห็นว่าช่วยเหลืออะไรบุตรชายไม่ได้

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายทองกลับมาและพบกับนางจั่นมารดาเลี้ยงก็เกิดความรักใคร่ชอบพอ จึงเกิดเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ความสัมพันธ์ระหว่างแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงก็ได้ผูกพันใกล้ชิดกันมาเป็นลำดับจนในที่สุดก็เกิดเป็นความรักใคร่ฉันท์ชู้สาว

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายทองและนางจั่นรักกันก็เกรงว่าพระแก้วโกรพจะทราบ จึงคิดกำจัดพระแก้วโกรพ เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งสองเกรงโทษทัณฑ์ที่จะได้รับจากพระแก้วโกรพ จึงวางแผนการอันอุบาทว์ขึ้น

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระแก้วโกรพทราบว่าบุตรชายคิดกำจัดตนเองจึงโกรธมาก เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระแก้วโกรพได้ทราบดังนั้น ก็บังเกิดความโกรธแค้นอย่างแสนสาหัส

1.3 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางน้อยหมดหนทางที่จะช่วยบุตรชายได้แล้ว จึงให้คนเดินทางไปขอความช่วยเหลือจากอาจารย์ของนายทองที่นครศรีธรรมราช เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางน้อยได้ให้คนเดินทางไปยังเมืองนครฯ เพื่อแจ้งข่าวให้อาจารย์ของนายทองทราบ เพื่อที่จะได้ทำการช่วยเหลือลูกศิษย์

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระแก้วโกรพให้เพชฌฆาตประหารนายทองแต่ไม่ตาย เพราะนายทองเรียนวิชาคงกระพันชาตรีฆ่าไม่ตาย เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติดังปรากฏในข้อความว่า

...นายทองนั้นเคยไปร่ำเรียนศิลปะวิชาในด้านคงกระพันชาตรี ดังนั้นเมื่อเพชฌฆาตนำตัวนายทองไปประหาร จะฆ่าฟันอย่างใดนายทองก็หาได้ตายไม่

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อฆ่านายทองไม่ตายพระแก้วโกรพจึงแก้ปัญหาโดยการให้นำนายทองไปผูกกับขาหยั่งแล้วให้อดอาหาร เป็นการแก้ปัญหาโดยลงโทษผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสั่งให้นำตัวนายทองไปผูกมัดไว้บนขาหยั่งสามขาแล้วนำตัวไปไว้ในถ้ำ วางทหารยามรายล้อมปากถ้ำไว้ ให้อดอาหารในที่สุดนายทองตาย

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงตรอมใจตายอยู่ที่คลองแห่งนี้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือนางจั่นเมื่อถูกลอยแพ พบโจรสลัดและพวกเขาได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือและนำนางติดตามไปด้วย เป็นการแก้ปัญหาโดยการพึ่งผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...นำตัวนางจั่นลงเรือติดสอยห้อยตามไปด้วย...หายาสมุนไพรเพื่อรักษาอาการของนางจั่นจนทุเลาลง

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางน้อยขอความช่วยเหลือจากอาจารย์ของบุตรชาย ท่านก็เต็มใจช่วยเหลือรีบหายาว่านต่างๆ แล้วเดินทางไปช่วยทันที เป็นการแก้ปัญหาโดยอาศัยผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเตรียมว่านยาต่างๆ แล้วรีบเดินทางทันที

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อพระแก้วโกรพทราบว่าบุตรชายจะลอบฆ่าตนนั้นได้ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาคือเปลี่ยนเส้นทางเดิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้เปลี่ยนเส้นทางเดินใหม่ จนกระทั่งกลับไปยังบ้านเมืองของตนอย่างปลอดภัย

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกลับมาพระแก้วโกรพจึงจับลูกชายและนางจั่นนำมาสอบสวนหาความจริง เป็นการแก้ปัญหาโดยใช้กฎหมาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระแก้วโกรพก็สั่งให้บริวารจับตัวนายทองลูกชายพร้อมทั้งนางจั่นเมียสาวพิพากษาลงโทษ นายทองโดนจับใส่ขื่อคา แล้วให้โบยวันละสามครั้งจนครบเจ็ดวันแล้วให้นำตัวไปประหารนางจั่นให้ลอยแพ

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางน้อยพยายามช่วยเหลือลูกชายโดยการเจรจากับพระแก้วโกรพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางได้อ้อนวอนขอไถ่โทษนายทองต่อพระแก้วโกรพ แต่ไม่เป็นผล

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนายทองคิดกำจัดพ่อของตนเองแล้วจึงใช้อุบายในการกำจัดพ่อของตนเพื่อไม่ให้ใครทราบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้ว ตนก็จะจัดการกลิ้งก้อนหินลงมาทับเพื่ออำพรางคดีให้เห็นว่าเป็นเรื่องของอุบัติเหตุ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องตำนานสถานที่ต่างๆจังหวัดระนอง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

ตำนานพ่อตาหลวงแก้ว

ในตำนานเรื่องราวต่างๆ ของพระแก้วโกรพผู้เป็นคนแรกที่บุกเบิกสร้างเมืองกระบุรีนั้น เมื่อเกิดเรื่องราวซุลมุนวุ่นวายเช่นนั้น จนกระทั่งคนในครอบครัวล้มหายตายจากไปหลายคน นายทองถูกสั่งประหาร นางจั่นถูกลอยแพ นางน้อยตรอมใจตาย ทางฝ่ายพระแก้วโกรพจึงมีความกลัดกลุ้มไม่เป็นอันบริหารราชการแผ่นดินแต่อย่างใดจึงได้แต่งตั้งให้นายเทพลูกชายคนเล็กขึ้นครองเมืองแทนแล้วตนเองก็หันเข้าหาทางสงบจิตใจ ออกวิปัสสนากรรมฐานจนมีความสามารถในการทำนายโชคชะตาได้อย่างแม่นยำและเมื่อพระแก้วโกรพถึงแก่กรรมลง ก็ได้มีผู้นำทองมาปิดตามร่างกายและไม้เท้า และเรียกกันว่า พ่อตาหลวงแก้ว ในปัจจุบันเมืองกระบุรียังมีการบวงสรวงเซ่นไหว้อยู่เสมอ (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 268-280)

ตาราง 112 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพ่อตาหลวงแก้ว จังหวัดระนอง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	พระแก้วโกรพจึงมีความกลัดกลุ้มไม่เป็นอันบริหารราชการแผ่นดินแต่อย่างใด	1
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เกิดเรื่องราวซุลมุนวุ่นวายเช่นนั้น จนกระทั่งคนในครอบครัวล้มหายตายจากไปหลายคน	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงได้แต่งตั้งให้นายเทพลูกชายคนเล็กขึ้นครองเมืองแทน	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	แล้วตนเองก็หันเข้าหาทางสงบจิตใจ ออกวิปัสสนากรรมฐาน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ตำนานพ่อตาหลวงแก้ว จังหวัดระนอง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระแก้วโกรพ ได้ตัดสินฆ่าลูกชาย นาง**จั่น และ**นาง**น้อย**ก็ตรอมใจตายอีกคน ท่านจึงมีความทุกข์ใจเป็นอย่างมาก เป็นความขัดแย้ง**กับตนเอง** ดัง**ป**รากฏในข้อความว่า

...พระแก้วโกรพจึงมีความกลัดกลุ้มไม่เป็นอันบริหารราชการแผ่นดินแต่อย่างใด

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จากการที่พระแก้วโกรพได้กระทำกับบุคคลในครอบครัว ย่อมทำให้เกิดความวุ่นวายในครอบครัว เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เกิดเรื่องราวซุลมุนวุ่นวายเช่นนั้น จนกระทั่งคนในครอบครัวล้มหายตายจากไปหลายคน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือพระแก้วโกรพ ได้มอบหมายให้นายเทพ ลูกชายอีกคนมาครองเมืองแทน เป็นการแก้ปัญหาโดยพึ่งผู้อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้แต่งตั้งให้นายเทพลูกชายคนเล็กขึ้นครองเมืองแทน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อพระแก้วโกรพ ต้องเผชิญกับความสูญเสียและความวุ่นวายภายในครอบครัว จึงแก้ปัญหาโดยการใช้ศาสนา ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วตนเองก็หันเข้าหาทางสงบจิตใจ ออกวิปัสสนากรรมฐาน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องตำนานพ่อตาหลวงแก้ว จังหวัดระนอง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสงขลา

นายแรง

ครั้งหนึ่งที่หัวเมืองภาคใต้เกิดสงคราม ด้วยว่าหัวเมืองมลายูเป็นขบถ ทางราชการส่งกองทัพไปปราบ นายแรงอาสาออกไปรบในคราวนั้นด้วย นายแรงสู้ศึกด้วยความองอาจกล้าหาญเด็ดเดี่ยว นายแรงอยู่กองหน้าฆ่าศัตรูตายเป็นจำนวนมาก สงครามจึงผ่านไปโดยกองทัพมลายูแตกพ่าย เสร็จศึกนายแรงจึงได้รับการปูนบำเหน็จให้เป็นเจ้าเมืองเมืองหนึ่ง ฐานะความเป็นอยู่ของนายแรงก็ดีขึ้นทันที มีทั้งอำนาจวาสนา ร่ำรวยทั้งทรัพย์สมบัติ ข้าทาส บริวารตั้งแต่บัดนั้น

นายแรงเป็นคนดีมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าศาสนาเป็นยิ่งนัก จิตใจใฝ่แต่ในทางกุศล ชอบทำบุญให้ทานแก่คนตกทุกข์ได้ยาก ครั้งนั้นทางเมืองนครศรีธรรมราชได้ก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์บนฝั่งหาดทรายแก้ว สร้างเสร็จกำหนดมีการสมโภชเฉลิมฉลอง พุทธศาสนิกชน

เป็นจำนวนมากบรรดาผู้ที่รู้ข่าวต่างพากันไปร่วมสร้างองค์พระเจดีย์พระบรมธาตุและฉลองสมโภช ครั้นนายแรงทราบข่าวก็บังเกิดความปีติยินดีเป็นที่สุดจึงขนสมบัติเงินทองเท่าที่บรรดามี รวมทั้งสิ้นถึงเก้าแสนลงเรือสำเภาพร้อมบริวารไพร่พลออกเดินทางไปยังเมืองนครศรีธรรมราชแต่นายแรงโชคไม่ดีเลย ระหว่างเดินทางเรือสำเภาถูกพายุคลื่นลมโหมอย่างหนัก ทำให้เรือเสียหายต้องเสียเวลาจอดซ่อมเรือที่หาดทรายแห่งหนึ่ง

ขณะที่นายแรงหยุดซ่อมเรืออยู่ที่หาดทรายแห่งนั้นก็ได้ข่าวจากผู้ที่เดินทางกลับจากไปสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์มาว่าพระบรมธาตุเจดีย์ได้สร้างเสร็จแล้วและได้มีการสมโภชเฉลิมฉลองกันอย่างมโหฬารอย่างที่ไม่เคยเห็นการสมโภชอะไรที่ไหนใหญ่โตอย่างนี้มาก่อนเลย นายแรงได้ข่าวดังนั้นก็ให้บังเกิดความเสียใจเป็นอันมาก ด้วยไม่สมความตั้งใจปรารถนาที่จะได้ร่วมสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ จึงเกณฑ์บริวารให้ขนบรรดาเงินทองสมบัติทรัพย์สินทั้งสิ้นเก้าแสนไปที่โขดหินปลายเนินเขาแห่งหนึ่งใกล้ๆ กับที่จอดซ่อมเรือสำเภานั้น บริวารก็จัดการให้ตามประสงค์

ครั้นแล้วนายแรงก็ขนทรัพย์สินทั้งเก้าแสนเข้าไปเก็บไว้ในถ้ำเล็กๆ ที่โขดหินปลายเนินเขานั้น พลางสั่งบริวารลูกเรือที่มาด้วยกันว่า "เราตั้งใจอี้เอาสมบัติทรัพย์สินทั้งหมดไปช่วยสร้างพระธาตุเมื่อไม่สมหวัง พระธาตุสร้างเสร็จเสียก่อน เราก็ไม่ขอเอาสมบัติทรัพย์สินนี้หลบบ้านแล้ว เราอี้ฝังสมบัติของเราไว้ตรงนี้แหละ" นายแรงพูดอย่างตั้งใจ "เสร็จแล้วโหมสูทั้งหลายกะพาเรือหลบบ้านหลบเมืองนะ ไม่ต้องห่วงเรา

"ฮา แล้วนายแรงอี้ไปไหนละ" ลูกน้องคนสนิทนายแรงถามด้วยความเป็นห่วง "เรากะอี้อยู่ตรงนี้แหละ" นายแรงพูดเป็นนัย "เราอี้เฝ้าสมบัติเก้าแสนของเราอยู่ตรงนี้แหละ" "แล้วนายแรงอี้อยู่พรื่อนิ" ลูกน้องอีกคนถาม "บ้านกะหาไม่" "หาไม่บ้านเรากะอยู่ได้ หากเราตายไป โหมสูช่วยตัดหัวของเราเอาไปปิดปากถ้ำไว้เสียกะแล้วกัน" นายแรงสั่งซ้ำ "ครับนายแรง" ลูกน้องคนเดิมรับคำ "เออ นั้นแหล้ อย่าลืมทำตามที่เราสั่ง" นายแรงย้ำคำ "เรากะอี้ได้อยู่เฝ้าสมบัติไว้ให้ลูกหลานของเราวันหน้าใครเป็นลูกหลานเรา กะอี้มาผลักหัวเราออกได้ แล้วกะอี้ได้สมบัติเอาไปแหละ" นายแรงพูดจบก็ตั้งจิตอธิษฐานเหมือนดังที่พูดไว้กับบริวาร แล้วนายแรงก็กลั้นใจตาย พวกบริวารลูกน้องนายแรงก็ตัดหัวนายแรง ช่วยกันยกมาปิดปากถ้ำสมบัติเก้าแสนเอาไว้แล้วพากันแล่นเรือสำเภากลับบ้าน

ภายหลังหัวนายแรงก็กลายเป็นหิน ชาวบ้านเรียกกันว่า หินหัวนายแรง ปิดปากถ้ำสมบัติเก้าแสนของนายแรงอยู่ที่ตรงนั้นจึงเรียกว่า เก้าแสน แต่ด้วยเวลาที่ผ่านไป คนรุ่นลูกหลานก็เรียกเพี้ยนไปเป็น เก้าเส้ง อยู่ที่ปลายเนินเขาเล็กๆ ที่ยื่นออกไปในทะเลถัดจากหาดสมิหลาลงไปทางใต้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลามาจนกระทั่งทุกวันนี้ (สนิท บุญฤทธิ์, 2544, หน้า 94-96)

ตาราง 113 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นายแรง จังหวัดสงขลา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	นายแรงได้ข่าวดังนั้นก็ให้บังเกิดความเสียใจเป็นอันมาก ด้วยไม่สมความตั้งใจปรารถนาที่จะได้ร่วมสร้างพระ	1
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ครั้งหนึ่งที่หัวเมืองภาคใต้เกิดสงคราม ด้วยว่าหัวเมืองมลายูเป็นขบถ ทางราชการส่งกองทัพไปปราบ นายแรงอาสาออกไปรบในคราวนั้นด้วย	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ออกเดินทางไปยังเมืองนครศรีธรรมราชแต่นายแรงโชคไม่ดีเลย ระหว่างเดินทางเรือสำเภาถูกพายุคลื่นลมโหมอย่างหนัก ทำให้เรือเสียหายต้องเสียเวลาจอดซ่อมเรือที่หาดทรายแห่งหนึ่ง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	เสร็จศึกนายแรงจึงได้รับการปูนบำเหน็จให้เป็นเจ้าเมืองเมืองหนึ่ง ฐานะความเป็นอยู่ของ นายแรงก็ดีขึ้นทันที มีทั้งอำนาจวาสนาร่ำรวยทั้งทรัพย์สมบัติ ข้าทาส บริวารตั้งแต่บัดนั้น	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	นายแรงพูดจบก็ตั้งจิตอธิษฐานเหมือนดังที่พูดไว้กับบริวาร แล้วนายแรงก็กลั้นใจตาย พวกบริวารลูกน้องนายแรงก็ตัดหัวนายแรงช่วยกันยกมาปิดปากถ้ำสมบัติเก้าแสนเอาไว้แล้วพากันแล่นเรือสำเภากลับบ้าน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องนายแรง จังหวัดสงขลา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายแรงทราบว่าจะมีการสร้างพระธาตุที่นครศรีธรรมราชนั้นนายแรงมีจิตศรัทธาจะไปร่วมสร้างด้วยจึงได้นำทองและสมบัติล่องเรือมา แต่เรือกลับถูกพายุจึงทำให้ไปร่วมงานไม่ทัน นายแรงเสียใจมาก เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...นายแรงได้ข่าวดังนั้นก็ให้บังเกิดความเสียใจเป็นอันมาก ด้วยไม่สมความตั้งใจปรารถนาที่จะได้ร่วมสร้างพระธาตุ

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดสงครามกับหัวเมืองมลายูเป็นขบถนายแรงได้ร่วมต่อสู้ในครั้งนี้ด้วย เป็นความขัดแย้งนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...ครั้งหนึ่งที่หัวเมืองภาคใต้เกิดสงคราม ด้วยว่าหัวเมืองมลายูเป็นขบถ ทางราชการส่งกองทัพไปปราบ นายแรงอาสาออกไปรบในคราวนั้นด้วย

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในระหว่างที่นายแรงกำลังเดินเรือไปนครศรีธรรมราชเพื่อร่วมสร้างพระธาตุนั้นเรือสำเภาของนายแรงโดนพายุเลยเดินทางต่อไปไม่ได้ เป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...ออกเดินทางไปยังเมืองนครศรีธรรมราชแต่นายแรงโชคไม่ดีเลย ระหว่างเดินทางเรือสำเภาถูกพายุคลื่นลมโหมอย่างหนัก ทำให้เรือเสียหายต้องเสียเวลาจอดซ่อมเรือที่หาดทรายแห่งหนึ่ง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลังจากที่นายแรงไปช่วยออกรบปราบขบถมลายูนั้น นายแรงก็ได้รับรางวัลจึงทำให้เขามีฐานะดีขึ้น เป็นการแก้ปัญหาโดยการให้รางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...เสร็จศึกนายแรงจึงได้รับการปูนบำเหน็จให้เป็นเจ้าเมืองเมืองหนึ่ง ฐานะความเป็นอยู่ของนายแรงก็ดีขึ้นทันที มีทั้งอำนาจวาสนา ร่ำรวยทั้งทรัพย์สมบัติ ข้าทาส บริวาร ตั้งแต่บัดนั้น

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนายแรงผิดหวังไม่สามารถไปร่วมงานสร้างพระธาตุได้ นายแรงก็แก้ปัญหาโดยการอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยการกลั้นใจตายและเฝ้าสมบัติที่ปากถ้ำนั่นเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...นายแรงพูดจบก็ตั้งจิตอธิษฐานเหมือนดังที่พูดไว้กับบริวาร แล้วนายแรงก็กลั้นใจตาย พวกบริวารลูกน้องนายแรงก็ตัดหัวนายแรง ช่วยกันยกมาปิดปากถ้ำสมบัติเก้าแสนเอาไว้ แล้วพากันแล่นเรือสำเภากลับบ้าน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง นายแรง จังหวัดสงขลา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว เขาตังกวน

นานมาแล้วมีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาตั้งแต่ครั้งที่เมืองสงขลายังไม่มีเกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว และเขาตังกวนว่า ครั้งนั้นฝั่งทะเลหน้าเมืองสงขลายังคงเวิ้งว้าง แหลมทรายก็ยังคงมีแต่ทราย เมืองสงขลาครั้งนั้นเป็นเมืองท่าสำคัญทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายูที่มีพ่อค้าชาติต่างๆ จากดินแดนใกล้บ้างไกลบ้าง นำเรือสำเภามาทำมาค้าขาย เมืองสงขลาจึงเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในครั้งนั้น มีพ่อค้าชาวจีนคนหนึ่งนำเรือสำเภาบรรทุกสินค้าเสื้อผ้าแพรพรรณจำนวนมากมายมาจากเมืองจีนเข้ามาเทียบท่าเมืองสงขลา เมื่อขายสินค้าหมดก็ซื้อสินค้าพื้นเมืองจำพวกเครื่องเทศ ของป่า จากในเมืองสงขลาบรรทุกเรือสำเภาเพื่อนำกลับไปเมืองจีนอย่างนี้เป็นประจำ

วันหนึ่งพ่อค้าจีนซึ่งเป็นนายสำเภาขายสินค้าหมดเร็วจึงเลือกซื้อสินค้าพื้นเมืองลงบรรทุกเรือสำเภาเสร็จเร็วกว่าทุกครั้ง ทำให้มีเวลาเที่ยวชมเมืองสงขลาได้อย่างเต็มอิ่ม ที่ตรงไหนไม่เคยไปก็ได้เที่ยวซอกแซกไป ขณะที่กำลังเดินชมเมืองสงขลาอยู่นั้น ก็ได้พบแมวตัวหนึ่งกับหมาตัวหนึ่งรูปร่างหน้าตาน่ารักน่าเอ็นดู นายสำเภานึกอยากได้จึงขอซื้อแมวกับหมาคู่นั้นพาลงเรือสำเภาเพื่อนำกลับไปเมืองจีน

นายสำเภาพ่อค้าจีนคนนั้นมีแก้วมณีอยู่ดวงหนึ่งเป็นแก้วมณีวิเศษ ใครมีไว้ครอบครองอยู่กับตัวแล้ว แม้ตกน้ำผู้นั้นก็จะไม่จมน้ำ อานุภาพแก้วมณีจะช่วยให้ลอยน้ำอยู่ได้ นายสำเภาเก็บแก้วมณีวิเศษดวงนั้นไว้ในหีบเร้นลับ แต่เมื่อนึกถึงก็มักจะหยิบขึ้นมาลูบคลำดู แล้วรำพึงด้วยความหวงแหนอยู่เสมอว่า "แก้วมณีวิเศษของข้า เจ้าเป็นสมบัติชิ้นเดียวที่ข้าภูมิใจและหวงแหน ข้าจึงต้องเก็บเจ้าไว้ในที่ปลอดภัย มิให้ผู้ใดล่วงรู้ได้"

แต่การณ์หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะนอกจากแมวกับหมาที่นายสำเภาคิดว่า ไม่รู้ฟังภาษาคนแล้ว ในเรือสำเภาลำนั้นก็ยังมีหนูอีกตัวหนึ่งที่แอบเห็นแอบได้ยินโดยที่นายสำเภาไม่รู้ตัวเลย

หมาแมวนั้น ตั้งแต่นายสำเภาซื้อมาไว้ในลำสำเภา ก็รู้ชะตากรรมตนเองดีว่าจะต้องถูกพาไปเมืองจีนพร้อมกับนายสำเภาเป็นแน่แท้ ก็จึงคิดกันแต่จะหาช่องทางหนี แต่ก็มาจนใจอยู่ตรงที่ว่าจะว่ายน้ำขึ้นฝั่งได้อย่างไร แต่ครั้นพอได้รู้ถึงความลับเรื่องแก้วมณีวิเศษของนายสำเภาเข้าก็มองเห็นช่องทางลับหลังนายสำเภา แมวกับหมาจึงแอบปรึกษากันเงียบๆ

"กูแลเห็นทางหนีแล้ว หมาเหอ" แมวเอ่ยขึ้น "ไหน ทางหนีของหมึงเป็นพันพรื่อ บอกมาถี" หมาสงสัย "น้ำกะลึกพันนี้ เราอี้ไปกันพรื่อนิ" "หมึงนี่โม้ไม่สมหมา" แมวว่า "กะไอ้แก้วมณีวิเศษของนายนั่นพรื่อ ถ้าเราหยบเอามาได้ เรากะอี้ข้ามเลไปได้ไม่ต้องห่วง" "เอ้อ จริงของหมึงแหละไอ้แมว กูลืมไป" หมาเห็นช่องทาง "แต่ว่านั่นแหล้ เราอี้เอาแก้วมณีวิเศษนั่นมาได้พันพรื่อนิ" "แล้วหมันอี้ยากไหร" แมวเสนอความคิด "เรากะใช้ให้หนูหมันเข้าไปลักมาให้แหล้" "เอ้อ แต่ทำพรื่ออี้ใช้ไอ้หนูหมันได้ละ" หมาไม่เข้าใจ "ไม่พรื่อ เรื่องนี้กูจัดการเอง" แมวตัดบท

ขณะที่หมากับแมวกำลังวางแผนอยู่นั้น นายสำเภาก็ได้เวลาออกเรือ เรือสำเภาค่อยๆ แล่นออกจากท่า พอได้ลมก็กางใบมุ่งหน้าออกทะเลลึก ตกค่ำเข้าหนูก็ออกจากที่ซ่อน แมวซึ่งคอยอยู่แล้วก็ตะปบไว้ได้ หนูตกใจกลัวมาก แมวจึงบอกหนูว่า

"หมึงอย่ากลัวเหลย หนูเหอ" แมวพูดดี "พรื่อไม่กลัวละ กูยังไม่อยากตาย กูยังอยากอี้หลบบ้าน" หนูละล่ำละลัก "บ้านหมึงอยู่ไหนละ" แมวแสดงความเป็นมิตรทั้งที่หนูยังอยู่ในอุ้งตีน "อยู่บ่อยางหนู้แหล้" หนูรีบตอบ "ดีแล้ว ถ้าหมึงอยากหลบบ้านหมึงต้องช่วยกู" แมวให้ความหวัง "หมึงกับกูกะอี้ได้หลบบ้านพร้อมกัน บ้านกูกะอยู่บ่อยางเหมือนกัน" "ช่วยพันพรื่อละ" หนูค่อยกล้าขึ้น "ทำพันนี้แหล้หนูนะ" แมวแนะวิธีการ "หมึงต้องหยบเข้าไปในห้องนาย หยบเข้าไปค่อยๆ นะ แล้วลักแก้วมณีวิเศษของนายมาให้กู แล้วหมึงกับกูอี้ได้หนีไปพร้อมกับไอ้หมาหมันกัน"

หนูรับปากรับคำแมวหายเข้าไปในห้องนายสำเภาครู่หนึ่งก็คาบแก้วมณีวิเศษออกมา แต่ความที่หนูกลัวแมว ไม่เชื่อใจแมว จึงอมลูกแก้วไว้ในปากแล้วกระโจนลงทะเล ฝ่ายแมวกับหมาเห็นดังนั้นก็กระโจนลงทะเลว่ายน้ำตามไปติดๆ หนู แมว หมา ต่างตัวต่างคิดอะไรไม่ซื่ออยู่ในใจ หนูนั้นคิดว่าแก้วมณีวิเศษที่อมอยู่ในปากนี้มีค่ามหาศาล หากขึ้นฝั่งแมวหรือหมาตามไปทันก็จะต้องแย่งชิงไปเป็นแน่

"นี่ถ้าเราว่ายน้ำขึ้นฝั่งก่อน แล้วแล่นไปหยบเสียแมวกับหมาตามหาไม่พบ ลูกแก้วมณีวิเศษนี้กะต้องเป็นของเรา" คิดแล้วหนูก็รีบว่ายน้ำหนีแมวกับหมาเร็วขึ้น ฝ่ายแมวก็คิดเช่นเดียวกับที่หนูคิด พอเห็นหนูว่ายน้ำเร็วขึ้นก็แน่ใจว่าหนูจะต้องคิดไม่ซื่อแน่ๆ "แก้วมณีวิเศษหมันต้องเป็นของเรา" ทันกับความคิด แมวก็เร่งว่ายน้ำตามหนูไปกระชั้นชิด

ส่วนหมาก็คิดอยากได้เป็นเจ้าของลูกแก้วมณีวิเศษ เช่นเดียวกัน ครั้นเห็นแมวว่ายน้ำกวดหนูไปติดๆ จะขึ้นฝั่งดังนั้นก็คิดว่า "เราว่ายน้ำไปดักหน้าหนูกับแมวที่บนฝั่งข้างหน้าหนู้ดีหวา พอหนูกับแมวขึ้นฝั่งได้ หมันกะต้องเหนื่อยขาดใจตายที่นี้แก้วมณีหมันกะอี้ได้เป็นของเรา" หมาจึงเปลี่ยนทิศทางว่ายน้ำขึ้นฝั่ง

ในที่สุดแมวก็ว่ายน้ำมาจนเกือบไล่ทันหนู พอเข้าได้ระยะก็ตะปบหนูอย่างแรงจนทะเลสะเทือน แม้จะตะปบผิดแต่หนูก็ตกใจจนสุดชีวิต แก้วมณีวิเศษที่อมอยู่ในปากจึงหลุดหล่นจมน้ำไป เมื่อแก้วมณีวิเศษหลุดหล่นหายไปเช่นนั้น อานุภาพคุ้มครองของแก้วมณีที่ทำให้ไม่จมน้ำก็สิ้นไป หนูกับแมวก็เลยจมน้ำตายขณะที่ว่ายน้ำไล่ตามจวนๆ จะทันกัน

ฝ่ายหมาที่ว่ายน้ำเข้าฝั่งเพื่อไปรอแย่งแก้วต่อจากหนูกับแมว ก็รีบว่ายน้ำจนเต็มกำลัง ตอนที่แก้วมณีหลุดจากปากหนูจมน้ำนั้น หมาก็ว่ายน้ำถึงฝั่งพอดี แต่เพราะความที่รีบว่ายด้วยความเร็ว พอขึ้นฝั่งหมาก็เหนื่อยขาดใจตายอีกตัวหนึ่ง

ส่วนแก้วมณีวิเศษ เมื่อหลุดจากปากหนูหล่นจมลงไปในน้ำก็แตกละเอียดกลายเป็นทรายแก้วอยู่ ณ ที่ตรงนั้นเอง

แล้วความมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น หนูที่ตายกลายเป็นเกาะหนูในท่าทางที่กำลังวิ่งตะกายจะขึ้นฝั่งหนีแมวอย่างไม่คิดชีวิต แมวก็กลายเป็นเกาะแมวกำลังไล่หนูมาติดๆ ตรงเวิ้งอ่าวชายหาดสงขลา หมาก็กลายเป็นเขาตังกวนอยู่บนฝั่งนอนหมอบหันหน้าไปดูแมวที่กำลังไล่หนู ส่วนแก้วมณีวิเศษที่แหลกละเอียดถูกคลื่นซัดไปทางทิศตะวันตก คือชายหาดฝั่งสิงหนคร ปัจจุบันกลายเป็นหาดทรายแก้วที่สวยงาม

เมืองสงขลาปัจจุบันจึงมีเกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว และเขาตังกวนให้เห็นด้วยเหตุดังนั้นจนทุกวันนี้ (สนิท บุญฤทธิ์, 2544, หน้า 144-152)

ตาราง 114 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว เขาตังกวน จังหวัดสงขลา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- แก้วมณีวิเศษของข้า เจ้าเป็นสมบัติชิ้นเดียวที่ข้าภูมิใจและหวงแหน ข้าจึงต้องเก็บเจ้าไว้ในที่ปลอดภัย มิให้ผู้ใดล่วงรู้ได้ - แต่ก็มาจนใจอยู่ตรงที่ว่าจะว่ายน้ำขึ้นฝั่งได้อย่างไร - ความที่หนูกลัวแมว ไม่เชื่อใจแมว - หนู แมว หมา ต่างตัวต่างคิดอะไรไม่ซื่ออยู่ในใจ	4
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- แต่การณ์หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะนอกจากแมวกับหมาที่นายสำเภาคิดว่า ไม่รู้ฟังภาษาคนแล้ว ในเรือสำเภาลำนั้นก็ยังมีหนูอีกตัวหนึ่งที่แอบเห็นแอบได้ยินโดยที่นายสำเภาไม่รู้ตัวเลย - ก็รู้ชะตากรรมตนเองดีว่าจะต้องถูกพาไปเมืองจีนพร้อมกับนายสำเภาเป็นแน่แท้	2
3. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ตกค่ำเข้าหนูก็ออกจากที่ซ่อน แมวซึ่งคอยอยู่แล้วก็ตะปบไว้ได้ หนูตกใจกลัวมาก	1

ตาราง 114 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ข้าจึงต้องเก็บเจ้าไว้ในที่ปลอดภัย มิให้ผู้ใดล่วงรู้ได้	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- ก็จึงคิดกันแต่จะหาช่องทางหนี	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	แล้วลักแก้วมณีวิเศษของนายมาให้กู แล้วหมึงกับกูอี้ได้หนีไปพร้อมกับไอ้หมาหมันกัน	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	- แมวกับหมาจึงแอบปรึกษากันเงียบๆ - จึงอมลูกแก้วไว้ในปากแล้วกระโจนลงทะเล	2
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	แล้วความมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น หนูที่ตายกลายเป็นเกาะหนูในท่าทางที่กำลังวิ่งตะกายจะขึ้นฝั่งหนีแมวอย่างไม่คิดชีวิต แมวก็กลายเป็นเกาะแมวกำลังไล่หนูมาติดๆ ตรงเวิ้งอ่าวชายหาดสงขลา หมาก็กลายเป็นเขาตังกวนอยู่บนฝั่งนอนหมอบหันหน้าไปดูแมวที่กำลังไล่หนู ส่วนแก้วมณีวิเศษที่แหลกละเอียดถูกคลื่นซัดไปทางทิศตะวันตก คือชายหาดฝั่งสิงหนคร ปัจจุบัน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว เขาตังกวน จังหวัดสงขลา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนายสำเภามีแก้ววิเศษดังนั้นเขาจึงหวงแก้วนี้มากและคอยระมัดระวังและเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัยที่สุด เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...แก้วมณีวิเศษของข้า เจ้าเป็นสมบัติชิ้นเดียวที่ข้าภูมิใจและหวงแหน ข้าจึงต้องเก็บเจ้าไว้ในที่ปลอดภัย มิให้ผู้ใดล่วงรู้ได้

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แมวกับหมามีความกลุ้มใจไม่อยากตามนายสำเภาไปเมืองจีนแต่ก็กลุ้มใจตรงที่ไม่สามารถว่ายน้ำข้ามฝั่งไปได้ จึงเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ก็มาจนใจอยู่ตรงที่ว่าจะว่ายน้ำขึ้นฝั่งได้อย่างไร

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หนูเมื่อมาอยู่ใกล้แมวมีความกลัวและไม่เคยเชื่อใจแมวเลย จึงเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ความที่หนูกลัวแมว ไม่เชื่อใจแมว

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งหนู แมว และ หมา ต่างไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันคอยหาโอกาสทรยศอยู่ตลอดเวลา เป็นความขัดแย้งกับตนเองดังปรากฏในข้อความว่า

...หนู แมว หมา ต่างตัวต่างคิดอะไรไม่ซื่ออยู่ในใจ

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นายสำเภาพูดถึงแก้ววิเศษเพราะคิดว่าไม่มีใครได้ยินแต่ปรากฏว่าหมากับแมวเข้าใจภาษาคน เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่การณ์หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะนอกจากแมวกับหมาที่นายสำเภาคิดว่า ไม่รู้ฟังภาษาคนแล้ว ในเรือสำเภาลำนั้นก็ยังมีหนูอีกตัวหนึ่งที่แอบเห็นแอบได้ยินโดยที่นายสำเภาไม่รู้ตัวเลย

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อหมากับแมว มาอยู่กับนายสำเภาพวกมันรู้ชะตากรรมดีว่าจะต้องไปอยู่เมืองจีนทั้งๆ ที่ไม่อยากไป เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็รู้ชะตากรรมตนเองดีว่าจะต้องถูกพาไปเมืองจีนพร้อมกับนายสำเภาเป็นแน่แท้

1.3 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หมากับแมวต้องการใช้หนูเป็นเครื่องมือในการไปเอาแก้ว จึงมาดักรอและตะปบหนูทำให้มันกลัวมาก เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตกค่ำเข้าหนูก็ออกจากที่ซ่อน แมวซึ่งคอยอยู่แล้วก็ตะปบไว้ได้ หนูตกใจกลัวมาก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อนายสำเภาเห็นว่าแก้วนั้นมีความวิเศษ เขาจึงแก้ปัญหาโดยพึ่งตนเอง คือเก็บไว้ในที่ปลอดภัย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ข้าจึงต้องเก็บเจ้าไว้ในที่ปลอดภัย มิให้ผู้ใดล่วงรู้ได้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อแมวและหมา ไม่อยากไปอยู่เมืองจีนจึงคิดหาวิธีการหนี เป็นการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ตนไม่ต้องการ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็จึงคิดกันแต่จะหาช่องทางหนี

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อแมวจับหนูได้ก็เจรจากับหนูให้ช่วยเหลือพวกมันในการขโมยแก้ว แล้วจะได้หนีไปด้วยกัน เป็นการแก้ปัญหาโดยการเจรจา ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วลักแก้วมณีวิเศษของนายมาให้กู แล้วหมึงกับกูอี้ได้หนีไปพร้อมกับไอ้หมาหมันกัน

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อแมวกับหมาไม่อยากไปเมืองจีนก็ปรึกษากันหาอุบายที่จะแก้ปัญหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...แมวกับหมาจึงแอบปรึกษากันเงียบๆ

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หนูเมื่อได้แก้วแทนที่จะมอบให้แมวหรือหมากลับอมเอาไว้เสียเอง และกระโจนลงน้ำไป เป็นการแก้ปัญหาโดยการใช้อุบายเพื่อเอาตัวรอด ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงอมลูกแก้วไว้ในปากแล้วกระโจนลงทะเล

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อสัตว์ทั้งหลาย และลูกแก้วลงจากเรือสำเภาแล้วก็กลายเป็นสถานที่ต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วความมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น หนูที่ตายกลายเป็นเกาะหนูในท่าทางที่กำลังวิ่งตะกายจะขึ้นฝั่งหนีแมวอย่างไม่คิดชีวิต แมวก็กลายเป็นเกาะแมวกำลังไล่หนูมาติดๆ ตรงเวิ้งอ่าวชายหาดสงขลา หมาก็กลายเป็นเขาตังกวนอยู่บนฝั่งนอนหมอบหันหน้าไปดูแมวที่กำลังไล่หนู ส่วนแก้วมณีวิเศษที่แหลกละเอียดถูกคลื่นซัดไปทางทิศตะวันตก คือชายหาดฝั่งสิงหนคร ปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว เขาตังกวน จังหวัดสงขลา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ทวดหัวเขาแดง

ตำนานพื้นบ้านเล่าขานสืบต่อกันมาว่า ทวดหัวเขาแดง เดิมเป็นชายชราชาวจีนเดินทางมาจากผืนแผ่นดินใหญ่มุ่งสู่จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยเรือสำเภาขนาดใหญ่ ด้วยเป็นคนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนายิ่งจึงนำทรัพย์สมบัติจำนวนมหาศาลติดมาด้วยเพื่อนำมาร่วมบรรจุลงในพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่โชคไม่ดีที่เรือสำเภามาล่มบริเวณปากน้ำทางเข้าเมืองสงขลาเสียก่อน ดวงวิญญาณของท่านเมื่อตายไปก็มิได้หนีหายไปไหนยังคงวนเวียนอยู่ในบริเวณดังกล่าวในรูปของจระเข้ใหญ่ ชาวบ้านเรียก "จระเข้ทวด" หรือ "ทวดจระเข้" และเชื่อกันว่าทวดหัวเขาแดงในรูปของจระเข้ใหญ่จะคอยมาเฝ้าปากน้ำเมืองสงขลา คอยดูแลชาวบ้านมิให้เกิดอันตรายจากสัตว์ร้ายต่างๆ ได้ รวมทั้งป้องกันคลื่นลมในทะเลให้กับชาวบ้านยามออกเรือหาปลา ดังนั้นก่อนที่ชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวจะออกเรือจับปลาหรือสัตว์น้ำใดๆ ก็ตาม จึงต้องบอกกล่าวขอความคุ้มครองจากทวดหัวเขาแดงก่อนเสมอ ด้วยการลอยหมากพลู บ้างก็จุดประทัดก่อนออกเรือ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา)

ตาราง 115 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดหัวเขาแดง จังหวัดสงขลา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แต่โชคไม่ดีที่เรือสำเภามาล่มบริเวณปากน้ำทางเข้าเมืองสงขลาเสียก่อน	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ดวงวิญญาณของท่านเมื่อตายไปก็มิได้หนีหายไปไหนยังคงวนเวียนอยู่ในบริเวณดังกล่าวในรูปของจระเข้ใหญ่	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ดังนั้นก่อนที่ชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวจะออกเรือจับปลาหรือสัตว์น้ำใดๆก็ตามจึงต้องบอกกล่าวขอความคุ้มครองจากทวดหัวเขาแดงก่อนเสมอ ด้วยการลอยหมากพลู บ้างก็จุดประทัดก่อนออกเรือ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดหัวเขาแดง จังหวัดสงขลา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายชราชาวจีนคนหนึ่งต้องการเดินทางไปร่วมสร้างพระธาตุที่นครศรีธรรมราช แต่เรือสำเภาโดนพายุและมาล่มเสียก่อน เป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่โชคไม่ดีที่เรือสำเภามาล่มบริเวณปากน้ำทางเข้าเมืองสงขลาเสียก่อน

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อชายชราชาวจีนนั้นเสียชีวิตไปแล้วดวงวิญญาณยังวนเวียนอยู่ในรูปของจระเข้ เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดวงวิญญาณของท่านเมื่อตายไปก็มิได้หนีหายไปไหนยังคงวนเวียนอยู่ในบริเวณดังกล่าวในรูปของจระเข้ใหญ่

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อชาวประมงจะออกเรือก็จะมาบอกกล่าวทวดก่อน เป็นการแก้ปัญหาโดยการอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นก่อนที่ชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวจะออกเรือจับปลาหรือสัตว์น้ำใดๆ ก็ตามจึงต้องบอกกล่าวขอความคุ้มครองจากทวดหัวเขาแดงก่อนเสมอ ด้วยการลอยหมากพลูบ้างก็จุดประทัดก่อนออกเรือ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องทวดหัวเขาแดง จังหวัดสงขลา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสตูล

เรื่อง เขาทะนาน

เขาทะนานตั้งอยู่ชายฝั่งอันดามัน ที่บ้านมะหงัง ตำบลทุ่งบุหลัง อำเภอทุ่งหว้า เนินเขาสูงชัน มีธรรมชาติสวยงดงาม มีสำนักสงฆ์และสุเหร่า สำหรับปฏิบัติธรรมของชาวไทย และชาวไทยมุสลิมภูเขาแห่งนี้ มีตำนานเล่ากันมา มีตายาย 2 คน นับถือศาสนาพุทธ ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านพระม่วง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีลูกชายหนึ่งคนเป็นบุคคลที่ลักษณะดี

อยู่มาวันหนึ่งมีเรือสำเภาของพ่อค้าต่างชาติได้นำสินค้ามาขายท่าเรือกันตัง ทั้ง 3 คนไปชมสินค้า ขณะชมอยู่นั้น นายสำเภาได้เห็นลูกชายตายายน่ารักและสงสาร ขอเป็นบุตรบุญธรรมสองตายายจึงยกให้เพราะเห็นลูกชายจะได้อยู่สุขสบาย นายสำเภาขายสินค้าหมดจึงออกเรือพร้อมบุตรบุญธรรม จำหน่ายสินค้าไปยังที่ต่าง ๆ จนร่ำรวยเป็นเศรษฐี เด็กชายที่นำมาเลี้ยงมีความสุขในกองเงินกองทองจนลืมคิดถึง 2 ตายาย ไม่ได้กลับบ้านมานาน เล่าเรียนหนังสือให้สมได้ดี ครั้นโตขึ้นก็แต่งงานกับลูกสาวนายสำเภา อยู่กินอย่างมีความสุข

ฝ่ายภรรยาคิดถึงพ่อสามี รบเร้าให้ไปหา สามีพยายามบ่ายเบี่ยงหลายครั้ง แต่ทนรบเร้าของภรรยาไม่ไหว จึงส่งข่าวให้สองตายายทราบล่วงหน้าฝ่ายสองตายายทราบข่าวดีใจมาก บอกเพื่อนบ้าน ญาติมิตรให้ทราบจัดที่รับรอง พอใกล้ถึงเวลากลับ สองตายายฆ่าหมู 1 ตัว เพื่อเลี้ยงรับรองครั้นถึงเวลาที่ลูกชายกลับ สองสามีภรรยานำเรือมาจอดท่าเรือกันตัง ส่งลูกเรือไปสืบดูว่าสองตายายมาหรือไม่ จึงชวนภรรยาขึ้นไปหา ลูกชายเห็นสองตายายยากจนก็ไม่ยอมรับว่าเป็นบิดามารดา จึงหันหลังกลับ ฝ่ายยายพยายามดึงแขนลูกไว้ ลูกชายดิ้นรนหนี แม่เกิดความเสียใจมากถึงกับสาปแช่งว่า หากเป็นลูกชายของตนแล้ว ขออย่าให้ออกจากฝั่งไปได้ ขอให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา แต่ไม่ลืมหมูย่างไปวางไว้ที่เรือสำเภา

ขณะที่ชุลมุลวุ่นวายอยู่นั้น เกิดพายุใหญ่พัดมา ทำให้เรือสำเภาแตก สิ่งของกระจัดกระจายลอยไปในทะเล ในที่สุดมีผู้เฒ่าเล่าว่า เรือสำเภากลายเป็นเกาะเภตรา สายสมอเป็นหินสายสมอตะบัน (ผ้าโพกหัวมุสลิม) เป็นภูเขาบัน หมูย่างเป็นเกาะสุกร เครื่องตวงสินค้าในเรือ เป็นภูเขาป้อย ภูเขาแล่ง ภูเขาทะนาน เมื่อ 70 ปีที่ผ่านมาภิกษุรูปหนึ่งมาจากพัทลุงมาปักกลดและสร้างสำนักสงฆ์ขึ้นและสร้างรูปปั้นไว้รูปหนึ่ง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล)

ตาราง 116 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาทะนาน จังหวัดสตูล

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ลูกชายเห็นสองตายายยากจนก็ไม่ยอมรับว่าเป็นบิดามารดา - แม่เกิดความเสียใจมาก	2
2. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ฝ่ายภรรยาคิดถึงพ่อสามี รบเร้าให้ไปหา - สามีพยายามบ่ายเบี่ยงหลายครั้ง แต่ทนรบเร้าของภรรยาไม่ไหว	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงส่งข่าวให้สองตายายทราบล่วงหน้าฝ่ายสองตายายทราบข่าวดีใจมาก บอกเพื่อนบ้าน ญาติมิตรให้ทราบจัดที่รับรอง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงหันหลังกลับฝ่ายยายพยายามดึงแขนลูกไว้ลูกชายดิ้นรนหนี	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ถึงกับสาปแช่งว่า หากเป็นลูกชายของตนแล้ว ขออย่าให้ออกจากฝั่งไปได้ ขอให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** เขาทะนาน จังหวัดสตูล สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นลูกชายเห็นพ่อแม่ยากจนก็ไม่ยอมรับ เป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ลูกชายเห็นสองตายายยากจนก็ไม่ยอมรับว่าเป็นบิดามารดา

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมาถึงลูกชายไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นแม่ ฝ่ายแม่ก็มีความเสียใจมากเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม่เกิดความเสียใจมาก

1.2 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ภรรยาอยากเจอพ่อสามี แต่สามีไม่อยากเจอ จึงเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายภรรยาคิดถึงพ่อสามี รบเร้าให้ไปหา

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สามีพยายามบ่ายเบี่ยงหลายครั้งว่าไม่อยากไปพบพ่อที่แท้จริงแต่ก็ทนภรรยารบเร้าไม่ไหว จึงเกิดความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...สามีพยายามบ่ายเบี่ยงหลายครั้ง แต่ทนรบเร้าของภรรยาไม่ไหว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อสองตายายทราบว่าลูกชายจะมาหาก็แก้ปัญหาโดยการพึ่งผู้อื่นคือให้มาช่วยเตรียมการต้อนรับลูกชาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงส่งข่าวให้สองตายายทราบล่วงหน้าฝ่ายสองตายายทราบข่าวดีใจมาก บอกเพื่อนบ้าน ญาติมิตรให้ทราบจัดที่รับรอง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ลูกชายเมื่อเจอว่าพ่อแม่ยากจนก็รับไม่ได้ จึงแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงคือหนีกลับ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหันหลังกลับฝ่ายยายพยายามดึงแขนลูกไว้ ลูกชายดิ้นรนหนี

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อลูกชายไม่ยอมรับตนผู้เป็นแม่เลยโกรธจึงสาปแช่ง เป็นการแก้ปัญหาโดยอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ถึงกับสาปแช่งว่า หากเป็นลูกชายของตนแล้ว ขออย่าให้ออกจากฝั่งไปได้ ขอให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาทะนานจังหวัดสตูล สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

หินตาหินยาย

ตำนานท้องถิ่นเล่าต่อๆ กันมาว่า นานมาแล้วมีตายายคู่หนึ่ง ชื่อตาเครงและยายเรียม เป็นชาวปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เดินทางโดยเรือใบเพื่อจะไปสู่ขอลูกสาวของตาม่องล่าย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ให้กับลูกชายชื่อคง โดยมีนายท้ายเรือ คือนายปราบเพื่อนของลูกชาย ครั้นเรือแล่นมาถึงบริเวณแหลมละไม เกิดพายุใหญ่ทำให้เรือล่ม สินสอดทองหมั้นที่เตรียมมาจมน้ำหายไปจนสิ้น ส่วนญาติสนิทมิตรสหายที่เดินทางมาร่วมกัน จมน้ำเสียชีวิตกลายเป็นเกาะเล็กเกาะน้อย รายรอบเกาะสมุย หลายๆ คนถูกน้ำพัดไปกลายเป็นหมู่เกาะอ่างทอง นายคงถูกน้ำซัดไปทางหาดเชิงมนเสียชีวิตกลายเป็นเกาะคง ด้านนายปราบนั้นเกาะเรือสำเภาของตัวเองลอยไปทางอ่าวบ้านดอน จนก่อนจะเข้าอ่าวบ้านดอนเรือสำเภาจมลงจนกลายเป็นเกาะนกเภา ส่วนนายปราบนั้นเสียชีวิตกลายเป็นเกาะปราบ อยู่บริเวณอ่าวบ้านดอนนั้นเอง คงเหลือรอดชีวิตแค่ตาเครงและยายเรียม ถูกน้ำทะเลพัดเข้าหาดละไม ทั้งตาและยายเสียใจมาก และกลัวว่าตาม่องล่ายจะคิดว่าเป็นคนไม่รักษาคำพูด จึงพากันกลั้นใจกระโดดน้ำตาย กลายเป็นหินตาหินยายทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล)

ตาราง 117 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หินตาหินยาย จังหวัดสตูล

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	2
1. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ทั้งตาและยายเสียใจมาก และกลัวว่าตามองล่ายจะคิดว่าเป็นคนไม่รักษาคำพูด	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เรือแล่นมาถึงบริเวณแหลมละไม เกิดพายุใหญ่ทำให้เรือล่ม สินสอดทองหมั้นที่เตรียมมาจมน้ำหายไปจนสิ้น ส่วนญาติสนิทมิตรสหายที่เดินทางมาร่วมกันจมน้ำเสียชีวิตกลายเป็นเกาะเล็กเกาะน้อย	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงพากันกลั้นใจกระโดดน้ำตาย กลายเป็นหินตาหินยายทุกวันนี้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หินตาหินยาย จังหวัดสตูล สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อขบวนขันหมากของตาและยายถูกพายุพัดจนอับปางตาและยายมีความวิตกกังวลว่าจะเป็นคนเสียคำพูดที่ให้ไว้กับตามองล่าย ซึ่งเป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งตาและยายเสียใจมาก และกลัวว่าตามองล่ายจะคิดว่าเป็นคนไม่รักษาคำพูด

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือขบวนขันหมากของตาและยายถูกพายุจึงล่มเป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เรือแล่นมาถึงบริเวณแหลมละไม เกิดพายุใหญ่ทำให้เรือล่ม สินสอดทองหมั้นที่เตรียมมาจมน้ำหายไปจนสิ้น ส่วนญาติสนิทมิตรสหายที่เดินทางมาร่วมกัน จมน้ำเสียชีวิตกลายเป็นเกาะเล็กเกาะน้อย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อตาและยายเสียใจว่าตนเองได้ผิดคำพูด จึงแก้ปัญหาโดยการลงโทษตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงพากันกลั้นใจกระโดดน้ำตาย กลายเป็นหินตาหินยายทุกวันนี้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องหินตาหินยาย จังหวัดสตูล สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

ควนกาหลง

ควนกาหลง เป็นอำเภอในจังหวัดสตูล มีเรื่องเล่าว่า สภาพหมู่บ้านเต็มไปด้วยควนหลายลูกและมีกาอาศัยอยู่มาก อยู่มาวันหนึ่ง ฝูงกาพากันบินไปหาอาหารในป่า ห่างไกลจากหมู่บ้าน ตกเย็นก็บินกลับรัง แต่เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศคล้ายคลึงกันมาก เลยจำรังไม่ได้กลับรังไม่ถูก ได้แต่บินร้องกา ๆ ๆ อยู่ตลอดคืน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อบริเวณนี้ว่า บ้านควนกาหลง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล)

ตาราง 118 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ควนกาหลง จังหวัดสตูล

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	2
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เลยจำรังไม่ได้กลับรังไม่ถูก	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แต่เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศคล้ายคลึงกันมาก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ได้แต่บินร้องกา ๆ ๆ อยู่ตลอดคืน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อบริเวณนี้ว่า บ้านควนกาหลง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ควนกาหลง จังหวัดสตูล สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กาทั้งฝูงหลงทาง เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เลยจำรังไม่ได้กลับรังไม่ถูก

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สภาพภูมิประเทศคล้ายกันมากจึงทำให้กาแยกไม่ออก เป็นความขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศคล้ายคลึงกันมาก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พวกกามันแก้ปัญหาโดยการพึ่งตนเอง คือช่วยกันร้องทั้งคืนเพื่อช่วยกันหาทางกลับรัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้แต่บินร้องกา ๆ ๆ อยู่ตลอดคืน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อบริเวณนี้ว่า บ้านควนกาหลง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องควนกาหลง จังหวัดสตูล สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หน้าราหู

"หน้าราหู" ซึ่งได้เล่าติดต่อกันมานมนานทีเดียว หน้าราหู เป็นชื่อภูเขาอยู่ในท้องที่ตำบลย่านยาว อำเภอคีรีรัฐนิคม มีความสูง 400 เมตร เหตุที่ต้องเรียกกันว่า หน้าราหู ก็เพราะเขาลูกนี้มีรูปร่างเหมือนหน้ายักษ์ แต่บางรายเรียกกันว่าหน้าพระจันทร์ก็มี เขาหน้าราหูเป็นหินงอกขึ้นตามธรรมชาติตรงช่องยอดเขาส่วนที่สูงที่สุดมีลักษณะเป็นรูปหน้าตา จมูก ปาก ซึ่งชาวบ้านต่างลงความเห็นว่า มีลักษณะเหมือนกับราหูในนิยายปรัมปรา และรูปพรรณสัณฐานของพระราหูนี้สามารถมองเห็นได้เป็นรูปเป็นร่างในระยะไกล

ชาวบ้านในย่านนั้น เล่าประวัติความเป็นมาของเขาหน้าราหูนี้กันว่า แต่เดิมทีมีอภินิหารรุนแรงเป็นที่หวาดกลัวของคนโดยทั่วไป และมักจะสร้างความเดือดร้อนนานาประการให้แก่ผู้คนที่เข้าไปอยู่ในท้องถิ่นนั้น รวมทั้งผู้ว่าการเมือง หรือนายอำเภอที่ไปประจำอยู่ก็มักจะเดือดร้อนและเจ็บไข้ได้ป่วยอยู่เสมอจนไม่มีใครอยากไปอยู่

ต่อมาได้มีการร้องเรียนชี้แจงถึงพฤติการณ์ หรืออภินิหารของเขาหน้าราหูลูกนี้มายังกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทยจึงได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ให้ทรงทราบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีสารตราพระราชสีห์ใหญ่ให้เปลี่ยนชื่อจาก หน้าราหูเป็น หน้าพระจันทร์ เพื่อให้เป็นชื่อที่นิ่มนวล ไพเราะและเป็นการเรียกเพื่อให้ฟังดูไม่มีความดุร้าย และเป็นการบำรุงขวัญของนายอำเภอให้ดีขึ้นอีกด้วย นายอำเภอคีรีรัฐนิคมในสมัยนั้น จึงได้นิมนต์พระสงฆ์และชักชวนกำนันผู้ใหญ่บ้านกับราษฎรสะเดาะความดุร้ายและรับเอาชื่อใหม่เพื่อให้เกิดความเป็นศิริมงคล จึงจัดพิธีลอยเรือกลางลำน้ำ

ตรงหน้าเขาหน้าราหู แล้วอ่านสารตราพระราชสีห์ใหญ่ประกาศมิให้เรียกเขาหน้าราหูอีกต่อไปแต่บัดนั้นมา โดยให้เรียก เขาหน้าพระจันทร์แทน ถึงอย่างไรก็ตาม ประชาชนชาวบ้านทั่วไปยังเรียกว่าเขาหน้าราหูอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 372-374)

ตาราง 119 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หน้าราหู จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	มีอภินิหารรุนแรงเป็นที่หวาดกลัวของคนโดยทั่วไป และมักจะสร้างความเดือดร้อนนานาประการให้แก่ผู้คนที่เข้าไปอยู่ในท้องถิ่นนั้น รวมทั้งผู้ว่าการเมือง หรือนายอำเภอที่ไปประจำอยู่ก็มักจะเดือดร้อนและเจ็บไข้ได้ป่วยอยู่เสมอจนไม่มีใครอยากไปอยู่	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้มีสารตราพระราชสีห์ใหญ่ให้เปลี่ยนชื่อจาก หน้าราหูเป็น หน้าพระจันทร์เพื่อให้เป็นชื่อที่นิ่มนวล... นายอำเภอคีรีรัฐนิคมในสมัยนั้น จึงได้นิมนต์พระสงฆ์และชักชวนกำนันจึงจัดพิธีลอยเรือกลางลำน้ำตรงหน้าเขาหน้าราหู แล้วอ่านสารตราพระราชสีห์ใหญ่	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หน้าราหู จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความศักดิ์สิทธิ์ของเขาหน้าราหูทำให้ผู้คนกลัว เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีอภินิหารรุนแรงเป็นที่หวาดกลัวของคนโดยทั่วไป และมักจะสร้างความ เดือดร้อนนานาประการให้แก่ผู้คนที่เข้าไปอยู่ในท้องถิ่นนั้น รวมทั้งผู้ว่าการเมือง หรือนายอำเภอที่ไปประจำอยู่ก็มักจะเดือดร้อนและเจ็บไข้ได้ป่วยอยู่เสมอจนไม่มีใครอยากไปอยู่

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อทางการรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเขาหน้าราหูจึงใช้วิธีการแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักความเชื่อของศาสนา คือเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ และใช้หลักความเชื่อทางวัฒนธรรมคือจัดให้มีพิธีลอยเรือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้มีสารตราพระราชสีห์ใหญ่ให้เปลี่ยนชื่อจาก หน้าราหูเป็น หน้าพระจันทร์เพื่อให้เป็นชื่อที่นิ่มนวล... นายอำเภอคีรีรัฐนิคมในสมัยนั้น จึงได้นิมนต์พระสงฆ์และชักชวนกำนันจึงจัดพิธีลอยเรือกลางลำน้ำตรงหน้าเขาหน้าราหู แล้วอ่านสารตราพระราชสีห์ใหญ่

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง หน้าราหูจังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติจำนวน 1 ครั้งและการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร

จากคำบอกเล่าของชาวเมืองไชยาได้มีตำนานที่เล่าขานเกี่ยวกับเจดีย์พระบรมธาตุไชยาว่าครั้งหนึ่งมีพี่น้องชาวอินเดียสองคนชื่อ ปะหมอ กับปะหมัน ทั้งสองเดินทางโดยเรือใบเข้ามาถึงเมืองไชยา ได้พาบริวารขึ้นบกที่บ้านนาค่ายตรงวัดหน้าเมือง ในตำบลเลเม็ด เจ้าเมืองมอบให้ปะหมอ ซึ่งเป็นนายช่างมีความเชี่ยวชาญการก่อสร้าง สร้างเจดีย์พระบรมธาตุไชยา ครั้นเสร็จก็ตัดมือตัดเท้าเสีย เพื่อมิให้ปะหมอไปสร้างเจดีย์ที่งดงามเช่นนี้ให้ผู้ใดอีก ปะหมอทนบาดพิษบาดแผลไม่ได้ ถึงแก่ความตาย เจ้าเมืองได้หล่อรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรไว้ เป็นเครื่องหมายแทนตัวปะหมอ ส่วนน้องชายที่ชื่อปะหมันได้ไปครองเกาะพัดหมัน และตั้งรกรากอยู่ที่นั้นจนกระทั่งสิ้นชีวิต สถานที่ตั้งบ้านเรือนของปะหมันนั้นเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง มีนาล้อมเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่เศษ สมัยโบราณที่นี่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมาก คณะมโนราห์ที่เดินทางผ่านจะต้องหยุดไหว้รำร้องถวายมือ คณะใดไม่เคารพคนในคณะจะชัก หรือเกิดเหตุขัดข้องต่างๆ ถ้าใครไปตั้งคอกเลี้ยงหมูในบริเวณดังกล่าวหมูจะตายหมดทั้งคอก (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ตาราง 120 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ปะหมอ ซึ่งเป็นนายช่างมีความเชี่ยวชาญการก่อสร้างสร้างเจดีย์พระบรมธาตุไชยา ครั้นเสร็จก็ตัดมือตัดเท้า เสีย เพื่อมิให้ปะหมอไปสร้างเจดีย์ที่งดงามเช่นนี้ให้ผู้ใดอีกปะหมอทนบาดพิษบาดแผลไม่ได้ถึงแก่ความตาย	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	คณะใดไม่เคารพคนในคณะจะชัก หรือเกิดเหตุขัดข้องต่างๆ ถ้าใครไปตั้งคอกเลี้ยงหมูในบริเวณดังกล่าวหมูจะตายหมดทั้งคอก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	เจ้าเมืองได้หล่อรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรไว้เป็นเครื่องหมายแทนตัว ปะหมอ ส่วนน้องชายที่ชื่อปะหมันได้ไปครองเกาะพัดหมัน	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	คณะมโนราห์ที่เดินทางผ่านจะต้องหยุดไหว้รำร้องถวายมือ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปะหมอ เป็นชาวอินเดีย มีฝีมือในงานช่าง ต่อมาได้สร้างเจดีย์พระบรมธาตุไชยาขึ้น ด้วยเจ้าเมืองกลัวว่า ปะหมอจะไปสร้างเจดีย์ที่อื่นอีกจึงตัดมือตัดเท้าเสีย เป็นความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปะหมอ ซึ่งเป็นนายช่างมีความเชี่ยวชาญการก่อสร้าง สร้างเจดีย์พระบรมธาตุไชยา ครั้นเสร็จก็ตัดมือตัดเท้า เสีย เพื่อมิให้ปะหมอไปสร้างเจดีย์ที่งดงามเช่นนี้ให้ผู้ใดอีก ปะหมอทนบาดพิษบาดแผลไม่ได้ ถึงแก่ความตาย

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บริเวณที่สร้างเจดีย์พระบรมธาตุไชยานี้หากใครลบหลู่หรือไม่ให้ความเคารพจะมีอันเป็นไป เป็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คณะใดไม่เคารพคนในคณะจะชัก หรือเกิดเหตุขัดข้องต่างๆ ถ้าใครไปตั้งคอกเลี้ยงหมูในบริเวณดังกล่าวหมูจะตายหมดทั้งคอก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อปะหมอได้สร้างเจดีย์พระบรมธาตุไชยาแล้ว และเจ้าเมืองทำให้เขาเสียชีวิตเจ้าเมืองจึงแก้ปัญหาโดยการให้รางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองได้หล่อรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรไว้ เป็นเครื่องหมายแทนตัว ปะหมอส่วนน้องชายที่ชื่อปะหมันได้ไปครองเกาะพัดหมัน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อ เจดีย์พระบรมธาตุไชยามีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านที่ผ่านไปมาจึงแก้ปัญหาโดยอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คณะมโนราห์ที่เดินทางผ่านจะต้องหยุดไหว้รำร้องถวายมือ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องตำนานเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ทวดท่าข้าม หรือ ทวดพญาท่าข้าม

เป็นความเชื่อของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำนานทวดท่าข้าม หรือทวดพญาท่าข้าม มีดังนี้กล่าวคือ เชื่อกันว่าทวดท่าข้ามเป็นจระเข้ใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยภายในบริเวณวังน้ำของควนท่าข้าม หรือควนพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี กล่าวกันว่าทวดท่าข้ามเป็นเทวดากึ่งสัตว์มีฤทธิ์เดชแก่กล้าสามารถ ยามใดที่แผดเสียงคำรามฟ้าดินจะสั่นสะเทือนไปทั่วทั้งบาง อยู่มาวันหนึ่งทวดท่าข้ามคิดถึงสาวคนรักนาม "แม่ศรีขวัญทอง" อันเป็นนางพญาจระเข้มีที่สถิตอยู่ ณ วังวนตรงบริเวณปากคลองอีปันซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำตาปี(แม่น้ำหลวง) เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วทวดท่าข้ามจึงได้กระโจนลงน้ำแหวกว่ายกระแสธารเดินทางไปหาแม่ศรีขวัญทองในทันที แต่ปรากฏว่าขณะเดียวกันนั้นเอง "ทวดยอดน้ำ" หรือ "พญายอดน้ำ" ซึ่งเป็นงูทวดขนาดใหญ่(บ้างก็ว่าเป็นงูเทวดา) ก็เกิดมาชอบพอกับแม่ศรีขวัญทองอยู่เช่นเดียวกัน จึงเกิดการต่อสู้นองเลือดของสองพญาสัตว์ขึ้น หลายวัน หลายคืน นานเข้าจนน้ำในลำคลองขุ่นข้นไปด้วยกระแสโลหิตของพญาสัตว์ทั้งสอง ในที่สุดทวดยอดน้ำเริ่มอ่อนแรงลงจนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และจำต้องล่าถอยกลับไป เนื่องด้วยสายโลหิตอันแดงฉานที่ปกคลุมบริเวณพื้นที่ดังกล่าวยังผลให้พื้นดินเปลี่ยนเป็นสีแดงจึงได้ชื่อ "บ้านย่านดินแดง" หรืออำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปัจจุบัน ทวดยอดน้ำ หรือ พญายอดน้ำนั้นคนโบราณแทนด้วยลำคลองอีปันอันคดเคี้ยวไหลลงมาจากภูเขา ฤดูน้ำหลากน้ำจะเชี่ยวกรากเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับผู้สัญจรโดยทางเรือ ทวดท่าข้าม หรือ พญาท่าข้าม แทนด้วยแม่น้ำตาปี (แม่น้ำหลวง) ส่วนแม่ศรีขวัญทองอันเป็นนางพญาจระเข้นั้น แทนด้วยจุดบรรจบของแม่น้ำทั้งสองสายนัยจะบอกให้รู้ว่าคลองอีปันหรือทวดยอดน้ำนั้นพ่ายแพ้ถอยร่นกลับไปเพราะช่วงฤดูน้ำหลาก มีแค่ช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพียงเท่านั้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ตาราง 121 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทวดท่าข้าม หรือพญาท่าข้าม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- อยู่มาวันหนึ่งทวดท่าข้ามคิดถึงสาวคนรักนาม แม่ศรีขวัญทอง อันเป็นนางพญาจระเข้มีที่สถิตอยู่ ณ วังวนตรงบริเวณปากคลองอีปันซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำตาปี	2
	- ทวดยอดน้ำ หรือ พญายอดน้ำ ซึ่งเป็นงูทวดขนาดใหญ่ชอบพอกับแม่ศรีขวัญทองอยู่เช่นเดียวกัน	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	กระโจนลงน้ำแหวกว่ายกระแสธารเดินทางไปหาแม่ศรีขวัญทองในทันที	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	จึงเกิดการต่อสู้นองเลือดของสองพญาสัตว์ขึ้นหลายวัน หลายคืน นานเข้าจนน้ำในลำคลองขุ่นข้นไปด้วยกระแสโลหิตของพญาสัตว์ทั้งสอง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ทวดท่าข้าม หรือพญาท่าข้าม จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจระเข้ทวดท่าข้ามคิดถึง จระเข้แม่ศรีขวัญทอง เป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...อยู่มาวันหนึ่งทวดท่าข้ามคิดถึงสาวคนรักนาม แม่ศรีขวัญทอง อันเป็นนางพญาจระเข้มีที่สถิตอยู่ ณ วังวนตรงบริเวณปากคลองอีปันซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำตาปี

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ปรากฏว่ามีจระเข้อีกตัวหนึ่งคือทวดยอดน้ำก็รักจระเข้แม่ศรีขวัญทอง เช่นกัน จึงเกิดความขัดแย้งภายในกลุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทวดยอดน้ำ หรือ พญายอดน้ำ ซึ่งเป็นงูทวดขนาดใหญ่ชอบพอกับแม่ศรีขวัญทองอยู่เช่นเดียวกัน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อทวดท่าข้ามคิดถึง จระเข้แม่ศรีขวัญทอง ก็แก้ปัญหาโดยการพึ่งตนเองคือไปหาจระเข้แม่ศรีขวัญทอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...กระโจนลงน้ำแหวกว่ายกระแสธารเดินทางไปหาแม่ศรีขวัญทองในทันที

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อทวดจระเข้ทั้งสองเกิดรัก จระเข้แม่ศรีขวัญทองตัวเดียวกัน จระเข้ทั้งสองจึงแก้ปัญหาโดยการใช้กำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเกิดการต่อสู้นองเลือดของสองพญาสัตว์ขึ้น หลายวัน หลายคืน นานเข้าจนน้ำในลำคลองขุ่นข้นไปด้วยกระแสโลหิตของพญาสัตว์ทั้งสอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องทวดท่าข้าม หรือพญาท่าข้าม จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหา โดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง

ตาราง 122 แสดงสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่นภาคใต้

กรอบการวิเคราะห์	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**138**
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	41
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น	64
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	39
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	25
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	17
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	16
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**113**
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	23
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	13
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	0
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	2
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	8
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	9
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	1
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	7
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	11
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	5
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	6
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม	1
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	6
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	6
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	1
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	14

ตำนานท้องถิ่นภาคเหนือ

จังหวัดกำแพงเพชร

พรานกระต่าย

ชายคนหนึ่งมีอาชีพล่าสัตว์ ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณเมืองพาน ได้ออกป่ามาล่าสัตว์ถึงบริเวณที่ราบลุ่มแถววัดโพธิ์ในปัจจุบัน เพราะบริเวณนี้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ หญ้าและต้นไม้ขึ้นเขียวตลอดปี พวกสัตว์ต่าง ๆ ชอบมาอาศัยหากินอยู่บริเวณนี้ วันหนึ่งเขาได้พบกระต่ายตัวหนึ่งมีขนเป็นสีเหลืองเข้ม เหมือนสีทองสวยงามมากจึงไล่จับ กระต่ายตัวนั้นได้วิ่งหลบหายไปในพุ่มไม้ที่ขึ้นรกแห่งหนึ่ง ค้นหาเท่าไรก็ไม่พบจึงกลับไปบอกพวกญาติพี่น้องให้ทราบ ทุกคนต่างก็อยากได้กระต่ายตัวนั้นเพื่อนำไปเลี้ยงเพราะเป็นของแปลก ไม่เคยเห็นมาก่อน จึงพากันมาดักดูกระต่ายตัวนั้น เมื่อพบแล้วก็พากันไล่จับแต่กระต่ายก็วิ่งหลบเข้าพุ่มไม้หายไปทุกที จึงช่วยกันถาง พุ่มไม้นั้นออก ก็พบว่าบริเวณนั้นเป็นเตาถลุงเหล็กเก่า มีโพรงมีบ่อ หลายแห่ง จึงรู้ว่ากระต่ายต้องอยู่ในโพรงนั้นแน่นอน แต่ไม่อาจขุดหาได้จึงได้แต่นั่งเฝ้าปากโพรงไว้รอให้ กระต่ายออกจากโพรงแล้วจะจับ แต่รอเท่าไรกระต่ายก็ไม่โผล่ออกมาให้เห็นอีกเลย จึงกลับไปอพยพครอบครัวมาตั้งรกรากอยู่ที่บริเวณนั้นเลย เพราะนอกจากจะมีความหวังในกระต่ายตัวนั้นแล้ว ยังเห็นว่าบริเวณนั้น เป็นที่ลุ่มเหมาะสำหรับจะปลูกข้าวเลี้ยงชีพได้ ด้วยมีน้ำไหลออกจากโพรงของเตาถลุงแห่งหนึ่งตลอดเวลา ทั้งสัตว์ป่าก็ชุกชุมสามารถล่ามาเลี้ยงชีพได้ จึงมาตั้งรกรากเป็นการถาวรแล้วจึงแผ้วถางที่ทำมาหากินจนเป็นทุ่งโล่งขึ้นเรื่อยๆ และสืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์มาจนเป็นชุมชนใหญ่ ส่วนเตาถลุงและบ่อเหล็กที่เป็นต้นตำนานของท้องที่นั้น ชาวบ้านเรียกว่า ถ้ำกระต่ายทอง เรื่อยมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร)

ตาราง 123 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- วันหนึ่งเขาได้พบกระต่ายตัวหนึ่งมีขนเป็นสีเหลืองเข้ม เหมือนสีทองสวยงามมากจึงไล่จับ - กระต่ายตัวนั้นได้วิ่งหลบหายไปในพุ่มไม้ที่ขึ้นรก	2

ตาราง 123 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงกลับไปบอกพวกญาติพี่น้องให้ทราบ... เมื่อพบแล้วก็พากันไล่จับ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	- จึงช่วยกันถาง พุ่มไม้นั้นออกพบว่าบริเวณนั้นเป็นเตาถลุงเหล็กเก่า มีโพรงมีบ่อ หลายแห่ง จึงรู้ว่ากระต่ายต้องอยู่ในโพรงนั้นแน่นอน แต่ไม่อาจขุดหาได้จึงได้แต่นั่งเฝ้าปากโพรงไว้รอให้ กระต่ายออกจากโพรงแล้วจะจับ - จึงกลับไปอพยพครอบครัวมาตั้งรกรากอยู่ที่บริเวณนั้นเลย...จึงมาตั้งรกรากเป็นการถาวรแล้วจึงแผ้วถางที่ทำมาหากินจนเป็นทุ่งโล่งขึ้นเรื่อยๆ และสืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์มาจนเป็นชุมชนใหญ่	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง**พรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พรานป่าได้เห็นกระต่ายตัวหนึ่งมีลักษณะผิด**ธรรมชาติคือมี**ขนสีทองจึงอยากได้มาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งเขาได้พบกระต่ายตัวหนึ่งมีขนเป็นสีเหลืองเข้ม เหมือนสีทองสวยงามมาก จึงไล่จับ

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กระต่ายวิ่งหนีเข้าไปในป่ารก ทำให้นายพรานไม่สามารถจับมันได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...กระต่ายตัวนั้นได้วิ่งหลบหายไปในพุ่มไม้ที่ขึ้นรก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกระต่ายหนีเข้าไปในป่ารกนายพรานจับมันไม่ได้ จึงไปตามญาติๆ มาช่วยจับ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงกลับไปบอกพวกญาติพี่น้องให้ทราบ... เมื่อพบแล้วก็พากันไล่จับ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพรานถางป่าที่รกออกพบว่ากระต่ายเข้าไปอยู่ในโพรงเสียแล้ว จึงนั่งรออยู่ที่ปากโพรง เพื่อรอให้มันออกมาเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงช่วยกันถาง พุ่มไม้นั้นออกพบว่าบริเวณนั้นเป็นเตาถลุงเหล็กเก่า มีโพรงมีบ่อหลายแห่ง จึงรู้ว่ากระต่ายต้องอยู่ในโพรงนั้นแน่นอน แต่ไม่อาจขุดหาได้จึงได้แต่นั่งเฝ้าปากโพรงไว้รอให้ กระต่ายออกจากโพรงแล้วจะจับ

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกระต่ายไม่ออกมา นายพรานเห็นว่าบริเวณที่แห่งนี้เหมาะแก่การอยู่อาศัยจึงอพยพครอบครัวมาอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงกลับไปอพยพครอบครัวมาตั้งรกรากอยู่ที่บริเวณนั้นเลย...จึงมาตั้งรกรากเป็นการถาวรแล้วจึงแผ้วถางที่ทำมาหากินจนเป็นทุ่งโล่งขึ้นเรื่อยๆ และสืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์มาจนเป็นชุมชนใหญ่

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

วัดไตรภูมิ

สมัยเมื่อพระร่วงเจ้าผู้ครองเมืองสุโขทัย บริเวณที่เป็นหมู่บ้านพรานกระต่าย ปัจจุบันนี้เป็นป่าใหญ่ มีเมืองกำแพงเพชรหรือเมืองชากังราว เป็นเมืองลูกหลวง มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น พระร่วงเจ้าจึงให้สร้างถนนจากเมืองสุโขทัยถึงเมืองกำแพงเพชร เพื่อติดต่อกันได้สะดวก ถนนนี้เรียกว่า "ถนนพระร่วง" (อยู่ห่างจากวัดไตรภูมิไป ทางทิศตะวันออกประมาณ 1.5 ก.ม.) บริเวณป่าใหญ่นี้มีนายพรานคอยดูแลรักษาป่าและสัตว์ป่าอยู่เป็นประจำ วันหนึ่งพรานป่าได้พบช้างเชือกหนึ่งมีลักษณะงดงามมากผิดกว่าช้างอื่นๆ จึงนำเรื่องนี้เข้ากราบทูลพระร่วงให้ทรงทราบ อำมาตย์ผู้รู้ตำรับตำรา คชลักษณ์ (ตำราดูลักษณะช้าง) ได้ซักถามนายพรานผู้นั้นถึงลักษณะช้างที่ได้พบอย่างละเอียด จึงรู้ว่าเป็นช้างเผือกแน่นอน สมควรนำมาเป็นช้างคู่พระบารมีพระเจ้าแผ่นดิน พระร่วงจึงรับสั่งให้อำมาตย์ผู้ใหญ่นำควาญช้างจำนวนหนึ่ง เดินทางไปนำช้างเข้ามายังเมืองหลวง โดยให้พรานผู้นั้นนำทาง คณะผู้จับช้างเดินทางจากเมืองสุโขทัยมาตามถนนพระร่วง จนถึงบริเวณ ที่พบช้าง ลงจากถนนเข้าป่า หาช้างเชือกนั้น จนกระทั่งได้พบรอยเท้าและมูลช้างที่ต้องการจึงติดตามไปเรื่อยๆ จนถึงถิ่นที่ ช้างอาศัยอยู่ (คือบริเวณที่เรียกว่า เขาทุ่งแฝกใกล้ๆ เขาชะอมในปัจจุบัน) เมื่อรู้ถิ่นที่อยู่ของช้าง ควาญช้างจึงได้ตั้งศาลเพียงตาขึ้นในบริเวณนั้น ทำพิธีบวงสรวงเจ้าป่าเจ้าเขา แล้วบอกกล่าวเจ้าป่าเจ้าเขาว่า ช้างเชือกนี้เป็นช้างมงคล สมควรเป็นช้างคู่บารมีของพระเจ้าแผ่นดิน จึงจะขอนำช้างนั้นไปเมืองหลวง ขอให้เจ้าป่าเจ้าเขาอนุญาตให้ด้วย และขอให้จับตัวช้างได้โดยง่ายโดยเร็ววัน และได้บนบานไว้ว่าหากจับช้างได้ในบริเวณใดจะสร้างวัดขึ้นในบริเวณนั้น เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่เจ้าป่าเจ้าเขาผู้เป็นเจ้าของถิ่น และเทวดาที่สิงสถิตอยู่บริเวณนั้นด้วย เมื่อบวงสรวงเสร็จ ก็ช่วยกันตัดต้นไม้ทำเป็นช่องทางเดินไว้ให้ช้างเดิน เพราะว่าบริเวณนั้นมีต้นไผ่ ขึ้นรกทึบมาก ช้างได้ออกมาหากินตามปกติ และเดินเรื่อยไปตามแนวต้นไผ่ที่ถูกถางเป็นช่องไว้ โดยไม่ได้ระวังอะไร เพราะไม่เคยมีภัยหรือศัตรูเข้ามารุกราน พวกควาญช้างจึงช่วยกันจับช้างนั้นได้ โดยไม่ลำบากนัก และได้นำไปยังเมืองสุโขทัย ถวายขึ้นระวางเป็นช้างหลวงต่อไป พระร่วงเจ้าทรงพอพระราชหฤทัยมาก ทรงปูนบำเหน็จรางวัลแก่ทุกคนที่ไปทำงาน โดยเฉพาะนายพรานผู้พบช้าง เมื่อได้รับพระราชทานรางวัล ทุกคนยังระลึกถึงคำบนบานต่อเจ้าป่า เจ้าเขา จึงได้มาแผ้วถางบริเวณที่จับช้างได้ ทำการสร้างวัดขึ้นด้วยเงินทุนที่ได้รับพระราชทานมา ความทราบถึงพระร่วงเจ้าทรงอนุโมทนาและขอร่วมสร้างวัดด้วย จนกระทั่งเป็นวัดตามที่ต้องการ เมื่อสร้างวัดไว้กลางป่ากลางเขาเช่นนี้ จำเป็นจะต้องโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมมาตั้งรกรากอยู่บริเวณใกล้ๆ วัดด้วย เพื่อสะดวกแก่การดูแลรักษาและรักษาวัด เมื่อมาอยู่กันมากๆ เข้าก็กลายเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้นตามลำดับ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร)

ตาราง 124 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดไตรภูมิ จังหวัดกำแพงเพชร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วันหนึ่งพรานป่าได้พบช้างเชือกหนึ่งมีลักษณะงดงามมากผิดกว่าช้างอื่นๆ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงนำเรื่องนี้เข้ากราบทูลพระร่วงให้ทรงทราบ - พระร่วงจึงรับสั่งให้อำมาตย์ผู้ใหญ่นำควาญช้างจำนวนหนึ่ง เดินทางไปนำช้างเข้ามายังเมืองหลวง	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ช่วยกันตัดต้นไม้ทำเป็นช่องทางเดินไว้ให้ช้างเดิน... ควาญช้างจึงช่วยกันจับช้างนั้นได้โดยไม่ลำบากนัก	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	พระร่วงเจ้าทรงพอพระราชหฤทัยมาก ทรงปูนบำเหน็จรางวัลแก่ทุกคนที่ไปทำงาน	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	เมื่อรู้ถิ่นที่อยู่ของช้าง ควาญช้างจึงได้ตั้งศาลเพียงตาขึ้นในบริเวณนั้น ทำพิธีบวงสรวงเจ้าป่าเจ้าเขา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัดไตรภูมิ จังหวัดกำแพงเพชร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพรานพบช้างป่าที่มีลักษณะแตกต่างจากช้างธรรมดา จึงเกิดความสนใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งพรานป่าได้พบช้างเชือกหนึ่งมีลักษณะงดงามมากผิดกว่าช้างอื่นๆ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพรานเห็นว่าช้างนี้สมควรนำมาเป็นช้างคู่บารมีของพระเจ้าแผ่นดิน จึงไปทูลให้พระร่วงทรงทราบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงนำเรื่องนี้เข้ากราบทูลพระร่วงให้ทรงทราบ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงทรงทราบจึงใช้ให้ควาญช้างผู้รอบรู้เรื่องการจับช้างเดินทางไปจับช้างเชือกนี้มา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงจึงรับสั่งให้อำมาตย์ผู้ใหญ่นำควาญช้างจำนวนหนึ่ง เดินทางไปนำช้างเข้ามายังเมืองหลวง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มคนที่มาจับช้างได้ตัดต้นไม้เป็นทางเพื่อล่อให้ช้างเดินตามทางนั้นเพื่อจะจับได้อย่างสะดวก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ช่วยกันตัดต้นไม้ทำเป็นช่องทางเดินไว้ให้ช้างเดิน...ควาญช้างจึงช่วยกันจับช้างนั้นได้โดยไม่ลำบากนัก

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกลุ่มจับช้างสามารถจับช้างได้และนำมาถวายพระร่วง พระองค์ก็พอพระทัยจึงมอบรางวัลให้แก่ทุกคน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงเจ้าทรงพอพระราชหฤทัยมาก ทรงปูนบำเหน็จรางวัลแก่ทุกคนที่ไปทำงาน

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกลุ่มจับช้างเดินทางมาถึงป่าที่พบช้างก็ได้สร้างศาลเพียงตาบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขออนุญาตและอำนวยให้จับช้างได้สำเร็จ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อรู้ถิ่นที่อยู่ของช้าง ควาญช้างจึงได้ตั้งศาลเพียงตาขึ้นในบริเวณนั้น ทำพิธีบวงสรวงเจ้าป่าเจ้าเขา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องวัดไตรภูมิ จังหวัดกำแพงเพชร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เขานางทองแห่งเมืองพาน

ตำนานเล่าว่า นางทองเป็นผู้หญิงสาวชาวบ้านเมืองพานที่สวยงามมาก ต่อมาถูกพญานาค กลืนเข้าไปในท้อง พระร่วงเจ้าผู้ครองนครเมืองพานได้พบเห็นจึงได้เข้าช่วยโดยใช้อิทธิฤทธิ์ของตน ล้วงนางทองออกมาจากคอของพญานาค เนื่องจากนางทองเป็นคนที่มีสิริโฉมงดงามจึงเป็นที่พอพระทัยของพระร่วง และได้อภิเษกเป็นพระมเหสี (เมียหลวง) และยังได้นางคำหญิงชาวบ้านอีกคนหนึ่งเป็นพระสนมเอก (เมียน้อย) อีกด้วย วันหนึ่งพระร่วงได้เสด็จไปเที่ยวในกรุงสุโขทัย พระมเหสีทองซึ่งเป็นคนที่มีความมานะอดทนขยันหมั่นเพียรในการทอผ้าด้วยกี่ทอผ้าได้ไปซักผ้าอ้อมที่สระน้ำซึ่งพระร่วงได้สร้างตำหนักแพหน้าพระราชวังในคลองใหญ่ไว้เป็นที่พักผ่อน เมื่อนำผ้าอ้อมไปตาก (บริเวณที่ตากผ้าอ้อมนั้น ไม่มีต้นไม้ขึ้นเลย จะโล่งเตียนไปหมด เพราะพระร่วงสาปไว้สำหรับตากผ้าอ้อม) ระหว่างที่ตากผ้าอ้อมพระมเหสีทองก็กลัวว่าผ้าอ้อมจะไม่แห้งจึงทรงอุทานขึ้นเป็นทำนองบทเพลงเก่าว่า "ตะวันเอยอย่ารีบจร นกเอยอย่ารีบนอน หักไม้ค้ำตะวันไว้ก่อน กลัวผ้าอ้อมจะไม่แห้ง"

ผลปรากฏว่าดวงอาทิตย์ไม่ยอมเคลื่อน จนกระทั่งผ้าอ้อมแห้ง จึงได้โคจรต่อไปและที่คลองใหญ่หน้าพระราชวังแห่งนั้น พระร่วงได้เลี้ยงจระเข้ไว้ด้วย จระเข้ตัวนั้นเกิดหิวขึ้นมาจึงคาบพระมเหสีทองไป เพื่อเอาไปกินแต่ขณะนั้นเป็นเวลาที่พระร่วงกลับจากสุโขทัยพอดี พอกลับมาพระร่วงไม่เห็นนางทองจึงถามพวกนก พวกกวาง (สมัยนั้นเชื่อกันว่าสัตว์ทุกตัวพูดได้) ว่าพระมเหสีทองหายไปไหน พวกสัตว์ต่างๆ ก็บอกว่าพระมเหสีทองได้ถูกจระเข้คาบไปแล้ว พระร่วงได้ยินดังนั้นก็รีบตามไปทันที พระร่วงเดินทางไปทางไหนต้องการให้เป็นทางเดินก็ปรากฏเป็นทางเดิน ทางเกวียนตลอดทาง พระร่วงได้เดินทางผ่านนาป่าแดง คลองวัว และได้ขอน้ำกินแถวๆ หมู่บ้าน (หมู่บ้านนาป่าแดงปัจจุบัน) พระร่วงพูดว่า "ข้าหิวน้ำจังเลย ขอน้ำกินหน่อยได้ไหม" คนในหมู่บ้านไม่ให้กินจึงพูดว่า "น้ำข้าไม่มี" พระร่วงเป็นคนที่วาจาศักดิ์สิทธิ์อยู่แล้ว พระร่วงจึงพูดว่า "เออ อย่างนั้นพวกมึงก็ไม่ต้องมีน้ำกินตลอดไป" จนป่านนี้นาป่าแดงจึงไม่ค่อยมีน้ำกินน้ำใช้กัน

พระร่วงได้ตามจระเข้ที่คาบพระมเหสีทองทันที่คลองทองแดง (ใกล้ ๆ ศาลากลางจังหวัดในปัจจุบัน) พอเจอกันก็สายเสียแล้ว จระเข้ได้กินพระมเหสีทองไปแล้ว พระร่วงจึงสาปจระเข้ให้เป็นหินอยู่ตรงนั้นมาถึงทุกวันนี้ พระร่วงเสด็จกลับเข้าวังด้วยความสลดใจและไม่อาจลืมความรักความอาลัยในตัวพระมเหสีทองได้จึงอพยพราษฎรลงไปทางใต้เพื่อไปตั้งเมืองใหม่ขึ้นที่เมือง สังขะบุรีแขวงเมืองอยุธยา เมืองพานจึงกลายเป็นเมืองร้างในยุคหนึ่ง ในปัจจุบันนี้มีราษฎรจากอำเภอพรานกระต่ายมาตั้งถิ่นฐานกันอยู่หลายสิบหลังคาเรือน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร)

ตาราง 125 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานางทองแห่งเมืองพาน จังหวัดกำแพงเพชร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	8
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	พระร่วงเสด็จกลับเข้าวังด้วยความสลดใจและไม่อาจลืมความรักความอาลัยในตัวพระมเหสีทองได้	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	พระร่วงกลับจากสุโขทัยพอดี พอกลับมาพระร่วงไม่เห็นนางทอง	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- พระร่วงพูดว่า "ข้าหิวน้ำจังเลย ขอน้ำกินหน่อยได้ไหม" คนในหมู่บ้านไม่ให้กิน - พระร่วงได้ตามจระเข้ที่คาบพระมเหสีทองทันที่คลองทองแดงพอเจอกันก็สายเสียแล้ว จระเข้ได้กินพระมเหสีทองไปแล้ว	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- นางทองเป็นคนที่มีสิริโฉมงดงามจึงเป็นที่พอพระทัยของพระร่วง - ระหว่างที่ตากผ้าอ้อมพระมเหสีทองก็กลัวว่าผ้าอ้อมจะไม่แห้ง - จระเข้ตัวนั้นเกิดหิวขึ้นมา	3
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	นางทองเป็นผู้หญิงสาวชาวบ้านเมืองพานที่สวยงามมาก ต่อมาถูกพญานาค กลืนเข้าไปในท้อง	1

ตาราง 125 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	9
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	**จึงถามพวกนก...พวกสัตว์ต่างๆ ก็บอกว่าพระมเหสีทองได้ถูกจระเข้คาบไปแล้ว ...รีบตามไปทันที**	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงอพยพราษฎรลงไปทางใต้เพื่อไปตั้งเมืองใหม่	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	- ได้อภิเษกเป็นพระมเหสี - จึงคาบพระมเหสีทองไป เพื่อเอาไปกิน	2
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- พระร่วงเจ้าผู้ครองนครเมืองพานได้พบเห็นจึงได้เข้าช่วยโดยใช้อิทธิฤทธิ์ของตน - จึงทรงอุทานขึ้นเป็นทำนองบทเพลงเก่าว่า "ตะวันเอยอย่ารีบจร... ผลปรากฏว่าดวงอาทิตย์ไม่ยอมเคลื่อน จนกระทั่งผ้าอ้อมแห้ง - พระร่วงเดินทางไปทางไหนต้องการให้เป็นทางเดินก็ปรากฏเป็นทางเดิน ทางเกวียนตลอดทาง - พระร่วงเป็นคนที่วาจาศักดิ์สิทธิ์อยู่แล้ว พระร่วงจึงพูดว่า "เออ อย่างนั้นพวกมึงก็ไม่ต้องมีน้ำกินตลอดไป" จนป่านนี้นาป่าแดงจึงไม่ค่อยมีน้ำกินน้ำใช้กัน **- พระร่วงจึงสาปจระเข้ให้เป็นหินอยู่ตรงนั้นมาถึงทุกวันนี้**	5

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเขานางทองแห่งเมืองพาน จังหวัดกำแพงเพชร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงช่วยเหลือมเหสีไม่ได้ก็ทรงเสียพระทัยมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงเสด็จกลับเข้าวังด้วยความสลดใจและไม่อาจลืมความรักความอาลัยในตัวพระมเหสีทองได้

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงกลับมาไม่พบมเหสีก็ตามหาในระหว่างทางก็เที่ยวถามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงกลับจากสุโขทัยพอดี พอกลับมาพระร่วงไม่เห็นนางทอง

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงออกตามหามเหสีทองระหว่างทางได้ขอน้ำของชาวบ้านดื่ม แต่ชาวบ้านไม่ให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงพูดว่า "ข้าหิวน้ำจังเลย ขอน้ำกินหน่อยได้ไหม" คนในหมู่บ้านไม่ให้กิน

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงออกติดตามมเหสีทองที่ถูกจระเข้จับมาปรากฏว่ามาช่วยไม่ทันเสียแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงได้ตามจระเข้ที่คาบพระมเหสีทองทันที่คลองทองแดงพอเจอกันก็สายเสียแล้ว จระเข้ได้กินพระมเหสีทองไปแล้ว

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความงามของนางทอง ย่อมเป็นที่พอใจของผู้พบเห็นเช่นเดียวกับพระร่วง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางทองเป็นคนที่มีสิริโฉมงดงามจึงเป็นที่พอพระทัยของพระร่วง

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มเหสีทองตากผ้าอ้อม กลัวว่าผ้าอ้อมจะไม่แห้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ระหว่างที่ตากผ้าอ้อมพระมเหสีทองก็กลัวว่าผ้าอ้อมจะไม่แห้ง

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จระเข้ที่อยู่ในคลองเมื่อเห็นมเหสีทองก็เกิดความหิวตามธรรมชาติของมัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จระเข้ตัวนั้นเกิดหิวขึ้นมา

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงช่วยนางทอง ออกจากท้องพญานาคนั้น นางกลับไม่เป็นอันตราย ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางทองเป็นผู้หญิงสาวชาวบ้านเมืองพานที่สวยงามมาก ต่อมาถูกพญานาคกลืนเข้าไปในท้อง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงกลับมาไม่พบมเหสีทอง จึงออกตามหาและถามพวกสัตว์ต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงถามพวกนก...พวกสัตว์ต่างๆ ก็บอกว่าพระมเหสีทองได้ถูกจระเข้คาบไปแล้ว ...รีบตามไปทันที

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงสูญเสียมเหสีทองไปแล้ว ก็ไม่อยากอยู่ที่เดิมอีก จึงอพยพไปอยู่ที่ใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงอพยพราษฎรลงไปทางใต้เพื่อไปตั้งเมืองใหม่

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วง เห็นนางทอง มีโฉมงดงามก็อยากได้เป็นมเหสีตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้อภิเษกเป็นพระมเหสี

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อจระเข้ เห็นมเหสีทองก็เกิดความหิวตามธรรมชาติของสัตว์ มันจึงคาบมเหสีทองไปกิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงคาบพระมเหสีทองไป เพื่อเอาไปกิน

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วง พบพญานาคกลืนนางทองเข้าไป จึงใช้อิทธิฤทธิ์ช่วยนางจากพญานาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงเจ้าผู้ครองนครเมืองพานได้พบเห็นจึงได้เข้าช่วยโดยใช้อิทธิฤทธิ์ของตน

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มเหสีทอง กลัวว่าผ้าอ้อมจะไม้แห้ง จึงร้องให้ดวงอาทิตย์หยุดรอก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงทรงอุทานขึ้นเป็นทำนองบทเพลงเก่าว่า 'ตะวันเอยอย่ารีบจร...' ผลปรากฏว่าดวงอาทิตย์ไม่ยอมเคลื่อน จนกระทั่งผ้าอ้อมแห้ง

2.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะที่พระร่วงออกเดินทางไปช่วยมเหสีทองนั้น ระหว่างทางเจอป่ารก จึงพูดแสดงความต้องการให้เป็นทางเดินด้วยวาจาสิทธิ์ป่าก็กลายเป็นทางเดิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงเดินทางไปทางไหนต้องการให้เป็นทางเดินก็ปรากฏเป็นทางเดิน ทางเกวียนตลอดทาง

2.4.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะเดินทางพระร่วงหิวขอน้ำชาวบ้านดื่ม แต่ชาวบ้านไม่ให้ บอกว่าไม่มีน้ำ พระร่วงจึงว่าก็ไม่ต้องมีน้ำกินตลอดไป ด้วยวาจาสิทธิ์ที่แห่งนี้จึงขาดน้ำมาจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงเป็นคนที่วาจาศักดิ์สิทธิ์อยู่แล้ว พระร่วงจึงพูดว่า 'เออ อย่างนั้นพวกมึงก็ไม่ต้องมีน้ำกินตลอดไป' จนป่านนี้นาป่าแดงจึงไม่ค่อยมีน้ำกินน้ำใช้กัน

2.4.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงตามไปช่วยมเหสีทอง ปรากฏว่าถูกจระเข้กินเสียแล้วจึงสาปให้มันเป็นหิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระร่วงจึงสาปจระเข้ให้เป็นหินอยู่ตรงนั้นมาถึงทุกวันนี้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเขานางทองแห่งเมืองพาน จังหวัดกำแพงเพชร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง และ การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 5 ครั้ง

จังหวัดตาก

ผาสามเงา

ระหว่างที่พระนางจามเทวีเสด็จมาถึงหน้าผาแห่งหนึ่งเกิดพายุใหญ่ ขบวนเสด็จจึงต้องหยุดพักริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งอยู่ใกล้หน้าผาแห่งนั้น นานถึง 3 วัน 3 คืน ขณะเดียวกันพระนางอธิษฐานว่าหากได้ครองเมืองหริภุญชัยดังที่ต้องการแล้วก็ขอให้พายุสงบ เมื่อสิ้นคำอธิษฐานแล้วพายุก็หายไป พลันปรากฏเงาพระพุทธรูปสามองค์ที่หน้าผาริมแม่น้ำปิง พระนางจามเทวีและขบวนเสด็จต่างก็ก้มลงกราบ จากนั้นจึงเดินทางต่อไปถึง เมืองหริภุญชัยอย่างปลอดภัย หน้าผาแห่งนั้นจึงเรียก "ผาสามเงา" มาจนทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตาก)

ตาราง 126 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผาสามเงา จังหวัดตาก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ระหว่างที่พระนางจามเทวีเสด็จมาถึงหน้าผาแห่งหนึ่งเกิดพายุใหญ่	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พลันปรากฏเงาพระพุทธรูปสามองค์ที่หน้าผาริมแม่น้ำปิง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ขบวนเสด็จจึง ต้องหยุดพักริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งอยู่ใกล้หน้าผาแห่งนั้น	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	พระนางจามเทวีและขบวนเสด็จต่างก็ก้มลงกราบ จากนั้นจึงเดินทางต่อไป	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ขณะเดียวกันพระนางอธิษฐานว่า หากได้ครองเมืองหริภุญชัยดังที่ต้องการแล้วก็ขอให้พายุสงบ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผาสามเงา จังหวัดตาก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งที่พระนางจามเทวีกำลังเดินทางไปยังเมืองหริภุญชัยนั้นเกิดพายุใหญ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ระหว่างที่พระนางจามเทวีเสด็จมาถึงหน้าผาแห่งหนึ่งเกิดพายุใหญ่

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสิ้นคำอธิษฐานของพระนางก็เกิดเหตุอัศจรรย์ขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...พลันปรากฏเงาพระพุทธรูปสามองค์ที่หน้าผาริมแม่น้ำปิง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดพายุขบวนเสด็จก็ต้องหยุดหลบพายุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขบวนเสด็จจึง ต้องหยุดพักริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งอยู่ใกล้หน้าผาแห่งนั้น

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดสิ่งมหัศจรรย์ทุกคนจึงก้มกราบด้วยความศรัทธา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระนางจามเทวีและขบวนเสด็จต่างก็ก้มลงกราบ จากนั้นจึงเดินทางต่อไป

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดเหตุต่างๆ ขึ้นทุกคนมักขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขณะเดียวกันพระนางอธิษฐานว่า หากได้ ครองเมืองหริภุญชัยดังที่ต้องการแล้ว ก็ขอให้พายุสงบ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องผาสามเงา จังหวัดตาก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เมืองตาก

เมื่อครั้งที่ขบวนเสด็จของพระนางจามเทวีได้เคลื่อนมาถึงตอน หนึ่งของแม่น้ำปิง เกิดมีเหตุสำเภาชนกัน ทำให้สำเภาล่มข้าวของเปียกน้ำพระนางจึงสั่งให้หยุด ขบวนแล้วนำข้าวของในเรือสำเภาที่ล่มขึ้นมาตากแดดบนหาดทรายทั้งสองฝั่งลำน้ำตรงจุดนั้นจึง กลาย เป็นบ้านตากตก และบ้านตากออกปัจจุบันเป็นเขตอำเภอบ้านตาก และจุดที่สำเภาล่มก็เรียกว่า เกาะตะเภา ในท้องที่ อำเภอบ้านตากเช่นกัน หรืออย่างเช่นบริเวณแก่งอาบนาง ตามตำนานเล่าว่าเป็นจุด ที่พระนางจามเทวีหยุดพักและทรงลงสรงน้ำสระพระเกศาเพื่อความเป็นสิริมงคล แต่น้ำที่มีอยู่ใน บริเวณนั้นไม่สะอาดและบริสุทธิ์พอพระนางจึงตั้งจิตอธิษฐาน หากตนมีบุญญาธิการเพียงพอที่จะ ช่วยทำนุบำรุง ฟื้นฟู เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไปแล้ว ขอเทวาอารักษ์โปรดประทานน้ำบริสุทธิ์สะอาด ลงมาจากเบื้องบนเถิดเมื่อสิ้นคำอธิษฐานก็มีสายน้ำไหลเย็น ตกลงมาจากภูผาเบื้องบนให้พระนางได้สรงสมความปรารถนา หน้าผาแห่งนั้น จึงได้ชื่อว่าผาอาบนางและแก่ง บริเวณ นั้นได้ชื่อว่า แก่งอาบนางมาจนถึงปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตาก)

ตาราง 127 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองตาก จังหวัดตาก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- เมื่อครั้งที่ขบวนเสด็จของพระนางจามเทวีได้เคลื่อนมาถึงตอน หนึ่งของแม่น้ำปิง เกิดมีเหตุสำเภาชนกัน ทำให้สำเภาล่มข้าวของเปียกน้ำ - นางจามเทวีหยุดพักและทรงลงสรงน้ำสระพระเกศาเพื่อความเป็นสิริมงคลแต่น้ำที่มีอยู่ในบริเวณนั้นไม่สะอาดและบริสุทธิ์พอ	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	พระนางจึงสั่งให้หยุดขบวนแล้วนำข้าวของในเรือสำเภา ที่ล่มขึ้นมาตากแดดบนหาดทรายทั้งสองฝั่งลำน้ำ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	พระนางจึงตั้งจิตอธิษฐาน หากตนมีบุญญาธิการเพียงพอที่จะ ช่วยทำนุบำรุง ฟื้นฟู เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไปแล้ว ขอเทวาอารักษ์โปรดประทาน น้ำบริสุทธิ์สะอาด ลงมา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองตาก จังหวัดตาก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขบวนเสด็จของพระนางจามเทวีเกิดอุบัติเหตุดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อครั้งที่ขบวนเสด็จของพระนางจามเทวีได้เคลื่อนมาถึงตอน หนึ่งของแม่น้ำปิง เกิดมีเหตุสำเภาชนกัน ทำให้สำเภาล่มข้าวของเปียกน้ำ

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระนางต้องการสรงน้ำแต่น้ำไม่สะอาด ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจามเทวีหยุดพักและทรงลงสรงน้ำสระพระเกศาเพื่อความเป็นสิริมงคลแต่น้ำที่มีอยู่ใน บริเวณนั้นไม่สะอาดและบริสุทธิ์พอ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อข้าวของบนเรือเปียกพระนางจึงให้นำมาตากแดด ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระนางจึงสั่งให้หยุดขบวนแล้วนำข้าวของในเรือสำเภา ที่ล่มขึ้นมาตากแดดบนหาดทรายทั้งสองฝั่งลำน้ำ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระนางจะสรงน้ำแต่น้ำไม่สะอาด จึงอธิษฐานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระนางจึงตั้งจิตอธิษฐาน หากตนมีบุญญาธิการเพียงพอที่จะ ช่วยทำนุบำรุง ฟื้นฟูเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไปแล้ว ขอเทวาอารักษ์โปรดประทาน น้ำบริสุทธิ์สะอาดลงมา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองตาก จังหวัดตาก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ศาลเจ้าพ่อพะวอ

เจ้าพ่อพะวอเป็นชายชาตินักรบชาวกะเหรี่ยง ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงแต่งตั้งให้มีศักดิ์ฐานะเป็นนายด่านแม่ละเมา เมืองหน้าด่านของไทย ในรัชสมัยของพระองค์ท่าน คอยดูแลรักษาหาข่าวแจ้งเหตุ เมื่อมีเหตุหรือข้าศึกศัตรูรุกล้ำแดนมา เมื่อกองทัพข้าศึกเคลื่อนทัพมายังไทยเพื่อเข้าตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ ท่านเจ้าพ่อพะวอนำกำลังไพร่พลที่มีเพียงหยิบมือเดียว เข้าปะทะกับข้าศึกศัตรูอย่างกล้าหาญ และเด็ดเดี่ยว ทุกท่านได้ต่อสู้กับข้าศึกศัตรูจนถึงแก่ชีวิต ทุกคน ณ ยุทธภูมิด่านแม่ละเมา กลายเป็นตำนานเล่าขานถึงวีรกรรม ความเสียสละชีพเพื่อปกป้องอธิปไตยของไทย และปกปักรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้อย่างหวงแหน วิญญาณของท่านได้วนเวียนสถิต เป็นเทวดารักษาเมืองมาตราบเท่าทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตาก)

ตาราง 128 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อพะวอ จังหวัดตาก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เมื่อกองทัพข้าศึกเคลื่อนทัพมายังไทยเพื่อเข้าตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	วิญญาณของท่านได้วนเวียนสถิต เป็นเทวดารักษาเมืองมาตราบเท่าทุกวันนี้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ท่านเจ้าพ่อพะวอนำกำลังไพร่พลที่มีเพียงหยิบมือเดียว เข้าปะทะกับข้าศึกศัตรูอย่างกล้าหาญ และเด็ดเดี่ยว	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	กลายเป็นตำนานเล่าขานถึงวีรกรรมความเสียสละชีพเพื่อปกป้องอธิปไตยของไทย และปกปักรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้อย่างหวงแหน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ศาลเจ้าพ่อพะวอ จังหวัดตาก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีข้าศึกเข้ามารุกราน พระวอก็นำกองกำลังไพร่พลเข้าปกป้อง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อกองทัพข้าศึกเคลื่อนทัพมายังไทยเพื่อเข้าตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระวอเสียชีวิตวิญญาณของท่านก็ยังคอยรักษาเมืองอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วิญญาณของท่านได้วนเวียนสถิต เป็นเทวดารักษาเมืองมาตราบเท่าทุกวันนี้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีศึกเข้ามาพระวอก็ต้องต่อสู้ด้วยกำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท่านเจ้าพ่อพะวอนำกำลังไพร่พลที่มีเพียงหยิบมือเดียว เข้าปะทะกับข้าศึกศัตรูอย่างกล้าหาญ และเด็ดเดี่ยว

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความดีของพระวอทำให้ได้รับการกล่าวถึงมาจนทุกวันนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...กลายเป็นตำนานเล่าขานถึงวีรกรรม ความเสียสละชีพเพื่อปกป้องอธิปไตยของไทย และปกปักรักษาผืนแผ่นดินไทยไว้อย่างหวงแหน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ศาลเจ้าพ่อพะวอ จังหวัดตาก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดชัยนาท

เมืองมโนรมย์

สืบตำนานเมืองมโนรมย์" ย้อนอดีตเมืองที่เคยรุ่งเรืองมโนรมย์ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชัยนาท ตามหลักฐานประวัติศาสตร์ปรากฏว่าเป็นเมืองสร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยให้ชื่อว่า "เมืองมโนรมย์" เมืองมโนรมย์ครั้งแรกตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกบริเวณวัดจวน ตำบลท่าฉนวน ห่างจากที่ว่าการอำเภอปัจจุบัน ไปทางทิศเหนือประมาณ 10 กิโลเมตรแต่เนื่องจากตัวเมืองขณะนั้นอยู่ในที่แคบบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกและได้ถูกกระแสน้ำเซาะตลิ่งพังซึ่งปัจจุบันนี้บริเวณที่ตั้งเมืองดังกล่าวได้ถูกกระแสน้ำเซาะพังลงแม่น้ำเจ้าพระยาลงหมดแล้ว เหตุนี้จึงย้ายตัวเมืองไปตั้งบริเวณบ้านหาดมะตูม ตำบลศิลาดาน ซึ่งเห็นว่าเป็นบริเวณที่เหมาะสมกว่า ต่อมาเมื่อสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการจัดการปกครองระบบใหม่คือ การปกครองส่วนภูมิภาคปัจจุบันจึงได้ลดเมืองมโนรมย์มาเป็นอำเภออยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดชัยนาท ในอดีตเมืองมโนรมย์มีความเจริญรุ่งเรืองมาก เนื่องจากสมัยนั้นการคมนาคมขนส่งสินค้าและการสัญจรไปมาของประชาชนใช้การคมนาคมทางน้ำ โดยอาศัยลำแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางหลักในการคมนาคมทางเรือ บรรทุกสินค้า และคนโดยสาร จากจังหวัดนครสวรรค์มาตามลำน้ำเจ้าพระยา และจากจังหวัดอุทัยธานีมาตามลำน้ำท่าจีนออกทางปากคลองมะขามเฒ่า โดยจะมาจอดพักรอผู้โดยสารและขนส่งสินค้าเข้ากรุงเทพฯ บริเวณอำเภอมโนรมย์ จึงเรียกบริเวณนั้นว่า คุ้งสำเภา ในระยะนั้นอำเภอมโนรมย์ มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ด้านพาณิชยกรรมมาก ในปีพ.ศ. 2452 จึงได้ย้ายเมืองมโนรมย์ และตั้งที่ว่าการอำเภอมโนรมย์ใหม่ เพื่อให้อยู่ใจกลางเมืองและย่านชุมชนบริเวณตำบลคุ้งสำเภา ซึ่งเป็นที่ว่าการอำเภอมโนรมย์ในปัจจุบันนี้ ครั้นต่อมาสมัยหลังปี พ.ศ. 2452 การคมนาคมเปลี่ยนจากทางน้ำมาเป็นทางบก การขนส่งสินค้าและผู้โดยสารใช้รถยนต์เป็นพาหนะ โดยมีถนนพหลโยธินเป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการคมนาคม ทำให้สภาพเศรษฐกิจด้านพาณิชยกรรมของอำเภอมโนรมย์ที่เคยรุ่งเรืองกลับซบเซาลง อย่างไรก็ตามแม้สภาพเศรษฐกิจด้านพาณิชยกรรมในอำเภอมโนรมย์จะไม่รุ่งเรือง เหมือนเช่นในอดีต แต่ในด้านเกษตรกรรมแล้วกลับมีความรุ่งเรืองมากขึ้น เพราะที่นี่เป็นแหล่งเพาะปลูกส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา ผลไม้ที่ได้รับเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มี

ชื่อเสียงที่สุดในจังหวัดชัยนาท อีกทั้งยังเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าว ผัก ผลไม้ และ ไม้ดอกไม้ประดับที่ส่งจำหน่ายไปทั่วประเทศ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท)

ตาราง 129 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	การคมนาคมเปลี่ยนจากทางน้ำมาเป็นทางบก การขนส่งสินค้าและผู้โดยสารใช้รถยนต์เป็นพาหนะ โดยมีถนนพหลโยธินเป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการคมนาคม ทำให้สภาพเศรษฐกิจด้านพาณิชยกรรมของอำเภอมโนรมย์ที่เคยรุ่งเรืองกลับซบเซาลง	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ตัวเมืองขณะนั้นอยู่ในที่แคบบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกและได้ถูกกระแสน้ำเซาะตลิ่งพัง ซึ่งปัจจุบันนี้บริเวณที่ตั้งเมืองดังกล่าวได้ถูกกระแสน้ำเซาะพังลงแม่น้ำเจ้าพระยาลงหมดแล้ว	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงย้ายตัวเมืองไปตั้งบริเวณบ้านหาดมะตูม ตำบลศิลาดาน ซึ่งเห็นว่าเป็นบริเวณที่เหมาะสมกว่า	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	แต่ในด้านเกษตรกรรมแล้วกลับมีความรุ่งเรืองมากขึ้น **เพราะที่นี่เป็นแหล่งเพาะปลูกส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา ผลไม้ที่ได้รับเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเสียงที่สุดในจังหวัดชัยนาท อีกทั้งยังเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าว ผัก ผลไม้ และไม้ดอกไม้ประดับ ที่ส่งจำหน่ายไปทั่วประเทศ**	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมืองนี้เคยเป็นเมืองท่าที่สำคัญต่อมามีการตัดถนนทำให้ความรุ่งเรืองทางด้านนี้ลดลง ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...การคมนาคมเปลี่ยนจากทางน้ำมาเป็นทางบก การขนส่งสินค้าและผู้โดยสารใช้รถยนต์เป็นพาหนะ โดยมีถนนพหลโยธินเป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการคมนาคม ทำให้สภาพเศรษฐกิจด้านพาณิชยกรรมของอำเภอมโนรมย์ที่เคยรุ่งเรืองกลับซบเซาลง

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สถานที่ตั้งเมืองเก่าถูกกระแสน้ำพัดจนตลิ่งพัง ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...ตัวเมืองขณะนั้นอยู่ในที่แคบบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกและได้ถูกกระแสน้ำเซาะตลิ่งพัง ซึ่งปัจจุบันนี้บริเวณที่ตั้งเมืองดังกล่าวได้ถูกกระแสน้ำเซาะพังลงแม่น้ำเจ้าพระยาลงหมดแล้ว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเมืองถูกกระแสน้ำพัดจนตลิ่งพังหมดแล้ว ชาวเมืองจึงย้ายที่ตั้งของเมืองใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...จึงย้ายตัวเมืองไปตั้งบริเวณบ้านหาดมะตูม ตำบลศิลาดาน ซึ่งเห็นว่าเป็นบริเวณที่เหมาะสมกว่า

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อย้ายเมืองใหม่สภาพภูมิศาสตร์เหมาะต่อการทำการเกษตรชาวเมืองจึงเปลี่ยนจากการค้าขายมาทำเกษตรแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...แต่ในด้านเกษตรกรรมแล้วกลับมีความรุ่งเรืองมากขึ้น เพราะที่นี่เป็นแหล่งเพาะปลูกส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา ผลไม้ที่ได้รับเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเสียงที่สุดในจังหวัดชัยนาท อีกทั้งยังเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าว ผัก ผลไม้ และไม้ดอกไม้ประดับที่ส่งจำหน่ายไปทั่วประเทศ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติจำนวน 1 ครั้ง

เขาสรรพยา

เล่ากันว่า เมื่อพระลักษมณ์รบกับกุมภกรรณและเสียทีถูกหอกโมกขศักดิ์ พิเภกได้ทูลให้พระรามทรงทราบถึงฤทธิ์ของหอกและยาที่จะแก้ไข จึงได้มีพระบัญชาให้หนุมานไปเอาสังกรณีตรีชวาหรือสรรพยา หนุมานได้เหาะไปที่เขาหลวง แต่ไม่รู้จักสังกรณีตรีชวาจึงร้องถามหาอยู่ตีนเขา ก็ได้ยินขานรับอยู่บนยอดเขา เมื่อขึ้นไปยอดเขาร้องถามหาอีกก็ได้ยินขานรับอยู่ตีนเขา ในที่สุดหนุมานโกรธพอได้ยินขานรับบนยอดเขาก็หักเอากลางเขาแบกเหาะไป เมื่อเหาะไปได้สักพักก็บิส่วนหนึ่งทิ้งไปกลายเป็นเขาขยายในเขตอำเภอเมืองชัยนาทปัจจุบัน ขณะที่เหาะต่อมารู้สึกกระหายน้ำยิ่งนักแลเห็นบึงใหญ่อยู่กลางทางจึงแวะเอาเขาวางลงริมบึง (ภายหลังเรียกบึงนี้ว่า "บึงสรรพยา") วักน้ำด้านตะวันตกเฉียงใต้ขึ้นดื่ม ทำให้บริเวณนี้ลึกกว่าที่อื่น ๆ (ต่อมาบึงสรรพยาตื้นเขิน บึงเล็กลง ปัจจุบันเหลือแต่ "บึงอรพิม") เนื่องจากบริเวณนี้เป็นดินเลน เขาที่หนุมานวางไว้ได้ยุบจมดินจนติดแน่น เมื่อหนุมานดื่มน้ำแล้วจึงยกเขาไม่ขึ้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท)

ตาราง 130 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาสรรพยา จังหวัดชัยนาท

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	หนุมานได้เหาะไปที่เขาหลวง แต่ไม่รู้จักสังกรณีตรีชวา	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เมื่อพระลักษมณ์รบกับกุมภกรรณและเสียทีถูกหอกโมกขศักดิ์ - เมื่อขึ้นไปยอดเขาร้องถามหาอีกก็ได้ยินขานรับอยู่ตีนเขาในที่สุดหนุมานโกรธ	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ขณะที่เหาะต่อมารู้สึกกระหายน้ำยิ่งนัก - เนื่องจากบริเวณนี้เป็นดินเลน เขาที่หนุมานวางไว้ได้ยุบจมดินจนติดแน่น เมื่อหนุมานดื่มน้ำแล้วจึงยกเขาไม่ขึ้น	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	พอได้ยินขานรับบนยอดเขาก็หักเอากลางเขาแบกเหาะไป	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงได้มีพระบัญชาให้หนุมานไปเอา สังกรณีตรีชวาหรือสรรพยา - จึงร้องถามหาอยู่ตีนเขา - วักน้ำด้านตะวันตกเฉียงใต้ขึ้นดื่ม	3

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาสรรพยา จังหวัดชัยนาท สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหนุมานอาสาพระรามมาเอาสังกรณีตรีชวาที่เขาหลวงนี้ เขาไม่รู้จักว่าหน้าตามันเป็นอย่างไร ดังปรากฏในข้อความว่า

...หนุมานได้เหาะไปที่เขาหลวง แต่ไม่รู้จักสังกรณีตรีชวา

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กองทัพของพระรามรบกับกองทัพของกุมภกรรณ ทำให้พระลักษมณ์ได้รับบาดเจ็บ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระลักษมณ์รบกับกุมภกรรณและเสียทีถูกหอกโมกขศักดิ์

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หนุมานพูดโต้ตอบกับยาสังกรณีตรีชวา มันย้ายที่ไปมาทำให้หนุมานโกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อขึ้นไปยอดเขาร้องถามหาอีกก็ได้ยินขานรับอยู่ตีนเขา ในที่สุด หนุมานโกรธ

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหนุมานตามหายาจนเหนื่อยก็รู้สึกกระหายน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขณะที่เหาะต่อมารู้สึกกระหายน้ำยิ่งนัก

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หนุมานวางภูเขาลงในดินเลนจึงดึงภูเขาไม่ขึ้น เพราะดินเลนมันดูดภูเขาเอาไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เนื่องจากบริเวณนี้เป็นดินเลน เขาที่หนุมานวางไว้ได้ยุบจมดินจนติดแน่น เมื่อหนุมานดื่มน้ำแล้วจึงยกเขาไม่ขึ้น

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหนุมานหาตัวยาไม่พบได้ยินแต่เสียงจึงหักเอาส่วนของภูเขาที่มีเสียงขานรับไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...พอได้ยินขานรับบนยอดเขาก็หักเอากลางเขาแบกเหาะไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระลักษมณ์ได้รับบาดเจ็บหนุมานจึงอาสาไปเอายา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้มีพระบัญชาให้หนุมานไปเอาสังกรณีตรีชวาหรือสรรพยา

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหนุมานไม่รู้จักยาจึงร้องถามอยู่ที่ตีนเขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงร้องถามหาอยู่ตีนเขา

2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหายาอยู่จนเหนื่อยเขารู้สึกระหายน้ำจึงแวะดื่มน้ำที่บึงแห่งหนึ่ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...วักน้ำด้านตะวันตกเฉียงใต้ขึ้นดื่ม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขาสรรพยา จังหวัดชัยนาท สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง

นางสามสี

ชาวบ้านเชื่อกันว่าเมืองอู่ตะเภานี้ เดิมชื่อเมืองท้าวอู่ทอง ท้าวอู่ทองผู้ครองเมืองมีพระธิดาทรงโฉม พระองค์หนึ่งทรงนามว่า นางสามสี ท้าวอู่ทองโปรดให้ขุดสระปลูกบัวไว้ทางทิศเหนือของเมืองเพื่อเป็นสระสนานของพระธิดา ปัจจุบันสระนี้ยังมีอยู่เรียกว่า หนองบัวสระนาง เป็นสระที่ตื้นเขินมากแล้ว แต่ยังมีบัว ขึ้นอยู่ เจ้าเมืองห้วยดุก และเจ้าเมืองจันเสน ต่างเดินทางมาเฝ้า ท้าวอู่ทอง เพื่อทรงสู่ขอนางสามสีไปอภิเษก เผอิญมาถึงเมืองอู่ทองพร้อมกัน ท้าวอู่ทองจึงให้เจ้าเมืองทั้งสองสร้างถนนจากเมืองแต่ละเมืองมายัง เมืองอู่ตะเภา ผู้ใดทำถนนถึงก่อนก็ได้พระธิดาไปครอง โดยนัดวันทำถนนเริ่มทำให้พร้อมกัน เมืองห้วยดุกอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองอู่ตะเภา ส่วนเมืองจันเสนอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เจ้าเมืองจันเสนทำถนนมาใกล้จะถึงเมืองอู่ตะเภาได้ลั่นฆ้องขึ้น

เจ้าเมืองห้วยดุกเข้าใจว่าตนเป็น ฝ่ายแพ้ จึงพาพวกพ้องกลับเมืองห้วยดุก ในการทำถนนแข่งขันครั้งนี้ เจ้าเมืองจันเสนหวังว่าต้องเป็นผู้ชนะแน่นอน จึงได้นำสำเภาใส่ขันหมากมาสองลำด้วยกัน ฝ่ายท้าวอู่ทองเห็นว่า เจ้าเมืองจันเสนลั่นฆ้องขึ้นก่อนทำถนนมาถึงเมืองอู่ตะเภา จึงประกาศให้การแข่งขันเป็นโมฆะ ท้าวจันเสนเมื่อไม่ได้นางสามสี ก็เสียใจมาก ทำลายเรือสำเภาใส่ขันหมากกลายเป็นเกาะอยู่กลางแม่น้ำ เรียกว่าหัวเกาะอู่ตะเภามาจนทุกวันนี้ เดิมเป็นสองเกาะ ต่อมาดินงอกเพิ่มขึ้นกลายเป็นเกาะเดียว สำหรับขนมกง ข้าวตอก ดอกไม้ ทิ้งลงน้ำกลายเป็นหินอยู่ใต้น้ำทั้งหมด (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท)

ตาราง 131 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางสามสี จังหวัดชัยนาท

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ท้าวจันเสนเมื่อไม่ได้นางสามสี ก็เสียใจมาก	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เจ้าเมืองห้วยดุก และเจ้าเมืองจันเสน ต่างเดินทางมาเฝ้าท้าวอู่ทอง เพื่อทรงสู่ขอนางสามสีไปอภิเษกเผอิญมาถึงเมืองอู่ทองพร้อมกัน - เจ้าเมืองจันเสนทำถนนมาใกล้จะถึงเมืองอู่ตะเภา ได้ลั่นฆ้องขึ้น เจ้าเมืองห้วยดุกเข้าใจว่าตนเป็นฝ่ายแพ้	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	- ท้าวอู่ทองจึงให้เจ้าเมืองทั้งสองสร้างถนนจากเมืองแต่ละเมืองมายัง เมืองอู่ตะเภา ผู้ใดทำถนนถึงก่อนก็ได้พระธิดาไปครอง - ท้าวอู่ทองเห็นว่า เจ้าเมืองจันเสนลั่นฆ้องขึ้นก่อนทำถนนมาถึงเมืองอู่ตะเภา จึงประกาศให้การแข่งขันเป็นโมฆะ	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องนางสามสี จังหวัดชัยนาท สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวจันเสนคิดว่าฝ่ายตนเองเป็นผู้ชนะในการทำถนนครั้งนี้จึงยกขบวนขันหมากมา แต่ถูกฝ่ายเจ้าเมืองห้วยดุกคัดค้านว่าท้าวจันเสนลั่นฆ้องก่อนทั้งที่ยังสร้างถนนไม่เสร็จจึงไม่ใช่ผู้ชนะ ท้าวจันเสนจึงเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวจันเสนเมื่อไม่ได้นางสามสี ก็เสียใจมาก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองทั้งสองมาสู่ขอนางสามสีพร้อมๆ กัน ทั้งสองเมืองความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองห้วยดุก และเจ้าเมืองจันเสน ต่างเดินทางมาเฝ้าท้าวอู่ทอง เพื่อทรงสู่ขอนางสามสีไปอภิเษก เผอิญมาถึงเมืองอู่ทองพร้อมกัน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะทำถนนใกล้จะเสร็จท้าวจันเสนให้ลั่นฆ้องเจ้าเมืองห้วยดุกคิดว่าตนเองแพ้แล้วจึงพาพวกพ้องกลับเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองจันเสนทำถนนมาใกล้จะถึงเมืองอู่ตะเภาได้ลั่นฆ้องขึ้น เจ้าเมืองห้วยดุกเข้าใจว่าตนเป็น ฝ่ายแพ้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีเจ้าเมืองมาสู่ขอพระธิดาพร้อมๆ กันทั้งสองเมืองท้าวอู่ทองจึงให้เจ้าเมืองทั้งสองแข่งขันกันทำถนน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอู่ทองจึงให้เจ้าเมืองทั้งสองสร้างถนนจากเมืองแต่ละเมืองมายัง เมืองอู่ตะเภา ผู้ใดทำถนนถึงก่อนก็ได้พระธิดาไปครอง

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวจันเสนลั่นฆ้องก่อนทำถนนเสร็จท้าวอู่ทองเห็นว่าผิดข้อตกลงจึงให้การแข่งขันเป็นโมฆะ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอู่ทองเห็นว่า เจ้าเมืองจันเสนลั่นฆ้องขึ้นก่อนทำถนนมาถึงเมืองอู่ตะเภา จึงประกาศให้การ แข่งขันเป็นโมฆะ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องนางสามสี จังหวัดชัยนาท สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง จำนวน 2 ครั้ง

จังหวัดเชียงราย

พระธาตุดอยตุง

กล่าวว่า พระมหากัสสปเถระนำพระบรมอัฐิธาตุ 500 องค์ กับพระรากขวัญเบื้องซ้ายหรือกระดูกด้ามมีดเบื้องซ้ายมาถวายให้พญาอชุตตราช กษัตริย์ผู้ครองเมืองโยนกเชียงแสน ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าสิงหนวัติ พญาอชุตตราช พร้อมทั้งพระมหากัสสปเถระจึงอัญเชิญพระธาตุขึ้นบรรจุบนดอยตุง ในบริเวณที่เชื่อว่าครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับนั่งบนก้อนหินก้อนหนึ่งที่มีลักษณะ คล้ายมะนาวผ่าครึ่ง บริเวณดอยตุงดังกล่าวนี้เป็นที่อยู่ของชนเผ่ามิลักขุหรือลัวะมีหัวหน้าชื่อปู่ลาวจก เมื่อพญาอชุตตราช ได้บรรจุพระธาตุบนดอยตุงแล้วได้พระราชทานทองคำให้แก่ปู่ลาวจก เพื่อแลกเป็นค่าที่ดิน กว้างรอบพระธาตุออกไปด้านละ 3,000 วา สำหรับถวายเป็นความเขตแด่องค์พระธาตุ พร้อมทั้งถวายมิลักขุ 500 ครอบครัว ให้เป็นข้าพระธาตุดูแลรักษาพระบรมธาตุด้วย ส่วนพระมหากัสสปเถระได้อธิษฐานตุงทิพย์ยาว 7,000 วา ประดิษฐานไว้ ณ ที่แห่งนี้ ซึ่งต่อมาได้เรียกว่า ดอยตุงตามตุงทิพย์ดังกล่าว ต่อมาได้มีฤาษีสุรเทวะได้นำพระบรมอัฐิธาตุ 150 องค์ มาถวายพญามังรายกษัตริย์ในรัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์สิงหนวัติ ผู้ครองเมืองโยนกเชียงแสนและพญามังรายได้ประดิษฐานพระบรม สารีริกธาตุนั้นบนดอยตุงในบริเวณก้อนหินลักษณะรูปมะนาวผ่าครึ่งนั้นอีกครั้ง พร้อมทั้งถวายที่ดินและเหล่ามิลักขุ 500 ครอบครัว แด่พระธาตุเช่นครั้งแรกจากการประดิษฐานพระบรมอัฐิธาตุสองครั้งดังกล่าว จึงทำให้บนดอยตุงมีพระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่สององค์เคียงคู่กันมา จนทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย)

ตาราง 132 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- พระมหากัสสปเถระนำพระบรมอัฐิธาตุ 500 องค์ กับพระรากขวัญเบื้องซ้ายหรือกระดูกด้ามมีดเบื้องซ้ายมาถวายให้พญาอชุตตราช กษัตริย์ผู้ครองเมืองโยนกเชียงแสน - ได้มีฤาษีสุรเทวะได้นำพระบรมอัฐิธาตุ 150 องค์ มาถวายพญามังรายกษัตริย์ในรัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์สิงหนวัติ ผู้ครองเมืองโยนกเชียงแสน	2
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	บริเวณดอยตุงดังกล่าวนี้เป็นที่อยู่ของชนเผ่ามิลักขุหรือลัวะ	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ในบริเวณที่เชื่อว่าครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับนั่งบนก้อนหินก้อนหนึ่งที่มีลักษณะ คล้ายมะนาวผ่าครึ่ง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	- พญาอชุตตราช พร้อมทั้งพระมหากัสสปเถระจึงอัญเชิญพระธาตุขึ้นบรรจุบนดอยตุงในบริเวณที่เชื่อว่าครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับนั่งบนก้อนหินก้อนหนึ่งที่มีลักษณะ คล้ายมะนาวผ่าครึ่ง - พญามังรายได้ประดิษฐานพระบรม สารีริกธาตุนั้นบนดอยตุงในบริเวณก้อนหินลักษณะรูปมะนาวผ่าครึ่งนั้นอีกครั้ง	2

ตาราง 132 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	- พญาอชุตตราช ได้พระราชทานทองคำให้แก่ปู่ลาวจกเพื่อแลกเป็นค่าที่ดินพร้อมทั้งถวายมิลักขุ 500 ครอบครัว ให้เป็นข้าพระธาตุดูแลรักษาพระบรมธาตุ	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- พญามังรายถวายที่ดินและเหล่ามิลักขุ 500 ครอบครัว พระมหากัสสปเถระได้อธิษฐานตุงทิพย์ยาว 7,000 วา ประดิษฐานไว้ ณ ที่แห่งนี้ ซึ่งต่อมาได้เรียกว่า ดอยตุง ตามตุงทิพย์ดังกล่าว	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่น**เรื่อง พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาอชุตตราช ได้รับ**พระธาตุ**จึง**จำ**เป็นต้องหาที่บรรจุพระธาตุที่เหมาะสม ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระมหากัสสปเถระนำพระบรมอัฐิธาตุ 500 องค์ กับพระรากขวัญเบื้อง**ซ้ายหรือ**กระดูกด้ามมีดเบื้องซ้ายมาถวายให้พญาอชุตตราช กษัตริย์ผู้ครองเมืองโยนกเชีย**งแสน**

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อ พญามังราย ได้รับพระธาตุ จึงจำเป็นต้องหาที่บรรจุพระธาตุที่เหมาะสมเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้มีฤาษีสุรเทวะได้นำพระบรมอัฐิธาตุ 150 องค์ มาถวายพญามังรายกษัตริย์ในรัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์สิงหนวัติ ผู้ครองเมืองโยนกเชียงแสน

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อจะนำพระธาตุมาบรรจุที่บริเวณดอยตุงนี้เดิมมีชนพื้นเมืองอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...บริเวณดอยตุงดังกล่าวนี้เป็นที่อยู่ของชนเผ่ามิลักขุหรือลัวะ

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สถานที่แห่งนี้พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาก่อนเมื่อครั้งพุทธกาล ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในบริเวณที่เชื่อว่าครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับนั่งบนก้อนหินก้อนหนึ่งที่มีลักษณะ คล้ายมะนาวผ่าครึ่ง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อได้พระธาตุมาจำเป็นต้องอัญเชิญพระธาตุไปบรรจุไว้ในสถานที่ที่เหมาะสมตามความเชื่อของศาสนา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาอชุตตราช พร้อมทั้งพระมหากัสสปเถระจึงอัญเชิญพระธาตุขึ้นบรรจุบนดอยตุงในบริเวณที่เชื่อว่าครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับนั่งบนก้อนหินก้อนหนึ่งที่มีลักษณะ คล้ายมะนาวผ่าครึ่ง

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อได้พระธาตุมาจำเป็นต้องอัญเชิญพระธาตุไปบรรจุไว้ในสถานที่ที่เหมาะสมตามความเชื่อของศาสนาเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญามังรายได้ประดิษฐานพระบรม สารีริกธาตุนั้นบนดอยตุงในบริเวณก้อนหินลักษณะรูปมะนาวผ่าครึ่งนั้นอีกครั้ง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อจะใช้สถานที่ซึ่งมีเจ้าของเดิมอาศัยอยู่ก่อนจึงต้องมีการตอบแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาอชุตตราช ได้พระราชทานทองคำให้แก่ปู่ลาวจก เพื่อแลกเป็นค่าที่ดิน พร้อมทั้งถวายมิลักขุ 500 ครอบครัว ให้เป็นข้าพระธาตุดูแลรักษาพระบรมธาตุ

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อจะใช้สถานที่ซึ่งมีเจ้าของเดิมอาศัยอยู่ก่อนจึงต้องมีการตอบแทนเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญามังรายถวายที่ดินและเหล่ามิลักขุ 500 ครอบครัว

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบรรจุพระธาตุแล้วพระมหากัสสปเถระได้อธิษฐานตุงทิพย์ขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระมหากัสสปเถระได้อธิษฐานตุงทิพย์ยาว 7,000 วา ประดิษฐานไว้ณ ที่แห่งนี้ ซึ่งต่อมาได้เรียกว่า ดอยตุงตามตุงทิพย์ดังกล่าว

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เมืองถล่ม

ตามตำนานเก่าแก่เล่ากันว่า กษัตริย์ผู้ครองนครไชยบุรีโยนกทรงพระนามว่า ท้าวมหาวัน พระองค์ทรงเสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ. 1199 จากนั้นพระราชโอรสของพระองค์คือ องค์มหาไชยชนะได้ขึ้นครองแผ่นดินสืบแทน ต่อมาเมืองไชยบุรีโยนกนี้ ตามตำนานเล่าว่า ตั้งอยู่บนแม่น้ำสายหนึ่งชื่อว่าแม่น้ำกก คือชื่อปัจจุบันนี้ ซึ่งต้นน้ำของแม่น้ำนี้เกิดจากเขาทางด้านเหนือของเมืองกก

ประเทศพม่าในรัฐเชียงตุง ไหลไปทางทิศใต้ผ่านหัวเมืองกก และเมืองสาด เข้าเขตแดนประเทศไทย ที่ช่องแม่น้ำกก ตอนที่ไหลเข้าเขตประเทศไทยอยู่ที่ตำบลแม่อาย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ไหลไปทางตะวันออกผ่านตำบลแม่นางวาซึ่งอยู่อำเภอเดียวกัน เข้าเขตจังหวัดเชียงรายผ่านตำบลแม่ยาวรอบเวียง บ้านคู่ บ้านเวียง ทุ่งก่อ แม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง เชียงรายแล้วหักขึ้นไปทางทิศเหนือที่ตำบลแม่ข้าวต้มเข้าเขตอำเภอแม่จัน ผ่านตำบลท่าข้าวเปลือก เข้าเขตอำเภอเชียงแสนผ่านตำบลป่าสักไปออกแม่น้ำโขง ที่ตำบลนี้ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอเชียงแสนไปทางทิศใต้ 4 กิโลเมตร

ก่อนจะเกิดบ้านเมืองถล่มนั้น หลังจากองค์มหาไชยชนะขึ้นครองราชย์สมบัติสืบแทนพระราชบิดา ได้เป็นเวลา 1 ปีแล้ว ในแม่น้ำกกปรากฏว่าไม่มีปลาเลยชาวบ้านคงจับได้แต่ปลาไหลเผือกตัวหนึ่ง ตัวโตเท่าลำตาล ยาวประมาณเจ็ดวาเศษๆ จึงเกิดความอัศจรรย์และตื่นตะลึงไปตามๆ กัน ด้วยไม่เคยพบเคยเห็นปลาไหลยักษ์เช่นนี้มาก่อน จึงได้พากันลากปลาไหลเผือกตัวนั้นไปตามห้วยแห่งหนึ่ง ซึ่งบัดนี้มีชื่อว่าห้วยแม่ลาก เสร็จแล้วได้นำปลาไหลขึ้นทูลถวายพระองค์มหาไชยชนะ

เมื่อพระองค์ได้รับของถวาย อันพิลึกกึกกือนี้แล้วแทนที่พระองค์จะทรงสั่งให้ปล่อยปลาไหลเผือกตัวนั้นไปด้วยเห็นตัวใหญ่ผิดปกติธรรมดา กลับสั่งให้แล่เนื้อปลาไหลเผือกตัวนั้นแจกจ่ายแก่ชาวบ้านกินโดยทั่วถึงกัน ในเย็นวันนั้นอาหารของชาวเมืองก็คือเนื้อปลาไหลเผือกซึ่งได้รับการแบ่งสันปันส่วนโดยทั่วถึงกันทุกครัวเรือนต่างก็ปรุงอาหารตามแต่ใจชอบ บ้างผัดเผ็ด บ้างแกงคั่วส่งกลิ่นหอมฟุ้งตลบไปทั่วเมือง กลิ่นปรุงอาหารปลาไหลโชยไปตามลมจนไปเข้าจมูกของหญิงชราคนหนึ่งซึ่งปลูกกระท่อมอยู่นอกกำแพงเมือง และเป็นคนคนเดียวที่ไม่ได้รับแบ่งเนื้อปลาไหลเผือกมาปรุงอาหาร เยี่ยงชาวเมืองทั่วไป

และในเวลาพลบค่ำของวันนั้นได้มีชายหนุ่มหน้าตาหมดจดงดงามคนหนึ่ง ได้มาหาหญิงชราคนนั้นที่บ้านแล้วขอพักผ่อนหลับนอนด้วย ขณะที่พักผ่อนอยู่กับคุณยายชายหนุ่มก็ซักถามเรื่องราวต่างๆ นานา ในขณะหนึ่งกลิ่นอาหารจากชาวเมืองได้ส่งกลิ่นหอมฉุยมาเข้าจมูกของชายหนุ่มคนนั้น เขาจึงถามคุณยายว่า ชาวเมืองเขาทำอะไรกินกัน กลิ่นอาหารจึงชวนให้น้ำลายสอเสียจริง ฝ่ายหญิงชราได้ฟังดังนั้นจึงได้เล่าเรื่องราวให้ฟังว่าชาวเมืองเขาไปจับปลาไหลเผือกตัวขนาดมหึมาได้ตัวหนึ่งแล้วเจ้าเมืองได้สั่งให้แล่เนื้อแบ่งปันกันกิน ชาวเมืองจึงได้นำไปปรุงเป็นอาหารอันโอชะ ชายหนุ่มได้ฟังดังนั้นจึงรีบเดินทางไปในเมือง แต่ก่อนจะไปนั้นได้กำชับหญิงชราว่าหากในตอนกลางคืนแม้ได้ยินเสียงอะไรเกิดขึ้นดังสนั่นหวั่นไหวอย่างไรก็ตามก็จงอยู่แต่ในบ้าน อย่าได้ตกใจออกไปเสียจากนอกบ้านเป็นอันขาด แล้วชายหนุ่มก็ผละจากไป

ครั้นตกยามหนึ่งของคืนนั้น เหตุการณ์อันอกสั่นขวัญแขวนก็บังเกิดขึ้น แผ่นดินสะเทือนเลื่อนลั่นดังสนั่นหวั่นไหว ชาวเมืองไชยบุรีโยนกซึ่งกำลังนอนหลับใหลก็พากันตื่นตระหนกตกใจไม่ทราบว่าเกิดเหตุอาเพศอะไรขึ้น ต่างก็พากันวิจารณ์กันไปต่างๆ นานา เวลาต่อมาเสียงนั้นก็ดังสนั่นหวั่นไหวขึ้นอีก และยิ่งรุนแรงกว่าเก่า คล้ายกับว่าแผ่นดินจะถล่มฟ้าจะทลายก็มิปาน ครั้นก่อนรุ่งอรุณก็พลันบังเกิดการสั่นสะเทือนเลื่อนลั่นขึ้นอีกเป็นครั้งที่สาม คราวนี้แผ่นดินเกิดไหวอย่างรุนแรงถล่มทลายลงและได้กลืนชีวิตชาวเมืองล้มตายไปสิ้น กษัตริย์ราชวงศ์ก็ได้ถึงกาลพินาศลงไปด้วย ครั้นพอรุ่งเช้าบริเวณซึ่งเคยเป็นที่ตั้งนครไชยบุรีโยนกก็กลายสภาพมาเป็นหนองน้ำกว้างใหญ่ไพศาลไม่มีร่องรอยของบ้านเมืองปรากฏให้เห็นอีกเลย (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 217-222)

ตาราง 133 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองถล่ม จังหวัดเชียงราย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เมื่อพระองค์ได้รับของถวาย อันพิลึกกึกกือนี้แล้ว แทนที่พระองค์จะทรงสั่งให้ปล่อยปลาไหลเผือกตัวนั้นไปด้วยเห็นตัวใหญ่ผิดปกติธรรมดา - ในขณะหนึ่งกลิ่นอาหารจากชาวเมืองได้ส่งกลิ่นหอมฉุยมาเข้าจมูกของชายหนุ่มคนนั้น เขาจึงถามคุณยายว่า ชาวเมืองเขาทำอะไรกินกัน	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	หญิงชราคนหนึ่งซึ่งปลูกกระท่อมอยู่นอกกำแพงเมืองและเป็นคนคนเดียวที่ไม่ได้รับแบ่งเนื้อปลาไหลเผือกมาปรุงอาหาร เยี่ยงชาวเมืองทั่วไป	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แผ่นดินสะเทือนเลื่อนลั่นดังสนั่นหวั่นไหว ถล่มทลายลงและได้กลืนชีวิตชาวเมืองล้มตายไปสิ้น	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ในแม่น้ำกกปรากฏว่าไม่มีปลาเลยชาวบ้านคงจับได้แต่ปลาไหลเผือกตัวหนึ่ง	1

ตาราง 133 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ครั้นพอรุ่งเช้าบริเวณซึ่งเคยเป็นที่ตั้งนครไชยบุรีโยนกก็กลายสภาพมาเป็นหนองน้ำกว้างใหญ่ไพศาลไม่มีร่องรอยของบ้านเมืองปรากฏให้เห็นอีกเลย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ได้นำปลาไหลขึ้นทูลถวายพระองค์มหาไชยชนะ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	กลับสั่งให้แล่เนื้อปลาไหลเผือกตัวนั้นแจกจ่ายแก่ชาวบ้านกินโดยทั่วถึงกัน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองถล่ม จังหวัดเชียงราย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อองค์มหาไชยชนะได้รับปลาไหลเผือก ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรกับปลาไหลตัวนั้นดี ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระองค์ได้รับของถวาย อันพิลึกกึกกือนี้แล้วแทนที่พระองค์จะทรงสั่งให้ปล่อยปลาไหลเผือกตัวนั้นไปด้วยเห็นตัวใหญ่ผิดปกติธรรมดา

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มแปลกหน้าเมื่อได้กลิ่นปลาไหลเผือกก็เกิดความสงสัย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในขณะหนึ่งกลิ่นอาหารจากชาวเมืองได้ส่งกลิ่นหอมฉุยมาเข้าจมูกของชายหนุ่มคนนั้น เขาจึงถามคุณยายว่า ชาวเมืองเขาทำอะไรกินกัน

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงชราซึ่งปลูกกระท่อมอยู่นอกกำแพงเมืองเป็นผู้เดียวที่ไม่ได้รับอาหารนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หญิงชราคนหนึ่งซึ่งปลูกกระท่อมอยู่นอกกำแพงเมือง และเป็นคนคนเดียวที่ไม่ได้รับแบ่งเนื้อปลาไหลเผือกมาปรุงอาหาร เยี่ยงชาวเมืองทั่วไป

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวเมืองกินปลาไหลเผือกแล้วตกกลางคืนเกิดแผ่นดินถล่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แผ่นดินสะเทือนเลื่อนลั่นดังสนั่นหวั่นไหว ถล่มทลายลงและได้กลืนชีวิตชาวเมืองล้มตายไปสิ้น

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านออกไปจับปลาแต่ปรากฏว่าจับได้แต่ปลาไหลเผือกตัวเดิมนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในแม่น้ำกกปรากฏว่าไม่มีปลาเลยชาวบ้านคงจับได้แต่ปลาไหลเผือกตัวหนึ่ง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวเมืองกินปลาไหลเผือกจึงถูกลงโทษโดยการให้เมืองทั้งเมืองถล่มกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นพอรุ่งเช้าบริเวณซึ่งเคยเป็นที่ตั้งนครไชยบุรีโยนกก็กลายสภาพมาเป็นหนองน้ำกว้างใหญ่ไพศาลไม่มีร่องรอยของบ้านเมืองปรากฏให้เห็นอีกเลย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวเมืองเจอของประหลาดตามวัฒนธรรมแล้วต้องนำมาถวายแด่พระเจ้าแผ่นดิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้นำปลาไหลขึ้นทูลถวายองค์มหาไชยชนะ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อองค์มหาไชยชนะได้รับปลาไหลเผือก ก็ให้รางวัลแก่ทุกคน โดยให้นำปลาไหลเผือกตัวนั้นไปแบ่งกันกิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...กลับสั่งให้แล่เนื้อปลาไหลเผือกตัวนั้นแจกจ่ายแก่ชาวบ้านกินโดยทั่วถึงกัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองถล่ม จังหวัดเชียงราย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

ดอยนางนอน

ดอยนางนอนหรือเทือกเขาผ้าห่มปก เป็นเทือกเขาที่ซับซ้อนรูปร่างคล้ายภาพหญิงสาวนอนทอดกายอยู่ เทือกเขานี้อยู่ระหว่างอำเภอแม่จัน กับอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนด้านหลังเป็นอาณาเขตประเทศเมียนมา ดอยนางนอนมียอดเขาที่มีชื่อเสียงคือ "ดอยตุง"

มีนิทานพื้นบ้านเล่าขานถึงความเป็นมาของดอยนางนอนว่า ครั้งหนึ่งมีครอบครัวสองสามีภรรยาชาวบ้านป่าครอบครัวเล็กๆ ครอบครัวหนึ่งตั้งบ้านอยู่ชายป่า ไม่ห่างจากหมู่บ้าน ครอบครัวนี้มีความเป็นอยู่ค่อนข้างขัดสน สามีต้องออกไปหาของป่า ได้แก่ไม้เกี๊ยะ (สนสามใบ) ไม้ก๋ง (ไม้กวาดดอกหญ้า) น้ำผึ้ง เนื้อสัตว์ป่า เพื่อนำไปขายในเมืองที่ห่างไกล ส่วนภรรยาได้ช่วยทำงานบ้าน ทุกอย่างโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย สองสามีภรรยาผูกสมัครรักใคร่กันดี ภรรยาได้ให้ความเคารพเชื่อฟังสามี ส่วนสามีนั้นก็ให้เกียรติภรรยาเสมอมา การเดินทางไปค้าขายในยุคก่อนนั้น ส่วนใหญ่จะเดินทางด้วยเท้าระยะทางจากบ้านป่าถึงตัวเมืองนั้นแสนไกล ชายผู้เป็นสามีจึงขออนุญาตค้างแรมที่บ้านเพื่อนซึ่งเป็นพ่อค้าอยู่เสมอมา และเพื่อนก็อนุญาตให้พักด้วยความเต็มใจ

คราวหนึ่งเมื่อสามีจากบ้านไป นางผู้เป็นภรรยาก็ร้อนใจอยู่บ้านไม่ติด จึงไปเคาะประตูขอพูดคุยกับเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน เพื่อนบ้านรับฟังและช่วยปลอบโยนนางให้คลายทุกข์ หญิงผู้เป็นภรรยานำเรื่องราวส่วนตัวไปเล่าให้เพื่อนบ้านฟังอยู่เป็นประจำซึ่งหญิงเพื่อนบ้านได้นำความลับเหล่านี้ไปเล่าต่อ

เรื่องของนางรู้ถึงหูชายชู้คนหนึ่ง ชายคนนั้นจึงหาโอกาสพบปะกับหญิงผู้เป็นภรรยาและพูดจาเกี้ยวพาราสีจนนางหลงคารม ด้วยความเบาปัญญา นางจึงยินดีคบกับชายคนใหม่เพราะเห็นว่าเขาพูดจาไพเราะและแต่งกายด้วยของมีราคา นางผู้เป็นภรรยาลอบพบปะกับชายหนุ่มจนลืมสามีที่รอนแรมค้าขายต่างบ้านเสียสิ้น

ชายผู้เป็นสามีกลับจากการค้าขายในเย็นวันหนึ่ง เขาไม่พบภรรยาที่บ้านจึงได้ตามหาพบว่าอยู่บ้านเพื่อนจึงชวนนางกลับบ้าน ภรรยาต่อว่าที่เขาไม่มีเวลาให้ ทำให้นางรู้สึกเหงา ทั้งคู่จึงได้ถกเถียงปัญหาทางการเงิน รายรับและรายจ่ายในบ้าน หญิงผู้เป็นภรรยายอมรับว่าการที่สามีออกจากบ้านเพื่อไปหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ในระยะแรกๆ ภรรยาก็ประพฤติดี ครั้นอยู่ไปนานวันนางหลงคำเยินยอของชายชู้ จึงแอบไปพบกับชายนั้นโดยไม่นึกละอายแก่ใจ บางครั้งถึงกับพาผู้ชายเข้ามาที่พักตน

วันหนึ่งชายผู้เป็นสามีค้าขายได้กำไรดีจึงกลับบ้านเร็วกว่าปกติ ด้วยความเป็นห่วงภรรยาเขากลับพบว่าภรรยาอยู่กับชายคนอื่น ด้วยความโกรธและความผิดหวังทำให้เขาบันดาลโทสะนำดาบที่พกติดตัวมาฟันร่างภรรยาขาดเป็นท่อนๆ ฝ่ายชายชู้ตกใจหลบหนีออกไปได้ ชายผู้เป็นสามีถูกจำคุกฐานฆ่าคนตายเป็นเวลา 20 ปี

ผู้ใหญ่บ้านจึงปรึกษากับลูกบ้านเกี่ยวกับการจัดการงานศพให้แก่ผู้ตายพอดีฤาษีตนหนึ่งเดินทางผ่านมา ท่านพิจารณาว่าเหตุการณ์นี้น่าจะเป็นอุทาหรณ์แก่ผู้หญิงโดยทั่วไปจึงสาปศพนั้นให้กลายเป็นหิน ซึ่งต่อมาก็คือ ดอยนางนอนนั่นเอง (สนม ครุฑเมือง, 2557, หน้า 90-95)

ตาราง 134 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ดอยนางนอน จังหวัดเชียงราย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	คราวหนึ่งเมื่อสามีจากบ้านไป นางผู้เป็นภรรยาก็ร้อนใจอยู่บ้านไม่ติด	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ครอบครัวนี้มีความเป็นอยู่ค่อนข้างขัดสน สามีต้องออกไปหาของป่า - ชายผู้เป็นสามีกลับจากการค้า เขาไม่พบภรรยาที่บ้านจึงได้ตามหาพบว่าอยู่บ้านเพื่อน จึงชวนนางกลับบ้าน ภรรยาต่อว่าที่เขาไม่มีเวลาให้ ทำให้นางรู้สึกเหงา	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- หญิงผู้เป็นภรรยานำเรื่องราวส่วนตัวไปเล่าให้เพื่อนบ้านฟังจนความลับรู้ถึงหูชายชู้นางจึงยินดีคบกับชายชู้ - วันหนึ่งเขากลับพบว่าภรรยาอยู่กับชายคนอื่น	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การเดินทางไปค้าขายในยุคก่อนนั้น ส่วนใหญ่จะเดินทางด้วยเท้าระยะทางจากบ้านป่าถึงตัวเมืองนั้นแสนไกล	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ด้วยความโกรธและความผิดหวังทำให้เขาบันดาลโทสะ นำดาบที่พกติดตัวมาฟันร่างภรรยาขาดเป็นท่อนๆ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- สามีต้องออกไปหาของป่าเพื่อนำไปขายในเมืองที่ห่างไกล - ส่วนภรรยาได้ช่วยทำงานบ้านทุกอย่างโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย	4

ตาราง 134 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น (ต่อ)	- ค้างแรมที่บ้านเพื่อนซึ่งเป็นพ่อค้าอยู่เสมอมา และเพื่อนก็อนุญาตให้พักด้วยความเต็มใจ - ขอพูดคุยกับเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน เพื่อนบ้านรับฟังและช่วยปลอบโยนนางให้คลายทุกข์	
3. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	ได้ถกเถียงปัญหาทางการเงิน รายรับและรายจ่ายในบ้าน	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ฤาษีตนหนึ่งเดินทางผ่านมา ท่านพิจารณาว่าเหตุการณ์นี้น่าจะเป็นอุทาหรณ์แก่ผู้หญิงโดยทั่วไปจึงสาปศพนั้นให้กลายเป็นหิน ซึ่งต่อมาก็คือ ดอยนางนอนนั่นเอง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ดอยนางนอน จังหวัดเชียงราย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาคนนี้เมื่อสามีไม่อยู่บ้านก็รู้สึกเหงาจึง**ไม่อยากอยู่บ้าน** ดังปรากฏในข้อความว่า

...คราวหนึ่งเมื่อสามีจากบ้านไป นางผู้เป็นภรรยาก็ร้อนใจอยู่บ้านไม่ติด

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครอบครัวนี้ยากจนสามีจึงต้องออกไปหาของป่ามาขาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครอบครัวนี้มีความเป็นอยู่ค่อนข้างขัดสน สามีต้องออกไปหาของป่า

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสามีกลับมาไม่เจอภรรยาจึงออกตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายผู้เป็นสามีกลับจากการค้า เขาไม่พบภรรยาที่บ้านจึงได้ตามหาพบว่าอยู่บ้านเพื่อนจึงชวนนางกลับบ้าน ภรรยาต่อว่าที่เขาไม่มีเวลาให้ ทำให้นางรู้สึกเหงา

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อภรรยาเอาเรื่องราวในบ้านไปเล่าให้ผู้อื่นฟังความนี้จึงรู้ไปถึงชายผู้ไม่หวังดี ดังปรากฏในข้อความว่า

...หญิงผู้เป็นภรรยานำเรื่องราวส่วนตัวไปเล่าให้เพื่อนบ้านฟังจนความลับรู้ถึงหูชายชู้นางจึงยินดีคบกับชายชู้

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสามีกลับมาเจอภรรยาอยู่กับ ชายชู้จึงเกิดความเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งเขากลับพบว่าภรรยาอยู่กับชายคนอื่น

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การเดินทางในสมัยก่อนลำบากมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...การเดินทางไปค้าขายในยุคก่อนนั้น ส่วนใหญ่จะเดินทางด้วยเท้าระยะทางจากบ้านป่าถึงตัวเมืองนั้นแสนไกล

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเขาเห็นภรรยาอยู่กับชายชู้จึงโกรธมากและฆ่าภรรยา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความโกรธและความผิดหวังทำให้เขาบันดาลโทสะ นำดาบที่พกติดตัวมาฟันร่างภรรยาขาดเป็นท่อนๆ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครอบครัวยากจนสามีซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวจึงต้องออกไปหารายได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สามีต้องออกไปหาของป่าเพื่อนำไปขายในเมืองที่ห่างไกล

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสามีทำงานนอกบ้านภรรยาก็ทำงานในบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนภรรยาได้ช่วยทำงานบ้านทุกอย่างโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย

2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสามีออกไปหารายได้เป็นระยะทางไกลบางครั้งจึงต้องอาศัยพักแรมบ้านเพื่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ค้างแรมที่บ้านเพื่อนซึ่งเป็นพ่อค้าอยู่เสมอมา และเพื่อนก็อนุญาตให้พักด้วยความเต็มใจ

2.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฝ่ายภรรยาเมื่อรู้สึกเหงาจึงมาคุยกับเพื่อนบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขอพูดคุยกับเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน เพื่อนบ้านรับฟังและช่วยปลอบโยนนางให้คลายทุกข์

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อภาระในครอบครัวมีปัญหาความตึงเครียดย่อมเกิดขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ถกเถียงปัญหาทางการเงิน รายรับและรายจ่ายในบ้าน

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อฤาษีมาพบเรื่องราวจึงอยากให้เรื่องนี้เป็นตัวอย่างเตือนใจแก่คนรุ่นหลังจึงได้อาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติสาปศพให้กลายเป็นหิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฤาษีตนหนึ่งเดินทางผ่านมา ท่านพิจารณาว่าเหตุการณ์นี้น่าจะเป็นอุทาหรณ์แก่ผู้หญิงโดยทั่วไปจึงสาปศพนั้นให้กลายเป็นหิน ซึ่งต่อมาก็คือ ดอยนางนอนนั่นเอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ดอยนางนอน จังหวัดเชียงราย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดเชียงใหม่

วังบัวบาน

ณ บ้านฟ้าฮ่าม หมู่บ้านเล็กๆ ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึงครอบครัวคหบดีผู้เป็นที่นับหน้าถือตาของชาวบ้านในละแวกแถบถิ่นนั้น และลูกสาวสวยที่เพียบพร้อมไปด้วยความเป็นกุลสตรีนางหนึ่ง นามว่า บัวบาน หญิงงามผู้เป็นที่หมายปองของหนุ่มๆ ทั้งหลายในหมู่บ้านฟ้าฮ่ามและหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ก็ยังไม่มีชายใดสามารถเด็ดดอกบัวบานไปเชยชมได้

วันหนึ่ง มีปลัดอำเภอที่เพิ่งเข้ามารับตำแหน่งเดินทางมาเยี่ยมเยียนทำความรู้จักและถามไถ่สารทุกข์สุกดิบของชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ จนมาถึงหมู่บ้านฟ้าฮ่าม ปลัดหนุ่มกับสาวบัวบานพบกัน แล้วทั้งสองต่างก็ตกหลุมรักกันและกันตั้งแต่แรกพบ จนกระทั่งปลัดหนุ่มทำพิธีสู่ขอและหมั้นหมายสาวคนรักอย่างถูกต้องตามประเพณี

ความรักของปลัดหนุ่มจากเมืองบางกอกกับสาวน้อยเอื้องเหนือดำเนินไปอย่างราบรื่น หัวใจของสองหนุ่มสาวเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักและสุขสมหวัง จนวันเวลาผ่านไปอุปสรรคความรักก็ค่อยๆ คืบคลานเข้ามา เมื่อมีคนชักชวนให้ปลัดหนุ่มลองเล่นการพนันแม้จะปฏิเสธแต่ก็ไม่สามารถทนคำรบเร้าให้เล่นได้ ปลัดหนุ่มจึงลองเล่น ปรากฏว่าเล่นได้เงินมาเป็นจำนวนมาก ทำให้ปลัดหนุ่มเกิดความลุ่มหลงในการพนันและเริ่มเล่นอย่างจริงจัง

ปลัดหนุ่มมัวเมาในการพนันนานาชนิด จนผีพนันเข้าสิงในจิตใจอย่างถอนตัวไม่ขึ้น ในที่สุดก็ตกเป็นทาสของการพนัน ทุ่มเทเงินทองที่หามาได้ไปกับการพนันจนหมดสิ้น ทำให้เขากลายเป็นคนล้มละลายสิ้นเนื้อประดาตัว ยักยอกเงินหลวงมาใช้ส่วนตัวและเล่นการพนัน จนทำให้เงินหลวงขาดบัญชีไม่สามารถหาเงินไปใช้คืนหลวงได้ทัน

เมื่อหมดหนทางในการหาเงินมาใช้หนี้ ปลัดหนุ่มจึงตัดสินใจบากหน้าไปหาบัวบานสาวคนรักออดอ้อนให้คู่หมั้นสาวสงสารและเห็นอกเห็นใจในความผิดพลาดของเขาที่หลงมัวเมาในการพนัน รวมทั้งการนำเงินหลวงไปใช้ก่อนจนทำให้เงินขาดบัญชีพร้อมทั้งขอร้องให้บัวบานหาเงินจำนวนหนึ่งมาให้ด้วย เพื่อนำไปชดใช้ให้กับบัญชีเงินหลวงที่ตนได้ยักยอกไปโดยปลัดหนุ่มให้คำมั่นสัญญากับสาวคนรักว่าจะไม่กลับไปเล่นการพนันอีก และด้วยความรักความเห็นอกเห็นใจ อีกทั้งยังเชื่อมั่นว่าชายคนรักจะรักษาคำสัญญา สาวบัวบานจึงนำเงินที่มีอยู่ทั้งหมดมอบให้ปลัดหนุ่มเพื่อนำไปใช้คืนหลวง

แต่เมื่อได้เงินจากบัวบานแล้ว แทนที่ปลัดหนุ่มจะนำเงินจำนวนนี้ไปคืนหลวงเขากลับนำเงินไปเล่นการพนันจนสิ้นเนื้อประดาตัวอีกครั้ง ทำให้ปลัดหนุ่มจำต้องซมซานด้านหน้ากลับมาสารภาพผิดทุกอย่างต่อหน้าสาวคนรัก เพื่อหวังให้เธอยกโทษให้กับเขาอีกสักครั้ง แต่เพราะความผิดหวังในตัวของคู่หมั้นหนุ่ม สาวบัวบานจึงร้องไห้คร่ำครวญ ต่อว่าต่อขานชายคนรักที่ไม่รักษาสัญญาและทำให้ทั้งสองคนไม่สามารถตกลงกันได้ ปลัดหนุ่มจึงนัดหมายให้บัวบานไปพบตนที่น้ำตกห้วยแก้วในวันรุ่งขึ้นเพื่อทำความเข้าใจกันอีกครั้ง

บัวบานไปพบปลัดหนุ่มตามนัดบนหน้าผาของน้ำตกห้วยแก้ว แต่เพราะความรักความหวังดีกลายมาเป็นความเศร้าและขมขื่นใจ เมื่อทั้งคู่มาพบกันก็เริ่มทะเลาะกันอย่างรุนแรง เพราะต่างคนต่างไม่เข้าใจกันเสียแล้ว สาวน้อยบัวบานผู้มั่นคงในความรัก ทุ่มเททั้งชีวิตและจิตใจให้กับปลัดหนุ่มแต่ต้องมาประสบกับความรักที่ผิดหวังจนเกินจะรับได้

ในที่สุดเมื่อไม่สามารถทานทนต่อความผิดหวังที่มาทำร้ายจิตใจอย่างหนักหน่วง สาวบัวบาน ผู้ไม่เหลือความหวังใดๆ ในชีวิตจึงตัดสินใจเป็นครั้งสุดท้าย กระโดดลงจากหน้าผา ลอยละลิ่วร่วงลงสู่พื้นเบื้องล่าง... จบชีวิตที่สุดแสนชอกช้ำและผิดหวังในความรัก...เหลือทิ้งไว้แต่เพียง "วังบัวบาน" อนุสรณ์ความรักของสาวเหนือที่มีไว้ให้กล่าวขานถึงเท่านั้น (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 9-12)

ตาราง 135 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วังบัวบาน จังหวัดเชียงใหม่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ปลัดหนุ่มมัวเมาในการพนันนานาชนิด จนผีพนันเข้าสิงในจิตใจอย่างถอนตัวไม่ขึ้นกลายเป็นคนล้มละลายสิ้นเนื้อประดาตัว - แต่เมื่อได้เงินจากบัวบานแล้ว แทนที่ปลัดหนุ่มจะนำเงินจำนวนนี้ไปคืนหลวงเขากลับนำเงินไปเล่นการพนันจนสิ้นเนื้อประดาตัวอีกครั้ง - แต่เพราะความผิดหวังในตัวของคู่หมั้นหนุ่ม สาวบัวบานจึงร้องไห้คร่ำครวญ ต่อว่าต่อขานชายคนรักที่ไม่รักษาสัญญา	3
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ยักยอกเงินหลวงมาใช้ส่วนตัวและเล่นการพนันจนทำให้เงินหลวงขาดบัญชีไม่สามารถหาเงินไปใช้คืนหลวงได้ทัน - แต่เพราะความรัก ความหวังดีกลายมาเป็นความเศร้าและขมขื่นใจ เมื่อทั้งคู่มาพบกันก็เริ่มทะเลาะกันอย่างรุนแรง เพราะต่างคนต่างไม่เข้าใจกันเสียแล้ว	2

ตาราง 135 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	สาวบัวบานผู้ไม่เหลือความหวังใดๆ ในชีวิตจึงตัดสินใจเป็นครั้งสุดท้าย กระโดดลงจากหน้าผา และเสียชีวิต	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- บากหน้าไปหาบัวบานสาวคนรัก และให้คำมั่นสัญญากับสาวคนรักว่าจะไม่กลับไปเล่นการพนันอีก สาวบัวบานจึงนำเงินที่มีอยู่ทั้งหมดมอบให้ปลัดหนุ่มเพื่อนำไปใช้คืนหลวง - ทำให้ปลัดหนุ่มจำต้องซมซานด้านหน้ากลับมาสารภาพผิดทุกอย่างต่อหน้าสาวคนรัก เพื่อหวังให้เธอยกโทษให้กับเขาอีกสักครั้ง	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	ปลัดหนุ่มจึงนัดหมายให้บัวบานไปพบตนที่น้ำตกห้วยแก้วในวันรุ่งขึ้นเพื่อทำความเข้าใจกันอีกครั้ง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง**วังบัวบาน จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปลัดหนุ่มติดการพนันมาก ดัง**ปรากฏในข้อ**ความว่า

...ปลัดหนุ่มมัวเมาในการพนันนานาชนิด จนผีพนันเข้าสิงในจิตใจอย่างถอนตัวไม่ขึ้นกลายเป็นคนล้มละลายสิ้นเนื้อประดาตัว

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปลัดหนุ่มได้เงินจากสาวคนรักแล้วแต่ก็ยังไม่กลับตัวยังคงไปเล่นการพนันเหมือนเดิม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เมื่อได้เงินจากบัวบานแล้ว แทนที่ปลัดหนุ่มจะนำเงินจำนวนนี้ไปคืนหลวง เขากลับนำเงินไปเล่นการพนันจนสิ้นเนื้อประดาตัวอีกครั้ง

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาวบัวบานผิดหวังในตัวคู่หมั้นมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เพราะความผิดหวังในตัวของคู่หมั้นหนุ่ม สาวบัวบานจึงร้องไห้คร่ำครวญต่อว่าต่อขานชายคนรักที่ไม่รักษาสัญญา

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปลัดหนุ่มทุจริตเงินหลวง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยักยอกเงินหลวงมาใช้ส่วนตัวและเล่นการพนัน จนทำให้เงินหลวงขาดบัญชี ไม่สามารถหาเงินไปใช้คืนหลวงได้ทัน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาวบัวบานทะเลาะกับปลัดหนุ่มคู่หมั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เพราะความรัก ความหวังดีกลายมาเป็นความเศร้าและขมขื่นใจ เมื่อทั้งคู่มาพบกันก็เริ่มทะเลาะกันอย่างรุนแรง เพราะต่างคนต่างไม่เข้าใจกันเสียแล้ว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สาวบัวบาน เสียใจมากจึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...สาวบัวบานผู้ไม่เหลือความหวังใดๆ ในชีวิตจึงตัดสินใจเป็นครั้งสุดท้าย กระโดดลงจากหน้าผา และเสียชีวิต

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปลัดหนุ่มเมื่อมีปัญหาจึงไปขอความช่วยเหลือจากบัวบาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...บากหน้าไปหาบัวบานสาวคนรัก และให้คำมั่นสัญญากับสาวคนรักว่าจะไม่กลับไปเล่นการพนันอีก สาวบัวบานจึงนำเงินที่มีอยู่ทั้งหมดมอบให้ปลัดหนุ่มเพื่อนำไปใช้คืนหลวง

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อปลัดหนุ่มทำผิดอีกจึงไปขอให้บัวบานยกโทษให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้ปลัดหนุ่มจำต้องซมซานด้านหน้ากลับมาสารภาพผิดทุกอย่างต่อหน้าสาวคนรัก เพื่อหวังให้เธอยกโทษให้กับเขาอีกสักครั้ง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไม่เข้าใจกันปลัดหนุ่มและสาวบัวบานจึงนัดเจรจากัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปลัดหนุ่มจึงนัดหมายให้บัวบานไปพบตนที่น้ำตกห้วยแก้วในวันรุ่งขึ้นเพื่อทำความเข้าใจกันอีกครั้ง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วังบัวบาน จังหวัดเชียงใหม่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

ถ้ำตับเต่า

เมื่อครั้งอดีต ณ ถ้ำแห่งหนึ่งที่มีค้างคาวอาศัยอยู่ถึง 500 ตัว ในวันหนึ่งมีพระอรหันต์ธุดงค์มาที่ถ้ำ ทำให้ค้างคาวทั้งหมดได้มีโอกาสฟังพระธรรมเทศนาที่พระอรหันต์แสดง จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระธรรม เมื่อตายไปค้างคาวทั้ง 500 ตัวได้ไปจุติเป็นเทพบุตรอยู่บนสรวงสวรรค์ จนกระทั่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จสู่โลกมนุษย์แล้วตรัสรู้เผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน

เทพบุตรทั้ง 500 องค์ก็ได้จุติลงมาบนโลกเพื่อบำเพ็ญบารมี ต่อมาทั้งหมดระลึกชาติได้ว่าเคยเป็นค้างคาวอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งนี้ จึงพร้อมใจกันเดินทางมายังถ้ำแห่งนี้และมุ่งมั่นตั้งใจบำเพ็ญบารมีจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์และนิพพานไปในที่สุดทั้ง 500 องค์

เมื่อพระอรหันต์ทั้ง 500 องค์นิพพานก็ทิ้งสรีระร่างกายให้กลายเป็นศพทับถมกันอยู่ในถ้ำ แล้วศพทั้งหมดก็ส่งกลิ่นเหม็นฟุ้งตลบขึ้นไปสวรรค์ ทำให้เหล่าเทพบุตร เทพธิดาทั้งหลายทนไม่ไหว จึงพากันไปร้องเรียนกับพระอินทร์ พระอินทร์จึงมีบัญชามอบหมายให้เทพบุตรองค์หนึ่งไปจัดการกับศพของพระอรหันต์ทั้ง 500 องค์ครั้นเทพบุตรเหาะลงมาถึงถ้ำ ได้พ่นไฟทิพย์เผาศพพระอรหันต์พร้อมกันทั้งหมด จนศพกลายเป็นเถ้าถ่านท่วมท้นอยู่ภายในถ้ำ นอกจากนี้ไฟยังลุกลามลงไปใต้ดินที่ความลึกถึง 1,000 วาสูงขึ้นไปบนอากาศหลายสิบโยชน์ และแผ่กว้างออกไปถึง 8,000 วา จนเทพบุตรไม่สามารถดับไฟทิพย์ได้กล่าวถึงพญานาคจากเมืองบาดาลชื่อว่าอุจุนาคา เมื่อรู้ข่าวว่ามีไฟไหม้บนโลกมนุษย์ และยังไม่มีผู้ใดสามารถดับได้ จึงขึ้นมาจากเมืองบาดาลแล้วพ่นน้ำดับไฟทิพย์ของเทพบุตรจนดับสนิท ส่วนมูลเถ้าจากการเผาศพของพระอรหันต์ก็ยังคงทับถมกันเป็นกองใหญ่จนเต็มถ้ำ

ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านจึงเรียกถ้ำแห่งนี้ว่า "ถ้ำทับเถ้า" หมายถึงขี้เถ้าที่ทับถมกันอยู่ แต่ภายหลังการออกเสียงได้เพี้ยนไปเป็น "ถ้ำตั๊บเตา" หรือ "ถ้ำตับเต่า" ส่วนน้ำที่พญานาคอุจุนาคาพ่นออกไปดับไฟนั้น ได้ไหลไปรวมกันอยู่ในหนองน้ำที่อยู่ใกล้ๆ ถ้ำซึ่งชาวบ้านต่างพากันเรียกว่า "หนองเขียว" ตราบจนถึงปัจจุบัน (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 49-51)

ตาราง 136 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำตับเต่า จังหวัดเชียงใหม่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ทำให้เหล่าเทพบุตร เทพธิดาทั้งหลายทนไม่ไหวจึงพากันไปร้องเรียนกับพระอินทร์	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เมื่อพระอรหันต์ทั้ง 500 องค์นิพพานก็ทิ้งสรีระร่างกายให้กลายเป็นศพทับถมกันอยู่ในถ้ำแล้วศพทั้งหมดก็ส่งกลิ่นเหม็นฟุ้งตลบขึ้นไปสวรรค์	1

ตาราง 136 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- เทพบุตรทั้ง 500 องค์ก็ได้จุติลงมาบนโลกเพื่อบำเพ็ญบารมี ต่อมาทั้งหมดระลึกชาติได้ว่าเคยเป็นค้างคาวอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งนี้ - เทพบุตร ได้พ่นไฟทิพย์เผาศพพระอรหันต์พร้อมกันทั้งหมด จนศพกลายเป็นเถ้าถ่านท่วมท้นอยู่ภายในถ้ำ นอกจากนี้ไฟยังลุกลามลงไปใต้ดินที่สูงขึ้นไปบนอากาศหลายสิบโยชน์ และแผ่กว้างออกไปอีกจนไม่สามารถดับไฟทิพย์ได้	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- มุ่งมั่นตั้งใจบำเพ็ญบารมีจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์และนิพพานไปในที่สุดทั้ง 500 องค์ - พระอินทร์จึงมีบัญชามอบหมายให้เทพบุตรองค์หนึ่งไปจัดการกับศพของพระอรหันต์ทั้ง 500 องค์ - กล่าวถึงพญานาคจากเมืองบาดาลชื่อว่าอุจุนาคา เมื่อรู้ข่าวว่ามีไฟไหม้บนโลกมนุษย์ และ ยังไม่มีผู้ใดสามารถดับได้ จึงขึ้นมาจากเมืองบาดาลแล้วพ่นน้ำดับไฟทิพย์ของเทพบุตรจนดับสนิท	3

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำตับเต่า จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ดังนี้**

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกลิ่นศพลอยมาถึงสวรรค์เหล่าเทพทั้งหลายก็พากันเดือดร้อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้เหล่าเทพบุตร เทพธิดาทั้งหลายทนไม่ไหวจึงพากันไปร้องเรียนกับพระอินทร์

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อศพเน่าเปื่อยโดยธรรมชาติแล้วย่อมส่งกลิ่นเหม็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระอรหันต์ทั้ง 500 องค์นิพพานก็ทิ้งสรีระร่างกายให้กลายเป็นศพทับถมกันอยู่ในถ้ำแล้วศพทั้งหมดก็ส่งกลิ่นเหม็นฟุ้งตลบขึ้นไปสวรรค์

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เทพบุตรระลึกชาติได้ว่าในอดีตเคยเป็นค้างคาวมาก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เทพบุตรทั้ง 500 องค์ก็ได้จุติลงมาบนโลกเพื่อบำเพ็ญบารมี ต่อมาทั้งหมดระลึกชาติได้ว่าเคยเป็นค้างคาวอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งนี้

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เทพบุตรสามารถพ่นไฟพิษได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เทพบุตร ได้พ่นไฟทิพย์เผาศพพระอรหันต์พร้อมกันทั้งหมด จนศพกลายเป็นเถ้าถ่านท่วมท้นอยู่ภายในถ้ำ นอกจากนี้ไฟยังลุกลามลงไปใต้ดินที่สูงขึ้นไปบนอากาศหลายสิบโยชน์ และแผ่กว้างออกไปอีก จนไม่สามารถดับไฟทิพย์ได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เทพบุตรบำเพ็ญบารมีด้วยความตั้งใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มุ่งมั่นตั้งใจบำเพ็ญบารมีจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์และนิพพานไปในที่สุดทั้ง 500 องค์

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระอินทร์ให้เทพบุตรไปแก้ไขกลิ่นเหม็นจากศพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระอินทร์จึงมีบัญชามอบหมายให้เทพบุตรองค์หนึ่งไปจัดการกับศพของพระอรหันต์ทั้ง 500 องค์

2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคขึ้นมาช่วยดับไฟ ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวถึงพญานาคจากเมืองบาดาลชื่อว่าอุจุนาคา เมื่อรู้ข่าวว่ามีไฟไหม้บนโลกมนุษย์ และยังไม่มีผู้ใดสามารถดับได้ จึงขึ้นมาจากเมืองบาดาลแล้วพ่นน้ำดับไฟทิพย์ของเทพบุตรจนดับสนิท

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำตับเต่า จังหวัดเชียงใหม่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง

ถ้ำเชียงดาว

สมัยก่อนโน้นมีฤาษีตนหนึ่ง มีนามว่าพรหมฤาษี มีตบะแก่กล้ามาก การบำเพ็ญตบะอยู่ในถ้ำนี้ทำให้พรหมฤาษีมีญาณแก่กล้าสามารถเรียกเทวดาทุกชั้นร่วมประชุมได้ วันหนึ่งพระฤาษีได้จัดทำพิธีเรียกเทวดาชั้นผู้ใหญ่ทั้งหมดมาประชุมที่ถ้ำเชียงดาว แล้วให้บรรดาเทวดาเหล่านั้นเนรมิตของสำคัญไว้ในถ้ำเชียงดาวเจ็ดอย่าง เพื่อให้เป็นของคู่บารมีของพระยาธรรม ซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นผู้จุติมาเพื่อปราบยุคเข็ญในภายภาคหน้า และในตำนานที่เล่าและเขียนกล่าวถึงเจ้าคำแดงผู้รักษาถ้ำนี้ตามตำนานเจ้าหลวงคำแดงเป็นกษัตริย์ครองเมืองพะเยา มีอนุชาชื่อเจ้าหลวงคำลือฝ่ายเจ้าหลวงคำแดงผู้เป็นพี่นิยมการออกป่าล่าสัตว์ในยามว่างมาก

มีอยู่ครั้งหนึ่ง เจ้าหลวงคำแดงออกป่าล่าสัตว์เป็นเวลานานแรมเดือน ในครั้งนั้นก็ได้มอบกิจการบ้านเมืองให้หลวงคำลือทำการปกครองดูแลแทน พระองค์พร้อมด้วยบริวารผู้ติดตาม ได้ออกจากเมืองมุ่งหน้าไปยังป่าใหญ่ ทางดินแดนตะวันตกและพักแรมไปเรื่อย สุดแต่ว่าบริเวณไหนจะมีสัตว์ป่าชุกชุม การเดินทางล่าสัตว์ครั้งนั้นกินเวลานาน และขยายอาณาเขตกว้างไกลห่างจากเมืองออกไปมากทุกที จนลึกเข้าไปในป่าของเวียงพิงค์เรื่อยไปจนถึงเขตนครไชยปราการ ซึ่งเป็นอำเภอฝางในปัจจุบัน

วันหนึ่ง ขณะที่กลุ่มล่าสัตว์ของเจ้าหลวงคำแดงล่าสัตว์ไปทางตะวันออกของเชิงดอยอ่างสลุง เจ้าหลวงคำแดง ได้พบกวางตัวหนึ่งมีหนังเป็นสีทองไปทั้งตัวน่าพิศวงยิ่งนัก ดังนั้นเจ้าหลวงคำแดงจึงสั่งให้บ่าวไพร่ออกติดตามล่ากวางตัวนั้นมาให้จงได้ บ่าวไพร่เหล่านั้นจึงได้พากันออกติดตามล่ากวางตัวนั้นทันที กวางตัวนั้นก็หลบหนีไปเรื่อยๆ ฝ่ายออกล่าก็ไม่ยอมลดละความพยายามไล่จับกวางตั้งแต่เช้าจนบ่ายก็ไม่สามารถจะจับได้ แต่แล้วในที่สุดกวางตัวนั้นก็ตกอยู่ในวงล้อมจนได้ เจ้าหลวงคำแดงดีใจมาก สั่งเฉียบขาดให้ทุกคนคอยจับกวางให้ได้ หากกวางน้อยสามารถหนีวงล้อมออกไปทางด้านใดแล้ว คนทางด้านนั้นก็จะไม่ได้กลับไปยังเมืองพะเยา

สิ้นคำสั่งของเจ้าหลวงคำแดง ขณะที่ทุกด้านทำการล้อมจับกวางอยู่อย่างแข็งขัน เจ้ากวางน้อยตัวนั้นเกิดวิ่งพรวดพราดฝ่าวงล้อมออกมาทางที่เจ้าหลวงคำแดงยืนอยู่และหนีเล็ดลอดออกไปได้ เจ้าหลวงคำแดงจึงขับม้าไล่ติดตามโดยทันที และม้าเจ้าหลวงคำแดงตัวนั้นก็เป็นม้าฝีเท้าดี แต่กระนั้นก็ไม่สามารถไล่กวดตามเจ้ากวางน้อยได้ทัน เจ้าหลวงคำแดงควบม้าไล่ตามกวางทองจนเหนื่อยอ่อนแล้ว จึงหยุดพัก ทุกครั้งที่เจ้าหลวงคำแดงหยุดพักกวางทองตัวนั้นก็จะหยุดพักด้วย อันเป็นการประหลาดอย่างยิ่งเหมือนจะเป็นการยั่วยุให้ออกติดตามฉะนั้น

เหตุด้วยการควบม้าออกติดตามล่ากวางทองเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเพราะม้าของเจ้าหลวงคำแดงมีฝีเท้าดีวิ่งได้รวดเร็วปานพายุ เพราะเหตุนี้ จึงเป็นเหตุให้บ่าวไพร่ไม่สามารถจะติดตามเจ้าหลวงคำแดงได้ทัน จนกระทั่งตกเย็น ขณะนั้นกวางทองได้วิ่งขึ้นไปสู่เชิงดอยอ่างสลุงแล้วผลุบหายเข้าไปในถ้ำแห่งนั้น เจ้าหลวงคำแดงก็ยังไม่สิ้นความพยายามรีบลงจากหลังม้าแล้วปีนเชิงเขาออกติดตามกวางตัวนั้น ปีนป่ายจนถึงปากถ้ำตรงที่กวางน้อยผลุบหายเข้าไป แต่แทนที่จะได้พบกวางตัวนั้น กลับได้พบสตรีนางหนึ่งมีความงดงามมาก ตามตำนานเล่าว่า นางชื่ออินทร์เหลา เป็นนางฟ้าที่พระอินทร์ทรงส่งนางลงมาเป็นคู่บุญของเจ้าหลวงคำแดง ซึ่งเป็นผู้รักษาถ้ำแห่งนั้นนานถึง 600 ปี

ฝ่ายเจ้าหลวงคำแดงที่ออกติดตามกวางทองแต่กลับไปพบกับนางอินทร์เหลาผู้มีความงามเป็นเลิศก็บังเกิดความผูกสมัครรักใคร่และขออยู่ในถ้ำกับนางด้วย โดยลืมภาระทางบ้านเมืองเสียสิ้น ฝ่ายนางอินทร์เหลาก็ตกลงยินยอมและได้พาเจ้าหลวงคำแดงเดินลึกเข้าไปจนถึงเมืองพญานาคแล้วผ่านปากปล่องไปสู่แท่นที่ประทับที่สร้างไว้รอรับอยู่แล้วทั้งสองได้ครองรักกันในถ้ำเรื่อยไปจนชีวิตหาไม่ และเชื่อกันว่าวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงยังอยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้

เหตุที่เชื่อว่าวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงยังคงรักษาถ้ำอยู่นั้น เพิ่งจะปรากฏเมื่อราวร่วมร้อยปีมานี้ ในสมัยนั้นที่ถ้ำเชียงดาวมีฤาษีอยู่ตนหนึ่งชื่อว่า อูคันธะ ได้มาบำเพ็ญตบะอยู่ที่ถ้ำเชียงดาว และได้สร้างถาวรวัตถุไว้ในถ้ำเชียงดาวหลายแห่ง เช่น รูปเรือสำเภาที่ตรงทางขึ้นไปสู่ถ้ำ

พระพุทธรูปต่างๆ ในถ้ำ มีพระพุทธรูปหินอ่อนอยู่องค์หนึ่ง ซึ่งตามประวัติเล่ากันว่า ฤาษีตนนั้นได้นำมาจากประเทศพม่า และเมื่อนำมาประดิษฐานไว้ที่ถ้ำเชียงดาวก็ได้กล่าวฝากฝังไว้กับเจ้าหลวงคำแดงผู้รักษาถ้ำว่า หากผู้ใดล่วงละเมิดขโมยพระพุทธรูปองค์นั้น ก็ขอให้มีอันเป็นไปต่างๆ นานาจนถึงขั้นวิบัติ ความที่ฤาษีฝากฝังไว้กับเจ้าหลวงคำแดงก็เป็นจริง เพราะปรากฏว่าได้เคยมีคนขโมยพระพุทธรูปหินอ่อนไปเหมือนกัน และก็ได้ถึงแก่ความวิบัติล้มตายไป หากเปลี่ยนมือไปถึงผู้ใด ผู้นั้นก็มีอันเป็นไปเช่นเดียวกัน จนในที่สุดก็ไม่สามารถสู้กับแรงอาถรรพณ์ของคำฝากฝังและสาปแช่งได้ก็ได้มีคนนำเอาพระพุทธรูปดังกล่าวกลับไปคืนไว้ยังที่เดิม (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 47-55)

ตาราง 137 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	เจ้าหลวงคำแดง ได้พบกวางตัวหนึ่งมีหนังเป็นสีทองไปทั้งตัวน่าพิศวงยิ่งนัก	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เจ้าหลวงคำแดงกล่าวว่าหากกวางน้อยสามารถหนีวงล้อมออกไปทางด้านใดแล้ว คนทางด้านนั้นก็จะไม่ได้กลับไปยังเมืองพะเยาและกวางน้อยตัวนั้นเกิดวิ่งพรวดพราดฝ่าวงล้อมออกมาทางที่เจ้าหลวงคำแดงยืนอยู่	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- เจ้าหลวงคำแดงควบม้าไล่ตามกวางทองจนเหนื่อยอ่อนแล้ว จึงหยุดพัก ทุกครั้งที่เจ้าหลวงคำแดงหยุดพักกวางทองตัวนั้นก็จะหยุดพักด้วย อันเป็นการประหลาดอย่างยิ่งเหมือนจะเป็นการยั่วยุให้ออกติดตาม - ฝ่ายเจ้าหลวงคำแดงที่ออกติดตามกวางทองแต่กลับไปพบกับนางอินทร์เหลาผู้มีความงามเป็นเลิศก็บังเกิดความผูกสมัครรักใคร่ - คนขโมยพระพุทธรูปหินอ่อนไปเหมือนกัน	3

ตาราง 137 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงสั่งให้บ่าวไพร่ออกติดตามล่ากวางตัวนั้นมาให้จงได้	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	ขออยู่ในถ้ำกับนางด้วย	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ได้ถึงแก่ความวิบัติล้มตายไป หากเปลี่ยนมือไปถึงผู้ใดผู้นั้นก็มีอันเป็นไปเช่นเดียวกัน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าหลวงเห็นกวางก็อยากได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าหลวงคำแดง ได้พบกวางตัวหนึ่งมีหนังเป็นสีทองไปทั้งตัวน่าพิศวงยิ่งนัก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กวางวิ่งมาทางเจ้าหลวงคำแดงทำให้เจ้าหลวงกลับไปเมืองพะเยาไม่ได้เพราะได้มีข้อตกลงกันไว้แล้วกับทหาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าหลวงคำแดงกล่าวว่าหากกวางน้อยสามารถหนีวงล้อมออกไปทางด้านใดแล้วคนทางด้านนั้นก็จะไม่ได้กลับไปยังเมืองพะเยาและกวางน้อยตัวนั้นเกิดวิ่งพรวดพราดฝ่าวงล้อมออกมาทางที่เจ้าหลวงคำแดงยืนอยู่

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กวางต้องการให้เจ้าหลวงคำแดงวิ่งตามมันไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าหลวงคำแดงควบม้าไล่ตามกวางทองจนเหนื่อยอ่อนแล้ว จึงหยุดพัก ทุกครั้งที่เจ้าหลวงคำแดงหยุดพักกวางทองตัวนั้นก็จะหยุดพักด้วย อันเป็นการประหลาดอย่างยิ่ง เหมือนจะเป็นการยั่วยุให้ออกติดตาม

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าหลวงคำแดงพบผู้หญิงแทนที่จะเป็นกวาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายเจ้าหลวงคำแดงที่ออกติดตามกวางทองแต่กลับไปพบกับนางอินทร์เหลาผู้มีความงามเป็นเลิศก็บังเกิดความผูกสมัครรักใคร่

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีคนมาขโมยพระพุทธรูปก็เกิดวิบัติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คนขโมยพระพุทธรูปหินอ่อนไปเหมือนกัน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าหลวงเห็นกวางแล้วอยากได้จึงสั่งให้ไพร่พลช่วยกันจับ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสั่งให้บ่าวไพร่ออกติดตามล่ากวางตัวนั้นมาให้จงได้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าหลวงพบหญิงงามก็อยากอยู่กับนางตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการมีคู่ครอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขออยู่ในถ้ำกับนางด้วย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อใครมาขโมยพระพุทธรูปแล้วจะเกิดมีอันเป็นไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ถึงแก่ความวิบัติล้มตายไป หากเปลี่ยนมือไปถึงผู้ใด ผู้นั้นก็มีอันเป็นไปเช่นเดียวกัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดนครสวรรค์

ดงแม่นางเมือง

ดงแม่นางเมือง ตั้งอยู่ห่างอำเภอบรรพตพิสัยไปทางเหนือประมาณ 15 กิโลเมตร เป็นเมืองร้าง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีอาณาบริเวณกว้างขวางมีคูเมืองทั้งชั้นนอกชั้นใน และมีซากเทินดินบริเวณเมืองมีสระโบราณหลายแห่งมีหลักศิลาจารึกประวัติความเป็นมาของภาษาขอมปรากฏชื่อแต่เดิมว่าเมือง ธานยบุรี

ต่อมาจึงเกิดมีนิยายรักจากซากเมืองแห่งนี้ว่า เมืองโบราณดงแม่นางเมืองปัจจุบันนี้ซึ่งแต่ก่อนชื่อ ธานยบุรี มีเจ้าผู้ครองนครเป็นหญิง ทรงสิริโฉมงดงามเป็นที่ร่ำระบือไปทั่วแคว้นแดนไกลเป็นเหตุให้เจ้าชายต่างเมืองทั้งหลายเกิดความใฝ่ฝันมีพระทัยปฏิพัทธ์ และได้ส่งเครื่องบรรณาการมาทาบทามสู่ขอ และการส่งเครื่องบรรณาการมาสู่ขอเจ้าหญิงนั้นเกิดเหตุบังเอิญได้มาพร้อมเพรียงกันทั้ง 3 เมือง คือ เจ้าเมืองกำแพงเพชร เจ้าเมืองพิจิตร และเจ้าชายอีกเมืองหนึ่ง แม้จะเป็นเหตุบังเอิญเช่นนั้น ทางฝ่ายเมืองของเจ้าหญิงก็จำใจต้องรับเอาเครื่องบรรณาการของทั้ง 3 เมืองไว้ก่อน เพื่อที่จะให้เจ้าหญิงได้ตัดสินพระทัยทรงเลือกเอาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและคู่ควรกัน แต่นางก็ไม่อาจจะตัดสินพระทัยได้ว่าจะเลือกทางฝ่ายไหนดี โดยมิให้กระทบกระเทือนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อันจะเป็นชนวนก่อให้เกิดความบาดหมางขึ้นได้

เจ้าหญิงจึงคิดหาทางออกเพื่อให้เกิดความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย จึงเสนอว่า หากมาตรว่าเจ้าชายทั้งสามพระองค์ปฏิพัทธ์ในตัวเจ้าหญิงโดยจริงพระทัยแล้วไซร้ ให้ทั้งสามพึงปฏิบัติกิจอย่างหนึ่งพร้อมๆ กัน เพื่อที่จะได้ประจักษ์ว่าใครคือคนเก่ง และเหมาะสมที่เจ้าหญิงจะอภิเษก

สมรสด้วย นั่นคือ ทรงให้มีการแข่งขันจองถนนจากเมืองของเจ้าหญิงให้บรรจบกับเมืองของเจ้าชายแต่ละพระองค์ เพราะความปฏิพัทธ์ลุ่มหลงในตัวเจ้าหญิง เจ้าชายทั้งสามพระองค์ก็ตกลงตามข้อเสนอในทันที และเริ่มลงมือจองถนนกันเป็นการเร่งด่วน โดยเจ้าชายจากเมืองกำแพงเพชรเริ่มจองถนนที่หัวบึงเฒ่าทางด้านทิศตะวันตกของเมืองเจ้าชายเมืองพิจิตรสร้างค่ายจองถนนอยู่ที่วงม้องใกล้เขาดินบ้านหนองหญ้าปล้อง ส่วนเจ้าชายอีกพระองค์หนึ่งทรงเริ่มต้นที่ท่าเสาฟากบึงปลาทูซึ่งได้ทรงเริ่มหลังเจ้าชายเมืองพิจิตรและเมืองกำแพงเพชร ขณะจองถนนอยู่นั้นทรงเห็นว่าไม่ทันการแน่และเจ้าชายทั้งสองพระองค์ทรงได้จองถนนล้ำหน้าไปมากแล้ว พระองค์ทรงเห็นว่าพระองค์ต้องแพ้แน่ ไม่มีทางที่จะได้เจ้าหญิงมาเป็นคู่ครองเสียแน่แท้ จึงเกิดเสียพระทัย จึงเทขนมนมเนยและขันหมากต่างๆ ที่ตระเตรียมเอาไว้ทิ้งเกลื่อนอยู่บริเวณนั้นจนได้ชื่อว่า ทุ่งขนมหก แต่ก็หาได้รี้อถอนค่ายกลับไปแต่อย่างใดไม่ คงตั้งคุมเชิงอยู่ ปล่อยให้เจ้าชายอีกสองพระองค์แข่งขันต่อไป

ฝ่ายที่เหลือคือเจ้าชายเมืองพิจิตรกับเจ้าชายเมืองกำแพงเพชรเท่านั้น ที่ยังคงระดมรี้พลสร้างถนนด้วยความพยายามมุมานะเพื่อที่จะได้อภิเษกกับเจ้าหญิง และต่างฝ่ายต่างก็เกิดริษยาซึ่งกันและกัน เมื่อเห็นฝ่ายหนึ่งสร้างถนนได้ใกล้ ก็เกรงว่าตนจะพ่ายแพ้ ในที่สุดการสร้างถนนก็ต้องเลิกล้มไปเพราะการกลั่นแกล้งซึ่งกันและกัน และเลยกลายเป็นเรื่องลุกลามใหญ่โตรบพุ่งกัน ระดมรี้พลเข้าประหัตประหารกันล้มตายระเนระนาด แต่แรกก็เป็นสงครามสองทัพระหว่างเจ้าเมืองพิจิตรกับเจ้าเมืองกำแพงเพชรเท่านั้น แต่ต่อมาสงครามได้ลุกลามแผ่ขยายออกไปเป็นสามกองทัพ โดยฝ่ายเจ้าชายอีกพระองค์หนึ่งเข้ามาสมทบกันเป็นการโกลาหล ไพร่พลต่างล้มตายกันกลาดเกลื่อน

ระหว่างเจ้าชายสามกองทัพกำลังรบพุ่งกันอยู่เพื่อเปิดศึกชิงนางนั้น เจ้าหญิงทรงเกรงว่าการรบพุ่งนั้นจะลุกลามมายังเมืองของพระนาง ดังนั้นพระนางจึงได้อพยพไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินไปตั้งเมืองอยู่ที่อื่น โดยเลิกล้มความตั้งพระทัยเดิมเสีย เพราะทรงเห็นว่าเหตุการณ์มันลุกลามไปใหญ่โต เจ้าหญิงทรงพาไพร่พลเดินทางไปจนกระทั่งพบที่ทำเลดี จึงได้ทรงตั้งเมืองใหม่ที่หาดทรายงาม

ทางฝ่ายเจ้าชายเมืองพิจิตร กับเจ้าชายเมืองกำแพงเพชรและเจ้าชายอีกเมืองหนึ่งยังคงสู้รบกันอุตลุด โดยหารู้ไม่ว่าเจ้าหญิงนั้นทรงหลบหนีไปเสียไหนต่อไหนไม่รู้แล้ว ครั้นต่างรบพุ่งต่างฝ่ายต่างก็เสียไพร่พลไปเป็นจำนวนมากแล้ว จึงได้มาทราบว่าเจ้าหญิงนั้นได้หนีออกจากเมืองไปแล้ว ครั้นจะติดตามก็ไม่ทันการ และประการที่สำคัญก็คือ แม้จะสู้รบกันไปจนหมดแรงข้าวต้มกันทั้งสามฝ่ายก็หาได้เกิดประโยชน์อันใดไม่ จึงได้ทำการเจรจาตกลงสงบศึกกัน จากนั้นก็ได้ช่วยกันฝังศพแม่ทัพนายกองไว้ที่เมืองเก่าของเจ้าหญิงเสร็จแล้วต่างก็ยกทัพกลับไปยังเมืองของตน เมืองนั้นจึงกลายเป็นเมืองร้างและถูกเรียกว่า “ดงแม่นางเมือง” (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 204-209)

ตาราง 138 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	8
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ธานยบุรี มีเจ้าผู้ครองนครเป็นหญิง ทรงสิริโฉมงดงามเป็นที่ร่ำระบือไปทั่วแคว้นแดน - นางก็ไม่อาจจะตัดสินพระทัยได้ว่าจะเลือกทางฝ่ายไหนดี	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		6
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เป็นเหตุให้เจ้าชายต่างเมืองทั้งหลายเกิดความใฝ่ฝันมีพระทัยปฏิพัทธ์ - และการส่งเครื่องบรรณาการมาสู่ขอเจ้าหญิงนั้น เกิดเหตุบังเอิญได้มาพร้อมเพรียงกันทั้ง 3 เมือง - เจ้าชายอีกพระองค์หนึ่งทรงเริ่มต้นที่ท่าเสาฟากบึงปลาทู ซึ่งได้ทรงเริ่มหลังเจ้าชายเมืองพิจิตรและเมืองกำแพงเพชร...ทรงเห็นว่าไม่ทันการแน่...ต้องแพ้แน่... จึงเกิดเสียพระทัย - ฝ่ายที่เหลือคือเจ้าชายเมืองพิจิตรกับเจ้าชายเมืองกำแพงเพชรเท่านั้น ที่ยังคงระดมรี้พลสร้างถนน... และต่างฝ่ายต่างก็เกิดริษยาซึ่งกันและกัน เมื่อเห็นฝ่ายหนึ่งสร้างถนนได้ไกล ก็เกรงว่าตนจะพ่ายแพ้ ในที่สุดการสร้างถนนก็ต้องเลิกล้มไปเพราะการกลั่นแกล้งซึ่งกันและกัน - เจ้าหญิงทรงเกรงว่าการรบพุ่งนั้นจะลุกลามมายังเมืองของพระนาง - ทราบว่าเจ้าหญิงนั้นได้หนีออกจากเมืองไปแล้ว ครั้นจะติดตามก็ไม่ทันการ	6

ตาราง 138 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	**เจ้าหญิงจึงคิดหาทางออกเพื่อให้เกิดความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย จึงเสนอว่า...ให้มีการแข่งขันจองถนน** จากเมืองของเจ้าหญิงให้บรรจบกับเมืองของเจ้าชายแต่ละพระองค์	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	กลายเป็นเรื่องลุกลามใหญ่โตรบพุ่งกัน ระดมรี้พลเข้าประหัตประหารกันล้มตายระเนระนาด... ไพร่พลต่างล้มตายกันกลาดเกลื่อน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- จึงเทขนมนมเนยและขันหมากต่างๆ ที่ตระเตรียมเอาไว้ทิ้งเกลื่อนอยู่บริเวณนั้น... คงตั้งคุมเชิงอยู่ปล่อยให้เจ้าชายอีกสองพระองค์แข่งขันต่อไป - พระนางจึงได้อพยพไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินไปตั้งเมืองอยู่ที่อื่น	2
4. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	- ได้ส่งเครื่องบรรณาการมาทาบทามสู่ขอ - จึงได้ทำการเจรจาตกลงสงบศึกกัน	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพราะความงามของเจ้าเมืองทำให้เป็นที่หมายปองของเจ้าเมืองหนุ่มทั่วไปจึงส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ธานยบุรี มีเจ้าผู้ครองนครเป็นหญิง ทรงสิริโฉมงดงามเป็นที่ร่ำระบือไปทั่วแคว้นแดน

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีเจ้าเมืองหนุ่มมาสู่ขอพระนางพร้อมๆ กัน พระนางจึงตัดสินใจไม่ถูก ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางก็ไม่อาจจะตัดสินพระทัยได้ว่าจะเลือกทางฝ่ายไหนดี

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความงามของพระนางเป็นที่หมายปองของเจ้าเมืองหนุ่มๆ ทั้งหลาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นเหตุให้เจ้าชายต่างเมืองทั้งหลายเกิดความใฝ่ฝันมีพระทัยปฏิพัทธ์

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองมาสู่ขอพระนางพร้อมๆ กันทั้งสามเมืองความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...และการส่งเครื่องบรรณาการมาสู่ขอเจ้าหญิงนั้นเกิดเหตุบังเอิญได้มาพร้อมเพรียงกันทั้ง 3 เมือง

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าชายที่เริ่มก่อสร้างทางช้ากว่าเจ้าชายอีกฟากหนึ่งคิดว่าตนเองต้องแพ้แน่ๆ จึงเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าชายอีกพระองค์หนึ่งทรงเริ่มต้นที่ท่าเสาฟากบึงปลาทู ซึ่งได้ทรงเริ่มหลัง เจ้าชายเมืองพิจิตรและเมืองกำแพงเพชร...ทรงเห็นว่าไม่ทันการแน่...ต้องแพ้แน่...จึงเกิดเสียพระทัย

1.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าชายที่เหลืออีกสองเมืองเกิดการอิจฉาริษยากันขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายที่เหลือคือเจ้าชายเมืองพิจิตรกับเจ้าชายเมืองกำแพงเพชรเท่านั้น ที่ยังคงระดมรี้พลสร้างถนน...และต่างฝ่ายต่างก็เกิดริษยาซึ่งกันและกัน เมื่อเห็นฝ่ายหนึ่งสร้างถนนได้ไกล ก็เกรงว่าตนจะพ่ายแพ้ ในที่สุดการสร้างถนนก็ต้องเลิกล้มไปเพราะการกลั่นแกล้งซึ่งกันและกัน

1.2.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าหญิงกลัวว่าการรบกันของสองเจ้าชายจะส่งผลกระทบถึงเมืองของนาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าหญิงทรงเกรงว่าการรบพุ่งนั้นจะลุกลามมายังเมืองของพระนาง

1.2.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าชายทั้งสองทราบว่าเจ้าหญิงหนีไปแล้วครั้นจะตามไปก็ไม่ทันเสียแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทราบว่าเจ้าหญิงนั้นได้หนีออกจากเมืองไปแล้ว ครั้นจะติดตามก็ไม่ทันการ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีเจ้าชายมาสู่ขอพระนางถึงสามเมืองพระนางจึงต้องวางตัวเป็นกลาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าหญิงจึงคิดหาทางออกเพื่อให้เกิดความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย จึงเสนอว่า...ให้มีการแข่งขันจองถนนจากเมืองของเจ้าหญิงให้บรรจบกับเมืองของเจ้าชายแต่ละพระองค์

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าชายทั้งสองเมืองมีการกลั่นแกล้งกันจึงแก้ปัญหาโดยการใช้กำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...กลายเป็นเรื่องลุกลามใหญ่โตรบพุ่งกัน ระดมรี้พลเข้าประหัตประหารกันล้มตายระเนระนาด... ไพร่พลต่างล้มตายกันกลาดเกลื่อน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเจ้าชายที่คิดว่าตัวเองแพ้แน่แล้วจึงยอมแพ้เสียตั้งแต่ต้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเทขนมนมเนยและขันหมากต่างๆ ที่ตระเตรียมเอาไว้ทิ้งเกลื่อนอยู่บริเวณนั้น... คงตั้งคุมเชิงอยู่ ปล่อยให้เจ้าชายอีกสองพระองค์แข่งขันต่อไป

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าหญิงเมื่อเห็นทหารของทั้งสองเมืองรบกัน ก็อพยพไพร่ฟ้าไปอยู่ที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระนางจึงได้อพยพไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินไปตั้งเมืองอยู่ที่อื่น

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าชายมีความพึงพอใจในเจ้าหญิงจึงส่งเครื่องบรรณาการมาสู่ขอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ส่งเครื่องบรรณาการมาทาบทามสู่ขอ

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าชายเห็นว่าเจ้าหญิงหนีไปแล้วจึงมีการเจรจาสงบศึกกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ทำการเจรจาตกลงสงบศึกกัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 6 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 2 ครั้ง

โกรกพระ

เมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมา "บ้านโกรกพระ" มีชื่อเรียกสั้นๆ ว่า "บ้านโกรก" เพราะบริเวณนั้นเป็นโกรกที่มีความสูงชันประดุจหน้าผาแห่งขุนเขา ตั้งอยู่กึ่งกลางของท้องคุ้งวังวน โกรกดานที่เงื้อมตระหง่านต้านกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวกรากมาจากคลองสามง่ามและกระแสน้ำอันไหลเชี่ยวของแม่น้ำเจ้าพระยา

ในฤดูน้ำหลากทางน้ำไหลทั้งสองทางต่างก็ไหลอย่างเชี่ยวแรงมากระทบกับโกรกดานก็กลายเป็นคลื่นวนอันน่าสะพรึงกลัวยิ่งนัก แพน้อยใหญ่ที่พลัดหลงเข้ามาถึงแม้จะผูกมัดด้วยเกลียวหวายอันเหนียวแน่นสักปานใดก็พังพินาศไปชั่วพริบตา หรือแม้กระทั่งซุงทั้งต้น วังวนนี้ก็สามารถดูดดิ่งลงสู่ก้นบึ้งในเวลาอันรวดเร็ว ความร้ายกาจน่ากลัวของวังวนแห่งนี้เป็นที่คร้ามเกรงของชาวเรือชาวแพอย่างยิ่ง

ต่อมาสันนิษฐานว่าคงเป็นสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น หรืออาจจะเป็นกรุงสุโขทัยตอนปลาย ซึ่งเป็นสมัยที่คนไทยนิยมสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ในลักษณะปางต่างๆ ไว้สักการบูชา ตายายสองสามีภรรยาก็เช่นเดียวกัน เดิมสองสามีภรรยามีถิ่นฐานบ้านช่องอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา การทำมาหากินฝืดเคือง จึงย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินที่ทางเมืองเหนือ จนกระทั่งร่ำรวยมีเงินทองฐานะมั่นคง ทั้งสองตายายไม่มีลูกหลาน ได้แต่ทำบุญสุนทาน ยายคิดจะกลับบ้านเกิดเมืองนอน จึงปรึกษาตาว่าให้ขายทรัพย์สมบัติทั้งหมดและเช่าพระพุทธรูปองค์ใหญ่นำไปด้วย เพื่อเป็นที่สักการบูชา การที่จะนำพระพุทธรูปองค์ใหญ่มหึมาไปด้วยนั้น เป็นการยากลำบาก แต่ด้วยความศรัทธาตายายต้องเดินทางด้วยแพซุงเพื่ออาราธนาพระพุทธรูปมาบนหลังแพด้วย ล่องแพมาเรื่อยๆ จนกระทั่งเข้ามาถึงเขตบ้านโกรก แพของตายายพร้อมทั้งพระพุทธรูปองค์โตก็หันเหเข้าสู่วังวน กระแสน้ำกำลังถาโถมเข้าหากัน ชั่วพริบตาเดียวแพของสองตายายก็แยกแตกออกจากกัน พระพุทธรูปเลื่อนลงสู่ใต้ท้องวังวน ผู้คนทั้งหมดที่อยู่บนแพต้องช่วยเหลือตัวเองเพื่อเอาชีวิตรอด ไม่มีใครได้รับอันตราย แต่พระพุทธรูปจมหายไปไม่สามารถนำขึ้นมาได้ ในที่สุดสองตายายก็ต้องจำใจทิ้งพระพุทธรูปไว้เป็นสิริมงคลของวังวนโกรกดาน

ชาวบ้านโกรกผู้เฒ่าคนหนึ่งได้เล่าความฝันของตนให้เพื่อนบ้านฟังถึงพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ชาวบ้านโกรกต่างปลาบปลื้มยินดีในบุญวาสนาของพวกตน ต่างก็ช่วยกันวางแผนและแบ่งหน้าที่การทำงาน บ้างตั้งเสาปั้นจั่น บ้างตั้งวงมโหรีปี่พาทย์ บ้างจัดหาเชือกหนัง แล้วพิธีชักลากพระพุทธรูปก็เริ่มขึ้นตามฤกษ์ที่กำหนดไว้

ชาวบ้านนำเชือกหนังเกลียวอันแน่นลงไปผูกกับองค์พระเรียบร้อยแล้วก็ช่วยกันชักลาก เมื่อพระเศียร พระนลาฏและพระเนตรโผล่ขึ้นมา เสียงโห่ร้องยินดีของชาวบ้านก็ดังขึ้น พร้อมกับเสียงของมโหรีปี่พาทย์ ชาวบ้านทั้งหญิงชายหนุ่มสาวหรือ คนแก่ต่างวิ่งวุ่นเข้าฉุดลากด้วยหวังจะใช้พระพุทธรูปองค์ใหญ่มหึมานั้นขึ้นสู่ยอดเสาปั้นจั่น แต่เชือกหนังขาดผึงสะบั้นลงพระพุทธรูปก็จมดิ่งลงสู่วังวนอีกครั้ง และในคืนวันนั้นเอง ผู้เฒ่าก็ฝันอีก โดยในฝันพระพุทธรูปบอกว่าท่านไม่ชอบให้มีวงมโหรีปี่พาทย์ และเสียงโห่อึงคะนึงของชาวบ้าน ถ้าต้องการนำท่านขึ้นมาสักการะแล้ว ต้องทำพิธีให้ถูกต้อง คือให้นิมนต์พระมา 5 รูปสวดชยันโตเท่านั้นพอ

พิธีชักลากพระพุทธรูปก็เกิดขึ้นเป็นครั้งที่สอง สองวันต่อมาพระพุทธรูปก็ค่อยๆ โผล่ขึ้นมาเหมือนกับครั้งแรก ชาวบ้านต่างก็ดีใจในความสำเร็จแต่ไม่ทันไร เชือกหนังสามเกลียวก็ขาดผึงอีก ชาวบ้านหมดกำลังใจ การชักลากพระต้องล้มเหลวเป็นครั้งที่สอง ตกกลางคืนตาเฒ่าคนนั้นก็ฝันอีกครั้งนี้ฝันว่าพระพุทธรูปบอกว่าขอให้สร้างวัด สร้างโบสถ์ใหม่ โบสถ์เก่าเล็กเกินที่จะเข้าไปอยู่ได้ สร้างเสร็จเมื่อไหร่ค่อยนำท่านขึ้นมา ชาวบ้านต่างทอดอาลัยหมดหวังที่จะได้พระพุทธรูปมากราบไหว้ พระพุทธรูปยังคงอยู่ใต้วังวนมาจนถึงทุกวันนี้

และด้วยเหตุนี้เอง ชาวบ้านจึงเปลี่ยนชื่อจาก "บ้านโกรก" เป็น "บ้านโกรกพระ" เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้านทั้งหลายทั้งปวง วันหนึ่งมีชายต่างถิ่นมีอาชีพทอดแหจับปลา ได้เข้ามาลักลอบจับปลาในบริเวณวัดซึ่งเป็นเขตหวงห้ามจับสัตว์น้ำ แต่ชายคนนั้นยังแอบมาจับปลาในตอนกลางคืนเป็นที่น่าประหลาดใจอย่างยิ่ง เพราะเขาจับปลาไม่ได้เลยสักตัวเดียว จนกระทั่งมาถึงหน้าวัด เขาทอดแหลงไปอีก ครั้งนี้แหติดเขาจึงลงไปงม แต่แทนที่จะเป็นตอไม้อย่างที่คิด เขาคลำไปคลำมากลายเป็นพระพุทธรูปขนาดมหึมาจมอยู่ในทรายแค่เข่า เขายังเล่าว่านิ้วพระพุทธรูปโตเท่าน่อง รูจมูกแต่ละข้างมีปลาตัวโตสามารถเข้าไปอยู่ได้หลายตัวทีเดียว

ตรงที่วังวนนี้เอง มีข่าวลือว่าบางคืนจะมีแสงรัศมีสีขาวนวลคล้ายแสงนีออนพวยพุ่งเป็นลำตรงจากพื้นดินให้คนได้เห็น ชาวบ้านแน่ใจว่าเป็นแสงอันเกิดจากรัศมีขององค์พระพุทธรูปที่จมอยู่ในวังวนนั่นเอง ปัจจุบันโกรกดานที่ยืนหยัดต่อสู้กับกระแสน้ำมาหลายร้อยปีนั้นได้พังทลายลงจนหมดพร้อมกับการสิ้นสูญของวังน้ำวน เพราะมันไม่สามารถต้านทานดิน ทราย ที่ไหลมาจากทางเหนือพร้อมกับน้ำชั่วนาตาปีนั้นได้ เจ้าดินทรายที่เอ่อไหลมาลบรอยแห่งความร้ายแรงของวังวนให้ดับสูญไปแล้ว ยังคงเหลือแต่ชื่อไว้เป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำเท่านั้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์)

ตาราง 139 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง โกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	11
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ยายคิดจะกลับบ้านเกิดเมืองนอน	2
	- ชาวบ้านหมดกำลังใจ	

ตาราง 139 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- เดิมสองสามีภรรยามีถิ่นฐานบ้านช่องอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา การทำมาหากินฝืดเคือง - ทั้งสองตายายไม่มีลูกหลาน	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ในฤดูน้ำหลากทางน้ำไหลทั้งสองทางต่างก็ไหลอย่างเชี่ยวแรงมากระทบกับโกรกดานก็กลายเป็นคลื่นวนอันน่าสะพรึงกลัวยิ่งนัก...วังวนแห่งนี้เป็นที่คร้ามเกรงของชาวเรือชาวแพอย่างยิ่ง - การที่จะนำพระพุทธรูปองค์ใหญ่มหึมาไปด้วยนั้น เป็นการยากลำบาก...ล่องแพมาเรื่อยๆ ...ก็หันเหเข้าสู่วังวน ... พุทธรูปจมหายไปไม่สามารถนำขึ้นมาได้ - วันหนึ่งมีชายต่างถิ่นมีอาชีพทอดแหจับปลา...น่าประหลาดใจอย่างยิ่ง เพราะเขาจับปลาไม่ได้เลยสักตัวเดียว	3
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ชาวบ้านโกรกผู้เฒ่าคนหนึ่งได้เล่าความฝันของตนให้เพื่อนบ้านฟังถึงพระพุทธรูปองค์ใหญ่ - คืนวันนั้นเอง ผู้เฒ่าก็ฝันอีก โดยในฝันพระพุทธรูปบอกว่าท่านไม่ชอบให้มีวงมโหรีปี่พาทย์ และเสียงโห่ อึงคะนึง - ตกกลางคืนตาเฒ่าคนนั้นก็ฝันอีก ครั้งนี้ฝันว่า **พระพุทธรูปบอกว่าขอให้สร้างวัด สร้างโบสถ์ใหม่ โบสถ์เก่าเล็กเกินที่จะเข้าไปอยู่ได้ สร้างเสร็จเมื่อไหร่ค่อยนำท่านขึ้นมา** **- ตรงที่วังวนนี้เอง มีข่าวลือว่าบางคืนจะมีแสงรัศมีสีขาวนวลคล้ายแสงนีออนพวยพุ่งเป็นลำตรงจากพื้นดินให้คนได้เห็น ชาวบ้านแน่ใจว่าเป็นแสงอันเกิดจากรัศมีขององค์พระพุทธรูปที่จมอยู่ในวังวนนั่นเอง**	4

ตาราง 139 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงปรึกษาตาว่าให้ขายทรัพย์สมบัติทั้งหมดและเช่าพระพุทธรูปองค์ใหญ่นำไปด้วย - พิธีชักลากพระพุทธรูปก็เกิดขึ้นเป็นครั้งที่สอง - ครั้งนี้แหติดเขาจึงลงไปงม แต่แทนที่จะเป็นตอไม้อย่างที่คิด เขาคลำไปคลำมากลายเป็นพระพุทธรูปขนาดมหึมาจมอยู่ในทราย	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ชาวบ้านโกรกต่างปลาบปลื้มยินดีในบุญวาสนาของพวกตน ต่างก็ช่วยกันวางแผนและแบ่งหน้าที่การทำงาน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- จึงย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินที่ทางเมืองเหนือ จนกระทั่งร่ำรวยมีเงินทอง - ในที่สุดสองตายายก็ต้องจำใจทิ้งพระพุทธรูปไว้เป็นสิริมงคลของวังวนโกรกดาน - ชาวบ้านต่างทอดอาลัยหมดหวังที่จะได้พระพุทธรูปมากราบไหว้ พระพุทธรูปยังคงอยู่ใต้วังวนมาจนถึงทุกวันนี้	3

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง โกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยายคิดถึงบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยายคิดจะกลับบ้านเกิดเมืองนอน

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อดึงพระขึ้นมาจากน้ำไม่ได้ชาวบ้านก็หมดกำลังใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านหมดกำลังใจ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสองสามีภรรยาหากินฝืดเคืองจึงอพยพย้ายถิ่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เดิมสองสามีภรรยามีถิ่นฐานบ้านช่องอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาการทำมาหากินฝืดเคือง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สองสามีภรรยาไม่มีลูกหลานจึงเกิดความทุกข์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งสองตายายไม่มีลูกหลาน

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในฤดูน้ำหลากลำน้ำแห่งนี้จะมีน้ำวนน่ากลัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในฤดูน้ำหลากทางน้ำไหลทั้งสองทางต่างก็ไหลอย่างเชี่ยวแรงมากระทบกับโกรกดานก็กลายเป็นคลื่นวนอันน่าสะพรึงกลัวยิ่งนัก...วังวนแห่งนี้เป็นที่คร้ามเกรงของชาวเรือชาวแพอย่างยิ่ง

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือบรรทุกพระพุทธรูปถูกน้ำวนดูดลงไปใต้น้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...การที่จะนำพระพุทธรูปองค์ใหญ่มหึมาไปด้วยนั้น เป็นการยากลำบาก...ล่องแพมาเรื่อยๆ ...ก็หันเหเข้าสู่วังวน ...พุทธรูปจมหายไปไม่สามารถนำขึ้นมาได้

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวประมงมาทอดแหจับปลาแต่กลับจับปลาไม่ได้เลย ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งมีชายต่างถิ่นมีอาชีพทอดแหจับปลา...น่าประหลาดใจอย่างยิ่ง เพราะเขาจับปลาไม่ได้เลยสักตัวเดียว

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านฝัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านโกรกผู้เฒ่าคนหนึ่งได้เล่าความฝันของตนให้เพื่อนบ้านฟังถึงพระพุทธรูปองค์ใหญ่

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านฝันถึงพระพุทธรูปเพื่อมาบอกความต้องการของท่าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...คืนวันนั้นเอง ผู้เฒ่าก็ฝันอีก โดยในฝันพระพุทธรูปบอกว่าท่านไม่ชอบให้มีวงมโหรีปี่พาทย์ และเสียงโห่ฮึงคะนึง

1.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านรายนั้นได้ฝันอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตกกลางคืนตาเฒ่าคนนั้นก็ฝันอีก ครั้งนี้ฝันว่าพระพุทธรูปบอกว่าขอให้สร้างวัดสร้างโบสถ์ใหม่ โบสถ์เก่าเล็กเกินที่จะเข้าไปอยู่ได้ สร้างเสร็จเมื่อไหร่ค่อยนำท่านขึ้นมา

1.4.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเห็นแสงรัศมีของพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตรงที่วังวนนี้เอง มีข่าวลือว่าบางคืนจะมีแสงรัศมีสีขาวนวลคล้ายแสงนีออนพวยพุ่งเป็นลำตรงจากพื้นดินให้คนได้เห็น ชาวบ้านแน่ใจว่าเป็นแสงอันเกิดจากรัศมีขององค์พระพุทธรูปที่จมอยู่ในวังวนนั่นเอง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไม่มีลูกหลานสองตายายจึงคิดเดินทางกลับถิ่นเดิม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงปรึกษาตาว่าให้ขายทรัพย์สมบัติทั้งหมดและเช่าพระพุทธรูปองค์ใหญ่นำไปด้วย

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านช่วยกันนำพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำวน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พิธีชักลากพระพุทธรูปก็เกิดขึ้นเป็นครั้งที่สอง

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแหติดชาวประมงคนนั้นจึงลงไปงม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้งนี้แหติดเขาจึงลงไปงม แต่แทนที่จะเป็นตอไม้อย่างที่คิด เขาคลำไปคลำมากลายเป็นพระพุทธรูปขนาดมหึมาจมอยู่ในทราย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านร่วมระดมความคิดเพื่อนำพระพุทธรูปขึ้นมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านโกรกต่างปลาบปลื้มยินดีในบุญวาสนาของพวกตน ต่างก็ช่วยกันวางแผนและแบ่งหน้าที่การทำงาน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อการหากินฝืดเคืองสองสามีภรรยาจึงย้ายถิ่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินที่ทางเมืองเหนือ จนกระทั่งร่ำรวยมีเงินทอง

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนำพระพุทธรูปขึ้นมาไม่ได้สองตายายจึงปล่อยทิ้งไว้ที่นั่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดสองตายายก็ต้องจำใจทิ้งพระพุทธรูปไว้เป็นสิริมงคลของวังวนโกรกดาน

2.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเมื่อนำพระพุทธรูปขึ้นมาไม่ได้ก็ปล่อยทิ้งไว้ที่ตรงนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านต่างทอดอาลัยหมดหวังที่จะได้พระพุทธรูปมากราบไหว้ พระพุทธรูปยังคงอยู่ใต้วังวนมาจนถึงทุกวันนี้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 4 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 3 ครั้ง

บึงบอระเพ็ด

บึงบอระเพ็ดตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทยและอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์มีพื้นที่ของ 3 อำเภอรวมกันเข้าในตัวของบึงบอระเพ็ด คืออำเภอเมือง อำเภอชุมแสง อำเภอท่าตะโก ก่อนที่จะเป็นบึงบอระเพ็ดเป็นที่ราบลุ่มเป็นป่า ในใจกลางของป่ามีลำคลองแล่นมาบรรจบลำแม่น้ำน่านทางตะวันออกก็แล่นไปจนถึงตัวอำเภอท่าตะโกเป็นลำคลองเก่าแก่

แรกที่จะเกิดเป็นบึงบอระเพ็ดนั้น มีต้นไม้นานาชาติขึ้นมากมายหลายพันธุ์ เช่น ต้นกระทุ่ม ต้นตะแบก ต้นตะบาก ต้นเต็ง ต้นรัง ฯลฯ และอีกมากมายที่เป็นไม้เถาวัลย์ เช่น เชือกเถา คัดเค้า เถาวัลย์ เปรียง และที่มากที่สุดเห็นจะเป็นเถาบอระเพ็ดขึ้นเต็มไปหมด นอกจากจะมีพืชต่างๆ แล้วยังมี เสือ ช้าง หมูป่า ค่าง บ่าง ชะนี และสัตว์อื่นๆ อีกมาก พื้นที่เหมาะแก่การทำนาเพาะปลูกมาก ชาวบ้านจังหวัดต่างๆ รู้ข่าวว่าเป็นที่รกร้างว่างเปล่ามีในจังหวัดนครสวรรค์ก็อพยพครอบครัวเข้ามาจับจองเป็นพื้นที่เพาะปลูก บุกรุกถางป่าเป็นพื้นที่ทำกินเป็นเนื้อที่ในตัวบึงบอระเพ็ดประมาณหลายแสนไร่

เมื่อมีผู้ทำมาหากินกันมากขึ้นชาวบ้านได้รวมตัวกันสร้างวัดหนึ่งขึ้นหนึ่งวัด มีพระเดินธุดงค์มาองค์เดียว ชาวบ้านได้นิมนต์ท่านจำพรรษาที่วัด ท่านก็รับนิมนต์ พระองค์นี้ชื่อหลวงตาสาดท่านมีวิชาอาคมขลังมาก ชาวบ้านเกรงกลัวท่านนัก นอกจากท่านจะเก่งทางไสยศาสตร์แล้วท่านยังเก่งในการเป็นหมอโบราณอีกด้วย ท่านรักษาโรคด้วยเครื่องสมุนไพรต่างๆ เมื่อชาวบ้านเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย

วันหนึ่งเป็นวันพระเข้าปุริมพรรษา พวกชาวบ้านได้มาทำบุญกันมาก หลวงตาสาดท่านก็ได้ปรารภขึ้นว่า วัดที่ท่านอยู่นี้ยังมิได้ตั้งชื่อเลย ท่านขอให้ชาวบ้านช่วยกันตั้งชื่อ ชาวบ้านก็ตั้งชื่อกันต่างๆ นานา แต่ก็ไม่มีใครตั้งได้เหมาะสม ต่างถกเถียงกันมากแทบจะลงไม้ลงมือกันเลย หลวงตาสาดท่านก็ว่าเอาอย่างนี้เถอะเรามาดูเนื้อที่สวนประกอบแล้วเราก็เห็น พวกเราส่วนใหญ่เจ็บไข้ได้ป่วยก็รักษาพวกเราด้วยสมุนไพร สมุนไพรที่อาตมารักษานั้นก็ใช้ของป่านี้ทั้งนั้น เช่น หญ้าแพรก ใบมะกา ฝักคูน เถาหญ้านาง ขมิ้น อ้อย บอระเพ็ด และอื่นๆ อีกมาก ท่านเห็นว่าอะไรมากกว่าเขาทุกคนก็ลงเอยกันที่บอระเพ็ด ก็เลยตั้งชื่อวัดว่า "วัดบอระเพ็ด" และชาวบ้านก็เรียกชื่อวัดบอระเพ็ดตามที่หลวงตาตั้งเมื่อครั้งนั้น ชื่อของบึงบอระเพ็ดจึงเรียกตามวัดว่า "บึงบอระเพ็ด" จนถึงบัดนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์)

ตาราง 140 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- วันหนึ่งเป็นวันพระเข้าปุริมพรรษา พวกชาวบ้านได้มาทำบุญกันมาก หลวงตาสาดท่านก็ได้ปรารภขึ้นว่า วัดที่ท่านอยู่นี้ยังมิได้ตั้งชื่อเลย - ชาวบ้านก็ตั้งชื่อกันต่างๆ นานา แต่ก็ไม่มีใครตั้งได้เหมาะสม ต่างถกเถียงกันมากแทบจะลงไม้ลงมือกันเลย	2
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ชาวบ้านได้นิมนต์ท่านจำพรรษาที่วัด ท่านก็รับนิมนต์ พระองค์นี้ชื่อหลวงตาสาดท่านมีวิชาอาคมขลังมาก ชาวบ้านเกรงกลัวท่านนัก นอกจากท่านจะเก่งทางไสยศาสตร์แล้วท่านยังเก่งในการเป็นหมอโบราณอีกด้วย	1

ตาราง 140 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ท่านขอให้ชาวบ้านช่วยกันตั้งชื่อ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	หลวงตาสาดท่านก็ว่าเอาอย่างนี้เถอะเรามาดูเนื้อที่ส่วนประกอบ...ท่านเห็นว่าอะไรมากกว่าเขาทุกคนก็ลงเอยกันที่บอระเพ็ด ก็เลยตั้งชื่อวัดว่า "วัดบอระเพ็ด"	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ อยากตั้งชื่อให้วัด ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งเป็นวันพระเข้าปุริมพรรษา พวกชาวบ้านได้มาทำบุญกันมาก หลวงตาสาดท่านก็ได้ปรารภขึ้นว่า วัดที่ท่านอยู่นี้ยังมิได้ตั้งชื่อเลย

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านต่างถกเถียงกันว่าจะตั้งชื่อวัดว่าอย่างไรดี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านก็ตั้งชื่อกันต่างๆ นานา แต่ก็ไม่มีใครตั้งได้เหมาะสม ต่างถกเถียงกันมากแทบจะลงไม้ลงมือกันเลย

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือหลวงตาสาดเป็นผู้มีวิชาอาคมชาวบ้านจึงกลัวท่านดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านได้นิมนต์ท่านจำพรรษาที่วัด ท่านก็รับนิมนต์ พระองค์นี้ชื่อหลวงตาสาด ท่านมีวิชาอาคมขลังมาก ชาวบ้านเกรงกลัวท่านนัก นอกจากท่านจะเก่งทางไสยศาสตร์แล้วท่านยังเก่งในการเป็นหมอโบราณอีกด้วย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่ออยากตั้งชื่อให้วัดก็ช่วยกันตั้งชื่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท่านขอให้ชาวบ้านช่วยกันตั้งชื่อ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อตกลงกันไม่ได้ก็ใช้สติปัญญาในการคิดตั้งชื่อวัด ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลวงตาสาดท่านก็ว่าเอาอย่างนี้เถอะเรามาดูเนื้อที่ส่วนประกอบ...ท่านเห็นว่าอะไรมากกว่าเขาทุกคนก็ลงเอยกันที่บอระเพ็ด ก็เลยตั้งชื่อวัดว่า วัดบอระเพ็ด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดน่าน

เมืองวรนคร

เมืองวรนคร เป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งอยู่ทางภาคเหนือปัจจุบันเมืองวรนครก็คืออำเภอปัว ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดน่าน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด ถือเป็นถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของจังหวัดน่าน โดยมีเรื่องราวปรากฏในพงศาวดารของจังหวัดน่านว่า

กล่าวถึงเมืองย่าง มีพญาภูคา หรือพญาเถรแตง เป็นเจ้าเมืองย่าง พระองค์ทรงมีพระราชบุตรบุญธรรมอยู่ 2 องค์ คือ ขุนนุ่น องค์พี่ และขุนฟอง องค์น้อง ครั้นเมื่อพระราชบุตรทั้งสองเจริญวัยขึ้น พระยาเถรแตงได้สร้างเมืองใหม่ขึ้นมาสองเมืองเพื่อให้พระราชบุตรทั้งสองได้อยู่กันคนละเมือง โดยสร้างเมืองทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงชื่อเมืองจันทบุรี (เมืองหลวงพระบาง) ให้ขุนนุ่นผู้พี่ และสร้างเมืองทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขงชื่อเมือง วรนคร ให้ขุนฟองผู้น้อง ซึ่งขุนฟองก็ได้ปกครองเมืองวรนครด้วยความสงบสุขเรื่อยมาตราบจนสิ้นรัชกาล

ครั้นสิ้นรัชกาลของขุนฟอง เจ้าเมืองวรนครองค์ต่อมาก็คือพระชายาของพระเจ้าเก้าเถื่อนเจ้าเมืองย่าง แต่เจ้าเมืองหญิงก็ปกครองเมืองวรนครได้ไม่นานนัก พญางำเมือง เจ้าเมืองพะเยา (ตรงกับสมัยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชครองกรุงสุโขทัย และพญาเม็งรายครองเมืองเชียงราย) ก็ยกกองทัพมายึดเมืองวรนครเป็นเมืองขึ้นได้อย่างง่ายดาย

ในขณะที่พญางำเมืองกำลังยกกองทัพเข้ามาในเมืองวรนครนั้น เจ้าเมืองหญิงก็ได้หลบหนีออกไปจากเมืองก่อนแล้ว เพื่อไปพบกับพระเจ้าเก้าเถื่อนที่เมืองย่าง แต่ขณะนั้นพระนางกำลังตั้งครรภ์และใกล้คลอด ดังนั้น ระหว่างการเดินทางพระนางจึงคลอดบุตรออกมาเป็นชาย ซึ่งในกาลต่อมา เมื่อพระกุมารมีอายุได้ 16 พรรษา ก็ได้เข้าถวายตัวรับราชการอยู่กับพญางำเมือง พระกุมารรับใช้ใกล้ชิดจนเป็นที่โปรดปรานของพญางำเมืองมาก พระองค์จึงตั้งชื่อให้กับพระกุมารว่าขุนใส่ยศ แล้วให้ไปครองเมืองปราด (อยู่ในเขตอำเภอทุ่งช้าง) ส่วนเมือง วรนครนั้น พญางำเมืองให้พระนางอั้วสิม ซึ่งเป็นพระชายาองค์หนึ่ง กับเจ้า อามป้อม พระราชบุตรไปเป็นเจ้าผู้ครองเมือง

แต่ภายหลังพญางำเมืองทรงเกิดความระแวงแคลงใจว่าพระนางอั้วสิมเป็นชู้กับขุนใส่ยศ ทำให้พระนางอั้วสิมเกิดความแค้นใจ ร่วมมือกับขุนใส่ยศประกาศแข็งเมืองกับพระยางำเมืองทันที โดยให้ขุนใส่ยศย้ายจากเมืองปราดมาครองเมืองวรนครแทนและมีพระนางอั้วสิมเป็นพระชายา

ครั้นพญางำเมืองทรงทราบเรื่องก็ยกกองทัพมาตีเมืองวรนคร พระนางอั้วสิมจึงทรงแต่งตั้งเจ้าอามป้อมพระราชบุตรของพญางำเมืองเป็นทัพหน้ายกกองทัพออกไปสู้รบกับผู้เป็นพ่อ เมื่อกองทัพทั้งสองฝ่ายเข้าประจันหน้ากัน พญางำเมืองเกิดความสลดหดหู่ในจิตใจที่พ่อกับลูกต้องมาเป็นศัตรูกันและมาทำสงครามต่อสู้กันเอง พระองค์จึงยกกองทัพกลับเมืองพะเยา โดยไม่มีการสู้รบเกิดขึ้นแต่อย่างใด

ขุนใส่ยศจึงได้อภิเษกเป็นเจ้าเมืองวรนคร มีนามว่า พญาผานอง ต่อมาพระเจ้าเก้าเถื่อนสิ้นพระชนม์ พญาผานองจึงได้รวบรวมเมืองย่างเข้ามาเป็นเมืองเดียวกับเมืองวรนคร และเมื่อพญาผานองสิ้นพระชนม์ ได้มีกษัตริย์จากราชวงศ์ภูคาเป็นผู้ปกครองเมืองสืบต่อมา จนถึงสมัยของพญา

การเมืองเป็นเจ้าผู้ครองเมืองวรนครเจ้าเมืองสุโขทัยได้เชิญพญาการเมืองไปช่วยสร้างวัดหลวงอภัยในกรุงสุโขทัย แล้วมอบพระบรมธาตุให้กับพญาการเมืองเป็นการตอบแทน

จากความเลื่อมใสศรัทธาในพระบรมธาตุ พญาการเมืองได้เลือกสถานที่ที่ก่อสร้างพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ ณ ดอยภูเพียงแช่แห้ง ครั้นสร้างพระเจดีย์แล้วเสร็จ พญาการเมืองก็ได้นำไพร่พลอัญเชิญพระบรมธาตุมาบรรจุไว้ ซึ่งพระองค์ทรงปรารถนาที่จะมานมัสการอยู่เนืองนิตย์ แต่ระยะทางการเสด็จจากเมืองวรนครมายังพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุนั้นไกลมากยิ่งนัก

ด้วยเหตุนี้ พญาการเมืองจึงได้อพยพผู้คนจากเมืองวรนครมาตั้งบ้านเมืองใหม่อยู่ที่บริเวณพระบรมธาตุแช่แห้ง ส่วนเมืองวรนครก็มีสภาพเป็นเมืองเก่า และขึ้นอยู่กับเมืองน่านในเวลาต่อมา จากนั้นจึงเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองปัว หรืออำเภอปัว จังหวัดน่านในปัจจุบัน (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 61-67)

ตาราง 141 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองวรนคร จังหวัดน่าน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- แต่ขณะนั้นพระนางกำลังตั้งครรภ์และใกล้คลอด ดังนั้นระหว่างการเดินทางพระนางจึงคลอดบุตรออกมาเป็นชาย - พญางำเมืองเกิดความสลดหดหู่ในจิตใจที่พ่อกับลูกต้องมาเป็นศัตรูกัน	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	แต่ภายหลังพญางำเมืองทรงเกิดความระแวงแคลงใจว่าพระนางอั้วสิมเป็นชู้กับขุนใส่ยศ ทำให้พระนางอั้วสิมเกิดความแค้นใจ	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	พญางำเมือง เจ้าเมืองพะเยา ก็ยกกองทัพมายึดเมืองวรนครเป็นเมืองขึ้นได้อย่างง่ายดาย	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	พญาการเมืองก็ทรงปรารถนาที่จะมานมัสการพระธาตุอยู่เนืองนิตย์ แต่ระยะทางการเสด็จจากเมืองวรนครมายังพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุนั้นไกลมากยิ่งนัก	1

ตาราง 141 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	พญาการเมืองจึงได้อพยพผู้คนจากเมืองวรนครมาตั้งบ้านเมืองใหม่อยู่ที่บริเวณพระบรมธาตุแช่แห้ง ส่วนเมืองวรนครก็มีสภาพเป็นเมืองเก่า	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	พระนางอั้วสิมเกิดความแค้นใจ ร่วมมือกับขุนใส่ยศประกาศแข็งเมืองและมีพระนางอั้วสิมเป็นพระชายา พญางำเมืองทรงทราบเรื่องก็ยกกองทัพมาตีเมืองวรนคร พระนางอั้วสิมจึงทรงแต่งตั้งเจ้าอามป้อมพระราชบุตรของพญางำเมืองเป็นทัพหน้ายกกองทัพออกไปสู้รบกับผู้เป็นพ่อ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- เจ้าเมืองหญิงก็ได้หลบหนีออกไปจากเมืองก่อนแล้ว - พระองค์จึงยกกองทัพกลับเมืองพะเยา โดยไม่มีการสู้รบเกิดขึ้นแต่อย่างใด	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองวรนคร จังหวัดน่าน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะที่เจ้าหญิงหนีการรุกรานของพญางำเมืองนั้นนางได้ตั้งครรภ์อยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ขณะนั้นพระนางกำลังตั้งครรภ์และใกล้คลอด ดังนั้น ระหว่างการเดินทางพระนางจึงคลอดบุตรออกมาเป็นชาย

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอั้วสิม ส่งบุตรชายให้ออกมารบกับพ่อทำให้พญางำเมืองสลดใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญางำเมืองเกิดความสลดหดหู่ในจิตใจที่พ่อกับลูกต้องมาเป็นศัตรูกัน

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอั้วสิมแค้นใจที่สามีระแวงตน ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ภายหลังพญางำเมืองทรงเกิดความระแวงแคลงใจว่าพระนางอั้วสิมเป็นชู้กับขุนใส่ยศ ทำให้พระนางอั้วสิมเกิดความแค้นใจ

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะที่เจ้าเมืองวรนคร เป็นผู้หญิงจึงถูกรุกรานจากภายนอกได้ง่าย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญางำเมือง เจ้าเมืองพะเยา ก็ยกกองทัพมายึดเมืองวรนครเป็นเมืองขึ้นได้อย่างง่ายดาย

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อระยะทางจากพระธาตุไกลจากเมืองวรนครทำให้พญาการเมืองต้องย้ายเมืองมาอยู่ใกล้กับพระธาตุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาการเมืองก็ทรงปรารถนาที่จะมานมัสการพระธาตุอยู่เนืองนิตย์ แต่ระยะทางการเสด็จจากเมืองวรนครมายังพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุนั้นไกลมากยิ่งนัก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาการเมืองอยากมานมัสการพระธาตุบ่อยๆ จึงย้ายเมืองมาอยู่ใกล้พระธาตุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาการเมืองจึงได้อพยพผู้คนจากเมืองวรนครมาตั้งบ้านเมืองใหม่อยู่ที่บริเวณพระบรมธาตุแช่แห้ง ส่วนเมืองวรนครก็มีสภาพเป็นเมืองเก่า

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระนางอั้วสิม ถูกสามีระแวงเช่นนั้นก็โกรธจึงประกาศแข็งเมืองและต่อสู้ด้วยกำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระนางอั้วสิมเกิดความแค้นใจ ร่วมมือกับขุนใส่ยศประกาศแข็งเมืองและมีพระนางอั้วสิมเป็นพระชายา พญางำเมืองทรงทราบเรื่องก็ยกกองทัพมาตีเมืองวรนคร พระนางอั้วสิมจึงทรงแต่งตั้งเจ้าอามป้อมพระราชบุตรของพญางำเมืองเป็นทัพหน้ายกกองทัพออกไปสู้รบกับผู้เป็นพ่อ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญางำเมืองเข้ามารุกราน เจ้าเมืองหญิงจึงหลบหนีออกมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองหญิงก็ได้หลบหนีออกไปจากเมืองก่อนแล้ว

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญางำเมือง เมื่อเห็นว่าคู่ต่อสู้เป็นบุตรของตนจึงหลีกเลี่ยงที่จะสู้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์จึงยกกองทัพกลับเมืองพะเยา โดยไม่มีการสู้รบเกิดขึ้นแต่อย่างใด

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองวรนคร จังหวัดน่าน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้งความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง

ผาชู้

เจ้าเอื้องผึ้งซึ่งเป็นคู่รักกับเจ้าจันทน์ผา จำใจต้องแต่งงานกับเจ้าจ๋วง เจ้าเอื้องผึ้งเสียใจที่ไม่ได้แต่งงานกับคนที่ตัวเองรัก ตัดสินใจฆ่าตัวตาย กระโดดจากหน้าผา เจ้าจันทน์ผาตามมาพบว่า เจ้าเอื้องผึ้งได้กระโดด หน้าผาไปแล้ว จึงกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายตามคนรักตกไปอยู่ใกล้กัน และเจ้าจ๋วงได้เห็นหญิงที่ตนรักกระโดด หน้าผาไป รู้สึกเสียใจและตัดสินใจกระโดดหน้าผาตามลงไปด้วยแต่กระเด็นห่างออกไปด้วยความรักแท้ ระหว่างเจ้าเอื้องผึ้งและเจ้าจันทน์ผา ในชาติต่อมาเจ้าเอื้องผึ้งจึงเกิดเป็นดอกกล้วยไม้เกาะอยู่ใต้ต้นจันทน์ผา และเจ้าจ๋วงก็เกิดเป็นต้นสน จุดที่ตกไปนั้นเอง ("จ๋วง" เป็นภาษาเหนือแปลว่าต้นสน "เอื้องผึ้ง" แปลว่ากล้วยไม้) หน้าผาแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า "ผาชู้" นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน)

ตาราง 142 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผาชู้ จังหวัดน่าน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	เจ้าเอื้องผึ้งเสียใจที่ไม่ได้แต่งงานกับคนที่ตัวเองรัก	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เจ้าเอื้องผึ้งซึ่งเป็นคู่รักกับเจ้าจันทน์ผา จำใจต้องแต่งงานกับเจ้าจ๋วง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- ตัดสินใจฆ่าตัวตาย กระโดดจากหน้าผา - เจ้าเอื้องผึ้งกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายตามคนรักตกไปอยู่ใกล้กัน - เจ้าจ๋วงได้เห็นหญิงที่ตนรักกระโดด หน้าผาไป รู้สึกเสียใจและตัดสินใจกระโดดหน้าผาตามลงไปด้วยแต่กระเด็นห่างออกไป	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ในชาติต่อมาเจ้าเอื้องผึ้งจึงเกิดเป็นดอกกล้วยไม้เกาะอยู่ใต้ต้นจันทน์ผา และเจ้าจ๋วงก็เกิดเป็นต้นสน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ผาชู้ จังหวัดน่าน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความไม่สมหวังในรัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเอื้องผึ้งเสียใจที่ไม่ได้แต่งงานกับคนที่ตัวเองรัก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต้องแต่งงานกับคนที่ไม่ได้รัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเอื้องผึ้งซึ่งเป็นคู่รักกับเจ้าจันทน์ผา จำใจต้องแต่งงานกับเจ้าจ๋วง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไม่สมหวังก็ฆ่าตัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตัดสินใจฆ่าตัวตาย กระโดดจากหน้าผา

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไม่สมหวังก็ฆ่าตัวตายตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเอื้องผึ้งกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายตามคนรักตกไปอยู่ใกล้กัน

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไม่สมหวังก็ฆ่าตัวตายตามเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าจ๋วงได้เห็นหญิงที่ตนรักกระโดด หน้าผาไป รู้สึกเสียใจและตัดสินใจกระโดดหน้าผาตามลงไปด้วยแต่กระเด็นห่างออกไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เห็นพฤติกรรมของคนทั้งสามจึงช่วยเหลือดังปรากฏในข้อความว่า

...ในชาติต่อมาเจ้าเอื้องผึ้งจึงเกิดเป็นดอกกล้วยไม้เกาะอยู่ใต้ต้นจันทน์ผา และเจ้าจ๋วงก็เกิดเป็นต้นสน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องผาชู้ จังหวัดน่าน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เมืองปัว

ตำนานกล่าวไว้ว่า มีนายพรานผู้หนึ่งได้ขึ้นไปล่าสัตว์บนดอยภูคา แต่กลับได้ไข่ขนาดใหญ่โตเท่าลูกมะพร้าวมา 2 ฟอง นายพรานจึงได้นำไข่ประหลาดนั้นมาถวายแก่พระยาภูคาซึ่งขณะนั้นได้เป็นผู้ครองเมืองย่างอยู่ เมื่อไข่ฟักออกมาปรากฏว่าเป็นทารกเพศชาย 2 คน คือ ขุนนุ่นและขุนฟอง พระยาภูคาจึงเลี้ยงดูทารกทั้งสองจนเติบใหญ่เสมือนลูกของตนเอง เมื่อทารกเติบโตขึ้น พระยาภูคาจึงสร้างบ้านเมืองให้บุตรทั้ง 2 เป็นผู้ปกครอง ได้แก่ เมืองเวียงจันทน์ (หลวงพระบาง) ซึ่งสร้างและมอบให้แก่ขุนนุ่นผู้ซึ่งเป็นพี่ และอีกเมืองคือ เมืองปัว (เมืองวรนคร) ให้แก่ขุนฟองผู้น้องทั้ง 2 ก็ปกครองเมืองที่ได้รับมอบหมายต่อไป (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน)

ตาราง 143 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองปัว จังหวัดน่าน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	มีนายพรานผู้หนึ่งได้ขึ้นไปล่าสัตว์บนดอยภูคา แต่กลับได้ไข่ขนาดใหญ่โตเท่าลูกมะพร้าวมา 2 ฟอง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	นายพรานจึงได้นำไข่ประหลาดนั้นมาถวายแก่พระยาภูคา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองปัว จังหวัดน่าน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพรานพบไข่ประหลาด ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีนายพรานผู้หนึ่งได้ขึ้นไปล่าสัตว์บนดอยภูคา แต่กลับได้ไข่ขนาดใหญ่โตเท่าลูกมะพร้าวมา 2 ฟอง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นำไข่ประหลาดนั้นไปถวายแด่พระยาภูคา ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายพรานจึงได้นำไข่ประหลาดนั้นมาถวายแก่พระยาภูคา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองปัว จังหวัดน่าน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดพะเยา

สระหนองเอี้ยง

ในครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธองค์มีพระชนมายุ 60 พรรษา พระองค์ทรงคิดถึงเวลาที่ใกล้จะเสด็จปรินิพพาน จึงมีดำริที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ ดังนั้น พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอานนท์และพระอรหันตสาวกจึงได้เสด็จสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ

ทุกแห่งที่พระพุทธองค์เสด็จไปถึงพระองค์จะทรงมอบพระเกศาธาตุบรรจุไว้ ณ สถานที่แห่งนั้น จนกระทั่งพระองค์เสด็จมาถึงเมืองภูกามยาว หรือเมืองพะเยาในปัจจุบัน และได้ประทับ ณ จอมดอย ลูกหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งสระหนองเอี้ยง

นายช่างทองที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านได้จัดอาหารมาถวายแด่พระพุทธองค์และพระอรหันตสาวก พระพุทธองค์ได้มอบพระเกศาธาตุ 1 เส้นแก่พระอานนท์ ซึ่งพระอานนท์ได้นำไปมอบให้แก่นายช่างทอง แล้วนายช่างทองก็นำพระเกศาธาตุบรรจุไว้ในกระบอกไม้รวก จากนั้นจึงทำผอบแก้ว ผอบทองคำ ผอบเงิน ผอบทองแดง ผอบทองเหลือง และผอบหิน บรรจุเป็น 7 ชั้น นำไปถวายแด่พระเจ้าอโศก

ซึ่งพระเจ้าอโศกก็นำขึ้นถวายพระอินทร์ แล้วพระอินทร์จึงมีรับสั่งให้พระวิษณุกรรมนำไปประดิษฐานไว้ในถ้ำใต้จอมดอยลึกลงไปถึง 70 วา โดยพระอินทร์ทรงจุดประทีปบูชาตลอดกาล (ดอยแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า "ดอยจอมทอง")

กล่าวถึงนายช่างทองที่ถวายแต่ภัตตาหารแด่พระพุทธองค์เท่านั้น ไม่ได้ถวายน้ำฉันพระพุทธองค์จึงให้พระอานนท์นำบาตรไปตักน้ำที่สระหนองเอี้ยงข้างเชิงดอย แต่สระแห่งนี้มีพญานาคคอยดูแลรักษาอยู่ เมื่อพญานาคเห็นพระอานนท์กำลังเดินมาตักน้ำก็แผ่พังพานปกคลุมสระจนมองไม่เห็นน้ำ เพื่อไม่ให้พระอานนท์นำน้ำไปได้ พระอานนท์จึงนำเรื่องที่เกิดขึ้นมาทูลพระพุทธองค์พระพุทธองค์จึงเสด็จไปยังสระหนองเอี้ยง ตรัสแสดงพระธรรมเทศนาแก่พญานาคจนพญานาคเกิดความเลื่อมใสศรัทธาถวายน้ำแด่พระองค์ และก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จกลับ ได้ตรัสกับพญานาคว่า "เมื่อเราปรินิพพานไปแล้ว ศาสนาของเราจะย่างเข้าถึงครึ่งค่อนห้าพันพระพรรษา ท่านจงมาสร้างรากฐานของพระพุทธศาสนาลงในสระแห่งนี้ และสร้างพระพุทธรูปให้ใหญ่เท่าพระเจ้ากะกุสันชะสัมมาสัมพุทธะ สูง 32 วา

ครั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ 2030 พรรษาพญานาคที่ดูแลรักษาสระหนองเอี้ยงได้รำลึกถึงพระพุทธดำรัสที่จะให้สร้างพระพุทธรูปในสระหนองเอี้ยง จึงเนรมิตตนเป็นผู้นุ่งขาวห่มขาวขึ้นมาบอก พร้อมกับนำทองคำจากเมืองบาดาลมาอย่างมากมาย พญานาคแปลงเดินทางมาจนกระทั่งพบกับสองตายายที่กำลังเลี้ยงเป็ดและห่านอยู่ ริมสระหนองเอี้ยง เมื่อพิจารณาดูแล้วเห็นว่าสองตายายนั้นเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ จึงได้กล่าวกับสองตายาย

"ตากับยายเป็นคนแถวนี้หรือจ๊ะ" พญานาคแปลงพูดทักทาย

"ใช่จ้ะ" สองตายายตอบพร้อมกัน พลางมองหน้ากันด้วยความสงสัย เพราะไม่เคยเห็นชายที่นุ่งขาวห่มขาวมาก่อน

"พ่อหนุ่มเป็นคนต่างถิ่นหรือจ๊ะ มีอะไรให้ตากับยายช่วยหรือไม่" ยายถามด้วยความเมตตา

"ใช่จ้ะยาย ฉันมีเรื่องขอร้องให้ตากับยายช่วยฉันหน่อยจ้ะ" ชายแปลกหน้ากล่าวด้วยความยินดียิ่งนัก แล้วพญานาคแปลงก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้สองตายายฟัง พร้อมกับมอบทองคำที่มีอยู่ให้สองตายายดำเนินการแทนตน

ครั้นสองตายายรับปากกับพญานาคแล้ว ก็เริ่มถมสระหนองเอี้ยง แล้วสร้างพระพุทธรูปตามที่พญานาคบอกทุกประการ โดยการก่อสร้างใช้เวลานานถึง 33 ปี จึงแล้วเสร็จในสมัยของพญาเมืองตู้เป็นเจ้าเมืองพะเยา ซึ่งพญาเมืองตู้ได้จัดให้มีพิธีทำบุญสมโภชพระพุทธรูปอย่างยิ่งใหญ่ และได้พระราชทานชื่อพระพุทธรูปนี้ว่า "พระเจ้าตนหลวงทุ่งเอี้ยงเมืองพะเยา") (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 133-137)

ตาราง 144 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระหนองเอี้ยง จังหวัดพะเยา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	4
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เมื่อพระพุทธองค์มีพระชนมายุ 60 พรรษา พระองค์ทรงคิดถึงเวลาที่ใกล้จะเสด็จปรินิพพาน - พญานาคที่ดูแลรักษาสระหนองเอี้ยงได้รำลึกถึงพระพุทธดำรัสที่จะให้สร้างพระพุทธรูปในสระหนองเอี้ยง	2
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กล่าวถึงนายช่างทองที่ถวายแต่ภัตตาหารแด่พระพุทธองค์เท่านั้น ไม่ได้ถวายน้ำฉัน	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	สระแห่งนี้มีพญานาคคอยดูแลรักษาอยู่ ... แผ่พังพานปกคลุมสระจนมองไม่เห็นน้ำ เพื่อไม่ให้พระอานนท์นำน้ำไปได้ พระอานนท์จึงนำเรื่องที่เกิดขึ้นมาทูลพระพุทธองค์	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงมีดำริที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ ดังนั้น พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอานนท์และพระอรหันตสาวกจึงได้เสด็จสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ - พุทธองค์จึงให้พระอานนท์นำบาตรไปตักน้ำที่สระหนองเอี้ยงข้างเชิงดอย - เนรมิตตนเป็นผู้นุ่งขาวห่มขาวขึ้นมาบอก พร้อมกับนำทองทองคำจากเมืองบาดาลมาอย่างมากมาย... จนกระทั่งพบกับสองตายาย...ดูแล้วเห็นว่าสองตายายนั้นเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ ...พญานาคแปลงก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้สองตายายฟัง พร้อมกับมอบทองคำที่มีอยู่ให้สองตายายดำเนินการแทนตน	3

ตาราง 144 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)	**รวม**	4
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	**พระพุทธองค์จึงเสด็จไปยังสระหนองเอี้ยง ตรัสแสดง** พระธรรมเทศนาแก่พญานาคจนพญานาคเกิดความเลื่อมใสศรัทธาถวายน้ำแด่พระองค์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** สระหนองเอี้ยง จังหวัดพะเยา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระพุทธเจ้าคิดถึงเวลาที่ปรินิพพาน **ดังปรากฏในข้อ**ความว่า

...เมื่อพระพุทธองค์มีพระชนมายุ 60 พรรษา พระองค์ทรงคิดถึงเวลา**ที่ใกล้จะ**เสด็จปรินิพพาน

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคนึกถึงคำสั่งของพระพุทธเจ้า **ดังปรากฏในข้อ**ความว่า

...พญานาคที่ดูแลรักษาสระหนองเอี้ยงได้รำลึกถึงพระพุทธดำรัสที่จะให้สร้างพระพุทธรูปในสระหนองเอี้ยง

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อรับประทานอาหารแล้วทุกคนก็ต้องดื่มน้ำ พระพุทธเจ้าก็เช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวถึงนายช่างทองที่ถวายแต่ภัตตาหารแด่พระพุทธองค์เท่านั้น ไม่ได้ถวายน้ำฉัน

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคแสดงอิทธิฤทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สระแห่งนี้มีพญานาคคอยดูแลรักษาอยู่ ...แผ่พังพานปกคลุมสระจนมองไม่เห็นน้ำ เพื่อไม่ให้พระอานนท์นำน้ำไปได้ พระอานนท์จึงนำเรื่องที่เกิดขึ้นมาทูลพระพุทธองค์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระพุทธเจ้าต้องการเผยแพร่ศาสนาจึงเดินทางมายังสุวรรณภูมิ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงมีดำริที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ ดังนั้น พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอานนท์และพระอรหันตสาวกจึงได้เสด็จสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระพุทธเจ้าต้องการฉันน้ำจึงให้พระอานนท์ไปตักน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พุทธองค์จึงให้พระอานนท์นำบาตรไปตักน้ำที่สระหนองเอี้ยงข้างเชิงดอย

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคแปลงตัวมาบอกตายายให้ช่วยสร้างพระพุทธรูปแทนตน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เนรมิตตนเป็นผู้นุ่งขาวห่มขาวขึ้นมาบอก พร้อมกับนำทองทองคำจากเมืองบาดาลมาอย่างมากมาย...จนกระทั่งพบกับสองตายาย...ดูแล้วเห็นว่าสองตายายนั้นเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ ...พญานาคแปลงก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้สองตายายฟัง พร้อมกับมอบทองคำที่มีอยู่ให้สองตายายดำเนินการแทนตน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้พญานาคฟังจนพญานาคเลื่อมใส จึงยอมถวายน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระพุทธองค์จึงเสด็จไปยังสระหนองเอี้ยง ตรัสแสดงพระธรรมเทศนาแก่พญานาคจนพญานาคเกิดความเลื่อมใสศรัทธาถวายน้ำแด่พระองค์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง สระหนองเอี้ยง จังหวัดพะเยา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

พระธาตุหงส์หิน

ณ บ้านสักลอ ตำบลหงส์หิน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา มีภูเขาชื่อ "ดอยภูเรือ" ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ภูเขามีรูปลักษณะคล้ายเรือท้องแบนคว่ำ ชาวบ้านจึงเรียกว่า "ดอยเรือ" บนดอยเรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (โบราณวัตถุ) สถิตอยู่ คือ หิน มีลักษณะคล้ายหงส์ ประชาชนพากันเคารพนับถือกันมาหลายชั่วอายุคน ถ้าปีไหนบ้านเมืองฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านจะพากันไปกราบไหว้บูชาขอน้ำฝน ให้ตกลงมาถูกต้องตามฤดูกาลเป็นประจำ จนประชาชนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงต่างก็เคารพนับถือเป็นพระธาตุประจำตำบล เพื่อเป็นเกียรติแก่การเคารพสักการะต่อไป

หินที่มีรูปลักษณะคล้ายหงส์ ที่ตั้งอยู่บนดอยเรือนั้น มีความเก่าแก่มาหลายร้อยปี หินนี้เดิมทีมีรูปงดงาม มีหัว มีหาง มีปีกเหมือนหงส์มาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2450 พระครูมหาหน่อแก้วกับท่านครูบาอภิชัย ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในตำบล ได้สร้างพระเจดีย์ขึ้นที่บนดอยแห่งนี้ โดยสร้างครอบรูปหงส์หินเพื่อจะให้พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ แต่ก็ไม่สามารถทำให้เจดีย์ที่สร้างขึ้นสวยงามได้ จึงทุบเอาปีก หัว และหางของหงส์หินออก แล้วสร้างเจดีย์ครอบเอาไว้ ต่อมาบ้านเมืองเกิดฝนไม่ตกตามฤดูกาล แห้งแล้งมีฝนฟ้าคะนองมีฟ้าผ่าลงที่เจดีย์ทำให้พระเจดีย์แตกพังทลายหมด เหลือแต่รูปหินธรรมดาไม่มีปีก หัว หางเหมือนเดิม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาบ้านเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา ในปี พ.ศ. 2532 ได้มีพระอนันพุทธรรมโม วัดพระธาตุแสงแก้วมงคล อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ได้มาสร้างอนุสาวรีย์ เจ้าพ่อหงส์หินโพธิสัตว์ไว้ทางทิศตะวันออกและสร้างรูปเจ้าหงส์หินและแม่เฒ่าขี่หลังหงส์หินอยู่ใกล้กับหินรูปหงส์เดิม เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังไว้เป็นที่เคารพสักการะในโบราณสถานและโบราณวัตถุ สืบต่อไปชั่วกาลนาน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพะเยา)

ตาราง 145 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุหงส์หิน จังหวัดพะเยา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ต่อมาบ้านเมืองเกิดฝนไม่ตกตามฤดูกาลแห้งแล้ง มีฝนฟ้าคะนองมีฟ้าผ่าลงที่เจดีย์ทำให้พระเจดีย์แตกพังทลายหมด เหลือแต่รูปหินธรรมดา ไม่มีปีก หัว หางเหมือนเดิม	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	สร้างพระเจดีย์ขึ้นที่บนดอยแห่งนี้ โดยสร้างครอบรูปหงส์หินเพื่อจะให้พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ แต่ก็ไม่สามารถทำให้เจดีย์ที่สร้างขึ้นสวยงามได้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	จึงทุบเอาปีก หัว และหางของหงส์หินออก แล้วสร้างเจดีย์ครอบเอาไว้	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ได้มาสร้างอนุสาวรีย์ เจ้าพ่อหงส์หินโพธิสัตว์ไว้ทางทิศตะวันออกและสร้างรูปเจ้าหงส์หินและแม่เฒ่าขี่หลังหงส์หินอยู่ใกล้กับหินรูปหงส์เดิม	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุหงส์หิน จังหวัดพะเยา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจดีย์ถูกฟ้าผ่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาบ้านเมืองเกิดฝนไม่ตกตามฤดูกาล แห้งแล้งมีฝนฟ้าคะนองมีฟ้าผ่าลงที่เจดีย์ทำให้พระเจดีย์แตกพังทลายหมด เหลือแต่รูปหินธรรมดา ไม่มีปีก หัว หางเหมือนเดิม

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พยายามสร้างพระเจดีย์ให้สวยงามแต่ไม่สามารถสร้างให้สวยงามได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สร้างพระเจดีย์ขึ้นที่บนดอยแห่งนี้ โดยสร้างครอบรูปหงส์หินเพื่อจะให้พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ แต่ก็ไม่สามารถทำให้เจดีย์ที่สร้างขึ้นสวยงามได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสร้างครอบรูปหงส์หินไม่ได้จึงทุบเอาส่วนเกินออกไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงทุบเอาปีก หัว และหางของหงส์หินออก แล้วสร้างเจดีย์ครอบเอาไว้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สร้างอนุสาวรีย์ขึ้นมาแทนก็สามารถสร้างได้ในที่สุด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้มาสร้างอนุสาวรีย์ เจ้าพ่อหงส์หินโพธิสัตว์ไว้ทางทิศตะวันออกและสร้างรูปเจ้าหงส์หินและแม่เฒ่าขี่หลังหงส์หินอยู่ใกล้กับหินรูปหงส์เดิม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุหงส์หิน จังหวัดพะเยา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ปู่ฟ้าโง้ม

นานมาแล้วในสมัยที่มนุษย์สืบหาต้นตอ หรือสาวไปหาบรรพบุรุษของตัวเองไม่ได้ มีเรื่องเล่าว่า ชายคนหนึ่งรูปร่างสูงใหญ่โตมโหฬาร ความใหญ่โตของรูปร่างชนิดที่ว่าเวลายืนจะต้องโง้ม (ก้ม) หัวตลอดเวลา เพราะความสูงของแก แม้แต่หัวยังไปจรดถึงฟ้า คนทั้งหลายจึงให้สมญานาม

ท่านว่า "ฟ้าโง้ม" เพราะแม้แต่ฟ้ายังต่ำกว่าหัวของชายผู้นี้ จนคนทั้งหลายเข้าใจว่า แม้แต่ฟ้ายังโน้มลงมา ด้วยเหตุที่เกิดมานานก่อนผู้อื่น ตั้งแต่ปู่ย่าตายาย รุ่นแล้วรุ่นเล่าก็เห็นชายผู้นี้อยู่แล้วจึงให้คำนำหน้าว่า "ปู่" และเรียกว่า "ปู่ฟ้าโง้ม มีเสียงเล่าว่าปู่ฟ้าโง้ม มีเพื่อนสนิทอยู่คนหนึ่ง ซึ่งไปมาหาสู่กันตลอด เมื่อไปไหนมาไหนจะต้องแวะเที่ยวหากันเสมอเพื่อนคนนี้มีชื่อว่า "ปู่ระหึง" ซึ่งมีรูปร่างใหญ่โตพอๆ กันนี้เอง มีคนเล่าว่ารอยเท้าของปู่ระหึง จะใหญ่โตมโหฬารมิใช่น้อย ๆ เมื่อมีคนเจอรอยเท้าปู่ระหึงข้างใดข้างหนึ่ง จะรู้ได้ทันทีว่าถ้าเดินไปเรื่อย ๆ จะหารอยเท้าอีกข้างของปู่ระหึงเจอต้องใช้เวลาเดินไปอีกถึง 3 ปี ความใหญ่โตของรูปร่างคนทั้งสองนั้นเอง ปู่ฟ้าโง้มมีอาชีพทำไร่ทำนาบริเวณพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย แพร่ น่าน พะเยา และลำปาง เป็นพื้นที่นาของปู่ฟ้าโง้มทั้งหมดในแต่ละปี ปู่ฟ้าโง้มจะปลูกข้าวกล้า และไถนาเอาไว้ เพื่อเตรียมปลูกข้าว ภารกิจที่ใหญ่โตนี้เองปู่ฟ้าโง้มจึงไถนาของตัวเองไม่เสร็จสิ้นสักที วันเวลาก็ล่วงเลยไป ก็มาถึงยุคของเราเสียก่อน ดังนั้นบริเวณที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนตามแนวภูเขาผีปันน้ำ ที่กั้นระหว่างพะเยา น่าน ลำปางจึงเป็นขี้ไถของปู่ฟ้าโง้ม ที่ไถค้างเอาไว้นั่นเอง สำหรับบริเวณที่เตรียมการที่จะปลูกข้าวด้วยการไถและผานเรียบร้อยบางส่วนแล้ว (คนภาคเหนือเรียกฮาย) คือการไถผานนั้นเอง บริเวณที่ปู่ฟ้าโง้มฮายไว้แล้วจึงชื่อว่า เชียงราย ซึ่งปรากฏต่อมาเป็นที่ราบลุ่มที่กว้างใหญ่ 1 ใน 3 ของภาคเหนือตอนบนในปัจจุบันด้วยประการนี้เอง

วันหนึ่งปู่ฟ้าโง้มนึ่งข้าว ณ ที่แห่งหนึ่ง พอข้าวสุกได้ที่แล้วจึงยกไหหม้อข้าวนึ่งมาปงคือการนำมาวางไว้ ณ บริเวณบ้านแห่งหนึ่งซึ่งที่แห่งนั้นต่อมาได้ชื่อว่า เมืองปง จนถึงทุกวันนี้ เมื่อปู่ฟ้าโง้มได้จัดให้มีงานรื่นเริงบันเทิงใจ มีการเฉลิมฉลองกันอย่างสนุกสนานภาษาเหนือเรียกว่า "ม่วน" ณ บ้านแห่งหนึ่งบ้านแห่งนั้นจึงชื่อว่า "เชียงม่วน" มาจนถึงทุกวันนี้ ต่อมา ทั้งเมืองปงและเชียงม่วนเป็นอำเภอ ในจังหวัดพะเยา เมื่อปู่ฟ้าโง้มมีนาจำนวนมาก การทำนาต้องใช้เวลานาน นาของแกจึงถูกน้ำกัดเซาะพังลงไปคำว่า "พัง" ภาษาเหนือว่า "ปัง" ต่อมาคนทั้งหลาย เมื่อออกเสียงคำว่านาปังจึงเพี้ยนมาเป็นนาปรัง บริเวณดังกล่าวจึงเป็นชื่อตำบลแห่งหนึ่งของอำเภอปงว่า "ตำบลนาปรัง" มาจนทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพะเยา)

ตาราง 146 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปู่ฟ้าโง้ม จังหวัดพะเยา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับ	- ชายคนหนึ่งรูปร่างสูงใหญ่โตมโหฬาร	2
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ในแต่ละปี ปู่ฟ้าโง้มจะปลูกข้าวกล้า และไถนาเอาไว้เพื่อเตรียมปลูกข้าว ภารกิจที่ใหญ่โตนี้เอง ปู่ฟ้าโง้มจึงไถนาของตัวเองไม่เสร็จสิ้นสักที วันเวลาก็ล่วงเลยไปก็มาถึงยุคของเรา	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหา	ความใหญ่โตของรูปร่างชนิดที่ว่าเวลายืนจะต้องโง้ม (ก้ม)	1
โดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	หัวตลอดเวลา	
2. การแก้ไขปัญหา	ดังนั้นบริเวณที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนตามแนวภูเขา	1
โดยการใช้ธรรมชาติ	ผีปันน้ำ ที่กั้นระหว่างพะเยา น่าน ลำปางจึงเป็นขี้ไถของปู่ฟ้าโง้ม ที่ไถค้างเอาไว้นั่นเอง	

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ปู่ฟ้าโง้ม จังหวัดพะเยา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายผู้หนึ่งมีร่างกายใหญ่โตผิดธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายคนหนึ่งรูปร่างสูงใหญ่โตมโหฬาร

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปู่ฟ้าโง้มต้องไถนาในบริเวณกว้างมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในแต่ละปี ปู่ฟ้าโง้มจะปลูกข้าวกล้า และไถนาเอาไว้ เพื่อเตรียมปลูกข้าว ภารกิจที่ใหญ่โตนี้เอง ปู่ฟ้าโง้มจึงไถนาของตัวเองไม่เสร็จสิ้นสักที วันเวลาก็ล่วงเลยไป ก็มาถึงยุคของเรา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อร่างกายสูงเกินไปเวลาเดินก็ต้องก้มตัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ความใหญ่โตของรูปร่างชนิดที่ว่าเวลายืนจะต้องโง้ม (ก้ม) หัวตลอดเวลา

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อปู่ไถนาไม่เสร็จจึงปรากฏเป็นธรรมชาติต่างๆ ให้เราเห็นมาจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นบริเวณที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนตามแนวภูเขาผีปันน้ำ ที่กั้นระหว่างพะเยา น่าน ลำปางจึงเป็นขี้ไถของปู่ฟ้าโง้ม ที่ไถค้างเอาไว้นั่นเอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปู่ฟ้าโง้ม จังหวัดพะเยา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดพิจิตร

ไกรทอง

เรื่องนี้เกิดขึ้นที่จังหวัดพิจิตรซึ่งมีถ้ำอยู่ในแม่น้ำแห่งหนึ่งและถ้ำนั้นก็เป็นถ้ำของจระเข้ กล่าวกันว่าในถ้ำ มีลูกแก้ววิเศษซึ่งส่องประกายแวววาวทำให้บริเวณถ้ำนั้นสว่างไสวอยู่เป็นนิตย์ ดุจเวลากลางวันเลยทีเดียว เมื่ออยู่ในถ้ำ จระเข้ทุกตัวก็จะกลายร่างเป็นมนุษย์ได้ และจะไม่รู้สึกหิวอะไรเลยหากอยู่ภายในถ้ำ

มีพญาจระเข้ผู้เฒ่าตัวหนึ่งชื่อว่า ท้าวรำไพ เป็นราชาแห่งจระเข้ที่ไม่ยอมกินสิ่งมีชีวิตและบำเพ็ญตนถือศีลมาเป็นเวลานาน จระเข้ผู้เฒ่านี้มีบุตรอยู่ตัวหนึ่งชื่อว่า ท้าวโคจร และท้าวโคจรเองก็มีบุตรตัวหนึ่งชื่อว่า ชาละวัน ในเวลาต่อมาท้าวโคจรเกิดทะเลาะวิวาทกับพญาจระเข้ด้วยกันชื่อ ท้าวพันตา และพญาพันวัง ทั้งสามต่อสู้กันเพื่อชิงความเป็นใหญ่แห่งแม่น้ำ แต่ผลปรากฏว่าทั้งสามต้องมาจบชีวิตลงจากบาดแผลที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้กันนั้น ดังนั้นพญาชาละวันจึงได้ครอบครองความเป็นใหญ่ในถ้ำโดยไม่มีใครกล้าท้าทายอำนาจ หลังจากนั้นก็ได้นางจระเข้สองตัวเป็นภรรยา คือ นางวิมาลา และนางเลื่อมลายวรรณ โดยธรรมชาติของสัตว์กินเนื้อถึงแม้ว่าจะกลายร่างเป็นมนุษย์ได้ก็ตามที พญาชาละวันก็ยังมีนิสัยดุร้ายและชอบกินเนื้อมนุษย์ไม่เหมือนกับจระเข้ที่เป็นปู่ของตน พญาจระเข้ตัวใหม่นี้ไม่รักษาศีลแต่อย่างใด

วันหนึ่งพญาชาละวันออกมาจากถ้ำเพื่อหาเนื้อมนุษย์กินเป็นอาหาร ได้ว่ายตามน้ำมาจนถึงท่าน้ำเมืองพิจิตรเวลานั้นสองสาวพี่น้องคือ ตะเภาแก้วและตะเภาทองบุตรสาวของเจ้าเมืองพิจิตรกำลังลงเล่นน้ำอยู่ในแม่น้ำหน้าบ้านของตนอยู่พอดี สองพี่น้องห้อมล้อมด้วยบ่าวไพร่หลายคนด้วยความงามของนางตะเภาทองเป็นที่ต้องตาต้องใจของชาละวันมาก มันเกิดความรักในมนุษย์ขึ้นมาทันที เจ้าสัตว์ร้ายเปลี่ยนใจทันทีจากความต้องการที่จะกินเนื้อเหยื่อกลับกลายเป็นรักเหยื่อดังนั้นจึงว่ายน้ำตรงรี่เข้าไปหาหญิงสาวแล้วคาบนางไว้ท่ามกลางความตกตะลึงของบ่าวไพร่

ในขณะเดียวกันหลังจากได้ทราบข่าวที่ทำให้ตกตะลึงนี้แล้ว เจ้าเมืองพิจิตรก็เกิดวิตกกังวลเป็นอย่างมากเกี่ยวกับความปลอดภัยของลูกสาวตนและแค้นเคืองเจ้าสัตว์ร้าย จึงหาทางเพื่อกำจัดเจ้าจระเข้ เจ้าเมืองพิจิตรจึงต้องการหาคนมาช่วยในครั้งนี้ ท่านเจ้าเมืองจึงป่าวประกาศว่าผู้ใดก็ตามสามารถสังหารจระเข้ได้และสามารถนำลูกสาวของตนกลับมาในขณะมีชีวิต จะได้แต่งงานกับนางและได้ส่วนแบ่งในทรัพย์สมบัติของตน

ขณะนั้นมีชายหนุ่มวัยแตกพานอายุ 18 ปี คนหนึ่งชื่อว่า "ไกรทอง" เป็นชาวจังหวัดนนทบุรีได้คุมเรือไปทำการค้าขายอยู่ที่เมืองพิจิตรและได้ถือโอกาสเล่าเรียนวิชาอาคมกับอาจารย์ที่นั่นเขามีความชำนาญในการปราบจระเข้และสามารถระเบิดน้ำเป็นทางเดินเข้าไปได้ เมื่อไกรทองรู้ข่าวการประกาศให้รางวัล เขาก็อาสาปราบจระเข้โดยไม่รีรอ ก่อนอื่นเขาไปพบอาจารย์และเล่าให้ท่านฟังเกี่ยวกับการผจญภัยในครั้งนี้ อาจารย์ของเขาจึงได้ทำการตรวจดูดวงชะตาราศี และตรวจดูฤกษ์ยามเห็นว่าไกรทองจะต้องมีชัยชนะในการพิชิตจระเข้ร้ายได้อย่างแน่นอน แต่เนื่องจากจระเข้ร้ายนี้มีเขี้ยวแก้วจึงไม่มีอาวุธใดที่จะระคายผิวของมันได้ อาจารย์จึงได้มอบของวิเศษ 3 อย่าง ให้ไกรทองไปซึ่งก็ได้แก่ เทียนชัย ใช้จุดระเบิดน้ำเป็นทางเดินไปจนถึงที่หมาย มีดหมอลงอาคม และหอกสัตตโลหะพร้อมให้พรให้ไกรทองประสบชัยชนะ

ฝ่ายชาละวันหลังจากได้ตะเภาทองเป็นภรรยาคนที่สามแล้ว คืนวันหนึ่งได้ฝันว่าเกิดมีไฟไหม้ขึ้นและมีเทวดาผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ใช้พระขรรค์ตัดคอตนขาดกระเด็น หลังจากตื่นขึ้นก็ตกใจรีบไปปรึกษาปู่ของตน คือท้าวรำไพผู้ซึ่งรู้ได้ทันทีว่าหลานของตนกำลังตกอยู่ในอันตราย จึงสั่งให้ชาละวันจำศีลอยู่ในถ้ำเป็นเวลา 7 วัน เพราะถ้าเขาขืนออกไปก็จะต้องประสบกับอันตรายอย่างแน่แท้ ชาละวันเกิดความกลัวจึงสั่งให้บริวารจระเข้นำหินมาปิดปากถ้ำไว้อย่างแน่นหนาและเริ่มถือศีลตามคำแนะนำของจระเข้ผู้เป็นปู่

ในขณะเดียวกันหลังจากกล่าวลาอาจารย์แล้ว ไกรทองก็ต่อแพลอยลงน้ำและประกอบพิธีเรียกราชาแห่งจระเข้มาต่อสู้กัน ชาวบ้านที่อยากดูเหตุการณ์เมื่อรู้ข่าวการล่าพญาจระเข้ ทั้งอยู่ใกล้ไกลก็แห่มาดูเหตุการณ์อยู่บนฝั่งแม่น้ำอย่างใจจดใจจ่อ แม้ว่าพญาชาละวันจะพยายามปกป้องชีวิตของตนอย่างดีที่สุดแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถหนีโชคชะตาไปได้ ดังนั้นพิธีของไกรทองจึงทำให้ชาละวันรู้สึกเร่าร้อนเหมือนถูกไฟเผา เมื่อสุดจะทนไหวแล้ว ชาละวันก็ลืมคำสั่งของผู้เป็นปู่เสียสนิทพญาชาละวันจึงแผลงฤทธิ์พังประตูถ้ำออกมาแล้วโผล่ขึ้นเหนือน้ำกลายเป็นจระเข้ใหญ่น่ากลัวแม่น้ำที่สงบเงียบก็ปั่นป่วนด้วยฤทธิ์ของสัตว์ร้าย ทันทีที่ทั้งคู่เผชิญหน้ากันก็เกิดการต่อสู้กันชุลมุนท้ายที่สุดไกรทองก็ได้แทงสัตว์ร้ายเข้าที่ใต้ราวนม ด้วยหอกสัตตโลหะ ทันใดนั้นทั่วทั้งลำน้ำก็กลับกลายเป็นสีแดงฉานพร้อมทั้งกลิ่นคาวเลือด เพื่อปกป้องชีวิตของตนไว้ พญาชาละวันจึงหนีเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในถ้ำใต้น้ำ แต่ว่าไกรทองตามคู่ต่อสู้ลงไปในถ้ำโดยจุดเทียนชัยระเบิดน้ำเป็นทางลงไปใต้น้ำ

เมื่อเข้าไปในถ้ำไกรทองเห็นนางวิมาลา ภรรยาของชาละวันก็แกล้งทำเป็นเข้าไปลวนลามเพื่อให้นางส่งเสียงจะได้ยั่วให้สัตว์ร้ายที่กำลังได้รับบาดเจ็บออกมาจากที่ซ่อน ชาละวันเองเข้าไปหาปู่ของตนเพื่อให้ช่วยรักษาบาดแผลให้ แต่จระเข้เฒ่าก็ไม่สามารถจะช่วยอะไรได้เพราะชาละวันไม่รักษาสัญญาที่ให้ไว้ เสียงหวีดร้องของภรรยาทำให้เจ้าสัตว์ร้าย เดือดดาลยิ่งนักถึงกับออกมาจากที่ซ่อน แต่ก็มาถูกแทงตายอยู่ตรงนั้นเอง ไกรทองสามารถช่วยตะเภาทองออกมาได้และนำนางขึ้นสู่เหนือผิวน้ำท่ามกลางเสียงโห่ร้องของฝูงชน

ด้วยความดีใจอย่างสุดซึ้งท่านเจ้าเมืองพิจิตรมอบรางวัลให้ไกรทอง ตามสัญญาพร้อมกับยกลูกสาวอีกคนหนึ่งคือตะเภาแก้วให้เป็นภรรยาของไกรทองด้วย ดังนั้นไกรทองจึงได้สองพี่น้องเป็นภรรยาพร้อมกับสมบัติอีกส่วนหนึ่งจากท่านเจ้าเมือง ทั้งสามจึงใช้ชีวิตอยู่ในเมืองพิจิตรอย่างมีความสุข (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร)

ตาราง 147 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ไกรทอง จังหวัดพิจิตร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	9
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ท้าวโคจรเกิดทะเลาะวิวาทกับพญาจระเข้ด้วยกันชื่อท้าวพันตาและพญาพันวัง - เสียงหวีดร้องของภรรยาทำให้เจ้าสัตว์ร้ายเดือดดาลยิ่งนัก	2
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ด้วยความงามของนางตะเภาทองเป็นที่ต้องตาต้องใจของชาละวันมาก มันเกิดความรักในมนุษย์ขึ้นมาทันที เจ้าสัตว์ร้ายเปลี่ยนใจทันทีจากความต้องการที่จะกินเนื้อเหยื่อกลับกลายเป็นรักเหยื่อ - เจ้าเมืองพิจิตรก็เกิดวิตกกังวลเป็นอย่างมากเกี่ยวกับความปลอดภัยของลูกสาวตนและแค้นเคืองเจ้าสัตว์ร้าย	2
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- มีพญาจระเข้ผู้เฒ่าตัวหนึ่งชื่อว่า ท้าวรำไพ เป็นราชาแห่งจระเข้ที่ไม่ยอมกินสิ่งมีชีวิตและบำเพ็ญตนถือศีลมาเป็นเวลานาน - โดยธรรมชาติของสัตว์กินเนื้อถึงแม้ว่าจะกลายร่างเป็นมนุษย์ได้ก็ตามที พญาชาละวันก็ยังมีนิสัยดุร้ายและชอบกินเนื้อมนุษย์	2
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- มีถ้ำอยู่ในแม่น้ำแห่งหนึ่งและถ้ำนั้นก็เป็นถ้ำของจระเข้กล่าวกันว่าในถ้ำมีลูกแก้ววิเศษซึ่งส่องประกายแวววาวทำให้บริเวณถ้ำนั้นสว่างไสวอยู่เป็นนิตย์ดุจเวลากลางวันเลยทีเดียว เมื่ออยู่ในถ้ำจระเข้ทุกตัวก็จะกลายร่างเป็นมนุษย์ได้และจะไม่รู้สึกหิวอะไรเลยหากอยู่ภายในถ้ำ - คืนวันหนึ่งได้ฝันว่าเกิดมีไฟไหม้ขึ้นและมีเทวดาผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ใช้พระขรรค์ตัดคอตนขาดกระเด็น - แม้ว่าพญาชาละวันจะพยายามปกป้องชีวิตของตนอย่างดีที่สุดแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถหนีโชคชะตาไปได้	

ตาราง 147 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	15
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- วันหนึ่งพญาชาละวันออกมาจากถ้ำเพื่อหาเนื้อมนุษย์กินเป็นอาหาร - ดังนั้นจึงว่ายน้ำตรงรี่เข้าไปหาหญิงสาวแล้วคาบนางไว้ท่ามกลางความตกตะลึงของบ่าวไพร่ - ก่อนอื่นเขาไปพบอาจารย์และเล่าให้ท่านฟังเกี่ยวกับการผจญภัยในครั้งนี้ อาจารย์ของเขาจึงได้ทำการตรวจดูดวงชะตาราศีและตรวจดูฤกษ์ยาม...อาจารย์จึงได้มอบของวิเศษ 3 อย่าง - ปรึกษาปู่ของตน คือท้าวรำไพผู้ซึ่งรู้ได้ทันทีว่าหลานของตนกำลังตกอยู่ในอันตราย - ชาละวันเองเข้าไปหาปู่ของตนเพื่อให้ช่วยรักษาบาดแผลให้ - ออกมาจากที่ซ่อน - ไกรทองสามารถช่วยตะเภาทองออกมาได้และนำนางขึ้นสู่เหนือผิวน้ำ	7
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ชาละวันจำศีลอยู่ในถ้ำเป็นเวลา 7 วัน ... และเริ่มถือศีลตามคำแนะนำของจระเข้ผู้เป็นปู่	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	- ไกรทองก็ต่อแพลอยลงน้ำและประกอบพิธีเรียกราชาแห่งจระเข้ - ไกรทองตามคู่ต่อสู้ลงไปในถ้ำโดยจุดเทียนชัยระเบิดน้ำเป็นทางลงไปใต้น้ำ	2

ตาราง 147 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	- ทั้งสามต่อสู้กันเพื่อชิงความเป็นใหญ่แห่งแม่น้ำ แต่ผลปรากฏว่าทั้งสามต้องมาจบชีวิตลงจากบาดแผลที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้กันนั้น - ทั้งคู่เผชิญหน้ากันก็เกิดการต่อสู้กันชุลมุนท้ายที่สุดไกรทองก็ได้แทงสัตว์ร้าย	2
5. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	- เจ้าเมืองจึงป่าวประกาศว่าผู้ใดก็ตามสามารถสังหารจระเข้ได้และสามารถนำลูกสาวของตนกลับมาในขณะมีชีวิต จะได้แต่งงานกับนางและได้ส่วนแบ่งในทรัพย์สมบัติของตน - ด้วยความดีใจอย่างสุดซึ้งท่านเจ้าเมืองพิจิตรมอบรางวัลให้ไกรทองตามสัญญาพร้อมกับยกลูกสาวอีกคนหนึ่งคือตะเภาแก้วให้เป็นภรรยาของไกรทองด้วย	2
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	ไกรทองเห็นนางวิมาลา ภรรยาของชาละวันก็แกล้งทำเป็นเข้าไปลวนลามเพื่อให้นางส่งเสียงจะได้ยั่วให้สัตว์ร้ายที่กำลังได้รับบาดเจ็บออกมาจากที่ซ่อน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่น**เรื่อง ไกรทอง จังหวัดพิจิตร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เหล่าจระเข้รบกันเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวโคจรเกิดทะเลาะวิวาทกับพญาจระเข้ด้วยกันซื่อ ท้าวพันตา และพญาพันวัง

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ไกรทองเข้าไปลวนลามภรรยาชาละวันเพื่อล่อให้ชาละวันออกมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เสียงหวีดร้องของภรรยาทำให้เจ้าสัตว์ร้ายเดือดดาลยิ่งนัก

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาละวันเห็นนางตะเภาทองก็เกิดหลงรัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความงามของนางตะเภาทองเป็นที่ต้องตาต้องใจของชาละวันมาก มันเกิดความรักในมนุษย์ขึ้นมาทันที เจ้าสัตว์ร้ายเปลี่ยนใจทันทีจากความต้องการที่จะกินเนื้อเหยื่อกลับกลายเป็นรักเหยื่อ

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองพิจิตรโกรธชาละวันมากที่ขโมยลูกสาวไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองพิจิตรก็เกิดวิตกกังวลเป็นอย่างมากเกี่ยวกับความปลอดภัยของลูกสาวตนและแค้นเคืองเจ้าสัตว์ร้าย

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวรำไพ เป็นจระเข้ที่ไม่กินเนื้อเป็นอาหาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีพญาจระเข้ผู้เฒ่าตัวหนึ่งชื่อว่า ท้าวรำไพ เป็นราชาแห่งจระเข้ที่ไม่ยอมกินสิ่งมีชีวิตและบำเพ็ญตนถือศีลมาเป็นเวลานาน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม้ชาละวันจะแปลงร่างเป็นมนุษย์แล้วแต่มันก็ยังมีนิสัยเหมือนจระเข้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...โดยธรรมชาติของสัตว์กินเนื้อถึงแม้ว่าจะกลายร่างเป็นมนุษย์ได้ก็ตามที พญาชาละวันก็ยังมีนิสัยดุร้ายและชอบกินเนื้อมนุษย์

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จระเข้ เมื่ออยู่ภายในถ้ำนี้จะกลายร่างเป็นมนุษย์ และไม่รู้สึกหิว ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีถ้ำอยู่ในแม่น้ำแห่งหนึ่งและถ้ำนั้นก็เป็นถ้ำของจระเข้กล่าวกันว่าในถ้ำมีลูกแก้ว วิเศษซึ่งส่องประกายแวววาวทำให้บริเวณถ้ำนั้นสว่างไสวอยู่เป็นนิตย์ดุจเวลากลางวันเลยทีเดียว เมื่ออยู่ในถ้ำจระเข้ทุกตัวก็จะกลายร่างเป็นมนุษย์ได้ และจะไม่รู้สึกหิวอะไรเลยหากอยู่ภายในถ้ำ

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาละวันฝัน บอกลางร้าย ดังปรากฏในข้อความว่า

...คืนวันหนึ่งได้ฝันว่าเกิดมีไฟไหม้ขึ้นและมีเทวดาผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ใช้พระขรรค์ตัดคอตนขาดกระเด็น

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาละวันไม่อาจหลีกหนีชะตากรรมได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม้ว่าพญาชาละวันจะพยายามปกป้องชีวิตของตนอย่างดีที่สุดแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถหนีโชคชะตาไปได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาละวันอยากกินเนื้อมนุษย์มันจึงออกมาหากินเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งพญาชาละวันออกมาจากถ้ำเพื่อหาเนื้อมนุษย์กินเป็นอาหาร

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาละวันเกิดหลงรักนางตะเภาทองก็ตรงเข้าไปคาบนางมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นจึงว่ายน้ำตรงรี่เข้าไปหาหญิงสาวแล้วคาบนางไว้ท่ามกลางความตกตะลึงของบ่าวไพร่

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไกรทอง อาสาจะปราบจระเข้แล้วเขาจึงไปหาอาจารย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก่อนอื่นเขาไปพบอาจารย์และเล่าให้ท่านฟังเกี่ยวกับการผจญภัยในครั้งนี้ อาจารย์ของเขาจึงได้ทำการตรวจดูดวงชะตาราศีและตรวจดูฤกษ์ยาม...อาจารย์จึงได้มอบของวิเศษ 3 อย่าง

2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาละวันฝันร้ายจึงไปหาปู่เพื่อขอความช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปรึกษาปู่ของตน คือท้าวรำไพผู้ซึ่งรู้ได้ทันทีว่าหลานของตนกำลังตกอยู่ในอันตราย

2.1.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาละวันรบกับไกรทองแล้วได้รับบาดเจ็บก็ไปให้ปู่รักษาให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาละวันเองเข้าไปหาปู่ของตนเพื่อให้ช่วยรักษาบาดแผลให้

2.1.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไกรทองล่อให้ชาละวันออกมา โดยการลวนลามภรรยาของมัน ในที่สุดชาละวันก็ต้องออกมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ออกมาจากที่ซ่อน

2.1.7 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือการรบครั้งนี้ไกรทองสามารถช่วยนางตะเภาทองได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไกรทองสามารถช่วยตะเภาทองออกมาได้และนำนางขึ้นสู่เหนือผิวน้ำ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาละวันฝันร้ายจึงแก้ปัญหาโดยการถือศีลตามคำแนะนำของปู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาละวันจำศีลอยู่ในถ้ำเป็นเวลา 7 วัน ...และเริ่มถือศีลตามคำแนะนำของจระเข้ผู้เป็นปู่

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ไกรทอง ใช้เวทมนตร์เรียกจระเข้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไกรทองก็ต่อแพลอยลงน้ำและประกอบพิธีเรียกราชาแห่งจระเข้

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ไกรทองใช้เวทมนตร์ ลงไปที่ถ้ำของชาละวัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไกรทองตามคู่ต่อสู้ลงไปในถ้ำโดยจุดเทียนชัยระเบิดน้ำเป็นทางลงไปใต้น้ำ

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อจระเข้ทะเลาะกันก็ใช้กำลังเข้าต่อสู้กัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งสามต่อสู้กันเพื่อชิงความเป็นใหญ่แห่งแม่น้ำ แต่ผลปรากฏว่าทั้งสามต้องมาจบชีวิตลงจากบาดแผลที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้กันนั้น

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ไกรทองต่อสู้กับชาละวัน เพื่อช่วยเหลือนางตะเภาทอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งคู่เผชิญหน้ากันก็เกิดการต่อสู้กันชุลมุนท้ายที่สุดไกรทองก็ได้แทงสัตว์ร้าย

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองพิจิตร ประกาศจะให้รางวัลแก่ผู้ที่ช่วยเหลือลูกสาวได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองจึงป่าวประกาศว่าผู้ใดก็ตามสามารถสังหารจระเข้ได้และสามารถนำลูกสาวของตนกลับมาในขณะมีชีวิต จะได้แต่งงานกับนางและได้ส่วนแบ่งในทรัพย์สมบัติของตน

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไกรทองช่วยเหลือนางตะเภาทองได้สำเร็จเขาจึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความดีใจอย่างสุดซึ้งท่านเจ้าเมืองพิจิตรมอบรางวัลให้ไกรทองตามสัญญาพร้อมกับยกลูกสาวอีกคนหนึ่งคือตะเภาแก้วให้เป็นภรรยาของไกรทองด้วย

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ไกรทองแกล้งลวนลามภรรยาของชาละวันเพื่อล่อให้มันออกมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไกรทองเห็นนางวิมาลา ภรรยาของชาละวันก็แกล้งทำเป็นเข้าไปลวนลามเพื่อให้นางส่งเสียงจะได้ยั่วให้สัตว์ร้ายที่กำลังได้รับบาดเจ็บออกมาจากที่ซ่อน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ไกรทอง จังหวัดพิจิตร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 7 ครั้ง

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

พระศรีธรรมยา

พระศรีธรรมยาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า พ่อตาพระธรรมยา มีชื่อเดิมว่า ถมยา เป็นบุคคลที่อยู่ในตำนานของอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พระศรีธรรมยาเป็นผู้มีความสามารถและคุณงามความดี เป็นที่ยกย่องนับถือของชาวบ้านตำบลภูมิ อำเภอบางมูลนาก มาจนถึงปัจจุบัน

นายถมยา เกิดที่หมู่บ้านหนองบัว (ปัจจุบันคืออำเภอหนอง จังหวัดนครสวรรค์) บิดามารดาไม่ปรากฏชื่อ เมื่อเป็นหนุ่มชอบเรียนวิชาเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังจนเชี่ยวชาญวิชา "คาถาบังไพร" จึงชอบเข้าป่าล่าสัตว์และคล้องช้างป่า คาถาบังไพรเป็นคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์มาก นายถมยาท่องคาถาบทนี้ขึ้นเมื่อใด สัตว์ป่าทั้งหลายจะเห็นตัวท่านเป็นป่า ทำให้สามารถล่าสัตว์ได้มากมาย นอกจากนี้คาถาบังไพรยังมีส่วนสำคัญในการคล้องช้างป่า เพราะนายถมยาจะตัดกิ่งไม้ที่มีใบดกหนา 1 กิ่ง แล้วปลุกเสกด้วยคาถานี้เดินถือนำหน้าโขลงช้าง เมื่อช้างเห็นก็นึกว่าเป็นป่าจะเดินตามไปจนเข้าเพนียด (วงล้อมทำเป็นคอกสำหรับคล้องช้าง)

วันหนึ่งนายถมยาไปเที่ยวป่าที่หนองบัว ขณะที่เดินอยู่ในป่าก็พบขี้ช้างประหลาดมีกลิ่นหอมตลบอบอวล เขาจึงหยิบขึ้นมาดมก็มีความรู้สึกว่าขี้ช้างนั้นหอมเหมือนกับใบเนียม (ชื่อไม้พุ่มขนาดเล็กชนิดหนึ่งดอกเล็กสีม่วงอ่อนใบมีกลิ่นหอมใช้ประสมปูนกินกับหมาก) และชวนให้ดมซ้ำๆ อยู่เรื่อยๆ จึงเก็บเอาขี้ช้างนี้ห่อผ้ากลับบ้านทำให้บ้านของเขามีกลิ่นหอมตลบอบอวลไปหมด ซึ่งช้างที่เป็นเจ้าของขี้นี้เป็นช้างงาเนียม (งาเนียม คือ งาช้างที่ใหญ่แต่สั้นและมักชี้ตรง) เนื่องจากมีหางเหมือนใบโพธิ์ผิดจากช้างทั่วไป ชาวบ้านจึงเรียกช้างงาเนียมตัวนี้ว่า "อ้ายโพธิ์หางกร่าง" ชาวบ้านต่างพากันมาดูและดมขี้ช้างนี้ จนกิตติศัพท์เล่าลือไปถึงกรุงศรีอยุธยาเมืองหลวงของไทย จนพระเจ้าแผ่นดินในสมัยนั้นคือ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิหรือพระเจ้าช้างเผือก ทรงสนพระทัยเพราะมีความเชื่อกันว่าหากกษัตริย์พระองค์ใดมีช้างเผือกเข้ามาในแผ่นดิน แสดงว่าเป็นผู้มีบุญญาธิการ

พระเจ้าแผ่นดินพร้อมด้วยมหาดเล็กคู่ใจ 2-3 คน ปลอมตัวเป็นสามัญชน เสด็จพระราชดำเนินสืบเสาะข่าวอ้ายโพธิ์หางกร่างมาจนถึงบ้านของนายถมยา ซึ่งเขาก็ให้การต้อนรับขับสู้แบบธรรมดาสามัญชนทั่วไป ด้วยการเอายอดหวายเผาและเนื้อย่างมาให้กิน เพราะไม่ทราบว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน หลังจากเสวยอาหารแล้ว พระองค์โปรดมาก คุยกับนายถมยาเป็นที่ถูกอกถูกใจทั้งสองฝ่ายแล้วก็ผูกสมัครเป็นเพื่อนเกลอกันพระเจ้าแผ่นดินจึงถามถึงขี้ช้างนั้นและขอดม นายถมยาจึงไปหยิบขี้ช้างมาให้พิสูจน์ พระองค์จึงชวนนายถมยาไปจับช้างตัวนี้ ซึ่งนายถมยาก็บอกว่าผู้มีบุญเท่านั้นจึงจะจับได้และแต่ถ้าหากจับได้ ก็ต้องเอาไปถวายพระมหากษัตริย์ เพราะว่าช้างเผือกนั้นเป็นสัตว์

คู่บุญบารมีของพระองค์เท่านั้นและนายถมยาขัดคำขอร้องของพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ ก็ตกลงพากันเดินทางเข้าไปในป่า การเดินทางเต็มไปด้วยความลำบาก แต่ก็ไม่มีผู้ใดปริปากบ่น ทั้งสองเดินทางผ่านหมู่บ้านหลายหมู่บ้านเพื่อตามจับช้างเผือกงาเนียม ในที่สุดก็จับได้ที่หมู่บ้าน หนองเต่า พระเจ้าแผ่นดินทรงพอพระทัยมาก พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้นายถมยาเป็น "พระศรีธรรมยา" แล้วยกที่ดินส่วนหนึ่งให้ปกครอง แล้วให้เก็บส่วยอากรบำรุงท้องที่เองโดยไม่ต้องส่งเข้าท้องพระคลังหลวง พระองค์พระราชทานนามที่ดินส่วนปกครองของพระศรีธรรมยาว่า "เมืองภูมิพระราชทาน" (ปัจจุบันคือ ตำบลภูมิ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร) นอกจากนี้ยังพระราชทานเสื้อสีเหลืองให้เป็นรางวัลอีกด้วย ทำให้พระศรีธรรมยาพอจะรู้ได้ว่าเพื่อนของตนคนนี้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน

พระเจ้าแผ่นดินและพระศรีธรรมยานำช้างเผือกงาเนียมไปแวะพักที่หนองน้ำแห่งหนึ่งแล้วฆ่าเต่านำเนื้อมาปรุงอาหาร หนองน้ำนั้นจึงได้ชื่อว่า "หนองเต่า" จากนั้นก็นำช้างเผือกไปกินน้ำที่ท่าน้ำแห่งหนึ่ง ปัจจุบันเรียกว่า "บ้านท่าช้าง" วันรุ่งขึ้นก่อนที่จะเสด็จกลับกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าแผ่นดินพระราชทาน "ตราพระราชา" ให้นายถมยาแล้วรับสั่งว่า ถ้านายถมยาคิดถึงพระองค์ก็ไปเยี่ยมเยียนได้ที่กรุงศรีอยุธยา มียอดแหลมๆ 3 ยอด และเอาตราที่พระองค์ให้ไว้ให้แก่คนเฝ้าประตูดูแล้วพวกเขาจะพาไปพบพระองค์และบอกให้นายถมยาเอายอดหวายเผากับเนื้อย่างไปฝากด้วย

หลังจากที่พระศรีธรรมยาครองเมืองภูมิมาหลายปีก็คิดถึงเพื่อนผู้สูงศักดิ์จึงทำมีดโต้อย่างดีไปฝาก โดยทำมาจากเหล็กหักปฏักด้วนจากกองฟอนที่ใช้เผาผี 7 วัด ตาปูโลงศพ 7 ป่าช้า เหล็กจากหลังคาโบสถ์ หลังคาศาลา นำมาหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน แล้วตีออกมาเป็นมีดโต้พร้อมกับปลุกเสกด้วยคาถาอาคม พระศรีธรรมยาตั้งใจว่าจะใช้มีดนี้เป็นอาวุธคู่ใจของเพื่อน นอกจากมีดโต้แล้วยังมีอาหารใส่ชะลอมนำไปฝากตามคำสั่งด้วย เมื่อเดินทางถึงประตูวัง พระศรีธรรมยาก็นำตราพระราชาแสดงให้ทหารวังดู จึงได้เข้าไปพบเพื่อนที่เป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระศรีธรรมยา นำของฝากออกมาให้ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินรับแต่เพียงยอดหวายเผากับเนื้อย่างเท่านั้น ส่วนมีดโต้ทรงรับสั่งว่า "อาวุธแบบนี้ข้ามีมากกว่าและดีกว่านี้อีก เกลอถมยาเอากลับไปไว้ใช้เองก็แล้วกันนะข้าไม่รับหรอก ข้าจะให้เงินทองนี้แก่เกลอ จงรับไว้ด้วยนะ"

พระศรีธรรมยาฟังรับสั่งก็รู้สึกน้อยใจและเสียใจที่อุตสาห์ตั้งใจทำมีดอย่างดี แต่พระเจ้าแผ่นดินไม่รับ จึงลากมีดกลับมา ระหว่างที่เดินออกมาจากที่เข้าเฝ้า พระศรีธรรมยาถือมีดโต้เอาปลายมีดลากพื้น ความคมของมีดทำให้ท้องพระโรงแยกออกจากกันทันทีตามรอยมีดเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก ต่อมาที่นั้นกลายเป็น "คลองตูม" ในปัจจุบัน พระศรีธรรมยานำมีดไปโยนลงแม่น้ำใกล้กับพระราชวังทำให้น้ำบริเวณนั้นวนเป็นวงกลม เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงทราบว่ามีดโต้นั้นมีอานุภาพมากก็มีรับสั่งให้ทหารดำน้ำลงไปงมมีด แต่ปรากฏว่าทหารทุกคนถูกมีดบาดคอตายหมด สถานที่นั้นจึงเรียกว่า "วังน้ำวน"

พระศรีธรรมยาปกครองประชาชนในเมืองภูมิพระราชทานด้วยความผาสุกจนสิ้นชีวิต ถึงแม้ว่าท่านจะเสียชีวิตไปแล้วแต่ดวงวิญญาณของท่านก็ยังคอยอยู่ดูแลประชาชนในเมืองภูมิของท่านให้อยู่เย็นเป็นสุข ที่เมืองนี้ผู้ใดจะมาเก็บภาษีอากรจากราษฎรไม่ได้ จะต้องมีอันเป็นไปทุกคน สันนิษฐานว่าคงเป็นเพราะท่านไม่เคยเก็บภาษีอากรจากราษฎรเลยก็เป็นได้

ในปัจจุบันประชาชนชาวตำบลภูมิได้ตั้งศาลพ่อตาพระธรรมยาขึ้นที่วัดหนองเต่า ตำบลภูมิ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เพื่อให้ท่านได้อยู่อย่างสุขสบาย ในวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี ชาวบ้านหนองเต่าจะทำพิธีทรงเจ้าพ่อตาพระธรรมยา และจัดงานฉลองอย่างเอิกเกริก ซึ่งถือว่าเป็นงานที่สนุกสนานอีกงานหนึ่งของชาวบ้านในตำบลนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร)

ตาราง 148 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระศรีธรรมยา จังหวัดพิจิตร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	9
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	หลังจากที่พระศรีธรรมยาครองเมืองภูมิมาหลายปีก็คิดถึงเพื่อนผู้สูงศักดิ์	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ชาวบ้านต่างพากันมาดูและดมขี้ช้างนี้ - พระศรีธรรมยาฟังรับสั่งก็รู้สึกน้อยใจและเสียใจที่อุตสาห์ตั้งใจทำมีดอย่างดี แต่พระเจ้าแผ่นดินไม่รับ	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	จนกิตติศัพท์เล่าลือไปถึงกรุงศรีอยุธยาเมืองหลวงของไทย ...ทรงสนพระทัยเพราะมีความเชื่อว่ากษัตริย์พระองค์ใดมีช้างเผือกเข้ามาในแผ่นดิน แสดงว่าเป็นผู้มีบุญญาธิการ	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- วันหนึ่งนายถมยาไปเที่ยวป่า...พบขี้ช้างประหลาดมีกลิ่นหอมตลบอบอวล - ทำให้บ้านของเขามีกลิ่นหอมตลบอบอวลไปหมด - เนื่องจากมีหางเหมือนใบโพธิ์ผิดจากช้างทั่วไป ชาวบ้านจึงเรียกช้างงาเนียมตัวนี้ว่า "อ้ายโพธิ์หางกร่าง"	3

ตาราง 148 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- เมื่อเป็นหนุ่มชอบเรียนวิชาเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง จนเชี่ยวชาญวิชา "คาถาบังไพร" จึงชอบเข้าป่าล่าสัตว์และคล้องช้างป่า - แม้ว่าท่านจะเสียชีวิตไปแล้วแต่ดวงวิญญาณของท่านก็ยังคอยอยู่ดูแลประชาชนในเมืองภูมิของท่านให้อยู่เย็นเป็นสุข	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	10
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- พระเจ้าแผ่นดินพร้อมด้วยมหาดเล็กคู่ใจ 2-3 คน ปลอมตัวเป็นสามัญชน เสด็จพระราชดำเนินสืบเสาะข่าวอ้ายโพธิ์หางกร่างมาจนถึงบ้านของนายถมยา - พระองค์จึงชวนนายถมยาไปจับช้างตัวนี้ - จึงทำมีดโต้อย่างดีไปฝาก	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	- คาถาบังไพรเป็นคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์มาก นายถมยาท่องคาถาบทนี้ขึ้นเมื่อใด สัตว์ป่าทั้งหลายจะเห็นตัวท่านเป็นป่า ทำให้สามารถล่าสัตว์ได้ - พร้อมกับปลุกเสกด้วยคาถาอาคม	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงลากมีดกลับมา... ความคมของมีดทำให้ท้องพระโรงแยกออกจากกันทันทีตามรอยมีดเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก...พระศรีธรรมยานำมีดไปโยนลงแม่น้ำ...น้ำบริเวณนั้นวนเป็นวงกลม	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้นายถมยาเป็น "พระศรีธรรมยา" แล้วยกที่ดินส่วนหนึ่งให้ปกครอง	1

ตาราง 148 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
5. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- เขาจึงหยิบขึ้นมาดมก็มีความรู้สึกว่าขี้ช้างนั้นหอม... จึงเก็บเอาขี้ช้างนี้ห่อผ้ากลับบ้าน - นายถมยาจึงไปหยิบขี้ช้างมาให้พิสูจน์	2
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ประชาชนชาวตำบลภูมิได้ตั้งศาลพ่อตาพระธรรมยาขึ้น	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** พระศรีธรรมยา จังหวัดพิจิตร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระศรีธรรมยา คิดถึงเพื่อน ดังปรากฏในข้อ**ความว่า**

...หลังจากที่พระศรีธรรมยาครองเมืองภูมิมาหลายปีก็คิดถึงเพื่อนผู้สูงศักดิ์

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายถมยานำขี้ช้างมา ชาวบ้านต่างอยากมาดม และดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านต่างพากันมาดูและดมขี้ช้างนี้

1.2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายถมยาเสียใจที่เพื่อนไม่รับของฝากจากตน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระศรีธรรมยาฟังรับสั่งก็รู้สึกน้อยใจและเสียใจที่อุตส่าห์ตั้งใจทำมีดอย่างดี แต่พระเจ้าแผ่นดินไม่รับ

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ข่าวเรื่องนายถมยาเจอช้างแพร่ออกไปจนพระเจ้าแผ่นดินอยากได้ช้างเชือกนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนกิตติศัพท์เล่าลือไปถึงกรุงศรีอยุธยาเมืองหลวงของไทย...ทรงสนพระทัยเพราะมีความเชื่อว่ากษัตริย์พระองค์ใดมีช้างเผือกเข้ามาในแผ่นดิน แสดงว่าเป็นผู้มีบุญญาธิการ

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขี้ช้างที่นายถมยาพบนั้นกลับมีกลิ่นหอมต่างจากช้างทั่วๆ ไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งนายถมยาไปเที่ยวป่า...พบขี้ช้างประหลาดมีกลิ่นหอมตลบอบอวล

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผลของขี้ช้างทำให้บ้านของนายถมยามีกลิ่นหอมดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้บ้านของเขามีกลิ่นหอมตลบอบอวลไปหมด

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลักษณะของช้างที่พบนั้นต่างจากช้างทั่วๆ ไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...เนื่องจากมีหางเหมือนใบโพธิ์ผิดจากช้างทั่วไป ชาวบ้านจึงเรียกช้างงาเนียมตัวนี้ว่า อ้ายโพธิ์หางกร่าง

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายถมยามีคาถาบังไพร ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อเป็นหนุ่มชอบเรียนวิชาเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังจนเชี่ยวชาญวิชา "คาถาบังไพร" จึงชอบเข้าป่าล่าสัตว์และคล้องช้างป่า

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายถมยาเสียชีวิตไปแล้ว แต่ดวงวิญญาณของท่านยังอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แม้ว่าท่านจะเสียชีวิตไปแล้วแต่ดวงวิญญาณของท่านก็ยังคอยอยู่ดูแลประชาชนในเมืองภูมิของท่านให้อยู่เย็นเป็นสุข

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอยากได้ช้าง จึงเสด็จไปหานายถมยา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าแผ่นดินพร้อมด้วยมหาดเล็กคู่ใจ 2-3 คน ปลอมตัวเป็นสามัญชน เสด็จพระราชดำเนินสืบเสาะข่าวอ้ายโพธิ์หางกร่างมาจนถึงบ้านของนายถมยา

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินสนิทกับนายถมยาแล้วจึงชวนเขาไปจับช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์จึงชวนนายถมยาไปจับช้างตัวนี้

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายถมยาต้องการนำของไปฝากเพื่อนจึงลงมือทำเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงทำมีดโต้อย่างดีไปฝาก

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายถมยามีคาถาบังไพรใช้ จับช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...คาถาบังไพรเป็นคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์มาก นายถมยาท่องคาถาบทนี้ขึ้นเมื่อใด สัตว์ป่าทั้งหลายจะเห็นตัวท่านเป็นป่า ทำให้สามารถล่าสัตว์ได้

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายถมยาใช้คาถาบังไพร จับช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พร้อมกับปลุกเสกด้วยคาถาอาคม

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินไม่รับของฝากนายถมยาก็เอาไปทิ้งเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงลากมีดกลับมา... ความคมของมีดทำให้ท้องพระโรงแยกออกจากกันทันที ตามรอยมีดเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก...พระศรีธรรมยานำมีดไปโยนลงแม่น้ำ...น้ำบริเวณนั้นวนเป็นวงกลม

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อนายถมยาช่วยจับช้างได้ เขาจึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้นายถมยาเป็นพระศรีธรรมยา แล้วยกที่ดินส่วนหนึ่งให้ปกครอง

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายถมยาพิสูจน์ขี้ช้างโดยการดม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาจึงหยิบขึ้นมาดมก็มีความรู้สึกว่าขี้ช้างนั้นหอม...จึงเก็บเอาขี้ช้างนี้ห่อผ้ากลับบ้าน

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวบ้าน และพระเจ้าแผ่นดินต้องการมาพิสูจน์ขี้ช้าง นายถมยา ก็นำมาให้พิสูจน์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายถมยาจึงไปหยิบขี้ช้างมาให้พิสูจน์

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อวิญญาณของนายถมยายังอยู่ ชาวบ้านจึงตั้งศาลให้ท่าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ประชาชนชาวตำบลภูมิได้ตั้งศาลพ่อตาพระธรรมยาขึ้น

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระศรีธรรมยา จังหวัดพิจิตร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ชาละวัน

ตำนานกล่าวว่า ตายายสามีภรรยาไปหาปลา พบไข่จระเข้ที่สระน้ำแห่งหนึ่งได้นำมาฟักเป็นตัวเลี้ยงไว้ในอ่างน้ำ ยายได้เลี้ยงไว้ตั้งแต่แรกเกิดเพื่อแทนลูก เมื่อจระเข้ตัวใหญ่ขึ้นจึงนำไปเลี้ยงในสระใกล้บ้าน หาปลามาเป็นอาหาร จระเข้กินไม่อิ่มจึงกัดกินตาและยายแล้วคลานออกจาก

สระลงไปในแม่น้ำน่านเก่า ซึ่งอยู่ห่างจากสระตายายออกไปประมาณ 500 เมตร แม่น้ำน่านเก่าสมัยนั้นมีน้ำบริบูรณ์ไม่ขาดแคลน จระเข้ชุกชุมทั่วไป แต่ไม่ทำอันตรายผู้คนเนื่องจากมีปลาให้กินเป็นอาหาร แต่จระเข้ของตายายเคยได้ลิ้มรสเนื้อมนุษย์เกิดติดใจในรสชาติ จึงเที่ยวกัดกินคนทั้งบนบกและในน้ำไม่เว้นแต่ละวัน จระเข้ใหญ่นี้ถูกเรียกว่า ได้ตาละวัน ตามสำเนียงภาษาพูดของชาวบ้านที่เรียกตามความดุร้ายที่มันทำร้ายคนไม่เว้นแต่ละวันและเพี้ยนเสียงเป็นไอ้ชาละวัน ชื่อชาละวันแพร่สะพัดไปทั่ว เพราะธิดาคนหนึ่งของเศรษฐีเมืองพิจิตรเก่าถูกชาละวันแว้งตกน้ำจมหายไปขณะกำลังอาบน้ำอยู่บนแพท่าน้ำหน้าบ้าน เศรษฐีประกาศให้สินบนหลายสิบชั่งพร้อมทั้งยกลูกสาวที่มีอยู่อีก 1 คน ให้แก่ผู้มาฆ่าชาละวันได้ มีหมอจระเข้หลายคนรับอาสา แต่ถูกชาละวันฆ่าตายหมด จนในที่สุดนายไกรทองพ่อค้าจากเมืองล่าง สันนิษฐานว่าเป็นพ่อค้าจากเมืองนนทบุรีได้ฆ่าชาละวันตายด้วยหอกลงอาคม เชื่อกันว่าถ้ำของชาละวันอยู่กลางลำน้ำน่านเก่าปัจจุบันอยู่ห่างจากสำนักสงฆ์บ้านวังกระดี่ทอง ตำบลย่านยาว ไปทางใต้ประมาณ 300 เมตร ทางลงปากถ้ำเป็นรูปวงกลมมีขนาดพอที่จระเข้ขนาดใหญ่มาก ขึ้นลงได้อย่างสะดวก เมื่อสิบปีที่ผ่านมามีผู้เข้าไปสำรวจความลึกของโพรงปากถ้ำ โดยใช้ไม้ไผ่ยาวหยั่งแต่ไม่ถึงก้นโพรงที่เป็นหลุมลึก ปัจจุบันโพรงตื้นเขินมาก ผู้ใหญ่รุ่นเก่าเล่าถึงความใหญ่ของชาละวันว่าเวลาอวดศักดาจะลอยตัวปริ่มน้ำขวางคลองตัวยาวคับคลองบางแห่ง เมื่อชาละวันตายซากหัวที่วางเซ่นไหว้บนศาลเพียงตาหน้าเมืองพิจิตรมีความยาวถึง 1 วา และน่าแปลกที่ศาลเพียงตามีจิ้งจกออกมาออกันมากมายเป็นร้อยๆ ตัว คนสมัยก่อนเชื่อกันว่าหากผู้ใดถูกจระเข้กัด ต้องจัดให้คนเจ็บนอนรักษาตัวอยู่แต่ในมุ้งอย่างดี เพื่อกันไม่ให้จิ้งจกเข้าไปเลียแผล ถ้าจิ้งจกเลียแผลคนเจ็บจะตายอย่างไม่มีทางรักษา

ความเชื่อความศรัทธาในตายายที่เลี้ยงชาละวัน คงอยู่ในจิตใจของชาวบ้านวังกระดี่ทอง หากปรารถนาสิ่งใดชาวบ้านจะบนด้วยข้าวปากหม้อ น้ำอ้อย และขนมประกริม และเชื่อว่าได้สมปรารถนามาจนทุกวันนี้ เรื่องชาละวัน เป็นเรื่องที่เลื่องลือมาจนล้นเกล้ารัชกาลที่ 2 ทรงนำไปพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่อง ไกรทอง (สนม ครุฑเมือง, 2553, หน้า 159)

ตาราง 149 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ชาละวัน จังหวัดพิจิตร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เพราะธิดาคนหนึ่งของเศรษฐีเมืองพิจิตรเก่าถูกชาละวันแว้งตกน้ำจมหายไปขณะกำลังอาบน้ำอยู่บนแพท่าน้ำหน้าบ้าน	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ตายายสามีภรรยา... พบไข่จระเข้...ยายได้เลี้ยงไว้ตั้งแต่แรกเกิดเพื่อแทนลูก... จระเข้กินไม่อิ่มจึงกัดกินตาและยายแล้วคลานออกจากสระลงไปในแม่น้ำน่าน - จระเข้ชุกชุมทั่วไป แต่ไม่ทำอันตรายผู้คน...มีปลาให้กินเป็นอาหาร แต่จระเข้ของตายายเคยได้ลิ้มรสเนื้อมนุษย์เกิดติดใจในรสชาติ จึงเที่ยวกัดกินคนทั้งบนบกและในน้ำไม่เว้นแต่ละวัน	2
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เมื่อชาละวันตายซากหัวที่วางเซ่นไหว้...น่าแปลกที่ศาลเพียงตามีจิ้งจกออกมาออกันมากมายเป็นร้อยๆ ตัว ถ้าจิ้งจกเลียแผลคนเจ็บจะตายอย่างไม่มีทางรักษา	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ได้ฆ่าชาละวันตายด้วยหอกลงอาคม	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	เศรษฐีประกาศให้สินบนหลายสิบชั่งพร้อมทั้งยกลูกสาวที่มีอยู่อีก 1 คน ให้แก่ผู้มาฆ่าชาละวันได้	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ความเชื่อความศรัทธาในตายายที่เลี้ยงชาละวันคงอยู่ในจิตใจของชาวบ้านวังกระดี่ทองหากปรารถนาสิ่งใดชาวบ้านจะบนด้วยข้าวปากหม้อ น้ำอ้อย และขนมประกริม และเชื่อว่าได้สมปรารถนามาจนทุกวันนี้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ชาละวัน จังหวัดพิจิตร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกสาวเศรษฐีเมืองพิจิตรถูกจระเข้แว้งตกน้ำไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพราะธิดาคนหนึ่งของเศรษฐีเมืองพิจิตรเก่าถูกชาละวันแว้งตกน้ำจมหายไป ขณะกำลังอาบน้ำอยู่บนแพท่าน้ำหน้าบ้าน

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตายายเอาจระเข้มาเลี้ยงเป็นลูก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตายายสามีภรรยา... พบไข่จระเข้...ยายได้เลี้ยงไว้ตั้งแต่แรกเกิดเพื่อแทนลูก... จระเข้กินไม่อิ่มจึงกัดกินตาและยายแล้วคลานออกจากสระลงไปในแม่น้ำน่าน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จระเข้โดยทั่วไปไม่กินเนื้อมนุษย์ ยกเว้นจระเข้ที่ตายายเลี้ยง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จระเข้ชุกชุมทั่วไป แต่ไม่ทำอันตรายผู้คน...มีปลาให้กินเป็นอาหาร แต่จระเข้ของตายายเคยได้ลิ้มรสเนื้อมนุษย์เกิดติดใจในรสชาติ จึงเที่ยวกัดกินคนทั้งบนบกและในน้ำไม่เว้นแต่ละวัน

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จิ้งจกทำให้คนตายได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อชาละวันตายซากหัวที่วางเซ่นไหว้...น่าแปลกที่ศาลเพียงตามีจิ้งจกออกมาออกันมากมายเป็นร้อยๆ ตัว ถ้าจิ้งจกเลียแผลคนเจ็บจะตายอย่างไม่มีทางรักษา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาละวันถูกฆ่าตายโดยหอกลงอาคม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ฆ่าชาละวันตายด้วยหอกลงอาคม

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เศรษฐีประกาศให้รางวัลแก่ผู้ฆ่าชาละวันได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เศรษฐีประกาศให้สินบนหลายสิบชั่งพร้อมทั้งยกลูกสาวที่มีอยู่อีก 1 คน ให้แก่ผู้มาฆ่าชาละวันได้

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านศรัทธาตายายที่เลี้ยงชาละวันว่าสามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆ ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ความเชื่อความศรัทธาในตายายที่เลี้ยงชาละวันคงอยู่ในจิตใจของชาวบ้าน วังกระดี่ทองหากปรารถนาสิ่งใดชาวบ้านจะบนด้วยข้าวปากหม้อ น้ำอ้อย และขนมประกริม และเชื่อว่าได้สมปรารถนามาจนทุกวันนี้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ชาละวัน จังหวัดพิจิตร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดพิษณุโลก

น้ำตกแก่งนางคอย

เล่ากันว่าในสมัยก่อนบริเวณนี้ยังไม่มีน้ำตก แต่จะเป็นธารน้ำไหลและมีหน้าผาอยู่จึงมักจะมีหนุ่มสาวมานั่งคุยกันเป็นคู่ๆ เพราะหน้าผานี้สวยมาก วันหนึ่งหญิงสาวคนหนึ่งมานั่งรอคนรัก เธอรอนานมากแต่ฝ่ายชายก็ไม่มาตามนัดหมาย ด้วยความน้อยใจและเสียใจเธอจึงกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตาย ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่มีใครมาเที่ยวบริเวณนี้อีก ดวงวิญญาณของหญิงสาวผู้โกรธแค้นคนรักจึงทำให้น้ำป่าไหลหลากลงมาท่วมบริเวณหน้าผาจนหน้าผาถล่มกลายเป็นธารน้ำและน้ำตกที่สวยงามมากแต่ก็ยังไม่มีใครกล้าไปเที่ยวน้ำตกนี้ จนกระทั่งพ่อแม่ของหญิงสาวมาสร้างศาลเพียงตาและเชิญวิญญาณลูกสาวเข้าอยู่ที่ศาลนั้น ทำให้ไม่มีความน่ากลัวอีกต่อไป ตั้งแต่นั้นมาน้ำตกแห่งนี้ก็มีคนไปเที่ยวชมเสมอ และมีชื่อว่า น้ำตกแก่งนางคอย หรือปัจจุบันเรียกว่าน้ำตกแก่งโสภา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก)

ตาราง 150 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง น้ำตกแก่งนางคอย จังหวัดพิษณุโลก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	วันหนึ่งหญิงสาวคนหนึ่งมานั่งรอคนรัก เธอรอนานมากแต่ฝ่ายชายก็ไม่มาตามนัดหมาย ด้วยความน้อยใจและเสียใจ	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ดวงวิญญาณของหญิงสาวผู้โกรธแค้นคนรักจึงทำให้น้ำป่าไหลหลากลงมาท่วมบริเวณหน้าผาจนหน้าผาถล่มกลายเป็นธารน้ำและน้ำตก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	เธอจึงกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตาย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	จนกระทั่งพ่อแม่ของหญิงสาวมาสร้างศาลเพียงตาและเชิญวิญญาณลูกสาวเข้าอยู่ที่ศาลนั้น	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง น้ำตกแก่งนางคอย จังหวัดพิษณุโลก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงสาวรอคนรักแต่คนรักไม่มาเธอจึงเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งหญิงสาวคนหนึ่งมานั่งรอคนรัก เธอรอนานมากแต่ฝ่ายชายก็ไม่มาตามนัดหมาย ด้วยความน้อยใจและเสียใจ

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ดวงวิญญาณของหญิงสาวยังอาฆาต ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดวงวิญญาณของหญิงสาวผู้โกรธแค้นคนรักจึงทำให้น้ำป่าไหลหลากลงมาท่วมบริเวณหน้าผาจนหน้าผาถล่มกลายเป็นธารน้ำและน้ำตก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายคนรักไม่มาตามนัดเธอจึงฆ่าตัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เธอจึงกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตาย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วิญญาณของหญิงสาวอาฆาตจนพ่อแม่ต้องมาสร้างศาลเพียงตาให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนกระทั่งพ่อแม่ของหญิงสาวมาสร้างศาลเพียงตาและเชิญวิญญาณลูกสาวเข้าอยู่ที่ศาลนั้น

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง น้ำตกแก่งนางคอย จังหวัดพิษณุโลก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

บ้านบึงพระ

ยังมีหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีบึงขนาดใหญ่อยู่กลางหมู่บ้าน บึงนี้จะมีน้ำอยู่ตลอดทั้งปีไม่เคยแห้งอยู่มาวันหนึ่ง ได้มีสองตายายผู้มีอาชีพทอดแหปลาได้พายเรือทอดแหที่กลางบึงแล้วแหไปติดเอาเศียรพระพุทธรูปเข้า ทำอย่างไรก็ไม่หลุดทั้งสองตกใจมาก จึงวิ่งไปบอกเพื่อนบ้านให้ไปช่วยกันดึงพระพุทธรูปขึ้นจากบึง เพื่อที่จะได้นำไปประดิษฐานไว้ที่วัด ชาวบ้านพากันมาดึงพระพุทธรูปอย่างล้นหลาม แต่พยายามเท่าไรๆ ก็ไม่สามารถดึงขึ้นมาได้ ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด

ต่อมาฝนได้ตกลงมาอย่างหนักจนน้ำท่วมบึง ทำให้พระพุทธรูปจมลงไปอีก จมลงไปเรื่อยๆ จนกระทั่งมิดองค์ ตั้งแต่นั้นมาเรื่องที่จะเอาพระพุทธรูปขึ้นจากบึงก็ไม่มีอะไรต้องพูดกันอีกเพราะไม่มีวันที่จะเอาขึ้นมาได้อีกแล้ว ในปัจจุบันมีชาวบ้านเล่ากันว่า บางวันเราจะได้ยินเสียงดนตรีไทยส่งเสียงบรรเลงขับกล่อม ดังมาจากทางบึงนั้น เหมือนกับว่ามีงานฉลองอะไรหรือจัดงานอะไรขึ้นมาทำนองนั้น ที่ตรงนั้นได้ถูกชาวบ้านพาเรียกกันว่า บ้านบึงพระ อาศัยเหตุที่ชาวบ้านพบพระในบึงแล้วไม่สามารถนำขึ้นมาประดิษฐานในวัดได้

ภายหลังที่ตรงนั้นคือบ้านบึงพระนั้นได้เป็นชื่อของตำบล ชื่อตำบลบึงพระ อยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก)

ตาราง 151 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบึงพระ จังหวัดพิษณุโลก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- มีสองตายายผู้มีอาชีพทอดแหปลาได้พายเรือทอดแหที่กลางบึงแล้วแหไปติดเอาเศียรพระพุทธรูปเข้า ทำอย่างไรก็ไม่หลุดทั้งสองตกใจมาก - แต่พยายามเท่าไรๆ ก็ไม่สามารถดึงขึ้นมาได้ - ต่อมาฝนได้ตกลงมาอย่างหนักจนน้ำท่วมบึง ทำให้พระพุทธรูปจมลงไปอีก ...จนกระทั่งมิดองค์	3
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	บางวันเราจะได้ยินเสียงดนตรีไทยส่งเสียงบรรเลงขับกล่อม ดังมาจากทางบึงนั้น	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงวิ่งไปบอกเพื่อนบ้านให้ไปช่วยกันดึงพระพุทธรูปขึ้นจากบึง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ที่ตรงนั้นได้ถูกชาวบ้านพาเรียกกันว่า บ้านบึงพระ อาศัยเหตุที่ชาวบ้านพบพระในบึงแล้วไม่สามารถนำขึ้นมาประดิษฐานในวัดได้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** บ้านบึงพระ จังหวัดพิษณุโลก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตายายทอดแหไปติดกับเศียรพระในบึง ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีสองตายายผู้มีอาชีพทอดแหปลาได้พายเรือทอดแหที่กลางบึงแล้วแหไปติดเอาเศียรพระพุทธรูปเข้า ทำอย่างไรก็ไม่หลุดทั้งสองตกใจมาก

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแหติดเศียรพระดึงเท่าไหร่ก็ไม่หลุด ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่พยายามเท่าไรๆ ก็ไม่สามารถดึงขึ้นมาได้

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฝนตกน้ำท่วมองค์พระ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาฝนได้ตกลงมาอย่างหนักจนน้ำท่วมบึง ทำให้พระพุทธรูปจมลงไปอีก ... จนกระทั่งมิดองค์

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีคนได้ยินเสียงดนตรีมาจากบึงนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...บางวันเราจะได้ยินเสียงดนตรีไทยส่งเสียงบรรเลงขับกล่อม ดังมาจากทางบึงนั้น

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแหติดเศียรพระตายายจึงไปขอความช่วยเหลือจากชาวบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงวิ่งไปบอกเพื่อนบ้านให้ไปช่วยกันดึงพระพุทธรูปขึ้นจากบึง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาที่แห่งนี้ชาวบ้านจึงร่วมกันเรียกว่า บึงพระ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ที่ตรงนั้นได้ถูกชาวบ้านพาเรียกกันว่า บ้านบึงพระ อาศัยเหตุที่ชาวบ้านพบพระในบึงแล้วไม่สามารถนำขึ้นมาประดิษฐานในวัดได้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านบึงพระ จังหวัดพิษณุโลก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

บึงราชนก

ท้าวราชนก เป็นกษัตริย์ปกครองเมืองราชนก ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ที่บริบูรณ์พร้อมด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารนานาชนิด ท้าวราชนกมีธิดาหนึ่งพระองค์ นางมีสิริโฉมงดงามดุจนางฟ้าจึงเป็นที่ต้องตาต้องใจหนุมานทหารเอกของพระรามยิ่งนัก หนุมานจึงขอหมั้นหมายนางกับท้าวราชนกแล้วให้คำสัตย์ว่าจะดูแลช่วยเหลือเมืองท้าวราชนกทุกเมื่อยามมีภัย แล้วได้มอบแหวนหมั้นกับม้าวลาหค ซึ่งเป็นม้าวิเศษที่บินได้เพื่อขอเป็นของหมั้น ก่อนจะตามพระรามออกไปสู้ศึกกับทศกัณฑ์ ท้าวราชนกปกครองเมืองอย่างสงบสุขสืบมา จนกระทั่งวันหนึ่งมีฝนตกห่าใหญ่แล้วเกิดฟ้าผ่าขึ้น หลังจากสิ้นเสียงฟ้าผ่าก็มีปลาตัวใหญ่ที่สามารถกินได้ทั้งหมู่บ้านเกิดขึ้นตรงใจกลางของหมู่บ้าน ชาวบ้านดีใจรีบนำปลามาถวายท้าวราชนก พระองค์ทรงแบ่งไว้แล้วให้ชาวบ้านไปกินกันอย่างถ้วนทั่ว มีเพียงหญิงชราท้ายหมู่บ้านเท่านั้นที่ปลูกบ้านอยู่บนที่ดอน ห่างไกลจากผู้คนจึงไม่ได้รับส่วนแบ่งในครั้งนี้ หลังจากชาวบ้านแบ่งปลากันเรียบร้อยแล้วได้นำปลาไปทอดอาหารกินกันอย่างอร่อย คืนนั้นเองก็เกิดอาเพศกับเมืองราชนกมีฝนตกกระหน่ำมาใส่เมืองอย่างหนัก 7 วัน 7 คืน ติดกันจนเมืองราชนกตกอยู่ใต้บาดาล ท้าวราชนกและพระธิดาขึ้นม้าวลาหคหนีไปได้ แต่ด้วยทั้งสองพระองค์ต่างก็กินปลาที่ชาวบ้านนำมาถวาย ทำให้น้ำหนักตัวของทั้งสองหนักจนม้าไม่สามารถพาไปได้ตลอดรอดฝั่ง ม้าวลาหค ได้ตกลงมาจนจมน้ำตายในที่สุด ส่วนท้าวราชนกกับพระธิดาว่ายน้ำเข้าฝั่ง แต่ด้วยความชราทำให้เหนื่อยล้าทำให้พระองค์สิ้นใจในบัดนั้น ร่างได้จมลงสู่ใต้พื้นบาดาล ทางด้านพระธิดาก็แหวกว่ายชลธารไปจนถึงฝั่งก็สิ้นใจทันที พอน้ำลดก็มีคนไปพบพระธิดานอนตายตาเหลือกด้วยความเหน็ดเหนื่อยอยู่ที่นั้นเอง บริเวณดังกล่าวจึงเรียก "บ้านลาดตาขาว" ต่อมาเปลี่ยนไปเป็น "บ้านลาดบัวขาว" ตามความเหมาะสม (สนม ครุฑเมือง, 2553, หน้า 216)

ตาราง 152 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงราชนก จังหวัดพิษณุโลก

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	5
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- นางมีสิริโฉมงดงามดุจนางฟ้าจึงเป็นที่ต้องตาต้องใจหนุมานทหารเอกของพระรามยิ่งนัก - มีเพียงหญิงชราท้ายหมู่บ้านเท่านั้นที่ปลูกบ้านอยู่บนที่ดอน ห่างไกลจากผู้คนจึงไม่ได้รับส่วนแบ่งในครั้งนี้	2
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- จนกระทั่งวันหนึ่งมีฝนตกห่าใหญ่แล้วเกิดฟ้าผ่าขึ้น หลังจากสิ้นเสียงฟ้าผ่าก็มีปลาตัวใหญ่ที่สามารถกินได้ทั้งหมู่บ้านเกิดขึ้นตรงใจกลางของหมู่บ้าน - คืนนั้นเองก็เกิดอาเพศกับเมืองราชนกมีฝนตกกระหน่ำมาใส่เมืองอย่างหนัก 7 วัน 7 คืนติดกันจนเมืองราชนกตกอยู่ใต้บาดาล - แต่ด้วยทั้งสองพระองค์ต่างก็กินปลาที่ชาวบ้านนำมาถวาย ทำให้น้ำหนักตัวของทั้งสองหนักจนม้าไม่สามารถพาไปได้ตลอดรอดฝั่ง ม้าวลาหค ได้ตกลงมาจนจมน้ำตายในที่สุด	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ชาวบ้านดีใจรีบนำปลามาถวายท้าวราชนก - ส่วนท้าวราชนกกับพระธิดาว่ายน้ำเข้าฝั่ง...แต่ด้วยความชราทำให้เหนื่อยล้าทำให้พระองค์สิ้นใจ... พระธิดาก็แหวกว่ายชลธารไปจนถึงฝั่งก็สิ้นใจทันที	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ท้าวราชนกและพระธิดาขึ้นม้าวลาหคหนีไปได้	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	พระองค์ทรงแบ่งไว้แล้วให้ชาวบ้านไปกินกันอย่างถ้วนทั่ว	1

ตาราง 152 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
4. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	หนุมานจึงขอหมั้นหมายนางกับท้าวราชนกแล้วให้คำสัตย์ว่าจะดูแลช่วยเหลือเมืองท้าวราชนกทุกเมื่อยามมีภัย แล้วได้มอบแหวนหมั้นกับม้าวลาหค	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงราชนก จังหวัดพิษณุโลก สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หนุมานชอบพระราชธิดาของท้าวราชนก ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางมีสิริโฉมงดงามดุจนางฟ้าจึงเป็นที่ต้องตาต้องใจหนุมานทหารเอกของพระรามยิ่งนัก

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงชราท้ายหมู่บ้านเพียงคนเดียวที่ไม่ได้รับประทานเนื้อปลา ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีเพียงหญิงชราท้ายหมู่บ้านเท่านั้นที่ปลูกบ้านอยู่บนที่ดอน ห่างไกลจากผู้คน จึงไม่ได้รับส่วนแบ่งในครั้งนี้

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีปลาตัวใหญ่มาพร้อมกับน้ำฝน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนกระทั่งวันหนึ่งมีฝนตกห่าใหญ่แล้วเกิดฟ้าผ่าขึ้นหลังจากสิ้นเสียงฟ้าผ่าก็มีปลาตัวใหญ่ที่สามารถกินได้ทั้งหมู่บ้านเกิดขึ้นตรงใจกลางของหมู่บ้าน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมืองราชนกถูกฝนถล่มใส่จนจมอยู่ใต้บาดาล ดังปรากฏในข้อความว่า

...คืนนั้นเองก็เกิดอาเพศกับเมืองราชนกมีฝนตกกระหน่ำมาใส่เมืองอย่างหนัก 7 วัน 7 คืนติดกันจนเมืองราชนกตกอยู่ใต้บาดาล

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ปลานั้นทำให้ผู้ที่กินเข้าไปมีน้ำหนักมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ด้วยทั้งสองพระองค์ต่างก็กินปลาที่ชาวบ้านนำมาถวาย ทำให้น้ำหนักตัวของทั้งสองหนักจนม้าไม่สามารถพาไปได้ตลอดรอดฝั่ง ม้าวลาหค ได้ตกลงมาจนจมน้ำตายในที่สุด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านนำปลาที่พบมาถวายท้าวราชนก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านดีใจรีบนำปลามาถวายท้าวราชนก

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทั้งสองพระองค์พยายามจะหนีน้ำนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนท้าวราชนกกับพระธิดาว่ายน้ำเข้าฝั่ง...แต่ด้วยความชราทำให้เหนื่อยล้าทำให้พระองค์สิ้นใจ...พระธิดาก็แหวกว่ายชลธารไปจนถึงฝั่งก็สิ้นใจทันที

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดน้ำท่วมเมืองทั้งสองพระองค์จึงหนี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวราชนกและพระธิดาขึ้นม้าวลาหคหนีไปได้

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวราชนกให้รางวัลแก่ชาวบ้านที่นำปลามาถวาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์ทรงแบ่งไว้แล้วให้ชาวบ้านไปกินกันอย่างถ้วนทั่ว

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหนุมานชอบพระธิดาของท้าวราชนกจึงมาสู่ขอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หนุมานจึงขอหมั้นหมายนางกับท้าวราชนกแล้วให้คำสัตย์ว่าจะดูแลช่วยเหลือเมืองท้าวราชนกทุกเมื่อยามมีภัย แล้วได้มอบแหวนหมั้นกับม้าวลาหค

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงราชนก จังหวัดพิษณุโลก สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดเพชรบูรณ์

อุ้มพระดำน้ำ

นานมาแล้วชาวเพชรบูรณ์กลุ่มหนึ่งมีอาชีพประมง อยู่ในลำน้ำป่าสักวันหนึ่งชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกหาปลาตามปกติเช่นทุกวัน เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่าย ไม่มีใครจับปลาได้เลยสักตัว คล้ายกับว่าใต้พื้นน้ำไม่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ สร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่งปรึกษาว่าจะทำประการใดดี กระแสน้ำในแม่น้ำนั้นหยุดไหลนิ่งอยู่กับที่

จากนั้นก็ค่อยๆ มีพรายน้ำผุดขึ้นมาทีละน้อย จนทวีมากขึ้น มองดูคล้ายกับน้ำกำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ทุกคนต่างมองดูด้วยความมึนงง ไม่สามารถรู้ว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุการณ์ดำเนินไป จนกระทั่งกระแสวังน้ำวนแห่งนั้นได้เริ่มคืนสู่สภาพเดิมและดูดเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมาจากใต้พื้นน้ำแห่งนั้น ลอยขึ้นมาอยู่เหนือผิวน้ำ มีการดำผุดดำว่ายอยู่ตลอดเวลาเหมือนอาการของเด็กเล็กที่กำลังเล่นน้ำ ชาวประมงกลุ่มนั้นจึงลงไปอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาประดิษฐานบนบกให้ผู้คนทั้งหลายได้กราบไหว้สักการบูชา และพร้อมใจกันอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิในปัจจุบัน ในปีต่อมาพอถึงเทศกาลสารทไทย พระพุทธรูปที่ถูกอัญเชิญขึ้นมาไว้ที่วัดได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย ชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันไปทุกที่ ในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำผุดดำว่ายอยู่ จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้ง

ตั้งแต่บัดนั้นมาเมื่อถึงเทศกาลสารทไทย วันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบของทุกปีภายหลังจากถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์แล้ว เจ้าเมืองเพชรบูรณ์พร้อมด้วยข้าราชการและประชาชนในเมืองเพชรบูรณ์จะร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ไปทำพิธีสรงน้ำที่วัดมะขามแฟบ ตรงที่พบครั้งแรกเป็นประจำทุกปี หากปีใดน้ำน้อยเข้าไปไม่ได้จะอัญเชิญไปสรงน้ำที่วัดโบสถ์ชนะมาร ซึ่งอยู่ทางเหนือเมืองเพชรบูรณ์แล้วถวายนามท่านว่า "พระพุทธมหาธรรมราชา" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์)

ตาราง 153 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อุ้มพระดำน้ำ จังหวัดเพชรบูรณ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่าย ไม่มีใครจับปลาได้เลยสักตัว... กระแสน้ำในแม่น้ำนั้นหยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ ... ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก...และดูดเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมา	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ในปีต่อมาพอถึงเทศกาลสารทไทย พระพุทธรูปที่ถูกอัญเชิญขึ้นมาไว้ที่วัดได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย	1

ตาราง 153 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ชาวประมงกลุ่มนั้นจึงลงไปอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาประดิษฐานบนบกให้ผู้คนทั้งหลายได้กราบไหว้สักการบูชา	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	ชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันไปทุกที่ ในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำผุดดำว่ายอยู่ จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งตั้งแต่บัดนั้นมา... จะร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูป...ไปทำพิธีสรงน้ำที่วัดมะขามแฟบ ตรงที่พบครั้งแรกเป็นประจำทุกปี	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** อุ้มพระดำน้ำ จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวประมงเห็นพระพุทธรูปผุดขึ้นมาจากน้ำ **ดังปรากฏในข้อความว่า**

...เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่าย ไม่มีใครจับปลาได้เลยสักตัว... กระแสน้ำในแม่น้ำนั้นหยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ ... ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก...และดูดเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมา

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ อยู่มาวันหนึ่งพระพุทธรูปหายไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในปีต่อมาพอถึงเทศกาลสารทไทย พระพุทธรูปที่ถูกอัญเชิญขึ้นมาไว้ที่วัดได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจอพระพุทธรูปทุกคนจึงอัญเชิญไปไว้บูชาดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวประมงกลุ่มนั้นจึงลงไปอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาประดิษฐานบนบกให้ผู้คนทั้งหลายได้กราบไหว้สักการบูชา

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระพุทธรูปหายไปชาวบ้านก็ออกตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันไปทุกที่ ในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำผุดดำว่ายอยู่ จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งตั้งแต่บัดนั้นมา...จะร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูป...ไปทำพิธีสรงน้ำที่วัดมะขามแฟบ ตรงที่พบครั้งแรกเป็นประจำทุกปี

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง อุ้มพระดำน้ำ จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

วัวกายสิทธิ์

ศรีเทพเป็นชื่อของตำบลๆ หนึ่งขึ้นอยู่กับอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีเมืองโบราณอยู่ เป็นเมืองร้าง โดยมีตำนานเล่าว่า

ที่บนเขาใกล้เมืองมีฤาษีสองตนสร้างกุฏิอยู่ใกล้เมืองตนหนึ่งชื่อตาไฟ อีกตนหนึ่งชื่อตาวัว ฤาษีตาไฟมีลูกศิษย์ผู้เป็นลูกท้าวพระยาของเมืองนั้น วันหนึ่งฤาษีตาไฟได้บอกแก่ลูกศิษย์ของตนว่าน้ำในบ่อที่ใกล้กัน ใครได้อาบบ่อหนึ่งก็จะตาย แต่ถ้าได้น้ำในอีกบ่อหนึ่งมารดก็จะสามารถฟื้นคืนชีพมาได้ ฝ่ายศิษย์ซึ่งเป็นลูกท้าวพระยาเกิดไม่เชื่ออาจารย์ที่เป็นฤาษี ดังนั้นฤาษีจึงทดลองให้ลูกศิษย์ดู แต่มีคำมั่นสัญญาว่า เมื่อฤาษีตาไฟตายไปแล้ว ลูกศิษย์จะต้องเป็นคนเอาน้ำในบ่อที่สอง

มารดเพื่อให้คืนชีพแต่เมื่อถึงคราวทดลองเข้าจริงๆ ฤาษีตาไฟต้องตายไปเพราะลูกศิษย์มิได้ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา กลับหนีเข้าเมืองไปเสียโดยไม่ได้เอาน้ำในบ่อที่สองมารดให้พระอาจารย์

ข้างฝ่ายฤาษีตาวัว ซึ่งเคยไปมาหาสู่กันกับฤาษีตาไฟอยู่เนืองนิตย์ เมื่อเห็นว่าฤาษีตาไฟหายเงียบไปจนผิดสังเกตจึงออกไปตามหา ครั้นเดินผ่านบ่อน้ำบ่อแรกพลันก็เหลือบไปพบว่าน้ำในบ่อกำลังเดือด จึงนึกรู้ได้ว่าต้องมีเหตุร้ายเกิดขึ้นเป็นแน่แท้ จึงได้จัดการเอาน้ำในบ่อที่สองมารดซากศพของฤาษีตาไฟ ในที่สุดฤาษีตาไฟก็ฟื้นขึ้นมา แล้วเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ฤาษีตาวัวฟัง และกล่าวว่าจะหาทางลงโทษแก้แค้นลูกศิษย์ทรยศคนนี้ให้ได้ ฤาษีตาวัวได้ฟังดังนั้นก็ห้ามปรามเอาไว้ แต่ทว่าฤาษีตาไฟหาได้เชื่อฟังอย่างใดไม่คงคิดจะแก้แค้นให้สำเร็จจงได้

ดังนั้น เมื่อลูกศิษย์คิดไม่ซื่อต่ออาจารย์ ฤาษีตาไฟจึงปล่อยทีเด็ดเนรมิตวัวขึ้นมาตัวหนึ่งแล้วเสกพิษร้ายแรงด้วยคาถาอาคมใส่เข้าไปในท้องวัวตัวนั้น จากนั้นก็ปล่อยวัวกายสิทธิ์ออกไปโดยบังคับให้วัววิ่งวนอยู่รอบๆ กรุงแล้วแผดเสียงร้องกึกก้องดังกัมปนาทไปทั่ว มันส่งเสียงร้องอย่างน่ากลัวปานฟ้าจะถล่ม ชาวเมืองเมื่อได้ยินเสียงร้องดังสนั่นของวัวตัวนี้ ต่างก็ตระหนกตกใจแทบจะบ้าตายต่างหวาดกลัวไปต่างๆ นานา ฝ่ายเจ้าเมืองเมื่อเห็นเหตุการณ์อันน่าขวัญหายเช่นนี้จึงสั่งให้ปิดประตูเมืองอย่างแน่นหนาจนจนครบเจ็ดวัน เจ้าเมืองก็สั่งให้เปิดประตูเมืองฉับพลันเมื่อบานประตูเผยออกมาเท่านั้น วัวกายสิทธิ์ตัวนั้นก็กระโจนพรวดเข้าไปในเมือง และแล้วท้องของวัวก็ระเบิดตูม พิษร้ายที่ลงคาถาอาคมไว้ ก็หลั่งไหลออกมาทำลายชีวิตชาวเมืองตายจนหมดสิ้น ในที่สุดเมืองทั้งเมืองก็กลายเป็นเมืองร้างในทันที (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 297-299)

ตาราง 154 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัวกายสิทธิ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ข้างฝ่ายฤาษีตาวัว ซึ่งเคยไปมาหาสู่กันกับฤาษีตาไฟอยู่เนืองนิตย์ เมื่อเห็นว่าฤาษีตาไฟหายเงียบไปจนผิดสังเกต - แต่ทว่าฤาษีตาไฟหาได้เชื่อฟังอย่างใดไม่ คงคิดจะแก้แค้นให้สำเร็จจงได้	2

ตาราง 154 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- วันหนึ่งฤาษีตาไฟได้บอกแก่ลูกศิษย์ของตนว่า น้ำในบ่อที่ใกล้กัน ใครได้อาบบ่อหนึ่งก็จะตาย แต่ถ้าได้น้ำในอีกบ่อหนึ่งมารดก็จะสามารถฟื้นคืนชีพมาได้ ฝ่ายศิษย์ซึ่งเป็นลูกท้าวพระยาเกิดไม่เชื่ออาจารย์ที่เป็นฤาษี - แต่เมื่อถึงคราวทดลองเข้าจริงๆ ฤาษีตาไฟต้องตายไปเพราะลูกศิษย์มิได้ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา - ดังนั้น เมื่อลูกศิษย์คิดไม่ซื่อต่ออาจารย์	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	กล่าวว่าจะหาทางลงโทษแก้แค้นลูกศิษย์ทรยศคนนี้ให้ได้	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ฤาษีตาวัวได้ฟังดังนั้นก็ห้ามปรามเอาไว้	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ฤาษีตาไฟจึงปล่อยทีเด็ดเนรมิตวัวขึ้นมาตัวหนึ่ง แล้วเสกพิษร้ายแรงด้วยคาถาอาคมใส่เข้าไปในท้องวัวตัวนั้น... พิษร้ายที่ลงคาถาอาคมไว้ ก็หลั่งไหลออกมาทำลายชีวิตชาวเมืองตายจนหมดสิ้น ในที่สุดเมืองทั้งเมืองก็กลายเป็นเมืองร้างในทันที	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	กลับหนีเข้าเมืองไปเสียโดยไม่ได้เอาน้ำในบ่อที่สองมารดให้พระอาจารย์	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- ดังนั้นฤาษีจึงทดลองให้ลูกศิษย์ดู แต่มีคำมั่นสัญญาว่า เมื่อฤาษีตาไฟตายไปแล้ว ลูกศิษย์จะต้องเป็นคนเอาน้ำในบ่อสองมารดเพื่อให้คืนชีพ - จึงออกไปตามหา ... ในที่สุดฤาษีตาไฟก็ฟื้นขึ้นมาแล้วเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ฤาษีตาวัวฟัง	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง วัวกายสิทธิ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฤาษีตาวัวเป็นห่วงเพื่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ข้างฝ่ายฤาษีตาวัว ซึ่งเคยไปมาหาสู่กันกับฤาษีตาไฟอยู่เนืองนิตย์ เมื่อเห็นว่าฤาษีตาไฟหายเงียบไปจนผิดสังเกต

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฤาษีตาไฟยังแค้นศิษย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ทว่าฤาษีตาไฟหาได้เชื่อฟังอย่างใดไม่คงคิดจะแก้แค้นให้สำเร็จจงได้

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกศิษย์ไม่เชื่อคำบอกเล่าของอาจารย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งฤาษีตาไฟได้บอกแก่ลูกศิษย์ของตนว่า น้ำในบ่อที่ใกล้กัน ใครได้อาบบ่อหนึ่งก็จะตาย แต่ถ้าได้น้ำในอีกบ่อหนึ่งมารดก็จะสามารถฟื้นคืนชีพมาได้ ฝ่ายศิษย์ซึ่งเป็นลูกท้าวพระยาเกิดไม่เชื่ออาจารย์ที่เป็นฤาษี

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อลูกศิษย์ไม่เชื่ออาจารย์จึงทดลองให้ดู แต่ลูกศิษย์กลับไม่ปฏิบัติตามสัญญา ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เมื่อถึงคราวทดลองเข้าจริงๆ ฤาษีตาไฟต้องตายไปเพราะลูกศิษย์มิได้ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ อาจารย์จึงรู้ว่าลูกศิษย์คิดไม่ซื่อกับตนดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้น เมื่อลูกศิษย์คิดไม่ซื่อต่ออาจารย์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ อาจารย์จึงหาวิธีลงโทษศิษย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวว่าจะหาทางลงโทษแก้แค้นลูกศิษย์ทรยศคนนี้ให้ได้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฤาษีตาวัวพยายามห้ามปรามเพื่อนไม่ให้คิดพยาบาท ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฤาษีตาวัวได้ฟังดังนั้นก็ห้ามปรามเอาไว้

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฤาษีตาไฟใช้เวทมนตร์เสกวัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฤาษีตาไฟจึงปล่อยทีเด็ดเนรมิตวัวขึ้นมาตัวหนึ่ง แล้วเสกพิษร้ายแรงด้วยคาถาอาคมใส่เข้าไปในท้องวัวตัวนั้น... พิษร้ายที่ลงคาถาอาคมไว้ ก็หลั่งไหลออกมาทำลายชีวิตชาวเมืองตายจนหมดสิ้น ในที่สุดเมืองทั้งเมืองก็กลายเป็นเมืองร้างในทันที

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ศิษย์ไม่ยอมช่วยอาจารย์แต่กลับหนีเข้าเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...กลับหนีเข้าเมืองไปเสียโดยไม่ได้เอาน้ำในบ่อที่สองมารดให้พระอาจารย์

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อศิษย์ไม่เชื่อคำบอกเล่าของอาจารย์ เขาจึงพิสูจน์ให้ศิษย์ดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นฤาษีจึงทดลองให้ลูกศิษย์ดู แต่มีคำมั่นสัญญาว่า เมื่อฤาษีตาไฟตายไปแล้ว ลูกศิษย์จะต้องเป็นคนเอาน้ำในบ่อสองมารดเพื่อให้คืนชีพ

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อฤาษีตาวัวไม่เห็นเพื่อนจึงออกตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงออกไปตามหา ... ในที่สุดฤาษีตาไฟก็ฟื้นขึ้นมา แล้วเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ฤาษีตาวัวฟัง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง วัวกายสิทธิ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 2 ครั้ง

ถ้ำใหญ่น้ำหนาวพญานาค

ในอดีตก่อนที่จะมีบ้านห้วยลาดบริเวณนี้มีหมู่บ้านเก่าแก่อยู่หมู่บ้านหนึ่งซึ่งมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง พอเดือนหก ของทุกปีจะมีการทำบุญ ซึ่งเชื่อกันว่าบริเวณถ้ำใหญ่ มีทางเดินที่สามารถเข้าสู่เมืองบาดาลได้ ทุกๆ ปีพญานาคและบริวารจะแปลงกายเป็นมนุษย์รูปร่างงดงามทั้งชายและหญิง และแต่งกายอย่างงดงามโดยทุกคนจะถือขันทองคำใส่อาหารมาร่วมทำบุญเดือนหกกับชาวบ้านที่วัดบ้านธาตุ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของถ้ำใหญ่ไปประมาณ 500 เมตร

แต่อยู่มาปีหนึ่งหลังการทำบุญเสร็จสิ้น ปรากฏว่าขันทองคำของพญานาคได้หายไปหนึ่งใบ พญานาคและบริวารต่างพากันออกค้นหาขันทองคำใบนั้น และสอบถามจากพระสงฆ์สามเณรรวมทั้งพวกชาวบ้าน แต่ก็ไม่มีผู้ใดพบเห็นหรือยอมรับว่าขโมยขันทองคำใบนั้นไป ซึ่งตามความจริงแล้วมีสามเณรรูปหนึ่งเป็นผู้ขโมยขันทองคำใบนั้นไป

เมื่อพญานาคไม่สามารถค้นหาขันทองคำได้จึงโกรธมากแล้วก็ประกาศจะไม่มาทำบุญร่วมกับชาวบ้านที่นี่อีกตลอดไป พร้อมกับแปลงร่างจากมนุษย์กลายเป็นพญานาคพากันเลื้อยหายเข้าไปในถ้ำใหญ่เกิดเป็นเสียงกึกก้องกัมปนาทและพื้นดินหวั่นไหว ทำให้พระสงฆ์ สามเณร และชาวบ้านต่างพากันวิ่งหนี และแผ่นดินที่ตั้งของวัดบ้านธาตุและบริเวณใกล้เคียงได้ดูดกลืนผู้คนทั้งพระสงฆ์ สามเณร และชาวบ้านอีก 50 ครัวเรือนหายไป ส่วนสามเณรที่ขโมยขันทองคำไปได้

วิ่งหนีอย่างสุดชีวิตไปทางหน้าถ้ำเพื่อที่จะขึ้นถ้ำใหญ่ เมื่อก้าวได้ 7-8 ก้าวแผ่นดินก็ได้ทรุดตัวลงอย่างรวดเร็วเป็นหลุมลึกมาก ซึ่งต่อมาจึงเรียกหลุมหรืออุโมงค์นี้ว่า "หลุมเณร" หรือ "หลุมหิน" มาจนถึงปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์)

ตาราง 155 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำใหญ่น้ำหนาวพญานาค จังหวัดเพชรบูรณ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- แต่อยู่มาปีหนึ่งหลังการทำบุญเสร็จสิ้น ปรากฏว่าขันทองคำของพญานาคได้หายไปหนึ่งใบ - เมื่อพญานาคไม่สามารถค้นหาขันทองคำได้จึงโกรธมาก	2
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พญานาคและบริวารจะแปลงกายเป็นมนุษย์รูปร่างงดงามทั้งชายและหญิง และแต่งกายอย่างงดงามโดยทุกคนจะถือขันทองคำใส่อาหารมาร่วมทำบุญเดือนหกกับชาวบ้านที่วัดบ้านธาตุ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ประกาศจะไม่มาทำบุญร่วมกับชาวบ้านที่นี่อีกตลอดไป...เกิดเป็นเสียงกึกก้องกัมปนาทและพื้นดินหวั่นไหว...ได้ดูดกลืนผู้คน...หายไป	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	พญานาคและบริวารต่างพากันออกค้นหาขันทองคำใบนั้น	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	สอบถามจากพระสงฆ์สามเณร รวมทั้งพวกชาวบ้าน แต่ก็ไม่มีผู้ใดพบเห็นหรือยอมรับว่าขโมยขันทองคำใบนั้นไป	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ถ้ำใหญ่น้ำหนาวพญานาค จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขันทองคำของพญานาคหายไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่อยู่มาปีหนึ่งหลังการทำบุญเสร็จสิ้น ปรากฏว่าขันทองคำของพญานาคได้หายไปหนึ่งใบ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคหาขันทองคำไม่พบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพญานาคไม่สามารถค้นหาขันทองคำได้จึงโกรธมาก

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคแปลงร่างเป็นมนุษย์มาร่วมทำบุญด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญานาคและบริวารจะแปลงกายเป็นมนุษย์รูปร่างงดงามทั้งชายและหญิง และแต่งกายอย่างงดงามโดยทุกคนจะถือขันทองคำใส่อาหารมาร่วมทำบุญเดือนหกกับชาวบ้านที่วัดบ้านธาตุ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหาขันทองคำไม่พบพญานาคจึงทำให้พื้นดินถล่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ประกาศจะไม่มาทำบุญร่วมกับชาวบ้านที่นี่อีกตลอดไป...เกิดเป็นเสียงกึกก้องกัมปนาทและพื้นดินหวั่นไหว...ได้ดูดกลืนผู้คน...หายไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อขันทองคำของพญานาคหายไปพญานาคจึงช่วยกันค้นหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญานาคและบริวารต่างพากันออกค้นหาขันทองคำใบนั้น

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อขันทองคำหายไปพญานาคจึงสอบถามชาวบ้านที่มาร่วมงานบุญนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...สอบถามจากพระสงฆ์สามเณร รวมทั้งพวกชาวบ้าน แต่ก็ไม่มีผู้ใดพบเห็นหรือยอมรับว่าขโมยขันทองคำใบนั้นไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ถ้ำใหญ่น้ำหนาวพญานาค จังหวัดเพชรบูรณ์สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และ การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดแพร่

ผานางคอย

ในอดีตกาลล่วงมาแล้ว 800 กว่าปี ในยุคสมัยที่อาณาจักรแสนหวี กำลังเจริญรุ่งเรือง มีอำนาจแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางจนเป็นที่น่าเกรงขามแก่อาณาจักรอื่นๆ กล่าวถึงเจ้าผู้ครองนครแสนหวีมีพระธิดาองค์หนึ่งนามว่า อรัญญาณี ผู้มีพระสิริโฉมงดงามและเป็นที่รักยิ่งของพระบิดาพระมารดา และอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง

วันหนึ่งพระธิดาอรัญญาณีประสงค์จะเสด็จประพาสทางชลมารค (ทางน้ำ) จึงทูลขออนุญาตจากพระบิดา ซึ่งพระธิดาก็ได้เสด็จท่องเที่ยวทางชลมารคสมพระทัย แต่ในขณะที่พระธิดากำลังเพลิดเพลินอยู่กับธรรมชาติอันสวยงามพร้อมๆ กับเหล่าข้าราชบริพารอยู่นั้น ได้เกิดพายุพัด

กระหน่ำอย่างรุนแรง เป็นเหตุให้เรือพระที่นั่งพลิกคว่ำลงกลางแม่น้ำ ทำให้บรรดาข้าราชบริพารที่ติดตามไปด้วยตลอดจนฝีพายต่างพากันตะเกียกตะกายว่ายน้ำเข้าฝั่งเพื่อเอาชีวิตรอดอย่างทุลักทุเล ทิ้งให้พระธิดาฝ่าฟันอันตรายจากพายุและคลื่นลมแรงอยู่กลางแม่น้ำแต่เพียงลำพัง

ขณะที่เหตุการณ์เต็มไปด้วยความโกลาหลอลหม่าน ฝีพายหนุ่มคนหนึ่งตั้งสติได้ก่อนเพื่อน รีบว่ายน้ำกลับเข้าไปช่วยเหลือพระธิดาที่กำลังเหนื่อยล้าอ่อนแรงจนขึ้นสู่ฝั่งได้อย่างปลอดภัย ทำให้พระธิดาซาบซึ้งในน้ำใจของฝีพายหนุ่มเป็นยิ่งนัก

และด้วยเหตุแห่งความจงรักภักดีนี้เอง ได้ก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันจนกลายมาเป็นความรักที่ลึกซึ้ง แต่เพราะเป็นความรักระหว่างเจ้าหญิงกับคนธรรมดาสามัญ ทำให้ต่างฝ่ายจำต้องปิดบังความรู้สึกของตนไม่ให้ผู้อื่นได้ล่วงรู้ แต่แล้วเจ้าผู้ครองนครแสนหวีทรงทราบเรื่องราวความรักต้องห้ามของทั้งสอง เมื่อพระธิดาอรัญญาณีทรงครรภ์ได้ 3 เดือนทำให้พระองค์ทรงกริ้วเป็นยิ่งนัก รับสั่งให้ลงโทษพระธิดาด้วยการโบยตีและคุมขังเอาไว้

ฝ่ายชายหนุ่มผู้จงรักภักดี เมื่อรู้ว่าพระธิดาถูกนำตัวไปกักขัง เขาก็พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อช่วยเหลือพระธิดา ซึ่งเขาก็สามารถเล็ดลอดเข้าไปช่วยเหลือพระธิดาออกจากที่คุมขังได้สำเร็จพร้อมกับพาขี่ม้าขาวหลบหนีลงไปทางใต้โดยทันที

ครั้นเจ้าผู้ครองนครแสนหวีทรงทราบเรื่องการหลบหนีจึงมีรับสั่งให้ทหารม้าหลวงออกติดตามไปจับตัวทั้งสองมาลงโทษให้ได้โดยเร็ว รวมทั้งสั่งให้นำตัวบิดามารดาตลอดจนญาติพี่น้องทุกคนของฝีพายหนุ่มมาประหารชีวิตจนหมดสิ้น

ฝ่ายพระธิดาและฝีพายหนุ่มที่มั่นคงในรักแท้ ได้ขี่ม้าเดินทางรอนแรมทั้งกลางวันกลางคืนจนม้าขาวพาหนะที่ใช้หลบหนีอ่อนแรงลง ไม่สามารถพาทั้งสองหนีต่อไปได้อีก ทำให้กองทหารม้าหลวงติดตามมาจนทันกันที่ช่องเขาแห่งหนึ่ง แล้วฝ่ายทหารก็เริ่มยิงธนูเข้าใส่ชายหนุ่มทันที แต่เป็นจังหวะที่ชายหนุ่มกำลังชักม้ากลับ ลูกธนูจึงพลาดไปถูกพระอุระ (อก) ของพระธิดาอรัญญาณี ชายหนุ่มตกใจแทบสิ้นสติ รีบประคองร่างพระธิดาเข้าไปหลบซ่อนในถ้ำที่อยู่ในบริเวณนั้นทันที

ด้วยความรักที่บริสุทธิ์ของพระธิดา และซาบซึ้งในความรักที่ยิ่งใหญ่ของชายหนุ่ม พระธิดาอรัญญาณีเกรงว่าคนรักอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตจึงขอร้องให้ชายหนุ่มรีบหนีไปก่อนที่ทหารจะตามเข้ามา แต่ชายหนุ่มไม่ยินยอมที่จะหนีเอาตัวรอดไปแต่เพียงลำพังเพราะเป็นห่วงพระธิดาที่ได้รับบาดเจ็บ พระธิดาจึงกล่าวต่อชายคนรักว่า "ถ้ารักหญิงจริง พี่จะต้องหนีไป ไม่ต้องห่วงหญิง หญิงจะนั่งรอคอยการกลับมาของพี่อยู่ที่นี่จนชั่วกัลปาวสาน" ในที่สุดชายหนุ่มก็ไม่สามารถทนต่อคำอ้อนวอนของพระธิดาได้ จึงหลบหนีออกไปจากถ้ำตามคำร้องขอ

เมื่อชายหนุ่มออกมานอกถ้ำได้ไม่นานก็พบกับกองทหารจำนวนมากที่รายล้อมอยู่ เขาไม่ได้หลบหนีหรือยอมแพ้แต่อย่างใดกลับวิ่งเข้าต่อสู้กับทหารเพื่อความรักจนตัวตาย ไม่มีโอกาสกลับไปหาหญิงคนรักได้อีก ส่วนพระธิดาที่นั่งรอคอยการกลับมาของชายคนรักตามคำสัญญาก็ได้สิ้นชีวิตพร้อมกับลูกน้อยที่อยู่ในท้อง ณ ถ้ำ แห่งนั้น

จวบจนวันเวลาผ่านล่วงเลยไป ด้วยแรงอธิษฐานและความรักอันบริสุทธิ์ของพระธิดาอรัญญาณีที่มีต่อชายหนุ่มจึงบันดาลให้เกิดมีหินรูปร่างลักษณะคล้ายกับพระธิดานั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตกในท่าอุ้มลูกน้อยอยู่บนตักและมีหินย้อยสีขาวงดงามคล้ายรูปหัวใจอยู่ข้างหน้ารูปหินพระธิดา โดยสิ่งที่เกิดขึ้นเปรียบได้กับการรอคอยตามคำมั่นสัญญาของพระธิดาที่มีต่อชายหนุ่มคนรักตราบชั่วนิจนิรันดร์ (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 19-23)

ตาราง 156 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผานางคอย จังหวัดแพร่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ด้วยแรงอธิษฐานและความรักอันบริสุทธิ์ของพระธิดาอรัญญาณีที่มีต่อชายหนุ่มจึงบันดาลให้เกิดมีหินรูปร่างลักษณะคล้ายกับพระธิดา	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- แต่เพราะเป็นความรักระหว่างเจ้าหญิงกับคนธรรมดาสามัญ ทำให้ต่างฝ่ายจำต้องปิดบังความรู้สึกของตนไม่ให้ผู้อื่นได้ล่วงรู้ แต่แล้วเจ้าผู้ครองนครแสนหวีทรงทราบเรื่องราวความรักต้องห้ามของทั้งสอง - ฝ่ายชายหนุ่มผู้จงรักภักดี เมื่อรู้ว่าพระธิดาถูกนำตัวไปกักขัง เขาก็พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อช่วยเหลือพระธิดา - ครั้นเจ้าผู้ครองนครแสนหวีทรงทราบเรื่องการหลบหนี - พระธิดาอรัญญาณีเกรงว่าคนรักอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตจึงขอร้องให้ชายหนุ่มรีบหนีไปก่อน	4

ตาราง 156 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ได้เกิดพายุพัดกระหน่ำอย่างรุนแรง เป็นเหตุให้เรือพระที่นั่งพลิกคว่ำลงกลางแม่น้ำ - จนม้าขาวพาหนะที่ใช้หลบหนีอ่อนแรงลง ไม่สามารถพาทั้งสองหนีต่อไปได้อีกทำให้กองทหารม้าหลวงติดตามมาจนทันกันที่ช่องเขาแห่งหนึ่ง	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- รับสั่งให้ลงโทษพระธิดาด้วยการโบยตีและคุมขังเอาไว้ - จึงมีรับสั่งให้ทหารม้าหลวงออกติดตามไปจับตัวทั้งสองมาลงโทษให้ได้โดยเร็ว รวมทั้งสั่งให้นำตัวบิดามารดาตลอดจนญาติพี่น้องทุกคนของฝีพายหนุ่มมาประหารชีวิตจนหมดสิ้น - ฝ่ายทหารก็เริ่มยิงธนูเข้าใส่	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ฝีพายหนุ่มคนหนึ่ง... รีบว่ายน้ำกลับเข้าไปช่วยเหลือพระธิดา...ขึ้นสู่ฝั่งได้อย่างปลอดภัย ทำให้พระธิดาซาบซึ้งในน้ำใจของฝีพายหนุ่มเป็นยิ่งนัก - เข้าไปช่วยเหลือพระธิดาออกจากที่คุมขังได้สำเร็จพร้อมกับพาขี่ม้าขาวหลบหนีลงไปทางใต้โดยทันที	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	เมื่อชายหนุ่มออกมานอกถ้ำได้ไม่นานก็พบกับกองทหารจำนวนมากที่รายล้อมอยู่ เขาไม่ได้หลบหนีหรือยอมแพ้แต่อย่างใดกลับวิ่งเข้าต่อสู้กับทหารเพื่อความรักจนตัวตาย	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	จึงบันดาลให้เกิดมีหินรูปร่างลักษณะคล้ายกับพระธิดานั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตกในท่าอุ้มลูกน้อยอยู่บนตักและมีหินย้อยสีขาวงดงามคล้ายรูปหัวใจอยู่ข้างหน้ารูปหินพระธิดา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องผานางคอย จังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระธิดามีความรักที่บริสุทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยแรงอธิษฐานและความรักอันบริสุทธิ์ของพระธิดาอรัญญาณีที่มีต่อชายหนุ่ม จึงบันดาลให้เกิดมีหินรูปร่างลักษณะคล้ายกับพระธิดา

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทั้งสองรักกันแต่ชนชั้นต่างกันจึงทำให้เกิดความทุกข์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เพราะเป็นความรักระหว่างเจ้าหญิงกับคนธรรมดาสามัญ ทำให้ต่างฝ่ายจำต้องปิดบังความรู้สึกของตนไม่ให้ผู้อื่นได้ล่วงรู้ แต่แล้วเจ้าผู้ครองนครแสนหวีทรงทราบเรื่องราวความรักต้องห้ามของทั้งสอง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อรู้ว่าหญิงคนรักถูกจับไปขังชายหนุ่มจึงตามไปช่วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายชายหนุ่มผู้จงรักภักดี เมื่อรู้ว่าพระธิดาถูกนำตัวไปกักขัง เขาก็พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อช่วยเหลือพระธิดา

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อช่วยคนรักได้แล้วทั้งสองก็พากันหลบหนีทำให้เจ้าผู้ครองนครโกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นเจ้าผู้ครองนครแสนหวีทรงทราบเรื่องการหลบหนี

1.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าหญิงกลัวว่าชายคนรักจะได้รับอันตราย จึงให้เขาหนีไปก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระธิดาอรัญญาณีเกรงว่าคนรักอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตจึงขอร้องให้ชายหนุ่มรีบหนีไปก่อน

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะที่พระธิดาเสด็จประพาสทางน้ำนั้นเกิดพายุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้เกิดพายุพัดกระหน่ำอย่างรุนแรง เป็นเหตุให้เรือพระที่นั่งพลิกคว่ำลงกลางแม่น้ำ

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ม้าที่พาทั้งสองหนีเกิดหมดแรงจึงหนีต่อไปไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนม้าขาวพาหนะที่ใช้หลบหนีอ่อนแรงลง ไม่สามารถพาทั้งสองหนีต่อไปได้อีก ทำให้กองทหารม้าหลวงติดตามมาจนทันกันที่ช่องเขาแห่งหนึ่ง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าผู้ครองนครเมื่อรู้ว่าพระธิดาไปรักกับชายที่ไม่คู่ควรจึงสั่งลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...รับสั่งให้ลงโทษพระธิดาด้วยการโบยตีและคุมขังเอาไว้

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าผู้ครองนครสั่งลงโทษผู้ที่ไปรักกับพระธิดารวมทั้งเครือญาติของเขาด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงมีรับสั่งให้ทหารม้าหลวงออกติดตามไปจับตัวทั้งสองมาลงโทษให้ได้โดยเร็ว รวมทั้งสั่งให้นำตัวบิดามารดาตลอดจนญาติพี่น้องทุกคนของฝีพายหนุ่มมาประหารชีวิตจนหมดสิ้น

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทหารตามมาทันคนทั้งสองจึงยิงธนูใส่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายทหารก็เริ่มยิงธนูเข้าใส่

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อคราวที่เรือพระที่นั่งล่มฝีพายหนุ่มได้ช่วยเหลือพระธิดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝีพายหนุ่มคนหนึ่ง... รีบว่ายน้ำกลับเข้าไปช่วยเหลือพระธิดา...ขึ้นสู่ฝั่งได้อย่างปลอดภัยทำให้พระธิดาซาบซึ้งในน้ำใจของฝีพายหนุ่มเป็นยิ่งนัก

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งที่พระธิดาถูกพระบิดาจับขังไว้ชายหนุ่มได้ช่วยเหลือพระธิดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เข้าไปช่วยเหลือพระธิดาออกจากที่คุมขังได้สำเร็จ พร้อมกับพาขี่ม้าขาวหลบหนีลงไปทางใต้โดยทันที

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทหารที่ตามคนทั้งสองไปเมื่อพบก็ใช้กำลังทำร้ายคนทั้งสอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อชายหนุ่มออกมานอกถ้ำได้ไม่นานก็พบกับกองทหารจำนวนมากที่รายล้อมอยู่ เขาไม่ได้หลบหนีหรือยอมแพ้แต่อย่างใดกลับวิ่งเข้าต่อสู้กับทหารเพื่อความรักจนตัวตาย

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ด้วยความรักอันบริสุทธิ์ของเจ้าหญิงที่อธิษฐานว่าจะรอชายหนุ่มอยู่ที่นี่จึงบังเกิดความมหัศจรรย์ขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...จึงบันดาลให้เกิดมีหินรูปร่างลักษณะคล้ายกับพระธิดานั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตกในท่าอุ้มลูกน้อยอยู่บนตักและมีหินย้อยสีขาวงดงามคล้ายรูปหัวใจอยู่ข้างหน้ารูปหินพระธิดา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องผานางคอย จังหวัดแพร่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 4 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

แพะเมืองผี

มีหญิงชราคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ย่าสุ่ม" เข้าไปหาผัก หน่อไม้เป็นอาหาร แต่เกิดหลงป่าแล้วไปพบหลุมเงิน ทองคำ จึงได้นำเงิน และทองคำ ใส่ถุงแล้วเตรียมหาบ จะกลับบ้านเสร็จแล้วเกิดหลงป่าอีก โดยไม่สามารถนำเอาหาบเงิน หาบทองคำ ออกมาได้ ย่าสุ่มจึงวางหาบจะกลับบ้านแล้วเกิด หลงป่าอีก โดยไม่สามารถนำเอาหาบเงิน ทองคำ ออกมาได้ ย่าสุ่มจึงวางหาบแล้วหาไม้มาพาดเป็นราว (ราวไม้) และออกจากป่าจน ถึงบ้านโดยการเดินกลับไปตามราวไม้ที่พาดไว้เป็นแนวทางนั้น ซึ่งปัจจุบันเป็นร่องทางน้ำพบเห็นได้ เป็นแนวออกไปทางบ้านน้ำชำ ทิศตะวันออกของแพะเมืองผี ย่าสุม จึงได้ชักชวนชาวบ้านให้เข้าไปด้วยปรากฏว่า ชาวบ้านก็ได้ติดตามย่าสุมเข้าไปถึงจุดที่ ย่าสุมวางหาบ ไว้แต่ไม่พบเงินและทองคำ ในหาบแต่อย่างใด ไม่รู้ว่าหายไปได้อย่างไร ชาวบ้านจึงขนานนามสถานที่นั้นว่า "แพะย่าสุมคาดราว" และได้ช่วยกันค้นหา พบรอยเท้าคนเดินย่าสุม และชาวบ้านได้เดินตามรอยเท้าเหล่านั้นไปจนกระทั่งมาถึงพื้นที่ซึ่งชาวบ้าน ขนานนามว่า "แพะเมืองผี" ภาษาพื้นเมืองทางภาคเหนือคำว่า "แพะ" ในที่นี้หมายถึงป่าแพะนั่นเอง ส่วนคำว่าเมืองผีก็เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันสืบมาในสมัยดึกดำบรรพ์ โดยอาจจะเห็นว่าป่าแพะตรงนี้มีลักษณะพิสดารของภูมิประเทศ และเพราะความเร้นลับตามเรื่องราวที่เชื่อถือเล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่)

ตาราง 157 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แพะเมืองผี จังหวัดแพร่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	หญิงชราคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ย่าสุ่ม" เข้าไปหาผัก หน่อไม้เป็นอาหาร แต่เกิดหลงป่าแล้วไปพบหลุมเงิน ทองคำ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ย่าสุมจึงวางหาบแล้วหาไม้มาพาดเป็นราว (ราวไม้) และออกจากป่าจน ถึงบ้านโดยการเดินกลับไปตามราวไม้ที่พาดไว้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แพะเมืองผี จังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ย่าสุมเข้าไปหาผักในป่าและเกิดหลง ดังปรากฏในข้อความว่า

...หญิงชราคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ย่าสุม" เข้าไปหาผัก หน่อไม้ เป็นอาหาร แต่เกิดหลงป่าแล้วไปพบหลุมเงิน ทองคำ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ย่าสุมใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ย่าสุมจึงวางหาบแล้วหาไม้มาพาดเป็นราว (ราวไม้)และออกจากป่าจน ถึงบ้านโดยการเดินกลับไปตามราวไม้ที่พาดไว้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง แพะเมืองผี จังหวัดแพร่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

พระลอ

"พระลอ" กษัตริย์หนุ่มรูปงามแห่งเมืองสรวง กับ "พระเพื่อนพระแพง" สองธิดาฝาแฝดผู้มีสิริโฉมงดงาม ของ "ท้าวพิษณุกร" จากเวียงสรองหรือเมืองสอง ซึ่งทั้งสองเมืองนี้เป็นศัตรูคู่แค้นกันมาตั้งแต่ในอดีต วันหนึ่งชื่อเสียงความรูปงามของพระลอร่ำลือไปทั่ว ทำให้พระธิดาทั้งสองอยากเห็นหน้าพระลอสักครั้ง จึงมีคำสั่งให้ "นางรื่น" และ "นางโรย" พี่เลี้ยงคนสนิทหานักซอฝีมือดีไปขับกล่อมยลโฉมความงามของทั้งสองพระองค์ให้พระลอฟังจนอยากพบกับพระนาง ประกอบกับโดนมนต์เสน่ห์ของ "ปู่เจ้าสมิงพราย" ผู้วิเศษประจำเมืองสอง เรียกพระลอให้เดินทางมาหาเมื่อมาถึงแล้วปู่เจ้าสมิงพรายยังได้เสกไก่แก้วหลอกล่อให้พระลอเดินตามมาถึงอุทยานหลวงกระทั่งพบกับพระธิดาทั้งสองพระองค์และลักลอบมีความสัมพันธ์กันในที่สุด ต่อมาทั้งสามพระองค์ถูกมารดาเลี้ยงของท้าวพิษณุกรจับได้ และด้วยความโกรธแค้นเมืองสรวงที่มีในใจมาตั้งแต่เดิมพระมารดาเลี้ยงจึงสั่งทหารล้อมวัง และยิงทั้งสามพระองค์ด้วยธนูเสียชีวิต ต่อมาเมื่อท้าวพิษณุกรทราบข่าวจึงมีคำสั่งให้ทหารจับพระมารดาเลี้ยงประหารชีวิต พร้อมกับแจ้งข่าวไปยัง "นางบุญเหลือ" พระราชมารดาของพระลอ ณ เมืองสรวง เมื่อพระนางทราบข่าว จึงได้แต่งทูตพร้อมเครื่องบูชาศพไปยังเมืองสองเพื่อถวายเพลิงพระศพแล้ว ก็สร้างสถูปขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของทั้งสามพระองค์ นับแต่นั้นมาเมืองสรวงและเมืองสองก็กลับมาคืนดีเป็นไมตรีต่อกัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแพร่)

ตาราง 158 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระลอ จังหวัดแพร่

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ด้วยความโกรธแค้นเมืองสรวงที่มีในใจมาตั้งแต่เดิม	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		5
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- พระธิดาทั้งสองอยากเห็นหน้าพระลอสักครั้ง	3

ตาราง 158 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (ต่อ)	- พระธิดาทั้งสองพระองค์และลักลอบมีความสัมพันธ์กัน ในที่สุดต่อมาทั้งสามพระองค์ถูกมารดาเลี้ยงของท้าวพิษณุกรจับได้ - ต่อมาเมื่อท้าวพิษณุกรทราบข่าว	
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ซึ่งทั้งสองเมืองนี้เป็นศัตรูคู่แค้นกันมาตั้งแต่ในอดีต - แจ้งข่าวไปยัง "นางบุญเหลือ" พระราชมารดาของพระลอ ณ เมืองสรวง	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- พระมารดาเลี้ยงจึงสั่งทหารล้อมวัง และยิงทั้งสามพระองค์ด้วยธนูเสียชีวิต - มีคำสั่งให้ทหารจับพระมารดาเลี้ยงประหารชีวิต	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	แต่งทูตพร้อมเครื่องบูชาศพไปยังเมืองสองเพื่อถวายเพลิงพระศพแล้ว ก็สร้างสถูปขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของทั้งสามพระองค์	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ให้ "นางรื่น" และ "นางโรย" พี่เลี้ยงคนสนิทหา นักซอฝีมือดีไปขับกล่อมยลโฉมความงามของทั้งสองพระองค์ให้พระลอฟังจนอยากพบกับพระนาง ประกอบกับโดนมนต์เสน่ห์ของ "ปู่เจ้าสมิงพราย" ผู้วิเศษประจำเมืองสอง เรียกพระลอให้เดินทางมาหา เมื่อมาถึงแล้วปู่เจ้าสมิงพรายยังได้เสกไก่แก้วหลอกล่อให้พระลอเดินตามมาถึงอุทยานหลวง กระทั่งพบ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องพระลอ จังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระมารดาเลี้ยงของท้าวพิษณุกรยังผูกใจเจ็บเมืองสรวงอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความโกรธแค้นเมืองสรวงที่มีในใจมาตั้งแต่เดิม

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระธิดาทั้งสองเกิดความรักในตัวพระลอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระธิดาทั้งสองอยากเห็นหน้าพระลอสักครั้ง

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มารดาเลี้ยงของท้าววิษณุกรจับได้ว่าทั้งสามคนลักลอบได้เสียกันจึงหาทางกำจัดพระลอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระธิดาทั้งสองพระองค์และลักลอบมีความสัมพันธ์กันในที่สุดต่อมาทั้งสามพระองค์ถูกมารดาเลี้ยงของท้าวพิษณุกรจับได้

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าววิษณุกร ทราบว่ามารดาเลี้ยงได้กระทำการมิชอบก็โกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาเมื่อท้าวพิษณุกรทราบข่าว

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมืองสรวงกับเมืองสองเป็นคู่แค้นกันมาก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งทั้งสองเมืองนี้เป็นศัตรูคู่แค้นกันมาตั้งแต่ในอดีต

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระลอเสียชีวิตท้าววิษณุกร จึงแจ้งข่าวไปยังเมืองสรวง ดังปรากฏในข้อความว่า

...แจ้งข่าวไปยัง นางบุญเหลือ พระราชมารดาของพระลอ ณ เมืองสรวง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระมารดาเลี้ยงสั่งลงโทษคนทั้งสาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระมารดาเลี้ยงจึงสั่งทหารล้อมวัง และยิงทั้งสามพระองค์ด้วยธนูเสียชีวิต

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าววิษณุกรทราบจึงสั่งลงโทษพระมารดาเลี้ยงให้ตายตกไปตามกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีคำสั่งให้ทหารจับพระมารดาเลี้ยงประหารชีวิต

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าววิษณุกรจัดพิธีศพให้แก่คนทั้งสาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่งทูตพร้อมเครื่องบูชาศพไปยังเมืองสองเพื่อถวายเพลิงพระศพแล้ว ก็สร้างสถูปขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของทั้งสามพระองค์

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระธิดาทั้งสองหลงรักพระลอจึงได้ทำเสน่ห์ ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...ให้ นางรื่น และนางโรย พี่เลี้ยงคนสนิทหานักซอฝีมือดีไปขับกล่อมยลโฉมความงามของทั้งสองพระองค์ให้พระลอฟังจนอยากพบกับพระนาง ประกอบกับโดนมนต์เสน่ห์ของ ปู่เจ้าสมิงพราย ผู้วิเศษประจำเมืองสอง เรียกพระลอให้เดินทางมาหา เมื่อมาถึงแล้วปู่เจ้าสมิงพรายยังได้เสกไก่แก้วหลอกล่อให้พระลอเดินตามมาถึงอุทยานหลวงกระทั่งพบ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระลอ จังหวัดแพร่ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 5 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เจ้าปู่ฮ้อยสาม

หมู่บ้านแม่ละนา ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาขนาดใหญ่ที่สุด ของอำเภอปางมะผ้า เหมาะแก่การทำนาเป็นอย่างมาก คนในหมู่บ้านแทบทั้งหมดเป็นชาวไทยใหญ่อพยพมาจากหลายแห่งด้วยกันมีทั้งจากฝั่งไทยและพม่า คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า ปู่ฮ้อยสาม ซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่ได้นำชาวบ้านอพยพมา จากรัฐฉาน ประเทศพม่า เข้ามาหาที่ทำกินในเขตประเทศไทย และได้มาพบที่ราบลุ่มแห่งนี้ ซึ่งมีน้ำไหลตลอดทั้งปี มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานตามวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่จึงได้รวบรวมชาวไทยใหญ่ตั้งรกรากอยู่ที่นี่ตั้งแต่นั้นมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน)

ตาราง 159 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าปู่ฮ้อยสาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ชาวไทยใหญ่อพยพมาจากหลายแห่งด้วยกันมีทั้งจากฝั่งไทยและพม่า	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	พบที่ราบลุ่มแห่งนี้ ซึ่งมีน้ำไหลตลอดทั้งปี มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน ตามวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่จึงได้รวบรวมชาวไทยใหญ่ตั้งรกรากอยู่ที่นี่ตั้งแต่นั้นมา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าปู่ฮ้อยสาม จังหวัด แม่ฮ่องสอน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวไทยใหญ่เมื่อถูกรุกรานจึงอพยพมาเรื่อยๆ เมื่อเจอบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ก็ตั้งรกรากที่นั่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวไทยใหญ่อพยพมาจากหลายแห่งด้วยกันมีทั้งจากฝั่งไทยและพม่า

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวไทยใหญ่เมื่อเจอบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ก็ตั้งรกรากที่นั่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...พบที่ราบลุ่มแห่งนี้ ซึ่งมีน้ำไหลตลอดทั้งปี มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานตามวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่จึงได้รวบรวมชาวไทยใหญ่ตั้งรกรากอยู่ที่นี่ตั้งแต่นั้นมา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าปู่ฮ้อยสาม จังหวัด แม่ฮ่องสอน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

แม่ฮ่องสอน

พระเจ้ามโหตร-ประเทศ (เจ้าพระยาเชียงใหม่มหาวงศ์) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ประสงค์จะได้ช้างป่ามาฝึกใช้งานจึงบัญชาให้เจ้าแก้วเมืองมาควบคุมไพร่พล หมอควาญพร้อมด้วยกำลังช้างต่อ ออกเดินทางไปสำรวจและคล้องช้างป่าทางด้านดินแดนแถบนี้ เจ้าแก้วเมืองมาเดินทางรอนแรมจากเชียงใหม่ มาถึงที่แห่งหนึ่งทางทิศใต้ริมฝั่งน้ำปาย เห็นว่าทำเลดีและเหมาะสม เพราะเป็นที่ราบมีน้ำท่าบริบูรณ์ ทั้งยังเป็นป่าโปร่ง มีหมูป่าลงกินโป่งชุกชุม เหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านได้ จึงหยุดพักไพร่พลอยู่ ณ ที่แห่งนี้ แล้วทำการรวบรวมชาวไทยใหญ่ที่กระจัดกระจายกันอยู่ให้มาตั้งบ้านเรือนเป็น หลักแหล่ง และตั้งชื่อว่า "บ้านโป่ง-หมู" ซึ่งปัจจุบันได้เพี้ยนเป็น "บ้านปางหมู" ซึ่งเป็นสถานที่ที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่งตั้งให้ "พระกาหม่อง" เป็นหัวหน้าบ้านปกครองดูแล เมื่อเจ้าแก้วเมืองมา ได้จัดตั้งหมู่บ้านโป่งหมูเรียบร้อยแล้ว ก็ออกเดินทางต่อไปทางใต้เพื่อคล้องช้างป่า จนถึงลำห้วยแห่งหนึ่ง ได้พบรอยเท้าช้างป่ามากมาย จึงหยุดพักพลอยู่ ณ ที่นั้นทำการคล้องช้างป่าได้หลายเชือก เมื่อได้ช้างป่ามาแล้ว ก็ได้ตั้งคอกฝึกสอนช้างป่าในลำห้วยนั้น และได้มอบให้ "แสนโกม" บุตรชายพะกาหม่อง ไปชักชวนผู้คนมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน และตั้งชื่อว่า "แม่ร่องสอน" ซึ่งปัจจุบันเรียกเพี้ยนเป็น "แม่ฮ่องสอน" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน)

ตาราง 160 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ประสงค์จะได้ช้างป่ามาฝึกใช้งาน	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	จนถึงลำห้วยแห่งหนึ่ง ได้พบรอยเท้าช้างป่ามากมาย	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	2
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงบัญชาให้เจ้าแก้วเมืองมาควบคุมไพร่พลหมอควาญพร้อมด้วยกำลังช้างต่อ ออกเดินทางไปสำรวจและคล้องช้างป่า - จึงหยุดพักพลอยู่ ณ ที่นั้นทำการคล้องช้างป่าได้หลายเชือก เมื่อได้ช้างป่ามาแล้ว ก็ได้ตั้งคอกฝึกสอนช้างป่าในลำห้วยนั้น	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเจ้าเมืองเชียงใหม่ประสงค์จะได้ช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ประสงค์จะได้ช้างป่ามาฝึกใช้งาน

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คณะจับช้างเมื่อเดินทางมาถึงลำห้วยก็พบรอยเท้าช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนถึงลำห้วยแห่งหนึ่ง ได้พบรอยเท้าช้างป่ามากมาย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองเชียงใหม่ประสงค์จะได้ช้างจึงสั่งให้เจ้าแก้วเมืองและควาญช้างไปคล้องมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงบัญชาให้เจ้าแก้วเมืองมาควบคุมไพร่พล หมอควาญพร้อมด้วยกำลังช้างต่อออกเดินทางไปสำรวจและคล้องช้างป่า

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อได้ช้างมาจำนวนมากพอแล้ว จึงตั้งค่ายฝึกช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหยุดพักพลอยู่ ณ ที่นั้นทำการคล้องช้างป่าได้หลายเชือก เมื่อได้ช้างป่ามาแล้ว ก็ได้ตั้งคอกฝึกสอนช้างป่าในลำห้วยนั้น

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่ฮ่องสอน จังหวัด แม่ฮ่องสอน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง

อำเภอพร้าว

"พระเจ้าราวเม็ง" ผู้ครองนครหิรัญนครเงินยาง(จังหวัดเชียงราย) มีมเหสีทรงพระนามว่า "พระนางเทพคำข่าย" มีโอรสชื่อ "เม็งราย" ต่อมาพระเจ้าราวเม็งทิวงคต พระเจ้าเม็งรายพระราชโอรสได้ขึ้นครอบราชสืบต่อมา ในขณะนั้นทรงมีพระชนมายุ 20 พรรษา มีพระโอรส 3 พระองค์คือ ขุนเครื่อง ขุนคราม และขุนเครือ ต่อมา พระเจ้าเม็งรายทราบข่าวว่าทางหริภุญชัยนคร (เมืองลำพูน) อุดมสมบูรณ์พูนสุข จึงส่ง "อ้ายฟ้าจาระบุรุษ" ไปกระทำวิเทโสบายกลศึกทางเมืองลำพูนนานถึง 7 ปี อ้ายฟ้า

ได้กระทำการสำเร็จ จึงทูลพระเจ้าเม็งรายเพื่อเกณฑ์ไพร่พลยกทัพไปตีเมืองลำพูน หลังจากนั้น พระเจ้าเม็งรายทรงให้ขุนคราม โอรสองค์ที่สอง ครองเมืองเชียงราย และพระองค์ได้ยก ทัพไพร่พล มุ่งสู่เมืองลำพูน การเดินทัพถึงที่แห่งหนึ่ง พระองค์เห็นว่าท้องที่แห่งนี้เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมตาม ตำราพิชัยสงคราม มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ จึงหยุดทัพเพื่อสะสมไพร่พลและเสบียง อาหารเพื่อให้กองทัพมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยตั้งค่ายคูประตูหอรบ อย่างมั่นคงแข็งแรงอยู่บน สันดอยแห่งหนึ่งชื่อ "เวียงหวาย" และขนานนามว่า "นครป้าว" บางตำนานว่า "นครแจ้สัก" หรือ "เมืองป้าววังหิน" (คำว่า "ป้าว" มาจากคำว่า "ป่าวร้องกะเกณฑ์ไพร่พล" ภาษาท้องถิ่นหมายถึง "มะพร้าว" เพราะลักษณะภูมิประเทศมีภูเขาล้อมรอบกลมกลืนเหมือนลูกมะพร้าว) เมืองคงสร้างขึ้น ด้วยพลโยธาของพระเจ้าเม็งรายและยังสร้างไม่เสร็จพระองค์ได้ยกทัพสู่เมืองลำพูนต่อไป มุ่งทัพ ลงมาทางใต้เลียบฝั่งแม่น้ำปิงไปพบชัยภูมิอีกแห่งหนึ่ง แต่ภารกิจยังไม่บรรลุเป้าหมาย จึงเคลื่อนทัพ เข้าที่ราบผืนนี้ทำการเกณฑ์ไพร่พลขึ้นใหม่เพื่อสร้างเมืองและขนานนามว่า "นครพิงค์" (นครพิงค์ สร้างหลังเมืองป้าวประมาณ 15 ปี) ในเวลาต่อมาพระเจ้าเม็งรายทรงเสด็จมาครองเมืองนครพิงค์ ที่สร้างขึ้นใหม่ และขนานนามเมืองที่สร้างขึ้น ใหม่ว่า "นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่" และทรงให้ ขุนเครือ ราชโอรสองค์ที่สามไปครองเมืองป้าว ขุนเครือได้บูรณะและสร้างต่อเติมเมืองป้าว วังหิน จนได้ขนานนามว่า "นครป้าว" ขุนเครือครองเมืองป้าววังหินนานเท่าไรไม่ปรากฏหลักฐาน จนถึงปี สุดท้ายได้ถูก พระเจ้าเม็งรายลงทัณฑ์เกี่ยวกับการทำกาเมสุมิฉาตาลกับพี่สะใภ้ จึงถูกเนรเทศไปยัง เมืองปาย หลังจากนั้นนครป้าวจึงลดลงมาเป็นเมืองลูกหลวง ในเวลาต่อมา กษัตริย์ผู้ครองนคร ล้านนาไทยไม่มีราชบุตร ก็ส่งขุนนางคนสนิทไปครองเมืองแทน จนกระทั่งสมัยพระเจ้าแกน พระองค์ ส่งลูกเจ้าราชบุตรองค์ที่ 6 หรือเจ้าติโลกราช หรือพระเจ้านิโลกราช ไปครองนครป้าว นับเป็นองค์สุดท้าย ที่ครองนครป้าวนับแต่สร้างนครป้าวมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน)

ตาราง 161 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอพร้าว จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ขุนเครือทำกาเมสุมิฉาตาลกับพี่สะใภ้	2
	- ต่อมา กษัตริย์ผู้ครองนครล้านนาไทยไม่มีราชบุตร	

ตาราง 161 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ทางหริภุญชัยนคร(เมืองลำพูน) อุดมสมบูรณ์ พูนสุข - การเดินทัพถึงที่แห่งหนึ่ง พระองค์เห็นว่าท้องที่แห่งนี้เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมตามตำราพิชัยสงคราม มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงถูกเนรเทศไปยังเมืองปาย หลังจากนั้นนครป้าวจึงลดลงมาเป็นเมืองลูกหลวง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงหยุดทัพเพื่อสะสมไพร่พลและเสบียงอาหารโดยตั้งค่ายคูประตูหอรบ อย่างมั่นคงแข็งแรงอยู่บนสันดอยแห่งหนึ่ง - ส่งขุนนางคนสนิทไปครองเมืองแทน	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	จึงส่ง "อ้ายฟ้าจาระบุรุษ" ไปกระทำวิเทโสบายกลศึกทางเมืองลำพูนนานถึง 7 ปี อ้ายฟ้าได้กระทำการสำเร็จจึงทูลพระเจ้าเม็งรายเพื่อเกณฑ์ไพร่พลยกทัพไปตีเมืองลำพูน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอพร้าว จังหวัดแม่ฮ่องสอน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนเครือประพฤติมิชอบจึงถูกลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนเครือทำกาเมสุมิฉาตาลกับพี่สะใภ้

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กษัตริย์ไม่มีราชบุตรจึงต้องให้คนสนิทไปครองเมืองแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมา กษัตริย์ผู้ครองนครล้านนาไทยไม่มีราชบุตร

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทางเมืองลำพูนมีความอุดมสมบูรณ์จึงเป็นที่หมายปองของต่างเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทางหริภุญชัยนคร(เมืองลำพูน) อุดมสมบูรณ์พูนสุข

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพบสถานที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ จึงให้หยุดทัพเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้กองทัพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...การเดินทัพถึงที่แห่งหนึ่ง พระองค์เห็นว่าท้องที่แห่งนี้เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมตามตำราพิชัยสงคราม มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อขุนเครือกระทำผิดจึงถูกเนรเทศ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงถูกเนรเทศไปยังเมืองปาย หลังจากนั้นนครป้าวจึงลดลงมาเป็นเมืองลูกหลวง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าเม็งรายทรงยกทัพไปลำพูนด้วยตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหยุดทัพเพื่อสะสมไพร่พลและเสบียงอาหารโดยตั้งค่ายคูประตูหอรบ อย่างมั่นคงแข็งแรงอยู่บนสันดอยแห่งหนึ่ง

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กษัตริย์ผู้ครองล้านนาเมื่อไม่มีราชบุตรจึงต้องส่งผู้อื่นไปปกครองเมืองแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่งขุนนางคนสนิทไปครองเมืองแทน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลังจากที่ทราบความลับของลำพูนแล้วพระเจ้าเม็งรายก็ยกทัพไปตีเมืองลำพูน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงส่ง อ้ายฟ้าจาระบุรุษ ไปกระทำวิเทโสบายกลศึกทางเมืองลำพูนนานถึง 7 ปี อ้ายฟ้าได้กระทำการสำเร็จ จึงทูลพระเจ้าเม็งรายเพื่อเกณฑ์ไพร่พลยกทัพไปตีเมืองลำพูน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอพร้าว จังหวัดแม่ฮ่องสอน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดลำปาง

เมืองกุกกุฏนคร

ณ ดินแดนที่เป็นอำเภอเมืองลำปาง ขณะนั้นมีผู้คนอาศัยอยู่มากแต่ไม่ปรากฏชื่อเรียกครั้นในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ได้ทรงโปรดสัตว์ ได้เสด็จมาถึงที่แห่งนี้ และได้ประทับอยู่เมื่อพระอินทร์ได้ล่วงรู้จึงได้แปลงกายเป็นไก่ขาว เพื่อที่ร้องปลุกชาวบ้านในตอนเช้าที่พระพุทธองค์จะออกโปรดสัตว์ให้ลุกขึ้นมาประกอบอาหารใส่บาตรได้ทัน ชาวเมืองนี้จึงพร้อมใจขนานนามว่ากุกกุฏนคร หรือเมืองไก่ขาว เมืองลำปางนำรูปไก่ขาวเป็นสัญลักษณ์มาจนถึงทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง)

ตาราง 162 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองกุกกุฏนคร จังหวัดลำปาง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เมื่อพระอินทร์ได้ล่วงรู้จึงได้แปลงกายเป็นไก่ขาว เพื่อที่ร้องปลุกชาวบ้านในตอนเช้าที่พระพุทธองค์จะออกโปรดสัตว์	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ชาวบ้านลุกขึ้นมาประกอบอาหารใส่บาตรได้ทัน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองกุกกุฏนคร จังหวัดลำปาง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระอินทร์รู้ว่าพระพุทธองค์จะเสด็จมาจึงแปลงร่างเป็นไก่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระอินทร์ได้ล่วงรู้จึงได้แปลงกายเป็นไก่ขาว เพื่อที่ร้องปลุกชาวบ้านในตอนเช้าที่พระพุทธองค์จะออกโปรดสัตว์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวบ้านตื่นก็เตรียมสำรับสำหรับใส่บาตร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านลุกขึ้นมาประกอบอาหารใส่บาตรได้ทัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองกุกกุฏนคร จังหวัดลำปาง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

เมืองลัมภกัปปะนคร

เมื่อครั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้และได้จาริกแสวงบุญพร้อมพระอรหันต์ 3 องค์ มาถึงหมู่บ้านลัมภการีน หรือ บ้านลำปางหลวง ประทับอยู่เหนือดอยม่อนน้อย ณ ที่นั้นมีผู้ชายผู้หนึ่งชื่อ ลั๊วะอ้ายกอน ผ่านมาเห็นพระพุทธองค์ เกิดความเลื่อมใสศรัทธา นำเอาน้ำผึ้งกระบอกไม้ป้าง มะพร้าว และมะตูมอย่างละลูก หาบคอนด้วยไม้ขะจาว มาน้อมถวาย พระพุทธองค์ฉันน้ำผึ้งและพยากรณ์ว่า กาลเบื้องต้น จะมีผู้สร้างเมืองชื่อลำปาง (ลัมภกัปปะ)ขึ้น ณ ที่นี้ พระองค์ทรงยกพระหัตถ์ลูบพระเศียรได้เกศาหนึ่งเส้น ติดพระหัตถ์มาแล้วมอบเกศานั้นแก่ลั๊วะอ้ายกอน ลั๊วะอ้ายกอนได้รับไว้ด้วยความชื่นชมยินดี และนำไปบรรจุไว้ในผอบทองคำหนัก 8 กำ อัญเชิญประดิษฐานในหลุมกว้าง ยาว 5 วา กับ 7 ศอก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสพยากรณ์ต่อไปว่าเมื่อพระองค์เข้าสู่ปรินิพพานแล้วเป็นเวลานาน 215 ปี จะมีพระอรหันต์นำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์มาบรรจุไว้ในเจดีย์นี้อีก ปัจจุบันนี้คือ บริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวง บ้านลำปางหลวงอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง)

ตาราง 163 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองลัมภกัปปะนคร จังหวัดลำปาง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	มีผู้ชายผู้หนึ่งชื่อ ลั๊วะอ้ายกอน ผ่านมาเห็นพระพุทธองค์เกิดความเลื่อมใสศรัทธา นำเอาน้ำผึ้งกระบอกไม้ป้าง มะพร้าว และมะตูมอย่างละลูก หาบคอนด้วยไม้ขะจาว มาน้อมถวาย	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	มอบเกศานั้นแก่ลั๊วะอ้ายกอน ลั๊วะอ้ายกอนได้รับไว้ด้วยความชื่นชมยินดี และนำไปบรรจุไว้ในผอบทองคำ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ลัมภกัปปะนคร จังหวัดลำปางสรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายผู้หนึ่งพบพระพุทธองค์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีผู้ชายผู้หนึ่งชื่อ ลั๊วะอ้ายกอน ผ่านมาเห็นพระพุทธองค์เกิดความเลื่อมใสศรัทธา นำเอาน้ำผึ้งกระบอกไม้ป้าง มะพร้าว และมะตูมอย่างละลูก หาบคอนด้วยไม้ขะจาว มาน้อมถวาย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายผู้นั้นถวายภัตตาหาร แด่พระพุทธองค์ จึงได้รับรางวัลตอบแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...มอบเกศานั้นแก่ลั๊วะอ้ายกอน ลั๊วะอ้ายกอนได้รับไว้ด้วยความชื่นชมยินดี และนำไปบรรจุไว้ในผอบทองคำ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ลัมภกัปปะนคร จังหวัดลำปาง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

อำเภอแจ้ห่ม

มีตำนานเล่าว่า มียักษ์ตนหนึ่งชื่อว่า อาฬวี อาศัยอยู่ที่ดอยอักโขคีรี มีใจหยาบช้า ชอบจับมนุษย์และสัตว์กินเป็นอาหารอยู่เสมอ ต่อมาพระพุทธองค์ได้เสด็จมาโปรดสั่งสอนยักษ์อาฬวีจนมีดวงจิตสงบพระพุทธองค์พยากรณ์ไว้ว่าต่อไปที่นี่จะกลายเป็นเมืองที่มีชื่อว่า แจ้ห่ม บริเวณเชิงดอยอักโขคีรี มีหนองน้ำใหญ่เล่ากันว่า หนองน้ำนี้เกิดขึ้นเพราะชาวเมืองกินไข่เงือกทอด จึงเกิดวิกฤติการณ์ร้าย ทำให้เกิดลมพายุพัดบ้านเมืองถล่ม เป็นหนองน้ำใหญ่อยู่หน้าวัดอักโขคีรีชัย มีคนที่รอดมาได้ คือ หญิงหม้ายผู้หนึ่ง ซึ่งไม่ได้กินไข่เงือกทอดนั้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง)

ตาราง 164 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ยักษ์ตนหนึ่งชื่อว่า อาฬาวี อาศัยอยู่ที่ดอยอักโขคีรี มีใจหยาบช้า ชอบจับมนุษย์และสัตว์กินเป็นอาหารอยู่เสมอ	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	หนองน้ำนี้เกิดขึ้นเพราะชาวเมืองกินไข่เงือกทอด	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ต่อมาพระพุทธองค์ได้เสด็จมาโปรดสั่งสอนยักษ์อาฬาวี จนมีดวงจิตสงบ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ทำให้เกิดลมพายุพัดบ้านเมืองถล่ม เป็นหนองน้ำใหญ่อยู่หน้าวัดอักโขคีรีชัย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยักษ์มีใจหยาบช้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยักษ์ตนหนึ่งชื่อว่า อาฬาวี อาศัยอยู่ที่ดอยอักโขคีรี มีใจหยาบช้า ชอบจับมนุษย์และสัตว์กินเป็นอาหารอยู่เสมอ

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวเมืองกินไข่เงือกทอดแล้วทำให้บ้านเมืองถล่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...หนองน้ำนี้เกิดขึ้นเพราะชาวเมืองกินไข่เงือกทอด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระพุทธองค์เสด็จมาโปรดยักษ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาพระพุทธองค์ได้เสด็จมาโปรดสั่งสอนยักษ์อาฬวี จนมีดวงจิตสงบ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวเมืองกินไข่เงือกทอดทำให้เกิดสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้เกิดลมพายุพัดบ้านเมืองถล่ม เป็นหนองน้ำใหญ่อยู่หน้าวัดอักโขคีรีชัย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดลำพูน

เจ้าพ่อขุนตาน

ในสมัยโบราณกาล ดินแดนล้านนาไทยในแต่ละเมือง มีกษัตริย์ปกครองอย่างอิสระไม่ขึ้นแก่เมืองใด ทำให้มีหลายราชวงศ์ที่สร้างเมืองขึ้นมาปกครองด้วยตนเอง ในปี พ.ศ. 1805 พญาเม็งรายได้สร้างเมืองเชียงรายขึ้นมา และพระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะรวบรวมเมืองต่างๆ ในล้านนาเข้ามาไว้ด้วยกัน ดังนั้น กองทัพที่เข้มแข็งของพญาเม็งรายแห่งเมืองเชียงรายจึงยกไปตีเมืองมอบ เมืองไร เมืองเชียงคำ เมืองเชียงร้าง เมืองฝาง เมืองเชียงของ และเมืองเชิงได้เป็นผลสำเร็จ และเตรียมกำลังที่จะยกไปตีเมืองหริภุญชัย หรือเมืองลำพูนต่อไป

และก่อนที่พญาเม็งรายจะยกกองทัพเข้าตีเมืองหริภุญชัยนั้น พระองค์ทรงปรึกษาหารือกับเหล่าขุนนางทั้งหลายเกี่ยวกับการทำสงครามในครั้งนี้ ซึ่งขุนนางหลายคนเห็นด้วยกับพระองค์ในการยกกองทัพเข้าโจมตีเมืองหริภุญชัย แต่มีขุนนางคนหนึ่งชื่อว่า ขุนฟ้า ที่คัดค้านพระองค์ โดยให้เหตุผลสำคัญว่า กองทัพเมืองหริภุญชัยนั้นยิ่งใหญ่ไม่แพ้กองทัพเชียงราย หากใช้กำลังเข้าต่อสู้

เพียงอย่างเดียว กองทัพเชียงรายคงเอาชนะได้ยากมาก หรือไม่อาจจะชนะได้เลย ฉะนั้น เราจะต้องใช้อุบายยุยงเหล่าเสนาอำมาตย์ ของเมืองหริภุญชัยให้แตกความสามัคคีกันก่อนเพราะเมื่อพวกขุนนางกับชาวเมืองไม่มีความสามัคคีปรองดองกันแล้ว เราก็สามารถยกกองทัพเข้าไปตีเมืองหริภุญชัยได้อย่างง่ายดาย

พญาเม็งรายทรงเห็นด้วยกับขุนฟ้า ตรัสถามแผนการที่จะทำลายความสามัคคี ขุนฟ้าจึงกราบทูลว่า ขอให้พระองค์ลงโทษหม่อมฉันฐานก่อกบฏคิดคดทรยศต่อบ้านเมือง แล้วเนรเทศให้ไปเสียจากเมือง จากนั้นหม่อมฉันจะเข้าไปสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้ายีบาแห่งเมืองหริภุญชัย พร้อมกับวางแผนทำให้ทุกฝ่ายแตกความสามัคคีกัน ครั้นถึงเวลาอันสมควร หม่อมฉันจะส่งสาส์นให้พระองค์นำกองทัพเชียงรายเข้าโจมตีเมืองหริภุญชัย

แล้วพญาเม็งรายก็ทรงเริ่มอุบายด้วยการเนรเทศขุนฟ้า ออกจากเมืองเชียงรายฐานคิดคดทรยศต่อบ้านเมือง และพญาเม็งราย ขุนฟ้าจึงระเห็จระเหเร่ร่อนมาจนถึงเมืองหริภุญชัย เล่าเหตุการณ์เท็จให้พญายีบาฟัง พร้อมกับอ้อนวอนขอเข้ารับราชการรับใช้พระองค์ด้วย จนพญายีบาทรงยอมให้ขุนฟ้ารับราชการอยู่ในเมืองหริภุญชัยแห่งนี้

ขุนฟ้า รับราชการอยู่กับพญายีบาที่เมืองหริภุญชัยนานถึง 7 ปี จนได้รับความไว้วางใจจากพญายีบาและเหล่าข้าราชการทั้งหลายทั้งปวง แล้วขุนฟ้าก็เริ่มแผนการชั่วร้ายยุยงให้พญายีบาหลงมัวเมาในอำนาจ กดขี่ข่มเหงราษฎร จนชาวเมืองพากันเกลียดชัง ในความโหดร้ายและไร้ซึ่งความยุติธรรมของพญายีบาเจ้าผู้ครองเมือง รวมทั้งยังทำให้เหล่าทหารและเสนาอำมาตย์ทั้งหลายแก่งแย่งแข่งขันและชิงดีชิงเด่นกันเอง ในที่สุดเมืองหริภุญชัยก็แตกความสามัคคี ขุนฟ้าก็ลอบส่งสาส์นไปยังพญาเม็งรายให้ยกกองทัพมาตีเมืองหริภุญชัยทันที

กองทัพของพญาเม็งรายแห่งเมืองเชียงรายยกทัพมาตีเมืองหริภุญชัยได้อย่างง่ายดาย และเผาทำลายบ้านเมืองไปจนหมดสิ้น แต่พญายีบาเจ้าผู้ครองเมืองกลับหนีรอดไปได้ โดยเดินทางไปประทับอยู่กับพญาเบิก เจ้าเมืองเขลางค์นคร หรือเมืองลำปาง ผู้เป็นราชโอรส

จนกระทั่งเวลาผ่านไป 14 ปี พญาเบิกทรงคิดอยู่ตลอดเวลาว่าจะต้องแก้แค้นพญาเม็งรายให้ได้ เพื่อนำเอาเมืองหริภุญชัยกลับคืนมาให้พระบิดา ดังนั้น พญาเบิกจึงตระเตรียมไพร่พลยกกองทัพจากเมืองเขลางค์นครไปยังเมืองหริภุญชัย โดยพระองค์ทรงช้างชื่อว่า "ปานแสนพล" ออกศึกในครั้งนี้ เมื่อพญาเม็งรายทรงทราบข่าวการยกทัพมาของพญาเบิกเจ้าเมืองเขลางค์นครพระองค์รับสั่งให้เจ้าขุนสงคราม ราชโอรสออกรับศึกแทน โดยทรงช้างชื่อว่า "แก้วไชยมงคล" ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้กระทำยุทธหัตถีกันที่บ้าน "ขัวมุงขุนช้าง" ใกล้กับเวียงพุกาม พญาเบิกเสียทีถูกหอกของเจ้าขุนสงครามแทงได้รับบาดเจ็บ แต่ก็สามารถตีฝ่าวงล้อมออกมาได้ และได้มาตั้งรับกองทัพของเจ้าขุนสงคราม

ที่ตำบลแม่ตาน เขตเมืองเขลางค์นคร ฝ่ายกองทัพของเจ้าขุนสงครามก็ติดตามมาอย่างไม่ลดละ แล้วกองทัพของทั้งสองเมืองก็เข้าต่อสู้กันอีกครั้ง

ในที่สุดกองทัพของเมืองเขลางค์นครก็แตกพ่ายยับเยินเจ้าขุนสงครามจับตัวพญาเบิกไว้ได้ และปลงพระชนม์พญาเบิก ณ ที่แห่งนั้น แต่ด้วยความกตัญญูกตเวทิตาและความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพญาเบิก ชาวบ้านทั้งหลายต่างพร้อมใจกันสร้างศาลขึ้นมา พร้อมกับอัญเชิญดวงวิญญาณของท่านให้สิงสถิตอยู่ในศาลอันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ และขนานนามให้ท่านว่า "เจ้าพ่อขุนตาน" มาจนถึงปัจจุบัน (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 93-99)

ตาราง 165 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าพ่อขุนตาน จังหวัดลำพูน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ขุนฟ้า คัดค้านพระองค์ โดยให้เหตุผลสำคัญว่ากองทัพเมืองหริภุญชัยนั้นยิ่งใหญ่ไม่แพ้กองทัพเชียงราย - ขุนฟ้าก็เริ่มแผนการชั่วร้ายยุยงให้พญายีบาหลงมัวเมาในอำนาจ กดขี่ข่มเหงราษฎร จนชาวเมืองพากันเกลียดชังในความโหดร้ายและไร้ซึ่งความยุติธรรม... ในที่สุดเมืองหริภุญชัยก็แตกความสามัคคี	2
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- พญาเม็งรายได้สร้างเมืองเชียงรายขึ้นมา และพระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะรวบรวมเมืองต่างๆ ในล้านนาเข้ามาไว้ด้วยกัน - พญาเบิกทรงคิดอยู่ตลอดเวลาว่าจะต้องแก้แค้นพญาเม็งรายให้ได้ เพื่อนำเอาเมืองหริภุญชัยกลับคืนมาให้พระบิดา	2

ตาราง 165 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	- เตรียมกำลังที่จะยกไปตีเมืองหริภุญชัย หรือเมืองลำพูน - กองทัพของพญาเม็งรายแห่งเมืองเชียงรายยกทัพมาตีเมืองหริภุญชัยได้อย่างง่ายดาย - ในที่สุดกองทัพของเมืองเชลางค์นครก็แตกพ่ายยับเยิน เจ้าขุนสงครามจับตัวพญาเบิกไว้ได้ และปลงพระชนม์พญาเบิก	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	ฉะนั้น เราจะต้องใช้อุบายยุยงเหล่าเสนาอำมาตย์ของเมืองหริภุญชัยให้แตกความสามัคคีกันก่อน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** เจ้าพ่อขุนตาน จังหวัดลำพูน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาเม็งรายต้องการไปตีเมือง**หริภุญชัย แต่ขุน**ฟ้าคัดค้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนฟ้า คัดค้านพระองค์ โดยให้เหตุผลสำคัญว่า กองทัพเมืองหริภุญชัยนั้นยิ่งใหญ่ไม่แพ้กองทัพเชียงราย

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนฟ้ายุยงให้คนในเมืองหริภุญชัยแตกความสามัคคีกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนฟ้าก็เริ่มแผนการชั่วร้ายยุยงให้พญายีบาหลงมัวเมาในอำนาจ กดขี่ข่มเหงราษฎร จนชาวเมืองพากันเกลียดชังในความโหดร้ายและไร้ซึ่งความยุติธรรม... ในที่สุดเมืองหริภุญชัยก็แตกความสามัคคี

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาเม็งรายต้องการรวบรวมเมืองต่างๆ ในล้านนา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาเม็งรายได้สร้างเมืองเชียงรายขึ้นมา และพระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะรวบรวมเมืองต่างๆ ในล้านนาเข้ามาไว้ด้วยกัน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาเบิกคิดแก้แค้นพญาเม็งราย ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาเบิกทรงคิดอยู่ตลอดเวลาว่าจะต้องแก้แค้นพญาเม็งรายให้ได้ เพื่อนำเอาเมืองหริภุญชัยกลับคืนมาให้พระบิดา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาเม็งรายต้องการรวบรวมเมืองในล้านนาเข้าด้วยกันจึงต้องใช้การต่อสู้ด้วยกำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เตรียมกำลังที่จะยกไปตีเมืองหริภุญชัย หรือเมืองลำพูน

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาเม็งรายยกกองทัพมาตีเมืองลำพูน ดังปรากฏในข้อความว่า

...กองทัพของพญาเม็งรายแห่งเมืองเชียงรายยกทัพมาตีเมืองหริภุญชัยได้อย่างง่ายดาย

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาเบิกต้องการแก้แค้นให้บิดาจึงยกกองทัพไปสู้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดกองทัพของเมืองเขลางค์นครก็แตกพ่ายยับเยินเจ้าขุนสงครามจับตัวพญาเบิกไว้ได้ และปลงพระชนม์พญาเบิก

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนฟ้าเสนอให้พญาเม็งรายใช้กลอุบายทำให้คนในเมืองหริภุญชัยแตกความสามัคคี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฉะนั้น เราจะต้องใช้อุบายยุยงเหล่าเสนาอำมาตย์ของเมืองหริภุญชัยให้แตกความสามัคคีกันก่อน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเจ้าพ่อขุนตาน จังหวัดลำพูน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 3 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

พระธาตุหริภุญชัย

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1440 นครหริภุญชัยมีพระเจ้าอาทิตยราช เป็นกษัตริย์เจ้าผู้ครองนคร ซึ่งในสมัยพุทธกาล พระองค์เคยเกิดเป็นพรานป่า และในครั้งนั้นพระพุทธองค์ได้เคยเสด็จมาจนถึงแผ่นดินแห่งนี้ แล้วพรานป่าได้ถวายสมอแด่พระองค์ เมื่อพระองค์ประทับเสวยสมอแล้วทรงมีพุทธทำนายว่า

ต่อไปในกาลข้างหน้า ณ ที่แห่งนี้จะกลายเป็นนครใหญ่ที่มีชื่อว่า "หริภุญชัย" เป็นสถานที่ที่เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระธาตุกระหม่อม พระธาตุกระดูกอก พระธาตุนิ้วพระหัตถ์ และพระธาตุย่อย เต็มบาตรหนึ่ง จักมาประดิษฐานอยู่ และรอจนกว่าพรานป่าผู้ถวายสมอจะเกิดมาเป็นพระเจ้าอาทิตยราช ผู้ครองนครหริภุญชัย

พระเจ้าอาทิตยราชได้โปรดให้สร้างปราสาทพร้อมกับปลูกหอจัณฑาคาร หรือที่พระบังคน (ห้องน้ำ) ไว้ใกล้ๆ กับปราสาท โดยพระองค์มิได้ทรงทราบมาก่อนว่า ณ บริเวณแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อพระองค์เสด็จลงไปพระบังคน (ปัสสาวะ หรืออุจจาระ) ครั้งใด

จะมีกาตัวหนึ่งบินมาถ่ายมูลรดพระเศียร (ศีรษะ) แล้วบินผ่านไป หรือบางครั้งก็บินโฉบฉวัดเฉวียนไปมาทำกิริยาเหมือนกำลังขับไล่พระองค์ให้พ้นไปจากที่แห่งนั้นทุกครั้ง

จนกระทั่งพระองค์มีรับสั่งให้ทหารจับกาตัวนั้นมาให้ได้ ซึ่งเหล่าทหารและข้าราชบริพารทั้งหลายต่างก็ช่วยกันหาวิธีจับกาตัวนั้น แต่จับครั้งแล้วครั้งเล่าก็ไม่สามารถจับกาตัวนั้นได้เลย สร้างความแปลกพระทัยให้กับพระเจ้าอาทิตยราชยิ่งนัก ทำให้พระองค์ทรงคิดว่ากาตัวนั้นต้องไม่ใช่กาธรรมดาอย่างแน่นอน จึงมีรับสั่งให้สร้างแท่นบูชาเทพยดาฟ้าดินผู้ปกปักรักษานครหริภุญชัยขึ้น ครั้นพระองค์ทำพิธีบวงสรวงเสร็จสิ้นก็สามารถจับกาตัวนั้นได้แล้วนำกาตัวนั้นไปขังไว้ในกรง

ในคืนนั้นเองพระเจ้าอาทิตยราชทรงพระสุบิน (ฝัน) เห็นเทวดามาบอกกับพระองค์ว่าให้พระองค์นำเด็กทารกแรกเกิดได้ 7 วัน มาขังไว้รวมกับกา ทารกจะได้ฟังเสียงกาทุกวันจนสามารถรู้ภาษากาได้ ดังนั้น เมื่อพระองค์ทรงตื่นจากบรรทม จึงมีรับสั่งให้นำเด็กทารกที่มีอายุได้ 7 วัน ไปไว้ในกรงเดียวกันกับกาตัวนั้น จนเด็กมีอายุได้ 7 ปี สามารถฟังภาษาของกาได้ตามที่เทวดามาบอกพระองค์จริงๆ พระองค์จึงรับสั่งถามเด็กน้อยว่าเพราะเหตุใดกาจะต้องบินมาถ่ายมูลรดพระเศียรหรือบินฉวัดเฉวียนขับไล่พระองค์ทุกครั้งเมื่อเสด็จลงไปที่หอจัณฑาคาร เด็กน้อยส่งภาษาถามเจ้ากาไม่นานก็ทราบเรื่องและกราบบังคมทูลว่าบริเวณที่สร้างหอจัณฑาคารนั้นเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ครั้นพระเจ้าอาทิตยราชทรงทราบเรื่องก็เข้าพระทัย รับสั่งให้รื้อถอนหอจัณฑาคารและปราสาทต่างๆ ออกให้หมด แล้วพระองค์ก็ทรงอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุให้ออกมาปรากฏองค์

เมื่อพระองค์อาราธนาเสร็จ พระบรมสารีริกธาตุก็ค่อยๆ เคลื่อนออกมาจากพื้นดินทั้งพระโกศแล้วลอยอยู่ในอากาศ ทำให้ประชาชนทั้งหลายต่างพากันปลาบปลื้มปิติยินดีในพระบุญญาธิการของพระเจ้าอาทิตยราช แต่พระบรมสารีริกธาตุลอยอยู่ในอากาศได้เพียง 7 วัน ก็ลอยกลับลงไปในพื้นดินอีกครั้ง ครั้นพระเจ้าอาทิตยราชเห็นดังนั้นจึงมีรับสั่งให้ช่างทองมาทำพระโกศทองคำขึ้น เพื่อใช้ครอบพระโกศบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แล้วให้ช่างสร้างพระเจดีย์รูปทรงปราสาทสูง 12 ศอก ไว้ครอบพระโกศทองคำนั้นอีกชั้นหนึ่ง

ครั้นทุกอย่างเสร็จดังพระประสงค์แล้ว พระเจ้าอาทิตยราชก็ทรงทำพิธีสักการบูชาอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุใหม่อีกครั้งซึ่งพระบรมสารีริกธาตุได้เคลื่อนออกมาจากพื้นดินแล้วลอยสูงขึ้น 3 ศอก พระเจ้าอาทิตยราชจึงนำโกศทองรับไว้และนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในพระเจดีย์ที่พระองค์ได้สร้างเอาไว้ (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 103-107)

ตาราง 166 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	มีกาตัวหนึ่งบินมาถ่ายมูลรดพระเศียร (ศีรษะ) แล้วบินผ่านไป หรือบางครั้งก็บินโฉบฉวัดเฉวียนไปมาทำกิริยาเหมือนกำลังขับไล่พระองค์ให้พ้นไปจากที่แห่งนั้นทุกครั้ง	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- พระเจ้าอาทิตยราชได้โปรดให้สร้างปราสาทพร้อมกับปลูกหอจัณฑาคาร หรือที่พระบังคน (ห้องน้ำ) ไว้ใกล้ๆ กับปราสาท - พระเจ้าอาทิตยราชทรงพระสุบิน (ฝัน) เห็นเทวดามาบอกกับพระองค์ว่าให้พระองค์นำเด็กทารกแรกเกิดได้ 7 วัน มาขังไว้รวมกับกา ทารกจะได้ฟังเสียงกาทุกวันจนสามารถรู้ภาษากา - พระบรมสารีริกธาตุลอยอยู่ในอากาศได้เพียง 7 วัน ก็ลอยกลับลงไปในพื้นดินอีกครั้ง	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- พระองค์มีรับสั่งให้ทหารจับกาตัวนั้นมาให้ได้ - เด็กมีอายุได้ 7 ปี สามารถฟังภาษาของกาได้ พระองค์จึงรับสั่งถามเด็กน้อยว่าเพราะเหตุใดกาจะต้องบินมาถ่ายมูลรดพระเศียร เด็กนั้นกราบบังคมทูลว่าบริเวณที่สร้างหอจัณฑาคารนั้นเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระเจ้าอาทิตยราช รับสั่งให้รื้อถอนหอจัณฑาคาร แล้วพระองค์ก็ทรงอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุให้ออกมาปรากฏองค์	2

ตาราง 166 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- รับสั่งให้สร้างแท่นบูชาเทพยดาฟ้าดินผู้ปกปักรักษานครหริภุญชัยขึ้น ครั้นพระองค์ทำพิธีบวงสรวงเสร็จสิ้นก็สามารถจับกาตัวนั้นได้แล้วนำกาตัวนั้นไปขังไว้ในกรง - ทำพิธีสักการบูชาอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุใหม่อีกครั้งซึ่งพระบรมสารีริกธาตุได้เคลื่อนออกมาจากพื้นดินแล้วลอยสูงขึ้น 3 ศอก พระเจ้าอาทิตยราชจึงนำโกศทองรับไว้และนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในพระเจดีย์ที่พระองค์ได้สร้างเอาไว้	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีกาตัวหนึ่งบินมาจิกพระเศียรของพระเจ้าอาทิตยราชเป็นประจำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีกาตัวหนึ่งบินมาถ่ายมูลรดพระเศียร (ศีรษะ) แล้วบินผ่านไป หรือบางครั้งก็บินโฉบฉวัดเฉวียนไปมาทำกิริยาเหมือนกำลังขับไล่พระองค์ให้พ้นไปจากที่แห่งนั้นทุกครั้ง

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จากการที่พระเจ้าอาทิตยราชปลูกหอจัณฑาคารไว้ใกล้ปราสาทจึงถูกกาจิก ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าอาทิตยราชได้โปรดให้สร้างปราสาทพร้อมกับปลูกหอจัณฑาคาร หรือที่พระบังคน (ห้องน้ำ) ไว้ใกล้ๆ กับปราสาท

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอาทิตยราชทรงสุบิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าอาทิตยราชทรงพระสุบิน (ฝัน) เห็นเทวดามาบอกกับพระองค์ว่าให้พระองค์นำเด็กทารกแรกเกิดได้ 7 วัน มาขังไว้รวมกับกา ทารกจะได้ฟังเสียงกาทุกวันจนสามารถรู้ภาษากา

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระเจ้าอาทิตยราชรื้อหอจัณฑาคารออกและอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุก็เกิดสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระบรมสารีริกธาตุลอยอยู่ในอากาศได้เพียง 7 วัน ก็ลอยกลับลงไปในพื้นดินอีกครั้ง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโดนกาจิกพระเศียรทุกวันพระเจ้าอาทิตยราชก็ให้ทหารจับกาตัวนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์มีรับสั่งให้ทหารจับกาตัวนั้นมาให้ได้

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอาทิตยราช ให้เด็กฝึกภาษากาและสามารถพูดภาษากาได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เด็กมีอายุได้ 7 ปี สามารถฟังภาษาของกาได้ พระองค์จึงรับสั่งถามเด็กน้อยว่าเพราะเหตุใดกาจะต้องบินมาถ่ายมูลรดพระเศียร เด็กนั้นกราบบังคมทูลว่าบริเวณที่สร้างหอจัณฑาคารนั้นเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระเจ้าอาทิตยราช รับสั่งให้รื้อถอนหอจัณฑาคาร แล้วพระองค์ก็ทรงอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุให้ออกมาปรากฏองค์

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระเจ้าอาทิตยราชจับกาไม่ได้ก็ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...รับสั่งให้สร้างแท่นบูชาเทพยดาฟ้าดินผู้ปกปักรักษานครหริภุญชัยขึ้น ครั้นพระองค์ทำพิธีบวงสรวงเสร็จสิ้นก็สามารถจับกาตัวนั้นได้แล้วนำกาตัวนั้นไปขังไว้ในกรง

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอาทิตยราชทำพิธีอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำพิธีสักการบูชาอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุใหม่อีกครั้งซึ่งพระบรมสารีริกธาตุได้เคลื่อนออกมาจากพื้นดินแล้วลอยสูงขึ้น 3 ศอก พระเจ้าอาทิตยราชจึงนำโกศทองรับไว้และนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในพระเจดีย์ที่พระองค์ได้สร้างเอาไว้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติจำนวน 2 ครั้ง

พระนางจามเทวี

กล่าวว่า ทรงเป็นพระราชธิดาของกษัตริย์แห่งกรุงละโว้ แต่ตำนานมุขปาฐะพื้นบ้านแห่งหนึ่งกล่าวว่า พระนางจามเทวี เป็นธิดาของคหบดีชาวหริภุญชัย ซึ่งมีเชื้อสายชาวเมง (ตำนานเรียกว่า เมงคบุตร) อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ปัจจุบัน เป็นหมู่บ้านหนองดู่ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พระนางจามเทวี เมื่อแรกประสูตินั้น ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ปีมะโรง พ.ศ. 1176 เวลาจวนจะค่ำ ขณะเมื่อ พระนางจามเทวี มีพระชนม์ได้ 3 เดือนมีนกยักษ์ตัวหนึ่ง โฉบเอาพระนางขึ้นไปบนฟ้า เมื่อนกยักษ์นั้นบินผ่านหน้า สุเทวฤาษีซึ่งบำเพ็ญตบะอยู่ ณ เขาอุจฉุตบรรพต (แปลว่าเขาไร่อ้อย เชื่อว่าคือดอยสุเทพในปัจจุบัน) ท่านจึงได้แผ่เมตตาจิตให้นกปล่อยทารกน้อยลงมาแล้วรับเอาเด็กนั้นเป็นบุตรบุญธรรม พร้อมทั้งตั้งชื่อให้ว่านางวี ด้วยถือเอานิมิตที่พระฤาษีใช้พัด (ภาษาถิ่นเรียกว่า"วี") รองรับพระนางจามเทวี เนื่องจากพระฤาษีอยู่ในสมณเพศ ไม่อาจถูกตัวสตรีได้ ต่อมาพระนางจามเทวี ได้ร่ำเรียนสรรพวิชาการต่างๆ จากสุเทวฤาษีท่านสุเทวฤาษีจึงได้ผูกดวง

และตรวจสอบชะตา ทราบว่ากุมารีผู้เป็นบุตรบุญธรรมของท่านจะมีวาสนาเป็นถึงจอมกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองอันใหญ่โตซึ่งจะรุ่งเรืองไปในภายภาคหน้า จึงตกลงใจว่าจะต้องส่งเด็กหญิง (พระนางจามเทวี)ไปสู่ราชสำนักเพื่อรับการอภิเษกขึ้นเป็นเชื้อพระวงศ์ให้สมควรแก่การที่จะได้เป็นใหญ่ต่อไปและที่เหมาะสมในสายตาท่านฤาษีคือ ราชสำนักแห่งกรุงละโว้ ซึ่งเป็นราชสำนักที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งในสุวรรณภูมิเวลานั้น จนกระทั่งเมื่อพระนางจามเทวี มีพระชนมายุได้ 13 พรรษา ท่านสุเทวฤาษีจึงได้เนรมิตแพขึ้น ส่งกุมารีน้อยล่องไปตามน้ำจากเมืองเหนือ โดยพญากากะวานรและ บริวารจำนวน 35 ตัวโดยสารแพไปด้วย อีกทั้งยังฝากหนังสือไปฉบับหนึ่งเพื่อกราบทูลพระเจ้ากรุงละโว้ (ลวปุระ) ว่ากุมารีน้อยนี้จะไปช่วยละโว้ประหารศัตรู

ความทราบถึงเจ้าแผ่นดินกรุงลวปุระว่ามีแพและกุมารีน้อยลอยมา เจ้าแผ่นดินกรุงลวปุระได้เสด็จไปยังท่าน้ำหน้าวัดชัยมงคลพร้อมด้วยมเหสี เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นความเป็นไปทั้งหมดพระองค์ทรงมีรับสั่งให้ทหารที่ตามเสด็จชะลอแพเนรมิตเข้าสู่ฝั่ง แต่เหตุการณ์อันไม่มีใครคาดคิดกำลังของเหล่าทหารแห่งกรุงลวปุระไม่อาจชักลากแพเข้าสู่ท่าน้ำได้ ไม่ว่ากษัตริย์จะมีพระบัญชาให้เพิ่มจำนวนทหารมากขึ้นสักเท่าใดก็ตาม การณ์อันเป็นไปโดยอัศจรรย์ดังนี้ ทำให้พระเจ้าแผ่นดินทรงประจักษ์แจ้งแก่พระปรีชาญาณว่า กุมารีแรกรุ่นในท่ามกลางฝูงวานรบนแพนี้คงจะเป็นผู้มีบุญญาธิการมากมาย และแพนั้นก็คงจะเป็นแพวิเศษที่สามัญชนจะไปแตะต้องมิได้ พระองค์จึงเสด็จจากที่ประทับพร้อมด้วยพระมเหสีและทรงยึดเชือกที่ผูกแพนั้นไว้ด้วยพระหัตถ์ของทั้งสองพระองค์แพวิเศษก็ลอยเข้าสู่ท่าน้ำได้โดยง่าย และดูราวกับเทพยดาฟ้าดินจะทรงอำนวยพรให้แก่ประพฤติเหตุอันอัศจรรย์นี้ เพราะเมื่อแพวิเศษลอยเข้าเทียบท่าน้ำ ได้มีฝนโปรยปรายเป็นละอองบางเบา ยังความสดชื่นแก่ทุกคนในที่นั้น

พระเจ้ากรุงละโว้พระราชดำรัสให้พระราชครูพยากรณ์ดวงชะตาของเด็กหญิง (พระนางจามเทวี) พระราชครูได้คำนวณกาลชะตาโดยละเอียดแล้วถวายคำพยากรณ์ว่า "ขอเดชะ กุมารีน้อยผู้นี้เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งบุญญานุภาพพระบารมีอันยิ่งใหญ่ ต่อไปภายหน้าจักได้เป็นถึงจักรพรรดินีครองแว่นแคว้น ปรากฏพระเกียรติยศเกริกไกรไปทั่ว แม้ว่าพระราชาและเจ้าชายพระองค์ใดได้เสกสมรสด้วยก็จักเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยรัตนะทั้ง 7 ประการอย่างแน่นอน" พระเจ้ากรุงละโว้ทรงทราบดังนั้นก็ทรงเปี่ยมด้วยความโสมนัสอย่างยิ่ง เพราะได้ประจักษ์แก่พระปรีชาญาณว่าเทพยดาฟ้าดินได้ประทานกุมารีผู้นี้แด่พระองค์และกรุงลวปุระ ทั้งพระองค์เองและพระมเหสียังมิได้ทรงมีพระโอรสธิดา จึงทรงมีพระราชโองการให้จัดพระราชพิธีอภิเษกกุมารีวีขึ้นดำรงพระยศเป็นพระธิดาแห่งกรุงละโว้ และได้ทรงเฉลิมพระนามใหม่ประกาศไว้ในพระสุพรรณบัฏว่า **เจ้าหญิงจามเทวี ศรีสุริยวงศ์บรมราชขัตติยนารี รัตนกัญญาลวะปุรีราเมศวร** เรื่องราวของพระนางจามเทวีเล่าขาน

สืบเนื่องต่อกันมาเนิ่นนานหลายปีในตำนานต่างๆ ของชาวล้านนาจวบจนถึงปัจจุบัน ชาวลำพูนยังเคารพนับถือพระนางจามเทวี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำพูน)

ตาราง 167 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานพระนางจามเทวี จังหวัดลำพูน

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ท่านสุเทวฤาษีจึงได้ผูกดวงและตรวจสอบชะตา ทราบว่ากุมารีผู้เป็นบุตรบุญธรรมของท่านจะมีวาสนาเป็นถึงจอมกษัตริย์ ปกครองบ้านเมืองอันใหญ่โตซึ่งจะรุ่งเรืองไปในภายภาคหน้า	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ขณะเมื่อ พระนางจามเทวี มีพระชนม์ได้ 3 เดือน มีนกยักษ์ตัวหนึ่งโฉบเอาพระนางขึ้นไปบนฟ้า	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	กำลังของเหล่าทหารแห่งกรุงลวปุระไม่อาจชักลากแพเข้าสู่ท่าน้ำได้ ไม่ว่ากษัตริย์จะมีพระบัญชาให้เพิ่มจำนวนทหารมากขึ้นสักเท่าใดก็ตาม การณ์อันเป็นไปโดยอัศจรรย์ดังนี้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงตกลงใจว่าจะต้องส่งเด็กหญิง (พระนางจามเทวี) ไปสู่ราชสำนักเพื่อรับการอภิเษกขึ้นเป็นเชื้อพระวงศ์ให้สมควรแก่การที่จะได้เป็นใหญ่ต่อไปและที่เหมาะสมในสายตาท่านฤาษีคือ ราชสำนักแห่งกรุงละโว้ ซึ่งเป็นราชสำนักที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งในสุวรรณภูมิเวลานั้น - พระองค์จึงเสด็จจากที่ประทับพร้อมด้วยพระมเหสีและทรงยึดเชือกที่ผูกแพนั้นไว้ด้วยพระหัตถ์ของทั้งสองพระองค์แพวิเศษก็ลอยเข้าสู่ท่าน้ำได้โดยง่าย	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ท่านจึงได้แผ่เมตตาจิตให้นกปล่อยทารกน้อยลงมาแล้วรับเอาเด็กนั้นเป็นบุตรบุญธรรม	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระนางจามเทวี จังหวัดลำพูน สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เทวฤาษี รู้ว่ากุมารีจะมีวาสนาเป็นถึงจอมกษัตริย์ จึงต้องหาที่อยู่ที่เหมาะสมให้แก่นาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท่านสุเทวฤาษีจึงได้ผูกดวงและตรวจสอบชะตา ทราบว่ากุมารีผู้เป็นบุตรบุญธรรมของท่านจะมีวาสนาเป็นถึงจอมกษัตริย์ ปกครองบ้านเมืองอันใหญ่โตซึ่งจะรุ่งเรืองไปในภายภาคหน้า

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีนกยักษ์โฉบเอาพระนางจามเทวีขึ้นไปบนฟ้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขณะเมื่อ พระนางจามเทวี มีพระชนม์ได้ 3 เดือนมีนกยักษ์ตัวหนึ่งโฉบเอาพระนางขึ้นไปบนฟ้า

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กำลังทหารมากมายไม่อาจชักลากแพได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...กำลังของเหล่าทหารแห่งกรุงลวปุระไม่อาจชักลากแพเข้าสู่ท่าน้ำได้ ไม่ว่ากษัตริย์จะมีพระบัญชาให้เพิ่มจำนวนทหารมากขึ้นสักเท่าใดก็ตาม การณ์อันเป็นไปโดยอัศจรรย์ดังนี้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเทวฤาษี รู้ว่ากุมารีจะมีวาสนาเป็นถึงจอมกษัตริย์จึงส่งกุมารีไปอยู่ยังที่อันควร ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตกลงใจว่าจะต้องส่งเด็กหญิง (พระนางจามเทวี) ไปสู่ราชสำนักเพื่อรับการอภิเษกขึ้นเป็นเชื้อพระวงศ์ให้สมควรแก่การที่จะได้เป็นใหญ่ต่อไปและที่เหมาะสมในสายตาท่านฤาษีคือ ราชสำนักแห่งกรุงละโว้ ซึ่งเป็นราชสำนักที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งในสุวรรณภูมิเวลานั้น

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทหารไม่สามารถชักลากแพได้พระองค์และพระมเหสีจึงไปลากเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์จึงเสด็จจากที่ประทับพร้อมด้วยพระมเหสีและทรงยึดเชือกที่ผูกแพนั้นไว้ด้วยพระหัตถ์ของทั้งสองพระองค์แพวิเศษก็ลอยเข้าสู่ท่าน้ำได้โดยง่าย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระนางจามเทวีถูกนกยักษ์โฉบไปนั้นท่านฤาษีได้ใช้เวทมนตร์โดยการแผ่คาถาเมตตาจิตให้นกปล่อยพระนางลงมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท่านจึงได้แผ่เมตตาจิตให้นกปล่อยทารกน้อยลงมาแล้วรับเอาเด็กนั้นเป็นบุตรบุญธรรม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องตำนานพระนางจามเทวี จังหวัดลำพูน สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสุโขทัย

เขานางคำ

นายร่วงหรือพระร่วงผู้มีวาจาสิทธิ์แอบไปหลงรักนางคำสาวสวยที่สุดในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง นายร่วงพยายามตามตื้อนางคำเพื่อให้นางเห็นใจแต่ก็มิได้ผล นางคำได้ออกอุบายโดยการชวนนายร่วงดำนาแข่งกัน ถ้านายร่วงชนะนางคำจะยอมแต่งงานด้วย แต่ถ้านายร่วงแพ้ต้องเลิกยุ่งเกี่ยวกับนาง นายร่วงตอบตกลงและนัดแนะวันแข่งขันดำนา เมื่อถึงวันแข่งขันนายร่วงก็แต่งตัวเสียโก้แล้วมายืนดูนางคำดำนา นางคำเริ่มลงมือดำนาจนเกือบจะเสร็จนายร่วงก็ไม่มีท่าทีว่าจะลงมือ

ดำนาเลย นางคำแปลกใจมากเพราะไม่มีวี่แววว่านายร่วงจะลงมือดำนา จึงตะโกนถามว่าเมื่อไหร่จะลงมือดำนาสักที นายร่วงยืนยิ้มกริ่มดูนางคำดำนามาตั้งแต่ต้นพลางคิดในใจว่าแค่อึดใจเดียวก็เสร็จแล้วเพราะตนเองเป็นผู้มีวาจาสิทธิ์ ในที่สุดนางคำก็ตะโกนถามนายร่วงด้วยประโยคเดิมอีก นายร่วงได้ฟังดังนั้นจึงตะโกนตอบนางคำไปว่า เอาล่ะต่อไปนี้ข้าจะดำนาแล้วนะ เอ้านาจงเต็มไปด้วยต้นกล้าทั้งแปลงเดี๋ยวนี้ พอพูดจบก็มีต้นกล้าเต็มท้องนา นางคำตกใจมากที่เห็นต้นกล้าเต็มท้องนา จึงตะโกนว่านายร่วงเป็นคนขี้โกง เมื่อนายร่วงทวงสัญญานางก็บ่ายเบี่ยงโดยอ้างว่าไม่เห็นนายร่วงลงมือดำนาเลย แล้ววิ่งหนีขึ้นไปแอบในถ้ำ แล้วนำผ้าถุงมาปิดปากถ้ำไว้เพื่อไม่ให้นายร่วงเข้าไปในถ้ำ นายร่วงพยายามอ้อนวอนให้นางคำออกมาจากถ้ำเท่าไรๆ ก็ไม่เป็นผล จึงสาปให้นางคำอยู่ในถ้ำตลอดไป ชาวบ้านจึงเรียกเขานั้นว่า เขานางคำ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาปัจจุบันเขานางคำอยู่ที่อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย)

ตาราง 168 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไข**ปัญหา**ในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เขานางคำ จังหวัดสุโขทัย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	นางคำแปลกใจมากเพราะไม่มีวี่แววว่านายร่วงจะลงมือดำนา	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- นายร่วงหรือพระร่วงผู้มีวาจาสิทธิ์แอบไปหลงรักนางคำสาวสวยที่สุดในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง - นางคำตกใจมากที่เห็นต้นกล้าเต็มท้องนา จึงตะโกนว่า**นายร่วงเป็นคนขี้โกงเมื่อนายร่วงทวงสัญญานางก็บ่ายเบี่ยงโดยอ้างว่าไม่เห็นนายร่วงลงมือดำนาเลย**	2

ตาราง 168 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- นายร่วงพยายามตามตื้อนางคำเพื่อให้นางเห็นใจ แต่ก็มิได้ผล - นายร่วงได้ฟังดังนั้นจึงตะโกนตอบนางคำไปว่า เอาล่ะต่อไปนี้ข้าจะดำนาแล้วนะ เอ้านาจงเต็มไปด้วยต้นกล้าทั้งแปลงเดี๋ยวนี้ พอพูดจบก็มีต้นกล้าเต็มท้องนา	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	แล้ววิ่งหนีขึ้นไปแอบในถ้ำ แล้วนำผ้าถุงมาปิดปากถ้ำไว้เพื่อไม่ให้นายร่วงเข้าไปในถ้ำ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	- จึงตะโกนถามว่าเมื่อไหร่จะลงมือดำนาสักที - นายร่วงพยายามอ้อนวอนให้นางคำออกมาจากถ้ำ เท่าไรๆ ก็ไม่เป็นผล	2
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	นางคำได้ออกอุบายโดยการชวนนายร่วงดำนาแข่งกัน	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	จึงสาปให้นางคำอยู่ในถ้ำตลอดไป ชาวบ้านจึงเรียกเขานั้นว่า เขานางคำ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเขานางคำ จังหวัดสุโขทัย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางคำท้านายร่วงดำนาแต่นางคำไม่เห็นนายร่วงดำนาเลย ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางคำแปลกใจมากเพราะไม่มีวี่แววว่านายร่วงจะลงมือดำนา

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายร่วงหลงรักนางคำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายร่วงหรือพระร่วงผู้มีวาจาสิทธิ์แอบไปหลงรักนางคำสาวสวยที่สุดในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางคำตกใจเมื่อเห็นต้นกล้าเต็มนา ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางคำตกใจมากที่เห็นต้นกล้าเต็มท้องนา จึงตะโกนว่านายร่วงเป็นคนขี้โกง เมื่อนายร่วงทวงสัญญานางก็บ่ายเบี่ยงโดยอ้างว่าไม่เห็นนายร่วงลงมือดำนาเลย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายร่วงชอบนางคำก็พยายามตื้อดังปรากฏในข้อความว่า

...นายร่วงพยายามตามตื้อนางคำเพื่อให้นางเห็นใจแต่ก็มิได้ผล

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อถึงเวลานายร่วงก็พูดให้ต้นกล้าเต็มนาดังปรากฏในข้อความว่า

...นายร่วงได้ฟังดังนั้นจึงตะโกนตอบนางคำไปว่า เอาล่ะต่อไปนี้ข้าจะดำนาแล้วนะเอ้านาจงเต็มไปด้วยต้นกล้าทั้งแปลงเดี๋ยวนี้ พอพูดจบก็มีต้นกล้าเต็มท้องนา

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางคำเห็นว่านายร่วงใช้อุบายจึงหนีเข้าไปในถ้ำดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้ววิ่งหนีขึ้นไปแอบในถ้ำ แล้วนำผ้าถุงมาปิดปากถ้ำไว้เพื่อไม่ให้นายร่วงเข้าไปในถ้ำ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางคำเมื่อเห็นนายร่วงยังไม่ลงมือจึงถามดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตะโกนถามว่าเมื่อไหร่จะลงมือดำนาสักที

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางคำหนีเข้าไปในถ้ำนายร่วงก็พยายามอ้อนวอน ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายร่วงพยายามอ้อนวอนให้นางคำออกมาจากถ้ำเท่าไรๆ ก็ไม่เป็นผล

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางคำไม่ชอบนายร่วงจึงใช้อุบายให้แข่งกันดำนาดังปรากฏในข้อความว่า

...นางคำได้ออกอุบายโดยการชวนนายร่วงดำนาแข่งกัน

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางคำไม่ยอมออกมาจากถ้ำนายร่วงจึงสาปดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสาปให้นางคำอยู่ในถ้ำตลอดไป ชาวบ้านจึงเรียกเขานั้นว่า เขานางคำ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเขานางคำ จังหวัดสุโขทัย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเอง

หรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

พระร่วง

นายคงเคราพ่อเมืองละโว้ (ลพบุรีปัจจุบัน) ซึ่งเป็นนายกองส่วยน้ำ มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อว่านายร่วง เมื่อบิดาของเขาตาย นายร่วงก็ได้ทำหน้าที่แทนบิดา กล่าวกันว่านายร่วงนั้นมีอานุภาพวาจาสิทธิ์ว่าให้เป็นอะไรก็เป็นได้อย่างนั้น วันหนึ่งครั้นถึงคราวส่งส่วยน้ำไปยังพระนครหลวง นายร่วงเห็นว่าตักน้ำใส่ตุ่มขนไปลำบากนักเพราะทั้งหนักและแตกได้ง่าย ดังนั้นเขาจึงเอาไม้ไผ่มาสานเป็นชะลอมและใช้แทนตุ่มดินด้วยอานุภาพวาจาสิทธิ์ เขาสั่งไม่ให้น้ำไหลออกมาจากชะลอม น้ำก็ไม่รั่วไปได้ เมื่อได้เห็นเหตุการณ์ด้วยตาตัวเอง นักคุ้มเจ้าพนักงานขอมที่มาเร่งส่วยน้ำก็ตกใจกลัวปาฏิหาริย์ของนายร่วง รีบนำชะลอมน้ำไปถวายพระเจ้าพันธุมสุริยวงศ์พระเจ้าแผ่นดินขอม เข้ากราบทูลให้พระองค์ทรงทราบว่า ผู้มีบุญเกิดขึ้นแล้วที่เมืองละโว้ พระเจ้าแผ่นดินขอมจึงทรงดำริว่าต่อไปชายผู้นี้จะเป็นราชศัตรู ดังนั้นจึงให้ขอมไปจับตัวนายร่วงมาถวายในทันที ไม่ว่าจะจับเป็นหรือจับตายก็ได้ หลังจากได้รับคำสั่งแล้วชายผู้นั้นก็ดำแทรกแผ่นดินมาถึงถูกเรียกว่า "ขอมดำดิน" เมื่อรู้ข่าวพระเจ้าแผ่นดินขอมจะให้จับตัว นายร่วงจึงหนีขึ้นไปบวชเป็นภิกษุอยู่ที่วัดแห่งหนึ่งในเมืองสุโขทัย วันหนึ่งในขณะที่พระร่วงกำลังกวาดลานวัดอยู่นั้น ทันใดนั้นขอมดำดินได้โผล่ขึ้นมาต่อหน้าท่าน และเห็นพระร่วงไม่รู้จักจึงถามหานายร่วงที่หนีมาจากละโว้ พระร่วงรู้ถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตน จึงบอกให้ขอมรออยู่ตรงนั้นจะไปบอกนายร่วงให้และด้วยอำนาจวาจาสิทธิ์ของพระร่วง ขอมเลยถูกสาปให้กลายเป็นหินติดอยู่กับแผ่นดินนับแต่นั้นมา หลังจากนั้นเจ้ากรุงสุโขทัยสิ้นพระชนม์ลง ไม่มีผู้ใดจะสืบราชวงศ์ ในขณะนั้นกิตติศัพท์แพร่หลายว่าพระร่วงวาจาสิทธิ์ได้สาปขอมให้กลายเป็นหินได้ ชาวเมืองสุโขทัยเห็นว่าพระร่วงมีบุญญานุภาพ จึงพร้อมใจกันเชิญให้ลาผนวชออกมาครองราชย์สมบัติกรุงสุโขทัยและถวายพระนามว่า "พระเจ้าศรีจันทราธิบดี" หรือ "ศรีอินทราทิตย์" (สนม ครุฑเมือง, 2553, หน้า 296)

ตาราง 169 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระร่วง จังหวัดสุโขทัย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	6
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เมื่อรู่ข่าวพระเจ้าแผ่นดินขอมจะให้จับตัว	2
	- ในขณะนั้นกิตติศัพท์แพร่หลายว่าพระร่วงวาจาสิทธิ์ ได้สาปขอมให้กลายเป็นหินได้	
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วันหนึ่งครั้นถึงคราวส่งส่วยน้ำไปยังพระนครหลวง นายร่วงเห็นว่าตักน้ำใส่ตุ่มขนไปลำบากนักเพราะ ทั้งหนักและแตกได้ง่าย	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- กล่าวกันว่านายร่วงนั้นมีอานุภาพวาจาสิทธิ์ว่าให้เป็นอะไรก็เป็นได้อย่างนั้น	3
	- เมื่อได้เห็นเหตุการณ์ด้วยตาตัวเอง นักคุ้มเจ้าพนักงานขอมที่มาเร่งส่วยน้ำก็ตกใจกลัวปาฏิหาริย์ของนายร่วง	
	- ทันใดนั้นขอมดำดินได้โผล่ขึ้นมาต่อหน้าท่าน	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ดังนั้นจึงให้ขอมไปจับตัวนายร่วงมาถวายในทันที	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	นายร่วงจึงหนีขึ้นไปบวชเป็นภิกษุอยู่ที่วัดแห่งหนึ่ง	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงพร้อมใจกันเชิญให้ลาผนวชออกมาครองราชย์สมบัติกรุงสุโขทัย	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	รีบนำชะลอมน้ำไปถวายพระเจ้าพันธุมสุริยวงศ์ พระเจ้าแผ่นดินขอมเข้ากราบทูลให้พระองค์ทรงทราบว่าผู้มีบุญเกิดขึ้นแล้วที่เมืองละโว้	1

ตาราง 169 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- ดังนั้นเขาจึงเอาไม้ไผ่มาสานเป็นชะลอมและใช้แทนตุ่มดินด้วยอานุภาพวาจาสิทธิ์เขาสั่งไม่ให้น้ำไหลออกมาจากชะลอมน้ำก็ไม่รั่วไปได้ - จึงบอกให้ขอมรออยู่ตรงนั้น...ด้วยอำนาจวาจาสิทธิ์ของพระร่วง ขอมเลยถูกสาปให้กลายเป็นหินติดอยู่กับแผ่นดินนับแต่นั้นมา	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนา**นท้องถิ่นเรื่อง** พระร่วง จังหวัดสุโขทัย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระร่วงรู้ข่าวว่าจะโดนจับ**ตัวจึงหนี** ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อรู่ข่าวพระเจ้าแผ่นดินขอมจะให้จับตัว

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ข่าวพระร่วงมีวาจาสิทธิ์ได้แพร่ไปถึง**เมืองขอม** ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในขณะนั้นกิตติศัพท์แพร่หลายว่าพระร่วงวาจาสิทธิ์ได้สาปขอมให้กลายเป็นหินได้

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงใช้ชะลอมใส่น้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งครั้นถึงคราวส่งส่วยน้ำไปยังพระนครหลวงนายร่วงเห็นว่าตักน้ำใส่ตุ่มขนไปลำบากนักเพราะทั้งหนักและแตกได้ง่าย

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงมีวาจาสิทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวกันว่านายร่วงนั้นมีอานุภาพวาจาสิทธิ์ว่าให้เป็นอะไรก็เป็นได้อย่างนั้น

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงมีวาจาสิทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อได้เห็นเหตุการณ์ด้วยตาตัวเอง นักคุ้มเจ้าพนักงานขอมที่มาเร่งส่วยน้ำก็ตกใจกลัวปาฏิหาริย์ของนายร่วง

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขอมดำดินได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทันใดนั้นขอมดำดินได้โผล่ขึ้นมาต่อหน้าท่าน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองขอมรู้ว่านายร่วงมีวาจาสิทธิ์จึงใช้ให้คนไปจับตัวมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นจึงให้ขอมไปจับตัวนายร่วงมาถวายในทันที

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายร่วงรู้ว่าจะถูกจับตัวจึงหนีไปบวช ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายร่วงจึงหนีขึ้นไปบวชเป็นภิกษุอยู่ที่วัดแห่งหนึ่ง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเมืองสุโขทัยขาดผู้นำประชาชนจึงเชิญพระร่วงมาปกครอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงพร้อมใจกันเชิญให้ลาผนวชออกมาครองราชย์สมบัติกรุงสุโขทัย

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทางขอมส่งข่าวไปบอก พระเจ้าพันธุมสุริยวงศ์ว่าที่ละโว้ว่ามีคนวาจาสิทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...รีบนำชะลอมน้ำไปถวายพระเจ้าพันธุมสุริยวงศ์พระเจ้าแผ่นดินขอมเข้ากราบทูลให้พระองค์ทรงทราบว่าผู้มีบุญเกิดขึ้นแล้วที่เมืองละโว้

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงสั่งไม่ให้น้ำไหลออกมาจากชะลอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดังนั้นเขาจึงเอาไม้ไผ่มาสานเป็นชะลอมและใช้แทนตุ่มดินด้วยอานุภาพวาจาสิทธิ์เขาสั่งไม่ให้น้ำไหลออกมาจากชะลอมน้ำก็ไม่รั่วไปได้

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงใช้วาจาสิทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงบอกให้ขอมรออยู่ตรงนั้น...ด้วยอำนาจวาจาสิทธิ์ของพระร่วง ขอมเลยถูกสาปให้กลายเป็นหินติดอยู่กับแผ่นดินนับแต่นั้นมา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระร่วง จังหวัดสุโขทัย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน

1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

มะกะโท

เรื่องนี้เกิดขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยราชธานีซึ่งเรื่องก็มีอยู่ว่า มีชายหนุ่มคนหนึ่งนามว่า มะกะโท เขาเป็นบุตรพ่อค้าชาวมอญอยู่บ้านเกาะวาน เมืองเมาะตะมะ (เมืองในพม่าในปัจจุบัน) เมื่ออายุได้ 15 ปี บิดาก็ถึงแก่ความตายเขาจึงทำหน้าที่ค้าขายแทนบิดา วันหนึ่งเขาได้คุมคนหาบสามสิบคนหาบสินค้าไปขายยังเมืองสุโขทัย ครั้นมาถึงตำบลมะเตวะ คนหาบสินค้าคนหนึ่งของเขาเกิดป่วยกะทันหันด้วยความสงสารมะกะโทจึงช่วยหาบสินค้าแทน เมื่อเขาหาบสินค้าไปถึงยอดเขาเกิดฝนตกหนักและมีพายุ ทันใดนั้นก็เกิดฟ้าฝ่าลงมาถูกคานหาบหัก โชคดีที่เขาไม่เป็นอะไรถึงแม้ว่าเขาจะเปลี่ยนคานหาบถึงสามครั้งแต่ก็ถูกฟ้าผ่าถึงสามครั้งด้วยกัน เมื่อเขามองไปทางทิศตะวันตกมีฟ้าแลบเห็นเป็นปราสาทหรือราชวัง

เพื่อให้รู้แน่ว่าปรากฏการณ์อันประหลาดนั้นคืออะไรเขาจึงไปหาโหรเพื่อให้ช่วยทำนายในสิ่งที่เขาเห็นนั้น แต่โหรตั้งเงื่อนไขว่าเขาต้องนำเงินมากองสูงเพียงศีรษะจึงจะทำนายให้และถึงแม้ว่ามะกะโทจะมีเงินอยู่เพียงไม่กี่บาทแต่ความที่เขาเป็นคนฉลาดจึงนำเงินที่เขามีอยู่ไปวางไว้บนจอมปลวกและบอกให้โหรมาดู ฝ่ายโหรก็คิดว่าชายผู้นี้ฉลาดนักจึงทำนายให้ว่า มะกะโทเป็นผู้มีบุญญาธิการและจะได้เป็นใหญ่ในทางทิศตะวันตก

เมื่อเดินทางมาถึงกรุงสุโขทัยเขาก็ขายสินค้าจนหมดแล้วจึงบอกให้คนหาบกลับบ้านไปส่วนตัวเขาเองจะอยู่ในเมืองก่อนและแล้วก็ไปขออาศัยอยู่กับนายช้างของพระร่วงผู้ครองกรุงสุโขทัยโดยปกติแล้วมะกะโทเป็นคนขยันหมั่นเพียร ดังนั้นเขาจึงช่วยนายช้างดูแลช้างทั้งกลางวันและกลางคืน นายช้างจึงรักและเอ็นดูเขามากเมื่อได้รับพระราชทานเงินเดือนก็จะแบ่งให้มะกะโททุกครั้ง

อยู่มาวันหนึ่งสมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จไปยังโรงช้างของพระองค์ในขณะที่ทรงทอดพระเนตรช้างอยู่บนเกย พระองค์ทอดพระเนตรเห็นมะกะโทกวาดพื้นโรงช้างอยู่จึงตรัสถามนายช้างว่าเขาเป็นใคร เมื่อทรงทราบความจริงจากนายช้างให้เลี้ยงดูมะกะโทไว้ให้ดี เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรช้างอยู่นั้นก็ทรงคายพระสลาออกมาแล้วบ้วนพระโอษฐ์ลงเหนือแผ่นดิน ดินกระจายออกไปและทันใดนั้นก็ทอดพระเนตรเห็นเบี้ยๆ หนึ่งจึงตรัสให้มะกะโทเก็บเอาเบี้ยๆ หนึ่งไว้มะกะโทกราบบังคมแล้วจึงเก็บเอาเบี้ยตามรับสั่ง

ฝ่ายมะกะโทก็มีความยินดียิ่งนักถึงแม้ว่าเบี้ยนั้นจะมีค่าเพียงน้อยนิดก็ตาม เขาคิดว่ามันมีค่าสำหรับเขามากเพราะเป็นเบี้ยที่ตนได้รับพระราชทานและเพื่อทำให้มันมีค่ามากยิ่งขึ้นเขาจึงไปซื้อเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากตลาด แต่ว่าคนขายไม่รู้จะขายให้เขาอย่างไรเพราะจำนวนเงินที่เขานำมาซื้อนั้นน้อยเกินไปที่จะตวงเมล็ดผักกาดแลกเปลี่ยนกันได้ ดังนั้นมะกะโทจึงบอกทางออกให้กับ

คนขายโดยที่เขาเอานิ้วมือชุบเขฬะแล้วก็จิ้มลงไปในเมล็ดพันธุ์ผักกาด "เอาล่ะฉันขอเพียงเท่านั้นก็พอไม่ต้องการมากกว่านี้" มะกะโทกล่าว

คนขายพันธุ์ผักยิ้มและยกย่องในความมีปัญญาเฉลียวฉลาดของเขา และคิดว่าชายผู้นี้จะได้เป็นใหญ่ในอนาคตอย่างแน่นอน หลังจากได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดมาแล้วมะกะโทก็เตรียมดินแล้วจึงนำเมล็ดพันธุ์ผักกาดไปปลูกไว้ใกล้ๆ นั้น เขาใช้มูลช้างเป็นปุ๋ยทำให้ผักงอกงาม

ครั้นอยู่มาวันหนึ่งพระร่วงเจ้าเสด็จมาทอดพระเนตรช้างอีก มะกะโทจึงเก็บผักกาดมาแล้วรีบนำไปถวายพระองค์ ด้วยทรงแปลกพระทัยสมเด็จพระร่วงเจ้า ตรัสถามว่าเขาได้ผักกาดมาจากไหน มะกะโทจึงกราบทูลให้ทรงทราบ เมื่อทรงได้ฟังเช่นนั้นสมเด็จพระร่วงเจ้าก็มีพระทัยยินดีนักและทรงดำริว่าบุตรรามัญน้อยนี้ประกอบด้วยความเพียรและมีความเฉลียวฉลาดจึงแต่งตั้งให้เป็นคนทำงานในครัวหลวง มะกะโทก็ทำงานด้วยความขยันขันแข็งเหมือนอย่างเคย สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงชอบพระอัชฌาสัยที่เห็นมะกะโทมีความอุตสาหะจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นขุนวังมอบให้กล่าวในนอกพระราชวัง เมื่อเห็นขุนวังมะกะโทมีความอุตสาหะรักษาพระนครอย่างขยันขันแข็ง สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพระเมตตาเขาดุจบุตรในอุทรทุกคนให้ความเคารพยำเกรงเขามาก

ครั้นต่อมามะกะโทได้ขอพระบรมราชานุญาตกลับไปเยี่ยมหมู่บ้านเดิมของตน เนื่องจากเขาเป็นคนดี ทุกคนจึงชอบเขาและให้ความเคารพยำเกรง เจ้าเมืองเมาะตะมะนามว่า อลิมามาง เกิดความอิจฉาและคิดแผนกำจัดเขาเสีย อย่างไรก็ตามมะกะโทรู้แผนเสียก่อนเขาจึงตัดสินใจกำจัด อลิมามาง ก่อน และได้รับเลือกให้เป็นเจ้าเมืองคนใหม่ หลังจากได้ขึ้นครองเมืองแล้วมะกะโทก็สร้างเมาะตะมะขึ้นใหม่ จากนั้นจึงมีพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการ ไปถวายสมเด็จพระร่วงเจ้า พระองค์ทรงดีพระทัยยิ่งนักจึงพระราชทานนามแก่มะกะโทว่า "พระเจ้าฟ้ารั่ว" พระเจ้าฟ้ารั่วได้ขยายพระราชอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง (สนม ครุฑเมือง, 2553, หน้า 300-301)

ตาราง 170 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง มะกะโท จังหวัดสุโขทัย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	9
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- พระองค์ทอดพระเนตรเห็นมะกะโทกวาดพื้นโรงช้างอยู่ - ครั้นต่อมามะกะโทได้ขอพระบรมราชานุญาตกลับไปเยี่ยมหมู่บ้านเดิมของตน	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		5
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ครั้นมาถึงตำบลมะเตวะ คนหาบสินค้าคนหนึ่งของเขาเกิดป่วยกะทันหัน - มะกะโทจึงเก็บผักกาดมาแล้วรีบนำไปถวายพระองค์	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- แต่โหรตั้งเงื่อนไขว่าเขาต้องนำเงินมากองสูงเพียงศีรษะจึงจะทำนายให้ - เขาจึงไปซื้อเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากตลาด แต่ว่าคนขายไม่รู้จะขายให้เขาอย่างไร - เจ้าเมืองเมาะตะมะนามว่า อลิมามาง เกิดความอิจฉาและคิดแผนกำจัดเขาเสีย	3
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เกิดฝนตกหนักและมีพายุ ทันใดนั้นก็เกิดฟ้าฝ่าลงมาถูกคานหาบหัก	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	โชคดีที่เขาไม่เป็นอะไรถึงแม้ว่าขาจะเปลี่ยน คานหาบถึงสามครั้งแต่ก็ถูกฟ้าผ่าถึงสามครั้งด้วยกัน เมื่อเขามองไปทางทิศตะวันตกมีฟ้าแลบเห็นเป็นปราสาทหรือราชวัง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	9
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	มะกะโทรู้แผนเสียก่อนเขาจึงตัดสินใจกำจัด อลิมามางก่อน และได้รับเลือกให้เป็นเจ้าเมืองคนใหม่	1

ตาราง 170 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ด้วยความสงสารมะกะโทจึงช่วยหาบสินค้าแทน - เพื่อให้รู้แน่ว่าปรากฏการณ์อันประหลาดนั้นคืออะไร เขาจึงไปหาโหรเพื่อให้ช่วยทำนายในสิ่งที่เขาเห็นนั้น	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	- เขาเป็นคนฉลาดจึงนำเงินที่เขามีอยู่ไปวางไว้บนจอมปลวกและบอกให้โหรมาดู ฝ่ายโหรก็คิดว่าชายผู้นี้ฉลาดนักจึงทำนายให้ - เขาเอานิ้วมือชุบเขฬะแล้วก็จิ้มลงไปในเมล็ดพันธุ์ผักกาด	2
4. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	- จึงแต่งตั้งให้เป็นคนทำงานในครัวหลวง มะกะโทก็ทำงานด้วยความขยันขันแข็งเหมือนอย่างเคย...จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นขุนวัง...สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพระเมตตาเขาดุจบุตรในอุทรทุกคนให้ความเคารพยำเกรงเขามาก - จึงพระราชทานนามแก่มะกะโทว่า "พระเจ้าฟ้ารั่ว"	2
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	- จึงตรัสถามนายช้างว่าเขาเป็นใคร เมื่อทรงทราบความจริงจากนายช้างให้เลี้ยงดูมะกะโทไว้ให้ดี - ด้วยทรงแปลกพระทัย สมเด็จพระร่วงเจ้าตรัสถามว่าเขาได้ผักกาดมาจากไหน มะกะโทจึงกราบทูลให้ทรงทราบ	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง มะกะโท จังหวัดสุโขทัย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงแปลกใจที่เห็นมะกะโท ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระองค์ทอดพระเนตรเห็นมะกะโทกวาดพื้นโรงช้างอยู่

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มะกะโทคิดถึงบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นต่อมามะกะโทได้ขอพระบรมราชานุญาตกลับไปเยี่ยมหมู่บ้านเดิมของตน

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

12.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คนหาบของเกิดป่วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นมาถึงตำบลมะเตวะ คนหาบสินค้าคนหนึ่งของเขาเกิดป่วยกะทันหัน

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มะกะโทเก็บผักกาดไปถวายพระร่วง ดังปรากฏในข้อความว่า

...มะกะโทจึงเก็บผักกาดมาแล้วรีบนำไปถวายพระองค์

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ โหรตั้งเงื่อนไขก่อนที่จะทำนายดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่โหรตั้งเงื่อนไขว่าเขาต้องนำเงินมากองสูงเพียงศีรษะจึงจะทำนายให้

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คนขายเมล็ดผักกาดไม่สามารถขายให้แก่มะกะโทได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาจึงไปซื้อเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากตลาด แต่ว่าคนขายไม่รู้จะขายให้เขาอย่างไร

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองเมาะตะมะคิดกำจัดมะกะโท ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองเมาะตะมะนามว่า อลิมามาง เกิดความอิจฉาและคิดแผนกำจัดเขาเสีย

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ได้เกิดฟ้าผ่าลงมาถูกคานหาบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เกิดฝนตกหนักและมีพายุ ทันใดนั้นก็เกิดฟ้าฝ่าลงมาถูกคานหาบหัก

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มะกะโทเห็นปราสาท ดังปรากฏในข้อความว่า

...โชคดีที่เขาไม่เป็นอะไรถึงแม้ว่าขาจะเปลี่ยนคานหาบถึงสามครั้งแต่ก็ถูกฟ้าผ่าถึงสามครั้งด้วยกัน เมื่อเขามองไปทางทิศตะวันตกมีฟ้าแลบเห็นเป็นปราสาทหรือราชวัง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมะกะโทรู้ว่ามีคนคิดร้ายกับตน จึงได้กำจัดเสียก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...มะกะโทรู้แผนเสียก่อนเขาจึงตัดสินใจกำจัด อลิมามาง ก่อน และได้รับเลือกให้เป็นเจ้าเมืองคนใหม่

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อคนหาบของป่วยมะกะโทจึงหาบแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความสงสารมะกะโทจึงช่วยหาบสินค้าแทน

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมะกะโทเห็นปราสาทจึงให้โหรทำนาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพื่อให้รู้แน่ว่าปรากฏการณ์อันประหลาดนั้นคืออะไรเขาจึงไปหาโหรเพื่อให้ช่วยทำนายในสิ่งที่เขาเห็นนั้น

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อถูกโหรตั้งเงื่อนไขมะกะโทจึงใช้สติปัญญาแก้ปัญหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาเป็นคนฉลาดจึงนำเงินที่เขามีอยู่ไปวางไว้บนจอมปลวกและบอกให้โหรมาดู ฝ่ายโหรก็คิดว่าชายผู้นี้ฉลาดนักจึงทำนายให้

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพ่อค้าขายเมล็ดผักไม่ได้มะกะโทจึงใช้สติปัญญาแก้ไข ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาเอานิ้วมือชุบเขฬะแล้วก็จิ้มลงไปในเมล็ดพันธุ์ผักกาด

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมะกะโทถวายผักกาดแด่พระร่วงอันสืบเนื่องมาจากเบี้ยที่พระองค์ให้พระร่วงจึงเห็นสติปัญญาของเขาจึงให้รางวัลแก่มะกะโท ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงแต่งตั้งให้เป็นคนทำงานในครัวหลวง มะกะโทก็ทำงานด้วยความขยันขันแข็งเหมือนอย่างเคย...จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นขุนวัง...สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพระเมตตาเขาดุจบุตรในอุทรทุกคนให้ความเคารพยำเกรงเขามาก

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมะกะโทกระทำความดีจึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงพระราชทานนามแก่มะกะโทว่า พระเจ้าฟ้ารั่ว

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงเห็นมะกะโท จึงถามนายช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตรัสถามนายช้างว่าเขาเป็นใคร เมื่อทรงทราบความจริงจากนายช้างให้เลี้ยงดูมะกะโทไว้ให้ดี

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระร่วงถามถึงที่มาของผักกาด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยทรงแปลกพระทัยสมเด็จพระร่วงเจ้าตรัสถามว่าเขาได้ผักกาดมาจากไหน มะกะโทจึงกราบทูลให้ทรงทราบ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง มะกะโท จังหวัดสุโขทัย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 5 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 2 ครั้ง

จังหวัดอุตรดิตถ์

เมืองลับแล

นานมาแล้วมีเรื่องเล่ากล่าวขานกันมาว่ามีเมืองลับแลอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่ง และมีชาวลับแลอาศัยอยู่ภายในเมืองนั้น ซึ่งไม่มีใครรู้ว่าพวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่กันอย่างไร เพราะชาวลับแลนั้นมีของวิเศษที่ใช้ในการกำบังตัวทำให้คนอื่นไม่สามารถมองเห็นได้ แต่มีคำร่ำลือกันทั่วไปว่า ชาวลับแลเป็นหญิงสาวสวย มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ และไม่พูดโกหก

ครั้งหนึ่ง มีชายหนุ่มคนหนึ่งเข้าไปหาฟืนในป่าและเดินหลงทางไปเรื่อยๆ จนมาพบกับหญิงสาวกลุ่มหนึ่งที่ทุกคนต่างก็ถือภาชนะทั้งกระบุงและตะกร้ามาด้วย ชายหนุ่มเห็นดังนั้นจึงเข้าไปแอบซุ่มดู ปรากฏว่าหญิงสาวเหล่านั้นพากันเดินออกมาจากถ้ำเพียงครู่เดียวก็จะนำเอาสิ่งของบางอย่างไปซ่อนไว้ พอกลับมาในตอนเย็นก็จะเข้าไปค้นหาสิ่งของที่ตนเองซ่อนเอาไว้ แล้วจึงกลับเข้าไปในถ้ำตามเดิม

จนกระทั่งเช้าวันรุ่งขึ้น ด้วยความอยากรู้อยากเห็นเมื่อหญิงสาวเหล่านั้นเดินผ่านไปแล้ว ชายหนุ่มจึงออกมาจากที่ซ่อน แล้วรีบเข้าไปค้นหาสิ่งที่หญิงสาวทั้งหมดซ่อนไว้แต่ชายหนุ่มก็ไม่พบอะไรเลย นอกจากใบไม้ เขาจึงกลับไปยังที่ซ่อนตามเดิม โดยเผลอหยิบใบไม้ใบหนึ่งติดมือไปด้วย

ครั้นหญิงสาวเหล่านั้นกลับมา ต่างก็เข้าไปค้นหาใบไม้ของตนแล้วเดินหายเข้าไปในถ้ำ เหลือเพียงหญิงสาวคนหนึ่งนั่งร้องไห้เพราะค้นหาของที่นางซ่อนเอาไว้ไม่พบ ชายหนุ่มรู้สึกสงสารจึงออกมาจากที่ซ่อนแล้วถามว่า "เจ้ามีเรื่องเดือดร้อนอะไรหรือ ทำไมถึงร้องไห้มากมายอย่างนี้" "ฉันหาของไม่พบจ้ะ ไม่รู้ว่าหายไปไหน เมื่อเช้าฉันเอามาซ่อนไว้ตรงนี้จ้ะ" หญิงสาวตอบ "ของที่หาอยู่คืออะไร" ชายหนุ่มถามด้วยความสงสัย "ใบไม้จ้ะ" หญิงสาวตอบพลางร้องไห้สะอึกสะอื้น

ชายหนุ่มได้ยินดังนั้นก็นึกขึ้นได้ว่าตนได้หยิบใบไม้ติดมือไปด้วยใบหนึ่ง จึงเดินกลับไปค้นหาใบไม้ตรงที่หลบซ่อน แล้วนำกลับมาให้หญิงสาว "ใบไม้นี้ใช่หรือไม่" ชายหนุ่มถามพร้อมยื่นใบไม้ให้กับหญิงสาว "ใช่จ้ะ ใบไม้นี้แหละ" หญิงสาวรับใบไม้คืนจากชายหนุ่มด้วยความดีใจ

"แล้วเจ้าเป็นใคร บ้านอยู่ที่ไหนกันล่ะ" ชายหนุ่มถาม "ฉันเป็นชาวลับแล อยู่ที่เมืองลับแลจ้ะ" หญิงสาวตอบอย่างเต็มใจ

จากการพบกันเพียงครั้งแรก ชายหนุ่มก็หลงรักหญิงสาวเสียแล้ว จึงกล่าวเชิญชวนนางให้ไปอยู่ที่บ้านด้วยกัน แต่หญิงสาวปฏิเสธ พร้อมกับบอกให้ชายหนุ่มไปอยู่กับนางที่เมืองลับแล เพราะเขามีบุญคุณช่วยเหลือนาง ซึ่งชายหนุ่มตกลงที่จะตามนางไปอยู่ที่เมืองลับแลด้วยกัน โดยหญิงสาวให้ชายหนุ่มสัญญาว่าจะต้องไม่พูดโกหก ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น เพราะหากพูดโกหกเราทั้งสองจะต้องเลิกราจากกัน และชายหนุ่มต้องออกจากเมืองลับแลทันที ชายหนุ่มยืนยันในคำสัญญาอย่างหนักแน่น แล้วทั้งสองก็ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่เมืองลับแล จนกระทั่งมีลูกชายด้วยกันหนึ่งคน

วันหนึ่งภรรยาไม่อยู่บ้าน เมื่อลูกตื่นขึ้นมาไม่เห็นหน้าแม่ก็ร้องไห้เสียงดังลั่น ผู้เป็นพ่อปลอบโยนอย่างไรก็ไม่ยอมหยุดร้องจนเหนื่อยล้าอ่อนใจ เผลอพูดออกไปว่า "นิ่งเสียนะลูก แม่กลับมาแล้วจ้ะ" พอได้ยินว่าแม่มาก็หยุดร้องทันที แต่นิ่งเงียบได้ไม่นานเมื่อไม่เห็นแม่มาก็ร้องไห้จ้าขึ้นอีก ฝ่ายแม่ยายได้ยินเสียงร้องจึงตะโกนถามว่า "ทำไมลูกยังร้องอีกล่ะ แม่มันมาแล้วไม่ใช่หรือ" "แม่มันยังไม่มาจ้ะ ฉันหลอกลูกให้มันหยุดร้องเท่านั้นเอง" ชายหนุ่มตอบ

ครั้นลูกสาวกลับมาถึงบ้าน แม่ยายก็เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้ฟัง พร้อมกับบอกว่า "สามีของลูกเป็นคนโกหก และชาวเมืองลับแลไม่เคยโกหกเพราะฉะนั้นสามีของลูกจะอยู่ที่นี่ต่อไปไม่ได้แล้ว" เมื่อรู้ว่าสามีไม่รักษาสัญญาก็เสียใจยิ่งนัก จำต้องให้ออกจากเมืองลับแลตามกฎระเบียบของชาวเมืองที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ถึงแม้จะรู้ว่าสามีของนางนั้นพูดโกหกโดยไม่ได้ตั้งใจก็ตาม

เช้าวันรุ่งขึ้น นางก็พาสามีออกไปส่งจนสุดเขตแดนเมืองลับแล และด้วยความอาลัยรักนางได้จัดหาถุงย่ามบรรจุของสิ่งหนึ่งให้สามีนำติดตัวไปด้วย พร้อมกับสั่งห้ามไม่ให้เปิดดูระหว่างทางอย่างเด็ดขาดจนกว่าจะถึงบ้าน ชายหนุ่มเดินทางกลับบ้านด้วยความเศร้าโศกเสียใจและหมดอาลัยตายอยากในชีวิตเพราะคิดถึงลูกเมียอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งเดินมาถึงกลางทาง ย่ามที่ภรรยาให้มาก็หนักขึ้นทุกที ชายหนุ่มจึงแอบเปิดดูของในย่าม พอเห็นว่าเป็นขมิ้นสดก็โกรธเคืองภรรยาของตนยิ่งนักที่ให้ของไม่มีค่ามาจึงหยิบทิ้งระหว่างทางจนเกือบหมด มีเหลือติดย่ามอยู่เพียงแง่งเดียวเท่านั้น

แล้วชายหนุ่มก็เดินทางมาถึงบ้าน ชาวบ้านและบรรดาญาติมิตรต่างพากันตกใจที่เห็นชายหนุ่มกลับมา เพราะเขาหายไปนานมากเหลือเกิน จึงเข้าไปถามไถ่เรื่องราวด้วยความสงสัย ซึ่งชายหนุ่มก็เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ทุกคนฟังโดยละเอียด ฝ่ายผู้เฒ่าคนหนึ่งเมื่อได้ฟังเรื่องราว

ทั้งหมดก็รู้ทันทีว่าภรรยาของชายหนุ่มจะต้องไม่ให้ขมิ้นธรรมดาๆ มาอย่างแน่นอนจึงขอดูขมิ้นที่เหลืออยู่ในย่าม ซึ่งชายหนุ่มก็หยิบย่ามส่งให้ผู้เฒ่าดู ด้วยตนเอง แล้วผู้เฒ่าก็ค่อยๆ เอามือล้วงเข้าไปในย่ามหยิบของสิ่งหนึ่งออกมา

"นี่มันทองทั้งก้อนเลยนี่นา" ผู้เฒ่าละล่ำละลักพูดอย่างตื่นเต้น "ทองอะไรกันฉันเห็นกับตาว่ามันเป็นขมิ้น ฉันโมโหเลยเอาทิ้งเสียกลางทางไปตั้งเยอะ เหลือติดย่ามมาแง่งเดียวเท่านั้นแหละ" ชายหนุ่มพูดอย่างไม่เชื่อสายตาตนเอง "ถ้าอย่างนั้นเอ็งดูให้เต็มตาซะว่านี่มันคืออะไร" ผู้เฒ่ายกก้อนทองเหลืองอร่ามให้ชายหนุ่มดูชัดๆ "ทอง ทองจริงๆ ด้วย" ชายหนุ่มอุทานอย่างดีใจ แต่แล้วก็มีสีหน้าเศร้าสลดลงทันที พร้อมกับพึมพำออกมาด้วยความเสียดายว่า "โธ่ ฉันเอาทองทิ้งไว้ในป่าจนหมดเลยหรือนี่"

เมื่อรู้ความจริงชายหนุ่มและพวกชาวบ้านก็พากันเดินกลับเข้าไปในป่าอีกครั้งเพื่อค้นหาขมิ้นที่ทิ้งไว้ระหว่างทาง แต่หาเท่าไรก็หาไม่พบ เพราะขมิ้นทองได้อันตรธานหายไปเสียแล้ว สร้างความทุกข์ระทมให้กับชายหนุ่มยิ่งนักทั้งเสียดายและเสียใจที่ตนได้ทิ้งสิ่งมีค่าของภรรยาชาวลับแลไปแล้วนั่นเอง (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 37-45)

ตาราง 171 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	16
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เหลือเพียงหญิงสาวคนหนึ่งนั่งร้องไห้เพราะค้นหาของที่นางซ่อนเอาไว้ไม่พบ	7
	- ชายหนุ่มรู้สึกสงสาร	
	- แต่นิ่งเงียบได้ไม่นานเมื่อไม่เห็นแม่มาก็ร้องไห้จ้าขึ้นอีก	
	- เมื่อรู้ว่าสามีไม่รักษาสัญญาก็เสียใจยิ่งนัก	
	- ด้วยความอาลัยรัก	
	- ชายหนุ่มเดินทางกลับบ้านด้วยความเศร้าโศกเสียใจ	
	- สร้างความทุกข์ระทมให้กับชายหนุ่มยิ่งนัก	

ตาราง 171 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		7
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ชายหนุ่มตกลงที่จะตามนางไปอยู่ที่เมืองลับแลด้วยกัน โดยหญิงสาวให้ชายหนุ่มสัญญาว่าจะต้องไม่พูดโกหกไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น - วันหนึ่งภรรยาไม่อยู่บ้าน เมื่อลูกตื่นขึ้นมาไม่เห็นหน้าแม่ก็ร้องไห้เสียงดังลั่น - พร้อมกับสั่งห้ามไม่ให้เปิดดูระหว่างทางอย่างเด็ดขาดจนกว่าจะถึงบ้าน - พอเห็นว่าเป็นขมิ้นสดก็โกรธเคือง - ชายหนุ่มก็เดินทางมาถึงบ้าน ชาวบ้านและบรรดาญาติมิตรต่างพากันตกใจที่เห็นชายหนุ่มกลับมา เพราะเขาหายไปนานมากเหลือเกิน	5
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ครั้งหนึ่ง มีชายหนุ่มคนหนึ่งเข้าไปหาฟืนในป่า...พบกับหญิงสาวกลุ่มหนึ่งที่ทุกคนต่างก็ถือภาชนะทั้งกระบุงและตะกร้ามาด้วย ชายหนุ่มเห็นดังนั้นจึงเข้าไปแอบซุ่มดู ..จึงกลับเข้าไปในถ้ำตามเดิม - จากการพบกันเพียงครั้งแรก ชายหนุ่มก็หลงรักหญิงสาวเสียแล้ว	2
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- มีของวิเศษที่ใช้ในการกำบังตัวทำให้คนอื่นไม่สามารถมองเห็นได้ - ย่ามที่ภรรยาให้มาก็หนักขึ้นทุกที	2

ตาราง 171 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	11
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงหยิบทิ้งระหว่างทางจนเกือบหมด	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงเดินกลับไปค้นหาใบไม้ตรงที่หลบซ่อน แล้วนำกลับมาให้หญิงสาว - เมื่อรู้ความจริงชายหนุ่มและพวกชาวบ้านก็พากันเดินกลับเข้าไปในป่าอีกครั้งเพื่อค้นหาขมิ้นที่ทิ้งไว้ระหว่างทาง	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	จำต้องให้ออกจากเมืองลับแลตามกฎระเบียบของชาวเมืองที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ถึงแม้จะรู้ว่าสามีของนางนั้นพูดโกหกโดยไม่ได้ตั้งใจก็ตาม	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	นางได้จัดหาถุงย่ามบรรจุของสิ่งหนึ่งให้สามีนำ ติดตัวไปด้วย	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	- จึงกล่าวเชิญชวนนางให้ไปอยู่ที่บ้านด้วยกัน แต่หญิงสาวปฏิเสธ พร้อมกับบอกให้ชายหนุ่มไปอยู่กับนางที่เมืองลับแล - จึงเข้าไปถามไถ่เรื่องราวด้วยความสงสัย	2
6. การแก้ไขปัญหาโดย การใช้อุบาย	ผู้เป็นพ่อปลอบโยนอย่างไรก็ไม่ยอมหยุดร้องจนเหนื่อยล้าอ่อนใจ เผลอพูดออกไปว่า "นึ่งเสียนะลูกแม่กลับมาแล้วจ้ะ"	1
7. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	- ด้วยความอยากรู้อยากเห็นเมื่อหญิงสาวเหล่านั้นเดินผ่านไปแล้ว ชายหนุ่มจึงออกมาจาก ที่ซ่อน แล้วรีบเข้าไปค้นหาสิ่งที่หญิงสาวทั้งหมดซ่อนไว้... โดยเผลอหยิบใบไม้ใบหนึ่งติดมือไปด้วย - ชายหนุ่มจึงแอบเปิดดูของในย่าม - จึงขอดูขมิ้นที่เหลืออยู่ในย่าม	3

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง เมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงสาวร้องไห้เพราะทำของสำคัญหายไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...เหลือเพียงหญิงสาวคนหนึ่งนั่งร้องไห้เพราะค้นหาของที่นางซ่อนเอาไว้ไม่พบ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มเห็นดังนั้นจึงรู้สึกสงสาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายหนุ่มรู้สึกสงสาร

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เด็กเมื่อไม่เห็นแม่จึงร้องไห้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่นิ่งเงียบได้ไม่นานเมื่อไม่เห็นแม่มาก็ร้องไห้จ้าขึ้นอีก

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาเสียใจเมื่อรู้ว่าสามีโกหก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อรู้ว่าสามีไม่รักษาสัญญาก็เสียใจยิ่งนัก

1.1.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสามีจะจากไปภรรยาก็เสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความอาลัยรัก

1.1.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฝ่ายสามีเมื่อต้องจากภรรยาก็เสียใจเช่นกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายหนุ่มเดินทางกลับบ้านด้วยความเศร้าโศกเสียใจ

1.1.7 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มเสียใจเมื่อต้องจากภรรยา ดังปรากฏในข้อความว่า

...สร้างความทุกข์ระทมให้กับชายหนุ่มยิ่งนัก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายหนุ่มชวนหญิงสาวไปอยู่ด้วย แต่เธอปฏิเสธแต่กลับชวนชายหนุ่มไปอยู่กับเธอแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายหนุ่มตกลงที่จะตามนางไปอยู่ที่เมืองลับแลด้วยกัน โดยหญิงสาวให้ชายหนุ่มสัญญาว่าจะต้องไม่พูดโกหก ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแม่ไม่อยู่ลูกร้อง ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งภรรยาไม่อยู่บ้าน เมื่อลูกตื่นขึ้นมาไม่เห็นหน้าแม่ก็ร้องไห้เสียงดังลั่น

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาห้ามไม่ให้สามีเปิดดูของในถุง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พร้อมกับสั่งห้ามไม่ให้เปิดดูระหว่างทางอย่างเด็ดขาดจนกว่าจะถึงบ้าน

4) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พอสามีเปิดดูของในถุงเห็นเป็นขมิ้นก็โกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พอเห็นว่าเป็นขมิ้นสดก็โกรธเคือง

5) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพื่อนบ้านเห็นชายหนุ่มกลับมา จึงพากันตกใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายหนุ่มก็เดินทางมาถึงบ้าน ชาวบ้านและบรรดาญาติมิตรต่างพากันตกใจที่เห็นชายหนุ่มกลับมา เพราะเขาหายไปนานมากเหลือเกิน

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มพบหญิงสาวกลุ่มหนึ่ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้งหนึ่ง มีชายหนุ่มคนหนึ่งเข้าไปหาฟืนในป่า...พบกับหญิงสาวกลุ่มหนึ่งที่ทุกคนต่างก็ถือภาชนะทั้งกระบุงและตะกร้ามาด้วย ชายหนุ่มเห็นดังนั้นจึงเข้าไปแอบซุ่มดู ..จึงกลับเข้าไปในถ้ำตามเดิม

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มหลงรักหญิงสาว ดังปรากฏในข้อความว่า

...จากการพบกันเพียงครั้งแรก ชายหนุ่มก็หลงรักหญิงสาวเสียแล้ว

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คนลับแลมีของวิเศษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีของวิเศษที่ใช้ในการกำบังตัวทำให้คนอื่นไม่สามารถมองเห็นได้

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ของในย่ามเพิ่มน้ำหนักขึ้นเรื่อยๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ย่ามที่ภรรยาให้มาก็หนักขึ้นทุกที

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายหนุ่มเห็นว่าของในย่ามเป็นขมิ้นจึงทิ้งเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหยิบทิ้งระหว่างทางจนเกือบหมด

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหญิงสาวหาใบไม้ไม่พบชายหนุ่มไปค้นหาให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเดินกลับไปค้นหาใบไม้ตรงที่หลบซ่อน แล้วนำกลับมาให้หญิงสาว

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อรู้ว่าขมิ้นเป็นทองชายหนุ่มจึงย้อนกลับไปหาระหว่างทาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อรู้ความจริงชายหนุ่มและพวกชาวบ้านก็พากันเดินกลับเข้าไปในป่าอีกครั้ง เพื่อค้นหาขมิ้นที่ทิ้งไว้ระหว่างทาง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายหนุ่มทำผิดกฎจึงต้องถูกออกจากเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จำต้องให้ออกจากเมืองลับแลตามกฎระเบียบของชาวเมืองที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ถึงแม้จะรู้ว่าสามีของนางนั้นพูดโกหกโดยไม่ได้ตั้งใจก็ตาม

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาตอบแทนสามี ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางได้จัดหาถุงย่ามบรรจุของสิ่งหนึ่งให้สามีนำติดตัวไปด้วย

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทั้งคู่มีความรักและบุญคุณต่อกันจึงชักชวนกันไปอยู่ด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงกล่าวเชิญชวนนางให้ไปอยู่ที่บ้านด้วยกัน แต่หญิงสาวปฏิเสธ พร้อมกับบอกให้ชายหนุ่มไปอยู่กับนางที่เมืองลับแล

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเห็นหญิงสาวร้องไห้ชายหนุ่มจึงเข้าไปซักถาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเข้าไปถามไถ่เรื่องราวด้วยความสงสัย

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเห็นลูกร้องพ่อจึงใช้อุบายหลอก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ผู้เป็นพ่อปลอบโยนอย่างไรก็ไม่ยอมหยุดร้องจนเหนื่อยล้าอ่อนใจ เผลอพูดออกไปว่านิ่งเสียนะลูก แม่กลับมาแล้วจ้ะ

2.7 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

2.7.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มอยากรู้ว่าหญิงสาวเหล่านั้นซ่อนอะไรไว้จึงไปค้นดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความอยากรู้อยากเห็นเมื่อหญิงสาวเหล่านั้นเดินผ่านไปแล้ว ชายหนุ่มจึงออกมาจากที่ซ่อน แล้วรีบเข้าไปค้นหาสิ่งที่หญิงสาวทั้งหมดซ่อนไว้... โดยเผลอหยิบใบไม้ใบหนึ่งติดมือไปด้วย

2.7.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพราะความอยากรู้ว่าภรรยาใส่อะไรมาให้ในย่ามชายหนุ่มจึงเปิดดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายหนุ่มจึงแอบเปิดดูของในย่าม

2.7.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านขอดูขมิ้นในย่าม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงขอดูขมิ้นที่เหลืออยู่ในย่าม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 7 ครั้ง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 7 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 5 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 3 ครั้ง

เหล็กน้ำพี้

นานมาแล้ว ณ กระท่อมชายป่า มีชายหนุ่มสองคนพี่น้องอาศัยอยู่ และทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการทำไร่ไถนา วันหนึ่งพระราชาเสด็จประพาสป่าล่าสัตว์ แล้วเดินหลงทางมาจนถึงกระท่อมของชายหนุ่มทั้งสอง พระราชาจึงขอพักอาศัยค้างคืนอยู่ที่กระท่อมของสองพี่น้อง โดยพระองค์ไม่ได้บอกความจริงว่าเป็นพระราชา แต่ก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดียิ่งจากสองพี่น้อง

เมื่อพระราชาจะเสด็จกลับสองพี่น้องก็นำทางไปส่งพระราชาเพื่อไม่ให้พระองค์หลงทางในป่าอีก ซึ่งก่อนที่จะจากกันไปพระราชาได้บอกความจริงทั้งหมดแก่ชายหนุ่มทั้งสอง พร้อมกับกล่าวว่า ถ้าทั้งสองคนมีเรื่องเดือดร้อน ให้ไปเข้าเฝ้าพระองค์ได้ทุกเวลา หรือหากมีเวลาว่างก็ให้สองคนพี่น้องไปเยี่ยมเยียนกันบ้าง

หลายปีผ่านไป วันหนึ่งขณะที่พี่ชายกำลังทำงานอยู่ในไร่มีวัวตัวหนึ่งบุกรุกเข้ามากินพืชไร่ที่เขาลงทุนลงแรงปลูกเอาไว้ด้วยความโมโหเขาจึงหยิบก้อนหินที่พื้นข้างใส่วัวตัวนั้นเพื่อไล่มันออกไป ปรากฏว่าก้อนหินที่ขว้างออกไปนั้นถูกหัววัวเข้าเต็มแรงจนเลือดไหลอาบและตายในทันที สร้างความตกใจให้กับชายหนุ่มเป็นอย่างมาก เขาจึงหยิบหินก้อนนั้นมาพิจารณา พบว่ามันเป็นก้อนหินที่มีน้ำหนักมากกว่าก้อนหินธรรมดาทั่วไป อีกทั้งยังมีสีค่อนข้างดำคล้ำคล้ายสนิมมีด ด้วยความสงสัยเขาจึงนำกลับมาบ้านด้วย

แล้วทั้งสองพี่น้องก็ช่วยกันพิจารณาและสังเกตหินก้อนนั้นอีกครั้ง ก่อนที่จะลงความเห็นว่ามันน่าจะเป็นเหล็กอัดแน่นที่ฝังอยู่ใต้ดินมานานมากแล้ว จากนั้นจึงก่อไฟหลอมเหล็กก้อนนี้ดูแล้วช่วยกันตีเหล็กที่หลอมได้จนเป็นมีดโต้เล่มหนึ่ง ซึ่งทั้งสองคนปรึกษากันว่าจะนำมีดโต้นี้ไปถวายพระราชา

เมื่อมีโอกาสเข้าไปในเมือง ชายหนุ่มผู้พี่ก็ได้นำมีดโต้ติดตัวไปด้วยเพื่อถวายพระราชาครั้นพระราชาทรงทราบว่าชายหนุ่มมาเยี่ยมเยียนก็ดีพระทัยมาก ให้การต้อนรับชายหนุ่มเป็นอย่างดีจนถึงเวลากลับ ชายหนุ่มได้ถวายมีดโต้ที่เตรียมมา แต่พระราชาไม่รับเพราะอยากให้ชายหนุ่มนำมีดโต้นี้กลับไปใช้ประโยชน์ในอาชีพของตน ทำให้ชายหนุ่มผู้พี่เกิดความน้อยใจเพราะคิดว่าพระราชาเห็นมีดโต้นั้นเป็นสิ่งไร้ค่า จึงรีบถวายบังคมทูลลากลับแล้วเดินลากมีดโต้ออกจากท้องพระโรงด้วยความเสียใจ ซึ่งจากความคมของมีด ทำให้พื้นท้องพระโรงที่ทำด้วยศิลาแข็งแกร่งแยกออกจากกันตามรอยคมมีด

ครั้นพระราชาทรงทราบถึงความคมของมีดโต้เล่มนั้นที่สามารถทำให้ท้องพระโรงแยกออกจากกันได้ พระองค์จึงสั่งให้มหาดเล็กรีบไปตามชายหนุ่มกลับมาเพื่อขอรับมีดโต้ แต่ก็สายไปเสียแล้ว เพราะระหว่างทางชายหนุ่มได้ทิ้งมีดโต้ลงไปในหนองน้ำด้วยความน้อยใจ พระราชาจึงสั่งให้ทหารลงไปช่วยกันงมหามีดโต้เล่มนั้นมาให้ได้ ซึ่งทหารที่ลงไปงมก็ถูกคมมีดเสียชีวิตคนแล้วคนเล่าทำให้พระราชามีความปรารถนาในมีดโต้มากยิ่งขึ้น และกว่าจะงมมีดโต้ขึ้นมาได้ก็ต้องสูญเสียชีวิตทหารไปถึง 3,000 คน หนองน้ำแห่งนั้นจึงมีชื่อว่า "วังสามพัน" หรือ "บึงสามพัน" มาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อพระราชาได้มีดโต้มาแล้ว พระองค์ทรงนำไปให้ช่างตีเหล็กทำเป็นพระแสง พร้อมกับชักชวนให้ชายหนุ่มผู้พี่อยู่รับราชการในพระราชวังด้วย แต่เขาปฏิเสธเพราะไม่มีความรู้ใดที่จะสามารถช่วยเหลืองานราชการได้ ขอกลับไปทำไร่ทำนาตามเดิมพระราชาจึงพระราชทานเงินทองแก่ชายหนุ่มเป็นการตอบแทน ซึ่งชายหนุ่มสองพี่น้องก็ได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตราบจนสิ้นชีวิต

จนเวลาผ่านไปอาถรรพ์มากมายก็เกิดขึ้นในบริเวณที่พบเหล็กน้ำพี้ หรือที่เรียกกันว่า "บ่อเหล็กน้ำพี้" รวมทั้งความศักดิ์สิทธิ์ของดวงวิญญาณท่านพ่อปู่ที่สิงสถิตอยู่ ณ บ่อเหล็กน้ำพี้แห่งนั้น ซึ่งชาวบ้านต่างก็ให้ความเคารพนับถือมาเป็นเวลาช้านาน โดยขนานนามให้ท่านว่า "เจ้าพ่อบ่อเหล็กน้ำพี้" หรือ "เจ้าพ่อพระแสง" (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 71-75)

ตาราง 172 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เหล็กน้ำพี้ จังหวัดอุตรดิตถ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- สร้างความตกใจให้กับชายหนุ่มเป็นอย่างมาก - ทำให้พระราชามีความปรารถนาในมีดโต้มากยิ่งขึ้น	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ชายหนุ่มได้ถวายมีดโต้ที่เตรียมมา แต่พระราชาไม่รับเพราะอยากให้ชายหนุ่มนำมีดโต้นี้กลับ...ทำให้ชายหนุ่มผู้พี่เกิดความน้อยใจ	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- วันหนึ่งพระราชาเสด็จประพาสป่าล่าสัตว์ แล้วเดินหลงทางมาจนถึงกระท่อมของชายหนุ่มทั้งสอง - มีวัวตัวหนึ่งบุกรุกเข้ามากินพืชไร่ที่เขาลงทุนลงแรงปลูกเอาไว้ - จากความคมของมีด ทำให้พื้นท้องพระโรงที่ทำด้วยศิลาแข็งแกร่งแยกออกจากกันตามรอยคมมีด	2
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	จนเวลาผ่านไปอาถรรพ์มากมายก็เกิดขึ้นในบริเวณที่พบเหล็กน้ำพี้ หรือที่เรียกกันว่า "บ่อเหล็กน้ำพี้" รวมทั้งความศักดิ์สิทธิ์ของดวงวิญญาณท่านพ่อปู่ที่สิงสถิตอยู่ ณ บ่อเหล็กน้ำพี้แห่งนั้น	1

ตาราง 172 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	**เขาจึงหยิบก้อนหินที่พื้นขว้างใส่วัวตัวนั้นเพื่อไล่มันออกไป ปรากฏว่าก้อนหินที่ขว้างออกไปนั้นถูกหัววัว** เข้าเต็มแรงจนเลือดไหลอาบและตายในทันที	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- เมื่อพระราชาจะเสด็จกลับสองพี่น้องก็นำทางไปส่งพระราชาเพื่อไม่ให้พระองค์หลงทางในป่าอีก - ครั้นพระราชาทรงทราบถึงความคมของมีดโต้เล่มนั้น ...จึงสั่งให้มหาดเล็กรีบไปตามชายหนุ่มกลับมาเพื่อขอรับมีดโต้ แต่ก็สายไปเสียแล้ว เพราะระหว่างทางชายหนุ่มได้ทิ้งมีดโต้ลงไปในหนองน้ำ...ทหารที่ลงไปงมก็ถูกคมมีดเสียชีวิต	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงรีบถวายบังคมทูลลากลับแล้วเดินลากมีดโต้ออกจากท้องพระโรงด้วยความเสียใจ	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	เมื่อพระราชาได้มีดโต้มาแล้ว พระองค์ทรงนำไปให้ช่างตีเหล็กทำเป็นพระแสง พร้อมกับ..พระราชทานเงินทองแก่ชายหนุ่มเป็นการตอบแทน	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	เขาจึงหยิบหินก้อนนั้นมาพิจารณา พบว่ามันเป็นก้อนหินที่มีน้ำหนักมากกว่าก้อนหินธรรมดาทั่วไป อีกทั้งยังมีสีค่อนข้างดำคล้ำคล้ายสนิมมีด ด้วยความ**สงสัยเขาจึงนำกลับมาบ้านด้วย...ช่วยกันตีเหล็กที่หลอมได้จนเป็นมีดโต้เล่มหนึ่ง**	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง เหล็กน้ำพี้ จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เขาเอาก้อนหินปาหัววัวปรากฏว่าวัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...สร้างความตกใจให้กับชายหนุ่มเป็นอย่างมาก

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระราชาทราบว่ามีดโต้เล่มนั้นคมมาก จึงอยากได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้พระราชามีความปรารถนาในมีดโต้มากยิ่งขึ้น

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายหนุ่มถวายมีดโต้แต่พระราชาไม่รับ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชายหนุ่มได้ถวายมีดโต้ที่เตรียมมา แต่พระราชาไม่รับเพราะอยากให้ชายหนุ่มนำมีดโต้นี้กลับ...ทำให้ชายหนุ่มผู้พี่เกิดความน้อยใจ

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระราชาหลงป่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งพระราชาเสด็จประพาสป่าล่าสัตว์ แล้วเดินหลงทางมาจนถึงกระท่อมของชายหนุ่มทั้งสอง

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วัวบุกรุกที่ทำกิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีวัวตัวหนึ่งบุกรุกเข้ามากินพืชไร่ที่เขาลงทุนลงแรงปลูกเอาไว้

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พื้นห้องท้องพระโรงถูกคมมีด ดังปรากฏในข้อความว่า

...จากความคมของมีด ทำให้พื้นท้องพระโรงที่ทำด้วยศิลาแข็งแกร่งแยกออกจากกันตามรอยคมมีด

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบ่อน้ำนั้นมีทหารเสียชีวิตมากมายจึงเกิดอาถรรพ์ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนเวลาผ่านไปอาถรรพ์มากมายก็เกิดขึ้นในบริเวณที่พบเหล็กน้ำพี้ หรือที่เรียกกันว่า "บ่อเหล็กน้ำพี้" รวมทั้งความศักดิ์สิทธิ์ของดวงวิญญาณท่านพ่อปู่ที่สิงสถิตอยู่ ณ บ่อเหล็กน้ำพี้แห่งนั้น

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโดนวัวบุกรุกเขาจึงไล่มันไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาจึงหยิบก้อนหินที่พื้นข้างใส่วัวตัวนั้นเพื่อไล่มันออกไป ปรากฏว่าก้อนหินที่ขว้างออกไปนั้นถูกหัววัวเข้าเต็มแรงจนเลือดไหลอาบและตายในทันที

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สองพี่น้องไปส่งพระราชา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระราชาจะเสด็จกลับสองพี่น้องก็นำทางไปส่งพระราชาเพื่อไม่ให้พระองค์หลงทางในป่าอีก

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระราชาอยากได้มีดโต้จึงสั่งให้ทหารงมหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นพระราชาทรงทราบถึงความคมของมีดโต้เล่มนั้น...จึงสั่งให้มหาดเล็กรีบไปตามชายหนุ่มกลับมาเพื่อขอรับมีดโต้ แต่ก็สายไปเสียแล้ว เพราะระหว่างทางชายหนุ่มได้ทิ้งมีดโต้ลงไปในหนองน้ำ...ทหารที่ลงไปงมก็ถูกคมมีดเสียชีวิต

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระราชาไม่รับของฝากเขาจึงเอามันกลับ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงรีบถวายบังคมทูลลากลับแล้วเดินลากมีดโต้ออกจากท้องพระโรงด้วยความเสียใจ

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระราชาได้มีดโต้แล้วจึงให้รางวัลแก่ชายหนุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระราชาได้มีดโต้มาแล้ว พระองค์ทรงนำไปให้ช่างตีเหล็กทำเป็นพระแสง พร้อมกับ..พระราชทานเงินทองแก่ชายหนุ่มเป็นการตอบแทน

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายหนุ่มเห็นว่าวัวตายเพราะหินนั้นจึงหยิบหินขึ้นมาพิจารณาดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...เขาจึงหยิบหินก้อนนั้นมาพิจารณา พบว่ามันเป็นก้อนหินที่มีน้ำหนักมากกว่าก้อนหินธรรมดาทั่วไป อีกทั้งยังมีสีค่อนข้างดำคล้ำคล้ายสนิมมีด ด้วยความสงสัยเขาจึงนำกลับมาบ้านด้วย...ช่วยกันตีเหล็กที่หลอมได้จนเป็นมีดโต้เล่มหนึ่ง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเหล็กน้ำพี้ จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

บึงหล่ม

มีหมอคนหนึ่งผลิตยาวิเศษได้ 2 เม็ด ยาวิเศษที่ว่านี้มีคุณสมบัติพิเศษคือเมื่อรับประทานเข้าไปแล้วจะทำให้กลายเป็นหนุ่มเป็นสาวตลอดกาล เจ้าเมืองได้รับยาวิเศษทั้ง 2 เม็ดจึงเสวยยาไป 1 เม็ดและให้ชายาเสวยไป 1 เม็ด ทั้งสองคนจึงคงสภาพเป็นหนุ่มสาวเช่นเดิม เจ้าเมืองและชายามีบุตรชาย 1 คน ได้ส่งไปศึกษาเล่าเรียนอีกเมืองหนึ่งที่เจริญกว่า ต่อมาเจ้าเมืองได้ไปช่วยการทัพเมืองอื่น และตายในที่รบ เมื่อชายาทราบจึงให้บุตรชายกลับมาช่วยจัดพิธีศพจนเรียบร้อย คณะกรรมการเมืองและชายาได้ปรึกษาหารือกันที่จะให้บุตรชายครองเมือง แต่ทั้งนี้บุตรชายจะต้องมีชายาก่อนถึงจะครองเมืองได้บุตรชายได้พยายามหาหญิงที่สวยงามและดีมาเป็นคู่ครองแต่ก็ไม่สำเร็จเพราะไม่มีหญิงใดที่สวยเท่าแม่ของตนเลย บุตรชายได้อยู่ใกล้ชิดกับแม่ทั้งสวยทั้งเก่งจึงหลงรักแม่ของตนเองโดยแม่ไม่รู้ตัว วันหนึ่งบุตรชายคิดว่าคนที่เหมาะสมกับการเป็นชายาของตนมากที่สุดก็คือแม่ของตนนั่นเอง

วันหนึ่งจึงถามแม่ว่า ประตูที่ออกมาแล้วสามารถเข้าไปอีกได้หรือไม่ ส่วนแม่ก็คิดว่าประตูที่บุตรชายถามหมายถึงประตูที่ใช้เป็นทางเดินเข้าออก หรือประตูบ้านประตูเมือง จึงตอบไปว่าได้ซิลูก ทำไมจะไม่ได้ล่ะ ดึกของคืนนั้นบุตรชายจึงคิดจะปลุกปล้ำแม่เป็นภรรยา จึงพยายามจะลักลอบเข้าไปในห้องนอน ขณะที่เปิดประตูจะก้าวเท้าเข้าไปในห้องนอนของแม่ ทันใดนั้นก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้นทันที และไหวถึง 7 วัน 7 คืน ผู้คนต่างหนีตายไปในที่ต่างๆ กัน ทำให้บ้านเมืองที่ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดินนั้นถล่มลงไปกลายเป็นหนองบึง มีน้ำท่วมขัง ต่อมาจึงเรียกว่า บึงหล่ม ปัจจุบันบึงหล่ม คือ บึงขนาดใหญ่ในตำบลนาอิน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์)

ตาราง 173 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงหล่ม จังหวัดอุตรดิตถ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- บุตรชายได้พยายามหาหญิงที่สวยงามและดีมาเป็นคู่ครอง แต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะไม่มีหญิงใดที่สวยเท่าแม่ของตนเลย - จึงหลงรักแม่ของตนเองโดยแม่ไม่รู้ตัว	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- แต่ทั้งนี้บุตรชายจะต้องมีชายาก่อนถึงจะครองเมืองได้ - ดึกของคืนนั้นบุตรชายจึงคิดจะปลุกปล้ำแม่เป็นภรรยา	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ต่อมาเจ้าเมืองได้ไปช่วยการทัพเมืองอื่น และตายในที่รบ	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	มีหมอคนหนึ่งผลิตยาวิเศษ...เจ้าเมืองได้รับยาวิเศษทั้ง 2 เม็ดจึงเสวยยาไป 1 เม็ดและให้ชายาเสวยไป 1 เม็ด ทั้งสองคนจึงคงสภาพเป็นหนุ่มสาวเช่นเดิม	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	เมื่อชายาทราบจึงให้บุตรชายกลับมาช่วยจัดพิธีศพจนเรียบร้อย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	วันหนึ่งจึงถามแม่ว่า ประตูที่ออกมาแล้วสามารถเข้าไปอีกได้หรือไม่ ส่วนแม่ก็คิดว่าประตูที่บุตรชายถามหมายถึงประตูที่ใช้เป็นทางเดินเข้าออก หรือประตูบ้านประตูเมือง จึงตอบไปว่าได้ซิลูก	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	คณะกรรมการเมืองและชายาได้ปรึกษาหารือกันที่จะให้บุตรชายครองเมือง	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ทันใดนั้นก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้นทันที และไหวถึง 7 วัน 7 คืน ผู้คนต่างหนีตายไปในที่ต่างๆ กัน ทำให้บ้านเมืองที่ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดินนั้นถล่มลงไปกลายเป็นหนองบึง มีน้ำท่วมขัง ต่อมาจึงเรียกว่า บึงหล่ม	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงหล่ม จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บุตรชายคิดว่าไม่มีใครงามเท่าแม่อีกแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...บุตรชายได้พยายามหาหญิงที่สวยงามและดีมาเป็นคู่ครองแต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะไม่มีหญิงใดที่สวยเท่าแม่ของตนเลย

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บุตรชายหลงรักแม่ของตน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหลงรักแม่ของตนเองโดยแม่ไม่รู้ตัว

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บุตรชายต้องมีชายาก่อนจึงจะครองเมืองได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ทั้งนี้บุตรชายจะต้องมีชายาก่อนถึงจะครองเมืองได้

1.2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บุตรชายคิดจะปล้ำแม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดึกของคืนนั้นบุตรชายจึงคิดจะปลุกปล้ำแม่เป็นภรรยา

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองตายในสนามรบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาเจ้าเมืองได้ไปช่วยการทัพเมืองอื่น และตายในที่รบ

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยาวิเศษทำให้คนไม่แก่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีหมอคนหนึ่งผลิตยาวิเศษ...เจ้าเมืองได้รับยาวิเศษทั้ง 2 เม็ดจึงเสวยยาไป 1 เม็ด และให้ชายาเสวยไป 1 เม็ด ทั้งสองคนจึงคงสภาพเป็นหนุ่มสาวเช่นเดิม

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระราชาเสียชีวิตบุตรชายจึงช่วยจัดงานศพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อชายาทราบจึงให้บุตรชายกลับมาช่วยจัดพิธีศพจนเรียบร้อย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บุตรชายใช้สติปัญญาถามแม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งจึงถามแม่ว่า ประตูที่ออกมาแล้วสามารถเข้าไปอีกได้หรือไม่ ส่วนแม่ก็คิดว่าประตูที่บุตรชายถามหมายถึงประตูที่ใช้เป็นทางเดินเข้าออก หรือประตูบ้านประตูเมือง จึงตอบไปว่าได้ซิลูก

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสิ้นพระราชาทายาทก็ต้องครองเมืองต่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คณะกรรมการเมืองและชายาได้ปรึกษาหารือกันที่จะให้บุตรชายครองเมือง

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบุตรชายคิดเอาแม่เป็นภรรยา สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงลงโทษดังปรากฏในข้อความว่า

> ...ทันใดนั้นก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้นทันที และไหวถึง 7 วัน 7 คืน ผู้คนต่างหนีตายไปในที่ต่างๆ กัน ทำให้บ้านเมืองที่ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดินนั้นถล่มลงไปกลายเป็นหนองบึง มีน้ำท่วมขัง ต่อมาจึงเรียกว่า บึงหล่ม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงหล่ม จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้งความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ตาราง 174 แสดงสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นภาคเหนือ

กรอบการวิเคราะห์	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	218
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	39
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น	89
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	45
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	44
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	50
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	40

ตาราง 174 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**212**
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	19
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	64
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	3
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	8
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	7
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	8
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	2
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	11
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	15
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	16
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	13
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม	0
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	4
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	9
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	8
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	25

ตำนานท้องถิ่นภาคอีสาน

จังหวัดกาฬสินธุ์

เมืองฟ้าแดดสูงยาง

ตามตำนานเล่ากันว่า เจ้าเมืองฟ้าแดดชื่อ "พญาฟ้าแดด" มีมเหสีชื่อนางจันทาเทวี มีราชธิดาทรงสิริโฉมชื่อ "นางฟ้าหยาด" พญาฟ้าแดดรักและหวงแหนราชธิดามาก ถึงกับสร้างปราสาทกลางน้ำให้เป็นที่ประทับ และมิให้ผู้คนเข้าออกปราสาทนี้อยู่ที่บริเวณซึ่งปัจจุบันเรียกว่า "โนนสาวเอ้" ต่อมาเจ้าเมืองเชียงโสมชื่อพญาจันทราชเสด็จออกล่าเนื้อต่อไก่ในป่าได้พบกวางทอง ซึ่งเป็นเทวดาแปลงมา พญาจันทราชพยายามตามกวางทอง จนหลงกับไพร่พลที่ติดตาม และหลงไปถึงเมืองฟ้าแดดเมื่อได้ทราบกิตติศัพท์ความงามของนางฟ้าหยาดพระธิดา ก็ลอบเข้าไปหานางฟ้าหยาด และสมสู่ด้วยจนนางมีครรภ์ พญาจันทราชก็ลานางกลับเมืองเชียงโสม เพื่อจะมาสู่ขอนางฟ้าหยาด

เมื่อพญาจันทราชกลับถึงเมืองเชียงโสมก็ส่งอำมาตย์ชื่อ ขุนเส็ง กับขุนคามเป็นทูตถือราชสาส์นมาทูลขอนางฟ้าหยาด พญาฟ้าแดดไม่ยอมยกลูกสาวให้ พญาจันทราชมีความโกรธจึงยกทัพมาล้อมและได้ต่อสู้กันจนเต็มความสามารถ แต่ในที่สุดพญาจันทราชเสียทีถูกพญาฟ้าแดดฟันสิ้นพระชนม์บนคอช้างในการทำยุทธหัตถี นางฟ้าหยาดเมื่อได้ทราบข่าวก็เศร้าโศกและเป็นลมสิ้นชีวิตพญาฟ้าแดดได้สำนึกจึงจัดงานพระศพของพระธิดาและพญาจันทราชและสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิไว้สององค์ และให้พญาธรรมอนุชาของพญาจันทราชเป็นเจ้าเมืองครองเมืองเชียงโสมในฐานะเมืองขึ้นและให้ส่งบรรณาการแก่เมืองฟ้าแดด พญาธรรมยังคงเคียดแค้นพญาฟ้าแดดจึงทะนุบำรุงบ้านเมือง และรวบรวมไพร่พลไว้ เมื่อแข็งแรงพอก็ยกทัพมาตีเมืองฟ้าแดด พญาฟ้าแดดชรามากแล้วไม่สามารถต่อสู้ได้ ก็ยอมอ่อนน้อมต่อเมืองเชียงโสม เมืองทั้งสองก็รวมเป็นเมืองเดียวกันแต่ชื่อกลายมาเป็น "ฟ้าแดดสูงยาง"

เมืองฟ้าแดดสูงยางปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ที่อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 51- 52)

ตาราง 175 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- นางฟ้าหยาดเมื่อได้ทราบข่าวก็เศร้าโศกและเป็นลมสิ้นชีวิต - พญาฟ้าแดดได้สำนึก	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- พญาฟ้าแดดรักและหวงแหนราชธิดามาก - ก็ลอบเข้าไปหานางฟ้าหยาด และสมสู่ด้วยจนนางมีครรภ์	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- พญาฟ้าแดดไม่ยอมยกลูกสาวให้พญาจันทราชมีความโกรธ - พญาธรรมยังคงเคียดแค้นพญาฟ้าแดด	2
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พญาจันทราชเสด็จออกล่าเนื้อต่อไก่ในป่าได้พบกวางทองซึ่งเป็นเทวดาแปลงมา	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- สร้างปราสาทกลางน้ำให้เป็นที่ประทับ และมิให้ผู้คนเข้าออก - พญาจันทราชพยายามตามกวางทอง จนหลงกับไพร่พลที่ติดตาม	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	- พญาจันทราชก็ลานางกลับเมืองเชียงโสม เพื่อจะมาสู่ขอนางฟ้าหยาด - จัดงานพระศพของพระธิดาและพญาจันทราชและสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิไว้สององค์	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	ให้พญาธรรมอนุชาของพญาจันทราชเป็นเจ้าเมืองครองเมืองเชียงโสม ในฐานะเมืองขึ้นและให้ส่งบรรณาการแก่เมืองฟ้าแดด	1

ตาราง 175 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	- ยกทัพมาล้อมและได้ต่อสู้กันจนเต็มความสามารถ แต่ในที่สุดพญาจันทราชเสียทีถูกพญาฟ้าแดดฟันสิ้นพระชนม์บนคอช้างในการทำยุทธหัตถี - ทะนุบำรุงบ้านเมือง และรวบรวมไพร่พลไว้ เมื่อแข็งแรงพอก็ยกทัพมาตีเมืองฟ้าแดด พญาฟ้าแดดชรามากแล้วไม่สามารถต่อสู้ได้ ก็ยอมอ่อนน้อมต่อเมืองเชียงโสม เมืองทั้งสองก็รวมเป็นเมืองเดียวกัน แต่ชื่อกลายมาเป็น "ฟ้าแดดสูงยาง"	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** เมืองฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางฟ้าหยาดทราบว่าสามีเสีย**ชีวิตแล้วนาง**เสียใจมากจนสิ้นชีวิต ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางฟ้าหยาดเมื่อได้ทราบข่าวก็เศร้าโศกและเป็นลมสิ้นชีวิต

1.1.2 **จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาฟ้าแดดสูญเสียพระธิดาแล้วจึงสำนึกผิดดังปรากฏในข้อความว่า**

...พญาฟ้าแดดได้สำนึก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาฟ้าแดดรักและหวงราชธิดามาก ถึงกับสร้างปราสาทกลางน้ำให้อยู่เพื่อมิให้ใครได้พบกับนางได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาฟ้าแดดรักและหวงแหนราชธิดามาก

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาจันทราชได้ตามกวางทองมาและพบกับนางฟ้าหยาดจนเกิดความรัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็ลอบเข้าไปหานางฟ้าหยาด และสมสู่ด้วยจนนางมีครรภ์

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาจันทราชได้นางฟ้าหยาดแล้วจึงให้อำมาตย์มาสู่ขอแต่พญาฟ้าแดดไม่ยกให้ พญาจันทราชจึงโกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาฟ้าแดดไม่ยอมยกลูกสาวให้ พญาจันทราชมีความโกรธ

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งที่พญาจันทราชรบกับพญาฟ้าแดดนั้นได้เสียชีวิต ทำให้พระอนุชาของพระองค์ยังคงเคียดแค้นพญาฟ้าแดดอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาธรรมยังคงเคียดแค้นพญาฟ้าแดด

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เทวดาแปลงร่างเป็นกวางทองเพื่อล่อให้พญาจันทราชตามไปเพื่อให้พบกับนางฟ้าหยาด ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาจันทราชเสด็จออกล่าเนื้อต่อไก่ในป่าได้พบกวางทองซึ่งเป็นเทวดาแปลงมา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาฟ้าแดดหวงราชธิดามากจึงสร้างปราสาทให้นางอยู่เพื่อมิให้ใครมาพบนางได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...สร้างปราสาทกลางน้ำให้เป็นที่ประทับ และมิให้ผู้คนเข้าออก

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาจันทราชเมื่อเห็นกวางทองก็อยากได้จึงติดตามไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาจันทราชพยายามตามกวางทอง จนหลงกับไพร่พลที่ติดตาม

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาจันทราชได้นางฟ้าหยาดเป็นภรรยาแล้วก็คิดจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอตามประเพณี ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาจันทราชก็ลานางกลับเมืองเชียงโสม เพื่อจะมาสู่ขอนางฟ้าหยาด

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาฟ้าแดดสูญเสียพระราชธิดาแล้วรู้สึกสำนึกผิดจึงสร้างเจดีย์ให้แก่คนทั้งสอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จัดงานพระศพของพระธิดาและพญาจันทราชและสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิไว้สององค์

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาจันทราชสิ้นพระชนม์แล้ว ตามหลักกฎหมายก็ให้รัชทายาทขึ้นครองเมืองต่อไปก็คือพระอนุชาของพระองค์นั่นเองและผู้แพ้ก็ต้องตกเป็นเมืองขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ให้พญาธรรมอนุชาของพญาจันทราชเป็นเจ้าเมืองครองเมืองเชียงโสม ในฐานะเมืองขึ้นและให้ส่งบรรณาการแก่เมืองฟ้าแดด

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาฟ้าแดดไม่ยกราชธิดาให้พญาจันทราชโกรธมากจึงยกทัพมาตี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยกทัพมาล้อมและได้ต่อสู้กันจนเต็มความสามารถ แต่ในที่สุดพญาจันทราชเสียทีถูกพญาฟ้าแดดฟันสิ้นพระชนม์บนคอช้างในการทำยุทธหัตถี

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาจันทราช สิ้นพระชนม์ พระอนุชายังคงเคียดแค้นรอวันชำระแค้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทะนุบำรุงบ้านเมือง และรวบรวมไพร่พลไว้ เมื่อแข็งแรงพอก็ยกทัพมาตีเมืองฟ้าแดด พญาฟ้าแดดชรามากแล้วไม่สามารถต่อสู้ได้ ก็ยอมอ่อนน้อมต่อเมืองเชียงโสม เมืองทั้งสองก็รวมเป็นเมืองเดียวกันแต่ชื่อกลายมาเป็น ฟ้าแดดสูงยาง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอก จำนวน 2 ครั้ง)และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง ประเด็นการแก้ไขปัญหา การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 2 ครั้ง

เมืองกาฬสินธุ์

สมัยกรุงธนบุรีประมาณ พ.ศ.2310 พระเจ้าองค์เวียนดาแห่งนครเวียงจันทน์ ได้สิ้นพระชนม์ โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์และได้สถาปนา ขึ้นเป็น พระเจ้าแผ่นดินสืบแทน ทรงพระนามว่า "พระเจ้าศิริบุญสาร" พ.ศ. 2320 ท้าวโสมพะมิตร และอุปราชเมืองแสนฆ้องโปงเมืองแสนหน้าง้ำเกิดขัดใจกับพระเจ้าศิริบุญสาร จึงรวบรวมผู้คนอพยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ข้ามมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำแถบบ้านพรรณา (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร) ต่อมาท้าวศิริบุญสารได้ยกกองทัพติดตามมา ท้าวโสมพะมิตรจึงอพยพต่อไปโดยแยกเป็น 2 สาย คือ

สายที่ 1 มี เมืองแสนหน้าง้ำเป็นหัวหน้า อพยพไปทางทิศตะวันออกสมทบกับพระวอ หลบหนีไปจนถึงนครจำปาศักดิ์ขอพึ่งบารมี ของพระเจ้าหลวงแห่งนครจำปาศักดิ์ และตั้งบ้านเรือน ณ ดอนค้อนกอง ต่อมาเรียกว่า "ค่ายบ้านดู่บ้านแก" ในปี พ.ศ. 2321 พระเจ้าศิริบุญสาร ให้เพี้ยสรรคสุโภย ยกกองทัพมาปราบ พระวอตายในสนามรบ ผู้คนที่เหลือจึงอพยพไปอยู่ในเกาะกลางลำแม่น้ำมูล ชื่อว่า "ดอนมดแดง" (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี)

สายที่ 2 มีท้าวโสมพะมิตรเป็นหัวหน้า ได้อพยพข้ามสันเขาภูพานลงมาทางใต้ และตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น ต่อมาท้าวโสมพะมิตร ได้ส่งท้าวตรัยและคณะ ออกเสาะหาชัยภูมิที่จะสร้างเมืองใหม่ใช้เวลาประมาณปีเศษจึงพบทำเลที่เหมาะสม คือบริเวณลำน้ำปาวและเห็นว่าแก่งสำโรงชายสงเปลือยมีดิน น้ำอุดมสมบูรณ์ จึงอพยพผู้คนมาตั้งบ้านเรือนและได้จัดตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

พ.ศ. 2336 ท้าวโสมพะมิตรได้ นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำสัมฤทธิ์ เข้าถวายสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และขอตั้งบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง ได้รับพระราชทานนามว่า "กาฬสินธุ์" และได้แต่งตั้งให้ ท้าวโสมพะมิตรเป็น "พระยาชัยสุนทร"

กาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์จังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน จากหลักฐานทางโบราณคดีบ่งบอกว่าเคยเป็นที่อยู่อาศัยของเผ่าละว้า ซึ่งมีความเจริญทางด้านอารยธรรมประมาณ 1,600 ปี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เริ่มตั้งเป็นเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2336 โดยท้าวโสมพะมิตร ได้อพยพหลบภัยมาจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพร้อมไพร่พล และมาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำปาว เรียกว่า "บ้านแก่งสำโรง" แล้วได้นำเครื่องบรรณาการเข้าถวายสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ต่อมาได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ยกฐานะบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง และพระราชทานนามว่า "เมืองกาฬสินธุ์" หรือ "เมืองน้ำดำ" ซึ่งเป็นเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยโบราณกาล "กาฬ" แปลว่า "ดำ" "สินธุ์" แปลว่า "น้ำ" กาฬสินธุ์จึงแปลว่า "น้ำดำ" ทั้งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ท้าวโสมพะมิตรเป็น "พระยาชัยสุนทร" ครองเมืองกาฬสินธุ์เป็นคนแรก (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์)

ตาราง 176 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	3
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- พระเจ้าองค์เวียนดาแห่งนครเวียงจันทน์ ได้สิ้นพระชนม์ - ท้าวโสมพะมิตร และ อุปราชเมืองแสนม้องโปงเมืองแสนหน้าง้ำเกิดขัดใจกับพระเจ้าศิริบุญสาร - ท้าวศิริบุญสารได้ยกกองทัพติดตามมา	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	-ท้าวโสมพะมิตรจึงอพยพต่อไปโดยแยกเป็น 2 สาย สายที่ 1 อพยพไปทางทิศตะวันออกสมทบกับพระวอหลบหนีไปจนถึงนครจำปาศักดิ์ขอพึ่งบารมี ของพระเจ้าหลวงแห่งนครจำปาศักดิ์ สายที่ 2 มีท้าวโสมพะมิตรเป็นหัวหน้า ได้อพยพข้ามสันเขาภูพานลงมาทางใต้และหาแหล่งทำเลที่เหมาะสมสร้างบ้านเมือง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	-โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์และได้สถาปนา ขึ้นเป็น พระเจ้าแผ่นดินสืบแทน ทรงพระนามว่า "พระเจ้าศิริบุญสาร"	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	-จึงรวบรวมผู้คนอพยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำ	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	- ท้าวโสมพะมิตรได้นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำสัมฤทธิ์ เข้าถวายสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง เมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระเจ้าองค์เวียนดาสิ้นพระชนม์บ้านเมืองก็ไม่สงบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าองค์เวียนดาแห่งนครเวียงจันทน์ ได้สิ้นพระชนม์

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีบางกลุ่มไม่พอใจในการกระทำของพระเจ้าศิริบุญสาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวโสมพะมิตร และ อุปราชเมืองแสนม้องโปง เมืองแสนหน้ง้ำเกิดขัดใจกับพระเจ้าศิริบุญสาร

1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวโสมพะมิตรนำไพร่พลอพยพ ท้าวศิริบุญสารยกทัพติดตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวศิริบุญสารได้ยกกองทัพติดตามมา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่ออยู่ไม่ได้ท้าวโสมพะมิตรก็นำไพร่พลอพยพต่อไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวโสมพะมิตรจึงอพยพต่อไปโดยแยกเป็น 2 สาย สายที่ 1 อพยพไปทางทิศตะวันออกสมทบกับพระวอหลบหนีไปจนถึงนครจำปาศักดิ์ขอพึ่งบารมี ของพระเจ้าหลวงแห่งนครจำปาศักดิ์สายที่ 2 มีท้าวโสมพะมิตรเป็นหัวหน้า ได้อพยพข้ามสันเขาภูพานลงมาทางใต้และหาแหล่งทำเลที่เหมาะสมสร้างบ้านเมือง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสิ้นพระเจ้าแผ่นดินเกิดการแย่งอำนาจกันขึ้น โดยใช้กำลัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์และได้สถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบแทน ทรงพระนามว่า พระเจ้าศิริบุญสาร

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวโสมพะมิตรอพยพมาตั้งบ้านเมืองใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงรวบรวมผู้คนอพยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ข้ามมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำ

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวโสมพะมิตรเจรจาขอเป็นมิตรกับรัชกาลที่ 1 ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวโสมพะมิตรได้ นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำสัมฤทธิ์ เข้าถวายสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง ประเด็นการแก้ไขปัญหา การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

หลวงปู่ไดโนเสาร์

ในขณะที่ท่านกำลังดำเนินการก่อสร้างวัดสั่งสอนผู้คนพุทธศาสนิกชน สอนปริยัติธรรมแก่พระภิกษุ-สามเณรบริหารการปกครองคณะสงฆ์อยู่นั้นท่านก็ไม่ทิ้งการปฏิบัติในทางการอบรมจิตทำสมาธิภาวนา เมื่อมีเวลาว่างท่านจะขึ้นบนยอดภูกุ้มข้าวกางกลดนั่งสมาธิครั้งละ 15 วัน โดย

ไม่ฉันอาหารไม่เข้าห้องน้ำ อบรมจิตใจตนเองอย่างนี้โดยวิธีนี้เรียกว่าการเข้า "ปฏิสลี" มีเพียงบางวันที่สามเณรจะเอายาต้มไปส่งแต่ถ้าเห็นหลวงปู่ไม่เปิดกลดก็จะกลับลงมาโดยไม่ได้ถวายยาต้มนั้น ในบางปีท่านฉันภัตตาหารเพียงวันเข้าพรรษาและวันออกพรรษาเท่านั้น

ประมาณปี 2534 ท่านได้พบนิมิตโอภาส คือพบแสงสว่างที่ใสมากเป็นแสงที่ท่านไม่เคยพบในโลกนี้สว่างไปทั่วโลกธาตุ สว่างทั้งจักรวาล มองทะลุภูเขา มองทะลุต้นไม้มองเห็นทุกอย่างอยากเห็นสิ่งใดก็เห็นไปหมด แล้วก็ปรากฏสัตว์ชนิดหนึ่ง คอยาว ตัวใหญ่กว่าช้างเท้าใหญ่เท่ากระบุง เดินไปเดินมาในบริเวณภูกุ้มข้าว กินยอดไม้ เล่นน้ำ และล้มลงตายขณะที่เห็นมีลักษณะเป็นเหมือนฟิล์มหนังกลางแปลงในสมัยก่อนพอสัตว์นั้นตายลงก็หมดม้วนพอดี เป็นอย่างนี้อยู่ 2-3 ครั้ง

ในปี 2536 และปี 2537 ก็มีลักษณะเดียวกัน ครั้งสุดท้าย พอเห็นจบแล้วก็มีเสียงมาบอกว่าจะมาขออยู่ด้วยเตรียมตัวไว้พรุ่งนี้จะมีฝนมาจากทิศอุดรห่าใหญ่ผมจะมากับฝน ครั้งล่าสุดท่านเข้าปฏิสสี ได้เพียง 3 วันเท่านั้น ท่านจึงเก็บบาตรและกลดลงจากยอดเขาสั่งให้พระเณรเก็บสิ่งของไปไว้บนกุฏิเวลาประมาณเที่ยงวันฝนก็เริ่มตั้งเค้าและตกลงมาอย่างไม่ลืมหูลืมตาหลวงปู่ท่านได้กางร่มเดินออกมาตรวจบริเวณวัดขณะฝนตก ร่มที่กางโดนลมพัดจนหักและปลิวไปกับลมเหลือเพียงด้ามร่มเท่านั้น บริเวณทั้งหมดมืดไปหมดมองสิ่งใดไม่เห็นท่านจึงนั่งลงตรงที่เห็นสัตว์นั้นตายในนิมิต

ฝนตกกว่า 3 ชั่วโมงจึงเริ่มซาและหายไปในที่สุด จากฟ้าที่มืดก็ปรากฏแสงสว่างขึ้นมาแผ่นดินที่เคยสูงโดนน้ำเซาะจนเห็นเป็นกระดูกชิ้นใหญ่ หลายสิบชิ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่ท่านนั่ง ท่านก็สั่งให้คนเก็บกระดูกนั้นไว้และส่งข่าวไปยังนายอำเภอเพื่อมาตรวจสอบทางอำเภอจึงส่งข่าวไปยังศูนย์วิจัยไดโนเสาร์ที่อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เจ้าหน้าที่ก็ได้มาตรวจสอบปรากฏว่าเป็นไดโนเสาร์พันธุ์กินพืชที่ใหญ่เก่าแก่และสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่มีการค้นพบมา (ภายหลังให้ชื่อว่า อีสานโนซอรัสสิรินธรเน่)

ต่อมามีการแจ้งขอทำการขุดค้นเพิ่มเติมจึงกราบเรียนถามองค์หลวงปู่เพื่อชี้จุดที่เห็นในนิมิตเพิ่มเติมท่านจึงได้ชี้ใต้ต้นไม้ทางทิศเหนือของวัดก็พบฟอสซิลไดโนเสาร์อีกหลายตัว (ปัจจุบันคือ "อาคารหลุมขุดค้นไดโนเสาร์พระญาณวิสาลเถร" เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ค้นพบครั้งแรก) อีกทั้งยังมีการรวบรวมฟอสซิลไดโนเสาร์จากทั่วสาระทิศมารวมที่วัดสักกะวันและก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสัตว์โลกล้านปีได้รับพระราชทานนามว่า "พิพิธภัณฑ์สิรินธร"

คณะศิษย์ยานุศิษย์ ลูกหลาน จึงถวายฉายานามหลวงปู่ว่า "หลวงปู่ไดโนเสาร์" แต่เดิมท่านชื่อพระหา ภายหลังได้รับถวายตำแหน่งพระฐานานุกรมในตำแหน่งพระสมุห์ชาวบ้านจึงให้ชื่อว่าพระอาจารย์สมุห์หาภายหลังเมื่อมีการถวายสัญญาบัตรพัดยศเป็นพระครูสัญญาบัตรที่พระครูวิจิตรสหัสคุณชาวบ้านก็เรียกหลวงตาวิจิตร เมื่อท่านค้นพบไดโนเสาร์ชาวบ้านจึงนิยมเรียกท่านว่า

หลวงตาวัดไดโนเสาร์ เมื่อเรียกบ่อยๆ จึงเหลือแต่หลวงตากับไดโนเสาร์ แต่คณะศิษย์ในภายหลังไม่อาจเรียกท่านว่าหลวงตาได้ เพราะคำว่าหลวงตาคือคนที่มีครอบครัวแล้วมาอุปสมบท จึงเรียกท่านว่าหลวงปู่ไดโนเสาร์จวบจนปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์)

ตาราง 177 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงปู่ไดโนเสาร์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	นั่งสมาธิครั้งละ 15 วัน โดยไม่ฉันอาหารไม่เข้าห้องน้ำ อบรมจิตใจตนเองอย่างนี้โดยวิธีนี้เรียกว่าการเข้า "ปฏิสลี"	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ประมาณเที่ยงวันฝนก็เริ่มตั้งเค้าและตกลงมาอย่างไม่ลืมหูลืมตา	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พบนิมิตโอภาส คือพบแสงสว่างที่ใสมากเป็นแสงที่ท่านไม่เคยพบในโลกนี้สว่างไปทั่วโลกธาตุ ... แล้วก็ปรากฏสัตว์ชนิดหนึ่ง คอยาว ตัวใหญ่กว่าช้างเท้าใหญ่เท่ากระบุง เดินไปเดินมาในบริเวณภูกุ้มข้าว	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	ส่งข่าวไปยังนายอำเภอเพื่อมาตรวจสอบ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	ตาหลวงปู่ท่านได้กางร่มเดินออกมาตรวจบริเวณวัดขณะฝนตก ...แผ่นดินที่เคยสูงโดนน้ำเซาะจนเห็นเป็นกระดูกชิ้นใหญ่ หลายสิบชิ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่ท่านนั่ง ท่านก็สั่งให้คนเก็บกระดูกนั้นไว้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง หลวงปู่ไดโนเสาร์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลวงปู่นั่งสมาธิโดยไม่ฉันอาหารไม่เข้าห้องน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นั่งสมาธิครั้งละ 15 วัน โดยไม่ฉันอาหารไม่เข้าห้องน้ำ อบรมจิตใจตนเองอย่างนี้ โดยวิธีนี้เรียกว่าการเข้า ปฏิสลี

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วันหนึ่งเกิดพายุฝนอย่างหนัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ประมาณเที่ยงวันฝนก็เริ่มตั้งเค้าและตกลงมาอย่างไม่ลืมหูลืมตา

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เกิดนิมิต ดังปรากฏในข้อความว่า

...พบนิมิตโอภาส คือพบแสงสว่างที่ใสมากเป็นแสงที่ท่านไม่เคยพบในโลกนี้ สว่างไปทั่วโลกธาตุ ... แล้วก็ปรากฏสัตว์ชนิดหนึ่ง คอยาว ตัวใหญ่กว่าช้างเท้าใหญ่เท่ากระบุง เดินไปเดินมาในบริเวณภูกุ้มข้าว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพบซากสัตว์โบราณจึงไปแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่งข่าวไปยังนายอำเภอเพื่อมาตรวจสอบ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หลวงปู่เดินไปพิสูจน์ในสิ่งที่เห็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตาหลวงปู่ท่านได้กางร่มเดินออกมาตรวจบริเวณวัดขณะฝนตก ...แผ่นดินที่เคยสูงโดนน้ำเซาะจนเห็นเป็นกระดูกชิ้นใหญ่ หลายสิบชิ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่ท่านนั่ง ท่านก็สั่งให้คนเก็บกระดูกนั้นไว้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องหลวงปู่ไดโนเสาร์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดขอนแก่น

เจ้าแม่สองนาง

พระธิดาสองนางเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าชัยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งล้านช้าง (ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน) ทั้งสองพระนางประสูติในราว พ.ศ. 2104-2105 ตรงกับ ค.ศ. 1561-1562 มีอายุน้อยกว่าพระเอกาทศรถ ประมาณ 3-4 ชันษา สองนางเมื่อมีอายุประมาณ 16-17 ชันษา เคยติดตามมากับกองทัพของพระเจ้าชัยเชษฐาธิราช เมื่อครั้งที่พระเจ้าชัยเชษฐาธิราชยกทัพมาท้ารบกับพระมหาธรรมราชา เพื่อท้าตีกันตัวต่อตัว (ไพร่พลไม่เกี่ยว) ด้วยเป็นความแค้นส่วนพระองค์ อันสืบเนื่องมาจากพระเทพกษัตรีย์ (ทั้งสองพระองค์มีจิตปฏิพัทธ์ในผู้หญิงคนเดียวกัน เป็นด้วยเหตุผลในยุคนั้น พระเอกาทศรถทรงเห็นว่าพระมหาธรรมราชาทรงมีพระชนมายุมากแล้ว ด้วยความกตัญญูกตเวทีต่อพระบิดาจึงอาสาออกรบแทน

เมื่อพระเจ้าชัยเชษฐาธิราชทรงทราบข่าว พระองค์จึงให้สองพระนางออกรบแทนพระองค์บ้าง ทัพทั้งสองเผชิญหน้ากันที่ทุ่งชัยน่าน ท้ายหนองหาญ เป็นที่ตั้งของอำเภอสรรพระยาในปัจจุบัน แต่ในระหว่างที่เผชิญหน้ากันอยู่นั้นพระเอกาทศรถทรงทอดพระเนตรเห็นสองพระนาง จึงตรัสถามว่า "น้องทั้งสองชื่ออะไร" พระราชธิดาได้แต่สงบนิ่ง ไม่ตอบคำถาม ทำให้พระเอกาทศรถไม่ทรงทราบชื่อ ศึกครั้งนั้นไม่ใช่ศึกรบแต่เป็นศึกรัก ครั้นต่อมาพระเจ้าชัยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งล้านช้าง ได้สวรรคตลง และเนื่องจากพระองค์ไม่มีราชบุตรที่จะสืบทอดอำนาจครองเมืองต่อจากพระองค์ จึงถึงจุดหักเหชีวิตของเจ้าแม่สองนาง

เมื่อมีเจ้าเมืองคนใหม่ขึ้นครองราชย์ต่อมา พระราชธิดาสองนางซึ่งทราบต่อมาภายหลังว่าผู้พี่ชื่อ เจ้านางคำหมื่น ผู้น้องชื่อ เจ้านางคำแสน ได้พาพวกพ้องบริวารอพยพโดยใช้ช้างเป็นพาหนะเดินทางมาหาผู้เป็นน้า ผู้เป็นเจ้าเมืองขอนแก่นก็คือ ท้าวเพียเมืองแพน ผู้ก่อตั้งเมืองขอนแก่นนั่นเอง เมื่อมาถึงเมืองขอนแก่น เพียเมืองแพนผู้เป็นน้าจึงจัดให้พักอาศัยอยู่ที่บ้านบึงบอนหรือบ้านเมืองเก่า ริมบึงแก่นนครในปัจจุบัน ภายหลัง เมื่อทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์ ชาวเมืองในสมัยนั้นจึงได้สร้างศาลของพระนางขึ้นเพื่อเคารพสักการบูชา ผู้คนทั่วไปเรียกขานนามศาลแห่งนี้ว่า ศาลเจ้าแม่สองนาง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น)

ตาราง 178 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่สองนาง จังหวัดขอนแก่น

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ครั้น ต่อมาพระเจ้าชัยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งล้านช้างได้สวรรคตลง	1
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ด้วยเป็นความแค้นส่วนพระองค์ อันสืบเนื่องมาจากพระเทพกษัตรีย์ (ซึ่งทั้งสองพระองค์มีจิตปฏิพัทธ์ในผู้หญิงคนเดียวกัน)	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เมื่อทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ด้วยความกตัญญูกตเวทีต่อพระบิดาจึงอาสาออกรบแทน - ให้สองพระนางออกรบแทนพระองค์ - มีเจ้าเมืองคนใหม่ขึ้นครองราชย์ต่อมา - พาพวกพ้องบริวารอพยพโดยใช้ช้างเป็นพาหนะเดินทางมาหาผู้เป็นน้า	4
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ชาวเมืองในสมัยนั้นจึงได้สร้างศาลของพระนางขึ้นเพื่อเคารพสักการบูชา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง เจ้าแม่สองนาง จังหวัดขอนแก่น สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระบิดาสวรรคตพระนางทั้งสองไม่อาจอยู่ในเมืองต่อไปได้เพราะมีผู้ปกครองคนใหม่ ดังปรากฏในข้อความ

...ครั้น ต่อมาพระเจ้าชัยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งล้านช้าง ได้สวรรคตลง

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บิดาของพระนางทั้งสองเคยมีความแค้นกับพระมหาธรรมราชามาก่อน ดังปรากฏในข้อความ

...ด้วยเป็นความแค้นส่วนพระองค์ อันสืบเนื่องมาจากพระเทพกษัตรีย์ ซึ่งทั้งสองพระองค์มีจิตปฏิพัทธ์ในผู้หญิงคนเดียวกัน

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเวลาผ่านไปเจ้านางคำแสนและเจ้านางคำหมื่นก็เสียชีวิต ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้านางทั้งสองพระองค์อาสาออกรบแทนพระบิดาดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความกตัญญูกตเวทีต่อพระบิดาจึงอาสาออกรบแทน

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเนื่องจากบิดามีอายุมากแล้วจึงอนุญาตให้ธิดาทั้งสองออกรบแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ให้สองพระนางออกรบแทนพระองค์

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อพระบิดาสวรรคต เจ้านางทั้งสองจึงต้องอพยพไปอยู่กับน้าเพราะเปลี่ยนเจ้าเมืองใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีเจ้าเมืองคนใหม่ขึ้นครองราชย์ต่อมา

2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อเปลี่ยนเจ้าเมืองคนใหม่เจ้านางทั้งสองจึงต้องอพยพออกจากเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พาพวกพ้องบริวารอพยพโดยใช้ช้างเป็นพาหนะเดินทางมาหาผู้เป็นน้า

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือด้วยคุณงามความดีของเจ้านางทั้งสอง เมื่อเสียชีวิตลงชาวบ้านจึงสร้างศาลให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวเมืองในสมัยนั้นจึงได้สร้างศาลของพระนางขึ้นเพื่อเคารพสักการบูชา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเจ้าแม่สองนาง จังหวัดขอนแก่น สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

พระธาตุขามแก่น

การตั้งชื่อเมืองขอนแก่นแต่เดิมท้องถิ่น บ้านขาม (ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ในปัจจุบัน) มีเนินดินอยู่ตรงกลางทุ่ง มีน้ำล้อมรอบในหน้าน้ำและมีต้นมะขามต้นหนึ่งตายไปนานแล้วเหลือแต่ตอที่เป็นแก่น เมื่อมีการสร้างพระธาตุพนม พระยาหลังเขียวและ

พระอรหันต์ทั้ง 9 พร้อมด้วยข้าราชบริพารจะนำพระอังคารของพระพุทธเจ้าไปบรรจุที่พระธาตุพนม แต่การเดินทางมาค่ำมืดที่ตรงดอนที่มีน้ำล้อมรอบ จึงหยุดและวางสัมภาระตลอดจนพระอังคารไว้บนตอมะขาม ขณะพักผ่อนหลับนอน พอรุ่งขึ้นจึงเดินทางต่อไป เมื่อไปถึงพระธาตุพนมปรากฏว่าได้สร้างเสร็จแล้ว จะเอาอะไรเข้าบรรจุอีกไม่ได้จึงพากันนมัสการพระธาตุพนมแล้วเดินทางกลับมาตามทางเดิม เมื่อมาถึงเนินดินที่เคยพักผ่อน ต้นมะขามที่ตายไปเหลือแต่แก่นกลับผลิใบเขียวชอุ่มเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก พระอรหันต์ทั้ง 9 พร้อมด้วยพระยาหลังเขียวจึงตกลงสร้างเจดีย์คร่อมต้นมะขามไว้ แล้วบรรจุพระอังคารของพระพุทธเจ้าลงไว้ ชาวบ้านเรียกเจดีย์องค์นี้ว่า "พระธาตุขามแก่น" (สมชื่น เชี่ยวกุล, 2539, หน้า คำนำ)

ตาราง 179 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เมื่อไปถึงพระธาตุพนมปรากฏว่าได้สร้างเสร็จแล้ว จะเอาอะไรเข้าบรรจุอีกไม่ได้	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แต่การเดินทางมาค่ำมืดที่ตรงดอนที่มีน้ำล้อมรอบ	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เมื่อมาถึงเนินดินที่เคยพักผ่อนต้นมะขามที่ตายไปเหลือแต่แก่นกลับผลิใบเขียวชอุ่มเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	พระอรหันต์ทั้ง 9 พร้อมด้วยพระยาหลังเขียวจึงตกลงสร้างเจดีย์คร่อมต้นมะขามไว้ แล้วบรรจุพระอังคารของพระพุทธเจ้าลงไว้ ชาวบ้านเรียกเจดีย์องค์นี้ว่า "พระธาตุขามแก่น"	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงพากันนมัสการพระธาตุพนมแล้วเดินทางกลับมาตามทางเดิม	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	จึงหยุดและวางสัมภาระตลอดจนพระอังคารไว้บนตอมะขาม ขณะพักผ่อนหลับนอน พอรุ่งขึ้นจึงเดินทางต่อไป	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คณะของพระอรหันต์ทั้ง 9 เดินทางไปไม่ทันบรรจุพระธาตุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อไปถึงพระธาตุพนมปรากฏว่าได้สร้างเสร็จแล้ว จะเอาอะไรเข้าบรรจุอีกไม่ได้

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คณะของพระอรหันต์เดินทางมาถึงบริเวณนี้ก็มืดเสียก่อนจึงเดินทางต่อไปไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่การเดินทางมาค่ำมืดที่ตรงดอนที่มีน้ำล้อมรอบ

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อคณะของพระอรหันต์เดินทางกลับมาอีกครั้งปรากฏว่าตอมะขามที่เคยตายกลับผลิใบออกมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อมาถึงเนินดินที่เคยพักผ่อนต้นมะขามที่ตายไปเหลือแต่แก่นกลับผลิใบเขียวชอุ่มเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ เมื่อคณะของพระอรหันต์ไปไม่ทันบรรจุพระธาตุจึงมาสร้างพระธาตุคร่อมต้นมะขามที่เกิดความอัศจรรย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระอรหันต์ทั้ง 9 พร้อมด้วยพระยาหลังเขียวจึงตกลงสร้างเจดีย์คร่อมต้นมะขามไว้แล้วบรรจุพระอังคารของพระพุทธเจ้าลงไว้ ชาวบ้านเรียกเจดีย์องค์นี้ว่า พระธาตุขามแก่น

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อคณะของพระอรหันต์ไปไม่ทันบรรจุพระธาตุก็เดินทางกลับ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงพากันนมัสการพระธาตุพนมแล้วเดินทางกลับมาตามทางเดิม

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ เมื่อคณะของพระอรหันต์เดินทางมาถึงบริเวณนี้แล้วค่ำมืดเสียก่อนและเดินทางต่อไปไม่ได้แล้ว จึงหยุดพัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหยุดและวางสัมภาระตลอดจนพระอังคารไว้บนตอมะขาม ขณะพักผ่อนหลับนอน พอรุ่งขึ้นจึงเดินทางต่อไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

อำเภอภูเวียง

มีพรานป่าคนหนึ่งชื่อสิงห์ ภายหลังได้รับแต่งตั้งเป็น "กวนทิพย์มนตรี" ได้เข้าไปล่าเนื้อในเขาภูเวียง กวนทิพย์มนตรีเดิมอยู่บ้านข่าเชียงพิณ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ได้เห็นว่าในวงภูเวียงนั้นเป็นที่ราบมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์เป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การทำมาหากิน จึงชักชวนพี่น้องเข้าไปตั้งหลักฐานบ้านเรือนครั้งแรก อพยพไปประมาณ 10 ครอบครัว ไปตั้งบ้านบริเวณ "ด่านช้างซุม" เพราะที่ตรงนั้นมีโขลงช้างป่ามารวมกันมาก คือ บ้านเมืองเก่าในปัจจุบัน ขณะนั้นพื้นแผ่นดินภูเวียงขึ้นกับประเทศลาว ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชของประเทศไทย เมื่อกวนทิพย์มนตรีไปตั้งบ้านเรือน ณ ที่ดังกล่าวและต่อมามีประชาชนเมืองยโสธรนครปาศักดิ์ และนครเวียงจันทน์ เข้าไปอยู่จำนวนมาก บ้านเมืองก็ขยายออกไปหลายหมู่บ้าน ทางเจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้แต่งตั้งให้กวนทิพย์มนตรีเป็นเจ้าเมืองภูเวียง ส่งผ้าขาวเป็นเครื่องบรรณาการ แก่เมืองเวียงจันทน์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น)

ตาราง 180 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ในวงภูเวียงนั้นเป็นที่ราบมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์เป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การทำมาหากิน - บ้านเมืองก็ขยายออกไปหลายหมู่บ้าน	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงชักชวนพี่น้องเข้าไปตั้งหลักฐานบ้านเรือนครั้งแรก อพยพไปประมาณ 10 ครอบครัว ไปตั้งบ้านบริเวณ "ด่านช้างชุม" เพราะที่ตรงนั้นมีโขลงช้างป่ามารวมกันมาก	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	ส่งผ้าขาวเป็นเครื่องบรรณาการ แก่เมืองเวียงจันทน์	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ทางเจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้แต่งตั้งให้กวนทิพย์มนตรีเป็นเจ้าเมืองภูเวียง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง**อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพรานป่าเห็นบริเวณที่แห่งหนึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในวงภูเวียงนั้นเป็นที่ราบมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์เป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การทำมาหากิน

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีชาวบ้านอพยพเข้ามาหลายครอบครัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...บ้านเมืองก็ขยายออกไปหลายหมู่บ้าน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพรานป่าเห็นความอุดมสมบูรณ์ดังนั้นแล้วจึงชักชวนเพื่อนบ้านให้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่นี่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงชักชวนพี่น้องเข้าไปตั้งหลักฐานบ้านเรือนครั้งแรก อพยพไปประมาณ 10 ครอบครัว ไปตั้งบ้านบริเวณ ด่านช้างซุม เพราะที่ตรงนั้นมีโขลงช้างป่ามารวมกันมาก

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานนี้อยู่ในเขตปกครองของลาว จึงต้องส่งเครื่องบรรณาการ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่งผ้าขาวเป็นเครื่องบรรณาการ แก่เมืองเวียงจันทน์

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ เมื่อพรานป่าคนนี้เป็นผู้นำและจงรักภักดีเขาจึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทางเจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้แต่งตั้งให้กวนทิพย์มนตรีเป็นเจ้าเมืองภูเวียง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดชัยภูมิ

เจ้าพ่อพญาแล

เดิมเป็นคนเวียงจันทน์ ชื่อ ท้าวแล รับราชการอยู่ในวังทำหน้าที่เป็นพระพี่เลี้ยงราชบุตรของเจ้าอนุวงศ์ราวปี 2360 ไม่ปรากฏว่าทำไม ท้าวแลออกจากราชสำนัก อพยพครอบครัวและสมัครพรรคพวกประมาณร้อยกว่าคนเศษ ข้ามโขงเดินทางพำนักเมืองหนองบัวลำภู จากนั้นหาที่ใหม่บ้านน้ำขุ่น หนองอีจาน ลำตะคอง บ้านซีลอง อำเภอเมือง ชัยภูมิ

ท้าวแลเป็นผู้มีความสามารถ ซื่อสัตย์ สุจริต และมีบุคลิกแปลกพิเศษกว่าคนอื่นๆ จึงได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าปกครองแบบพี่น้อง และมิได้ลืมบุญคุณเจ้านายเดิม จึงรวบรวมเครื่องบรรณาการไปถวายเจ้าอนุวงศ์ที่เวียงจันทน์ ท่านเห็นความดีความชอบจึงโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็น "ขุนภักดีชุมพล" ปี 2365 ท่านอพยพตั้งถิ่นฐานใหม่อยู่ระหว่างหนองปลาเฒ่ากับหนองหลอด มีน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะตั้งเมืองใหญ่ ชื่อบ้านหลวง

ต่อมาขุนภักดีชุมพล ไม่ยอมส่งส่วยให้ทางเวียงจันทน์อีก เพราะเห็นว่าเวียงจันทน์ก็เป็นประเทศราชประเทศสยามตั้งแต่รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงเข้าหาเจ้าพระยานครราชสีมาอาสาส่งส่วยทูลเกล้าให้ทางกรุงเทพฯ ถวายในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกบ้านหลวงขึ้นเป็น เมืองชัยภูมิ ตั้งให้ขุนภักดีชุมพล เป็นพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก

ปี 2369 เจ้าอนุวงศ์และราชบุตร คิดกบฏบุกยึดหัวเมืองต่างๆ หลอกว่าเดินทัพผ่านมาเข้าช่วยกรุงเทพรบกับอังกฤษ จนยึดเมืองราชสีมาได้ ต่อมาความแตกจึงได้ต้อนผู้คนกลับเวียงจันทน์ เมื่อถึงทุ่งสัมฤทธิ์ นำโดย คุณหญิงโม ได้ลุกฮือต่อสู้ ฝ่ายพระยาแลภักดีชุมพลพร้อมชาวเมืองสี่มุม ได้ยกทัพออกไปช่วยรบกับเจ้าอนุวงศ์แตกพ่าย

เจ้าสุทธิสาร ราชบุตรเขย ล่าถอยยึดเมืองชัยภูมิ เมืองภูเขียว เป็นด่านสุดท้ายต่อต้านกองทัพกรุงเทพฯ และได้จับพระยาภักดีชุมพล ท่านยอมให้จับไม่ขัดขืนเพราะมีกำลังน้อยกว่า และไม่ต้องการให้ไพร่พลตนต้องล้มตาย ทหารเจ้าอนุวงศ์จึงประหารชีวิต ณ บริเวณใต้ต้นมะขามใหญ่ริมหนองปลาเฒ่า ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งศาลเจ้าพ่อพญาแลในปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ)

ตาราง 181 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าพ่อพญาแล จังหวัดชัยภูมิ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	4
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	อพยพครอบครัวและสมัครพรรคพวกประมาณร้อยกว่าคนเศษ ข้ามโขงเดินทางพำนักเมืองหนองบัวลำภู	1
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ต่อมาขุนภักดีชุมพล ไม่ยอมส่งส่วยให้ทางเวียงจันทน์อีก - เจ้าอนุวงศ์และราชบุตร คิดกบฏบุกยึดหัวเมืองต่างๆ - เจ้าสุทธิสาร ราชบุตรเขย ล่าถอยยึดเมืองชัยภูมิ ... และได้จับพระยาภักดีชุมพล	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ท่านยอมให้จับไม่ขัดขืนเพราะมีกำลังน้อยกว่า และไม่ต้องการให้ไพร่พลตนต้องล้มตาย	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จากนั้นหาที่ใหม่ บ้านน้ำขุ่น หนองอีจาน ลำตะคลอง บ้านซีลอง อำเภอเมือง ชัยภูมิ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	รัชกาลที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกบ้านหลวงขึ้นเป็น เมืองชัยภูมิ ตั้งให้ขุนภักดีชุมพล เป็นพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก	
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	หลอกว่าเดินทัพผ่านมาเข้าช่วยกรุงเทพรบกับอังกฤษ จนยึดเมืองราชสีมาได้ ต่อมาความแตก... ฝ่ายพระยาแลภักดีชุมพลพร้อมชาวเมืองสี่มุม ได้ยกทัพออกไปช่วยรบกับเจ้าอนุวงศ์แตกพ่าย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง เจ้าพ่อพญาแล จังหวัดชัยภูมิ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวแลอพยพผู้คนมาตั้งเมืองใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...อพยพครอบครัวและสมัครพรรคพวกประมาณร้อยกว่าคนเศษ ข้ามโขงเดินทางพำนักเมืองหนองบัวลำภู

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเวียงจันทน์ตกเป็นเมืองขึ้นของไทยแล้ว ท้าวแล ก็ไม่ส่งส่วยให้อีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาขุนภักดีชุมพล ไม่ยอมส่งส่วยให้ทางเวียงจันทน์อีก

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าอนุวงศ์คิดกบฏ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าอนุวงศ์และราชบุตร คิดกบฏบุกยึดหัวเมืองต่างๆ

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าสุทธิสารจับพระยาภักดีชุมพล ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าสุทธิสาร ราชบุตรเขย ล่าถอยยึดเมืองชัยภูมิ ... และได้จับพระยาภักดีชุมพล

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือพระยาภักดีชุมพลยอมให้จับและลงโทษตนเองเพียงผู้เดียวดังปรากฏในข้อความว่า

...ท่านยอมให้จับไม่ขัดขืนเพราะมีกำลังน้อยกว่า และไม่ต้องการให้ไพร่พลตนต้องล้มตาย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ ท้าวแลนำผู้คนอพยพมาตั้งเมืองใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จากนั้นหาที่ใหม่ บ้านน้ำขุ่น หนองอีจาน ลำตะคลอง บ้านซีลอง อำเภอเมือง ชัยภูมิ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อท้าวแลหันมาภักดีต่อประเทศสยาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...รัชกาลที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกบ้านหลวงขึ้นเป็น เมืองชัยภูมิ ตั้งให้ขุนภักดีชุมพล เป็นพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ เมื่อครั้งเจ้าอนุวงศ์ คิดกบฏได้ใช้อุบายหลอก ดังปรากฏในข้อความว่า

...หลอกว่าเดินทัพผ่านมาเข้าช่วยกรุงเทพรบกับอังกฤษ จนยึดเมืองราชสีมาได้ ต่อมาความแตก... ฝ่ายพระยาแลภักดีชุมพลพร้อมชาวเมืองสี่มุม ได้ยกทัพออกไปช่วยรบกับเจ้าอนุวงศ์แตกพ่าย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเจ้าพ่อพญาแล จังหวัดชัยภูมิ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

พระเจ้าใหญ่วัดหงส์

มีตำนานเล่าว่าในสมัยก่อนนั้นท้าวศรีปาก ท้าวเหลือสะท้าน ท้าวไกรสร เสนาบดีเมืองสุวรรณภูมิ (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดมหาสารคาม) ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายลาวพร้อมด้วยบริวารชอบเข้าไปในป่าเพื่อล่าสัตว์ในเขตลุ่มน้ำลำพังชู ตลอดไปจนถึงลุ่มน้ำชี (ในเขตจังหวัดชัยภูมิ) กล่าวกันว่าการล่าแรดเพื่อเอานอมาทำยานั้น ถ้าพบแรดในเขตพุทไธสงจะไล่ล่าได้ในเขตชัยภูมิ และถ้าพบในเขตชัยภูมิจะไล่ล่าได้ในเขตพุทไธสง ครั้งหนึ่งทั้งสามได้นกขนาดใหญ่สวยงามมากตัวหนึ่งที่บริเวณบึงสระบัว ซึ่งนกตัวนั้นมีชื่อเรียกกันว่า นกหงส์ นกตัวนั้นบินมาตกบริเวณป่ารกด้านทิศตะวันออก จึงออกตามหานกตัวนั้นในป่าดังกล่าว แต่กลับได้พบพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่ไม่เคยพบที่ใดมาก่อน ด้วยความดีใจจึงเลิกหานกและต่างพากันสำรวจโดยรอบ จึงได้พบกับเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมที่บริเวณด้านหลังองค์พระพุทธรูป และยังพบหนองน้ำขนาดย่อมด้านหน้าองค์พระ และยังพบหัวแรดที่ตายมานานแล้วอยู่ในหนองน้ำนั้น มีต้นตาลเรียงรายอยู่รอบ ๆ มีเถาวัลย์พันอยู่อย่างรุงรัง ไม่มีหมู่บ้านคนในบริเวณนั้น จึงกลับไปบ้านเมืองของตนและได้ชักชวนญาติพี่น้องมาอยู่ที่นี่ แล้วได้ตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านหัวแรด โดยมีท้าวศรีปาก เป็นเจ้าเมือง เรียกว่า อุปฮาดราชวงศ์ และได้ช่วยกันบูรณพระพุทธรูปและสร้างเป็นวัด ชื่อว่า วัดหงส์ ตามชื่อนกที่ตกบริเวณนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ)

ตาราง 182 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าใหญ่วัดหงส์ จังหวัดชัยภูมิ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ท้าวศรีปาก ท้าวเหลือสะท้าน ท้าวไกรสร เสนาบดีเมืองสุวรรณภูมิ ... ชอบเข้าไปในป่าเพื่อล่าสัตว์ในเขตลุ่มน้ำลำพังชู ตลอดไปจนถึงลุ่มน้ำชี ...ครั้งหนึ่งทั้งสามได้นกขนาดใหญ่สวยงามมากตัวหนึ่งที่บริเวณบึงสระบัว ซึ่งนกตัวนั้นมีชื่อเรียกกันว่า นกหงส์ - พบหัวแรดที่ตายมานานแล้วอยู่ในหนองน้ำนั้น มีต้นตาลเรียงรายอยู่รอบ ๆ มีเถาวัลย์พันอยู่อย่างรุงรัง	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงกลับไปบ้านเมืองของตนและได้ชักชวนญาติพี่น้องมาอยู่ที่นี่	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	จึงออกตามหานกตัวนั้นในป่าดังกล่าว แต่กลับได้พบพระพุทธรูปองค์ใหญ่...พบกับเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมที่บริเวณด้านหลังองค์พระพุทธรูป และยังพบหนองน้ำขนาดย่อมด้านหน้าองค์พระ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าใหญ่วัดหงส์ จังหวัดชัยภูมิ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวทั้งสามคนไปพบนกขนาดใหญ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวศรีปาก ท้าวเหลือสะท้าน ท้าวไกรสร เสนาบดีเมืองสุวรรณภูมิ ... ชอบเข้าไปในป่าเพื่อล่าสัตว์ในเขตลุ่มน้ำลำพังชู ตลอดไปจนถึงลุ่มน้ำชี ...ครั้งหนึ่งทั้งสามได้นกขนาดใหญ่สวยงามมากตัวหนึ่งที่บริเวณบึงสระบัว ซึ่งนกตัวนั้นมีชื่อเรียกกันว่า นกหงส์

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวทั้งสามพบหัวแรดในหนองน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พบหัวแรดที่ตายมานานแล้วอยู่ในหนองน้ำนั้น มีต้นตาลเรียงรายอยู่รอบ ๆ มีเถาวัลย์พันอยู่อย่างรุงรัง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวทั้งสามพบบริเวณที่อุดมสมบูรณ์จึงชักชวนผู้คนมาอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงกลับไปบ้านเมืองของตนและได้ชักชวนญาติพี่น้องมาอยู่ที่นี่

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อท้าวทั้งสามยิงนกตัวใหญ่ได้จึงออกตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงออกตามหานกตัวนั้นในป่าดังกล่าว แต่กลับได้พบพระพุทธรูปองค์ใหญ่... พบกับเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมที่บริเวณด้านหลังองค์พระพุทธรูป และยังพบหนองน้ำขนาดย่อมด้านหน้าองค์พระ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าใหญ่วัดหงส์ จังหวัดชัยภูมิสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

ท้าวกำพร้าผีน้อย

ที่เมืองแห่งหนึ่งมีเด็กน้อยคนหนึ่งกำพร้าพ่อและแม่ได้เที่ยวขอทานเขากินจนโตเป็นหนุ่ม แล้วจึงออกจากเมืองมาทำนาทำไร่ ณ ที่แห่งหนึ่งเมื่อข้าวพืชงอกงามขึ้น ได้มีสัตว์ต่างๆ มากิน แม้จะไล่อย่างไรก็ไม่ไหวเอาอะไรมาทำเครื่องดักก็ขาดหมด จึงไปขอเอาสายไหม จากย่าจำสวน (คนสวนของพระราชา) มาทำสายจึงจับได้ช้าง ช้างเมื่อถูกเขาจับได้กลัวตายจึงร้องขอชีวิตและบอกว่าจะให้ของวิเศษถอดงาช้างหนึ่งให้ ท้าวกำพร้าจึงปล่อยไปแล้วเอางาช้างมาไว้ที่บ้าน ต่อมาท้าวกำพร้าดักได้เสือ เสือก็ยอมเป็นลูกน้องโดยบอกว่าถ้ามีเรื่องเดือดร้อนจะมาช่วย ต่อมาอีกจับได้อีเห็น อีเห็นก็ยอมเป็นลูกน้องเช่นเดียวกันกับเสือ ต่อมาจับได้พญาฮุ่ง พญาฮุ่งก็ยอมเป็นลูกน้องอีก และตัวสุดท้ายจับได้คือผีน้อยที่มาขโมยกินปลาที่ไซ ผีน้อยก็ยอมเป็นลูกน้อง

เมื่อท้าวกำพร้าได้งาช้างมาแล้วก็เอามาไว้ที่บ้าน ในงาช้างนั้นได้มีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อสีดาอาศัยอยู่ นางได้ออกมาทำอาหารไว้รอท้าวกำพร้า ต่อมาท้าวกำพร้าจับนางได้จึงทุบงาช้างนั้นเพื่อจะไม่ให้นางหลบเข้าไปอยู่อีกนางจึงอยู่กินเป็นสามีภรรยากันตั้งแต่นั้นมา ความสวยงามของนางสีดาได้ยินไปถึงพระราชา เมื่อพระราชาเห็นแล้วก็รักใคร่จึงจะยึดเอาแต่ก็กลัวคนจะติเตียนจึงท้าท้าวกำพร้าพนันการแข่งขันต่างๆ โดยถ้าท้าวกำพร้าแพ้จะยึดนางสีดามา แต่ถ้าพระองค์แพ้จะยอมยกเมืองให้ครึ่งหนึ่ง การแข่งขันนั้นคือชนวัว ชนไก่ แข่งเรือ แต่ปรากฏว่าท้าวกำพร้าชนะทุกครั้ง เพราะในการชนวัวนั้นเสือแปลงเป็นวัวมาช่วยท้าวกำพร้า ชนไก่นั้นอีเห็นแปลงเป็นไก่มาช่วยได้กัดไก่ของพระราชาตาย ในการแข่งเรือนั้นพญาฮุ่งมาเป็นเรือและได้ทำให้เรือพระราชาล่มแล้วกินคนทั้งหมด

เมื่อพระราชาตายแล้วได้รวมหัวกับบ่างลั่วตัวหนึ่งโดยให้บ่างลั่วร้องเรียกวิญญาณของนางสีดามา โดยร้องครั้งแรกนางก็ไม่สบาย ครั้งที่สองสลบไป ครั้งที่สามจึงตายวิญญาณของนางจึงมาอยู่กับพวกผีพระราชา ส่วนท้าวกำพร้าปรึกษากับผีน้อย ผีน้อยบอกว่าอย่าเพิ่งเผาจะตามไปดูว่าวิญญาณนางอยู่ที่ใด เมื่อผีน้อยตามไปทราบเรื่องทั้งหมดจึงวางแผนจะจับบ่างลั่วตัวนั้น จึงเข้าไปตีสนิทกับบ่างลั่วแล้วสานข้อง (ที่ใส่ปลา) ครั้งแรกสานด้วยไม้ไผ่ แล้วให้บ่างลั่วเข้าไปข้างในแล้วให้ยันดูปรากฏว่าข้องแตกจึงสานด้วยลวด แล้วบอกให้บ่างลั่วเข้าไปดูแล้วบอกให้ยันดูปรากฏข้องไม่แตกจึงรีบหาฝามาปิดแล้วรีบเอามาให้ท้าวกำพร้าแล้วบังคับให้บ่างลั่วร้องเรียกเอาวิญญาณนางสีดากลับคืนมาไม่เช่นนั้นจะฆ่าเสียบ่างลั่วจึงร้องเรียกวิญญาณนางกลับมาโดยร้องครั้งแรกก็เคลื่อนไหวได้ ครั้งที่สองฟื้นขึ้น ครั้งที่สามหายเป็นปกติ พอทุกอย่างปกติแล้วท้าวกำพร้าจึงหลอกว่าขอดูไอ้ที่ร้องเอาวิญญาณคนหน่อยได้ไหมบ่างลั่วจึงแลบลิ้นมาให้ดู ท้าวกำพร้าจึงตัดลิ้นบ่างนั้นเสียเพราะกลัวมันจะร้องเอาวิญญาณไปอีก บ่างลั่วจึงร้องไม่ชัดตั้งแต่นั้นมา ส่วนท้าวกำพร้ากับนางสีดาได้ปกครองเมืองแทนพระราชาที่ตายนั้น (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 72-73)

ตาราง 183 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวกำพร้าผีน้อย จังหวัดชัยภูมิ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	10
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ที่เมืองแห่งหนึ่งมีเด็กน้อยคนหนึ่งกำพร้าพ่อและแม่ได้เที่ยวขอทานเขากิน	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		6
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ช้างเมื่อถูกเขาจับได้กลัวตายจึงร้องขอชีวิต - ท้าวกำพร้าดักได้เสือ - ต่อมาอีกจับได้อีเห็น - ต่อมาจับได้พญาฮุ่ง - จับได้คือผีน้อยที่มาขโมยกินปลาที่ไซ - ความสวยงามของนางสีดาได้ยินไปถึงพระราชา	6
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	จนโตเป็นหนุ่มจึงออกจากเมืองมาทำนาทำไร่ ณ ที่แห่งหนึ่งเมื่อข้าวพืชงอกงามขึ้น ได้มีสัตว์ต่างๆ มากินแม้จะไล่อย่างไรก็ไม่ไหวเอาอะไรมาทำเครื่องดักก็ขาดหมด	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ในงาช้างนั้นได้มีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อสีดาอาศัยอยู่ - เมื่อพระราชาตายแล้วได้รวมหัวกับบ่างลั่วตัวหนึ่งโดยให้บ่างลั่วร้องเรียกวิญญาณของนางสีดามา	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	10
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงไปขอเอาสายไหมจากย่าจำสวน มาทำสายจึงจับได้ช้าง - แต่ปรากฏว่าท้าวกำพร้าชนะทุกครั้ง	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	ท้าวกำพร้าปรึกษากับผีน้อย...แล้วบังคับให้บ่างลั่วร้องเรียกเอาวิญญาณนางสีดากลับคืนมา	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ท้าวกำพร้าจับนางได้จึงทุบงาช้างนั้น	1

ตาราง 183 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
4. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ถอดงาช้างหนึ่งให้	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	- เสือก็ยอมเป็นลูกน้องโดยบอกว่าถ้ามีเรื่องเดือดร้อนจะมาช่วย - อีเห็นก็ยอมเป็นลูกน้อง - พญาฮุ่งก็ยอมเป็นลูกน้อง - ผีน้อยก็ยอมเป็นลูกน้อง	4
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	เมื่อพระราชาเห็นแล้วก็รักใคร่จึงจะยึดเอาแต่ก็กลัวคนจะติเตียนจึงท้าท้าวกำพร้าพนันการแข่งขันต่างๆ โดยถ้าท้าวกำพร้าแพ้จะยึดนางสีดามา แต่ถ้าพระองค์แพ้จะยอมยกเมืองให้ครึ่งหนึ่ง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวกำพร้าผีน้อย จังหวัดชัยภูมิ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เด็กน้อยเกิดมากำพร้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...ที่เมืองแห่งหนึ่งมีเด็กน้อยคนหนึ่งกำพร้าพ่อและแม่ได้เที่ยวขอทานเขากิน

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ช้างกลัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ช้างเมื่อถูกเขาจับได้กลัวตายจึงร้องขอชีวิต

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เสือกลัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกำพร้าดักได้เสือ

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ อีเห็นกลัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาอีกจับได้อีเห็น

1.2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาฮุ่งกลัวตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาจับได้พญาฮุ่ง

1.2.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผีน้อยกลัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...จับได้คือผีน้อยที่มาขโมยกินปลาที่ไซ

1.2.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความสวยของนางสีดาเป็นภัยต่อตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ความสวยงามของนางสีดาได้ยินไปถึงพระราชา

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือพืชไร่ของท้าวกำพร้าถูกสัตว์ต่างๆ บุกรุก ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนโตเป็นหนุ่มจึงออกจากเมืองมาทำนาทำไร่ ณ ที่แห่งหนึ่งเมื่อข้าวพืชงอกงามขึ้นได้มีสัตว์ต่างๆ มากินแม้จะไล่อย่างไรก็ไม่ไหวเอาอะไรมาทำเครื่องดักก็ขาดหมด

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในงาช้างมีคนอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในงาช้างนั้นได้มีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อสีดาอาศัยอยู่

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระราชาตายไปแล้วยังไม่หยุดรังควาญครอบครัวของท้าวกำพร้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระราชาตายแล้วได้รวมหัวกับบ่างลั่วตัวหนึ่งโดยให้บ่างลั่วร้องเรียกวิญญาณของนางสีดามา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อพืชไร่ถูกบุกรุกท้าวกำพร้าจึงไปหาย่าจำสวน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงไปขอเอาสายไหม จากย่าจำสวน มาทำสายจึงจับได้ช้าง

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อถูกพระราชาท้าแข่งขันต่างๆ ท้าวกำพร้าก็ชนะทุกครั้งเพราะมีสัตว์ต่างๆ มาช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ปรากฏว่าท้าวกำพร้าชนะทุกครั้ง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อพระราชาร่วมมือกับบ่างลั่วเรียกวิญญาณนางสีดาไปท้าวกำพร้าจึงวางแผนกับผีน้อยดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกำพร้าปรึกษากับผีน้อย...แล้วบังคับให้บ่างลั่วร้องเรียกเอาวิญญาณนางสีดากลับคืนมา

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางสีดาออกมาแล้วท้าวกำพร้าไม่ต้องการให้นางกลับเข้าไปอยู่ในงาช้างอีกจึงใช้กำลังทุบงาช้างนั้นเสีย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกำพร้าจับนางได้จึงทุบงาช้างนั้น

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวกำพร้าจับช้างได้ และปล่อยตัวไป ช้างจึงถอดงาให้เพื่อเป็นการตอบแทนดังปรากฏในข้อความว่า

...ถอดงาข้างหนึ่งให้

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อท้าวกำพร้าจับเสือได้ก็มีการเจรจาต่อรองดังปรากฏในข้อความว่า

...เสือก็ยอมเป็นลูกน้องโดยบอกว่าถ้ามีเรื่องเดือดร้อนจะมาช่วย

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อท้าวกำพร้าจับอีเห็นได้ก็มีการเจรจาต่อรองดังปรากฏในข้อความว่า

...อีเห็นก็ยอมเป็นลูกน้อง

2.5.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อท้าวกำพร้าจับพญาฮุ่งได้ก็มีการเจรจาต่อรองดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาฮุ่งก็ยอมเป็นลูกน้อง

2.5.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อท้าวกำพร้าจับผีน้อยได้ก็มีการเจรจาต่อรองดังปรากฏในข้อความว่า

...ผีน้อยก็ยอมเป็นลูกน้อง

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพระราชาเห็นนางสีดาก็ชอบจึงออกอุบายเพื่อให้ได้นางสีดามาเป็นของตน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระราชาเห็นแล้วก็รักใคร่จึงจะยึดเอาแต่ก็กลัวคนจะติเตียนจึงท้าท้าวกำพร้าพนันการแข่งขันต่างๆ โดยถ้าท้าวกำพร้าแพ้จะยึดนางสีดามา แต่ถ้าพระองค์แพ้จะยอมยกเมืองให้ครึ่งหนึ่ง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวกำพร้าผีน้อย จังหวัดชัยภูมิ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 6 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 4 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดนครพนม

เมืองนครพนม

ดินแดนที่เป็นจังหวัดนครพนมนี้เคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรโคตรบูรณ์อันรุ่งเรืองในอดีต อาณาจักรนี้เคยถูกขอมปกครองอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมารวมอยู่ในอาณาจักรล้านช้าง มีพญาโคตรบองเป็นใหญ่ตั้งเมืองหลวงขึ้นที่ปากห้วยหินบูรณ์ ให้ชื่อเมืองว่า "ศรีโคตรบูรณ์" (เข้าใจว่าเป็นบริเวณพระธาตุเมืองเก่าในเมืองท่าแขก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน) พญาโคตรบอง มีอำนาจปกครองทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง คือเมืองท่าแขกและนครพนม เชื้อสายพญาโคตรบองได้เป็นเจ้าเมืองสืบต่อกันมาจนกระทั่งประมาณปี พ.ศ.2321 เจ้าเมืองคนหนึ่งได้ย้ายเมืองลงไปทางใต้ แล้วเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น "มรุกขนคร" ต่อมามีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างเจ้านายเชื้อสายของพญาโคตรบอง พระบรมราชา (กู่แก้ว) ผู้ชนะได้เป็นเจ้าเมืองมรุกขนคร

ได้ย้ายเมืองมาตั้งทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงปากห้วยบางฮวก (ท่าค้อในปัจจุบัน) เรียกชื่อเมืองใหม่ว่า "นครพนม" ตั้งแต่ครั้งนั้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม)

ตาราง 184 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองนครพนม จังหวัดนครพนม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เจ้าเมืองคนหนึ่งได้ย้ายเมืองลงไปทางใต้ แล้วเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น "มรุกขนคร" ต่อมามีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างเจ้านายเชื้อสายของพญาโคตรบอง พระบรมราชา (กู่แก้ว)	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	
การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ผู้ชนะได้เป็นเจ้าเมืองมรุกขนครได้ย้ายเมืองมาตั้งทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงปากห้วยบางฮวก (ท่าค้อในปัจจุบัน) เรียกชื่อเมืองใหม่ว่า "นครพนม"ตั้งแต่ครั้งนั้น	

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีการแย่งชิงอำนาจภายในเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองคนหนึ่งได้ย้ายเมืองลงไปทางใต้ แล้วเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น มรุกขนคร ต่อมามีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างเจ้านายเชื้อสายของพญาโคตรบอง พระบรมราชา (กู่แก้ว)

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังคือผู้ชนะจะได้เป็นเจ้าเมือง ปรากฏในข้อความว่า

...ผู้ชนะได้เป็นเจ้าเมืองมรุกขนครได้ย้ายเมืองมาตั้งทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงปากห้วยบางฮวก (ท่าค้อในปัจจุบัน) เรียกชื่อเมืองใหม่ว่า นครพนม ตั้งแต่ครั้งนั้น

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

พระธาตุพนม

ตามตำนานพระธาตุพนม ในอุรังคนิทานกล่าวว่า สมัยหนึ่งในปัจฉิมโพธิกาล พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระอานนท์ ได้เสด็จมาทางทิศตะวันออก โดยทางอากาศ ได้มาลงที่ดอนกอนเนา แล้วเสด็จไปหนองคันแทเสื้อน้ำ (เวียงจันทน์) ได้พยากรณ์ไว้ว่า ในอนาคตจะเกิดบ้านเมืองใหญ่ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา จากนั้นได้เสด็จไปตามลำดับ ได้ทรงประทานรอยพระพุทธบาทไว้ที่โพนฉัน (พระบาทโพนฉัน) อยู่ตรงข้ามอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย แล้วเสด็จมาที่ พระบาทเวินปลา ซึ่งอยู่เหนือเมืองนครพนมปัจจุบันได้ทรงพยากรณ์ที่ตั้งเมืองมรุกขนคร (นครพนม) และได้ประทับพักแรมที่ภูกำพร้าหนึ่งคืน วันรุ่งขึ้นเสด็จข้ามแม่น้ำโขง ไปบิณฑบาตที่เมืองศรีโคตบูร พักอยู่ที่ร่มต้นรังต้นหนึ่ง (พระธาตุอิงฮังเมืองสุวรรณเขต) แล้วกลับมาทำภัตกิจ (ฉันอาหาร) ที่ภูกำพร้าโดยทางอากาศพญาอินทร์ได้เสด็จมาเฝ้าและทูลถามพระพุทธองค์ ถึงเหตุที่มาประทับที่ภูกำพร้า พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ ในภัทรกัลป์ที่นิพพานไปแล้ว บรรดาสาวกจะนำพระบรมสารีริกธาตุ มาบรรจุไว้ที่ภูกำพร้า พระพุทธองค์เมื่อนิพพานแล้ว พระมหากัสสปะผู้เป็นสาวก ก็จะนำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ ณ ที่นี้เช่นกัน จากนั้นพระพุทธองค์ก็ได้ทรงปรารภถึงเมืองศรีโคตบูร และมรุกขนคร แล้วเสด็จไปหนองหารหลวง ได้ทรงเทศนาโปรดพญาสุวรรณพิงคาระ และพระเทวี ประทานรอยพระพุทธบาทไว้ ณ ที่นั้น แล้วเสด็จกลับพระเชตวัน หลังจากนั้นก็เสด็จปรินิพพานที่เมืองกุสินารา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม)

ตาราง 185 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	พญาอินทร์ได้เสด็จมาเฝ้าและทูลถามพระพุทธองค์ ถึงเหตุที่มาประทับที่ภูกำพร้า	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ได้ทรงพยากรณ์ที่ตั้งเมืองมรุกขนคร (นครพนม)	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ ในภัทรกัลป์ที่นิพพานไปแล้ว บรรดาสาวกจะนำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ที่ภูกำพร้า...เมื่อนิพพานแล้ว พระมหากัสสปะ ผู้เป็นสาวก ก็จะนำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ ณ ที่นี้เช่นกัน ... แล้วเสด็จกลับพระเชตวัน หลังจากนั้นก็เสด็จปรินิพพานที่เมืองกุสินารา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง**พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาอินทร์สงสัยที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาที่ภูกำพร้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาอินทร์ได้เสด็จมาเฝ้าและทูลถามพระพุทธองค์ ถึงเหตุที่มาประทับที่ภูกำพร้า

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือพระพุทธเจ้าได้พยากรณ์ถึงการตั้งเมืองนครพนม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ทรงพยากรณ์ที่ตั้งเมืองมรุกขนคร (นครพนม)

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อพระพุทธเจ้านิพพานแล้วสาวกจะนำพระธาตุมาไว้ที่ภูกำพร้าดังปรากฏในข้อความว่า

...พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ ในภัทรกัลป์ที่นิพพานไปแล้ว บรรดาสาวกจะนำพระบรมสารีริกธาตุ มาบรรจุไว้ที่ภูกำพร้า...เมื่อนิพพานแล้ว พระมหากัสสปะ ผู้เป็นสาวก ก็จะนำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ ณ ที่นี้เช่นกัน ... แล้วเสด็จกลับพระเชตวัน หลังจากนั้นก็เสด็จปรินิพพานที่เมืองกุสินารา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

เจ้าแม่สองนาง

ตำนานเรื่องเจ้าแม่สองนางเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระธิดาหรือลูกหลานของเจ้าเมืองหรือนักรบเวียงจันทน์ในสมัยโบราณ เป็นบุคคลสำคัญที่ชาวบ้านในอีสานหลายจังหวัดเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของตนมีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถปกป้องคุ้มครองให้ตนและชุมชนรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงได้โดยเล่าว่าพระธิดา ซึ่งเป็นพี่น้องกันหรือฝาแฝดกัน ล่องเรืออพยพมาตามแม่น้ำโขง แล้วเรือล่มเสียชีวิตในแม่น้ำโขง ต่อมาวิญญาณได้ปรากฏให้ชาวบ้านตามชุมชนต่าง ๆ ได้เห็นประชาชนจึงนับถือเจ้าแม่สองนางและบวงสรวงและเซ่นไหว้เป็นประจำทุกๆ ปี เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของตนรวมทั้งการร้องขอความอุดมสมบูรณ์และความสันติสุขของชุมชน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม)

ตาราง 186 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเจ้าแม่สองนาง จังหวัดนครพนม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	พี่น้องกันหรือฝาแฝดกัน ล่องเรืออพยพมาตามแม่น้ำโขง แล้วเรือล่มเสียชีวิตในแม่น้ำโขง	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ต่อมาวิญญาณได้ปรากฏให้ชาวบ้านตามชุมชนต่าง ๆได้เห็น	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	บวงสรวงและเซ่นไหว้เป็นประจำทุก ๆ ปี เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของตนรวมทั้งการร้องขอความอุดมสมบูรณ์และความสันติสุขของชุมชน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง**เจ้าแม่สองนาง จังหวัดนครพนม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือล่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...พี่น้องกันหรือฝาแฝดกัน ล่องเรืออพยพมาตามแม่น้ำโขง แล้วเรือล่ม**เสียชีวิตในแม่น้ำโขง**

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ วิญญาณปรากฏให้เห็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาวิญญาณได้ปรากฏให้ชาวบ้านตามชุมชนต่าง ๆได้เห็น

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ ชาวบ้านบวงสรวง ดังปรากฏในข้อความว่า

...บวงสรวงและเซ่นไหว้เป็นประจำทุก ๆ ปี เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของตนรวมทั้งการร้องขอความอุดมสมบูรณ์และความสันติสุขของชุมชน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเจ้าแม่สองนาง จังหวัดนครพนม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อ ม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดนครราชสีมา

ดงพญาไฟ ดงพญาเย็น

ภูเขาดงพญาเย็นปัจจุบันนี้เดิมชื่อว่า ดงพญาไฟ เขตดินแดนเมืองนครราชสีมา มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าในสมัยหนึ่งขุนบรมราชาได้สร้างเมืองขวางทะบุรีขึ้น และได้ประกาศห้ามการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตในวันพระ จึงทำให้ประชาชนอยู่กันมาด้วยความร่มเย็นเป็นสุขต่อมาเจ้าผู้ครองเมืองขวางทะบุรีองค์หนึ่งไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมมักไปรุกรานผู้อื่น และฆ่าสัตว์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำเป็นนิจเมื่อพระยาแถน (เทวดา) ได้ทราบก็ส่งงูร้ายมาทำอันตรายผู้คนในเมืองจนทุกคนรวมทั้งเจ้าผู้ครองเมืองก็เจ็บป่วยล้มตายกันหมด เหลือแต่ราชธิดาของเจ้าผู้ครองเมืองชื่อนางกองศรี ซึ่งพระบิดานำไปซ่อนไว้ในกลองใบใหญ่ ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมานพหนุ่ม ชื่อ คัทธกุมาร ได้ท่องเที่ยวไปกับทหารคู่ใจ 2 คน ชื่อนาย "ชายไม้ร้อยกอ" และนาย "ชายเกวียนร้อยเล่ม" ทั้งสามมาถึงเมืองขวางทะบุรีก็เห็นเป็นเมืองร้างไม่มีผู้คน และเมื่อได้พบกลองใบใหญ่ก็ลองตีจึงรู้ว่ามีคนอยู่ภายในคัทธกุมารใช้พระขรรค์แหวะหนังหุ้มกลองออกนำราชธิดากองศรี ออกมาสอบถามเรื่องราว นางก็เล่าเหตุการณ์ให้ฟัง และบอกว่า ถ้าผู้ใดจุดไฟไหม้ให้มีแสงสว่างและมีควันขึ้นไปบนท้องฟ้าเมื่อใดก็จะมีงูร้ายฝูงใหญ่มาทำอันตรายคัทธกุมารและทหารทั้งสองจึงเก็บฟืนมากอง แล้วจุดไฟเผาเป็นควันขึ้นไปบนท้องฟ้า พระยาแถนทราบว่ายังมีคนอยู่ในเมืองขวางทะบุรีอีกก็ปล่อยฝูงงูมาทำร้ายคัทธกุมารและทหารคู่ใจก็สังหารงูตายหมดสิ้น แล้วคัทธกุมารก็ชุบชีวิตพระยาขวางทะบุรีพร้อมทั้งมเหสีและไพร่บ้านพลเมืองให้ฟื้นคืนชีวิตโดยทั่วกัน ส่วนกระดูกของเหล่างูร้ายก็บันดาลให้เป็นสายน้ำพัดพาออกไปนอกเมือง ไปรวมเป็นกองใหญ่เกิดเป็นภูเขาเรียกว่า "ภูหอ" หรือ "ภูโฮง" กองไฟใหญ่

ที่จุดเผาบ่อล่อให้งูมานั้นภายหลังกลายเป็นป่าชัฏ เรียกว่า "ดงพญาไฟ" เมืองขวางบุรีทะบุรีนั้นก็มีนามเรียกว่า "เมืองนครราช" (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 77-78)

ตาราง 187 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ดงพญาไฟ ดงพญาเย็น จังหวัดนครราชสีมา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ทั้งสามมาถึงเมืองขวางทะบุรีก็เห็นเป็นเมืองร้างไม่มีผู้คน และเมื่อได้พบกลองใบใหญ่ก็ลองตีจึงรู้ว่ามีคนอยู่ภายใน	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- เจ้าผู้ครองเมืองขวางทะบุรี องค์หนึ่งไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมมักไปรุกรานผู้อื่น และฆ่าสัตว์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำเป็นนิจ เมื่อพระยาแถน (เทวดา) ได้ทราบ - คัทธกุมารและทหารทั้งสองจึงเก็บฟืนมากอง แล้วจุดไฟเผาเป็นควันขึ้นไปบนท้องฟ้า	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- ก็ส่งงูร้ายมาทำอันตรายผู้คนในเมืองจนทุกคนรวมทั้งเจ้าผู้ครองเมืองก็เจ็บป่วยล้มตายกันหมด เหลือแต่ราชธิดาของเจ้าผีครองเมืองชื่อนางกองศรี ซึ่งพระบิดานำไปซ่อนไว้ในกลองใบใหญ่ - พระยาแถนทราบว่ายังมีคนอยู่ในเมืองขวางทะบุรีอีกก็ปล่อยฝูงงูมาทำร้าย คัทธกุมารและทหารคู่ใจก็สังหารงูตายหมดสิ้น	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	คัทธกุมารใช้พระขรรค์แหวะหนังหุ้มกลองออกนำราชธิดากองศรี ออกมาสอบถามเรื่องราว	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	คัทธกุมารก็ชุบชีวิตพระยาขวางทะบุรีพร้อมทั้งมเหสีและไพร่บ้านพลเมืองให้ฟื้นคืนชีวิตโดยทั่วกัน ส่วนกระดูกของเหล่างูร้ายก็บันดาลให้เป็นสายน้ำพัดพาออกไปนอกเมือง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ดงพญาไฟ-ดงพญาเย็น จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือทั้งสามคนเดินทางมาพบเมืองร้างและกลองใบใหญ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทั้งสามมาถึงเมืองขวางทะบุรีก็เห็นเป็นเมืองร้างไม่มีผู้คน และเมื่อได้พบกลองใบใหญ่ก็ลองตีจึงรู้ว่ามีคนอยู่ภายใน

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าผู้ครองเมืองไม่ตั้งอยู่ในความดีจึงขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าผู้ครองเมืองขวางทะบุรี องค์หนึ่งไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมมักไปรุกรานผู้อื่น และฆ่าสัตว์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำเป็นนิจ เมื่อพระยาแถน (เทวดา) ได้ทราบ

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คัทธกุมารจุดไฟเพื่อล่อให้พระยาแถนส่งงูออกมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...คัทธกุมารและทหารทั้งสองจึงเก็บฟืนมากอง แล้วจุดไฟเผาเป็นควันขึ้นไปบนท้องฟ้า

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ เมื่อเจ้าผู้ครองเมืองไม่ตั้งตนอยู่ในความดีจึงถูกลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็ส่งงูร้ายมาทำอันตรายผู้คนในเมืองจนทุกคนรวมทั้งเจ้าผู้ครองเมืองก็เจ็บป่วยล้มตายกันหมด เหลือแต่ราชธิดาของเจ้าผีครองเมืองชื่อนางกองศรี ซึ่งพระบิดานำไปซ่อนไว้ในกลองใบใหญ่

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือคัทธกุมาร จุดไฟ พระยาแถนก็ส่งงูมาอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาแถนทราบว่ายังมีคนอยู่ในเมืองขวางทะบุรีอีกก็ปล่อยฝูงงูมาทำร้ายคัทธกุมารและทหารคู่ใจก็สังหารงูตายหมดสิ้น

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อคัทธกุมาร พบกลองใบใหญ่จึงพิสูจน์ดังปรากฏในข้อความว่า

...คัทธกุมารใช้พระขรรค์แหวะหนังหุ้มกลองออกนำราชธิดากองศรี ออกมาสอบถามเรื่องราว

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คัทธกุมารชุบชีวิตคนตายขึ้นมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...คัทธกุมารก็ชุบชีวิตพระยาขวางทะบุรีพร้อมทั้งมเหสีและไพร่บ้านพลเมืองให้ฟื้นคืนชีวิตโดยทั่วกัน ส่วนกระดูกของเหล่างูร้ายก็บันดาลให้เป็นสายน้ำพัดพาออกไปนอกเมือง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องดงพญาไฟ-ดงพญาเย็น จังหวัดนครราชสีมา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ปรางค์บ้านสีดา

ปรางค์บ้านสีดา ตำบลสีดา อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา เป็นโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์ ศิลปะแบบเขมรโบราณ ก่อด้วยศิลาแลงจำนวน 1 หลัง มีลวดลายปูนปั้นประดับหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วมีอายุราว พุทธศตวรรษที่ 17 - 18

นางสีดาเป็นลูกสาวเจ้าเมืองบาดาล ปลอมเป็นไก่ขึ้นมาเที่ยวบนโลกมนุษย์ บังเอิญท้าวกำพร้ามาต่อไก่พบเข้า แต่ไม่สามารถจับได้ คว้าได้แต่ปลายหาง ตัวไก่วิ่งลงรูหนีไป ท้าวกำพร้าได้แค่หางกลับบ้าน แต่ว่าหางของไก่นั้นมีกลิ่นหอมมากแม้เก็บไว้ที่บ้านกลิ่นหอมฟุ้งไปทั่ว จนถึงวังของพระยาจาตูมจึงให้สอบถาม เมื่อทราบความจึงให้ทหารขุดรูหาไก่แต่ขุดลึกลงไปมากเท่าใดก็ยังไม่ถึงก้นรู แม้จะเอาด้ายหย่อนลงไปก็ไม่ถึง พระยาจาตูม จึงให้ทำสายยนต์เป็นโซ่เหล็ก ให้ช่างใช้เวลาตีสายยนต์เจ็ดปีเจ็ดเดือน ความยาวจึงพอ แต่ไม่มีใครอาสาลงรูตามไก่ ในที่สุดพระยาจาตูมจึงขอให้ท้าวกำพร้า เป็นผู้ลงตามหาไก่ โดยสัญญาว่าจะดูแลยายไว้ให้ (บ่อที่ขุดตามรูก็เรียกว่า "บ่อไก่แก้ว")

เมื่อตั้งหลักยนต์ไว้ข้างบ่อผูกสายยนต์แล้วหย่อนลงไปให้ท้าวกำพร้าอยู่ในยนต์ตนโดยบอกสัญญาว่า "ถ้าต้องการขึ้นมา" จะให้ดึงขึ้น ให้กระตุกสายยนต์เมื่อหย่อนลงไปถึงเมืองบาดาล ท้าวกำพร้าก็ได้พบนางสีดา ซึ่งเป็นบุตรสาวเจ้าเมืองบาดาล และได้แต่งงานกัน ต่อมาท้าวกำพร้าคิดถึงยายซึ่งอยู่ที่เมืองจาตูม จึงขอเจ้าเมืองบาดาลเดินทางกลับพร้อมนางสีดาเมื่อมาจะขึ้นยนต์นางสีดาลืมข้าวของ จึงขอให้ท้าวกำพร้ากลับไปเอามาให้ ก่อนไปได้สั่งกำชับนางสีดา มิให้ถูกต้องสายยนต์ แต่นางสีดาไม่เชื่อฟังได้ขึ้นไปนั่งบนยนต์ เมื่อสายยนต์กระตุก พวกข้างบนจึงชักสายยนต์ขึ้น ท้าวกำพร้าวิ่งกลับมาไม่ทันจึงขึ้นมาไม่ได้ และต้องย้อนกลับเมืองบาดาลให้เจ้าเมืองบาดาลหาทางช่วยให้กลับเมืองให้ได้

เจ้าเมืองบาดาลจึงพาขึ้นมา (เมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว) แต่อยู่ห่างไกลเมืองเดิมมากต้องเดินทาง เมื่อ นางสีดาถูกยนต์ชักขึ้นมาแล้ว พวกทหารที่เฝ้ายนต์ จึงนำไปถวายพระยาจาตูม พระยาจาตูมทรงโปรดและหลงรักนางสีดา จึงจะอภิเษกให้เป็นมเหสี แต่พระยาจาตูมไม่ใช่เนื้อคู่จึงเข้าใกล้นางสีดาไม่ได้ ถ้าถูกเนื้อต้องตัวนางสีดาจะร้อนเป็นไฟทันที เนื่องจากนางมีเนื้อคู่อยู่แล้ว นางสีดาขอเวลา 3 ปี รอให้ท้าวกำพร้ากลับมา ถ้าท้าวกำพร้าไม่กลับมาก็จะเป็นมเหสีของพระยาจาตูม และขอให้สร้างปราสาทให้อยู่ต่างหาก ด้วยความปรารถนาจะให้นางเป็นมเหสี พระยาจาตูมจึงได้ทำตามที่นางขอ จึงได้สร้างปราสาทให้นางสีดา (ปราสาท ดังกล่าวนี้ คือ ปรางค์สีดา ในปัจจุบัน

พอท้าวกำพร้าเดินทางกลับมาจากเมืองเวียงจันทน์ จนได้มาพบกับนางสีดา และกลับมาอยู่ด้วยกัน เมื่อพระยาจาตูมรู้เข้าจึงส่งคนมารับนางกลับไป แต่ท้าวกำพร้าไม่ให้เพราะพระยาจาตูมผิดคำสัญญาที่จะดูแลยายให้ดี เพราะยายของท้าวกำพร้าได้เสียชีวิต พระยาจาตูมจึงส่งกองทัพ

มาชิงเอานางไป สุดท้ายกองทัพของพระยาจาตุมแพ้ให้กับท้าวกำพร้า พระยาจาตุมหมดปัญญาจึงยอมยกเมืองให้ครองครึ่งหนึ่งแล้วท้าวกำพร้าก็อยู่กับนางสีดาที่ได้มาจากรูนั้นต่อมา

ตำนานพื้นบ้านเรื่องนี้มีภูมินามที่ประกอบนิทานหลายแห่ง เช่น บ้านโนนเมือง - เมืองของพระยาจาตุม บ้านหัวตะโมน ของท้าวกำพร้า บ้านดอยโก่ย ดอนต่อไก่ของท้าวกำพร้าและบ่อไก่แก้ว ซึ่งเป็นบ่อที่ขุดเพื่อตามไก่ และที่หย่อนสายยนต์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา)

ตาราง 188 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปรางค์บ้านสีดา จังหวัดนครราชสีมา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	8
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ท้าวกำพร้าคิดถึงยายซึ่งอยู่ที่เมืองจาตุม - นางสีดาลืมข้าวของ	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		5
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- แต่ไม่มีใครอาสาลงรูตามไก่ - ก่อนไปได้สั่งกำชับนางสีดา มิให้ถูกต้องสายยนต์ แต่นางสีดาไม่เชื่อฟังได้ขึ้นไปนั่งบนยนต์ ... ท้าวกำพร้าวิ่งกลับมาไม่ทันจึงขึ้นมาไม่ได้	2
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- จนถึงวังของพระยาจาตุมจึงให้สอบถาม เมื่อทราบความจึงให้ทหารขุดรูหาไก่แต่ขุดลึกลงไปมากเท่าใดก็ยังไม่ถึงก้นรู แม้จะเอาด้ายหย่อนลงไปก็ไม่ถึง - พระยาจาตุมทรงโปรดและหลงรักนางสีดา จึงจะอภิเษกให้เป็นมเหสี ...เข้าใกล้นางสีดาไม่ได้ ถ้าถูกเนื้อต้องตัวนางสีดาจะร้อนเป็นไฟทันที - พระยาจาตุมรู้เข้าจึงส่งคนมารับนางกลับไป แต่ท้าวกำพร้าไม่ให้เพราะพระยาจาตุมผิดคำสัญญาที่จะดูแลยายให้ดี เพราะยายของท้าวกำพร้าได้เสียชีวิต	3

ตาราง 188 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ท้าวกำพร้ามาต่อไก่พบเข้า แต่ไม่สามารถจับได้คว้าได้แต่ปลายหาง ตัวไก่วิ่งลงรูหนีไป ท้าวกำพร้าได้แค่หางกลับบ้าน แต่ว่าหางของไก่นั้นมีกลิ่นหอมมากแม้เก็บไว้ที่บ้านกลิ่นหอมฟุ้งไปทั่ว	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- พระยาจาตูมจึงขอให้ท้าวกำพร้า เป็นผู้ลงตามหาไก่โดยสัญญาว่า จะดูแลยายไว้ให้ - จึงขอเจ้าเมืองบาดาลเดินทางกลับพร้อมนางสีดา - ท้าวกำพร้ากลับไปเอามาให้	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	พระยาจาตูม จึงให้ทำสายยนต์เป็นโซ่เหล็ก ให้ช่างใช้เวลาตีสายยนต์เจ็ดปีเจ็ดเดือน ความยาวจึงพอ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	พระยาจาตูมจึงส่งกองทัพมาชิงเอานางไป	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	นางสีดาขอเวลา 3 ปี รอให้ท้าวกำพร้ากลับมา ถ้าท้าวกำพร้าไม่กลับมาก็จะเป็นมเหสีของพระยาจาตูม และขอให้สร้างปราสาทให้อยู่ต่างหาก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ปรางค์บ้านสีดา จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกำพร้าคิดถึงยาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกำพร้าคิดถึงยายซึ่งอยู่ที่เมืองจาตูม

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ก่อนที่ท้าวกำพร้าจะนำนางสีดาขึ้นมาจากหลุมนั้นนางสีดากลับลืมของทำให้ท้าวกำพร้าต้องกลับไปเอามาให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางสีดาลืมข้าวของ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาจาตุมต้องการให้มีคนอาสาลงรูตามไก่แต่ไม่มีใครอาสา ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ไม่มีใครอาสาลงรูตามไก่

1.2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางสีดาไม่ทำตามที่ท้าวกำพร้าบอก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก่อนไปได้สั่งกำชับนางสีดา มิให้ถูกต้องสายยนต์ แต่นางสีดาไม่เชื่อฟังได้ขึ้นไปนั่งบนยนต์ ...ท้าวกำพร้าวิ่งกลับมาไม่ทันจึงขึ้นมาไม่ได้

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1.2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาจาตุมสนใจขนไก่ที่มีกลิ่นหอมนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนถึงวังของพระยาจาตุมจึงให้สอบถาม เมื่อทราบความจึงให้ทหารขุดรูหาไก่ แต่ขุดลึกลงไปมากเท่าใดก็ยังไม่ถึงก้นรู แม้จะเอาด้ายหย่อนลงไปก็ไม่ถึง

1.2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาจาตุมรักนางสีดาแต่เข้าใกล้นางไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาจาตุมทรงโปรดและหลงรักนางสีดา จึงจะอภิเษกให้เป็นมเหสี ...เข้าใกล้นางสีดาไม่ได้ ถ้าถูกเนื้อต้องตัวนางสีดาจะร้อนเป็นไฟทันที

1.2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาจาตูมผิดคำสัญญากับท้าวกำพร้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาจาตูมรู้เข้าจึงส่งคนมารับนางกลับไป แต่ท้าวกำพร้าไม่ให้เพราะพระยาจาตูมผิดคำสัญญาที่จะดูแลยายให้ดี เพราะยายของท้าวกำพร้าได้เสียชีวิต

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หางของไก่นั้นมีกลิ่นหอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกำพร้ามาต่อไก่พบเข้า แต่ไม่สามารถจับได้คว้าได้แต่ปลายหาง ตัวไก่วิ่งลงรูหนีไป ท้าวกำพร้าได้แค่หางกลับบ้าน แต่ว่าหางของไก่นั้นมีกลิ่นหอมมากแม้เก็บไว้ที่บ้านกลิ่นหอมฟุ้งไปทั่ว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาจาตูมต้องการไก่จึงหาคนอาสาดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาจาตูมจึงขอให้ท้าวกำพร้า เป็นผู้ลงตามหาไก่ โดยสัญญาว่า จะดูแลยายไว้ให้

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือท้าวกำพร้าคิดถึงยายจึงไปขออนุญาตเจ้าเมืองบาดาล ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงขอเจ้าเมืองบาดาลเดินทางกลับพร้อมนางสีดา

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อนางสีดาลืมของท้าวกำพร้าจึงไปเอามาให้ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกำพร้ากลับไปเอามาให้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือพระยาจาตูมคิดวิธีการที่จะไปเอาไก่ที่อยู่ในรู ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาจาตูม จึงให้ทำสายยนต์เป็นโซ่เหล็ก ให้ช่างใช้เวลาตีสายยนต์เจ็ดปีเจ็ดเดือน ความยาวจึงพอ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อท้าวกำพร้าเอานางสีดาไปพระยาจาตูมจึงส่งกองทัพไปแย่งกลับมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาจาตูมจึงส่งกองทัพมาชิงเอานางไป

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางสีดาถูกดึงตัวขึ้นมาแล้วพระยาจาตูมคิดจะให้นางเป็นมเหสีแต่นางได้พูดต่อรอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางสีดาขอเวลา 3 ปี รอให้ท้าวกำพร้ากลับมา ถ้าท้าวกำพร้าไม่กลับมาก็จะเป็นมเหสีของพระยาจาตูม และขอให้สร้างปราสาทให้อยู่ต่างหาก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปรางค์บ้านสีดา จังหวัดนครราชสีมา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 5 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

ชื่อเมืองนครราชสีมา

ตำนานชื่อเมืองนครราชสีมา กล่าวว่าที่นครอินทปัต พระโคตมมหาราช ผู้ครองนครได้สั่งให้ ขุนสิงหฬสาคร ไปค้าขายทางทะเล ขุนสิงหฬสาครได้นำพ่อค้าจำนวน 500 คน พร้อมสินค้ามากมายลงเรือสำเภา เดินทางไปได้เจ็ดเดือนเรือก็หยุดนิ่งอยู่ 15 วัน แต่แล้วก็เกิดลมพายุพัดเอาเรือสำเภานั้นออกมหาสมุทรไป พายุได้พัดเอาเรือสำเภานี้ไปถึงเมืองของ พระกาฬ ชื่อ เมืองกุเวร ซึ่งเป็นเมืองที่สวยงาม ปราสาทและกำแพงล้วนแล้วแต่เป็นเงินทองสุกเหลืองอร่าม พ่อค้าทั้งหลายก็ดีใจว่าเรารอดตายแล้ว จึงพากันขึ้นจากเรือไปซื้อหาอาหารกินแล้วกลับมาเรือ บอกแก่ขุนสิงหฬสาครว่า ได้พบผู้หญิงคนหนึ่ง หน้าตาเหมือนกับนายผู้หญิง ขุนสิงหฬสาครดีใจรีบขึ้นจากเรือไปดูก็พบเมีย ของตนจริงๆ ทั้งสองต่างดีใจร้องไห้หากัน แล้วนางจึงบอกว่า นางได้ตายไปแล้วเพราะตอนที่ท่านจากมานั้น นางท้องอ่อน ๆ อยู่ พอท้องได้แปดเดือนพระกาฬได้มาเอาชีวิต เป็นผีมาเฝ้าเมืองนี้ แล้วบอกความจริงว่า ท่าน และชาวพาณิชทั้งหลายจะตายภายใน 7 วัน ขอให้รีบหนีไป แล้วนางก็บอกว่าก่อนนางสิ้นใจ ท่านได้ฝากทรัพย์ คือ เงิน 20 ชั่ง ทอง 1 ชั่ง ข้าผู้ชาย 9 คน ข้าผู้หญิง 10 คน ไว้กับน้องสาว เมื่อกลับไปให้ถามเอากับ น้องสาว และขอให้ทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลมาให้นางด้วย แล้วบอกวิธีที่จะรอดชีวิตว่า ให้ขุนสิงหฬสาครทำข้าวตู ข้าวตากใส่ไส้พันไว้กับตัวแล้วปีนขึ้นไปอยู่บนเสากระโดงเรือ เมื่อพายุพัดเสากระโดงไปฟัดกับกิ่งมะเดื่อ ให้เกาะกิ่งมะเดื่อไว้จึงจะรอดชีวิต ขุนสิงหฬสาครกลับมาที่เรือสำเภาแล้วออกเดินทางตามคำสั่งเมีย เลาะมาตามริมมหาสมุทร

เมื่อเสากระโดงฟัดกับกิ่งมะเดื่อจึงปีนขึ้นไปอยู่บนกิ่งนั้น ส่วนเรือสำเภานั้นแล่นไปได้ 7 วัน ก็ตกลงท้องมหาสมุทร ลูกเรือและนายพาณิชทั้งหมดสิ้นชีวิต ขุนสิงหฬสาครอยู่บนกิ่งมะเดื่อต้นใหญ่นั้นนานวัน กินแต่ลูกมะเดื่อ จึงปีนตามเครือเถาวัลย์ลงมา 7 วันถึงโคนต้น เห็นราชสีห์ยืนอยู่ก็ตกใจกลัวมาก เอาลูกมะเดื่อขว้างไปยังราชสีห์ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง จึงรู้ว่าราชสีห์ตาย จึงลงมาผลักให้ล้มลง แล้วเอาดาบเถือ หนังราชสีห์แบกไต่ตามแนวป่าขึ้นมากินแต่ข้าวตู ถึง 15 วัน ถึงเมืองด่าน ชาวด่านนำไปพบเจ้าเมือง ขุนสิงหฬสาครเล่าความแต่ต้น และได้หนังราชสีห์มาแต่ป่าหิมพานต์ เจ้าเมืองจึงเถือเอาหนังราชสีห์ไว้หน่อยหนึ่ง ขุนสิงหฬสาครเดินทางผ่านเมืองต่างๆ ทุกเมือง ก็จะเถือแบ่งเอาหนังราชสีห์ไว้ เมื่อมาถึงเมืองอินทปัต หนังราชสีห์จึงเหลือเท่าพรมปูนั่งเท่านั้น ขุนสิงหฬสาครนำหนังราชสีห์ถวายพระเจ้าโคตมมหาราช

แล้วเล่าเหตุการณ์ พระเจ้าโคตมมหาราช ก็พระราชทานเงินทองมากมาย แล้วทูลลามาบ้านของตน สอบถามข้าไท และน้องสาวก็ได้ความจริงดังที่เมียสั่งไว้ทุกประการ ชื่อของเมืองนี้จึงได้นามตามที่ขุนสิงหฬสาครคอนหนังราชสีห์มา เป็นคอนราชสีห์มา และนครราชสีมาตามลำดับ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา)

ตาราง 189 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ชื่อเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	4
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- เกิดลมพายุพัดเอาเรือสำเภานั้นออกมหาสมุทรไป พายุได้พัดเอาเรือสำเภานี้ไปถึงเมืองของ พระกาฬชื่อ เมืองกุเวร - บอกความจริงว่า ท่าน และชาวพาณิชทั้งหลายจะตายภายใน 7 วัน - เห็นราชสีห์ยืนอยู่ก็ตกใจกลัวมาก	3
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	นางได้ตายไปแล้ว เพราะตอนที่ท่านจากมานั้น นางท้องอ่อน ๆ อยู่ พอท้องได้แปดเดือน พระกาฬได้มาเอาชีวิตเป็นผีมาเฝ้าเมืองนี้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	2
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- บอกวิธีที่จะรอดชีวิตว่า ให้ขุนสิงหพัสาครทำข้าวตูข้าวตากใส่ไถ้พันไว้กับตัวแล้วปีนขึ้นไปอยู่บนเสากระโดงเรือ เมื่อพายุพัดเสากระโดงไปพัดกับกิ่งมะเดื่อ ให้เกาะกิ่งมะเดื่อไว้จึงจะรอดชีวิต - เอาลูกมะเดื่อขว้างไปยังราชสีห์ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงจึงรู้ว่าราชสีห์ตาย ...เอาดาบเถือ หนังราชสีห์แบกไต่ตามแนวป่าขึ้นมากินแต่ข้าวตู ถึง 15 วัน ...ผ่านเมืองต่าง ๆ ทุกเมืองก็จะเถือแบ่งเอาหนังราชสีห์ไว้ เมื่อมาถึงเมืองอินทปัตหนังราชสีห์จึงเหลือเท่าพรมปูนั่งเท่านั้น ขุนสิงหพัสาครนำหนังราชสีห์ถวายพระเจ้าโคตมมหาราช	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ชื่อเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เรือของขุนสิงหพัสาครถูกพายุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เกิดลมพายุพัดเอาเรือสำเภานั้นออกมหาสมุทรไป พายุได้พัดเอาเรือสำเภานี้ไปถึงเมืองของ พระกาฬ ชื่อ เมืองกุเวร

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาของขุนสิงหพัสาคร ซึ่งบัดนี้เสียชีวิตแล้วได้มาบอกว่าพวกเขาจะต้องตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...บอกความจริงว่า ท่าน และชาวพาณิชทั้งหลายจะตายภายใน 7 วัน

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนสิงหพัสาครเมื่อเห็นราชสีห์ก็ตกใจกลัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...เห็นราชสีห์ยืนอยู่ก็ตกใจกลัวมาก

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ภรรยาของขุนสิงหพัสาคร ซึ่งเสียชีวิตไปแล้วได้มาส่งข่าวให้เขาทราบว่าพวกเขาจะต้องตายภายใน 7 วัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางได้ตายไปแล้ว เพราะตอนที่ท่านจากมานั้น นางท้องอ่อน ๆ อยู่ พอท้องได้แปดเดือนพระกาฬได้มาเอาชีวิต เป็นผีมาเฝ้าเมืองนี้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือภรรยาของขุนสิงหพัสาคร ได้บอกถึงวิธีการเอาตัวรอดจากความตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...บอกวิธีที่จะรอดชีวิตว่า ให้ขุนสิงหพัสาครทำข้าวตู ข้าวตากใส่ไส้พันไว้กับตัวแล้วปีนขึ้นไปอยู่บนเสากระโดงเรือ เมื่อพายุพัดเสากระโดงไปฟัดกับกิ่งมะเดื่อ ให้เกาะกิ่งมะเดื่อไว้จึงจะรอดชีวิต

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อขุนสิงหพัสาครเห็นราชสีห์จึงเกิดความกลัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...เอาลูกมะเดื่อขว้างไปยังราชสีห์ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงจึงรู้ว่าราชสีห์ตาย ...เอาดาบเถือหนังราชสีห์แบกไต่ตามแนวป่าขึ้นมากินแต่ข้าวตู ถึง 15 วัน ...ผ่านเมืองต่าง ๆ ทุกเมืองก็จะเถือแบ่งเอาหนังราชสีห์ไว้ เมื่อมาถึงเมืองอินทปัต หนังราชสีห์จึงเหลือเท่าพรมปูนั่งเท่านั้น ขุนสิงหพัสาครนำหนังราชสีห์ถวายพระเจ้าโคตมมหาราช

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องชื่อเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง

จังหวัดบึงกาฬ

บึงโขงหลง

บริเวณที่เป็นตัวบึงโขงหลงนั้น แต่เดิมไม่ได้เป็นพื้นน้ำ หากแต่เป็นพื้นดิน โดยเป็นที่ตั้งเมืองๆ หนึ่ง ชื่อว่ารัตพานคร มีผู้ปกครองนคร คือพระอือลือราชา มเหสีชื่อนางแก้วกัลยา มีพระธิดาชื่อพระนางเขียวคำ (ต่อมาอภิเษกกับพระเจ้าสามพันตา) มีพระโอรสชื่อเจ้าชายฟ้าฮุ่ง ตามตำนานเล่าว่า เจ้าชายฟ้าฮุ่ง เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาด มีความรอบรู้และมีรูปเป็นสมบัติ ต่อมาเจ้าชายฟ้าฮุ่งได้อภิเษกสมรสกับ นาครินทรานี ซึ่งเป็นพระธิดาของพระยานาคราชแห่งเมืองบาดาล ซึ่งจำแลงแปลงกายเป็นมนุษย์ การจัดงานอภิเษกสมรสได้จัดทำกันใหญ่โตมโหฬารมากทั้งเมืองรัตพานครและเมืองบาดาล (7 วัน 7 คืน) และเพื่อให้สมกับการแต่งงานอันยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้าง

ความสัมพันธไมตรีระหว่างพระยานาคกับพระเจ้าอือลือ พระยานาคราชได้มอบเครื่อง ราชกุฏภัณฑ์ ซึ่งเป็นของมีค่าประจำตระกูลให้กับพระเจ้าอือลือราชาในโอกาสนี้ด้วย พร้อมกับฝากฝังลูกสาวของตน ให้เมืองรัตพานครดูแล โดยที่ไม่มีใครล่วงรู้ว่า นางคือลูกของพญานาคแห่งเมืองบาดาล

เจ้าชายฟ้าฮุ่งกับเจ้าหญิงนาครินทรานี อยู่กินร่วมกันมา 3 ปี ก็ไม่สามารถที่จะมีผู้สืบสายโลหิตได้ (เพราะธาตุมนุษย์กับนาคแตกต่างกัน) จึงทำให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจกับทั้งสองเป็นอันมาก ซึ่งต่อมาทำให้เจ้าหญิงนาครินทรานีล้มป่วยลง ทำให้ร่างกายของนางกลับกลายร่างเป็นนาคตามเดิม ข่าวนี้แพร่สะพัดไปทั่วกรุงรัตพานคร แม้ต่อมาพระนางจะร่ายมนต์กลับมาเป็นมนุษย์ก็ตาม เมื่อความจริงที่ทุกคนทราบโดยทั่วกันว่านาครินทรานีเป็นนาค ประชาชนชาวรัตพานครและพระเจ้าอือลือราชาไม่พอใจอย่างมาก จึงได้ขับไล่นางนาครินทรานีกลับคืนสู่เมืองบาดาล โดยไม่ไยดี แม้กระทั้งการจะไปส่งด้วยน้ำใจก็ไม่มี ไม่เหมือนกับครั้งที่นางมาในพีธีอภิเษกสมรส อีกทั้งยังแจ้งให้พระยานาคราชมารับกลับ พระยานาคราชได้รู้สึกเศร้าใจในการกระทำของเมืองรัตพานครที่ได้กระทำต่อลูกสาวของตนเช่นนี้ แต่ด้วยความรักที่มีต่อพระธิดาของตน จึงจากเมืองบาดาลมารับพระธิดากลับ ก่อนกลับสู่เมืองบาดาลพระพระยานาคราชได้ขอเครื่องราชกุฏภัณฑ์ที่เป็นเครื่องประดับยศ และสมบัติที่มอบให้พระธิดา เมื่อครั้งแต่งงานคืน แต่พระเจ้าอือลือราชาไม่สามารถคืนให้ได้ เนื่องจากได้นำไปแปรสภาพเป็นอย่างอื่น และสิ่งของเหล่านั้นได้ปะปนกับของรัตพานครเสียแล้ว ทำให้พระยานาคราชกริ้วมาก เพราะธิดาของตนถูกขับไล่ไสส่ง ก็เจ็บใจมากพอแล้ว อีกทั้งยังขอรับเครื่องราชกุฏภัณฑ์ของตนกลับเมืองบาดาลไม่ได้ พระยานาคราชแห่งบาดาลจึงได้ประกาศว่าจะกลับมาพร้อมกับไพร่พลแห่งเมืองบาดาล เพื่อถล่มเมืองรัตพานครให้สิ้นสภาพความเป็นเมืองหลังจากพระยานาคราชกลับเมืองบาดาล

ตกในคืนวันเดียวกันนั้นไพร่พลแห่งพระยานาคราช ได้ยกมาถล่มเมืองรัตพานครจนราบไม่มีใครรอดพ้นจากฤทธิ์ของนาคได้ จนพื้นดินที่เคยเป็นเมืองที่เคยเป็นรัตพานครในอดีต กลายเป็นผืนน้ำอันเวิ้งว้าง รัตพานครล่มถล่มลง ผู้คนแห่งเมืองล้วนล้มตายเพราะความโกรธของพระยานาคราช ที่เกิดจากผลที่ชาวรัตพานครกระทำต่อพระธิดาของตน พอนางนาครินทรานีทราบข่าวก็ขึ้นมาตามหาเจ้าชายฟ้าฮุ่ง เพราะไม่ทราบข่าวว่าพระบิดาจะมาถล่มเมืองรัตพานคร นางออกตามหาเจ้าชายฟ้าฮุ่งทั่วบึงน้ำบึงของหลง ไปจนถึงแม่น้ำสงครามแต่ก็ไม่พบ จึงได้กลับเมืองบาดาล เมืองรัตพานครถูกถล่มจนกลายเป็นบึงของหลง และได้กลายมาเป็น "บึงโขงหลง" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบึงกาฬ)

ตาราง 190 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	โดยที่ไม่มีใครล่วงรู้ว่า นางคือลูกของพญานาคแห่งเมืองบาดาล	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ประชาชนชาวรัตพานครและพระเจ้าอือลือราชาไม่พอใจอย่างมาก	3
	- พระยานาคราชได้รู้สึกเศร้าใจในการกระทำของเมืองรัตพานครที่ได้กระทำต่อลูกสาวของตนเช่นนี้	3
	- แต่พระเจ้าอือลือราชาไม่สามารถคืนให้ได้ เนื่องจากได้นำไปแปรสภาพเป็นอย่างอื่นและสิ่งของเหล่านั้นได้ปะปนกับของรัตพานครเสียแล้ว ทำให้พระยานาคราชกริ้วมาก	
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ต่อมาเจ้าชายฟ้าฮุ่งได้อภิเษกสมรสกับ นาคินทรานี ซึ่งเป็นพระธิดาของพระยานาคราชแห่งเมืองบาดาล ซึ่งจำแลงแปลงกายเป็นมนุษย์	2
	- ซึ่งต่อมาทำให้เจ้าหญิงนาคินทรานี ล้มป่วยลง ทำให้ร่างกายของนางกลับกลายร่างเป็นนาคตามเดิม	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงได้ขับไล่นางนาคินทรานีกลับคืนสู่เมืองบาดาล โดยไม่ไยดี แม้กระทั่งการจะไปส่งด้วยน้ำใจก็ไม่มี	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	พระยานาคราชแห่งบาดาลจึงได้ประกาศว่าจะกลับมาพร้อมกับไพร่พลแห่งเมืองบาดาล เพื่อถล่มเมืองรัตพานครให้สิ้นสภาพความเป็นเมือง	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	พระพระยานาคราชได้ขอเครื่องราชกุฏภัณฑ์ที่เป็นเครื่องประดับยศ และสมบัติที่มอบให้พระธิดา เมื่อครั้งแต่งงานคืน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องบึงโขงหลง จังหวัด บึงกาฬ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางนาครินทรานี ไม่ได้เป็นมนุษย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...โดยที่ไม่มีใครล่วงรู้ว่า นางคือลูกของพญานาคแห่งเมืองบาดาล

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทุกคนรู้ว่านางนาครินทรานีเป็นนาคแปลงก็ไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ประชาชนชาวรัตพานครและพระเจ้าอือลือราชาไม่พอใจอย่างมาก

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางนาครินทรานีถูกขับไล่ออกจากเมืองนั้นผู้เป็นพ่อย่อมไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยานาคราชได้รู้สึกเศร้าใจในการกระทำของเมืองรัตพานครที่ได้กระทำต่อลูกสาวของตนเช่นนี้

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าอือลือราชาไม่สามารถคืนเครื่องบรรณาการให้แก่พระยานาคราชได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่พระเจ้าอือลือราชาไม่สามารถคืนให้ได้ เนื่องจากได้นำไปแปรสภาพเป็นอย่างอื่นและสิ่งของเหล่านั้นได้ปะปนกับของรัตพานครเสียแล้ว ทำให้พระยานาคราชกริ้วมาก

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าชายฟ้าฮุ่งแต่งงานกับนางนาครินทรานี ซึ่งเป็นนาคแปลง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาเจ้าชายฟ้าฮุ่งได้อภิเษกสมรสกับ นาครินทรานี ซึ่งเป็นพระธิดาของพระยานาคราชแห่งเมืองบาดาล ซึ่งจำแลงแปลงกายเป็นมนุษย์

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ อยู่มาวันหนึ่งนางนาครินทรานีเกิดล้มป่วยลง จึงกลายร่างเป็นนาคดังเดิม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งต่อมาทำให้เจ้าหญิงนาครินทรานีล้มป่วยลง ทำให้ร่างกายของนางกลับกลายร่างเป็นนาคตามเดิม

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระเจ้าอือลือราชาทราบว่านางนาครินทรานีเป็นนาคแปลงจึงได้ลงโทษนาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ขับไล่นางนาครินทรานีกลับคืนสู่เมืองบาดาล โดยไม่ไยดี แม้กระทั่งการจะไปส่งด้วยน้ำใจก็ไม่มี

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพระเจ้าอือลือราชาได้ลงโทษพระธิดาของพระยานาคราชผู้เป็นพ่อจึงไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยานาคราชแห่งบาดาลจึงได้ประกาศว่าจะกลับมาพร้อมกับไพร่พลแห่งเมืองบาดาล เพื่อถล่มเมืองรัตพานครให้สิ้นสภาพความเป็นเมือง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อพระเจ้าอือลือราชาได้ขับไล่พระธิดาของพระยานาคราชแล้วผู้เป็นพ่อจึงขอเครื่องราชกุฏภัณฑ์ที่เป็นเครื่องประดับยศ และสมบัติที่มอบให้คืน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระพระยานาคราชได้ขอเครื่องราชกุฏภัณฑ์ที่เป็นเครื่องประดับยศ และสมบัติที่มอบให้พระธิดา เมื่อครั้งแต่งงานคืน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องบึงโขงหลง จังหวัด บึงกาฬ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง

บึงกาฬ

พ่อเฒ่าผัน หนูกล้วย อายุ 88 ปี เล่าตำนานความเชื่อของคนแถบนี้ให้ฟังว่า มี "ท้าวยิ้น (รินทอง" และ "ท้าวกาฬสา" เป็นคนบ้านเดียวกันเมืองเดียวกัน เมื่อเติบใหญ่จึงได้ออกไปเรียนวิชาอาคมจากข้างนอก พอกลับมาจากเรียนวิชา ท้าวยิ้นทองซึ่งไปเรียนทางวิชาธรรมและชอบม้าก็กลับมาเลี้ยงม้าและได้สร้างคอกม้าอยู่ในเมือง ซึ่งชาวบ้านสันนิษฐานว่า เป็นลานหินขนาดใหญ่มีเสาหินเป็นคอก ในบริเวณวัดอาฮง (ซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นที่ตั้งของวิหารหลังใหญ่) ชาวบ้านจึงเรียกว่า "ถ้ำคอกม้า" ส่วนหนองน้ำที่เป็นบริเวณเลี้ยงม้าของท้าวยิ้นทองอยู่ในบริเวณบ้านอาฮง ชาวบ้านเรียกว่า "หนองหญ้าม้า" ส่วนท้าวกาฬสาผู้เป็นเพื่อนพอเรียนวิชากลับมาก็กลายเป็นยักษ์เพราะไปเรียนวิชายักษ์ เรียนจบก็กลับมาอยู่บ้านเมืองเดียวกัน มีอยู่วันหนึ่งท้าวกาฬสาได้ขอให้ท้าวยิ้นทองแปลงกายเป็นม้าพาไปเที่ยว เมื่อเหาะเหินเดินอากาศไปเที่ยวบนฟ้าจนเหน็ดเหนื่อย พอเหนื่อยแล้วก็เกิดความหิว จึงฉีกเนื้อของท้าวยิ้นทองที่เป็นม้ากินจนหมดแม้กระทั่งเชือกที่ผูกคอม้าก็ไม่เหลือ จากนั้นท้าวกาฬสาก็ไปกินน้ำที่หนอง ชิ้นเนื้อที่ติดซอกฟันหลุดลงไปในน้ำก็กลายเป็นปลาเข็ง จึงกลายเป็น "หนองเข็ง" อยู่ทุกวันนี้ อยู่ติดริมโขง ห่างออกไปประมาณ 10 กิโลเมตร เมื่อท้าวยิ้นทองกลายเป็นปลาเข็ง ก็ได้กลายร่างเป็นคนอีกครั้ง และได้กลับมาสู้รบกับท้าวกาฬสาอีกครั้งหนึ่งเพื่อแย่งชิงเมืองกัน การต่อสู้กันใช้ระยะเวลายาวนานมาก ท้าวยิ้นทองใช้ดาบฟันแขนของท้าวกาฬสาขาด แต่ก็ท้าวกาฬสากลับไม่ตาย แขนนั้นกลับงอกออกมาอีกเป็นสองท่อน เมื่อเป็น

เช่นนั้นท้าวยิ้นทองจึงให้เมียมาช่วยสู้รบ และให้ผู้เป็นเมียฟันคอของท้าวกาฬสาจนขาดตาย คอนั้นไปตกในหนองน้ำใหญ่ จึงมีชื่อเรียกว่า "บึงกาฬ" หรือบึงกาฬสา นั่นเอง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบึงกาฬ)

ตาราง 191 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ส่วนท้าวกาฬสาผู้เป็นเพื่อนพอเรียนวิชากลับมาก็กลายเป็นยักษ์	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	พอเหนื่อยแล้วก็เกิดความหิว	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ท้าวกาฬสาได้ขอให้ท้าวยิ้นทองแปลงกายเป็นม้าพาไปเที่ยว - เมื่อท้าวยิ้นทองกลายเป็นปลาเข็ง ก็ได้กลายร่างเป็นคนอีกครั้ง - ท้าวกาฬสากลับไม่ตาย	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงฉีกเนื้อของท้าวยิ้นทองที่เป็นม้ากินจนหมด แม้กระทั่งเชือกที่ผูกคอม้าก็ไม่เหลือ - เมียมาช่วยสู้รบ	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ได้กลับมาสู้รบกับท้าวกาฬสาอีกครั้งหนึ่งเพื่อแย่งชิงเมืองกัน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ตำนานบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกาฬสากลายร่างเป็นยักษ์เพราะไปเรียนวิชาเกี่ยวกับยักษ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนท้าวกาฬสาผู้เป็นเพื่อนพอเรียนวิชากลับมา ก็กลายเป็นยักษ์

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกาฬสาเมื่อเดินทางจนเหนื่อยก็เกิดความหิว ดังปรากฏในข้อความว่า

...พอเหนื่อยแล้วก็เกิดความหิว

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวยิ้นทองสามารถแปลงกายเป็นม้าได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกาฬสาได้ขอให้ท้าวยิ้นทองแปลงกายเป็นม้าพาไปเที่ยว

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวยิ้นทองจากร่างปลาสามารถกลายร่างเป็นคนได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อท้าวยิ้นทองกลายเป็นปลาเข็ง ก็ได้กลายร่างเป็นคนอีกครั้ง

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกาฬสาฆ่าไม่ตายดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกาฬสากลับไม่ตาย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือท้าวกาฬสาเกิดความหิวจึงกินเพื่อนของตน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงฉีกเนื้อของท้าวยิ้นทองที่เป็นม้ากินจนหมดแม้กระทั่งเชือกที่ผูกคอม้าก็ไม่เหลือ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวยิ้นทองฟื้นขึ้นมาใหม่จึงสู้รบกับท้าวกาฬสา เมียของเขาก็ช่วยรบด้วยดังปรากฏในข้อความว่า

...เมียมาช่วยสู้รบ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อเพื่อนกลายเป็นศัตรูกันแล้วการสู้รบเพื่อแย่งชิงอำนาจจึงเกิดขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้กลับมาสู้รบกับท้าวกาฬสาอีกครั้งหนึ่งเพื่อแย่งชิงเมืองกัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ตำนานบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง

หลวงพ่อพระใหญ่

ตามตำนาน และคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่หลายรุ่น หลายสมัยเล่าสืบต่อกันมาว่าประมาณ 2,000 กว่าปีมาแล้ว จนถึงยุคสมัยหลังๆ ซึ่งแต่ก่อนคนเหล่านี้สวนมาก ได้อพยพครอบครัวมาจากเมืองยศ (บริเวณจังหวัดยโสธรในปัจจุบัน) มาตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำโขง และร่นขึ้นมาทางเขตชัยบุรี (ปัจจุบันคืออำเภอบึงกาฬ) การตั้งถิ่นฐานอยู่นั้นก็เหมือนกัน ทุกยุคทุกสมัย คือที่ใดไม่เหมาะสมในการดำรงชีวิต ต้องประสบกับภัย และโรคร้ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโรคอหิวาต์ โรคไข้ฝีดาษ

ถูกรบกวนจากสัตว์ร้ายหรือภูตผีปีศาจต่างๆ ก็พากัน หลบหนีภัยย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ เพื่อหาที่เหมาะสมต่อไป

ชนกลุ่มนี้ก็เหมือนกันย้ายถิ่นฐานไป เรื่อยๆ เพื่อหาที่เหมาะสม จนถึงบ้านท่าไคร้ในปัจจุบัน เมื่อเห็นเป็นที่เหมาะสมดีก็ตกลงใจกันตั้งหลักตั้งฐานที่จะทำมาหากินในบริเวณนี้ จากนั้นก็จับจองพื้นที่หากินแล้วเริ่มขยายบริเวณไปเรื่อยๆ จนถึงบริเวณที่รกทึบที่สุดเป็นป่าดงดิบ มีไม้นานาพันธุ์ เช่น ไม้ยาง ไม้ตะแบก ไม้สัก ไม้ไผ่ป่า ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น และเต็มไปด้วยสัตว์ป่าหลายชนิดที่อาศัยอยู่ บริเวณดังกล่าว เนื่องจากเป็นป่ารกทึบมาก ชาวบ้านที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ได้ร่วมกันในการถากถาง เพื่อจะได้มีพื้นที่มากขึ้น

หลังจากที่ได้ทำการถากถางอยู่เป็นเวลาหลายวัน ก็พบพุ่มไม้ที่สูงและหนากว่าที่อื่นๆ เมื่อถางป่าดังกล่าวออก ก็พบพระพุทธรูปซึ่งเดิมที่แห่งนี้เต็มไปด้วย เถาวัลย์พันรอบองค์อยู่ จึงพากันนำเถาวัลย์ออก แล้วปัดกวาดบริเวณรอบๆ ก็พบว่าพระเกตุมาลาของหลวงพ่อหัก เพราะถูกช้างป่ากระชากเถาวัลย์ลงมาเพื่อหากิน ตามธรรมชาติของ สัตว์ป่า และเห็นเป็นรูปร่างของสถานที่บำเพ็ญบุญ หรือสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา อีกทั้งยังพบซากเครื่องปั้นดินเผาโอ่งโบราณ รวมทั้งเครื่องใช้อีกหลายอย่าง... องค์พระพุทธรูปนั้นตั้งแต่ได้พบมาถึงปัจจุบัน ไม่เคยเคลื่อนย้ายหรือ ต่อเติมแต่อย่าง ใด เพียงแต่ต่อพระเกตุที่หักให้คงสภาพเดิม มีเพียงแท่นที่ประดิษฐานเท่านั้น ที่สร้างโอบแท่นเดิมเพื่อให้มีความมั่นคงขึ้นกว่าเดิม และมีผู้ที่มาขอพรจากหลวงพ่อ เมื่อได้สมตามความปรารถนาแล้วก็ได้นำสีทองมาทาสมโภชหลวงพ่อ จึงทำให้องค์หลวงพ่อเหลืองอร่ามเป็น สีทองทั่วทั้งองค์ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบึงกาฬ)

ตาราง 192 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลวงพ่อพระใหญ่ จังหวัดบึงกาฬ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ที่ใดไม่เหมาะสมในการดำรงชีวิต ต้องประสบกับภัยและโรคร้ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโรคอหิวาต์ โรคไข้ฝีดาษ , ถูกรบกวนจากสัตว์ร้ายหรือภูตผีปีศาจต่างๆ - พุ่มไม้ที่สูงและหนากว่าที่อื่นๆ	2

ตาราง 192 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ก็พากัน หลบหนีภัยย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ เพื่อหาที่เหมาะสมต่อไป	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	ถางป่าดังกล่าวออก ก็พบพระพุทธรูป... พบว่าพระเกตุมาลาของหลวงพ่อหัก ..สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา อีกทั้งยังพบซากเครื่องปั้นดินเผา โอ่งโบราณ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** หลวงพ่อพระใหญ่ จังหวัดบึงกาฬ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อถิ่นเดิมเกิดโรคระบาดจึงต้องอพยพ**ย้ายถิ่น**ดังปรากฏในข้อความว่า

...ที่ใดไม่เหมาะสมในการดำรงชีวิต ต้องประสบกับภัย และโรคร้ายต่างๆ **ไม่ว่าจะ**เป็นโรคอหิวาห์ โรคไข้ฝีดาษ , ถูกรบกวนจากสัตว์ร้ายหรือภูตผีปีศาจต่างๆ

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านพบที่รกร้างซึ่งมีลักษณะแปลก**กว่าที่อื่น**ดังปรากฏในข้อความว่า

...พุ่มไม้ที่สูงและหนากว่าที่อื่นๆ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อถิ่นเดิมเกิดโรคระบาดชาวบ้านจึงอพยพย้ายถิ่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก็พากัน หลบหนีภัยย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ เพื่อหาที่เหมาะสมต่อไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อชาวบ้านพบป่าซึ่งมีความรกผิดปกติจึงเข้าไปถางเพื่อค้นหาว่ามีอะไรซ่อนอยู่ตรงนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ถางป่าดังกล่าวออก ก็พบพระพุทธรูป... พบว่าพระเกตุมาลาของหลวงพ่อหัก .. สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา อีกทั้งยังพบซากเครื่องปั้นดินเผา โอ่งโบราณ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องหลวงพ่อพระใหญ่ จังหวัดบึงกาฬ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดบุรีรัมย์

นางผมหอม

ท้าวปาจิตเป็นโอรสเจ้าเมือง "อินทปัตถา" เมื่อถึงวัยที่จะต้องแต่งงาน บิดาก็หาสตรีโฉมงามมาให้เลือก แต่ท้าวปาจิตก็ไม่ถูกใจ จึงขอออกเดินทางเพื่อแสวงหาคู่ครองด้วยพระองค์เอง แล้วท้าวปาจิตก็ออกเดินทางไปพร้อมกับทหารคู่ใจ ครั้นมาถึงหมู่บ้านในชนบทแห่งหนึ่ง ก็พบกับหญิงท้องแก่เดินสวนทางมากลางแดด แต่มีกลดทิพย์บังแสงแดดให้จึงรู้ว่าในท้องของนางเป็นผู้มีบุญตามที่พราหมณ์ได้บอกเอาไว้ ท้าวปาจิตจึงขออาศัยอยู่ด้วย นางและสามีก็ยินดี ตลอดระยะเวลาที่อยู่กับชาวนาสองผัวเมีย ท้าวปาจิตก็ช่วยเหลือการงานทำไร่ไถ่นาและก็เอ่ยขอว่าถ้าคลอดออกมาเป็นผู้หญิง จะขอไปเป็นชายา ในที่สุดก็คลอดออกมาเป็นผู้หญิงจริง ๆ ท้าวปาจิตตั้งชื่อให้ว่า "อรพิม" เวลาผ่านไปจนนางอรพิมโตเป็นสาว

ท้าวปาจิตจึงขอลากลับบ้านเมืองไปแต่งขันหมากมาสู่ขอ วันหนึ่งนางอรพิมไปเล่นน้ำกับเพื่อน (ที่ท่านางสระผม) นางนึกสนุกจึงเอาเส้นผมใส่ผอบลอยน้ำไปจนถึงมือของพระเจ้าพรหมทัต

กลิ่นหอมของเส้นผมนั้นทำให้ "ท้าวพรหมทัต" หลงใหลสั่งให้ทหารออกตามหาเจ้าของเส้นผม เมื่อพบนางอรพิม ทหารจึงจับตัวกลับไปเพื่อถวายท้าวพรหมทัต ระหว่างทางนางอรพิมคิดถึงท้าวปาจิตจึงร้องไห้ไม่ยอมเดินทางต่อ จึงเรียกที่นั้นว่า "บ้านนางร้อง" (อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์) ทหารก็พยายามฉุดกระชากให้นางเดินทางต่อ จนถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง นางกระโดดหนีเข้าไปหลบในป่าจึงเรียกหมู่บ้านนั้นว่า "บ้านปะเต็ล" (เป็นภาษาเขมรแปลว่า กระโดดโลดเต้น) ทหารก็รีบไล่ตามโดยพยายามปิดล้อมหมู่บ้านแห่งหนึ่ง จึงเรียกหมู่บ้านนั้นว่า "บ้านไผ่ล้อม" แต่ก็ยังไม่ได้ตัวนาง นางอรพิมหนีกระเจิดกระเจิงไปซ่อนอยู่ในถ้ำจนทหารหาไม่พบ จึงเรียกว่า "เขาปลายบัด" (บัดเป็นภาษาเขมรแปลว่า หาย) แต่แล้วในที่สุดทหารของท้าวพรหมทัตก็ตามหาตัวนางจนเจอ

เมื่อนางเข้ามาอยู่กับท้าวพรหมทัตแล้ว แต่ท้าวพรหมทัตก็ไม่สามารแตะต้องตัวนางได้ เพราะถ้าเข้าใกล้นางจะรู้สึกร้อนเป็นไฟ ด้วยแรงอธิฐานของนาง ฝ่ายท้าวปาจิตก็ได้ยกขบวนขันหมากมาตามคำพูดแต่เมื่อทราบว่านางอรพิมถูกท้าวพรหมทัตเอาตัวไปแล้ว ก็เสียใจมากสั่งให้เทข้าวของเงินทองของหมั้นให้หมด เรียกบริเวณนั้นว่า "เสราะแบจาน" (บ้านทุบจาน) ส่วนสินสอดทองหมั้นก็ไหลไปตามน้ำ จึงเรียกว่า "ลำมาศ" หรือ "ลำปลายมาศ" แล้วท้าวปาจิตก็สั่งให้ขบวนเดินทางกลับ แล้วพระองค์และทหารคนสนิทก็ออกเดินทางไปยังเมืองของท้าวพรหมทัต และสามารถช่วยนางอรพิมกลับมาได้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์)

ตาราง 193 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางผมหอม จังหวัดบุรีรัมย์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- นางนึกสนุกจึงเอาเส้นผมใส่ผอบลอยน้ำไป	2
	- จนถึงมือของพระเจ้าพรหมทัต กลิ่นหอมของเส้นผมนั้นทำให้ "ท้าวพรหมทัต" หลงใหล	
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ฝ่ายท้าวปาจิตก็ได้ยกขบวนขันหมากมาตามคำพูด แต่เมื่อทราบว่านางอรพิมถูกท้าวพรหมทัตเอาตัวไปแล้วก็เสียใจมาก	1

ตาราง 193 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ท้าวปาจิตเป็นโอรสเจ้าเมือง "อินทปัตถา" เมื่อถึงวัยที่จะต้องแต่งงาน บิดาก็หาสตรีโฉมงามมาให้เลือก แต่ท้าวปาจิตก็ไม่ถูกใจ	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- หญิงท้องแก่เดินสวนทางมากลางแดดแต่มีกลดทิพย์บังแสงแดดให้จึงรู้ว่าในท้องของนางเป็นผู้มีบุญตามที่พราหมณ์ได้บอกเอาไว้ - เมื่อนางเข้ามาอยู่กับท้าวพรหมทัตแล้ว แต่ท้าวพรหมทัตก็ไม่สามารถแตะต้องตัวนางได้	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงขอออกเดินทางเพื่อแสวงหาคู่ครองด้วยพระองค์เอง - ท้าวปาจิตจึงขออาศัยอยู่ด้วย นางและสามีก็ยินดี - สั่งให้ทหารออกตามหาเจ้าของเส้นผม เมื่อพบนางอรพิม ทหารจึงจับตัวกลับไปเพื่อถวาย - แล้วท้าวปาจิตก็สั่งให้ขบวนเดินทางกลับ แล้วพระองค์และทหารคนสนิทก็ออกเดินทางไปยังเมืองของท้าวพรหมทัต	4

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางผมหอม จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางผมหอมมีเส้นผมที่หอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางนึกสนุกจึงเอาเส้นผมใส่ผอบลอยน้ำไป

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าพรหมทัตหลงใหลในกลิ่นของผมนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนถึงมือของพระเจ้าพรหมทัต กลิ่นหอมของเส้นผมนั้นทำให้ ท้าวพรหมทัตหลงใหล

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวปาจิตเสียใจเมื่อทราบว่านางอรพิมถูกพาตัวไปแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายท้าวปาจิตก็ได้ยกขบวนขันหมากมาตามคำพูดแต่เมื่อทราบว่านางอรพิมถูกท้าวพรหมทัตเอาตัวไปแล้วก็เสียใจมาก

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวปาจิตไม่สนใจหญิงใดเลย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวปาจิตเป็นโอรสเจ้าเมือง อินทปัตถา เมื่อถึงวัยที่จะต้องแต่งงาน บิดาก็หาสตรีโฉมงามมาให้เลือก แต่ท้าวปาจิตก็ไม่ถูกใจ

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หญิงท้องแก่มีกลดทิพย์ช่วยบังแดดให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...หญิงท้องแก่เดินสวนทางมากลางแดดแต่มีกลดทิพย์บังแสงแดดให้จึงรู้ว่าในท้องของนางเป็นผู้มีบุญตามที่พราหมณ์ได้บอกเอาไว้

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าพรหมทัตไม่สามารถจับต้องตัวนางอรพิมได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อนางเข้ามาอยู่กับท้าวพรหมทัตแล้ว แต่ท้าวพรหมทัตก็ไม่สามารแตะต้องตัวนางได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวปาจิตไม่พึงใจในหญิงใดจึงออกตามหาหญิงที่พึงใจเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงขอออกเดินทางเพื่อแสวงหาคู่ครองด้วยพระองค์เอง

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวปาจิตพบบุคคลที่ตรงกับคำทำนายแล้วจึงขออาศัยอยู่ด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวปาจิตจึงขออาศัยอยู่ด้วย นางและสามีก็ยินดี

2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อพระเจ้าพรหมทัต พบผมหอมจึงให้ทหารออกติดตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...สั่งให้ทหารออกตามหาเจ้าของเส้นผม เมื่อพบนางอรพิม ทหารจึงจับตัวกลับไปเพื่อถวาย

2.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวปาจิตรู้ว่านางอรพิมถูกจับตัวไปเขาจึงออกติดตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วท้าวปาจิตก็สั่งให้ขบวนเดินทางกลับ แล้วพระองค์และทหารคนสนิทก็ออกเดินทางไปยังเมืองของท้าวพรหมทัต

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางผมหอม จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง

หลักเขตเขาพนมรุ้ง

สมัยของพระเจ้าชัยวรมันแห่งนครธมพระองค์มีพระราชโอรสองค์หนึ่งนาม เจ้าชายปาจิตต์ เมื่ออายุ ครบ 18 ชันษา โหรได้ทำนายไว้ว่าหญิงที่จะมาเป็นพระชายาของเจ้าชายยังไม่ถือกำเนิดและอยู่ห่างจากนครธมมาก บิดามารดาของหญิงผู้นั้นเป็นคนธรรมดา ทำไร่อยู่ที่ภูเขาแห่งหนึ่ง สันนิษฐานว่าเป็นเขา "ไปรบัด (ปลายบัด)" หรือ "เขาพนมรุ้ง" เวลานี้จวนถือกำเนิดจากครรภ์มารดาแล้ว ควรจะให้มีผู้พิทักษ์รักษาความปลอดภัย เจ้าชายปาจิตต์เชื่อในคำทำนายนั้นจึงออกตามหา โหรกราบทูลเพิ่มเติมว่า บิดามารดาของหญิงผู้นั้นมีอายุเกินหกสิบปีแล้ว มารดาของหญิงนั้นไม่ว่าจะย่างเท้าไปทิศไหนก็จะมีคนกั้นร่ม หรือสัปทนให้เสมอ แต่จะมีเพียงท้าวปาจิตต์เท่านั้นที่แลเห็นนาง ที่อยู่ของหญิงผู้นี้อยู่ทางทิศพายัพของนครธม ต้องเดินด้วยเท้าหลายวันจึงจะถึง เมื่อเจ้าชายเดินทางมาทิศตะวันตกได้พบม้าลักษณะงามตัวหนึ่ง (แซะลออ เป็นภาษาเขมร แปลว่า ม้างาม) ครั้นถึงเมืองนางรองที่บ้านหินโคน สืบเสาะได้ความว่าที่เขาพนมรุ้งมีคนทำไร่ และมีลักษณะดังคำทำนายอาศัยอยู่จริง จึงได้เดินทางไปและแจ้งให้บิดามารดาของนางทราบโดยละเอียด ต่อมาเจ้าชายได้แจ้งเรื่องไปยังพระราชบิดาที่นครธม จึงให้เกณฑ์ผู้คนตัดถนนฝังหลักเขตจากเขาพนมรุ้งไปถึงนครธม ดังปรากฏหลักหินมาถึงทุกวันนี้ที่บ้านจะบวก ตำบลนางรอง 1 หลัก บ้านหินโคนน้อย 1 หลัก และที่บ้านหินโคนดง 1 หลัก รวม 3 หลัก หลักหินที่ฝังไว้นี้สันนิษฐานว่าคงฝังเป็นระยะทาง 400 เส้น ต่อ 1 หลัก ทางหรือถนนที่สร้างขึ้นไว้นั้น น่าจะเป็นทางเดินช่องแซะละออทุกวันนี้ แต่เพี้ยนมาเป็นช่องสายออหรือช่องกุ่ม (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์)

ตาราง 194 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลักเขตเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เวลานี้จวนถือกำเนิดจากครรภ์มารดาแล้วควรจะให้มีผู้พิทักษ์รักษาความปลอดภัย เจ้าชายปาจิตต์เชื่อในคำทำนายนั้น	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงออกตามหา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลักเขตเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าชายปาจิตต์ เชื่อในคำทำนายจึงออกตามหาคู่ครอง ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...เวลานี้จวนถือกำเนิดจากครรภ์มารดาแล้ว ควรจะให้มีผู้พิทักษ์รักษาความปลอดภัย เจ้าชายปาจิตต์เชื่อในคำทำนายนั้น

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าชายปาจิตต์ทราบแล้วว่าลักษณะคู่ครองของตนเป็นอย่างไร จึงออกตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

> ...จึงออกตามหา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง หลักเขตเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

พระเจ้าใหญ่

ตำนานพระเจ้าใหญ่นั้นพระอินทร์เป็นผู้สร้างองค์พระเจ้าใหญ่ โดยเนรมิตผุดขึ้นมาจากพื้นดิน เนื้อกายขององค์พระเจ้าใหญ่เป็นดินผงธุลีทั้งหมด โดยมีเจตนาในการเนรมิตว่าให้เป็นพระพุทธรูปที่รักษาผืนแผ่นดินแห่งโลกและจักรวาลให้คงอยู่ตราบนานเท่านาน ให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้อาศัยผืนแผ่นดินนี้ทำมาหากินและสร้างบุญบารมี ผืนแผ่นดินเป็นธาตุหนัก ผู้ที่รับธาตุดินไว้ได้จึงเป็นผู้มีบุญบารมีที่ดีสุด และผืนแผ่นดินเป็นที่สุดของโลกและจักรวาล องค์พระเจ้าใหญ่จึงถูกเนรมิตขึ้นมาเพื่อรับงานหนักนี้โดยเฉพาะ เพราะฉะนั้นองค์พระเจ้าใหญ่จึงมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งใหญ่ที่จะแผ่บารมีปกปักรักษาผืนแผ่นดินที่มนุษย์และสัตว์อาศัยอยู่ในโลกนี้ตลอดไป สัญลักษณ์แห่งองค์อินทร์ คือ ดวงแก้วมรกต 3 ดวง ที่บรรจุไว้ในพระอุทร (ท้อง) ขององค์พระเจ้าใหญ่ เพื่อเป็นศูนย์รวมของสมาธิทั้งปวงในจักรวาล และพระอินทร์ยังได้พระราชทานนามพระพุทธรูปที่เนรมิตขึ้นมาว่า "พระเทวฤทธิ์อินทรวกร" แต่คนทั่วไปนิยมเรียกว่า "พระเจ้าใหญ่" ผู้ที่มีบุญบารมีจะพบแก้วมรกต 3 ดวง และพบเห็นพระพุทธองค์เสด็จออกมาจากองค์พระเจ้าใหญ่เสมอ ๆ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์)

ตาราง 195 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าใหญ่ จังหวัด บุรีรัมย์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	พระอินทร์เป็นผู้สร้างองค์พระเจ้าใหญ่ โดยเนรมิตผุดขึ้นมาจากพื้นดิน เนื้อกายขององค์พระเจ้าใหญ่เป็นดินผงธุลีทั้งหมด	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ผู้ที่มีบุญบารมีจะพบแก้วมรกต 3 ดวง และพบเห็นพระพุทธองค์เสด็จออกมาจากองค์พระเจ้าใหญ่เสมอ ๆ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเจ้าใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระอินทร์เนรมิตพระพุทธรูปขึ้นมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระอินทร์เป็นผู้สร้างองค์พระเจ้าใหญ่ โดยเนรมิตผุดขึ้นมาจากพื้นดิน เนื้อกายขององค์พระเจ้าใหญ่เป็นดินผงธุลีทั้งหมด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้มีบุญเท่านั้นจึงจะมองเห็นแก้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ผู้ที่มีบุญบารมีจะพบแก้วมรกต 3 ดวง และพบเห็นพระพุทธองค์เสด็จออกมาจากองค์พระเจ้าใหญ่เสมอ ๆ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระเจ้าใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดมหาสารคาม

พระพุทธรูปมิ่งเมือง

"พระพุทธรูปมิ่งเมือง" (วัดสุวรรณวาส) และ "พระยืนพุทธมงคล" (วัดพุทธมงคล) หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า "วัดบ้านสระ" หรือ "ชุมชนบ้านพระยืน" ซึ่งพระพุทธรูปทั้งสองเป็นปูชนียวัตถุเก่าแก่คู่บ้านคู่เมือง เป็นที่เคารพบูชาของชาวอำเภอกันทรวิชัย และชาวจังหวัดมหาสารคาม โดยมีตำนานเล่าขานอย่างยาวนานประมาณว่าในอดีตชุมชน "บ้านพระยืน" อันเป็นที่ตั้งอำเภอกันทรวิชัยในปัจจุบัน เชื่อว่าเคยเป็นเมือง "คันธาร์ธิราช" ในยุคสมัยทวารวดีมาก่อน ต่อเมื่อถึงยุคที่ "ท้าวลินทอง" ประสงค์จะขึ้นครองเมืองต่อจากบิดา (ท้าวลินจง) ครั้งนั้นท้าวลินจงผู้เป็นบิดามองว่าบุตรชายไม่มีคุณสมบัติที่จะปกครองบ้านเมือง จึงไม่ยอมยกเมืองให้กับบุตรชาย ด้วยเหตุนี้ท้าวลินทองจึงจับบิดาไปกักขัง สั่งให้งดข้าว งดน้ำ งดการเยี่ยม เว้นเสียแต่มารดา (นางบัวคำ) คนเดียวเท่านั้นที่สามารถเข้าไปเยี่ยมได้ จนในที่สุดทั้งบิดาและมารดาก็จบชีวิตลง ด้วยความรู้สึกผิดบาปต่อบิดาและมารดา

ท้าวลินทองจึงสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาเพื่อไถ่บาปให้กับตนเอง นั่นก็คือ พระพุทธรูปมิ่งเมือง (อุทิศให้มารดา) และพระยืนพุทธมงคล (อุทิศให้บิดา) ซึ่งพระพุทธรูปทั้งสองตั้งอยู่ห่างกันประมาณ 1,250 เมตร และจากหลักฐานที่เป็นใบเสมาที่ฝังอยู่ใกล้องค์พระก็จารึกไว้ว่าพระพุทธรูปดังกล่าวถูกสร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 1399 (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม)

ตาราง 196 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระพุทธรูปมิ่งเมือง จังหวัดมหาสารคาม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ด้วยความรู้สึกผิดบาปต่อบิดาและมารดา	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ท้าวลินทอง ประสงค์จะขึ้นครองเมืองต่อจากบิดา (ท้าวลินจง) ครั้งนั้นท้าวลินจงผู้เป็นบิดามองว่าบุตรชายไม่มีคุณสมบัติที่จะปกครองบ้านเมือง จึงไม่ยอมยกเมืองให้กับบุตรชาย	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ด้วยเหตุนี้ท้าวลินทองจึงจับบิดาไปกักขัง สั่งให้งดข้าว งดน้ำ งดการเยี่ยม เว้นเสียแต่มารดา	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ท้าวลินทองจึงสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาเพื่อไถ่บาปให้กับตนเอง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องพระพุทธรูปมิ่งเมือง จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวลินทองจับบิดาขังจนเสียชีวิตก็สำนึกผิดดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความรู้สึกผิดบาปต่อบิดาและมารดา

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวลินจงไม่ยอมยกเมืองให้บุตรชาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...**ท้าวลินทอง** ประสงค์จะขึ้นครองเมืองต่อจากบิดา (ท้าวลินจง) ครั้งนั้น ท้าวลินจงผู้เป็นบิดามองว่าบุตรชายไม่มีคุณสมบัติที่จะปกครองบ้านเมือง จึงไม่ยอมยกเมืองให้กับบุตรชาย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวลินจงไม่ยอมยกเมืองให้ท้าวลิน**ทองจึงจับพระ**บิดาคุมขังไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยเหตุนี้ท้าวลินทองจึงจับบิดาไปกักขัง สั่งให้งดข้าว งดน้ำ งด**การเยี่ยม**เว้นเสียแต่มารดา

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อท้าวลินทองสำนึกผิดจึงสร้างพระพุทธรูป **ดังปรากฏในข**้อความว่า

...ท้าวลินทองจึงสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาเพื่อไถ่บาปให้กับตนเอง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระพุทธรูปมิ่งเมือง จังหวัดมหาสารคาม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

บรบือ

กล่าวไว้ว่าในสมัยก่อนมีควายประหลาดตัวหนึ่ง มีรูปร่างใหญ่โตกว่าควายทั้งปวง มีนิสัยดุร้ายเที่ยวไล่ขวิดผู้คนทั่วไปได้มาอาศัยอยู่บริเวณหนองบ่อ ชาวบ้านทราบก็ตามมาเพื่อไล่จับ บ้างก็มีดาบ หอก แหลน หลาว มาถึงหนองบ่อแต่ไม่พบควายเปลี่ยวตัวนั้น จึงถามชาวบ้านที่นั้นว่า "ไปทางได๋" (ไปทางไหน) ชาวบ้านบอกว่าไป "กำพี้" (กำคือด้านหรือทาง, พี้คือทางนี้) ชาวบ้านชี้บอกมาก็คือ บ้านกำพี้ (ตำบลกำพี้ในปัจจุบัน) ชาวบ้านก็ตามมาทันที่บ้านหนองตุ (คำว่าตุหมายความถึง ลักษณะของการกระทบเบาๆ) ปรากฏว่าดินปืนหมด จึงได้บดดินปืนใหม่ คือการบดมาด (มาด คือ กำมะถัน) ที่หนองบัว บ้านนั้นก็เลยเรียกว่าบ้าน บัวบดมาด บ้านบัวมาศในปัจจุบัน

บางพวกก็เลยไปหาน้ำที่ลำห้วยบ้านยาง ได้ตัดไม้มาทำหลาว หอก ห้วยนี้จึงเรียกชื่อว่าห้วยคันหอก (คันคือด้าม) แล้วได้ดำเนินตามควายต่อไป จนทันกันที่บริเวณบ้านโนนทัน ในปัจจุบันขึ้นอยู่กับตำบลบัวมาศ ควายร้ายได้หนีต่อไปชาวบ้านตามจับไปเรื่อยๆ จนกระทั่งรุ่งเช้าจึงได้ไปทันกันที่ริมหนองบ่อ มันได้ใช้เขาขวิดดินจนขึ้นเป็นโนนหนองบ่อ ชาวบ้านจึงยิงถูกสายบือ (สะดือ) หลุดลงที่โนนหนองบ่อ ชาวบ้านไม่สามารถปราบควายตัวนี้สำเร็จ อีกทั้งทุกคนที่มาร่วมปราบควายเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้า ไม่สามารถจะตามต่อไปได้อีก จึงพากันเดินทางกลับเส้นทางนี้พวกชาวบ้านเดินเพื่อติดตามไปปราบควายตัวนั้น ปัจจุบันเป็นลำน้ำเสียว เป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของอำเภอบรบือ และอำเภอวาปีปทุมในปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม)

ตาราง 197 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บรบือ จังหวัดมหาสารคาม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กล่าวไว้ว่าในสมัยก่อนมีควายประหลาดตัวหนึ่ง มีรูปร่างใหญ่โตกว่าควายทั้งปวง มีนิสัย ดุร้าย เที่ยวไล่ขวิดผู้คนทั่วไป	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ชาวบ้านทราบก็ตามมาเพื่อไล่จับ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บรบือ จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในสมัยก่อนมีควายรูปร่างใหญ่ผิดธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวไว้ว่าในสมัยก่อนมีควายประหลาดตัวหนึ่งมีรูปร่างใหญ่โตกว่าควายทั้งปวง มีนิสัย ดุร้ายเที่ยวไล่ขวิดผู้คนทั่วไป

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อควายมาเที่ยวไล่ขวิดชาวบ้านชาวบ้านจึงช่วยกันจับควายนั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวบ้านทราบก็ตามมาเพื่อไล่จับ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บรบือ จังหวัดมหาสารคาม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง

กุดนางใย

ครั้งโบราณที่บริเวณแหล่งน้ำนี้มีครอบครัวหนึ่งตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ มีแม่และลูกชาย ภายหลังได้ลูกสะใภ้มาอยู่ร่วมกัน มาวันหนึ่งลูกชายไปค้าขายทางไกล แม่และลูกสะใภ้อยู่บ้านเพียง 2 คน คืนหนึ่งแม่ผัวสังเกตเห็นว่าที่ห้องนอนของลูกสะใภ้จุดตะเกียงตลอดคืน ซึ่งเป็นการผิดธรรมเนียมโบราณ กล่าวคือเมื่อเข้านอนต้อง ดับตะเกียง คืนหนึ่งแม่ผัวสงสัยจึงไปแอบดูว่าลูกสะใภ้ทำอะไรอยู่ในห้อง และเห็นว่า ลูกสะใภ้กำลังสาวใยไหม ออกจากปากตัวเองมาม้วนเข้าฝัก จึงเกิดความหวาดกลัวนึกว่า สะใภ้เป็นภูตผีปีศาจ จึงนำความไปเล่าให้เพื่อนบ้านฟัง คืนต่อมาแม่ผัวและเพื่อนบ้านจึงมาแอบดูเพื่อจับผิดลูกสะใภ้ ในที่สุดได้จู่โจมเข้าไปในห้องขณะที่ลูกสะใภ้กำลังสาวไหมออกจากปาก จึงซักถามว่าเป็นใครมาจากไหน เป็นภูตผีปีศาจหรือเปล่า ทำให้ลูกสะใภ้อับอายจึงหนีออกจากบ้านและกระโดดลงในลำน้ำนั้นหายไป เมื่อลูกชายกลับมาและรู้ความจริงว่าภรรยา

โดดน้ำตาย ณ ที่แห่งนั้นจึงได้แต่ เศร้าโศกเสียใจ เมื่อถึงคืน เดือนหงายจะไปนั่งริมลำน้ำแห่งนี้ และจ้องมองลงไปในสายน้ำ นาน ๆ เข้าก็มองเห็นภรรยาในสายน้ำนั้น และสาวใยไหมออกจากปาก ต่อมาที่แห่งนี้จึงได้ชื่อว่ากุดนางใย (ใยหมายถึงใยไหม) (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม)

ตาราง 198 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง กุดนางใย จังหวัดมหาสารคาม

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	เมื่อลูกชายกลับมาและรู้ความจริงว่าภรรยาโดดน้ำตาย ณ ที่แห่งนั้นจึงได้แต่ เศร้าโศกเสียใจ	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ลูกสะใภ้จุดตะเกียงตลอดคืน ซึ่งเป็นการผิดธรรมเนียมโบราณ แม่ผัวสงสัยจึงไปแอบดู ... ลูกสะใภ้กำลังสาวใยไหม ออกจากปากตัวเอง มาม้วนเข้าฝัก จึงเกิดความหวาดกลัว	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	จึงนำความไปเล่าให้เพื่อนบ้านฟัง ...จึงมาแอบดู... ที่ลูกสะใภ้กำลังสาวไหมออกจากปาก จึงซักถามว่าเป็นใครมาจากไหน เป็นภูตผีปีศาจหรือเปล่า ทำให้ลูกสะใภ้อับอาย จึงหนีออกจากบ้านและกระโดดลงในลำน้ำนั้นหายไป	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	เมื่อถึงคืน เดือนหงายจะไปนั่งริมลำน้ำแห่งนี้ และจ้องมองลงไปในสายน้ำ นาน ๆ เขาก็มองเห็นภรรยาในสายน้ำนั้น และสาวใยไหมออกจากปาก	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง กุดนางใย จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อรู้ว่าภรรยาฆ่าตัวตายไปแล้วสามีจึงเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อลูกชายกลับมาและรู้ความจริงว่าภรรยาโดดน้ำตาย ณ ที่แห่งนั้นจึงได้แต่เศร้าโศกเสียใจ

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่สามีแอบดูลูกสะใภ้จึงรู้ว่าไม่ใช่มนุษย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ลูกสะใภ้จุดตะเกียงตลอดคืน ซึ่งเป็นการผิดธรรมเนียมโบราณ แม่ผัวสงสัยจึงไปแอบดู... ลูกสะใภ้กำลังสาวใยไหม ออกจากปากตัวเองมาม้วนเข้าฝัก จึงเกิดความหวาดกลัว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือแม่สามีสงสัยในพฤติกรรมของลูกสะใภ้จึงแอบดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงนำความไปเล่าให้เพื่อนบ้านฟัง ...จึงมาแอบดู...ที่ลูกสะใภ้กำลังสาวไหมออกจากปาก จึงซักถามว่าเป็นใครมาจากไหน เป็นภูตผีปีศาจหรือเปล่า ทำให้ลูกสะใภ้อับอาย จึงหนีออกจากบ้านและกระโดดลงในลำน้ำนั้นหายไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สามีมองเห็นภรรยาทุกคืนเดือนหงาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อถึงคืน เดือนหงายจะไปนั่งริมลำน้ำแห่งนี้ และจ้องมองลงไปในสายน้ำนาน ๆ เขาก็มองเห็นภรรยาในสายน้ำนั้น และสาวใยไหมออกจากปาก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องกุดนางใย จังหวัดมหาสารคาม สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดมุกดาหาร

น้ำยาวิเศษ

ท้าวกำพร้ามีฐานะยากจนมากต้องเที่ยวขอทานเขากินเลี้ยงชีวิตแต่มักถูกเจ้าของบ้านด่าทอเสมอ ท้าวกำพร้ารู้สึกอับอายจึงคิดจะปลูกข้าวกินเอง แต่ก็ไม่มีเครื่องมือ จึงแบกหน้าหน้าไม้เข้าป่าไปอย่างไม่มีจุดหมาย เมื่อหิวก็เก็บผลไม้กินพอประทังชีวิตไปเรื่อยๆ วันหนึ่งเห็นนกเขาจับกิ่งไม้อยู่ก็ใช้หน้าไม้ยิงนกเพื่อจะเอามากิน เมื่อนกตกลงมาก็เห็นเมล็ดข้าวเปลือกติดอยู่ที่เหนียงของนก ก็นำข้าวเปลือกนั้นมาปลูก เมื่อได้ข้าวมาก็ไม่ยอมกินแต่กลับเอาไปปลูกใหม่ตัวเองยอมกินผลไม้ไปก่อน ปีต่อมาท้าวกำพร้าก็ได้ข้าวเปลือกมากขึ้น จนต้องเอาไปเก็บไว้ในโพรงไม้ โพรงหินจนเต็มไปหมด วันหนึ่งฝูงนกกระจอกพากันมากินข้าวเปลือกของท้าวกำพร้า ท้าวกำพร้าก็ต่อว่าพวกนก พวกนกจึงขอโทษและบอกว่าจะตอบแทนบุญคุณภายหลัง และหัวหน้าฝูงนกได้มอบเมล็ดข้าวทองคำให้เมล็ดหนึ่งพร้อมทั้งบอกให้ท้าวกำพร้านำเมล็ดข้าวทองคำไปวางไว้ในโพรงหินตรงที่พวกเขาได้กินข้าวเปลือก แล้วจะได้สิ่งที่ต้องการทุกอย่างท้าวกำพร้าก็ทำตามปรากฏว่าข้าวที่อยู่ในโพรงหินกลายเป็นน้ำใสสะอาด ตอนแรกท้าวกำพร้าตกใจและเสียดายข้าวมาก แต่ก็ลองดื่มน้ำนั้นดูปรากฏว่ามีรูปงามและมีเรี่ยวแรงมากขึ้น

วันหนึ่งมีนายพรานแบกกวางเดินผ่านมาเห็นน้ำในโพรงหินของท้าวกำพร้า จึงวักมาดื่มก็รู้สึกมีเรี่ยวแรงขึ้น เมื่อเอามาล้างคราบเลือดที่ตัวกวาง กวางก็ฟื้นคืนชีพและวิ่งเข้าป่าไป นายพรานจึงสอบถามท้าวกำพร้าถึงน้ำวิเศษนั้น พอรู้เรื่องก็ไปบอกเจ้าพระยาให้รู้เรื่อง เจ้าพระยาดีใจมากได้มาขอน้ำวิเศษไปรักษาลูกสาวที่ป่วยอยู่จนหาย เจ้าพระยาจะตอบแทนบุญคุณโดยมอบแก้วแหวนเงินทองให้ แต่ท้าวกำพร้าไม่รับ ขอเพียงเครื่องมือในการทำไร่เท่านั้น เมื่อท้าวกำพร้าได้เครื่องมือและคนมาช่วย ก็ทำไร่ได้ข้าวมากมาย จึงแจกให้คนยากจนกินด้วยเมื่อท้าวกำพร้าตายไปคนเชื่อว่าได้ไปเกิดเป็นชาวผู้ไทยที่จังหวัดมุกดาหาร (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 79-80)

ตาราง 199 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง น้ำยาวิเศษ จังหวัดมุกดาหาร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	7
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เมื่อได้ข้าวมาก็ไม่ยอมกิน - ปีต่อมาท้าวกำพร้าก็ได้ข้าวเปลือกมากขึ้น	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ท้าวกำพร้ามีฐานะยากจนมากต้องเที่ยวขอทานเขากินเลี้ยงชีวิตแต่มักถูกเจ้าของบ้านด่าทอเสมอ ท้าวกำพร้ารู้สึกอับอาย	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	พอรู้เรื่องก็ไปบอกเจ้าพระยาให้รู้เรื่อง เจ้าพระยาดีใจมากได้มาขอน้ำวิเศษไปรักษาลูกสาวที่ป่วยอยู่จนหาย	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- วันหนึ่งเห็นนกเขาจับกิ่งไม้อยู่ก็ใช้หน้าไม้ยิงนก... ก็เห็นเมล็ดข้าวเปลือกติดอยู่ที่เหนียงของนก - ฝูงนกกระจอกพากันมากินข้าวเปลือกของท้าวกำพร้า	2
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	นายพรานแบกกวางเดินผ่านมาเห็นน้ำในโพรงหิน... ดื่มก็รู้สึกมีเรี่ยวแรง...เอามาล้างคราบเลือดที่ตัวกวาง กวางก็ฟื้นคืนชีพและวิ่งเข้าป่าไป	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	8
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	ท้าวกำพร้าก็ต่อว่าพวกนก	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงคิดจะปลูกข้าวกินเอง แต่ก็ไม่มีเครื่องมือ จึงแบกหน้าหน้าไม้เข้าป่าไปอย่างไม่มีจุดหมาย เมื่อหิวก็เก็บผลไม้กินพอประทังชีวิตไปเรื่อยๆ - นำข้าวเปลือกนั้นมาปลูก - เอาไปปลูกใหม่ตัวเองยอมกินผลไม้ไปก่อน	3

ตาราง 199 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	เจ้าพระยาจะตอบแทนบุญคุณโดยมอบแก้วแหวนเงินทองให้ แต่ท้าวกำพร้าไม่รับขอเพียงเครื่องมือในการทำไร่เท่านั้น	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	นายพรานจึงสอบถามท้าวกำพร้าถึงน้ำวิเศษนั้น	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	เอาไปเก็บไว้ในโพรงไม้ โพรงหินจนเต็มไปหมด	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	หัวหน้าฝูงนกได้มอบเมล็ดข้าวทองคำให้เมล็ดหนึ่ง... ท้าวกำพร้าก็ทำตามปรากฏว่าข้าวที่อยู่ในโพรงหินกลายเป็นน้ำใสสะอาด ...ดื่มน้ำนั้นดูปรากฏว่ามีรูปงามและมีเรี่ยวแรงมากขึ้น	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่น**เรื่อง น้ำยาวิเศษ จังหวัดมุกดาหาร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวกำพร้าได้ข้าวมาเขาก็ไม่ยอมกิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อได้ข้าวมาก็ไม่ยอมกิน

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกำพร้าได้เม็ดข้าวมาเขานำไปปลูกแทนที่จะกินดังปรากฏในข้อความว่า

...ปีต่อมาท้าวกำพร้าก็ได้ข้าวเปลือกมากขึ้น

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกำพร้ายากจนจึงเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกำพร้ามีฐานะยากจนมากต้องเที่ยวขอทานเขากินเลี้ยงชีวิตแต่มักถูกเจ้าของบ้านด่าทอเสมอ ท้าวกำพร้ารู้สึกอับอาย

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ข่าวเรื่องน้ำวิเศษของท้าวกำพร้าได้แพร่ออกไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...พอรู้เรื่องก็ไปบอกเจ้าพระยาให้รู้เรื่อง เจ้าพระยาดีใจมากได้มาขอน้ำวิเศษไปรักษาลูกสาวที่ป่วยอยู่จนหาย

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกำพร้าได้เมล็ดข้าวจากเหนียงของนก ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งเห็นนกเขาจับกิ่งไม้อยู่ก็ใช้หน้าไม้ยิงนก...ก็เห็นเมล็ดข้าวเปลือกติดอยู่ที่เหนียงของนก

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวกำพร้าปลูกข้าวปรากฏว่ามีฝูงนกกระจอกมากินข้าวของเขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝูงนกกระจอกพากันมากินข้าวเปลือกของท้าวกำพร้า

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ น้ำวิเศษของท้าวกำพร้าช่วยให้หายป่วย ฟื้นคืนชีพได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายพรานแบกกวางเดินผ่านมาเห็นน้ำในโพรงหิน...ดื่มก็รู้สึกมีเรี่ยวแรง...เอามาล้างคราบเลือดที่ตัวกวาง กวางก็ฟื้นคืนชีพและวิ่งเข้าป่าไป

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนกกระจอกมากินข้าวของท้าวกำพร้าเขาก็ต่อว่าพวกนก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกำพร้าก็ต่อว่าพวกนก

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวกำพร้าถูกชาวบ้านรังเกียจเขาจึงคิดจะหากินเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงคิดจะปลูกข้าวกินเอง แต่ก็ไม่มีเครื่องมือ จึงแบกหน้าหน้าไม้เข้าป่าไปอย่างไม่มีจุดหมาย เมื่อหิวก็เก็บผลไม้กินพอประทังชีวิตไปเรื่อยๆ

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวกำพร้าได้ข้าวเปลือกแล้วเขาจึงนำมันไปปลูก ดังปรากฏในข้อความว่า

...นำข้าวเปลือกนั้นมาปลูก

2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อท้าวกำพร้าปลูกข้าวได้มากแล้วเขาไม่ยอมกินแต่กลับเก็บเอาไว้และหันไปกินอย่างอื่นแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เอาไปปลูกใหม่ตัวเองยอมกินผลไม้ไปก่อน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกำพร้าช่วยเหลือบุตรสาวเจ้าพระยา เขาจึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าพระยาจะตอบแทนบุญคุณโดยมอบแก้วแหวนเงินทองให้ แต่ท้าวกำพร้าไม่รับขอเพียงเครื่องมือในการทำไร่เท่านั้น

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายพรานหายจากความเหนื่อยจึงสอบถามที่มาของน้ำวิเศษจากท้าวกำพร้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายพรานจึงสอบถามท้าวกำพร้าถึงน้ำวิเศษนั้น

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวกำพร้าได้เมล็ดข้าวมามากแล้วเขานำไปเก็บไว้ในโพรงไม้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เอาไปเก็บไว้ในโพรงไม้ โพรงหินจนเต็มไปหมด

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ หัวหน้าฝูงนกมอบเมล็ดข้าวทองคำให้แก่ท้าวกำพร้าดังปรากฏในข้อความว่า

...หัวหน้าฝูงนกได้มอบเมล็ดข้าวทองคำให้เมล็ดหนึ่ง...ท้าวกำพร้าก็ทำตามปรากฏว่าข้าวที่อยู่ในโพรงหินกลายเป็นน้ำใสสะอาด ...ดื่มน้ำนั้นดูปรากฏว่ามีรูปงามและมีเรี่ยวแรงมากขึ้น

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องน้ำยาวิเศษ จังหวัดมุกดาหาร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ยักษ์สะลึคึ

บุพเพสันนิวาส...มีจริง...ณ บริเวณจังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน แต่ก่อนเทือกเขาภูพานจะทอดเป็นแนวยาว พาดผ่านจากจังหวัดสกลนครไปถึงจังหวัดมุกดาหาร นับว่าเป็นภูเขาที่สูงมาก บริเวณเทือกเขานี้ ต่อไปจะเป็นที่ที่มีความรักของยักษ์ทั้งสองตนจะเกิดขึ้น! เหมือนลานสาวกอดยักษ์สะลึคึเที่ยวหากินสัตว์ป่า จากดินแดนประเทศจีนลงมาทางทิศใต้ผ่านพม่า ลาว ไทย จนถึงบริเวณเมืองท่าแขกและนครพนม มุ่งหน้าไปสู่จังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน ซึ่งมีเทือกเขาภูพานกั้นอยู่ ในขณะเดียวกัน ยักษ์อีนางแก้ว หาปลากินตามปกติ โดยหาปลาขึ้นมาเรื่อย ๆ มุ่งหน้าจากดินแดนเวียดนามผ่านกัมพูชา เข้าสู่ดินแดนไทยใกล้เข้ามาถึงมุกดาหารที่มีเทือกเขาภูพานขวางกั้นอยู่แม้จะมีภูเขาสูงกั้น แต่ยักษ์ทั้งสองตนก็สูงใหญ่เกินภูเขาสูงเสียอีก ยักษ์ทั้งสองพบกันเป็นครั้งแรก ความรักก็เกิดขึ้นทั้งสองโผเข้าหากัน! แม้ภูเขาจะกั้นขวางหน้า...ก็หาได้เป็นอุปสรรคไม่ ทั้งสองกอดรัดฟัดเหวี่ยง กลิ้งไปมาทำให้เทือกเขาภูพานส่วนหนึ่งแตกถล่มทลายกลายเป็นภูเขา ลูกเล็กลูกน้อย บางแห่งราบเป็นหน้ากอง แตกพังทลายลง ในปัจจุบัน บริเวณดังกล่าว กลายเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น บริเวณที่ยักษ์บักสะลึคึ กับยักษ์อีนางแก้วนอนด้วยกันเรียกว่า "ดงบักอี่" ภูเขาที่แตกออกเป็นภูเล็กภูน้อยก็มีชื่อว่า ภูมโน ภูหมู ภูจ้อก้อ และภูผาเทิบ และยังมีลำห้วยธรรมชาติแห่งหนึ่ง อยู่ทางทิศใต้ของหอแก้วมุกดาหาร ลงไปประมาณ 5 กิโลเมตร กรมทางหลวงได้ทำป้ายชื่อของลำห้วยที่หัวสะพานว่า "ห้วยลึคึ" ซึ่งเชื่อกันว่า เป็นสายน้ำที่เกิดจากการถึงจุดสุดยอดของยักษ์สะลึคึ จนเป็นสายธารหลั่งไหลลงสู่แม่น้ำของนั่นเอง.. (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร)

ตาราง 200 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ยักษ์สะลีคี จังหวัดมุกดาหาร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	บริเวณเทือกเขานี้ ต่อไปจะเป็นที่ที่มีความรักของยักษ์ทั้งสองตนจะเกิดขึ้น...ยักษ์ทั้งสองตนก็สูงใหญ่เกินภูเขาสูงเสีย	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	ทำให้เทือกเขาภูพานส่วนหนึ่งแตกถล่มทลายกลายเป็นภูเขา ลูกเล็ก ลูกน้อย บางแห่งราบเป็นหน้ากลอง แตกพังทลายลง	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ยักษ์สะลีคี จังหวัดมุกดาหาร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ยักษ์สะลีคีมีร่างกายสูงใหญ่เมื่อมันทั้งสองตนมาพรอดรักกันจึงเกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...บริเวณเทือกเขานี้ ต่อไปจะเป็นที่ที่มีความรักของยักษ์ทั้งสองตนจะเกิดขึ้น... ยักษ์ทั้งสองตนก็สูงใหญ่เกินภูเขาสูงเสีย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อยักษ์พลอดรักกันทำให้ธรรมชาติเปลี่ยนไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้เทือกเขาภูพานส่วนหนึ่งแตกถล่มทลายกลายเป็นภูเขา ลูกเล็ก ลูกน้อย บางแห่งราบเป็นหน้ากลอง แตกพังทลายลง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ยักษ์สะลีคี จังหวัดมุกดาหาร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

ภูลังกา

ตามตำนานพระเจ้าห้าพระองค์นั้นกล่าวว่า กาเผือกได้ตกไข่ 5 ฟองที่ภูลังกา วันหนึ่งเกิดลมพายุใหญ่หอบเอาไข่ปลิวไปตามลม ไข่นั้นได้ตกกระจัดกระจายไปในสถานที่หลายแห่ง ต่อมาไข่นั้นได้ฟักออกมาเป็นพระพุทธเจ้ากกุสันโธ พระพุทธเจ้าโกนาคโม พระพุทธเจ้ากัสสโป พระพุทธเจ้าโคตโม และองค์ต่อไปได้แก่ พระศรีอาริยเมตรัยโย ที่จะมาตรัสรู้ในอนาคตอีกประมาณ 750 ล้านปี เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ที่ 5 ในภัทรกัปนี้ (ตัวเลข 750 ล้านปี เป็นเพียงสันนิษฐานของปราชญ์ผู้รู้ อย่าได้ยึดเอาเป็นหลักฐานทางประวัติพุทธศาสนา) และยังมีความพิสดาร แถมท้ายอีกว่า กาทั้งหลายไม่กล้าบินผ่านไป จะต้องถูกอำนาจอาถรรพ์ลึกลับที่ภูลังกา เป็นพายุใหญ่พัดพากาตัวนั้นให้เซถลาปลิวว่อนไปทางป่าเซกา (เขตอำเภอเซกาในปัจจุบัน) ภูลังกาในอดีตเมื่อ 50 ปีก่อนโน้น เป็นดงหนาป่าทึบกว้างใหญ่ไพศาล ชุกชุมไปด้วยเสือสิงห์กระทิงแรดและโขลงช้างเถื่อน แต่ในปัจจุบันนี้ป่าใหญ่หายไปหมดสิ้น กลายเป็นทุ่งโล่งรกร้างและไร่นา จะพอมีป่าเหลืออยู่รอบๆ ภูลังกาบ้างเล็กน้อย (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร)

ตาราง 201 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูลังกา จังหวัดมุกดาหาร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กาเผือกได้ตกไข่ 5 ฟองที่ภูลังกา วันหนึ่งเกิดลมพายุใหญ่หอบเอาไข่ปลิวไปตามลม ไข่นั้นได้ตกกระจัดกระจายไปในสถานที่หลายแห่ง	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	กาทั้งหลายไม่กล้าบินผ่านไป จะต้องถูกอำนาจอาถรรพ์ลึกลับที่ภูลังกา	1

ตาราง 201 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- ต่อมาไข่นั้นได้ฟักออกมาเป็นพระพุทธเจ้า กกุสันโธ พระพุทธเจ้าโกนาคโม พระพุทธเจ้ากัสสโป พระพุทธเจ้าโคตโม และองค์ต่อไปได้แก่ พระศรีอาริย เมตรัยโย ที่จะมาตรัสรู้ในอนาคต - เป็นพายุใหญ่พัดพากาตัวนั้นให้เซถลาปลิวว่อนไปทางป่าเซกา	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูลังกา จังหวัดมุกดาหาร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พายุได้หอบเอาไข่กาไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...กาเผือกได้ตกไข่ 5 ฟองที่ภูลังกา วันหนึ่งเกิดลมพายุใหญ่หอบเอาไข่ปลิวไปตามลม ไข่นั้นได้ตกกระจัดกระจายไปในสถานที่หลายแห่ง

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ กาไม่กล้าบินผ่านภูลังกาดังปรากฏในข้อความว่า

...กาทั้งหลายไม่กล้าบินผ่านไป จะต้องถูกอำนาจอาถรรพ์ลึกลับที่ภูลังกา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ ไข่กาได้ฟักออกเป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาไข่นั้นได้ฟักออกมาเป็นพระพุทธเจ้ากกุสันโธ พระพุทธเจ้าโกนาคโม พระพุทธเจ้ากัสสโป พระพุทธเจ้าโคตโม และองค์ต่อไปได้แก่ พระศรีอาริยเมตรัยโย ที่จะมาตรัสรู้ในอนาคต

2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พายุพัดกาไปทางป่าเซกา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นพายุใหญ่พัดพากาตัวนั้นให้เซถลาปลิวว่อนไปทางป่าเซกา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูลังกา จังหวัดมุกดาหาร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

จังหวัดยโสธร

ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

เรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า มีครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่เพียงสองแม่ลูก มีอาชีพทำนา เมื่อถึงฤดูทำนาลูกชายจะออกไปทำนาไถนา แต่เช้ามืดตามปกติทุกวัน ส่วนแม่ก็ตื่นแต่เช้าเตรียมข้าวปลาอาหารไปส่งทุกวันเช่นกัน ทั้งสองแม่ลูกหากินอยู่อย่างปกติสุขเสมอมา

อยู่มาวันหนึ่ง ลูกชายออกไปไถนาแต่เช้าตามปกติ ส่วนแม่ก็เตรียมจัดหาอาหารแต่เช้าปกติเช่นกัน แต่ด้วยแม่เป็นคนใจบุญสุนทานตามปกติของชาวอีสาน วันนั้นแม่จึงต้องนำอาหารไปวัดถวายพระก่อน เนื่องจากวันนั้นเป็นวันธรรมสวนะ (วันพระ) กว่าพระจะทำพิธีทางศาสนาเสร็จทำให้แม่ต้องนำอาหารมาส่งช้ากว่าปกติ ลูกชายซึ่งทำงานหนักในนาอยู่แล้วหิวหนักมากขึ้น ทำให้มีความรู้สึกว่าวันนั้นสายก็สาย หนักก็หนัก เหนื่อยก็เหนื่อย หิวก็หิวมากกว่าปกติ เจ้าหนุ่มไถนาไปปากก็พร่ำบ่นว่า "ทำไมแม่ไม่รู้จักมาเสียที" "แม่มัวแต่ทำอะไรอยู่หนอ" หนักๆ เข้าความหิวเข้ามาครอบงำ ทำให้เจ้าหนุ่มโมโหหิวพร่ำบ่นอย่างอาฆาตไปว่า

"มันไปทำอะไรอยู่นะ กูหิวจะตายอยู่แล้ว" และสำทับต่อไปอีกว่า "มันมากูต้องฆ่าให้ตาย" ด้วยความหิวเจ้าหนุ่มเปลี่ยนสรรพนามจากคำว่า "แม่" มาเป็นคำว่า "มัน" อย่างลืมตัว

ขณะที่เจ้าหนุ่มกำลังบ่นในใจอยู่นั้น แม่ก็หาบข้าวปลาอาหารมาอย่างรีบเร่งปากก็บอกเรียกลูกชายมากินอาหารอย่างเอ็นดู "มาลูกมารับประทานอาหาร วางไถก่อน" พลางหยิบข้าวปลาอาหารและก่องข้าววางบนคันนา "วันนี้แม่มาสายหน่อย เพราะต้องไปทำบุญที่วัด" ฝ่ายลูกชายซึ่งโมโหหิว ความมืด ความชั่วเข้าครอบคลุมจิตใจอยู่แล้ว แก้ปลดแอกจากคอควายวิ่งเข้าไปหา

แม่พร้อมกับฟาดกระหน่ำลงบนศีรษะแม่หลายที และด่าแม่ไปว่า "มึงไม่เห็นใจกู ก่องข้าวน้อยกูกินไม่อิ่มหรอก" เมื่อเห็นแม่สลบแน่นิ่งแกก็ไปนั่งกินข้าวบนคันนา กินไปกินมารู้สึกอิ่ม แต่ข้าวในก่องยังไม่หมด เพราะความจริงนั้นไม่ใช่ก่องข้าวน้อย เป็นก่องข้าวใหญ่และมีข้าวมากทีเดียว ด้วยความหิวและจิตที่มืดมนทำให้แกมองไปว่าเป็นก่องข้าวน้อย

เมื่อกินข้าวไม่หมด ทำให้ความมืดดำที่ปกคลุมจิตใจค่อยๆ คลายออกแกหวนคิดถึงแม่ คิดถึงแอกที่ฟาดกระหน่ำลงบนศีรษะแม่ คิดถึงคำพูดของแม่ "กินข้าวเถอะลูก วันนี้แม่มาสายหน่อย แม่ไปทำบุญที่วัด" น้ำตาของเจ้าหนุ่มหลั่งลงพรั่งพรูวิ่งเข้าไปโอบกอดซ้อนร่างที่ไร้วิญญาณของแม่ขึ้นมา ดวงตาของแม่เบิกโพลงบอกถึงอาการห่วงลูก กลัวว่าลูกจะต้องลำบากตกนรกหมกไหม้ที่ได้ทำมาตุฆาตคือฆ่ามารดา ทางศาสนาถือว่าเป็นอนันตริยกรรมปิดประตูสวรรค์สำหรับคนนั้น แม่จึงดลใจให้ลูกไปมอบตัวกับเจ้าเมืองสารภาพผิดแล้วขอบวชในพระพุทธศาสนา เจ้าเมืองอนุญาตให้บวชได้

เมื่อเจ้าหนุ่มบวชแล้วได้ปฏิบัติตัวดี เคร่งครัดในศีลธรรมเผ่าภาวนาแผ่ส่วนบุญกุศลไปให้แม่ไม่ขาด จนเจ้าเมืองเลื่อมใสได้ถวายไม้กวาดลานวัดที่ทำด้วยด้ามทองคำ ซึ่งไม้กวาดที่พระภิกษุใช้กวาดลานวัดชาวอีสานเรียกว่า "ตาด" ดังนั้นหมู่บ้านนั้นจึงได้ชื่อหมู่บ้าน "ตาดทอง" ตามชื่อตาดทองที่เจ้าเมืองถวายแก่พระผู้ปฏิบัติดี

นอกจากจะปฏิบัติตัวดีแล้ว พระภิกษุรูปนั้นยังได้สร้างเจดีย์สูงชั่วลำต้นตาลขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่โยมแม่อยู่ที่บ้านตาดทอง ซึ่งเจดีย์นั้นชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า "พระธาตุก่องข้าวน้อยฆ่าแม่" ตราบเท่าทุกวันนี้ (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 49-50)

ตาราง 202 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ จังหวัดยโสธร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ลูกชายซึ่งทำงานหนักในนาอยู่แล้วหิวหนักมากขึ้น - เมื่อกินข้าวไม่หมด ทำให้ความมืดดำที่ปกคลุมจิตใจค่อยๆ คลายออก	2

ตาราง 202 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	วันนั้นแม่จึงต้องนำอาหารไปวัดถวาย พระก่อน เนื่องจากวันนั้นเป็นวันธรรมสวนะ (วันพระ) กว่าพระจะทำพิธีทางศาสนาเสร็จ ทำให้แม่ต้องนำอาหารมาส่งช้ากว่าปกติ	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ก่องข้าวน้อยกูกินไม่อิ่มหรอก	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ดวงตาของแม่เบิกโพลงบอกถึงอาการห่วงลูก... แม่จึงดลใจให้ลูกไปมอบตัวกับเจ้าเมืองสารภาพผิดแล้วขอบวชในพระพุทธศาสนา เจ้าเมืองอนุญาตให้บวชได้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	แก้ปลดแอกจากคอควายวิ่งเข้าไปหาแม่พร้อมกับฟาดกระหน่ำลงบนศีรษะแม่หลายที และด่าแม่	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	เมื่อเจ้าหนุ่มบวชแล้วได้ปฏิบัติตัวดี เคร่งครัดในศีลธรรมเฝ้าภาวนาแผ่ส่วนบุญกุศลไปให้แม่ไม่ขาด...สร้างเจดีย์สูงชั่วลำต้นตาลขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่โยมแม่	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	เพราะความจริงนั้นไม่ใช่ก่องข้าวน้อย เป็นก่องข้าวใหญ่และมีข้าวมากทีเดียว ด้วยความหิวและจิตที่มืดมนทำให้แกมองไปว่าเป็นก่องข้าวน้อย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ จังหวัดยโสธร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกชายหิวข้าว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ลูกชายซึ่งทำงานหนักในนาอยู่แล้วหิวหนักมากขึ้น

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเขากินข้าวจนอิ่มแล้ว และเห็นว่าข้าวยังไม่หมดจึงสำนึกได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อกินข้าวไม่หมด ทำให้ความมืดดำที่ปกคลุมจิตใจค่อยๆ คลายออก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เผอิญวันเกิดเหตุนั้นแม่ต้องไปวัดก่อนจึงนำข้าวมาส่งให้ลูกช้ากว่าปกติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันนั้นแม่จึงต้องนำอาหารไปวัดถวายพระก่อน เนื่องจากวันนั้นเป็นวันธรรมสวนะ (วันพระ) กว่าพระจะทำพิธีทางศาสนาเสร็จ ทำให้แม่ต้องนำอาหารมาส่งช้ากว่าปกติ

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกชายเห็นก่องมีขนาดเล็กก็คิดว่าคงมีข้าวอยู่น้อยและกินไม่อิ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ก่องข้าวน้อยกูกินไม่อิ่มหรอก

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่เมื่อเสียชีวิตไปแล้วก็ยังห่วงลูกอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดวงตาของแม่เบิกโพลงบอกถึงอาการห่วงลูก... แม่จึงดลใจให้ลูกไปมอบตัวกับเจ้าเมืองสารภาพผิดแล้วขอบวชในพระพุทธศาสนา เจ้าเมืองอนุญาตให้บวชได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแม่นำข้าวมาส่งช้าด้วยความโมโหหิวลูกชายจึงทำร้ายแม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แก้ปลดแอกจากคอควายวิ่งเข้าไปหาแม่พร้อมกับฟาดกระหน่ำลงบนศีรษะแม่หลายที และด่าแม่

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อลูกชายสำนึกผิดจึงบวชและสร้างเจดีย์ให้แม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อเจ้าหนุ่มบวชแล้วได้ปฏิบัติตัวดี เคร่งครัดในศีลธรรมเฝ้าภาวนาแผ่ส่วนบุญกุศลไปให้แม่ไม่ขาด...สร้างเจดีย์สูงชั่วลำต้นตาลขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่โยมแม่

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อลูกชายกินข้าวจนอิ่มแล้วจึงรู้ว่าก่องข้าวนั้นมีข้าวเพียงพอสำหรับเขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพราะความจริงนั้นไม่ใช่ก่องข้าวน้อย เป็นก่องข้าวใหญ่และมีข้าวมากทีเดียว ด้วยความหิวและจิตที่มืดมนทำให้แกมองไปว่าเป็นก่องข้าวน้อย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ จังหวัดยโสธร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไข

ปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

เจ้าแม่สองนาง

ตำนานเรื่องเจ้าแม่สองนางเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระธิดาหรือลูกหลานของเจ้าเมืองหรือนักรบเวียงจันทน์ในสมัยโบราณ เป็นบุคคลสำคัญที่ชาวบ้านในอีสานหลายจังหวัดเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของตนมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถปกป้องคุ้มครองให้ตนและชุมชนรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงได้ ตำนานเจ้าแม่สองนางส่วนใหญ่มีลักษณะโครงเรื่องที่คล้ายกัน คือ พระธิดาหรือลูกหลานของเจ้าเมือง หรือนักรบ ซึ่งเป็นพี่น้องกันหรือฝ่าแฝดกัน ล่องเรืออพยพมาตามแม่น้ำโขง แล้วเรือล่มเสียชีวิตในแม่น้ำโขง ต่อมาวิญญาณได้ปรากฏให้ชาวบ้านตามชุมชนต่างๆ หรือเป็นผู้ติดตามนักรบไปทางบก ต่อมาเสียชีวิตบ้าง ตำนานเรื่องเจ้าแม่สองนางเป็นเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับประวัติการอพยพย้ายถิ่นของผู้คนและชุมชนที่เคยเป็นหัวเมืองเก่าในสมัยอาณาจักรล้านช้างมาก่อนเกือบทั้งสิ้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร)

ตาราง 203 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่สองนาง จังหวัดยโสธร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เป็นพี่น้องกันหรือฝ่าแฝดกัน ล่องเรืออพยพมาตามแม่น้ำโขง แล้วเรือล่มเสียชีวิตในแม่น้ำโขง ต่อมาวิญญาณได้ปรากฏให้ชาวบ้านตามชุมชนต่าง ๆ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	เป็นบุคคลสำคัญที่ชาวบ้านในอีสานหลายจังหวัดเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของตนมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถปกป้องคุ้มครองให้ตนและชุมชนรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงได้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่สองนาง จังหวัดยโสธร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สองพี่น้องล่องเรือมาโดนพายุ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นพี่น้องกันหรือฝ่าแฝดกัน ล่องเรืออพยพมาตามแม่น้ำโขง แล้วเรือล่มเสียชีวิตในแม่น้ำโขง ต่อมาวิญญาณได้ปรากฏให้ชาวบ้านตามชุมชนต่าง ๆ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ดวงวิญญาณของนางทั้งสองช่วยปกป้องคุ้มครองลูกหลาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เป็นบุคคลสำคัญที่ชาวบ้านในอีสานหลายจังหวัดเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของตนมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถปกป้องคุ้มครองให้ตนและชุมชนรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงได้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง เจ้าแม่สองนาง จังหวัดยโสธร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติจำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

แม่น้ำชี

ชื่อของแม่น้ำชี เกิดจากแม่หม้ายคนหนึ่งอยู่กับลูกสาว สามีของนางเสียชีวิตนานแล้ว วันหนึ่งนางไปหาหน่อไม้บนภูเขาซึ่งมีหน่อไม้มาก วันนั้นนางหาหน่อไม้ได้มากกว่าทุกวันนางจึงได้นำหน่อไม้ที่หาได้ไปขายในตลาดกับลูกสาวของนาง ปรากฏว่าหน่อไม้ของนางขายดีได้เงินมาเป็นจำนวนไม่น้อย เมื่อได้เงินจากการขายหน่อไม้นางได้พาลูกสาวของนางไปซื้อเสื้อผ้าซื้อของที่ลูกของนางอยากได้ เมื่อนางและลูกสาวซื้อของเสร็จกำลังจะออกจากร้าน เจ้าของร้านก็ได้บอกนางว่า "ผู้หญิงคนนี้สวยจริง ๆ เลย" ต่อมามีคนพูดว่า "ลูกสาวของป้าสวยอย่างนี้ทำไมไม่ให้เข้าไปอยู่ในวังจะได้สบาย"

ต่อมานางจึงพยายาม ส่งลูกสาวเข้าไปอยู่ในวัง เมื่อลูกสาวของนางได้ไปอยู่ในวังก็เป็นที่หมายปองของชายทั้งหลาย และได้พบรักกับลูกขุนนาง และตกลงใจแต่งงานกัน โดยไม่บอกมารดาด้วยความเป็นห่วง นางรู้แล้วว่าลูกสาวของนางแต่งงานแต่ไม่บอกนาง นางก็ไม่โกรธและได้เข้ามาหาลูกสาวในวัง เมื่อลูกสาวพบหน้ามารดาก็ทำท่าเหมือนไม่รู้จัก ซ้ำยังไล่เหมือนกับว่าไม่ใช่แม่ สร้างความเสียใจให้แก่ผู้เป็นแม่มาก นางกลับบ้านด้วยความเสียใจ เมื่อกลับถึงบ้านนางยังคงร้องไห้อยู่ทุกวัน เสียใจกับลูกที่นางรักปานแก้วตาดวงใจ ที่ทำกับนางเช่นนี้แม้ชีวิตก็ยอมสละให้ลูกได้ นางคิดว่าในชีวิตของนางไม่เหลืออะไรอีกแล้ว เพราะคนที่นางรักยังไม่สนใจไยดี

นางจึงไปวัดไปหาความสงบในชีวิตที่เหลือน้อยเต็มที ในที่สุดก็ตัดสินใจบวชชี และได้เดินทางไปบนภูเขาซึ่งนางเคยหาหน่อไม้กับลูกสาวของนาง และได้นั่งร้องไห้บนภูเขาจนน้ำตาของนางกลายเป็นสายน้ำที่ไหลอยู่ทุกวันนี้ และได้จบชีวิตลง ณ ที่แห่งนั้น ชาวบ้านได้เรียกชื่อแม่น้ำสายนี้ว่า "แม่น้ำชี" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร)

ตาราง 204 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่น้ำชี จังหวัดยโสธร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
1. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ด้วยความเป็นห่วง นางรู้แล้วว่าลูกสาวของนางแต่งงานแต่ไม่บอกนาง...เมื่อลูกสาวพบหน้ามารดาก็ทำท่าเหมือนไม่รู้จักซ้ำยังไล่เหมือนกับว่าไม่ใช่แม่สร้างความเสียใจให้แก่ผู้เป็นแม่มาก	1
2. ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	มีคนพูดว่า "ลูกสาวของป้าสวยอย่างนี้ทำไมไม่ให้เข้าไปอยู่ในวังจะได้สบาย"	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ต่อมานางจึงพยายาม ส่งลูกสาวเข้าไปอยู่ในวัง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	ในที่สุดก็ตัดสินใจบวชชี	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง แม่น้ำชี จังหวัดยโสธร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อแม่ตามหาลูกสาวจนพบแต่ลูกสาวแกล้งจำแม่ไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความเป็นห่วง นางรู้แล้วว่าลูกสาวของนางแต่งงานแต่ไม่บอกนาง...เมื่อลูกสาวพบหน้ามารดาก็ทำท่าเหมือนไม่รู้จักซ้ำยังไล่เหมือนกับว่าไม่ใช่แม่ สร้างความเสียใจให้แก่ผู้เป็นแม่มาก

1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความสวยของลูกสาวนางนั้นทำให้ถูกชาวบ้านยุยงให้ไปอยู่ในวัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีคนพูดว่า ลูกสาวของป้าสวยอย่างนี้ทำไมไม่ให้เข้าไปอยู่ในวังจะได้สบาย

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อใครๆ ก็เห็นว่าลูกสาวของนางควรไปอยู่ในวัง นางจึงส่งลูกไปอยู่ในวัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมานางจึงพยายาม ส่งลูกสาวเข้าไปอยู่ในวัง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อนางไปตามหาลูกจนพบแต่ลูกกลับแกล้งจำนางไม่ได้ทำให้นางเสียใจยิ่งนักจึงไปบวชชี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดก็ตัดสินใจบวชชี

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่น้ำชี จังหวัดยโสธร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดร้อยเอ็ด

ท้าวคันธนาม

ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเมืองสาเกตุ มีสาวทึนทึกวัยกลางคนคนหนึ่งทำมาหากินอยู่ในหมู่บ้าน โดยมีที่นาอยู่ตรงบริเวณตรงกลางของที่นาชาวบ้านคนอื่นๆ ต่อมาได้กำหนดที่จะมีเทวบุตรมาจุติในโลกมนุษย์ พอถึงหน้าเก็บเกี่ยวข้าวพระอินทร์ก็แปลงมาเป็นช้างบุกรุกเหยียบย่ำเข้าไปในนาของสาวทึนทึกนางนั้นจนเสียหายหมดแล้วก็หนีไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ โดยบันดาลรอยเท้าให้เห็นครั้นตอนเช้านางมาเห็นเข้าก็เสียใจและโกรธมากจึงตกลงใจเดินทางตามหาสัตว์ที่มาทำลายข้าวในนาของนางระหว่างทางนางกินน้ำในร้อยเท้าช้างแปลงก็เกิดตั้งครรภ์ จึงเดินทางกลับเมืองสาเกตุมาคลอดลูกเป็นชายให้ชื่อว่า "คันธนาม"

เมื่อท้าวคันธนามอายุได้ 7 ปี ไปปราบยักษ์ซึ่งเฝ้ารักษาสมบัติอยู่ ได้สมบัติของยักษ์นั้นก็เอามาให้แก่มารดาของตน ต่อมาความทราบถึงเจ้าเมืองก็ต้องการที่จะได้คันธนามมาเป็นเขย จึงเชิญคันธนามและมารดาสร้างปราสาทให้อยู่และประกาศยกลูกสาวให้

วันหนึ่งคันธนามคิดถึงพ่อจึงลามารดาออกเดินทางตามหาพ่อระหว่างทางได้เพื่อนเดินทางเป็นผู้ทรงพลัง 2 คน คือชายลากไม้ร้อยกอกับชายลากเกวียนร้อยเล่มและได้ไม้เท้าวิเศษคือถ้าเอาทางโคนชี้ใครคนนั้นจะตาย ถ้าเอาทางปลายชี้คนตายจะฟื้นมา จนในที่สุดคันธนามและเพื่อนเดินทางมาถึงเมืองร้างแห่งหนึ่งได้พบลูกสาวเจ้าเมืองนั้น ซึ่งซ่อนตัวอยู่ในกลองจึงสอบถามดูได้ความว่า เมืองนี้ได้มียักษ์งูซวงมาอาละวาดจับคนในเมืองกินเป็นอาหาร คันธนามจึงจัดการปราบยักษ์จนยักษ์แพ้แล้วใช้ไม้เท้าวิเศษชุบคนในเมืองให้ฟื้นกลับมาทั้งหมด จากนั้นคันธนามก็เดินทางต่อไปรบกับเมืองต่างๆ เช่น เมืองผาญี เดินทางจนไปถึงเมืองไกรลาส แต่ไม่ได้พบพ่อ จนถึงเมืองจับปากนาคบุรี (จำปาศักดิ์)ก็เข้ารบยึดมาเป็นเมืองของตนขึ้นครองสมบัติในเมืองนี้ (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 53-54)

ตาราง 205 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวคันธนาม จังหวัดร้อยเอ็ด

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	วันหนึ่งคันธนามคิดถึงพ่อ	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เจ้าเมืองก็ต้องการที่จะได้คันธนามมาเป็นเขย - คันธนามและเพื่อนเดินทางมาถึงเมืองร้างแห่งหนึ่ง ได้พบลูกสาวเจ้าเมือง...ถามดูได้ความว่า เมืองนี้ได้มียักษ์งูซวงมาอาละวาดจับคนในเมืองกินเป็นอาหาร	2
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ได้กำหนดที่จะมีเทวบุตรมาจุติในโลกมนุษย์...พระอินทร์ก็แปลงมาเป็นช้างบุกรุกเหยียบย่ำเข้าไปในนาของสาวทืนทึกนางนั้นจนเสียหาย...บันดาลรอยเท้าให้เห็นครั้นตอนเช้านางมาเห็นเข้าก็เสียใจและโกรธมาก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงลามารดาออกเดินทางตามหาพ่อ - คันธนามจึงจัดการปราบยักษ์... จากนั้นคันธนามก็เดินทางต่อไป รบกับเมืองต่างๆ ... แต่ไม่ได้พบพ่อจนถึงเมืองจับปากนาคบุรี (จำปาศักดิ์) ก็เข้ารบยึดมาเป็นเมืองของตนขึ้นครองสมบัติในเมืองนี้	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	จึงเชิญคันธนามและมารดาสร้างปราสาทให้อยู่และประกาศยกลูกสาวให้	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	จึงตกลงใจเดินทางตามหาสัตว์ที่มาทำลายข้าวในนาของนางระหว่างทางนางกินน้ำในร้อยเท้าช้างแปลงก็เกิดตั้งครรภ์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ท้าวคันธนาม จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวคันธนามคิดถึงพ่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งคันธนามคิดถึงพ่อ

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองเห็นท้าวคันธนามมีความสามารถมากจึงยกลูกสาวให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองก็ต้องการที่จะได้คันธนามมาเป็นเขย

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวคันธนามไปเจอเมืองร้างและช่วยชีวิตชาวเมืองจากยักษ์งูซวง ดังปรากฏในข้อความว่า

...คันธนามและเพื่อนเดินทางมาถึงเมืองร้างแห่งหนึ่งได้พบลูกสาวเจ้าเมือง... ถามดูได้ความว่า เมืองนี้ได้มียักษ์งูซวงมาอาละวาดจับคนในเมืองกินเป็นอาหาร

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระอินทร์ส่งเทวบุตรมาจุติในโลกมนุษย์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้กำหนดที่จะมี เทวบุตรมาจุติในโลกมนุษย์...พระอินทร์ก็แปลงมาเป็นช้างบุกรุกเหยียบย่ำเข้าไปในนาของสาวทืนทึกนางนั้นจนเสียหาย...บันดาลรอยเท้าให้เห็นครั้นตอนเช้านางมาเห็นเข้าก็เสียใจและโกรธมาก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อท้าวคันธนามคิดถึงพ่อจึงออกตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงลามารดาออกเดินทางตามหาพ่อ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือเมื่อท้าวคันธนามออกตามหาพ่อระหว่างทางเจออุปสรรคมากมายแต่เขาก็เอาชนะได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คันธนามจึงจัดการปราบยักษ์... จากนั้นคันธนามก็เดินทางต่อไป รบกับเมืองต่างๆ ... แต่ไม่ได้พบพ่อ จนถึงเมืองจับปากนาคบุรี (จำปาศักดิ์) ก็เข้ารบยึดมาเป็นเมืองของตนขึ้นครองสมบัติในเมืองนี้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อท้าวคันธนามปราบยักษ์ได้จึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเชิญคันธนามและมารดาสร้างปราสาทให้อยู่และประกาศยกลูกสาวให้

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเมื่อหญิงโสดเห็นข้าวในนาเสียหายจึงออกค้นหาสิ่งที่ทำให้เสียหาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตกลงใจเดินทางตามหาสัตว์ที่มาทำลายข้าวในนาของนางระหว่างทางนางกินน้ำในร้อยเท้าช้างแปลงก็เกิดตั้งครรภ์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องท้าวคันธนาม จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

ทุ่งกุลาร้องไห้

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว แถบทุ่งกุลาร้องไห้ซึ่งเคยเป็นทะเลสาบมาก่อน ในสมัยนั้นมีเมืองสำคัญเมืองหนึ่งชื่อ จำปานาคบุรี เจ้าเมืองจำปานาคบุรีมีพระธิดาชื่อ นางแสนสี และมีพระนัดดาชื่อ นางคำแบง นางทั้งสองมีรูปร่างหน้าตาสวยงามเป็นที่เลื่องลือ มีเมืองอีกเมืองหนึ่งชื่อ บูรพานคร เจ้าเมืองมีพระโอรสชื่อ ท้าวฮาดคำโปง และพระนัดดาชื่อ ท้าวอุทร วันหนึ่งเจ้าเมืองทรงส่งพระโอรสและพระนัดดาไปเรียนวิชาด้วยกันที่สำนักอาจารย์แห่งหนึ่ง

เมื่อทั้งสองจวนจะสำเร็จวิชาอาจารย์ได้บอกให้ศิษย์ไปต่อสู้กับพญานาคซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาเมืองจำปานาคบุรี เพื่อทดลองวิชาหากสามารถต่อสู้กับพญานาคทั้งฝูง ได้ชัยชนะก็แสดงว่าเรียนสำเร็จวิชาแล้ว เมื่อท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทรลาอาจารย์ไปยังเมืองจำปานาคบุรี ทั้งสองก็ไม่ได้ทดลองวิชาแต่อย่างใดเพราะทราบข่าวว่าเจ้าเมืองมีธิดาและพระนัดดา มีรูปโฉมงดงามเป็นที่เลื่องลือ ทำให้ต้องการได้นางมาเป็นคู่ครองจึงพยายามหาโอกาสพบนางทั้งสองให้จงได้

ในที่สุดพระองค์ก็ทราบจากชาวบ้านว่าทั้งสองมักออกมาเล่นน้ำทะเลทุกวัน จึงวางอุบายดักพบ วันหนึ่งพระนางแสนสีและพระนางคำแบง ทั้งสองพระองค์ได้ออกมาพายเรือเล่นทะเล ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทรเห็นเป็นโอกาสเหมาะจึงเสกผ้าเช็ดหน้า ให้เป็นเรือหงส์ทองลอยตามเรือของพระนางทั้งสองไปและทันกันในที่สุด ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทรได้พูดเกี้ยวพระนางทั้งสองพร้อมอ้อนวอนให้ทั้งสองมาลงเรือของตน พระนางแสนสีและพระนางคำแบงทนต่อการอ้อนวอนไม่ไหวจึงยอมทิ้งเรือแล้วพาจำแอ่นผู้ดูแลเรือมาลงเรือหงส์ทองด้วยกัน เมื่อข่าวนี้ทราบถึงเจ้าเมืองจำปานาคบุรี เจ้าเมืองได้ไปขอความช่วยเหลือจากพญานาค ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นให้มาช่วยกันดันพื้นบาดาลให้สูงขึ้นในบริเวณที่เจ้าเมืองขอร้องแล้วทะเลสาบที่เคยมีน้ำสุดลูกหูลูกตาก็แห้งขอดกลายเป็นทุ่งที่เวิ้งว้างกว้างใหญ่ไม่มีต้นไม้สักต้นเดียว ทำให้เรือของทั้ง 5 คนแล่นต่อไปไม่ได้

ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร ได้นำนางจำแอ่นไปซ่อนไว้ในป่าแห่งหนึ่งซึ่งต่อมาเรียกว่าดงจำแอ่น ส่วนพระนางแสนสีนำไปซ่อนไว้ที่ดงแสนดี หรือบ้านแสนดี ในปัจจุบัน และนำพระนางคำแบงไปซ่อนไว้ในป่าแห่งหนึ่ง ซึ่งต่อมาได้ชื่อว่า ดงป่าหลาน (ปัจจุบันคืออำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม)

ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร ต่างก็หลงรักพระนางแสนสี ทำให้เกิดความหึงหวงและต่อสู้กันอย่างดุเดือด ท้าวอุทรได้ฆ่าท้าวฮาดคำโปงเสียชีวิต กลายเป็นผีเฝ้าทุ่งที่น่าขนลุกขนพอง ชาวบ้านแถบทุ่งกุลาร้องไห้เรียกว่าผีโป่ง หรือผีทุ่งศรีภูมิ เจ้าเมืองจำปานาคบุรีทรงทราบเรื่องราวต่างๆ จนหมดสิ้น จึงเสด็จออกตามธิดาและท้าวอุทรกลับมายังบ้านเมือง ทรงมอบหมายให้ท้าวอุทรไปสร้างเมืองท้าวสาร (ปัจจุบัน คืออำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด)

เมื่อท้าวอุทรสร้างเมืองเสร็จ ท้าวจำปานาคบุรีก็ยกนางแสนสี ธิดาของตนให้เป็นมเหสีแก่ท้าวอุทร อยู่มาวันหนึ่งมีพ่อค้าชาวกุลา นำสินค้าจากอุบลราชธานี ศรีสะเกษ มาขายที่สุรินทร์ เมื่อขายสินค้าหมดจึงเดินทางมาซื้อครั่งที่อำเภอท่าตูม พ่อค้าชาวกุลาได้หาบครั่งข้ามแม่น้ำมูล เดินทางผ่านทุ่งอันกว้างใหญ่ ขณะหาบครั่งเดินอยู่กลางทุ่งนั้น พ่อค้ามองเห็นเมืองป่าหลาน ซึ่งอยู่ห่างไกลมาก แต่มองฝ่าเปลวแดดออกไปเห็นเสมือนว่าอยู่เพียงใกล้ๆ จึงพากันเดินทางต่อไปโดยหารู้ไม่ว่าใกล้ตาแต่ไกลตีน ประกอบกับเป็นช่วงฤดูแล้งหาน้ำที่จะดื่มและล้างหน้าก็ไม่มี พ่อค้าเหล่านั้นเหน็ดเหนื่อยอ่อนระโหยโรยแรง ทั้งหิวข้าวและกระหายน้ำมาก สุดที่จะทนได้ถึงกับร้องไห้ออกมาอย่างน่าเวทนา และเทครั่งทิ้ง ณ ที่นั่น (ปัจจุบัน คือบ้านดงครั่ง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด) หลังจากนั้นชาวกุลาก็หาบตะกร้าเปล่าเดินทางต่อไปจนพ้นทุ่งอันกว้างใหญ่ เดินต่อไปเรื่อยๆ ก็พบหมู่บ้านจึงชวนกันเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวบ้านเห็นพวกกุลาเข้ามาต่างก็เข้าใจว่ามีสินค้ามาขายให้พวกตน จึงพากันมามุงดูเพื่อจะขอซื้อสินค้าแต่พ่อค้ากุลาไม่มีสินค้าจะขายให้ พ่อค้ากุลาเหล่านั้นต่างหวนคิดถึงครั่งจำนวนมากที่พวกตนทิ้งไป ทั้งเสียดาย และเสียใจยิ่ง สุดที่จะกลั้นน้ำตาไว้ได้ถึงกับร้องไห้ออกมา ต่อมาชาวบ้านทั้งหลายจึงเรียกทุ่งอันกว้างใหญ่นั้นว่า ทุ่งกุลาร้องไห้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด)

ตาราง 206 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร ต่างก็หลงรักพระนางแสนสี ทำให้เกิดความหึงหวง	1

ตาราง 206 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ต่อ)		
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เพราะทราบข่าวว่าเจ้าเมืองมีธิดาและพระนัดดามีรูปโฉมงดงามเป็นที่เลื่องลือ ทำให้ต้องการได้นางมาเป็นคู่ครอง - พระนางคำแบงทนต่อการอ้อนวอนไม่ไหว - เมื่อข่าวนี้ทราบถึงเจ้าเมืองจำปานาคบุรี	3
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	พ่อค้า...มองฝ่าเปลวแดดออกไปเห็นเสมือนว่าอยู่เพียงใกล้ๆ จึงพากันเดินทางต่อไปโดยหารู้ไม่ว่าใกล้ตาแต่ไกลตีน ประกอบกับเป็นช่วงฤดูแล้งหาน้ำที่จะดื่มและล้างหน้าก็ไม่มี	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ทะเลสาบที่เคยมีน้ำสุดลูกหูลูกตา ก็แห้งขอดกลายเป็นทุ่งที่เวิ้งว้างกว้างใหญ่ไม่มีต้นไม้สักต้นเดียว ทำให้เรือของทั้ง 5 คนแล่นต่อไปไม่ได้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	9
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงยอมทิ้งเรือแล้วพาจำแอ่นผู้ดูแลเรือมาลงเรือหงส์ทองด้วยกัน - เจ้าเมืองได้ไปขอความช่วยเหลือจากพญานาค - ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร ได้นำนางจำแอ่นไปซ่อนไว้ในป่าแห่งหนึ่ง - สุดที่จะทนได้ถึงกับร้องไห้ออกมาอย่างน่าเวทนาและเทครั่งทิ้ง ณ ที่นั่น หลังจากนั้นชาวกุลาก็หาบตะกร้าเปล่าเดินทางต่อไป	4

ตาราง 206 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	จึงเสกผ้าเช็ดหน้าให้เป็นเรือหงส์ทองลอยตามเรือของพระนางทั้งสองไป	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ต่อสู้กันอย่างดุเดือด ท้าวอุทรได้ฆ่าท้าวฮาดคำโปงเสียชีวิต	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	เจ้าเมืองจำปานาคบุรีทรงทราบเรื่องราวต่างๆ จนหมดสิ้น จึงเสด็จออกตามธิดาและท้าวอุทรกลับมายังบ้านเมือง...เมื่อท้าวอุทรสร้างเมืองเสร็จ ท้าวจำปานาคบุรีก็ยกนางแสนสี ธิดาของตนให้เป็นมเหสี	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	ท้าวอุทรได้พูดเกี้ยวพระนางทั้งสองพร้อมอ้อนวอนให้ทั้งสองมาลงเรือของตน	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	จึงวางอุบายดักพบ วันหนึ่งพระนางแสนสีและพระนางคำแบง ทั้งสองพระองค์ได้ออกมาพายเรือเล่น	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เพื่อนรักผู้หญิงคนเดียวกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร ต่างก็หลงรักพระนางแสนสี ทำให้เกิดความหึงหวง

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร มาหาพระนางแสนสี ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพราะทราบข่าวว่าเจ้าเมืองมีธิดาและพระนัดดา มีรูปโฉมงดงามเป็นที่เลื่องลือ ทำให้ต้องการได้นางมาเป็นคู่ครอง

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร เชิญขึ้นเรือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระนางคำแบงทนต่อการอ้อนวอนไม่ไหว

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองจำปานาคบุรีทราบเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นจึงไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อข่าวนี้ทราบถึงเจ้าเมืองจำปานาคบุรี

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อค้ามองระยะทางผ่านเปลวแดดคิดว่าอยู่ใกล้ๆ แต่แท้จริงแล้วอยู่ไกล ดังปรากฏในข้อความว่า

...พ่อค้า...มองฝ่าเปลวแดดออกไปเห็นเสมือนว่าอยู่เพียงใกล้ๆ จึงพากันเดินทางต่อไปโดยหารู้ไม่ว่าใกล้ตาแต่ไกลตีน ประกอบกับเป็นช่วงฤดูแล้งหาน้ำที่จะดื่มและล้างหน้าก็ไม่มี

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญานาคโก่งตัวทะเลสาบก็แห้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทะเลสาบที่เคยมีน้ำสุดลูกหูลูกตา ก็แห้งขอด กลายเป็นทุ่งที่เวิ้งว้างกว้างใหญ่ไม่มีต้นไม้สักต้นเดียว ทำให้เรือของทั้ง 5 คนแล่นต่อไปไม่ได้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระนางแสนสีเมื่อทนรบเร้าไม่ไหวจึงรับคำเชิญของท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงยอมทิ้งเรือแล้วพาจำแอ่นผู้ดูแลเรือมาลงเรือหงส์ทองด้วยกัน

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองทราบว่าธิดาได้ไปกับท้าวฮาดคำโปงและท้าวอุทรเสียแล้วจึงไปขอให้พญานาคช่วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองได้ไปขอความช่วยเหลือจากพญานาค

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเรือแล่นต่อไปไม่ได้ท้าวทั้งสองจึงพานางต่างๆ ไปซ่อนไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร ได้นำนางจำแอ่นไปซ่อนไว้ในป่าแห่งหนึ่ง

2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พ่อค้าชาวกุลาเดินทางเหนื่อย ดังปรากฏในข้อความว่า

...สุดที่จะทนได้ถึงกับร้องไห้ออกมาอย่างน่าเวทนา และเทครั่งทิ้ง ณ ที่นั่น หลังจากนั้นชาวกุลาก็หาบตะกร้าเปล่าเดินทางต่อไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวทั้งสองใช้เวทมนตร์เสกผ้าเช็ดหน้าให้เป็นเรือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเสกผ้าเช็ดหน้าให้เป็นเรือหงส์ทองลอยตามเรือของพระนางทั้งสองไป

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวทั้งสองหลงรักผู้หญิงคนเดียวกันจึงเกิดการต่อสู้เพื่อแย่งชิง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อสู้กันอย่างดุเดือด ท้าวอุทรได้ฆ่าท้าวฮาดคำโปงเสียชีวิต

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองทราบความจริงทุกอย่างแล้วจึงให้ท้าวอุทรสร้างเมืองใหม่พร้อมยกธิดาให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองจำปานาคบุรีทรงทราบเรื่องราวต่างๆ จนหมดสิ้น จึงเสด็จออกตามธิดาและท้าวอุทรกลับมายังบ้านเมือง...เมื่อท้าวอุทรสร้างเมืองเสร็จ ท้าวจำปานาคบุรีก็ยกนางแสนสี ธิดาของตนให้เป็นมเหสี

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวอุทรใช้วิธีเจรจาในการทำความรู้จักกับผู้หญิงดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอุทรได้พูดเกี้ยวพระนางทั้งสองพร้อมอ้อนวอนให้ทั้งสองมาลงเรือของตน

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร ต้องการพบพระนางแสนสีจึงออกอุบายเพื่อพบนาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงวางอุบายดักพบ วันหนึ่งพระนางแสนสีและพระนางคำแบง ทั้งสองพระองค์ได้ออกมาพายเรือเล่น

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

บ่อพันขัน

มีพญานาคอยู่ฝูงหนึ่งซึ่งอยู่ในบ่อแห่งหนึ่งไม่ไกลจากดงท้าวสาร ได้ยิน เสียงแปลกประหลาดดังจนหวั่นไหวนึกว่าอันตรายจะมาถึงตัว จึงโผล่ขึ้นมาจากพื้นบาดาลพ่นพิษออกไปเป็นควันมืดฟ้ามัวดิน พิษไปถูกลูกตาของมนุษย์ที่อยู่บ้านใกล้เคียงเป็นอันตรายจำนวนมาก บางคนถึงกับลูกตากระเด็นออกมา ต่อมาหมู่บ้านนั้นได้ชื่อว่า บ้านตาเด็น ปัจจุบัน คือ บ้านตาเถร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

เพราะพิษของ พญานาคมีรสเค็มจัดยิ่งกว่าเกลือเสียอีก พระโมคคัลลานะอรหันต์ เมื่อเล็งเห็นเหตุการณ์ดังนั้นจึงเข้าฌาณเตโชกสิณ เกิดเป็นเปลวไฟไปปกปิดปากบ่อ ที่พญานาคโผล่ขึ้นมาพ่นพิษ ไม่ให้โผล่ขึ้นมาพ่นพิษได้อีก และท่านเกรงว่าพญานาคจะขึ้นมาได้อีก จึงอธิษฐานเท้าซ้ายเหยียบที่ชายจีวร ปัจจุบันยังเหลือให้เห็นเป็นรอยเท้าคนขนาดยาว 1 เมตร กว้าง 40 เซนติเมตร อยู่ระหว่างเนินย่าน้อยบริเวณบ่อพันขัน และอธิษฐานเท้าขวาเหยียบที่ชายจีวรห่างกันไปทางทิศใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร ตรงปากน้ำลง ลำน้ำเสียว (คอคีบ) มีรอยขนาดเท่ากันยังเหลือปรากฏอยู่เหมือนเดิม ปัจจุบันเป็นที่น่าเสียดายที่ทางราชการได้ปิดบ่อเป็นฝายกั้นน้ำ จึงทำให้น้ำท่วมทั้งสองรอย ต่อมาจีวรของพระมหาโมคคัลลานะ จึงเกิดเป็นแผ่นหินเป็นรูปจีวรและท่านเกรงว่าประชาชนต่อไปจะไม่มีน้ำจืดกิน จึงได้อธิษฐานใช้นิ้วชี้ชี้ลงไปตรงผ้าจีวรผืนนั้น เกิดรอยแตกเท่าขันน้ำมีรัศมีกว้าง 9 นิ้ว ความลึกประมาณ 8 นิ้ว มีน้ำไหลออกมาประจำ ชาวบ้านเรียกว่า น้ำสร่างโครก เพราะมีลักษณะเหมือนครกตำข้าว และบริเวณทั้งหมดทั่วบริเวณนั้น เรียกว่า บ่อพันขัน

เมื่อปราบพญานาคเสร็จแล้วก็แสดงธรรมโปรดชาวเมืองให้ยึดมั่นใน พระรัตนตรัย จากนั้นก็กลับเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และมิได้กลับคืนมาสู่ดินแดนแถบนี้จนกระทั่งนิพพานข่าวการนิพพานของพระเถระ เจ้าได้แพร่กระจายรู้ถึงชาวเมือง จึงได้ส่งคนให้ไปอัญเชิญพระอัฐิธาตุมาทำสถูปบรรจุไว้ที่ดงเท้าสาร ปัจจุบันสันนิษฐานว่าคงเป็น พระธาตุอรหันต์โมคคัลลานะ วัดกลาง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด หรือเป็นอุทเทสิกเจดีย์ให้พวกเราชาวพุทธได้สักการะต่อมาช้านาน

บริเวณ บ่อพันขัน ที่นั้นเป็นลำห้วยมีขนาดกว้างประมาณ 20 เส้นเศษ ยาวประมาณ 30 เส้นเศษ เป็นลำน้ำเล็กไหลลงสู่ลำน้ำเสียว หน้าแล้งน้ำแห้งขอดดินในท้องบ่อจะเป็นสาเกลือเพราะพิษพญานาคไหลออกมาจาก จีวรเค็มเป็นเกลือ อยู่ที่ดินแดนอำเภอพนมไพรและสุวรรณภูมิจดกัน

หน้าแล้งคนสองอำเภอนี้จะพากันขุดเอาผิวดินในท้องบ่อ มากรองเอาน้ำเกลือที่ไหลออกมาต้มเป็นเกลือสินเธาว์ เป็นสินค้าประจำตลอดมา ที่เรียกว่า บ่อพันขัน นั้นเพราะว่าจีวรของพระนั้นนับเป็นขัน จีวรพระที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้มี 7 ขัน และ 9 ขัน แต่จีวรของพระมหาโมคคัลลานะนั้น ท่านทำด้วยฤทธิ์ใหญ่ตั้งพันขัน จึงปกคลุมพญานาคได้ ผู้คนจึงเรียกบ่อนี้ว่า บ่อพันขัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด)

ตาราง 207 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ่อพันขัน จังหวัดร้อยเอ็ด

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	พิษไปถูกลูกตาของมนุษย์ที่อยู่บ้านใกล้เคียงเป็นอันตรายจำนวนมาก	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ได้ยิน เสียงแปลกประหลาดดังจนหวั่นไหวนึกว่าอันตรายจะมาถึงตัว	1
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ต่อมาจีวรของพระมหาโมคคัลลานะ จึงเกิดเป็นแผ่นหินเป็นรูปจีวร	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงโผล่ขึ้นมาจากพื้นบาดาลพ่นพิษออกไปเป็นควันมืดฟ้ามัวดิน	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	เมื่อปราบพญานาคเสร็จแล้วก็แสดงธรรมโปรดชาวเมืองให้ยึดมั่นใน พระ รัตนตรัย จากนั้นก็กลับเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และมิได้กลับคืนมาสู่ดินแดนแถบนี้จนกระทั่งนิพพาน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- พระโมคคัลลานะอรหันต์ เมื่อเล็งเห็นเหตุการณ์ดังนั้นจึงเข้าฌาณเตโชกสิณ เกิดเป็นเปลวไฟไปปกปิดปากบ่อที่พญานาคโพล่ขึ้นมาพ่นพิษ ไม่ให้โผล่ขึ้นมาพ่นพิษได้อีก - ได้อธิษฐานใช้นิ้วชี้ชี้ลงไปตรงผ้าจีวรผืนนั้น เกิดรอยแตกเท่าขันน้ำมีรัศมี... มีน้ำไหลออกมา	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง บ่อพันขัน จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคตกใจคิดว่าภัยจะมาถึงตัวจึงออกมาพ่นพิษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พิษไปถูกลูกตาของมนุษย์ที่อยู่บ้านใกล้เคียงเป็นอันตรายจำนวนมาก

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคได้ยินเสียงประหลาด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ยิน เสียงแปลกประหลาดดังจนหวั่นไหวนึกว่าอันตรายจะมาถึงตัว

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระมหาโมคคัลลานะออกมาช่วยชาวบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาจีวรของพระมหาโมคคัลลานะ จึงเกิดเป็นแผ่นหินเป็นรูปจีวร

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญานาคได้ยินเสียงประหลาดจึงออกมาพ่นพิษเพื่อป้องกันตัวเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงโผล่ขึ้นมาจากพื้นบาดาลพ่นพิษออกไปเป็นควันมืดฟ้ามัวดิน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระมหาโมคคัลลานะปราบพญานาคแล้วจึงแสดงธรรม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อปราบพญานาคเสร็จแล้วก็แสดงธรรมโปรดชาวเมืองให้ยึดมั่นใน พระ รัตนตรัย จากนั้นก็กลับเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และมิได้กลับคืนมาสู่ดินแดนแถบนี้จนกระทั่งนิพพาน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญานาคพ่นพิษพระมหาโมคคัลลานะได้มาช่วยชาวบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระโมคคัลลานะอรหันต์ เมื่อเล็งเห็นเหตุการณ์ดังนั้นจึงเข้าฌาณเตโชกสิณเกิดเป็นเปลวไฟไปปกปิดปากบ่อที่พญานาคโพล่ขึ้นมาพ่นพิษ ไม่ให้โผล่ขึ้นมาพ่นพิษได้อีก

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระมหาโมคคัลลานะ ได้ใช้อิทธิฤทธิ์ในการปราบพญานาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้อธิษฐานใช้นิ้วชี้ชี้ลงไปตรงผ้าจีวรผืนนั้น เกิดรอยแตกเท่าขันน้ำมีรัศมี... มีน้ำไหลออกมา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ่อพันขัน จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

จังหวัดเลย

ภูเรือ

แต่ก่อนบริเวณภูเรือเคยเป็นที่ตั้งของเมืองชื่อ เมืองภูคั่ง เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรจากธรรมชาติมีทรัพย์ในดินสินในน้ำ ประชาชนชาวเมืองภูคั่งมีความเป็นอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ฝ่ายเจ้าเมืองภูคั่งมีธิดาสาวสวยองค์หนึ่งมีพระสิริโฉมงดงามมาก ด้วยเหตุนี้ นางจึงเป็นที่ปรารถนาของบรรดาชายหนุ่มของหัวเมืองแถบนั้น แต่ละคนต่างก็มุ่งมั่นที่จะครอบครองหัวใจของสาวงามแม้จะมีหนุ่มต่างเมืองหมายปองอยากจะได้นางเป็นคู่ครอง อย่างไรก็ตามแต่เจ้าเมืองภูคั่งได้หมั้นหมายธิดาของตน ให้แก่ราชบุตรของเจ้าผู้ครองนครแคว้นอื่นไว้แต่เยาว์วัย แต่ธิดาแสนสวย

ของเจ้าเมืองภูคั่ง ไม่ได้ทราบถึงเรื่องการหมั้นหมายนั้นเลย นางจึงไปผูกสมัครรักใคร่กับชายหนุ่มพเนจรคนหนึ่ง แต่โดยแท้จริงแล้ว หนุ่มพเนจรคนนั้นก็คือรัชทายาทของนครนครหนึ่ง ปลอมแปลงตัวมาเพื่อหาทางพิชิตหัวใจของสาวงามธิดาเจ้าเมืองภูคั่งทางด้านราชบุตรของเจ้าเมืองผู้ซึ่งเป็นคู่หมั้นของธิดาสาวเจ้าเมืองภูคั่งนั้น เมื่อถึงกำหนดนัดหมาย ราชบุตรคู่หมั้นพร้อมด้วยบริวารก็ยกขันหมากขบวนใหญ่โต มีช้าง ม้า โค กระบือ และทรัพย์สินเงินทองจำนวนมากไปยังเมืองภูคั่ง เพื่อจะประกอบพิธีแต่งงานให้เอิกเกริกสมเกียรติตามที่ได้ตกลงกันไว้ระหว่างเจ้าเมืองทั้งสอง เมื่อขบวนขันหมากยกมาถึงบริเวณบ้านเมืองภูคั่ง ก็ได้ข่าวว่าธิดาสาวเจ้าเมืองภูคั่งไปมีสัมพันธ์สวาทกับชายอื่นจนตั้งครรภ์เสียแล้ว ราชบุตรจึงมีแต่ความผิดหวัง ขบวนขันหมากที่ยกไปจึงเป็นขบวนขันหมากร้าง จึงจำใจข่มใจยกขบวนขันหมากกลับไปยังบ้านเมืองของตน

ระหว่างการยกขบวนขันหมากเดินทางกลับ ราชบุตรเกิดความอับอายเมื่อนึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา จึงเกิดบันดาลโทสะ ชักพระขรรค์คู่มือออกมาฟาดฟันขันหมากเป็นพัลวัน แล้วเหวี่ยงขบวนขันหมากหนีเข้าไปในป่าบรรดาญาติมิตรเมื่อหายตกตะลึงแล้ว จึงพากันทิ้งขันหมากแล้วออกติดตามราชบุตร และปล่อย ช้าง ม้า วัว ควาย ไว้ตามลำพังอย่างไม่ไยดี สิ่งต่างๆ ดังกล่าว ต่อมาได้กลายเป็นหินไปหมด ซึ่งมีประจักษ์อยู่บนภูเรือ

ทางเจ้าเมืองภูคั่ง ได้แต่บังเกิดความโศกเศร้าเสียใจในเหตุการณ์อันไม่ดีงามที่เกิดขึ้น ในที่สุดก็สิ้นชีวิตลงเพราะความตรอมใจ แล้วเมืองภูคั่งก็สาบสูญไป แต่เชื่อว่าดวงวิญญาณของเจ้าเมืองภูคั่ง ยังคงวนเวียนรักษาเมืองอยู่จนบัดนี้ และถ้าหากใครไปเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ได้ยินที่บริเวณภูเรือ อาจจะกริ้วอย่างหนัก ถึงกับบันดาลให้เกิดพายุฝนและฟ้าผ่าลงมาถึงแก่อันตรายได้

ภูเรือมีความงดงามวิจิตรตระการตาหลายอย่างหลายประการ ก่อนจะวกเข้าสู่หัวเรือจะมีหินใหญ่ตั้งอยู่เป็นรูปศิวลึงค์ แล้วก็ถึงหัวเรือ นอกจากจะดูเหมือนหัวเรือแล้วในบริเวณนั้นยังมีก้านสมอเป็นหินกลมกลึงตามธรรมชาติบริเวณนั้นกว้างขวางอากาศเย็นสบาย มองลงไปยังเบื้องล่างจะเห็นต้นไม้ขนาดใหญ่ เล็กลงเหลือเพียงต้นนิดเดียวรอบกายต่ำลงไป จะมีหมอกเมฆลอยอยู่เหมือนกับเมืองในหมอก นั่นคือความงามตามธรรมชาติของภูเรือ ซึ่งมีนิยายรักผิดหวังเล่าประกอบไว้ดังกล่าวแล้ว (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 290-293)

ตาราง 208 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูเรือ จังหวัดเลย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ราชบุตรเกิดความอับอายเมื่อนึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา จึงเกิดบันดาลโทสะ - ทางเจ้าเมืองภูคั่ง ได้แต่บังเกิดความโศกเศร้าเสียใจในเหตุการณ์อันไม่ดีงามที่เกิดขึ้น	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	แต่ธิดาแสนสวยของเจ้าเมืองภูคั่ง ไม่ได้ทราบถึงเรื่องการหมั้นหมายนั้นเลย นางจึงไปผูกสมัครรักใคร่กับชายหนุ่มพเนจรคนหนึ่ง	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ธิดาสาวสวยองค์หนึ่งมีพระสิริโฉมงดงามมาก ด้วยเหตุนี้ นางจึงเป็นที่ปรารถนาของบรรดาชายหนุ่มของหัวเมืองแถบนั้น แต่ละคนต่างก็มุ่งมั่นที่จะครอบครองหัวใจของสาวงาม - คู่หมั้นของธิดาสาวเจ้าเมืองภูคั่งนั้น เมื่อถึงกำหนดนัดหมาย...ก็ยกขันหมากขบวนใหญ่โต... ข่าวว่าธิดาสาวเจ้าเมืองภูคั่งไปมีสัมพันธ์สวาทกับชายอื่นจนตั้งครรภ์เสียแล้ว ราชบุตรจึงมีแต่ความผิดหวัง	2
3. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	แต่เชื่อว่าดวงวิญญาณของเจ้าเมืองภูคั่ง ยังคงวนเวียนรักษาเมืองอยู่จนบัดนี้ และถ้าหากใครไปเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ได้ยินที่บริเวณภูเรือ อาจจะกริ้วอย่างหนัก	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- ชักพระขรรค์คู่มือออกมาฟาดฟันขันหมากเป็นพัลวัน แล้ววิ่งแหวกขบวนขันหมากหนีเข้าไปในป่า - ในที่สุดก็สิ้นชีวิตลงเพราะความตรอมใจ	2

ตาราง 208 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	เจ้าเมืองภูคั่งได้หมั้นหมายธิดาของตน ให้แก่ราชบุตรของเจ้าผู้ครองนครแคว้นอื่นไว้แต่เยาว์วัย	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงจำใจข่มใจยกขบวนขันหมากกลับไปยังบ้านเมืองของตน	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ถึงกับบันดาลให้เกิดพายุฝนและฟ้าผ่าลงมาถึงแก่อันตรายได้	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ภูเรือ จังหวัดเลย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อราชบุตรผิดหวังในความรักจึงรู้สึกอับอาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ราชบุตรเกิดความอับอายเมื่อนึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา จึงเกิดบันดาลโทสะ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองภูคั่งเสียใจที่ลูกสาวทำให้อับอาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทางเจ้าเมืองภูคั่ง ได้แต่บังเกิดความโศกเศร้าเสียใจในเหตุการณ์อันไม่ดีงามที่เกิดขึ้น

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ธิดาเจ้าเมืองภูคั่งไม่ทราบว่าบิดาหมั้นหมายตนไว้กับผู้อื่นแล้ว ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ธิดาแสนสวยของเจ้าเมืองภูคั่ง ไม่ได้ทราบถึงเรื่องการหมั้นหมายนั้นเลย นางจึงไปผูกสมัครรักใคร่กับชายหนุ่มพเนจรคนหนึ่ง

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ธิดาเจ้าเมืองภูคั่งมีสิริโฉมงดงาม จึงเป็นที่หมายปองของชายหนุ่มทั่วไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ธิดาสาวสวยองค์หนึ่งมีพระสิริโฉมงดงามมาก ด้วยเหตุนี้ นางจึงเป็นที่ปรารถนาของบรรดาชายหนุ่มของหัวเมืองแถบนั้น แต่ละคนต่างก็มุ่งมั่นที่จะครอบครองหัวใจของสาวงาม

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ราชบุตรเขยเมื่อทราบว่าคู่หมั้น มีชายอื่นแล้วก็เสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...คู่หมั้นของธิดาสาวเจ้าเมืองภูคั่งนั้น เมื่อถึงกำหนดนัดหมาย...ก็ยกขันหมากขบวนใหญ่โต... ข่าวว่าธิดาสาวเจ้าเมืองภูคั่งไปมีสัมพันธ์สวาทกับชายอื่นจนตั้งครรภ์เสียแล้ว ราชบุตรจึงมีแต่ความผิดหวัง

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองภูคั่งตรอมใจตายแต่วิญญาณยังอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เชื่อว่าดวงวิญญาณของเจ้าเมืองภูคั่ง ยังคงวนเวียนรักษาเมืองอยู่จนบัดนี้ และถ้าหากใครไปเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ได้ยินที่บริเวณภูเรือ อาจจะกริ้วอย่างหนัก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ราชบุตรเขยเสียใจมากจึงลงโทษตัวเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชักพระขรรค์คู่มือออกมาฟาดฟันขันหมากเป็นพัลวัน แล้ววิ่งแหวกขบวนขันหมากหนีเข้าไปในป่า

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองเสียใจกระทั่งตรอมใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดก็สิ้นชีวิตลงเพราะความตรอมใจ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองได้หมั้นหมายธิดาของตนไว้กับเจ้าผู้ครองนครแคว้นอื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองภูคั่งได้หมั้นหมายธิดาของตน ให้แก่ราชบุตรของเจ้าผู้ครองนครแคว้นอื่นไว้แต่เยาว์วัย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ราชบุตรเขยเมื่อทราบว่าคู่หมั้นมีชายอื่นแล้วจึงยกขบวนขันหมากกลับไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงจำใจข่มใจยกขบวนขันหมากกลับไปยังบ้านเมืองของตน

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองภู่คั่งแม้ว่าจะเสียชีวิตไปแล้วแต่ดวงวิญญาณยังอยู่ที่เดิมดังนั้นถ้าใครมานินทาก็จะถูกลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ถึงกับบันดาลให้เกิดพายุฝนและฟ้าผ่าลงมาถึงแก่อันตรายได้

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องภูเรือ จังหวัดเลย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

แก่งคุดคู้

นานแล้วมีพรานป่าคนหนึ่งชื่อ "จิ่งชิ่งดั้งแดง" รูปร่างสูงใหญ่ล่ำสัน มีฝีมือในการล่าสัตว์ วันหนึ่งนายพรานผู้นี้ตามล่าควายเงินมาจากหลวงพระบาง (ที่เรียกควายเงินเพราะมูลของควายตัวนี้เป็นเงิน) พอมาถึงริมน้ำโขงเห็นควายเงินพักกินน้ำ นายพรานจึงดักซุ่มยิง พอดีชาวบ้านแล่นเรือผ่านมา ควายเงินตกใจตื่นเตลิดขึ้นไปบนเขาลูกหนึ่ง (ต่อมาเขาลูกนี้ได้ชื่อว่า"ภูควายเงิน") นายพรานเลยยิงไปถูกเขาอีกลูกจนพังทลายไปซีกหนึ่ง กลายเป็นหน้าผาสูงชัน ที่ชาวบ้านเรียกว่า "ภูผาแบ่น" นายพรานโกรธคนที่แล่นเรือผ่านซึ่งเป็นต้นเหตุให้ควายเงินหนีไป จึงกลั่นแกล้งด้วยการขนหินมาขวางกั้นลำโขงไม่ให้เดินเรือได้

นายพรานทำการเกือบจะสำเร็จ ก็พอดีมีสามเณรรูปหนึ่งมาเห็นเข้า เณรนั้นออกอุบายหลอกให้นายพรานใช้ไม้เฮียะ (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) ผ่าซีกหาบหินแทน ไม้เฮียะผ่าแล้วจะเป็นสันคมกริบ เมื่อนายพรานใช้หาบหิน ไม้นั้นก็บาดคอนอนตายคุดคู้อยู่ที่ริมโขงนั้นเอง แก่งหินนั้นจึงเรียกว่า "แก่งคุดคู้" ผลจากการที่นายพรานขนหินมาวางขวางทำให้กลางน้ำโขง มีหลายแก่งหลายแห่ง มีชื่อเรียกต่างๆ เช่น แก่งฟ้า แก่งจันทร์ เป็นต้น แก่งเหล่านี้แม้จะเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางในลำน้ำโขงมาแต่โบราณ แต่ก็เป็นบริเวณที่มีปลาเข้ามาอยู่อาศัยอย่างชุกชุม (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย)

ตาราง 209 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แก่งคุดคู้ จังหวัดเลย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- นายพรานผู้นี้ตามล่าควายเงินมาจากหลวงพระบาง - นายพรานโกรธคนที่แล่นเรือผ่านซึ่งเป็นต้นเหตุให้ควายเงินหนีไป - พอดีมีสามเณรรูปหนึ่งมาเห็นเข้า	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- นายพรานจึงดักซุ่มยิง - จึงกลั่นแกล้งด้วยการขนหินมาขวางกั้นลำโขงไม่ให้เดินเรือได้	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	เณรนั้นออกอุบายหลอกให้นายพรานใช้ไม้เฮียะ (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) ผ่าซีกหาบหินแทน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** แก่งคุดคู้ จังหวัดเลย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพรานตามล่าควายเงิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...หนึ่งนายพรานผู้นี้ตามล่าควายเงินมาจากหลวงพระบาง

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพรานโกรธคนแล่นเรือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายพรานโกรธคนที่แล่นเรือผ่านซึ่งเป็นต้นเหตุให้ควายเงินหนีไป

1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขณะที่นายพรานกำลังล่าควายเงินอยู่นั้นมีสามเณรรูปหนึ่งมาเห็นเข้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...พอดีมีสามเณรรูปหนึ่งมาเห็นเข้า

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อควายเงินหยุดกินน้ำนายพรานจึงดักซุ่มยิง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายพรานจึงดักซุ่มยิง

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเรือที่แล่นผ่านมาทำให้ควายเงินหนีไปได้ นายพรานจึงโกรธ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงกลั่นแกล้งด้วยการขนหินมาขวางกั้นลำโขงไม่ให้เดินเรือได้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สามเณรนั้นคิดช่วยเหลือควายเงินจึงออกอุบาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เณรนั้นออกอุบายหลอกให้นายพรานใช้ไม้เฮียะ (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) ผ่าซีกหาบหินแทน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง แก่งคุดคู้ จังหวัดเลย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง

ภูกระดึง

ตามตำนานภูกระดึงนั้น มีเรื่องเล่าว่า มีพรานผู้หนึ่งตามล่ากระทิงโทน ขึ้นไปจนถึงบนยอดเขาลูกหนึ่งในเขตตำบลศรีฐาน ได้พบพื้นที่บนยอดเขาราบเรียบและกว้างใหญ่มากเป็นทุ่งหญ้าสลับกับป่าสน มีต้นไม้ขึ้นอยู่อย่างเรียงรายเป็นระเบียบ และยังเต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด เช่น ช้างป่า ฝูงกระทิง เก้ง กวาง ซึ่งหากินอยู่เป็นฝูง ๆ ไม่ตระหนกตื่นกลัวนายพราน เนื่องจากไม่เคยเห็นคนมาก่อน และยังมีผู้ได้ยินเสียงระฆังของพระอินทร์ที่อยู่บนเขานี้ดังขึ้นเป็นประจำจึงให้ชื่อว่า ภูกระดึง หรือ ภูกะดึง เพราะคำว่า "ภู" หมายถึง ภูเขา และ "กระดึง" มาจาก "กระดิ่ง" ภาษาพื้นเมืองจังหวัดเลยแปลว่า "ระฆังใหญ่" นอกจากนี้เมื่อขึ้นไปบนยอดเขาบางส่วนหากเดินหนักๆ หรือใช้ไม้กระทุ้งก็จะมีเสียงก้องคล้ายระฆัง ซึ่งเกิดจากโพรงข้างใต้ จึงได้รับขนานนามว่า "ภูกระดึง" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย)

ตาราง 210 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูกระดึง จังหวัดเลย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	พรานผู้หนึ่งตามล่ากระทิงโทน ขึ้นไปจนถึงบนยอดเขา	1
2. ความขัดแย้งกับ	สัตว์ป่านานาชนิด... ซึ่งหากินอยู่เป็นฝูง ๆ ไม่ตระหนก	1
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ตื่นกลัวนายพราน เนื่องจากไม่เคยเห็นคนมาก่อน	
3. ความขัดแย้งกับ	มีผู้ได้ยินเสียงระฆังของพระอินทร์ที่อยู่บนเขานี้ดังขึ้น	1
สิ่งเหนือธรรมชาติ	เป็นประจำ	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหา	จึงให้ชื่อว่า ภูกระดึง หรือ ภูกะดึง เพราะคำว่า "ภู"	1
โดยการใช้สติปัญญา	หมายถึง ภูเขา และ "กระดึง" มาจาก "กระดิ่ง" ภาษา	
	พื้นเมืองจังหวัดเลยแปลว่า "ระฆังใหญ่"นอกจากนี้	
	เมื่อขึ้นไปบนยอดเขาบางส่วนหากเดินหนักๆ หรือ	
	ใช้ไม้กระทุ้งก็จะมีเสียงก้องคล้ายระฆัง ซึ่งเกิดจาก	
	โพรงข้างใต้ จึงได้รับขนานนามว่า "ภูกระดึง"	

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ภูกระดึง จังหวัดเลย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นายพรานล่ากระทิง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พรานผู้หนึ่งตามล่ากระทิงโทน ขึ้นไปจนถึงบนยอดเขา

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สัตว์ต่างๆ ไม่เคยเห็นคนมาก่อนจึงไม่กลัวนายพราน ดังปรากฏในข้อความว่า

...สัตว์ป่านานาชนิด... ซึ่งหากินอยู่เป็นฝูง ๆ ไม่ตระหนกตื่นกลัวนายพราน เนื่องจากไม่เคยเห็นคนมาก่อน

1.3 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้คนได้ยินเสียงระฆัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีผู้ได้ยินเสียงระฆังของพระอินทร์ที่อยู่บนเขานี้ดังขึ้นเป็นประจำ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สิ่งที่เกิดขึ้นบนภูแห่งนี้ชาวบ้านจึงร่วมกันคิดตั้งชื่อภูแห่งนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงให้ชื่อว่า ภูกระดึง หรือ ภูกะดึง เพราะคำว่า ภู หมายถึง ภูเขา และกระดึง มาจาก กระดิ่ง ภาษาพื้นเมืองจังหวัดเลยแปลว่า ระฆังใหญ่ นอกจากนี้เมื่อขึ้นไปบนยอดเขาบางส่วนหากเดินหนักๆ หรือใช้ไม้กระทุ้งก็จะมีเสียงก้องคล้ายระฆัง ซึ่งเกิดจากโพรงข้างใต้ จึงได้รับขนานนามว่า ภูกระดึง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องภูกระดึง จังหวัดเลย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดศรีสะเกษ

เมืองล้านช้าง

พระยาศรีโคตรบองเพชร เป็นผู้ครองกรุงกัมพูชา เดิมเป็นสามัญชนชื่อศรีโคตร ขณะบวชเณรได้ใช้ไม้งิ้วดำคนหม้อข้าวที่หุงกินทุกวัน จนเกิดกำลังมีอิทธิฤทธิ์ได้ครองกรุงกัมพูชา มีตะบองเพชรเป็นของมีฤทธิ์ ต่อมาพระยาโคตรบองได้ทราบว่าที่ดงแห่งหนึ่งมีช้างป่ามาอาศัยอยู่ประมาณล้านตัว จึงคิดจะไปปราบช้างด้วยตะบองเพชรคู่มือ จึงได้เดินทางไปดงช้างดังกล่าว เมื่อช้างเห็นคนก็จะเข้ามาทำร้าย พระยาศรีโคตรบองก็ใช้กระบองเพชรขว้างไปยังฝูงช้าง ถูกช้างล้มตายเป็นอันมาก

พระยาศรีโคตรบองจึงสั่งให้ผู้คนนำเอาช้างที่ล้มตายไปทิ้งในแม่น้ำใกล้ๆ กันนั้น ซากช้างตายก็เน่าเหม็นโชงไปทั้งแม่น้ำนั้น แม่น้ำนั้นจึงได้นามว่า แม่น้ำโขงตั้งแต่นั้นมา เมื่อพระยาศรีโคตรบองปราบช้างแล้ว ก็ยังไม่กลับกัมพูชา จึงได้ตั้งเมืองขึ้นที่ดงปราบช้างนั้น และขนานนามเมืองว่า เมืองล้านช้าง และอยู่ครองเมืองนั้น ต่อมาโหรได้ทำนายว่าจะมีผู้มีบุญมาเกิดแล้วจะชิง ราชสมบัติ พระยาศรีโคตรบองจึงให้อำมาตย์ไปจับผู้หญิงมีครรภ์ทุกคนมาเผาไฟเสียให้หมด เมื่อมาถึงหญิงมีครรภ์คนหนึ่ง พอถูกโยนเข้ากองไฟ ท้องก็แตกออก ลูกในท้องกระเด็นไปติดกับเขื่อนวัดโดยไม่มีใครเห็น

เมื่อสมภารวัดมาพบเข้าก็นำทารกไปเลี้ยงไว้ เป็นผู้ชาย แต่เท้า และแขนงอติดกัน ต่อมาโหรก็ได้ทำนายอีกว่า ผู้มีบุญมาเกิดแล้ว ยังเป็นเด็กอยู่ พระยาศรีโคตรบองก็สั่งให้อำมาตย์ไปจับเด็กมาฆ่าให้หมด จนเหลือเด็ก ที่เท้าและแขนติดกันอยู่กับสมภารวัด พระยาศรีโคตรบองทราบ สั่งว่าไม่ต้องฆ่าเพราะคงไม่มีฤทธิ์ ไม่มีบุญ ต่อมาอีก 16 ปี โหรได้ทำนายว่า ผู้มีฤทธิ์จะมาแย่งราชสมบัติในเจ็ดวัน (คือวันเสาร์) พระยาศรีโคตรบองจึงสั่งให้อำมาตย์จัดพลับพลา เพื่อจะต่อสู้กับผู้มีบุญ

เมื่อข่าวนี้แพร่ออกไป ผู้คนก็ออกมาชม เด็กที่มือเท้าติดกันอยากมาดูด้วย ระหว่างทางได้พบชายแก่คนหนึ่งขับรถมาจึงได้รับขึ้นรถไปด้วย เมื่อไปถึงป่าแห่งหนึ่ง ชายแก่ก็หยุดรถ บอกจะไปธุระให้เด็กหนุ่มคนนั้นเฝ้ารถไว้ ถ้าอยากกินข้าวกินน้ำก็มีอยู่ในรถ และหากรอนานไปก็ให้ขับรถเข้าเมือง เสื้อผ้าที่มีอยู่ในย่ามก็ให้สวมใส่ก่อนเข้าไปในเมือง เมื่อเด็กหนุ่มดื่มน้ำ น้ำได้หกรดไปตามลำตัว แขนและเท้าที่ติดกันอยู่ก็หายติด กลายเป็นคนปกติ เมื่อกินข้าวอิ่มตัวก็กลายเป็นสีเหลืองเหมือนสีทอง เมื่อเอาเสื้อผ้าในย่ามมาใส่ แล้วก็ขับรถตรงไปยังหน้าพลับพลา

ฝ่ายพระยาศรีโคตรบองเห็นเด็กหนุ่มขับรถตรงมาก็เข้าใจว่าผู้มีบุญมาแล้ว จึงได้ขว้างตะบองเพชรคู่มือไป แต่หาถูกเด็กไม่ ตะบองเพชรกลับคืนมา ตกหน้าพระยาศรีโคตรบอง เกิดเป็นไฟลุกวาบแล้วหายไป พระยาศรีโคตรบองเห็นดังนั้นก็ยอมยกเมืองล้านช้างให้เด็กหนุ่มครองต่อไป แล้วตนเองกับชายาก็เดินทางกลับไปครองเมืองกัมพูชาตามเดิม (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ)

ตาราง 211 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองล้านช้าง จังหวัดศรีสะเกษ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	10
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	เด็กที่มือเท้าติดกันอยากมาดูด้วย	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- พระยาโคตรบองได้ทราบว่าที่ดงแห่งหนึ่งมีช้างป่ามาอาศัยอยู่ประมาณล้านตัว จึงคิดจะไปปราบช้างด้วยตะบองเพชรคู่มือ - ฝ่ายพระยาศรีโคตรบองเห็นเด็กหนุ่มขับรถตรงมาก็เข้าใจว่าผู้มีบุญมาแล้ว	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	พระยาศรีโคตรบองจึงสั่งให้ผู้คนนำเอาช้างที่ล้มตายไปทิ้งในแม่น้ำใกล้ ๆ กันนั้น ซากช้างตายก็เน่าเหม็นโขงไปทั้งแม่น้ำนั้น	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ต่อมาโหรได้ทำนายว่าจะมีผู้มีบุญมาเกิดแล้วจะชิงราชสมบัติ - หญิงมีครรภ์คนหนึ่ง พอถูกโยนเข้ากองไฟ ท้องก็แตกออกลูกในท้องกระเด็นไปติดกับเขื่อนวัดโดยไม่มีใครเห็น... สมภารวัดมาพบเข้าก็นำทารกไปเลี้ยงไว้ เป็นผู้ชาย แต่เท้า และแขนงอ ติดกัน - โหรก็ได้ทำนายอีกว่า ผู้มีบุญมาเกิดแล้ว ยังเป็นเด็กอยู่ - ต่อมาอีก 16 ปี โหรได้ทำนายว่า ผู้มีฤทธิ์จะมาแย่งราชสมบัติในเจ็ดวัน (คือวันเสาร์)	6

ตาราง 211 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ต่อ)	- เมื่อเด็กหนุ่มดื่มน้ำ น้ำได้หกรดไปตามลำตัว แขนและเท้าที่ติดกันอยู่ก็หายติด กลายเป็นคนปกติ เมื่อกินข้าวอิ่มตัวก็กลายเป็นสีเหลืองเหมือนสีทอง - ตะบองเพชรกลับคืนมา ตกหน้าพระยาศรีโคตรบองเกิดเป็นไฟลุกวาบแล้วหายไป	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- จับผู้หญิงมีครรภ์ทุกคนมาเผาไฟเสียให้หมด - จับเด็กมาฆ่าให้หมด จนเหลือเด็ก ที่เท้าและแขนติดกันอยู่กับสมภารวัด - จึงได้ขว้างตะบองเพชรคู่มือไป	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงได้เดินทางไปดงช้างดังกล่าว - จัดพลับพลา เพื่อจะต่อสู้กับผู้มีบุญ	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	พระยาศรีโคตรบองเห็นดังนั้นก็ยอมยกเมืองล้านช้างให้เด็กหนุ่มครองต่อไปแล้วตนเองกับชายาก็เดินทางกลับไปครองเมืองกัมพูชาตามเดิม	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่องเมืองล้านช้าง จังหวัดศรีสะเกษ** สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งที่พระยาศรีโคตรบองต้องการต่อสู้กับผู้มีบุญนั้น เด็กมือเท้าติดกันต้องการมาดูด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...เด็กที่มือเท้าติดกันอยากมาดูด้วย

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาศรีโคตรบองได้มาปราบช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาโคตรบองได้ทราบว่าที่ดงแห่งหนึ่งมีช้างป่ามาอาศัยอยู่ประมาณล้านตัว จึงคิดจะไปปราบช้างด้วยตะบองเพชรคู่มือ

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาศรีโคตรบองกำลังรอผู้มีบุญเมื่อเห็นเด็กหนุ่มคนนั้นมาเข้าใจว่าเป็นผู้ที่ตนกำลังรอคอยอยู่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายพระยาศรีโคตรบองเห็นเด็กหนุ่มขับรถตรงมาก็เข้าใจว่าผู้มีบุญมาแล้ว

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาศรีโคตรบองปราบช้างได้แล้วให้คนนำเอาซากช้างนั้นทิ้งลงแม่น้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาศรีโคตรบองจึงสั่งให้ผู้คนนำเอาช้างที่ล้มตายไปทิ้งในแม่น้ำใกล้ ๆ กันนั้น ซากช้างตายก็เน่าเหม็นโขงไปทั้งแม่น้ำนั้น

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาศรีโคตรบองเมื่อได้ยินโหรทำนายว่าจะมีผู้มีบุญมาเกิดและแย่งราชสมบัติก็เกิดความกังวล ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาโหรได้ทำนายว่าจะมีผู้มีบุญมาเกิดแล้วจะชิงราชสมบัติ

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาศรีโคตรบองสั่งให้ฆ่าหญิงมีครรภ์ทุกคนและหญิงมีครรภ์คนหนึ่งลูกกระเด็นออกมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...หญิงมีครรภ์คนหนึ่ง พอถูกโยนเข้ากองไฟ ท้องก็แตกออก ลูกในท้องกระเด็นไปติดกับเขื่อนวัดโดยไม่มีใครเห็น...สมภารวัดมาพบเข้าก็นำทารกไปเลี้ยงไว้ เป็นผู้ชายแต่เท้า และแขนงอติดกัน

1.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เด็กคนนั้นยังไม่ตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...โหรก็ได้ทำนายอีกว่า ผู้มีบุญมาเกิดแล้ว ยังเป็นเด็กอยู่

1.4.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เด็กคนนั้นยังไม่ตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาอีก 16 ปี โหรได้ทำนายว่า ผู้มีฤทธิ์จะมาแย่งราชสมบัติในเจ็ดวัน (คือวันเสาร์)

1.4.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชายหนุ่มซึ่งนิ้วมือติดกันได้ดื่มน้ำ และกินอาหารร่างกายก็เปลี่ยนไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อเด็กหนุ่มดื่มน้ำ น้ำได้หกรดไปตามลำตัว แขนและเท้าที่ติดกันอยู่ก็หายติด กลายเป็นคนปกติ เมื่อกินข้าวอิ่มตัวก็กลายเป็นสีเหลืองเหมือนสีทอง

1.4.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาศรีโคตรบองขว้างตะบองเพชรออกไป ตะบองนั้นก็กลับมาที่เดิม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตะบองเพชรกลับคืนมา ตกหน้าพระยาศรีโคตรบอง เกิดเป็นไฟลุกวาบแล้วหายไป

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโหรทำนายว่าจะมีผู้เกิดมาแย่งชิงสมบัติพระยาศรีโคตรบอง จึงสั่งให้ฆ่าหญิงมีครรภ์ทุกคน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จับผู้หญิงมีครรภ์ทุกคนมาเผาไฟเสียให้หมด

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อโหรทำนายอีกว่าเด็กคนนั้นยังอยู่ พระยาศรีโคตรบองจึงสั่งให้ฆ่าเด็กทุกคน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จับเด็กมาฆ่าให้หมด จนเหลือเด็ก ที่เท้าและแขนติดกันอยู่กับสมภารวัด

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งที่พระยาศรีโคตรบองเดินทางมาปราบช้างป่านั้นได้ใช้อาวุธคู่กายปราบช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ขว้างตะบองเพชรคู่มือไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาศรีโคตรบองทราบว่ามีช้างป่ามาทำความเดือดร้อนให้ชาวบ้านจึงเดินทางไปปราบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้เดินทางไปดงช้างดังกล่าว

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาศรีโคตรบองดทราบว่าผู้มีบุญที่จะมาแย่งชิงสมบัตินั้นยังมีชีวิตอยู่จึงรอที่จะต่อสู้กับผู้นั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จัดพลับพลา เพื่อจะต่อสู้กับผู้มีบุญ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาศรีโคตรบองขว้างตะบองเพชรไปแล้วกลับทำอันตรายชายหนุ่มนั้นไม่ได้พระองค์จึงยกเมืองให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระยาศรีโคตรบองเห็นดังนั้นก็ยอมยกเมืองล้านช้างให้เด็กหนุ่มครองต่อไปแล้วตนเองกับชายาก็เดินทางกลับไปครองเมืองกัมพูชาตามเดิม

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองล้านช้าง จังหวัดศรีสะเกษ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 6 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

เมืองศรีสะเกษ

เมื่อพระยาศรีโคตรบองได้ยกเมืองล้านช้างให้เด็กหนุ่มปกครองแล้ว พระองค์กับชายาก็เดินทางกลับไปครองเมืองกัมพูชาตามเดิม ระหว่างทางกลับกัมพูชา ได้พบกำแพงแห่งหนึ่งมีสระน้ำอยู่กลาง (คือ บ้านสระกำแพง อำเภออุทุมพรพิสัย) ก็ได้หยุดพักอยู่ที่บ้านสระกำแพงนี้ และทั้งสองได้ใช้น้ำในสระกำแพงอาบ ชายาได้ลงสระผมทุกวัน ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงเรียกสระที่อยู่ในกำแพงนั้นว่า สระเกศ ต่อมาเมื่อได้มีการตั้งเมืองขึ้น ณ ที่นี้จึงได้ขนานนามเมืองว่า เมืองศรีสระเกศ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ)

ตาราง 212 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ระหว่างทางกลับกัมพูชา ได้พบกำแพงแห่งหนึ่ง มีสระน้ำอยู่กลาง (คือ บ้านสระกำแพง อำเภออุทุมพรพิสัย) ก็ได้หยุดพักอยู่ที่บ้านสระกำแพงนี้	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	และทั้งสองได้ใช้น้ำในสระกำแพงอาบ ชายาได้ลงสระผมทุกวัน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาศรีโคตรบองเดินทางกลับกับพระชายาพบกำแพงซึ่งมีสระอยู่ตรงกลางจึงหยุดพักที่นี่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ระหว่างทางกลับกัมพูชา ได้พบกำแพงแห่งหนึ่งมีสระน้ำอยู่กลาง (คือ บ้านสระกำแพง อำเภออุทุมพรพิสัย) ก็ได้หยุดพักอยู่ที่บ้านสระกำแพงนี้

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหยุดพักที่นี่พระชายาได้อาบน้ำในสระและสระผมทุกวัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...และทั้งสองได้ใช้น้ำในสระกำแพงอาบ ชายาได้ลงสระผมทุกวัน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

บ้านละทาย

ท้าวกาฬหงษ์แห่งเมืองพนา (เข้าใจว่าเป็นอำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ ในปัจจุบัน) ได้เปิดศึกรบชิงรักกับท้าวอินทะเกษ แห่งเมืองอินทะเกษ (เป็นเมืองโบราณตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบัน) สืบเนื่องมาจากเจ้าเมืองชีทวน (บ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน อุบลราชธานี) มีธิดานางหนึ่ง ชื่อว่า นางเจียงได มีรูปโฉมโนมพรรณงดงาม เป็นที่หมายปองของหนุ่ม ๆ ทั้งในเมืองชีทวนและต่างเมืองทั้งหลาย แม้ท้าวกาฬหงษ์กับท้าวอินทะเกษต่างก็หลงรักนางเจียงไดเช่นกัน ต่อมาท้าวกาฬหงษ์ได้มาสู่ขอนางเจียงไดต่อเจ้าเมืองชีทวน ซึ่งก็ยินดียกให้ พร้อมกำหนดวันแต่งงานตามขนบประเพณี

ฝ่ายท้าวอินทะเกษทราบข่าวเกิดความไม่พอใจ จึงยกไพร่พลไปชิงเอานางเจียงไดมาเป็นของตน ท้าวกาฬหงษ์ทราบข่าวได้รีบยกไพร่พลตามมา ตั้งฐานทัพอยู่บริเวณหนองกันช้างบ้านเมืองน้อย ตำบลเมืองน้อย ฝ่ายกองทัพท้าวอินทะเกษ ตั้งอยู่ที่เนินลาดทราย ซึ่งก็คือบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านละทายในปัจจุบัน ทั้งสองทัพได้ขุดหลุม สร้างฐานทัพ สร้างประตู ป้อม คู หอยาม เตรียมต่อสู้กัน ท้าวอินทะเกษ ได้ตั้งค่ายโดยขุดดินถมเป็นเนินดินเป็นหนองน้ำ เพื่อป้องกันมิให้ข้าศึกเข้าตีค่ายได้ง่าย พร้อมกับทำถนนเข้าสู่ฐานทัพ สร้างป้อมยามทั้งสี่ทิศ การรบในสมัยก่อนเป็นการรบแบบประจันหน้าเข้าประชิดตัว แพ้ชนะขึ้นอยู่กับไหวพริบความชำนาญเฉพาะตัวเป็นสำคัญ เมื่อถึงเวลารบก็ตีฆ้องเป็นสัญญาณ จะเห็นได้ว่า เนินดินที่ตั้งบ้านละทายจะสูงกว่าที่อื่น มีหนองน้ำอยู่รอบหมู่บ้าน ระหว่างหมู่บ้านเมืองน้อยกับบ้านละทาย มีหนองน้ำเรียกว่า หนองฆ้อง มาจนทุกวันนี้

ส่วน สองท้าวเจ้าเมืองพนากับเจ้าเมืองอินทะเกษ รบกันอยู่เป็นเวลานานไม่รู้แพ้รู้ชนะ จนกระทั่งนางเจียงไดตั้งท้อง และคลอดบุตรเป็นชายที่ฐานทัพแห่งนี้ แต่ทารกที่คลอดออกมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ นางเจียงไดจึงนำบุตรน้อย ไปล่องลอยแพหนีไปตามลำน้ำมูล ด้วยความรักความผูกพันทางสายเลือดนางจึงมีความโศกเศร้าเสียใจในการกระทำของตนเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ลอยแพบุตรชายไปตามกระแสน้ำแล้ว ทุกวันนางต้องมานั่งที่ฝั่งแม่น้ำมูลด้วยความเศร้าโศกเสียใจเป็นเวลานาน เพราะเหตุนี้ สถานที่ที่นางเจียงไดมานั่งร้องไห้รำพันถึงลูกน้อยนั้น จึงมีชื่อว่า "ท่านางเหงา" มาตราบเท่าทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ)

ตาราง 213 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านละทาย จังหวัดศรีสะเกษ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ท้าวอินทะเกษทราบข่าวเกิดความไม่พอใจ - นางจึงมีความโศกเศร้าเสียใจในการกระทำของตนเป็นอย่างมาก	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ท้าวกาฬหงษ์ได้มาสู่ขอนางเจียงไดต่อเจ้าเมืองซีทวน - ท้าวกาฬหงษ์ทราบข่าวได้รีบยกไพร่พลตามมา	2

ตาราง 213 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ท้าวอินทะเกษ ตั้งอยู่ที่เนินลาดทราย ซึ่งก็คือบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านละทายในปัจจุบัน ทั้งสองทัพได้ขุดหลุมสร้างฐานทัพ - นางเจียงไดตั้งท้อง และคลอดบุตรเป็นชายที่ฐานทัพแห่งนี้ แต่ทารกที่คลอดออกมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- นางเจียงไดจึงนำบุตรน้อย ไปล่องลอยแพหนีไปตามลำน้ำมูล - ทุกวันนางต้องมานั่งที่ฝั่งแม่น้ำมูลด้วยความเศร้าโศกเสียใจ	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	- จึงยกไพร่พลไปชิงเอานางเจียงไดมาเป็นของตน - ท้าวกาฬหงษ์แห่งเมืองพนาได้เปิดศึกรบชิงรักกับท้าวอินทะเกษ แห่งเมืองอินทะเกษ	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านละทาย จังหวัดศรีสะเกษ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกาฬหงษ์ยกทัพมาชิงนางเจียงไดซึ่งถูกท้าวอินทะเกษมาแย่งไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอินทะเกษทราบข่าวเกิดความไม่พอใจ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางเจียงไดนำโอรสของตนลอยน้ำไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงมีความโศกเศร้าเสียใจในการกระทำของตนเป็นอย่างมาก

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความงามของนางเจียงไดเป็นที่หมายปองของหนุ่มๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกาฬหงส์ได้มาสู่ขอนางเจียงไดต่อเจ้าเมืองชีทวน

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวอินทะเกษแย่งนางเจียงไดไป ท้าวกาฬหงษ์ จึงยกทัพไปแย่งกลับมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกาฬหงส์ทราบข่าวได้รีบยกไพร่พลตามมา

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทั้งท้าวอินทะเกษและท้าวกาฬหงส์ ได้ขุดหลุมสร้างฐานทัพของตน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวอินทะเกษ ตั้งอยู่ที่เนินลาดทราย ซึ่งก็คือบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านละทายในปัจจุบัน ทั้งสองทัพได้ขุดหลุม สร้างฐานทัพ

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บุตรชายของนางเจียงไดมีหน้าตาอัปลักษณ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางเจียงไดตั้งท้อง และคลอดบุตรเป็นชายที่ฐานทัพแห่งนี้ แต่ทารกที่คลอดออกมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบุตรชายหน้าตาอัปลักษณ์นางเจียงได จึงนำไปลอยแพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางเจียงไดจึงนำบุตรน้อย ไปล่องลอยแพหนีไปตามลำน้ำมูล

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การกระทำของนางทำให้นางรู้สึกผิดและเสียใจมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทุกวันนางต้องมานั่งที่ฝั่งแม่น้ำมูลด้วยความเศร้าโศกเสียใจ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกาฬหงส์ได้มาสู่ขอนางเจียงได แต่ท้าวอินทะเกษไม่ยอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงยกไพร่พลไปชิงเอานางเจียงไดมาเป็นของตน

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกาฬหงษ์และท้าวอินทะเกษจึงต้องสู้รบกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวกาฬหงษ์แห่งเมืองพนาได้เปิดศึกรบชิงรักกับท้าวอินทะเกษ แห่งเมืองอินทะเกษ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง บ้านละทาย จังหวัดศรีสะเกษ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 2 ครั้ง

จังหวัดสกลนคร

ผาแดงนางไอ่

ในอดีตกาลล่วงมาแล้ว ณ เมืองสุวรรณโคมคำ หรือเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า เอกธีตา มีพระยาขอมเป็นเจ้าผู้ครองเมืองและมีพระนางจันทร์เป็นมเหสี ทั้งสองมีพระธิดาสาวสวยนางหนึ่ง นามว่า ไอ่คำ หรือนางไอ่ ผู้มีรูปโฉมงดงาม ซึ่งความงามของนางนั้นเป็นที่กล่าวขานเลื่องลือไปยังเมืองต่างๆ ทำให้เจ้าชายของเมืองเหล่านั้นหมายปองที่จะได้นางไอ่คำมาเป็นคู่ครองของตน

กล่าวถึงท้าวผาแดง แห่งเมืองผาโพงเมื่อได้ล่วงรู้ถึงคำร่ำลือความงามของนางไอ่ที่แพร่ออกไปทั่วทุกสารทิศ ก็เกิดความหลงใหลใฝ่ฝันในตัวนางเป็นอันมาก จึงคิดวางแผนเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับนางโดยลอบส่งแก้วแหวนเงินทองพร้อมผ้าเนื้อดีไปให้กับนางไอ่

ครั้นทหารนำสิ่งของมีค่าไปมอบให้กับนางไอ่ตามความประสงค์ของท้าวผาแดงแล้วก็ได้เล่าถึงความองอาจกล้าหาญของเจ้าชายหนุ่มให้นางไอ่ฟัง จนนางเกิดความสนใจในตัวท้าวผาแดง ตอบรับไมตรีด้วยการส่งของมีค่าให้กับท้าวผาแดงเช่นกัน พร้อมกับฝากกล่าวคำเชิญท้าวผาแดงให้มาพบกับนางที่เมืองเอกธีตาแห่งนี้ด้วย

ฝ่ายท้าวผาแดงเมื่อได้รับคำเชิญจากนางไอ่คำ ก็แอบขี่ม้าเข้าไปพบนางในเมืองจนกระทั่งทั้งสองมาพบกัน ความผูกพันรักใคร่จึงเกิดขึ้น ในที่สุดท้าวผาแดงกับนางไอ่ก็ได้ครองรักร่วมกัน โดยท้าวผาแดงสัญญาว่าจะกลับมาสู่ขอและแต่งงานกับนางไอ่ ให้ถูกต้องตามประเพณี

กล่าวถึงเมืองบาดาลศรีสัตนาคนหุต ที่มีพญานาคสุทโธนาค เป็นเจ้าผู้ครองเมือง และมีพระโอรสหนุ่มนามว่า ภังคี ซึ่งพญานาคหนุ่มภังคี หรือท้าวภังคีนี้เองที่มีความผูกพันในอดีตชาติปางก่อนกับนางไอ่ นั่นคือ

ในอดีตชาติพญานาคภังคีเกิดเป็นชายหนุ่มที่มีฐานะยากจนและเป็นใบ้ ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการขอทานไปตามหมู่บ้านต่างๆ จนกระทั่งเดินทางมาถึงบ้านของเศรษฐีใจบุญ ชายหนุ่มจึงไปขออาศัยอยู่และช่วยทำงานด้วยความเต็มใจและไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ทำให้ท่านเศรษฐีเกิดความรักใคร่เอ็นดูชายหนุ่มเป็นอย่างมาก ถึงขนาดยอมยกลูกสาวของตนให้กับชายหนุ่ม ซึ่งลูกสาวของท่านเศรษฐีก็คือนางไอ่ในชาตินี้นั่นเอง

แต่พญานาคภังคีในอดีตชาตินั้นเป็นชายหนุ่มที่ไม่เหมือนใคร เพราะแทนที่จะรักใคร่ภรรยาของตนเหมือนกับสามีคนอื่นๆ เขากลับไม่สนใจไยดีและไม่เคยร่วมหลับนอนกับภรรยาเลยสักครั้ง ซึ่งนางก็ไม่เคยปริปากบ่นหรือบอกกล่าวแก่ผู้ใด กลับปรนนิบัติสามีเยี่ยงภรรยาที่ดีตลอดมาด้วยความสม่ำเสมอ

จนวันหนึ่งชายหนุ่มคิดถึงบ้าน จึงกล่าวลาท่านเศรษฐี แล้วพาภรรยาออกเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งท่านเศรษฐีผู้เป็นบิดาก็ได้จัดเสบียงอาหารให้อย่างพร้อมสรรพ โดยจัดเตรียมให้ลูกสาวของตนเป็นคนหาบเสบียง

ระหว่างการเดินทางที่ยากลำบากชายหนุ่มไม่เคยช่วยเหลือภรรยาของตนเลยไม่ว่าจะเดินขึ้นเขา ข้ามห้วย หรือบุกป่าฝ่าดงทำให้หญิงสาวเหน็ดเหนื่อยไปทั้งกายและใจจนกระทั่งเสบียงอาหารที่นำไปหมดลงกลางทางชายหนุ่มมองเห็นต้นมะเดื่อที่มีผลสุกเต็มต้นด้วยความหิวและเมื่อยล้า เขาจึงปีนขึ้นไปเก็บกินต่างข้าว ส่วนหญิงสาวก็ได้แต่เฝ้าคอยให้สามีโยนผลมะเดื่อลงมาให้ตนเองกินบ้าง ซึ่งก็ไม่ได้รับความสนใจจากผู้เป็นสามีแต่อย่างใด

ฝ่ายสามีเมื่อเก็บกินผลมะเดื่อจนอิ่มท้องก็ลงมาจากต้นแล้วเดินหนีไป หญิงสาวจึงตัดสินใจปีนขึ้นไปเก็บผลมะเดื่อบนต้นกินเพื่อประทังความหิว เมื่ออิ่มแล้วนางจึงลงมาจากต้นมะเดื่อแต่กลับไม่พบสามี จึงเดินตามหาจนทั่ว แต่หาอย่างไรก็หาไม่พบสร้างความทุกข์ทรมานแก่นางเป็นยิ่งนัก ด้วยความน้อยใจในโชคชะตาและเสียใจที่สามีทิ้งไป นางจึงตั้งจิตอธิษฐานต่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่า เกิดชาติหน้าฉันใดขอให้สามีของนางนอนตายอยู่บนกิ่งไม้ และอย่าได้มาเป็นสามีภรรยากันอีกเลย

และด้วยแรงอธิษฐานของนาง จึงส่งผลให้ในชาติต่อมาสามีของนางได้เกิดมาเป็นพญานาคหนุ่มภังคี ส่วนนางได้เกิดมาเป็นนางไอ่ หญิงสาวผู้งดงาม

เมื่อย่างเข้าสู่กลางเดือนหก พระยาขอมจะจัดงานบุญบั้งไฟ จึงได้มีใบบอกบุญไปตามหัวเมืองน้อยใหญ่ต่างๆ ให้นำบั้งไฟมาจุดแข่งขันกันที่เมืองของพระยาขอม ทั้งนี้ เพื่อจัดงานบุญ บั้งไฟตามประเพณีร่วมกัน และหากบั้งไฟของผู้ใดขึ้นสูงกว่าคนอื่น ผู้นั้นก็จะได้ทรัพย์สมบัติและนางสนมกำนัลไปครอบครองโดยวันจัดงานที่พระยาขอมได้กำหนดไว้คือ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6

ครั้นถึงวันงาน ขบวนบั้งไฟจากเมืองน้อยใหญ่ทั้งหลายก็เข้าร่วมงานกันอย่างคับคั่งรวมทั้งท้าวผาแดงที่ไม่ได้รับใบบอกบุญ แต่ก็นำบั้งไฟมาเข้าร่วมในงานบุญที่ยิ่งใหญ่นี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งพระยาขอมก็ได้ให้การต้อนรับท้าวผาแดงเป็นอย่างดี

ฝ่ายพญานาคหนุ่มภังคี เมื่อรู้ว่าเมืองมนุษย์จะมีการจัดงานบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่ แม้ไม่ได้รับใบบอกบุญให้นำบั้งไฟมาร่วมในงาน แต่เพราะอยากชมโฉมของนางไอ่ จึงแปลงกายเป็นกระรอกเผือกเข้าร่วมชมงานด้วยเช่นกัน จนมาพบกับนางไอ่ในขบวนแห่บั้งไฟของพระยาขอม ด้วยบุญกรรมที่ทำร่วมกันมาแต่อดีตชาติปางก่อน ทำให้กระรอกเผือกภังคีหลงใหลรักใคร่นางไอ่ในทันที

การแข่งขันจุดบั้งไฟเป็นไปอย่างตื่นเต้นและสนุกสนานเพราะทุกคนต่างก็อยากรู้ว่าผู้ใดจะชนะและได้รางวัลไปครองนอกจากนี้ยังมีการพนันระหว่างท้าวผาแดงกับพระยาขอมด้วยว่าถ้าหากท้าวผาแดงเป็นผู้ชนะพระยาขอมจะยกนางไอ่ให้เป็นคู่ครอง แต่ผลการแข่งขันปรากฏว่าบั้งไฟของเมืองต่างๆ นั้นขึ้นหมด ยกเว้นบั้งไฟของพระยาขอมกับท้าวผาแดงที่ไม่ขึ้นด้วยกันทั้งคู่ โดยบั้งไฟของพระยาขอมนั้นซุ (ไม่ขึ้น) ส่วนบั้งไฟของท้าวผาแดงก็แตกกลางบั้ง

จากผลการแข่งขันที่จบลงด้วยความพ่ายแพ้ พระยาขอมกลับทำนิ่งเฉยและไม่ปฏิบัติตามคำสัญญาที่เคยให้ไว้ ทำให้เจ้าเมืองต่างๆ เดินทางกลับบ้านเมืองของตนจนหมด รวมทั้งท้าวผาแดงที่กลับสู่เมืองผาโพงด้วยความทุกข์ทรมานเพราะความรักที่มีต่อนางไอ่และเศร้าเสียใจที่บั้งไฟของตนไม่ขึ้น ส่วนกระรอกเผือกภังคีที่ตกหลุมรักนางไอ่ แต่ไม่มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับนางก็นำเอาความรักกลับสู่เมืองศรีสัตนาคนหุตด้วยเช่นกัน

ครั้นกลับถึงเมืองศรีสัตนาคนหุต ท้าวภังคีก็ไม่เป็นอันกินอันนอน เฝ้าคิดถึงแต่นางไอ่ในที่สุดก็ไม่อาจที่จะทานทนต่อความรักได้อีกต่อไป จึงขอลาท้าวสุทโธนาคผู้เป็นบิดาเพื่อกลับไปหานางไอ่อีกครั้ง ซึ่งท้าวสุทโธนาคได้ห้ามปรามเอาไว้ แต่พูดอย่างไรก็ไม่สามารถห้ามพญานาคหนุ่มไว้ได้

เมื่อเดินทางมาถึงเมืองเอกธีตาอีกครั้ง ท้าวภังคีก็แปลงกายเป็นกระรอกเผือกตัวเดิมที่มีกระดิ่งทองคำแขวนไว้ที่คอ ส่วนบริวารทั้งหลายที่ติดตามมาก็แปลงเป็นสัตว์ชนิดต่างๆ โดยกระรอกเผือกภังคีได้ปีนป่ายกระโดดไปมาอยู่บนต้นไม้ใกล้ๆ กับปราสาทของนางไอ่ จนกระทั่งมาเกาะอยู่บนกิ่งไม้ที่อยู่ใกล้หน้าต่างห้องนอนของนางไอ่ แล้วเสียงกระดิ่งทองก็ดังขึ้น ด้วยความสงสัยว่าเสียงกระดิ่งนั้นดังมาจากที่ใด นางไอ่จึงเปิดหน้าต่างออกมา เมื่อเห็นว่าเป็นกระรอกเผือก นางก็เกิดความพึงพอใจอยากได้เป็นยิ่งนัก จึงสั่งให้นายพรานตามไปจับกระรอกน้อยมาให้ได้

ดังนั้นนายพรานจึงออกติดตามกระรอกเผือกที่กระโดดไปตามกิ่งไม้ต่างๆ อย่างไม่ลดละ แต่ทำอย่างไรก็ไม่สามารถจับกระรอกเผือกนั้นได้ จนในที่สุดด้วยผลกรรมเก่าที่ท้าวภังคีได้ทำไว้กับนางไอ่ขณะที่กระรอกน้อยกระโดดมาถึงต้นมะเดื่อที่มีผลสุกอยู่เต็มต้น จึงก้มหน้ากัดแทะกินผลมะเดื่อสุกด้วยความหิวโหย ฝ่ายนายพรานที่วิ่งตามมาติดๆ จึงได้โอกาสยิงกระรอกเผือกด้วยหน้าไม้ที่มีลูกดอกอาบยาพิษ

ครั้นถูกนายพรานยิงท้าวภังคีในร่างกระรอกเผือกก็รู้ว่าตนเองจะต้องตายอย่างแน่นอน จึงสั่งให้บริวารทั้งหลายที่ตามมานำความไปแจ้งแก่ท้าวสุทโธนาคบิดาของตนด้วย และก่อนที่จะสิ้นใจ กระรอกเผือกภังคีได้อธิษฐานไว้ว่า ขอให้เนื้อของข้ามีกลิ่นหอมเย้ายวนใจรสชาติเอร็ดอร่อยและมีพอกินแก่คนทั้งเมือง

นายพรานได้นำกระรอกเผือกไปแล่เนื้อเพื่อประกอบอาหาร แต่แล่เท่าไหร่เนื้อก็ยังไม่หมด กลับมีเพิ่มพูนขึ้นมาเป็นจำนวนมาก นายพรานจึงนำเนื้อไปแบ่งให้ชาวบ้านได้กินด้วยส่วนชาวบ้านก็แบ่งเนื้อกระรอกเผือกกันอย่างทั่วถึง ทำให้ชาวเมืองได้กินเนื้อกระรอกเผือกที่มีกลิ่นหอมและมีรสชาติอร่อยกันทุกคนเว้นแต่พวกแม่หม้ายที่ชาวเมืองรังเกียจและไม่ยอมแบ่งเนื้อกระรอกเผือกให้กินด้วย

ฝ่ายท้าวสุทโธนาคเมื่อได้รับข่าวร้ายจากบริวารที่ติดตามไปกับท้าวภังคีว่าลูกชายของตนนั้นเสียทีพวกมนุษย์ถึงขั้นตายจากกันไปแล้ว ด้วยความโกรธแค้นที่ลูกชายต้องมาตายโดยไม่มีความผิด จึงสั่งเกณฑ์ไพร่พลนาคทั้งเมืองขึ้นไปถล่มเมืองเอกธีตา ของพระยาขอม พร้อมกับประกาศด้วยเสียงดังลั่นว่า ใครที่กินเนื้อของภังคีจะต้องตายตามภังคีไปด้วย

ในขณะเดียวกัน ท้าวผาแดงที่คิดถึงนางไอ่จนทนอยู่ที่เมืองของตนไม่ได้ ได้ขี่ม้าชื่อบักสามจากเมืองผาโพงมุ่งสู่เมืองเอกธีตาของสาวคนรัก และในระหว่างทางนั้นเอง ท้าวผาแดงได้พบกับพญานาคเต็มไปหมด จนมาถึงเมืองเอกธีตา และได้พบกับนางไอ่ท้าวผาแดงจึงเล่าเรื่องที่พบเห็นให้นางไอ่ฟัง แต่นางไอ่ไม่สนใจพร้อมกันนี้ได้จัดเตรียมอาหารมาเลี้ยงต้อนรับท้าวผาแดงด้วยความยินดี แต่เมื่อรู้ว่าอาหารนั้นทำมาจากเนื้อกระรอก ท้าวผาแดงก็ไม่กิน แล้วบอกกับนางไอ่ว่า กระรอกตัวนี้ไม่ใช่กระรอกธรรมดา เป็นพญานาคภังคีแปลงกายมา ซึ่งใครที่กินเนื้อกระรอกนี้จะต้องตาย

พอตกกลางคืน กองทัพพญานาคก็เดินทางมาถึงเมืองเอกธีตา ทำให้เมืองทั้งเมืองถล่มโครมครามไปทั่วทุกสารทิศสร้างความตื่นตระหนกให้กับชาวเมืองเป็นยิ่งนัก ต่างคนต่างก็หาหนทางที่จะหนีเอาชีวิตรอดกันจ้าละหวั่น แต่ชาวเมืองที่กินเนื้อกระรอกเผือกภังคีทุกคนจะต้องตายไปพร้อมๆ กับเมืองเอกธีตา ที่ถล่มจมหายกลายไปเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งเหตุการณ์เลวร้ายของชาวเมืองเอกธีตาเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรง ท้าวผาแดงจึงบอกให้นางไอ่เตรียมข้าวของที่พอจะนำติดตัวไปได้ จากนั้นจึงพานางขึ้นขี่ม้าบักสามหนีออกไปจากเมืองที่กำลังถล่มทันที

ฝ่ายพญานาคเมื่อรู้ว่านางไอ่หนีออกจากเมืองไปแล้วจึงรีบตามไปติดๆ และไม่ว่าท้าวผาแดงจะขี่ม้าบักสามไปทางใดก็ตาม พญานาคทั้งหลายก็ตามไปด้วย ทำให้แผ่นดินถล่มอย่างไม่หยุดหย่อน ทั้งนี้ เพราะนางไอ่ได้กินเนื้อกระรอกเผือกภังคีไปแล้วนั่นเอง จนนางไอ่ต้องโยนกลองและฆ้องประจำเมือง รวมทั้งแหวนที่นำติดตัวไปด้วยทิ้ง เพราะเข้าใจผิดคิดว่าพญานาคตามมาเอาสิ่งต่างๆ เหล่านี้แต่พญานาคก็ยังคงตามมาอย่างไม่ลดละ

จนกระทั่งม้าบักสามค่อยๆ หมดแรงลงพญานาคจึงตามมาทัน แล้วใช้หางตวัดเกี่ยวเอาตัวนางไอ่ลงมาจากหลังม้า อุ้มนางลงไปยังเมืองบาดาลศรีสัตนาคนหุตทันที ซึ่งท้าวผาแดงไม่สามารถช่วยนางไอ่ไว้ได้ จึงควบม้าบักสามหนีต่อไป แต่เพราะท้าวผาแดงมีแหวนของนางไอ่อยู่กับตัว

กองทัพพญานาคจึงยังคงไล่ตามไปอีก จนท้าวผาแดงต้องจำใจทิ้งแหวนของนางไอ่เสียเพื่อความปลอดภัยของตนเอง

ครั้นกลับถึงเมืองผาโพง ท้าวผาแดงก็ได้แต่เสียใจที่ต้องสูญเสียคนรักไปต่อหน้าต่อตา จึงอธิษฐานต่อเทพยดาฟ้าดินและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่าจะขอตายเพื่อไปต่อสู้กับพวกพญานาค แล้วเอานางไอ่กลับคืนมา จบคำอธิษฐานท้าวผาแดงก็กลั้นใจตายบนปราสาทของตน จากนั้นจึงกลายไปเป็นหัวหน้าผีนำกองทัพผีเข้าต่อสู้กับกองทัพพญานาค

การต่อสู้ของทั้งสองฝ่ายเป็นไปอย่างดุเดือดและยาวนานทำให้น้ำในหนองในบึงขุ่นจนหมด ส่วนดินบนบกก็กลายเป็นฝุ่นตลบอบอวลไปทั่ว ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาสงบศึกที่ไม่มีวันสิ้นสุด โดยให้กองทัพผีกลับไปบ้านเมืองของตน กองทัพพญานาคก็ให้กลับไปอยู่ยังเมืองบาดาลตามเดิม ส่วนนางไอ่นั้นท่านให้อยู่ที่เมืองบาดาลไปก่อน เพื่อรอให้พระศรีอารยเมตไตรยมาเป็นผู้ตัดสินว่านางไอ่นั้นควรจะอยู่กับใคร (กฤชกร เพชรนอก, 2555, หน้า 9-19)

ตาราง 214 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ผาแดงนางไอ่ จังหวัดสกลนคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	21
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- เกิดความหลงใหลใฝ่ฝันในตัวนางเป็นอันมาก - ในอดีตชาติพญานาคภังคีเกิดเป็นชายหนุ่มที่มีฐานะยากจนและเป็นใบ้ - ไม่พบสามี จึงเดินตามหาจนทั่ว แต่หาอย่างไรก็หาไม่พบสร้างความทุกข์ทรมานแก่นางเป็นยิ่งนัก - เพราะอยากชมโฉมของนางไอ่ - ครั้นกลับถึงเมืองศรีสัตนาคนหุต ท้าวภังคีก็ไม่เป็นอันกินอันนอน เฝ้าคิดถึงแต่นางไอ่ - ในขณะเดียวกัน ท้าวผาแดงที่คิดถึงนางไอ่จนทนอยู่ที่เมืองของตนไม่ได้	6

ตาราง 214 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		9
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- จนกระทั่งทั้งสองมาพบกัน ความผูกพันรักใคร่จึงเกิดขึ้น ในที่สุดท้าวผาแดงกับนางไอ่ก็ได้ครองรักร่วมกัน - พญานาคภังคีในอดีตชาติ...เขากลับไม่สนใจไยดีและไม่เคยร่วมหลับนอนกับภรรยาเลยสักครั้ง - ท้าวสุทโธนาคได้ห้ามปรามเอาไว้ แต่พูดอย่างไรก็ไม่สามารถห้ามพญานาคหนุ่มไว้ได้	3
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ความงามของนางนั้นเป็นที่กล่าวขานเลื่องลือไปยังเมืองต่างๆ ทำให้เจ้าชายของเมืองเหล่านั้นหมายปองที่จะได้นางไอ่คำมาเป็นคู่ครองของตน - มีการพนันระหว่างท้าวผาแดงกับพระยาขอมด้วย - จากผลการแข่งขันที่จบลงด้วยความพ่ายแพ้ พระยาขอมกลับทำนิ่งเฉยและไม่ปฏิบัติตามคำสัญญาที่เคยให้ - เมื่อเห็นว่าเป็นกระรอกเผือก นางก็เกิดความพึงพอใจอยากได้เป็นยิ่งนัก - ด้วยความโกรธแค้นที่ลูกชายต้องมาตายโดยไม่มีความผิด - การต่อสู้ของทั้งสองฝ่ายเป็นไปอย่างดุเดือดและยาวนาน	6

ตาราง 214 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	**การเดินทางที่ยากลำบากชายหนุ่มไม่เคยช่วยเหลือ** ภรรยาของตนเลยไม่ว่าจะเดินขึ้นเขา ข้ามห้วย หรือบุกป่าฝ่าดงทำให้หญิงสาวเหน็ดเหนื่อยไปทั้งกายและใจ จนกระทั่งเสบียงอาหารที่นำไปหมดลงกลางทาง...ฝ่ายสามีเมื่อเก็บกินผลมะเดื่อจนอิ่มท้องก็ลงมาจากต้นแล้วเดินหนีไป	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ภังคี ซึ่งพญานาคหนุ่มภังคี หรือท้าวภังคีนี้เองที่มีความผูกพันในอดีตชาติปางก่อนกับนางไอ่ - ด้วยบุญกรรมที่ทำร่วมกันมาแต่อดีตชาติปางก่อน ทำให้กระรอกเผือกภังคีหลงใหลรักใคร่นางไอ่ในทันที - จนในที่สุดด้วยผลกรรมเก่าที่ท้าวภังคีได้ทำไว้กับนางไอ่ - นายพรานได้นำกระรอกเผือกไปแล่เนื้อเพื่อประกอบอาหาร แต่แล่เท่าไหร่เนื้อก็ยังไม่หมด กลับมีเพิ่มพูนขึ้นมาเป็นจำนวนมาก - ในระหว่างทางนั้นเอง ท้าวผาแดงได้พบกับพญานาคเต็มไปหมด	5

ตาราง 214 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	16
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการขอทานไปตามหมู่บ้านต่างๆ - หญิงสาวจึงตัดสินใจปีนขึ้นไปเก็บผลมะเดื่อบนต้นกินเพื่อประทังความหิว - จึงขอลาท้าวสุทโธนาคผู้เป็นบิดาเพื่อกลับไปหานางไอ่อีกครั้ง - จึงสั่งให้นายพรานตามไปจับกระรอกน้อยมาให้ได้ - นายพรานจึงนำเนื้อไปแบ่งให้ชาวบ้านได้กินด้วย - ได้ขี่ม้าชื่อบักสามจากเมืองผาโพงมุ่งสู่เมืองเอกธีตาของสาวคนรัก - ท้าวผาแดงจึงเล่าเรื่องที่พบเห็นให้นางไอ่ฟัง	7
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	นางก็ไม่เคยปริปากบ่นหรือบอกกล่าวแก่ผู้ใด กลับปรนนิบัติสามีเยี่ยงภรรยาที่ดีตลอดมาด้วยความสม่ำเสมอ	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	จึงสั่งเกณฑ์ไพร่พลนาคทั้งเมืองขึ้นไปถล่มเมืองเอกธีตา	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ทำให้เจ้าเมืองต่างๆ เดินทางกลับบ้านเมืองของตนจนหมด	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	จึงคิดวางแผนเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับนางโดยลอบส่งแก้วแหวนเงินทองพร้อมผ้าเนื้อดีไปให้กับนางไอ่...เล่าถึงความองอาจกล้าหาญของเจ้าชายหนุ่มให้นางไอ่ฟัง	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- นางจึงตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่าเกิดชาติหน้าฉันใดขอให้สามีของนางนอนตายอยู่บนกิ่งไม้ และอย่าได้มาเป็นสามีภรรยากันอีกเลย - จึงแปลงกายเป็นกระรอกเผือกเข้าร่วมชมงานด้วย	5

ตาราง 214 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ (ต่อ)	- ท้าวภังคีก็แปลงกายเป็นกระรอกเผือกตัวเดิมที่มีกระดิ่งทองคำแขวนไว้ที่คอ ส่วนบริวารทั้งหลายที่ติดตามมาก็แปลงเป็นสัตว์ชนิดต่างๆ - ครั้นถูกนายพรานยิงท้าวภังคี... จึงสั่งให้บริวารไปแจ้งแก่ท้าวสุทโธนาคบิดาของตนด้วย ...และได้อธิษฐาน... ขอให้เนื้อ...มีพอกินแก่คนทั้งเมือง - ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาสงบศึก	

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนา**นท้องถิ่นเรื่อง** ผาแดงนางไอ่ จังหวัดสกลนคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวผาแดงเมื่อมาเห็นนางไอ่ ก็เกิด**ความรักต่อนาง** ดังปรากฏในข้อความว่า

...เกิดความหลงใหลใฝ่ฝันในตัวนางเป็นอันมาก

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในอดีตชาติพญานาคภังคีเป็นชายหนุ่มที่มีฐานะต่ำต้อย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในอดีตชาติพญานาคภังคีเกิดเป็นชายหนุ่มที่มีฐานะยากจนและเป็นใบ้

1.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในอดีตชาติพญานาคภังคีเคยเป็นสามีของนางไอ่มาก่อนและเขาไม่ได้ดูแลเอาใจใส่นางเลย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ไม่พบสามี จึงเดินตามหาจนทั่ว แต่หาอย่างไรก็หาไม่พบสร้างความทุกข์ทรมานแก่นางเป็นยิ่งนัก

1.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีแปลงร่างเป็นกระรอกเผือกเพื่อต้องการชมโฉมนางไอ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เพราะอยากชมโฉมของนางไอ่

1.1.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวภังคีเห็นนางไอ่ จึงหลงรัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นกลับถึงเมืองศรีสัตนาคนหุต ท้าวภังคีก็ไม่เป็นอันกินอันนอน เฝ้าคิดถึงแต่นางไอ่

1.1.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ฝ่ายท้าวผาแดงเองก็หลงรักนางไอ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในขณะเดียวกัน ท้าวผาแดงที่คิดถึงนางไอ่จนทนอยู่ที่เมืองของตนไม่ได้

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวผาแดงกับนางไอ่รักกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนกระทั่งทั้งสองมาพบกัน ความผูกพันรักใคร่จึงเกิดขึ้น ในที่สุดท้าวผาแดงกับนางไอ่ก็ได้ครองรักร่วมกัน

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีในอดีตชาติเคยเป็นสามีของนางไอ่ แต่ไม่ได้ทำหน้าที่สามีที่ดีต่อนาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญานาคภังคีในอดีตชาติ...เขากลับไม่สนใจไยดีและไม่เคยร่วมหลับนอนกับภรรยาเลยสักครั้ง

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีคิดถึงนางไอ่ จึงจะขึ้นมาเมืองมนุษย์ พ่อห้ามอย่างไรก็ไม่ฟัง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวสุทโธนาคได้ห้ามปรามเอาไว้ แต่พูดอย่างไรก็ไม่สามารถห้ามพญานาคหนุ่มไว้ได้

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความงามของนางไอ่เป็นที่หมายปองของหนุ่มๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ความงามของนางนั้นเป็นที่กล่าวขานเลื่องลือไปยังเมืองต่างๆ ทำให้เจ้าชายของเมืองเหล่านั้นหมายปองที่จะได้นางไอ่คำมาเป็นคู่ครองของตน

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในการจุดบั้งไฟครั้งนี้มีการพนันกันระหว่างเมืองต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีการพนันระหว่างท้าวผาแดงกับพระยาขอมด้วย

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาขอมแพ้การพนันแต่กลับไม่รักษาสัญญา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จากผลการแข่งขันที่จบลงด้วยความพ่ายแพ้ พระยาขอมกลับทำนิ่งเฉยและไม่ปฏิบัติตามคำสัญญาที่เคยให้ไว้

4) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางไอ่เมื่อเห็นกระรอกเผือก จึงอยากได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อเห็นว่าเป็นกระรอกเผือก นางก็เกิดความพึงพอใจอยากได้เป็นยิ่งนัก

5) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวสุทโธนาคเมื่อทราบว่าลูกชายเสียชีวิตแล้วจึงโกรธมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความโกรธแค้นที่ลูกชายต้องมาตายโดยไม่มีความผิด

6) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวสุทโธนาคมาถล่มเมืองแล้วเอาตัวนางไอ่ไปท้าวผาแดงเสียใจจนกลั้นใจตายกลายเป็นผีแล้วนำกองทัพผีไปรบกับท้าวสุทโธนาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...การต่อสู้ของทั้งสองฝ่ายเป็นไปอย่างดุเดือดและยาวนาน

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีและนางไอ่ในอดีตชาติเคยเป็นสามีภรรยากันและได้ร่วมเดินทางไปด้วยกันผ่านความยากลำบาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...การเดินทางที่ยากลำบากชายหนุ่มไม่เคยช่วยเหลือภรรยาของตนเลยไม่ว่าจะเดินขึ้นเขา ข้ามห้วย หรือบุกป่าฝ่าดงทำให้หญิงสาวเหน็ดเหนื่อยไปทั้งกายและใจจนกระทั่งเสบียงอาหารที่นำไปหมดลงกลางทาง...ฝ่ายสามีเมื่อเก็บกินผลมะเดื่อจนอิ่มท้องก็ลงมาจากต้นแล้วเดินหนีไป

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีในอดีตชาติเคยเป็นสามีของนางไอ่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ภังคี ซึ่งพญานาคหนุ่มภังคี หรือท้าวภังคีนี้เองที่มีความผูกพันในอดีตชาติปางก่อนกับนางไอ่

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีหลงรักนางไอ่เพราะอดีตชาติเคยเป็นคู่ครองกันมาก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยบุญกรรมที่ทำร่วมกันมาแต่อดีตชาติปางก่อน ทำให้กระรอกเผือกภังคีหลงใหลรักใคร่นางไอ่ในทันที

1.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ด้วยผลกรรมที่ท้าวภังคีเคยทำไว้กับนางไอ่ชาตินี้ท้าวภังคีในร่างของกระรอกเผือกจึงมาตายอยู่บนคบไม้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนในที่สุดด้วยผลกรรมเก่าที่ท้าวภังคีได้ทำไว้กับนางไอ่

1.4.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ก่อนที่กระรอกเผือกภังคีจะตายได้อธิษฐานไว้ว่าขอให้เนื้อมีพอกินแก่คนทั้งเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายพรานได้นำกระรอกเผือกไปแล่เนื้อเพื่อประกอบอาหาร แต่แล่เท่าไหร่เนื้อก็ยังไม่หมด กลับมีเพิ่มพูนขึ้นมาเป็นจำนวนมาก

1.4.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวผาแดงเดินทางมาหานางไอ่ระหว่างทางพบกองทัพของพญานาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในระหว่างทางนั้นเอง ท้าวผาแดงได้พบกับพญานาคเต็มไปหมด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีในอดีตชาติเป็นคนลำบาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการขอทานไปตามหมู่บ้านต่างๆ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางไอ่ในอดีตชาติสามีไม่ดูแลนางจึงช่วยเหลือตนเอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...หญิงสาวจึงตัดสินใจปีนขึ้นไปเก็บผลมะเดื่อบนต้นกินเพื่อประทังความหิว

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีทนคิดถึงนางไอ่ไม่ไหว ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงขอลาท้าวสุทโธนาคผู้เป็นบิดาเพื่อกลับไปหานางไอ่อีกครั้ง

2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางไอ่เมื่อเห็นกระรอกเผือกก็อยากได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสั่งให้นายพรานตามไปจับกระรอกน้อยมาให้ได้

2.1.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนายพรานยิงกระรอกเผือกตายจึงนำเนื้อไปแบ่งให้ชาวบ้านกิน ดังปรากฏในข้อความว่า

...นายพรานจึงนำเนื้อไปแบ่งให้ชาวบ้านได้กินด้วย

2.1.6 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวผาแดงคิดถึงนางไอ่จึงมาหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ขี่ม้าชื่อบักสามจากเมืองผาโพงมุ่งสู่เมืองเอกธีตาของสาวคนรัก

2.1.7 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในระหว่างทางท้าวผาแดงพบกองทัพของพญานาค ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวผาแดงจึงเล่าเรื่องที่พบเห็นให้นางไอ่ฟัง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีในอดีตชาติไม่เคยเอาใจใส่ภรรยา ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางก็ไม่เคยปริปากบ่นหรือบอกกล่าวแก่ผู้ใด กลับปรนนิบัติสามีเยี่ยงภรรยาที่ดีตลอดมาด้วยความสม่ำเสมอ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวสุทโธนาคทราบว่าลูกชายถูกฆ่าตายแล้วจึงยกทัพนาคมาถล่มเมืองเอกธีตา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสั่งเกณฑ์ไพร่พลนาคทั้งเมืองขึ้นไปถล่มเมืองเอกธีตา

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในการแข่งขันจุดบั้งไฟพญานาคนั้นได้มีการพนันกันด้วยพระยาขอมแพ้แต่ไม่รักษาสัญญาเจ้าเมืองต่างๆ จึงกลับเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้เจ้าเมืองต่างๆ เดินทางกลับบ้านเมืองของตนจนหมด

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวผาแดงแอบชอบนางไอ่จึงใช้อุบายเพื่อให้อยู่ใกล้นาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงคิดวางแผนเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับนางโดยลอบส่งแก้วแหวนเงินทองพร้อมผ้าเนื้อดีไปให้กับนางไอ่...เล่าถึงความองอาจกล้าหาญของเจ้าชายหนุ่มให้นางไอ่ฟัง

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.6.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จากการที่สามีของนางทิ้งนางไปทำให้นางเสียใจ จึงขอความช่วยเหลือจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่า เกิดชาติหน้าฉันใดขอให้สามีของนางนอนตายอยู่บนกิ่งไม้ และอย่าได้มาเป็นสามีภรรยากันอีกเลย

2.6.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคียากชมโฉมนางไอ่จึงแปลงร่างเป็นกระรอกเผือก ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงแปลงกายเป็นกระรอกเผือกเข้าร่วมชมงานด้วย

2.6.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวภังคีแปลงร่างเป็นกระรอก บรรดาบริวารก็แปลงร่างเป็นสัตว์ต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวภังคีก็แปลงกายเป็นกระรอกเผือกตัวเดิมที่มีกระดิ่งทองคำแขวนไว้ที่คอ ส่วนบริวารทั้งหลายที่ติดตามมาก็แปลงเป็นสัตว์ชนิดต่างๆ

2.6.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวภังคีขอให้เนื้อของตนมีกลิ่นหอมรสชาติอร่อยและมีปริมาณมากพอสำหรับชาวเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นถูกนายพรานยิงท้าวภังคี... จึงสั่งให้บริวารไปแจ้งแก่ท้าวสุทโธนาคบิดาของตนด้วย ...และได้อธิษฐาน... ขอให้เนื้อ...มีพอกินแก่คนทั้งเมือง

2.6.5 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การต่อสู้ระหว่างท้าวผาแดงและท้าวสุทโธนาคใช้เวลานานมากจนพระอินทร์ต้องมาช่วยสงบศึก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาสงบศึก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องผาแดงนางไอ่ จังหวัดสกลนคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 6 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 9 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 6 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 5 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 7 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 5 ครั้ง

เมืองหนองหารหลวง

เดิมเมืองสกลนครปรากฏนามว่า เมืองหนองหารหลวง ครั้งหนึ่ง "ขุนขอม" ราชบุตรเจ้าเมืองอินทปัฐนคร (เขมร) ได้พาครอบครัวบ่าวไพร่ของตนมาสร้างเมืองขึ้นที่ริมหนองหารหลวง ตรงท่านางอาบ (ปัจจุบันเชื่อว่าเป็นบ้านน้ำพุ บ้านท่าศาลา อำเภอโพนนาแก้ว) สมมุตินามว่าเมืองหนองหารหลวง ขุนขอมได้เป็นเจ้าเมืองขึ้น กับเมืองอินทปัฐนครขุนขอมมีราชบุตรคนหนึ่งชื่อ สุรอุทกกุมาร คือเมื่อวันประสูติมีอัศจรรย์บังเกิดขึ้นมีน้ำพุเกิดขึ้นในที่ใกล้กับเมืองนั้น บิดาจึงให้นามว่า ซ่งน้ำพุ (ปัจจุบันคือบ้านน้ำพุ อำเภอโพนนาแก้ว) ต่อมาพอพระชนม์ของเจ้าสุรอุทก จำเริญวัฒนาครบ 15 พรรษา ขุนขอมผู้เป็นบิดาถึงแก่กรรม ฝ่ายกรมการราษฎร พร้อมกันเชิญเจ้าสุรอุทกขึ้นเป็นเจ้าเมือง สมมุตินามว่า "พระยาสุรอุทก" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร)

ตาราง 215 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองหนองหารหลวง จังหวัดสกลนคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	เมื่อวันประสูติมีอัศจรรย์บังเกิดขึ้นมีน้ำพุเกิดขึ้นในที่ใกล้กับเมืองนั้น	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	ขุนขอมผู้เป็นบิดาถึงแก่กรรม ฝ่ายกรมการราษฎร พร้อมกันเชิญเจ้าสุรอุทกขึ้นเป็นเจ้าเมือง สมมุตินามว่า "พระยาสุรอุทก"	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองหนองหารหลวง จังหวัดสกลนคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือตอนที่สุรอุทกกุมารประสูติได้เกิดน้ำพุขึ้นใกล้กับเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อวันประสูติมีอัศจรรย์บังเกิดขึ้นมีน้ำพุเกิดขึ้นในที่ใกล้กับเมืองนั้น

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบิดาเสียชีวิตบุตรเป็นผู้ได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองต่อมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนขอมผู้เป็นบิดาถึงแก่กรรม ฝ่ายกรมการราษฎร พร้อมกันเชิญเจ้าสุรอุทกขึ้นเป็นเจ้าเมือง สมมุตินามว่า พระยาสุรอุทก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองหนองหารหลวง จังหวัดสกลนคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง

รอยพระพุทธบาท

เมื่อพระยาสุรอุทก ปกครองบ้านเมืองต่อมามีบุตรชายสององค์ องค์พี่ปรากฏนามว่า เจ้าภิงคาร องค์น้องปรากฏนามว่า เจ้าคำแดง วันหนึ่งได้รับประทานเนื้อฟานเผือก ซึ่งพญานาคแปลงร่างมาแล้วถูกฆ่าตาย ส่วนพญานาคที่เหลือรวบรวมกำลังโยธาได้แล้วก็ยังไม่หายโกรธ พากันทำฤทธิ์มุดลงไปในบึงหนองหารหลวง พอตกเวลากลางดึก ท่ามกลางเสียงที่เงียบสงัด คนในเมืองนอนหลับกันอย่างสงบเพราะฤทธิ์ของเนื้อฟานด่อน พญานาคกับกำลังรี้พล จึงยกพลขุดแผ่นดินเมืองหนองหารหลวงนั้นให้ล่มลงเป็นน้ำผืนเดียวกับหนองหารหลวง

ธนมูลนาคก็ตรงเข้าจับพระยาสุรอุทกด้วยบ่วงบาศที่ทรงอิทธิฤทธิ์และลงเวทมนตร์คาถาไว้ และชักลากพระยาสุรอุทกลงไปที่แม่น้ำโขง เมื่อธนมูลนาคและเหล่านาคทั้งหลายพากันชักลากพระยาสุรอุทกไปตามทุ่งนาป่าเขา วกไปวนมาหวังให้ได้รับความทุกขเวทนา ความลำบาก พอถึง

แม่น้ำโขงพระยาสุรอุทกก็ขาดใจตาย ธนมูนนาคจึงส่งศพพระยาสุรอุทกไปยังเมืองอินทปัฐนคร ซึ่งเป็นเมืองเชื้อสายเดิม (หนทางที่ธนมูนนาค ชักลากพระยาสุรอุทกไปยังแม่น้ำโขงนั้นได้กลายเป็นร่องลึกและกลายมาเป็นลำน้ำ) ชาวบ้านจึงเรียกลำน้ำนี้ว่าลำน้ำกรรม (ลำน้ำก่ำ ในปัจจุบัน) เพราะธนมูนนาคทรมานพระยาสุรอุทกให้ได้รับกรรมเช่นเดียวกับที่พระองค์สั่งให้คนลากร่างฟานด่อนมายังริมหนองหาน

ส่วนหนทางที่นายพรานลากฟานด่อนมาถึงริมฝั่งหนองหาน ก็เกิดเป็นร่องลึกจนกลายมาเป็น "คลองน้ำลาก" (ไหลจากตำบลโพธิ์ไพศาลมาตกยังหนองหานในปัจจุบัน) ฝ่ายเมืองหนองหารหลวง เจ้าภิงคาร เจ้าคำแดง กับญาติวงศ์ข้าราชการ ชาวประชาชนซึ่งรู้สึกตัวก่อนจมน้ำ ต่างคนต่างว่ายน้ำออกไปอาศัยอยู่ตามเกาะดอนกลางหนองหาร (ซึ่งชาวบ้านเรียกชื่อว่า เกาะดอนสวรรค์) ซึ่งเหลือจากกำลังนาคทำร้าย เจ้าภิงคารเจ้าคำแดงก็พาญาติวงศ์บ่าวไพร่ ขี่แพข้ามมาพักพล กำลังโยธาอยู่ที่โพนเมือง ริมหนองหารหลวงข้างทิศใต้

เจ้าภิงคารเจ้าคำแดง พร้อมด้วยเสนาอำมาตย์ ไปตรวจหาชัยภูมิที่จะตั้งบ้านสร้างเมือง เห็นว่าภูน้ำลอดเชิงชุมเป็นที่ชัยภูมิดี และเป็นที่ประชุมรอยพระพุทธบาทด้วย เจ้าภิงคารจึงตั้งสัตย์อธิษฐานว่า ข้าพเจ้าจะพาครอบครัวมาตั้งบ้านสร้างเมืองขึ้นที่ภูน้ำลอดนี้ เพื่อปฏิบัติรอยพระพุทธบาทด้วย ขอให้เทพยดาผู้มีฤทธิ์ จงช่วยอภิบาลบำรุงให้บ้านเมืองวัฒนาถาวรต่อไป

ในขณะนั้นมีพญานาคผู้ทรงศีลธรรมตัวหนึ่ง ชื่อว่าสุวรรณนาค ซึ่งเป็นผู้รักษารอยพระพุทธบาทพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ที่ภูน้ำลอด มีเกล็ดเป็นทองคำ ได้ผุดขึ้นมาจากพื้นพสุธาดล และราชาภิเษกให้เจ้าภิงคารเป็นเจ้าเมืองหนองหารหลวง ให้พระนามว่า "พระยาสุวรรณภิงคาร" (แปลว่าน้ำเต้าทองคำ) และได้ให้อภิเษกกับพระนางนารายณ์เจงเวงราชธิดาของเจ้าเมืองอินทปัฐนคร (เชื้อสายเดียวกับผู้เป็นบิดา) เป็นเอกอัครมเหสี พระยาสุวรรณภิงคารและพระนางนารายณ์เจงเวงก็ได้ครองเมืองหนองหารหลวงโดยสวัสดิภาพตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร)

ตาราง 216 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดสกลนคร

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	วันหนึ่งได้รับประทานเนื้อฟานเผือก ซึ่งพญานาคแปลงร่างมาแล้ว	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	4
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ต่างคนต่างว่ายน้ำออกไปอาศัยอยู่ตามเกาะดอนกลางหนอง... เจ้าภิงคารเจ้าคำแดงก็พาญาติวงศ์บ่าวไพร่ ... ไปตรวจหาชัยภูมิที่จะตั้งบ้านสร้างเมือง เห็นว่าภูน้ำลอดเชิงชุมเป็นที่ชัยภูมิดี และเป็นที่ประชุมรอยพระพุทธบาทด้วย เจ้าภิงคารจึงตั้งสัตย์อธิษฐานว่าข้าพเจ้าจะพาครอบครัวมาตั้งบ้านสร้างเมือง	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ธนมูลนาคก็ตรงเข้าจับพระยาสุรอุทกด้วยบ่วงบาศที่ทรงอิทธิฤทธิ์และลงเวทมนตร์คาถาไว้	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	ส่วนพญานาคที่เหลือรวบรวมกำลังโยธา... พากัน ทำฤทธิ์มุดลงไปในบึงหนองหารหลวง ... ยกพลขุดแผ่นดินเมืองหนองหารหลวงนั้นให้ล่มลงเป็นน้ำผืนเดียวกับหนองหารหลวง	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ขอให้เทพยดาผู้มีฤทธิ์ จงช่วยอภิบาลบำรุงให้บ้านเมืองวัฒนาถาวรต่อไป	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดสกลนคร สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือพระยาสุรอุทกได้รับประทานเนื้อฟานเผือก ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งได้รับประทานเนื้อฟานเผือก ซึ่งพญานาคแปลงร่างมาแล้ว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคโกรธแค้นจึงยกทัพมาตีเมืองและจับพระยาสุรอุทกมาทรมาน ทำให้ลูกหลานของพระยาสุรอุทกต้องหนีและอพยพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่างคนต่างว่ายน้ำออกไปอาศัยอยู่ตามเกาะดอนกลางหนอง... เจ้าภิงคารเจ้าคำแดงก็พาญาติวงศ์บ่าวไพร่ ... ไปตรวจหาชัยภูมิที่จะตั้งบ้านสร้างเมือง เห็นว่าภูน้ำลอดเชิงซุมเป็นที่ชัยภูมิดี และเป็นที่ประชุมรอยพระพุทธบาทด้วย เจ้าภิงคารจึงตั้งสัตย์อธิษฐานว่าข้าพเจ้าจะพาครอบครัวมาตั้งบ้านสร้างเมือง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระยาสุรอุทกถูกจับได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ธนมูลนาคก็ตรงเข้าจับพระยาสุรอุทกด้วยบ่วงบาศที่ทรงอิทธิฤทธิ์และลงเวทมนตร์คาถาไว้

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพระยาสุรอุทกรับประทานเนื้อฟานเผือกเข้าไปทำให้เหล่าพญานาคพากันโกรธแค้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่วนพญานาคที่เหลือรวบรวมกำลังโยธา...พากัน ทำฤทธิ์มุดลงไปในบึงหนองหารหลวง ...ยกพลขุดแผ่นดินเมืองหนองหารหลวงนั้นให้ล่มลงเป็นน้ำผืนเดียวกับหนองหารหลวง

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เหล่าลูกหลานของพระยาสุรอุทกหนีพญานาคมาจนถึงเกาะแห่งหนึ่งพบรอยพระพุทธบาทจึงขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขอให้เทพยดาผู้มีฤทธิ์ จงช่วยอภิบาลบำรุงให้บ้านเมืองวัฒนาถาวรต่อไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง รอยพระพุทธบาท จังหวัดสกลนคร สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดสุรินทร์

ท้าววัวทอง

ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า มีหญิงคนหนึ่งมีลูกสองคนแต่คนโตเป็นวัวมีชื่อว่า ท้าววัวทอง คนน้องเป็นคนมีชื่อว่า ท้าวทองคำ เมื่อแม่ตายไปทั้งสองก็พากันออกไปหากินที่เมืองอื่นโดยให้พี่คนโตซึ่งเป็นวัวมีพละกำลังมากท้าชนวัว ควาย ช้าง ม้า ของชาวบ้านเพื่อแลกข้าวเขากินเป็นอาหารเรื่อยมา จนชื่อเสียงเลื่องลือไปถึงหูเจ้าเมือง

เจ้าเมืองอยากลองดูว่าวัวตัวนั้นเก่งขนาดไหน เป็นไปตามคำเล่าลือหรือไม่ จึงท้าชนกับวัวของเจ้าเมือง วัวของเจ้าเมืองแพ้แต่เจ้าเมืองไม่ยอมจึงเอางูพิษมาสู้กับวัวทอง วัวทองชนงูเจ้าเมืองตายแต่หางยังกระดิกอยู่วัวทองเห็นว่ายังไม่ตายสนิท จึงเข้าไปขวิดที่หัวงูอีกทีแต่โชคไม่ดีหัววัวไปโดนฟัน-เขี้ยวของงู ทำให้ท้าววัวทองตาย ด้วยบุญบารมีที่ได้สะสมมาจึงได้ไปเกิดเป็นเทวดา

เจ้าเมืองเสียใจที่วัวและงูของตัวเองตาย จึงสั่งท้าวทองคำให้สร้างศาลากลางน้ำให้เสร็จตามกำหนดเป็นการลงโทษและบังคับไปในตัว ท้าววัวทองที่ไปเกิดเป็นเทวดาทราบเรื่องเข้าจึงเกิดความสงสารน้องชาย จึงต้องลงมาช่วยสร้างจนศาลาเสร็จตามเจ้าเมืองต้องการ

เมื่อสร้างเสร็จท้าวทองคำจึงไปเชิญเจ้าเมืองและเสนาอำมาตย์มากินเลี้ยงฉลองศาลากินไปกินมาต่างมีอาการมึนเมา เต้นรำสนุกสนานทำให้ศาลาพังลงไปสู่แม่น้ำเบื้องล่างพวกเจ้าเมืองและเสนาอำมาตย์ตลอดจนคนอื่นๆ ถูกนาคแลงูกัดตายหมด ท้าววัวทองได้กลับมาเป็นคนและประชาชนที่เหลือจึงยกให้ท้าววัวทองเป็นเจ้าเมืองแทนสืบต่อไป (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 74)

ตาราง 217 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าววัวทอง จังหวัดสุรินทร์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	5
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เจ้าเมืองเสียใจที่วัวและงูของตัวเองตาย	1
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เจ้าเมืองอยากลองดูว่าวัวตัวนั้นเก่งขนาดไหนเป็นไปตามคำเล่าลือหรือไม่ - วัวของเจ้าเมืองแพ้แต่เจ้าเมืองไม่ยอม	2
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- มีหญิงคนหนึ่งมีลูกสองคนแต่คนโตเป็นวัว มีชื่อว่าท้าววัวทอง - เมื่อสร้างเสร็จท้าวทองคำจึงไปเชิญเจ้าเมืองและเสนาอำมาตย์มากินเลี้ยงฉลองศาลากินไปกินมาต่างมีอาการมึนเมา เต้นรำสนุกสนานทำให้ศาลาพังลงไปสู่แม่น้ำเบื้องล่าง	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	จึงสั่งท้าวทองคำให้สร้างศาลากลางน้ำให้เสร็จตามกำหนดเป็นการลงโทษและบังคับไปในตัว	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงท้าชนกับวัวของเจ้าเมือง - จึงเอางูพิษมาสู้กับวัวทอง	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- ทำให้ท้าววัวทองตาย ด้วยบุญบารมีที่ได้สะสมมาจึงได้ไปเกิดเป็นเทวดา	3
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ (ต่อ)	- ท้าววัวทองที่ไปเกิดเป็นเทวดาทราบเรื่องเข้าจึงเกิดความสงสารน้องชาย จึงต้องลงมาช่วยสร้างจนศาลาเสร็จตามเจ้าเมืองต้องการ - ท้าววัวทองได้กลับมาเป็นคน และประชาชนที่เหลือจึงยกให้ท้าววัวทองเป็นเจ้าเมืองแทนสืบต่อไป	

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ท้าววัวทอง จังหวัดสุรินทร์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองท้าท้าววัวทองต่อสู้แต่แพ้จึงเสียใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองเสียใจที่วัวและงูของตัวเองตาย

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองท้าท้าววัวทองต่อสู้กับวัวของตน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองอยากลองดูว่าวัวตัวนั้นเก่งขนาดไหน เป็นไปตามคำเล่าลือหรือไม่

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองแพ้แต่ยังไม่ยอมแพ้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วัวของเจ้าเมืองแพ้แต่เจ้าเมืองไม่ยอม

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงคลอดลูกเป็นวัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีหญิงคนหนึ่งมีลูกสองคนแต่คนโตเป็นวัว มีชื่อว่า ท้าววัวทอง

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองฉลองศาลาใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อสร้างเสร็จท้าวทองคำจึงไปเชิญเจ้าเมืองและเสนาอำมาตย์มากินเลี้ยงฉลอง ศาลากินไปกินมาต่างมีอาการมึนเมา เต้นรำสนุกสนานทำให้ศาลาพังลงไปสู่แม่น้ำเบื้องล่าง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อวัวและงูของเจ้าเมืองตายเจ้าเมืองจึงสั่งลงโทษท้าวทองคำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสั่งท้าวทองคำให้สร้างศาลากลางน้ำให้เสร็จตามกำหนดเป็นการลงโทษและบังคับไปในตัว

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองอยากรู้ว่าวัวของใครเก่งกว่าจึงท้าประลอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงท้าชนกับวัวของเจ้าเมือง

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อวัวของเจ้าเมืองแพ้เจ้าเมืองไม่ยอมแพ้จึงเอางูมาสู้ต่อ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเอางูพิษมาสู้กับวัวทอง

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าววัวทองตายไปเกิดเป็นเทวดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทำให้ท้าววัวทองตาย ด้วยบุญบารมีที่ได้สะสมมาจึงได้ไปเกิดเป็นเทวดา

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าววัวทองสงสารน้องจึงลงมาช่วยสร้างศาลา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าววัวทองที่ไปเกิดเป็นเทวดาทราบเรื่องเข้าจึงเกิดความสงสารน้องชาย จึงต้องลงมาช่วยสร้างจนศาลาเสร็จตามเจ้าเมืองต้องการ

2.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาท้าววัวทองเกิดมาเป็นคน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าววัวทองได้กลับมาเป็นคน และประชาชนที่เหลือจึงยกให้ท้าววัวทองเป็นเจ้าเมืองแทนสืบต่อไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าววัวทอง จังหวัดสุรินทร์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง

เมืองสุรินทร์

มีชาวไทยพื้นเมืองเรียกว่า ส่วย หรือ กวย หรือ กูย อาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมือง ประทายสมันต์ หรือจังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบันเป็นกลุ่มชนที่มีความรู้ความสามารถในการจับ ช้างป่า มาเลี้ยงไว้ใช้งาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2302 มี ช้างเผือก แตกโขลงออกจากเมืองหลวงหนีเข้าป่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 (สมเด็จพระที่นั่งสุริยาอมรินทร์) แห่งกรุงศรีอยุธยาโปรดเกล้าฯ ให้ติดตามช้างเผือกเชียงปุม ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวส่วยได้ช่วยเหลือการติดตามช้างเผือกกลับมาได้ จึงพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์เป็น หลวงสุรินทรภักดี ปกครองหมู่บ้านเดิมขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย ก่อนเลื่อนเป็นพระสุรินทรภักดีศรีรณรงค์จางวางต่อมา พ.ศ. 2324 เมืองเขมรเกิดจลาจล เมืองประทายสมันต์ได้สมทบกับกองทัพหลวงไปช่วยปราบปราม จึงมีชาวเขมรอพยพครอบครัวมาตั้งอยู่ในเขตเมือง

ประทายสมันต์เป็นจำนวนมาก ถัดมาอีก 5 ปี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองประทายสมันต์เป็นเมืองสุรินทร์ ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองกระทั่ง พ.ศ. 2337 พระยาสุรินทรภักดีฯ เจ้าเมืองสุรินทร์ถึงแก่กรรม (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์)

ตาราง 218 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	เมืองเขมรเกิดจลาจล	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	มี ช้างเผือก แตกโขลงออกจากเมืองหลวงหนีเข้าป่า	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	ชาวเขมรอพยพครอบครัวมาตั้งอยู่ในเขตเมืองประทายสมันต์เป็นจำนวนมาก	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	เชียงปุม ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวส่วยได้ช่วยเหลือการติดตามช้างเผือกกลับมาได้จึงพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์เป็น หลวงสุรินทรภักดี	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** เมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมืองประทายสมันต์ได้สมทบกับกองทัพหลวงต่อสู้กับเขมร ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมืองเขมรเกิดจลาจล

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ช้างเผือกจากเมืองหลวงหนีเข้าป่ากลุ่มคนในเมืองประทายสมันต์ได้ช่วยจับช้างนี้ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มี ช้างเผือก แตกโขลงออกจากเมืองหลวงหนีเข้าป่า

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อชาวเขมรถูกปราบปรามจึงอพยพไปอยู่ที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวเขมรอพยพครอบครัวมาตั้งอยู่ในเขตเมืองประทายสมันต์เป็นจำนวนมาก

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเชียงปุมจับช้างเผือกได้จึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...เชียงปุม ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวส่วยได้ช่วยเหลือการติดตามช้างเผือกกลับมาได้ จึงพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์เป็น หลวงสุรินทรภักดี

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง

ปราสาทโดนตวล

ตามตำนานเล่าว่ามีลูกสาวของชาวพื้นเมืองนางหนึ่ง จะด้วยบุญหรือกรรมไม่ทราบที่เธอเกิดมามีหน้าอกใหญ่โตผิดมนุษย์มนา ภาษาเขมรเรียกว่า "เนียงเดาะธม" แปลตรง ๆ ว่า "นางนมโต" เขาเล่าว่าเวลาเธอจะเดินไปไหน เธอต้องใช้โซ่เหล็กคล้องเต้าของเธอไว้กับคอ ไม่งั้นจะเดินไม่ได้ ในที่สุดความทราบถึงกษัตริย์ขอม พระองค์ก็เกิดเสน่หาอยากได้นางมาไว้เสริมบารมี เพราะกษัตริย์ขอม

จะต้องมีอะไรที่ใหญ่โตกว่าคนอื่นอยู่แล้ว มีเมียนมโตที่สุดในแผ่นดินก็ยิ่งเสริมสถานะของพระองค์ให้สูงส่งยิ่งขึ้น ว่าแล้วก็ส่งคนมารับแม่สาวคนนี้ไปถวายตัวมีชายคนหนึ่งที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกับเธอหลงรักเธอด้วยใจจริง ถึงขั้นจะร่วมหอลงโรงกันอยู่แล้ว พอมารู้ว่ามีคนมาพรากคนรักไป เขาก็ร้องไห้เสียใจออกเดินตามหานางมาจนถึงที่ตรงนี้ เมื่อรู้แล้วว่าคงไม่ได้นางมาแนบข้างเป็นแน่แท้ จึงสร้างปราสาทหลังนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความอาลัยรัก (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์)

ตาราง 219 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปราสาทโดนตวล จังหวัดสุรินทร์

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	มีชายคนหนึ่งที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกับเธอหลงรักเธอด้วยใจจริง...เขาก็ร้องไห้เสียใจออกเดินตามหานาง	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ในที่สุดความทราบถึงกษัตริย์ขอม พระองค์ก็เกิดเสน่หาอยากได้นางมาไว้เสริมบารมี	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เกิดมามีหน้าอกใหญ่โตผิดมนุษย์	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	เวลาเธอจะเดินไปไหน เธอต้องใช้โซ่เหล็กคล้องเต้าของเธอไว้กับคอ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	จึงสร้างปราสาทหลังนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความอาลัยรัก	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	ส่งคนมารับแม่สาวคนนี้ไปถวายตัว	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ปราสาทโดนตวล จังหวัดสุรินทร์ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายคนหนึ่งเมื่อถูกพรากจากหญิงคนรักจึงเสียใจมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีชายคนหนึ่งที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกับเธอหลงรักเธอด้วยใจจริง...เขาก็ร้องไห้เสียใจออกเดินตามหานาง

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกษัตริย์ขอมทราบถึงความใหญ่ของเต้านมของนาง จึงอยากได้นางมาไว้ครอบครอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในที่สุดความทราบถึงกษัตริย์ขอม พระองค์ก็เกิดเสน่หาอยากได้นางมาไว้เสริมบารมี

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงคนหนึ่งมีเต้านมขนาดใหญ่กว่าผู้หญิงธรรมดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เกิดมามีหน้าอกใหญ่โตผิดมนุษย์

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความที่เต้านมของเธอใหญ่เกินไปจึงต้องใช้โซ่เหล็กมาคล้องไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เวลาเธอจะเดินไปไหน เธอต้องใช้โซ่เหล็กคล้องเต้าของเธอไว้กับคอ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชายคนนั้นเมื่อถูกพรากหญิงคนรักไปจึงสร้างปราสาทไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงสร้างปราสาทหลังนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความอาลัยรัก

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อกษัตริย์อยากได้ผู้หญิงคนนี้จึงส่งคนมารับเธอไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ส่งคนมารับแม่สาวคนนี้ไปถวายตัว

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่อง ปราสาทโดนตวล จังหวัดสุรินทร์ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง, ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดหนองคาย

ท้าวฮุ่ง ขุนเจือง

ขุนจอมธรรมครองราชย์อยู่ที่เมืองสวนตาน หรือนาคอง มีราชโอรสอยู่สององค์ องค์แรกไม่ปรากฏชื่อ ส่วนองค์ที่สองชื่อท้าวฮุ่งหรือขุนเจือง เมื่อแรกประสูติพวกข่าพางคำ นำดาบฆ้องเงินและช้างเผือกชื่อพางคำมาถวายแก่ท้าวฮุ่ง ครั้นท้าวฮุ่งเจริญวัยพระบิดาก็สิ้นพระชนม์ ท้าวฮุ่งจึงขึ้นครองราชย์แทน เนื่องจากเมืองสวนตานเป็นเมืองเล็กๆ และไม่มีอำนาจทางการเมืองมากนัก ท้าวฮุ่งจึงพยายามรวบรวมทหารและฝึกอาวุธเพื่อป้องกันเมือง ในขณะออกฝึกช้างได้รู้จักและชอบพอกับนางง้อม ธิดาเจ้าเมืองเชียงเคือซึ่งเป็นพระญาติกัน เพราะแม่ของนางง้อมเป็นป้าของท้าวฮุ่ง จึงให้ทหารคนสนิทไปสู่ขอ แต่แม่ของนางง้อมไม่ชอบเพราะเห็นว่าท้าวฮุ่งยากจน จึงเรียกสินสอดมากผิดปกติ ได้แก่ วัว ควาย ไถ อย่างละหมื่นสาวใช้สามพัน และทองอีกมากมาย ท้าวฮุ่งไม่มีทรัพย์สินเพียงพอเมื่อไม่มีโอกาสได้แต่งงานจึงลักลอบเป็นชู้กับนางง้อม

ยังมีเมืองอีกเมืองหนึ่งคือเมืองคำวังผู้ครองเมืองเป็นแกว (ญวน) ชื่อว่าท้าวแองกาได้รู้ว่ากษัตริย์ครองนครเงินยางมีธิดาองค์หนึ่งชื่อนางอั้ว ก็คิดอยากได้มาเป็นคู่ครอง จึงส่งทูตไปขอต่อขุนซื่มเจ้าเมือง (ขุนซื่มเป็นพี่ชายของขุนจอมธรรมฉะนั้นขุนซื่มจึงเป็นลุงของท้าวฮุ่ง) แต่ถูกปฏิเสธเพราะขุนซื่มตอบไปว่าจะยกให้ท้าวฮุ่งผู้เป็นหลานมากกว่า เมื่อถูกปฏิเสธท้าวแองกาจึงยกทัพมาตีนครเงินยาง ขุนซื่มเห็นเหลือกำลังจึงส่งข่าวไปถึงท้าวฮุ่ง ท้าวฮุ่งเมื่อทราบข่าวก็ยกทัพไปช่วยต่อสู้กับแกว ท้าวแองกาสู้ไม่ได้และตายในที่รบ ทัพแกวจึงพ่ายแพ้ แตกหนีไป ท้าวฮุ่งได้ทีจึงยกทัพตามไปตีเมืองคำวัง ปะกัน และเมืองอื่นๆ ของแกว ได้รับชัยชนะตลอดหัวเมืองแกวทั้งหมดและได้ธิดาเจ้าเมืองแกว 8 คนมาเป็นภรรยา เมื่อเสร็จศึก ท้าวฮุ่งก็ยกทัพคืนกลับนครเงินยางได้แต่งงานกับนางอั้วและได้ไปสู่ขอนางง้อมด้วย

ท้าวฮุ่งครองนครเงินยางอยู่ 17 ปี นางง้อมประสูติโอรสหนึ่งชื่อท้าวคำฮุ่ง นางอั้วเกิดความอิจฉาจึงทะเลาะกับนางง้อมนางง้อมหนีไปเมืองเชียงเคือขณะท้าวฮุ่งประพาสป่า ท้าวฮุ่งเมื่อทราบข่าวก็ตามนางง้อมไป ขณะนั้นทางเมืองแกวซึ่งเป็นเมืองขึ้นได้ ก่อการขบถท้าวฮุ่งจึงยกทัพไปปราบพวกแกว แกวสู้ไม่ได้จึงขอความช่วยเหลือจากพวกแมนมาช่วย แต่แมนก็สู้ท้าวฮุ่งไม่ได้จึงไปทูลขอความช่วยเหลือจากแถนลอเจ้าครองเมืองกาหลง แถนลอจัดทัพลงมารบท้าวฮุ่งโดยทรง "เกวียน" ออกรบ ในการรบครั้งนี้ทัพของท้าวฮุ่งพ่ายแพ้อย่างยับเยิน แม่ทัพตายเกือบหมด ท้าวฮุ่งถอยทัพเข้าเมืองปะกัน และเห็นว่าตัวเองสู้แถนลอไม่ได้จึงส่งสารมายังเมืองสวนตานและเชียงเคือให้ยกทัพมาช่วย และให้อพยพเชื้อสายของตนไปไว้ที่เมืองเงินยาง เมื่อสั่งเสียครั้งสุดท้ายเสร็จแล้วท้าวฮุ่งจึงออกรบกับแถนลอสิ้นพระชนม์ในสนามรบ

ตอนท้ายเรื่องเป็นบทสรรเสริญท้าวฮุ่ง กล่าวว่าเมื่อท้าวฮุ่งสิ้นพระชนม์แล้วก็ไปเกิดเป็นผีบนสวรรค์ และได้ยกทัพไปตีพวกแถนลอจนมีชัยชนะต่อพวกแถนทุกกลุ่ม ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาห้ามทัพและเชิญท้าวฮุ่งขึ้นครองเมืองเลียนพานและเมืองสวาง ภายหลังท้าวฮุ่งพบพุทธศาสนาและขึ้นไปนมัสการพระธาตุจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ ต่อมาก็ตัดเวรตัดกรรมเสียสิ้น เพื่อจะให้บรรลุถึงพระนิพพาน (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 63-64)

ตาราง 220 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ท้าวฮุ่ง-ขุนเจือง จังหวัดหนองคาย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	10
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		9
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- เนื่องจากเมืองสวนตานเป็นเมืองเล็กๆ และไม่มีอำนาจทางการเมืองมากนัก - ได้รู้จักและชอบพอกับนางง้อม ธิดาเจ้าเมืองเชียงเคือ ซึ่งเป็นพระญาติกัน - แต่แม่ของนางง้อมไม่ชอบเพราะเห็นว่าท้าวฮุ่งยากจน จึงเรียกสินสอดมากผิดปกติ - นางอั้วเกิดความอิจฉาจึงทะเลาะกับนางง้อม	4
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ยังมีเมืองอีกเมืองหนึ่งคือเมืองคำวังผู้ครองเมืองเป็นแกว (ญวน)...รู้ว่ากษัตริย์ครองนครเงินยางมีธิดาองค์หนึ่งชื่อนางอั้ว ก็คิดอยากได้มาเป็นคู่ครอง จึงส่งทูตไปขอต่อขุนซื่มเจ้าเมือง แต่ถูกปฏิเสธ - ขุนซื่มเห็นเหลือกำลังจึงส่งข่าวไปถึงท้าวฮุ่ง ท้าวฮุ่งเมื่อทราบข่าวก็ยกทัพไปช่วย - ขณะนั้นทางเมืองแกวซึ่งเป็นเมืองขึ้นได้ ก่อการขบถ - แกวสู้ไม่ได้ - เห็นว่าตัวเองสู้แถนลอไม่ได้	5
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	กล่าวว่าเมื่อท้าวฮุ่งสิ้นพระชนม์แล้วก็ไปเกิดเป็นผีบนสวรรค์ และได้ยกทัพไปตีพวกแถนลอจนมีชัยชนะต่อพวกแถนทุกกลุ่ม	1

ตาราง 220 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	11
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ท้าวฮุ่งจึงพยายามรวบรวมทหารและฝึกอาวุธเพื่อป้องกันเมือง - ท้าวฮุ่งไม่มีทรัพย์สินเพียงพอเมื่อไม่มีโอกาสได้แต่งงานจึงลักลอบเป็นชู้กับนางอ้อม - ขอความช่วยเหลือจากพวกแมนมาช่วย แต่แมนก็สู้ท้าวฮุ่งไม่ได้ จึงไปทูลขอความช่วยเหลือจากแถนลอเจ้าครองเมืองกาหลง... ในการรบครั้งนี้ทัพของท้าวฮุ่งพ่ายแพ้อย่างยับเยิน - จึงส่งสารมายังเมืองสวนตานและเชียงเคือให้ยกทัพมาช่วย และให้อพยพเชื้อสายของตนไปไว้ที่เมืองเงินยาง	4
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	- จึงให้ทหารคนสนิทไปสู่ขอ - ภายหลังท้าวฮุ่งพบพุทธศาสนาและขึ้นไปนมัสการพระธาตุจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ ต่อมาก็ตัดเวรตัดกรรมเสียสิ้น เพื่อจะให้บรรลุถึงพระนิพพาน	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	- เมื่อถูกปฏิเสธท้าวแองกาจึงยกทัพมาตีนครเงินยาง - ท้าวฮุ่งจึงยกทัพไปปราบพวกแกว	2
4. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	นางอ้อมหนีไปเมืองเชียงเคือ	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ได้ธิดาเจ้าเมืองแกว 8 คนมาเป็นภรรยา เมื่อเสร็จศึกท้าวฮุ่งก็ยกทัพคืนกลับนครเงินยางได้แต่งงานกับนางอั้วและได้ไปสู่ขอนางอ้อมด้วย	1
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาห้ามทัพ	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง ท้าวฮุ่ง-ขุนเจือง จังหวัดหนองคาย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮุ่งปกครองเมืองเล็กๆ ซึ่งยากจน ดังปรากฏในข้อความว่า

...เนื่องจากเมืองสวนตานเป็นเมืองเล็กๆ และไม่มีอำนาจทางการเมืองมากนัก

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮุ่งรักใคร่ชอบพอกับนางง้อม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้รู้จักและชอบพอกับนางง้อม ธิดาเจ้าเมืองเชียงเคือซึ่งเป็นพระญาติกัน

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ แม่นางง้อมไม่ชอบท้าวฮุ่ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่แม่ของนางง้อมไม่ชอบเพราะเห็นว่าท้าวฮุ่งยากจนจึงเรียกสินสอดมากผิดปกติ

4) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮุ่งรักนางง้อมมากกว่าจึงทำให้นางอั้วไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางอั้วเกิดความอิจฉาจึงทะเลาะกับนางง้อม

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนซื่มไม่ยกธิดาให้เจ้าเมืองคำวัง ทำให้เกิดความขัดแย้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ยังมีเมืองอีกเมืองหนึ่งคือเมืองคำวังผู้ครองเมืองเป็นแกว (ญวน)...รู้ว่ากษัตริย์ครองนครเงินยางมีธิดาองค์หนึ่งชื่อนางอั้ว ก็คิดอยากได้มาเป็นคู่ครอง จึงส่งทูตไปขอต่อขุนซื่มเจ้าเมือง แต่ถูกปฏิเสธ

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองคำวังจึงยกทัพมาตีเมืองเงินยาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนซื่มเห็นเหลือกำลังจึงส่งข่าวไปถึงท้าวฮุ่ง ท้าวฮุ่งเมื่อทราบข่าวก็ยกทัพไปช่วย

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมืองแกวก่อขบถ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขณะนั้นทางเมืองแกวซึ่งเป็นเมืองขึ้นได้ ก่อการขบถ

4) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮุ่งจึงยกทัพไปตีเมืองแกว ดังปรากฏในข้อความว่า

...แกวสู้ไม่ได้

5) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมืองแกวไปขอให้แถนลอช่วยท้าวฮุ่งสู้แถนลอไม่ได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เห็นว่าตัวเองสู้แถนลอไม่ได้

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮุ่งเมื่อเสียชีวิตแล้วเป็นผียังยกทัพมาตีแถนลอ ดังปรากฏในข้อความว่า

...กล่าวว่าเมื่อท้าวฮุ่งสิ้นพระชนม์แล้วก็ไปเกิดเป็นผีบนสวรรค์ และได้ยกทัพไปตีพวกแถนลอจนมีชัยชนะต่อพวกแถนทุกกลุ่ม

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวฮุ่งมีเมืองเล็กๆ และยากจนเขาจึงมีความพยายาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวฮุ่งจึงพยายามรวบรวมทหารและฝึกอาวุธเพื่อป้องกันเมือง

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวฮุ่งสู่ขอนางง้อมแต่แม่ของนางเรียกสินสอดแพง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวฮุ่งไม่มีทรัพย์สินเพียงพอเมื่อไม่มีโอกาสได้แต่งงานจึงลักลอบเป็นชู้กับนางง้อม

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮุ่งสู้กับเมืองแกว ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขอความช่วยเหลือจากพวกแมนมาช่วย แต่แมนก็สู้ท้าวฮุ่งไม่ได้ จึงไปทูลขอความช่วยเหลือจากแถนลอเจ้าครองเมืองกาหลง... ในการรบครั้งนี้ทัพของท้าวฮุ่งพ่ายแพ้อย่างยับเยิน

2.1.4 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวฮุ่งสู้ไม่ได้แล้วจึงขอความช่วยเหลือดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงส่งสารมายังเมืองสวนตานและเชียงเคือให้ยกทัพมาช่วย และให้อพยพเชื้อสายของตนไปไว้ที่เมืองเงินยาง

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮุ่งชอบนางง้อม ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงให้ทหารคนสนิทไปสู่ขอ

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวฮุ่งเป็นผีนำทัพมารบกับพวกแถนลอจนชนะในที่สุดก็พบกับความสงบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ภายหลังท้าวฮุ่งพบพุทธศาสนาและขึ้นไปนมัสการพระธาตุจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ต่อมาก็ตัดเวรตัดกรรมเสียสิ้น เพื่อจะให้บรรลุถึงพระนิพพาน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวแองกามาสู่ขอนางอั้วแต่ขุนซื่มไม่ยกให้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อถูกปฏิเสธท้าวแองกาจึงยกทัพมาตีนครเงินยาง

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครั้งหนึ่งพวกแกวก่อการขบถ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวฮุ่งจึงยกทัพไปปราบพวกแกว

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือนางอั้วอิจฉานางง้อมจึงแกล้ง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางง้อมหนีไปเมืองเชียงเคือ

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวฮุ่งไปรบได้ชัยชนะจึงได้ธิดาเมืองนั้นมาเป็นภรรยา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้ธิดาเจ้าเมืองแกว 8 คนมาเป็นภรรยา เมื่อเสร็จศึก ท้าวฮุ่งก็ยกทัพคืนกลับนครเงินยางได้แต่งงานกับนางอั้วและได้ไปสู่ขอนางง้อมด้วย

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวฮุ่งรบกับแถนลอและพวกแกวเป็นเวลานานจนพระอินทร์ต้องมาห้ามทัพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาห้ามทัพ

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องท้าวฮุ่ง-ขุนเจือง จังหวัดหนองคาย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 9 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 5 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

พระเสริม พระสุก พระใส

ตามตำนานเล่าว่ามีธิดากษัตริย์ลานช้างสามองค์ มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ซึ่งตำนานบางเล่มยืนยันว่าเป็นพระราชธิดาพระไชยเชษฐาธิราช (คนละองค์กับที่เกี่ยวข้องกับไทยสมัยสมเด็จพระธรรมราชา) ธิดากษัตริย์ลานช้างทั้งสามพระองค์นี้มีพระนามเรียกกันว่า เสริม สุก และใส ได้ทูลขอพระราชบิดาหล่อพระพุทธรูปประจำพระองค์ องค์ละองค์ ซึ่งพระราชบิดาก็ทรงประทานอนุญาต ดังนั้นเมื่อพระพุทธรูปเสร็จแล้วจึงมีชื่อตามพระนามของพระราชธิดาดังกล่าว

ในการหล่อพระพุทธรูปทั้งสามพระองค์มีตำนานเล่าถึงอภินิหารไว้มาก กล่าวคือ ในระหว่างทำพิธีการหล่ออยู่นั้น ทางวัดที่หล่อได้ทำพิธีสูบเตาหลอมทองเป็นเวลานานอยู่ถึง 7 วัน ทองก็ไม่ยอมละลาย จนเข้าวันที่แปดขณะที่พระกำลังสูบเตาหลอมทองอยู่นั้น ได้มีชีปะขาวองค์หนึ่งมาอาสาช่วยสูบเตาให้ พระท่านก็ยินดี เพราะขณะนั้นเป็นเวลาเพลพอดี ในระหว่างการหลอมทองนั้นทุกวันจะมีชาวบ้านนำเอาอาหารมาถวาย แล้วช่วยสูบเตาหลอมทองให้ด้วย แต่ตามวันดังกล่าวเมื่อชาวบ้านมองลงไปจากกุฏิก็แลเห็นชีปะขาวจำนวนมากกำลังสูบเตาอยู่อย่างขะมักเขม้น ก็เลยไม่ได้ลงไปช่วย ครั้นเมื่อพระฉันเพลเสร็จแล้วก็จะลงมาสูบต่อแต่แล้วปรากฏการณ์อันมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น ทุกคนที่อยู่ ณ ที่นั้นต่างก็ตกตะลึงไปตามๆ กัน เมื่อแลเห็นพระพุทธรูปสามพระองค์ขนาดไล่เลี่ยกันประดิษฐานอยู่หน้าเตาหลอมนั่นเองพร้อมกันนั้นชีปะขาวที่มาช่วยสูบเตาต่อก็หายไปโดยไม่มีใครรู้

เห็นเลยว่าไปทางไหน และตั้งแต่เมื่อไหร่ เพราะเหตุนี้จึงเชื่อกันว่า ชีปะขาวนั้นต้องเป็นเทพยดาแปลงกายลงมาช่วยสร้างพระพุทธรูปอย่างแน่นอน

ในกาลต่อมาพระพุทธรูปทั้งสามพระองค์นี้ได้มาประดิษฐานอยู่ที่เวียงจันทน์จนถึง พ.ศ. 2321 ได้เกิดสงครามระหว่างกรุงธนบุรีกับเวียงจันทน์ พระธรรมเทพวงศ์จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามองค์นี้ไปประดิษฐานไว้เป็นการชั่วคราวที่เมืองเชียงคำด้วยเกรงภัยของสงคราม ต่อมาจึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดโพนชัย เมืองเวียงจันทน์อีกต่อมาในรัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ได้เป็นกบฏต่อกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพเป็นแม่ทัพยกไปตีเมืองเวียงจันทน์

ขณะที่เมืองเวียงจันทน์กำลังอุกเฉินนั้น ชาวเมืองได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามองค์ไปประดิษฐานไว้ที่ภูเขาควายในเวียงจันทน์ เมื่อกองทัพไทยยกไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้ กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์มาจากภูเขาควาย ในการอัญเชิญพระพุทธรูปดังกล่าวได้ประดิษฐานมาบนแพไม้ไผ่ ล่องลงมาตามแม่น้ำยม จนออกสู่แม่น้ำโขง ที่บ้านหนองกุ้ง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ครั้นล่องแพมาถึงที่บริเวณดังกล่าวก็เกิดเหตุมหัศจรรย์ ดินฟ้าอากาศวิปริตปรวนแปร ทั้งๆ ที่ไม่มีเค้ามาก่อนเลย เป็นเหตุให้เกิดการโกลาหลขึ้น และปรากฏว่าเมื่อเหตุการณ์สงบลง พระสุกซึ่งเป็นพระพุทธรูปองค์กลางได้จมน้ำหายไป บริเวณนั้นจึงได้ชื่อว่า เวินพระสุก มาจนกระทั่งทุกวันนี้ และในปัจจุบันพระพุทธรูปดังกล่าวก็คงยังจมน้ำอยู่ ณ ที่นั้นไม่มีผู้ใดกล้าอัญเชิญขึ้นมา เพราะเชื่อว่าพระพุทธรูปท่านต้องการจะประดิษฐานอยู่ ณ ที่นั้น

เพราะเหตุนี้จึงเหลือพระพุทธรูปรุ่นราวคราวเดียวกันเพียงสององค์เท่านั้น คือพระเสริมและพระใส ที่อัญเชิญมาจนถึงจังหวัดหนองคาย ในครั้งนั้นได้อัญเชิญพระเสริมมาประดิษฐานที่พระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย และพระใสมาประดิษฐานอยู่ที่วัดหอก่อง คือวัดประดิษธรรมคุณในปัจจุบันนี้ ต่อมาในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบว่า ที่จังหวัดหนองคายมีพระพุทธรูปล้านช้างอยู่สององค์ คือ พระเสริมกับพระใส จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุนวรธานีและเจ้าเหมันต์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองหนองคายอัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ ได้อัญเชิญพระใสจากวัดหอก่องมายังวัดโพธิ์ชัย เมื่อประดิษฐานมาบนเกวียนเดินทางเพื่อเข้ากรุงเทพฯ นั้นปรากฏการณ์ประหลาดก็บังเกิดขึ้นอีก กล่าวคือเกวียนที่ประดิษฐานพระใสไม่ยอมเคลื่อนที่แม้จะใช้เครื่องมือและผู้คนเข้าช่วยอย่างไร ก็ไม่สามารถทำให้เกวียนเล่มนั้นเคลื่อนที่ไปได้ จนกระทั่งเกวียนต้องหักสะบั้นลงในที่สุด

ขุนวรธานีจึงเปลี่ยนเกวียนเล่มใหม่ ก็ปรากฏว่าเกวียนเล่มใหม่ก็หักสะบั้นลงอีกอย่างปาฏิหาริย์ จึงเป็นที่ประจักษ์ว่าพระใสไม่ยอมไปกรุงเทพฯ จึงได้มีการอธิษฐานว่าถ้าประสงค์จะประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัยก็ขอให้ยกขึ้นได้โดยสะดวก จากนั้นก็ให้คนเข้าไปหาม และใช้คนหามเพียง

4 คนเท่านั้นก็สามารถยกพระใสไปประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัยได้ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองมา แต่บัดนั้นส่วนพระเสริมได้อัญเชิญมาประดิษฐานอยู่ที่วัดสระปทุมกรุงเทพฯ แต่บัดนั้นจนกระทั่งปัจจุบันนี้ (วิสันต์ บัณฑะวงศ์, 2527, หน้า 229-236)

ตาราง 221 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง พระเสริม พระสุก พระใส จังหวัดหนองคาย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	7
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		4
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ธิดากษัตริย์ลานช้างทั้งสามพระองค์นี้มีพระนามเรียกกันว่า เสริม สุก และใส ได้ทูลขอพระราชบิดาหล่อพระพุทธรูปประจำพระองค์ องค์ละองค์	1
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- ได้เกิดสงครามระหว่างกรุงธนบุรีกับเวียงจันทน์ - เวียงจันทน์ได้เป็นกบฏต่อกรุงเทพฯ...ขณะที่เมืองเวียงจันทน์กำลังฉุกเฉินนั้น - พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบว่าที่จังหวัดหนองคายมีพระพุทธรูปล้านช้างอยู่สององค์... จึงโปรดเกล้าฯ ให้...อัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ	3
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ระหว่างทำพิธีการหล่ออยู่นั้น ทางวัดที่หล่อได้ทำพิธีสูบเตาหลอมทองเป็นเวลานานอยู่ถึง 7 วัน ทองก็ไม่ยอมละลาย จนเข้าวันที่แปดขณะที่พระกำลังสูบเตาหลอมทองอยู่นั้น ได้มีชีปะขาวองค์หนึ่งมาอาสาช่วยสูบเตาให้ - ในการอัญเชิญพระพุทธรูปดังกล่าวได้ประดิษฐานมาบนแพไม้ไผ่...เกิดเหตุมหัศจรรย์ ดินฟ้าอากาศวิปริตปรวนแปรทั้งๆ ที่ไม่มีเค้ามาก่อนเลย เป็นเหตุให้เกิดการโกลาหลขึ้น และปรากฏว่าเมื่อเหตุการณ์สงบลง พระสุกซึ่งเป็นพระพุทธรูปองค์กลางได้จมน้ำหายไป	3

ตาราง 221 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ต่อ)	- เกวียนที่ประดิษฐานพระไสไม่ยอมเคลื่อนที่แม้จะใช้เครื่องมือและผู้คนเข้าช่วยอย่างไร ก็ไม่สามารถทำให้เกวียนเล่มนั้นเคลื่อนที่ไปได้ จนกระทั่งเกวียนต้องหักสะบั้นลงในที่สุด	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	ซึ่งพระราชบิดาก็ทรงประทานอนุญาต ดังนั้น เมื่อพระพุทธรูปเสร็จแล้วจึงมีชื่อตามพระนามของพระราชธิดาดังกล่าว	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- พระธรรมเทพวงศ์จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามองค์นี้ไปประดิษฐานไว้เป็นการชั่วคราวที่เมืองเชียงคำด้วยเกรงภัยของสงคราม - ชาวเมืองได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามองค์ไปประดิษฐานไว้ที่ภูเขาควายในเวียงจันทน์ เมื่อกองทัพไทยยกไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้ กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์มาจากภูเขาควาย	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- ปรากฏการณ์อันมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น ทุกคนที่อยู่ณ ที่นั้นต่างก็ตกตะลึงไปตามๆ กัน เมื่อแลเห็นพระพุทธรูปสามพระองค์ขนาดไล่เลี่ยกัน ประดิษฐานอยู่หน้าเตาหลอมนั่นเองพร้อมกันนั้นชีปะขาวที่มาช่วยสูบเตาต่อก็หายไปโดยไม่มีใครรู้เห็นเลยว่าไปทางไหน - จึงได้มีการอธิษฐานว่าถ้าประสงค์จะประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัยก็ขอให้ยกขึ้นได้โดยสะดวก	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง พระเสริม พระสุก พระใส จังหวัดหนองคาย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระธิดาต้องการสร้างพระพุทธรูปจึงปรึกษากันและไปขออนุญาตพระราชบิดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ธิดากษัตริย์ลานช้างทั้งสามพระองค์นี้มีพระนามเรียกกันว่า เสริม สุก และใส ได้ทูลขอพระราชบิดาหล่อพระพุทธรูปประจำพระองค์ องค์ละองค์

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมาเกิดสงครามขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ได้เกิดสงครามระหว่างกรุงธนบุรีกับเวียงจันทน์

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เวียงจันทน์เป็นกบฏ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เวียงจันทน์ได้เป็นกบฏต่อกรุงเทพฯ...ขณะที่เมืองเวียงจันทน์กำลังฉุกเฉินนั้น

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้อัญเชิญพระพุทธรูป ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบว่า ที่จังหวัดหนองคายมีพระพุทธรูปล้านช้างอยู่สององค์...จึงโปรดเกล้าฯ ให้...อัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีชีปะขาวองค์หนึ่งมาอาสาช่วยสูบเตาในขณะที่หล่อพระพุทธรูป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ระหว่างทำพิธีการหล่ออยู่นั้น ทางวัดที่หล่อได้ทำพิธีสูบเตาหลอมทองเป็นเวลานานอยู่ถึง 7 วัน ทองก็ไม่ยอมละลาย จนเข้าวันที่แปดขณะที่พระกำลังสูบเตาหลอมทองอยู่นั้น ได้มีชีปะขาวองค์หนึ่งมาอาสาช่วยสูบเตาให้

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เกิดเหตุมหัศจรรย์ทำให้พระพุทธรูปองค์หนึ่งจมน้ำไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ในการอัญเชิญพระพุทธรูปดังกล่าวได้ประดิษฐานมาบนแพไม้ไผ่...เกิดเหตุมหัศจรรย์ ดินฟ้าอากาศวิปริตปรวนแปร ทั้งๆ ที่ไม่มีเค้ามาก่อนเลย เป็นเหตุให้เกิดการโกลาหลขึ้น และปรากฏว่าเมื่อเหตุการณ์สงบลง พระสุกซึ่งเป็นพระพุทธรูปองค์กลางได้จมน้ำหายไป

1.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เกวียนไม่สามารถบรรทุกพระพุทธรูปไปได้ดังปรากฏในข้อความว่า

...เกวียนที่ประดิษฐานพระไสไม่ยอมเคลื่อนที่แม้จะใช้เครื่องมือและผู้คนเข้าช่วยอย่างไร ก็ไม่สามารถทำให้เกวียนเล่มนั้นเคลื่อนที่ไปได้ จนกระทั่งเกวียนต้องหักสะบั้นลงในที่สุด

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระธิดาต้องการสร้างพระพุทธรูปจึงไปขอพระบิดาดังปรากฏในข้อความว่า

...ซึ่งพระราชบิดาก็ทรงประทานอนุญาต ดังนั้นเมื่อพระพุทธรูปเสร็จแล้วจึงมีชื่อตามพระนามของพระราชธิดาดังกล่าว

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดสงครามจึงอัญเชิญพระพุทธรูปไปไว้ที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระธรรมเทพวงศ์จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามองค์นี้ไปประดิษฐานไว้เป็นการชั่วคราวที่เมืองเชียงคำด้วยเกรงภัยของสงคราม

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดสงครามขึ้นอีกจึงมีการอัญเชิญพระพุทธรูปไปไว้ที่อื่นอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวเมืองได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามองค์ไปประดิษฐานไว้ที่ภูเขาควายในเวียงจันทน์ เมื่อกองทัพไทยยกไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้ กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพจึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์มาจากภูเขาควาย

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชีปะขาวที่มาช่วยสูบเตาเมื่อช่วยเสร็จแล้วก็หายไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปรากฏการณ์อันมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น ทุกคนที่อยู่ ณ ที่นั้นต่างก็ตกตะลึงไปตามๆ กัน เมื่อแลเห็นพระพุทธรูปสามพระองค์ขนาดไล่เลี่ยกัน ประดิษฐานอยู่หน้าเตาหลอมนั่นเองพร้อมกันนั้นชีปะขาวที่มาช่วยสูบเตาต่อก็หายไปโดยไม่มีใครรู้เห็นเลยว่าไปทางไหน

2.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนำพระพุทธรูปไปไม่ได้จึงมีการอธิษฐาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้มีการอธิษฐานว่าถ้าประสงค์จะประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัยก็ขอให้ยกขึ้นได้โดยสะดวก

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องพระเสริม พระสุก พระใส จังหวัดหนองคาย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 4 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง) และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

แม่น้ำโขง

มีเรื่องเล่ากันว่า แต่ก่อนหนองกระแส ซึ่งอยู่ตอนเหนือของประเทศลาว อยู่ตอนใต้ของประเทศจีน เป็นเมืองที่พญานาคครองอยู่โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเจ้าพ่อศรีสุทโธ เป็นหัวหน้าครองอยู่ อีกส่วนหนึ่งหัวหน้าผู้ครอง ชื่อ พญาสุวรรณนาค มีบริวารฝ่ายละ 5,000 คน เท่าๆ กัน พญานาคทั้งสองเป็นเพื่อนกัน มีความรักสามัคคีกันมาโดยตลอด ต่อมาเกิดผิดใจกัน เรื่องการแบ่งอาหาร จนเกิดสงครามขึ้น มีการระดมไพร่พลเข้าต่อสู้กัน ทั้งสองฝ่ายรบกันอยู่นาน 7 ปี ต่างฝ่ายต่างเมื่อยล้าเอาชนะกันไม่ได้ การต่อสู้อย่างเอาเป็นเอาตายของพญานาคทั้งสอง ทำให้เดือดร้อนไปทั้งสามภพ คือ บาดาล มนุษย์ และสวรรค์ พื้นโลกสะเทือน เกิดแผ่นดินไหวไปทั่ว ความเดือดร้อนทราบถึงพระอินทร์ จึงได้เสด็จลงมายังหนองกระแส แล้วตรัสเป็นโองการให้ทั้งสองฝ่ายหยุดรบกัน ให้ถือว่าสองฝ่ายเสมอกันไม่มีใครแพ้-ชนะ ให้สร้างแม่น้ำคนละสายออกหนองกระแส ใครสร้างถึงทะเลก่อนจะให้ปลาบึกไปอยู่ในแม่น้ำนั้น พญาสุทโธนาค จึงพาบริวารสร้างแม่น้ำ มุ่งไปทางทิศตะวันออกของหนองกระแส เมื่อถึงตรงไหนมีภูเขาขวางอยู่แม่น้ำจะคดโค้งไปตามภูเขา เพราะพญาสุทโธเป็นนาคใจร้อน แม่น้ำนี้เรียกว่าแม่น้ำโขง คำว่า โขง มาจากคำว่าโค้ง หรือไม่ตรงนั่นเอง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย)

ตาราง 222 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง แม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ต่อมาเกิดผิดใจกัน เรื่องการแบ่งอาหาร จนเกิดสงครามขึ้น	1

ตาราง 222 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	การต่อสู้อย่างเอาเป็นเอาตายของพญานาคทั้งสองทำให้เดือดร้อนไปทั้งสามภพ คือ บาดาล มนุษย์ และสวรรค์ พื้นโลกสะเทือน เกิดแผ่นดินไหวไปทั่ว	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	มีการระดมไพร่พลเข้าต่อสู้กัน ทั้งสองฝ่ายรบกันอยู่นาน 7 ปี	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	พระอินทร์ จึงได้เสด็จลงมายังหนองกระแส แล้วตรัสเป็นโองการให้ทั้งสองฝ่ายหยุดรบกัน ให้ถือว่าสองฝ่ายเสมอกันไม่มีใครแพ้-ชนะ ให้สร้างแม่น้ำคนละสาย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญานาคเกิดผิดใจกัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาเกิดผิดใจกัน เรื่องการแบ่งอาหาร จนเกิดสงครามขึ้น

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ การต่อสู้กันของพญานาคทำให้เดือดร้อนไปทั่วสามภพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...การต่อสู้อย่างเอาเป็นเอาตายของพญานาคทั้งสอง ทำให้เดือดร้อนไปทั้งสามภพ คือ บาดาล มนุษย์ และสวรรค์ พื้นโลกสะเทือน เกิดแผ่นดินไหวไปทั่ว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนาคทั้งสองกลุ่มไม่พอใจกันจึงใช้กำลังในการต่อสู้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีการระดมไพร่พลเข้าต่อสู้กัน ทั้งสองฝ่ายรบกันอยู่นาน 7 ปี

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในที่สุดพระอินทร์ต้องมาห้ามทัพ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระอินทร์ จึงได้เสด็จลงมายังหนองกระแส แล้วตรัสเป็นโองการให้ทั้งสองฝ่ายหยุดรบกัน ให้ถือว่าสองฝ่ายเสมอกันไม่มีใครแพ้-ชนะ ให้สร้างแม่น้ำคนละสาย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดหนองบัวลำภู

นางผมหอม

ถ้ำเอราวัณ อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู ห่างจากเส้นหนองบัวลำภูเลย ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 210 ไปทางทิศเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร จะพบภูเขาหินปูน (ภูโดด) ตั้งอยู่ภายในจะมีถ้ำขนาดใหญ่และมีบันไดขึ้นลงประมาณ 621 ขั้น ภายในถ้ำจะมีหินงอกหินย้อยสวยงามวิจิตรพิสดารมาก ถ้ำนี้ถ้ามองภายในถ้ำขึ้นข้างบนจะทะลุฟ้าคล้ายหอดูดาว และสามารถมองดูทิวทัศน์บริเวณใกล้เคียงได้อย่างเหมาะสม ถ้ำนี้เป็นสถานที่เกิดนิทานพื้นบ้าน เรื่อง "นางผมหอม" ซึ่งมีการเล่าสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ตามประวัติความเป็นมาเล่าว่า

เจ้าเมืองนครศรีมีพระธิดานามว่า "นางสีดา" วันหนึ่งนางเที่ยวชมป่าไม้และเกิดหลงทางกลางป่า และกระหายน้ำมากจึงดื่มน้ำในรอยเท้าพญาช้างสาร ก่อน พอเดินต่อไปกระหายน้ำอีกจึงดื่มในรอยเท้าวัวกระทิง ปรากฏว่านางสีดาตั้งครรภ์ และถึงเวลาคลอดลูกได้หญิงฝาแฝด คนพี่เชื้อสายพญาช้างสาร มีนามว่านางผมหอม เพราะเส้นผมของนางมีกลิ่นหอม คนน้องมีเชื้อสายวัว

กระทิงมีนามว่านางลุน เพราะเกิดมาทีหลังจึงได้นามว่านางลุน เมื่ออายุได้ 13 ปี ได้ออกตามหาบิดาไปในป่า ต่อมาทั้งสองได้พบพญาช้างสารแต่ไม่รับเป็นลูกทั้งสองคน พญาช้างสารได้พิสูจน์ด้วยการอธิษฐานให้เด็กทั้งสองไต่บนงาของตนใครข้ามไปได้จึงจะเป็นลูก ผลปรากฏว่านางผมหอมไต่งาช้างข้ามไปได้ ส่วนนางลุนไต่งาช้างและก้าวเท้าพลาดตกมาศีรษะกระแทกพื้นเสียชีวิต

พญาช้างสารได้พานางผมหอมไปอาศัยอยู่ในถ้ำช้าง (ถ้ำเอราวัณ) จนกระทั่งนางผมหอมเจริญวัยโตเป็นสาวลงเล่นน้ำและเสี่ยงทายเพื่อหาคู่ครอง โดยการนำเอาปอยผมและสารเสี่ยงทายบรรจุลงในผอบแก้วแล้วอธิษฐานลอยน้ำไป จนกระทั่งถึงเมืองเป่งจาน ขุนไทกษัตริย์ผู้ครองนครเก็บผมนั้นได้ และออกตามหานางผมหอมจนพบกันที่ถ้ำเอราวัณแห่งนี้ เมื่อทั้งสองพบกันก็เกิดความรักใคร่เสน่หาซึ่งกันและกัน ทั้งสองครองรักกันจนมีบุตรธิดาด้วยกัน 2 คน คือ คนพี่เป็นชายนามว่า "สีลา" คนน้องเป็นหญิงนามว่า "ซาดา" ต่อมาทั้งสองได้พาบุตรธิดาหนีพญาช้างสารจะไปอยู่เมืองเป่งจานนคร ฝ่ายพญาช้างสารได้ออกตามหาลูกและหลานจนพบ

ด้วยความเสียใจที่ถูกลูกและหลานทิ้งไปอยู่เมืองอื่นจึงขาดใจตาย ก่อนตายได้ได้มอบงาของตนให้ขุนไทไว้เป็นอาวุธ เพื่อป้องกันตนเอง ขณะที่กำลังเดินทางและพักแรมจนกว่าจะถึงเมืองเป่งจานนครนั้น ปรากฏว่าเส้นทางนั้นมีนางผีป่าเฝ้าอยู่และเกิดความเสน่หาในขุนไท เมื่อนางผมหอมอาบน้ำจึงถูกนางผีป่าผลักตกน้ำไป และนางผีป่าก็แปลงตนเองเป็นนางผมหอมแทนโดยที่ขุนไทไม่รู้ตัว เมื่อถึงเมืองเป่งจานนครนางผีป่าก็เข้าอยู่ในวังด้วยกับขุนไทในช่างระยะเวลาหนึ่ง แต่เนื่องจากพฤติกรรมของนางผีป่าแปลงแตกต่างกันกับนางผมหอมจริง เมื่อขุนไททราบความจริงจึงหาทางกำจัดนางผีป่า และไปรับนางผมหอมมาอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ต่อมาได้ไปเยี่ยมมารดาที่เมืองนครศรีเป็นช่วงที่นางสีดาขึ้นครองเมืองแล้ว ขุนไท นางผมหอม และบุตรธิดาจึงกลับปกครองเมืองเป่งจานสืบมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู)

ตาราง 223 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นางผมหอม จังหวัดหนองบัวลำภู

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	9
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	ด้วยความเสียใจที่ถูกลูกและหลานทิ้งไป	1
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	ต่อมาทั้งสองได้พาบุตรธิดาหนีพญาช้างสารจะไปอยู่เมืองเปงจานนคร	1
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เมื่ออายุได้ 13 ปี ได้ออกตามหาบิดาไปในป่า ต่อมาทั้งสองได้พบพญาช้างสารแต่ไม่รับเป็นลูกทั้งสองคน - ขุนไทกษัตริย์ผู้ครองนครเก็บผมนั้นได้	2
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- วันหนึ่งนางเที่ยวชมป่าไม้และเกิดหลงทางกลางป่าและกระหายน้ำมาก - โตเป็นสาวลงเล่นน้ำและเสี่ยงทายเพื่อหาคู่ครอง	2
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ปรากฏว่านางสีดาตั้งครรภ์และถึงเวลาคลอดลูกได้หญิงฝาแฝด คนพี่เชื้อสายพญาช้างสาร มีนามว่านางผมหอม เพราะเส้นผมของนางมีกลิ่นหอม คนน้องมีเชื้อสายวัวกระทิงมีนามว่านางลุน - ปรากฏว่าเส้นทางนั้นมีนางผีป่าเฝ้าอยู่และเกิดความเสน่หาในขุนไท - แต่เนื่องจากพฤติกรรมของนางผีป่าแปลงแตกต่างกันกับนางผมหอมจริง เมื่อขุนไททราบความจริง	3
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	9
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- จึงขาดใจตาย ก่อนตายได้ได้มอบงาของตนให้ขุนไทไว้เป็นอาวุธ - เมื่อนางผมหอมอาบน้ำจึงถูกนางผีป่าผลักตกน้ำไป - จึงหาทางกำจัดนางผีป่า	3

ตาราง 223 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)		
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงดื่มน้ำในรอยเท้าพญาช้างสาร ก่อน พอเดินต่อไปกระหายน้ำอีกจึงดื่มในรอยเท้าวัวกระทิง - ออกตามหานางผมหอมจนพบกันที่ถ้ำเอราวัณแห่งนี้ - ฝ่ายพญาช้างสารได้ออกตามหาลูกและหลานจนพบ	3
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	นางผีป่าก็แปลงตนเองเป็นนางผมหอมแทน	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	พญาช้างสารได้พิสูจน์ด้วยการอธิษฐานให้เด็กทั้งสองไต่บนงาของตนใครข้ามไปได้จึงจะเป็นลูก	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	โดยการนำเอาปอยผมและสารเสี่ยงทายบรรจุลงในผอบแก้วแล้วอธิษฐานลอยน้ำไป	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องนางผมหอม จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาช้างสารเสียใจที่ทุกคนหนีตนไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความเสียใจที่ถูกลูกและหลานทิ้งไป

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ลูกสาว ลูกเขย และหลานหนีพญาช้างสารไปอยู่ที่อื่น ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาทั้งสองได้พาบุตรธิดาหนีพญาช้างสารจะไปอยู่เมืองเปงจานนคร

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เด็กหญิงทั้งสองออกตามหาพ่อและพบพญาช้างสาร ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่ออายุได้ 13 ปี ได้ออกตามหาบิดาไปในป่า ต่อมาทั้งสองได้พบพญาช้างสาร แต่ไม่รับเป็นลูกทั้งสองคน

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนไทเก็บผมหอมได้จึงอยากตามหาเจ้าของ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ขุนไทกษัตริย์ผู้ครองนครเก็บผมนั้นได้

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางสีดาไปเที่ยวในป่าเกิดกระหายน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งนางเที่ยวชมป่าไม้และเกิดหลงทางกลางป่า และกระหายน้ำมาก

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางผมหอมเสี่ยงทายเพื่อหาคู่ครอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...โตเป็นสาวลงเล่นน้ำและเสี่ยงทายเพื่อหาคู่ครอง

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางสีดาดื่มน้ำจากรอยเท้าสัตว์ทำให้นางตั้งครรภ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปรากฏว่านางสีดาตั้งครรภ์และถึงเวลาคลอดลูกได้หญิงฝาแฝด คนพี่เชื้อสายพญาช้างสาร มีนามว่านางผมหอม เพราะเส้นผมของนางมีกลิ่นหอม คนน้องมีเชื้อสายวัวกระทิงมีนามว่านางลุน

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ในระหว่างที่ขุนไทพาครอบครัวกลับบ้านเมืองนั้นพบกับผีป่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...ปรากฏว่าเส้นทางนั้นมีนางผีป่าเฝ้าอยู่และเกิดความเสน่หาในขุนไท

1.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางผีป่าแปลงร่างเป็นนางผมหอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เนื่องจากพฤติกรรมของนางผีป่าแปลงแตกต่างกันกับนางผมหอมจริง เมื่อขุนไททราบความจริง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พญาช้างสารเสียใจที่ลูกหลานหนีตนไปจึงตรอมใจตาย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงขาดใจตาย ก่อนตายได้ได้มอบงาของตนให้ขุนไทไว้เป็นอาวุธ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางผีป่าหลงรักขุนไทจึงหาวิธีกำจัดนางผมหอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อนางผมหอมอาบน้ำจึงถูกนางผีป่าผลักตกน้ำไป

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อขุนไททราบว่าผีป่าแปลงกายมาจึงหาวิธีกำจัดผีป่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหาทางกำจัดนางผีป่า

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางสีดาเที่ยวป่าเกิดกระหายน้ำจึงดื่มน้ำจากรอยเท้าสัตว์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงดื่มน้ำในรอยเท้าพญาช้างสาร ก่อน พอเดินต่อไปกระหายน้ำอีกจึงดื่มในรอยเท้าวัวกระทิง

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ขุนไทเจอกับผอบใส่ผมหอมจึงตามหาเจ้าของผม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ออกตามหานางผมหอมจนพบกันที่ถ้ำเอราวัณแห่งนี้

2.2.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อพญาช้างสารรู้ว่าลูกและหลานหนีไปแล้วจึงออกตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ฝ่ายพญาช้างสารได้ออกตามหาลูกและหลานจนพบ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางผีป่าหลงรักขุนไทจึงแปลงกายเป็นนางผมหอม ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางผีป่าก็แปลงตนเองเป็นนางผมหอมแทน

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเด็กหญิงทั้งสองเดินทางมาตามหาพ่อและพบกับพญาช้างสาร พญาช้างสารจึงพิสูจน์ว่าใครคือลูก ดังปรากฏในข้อความว่า

...พญาช้างสารได้พิสูจน์ด้วยการอธิษฐานให้เด็กทั้งสองไต่บนงาของตนใครข้ามไปได้จึงจะเป็นลูก

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางผมหอมเสี่ยงทายหาคู่ครอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...โดยการนำเอาปอยผมและสารเสี่ยงทายบรรจุลงในผอบแก้วแล้วอธิษฐานลอยน้ำไป

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องนางผมหอม จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

หอสองนาง

"สองนาง" หรือหอสองนางที่เห็นกันอยู่ริมหนองบัวในทุกวันนี้ ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับเมืองหนองบัวลำภู ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยที่ไม่มีผู้ใดจะลบล้างหรือทำอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ชาวเมืองหนองบัวลำภู ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งคู่กับศาลพระวอพระตาหลังจากนั้นไม่นานนัก ณ ที่สวนหม่อน สวนกล้วยบริเวณลำห้วยเชียง ซึ่งเป็นสวนของพ่อตู้ "หลวงเมืองแม่ตู้มั่น" ชาวบ้านกลางคุ้มตะวันออกของ กำแพงเมืองเก่า สวนแห่งนี้อยู่ห่างจากศาลหลักเมืองพระวอพระตาปัจจุบัน ซึ่งทางด้านหลังศาลไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2-3 เส้น ชาวบ้านทั้งหลายเรียกสวนแห่งนี้ว่าสวนท่ากระแสของพ่อตู้หลวงเมืองและแม่ตู้มั่น

สองผัวเมียมีลูกสาวอยู่หนึ่งคนชื่อว่าแก้ว แต่งงานกัน ไปเก็บใบหม่อนและถางหญ้าในสวนท่ากระแสตามปกติที่เคยทำกันมาเป็นประจำ หลังจากที่นางแก้วเก็บใบหม่อนเสร็จแล้วจึงไปอาบน้ำที่ท่ากระแสในห้วยเชียง และในการอาบน้ำในคราวนั้นคิดว่าสมควรแล้ว จึงขึ้นจากน้ำแต่ทันใดนั้นเหตุการณ์ประหลาดก็เกิดขึ้นกับนางแก้ว เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเหนือความคาดหมายโดยที่มีงูใหญ่มารัดขาทั้งสองข้างของนางแก้วไว้ จะก้าวขาหรือขยับเยื้องไปทางใดก็ไม่ได้ เมื่อเจอเหตุการณ์เช่นนี้ นางแก้วจึงรู้สึกกลัวและตกใจเป็นอันมาก และพยายามช่วยเหลือตัวเอง ทุกวิถีทางแต่ก็ทำอะไรไม่ได้เลย นางจึงร้องเรียกสามีที่กำลังถางหญ้าอยู่ท้ายสวน แต่ร้องเรียกเท่าใดสามีก็ไม่ขานรับเสียเพราะอยู่ไกลมาก หรือเพราะสาเหตุใด ก็ไม่ทราบ ในขณะนั้นนางจันดาผู้เป็นเพื่อนและ

มีสวนอยู่ใกล้กัน เมื่อได้ยินเสียงร้องจึงจำได้ว่าเป็นเสียงของนางแก้ว และจับใจความว่าเป็นเสียงที่ไม่ปกติ นางจันดาจึงรีบเดินตามเสียงไป เมื่อไปถึงลำห้วยเชียงก็เห็นนางแก้วอยู่ในลำน้ำ จึงถามว่าเกิดอะไรขึ้นทำไมไม่ยอมขึ้นจากน้ำเสียที นางแก้วตอบเพื่อนไปว่า ขึ้นไม่ได้ เพราะมีงูใหญ่รัดขาทั้งสองข้างเอาไว้

นางจันดาเมื่อทราบความจากเพื่อนจึงรีบลงไปช่วยเพื่อนทันที แต่ทำอย่างไรก็ไม่สามารถช่วยเพื่อนได้ และบอกว่าจะรีบไปตามสามี มาให้เพื่อน เมื่อสามีรู้เรื่องที่เกิดขึ้นกับภรรยาของตนจึงตกใจมากก็รีบมาที่เกิดเหตุทันที แต่อย่างไรก็ไม่สามารถช่วยภรรยาขึ้นมาจากน้ำได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ยิ่งเพิ่มความวิตกให้แก่สามีเป็นอันมาก เพราะไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรได้ เพราะไม่เคยเห็นเหตุการณ์เช่นนี้ มาก่อน แต่แล้วเมื่อจนปัญญาเข้าจริง ๆ โดยสัญชาติญาณก็เกิดขึ้นด้วยการนึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งในที่นั้นก็เป็นที่นาของอาฮักหลักเมืองเจ้าพระตา เจ้าพระวอ ที่ถือเป็นหลักบ้านหลักเมืองของชาวหนองบัวลำภู จึงอ้อนวอนขอความ ช่วยเหลือต่อท่าน ขอให้ภรรยาขึ้นจากน้ำและเดินทางกลับบ้านได้ ถ้าหากผิดพลาดอย่างไรก็ยินดีจะปฏิบัติตามทุกอย่าง เมื่อกล่าวขอความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์จบลงทันใดนั้นงูใหญ่ที่รัดขานางแก้วอยู่ก็คลายออกและขึ้นจากน้ำได้ทันที

สร้างความประหลาดใจให้แก่สามีและนางจันดาผู้เป็นเพื่อนเป็นอย่างมาก เมื่อทุกคนได้สติจึงพากันกลับเรือนทันที และได้เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้พ่อแม่และญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านฟังโดยตลอด สร้างความแปลกใจให้แก่ผู้ฟังทุกคนเป็นอย่างมาก และทุกคนรวมทั้งนางแก้วก็ไม่ทราบสาเหตุมาจากอะไรและจะทำอย่างไร ในที่สุดทุกคนก็ลงความเห็นว่าควรรอฟังไป ก่อนว่าจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นอีกแล้วจึงหาทางแก้ไข

ต่อมาไม่นานนางแก้วก็เจ็บป่วยด้วยอาการประหลาด โดยมีอาการหวาดกลัวอยู่ทุกเวลาทำท่าเหมือนงูใหญ่มารัดอยู่ทุกขณะ เมื่อเป็นเช่นนั้นพ่อแม่สามีและญาติพี่น้องก็ลงความเห็นว่าน่าจะมาจาก เหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นครั้งนั้น แล้วจึงตกลงกันว่าจะต้องให้ยายคำดีทำพิธี "สู่ดู" ว่าเกิดมาจาก สาเหตุใด (ที่ว่า "พิธีสู่ดู" นี้เป็นพิธีหนึ่งของพวกนางเทียม หรือพวกที่เป็นตัวแทน ของพระวอพระตา เป็นพิธีกรรมของท้องถิ่น) เมื่อยายคำดีได้ทำพิธีสู่ดูแล้ว ยายคำดีได้บอกว่าเรื่องทั้งหมดเกิดจาก "สองนาง" ที่เป็นหลานพระวอพระตา ที่อยู่ริมหนองบัวที่มาเฝ้ารักษาฆ้องเมือง "มิ่งเมือง" ของพระวอพระตา ซึ่งเป็นฆ้องขนาดใหญ่มากไม่สามารถจะเอาไปได้ เมื่อคราวพ่ายศึกทางเวียงจันทน์ ท่านจึงให้คนเอาไปฝังไว้ในหนองบัว เพื่อที่จะไม่ให้ทางเวียงจันทน์เอาคืนไป แล้วมอบให้หลานฝาแฝดของท่านมารักษาฆ้องไว้ในโลกแห่งนามธรรม ซึ่งฝาแฝดผู้พี่ชื่อ "คำสี" คนน้องชื่อ "คำใส" และการที่มาทำกับนางแก้วนั้นก็เพื่ออยากได้เพื่อน และอยากให้เป็นตัวแทนในเมื่อมีผู้ทำผิด

คิดร้ายต่อฆ้องมิ่งเมืองนั้น และอยากมีที่อยู่เป็นถาวรพร้อมทั้งเครื่องใช้บางอย่าง ถ้าหากไม่ทำอย่างนี้ก็คงไม่รู้จักจึงได้มาทำอีก

โดยการทำครั้งแรกอยู่ที่สวนท่ากระแสในวันนั้น ส่วนสิ่งของที่สองนางต้องการมีดังนี้ คือ ให้ทำหอให้หอหนึ่งที่ริมหนองบัว บริเวณต้นขาม และให้เป็นหอ ถาวรตลอดไป ในสมัยนั้นชาวบ้านเรียกกันว่า "โพนกกขามหอสองนาง" มะพร้าวที่ทำเหมือนกับรูปไข่ 2 ลูก (ตามท้องถิ่นเรียกว่า "บักพร้าวส้อม") พร้อมกล้วยหอม 2 หวี เรือเงินเรือคำอย่างละ 1 ลำ เทียนเงินเทียนคำอย่างละ 1 คู่ คนใช้ชายหญิงอย่างละ 1 คน กำไลแขนผู้หญิงคนละ 1 คู่ พร้อมทั้งดอกไม้ของหอมอื่น ๆ อีกเมื่อทุกคนได้ยินตามที่ยายคำดีเล่าให้ฟังแล้ว ก็ลงความเห็นว่ายินดีปฏิบัติตามทุกอย่างขอแต่ให้คนป่วยหายเป็นปกติเท่านั้น ยายคำดีจึงได้ทำพิธีสู่ดูอีกครั้งเพื่อความแน่ใจหลังจากเสร็จพิธีครั้งที่สองแล้วยายคำดีก็บอกทุกคนในที่นั้นว่า สองนางพอใจทุกอย่างแล้ว บอกว่าแต่นี้เป็นต้นไปนางแก้วจะหายเป็นปกติ

จากนั้นมานางแก้วก็หายเป็นปกติ ซึ่งสร้างความประหลาดใจแก่ทุกคนมาก ถือได้ว่าพิธีกรรมนั้นเป็นพิธีกรรมหนึ่งของท้องถิ่นที่ใช้กันมาจนทุกวันนี้ต่อมาเมื่อ ถึงวันเวลาฤกษ์งามยามดี สามีญาติพี่น้องของนางแก้วก็พากันไปยกหอขึ้นในสถานที่ที่ยายคำดีบอก พร้อมสิ่งของต่าง ๆ ทั้งหมด เอาไปไว้ที่หอตามที่นางต้องการทุกอย่าง นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาก็มีหอสองนางเคียงข้างหนองบัวจนถึงทุกวันนี้ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู)

ตาราง 224 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องหอสองนาง จังหวัดหนองบัวลำภู

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- แต่ทันใดนั้นเหตุการณ์ประหลาดก็เกิดขึ้นกับนางแก้ว เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเหนือความคาดหมายโดยที่มีงูใหญ่มารัดขาทั้งสองข้างของนางแก้วไว้ จะก้าวขาหรือขยับเยื้องไปทางใดก็ไม่ได้ - ต่อมาไม่นานนางแก้วก็เจ็บป่วยด้วยอาการประหลาด โดยมีอาการหวาดกลัวอยู่ทุกเวลาทำท่าเหมือนงูใหญ่มารัดอยู่ทุกขณะ	

ตาราง 224 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	นางจึงร้องเรียกสามี... แต่ร้องเรียกเท่าใดสามีก็ไม่ขานรับเสียเพราะอยู่ไกลมาก... ในขณะนั้นนางจันดาผู้เป็นเพื่อน...เมื่อทราบความจากเพื่อนจึงรีบลงไปช่วยเพื่อนทันที แต่ทำอย่างไรก็ไม่สามารถช่วยเพื่อนได้และบอกว่าจะรีบไปตามสามี มาให้เพื่อน...แต่อย่างไรก็ไม่สามารถช่วยภรรยาขึ้นมาจากน้ำได้	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- เมื่อกล่าวขอความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์จบลงทันใดนั้นงูใหญ่ที่รัดขานางแก้วอยู่ก็ คลายออกและขึ้นจากน้ำได้ - แล้วจึงตกลงกันว่าจะต้องให้ยายคำดีทำพิธี "สูดู" ว่าเกิดมาจาก สาเหตุใด (ที่ว่า "พิธีสูดู" นี้เป็นพิธีหนึ่งของพวกนางเทียม หรือพวกที่เป็นตัวแทน ของพระวอพระตา เป็นพิธีกรรมของท้องถิ่น)...อีกเมื่อทุกคนได้ยินตามที่ยายคำดีเล่าให้ฟังแล้ว ก็ลงความเห็นว่ายินดีปฏิบัติตามทุกอย่าง	2

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง หอสองนาง จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางแก้วลงไปอาบน้ำถูกงูรัดขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่ทันใดนั้นเหตุการณ์ประหลาดก็เกิดขึ้นกับนางแก้ว เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเหนือความคาดหมายโดยที่มีงูใหญ่มารัดขาทั้งสองข้างของนางแก้วไว้ จะก้าวขาหรือขยับเยื้องไปทางใดก็ไม่ได้

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมานางแก้วป่วยด้วยโรคประหลาด ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาไม่นานนางแก้วก็เจ็บป่วยด้วยอาการประหลาด โดยมีอาการหวาดกลัวอยู่ทุกเวลาทำท่าเหมือนงูใหญ่มารัดอยู่ทุกขณะ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางแก้วโดนงูรัดขาจึงร้องเรียกให้สามีช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงร้องเรียกสามี... แต่ร้องเรียกเท่าใดสามีก็ไม่ขานรับเสียเพราะอยู่ไกลมาก... ในขณะนั้นนางจันดาผู้เป็นเพื่อน...เมื่อทราบความจากเพื่อนจึงรีบลงไปช่วยเพื่อนทันที แต่ทำอย่างไรก็ไม่สามารถช่วยเพื่อนได้และบอกว่าจะรีบไปตามสามี มาให้เพื่อน... แต่อย่างไรก็ไม่สามารถช่วยภรรยาขึ้นมาจากน้ำได้

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อทุกคนช่วยเหลือนางแก้วไม่ได้แล้วจึงขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อกล่าวขอความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์จบลงทันใดนั้นงูใหญ่ที่รัดขานางแก้วอยู่ก็ คลายออกและขึ้นจากน้ำได้

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางเทียมเป็นสื่อติดต่อกับวิญญาณ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แล้วจึงตกลงกันว่าจะต้องให้ยายคำดีทำพิธี "สูดู" ว่าเกิดมาจาก สาเหตุใด (ที่ว่า "พิธีสูดู" นี้เป็นพิธีหนึ่งของพวกนางเทียม หรือพวกที่เป็นตัวแทน ของพระวอ พระตา เป็นพิธีกรรมของท้องถิ่น)...อีกเมื่อทุกคนได้ยินตามที่ยายคำดีเล่าให้ฟังแล้ว ก็ลงความเห็นว่ายินดีปฏิบัติตามทุกอย่าง

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องหอสองนาง จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

ภูเก้า

มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า พระสุพรหมโมกขา เป็นลูกชายคนเดียวของนายพรานป่ากำพร้าแม่มาแต่เด็ก ตอนท้าวสุพรหมโมกขาเกิดมา ได้มีสุนัขประหลาดสี่เท้าเก้าหางเกิดมาคู่บารมีด้วย เมื่อเติบโตพอที่จะเรียนหนังสือได้ บิดาจึงนำไปฝากไว้กับฤาษีตนหนึ่ง เพื่อเรียนวิชาต่าง ๆ ร่วมกับเจ้าชายราชบุตรของผู้ครองหัวเมืองต่าง ๆ เมื่อสำเร็จแล้วต่างกราบลาพระฤาษีกลับบ้านเมืองของตนเองต่อมาบิดาของท้าวสุพรหมโมกขาเสียชีวิต ท้าวสุพรหมโมกขา จึงได้แห่ปราสาทผึ้งมาร่วมงานศพ แต่ไม่ทันพิธีจึงทิ้งปราสาทผึ้งเกลื่อนบริเวณไปหมด

ในกาลต่อมาได้กลายเป็นหินรูปต่าง ๆ อย่างน่าประหลาดชาวเมืองเรียกกันว่า "หินปราสาท" ส่วนเจ้าเชียงสีห์แห่งเมืองภูเวียง ก็ได้ทำบุญถวายสังฆทานอุทิศไปให้บิดาของเพื่อนด้วย บริเวณนี้เรียกว่า "ลาดเชียงสีห์" หลังจากจัดงานศพของบิดาแล้ว ท้าวสุพรหมโมกขาได้นำเอากะโหลกศีรษะของบิดามาตั้งไว้บนหิ้งเพื่อบูชาทุกวัน โดยยึดอาชีพเข้าป่าตัดฟืนมาขาย ขุดเผือกขุดมันและกลอยมาเป็นอาหาร ไม่ได้ยึดอาชีพพรานป่าเหมือนดังบิดา

เมื่อพระอินทร์ผู้อยู่บนสรวงสวรรค์ทราบถึงความเดือดร้อนของท้าวสุพรหมโมกขา จึงได้ส่งนางไข่ฟ้าซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระองค์มาหลบซ่อนอยู่ใน กะโหลกศีรษะบิดาที่วางอยู่บนหิ้งเพื่อคอยช่วยเหลือท้าวสุพรหมโมกขา เมื่อท้าวสุพรหมโมกขาเข้าป่าหาตัดฟืนและหาอาหาร นางไข่ฟ้าจะออกมาจากที่ซ่อนแล้วปัดกวาดทำความสะอาดบ้านและประกอบอาหารไว้รอคอย จากนั้นจะเข้าไปหลบซ่อนตัวในกะโหลกศีรษะบนหิ้งตามเดิม ตอนแรกท้าวสุพรหมโมกขาคิดว่าชาวบ้านป่าในแถบนี้คงจะเห็นใจและสงสารจึงมาช่วยสงเคราะห์ตน แต่ครั้นนานวันเข้าท้าวสุพรหมโมกขาก็เริ่มสงสัย วันหนึ่งจึงทำทีเข้าป่าตัดฟืนตามปกติ แต่ย้อนกลับมาที่บ้านแอบดู จึงได้เห็นเหตุการณ์โดยตลอด จึงย่องเข้าไปเอากะโหลกศีรษะบิดาไปซ่อนเสียที่อื่น

ทั้งสองได้มีความรักและได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันในช่วงระยะเวลาหนึ่งเนื่องจากนางไข่ฟ้าเป็นนางฟ้าที่มีรูปโฉมงดงามมาก จนเป็นที่กล่าวขวัญกันไปทั่วเขตเรื่องความงามของนางได้เลื่องลือไปถึงเจ้าเมืองอุตตระผู้ไร้คุณธรรม และได้พยายามแย่งชิงเอาตัวนางไข่ฟ้าด้วยกลวิธีต่าง ๆ จนสามารถฉุดเอาตัวนางไข่ฟ้าไปอยู่ในพระนครได้ ก่อนที่นางไข่ฟ้าจะไปได้สั่งไว้กับสุนัขเก้าหาง เมื่อท้าวสุพรหมโมกขากลับบ้านก็ได้ติดตามไปพร้อมกับสุนัขเก้าหาง

จนถึงลำน้ำพองจึงได้พากันว่ายน้ำข้ามลำน้ำพอง โดยท้าวสุพรหมโมกขาเกาะหางสุนัขไปกระแสน้ำเชี่ยวกรากมาก จนกว่าจะถึงอีกฝั่งหนึ่งหางทั้งเก้าของสุนัขก็หลุดกระจัดกระจายออกไปกองอยู่เก้าท่อน ต่อมาได้กลายเป็นภูเขาเก้าลูกเรียงรายกันอยู่ จึงได้เรียกกันว่า "ภูเก้า" มาจนถึงทุกวันนี้สุดท้ายท้าวสุพรหมโมกขาสามารถช่วยเหลือนางไขฟ้าได้เป็นผลสำเร็จ และเจ้าเมืองอุตตระนครจึงยกทัพติดตามมาเพื่อจะเอานางไข่ฟ้ากลับไปเป็นของตนอีก ในระหว่างทางเกิดฝนตก เจ้าเมืองถูกฟ้าผ่าตาย ชาวเมืองอุตตระนครเห็นว่าท้าวสุพรหมโมกขาและนางไข่ฟ้าเป็นผู้มีบุญญาธิการจึงได้อัญเชิญครองเมืองอุตตระนครด้วยทศพิธราชธรรมสืบไป (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู)

ตาราง 225 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูเก้า จังหวัดหนองบัวลำภู

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	8
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- กำพร้าแม่มาแต่เด็ก - ครั้นนานวันเข้าท้าวสุพรหมโมกขาก็เริ่มสงสัย	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เจ้าเมืองอุตตระผู้ไร้คุณธรรม และได้พยายามแย่งชิงเอาตัวนางไข่ฟ้าด้วยกลวิธีต่าง ๆ จนสามารถฉุดเอาตัวนางไข่ฟ้าไปอยู่ในพระนครได้	1
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- บิดาของท้าวสุพรหมโมกขาเสียชีวิต - จนถึงลำน้ำพองจึงได้พากันว่ายน้ำข้ามลำน้ำพอง ... กระแสน้ำเชี่ยวกรากมาก - เจ้าเมืองอุตตระนครจึงยกทัพติดตามมาเพื่อจะเอานางไข่ฟ้ากลับไปเป็นของตนอีก ในระหว่างทางเกิดฝนตก เจ้าเมืองถูกฟ้าผ่าตาย	3
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- ตอนท้าวสุพรหมโมกขาเกิดมา ได้มีสุนัขประหลาดสี่เท้าเก้าหางเกิดมาคู่บารมีด้วย	2

ตาราง 225 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)	รวม	8
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ต่อ)	- เมื่อพระอินทร์ผู้อยู่บนสรวงสวรรค์ทราบถึงความเดือดร้อนของท้าวสุพรหมโมกขา	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	6
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- ท้าวสุพรหมโมกขา จึงได้แห่ปราสาทผึ้งมาร่วมงานศพ แต่ไม่ทันพิธีจึงทิ้งปราสาทผึ้งเกลื่อนบริเวณไปหมด... หลังจากจัดงานศพของบิดาแล้ว ท้าวสุพรหมโมกขาได้นำเอากะโหลกศีรษะของบิดามาตั้งไว้บนหิ้งเพื่อบูชาทุกวัน โดยยึดอาชีพเข้าป่าตัดฟืนมาขาย ขุดเผือกขุดมันและกลอยมาเป็นอาหารไม่ได้ยึดอาชีพพรานป่าเหมือนดังบิดา - เมื่อท้าวสุพรหมโมกขากลับบ้านก็ได้ติดตามไปพร้อมกับสุนัขเก้าหาง - ท้าวสุพรหมโมกขาเกาะหางสุนัขไป	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	ชาวเมืองอุตตระนครเห็นว่าท้าวสุพรหมโมกขาและนางไข่ฟ้าเป็นผู้มีบุญญาธิการจึงได้อัญเชิญครองเมืองอุตตระนครด้วยทศพิธราชธรรมสืบไป	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	วันหนึ่งจึงทำทีเข้าป่าตัดฟืนตามปกติ แต่ย้อนกลับมาที่บ้านแอบดู จึงได้เห็นเหตุการณ์โดยตลอด	1
4. การแก้ไขปัญหา โดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	จึงได้ส่งนางไข่ฟ้าซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระองค์มาหลบซ่อนอยู่ใน กะโหลกศีรษะบิดาที่วางอยู่บนหิ้งเพื่อคอยช่วยเหลือท้าวสุพรหมโมกขา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ภูเก้า จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวสุพรหมโมกขาอยู่กับบิดาเขากำพร้าแม่มาตั้งแต่เด็กๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

..กำพร้าแม่มาแต่เด็ก

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ทุกๆ วันจะมีคนมาทำความสะอาดบ้านและหุงหาอาหารตั้งไว้ให้จนท้าวสุพรหมโมกขาเริ่มสงสัย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้นนานวันเข้าท้าวสุพรหมโมกขาก็เริ่มสงสัย

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองอุตตระทราบถึงความงามของนางไข่ฟ้าจึงอยากได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองอุตตระผู้ไร้คุณธรรม และได้พยายามแย่งชิงเอาตัวนางไข่ฟ้าด้วยกลวิธีต่าง ๆ จนสามารถฉุดเอาตัวนางไข่ฟ้าไปอยู่ในพระนครได้

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อถึงเวลาบิดาของท้าวสุพรหมโมกขาก็เสียชีวิต ดังปรากฏในข้อความว่า

...บิดาของท้าวสุพรหมโมกขาเสียชีวิต

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวสุพรหมโมกขาออกติดตามไปช่วยนางไข่ฟ้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...จนถึงลำน้ำพองจึงได้พากันว่ายน้ำข้ามลำน้ำพอง ...กระแสน้ำเชี่ยวกรากมาก

1.3.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวสุพรหมโมกขาช่วยนางไข่ฟ้ามาได้แล้วเจ้าเมืองอุตตระก็ยกทัพมาจะเอานางไข่ฟ้ากลับไปอีก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองอุตตระนครจึงยกทัพติดตามมาเพื่อจะเอานางไข่ฟ้า กลับไปเป็นของตนอีก ในระหว่างทางเกิดฝนตก เจ้าเมืองถูกฟ้าผ่าตาย

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ตอนที่ท้าวสุพรหมโมกขาเกิดมานั้นได้มีสุนัขเก้าหางเกิดมาด้วย ดังปรากฏในข้อความว่า

...ตอนท้าวสุพรหมโมกขาเกิดมา ได้มีสุนัขประหลาดสี่เท้าเก้าหางเกิดมาคู่บารมีด้วย

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระอินทร์ลงมาช่วยท้าวสุพรหมโมกขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อพระอินทร์ผู้อยู่บนสรวงสวรรค์ทราบถึงความเดือดร้อนของท้าวสุพรหมโมกขา

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อสิ้นบิดาท้าวสุพรหมโมกขาก็ดำเนินอาชีพหาเลี้ยงตนต่อไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวสุพรหมโมกขา จึงได้แห่ปราสาทผึ้งมาร่วมงานศพ แต่ไม่ทันพิธีจึงทิ้งปราสาทผึ้งเกลื่อนบริเวณไปหมด... หลังจากจัดงานศพของบิดาแล้ว ท้าวสุพรหมโมกขาได้นำเอากะโหลกศีรษะของบิดามาตั้งไว้บนหิ้งเพื่อบูชาทุกวัน โดยยึดอาชีพเข้าป่าตัดฟืนมาขาย ขุดเผือกขุดมันและกลอยมาเป็นอาหารไม่ได้ยึดอาชีพพรานป่าเหมือนดังบิดา

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางไข่ฟ้าถูกลักพาตัวไปท้าวสุพรหมโมกขาจึงออกติดตาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อท้าวสุพรหมโมกขากลับบ้านก็ได้ติดตามไปพร้อมกับสุนัขเก้าหาง

2.1.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวสุพรหมโมกขาต้องข้ามแม่น้ำที่อันตรายเขาเกาะหางสุนัข ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวสุพรหมโมกขาเกาะหางสุนัขไป

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเจ้าเมืองอุตตระถูกฟ้าผ่าตายชาวเมืองจึงให้ท้าวสุพรหมโมกขาเป็นเจ้าเมืองแทน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชาวเมืองอุตตระนครเห็นว่าท้าวสุพรหมโมกขาและนางไข่ฟ้าเป็นผู้มีบุญญาธิการจึงได้อัญเชิญครองเมืองอุตตระนครด้วยทศพิธราชธรรมสืบไป

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวสุพรหมโมกขาเกิดสงสัยว่าใครมาทำอาหารให้จึงแอบดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งจึงทำทีเข้าป่าตัดฟืนตามปกติ แต่ย้อนกลับมาที่บ้านแอบดู จึงได้เห็นเหตุการณ์โดยตลอด

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระอินทร์ส่งนางไข่ฟ้ามาช่วยท้าวสุพรหมโมกขา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงได้ส่งนางไข่ฟ้าซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระองค์มาหลบซ่อนอยู่ใน กะโหลกศีรษะบิดาที่วางอยู่บนหิ้ง เพื่อคอยช่วยเหลือท้าวสุพรหมโมกขา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องภูเก้า จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดอำนาจเจริญ

ยักษ์ขุ

ในกาลครั้งที่พระลักษมณ์พระราม พานางสีดาเดินดงไปกลางป่าปรากฏมียักษ์ชื่อทศกัณฐ์มาลักพาตัวนางสีดาไป ทีแรกขังไว้ที่ ริมแม่น้ำโขง นางสีดาก็ร้องไห้คิดถึงพระราม บริเวณนั้นจึงเรียกว่า ท่านางสีดา หรือ บ้านนาสีดาในปัจจุบัน ยักษ์ทศกัณฐ์กลัวพวกพระรามจะได้ยิน จึงพานางสีดาเหาะข้ามแม่น้ำโขงไปขังไว้ที่ปราสาทเฮือนหิน (ฝั่งตรงข้ามบ้านท่ายักขุ อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ ปัจจุบันเรียกบ้านเฮือนหิน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศลาว) พระลักษมณ์พระรามตามมาทันจึงเข้าสู้รบกับทศกัณฐ์ ม้าของพระรามกระโดดเตะปราสาทเฮือนหินจนพังดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ในขณะที่สู้รบกันอยู่นั้น นางสีดาได้หนีมาอยู่เกาะกลางแม่น้ำโขงแล้วประแป้งแต่งหน้ารอพระราม จึงเรียกเกาะนี้ว่า ดอนสีนวดหรือดอนชะโนด ในที่สุดเมื่อทศกัณฐ์ยอมแพ้จึงร้องขอชีวิตโดยคุกเข่ากราบไปที่พระธาตุเฮือนหิน บริเวณที่คุกเข่าจึงเรียกว่าท่ายักคุกเข่าหรือท่ายักขุจนกระทั่งเป็นที่มาของคำว่า ชานุมาร รอยที่ยักษ์คุกเข่าปรากฏขึ้นเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ 3 แห่ง ให้เห็นกระทั่งปัจจุบัน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ)

ตาราง 226 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ยักษ์ขุ จังหวัดอำนาจเจริญ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	ในกาลครั้งที่พระลักษมณ์พระราม พานางสีดาเดินดงไปกลางป่าปรากฏมียักษ์ชื่อทศกัณฐ์มาลักพาตัวนางสีดาไป ทีแรกขังไว้ที่ ริมแม่น้ำโขง	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	พระลักษมณ์ พระรามตามมาทันจึงเข้าสู้รบกับทศกัณฐ์	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** ยักษ์ขุ จังหวัดอำนาจเจริญ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือทศกัณฐ์ลักนางสีดาภรรยาของพระราม ดังปรากฏ**ในข้อ**ความว่า

...ในกาลครั้งที่พระลักษมณ์พระราม พานางสีดาเดินดงไปกลางป่าปรา**กฏมียักษ์**ชื่อทศกัณฐ์มาลักพาตัวนางสีดาไป ทีแรกขังไว้ที่ ริมแม่น้ำโขง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระรามจึงตามมาเอานางสีดาคืนและได้สู้รบกับทศกัณฐ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระลักษมณ์ พระรามตามมาทันจึงเข้าสู้รบกับทศกัณฐ์

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องยักษ์ขุ จังหวัดอำนาจเจริญ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง จำนวน 1 ครั้ง

นาหมอม้า

ในอดีต มีชนกลุ่มน้อยอพยพมาจากเมืองยศ ประมาณ 5- 6 ครัวเรือนมาตั้งหมู่บ้านอยู่ติดลำเซบาย อยู่มาปีหนึ่งถูกน้ำท่วมเลยอพยพขึ้นมาตั้งหมู่บ้านใหม่ซึ่งเป็นที่อยู่ปัจจุบัน และต่อมาก็มีชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งอพยพมาสมทบเป็นหมู่บ้านใหญ่พอสมควร โดยมีการคัดเลือกผู้นำ คือ นายมูลอำมาต แต่ยังไม่มีชื่อหมู่บ้าน ต่อมามีสัตว์ป่ามาทำลายต้นข้าวในนา ไม่มีใครกล้าปราบสัตว์ร้ายเหล่านั้นได้ เพราะกลัวผิดผีจึงประกาศหาหมอมาปราบสัตว์ดุร้ายเหล่านั้น ในครั้งนั้นมีหมอผู้วิเศษมีคาถาอาคมได้ขี่ม้ามาปราบสัตว์ร้ายโดยใช้หอก ใช้ดาบไล่ฟันสัตว์ร้ายเหล่านั้นมาตายที่ทุ่งนาริมห้วยด้านตะวันออกของหมู่บ้าน และชาวบ้านจึงเรียกลำห้วยนี้ว่า ห้วยนาหมอม้า และพร้อมกันขนานนามหมู่บ้านนี้ว่า บ้านนาหมอม้า ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ตำบลนาหมอม้าเรียกชื่อตามตำนานหมอปราบสัตว์ร้ายโดยขี่ม้ามาปราบ จึงขนานนามว่า ตำบลนาหมอม้า (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ)

ตาราง 227 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นาหมอม้า จังหวัดอำนาจเจริญ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	2
1. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ชนกลุ่มน้อยอพยพมาจากเมืองยศ ประมาณ 5- 6 ครัวเรือนมาตั้งหมู่บ้านอยู่ติดลำเซบาย อยู่มาปีหนึ่งถูกน้ำท่วม	1
2. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	ต่อมามีสัตว์ป่ามาทำลายต้นข้าวในนา ไม่มีใครกล้าปราบสัตว์ร้ายเหล่านั้นได้ เพราะกลัวผิดผี	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	2
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงประกาศหาหมอมาปราบสัตว์ดุร้ายเหล่านั้น	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	เลยอพยพขึ้นมาตั้งหมู่บ้านใหม่	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง นาหมอม้า จังหวัดอำนาจเจริญ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านประสบภัยน้ำท่วม ดังปรากฏในข้อความว่า

...ชนกลุ่มน้อยอพยพมาจากเมืองยศ ประมาณ 5- 6 ครัวเรือนมาตั้งหมู่บ้านอยู่ติดลำเซบาย อยู่มาปีหนึ่งถูกน้ำท่วม

1.2 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สัตว์ป่าเข้ามาทำลายต้นข้าวชาวบ้านไม่กล้าปราบเพราะเป็นสัตว์ผี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมามีสัตว์ป่ามาทำลายต้นข้าวในนา ไม่มีใครกล้าปราบสัตว์ร้ายเหล่านั้นได้เพราะกลัวผิดผี

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีสัตว์ป่าเข้ามาทำลายต้นข้าวชาวบ้านจึงหาคนมาปราบสัตว์เหล่านั้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงประกาศหาหมอมาปราบสัตว์ดุร้ายเหล่านั้น

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหมู่บ้านประสบภัยน้ำท่วมชาวบ้านจึงอพยพหาที่อยู่ใหม่ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เลยอพยพขึ้นมาตั้งหมู่บ้านใหม่

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องนาหมอม้า จังหวัดอำนาจเจริญ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง

ไก่คำ

บ้านไก่เขี่ย ตั้งชื่อตามบ่อน้ำที่มีอยู่ เป็นน้ำสีทองคำไหลล้นออกมา และมีฝูงไก่ ออกไปคุ้ยเขี่ยกินจอก แหน ที่บริเวณบ่อน้ำนี้เป็นประจำ อยู่มาวันหนึ่งชาวบ้านไปเห็นน้ำในบ่อไหลล้นออกมา เป็นสีคล้ายสีทองคำ และไก่ที่ไปคุ้ยเขี่ยอาหารพลัดตกลงไปในบ่อทองคำ เป็นไก่สีเหลืองอร่ามคล้ายทองคำ จึงเรียกบ้านไก่เขี่ย เป็น บ้านไก่คำ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ)

ตาราง 228 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องไก่คำ จังหวัดอำนาจเจริญ

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วันหนึ่งชาวบ้านไปเห็นน้ำในบ่อไหลล้นออกมา เป็นสีคล้ายสีทองคำ และไก่ที่ไปคุ้ยเขี่ยอาหารพลัดตกลงไปในบ่อทองคำ เป็นไก่สีเหลืองอร่ามคล้ายทองคำ	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	1
การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	จึงเรียกบ้านไก่เขี่ย เป็น บ้านไก่คำ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง ไก่คำ จังหวัดอำนาจเจริญ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

   ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

   จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ชาวบ้านเห็นน้ำในบ่อเป็นสีทอง ดังปรากฏในข้อความว่า

...วันหนึ่งชาวบ้านไปเห็นน้ำในบ่อไหลล้นออกมา เป็นสีคล้ายสีทองคำ และไก่ที่ไปคุ้ยเขี่ยอาหารพลัดตกลงไปในบ่อทองคำ เป็นไก่สีเหลืองอร่ามคล้ายทองคำ

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อไก่ตกลงไปในบ่อแล้วมีสีเหลืองคล้ายทองคำชาวบ้านจึงร่วมกันตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเรียกบ้านไก่เขี่ย เป็น บ้านไก่คำ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องไก่คำ จังหวัดอำนาจเจริญ สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดอุดรธานี

วังสามหมอ

ตำนานเมืองวังสามหมอเป็นมุขปาฐะ นิทานของชาวบ้านอำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ที่เล่าสืบต่อกันมา จนเกิดเป็นชื่อบ้านตำนานเมืองของท้องถิ่น โดยมีเรื่องเล่าว่า

เจ้าเมืองเชียงสมเชียงสา มีลูกสาวอยู่คนหนึ่งชื่อนางอินถวา นางได้ลูกจระเข้จากบิดามาเลี้ยงไว้ในบ้าน ด้วยความรักใคร่ จนจระเข้เชื่องและรักนางมาก ต่อมาจระเข้โตขึ้นจนคับภาชนะที่ขังไว้ เจ้าเมืองจึงให้เอาจระเข้ไปปล่อยที่สระน้ำในบ้าน นางอินถวาก็จะลงไปให้อาหาร และดูแลจระเข้ของนางเสมอมา วันหนึ่งนางลงไปเล่นน้ำกับจระเข้ที่ในสระ เมื่ออาบน้ำสระผมเสร็จเรียบร้อยนางก็ขึ้นขี่หลังจระเข้ไปเก็บดอกบัวกลางสระขณะที่นั่งหลังจระเข้ไปนางก็สางผมไปด้วยอย่างมีความสุข เผอิญหวีของนางพลัดหลุดมือตกน้ำ ด้วยความตกใจและเสียดายหวีนางก็ก้มลงคว้าหวีแต่พลาดไปนางจึงถลำตกจากหลังจระเข้ ด้วยความตกใจกลัวนางจะจมน้ำ จระเข้รีบงับร่างนางไว้แน่นเมื่องับแล้วก็คายไม่ออกจึงกลืนร่างนางเข้าไป จระเข้รู้ว่านางตายแล้ว เจ้าเมืองจะต้องฆ่ามันตายจึงรีบหนีด้นดั้นเข้าป่าเข้าพงไปหาที่หลบให้ไกลๆ พ้นภัย ในที่สุดจระเข้ก็หนีไปหลบอยู่ที่วังน้ำใหญ่สายหนึ่งได้

เจ้าเมืองเมื่อรู้ข่าวว่าจระเข้กินลูกสาวเข้าไป จึงโกรธแค้นมากสั่งให้บ่าวไพร่ออกตามล่าจระเข้ให้ได้ บ่าวไพร่ก็ตามล่าจระเข้ไป จนในที่สุดพบว่าจระเข้ตัวนี้หลบอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งในวังน้ำ (ลำพันขาด ในปัจจุบัน) จึงได้ไปหาหมอจระเข้มาปราบก็ไม่มีผู้ใดปราบได้และถูกจระเข้จับกินหมด

ในที่สุดก็ไปหาหมอจระเข้มาได้ 3 คน เป็นชาย 2 หญิง 1 หมอผู้ชายทั้ง 2 คนก็อาสาปราบจระเข้ก่อน หมอลงไปปราบทีละคน แต่ทั้ง 2 คนก็ปราบจระเข้ตัวนี้ไม่ได้ ถูกจระเข้จับกินหมด ต่อมาถึงหมอคนที่ 3 ซึ่งเป็นแม่หมอ ผู้มีอาคมกล้าและเฉลียวฉลาด จึงตั้งพิธีกรรมในการปราบจระเข้ และให้บ่าวไพร่ของเจ้าเมืองไปหาเชือกขนาดใหญ่เอาปลายข้างหนึ่งมัดติดกับต้นไม้ใหญ่ให้แน่น ปลายเชือกอีกข้างผูกกับแกนฉมวกเหล็กปลายฉมวกเป็นง่ามแหลมคม และให้บ่าวไพร่ถือเชือกไว้ให้มั่น แม่หมอโอมอ่านมนตร์แล้วถือฉมวกเหล็กดำน้ำลงไปยังถ้ำจระเข้ส่วนจระเข้ก็รอเวลาอยู่ คิดว่าหมอจระเข้คงจะว่ายน้ำเข้ามาจับตนในถ้ำ ก็นอนอ้าปากกว้างเท่ากับปากถ้ำรอท่าอยู่ หากหมอจระเข้ว่ายน้ำเข้ามาก็จะขบหมอ แม่หมอก็ชูฉมวกเหล็กว่ายเข้าไปในถ้ำ จระเข้ก็รีบงับปากลงเพื่อจะกินแม่หมอ ฉมวกเหล็กก็ค้ำปากจระเข้ไว้ขบไม่ลง มันได้รับความเจ็บปวดแสนสาหัสดิ้นทุรนทุราย แม่หมอรีบออกจากถ้ำว่ายขึ้นมาบอกให้บ่าวไพร่เจ้าเมืองดึงเชือกไว้ให้แน่นๆ ปล่อยให้จระเข้ดิ้นทุรนทุรายไปจนกว่าจะหมดแรงค่อยดึงขึ้นมาฆ่า ในที่สุดจระเข้ก็ถูกลากขึ้นมาผ่าท้องถลกหนัง ในท้องของมันก็มีกระดูกสายสร้อย กำไลของนางอินถวากองอยู่ เจ้าเมืองก็ให้เอากระดูกของนางไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้นาง และให้ชื่อวังน้ำแห่งนี้ว่า "วังสามหมอ" และต่อมากลายเป็นชื่ออำเภอๆ หนึ่งในจังหวัดอุดรธานี (สถาบันราชภัฏอุดรธานี, 2546, หน้า 172)

ตาราง 229 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง วังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	3
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เจ้าเมืองเมื่อรู้ข่าวว่าจระเข้กินลูกสาวเข้าไป จึงโกรธแค้นมาก	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- นางได้ลูกจระเข้จากบิดามาเลี้ยงไว้ในบ้าน ด้วยความรักใคร่ จนจระเข้เชื่องและรักนางมาก ต่อมาจระเข้โตขึ้นจนคับภาชนะที่ขังไว้ - เผอิญหวีของนางพลัดหลุดมือตกน้ำนางจึงถลำตกจากหลังจระเข้ ด้วยความตกใจกลัวนางจะจมน้ำจระเข้รีบงับร่างนางไว้แน่นเมื่องับแล้วก็คายไม่ออกจึงกลืนร่างนางเข้าไป	2

ตาราง 229 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	5
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- นางก็ก้มลงคว้าหวี - สั่งให้บ่าวไพร่ออกตามล่าจระเข้ให้ได้ บ่าวไพร่ก็ตามล่าจระเข้ไป ...ได้ไปหาหมอจระเข้มาปราบก็ไม่มีผู้ใดปราบได้และถูกจระเข้จับกินหมด	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	ต่อมาถึงหมอคนที่ 3 ซึ่งเป็นแม่หมอ ผู้มีอาคมกล้าและเฉลียวฉลาด จึงตั้งพิธีกรรมในการปราบจระเข้	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงรีบหนีด้นดั้นเข้าป่าเข้าพงไปหาที่หลบให้ไกลๆ พ้นภัย ในที่สุดจระเข้ก็หนีไปหลบอยู่ที่วังน้ำใหญ่สายหนึ่งได้	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	เจ้าเมืองจึงให้เอาจระเข้ไปปล่อยที่สระน้ำในบ้าน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนาน**ท้องถิ่นเรื่อง** วังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จระเข้ซึ่งถูกเลี้ยงจนเชื่องได้กินลูกสาวเจ้า**เมืองโดยไม่ได้**ตั้งใจและทำให้เจ้าเมืองโกรธมาก ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองเมื่อรู้ข่าวว่าจระเข้กินลูกสาวเข้าไป จึงโกรธแค้นมาก

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จระเข้เมื่อโตขึ้นมีขนาดใหญ่และจระเข้เป็นสัตว์ดุร้ายแต่นำมาเลี้ยงจนเชื่องได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางได้ลูกจระเข้จากบิดามาเลี้ยงไว้ในบ้าน ด้วยความรักใคร่ จนจระเข้เชื่องและรักนางมาก ต่อมาจระเข้โตขึ้นจนคับภาชนะที่ขังไว้

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จระเข้เผลอกลืนร่างของบุตรสาวเจ้าเมือง โดยไม่ได้ตั้งใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เผอิญหวีของนางพลัดหลุดมือตกน้ำนางจึงถลำตกจากหลังจระเข้ ด้วยความตกใจ กลัวนางจะจมน้ำจระเข้รีบงับร่างนางไว้แน่นเมื่องับแล้วก็คายไม่ออกจึงกลืนร่างนางเข้าไป

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บุตรสาวเจ้าเมืองขณะหวีผมทำหวีหล่น จึงรีบคว้าหวีไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางก็ก้มลงคว้าหวี

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จระเข้เมื่อกลืนร่างบุตรสาวเจ้าเมืองแล้วก็หนีไปเจ้าเมืองจึงสั่งให้คนตามล่า ดังปรากฏในข้อความว่า

...สั่งให้บ่าวไพร่ออกตามล่าจระเข้ให้ได้ บ่าวไพร่ก็ตามล่าจระเข้ไป ...ได้ไปหาหมอ จระเข้มาปราบก็ไม่มีผู้ใดปราบได้และถูกจระเข้จับกินหมด

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ต่อมามีหมอจระเข้มาปราบ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาถึงหมอคนที่ 3 ซึ่งเป็นแม่หมอ ผู้มีอาคมกล้าและเฉลียวฉลาด จึงตั้งพิธีกรรมในการปราบจระเข้

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ จระเข้เมื่อรู้ว่าทำผิดจึงหนีไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงรีบหนีด้นดั้นเข้าป่าเข้าพงไปหาที่หลบให้ไกลๆ พ้นภัย ในที่สุดจระเข้ก็หนีไปหลบอยู่ที่วังน้ำใหญ่สายหนึ่งได้

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อจระเข้ที่เลี้ยงมีขนาดใหญ่ขึ้นเจ้าเมืองจึงนำไปปล่อยที่สระน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองจึงให้เอาจระเข้ไปปล่อยที่สระน้ำในบ้าน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

เชียงงาม

มีเรื่องเก่าเล่าว่าครั้งที่อำนาจรัฐขอมยังปกครองดินแดนที่เรียกว่าหนองหานหลวง และหนองหานน้อย (อำเภอหนองหานปัจจุบัน) ที่หนองหานน้อยนี้ มีกลุ่มลาวอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน "ดงแพง" (ปัจจุบันคือหมู่บ้านเชียงงามอยู่ใกล้ๆ ตัวอำเภอหนองหาน) เมืองหนองหาน ครอบครัวนี้มีลูกชายคนหนึ่ง หน้าสะสวย น่ารัก เมื่อโตพอจะบวชเณรได้ พ่อแม่ก็ให้ลูกบวชในหมู่บ้านเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียน ปรากฏว่าสามเณรน้อยนี้สนใจใส่ใจเล่าเรียน บิดาจึงพาไปเล่าเรียนในเมืองโดยให้ไปอยู่ที่วัดชานเมือง อุบาสิกาทั้งหลายและสาวๆ ในหมู่บ้านเห็นสามเณรหรือจั่วน้อย (ภาษาถิ่น) รูปร่างหน้าตาดีเป็นสามเณรรูปงามที่สุดในหมู่บ้าน ก็พากันไปทำบุญที่วัดชานเมือง ต่างก็แย่งกันปรนนิบัติเอาใจสามเณรรูปนี้

ต่อมาเมื่อสามเณรรูปนี้อายุจะครบบวชเป็นพระภิกษุได้ บิดาก็ให้ลาสึกออกมาเหล่าอุบาสิกาทั้งหลาย รวมทั้งแม่เมืองหนองหาน ซึ่งได้ข่าวรูปงามของสามเณรรูปนี้ ก็ชื่นชมหลงใหลในสามเณรเมื่อลาสึกออกมาแล้วทุกคนก็เรียกสามเณรว่า "เชียง" คือผู้ที่บวชเณรแล้ว เพราะเชียงน้อยรูปงามนี้เอง คนจึงเรียกเชียงงาม ผู้หญิงทั้งหลายทั้งสาวแก่ แม่หม้าย ต่างหลงรักเชียงงาม ต่างก็ไปหาเชียงงามมิได้ขาด มีข้าวของเครื่องใช้ของกินอันใดดีก็นำไปปรนนิบัติเชียงงาม จนถึงเกิดการทะเลาะวิวาทแย่งชิงเชียงงามกัน อันเป็นเหตุให้ผู้เป็นสามีโกรธเคือง และหึงหวงลูกเมียตน จึงไปฟ้องเจ้าเมืองหนองหานว่า เชียงงามล่อลวงลูกเมียตน และทำให้ครอบครัวตน พวกตนเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า เพราะภรรยาไม่เอาใจใส่ปรนนิบัติดูแลสามีเลยเอาใจใส่แต่เชียงงามผู้เดียว และเจ้าเมืองเองก็รู้ว่าภรรยาของตนสนใจเชียงงาม ไปพบเชียงงามอยู่เสมอๆ

เจ้าเมืองเมื่อทราบเรื่อง จึงให้ทหารไปจับตัวเชียงงามมาตัดสินความ แม้เชียงงามจะบอกว่าตนไม่ได้ใส่ใจกับบรรดาหญิงเหล่านั้น ทุกคนมาหาและเอาของมาให้เอง ตนบริสุทธิ์ใจ มิได้ชอบรักใคร่ลูกเมียผู้ใด เจ้าเมืองไม่ฟังเสียงของเชียงงาม ตัดสินให้ประหารเชียงงาม ด้วยการให้ตัดหัวเสียบประจาน เพราะเป็นตัวการที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนในหมู่บ้าน

เชียงงามถูกเจ้าเมืองตัดสินประหารโดยไม่มีความผิดใด เมื่อเข้าหลักประหาร ก่อนที่เพชฌฆาตจะตัดคอเชียงงามได้กล่าวสาปแช่งเมืองหนองหานและเจ้าเมืองไว้ว่า ตนถูกฆ่าทั้งที่บริสุทธิ์และไม่มีความผิดเลย เจ้าเมืองฟังความข้างเดียว ต่อไปในภายภาคหน้าเมืองหนองหานอย่าได้มีความเจริญเลย จงประสบแต่ความเสื่อมถอยหากจะเจริญก็ขอให้เจริญได้ชั่ว "งูแลบลิ้นฮิ่น (ริ้น) กางปีก"

นับแต่นั้นมาจนบัดนี้เมืองหนองหาน แม้จะเป็นอำเภอเก่าแก่ เคยเป็นเมืองสำคัญมาก่อนและปัจจุบันเป็นแหล่งมรดกโลก ก็ไม่เคยพัฒนาก้าวหน้าทัดเทียมกับอำเภออื่นหรือพื้นที่อื่นๆ ได้สมดังคำสาปแช่งของเชียงงาม (สถาบันราชภัฏอุดรธานี, 2546, หน้า 168)

ตาราง 230 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง เชียงงาม จังหวัดอุดรธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	4
1. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		3
1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- อุบาสิกาทั้งหลายและสาวๆ ในหมู่บ้านเห็นสามเณร... รูปร่างหน้าตาดี... ก็พากันไปทำบุญที่วัดชานเมือง ต่างก็แย่งกันปรนนิบัติเอาใจสามเณรรูปนี้ - ผู้หญิงทั้งหลายทั้งสาวแก่ แม่หม้าย ต่างหลงรักเชียงงาม ...จนถึงเกิดการทะเลาะวิวาทแย่งชิงเชียงงามกันอันเป็นเหตุให้ผู้เป็นสามีโกรธเคือง และหึงหวงลูกเมียตน	2
1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	เชียงงามถูกเจ้าเมืองตัดสินประหารโดยไม่มีความผิดใด	1
2. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ครอบครัวนี้มีลูกชายคนหนึ่ง หน้าสะสวย น่ารัก	1

ตาราง 230 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	3
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	เจ้าเมืองเมื่อทราบเรื่อง จึงให้ทหารไปจับตัวเชียงงามมาตัดสินความ	1
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงไปฟ้องเจ้าเมืองหนองหานว่า เชียงงามล่อลวงลูกเมียตน	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	เมื่อเข้าหลักประหาร ก่อนที่เพชฌฆาตจะตัดคอเชียงงาม ได้กล่าวสาปแช่งเมืองหนองหาน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเชียงงาม จังหวัดอุดรธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.1.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1.1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ อุบาสิกาและสาวๆ พึงพอใจสามเณรที่มีรูปงาม ดังปรากฏในข้อความว่า

...อุบาสิกาทั้งหลายและสาวๆ ในหมู่บ้านเห็นสามเณร...รูปร่างหน้าตาดี... ก็พากันไปทำบุญที่วัดชานเมือง ต่างก็แย่งกันปรนนิบัติเอาใจสามเณรรูปนี้

1.1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้หญิงทั้งหลายหลงรักเชียงงามจนเกิดความขัดแย้งระหว่างกันเองและสามีของพวกนาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...ผู้หญิงทั้งหลายทั้งสาวแก่ แม่หม้าย ต่างหลงรักเชียงงาม...จนถึงเกิดการทะเลาะวิวาทแย่งชิงเชียงงามกันอันเป็นเหตุให้ผู้เป็นสามีโกรธเคือง และหึงหวงลูกเมียตน

1.1.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ สามีของผู้หญิงเหล่านั้นจึงไปฟ้องเจ้าเมือง ทำให้เชียงงามถูกลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เชียงงามถูกเจ้าเมืองตัดสินประหารโดยไม่มีความผิดใด

1.2 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครอบครัวหนึ่งมีลูกชายแต่มีหน้าตาสวยและน่ารัก ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครอบครัวนี้มีลูกชายคนหนึ่ง หน้าสะสวย น่ารัก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเหล่าสามีของผู้หญิงพากันไปฟ้องเจ้าเมืองเชียงงาม จึงถูกตัดสินความ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองเมื่อทราบเรื่อง จึงให้ทหารไปจับตัวเชียงงามมาตัดสินความ

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือบรรดาสามีของผู้หญิงเหล่านั้นจึงไปฟ้องเจ้าเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงไปฟ้องเจ้าเมืองหนองหานว่า เชียงงามล่อลวงลูกเมียตน

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เชียงงามถูกประหารโดยไม่มีความผิดจึงกล่าวสาปแช่งไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...เมื่อเข้าหลักประหาร ก่อนที่เพชฌฆาตจะตัดคอเชียงงามได้กล่าวสาปแช่งเมืองหนองหาน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเชียงงาม จังหวัดอุดรธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 3 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง) และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง

อุสา-บารส

ท้าวกงพาน เจ้าเมืองพาน อันเป็นเมืองใหญ่อุดมสมบูรณ์ ผู้มีอิทธิฤทธิ์มาก ได้นางอุสาผู้เกิดในดอกบัวบนเทือกเขาจากพระฤาษีจันทา ผู้เป็นอาจารย์มาเลี้ยงไว้เป็นลูกสาว นางอุสามีกลิ่นกายหอม และสวยงามมากเมื่อเติบโตเป็นสาวมีเจ้าชาย และเจ้าเมืองต่างๆ มาสู่ขอไปเป็นคู่แต่ท้าวกงพานหวงลูกสาวมาก ไม่ยอมยกให้ใครจึงไปสร้างตำหนักบนภูเขา (เขาภูพาน หรือภูพระบาทปัจจุบัน) ให้นางอยู่ (หอนางอุสา) และให้เรียนวิชากับพระฤาษีจันทา วันหนึ่งนางอุสาและพี่เลี้ยง บริวาร ไปเล่นน้ำที่ลำธารใกล้ตำหนัก นางเก็บดอกไม้มาร้อยเป็นมาลัยรูปหงส์ แล้วลอยลงแม่น้ำไป พลางอธิษฐานว่าผู้ใดเป็นเนื้อคู่ของนางขอให้ได้พบมาลัยนี้ พวงมาลัยรูปหงส์ได้ลอยไปลงแม่น้ำโขงถึงหน้าเมืองปะโคเวียงงัว (ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ปัจจุบัน)

ท้าวบารส เป็นโอรสเจ้าเมืองปะโค เป็นเจ้าชายหนุ่มรูปงาม เกิดเมื่อดอกไม้บานทั้งเมือง จึงได้ชื่อว่าบารสผู้มีกลิ่นหอม คืนก่อนที่มาลัยจะมาถึงเมืองปะโค บารสนอนฝันไปว่า ได้ไปเล่นน้ำในสระน้ำแห่งหนึ่งที่มีดอกบัวมากมายบานสล้าง ในดอกบัวดอกหนึ่งมีดวงแก้วสุกใส งดงามมาก บารส รีบว่ายน้ำเข้าไปเอาดวงแก้ว พอจับดวงแก้วขึ้นมาดวงแก้วก็แตกสลายเป็นเสี่ยงๆ บารสเสียใจมากจนร้องไห้ออกมา และตกใจตื่นขึ้นมารู้ว่าเป็นความฝัน แต่ก็เสียดายดวงแก้วนั้นมาก เกิดความกลัดกลุ้มใจด้วยเสียดาย จึงชวนบริวารทั้งหลายไปเล่นน้ำที่แม่น้ำโขง ขณะที่ว่ายน้ำอยู่ บารสเห็นมาลัยรูปหงส์ลอยตามน้ำมาก็รีบว่ายไปเก็บมาดู เห็นเป็นมาลัยดอกไม้รูปหงส์ที่สวยงามและมีกลิ่นหอมอบอวล บารสให้สืบหาเจ้าของมาลัยก็ไม่มีผู้ใดรู้ จึงออกสืบหาเอง บารสเดินทางตามหาเจ้าของมาลัยไปในที่ต่างๆ จนมาถึงเขาภูพาน

บารสและบริวารขี่ม้าไปบนเขาไปถึงหินก้อนหนึ่ง ม้าบารสไม่ยอมเดินต่อไป บารสจึงพักม้าที่หินก้อนนั้น (คอกม้าบารส) และบริวารก็แยกไปผูกม้าที่ก้อนหินอีกก้อน (คอกม้าน้อย) บารสผูกม้าแล้วก็ออกตรวจภูมิประเทศได้พบนางอุสากำลังเล่นน้ำอยู่ที่ลำธารและรู้ว่านางเป็นเจ้าของมาลัย ด้วยความใกล้ชิดกันทั้งสองได้เสียกันโดยไม่ให้ท้าวกงพานรู้ ต่อมาความรู้ไปถึงท้าวกงพานจึงให้ทหารมาจับบารสไปประหาร แต่เสนาอำมาตย์ห้ามไว้ด้วยกลัวจะเกิดสงครามระหว่างเมืองปะโค ริมโขง กับเมืองกงพาน จึงทำอุบายให้แข่งขันกันสร้างวัดในหนึ่งวันให้เสร็จ โดยนับตั้งแต่เช้า

จนดาวประกายพรึกขึ้น ผู้ใดสร้างไม่เสร็จจะต้องเสียหัวแก่อีกฝ่าย ท้าวกงพานก็เกณฑ์ไพร่พลมาสร้างวัดที่เมืองกงพาน (วัดพ่อตา) บารสไม่มีไพร่พลมาช่วยสร้าง นอกจากบารส นางอุสา และพี่เลี้ยงนางอุสาก็จะมีบริวารอีกไม่กี่คนจะต้องสร้างไม่ทันกำหนดแน่ๆ นางพี่เลี้ยงนางอุสาเป็นคนเฉลียวฉลาด จึงออกอุบายให้บารสยกโคมขึ้นไปแขวนไว้บนยอดไม้ใหญ่ในเวลาจวนดึก พวกเมืองกงพานมองขึ้นมาก็จะเห็นเป็นดาวประกายพรึกจะหยุดสร้างวัด บารสก็จะได้รีบเร่งสร้างต่อไปจนเช้าคงจะทันเวลา

รุ่งเช้าท้าวกงพานมาตรวจการก่อสร้าง ปรากฏว่าบารสสร้างวัด (ลูกเขย) ได้สำเร็จตามสัญญา แต่ท้าวกงพานสร้างไม่เสร็จ จึงต้องถูกตัดหัว

บารสพานางอุสากลับปะโคเวียงงัว บรรดาภรรยาทั้งหลายของบารสไม่พอใจโกรธและเกลียดนางอุสามาก เพราะบารสยกให้นางเป็นใหญ่กว่าพวกตน จึงหาทางทำร้ายนาง โดยคบคิดกับโหรให้ตั้งพิธีสะเดาะเคราะห์กรรม และ โหรทำนายว่าบารสเคราะห์ร้ายมากถึงชีวิต ต้องออกเดินป่าผู้เดียวให้ครบหนึ่งปี จึงจะเข้าเมืองได้และพ้นเคราะห์ บารสออกเดินป่าไป ทิ้งนางอุสาไว้ที่ปะโค นางถูกบรรดาภรรยาของบารสกลุ้มรุมทำร้าย ท้าวปะโคและแม่เมืองมาบเมือง บิดา มารดาของบารสไม่ช่วยเหลือนาง นางจึงพาพี่เลี้ยงกลับเมืองกงพานไปอยู่ที่หอนางอุสา และล้มเจ็บด้วยความตรอมใจ บารสเมื่อกลับจากเดินป่าได้รู้ว่านางอุสาหนีกลับไปกงพานจึงรีบตามนางไป ได้พบนางก่อนที่นางจะสิ้นใจ บารสจึงฝังนางไว้ที่บนภูพาน (หินก้อนหนึ่งใกล้ๆ หอนาง เรียกว่า หีบศพอุสา) และต่อมาบารสก็ตรอมใจตายตามนางไป ศพของบารสถูกฝังเคียงข้างนาง (หินก้อนนั้นชื่อหีบศพบารส) (สถาบันราชภัฏอุดรธานี, 2546, หน้า 176-178)

ตาราง 231 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อุสา-บารส จังหวัดอุดรธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	13
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ล้มเจ็บด้วยความตรอมใจ - ต่อมาบารสก็ตรอมใจตายตามนางไป	2
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		7
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ด้วยความใกล้ชิดกันทั้งสองได้เสียกันโดยไม่ให้ท้าวกงพานรู้	4

ตาราง 231 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)		
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (ต่อ)	- ต่อมาความรู้ไปถึงท้าวกงพาน - บารสไม่มีไพร่พลมาช่วยสร้าง นอกจากบารส นางอุสา และพี่เลี้ยง - บารสเมื่อกลับจากเดินป่าได้รู้ว่านางอุสาหนีกลับไปกงพาน	
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- มีเจ้าชาย และเจ้าเมืองต่างๆ มาสู่ขอไปเป็นคู่แต่ท้าวกงพานหวงลูกสาวมาก ไม่ยอมยกให้ใคร - แต่เสนาอำมาตย์ห้ามไว้ด้วยกลัวจะเกิดสงครามระหว่างเมือง - บารสพานางอุสากลับปะโคเวียงงัว บรรดาภรรยาทั้งหลายของบารสไม่พอใจโกรธและเกลียดนางอุสามาก	3
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	บารสเห็นมาลัยรูปหงส์ลอยตามน้ำมาก็รีบว่ายไปเก็บมาดูเห็นเป็นมาลัยดอกไม้รูปหงส์ที่สวยงาม และมีกลิ่นหอมอบอวล	1
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	- นางอุสา ผู้เกิดในดอกบัวบนเทือกเขาจากพระฤาษีจันทา ผู้เป็นอาจารย์มาเลี้ยงไว้เป็นลูกสาว นางอุสามีกลิ่นกายหอม และสวยงามมาก - นางเก็บดอกไม้มาร้อยเป็นมาลัยรูปหงส์ แล้วลอยลงแม่น้ำไป พลางอธิษฐานว่าผู้ใดเป็นเนื้อคู่ของนางขอให้ได้พบมาลัยนี้ - บารสนอนฝันไปว่า ได้ไปเล่นน้ำในสระน้ำ...มีดอกบัว... ในดอกบัวดอกหนึ่งมีดวงแก้วสุกใส... บารสรีบว่ายน้ำเข้าไปเอาดวงแก้ว พอจับดวงแก้วขึ้นมาดวงแก้วก็แตกสลาย... บารสเสียใจ... และตกใจตื่นขึ้นมารู้ว่าเป็นความฝัน แต่ก็เสียดายดวงแก้วนั้นมาก	3

ตาราง 231 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	10
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	- จึงให้ทหารมาจับบารสไปประหาร - นางถูกบรรดาภรรยาของบารสกลุ้มรุมทำร้าย	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- จึงชวนบริวารทั้งหลายไปเล่นน้ำที่แม่น้ำโขง - จึงรีบตามนางไป ได้พบนางก่อนที่นางจะสิ้นใจ	2
3. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	พี่เลี้ยงนางอุสาเป็นคนเฉลียวฉลาด จึงออกอุบายให้บารสยกโคมขึ้นไปแขวนไว้บนยอดไม้ใหญ่	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	- จึงไปสร้างตำหนักบนภูเขา... ให้นางอยู่ ... และให้เรียนวิชากับพระฤาษีจันทา - นางจึงพาพี่เลี้ยงกลับเมืองกงพานไปอยู่ที่หอนางอุสาและล้มเจ็บด้วยความตรอมใจ	2
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	- จึงทำอุบายให้แข่งขันกันสร้างวัดในหนึ่งวันให้เสร็จ... ผู้ใดสร้างไม่เสร็จจะต้องเสียหัวแก่อีกฝ่าย - จึงหาทางทำร้ายนาง โดยคบคิดกับโหรให้ตั้งพิธีสะเดาะเคราะห์กรรม และโหรทำนายว่าบารสเคราะห์ร้ายมากถึงชีวิต ต้องออกเดินป่าผู้เดียวให้ครบหนึ่งปี	2
6. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	บารสให้สืบหาเจ้าของมาลัยก็ไม่มีผู้ใดรู้ จึงออกสืบหาเอง บารสเดินทางตามหาเจ้าของมาลัยไปในที่ต่างๆ จนมาถึงเขาภูพาน	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง อุสา-บารส จังหวัดอุดรธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอุสาถูกกลั่นแกล้งจากบรรดาภรรยาของบารสนางจึงหนีออกจากเมืองกลับไปอยู่ที่กงพานและตรอมใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ล้มเจ็บด้วยความตรอมใจ

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บารสเมื่อกลับมาไม่เจอนางอุสาจึงรีบตามมาและมาทันก่อนที่นางอุสาจะสิ้นใจเขาจึงตรอมใจตายตามนางอุสาไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาบารสก็ตรอมใจตายตามนางไป

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น

1.2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอุสาและบารสรักกันท้าวกงพานย่อมไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความใกล้ชิดกันทั้งสองได้เสียกันโดยไม่ให้ท้าวกงพานรู้

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวกงพานรู้ถึงความสัมพันธ์ของอุสาและบารสจึงไม่พอใจ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาความรู้ไปถึงท้าวกงพาน

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกงพานจึงท้าแข่งให้สร้างวัด แต่บารสไม่มีไพร่พลเลย ดังปรากฏในข้อความว่า

...บารสไม่มีไพร่พลมาช่วยสร้าง นอกจากบารส นางอุสา และพี่เลี้ยง

4) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บารสเมื่อกลับมาไม่พบนางอุสา จึงออกตามหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...บารสเมื่อกลับจากเดินป่าได้รู้ว่านางอุสาหนีกลับไปกงพาน

1.2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

1) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ความงามของนางอุสาเป็นที่หมายปองของเจ้าชายเมืองต่างๆ ดังปรากฏในข้อความว่า

...มีเจ้าชาย และเจ้าเมืองต่างๆ มาสู่ขอไปเป็นคู่แต่ท้าวกงพานหวงลูกสาวมาก ไม่ยอมยกให้ใคร

2) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกงพานคิดจะประหารบารส แต่ถูกห้ามไว้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...แต่เสนาอำมาตย์ห้ามไว้ด้วยกลัวจะเกิดสงครามระหว่างเมือง

3) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบารสพานางอุสากลับเมืองบรรดาภรรยาของเขาไม่พอใจนางอุสา ดังปรากฏในข้อความว่า

...บารสพานางอุสากลับปะโคเวียงงัว บรรดาภรรยาทั้งหลายของบารสไม่พอใจโกรธและเกลียดนางอุสามาก

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอุสาทำมาลัยรูปหงส์ลอยไปตามน้ำซึ่งบารสได้พบมาลัยนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...บารสเห็นมาลัยรูปหงส์ลอยตามน้ำมาก็รีบว่ายไปเก็บมาดู เห็นเป็นมาลัยดอกไม้รูปหงส์ที่สวยงาม และมีกลิ่นหอมอบอวล

1.4 ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอุสามีกลิ่นกายหอมและเกิดในดอกบัว ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางอุสา ผู้เกิดในดอกบัวบนเทือกเขาจากพระฤาษีจันทา ผู้เป็นอาจารย์มาเลี้ยงไว้เป็นลูกสาว นางอุสามีกลิ่นกายหอม และสวยงามมาก

1.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นางอุสาอธิษฐานขอให้เนื้อคู่ของนางเป็นผู้พบมาลัยนี้ ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางเก็บดอกไม้มาร้อยเป็นมาลัยรูปหงส์ แล้วลอยลงแม่น้ำไป พลางอธิษฐานว่าผู้ใดเป็นเนื้อคู่ของนางขอให้ได้พบมาลัยนี้

1.4.3 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บารสฝัน ดังปรากฏในข้อความว่า

...บารสนอนฝันไปว่า ได้ไปเล่นน้ำในสระน้ำ...มีดอกบัว... ในดอกบัวดอกหนึ่งมีดวงแก้วสุกใส... บารสรีบว่ายน้ำเข้าไปเอาดวงแก้ว พอจับดวงแก้วขึ้นมาดวงแก้วก็แตกสลาย... บารสเสียใจ... และตกใจตื่นขึ้นมารู้ว่าเป็นความฝัน แต่ก็เสียดายดวงแก้วนั้นมาก

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกงพานเมื่อทราบว่าบารสแอบมาหานางอุสาก็โกรธจึงสั่งลงโทษ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงให้ทหารมาจับบารสไปประหาร

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เหล่าภรรยาของบารสไม่พอใจนางอุสาจึงรุมทำร้ายนาง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางถูกบรรดาภรรยาของบารสกลุ้มรุมทำร้าย

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบารสฝันและรู้สึกเสียดายดวงแก้วนั้น จึงชวนบริวารไปเล่นน้ำ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงชวนบริวารทั้งหลายไปเล่นน้ำที่แม่น้ำโขง

2.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อบารสกลับจากเดินป่าไม่พบนางอุสาจึงรีบตามนางไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงรีบตามนางไป ได้พบนางก่อนที่นางจะสิ้นใจ

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกงพานท้าบารสแข่งกันสร้างวัด แต่บารสไม่มีไพร่พล พี่เลี้ยงนางอุสาจึงใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พี่เลี้ยงนางอุสาเป็นคนเฉลียวฉลาด จึงออกอุบายให้บารสยกโคมขึ้นไปแขวนไว้บนยอดไม้ใหญ่

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

2.4.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกงพานหวงลูกสาวมากจึงไปสร้างตำหนักไว้ไม่ให้ใครได้พบเห็น ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงไปสร้างตำหนักบนภูเขา... ให้นางอยู่ ... และให้เรียนวิชากับพระฤาษีจันทา

2.4.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนางอุสาถูกบรรดาภรรยาของบารสแกล้งจึงหนีกลับเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

...นางจึงพาพี่เลี้ยงกลับเมืองกงพานไปอยู่ที่หอนางอุสา และล้มเจ็บด้วยความตรอมใจ

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ท้าวกงพานใช้อุบายท้าบารสแข่งสร้างวัดเพราะรู้ว่าบารสไม่มีไพร่พลเลย ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงทำอุบายให้แข่งขันกันสร้างวัดในหนึ่งวันให้เสร็จ...ผู้ใดสร้างไม่เสร็จจะต้องเสียหัวแก่อีกฝ่าย

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บรรดาภรรยาของบารสหาอุบายเพื่อทำร้ายนางอุสา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงหาทางทำร้ายนาง โดยคบคิดกับโหรให้ตั้งพิธีสะเดาะเคราะห์กรรม และโหรทำนายว่าบารสเคราะห์ร้ายมากถึงชีวิต ต้องออกเดินป่าผู้เดียวให้ครบหนึ่งปี

2.6 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ บารสเมื่อเจอมาลัยจึงออกตามหาเจ้าของมาลัย ดังปรากฏในข้อความว่า

...บารสให้สืบหาเจ้าของมาลัยก็ไม่มีผู้ใดรู้ จึงออกสืบหาเอง บารสเดินทางตามหาเจ้าของมาลัยไปในที่ต่างๆ จนมาถึงเขาภูพาน

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องอุสา-บารส จังหวัดอุดรธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 7 ครั้ง (ความขัดแย้งภายในกลุ่มจำนวน 4 ครั้ง ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง) ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 ครั้ง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 3 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 2 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

จังหวัดอุบลราชธานี

เมืองอุบล

ครั้งหนึ่งมีช้างมากมายมาบุกรุกทำลายพืชกล้าในนาของเมืองเวียงจันทน์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงประกาศหาคนดีมาปราบช้าง ท้าวศรีโคตรรับอาสาปราบช้าง ปราบช้างได้สำเร็จ พระเจ้าแผ่นดินจึงพระราชทาน พระราชธิดา ชื่อนางเขียวค้อม ให้แก่ท้าวศรีโคตร แล้วสร้างเรือนหิน (ปราสาท) ให้อยู่ ต่อมาพระเจ้าเวียงจันทน์เกรงว่าท้าวศรีโคตรจะแย่งราชบัลลังก์ จึงใช้อุบายต่างๆ เพื่อที่ฆ่าท้าวศรีโคตร แต่ไม่สำเร็จ เพราะท้าวศรีโคตร ฟัน แทงก็ไม่ตาย จึงคิดอุบายขึ้นโดยหลอกถามจากธิดาของตนว่า "ทำไมท้าวศรีโคตรจึงเป็นคนเก่ง และทำยังไงก็ฆ่าไม่ตาย" ธิดาไม่รู้กลในวันนั้นจึงถามท้าวศรีโคตรว่า "เจ้าพี่เป็นคนเก่ง ใครฆ่าก็ไม่ตาย น้องอยากรู้ว่าเจ้าพี่มีดีอันใด" ท้าวศรีโคตรไม่รู้ถึงภัยจึงตอบว่า "เข้าทางรูเก่า (ทวาร) ก็ตายดอก"

พระธิดาจึงไปเล่าให้พระบิดาฟัง พระบิดาทราบจึงทำอุบายที่จะฆ่าท้าวศรีโคตร โดยเชิญท้าวศรีโคตรไปร่วมเสวยอาหารที่ท้องพระโรง และใกล้ ๆ บริเวณท้องพระโรงได้ทำห้องบังคลหนัก (ห้องถ่ายทุกข์) โดยได้วางกลคือทำยนต์หอกไว้ (คล้ายหอกอัตโนมัติ) พอเสวยเสร็จและท้าวศรีโคตรเข้าห้องบังคลหนัก ยนต์ทำงานเป็นไปตามแผนการที่วางไว้ แต่ท้าวศรีโคตรไม่ตาย และท้าวศรีโคตรทราบว่าเสียรู้ผู้หญิงแล้ว จึงเหาะกลับเมืองศรีโคตร

ต่อมานางเขียวค้อม (พระธิดาเจ้าเมืองพระตะบอง) คิดถึงสามีจึงตามหาสามี จนกระทั่งมาถึงแม่น้ำมูล บริเวณดงอู่ผึ้งจึงหยุดพัก และประชวรพระครรภ์ เมื่อประสูติแล้วไม่สามารถนำลูกไปด้วย จึงอธิษฐานขอฝากลูกกับเทพยดา โดยขอให้ ปกปักรักษาลูก ต้นยางที่ขอได้โอนอ่อนลงมาจึงผูกอู่ไว้ที่ปลายยาง แล้วเอาแหวนทองใส่ไว้ จากนั้นต้นยางก็ตั้งขึ้นเหมือนเดิม

กาลต่อมาพระเจ้าแผ่นดินเมืองจำปาสักมาล่าสัตว์ จนกระทั่งมาถึงดงอู่ผึ้ง ได้ยินเสียงเด็กร้องไห้ที่ปลายต้นยาง ด้วยความไม่แน่ใจจึงอธิษฐานจิตว่าถ้าเป็นผีให้หนีไป ถ้าเป็นคนขอให้กิ่งต้นยางโอนลงมาจะนำไปเลี้ยงเป็นบุตร พออธิษฐานเสร็จ ต้นยางก็โอนอ่อนลงมา เห็นแหวนผ้าเด็ก จึงนำไปเลี้ยงที่เมืองจำปาสัก เมื่อกุมารโตเป็นหนุ่ม จึงพามาตั้งเมืองให้อยู่ตรงที่พบอู่เรียกว่า เมือง"อู่บน" กุมารนั้นให้นามว่า "เจ้าปทุม" เจ้าปทุมเป็นลูกเจ้าศรีโคตร (เมืองพระตะบอง) และนางเขียวค้อม มีอาวุธคือไม้ค้อนตระกูลเมืองอุบล เจ้าเมืองต่อมาจึงชื่อว่า พระพรหมราชวงศา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี)

ตาราง 232 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	6
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	- ต่อมานางเขียวค้อมคิดถึงสามี	2
	- ประชวรพระครรภ์ เมื่อประสูติแล้วไม่สามารถนำลูกไปด้วย	
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	- ต่อมาพระเจ้าเวียงจันทน์เกรงว่าท้าวศรีโคตรจะแย่งราชบัลลังก์	2
	- ท้าวศรีโคตรทราบว่าเสียรู้ผู้หญิงแล้ว	
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ครั้งหนึ่งมีช้างมากมายมาบุกรุกทำลายพืชกล้าในนาของเมืองเวียงจันทน์	2
	- พระเจ้าแผ่นดินเมืองจำปาสักมาล่าสัตว์ จนกระทั่งมาถึงดงอู่ผึ้ง ได้ยินเสียงเด็กร้องไห้ที่ปลายต้นยาง	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	รวม	7
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	- เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงประกาศหาคนดีมาปราบช้าง ท้าวศรีโคตรรับอาสาปราบช้าง ปราบช้างได้สำเร็จ	2
	- จึงตามหาสามี	
2. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	จึงเหาะกลับเมืองศรีโคตร	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	พระเจ้าแผ่นดินจึงพระราชทาน พระราชธิดา ชื่อนางเขียวค้อม ให้แก่ท้าวศรีโคตร แล้วสร้างเรือนหิน (ปราสาท) ให้	1
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	จึงใช้อุบายต่างๆ เพื่อที่ฆ่าท้าวศรีโคตร แต่ไม่สำเร็จ เพราะท้าวศรีโคตร ฟัน แทงก็ไม่ตาย จึงคิดอุบายขึ้น โดยหลอกถามจากธิดาของตน	1
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	- จึงอธิษฐานขอฝากลูกกับเทพยดา	2
	- ด้วยความไม่แน่ใจจึงอธิษฐานจิตว่าถ้าเป็นผีให้หนีไป ถ้าเป็นคนขอให้กิ่งต้นยางโอนลงมา	

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับตนเอง

1.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวศรีโคตรหนีไปแล้วนางเขียวค้อมผู้เป็นภรรยาคิดถึงสามี ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมานางเขียวค้อมคิดถึงสามี

1.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ระหว่างทางนางเขียวค้อมปวดครรภ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...ประชวรพระครรภ์ เมื่อประสูติแล้วไม่สามารถนำลูกไปด้วย

1.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

1.2.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือพระเจ้าเวียงจันทน์เกิดระแวงท้าวศรีโคตร ดังปรากฏในข้อความว่า

...ต่อมาพระเจ้าเวียงจันทน์เกรงว่าท้าวศรีโคตรจะแย่งราชบัลลังก์

1.2.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวศรีโคตรถูกทำร้ายตามแผนการของพระเจ้าเวียงจันทน์จึงรู้ว่าเป็นเพราะเขาบอกความลับแก่ภรรยา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ท้าวศรีโคตรทราบว่าเสียรู้ผู้หญิงแล้ว

1.3 ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ ครั้งหนึ่งมีช้างมากมายมารุกล้ำที่นาของชาวบ้าน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ครั้งหนึ่งมีช้างมากมายมาบุกรุกทำลายพืชกล้าในนาของเมืองเวียงจันทน์

1.3.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าแผ่นดินเมืองจำปาสักได้ยินเสียงเด็กร้อง ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าแผ่นดินเมืองจำปาสักมาล่าสัตว์ จนกระทั่งมาถึงดงอู่ผึ้ง ได้ยินเสียงเด็กร้องไห้ที่ปลายต้นยาง

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

2.1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีช้างมาบุกรุกที่ทำกินของชาวบ้าน เจ้าเมืองจึงประกาศหาผู้มาปราบช้าง ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงประกาศหาคนดีมาปราบช้าง ท้าวศรีโคตรรับอาสาปราบช้าง ปราบช้างได้สำเร็จ

2.1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวศรีโคตรหนีไป นางเขียวค้อมจึงออกตามหาสามี ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงตามหาสามี

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวศรีโคตรถูกทำร้ายจึงหนีไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงเหาะกลับเมืองศรีโคตร

2.3 การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อท้าวศรีโคตรปราบช้างได้จึงได้รับรางวัล ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเจ้าแผ่นดินจึงพระราชทาน พระราชธิดา ชื่อนางเขียวค้อม ให้แก่ท้าวศรีโคตร แล้วสร้างเรือนหิน (ปราสาท) ให้

2.4 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าเวียงจันทน์ใช้อุบายหลอกถามพระธิดา ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงใช้อุบายต่างๆ เพื่อที่ฆ่าท้าวศรีโคตร แต่ไม่สำเร็จ เพราะท้าวศรีโคตร ฟัน แทง ก็ไม่ตาย จึงคิดอุบายขึ้นโดยหลอกถามจากธิดาของตน

2.5 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

2.5.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อครั้งที่นางเขียวค้อมประสูติพระโอรสนั้น ไม่สามารถนำไปด้วยได้จึงอธิษฐานขอฝากไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงอธิษฐานขอฝากลูกกับเทพยดา

2.5.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าเมืองจำปาสักได้ยินเสียงเด็กร้องจึงอธิษฐาน ดังปรากฏในข้อความว่า

...ด้วยความไม่แน่ใจจึงอธิษฐานจิตว่าถ้าเป็นผีให้หนีไป ถ้าเป็นคนขอให้กิ่งต้นยางโอนลงมา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 2 ครั้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง

นางเพานางแพง

คนเก่าแก่ของจังหวัดอุบลฯ เล่าเรื่องนางเพา นางแพงว่า ที่บุ่งนางเพาบุ่งนางแพง (บริเวณห้วยวังนอง ปัจจุบัน) มีเทพาอารักษ์สิงสถิตอยู่ในน้ำนั้น โดยเล่าว่า มีหญิงสาว 2 คน เป็นพี่น้องกันเข้ามาในเมืองอุบล เพื่อมาขอยืมฟืมทอผ้าจากผู้มีชื่อเสียงด้านการทอผ้าเก่งในเมืองอุบลฯ และเจ้าของฟืมก็ให้ยืมโดยนางเพาและนางแพงสัญญาว่าจะเอามาส่งคืนเมื่อทอผ้าเสร็จ โดยที่เจ้าของฟืมไม่ทราบว่า 2 คนพี่น้องนั้นมาจากไหน แต่เวลานั้นเป็นเวลาพลบค่ำแล้ว เจ้าของฟืมเกรงว่า 2 คนจะเป็นอันตรายตอนกลับจึงขอให้ค้างคืนที่บ้านก่อน แล้วเจ้าของฟืมก็จัดห้องให้นอน ความทราบถึงหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านเมื่อพบสาวงามก็จะมาเกี้ยวสาว พอถึงเวลา 2 สาวเข้านอน ตอนจวนสว่าง เจ้าหนุ่มมาแอบดูว่าสาวนอนอยู่ยังไง มองเข้าไปในห้องเห็นงู 2 ตัวนอนกอดกันอยู่ เจ้าหนุ่มก็พากันผละหนี พอตอนเช้า 2 สาวก็ลาเจ้าของฟืมกลับ เจ้าหนุ่มจึงสะกดรอยตามไปจนถึงหนองน้ำ เมื่อถึงฝั่งน้ำ 2 สาวก็เดินลงไป หายไปในน้ำจนกระทั่งทุกวันนี้ไม่ขึ้นมาอีก เลยเล่าลือกันว่าผีบุ่งนางเพานางแพงมาขอฟืมไปทอผ้า (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี)

ตาราง 233 แสดงกรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องนางเพานางแพง จังหวัดอุบลราชธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	รวม	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		2
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	- เจ้าของฟืมเกรงว่า 2 คนจะเป็นอันตรายตอนกลับจึงขอให้ค้างคืนที่บ้านก่อน แล้วเจ้าของฟืมก็จัดห้องให้นอน	2
	- ทราบถึงหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านเมื่อพบสาวงามก็จะมาเกี้ยวสาว	
ประเด็นการแก้ไขปัญหา		
1. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	จึงขอให้ค้างคืนที่บ้านก่อน	1

ตาราง 233 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)	รวม	2
2. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	เจ้าหนุ่มมาแอบดูว่าสาวนอนอยู่ยังไง มองเข้าไปในห้องเห็นงู 2 ตัวนอนกอดกันอยู่ เจ้าหนุ่มก็พากันผละหนี พอตอนเช้า 2 สาว ก็ลาเจ้าของฟืมกลับ เจ้าหนุ่ม จึงสะกดรอยตามไปจนถึงหนองน้ำ เมื่อถึงฝั่งน้ำ 2 สาว ก็เดินลงไป หายไปในน้ำจนกระทั่งทุกวันนี้ไม่ขึ้นมาอีกเลย	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น เรื่อง นางเพานางแพง จังหวัดอุบลราชธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

1.1 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีผู้หญิงสองคนมายืมฟืมทอผ้า ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าของฟืมเกรงว่า 2 คนจะเป็นอันตรายตอนกลับจึงขอให้ค้างคืนที่บ้านก่อน แล้วเจ้าของฟืมก็จัดห้องให้นอน

1.2 จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เมื่อหนุ่มๆ ทราบว่ามีสาวเข้ามาในหมู่บ้านจึงมาหา ดังปรากฏในข้อความว่า

...ทราบถึงหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านเมื่อพบสาวงามก็จะมาเกี้ยวสาว

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

2.1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เจ้าของฟืมทอผ้าเห็นว่าค่ำแล้วจึงให้สองสาวค้างคืนที่บ้านของตนก่อน ดังปรากฏในข้อความว่า

...จึงขอให้ค้างคืนที่บ้านก่อน

2.2 การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หนุ่มๆ อยากรู้ว่าสองสาวนอนอย่างไร จึงแอบดู ดังปรากฏในข้อความว่า

...เจ้าหนุ่มมาแอบดูว่าสาวนอนอยู่ยังไง มองเข้าไปในห้องเห็นงู 2 ตัวนอนกอดกันอยู่ เจ้าหนุ่มก็พากันผละหนี พอตอนเช้า 2 สาวก็ลาเจ้าของฟืมกลับ เจ้าหนุ่มจึงสะกดรอยตามไปจนถึงหนองน้ำ เมื่อถึงฝั่งน้ำ 2 สาวก็เดินลงไป หายไปในน้ำจนกระทั่งทุกวันนี้ไม่ขึ้นมาอีกเลย

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องนางเพานางแพง จังหวัดอุบลราชธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 2 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง และการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง จำนวน 1 ครั้ง

นกหัสดีลิงค์

นกหัดสะกะไดลิง (หัสดีลิงค์) เป็นชื่อนกในป่าหิมพานต์ ชอบกินเนื้อ กินอาหาร กินช้าง กินคน มีตำนานกล่าวไว้ว่าในครั้งหนึ่งที่เมืองเชียงรุ้งแสนหวีฟ้า พระเจ้านครเชียงรุ้งสวรรคต พระเทวีจึงให้จัดแห่พระศพออกไปเผาที่ทุ่งนอกเมือง พอดีขณะนั้นนกหัดสะกะไดลิงได้บินผ่านมาเห็นพระศพเข้าจึงโฉบลงมาเอาพระศพขึ้นไปเพื่อจะกิน พระเทวีให้คนกล้าหาญต่อสู้นกเพื่อเอาพระศพลงมาเผา มีหญิงสาวคนหนึ่งรับอาสา หญิงสาวคนนี้ชื่อนางสีดาเป็นบุตรของเสนาอำมาตย์ (พระยาตักกะศิลา) รับอาสาต่อสู้กับนก นางยิงนกตกลงมาพร้อมกับพระศพ พระเทวีจึงให้สร้างหอแก้วบนหลังนก แล้วเชิญพระศพขึ้นตั้งที่หอแก้ว แล้วถวายพระเพลิงเผาไปทั้งหอแก้วและนก ต่อมาเมื่อกษัตริย์ของเมืองนี้ และลูกหลานเหลนที่มีเชื้อสายถึงแก่กรรม ชาวเมืองจึงนิยมสร้างเมรุรูปนกหัดสะดีลิงค์ประกอบหอแก้ว เชิญศพขึ้นประดิษฐาน แล้วชักลากไปเผาที่ทุ่ง จึงเป็นธรรมเนียมสำหรับเจ้านาย ที่สืบเชื้อสายสืบมาแต่โบราณ จนถึงเมืองอุบล อัญยาสี่ ได้แก่ เจ้าเมือง เจ้าอุปราชย์ เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร และบุตรหลานที่ได้รับราชการงานเมืองเมื่อท่านผู้ใดผู้หนึ่งถึงแก่อาสัญกรรม เจ้านายและประชาชนของเมืองอุบล จึงได้สร้างเมรุรูปนกหัดสะดีลิงค์ประกอบหอแก้วแล้วได้ชักเมรุออกไปเผา ณ ทุ่งศรีเมือง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี)

ตาราง 234 แสดง กรอบการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่อง นกหัสดีลิงค์ จังหวัดอุบลราชธานี

กรอบการวิเคราะห์	ข้อความที่ปรากฏ	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**รวม**	1
ความขัดแย้งกับผู้อื่น		1
ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	นกหัดสะกะไดลิงได้บินผ่านมาเห็นพระศพเข้าจึงโฉบลงมาเอาพระศพขึ้นไปเพื่อจะกิน	1
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**รวม**	1
การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	พระเทวีให้คนกล้าหาญต่อสู้นกเพื่อเอาพระศพลงมาเผา	1

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นเรื่องนกหัสดีลิงค์ จังหวัดอุบลราชธานี สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่

ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ นกเห็นพระศพจึงโฉบเอาไป ดังปรากฏในข้อความว่า

...นกหัดสะกะไดลิงได้บินผ่านมาเห็นพระศพเข้าจึงโฉบลงมาเอาพระศพขึ้นไปเพื่อจะกิน

2. ประเด็นการแก้ไขปัญหา ได้แก่

การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ พระเทวีจึงหาคนอาสาไปแย่งพระศพนั้นคืนมา ดังปรากฏในข้อความว่า

...พระเทวีให้คนกล้าหาญต่อสู้นกเพื่อเอาพระศพลงมาเผา

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่นเรื่องนกหัสดีลิงค์ จังหวัดอุบลราชธานี สรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม) จำนวน 1 ครั้ง การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 1 ครั้ง

ตาราง 235 แสดงสรุปประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่นภาคอีสาน

กรอบการวิเคราะห์	จำนวน (ครั้ง)
ประเด็นความขัดแย้ง	**247**
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	36
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น	104
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	35
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	69
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	50
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	57
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**228**
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	23
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	71
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	0
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	5
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	13
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	4
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	5
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	17
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	15
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	11
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	8
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม	0
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	8
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	12
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	5
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	31

บทที่ 5

การเปรียบเทียบตำนานท้องถิ่น 4 ภาค

การเปรียบเทียบตำนานท้องถิ่น 4 ภาคจะเปรียบเทียบตามกรอบแนวคิดความขัดแย้ง จำนวน 4 ประเด็น และวิธีการแก้ไขปัญหา จำนวน 16 ประเด็น โดยเปรียบเทียบทั้ง 4 ภาค ของตำนานท้องถิ่นในแต่ละภาค นำเสนอในรูปแบบตาราง ตามกรอบแนวคิดทีละประเด็น ดังนี้

แนวคิดของความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งกับตนเอง
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น
   - 2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม
   - 2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

แนวคิดของการแก้ไขปัญหา

1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

ตาราง 236 แสดงการสรุปการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหา ในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค

กรอบการวิเคราะห์	สรุปผลการวิเคราะห์ภาคต่าง ๆ			
	กลาง	ใต้	เหนือ	**อีสาน**
	26 จังหวัด จำนวน	14 จังหวัด จำนวน	17 จังหวัด จำนวน	**20 จังหวัด จำนวน**
ประเด็นความขัดแย้ง	292	138	218	**247**
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	57	41	39	36
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น	120	64	89	104
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	64	39	45	35
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	56	25	44	69
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	57	17	50	50
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	58	16	40	57
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	281	113	212	**228**
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	32	23	19	23
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	57	13	64	71
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	1	0	3	0
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	19	2	8	5
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	17	8	7	13
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	12	9	8	4
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	6	1	2	5
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	12	7	11	17
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	31	11	15	15
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	12	5	16	11
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	16	6	13	8

ตาราง 236 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	สรุปผลการวิเคราะห์ภาคต่างๆ			
	กลาง	ใต้	เหนือ	อีสาน
	26 จังหวัด จำนวน	14 จังหวัด จำนวน	17 จังหวัด จำนวน	20 จังหวัด จำนวน
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม	0	1	0	0
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	7	6	4	8
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	23	6	9	12
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	8	1	8	5
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	28	14	25	31

การเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้ง

ตาราง 237 แสดง การเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับตนเอง

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ความต้องการ	✓	✓	✓	✓
สภาพที่ต่ำต้อย	✓	✓	✓	✓
การเจ็บป่วยกาย	✓	✓	✓	✓
การเจ็บป่วยใจ	✓	✓	✓	✓
ความอยากได้	✓	✓	✓	✓
ความกลัว	✓	✓	✓	✓
ความผิดหวัง	✓	✓	✓	✓
การฝืนใจ	✓	✓	✓	✓
การตัดสินใจไม่ได้	✓	✓	✓	✓
ความโกรธ	✓	✓	✓	✓
การสำนึก	✓	✓	✓	✓
ความไม่เชื่อมั่น	✓	✓	✓	✓

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. ความต้องการ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าความตั้งใจมุ่งมั่น ความเลื่อมใสศรัทธา, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าอยากมีลูก, ตั้งใจมุ่งมั่นจะต้องทำให้ได้, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าคิดถึงเวลาที่จะเสด็จปรินิพพานปรารถนาดีต่อคนรักและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าทรมานร่างกายเพื่อบำเพ็ญเพียร

2. สภาพที่ต่ำต้อย

ภาคกลาง ดังข้อความว่ายากจนต่ำต้อย, **ภาคใต้** ดังข้อความว่ามีฐานะยากจน, ไม่ยอมรับพ่อแม่ที่ยากจน, ไม่มีเงินไปสู่ขอคนรัก, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าสิ้นทรัพย์และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าความยากจน, กำพร้า

3. การเจ็บป่วยกาย

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเจ็บท้องคลอด, ร่างกายเป็นโรค,ความลำบากของร่างกาย**ภาคใต้** ดังข้อความว่าเจ็บท้องคลอด, เจ็บป่วย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเจ็บท้องคลอดและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเจ็บท้องคลอด, ร่างกายผิดปกติ, ร่างกายเปลี่ยนแปลง, โมโหหิว

4. การเจ็บป่วยใจ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าสิ่งของที่รักหาย, ความอับอาย, ความรัก, จิตใจร้อนรุ่มความเป็นห่วง, ความสงสาร, ความดื้อรั้น, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าเสียใจสามีเสียชีวิต, คิดถึงบุตร, เสียใจเพราะภรรยาเสียชีวิต, เสียใจเพราะช้างตายเลยตายตาม, ความอายและเสียใจ, ตรอมใจเพราะผิดหวังในความรัก, เสียใจเพราะครอบครัว, กลุ้มใจ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความอาลัยรักผิดหวังในความรัก, เสียใจเพราะของหาย, ร้อนใจ, ไม่รู้จักสิ่งที่กำลังตามหา, ความงามของตนนำภัยมาให้, คิดถึงบ้าน, หมดกำลังใจ, คิดถึงเพื่อน, ความสงสาร และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าตรอมใจตายเพราะความรัก, เสียใจที่ภรรยาฆ่าตัวตาย, ทุกข์ใจเพราะหาสามีไม่พบ, คิดถึงผู้มีพระคุณ, อับอาย, ความอิจฉา, ความรัก, คิดถึงสามี

5. ความอยากได้

ภาคกลางดังข้อความว่าความหิว, ความโลภ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าอยากเป็นใหญ่เพียงผู้เดียว, หวงสมบัติของมีค่า, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความต้องการในสิ่งของที่มีค่า, ความลุ่มหลงในความรัก, ชอบกินมนุษย์เป็นอาหาร, ติดการพนันและ**ภาคอีสาน**ดังข้อความว่านึกสนุกคึกคะนอง, ความลุ่มหลงในสตรี

6. ความกลัว

ภาคกลาง ดังข้อความว่าความลับ, ความกลัว**ภาคใต้** ดังข้อความว่ากลัวความลับเปิดเผย, กลัวเป็นที่รังเกียจของภรรยา, กลัวถูกดูหมิ่นชาติตระกูล,เกิดความกลัวที่ไม่กล้าบอกใครอัดอั้นตันใจ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าร้องไห้เพราะความกลัวและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเก็บความลับของตน

7. ความผิดหวัง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าความผิดหวัง, ความน้อยใจภาคใต้ ดังข้อความว่าตรอมใจตายเพราะไม่สามารถรักษาสัญญาได้, เกิดความผิดหวัง, เสียใจที่ได้กระทำผิด, หมดหนทางต่อสู้ต่อ, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าผิดหวังกับคนที่ไม่รักษาสัญญาและภาคอีสาน ดังข้อความว่าความไม่พอใจ, เสียใจเพราะลูกหลานทิ้ง

8. การฝืนใจ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าการฝืนใจตนเอง, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าจำใจกระทำเพื่อหวังผลประโยชน์, ไม่เต็มใจจัดงานแต่งงานให้, ไม่สามารถยอมรับในสิ่งที่ตนเองไม่ชอบ, จำใจแบ่งปันให้ผู้อื่น, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าสลดใจที่ต้องต่อสู้กับลูก และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าอดทนต่อความหิว

9. การตัดสินใจไม่ได้

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเอะใจ, ความกังวล, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าลังเลใจตัดสินใจไม่ได้, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าตัดสินใจไม่ได้, ได้รับของประหลาดและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่ามีทรัพย์เพิ่มมากขึ้น

10. ความโกรธ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าความแค้น, ความโกรธ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าความโกรธความแค้น, โกรธเพราะไม่ได้ดังใจ,เก็บงำความแค้นไว้, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความอาฆาตพยาบาทและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า ความโกรธ

11. การสำนึก

ภาคกลาง ดังข้อความว่าสำนึกผิด, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าสำนึกผิด, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่ารำลึกถึงพระพุทธดำรัสและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าสำนึกผิด, สำนึกผิดบาปที่กระทำต่อบิดามารดา

12. ความไม่เชื่อมั่น

ภาคกลาง ดังข้อความว่าความสงสัย, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าเกิดความสงสัย, เกิดความหวาดระแวง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความสงสัยและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเกิดความสงสัย

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน **ไม่ปรากฏ**

ตาราง 238 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม)

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
สามีภรรยา	✓	✓	✓	✓
บุตร	✓	✓	✓	✓
ครอบครัว	✓	✓	✓	✓
เพื่อนร่วมงาน	✓	✓	✓	✓
คนในสังคมเดียวกัน	✓	✓	✓	✓
ศาสนา	✓	✓	✓	✓

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. สามีภรรยา

ภาคกลาง ดังข้อความว่าถูกปฏิเสธความรัก, ความแค้นพยาบาท, ความรักของหนุ่มสาว, การผิดนัดผิดสัญญา, ความสงสัย, ความน้อยใจ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าผิดหวังในเรื่องความรักทำลายข้าวของ, ความต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น, ความคิดถึงคนรัก, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าความผิดหวัง, ความไม่พอใจ, ความแค้นความโกรธ, การช่วยเหลือคนรัก, ความขัดแย้งระหว่างสามีและภรรยา, ความรักภรรยา, ความลุ่มหลงในความรัก และภาคอีสาน ดังข้อความว่าความผิดหวัง, ความลุ่มหลงในความรัก, การเสียของรัก

2. บุตร

ภาคกลาง ดังข้อความว่าลูกจะเอาแม่เป็นภรรยา, ลูกฆ่าพ่อ, ลูกฆ่าแม่, ความรักลูกของแม่, พ่อหวงลูกสาว, ความรักถูกกีดกัน, **ภาคใต้** ดังข้อความว่า ตกใจกับการกระทำของลูก, บุตรไม่เอาไหน, บุตรฆ่าบิดา, ความรักของแม่ที่มีต่อลูก, พ่อโกรธลูก, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าลูกชายจะเอาแม่เป็นภรรยา, ความไม่เหมาะสมของคู่ครอง, การชิงสุกก่อนห่าม, ความดื้อและ

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าบิดาขัดแย้งกับบุตร, ความผิดหวังของแม่, บุตรฆ่ามารดา, พ่อหวงลูกสาว, ความรักที่ถูกกีดกัน, การชิงสุกก่อนห่าม

3. ครอบครัว

ภาคกลาง ดังข้อความว่าความยากจน,คนในครอบครัวป่วย, ความอิจฉาระหว่างพี่น้อง, การรักษาความลับ, การพลัดพรากของคนในครอบครัว, เด็กกำพร้า, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าลูกกินมากทำให้ครอบครัวยากจน, คนในครอบครัวเจ็บป่วย, ผิดหวังกับความตั้งใจทำลายข้าวของพบสมบัติ, เมียหลวงเมียน้อย, การต่อสู้เพื่อปกป้อง, ความรักระหว่างแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง, คนในครอบครัวเข่นฆ่ากันเอง, การรับรู้ชะตากรรมของตนเอง, ความคิดถึงคนในครอบครัว, มีครอบครัวใหม่ทิ้งแม่และน้องสาว, ไม่สามารถทำสิ่งที่ต้องการได้สำเร็จ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความยากจน ความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูกเขย, ไร้ทายาทสืบสกุล, การกระทำที่ฝืนใจตนเอง, การผิดคำสัญญา, ความสงสัย, ความขัดแย้งระหว่างญาติด้วยกันเอง และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าความยากจน, เมียน้อยเมียหลวง

4. เพื่อนร่วมงาน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าการฉ้อโกง, ความหวาดระแวง, การเข้าใจผิด, ความเห็นต่างกัน, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าความขัดแย้งในที่ทำงานเนื่องจากอิจฉาริษยาหวาดระแวงฉ้อโกง, ถูกยุยงให้เข้าใจผิด, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความขัดแย้งในองค์กร,คนในปกครองป่วย, การหาจุดร่วมกัน, การถูกปฏิเสธ และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า ความขัดแย้งในองค์กร

5. คนในสังคมเดียวกัน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าความอับอาย, เดือดร้อนแทนผู้อื่น, การกระทำผิดเชิงชู้สาว, การเปลี่ยนผู้นำ, ขาดทายาทในการสืบทอด, การถูกรุกราน, ข้อห้ามของอาจารย์, การแย่งชิงอำนาจ ความต้องการกำลังพล, ไม่เชื่อคำเตือนของเพื่อน, การทรยศเพื่อน, การใช้ทรัพยากร, **ภาคใต้** ดังข้อความว่ายืมของแล้วไม่คืนให้หรือคืนให้ไม่ครบ, ความโกรธแค้นพยาบาท, ความอับอาย, ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น, เมื่อความลับถูกเปิดเผย, การได้ลิ้มรสเลือดเนื้อมนุษย์, การรู้ความลับ, การหลงทาง, แย่งผู้หญิงคนเดียวกัน, ช้างสำคัญหายไปต้องติดตามคืนมา, ช้างล้ม, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความผิดเชิงชู้สาว, ความลับถูกเปิดเผย,การเป็นหญิงชราอยู่นอกเมืองถูกละเลย, การอพยพย้ายถิ่น, การผูกดวงสืบชะตา, การตื่นตระหนกกับสิ่งของประหลาด, ศิษย์ทรยศอาจารย์, การแสดงความจงรักภักดี, กฎของบ้านเมือง, ความต้องการช้างป่าและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าแย่งอาหาร, การแย่งชิงผู้หญิงคนเดียวกัน, บ้านเมืองไร้ผู้ปกครอง, การถูกรุกราน, ไม่มีใครสามารถตอบสนองความต้องการได้, เมืองยากจนไร้อำนาจ, การแย่งชิงอำนาจ, ความลุ่มหลงในรูปงาม

6. ศาสนา

ภาคกลาง ดังข้อความว่าความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าพระทันตธาตุหายไปทำให้เศร้าโศก, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าการได้รับพระบรมอัฐิธาตุและ **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน **ไม่ปรากฏ**

ตาราง 239 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับผู้อื่น (ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม)

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
สตรี	✓	✓	✓	✓
ความแค้น	✓	✓	✓	✓
ความโลภ	✓	✓	✓	✓
คำพูด	✓	✓	✓	✓
มนุษย์กับมนุษย์	✓	✓	✓	✓
ความกลัว	✓	✓	✓	✓
มนุษย์และสัตว์	✓	✓	✓	✓
การปกครอง	✓	-	✓	✓
ความสงสัย	✓	-	✓	✓
สัตว์และสัตว์	✓	✓	-	-
ความดี	-	✓	-	✓
ศาสนา	✓	-	-	✓
ความเชื่อ	✓	-	✓	-
เทวดาและสัตว์	-	✓	-	-

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. สตรี

ภาคกลาง ดังข้อความว่า ความลุ่มหลงในสตรี, การแย่งชิงผู้หญิง, ความผิดหวัง **ภาคใต้** ดังข้อความว่าความลุ่มหลงในสตรี, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า ความลุ่มหลงในสตรี, การแย่งชิงผู้หญิง, ความผิดหวัง และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าความลุ่มหลงในสตรี,การแย่งชิงผู้หญิง, การหวงลูกสาว, ความผิดหวัง, ความลุ่มหลงในรูปงาม, เมียหลวงเมียน้อย

2. ความแค้น

ภาคกลาง ดังข้อความว่า ความโกรธแค้น อาฆาต พยาบาท, **ภาคใต้** ดังข้อความว่า ความโกรธแค้น อาฆาต พยาบาท, อาจารย์ช่วยศิษย์, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า ความโกรธเคียดแค้นอาฆาตพยาบาท และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าความโกรธเคียดแค้นอาฆาตพยาบาท

3. ความโลภ

ภาคกลาง ดังข้อความว่า การแย่งอำนาจ, การทุจริต, การลักขโมยของ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าการแก่งแย่งของมีค่า, ความโลภ, การแย่งอำนาจ, การทุจริต, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า การแย่งอำนาจ, การลักขโมย และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าการแย่งอำนาจ, ความยากได้

4. คำพูด

ภาคกลาง ดังข้อความว่า การทรยศ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าการไม่รักษาสัญญา, การรักษาสัจจะ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความไม่ซื่อสัตย์, ผิดคำพูดไม่รักษาสัญญาและ **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าการไม่รักษาคำสัญญา, การทรยศ

5. มนุษย์กับมนุษย์

ภาคกลาง ดังข้อความว่า การอพยพหนีภัย, การถูกรุกรานจากผู้อื่น, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าการหนีภัยอันตราย, การอพยพ, การต่อสู้กับผู้บุกรุก, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า การหลีกหนีภัย, การถูกรุกราน, การรุกรานชนเผ่าพื้นเมือง, การท้าพนันหรือการแข่งขันต่างๆ, ความแล้งน้ำใจของคน และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าการต่อต้านจากผู้มีอำนาจมากกว่า, การรุกรานผู้อื่น, การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องของผู้อื่น, การท้าพนันหรือการแข่งขันต่างๆ

6. ความกลัว

ภาคกลาง ดังข้อความว่า ข่าวลือ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าความระแวง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า ข่าวลือ และ **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าความหวาดระแวง, ความลับถูกเปิดเผย

7. มนุษย์และสัตว์

ภาคกลาง ดังข้อความว่า คนตามล่าช้าง, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าการต่อสู้ระหว่างมนุษย์และสัตว์, การถูกรบกวนจากสัตว์, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า การต่อสู้ระหว่างคนและสัตว์ และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าการต่อสู้ระหว่างคนกับสัตว์และผี, การปราบช้าง, การตามล่าสัตว์ของพราน, มนุษย์ถูกรุกรานจากสัตว์

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน ได้แก่

1. การปกครอง

ภาคกลาง ดังข้อความว่า การเป็นทหารรับใช้ชาติ, การให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า หญิงชราอยู่ท้ายหมู่บ้านไม่ได้รับส่วนแบ่งอาหารและ **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าความต้องการผู้นำที่มีคุณสมบัติดี, การถูกลงโทษโดยปราศจากความผิด แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

2. ความสงสัย

ภาคกลาง ดังข้อความว่า ความสงสัย, ความเข้าใจผิด, การประเมินคน**แต่เพียง**ภายนอก, ภาคเหนือ ดังข้อความว่า ความสงสัย และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าค**วามสงสัย, ความ**เข้าใจผิด แต่ **ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

3. สัตว์และสัตว์

ภาคกลาง ดังข้อความว่า, การต่อสู้ระหว่างสัตว์ด้วยกันเอง และ **ภาคใต้** ดัง**ข้อความ**ว่า**ก**ารต่อสู้ระหว่างสัตว์ด้วยกันเอง แต่**ภาคอีสาน และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

4. ความดี

ภาคใต้ ดังข้อความว่าคุณงามความดีเป็นที่ประจักษ์ และ**ภาคอีสาน** ดังข้**อความว่า**ผลก**รรม**จากอดีตชาติ แต่**ภาคเหนือ** และ**ภาคกลางไม่ปรากฏ**

5. ศาสนา

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา, และ**ภาคกลาง** ดัง**ข้อความ**ว่า**ค**วามเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแต่**ภาคใต้** และ**ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

6. ความเชื่อ

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์,ความเชื่อเรื่องช้าง**เผือกและ**ภา**ค**กลาง ดังข้อความว่าความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์แต่**ภาคใต้**และ ภาคอีสานไม่ปรากฏ

7. เทวดาและสัตว์

ภาคใต้ ดังข้อความว่าการสู้รบระหว่างเทวดาและสัตว์ แต่**ภาคอีสาน, ภาคเหนือ และภาคกลางไม่ปรากฏ**

ตาราง 240 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
น้ำ	✓	✓	✓	✓
สิ่งที่สร้างขึ้นมา	✓	✓	✓	✓
ทะเล	✓	✓	✓	✓
สัตว์	✓	✓	✓	✓
การคมนาคม	✓	✓	✓	✓
ภูมิประเทศ	✓	✓	✓	✓
สังขาร	✓	-	✓	✓
โรคภัย	✓	✓	-	✓
ความแห้งแล้ง	-	-	✓	✓

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. น้ำ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าที่ราบลุ่มเมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วม, เกิดพายุฝนฟ้าคะนองน้ำป่าไหลหลาก, ขุดคลองพบเทวรูป, พระพุทธรูปลอยน้ำ, คลองคดเคี้ยวน้ำเชี่ยว, เกิดพายุใหญ่ **ภาคใต้** ดังข้อความว่าน้ำท่วมปากถ้ำ, พระพุทธรูปลอยตามน้ำ, ข้ามคลองน้ำเชี่ยวจมน้ำ, น้ำฝนปนกับเลือด, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าน้ำท่วม, น้ำเซาะตลิ่งพัง, พระพุทธรูปจมน้ำ, ในฤดูน้ำหลากน้ำไหลเชี่ยวมากเกิดเป็นน้ำวน, จมน้ำ, เกิดพายุใหญ่ฝนตกฟ้าร้องฟ้าผ่า, น้ำไม่สะอาด, แผ่นดินถล่มกลายเป็นหนองน้ำและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าน้ำท่วม, ว่ายน้ำข้ามลำน้ำกระแสเชี่ยวกรากมาก, ฝนตกฟ้าผ่า, น้ำในบ่อสีคล้ายทองคำ

2. สิ่งที่สร้างขึ้นมา

ภาคกลาง ดังข้อความว่ายุ้งรับน้ำหนักไม่ไหวจึงพังทลาย, ตัดไม้ต่อเรือสำเภา, เสากระโดงเรือติดเถาสะบ้า, โบสถ์ใหญ่โตแต่พระประธานเล็ก, นำซุงมาทำเป็นกลอง, แผ่นไม้แกะสลักลอยน้ำมา, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าสิ่งก่อสร้างปรักหักพัง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าการใช้ชะลอมใส่น้ำมีดคม,ยาวิเศษและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าพบเมืองร้างมีกลองใบใหญ่, พบสระอยู่กลางกำแพง, กินเลี้ยงฉลองจนมืนเมากระทั่งศาลาพังลงไปในน้ำ

3. ทะเล

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเรือล่ม, เรือสำเภากระทบกับหินจึงแตก, เรือสำเภาชนภูเขา **ภาคใต้** ดังข้อความว่าคลื่นลมทะเลพัดเรือสำเภาอับปาง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเกิดพายุใหญ่ทำให้เรือล่ม, เรือสำเภาชนกันและ **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าลมพายุพัดเรือสำเภาไปยังเมืองต่างๆ

4. สัตว์

ภาคกลาง ดังข้อความว่าตัวเงินตัวทองยึดพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน, ปลาช่อนมีขนาดใหญ่, แหล่งปลาชุกชุม, จับปลากระเบน, ปลาไหลเผือกขนาดใหญ่, มีสัตว์ป่าน่ากลัวเช่นเสือ, ผู้หญิงกลัวงู, ในหนองน้ำมีมังกรคายพิษออกมามีต้นโสน, กระต่ายลงไปในสระน้ำอากา**รบาดเจ็บ**ก็หาย, ช้างตกมัน, ยักษ์กินเนื้อมนุษย์, **ภาคใต้** ดังข้อความว่ามนุษย์ถูกฝูงกาไล่ตี (กาขาว, **กาเหลือง**, กาลาย), ช้างพังตกลูก, กระทอง (สัตว์ชนิดหนึ่ง), **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่ามนุษย์ถู**กรุกราน**, นกยักษ์จับมนุษย์, การบุกรุกที่ทำกินของคนจากสัตว์, สิ่งแปลกประหลาด, รอยเท้าช้าง, **ช้างเผือก**, การนำจระเข้มาเลี้ยง,จระเข้กินมนุษย์, จระเข้ไม่กินเนื้อและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าการทำไร่ทำนานอกเมืองถูกฝูงสัตว์มาบุกรุก, ช้างป่ามาบุกรุกที่ทำกินของคน, กาเผือกออกไข่ 5ฟองถูกล**มพายุพัด**ไปตกตามที่ต่างๆ, ควายประหลาดรูปร่างโตใหญ่มีนิสัยดุร้าย, กลัวราชสีห์, การแต่งงาน**ข้ามสาย**พันธุ์ระหว่างมนุษย์และนาคแปลง,ถูกรบกวนจากสัตว์ร้าย, มีเมล็ดข้าวเปลือกอยู่ในเ**หนียง**ของนกเขา, ฝูงนกกระจอกมากินข้าวเปลือก, สัตว์ป่าไม่กลัวนายพรานเพราะพวกมันไม่รู้จักนา**ยพราน**, เอางาช้างทิ้งลงแม่น้ำทำให้เกิดกลิ่นเหม็น, ช้างเผือกแตกโขลงออกจากเมืองหลวง**หนีเข้าป่า**, นำลูกจระเข้มาเลี้ยง, จระเข้กินมนุษย์

5. การคมนาคม

ภาคกลาง ดังข้อความว่าการคมนาคมยังไม่เจริญ, ตกหลุมโคลน, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าการคมนาคมไม่สะดวกช่วงหน้าฝน, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าการเดินทางด้วย**เท้าและภาค**อีสาน ดังข้อความว่าการเดินทางในที่ดอนซึ่งมีน้ำล้อมรอบในเวลากลางคืน

6. ภูมิประเทศ

ภาคกลาง ดังข้อความว่ามีไม้ใหญ่ทั่วไปทำให้หลงทาง,การอพยพตั้งถิ่นฐานใหม่, สถานที่โล่งเตียน, คนบุกรุกที่ดินทำกิน, เกาะหนึ่งมีสภาพแวดล้อมที่สวยงามแต่ไม่มีคนอาศัยอยู่ **ภาคใต้** ดังข้อความว่าลักษณะภูมิประเทศคล้ายคลึงกันมาก, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร, สภาพทางภูมิศาสตร์เปลี่ยนแปลงไป,การหลงป่าและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเทือกเขาต่างๆ, ในภูเวียงเป็นที่ราบมีน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐาน,

การอพยพย้ายถิ่น, บ้านเมืองขยายไปหลายหมู่บ้าน, การล่าสัตว์ตามลุ่มน้ำ, การพบซากของหัวแรดในหนองในป่ารกซึ่งมีเถาวัลย์มากมาย, พุ่มไม้สูง, ตั้งทัพที่เนินทราย

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน ได้แก่

1. สังขาร

ภาคกลาง ดังข้อความว่าการเสียชีวิตจากการคลอดลูก, การเสียชีวิต, คนตายเพราะกินสัตว์ประหลาด, อาการแพ้ท้อง, ร่างกายใหญ่โตผิดมนุษย์, รอยแผลเป็น, ร่างกายถูกน้ำกรด, เมื่อเสียชีวิตร่างกายไม่เน่าเปื่อย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าความหิว, ความงามของสตรี, ซากศพส่งกลิ่นเหม็น, ความเหนื่อยล้า, การหาของกิน, มีร่างกายใหญ่โตกว่ามนุษย์ธรรมดาและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าการตาย, ความหิวอาหาร, การถึงวัยเจริญพันธุ์, คลอดลูกออกมาหน้าตาอัปลักษณ์, เหน็ดเหนื่อย, อาหารหมดกินผลมะเดื่อ, เกิดมามีหน้าอกใหญ่โตผิดมนุษย์, เดินทางหลงป่า กระหายน้ำ, ลงเล่นน้ำเสี่ยงทายหาคู่ครอง, ผู้ชายหน้าตาสะสวย, มาลัยรูปหงส์มีกลิ่นหอม, ได้ยินเสียงเด็กร้องที่ปลายต้นยาง แต่ **ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

2. โรคภัย

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเป็นโรคเรื้อน, การเจ็บไข้ได้ป่วย, เกิดโรคอหิวาตกโรค, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าเกิดโรคระบาด (โรคห่า) และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าโรคร้ายต่างๆ เช่นโรคอหิวาต์, โรคไข้ฝีดาษ แต่ **ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

3. ความแห้งแล้ง

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าความแห้งแล้งฝนไม่ตกตามฤดูกาล ขาดน้ำและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่ามองเห็นเปลวแดดออกไปเห็นเสมือนว่าอยู่เพียงใกล้ๆ, ช่วงฤดูแล้งขาดแคลนน้ำ แต่**ภาคกลางและภาคใต้ไม่ปรากฏ**

ตาราง 241 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
พญานาค	✓	✓	✓	✓
มิติ	✓	✓	✓	✓
พระพุทธรูป	✓	✓	✓	✓
เทพ, เทวดา	✓	✓	✓	✓
ดวงวิญญาณ	✓	✓	✓	✓
อาคม	✓	✓	✓	✓

ตาราง 241 (ต่อ)

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
พระธาตุ	✓	✓	✓	✓
ผู้มีบุญ	✓	-	✓	✓
การอธิษฐาน	✓	-	✓	✓
อาหารประหลาด	✓	-	✓	✓
ของวิเศษ	✓	-	✓	✓
ศาสนา	✓	-	✓	✓
ความเชื่อ	✓	-	✓	✓
ตายแล้วฟื้น	✓	-	-	✓
มนุษย์ไม่ได้เกิดจากครรภ์มารดา	✓	-	-	✓
การพยากรณ์	✓	-	-	✓
การสาป	✓	-	-	-

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. พญานาค

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพญานาคอาศัยอยู่ในถ้ำ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่า**พญานาคโกรธ**ที่มนุษย์ไม่รักษาสัญญา, พญานาคแสดงอิทธิฤทธิ์ทำให้คนเดือดร้อน, พญานาค**ต้องการพระธาตุ**, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า อำนาจของพญานาคในการแผ่พังพาน (การแปลงร่าง**เป็นคน**พญานาคกลืนคน) และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า อำนาจของพญานาค

2. มิติ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเกิดมิติประหลาดได้ยินเสียงแว่วมา, เห็น**เป็นต้นไม้, ปราสาท, ภาคใต้** ดังข้อความว่าเกิดมิติประหลาดได้ยินเสียงแว่วมา, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเกิดมิติประหลาดได้ยินเสียงแว่วมา, เห็นปราสาท, เห็นแสงสว่างและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเกิดนิมิตแสงสว่างใสหรือเห็นเป็นสิ่งต่างๆ

3. พระพุทธรูป

ภาคกลาง ดังข้อความว่าอภินิหารในการอัญเชิญพระพุทธรูปหรือสร้างพระพุทธรูป, **ภาคใต้** ดังข้อความว่ามนุษย์ใช้แรงคนชักลากพระพุทธรูปแต่ไม่สามารถทำได้, ความพยายามขุดพระพุทธรูปขึ้นมาจากดินแต่กระทำไม่ได้และเกิดอันตรายต่อผู้ขุด, พระและเณรในวัดหายไป

อย่างไร้ร่องรอย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าอภินิหารจากพระพุทธรูป, อภินิหารในการอัญเชิญพระพุทธรูปหรือสร้างพระพุทธรูปและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าอภินิหารในการอัญเชิญพระพุทธรูปหรือสร้างพระพุทธรูป

4. เทพ, เทวดา

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระอิศวรสาปให้ยักษ์กลายเป็นหิน, เทวดาแปลงตัวมาเป็นสัตว์ต่างๆ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าเทพเจ้าพิโรธบันดาลให้เกิดพายุ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระอินทร์สร้างหรือแปลงกายเป็นสิ่งต่างๆ บนโลกมนุษย์, เทพบุตรบำเพ็ญบารมีเทพบุตรมีอำนาจพ่นไฟทิพย์และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าพระยาแถนลงโทษผู้ทำความชั่ว, เทวดาแปลงตัวมาเป็นสัตว์ต่างๆ, พระอินทร์สร้างหรือแปลงกายเป็นสิ่งต่างๆ บนโลกมนุษย์

5. ดวงวิญญาณ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าวิญญาณที่ยังมีบทบาทเหมือนมนุษย์การปรากฏตัว ให้เห็นการให้คุณให้โทษ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไม่เคารพจะนำภัยมาให้ แต่ถ้าให้ความเคารพจะช่วยคุ้มครอง, การปรากฏตัวให้เห็นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือดวงวิญญาณ เช่น เป็นงูใหญ่สีดำเสือ ช้าง จระเข้, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าวิญญาณที่ยังมีบทบาทเหมือนมนุษย์การปรากฏตัว ให้เห็นการให้คุณให้โทษและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าวิญญาณที่ยังมีบทบาทเหมือนมนุษย์การปรากฏตัวให้เห็นการให้คุณให้โทษ

6. อาคม

ภาคกลาง ดังข้อความว่าวิชาอยู่ยงคงกระพันและวิชาอาคมอื่นๆ, การแปลงร่างเป็นสิ่งต่างๆ ของผู้มีวิชาหรือผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าการร่ำเรียนวิชาคงกระพันชาตรีฆ่าฟันไม่ตาย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าการมีวิชาคาถาอาคม (คาถาบังไพร คาถาของไกรทองปู่เจ้าสมิงพราย) และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าการมีวิชาอยู่ยงคงกระพัน, การแปลงร่างเป็นสิ่งต่างๆ ของผู้มีวิชาหรือผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์

7. พระธาตุ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าอภินิหารในการสร้างพระธาตุ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าอภินิหารในการสร้างพระธาตุ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าอภินิหารในการสร้างพระธาตุ (มีกามาจิกฝันให้เด็กอยู่กับกาแล้วพูดภาษากาได้) และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าอภินิหารในการสร้างพระธาตุ

สรุปประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน ได้แก่

1. ผู้มีบุญ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าปรากฏการณ์ของผู้มีบุญ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าปรากฏการณ์ของผู้มีบุญและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า ปรากฏการณ์ของผู้มีบุญ แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

2. การอธิษฐาน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าแรงอธิษฐานหรือผลจากการอธิษฐาน, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าแรงอธิษฐานหรือผลจากการอธิษฐานหรือความห่วงใย และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าแรงอธิษฐานหรือผลจากการอธิษฐานหรือความห่วงใย แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

3. อาหารประหลาด

ภาคกลาง ดังข้อความว่าการรับประทานสัตว์ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ทำให้**เสียชีวิต**, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าอาหารวิเศษหรืออาหารประหลาด (ปลาไหลเผือกไข่เงือกทอด ปลา**ตัวใหญ่**) และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าอาหารวิเศษหรืออาหารประหลาด บางอย่างมีคุณบางอย่าง**มีโทษ** (**น้ำ**วิเศษจากข้าวของท้าวกำพร้ากระรอกเผือก,ฟานเนื้อเผือก) แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

4. ของวิเศษ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าของวิเศษ, บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า**อำนา**จของอาถรรพ์ต่างๆ (แสงสว่างถ้ำชาละวันอาวุธวิเศษ) และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า**อำนาจของ**อาถรรพ์ต่างๆ, อาวุธวิเศษ แต่ **ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

5. ศาสนา

ภาคกลาง ดังข้อความว่าการเสด็จมาของพระพุทธเจ้ามีเทวดา,พระพรหม**มาเฝ้า**, **การ**เสด็จมาของพระอุปคุต, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าการปรากฏของพระพุทธองค์และพ**ระอานนท์ในการ**เสด็จมาตามที่ต่างๆ, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าอำนาจของพระมหาโมคคัลลานะแต่**ภาคใต้ไม่ป**รากฏ

6. ความเชื่อ

ภาคกลาง ดังข้อความว่านิมิตฝัน, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่านิมิตฝัน, นายร่วงมีวาจาสิทธิ์และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าอำนาจบุญกรรมจากอดีตชาติ, นิมิตฝัน แต่ **ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

7. ตายแล้วฟื้น

ภาคกลาง ดังข้อความว่าสิ่งที่ตายไปแล้วกลับฟื้นขึ้นมาใหม่หรือบาดเจ็บหรือป่วยแล้วหายเป็นปกติ, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าสิ่งที่ตายไปแล้วกลับฟื้นขึ้นมาใหม่หรือบาดเจ็บหรือป่วยแล้วหายเป็นปกติ แต่**ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

8. มนุษย์ไม่ได้เกิดจากครรภ์มารดา

ภาคกลาง ดังข้อความว่ามนุษย์ซึ่งไม่ได้เกิดจากครรภ์มารดา, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่ามนุษย์ซึ่งไม่ได้เกิดจากครรภ์มารดา แต่**ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

9. การพยากรณ์

ภาคกลาง ดังข้อความว่าการพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าการพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต แต่**ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

10. การสาป

ภาคใต้ ดังข้อความว่าการสาปแช่งให้เกิดฟ้าผ่า, การสาปแช่งให้กลายเป็นเกาะต่างๆ แต่ภาคอีสาน, ภาคเหนือและภาคกลางไม่ปรากฏ

การเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหา

ตาราง 242 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ฆ่าสัตว์ด้วยตัวเอง	✓	✓	✓	✓
ทำร้ายตัวเอง	✓	✓	✓	✓
ลงโทษผู้ทำผิด	✓	✓	✓	✓
ขับไล่	✓	✓	✓	✓
ฆ่าพ่อแม่	✓	✓	-	✓
ลงโทษเป็นกลุ่ม	✓	-	✓	✓
ลงโทษโดยวาจา	✓	✓	-	✓
ทำเพื่อป้องกันตนเอง	✓	-	✓	✓
รุม	✓	-	-	✓
ลอบกัด	-	-	✓	✓
กลั่นแกล้ง	✓	-	-	✓
ฆ่าลูก	✓	✓	-	-
ใช้คนงาน	✓	-	-	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. ฆ่าสัตว์ด้วยตัวเอง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าใช้ปืนยิงเสือ, ใช้มีดเชือดคองู, ชำแหละสัตว์ประหลาดและแบ่งกันกิน, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าฆ่าช้างด้วยมีดหมอและผ่าท้อง, ตามล่าฆ่าช้าง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าใช้ก้อนหินขว้างใส่วัวและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าคัทธกุมารฆ่างูตาย

2. ทำร้ายตัวเอง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าตรอมใจตาย, กระโดดหน้าผาฆ่าตัวตาย, ใช้มีดตัดอวัยวะของตนเอง, ภาคใต้ ดังข้อความว่าตรอมใจจนเสียชีวิต, เสียใจกับความผิดหวังทุรนทุรายจนตาย, กลั้นใจตาย, ผูกคอตาย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่ากระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าตรอมใจตาย, ยอมเสียสละตัวเองเพื่อคนอื่น

3. ลงโทษผู้ทำผิด

ภาคกลาง ดังข้อความว่าตามล่าล้างแค้นและฆ่าคนทรยศ, สั่งตัดหัวยายหอม, จับกินเป็นอาหาร, เมื่อไก่ขันหนุมานจะเอาค้อนไปตอกศรที่ปักอกท้าวกกขนาก, ภาคใต้ ดังข้อความว่าจับคนที่เป็นต้นเหตุแห่งความเดือดร้อนทิ้งทะเล, ไม่ให้ยืมของใช้อีกต่อไป, ผู้ชายที่ถูกปฏิเสธการแต่งงานไม่ยอมรับการขอขมา(ไม่ให้อภัย), กายกองทัพมารบ, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าแก้แค้นศิษย์ทรยศ,ฟันภรรยาขาดเป็นท่อนๆ, สั่งโบยตีและคุมขัง, สั่งประหารทั้งโคตร, จับพระมารดาเลี้ยงประหารชีวิตและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าใช้พระขรรค์ทำลายขันหมาก, พระยาแถนส่งงูร้ายมาฆ่าชาวเมืองตายหมด

4. ขับไล่

ภาคกลาง ดังข้อความว่าไล่สามีออกจากบ้าน, ภาคใต้ ดังข้อความว่าพี่ไล่น้องออกจากเมือง, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าถูกเนรเทศและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าขับไล่นางนาคออกจากเมือง

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. ฆ่าพ่อแม่

ภาคกลาง ดังข้อความว่าฆ่าบิดา, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าการกระทำปิตุฆาต, วัดรอยเท้าพ่อเมื่อได้โอกาสจึงท้าต่อสู้กับพ่อ, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าลูกฆ่าพ่อ แม่ แต่**ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

2. ลงโทษเป็นกลุ่ม

ภาคกลาง ดังข้อความว่าถล่มเมืองกลายเป็นหนองน้ำ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าถล่มเมืองกลายเป็นหนองน้ำและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าถล่มเมืองกลายเป็นหนองน้ำ แต่ **ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

3. ลงโทษโดยวาจา

ภาคกลาง ดังข้อความว่าดุด่า, **ภาคใต้**ดังข้อความว่าผู้หญิงด่าผู้ชายที่ไม่เจียมตัวมาขอแต่งงานด้วย, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าดุด่าต่อว่า แต่**ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

4. ทำเพื่อป้องกันตนเอง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าฆ่าให้ตาย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าชิงกำจัดศัตรู**เสียก่อน**และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าฆ่าหญิงมีครรภ์โดยการเผาไฟ, จับเด็กมาฆ่า, ใช้อาวุธวิเศษทำลายศัตรู, นำบุตรลอยแพ, บังคับให้สร้างสิ่งต่างๆ, ตัดสินประหารโดยไม่มีความผิด, จับไปประหาร แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

5. รุม

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพร้อมใจกันจับเจ้าเมืองพม่าฆ่าเสีย, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า**รุม**ทำร้ายแต่**ภาคใต้และภาคเหนือ ไม่ปรากฏ**

6. ลอบกัด

ภาคเหนือ ดังข้อความว่ายิงธนูเข้าใส่และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าดัก**ซุ่มยิง** แต่**ภาคกลาง และภาคใต้ไม่ปรากฏ**

7. กลั่นแกล้ง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าทำให้เรือล่ม, ทำลายกิจการของพี่ชาย,**ภาคอีสาน ดังข้อความว่า**การกลั่นแกล้ง,ผลักตกน้ำ แต่**ภาคใต้และภาคเหนือ ไม่ปรากฏ**

8. ฆ่าลูก

ภาคกลาง ดังข้อความว่าสั่งประหารราชโอรส, ฉีกลูกสาวออกเป็นสองซีก, ฆ่าลูกที่เป็นตัวผู้ทั้งหมด, พ่อฆ่าลูกสาว, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าฆ่าบุตรชาย แต่**ภาคเหนือและภาคอีสาน ไม่ปรากฏ**

9. ใช้คนงาน

ภาคใต้ ดังข้อความว่าลูกชายให้ลูกเรือมาขับไล่แม่เพราะอับอายที่แม่ยากจน แต่**ภาคกลาง, ภาคเหนือ และภาคอีสานไม่ปรากฏ**

ตาราง 243 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ทำตามหน้าที่	✓	✓	✓	✓
ทำด้วยตัวเอง	✓	✓	✓	✓
ช่วยกัน	✓	✓	✓	✓
ทำตามคำสั่ง	✓	✓	✓	✓
คนสนิท	✓	✓	✓	✓
ผู้เหนือกว่า	✓	✓	✓	✓
มิตร	✓	-	✓	✓
คนรัก	✓	-	✓	✓
คนนอก	-	✓	✓	-
อาจารย์	-	✓	✓	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. ทำตามหน้าที่

ภาคกลาง ดังข้อความว่าให้หมอตำแยทำคลอด, พระโพธิสัตว์สั่งให้ตายาย**ออกตาม**ช้าง, นายสำเภาหัวหน้าใหญ่สั่งให้ลูกน้องไปตัดไม้, เจ้าเมืองสั่งให้ทหารออกติดตามลูก**สาวและ**ฆ่า**น**ายตาดเสีย, พระเจ้าอยู่หัวสั่งให้เจ้าเมืองต่างๆ หาต้นไม้, เจ้าเมืองประกาศให้ชาวบ้าน**หาต้นไม้,** นาง**ปรนนิบัติบิดา, ภาคใต้** ดังข้อความว่าใช้ให้ทหารทำแทน, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า**พระอินทร์**มอบหมายให้เทพบุตรไปเผาศพพระอรหันต์, เจ้าเมืองให้ควาญช้างไปคล้องช้างป่า, เจ้า**เมืองสั่งให้**ทหาร**จับกา**, พระรามให้หนุมานไปเอายาสังกรณีตรีชวา, เจ้าเมืองขอมให้คนไปจับนาย**ร่วง**, พ**ระร่วง สั่งให้ค**วาญช้างไปจับช้างคืนมา, พระราชาสั่งให้ทหารงมมีดและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า**สั่งทหารให้ทำตามที่ต้องการ**

2. ทำด้วยตัวเอง

ภาคกลางดังข้อความว่าพระยาพานปราบช้างตกมัน, ตาม่องล่ายออกหาปลาด้วยตนเอง, แม่พิมพ์พยายามตามหาบิดา, ยักษ์มาทวงหนี้เพื่อนยักษ์ด้วยกัน, พระรามและพระลักษมณ์ออกตามหานางสีดา, นายมากวิ่งเข้าดงป่าหนาด, สาริกาหนีตามชายคนรัก, ชาละวันลักลูกสาวเศรษฐีไปอยู่ในถ้ำ, การดำเนินชีวิตด้วยความยากลำบาก, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าฆ่าช้างตายด้วยตนเอง, พ่อกลับไปหาลูก, ออกตามหาพี่ชายด้วยตนเอง, เก็บของสำคัญด้วยตนเองไม่ให้ใครรู้,

บินร้องกาๆ เพื่อหาทางกลับรัง, จระเข้กระโจนลงน้ำไปหาคนรัก, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าท้าวราชนกและธิดาว่ายน้ำเข้าฝั่ง, นายร่วงตามตื้อนางคำ, ความใหญ่โตของร่างกายจึงทำให้ต้องโง้มตัวตลอดเวลา, พระพุทธองค์เสด็จมาเผยแพร่ศาสนาด้วยตนเอง, ความมุ่งมั่นตั้งใจบำเพ็ญบารมีด้วยตนเองและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าท้าวกำพร้าต่อสู้ชนะทุกครั้ง, คันธนามปราบยักษ์, พญานาคขึ้นมาพ่นพิษ, รอต่อสู้กับผู้มีบุญ, ลูกสาวหรือลูกชายลามารดาออกตามหาพ่อ, พญาช้างสารออกตามหาลูกหลานจนพบ, พญาจันทราชตามกวางทอง, เดินทางตามหาช้าง,ขุนสิงหพัสาครเอาชีวิตรอดจากเรืออับปางได้, แต่ละคนพยายามว่ายน้ำเข้าหาฝั่ง,แสวงหาคู่ครองด้วยตนเอง, ท้าวฮุ่งลักลอบเป็นชู้กับนางงอม, ภรรยาตามหาสามี, ไปตามคำเชิญชวนของฝ่ายชาย, ต่อสู้ชีวิตที่ลำบากด้วยตนเอง, ปลูกพืชผักไว้กินเอง, พ่อค้าร้องไห้เพราะความยากลำบาก, หญิงนางหนึ่งหิวน้ำจึงดื่มน้ำจากรอยเท้าสัตว์, ใช่โซ่เหล็กคล้องเต้านมไว้

3. ช่วยกัน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าบ่าวบริวารช่วยกันวิดน้ำออกจากเรือและซ่อมเรือ, ชาวบ้านช่วยจัดงานศพให้นางนาค, ชาวบ้านร่วมสร้างศาลเพียงตา, ชาวบ้านร่วมกันอาราธนาพระพุทธรูปเพื่อไปบูชา, ชาวบ้านช่วยกันค้นหา, การอพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่, พระเจ้าอู่ทองบูรณะเมือง, เจ้าเมืองเอาชายฉกรรจ์มาฝึกเป็นทหาร, ชาวมอญเป็นกำลังสำคัญของกรุงธนบุรี, ชาวเมืองช่วยกันรบกับข้าศึก, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าช่วยกันกู้เรือ, เพื่อนบ้านช่วยจัดเตรียมของเพื่อรับรองลูกชายของตาและยาย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าชาวบ้านช่วยกันประกอบอาหารเพื่อใส่บาตร, ชาวบ้านช่วยกันชักลากพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำ, พระขอให้ชาวบ้านช่วยกันตั้งชื่อหมู่บ้าน, ชายหนุ่มและชาวบ้านช่วยกันค้นหาขมิ้นที่ทิ้งไว้, เจ้าเมืองอพยพผู้คนมาตั้งบ้านเมืองใหม่, มะกะโทช่วยลูกหาบหาบสินค้า, พญานาคและบริวารช่วยกันค้นหาขันทอง, เจ้าเมืองนำทหารออกรบและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่านำไพร่พลอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่ใหม่, พระธิดานำไพร่พลอพยพ, ท้าวฮุ่งรวบรวมกำลังพลและให้ฝึกอาวุธอยู่เสมอ

4. ทำตามคำสั่ง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระยาพานถูกสั่งให้ยกทัพไปรบ, นางเม้ยไปหาของป่าให้บ่าวไพร่ไปด้วย, สามเณรแตงโมไปเทศนาแทนเจ้าอาวาส, พ่อบังคับให้ลูกแต่งงานกับผู้หญิงที่ตนเองเลือก, **ภาคใต้** ดังข้อความว่ารายาบังคับคนสนิทให้ทำตามที่ต้องการ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเจ้านายสั่งบ่าวไพร่ให้กระทำตามต้องการ, เจ้าเมืองให้เด็กเรียนรู้ภาษากาและพูดกับกา, พระเจ้าแผ่นดินและมหาดเล็กคู่ใจออกตามหาช้างเผือกตามคำร่ำลือโดยขอความช่วยเหลือจากนายถมยา และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าพระยาจาตูมขอให้ท้าวกำพร้าช่วย, สั่งให้นายพรานจับกระรอก, ให้งู

ไปกัดวัวทอง, เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพานแล้วสาวกจะนำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ที่ภูกำพร้า

5. คนสนิท

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพี่ชายช่วยเหลือน้องชายทุกอย่าง, การหาผู้นำคนใหม่, พระเจ้าสายน้ำผึ้งให้ข้าราชการปฏิบัติงานแทนชั่วคราว, แม่เอาลูกไปฝากคนอื่นเลี้ยง, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าแต่งตั้งให้ลูกชายครองเมืองแทน, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าส่งขุนนางคนสนิทไปครองเมืองแทนตนและภาคอีสาน ดังข้อความว่าพระธิดาอาสาออกรบแทนพระบิดา, มีเจ้าเมืองคนใหม่ขึ้นครองราชย์แทน

6. ผู้เหนือกว่า

ภาคกลาง ดังข้อความว่านายมากวิ่งไปพึ่งพระที่วัด, ชาวบ้านไปหาพระธุดงค์ให้ช่วยเหลือ, พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานที่ทำกินและที่อยู่ให้ชาวมอญ, เข้าไปสวามิภักดิ์กับผู้มีอำนาจเพื่อให้ช่วยเหลือ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่านำของประหลาดถวายเจ้าเมือง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพญานาคมาช่วยดับไฟ, นายพรานนำไข่ประหลาดไปให้เจ้าเมือง, พระฤาษีส่งพระนางจามเทวีไปเป็นธิดาบุญธรรมของเจ้าเมืองละโว้, เจ้าเมืองละโว้และพระมเหสีสามารถดึงแพขึ้นมาได้, นายถมยาทำมีดโต้อย่างดีไปถวาย, ชาวบ้านนำปลามาถวายท้าวราชนก, มะกะโทขอให้โหรทำนายและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าขอพึ่งบารมีของผู้มีอำนาจ, เจ้าเมืองขอความช่วยเหลือจากพญานาค, เจ้าเมืองแกวไปขอความช่วยเหลือจากพวกแมนและแถนลอ, นำกะโหลกศีรษะของพ่อมาบูชา, ประกาศหาหมอหรือคนดีมีวิชามาปราบสัตว์ที่ดุร้าย, ไปร้องเรียนกับเจ้าเมือง, แม่ส่งลูกสาวไปอยู่ในวัง

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. มิตร

ภาคกลาง ดังข้อความว่าผู้เมตตาสร้างศาลาให้และนำสมุนไพรมาแขวนไว้เพื่อให้คนใช้รักษาโรค, ชายคนหนึ่งช่วยหาตะบันให้นางเม้ยได้, นายอินได้กำลังใจจากนายทองเหม็น, เจ้าอาวาสยกพระพุทธรูปให้วัดไร่ขิง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเมื่อต้องค้างแรมจึงนอนบ้านเพื่อน, ด้วยความเหงาจึงคุยกับเพื่อนบ้าน, พญาชาละวันไปขอความช่วยเหลือจากปู่และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าขอความช่วยเหลือจากย่าจำสวน, ท้าวฮุ่งขอความช่วยเหลือจากเมืองในเครือญาติ แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

2. คนรัก

ภาคกลาง ดังข้อความว่าจระเข้หนุ่มขัดขวางการแต่งงานของหญิงคนรักและพยายามจะช่วยหล่อน, ตาจวงพาเมียไปหาลูกสมอ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าสามีทำงานดูแลครอบครัว, ภรรยาทำงานบ้าน, ไปขอความช่วยเหลือจากหญิงคนรัก, ชายหนุ่มช่วยเหลือพระธิดาจากการจมน้ำและจากการถูกกักขัง, ตากับยายปรึกษากัน, ไกรทองช่วยเหลือนางตะเภาทอง, พระร่วงถามพวกสัตว์ต่างๆ ถึงมเหสีที่ถูกจับตัวไป, ชายหนุ่มช่วยเหลือหญิงสาว, พระชายาจัดงานศพให้พระราชาและภาคอีสาน ดังข้อความว่าภรรยามาช่วยสู้รบ, ผู้ชายติดตามไปช่วยหญิงคนรัก, เรียกให้สามีช่วย แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

3. คนนอก

ภาคใต้ ดังข้อความว่าโจรช่วยกันรักษาอาการป่วยของนางจั่น , **ภาคเหนือ ดังข้อความว่า**พญานาคมาขอให้ตายายสร้างวัด, สองพี่น้องช่วยเหลือพระราชากลับเมืองแต่ภาค**กลางและภาคอีสานไม่ปรากฏ**

4. อาจารย์

ภาคใต้ ดังข้อความว่าอาจารย์หายาสมุนไพรเพื่อช่วยเหลือศิษย์, **ภาคเหนือ ดังข้อความว่า**ไกรทองไปขอให้อาจารย์ช่วยเหลือ แต่ภาคกลางและภาคอีสานไม่ปรากฏ

ตาราง 244 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ตัดสินโดยการแข่งขัน	-	-	✓	-
วางตัวเป็นกลาง	✓	-	-	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน**ไม่ปรากฏ**

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. ตัดสินโดยการแข่งขัน

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าท้าวอู่ทองยกพระธิดาให้สำหรับผู้ชนะ, ท้าวอู่ทองตัดสินให้การแข่งขันเป็นโมฆะเพราะมีการโกง, เจ้าหญิงให้เจ้าชายทั้งสามเมืองแข่งขันกันสร้างถนน แต่**ภาคกลาง, ภาคใต้ และภาคอีสานไม่ปรากฏ**

2. วางตัวเป็นกลาง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเจ้าอาวาสกล่าวเตือนสตินางนาค แต่ **ภาคใต้, ภาคเหนือ และภาคอีสานไม่ปรากฏ**

ตาราง 245 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ใช้อุปกรณ์	✓	-	✓	✓
การตั้งชื่อ	✓	-	✓	✓
ไหวพริบ	✓	-	✓	-
การหลีกเลี่ยง	✓	-	✓	-
รู้ทัน	✓	✓	-	-
ปรึกษาหาแนวทาง	-	-	✓	✓
ความเชื่อ	-	✓	-	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ***ไม่ปรากฏ***

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. ใช้อุปกรณ์

ภาคกลาง ดังข้อความว่านายพรานคนหนึ่งเสนอวิธีการดักเสือด้วยจั่น, พระโพธิสัตว์ต้องการจับช้างจึงสั่งให้บริวารทำคอกดักช้าง, นายพันธ์ให้ลูกสาวปลอมเป็นชายเพื่อความปลอดภัย, พระรามใช้ศรยิงท้าวอุณาราชเพื่อให้เขาสำนึก, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าย่าสุมใช้ราวไม้ที่พาดไว้เป็นเส้นนำทางกลับบ้าน, ควาญช้างให้ทุกคนตัดต้นไม้เป็นทางเดินเพื่อล่อให้ช้างเดินเข้ามาและ **ภาค**อีสาน ดังข้อความว่าท้าวจาตุมต้องการจับไก่ซึ่งอยู่ในรูลึกจึงทำโซ่เหล็กหย่อนลงไป แต่ **ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

2. การตั้งชื่อ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าคลองแห่งนี้มีน้ำท่วมขังมียุงมากชาวบ้านถูกยุงกัดจนแสบจึงตั้งชื่อว่า "คลองแสนแสบ", บริเวณที่มีปลาช่อนขนาดใหญ่สามารถผ่าได้เป็นแปดริ้ว และบริเวณที่มีปลาอีกงมากชาวบ้านจึงเรียกชื่อบริเวณนี้ว่า "แปดริ้ว" และ "บางปะกง", ชาวบ้านได้ยินเสียงดนตรีแว่วมาจึงตั้งชื่อสถานที่แห่งนั้นว่า "ดงละคร", ชาวบ้านเห็นดวงแก้วบนภูเขาจึงตั้งชื่อสถานแห่งนี้ว่า "เขาแก้วเสด็จ", ภูเขาลูกหนึ่งถูกเรือสำเภาชนจนบิ่นและทะลุชาวบ้านจึงเรียก

เขาลูกนั้นว่า "เขาบิ่น" และ "เขาทะลุ", ชุมชนแห่งหนึ่งมีตัวเหี้ยมากชาวบ้านจึงเรียกที่แห่งนี้ว่า "บ้านบางเหี้ย", ที่หมู่บ้านแห่งนี้มีการนำซุงที่ลอยมากับน้ำทำกลองขนาดใหญ่ชาวบ้านจึงเรียกที่แห่งนี้ว่า "บ้านแม่กลอง", เจดีย์สด๊กก๊อกธมเรียกตามภูมิประเทศที่มีต้นกกมาก, พระเจ้าสายน้ำผึ้งอธิษฐานให้น้ำผึ้งไหลออกมาชาวบ้านจึงเรียกพระองค์ว่า "พระเจ้าสายน้ำผึ้ง", **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าชาวบ้านช่วยกันตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพภูมิศาสตร์, ชาวบ้านพบพระในบึงจึงตั้งชื่อบริเวณนี้ว่า "บ้านบึงพระ" และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าจากการได้ยินเสียงระฆังที่ภูเขา และไก่ตกลงไปในบ่อมีสีทองชาวบ้านจึงตั้งชื่อสถานที่แห่งนั้นว่า "ภูกระดึง" และ "บ้านไก่คำ" **แต่ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

3. ไหวพริบ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระเจ้าอู่ทองสามารถตอบคำถามของฤาษีได้, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่ามะกะโทนำเงินไปวางไว้บนจอมปลวกเพื่อแสดงให้เห็นว่าเขามีเงินท่วมหัว, มะกะโทเอานิ้วชุบน้ำลายแล้วจุ่มลงในเมล็ดผักเป็นการซื้อด้วยเบี้ยที่มีค่าน้อยแต่ภาคใต้และ**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

4. การหลีกเลี่ยง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าภรรยาไม่ต้องการผิดคำพูดที่ให้ไว้กับพ่อจึงบอกสามีเป็นนัยๆ ว่า "เฝ้าตามดูพ่อของนางเถิด"**ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าลูกชายใช้คำถามถามแม่เป็นนัยเพื่อไม่ให้ฟังแล้วไม่งามเพราะตนเองต้องการเอาแม่มาเป็นภรรยา **แต่ภาคใต้** และ **ภาคอีสาน ไม่ปรากฏ**

5. รู้ทัน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าช้างไม่เข้าคอกมันเดินอ้อมคอก, ภาคใต้ ดังข้อความว่าเปลี่ยนเส้นทางเดินใหม่จึงปลอดภัย แต่**ภาคเหนือ** และ**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

6. ปรึกษาหาแนวทาง

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าชาวบ้านช่วยกันระดมความคิดเพื่อนำพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าท้าวกำพร้าและผีน้อยใช้สติปัญญาบังคับให้บ่างลั่วเรียกนางสีดากลับมา,พี่เลี้ยงนางอุสาเอาโคมไปแขวนไว้ที่ต้นไม้ใหญ่เพื่อหลอกฝ่ายตรงข้ามให้เข้าใจผิด **แต่ภาคกลางและภาคใต้ ไม่ปรากฏ**

7. ความเชื่อ

ภาคใต้ ดังข้อความว่า เอามูลวัวมาทาตัวเพราะเชื่อว่าเป็นมงคลกับชีวิต แต่ **ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสานไม่ปรากฏ**

ตาราง 246 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
การสร้างพระพุทธรูปและศาสนสถาน	✓	✓	✓	✓
การอาศัยธรรมะ	✓	✓	✓	✓
ความเชื่อ	✓	✓	✓	-
การให้อภัย	✓	✓	✓	-
การบรรจุอัฐิ	✓	-	✓	✓
การมาโปรดของพระพุทธองค์และสาวก	✓	-	✓	✓
การสร้างศาลเพียงตา	✓	-	-	✓
การไถ่โทษ	✓	-	-	✓
อนุสรณ์	-	-	-	✓
ประเพณีการครองเรือน	-	-	-	✓
การขอโทษ	-	✓	-	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. การสร้างพระพุทธรูปและศาสนสถาน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าชาวบ้านทำพิธีบวงสรวงเทวรูป, ชาวบ้านอัญเชิญรูป**แกะสลัก**ไม้ไว้บนตลิ่งเพื่อสักการบูชา, สร้างวัดตามคำอธิษฐาน, ด้วยความเลื่อมใสสร้างบูรณะและ**ซ่อมแซม**วัด**จน**เสร็จ, สร้างพระบาทเจดีย์ครอบรอยพระพุทธบาทและสร้างวัดคู่กัน, **ภาคใต้** ดังข้อ**ความว่า**ชาว**บ้าน**สร้างพระพุทธรูปหุ้มทองที่ผุดขึ้นมาจากดิน,ที่บนเกาะแห่งนี้ได้มีการสร้าง**พระเครื่อง**หลาย**อย่าง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระสาวกและพญามังรายได้อัญเชิญพระธาตุไป**บรรจุ**ไว้ยังสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยเสด็จ, ชาวประมงอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาเพื่อบูชาและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าพระอรหันต์และพระยาหลังเขียวเมื่อเห็นเหตุอัศจรรย์ดังนั้นแล้วจึงสร้างเจดีย์คร่อมตอมะขามนั้นและบรรจุพระอังคารของพระพุทธเจ้าไว้

2. การอาศัยธรรมะ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าฆาตกะเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าจึงขอบวช, **ภาคใต้** ดังข้อความว่า เปลี่ยนตัวเองไปปฏิบัติธรรม, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าชาละวันเมื่อรู้ว่าตัวเองจะมีเคราะห์จึงถือศีลและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าแม่เมื่อเสียใจจากลูกสาวจึงไปบวชชี, เมื่อท้าวฮุ่งพบพระพุทธศาสนาจึงยุติการทำสงครามกับพวกแกว

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. ความเชื่อ

ภาคกลาง ดังข้อความว่ากำหนดบ่อน้ำที่ค้นพบเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์, สร้างวัดให้แก่ภรรยาผู้เสียชีวิต, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าให้เปลี่ยนชื่อเขาราหูเป็นเขาหน้าพระจันทร์และนายอำเภอในสมัยนั้นได้จัดพิธีลอยเรือกลางน้ำ, ภรรยาเอาเงินไปสร้างสะพานเพื่ออุทิศบุญให้สามี, ตายายแบ่งทรัพย์ส่วนหนึ่งเพื่อทำบุญ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าชาวบ้านนำปลาไหลเผือก ถวายพระองค์มหาไชยชนะแต่ **ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

2. การให้อภัย

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพี่ชายไม่โกรธน้องชายที่มาทำลายข้าวของของตน, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าแขกมลายูขโมยเสื้อของพ่อค้าจีนเมื่อถูกจับได้จึงขอโทษและพ่อค้าจีนก็อภัยให้, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าฤาษีตาวัวห้ามฤาษีตาไฟไม่ให้พยาบาทแต่**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

3. การบรรจุอัฐิ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าสร้างเจดีย์คู่เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้แก่พี่ชาย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า เมื่อพระเพื่อนพระแพงและพระลอเสียชีวิตแล้วเจ้าเมืองจึงสร้างสถูปขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิ และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเมื่อพญาจันทราชและพระธิดาเสียชีวิตแล้วผู้เป็นพ่อได้จัดงานศพและสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

4. การมาโปรดของพระพุทธองค์และสาวก

ภาคกลาง ดังข้อความว่าท้าวกกขนากต้องทนทุกข์จะพ้นคำสาปได้ก็ต่อเมื่อพระศรีอาริยเมตไตรยมาโปรด, การตักบาตรเที่ยงคืน, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระพุทธองค์จึงเสด็จไปยังสระหนองเอี้ยงตรัสแสดงพระธรรมเทศนาแก่พญานาคจนพญานาคเกิดความเลื่อมใสศรัทธาถวายน้ำแด่พระองค์, พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสั่งสอนยักษ์อาฬวีจนมีดวงจิตสงบและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเมื่อพระอรหันต์ได้ปราบพญานาคแล้วก็แสดงธรรมโปรดชาวเมือง แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

5. การสร้างศาลเพียงตา

ภาคกลาง ดังข้อความว่าชาวบ้านช่วยกันตั้งศาล, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าชาวเมืองร่วมกันสร้างศาลให้แก่พระนาง แต่**ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

6. การไถ่โทษ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าสร้างเจดีย์อุทิศให้แม่บุญธรรม, พระยาพานสร้างเจดีย์เพื่อไถ่บาปให้พ่อ, สร้างวัดสองพี่น้องเพื่อไถ่บาปที่ฆ่าแม่, สร้างพระนอนและสร้างวัดเพื่อไถ่บาป

ที่ฆ่าพ่อสิงห์, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าชายหนุ่มที่ฆ่าแม่ได้บวชและประพฤติตัวดีหลังจากนั้นจึงสร้างเจดีย์ให้แม่, ท้าวลินทองสร้างพระพุทธรูปเพื่อไถ่บาปที่ได้ฆ่าพ่อ แต่**ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

7. อนุสรณ์

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าสร้างปราสาทเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความรัก แต่**ภาคกลาง ภาคใต้และภาคเหนือ*ไม่ปรากฏ***

8. ประเพณีการครองเรือน

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าพญาจันทราชจะมาสู่ขอนางฟ้าหยาด, ท้าวฮุ่งรัก**นางง้อม จึงให้**ทหารคนสนิทไปสู่ขอ, เจ้าเมืองภูคั่งได้หมั้นหมายธิดาของตนกับบุตรชายเจ้าเมือง**อื่นตั้งแต่**ยังเล็ก, นางไอ่ในอดีตชาติได้ปรนนิบัติสามีอย่างดี แต่ **ภาคกลาง, ภาคใต้และภาคเหนือ ไม่ป**รากฏ

9. การขอโทษ

ภาคใต้ ดังข้อความว่านางหงส์จัดข้าวตอกดอกไม้ไปขอขมานายเฒ่า แต่ **ภาคกลาง, ภาคเหนือ** และภาคอีสานไม่ปรากฏ

ตาราง 247 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภา**คอีสาน**
คาถาอาคม	✓	✓	✓	✓
น้ำมนต์	✓	✓	-	-
สะกดวิญญาณ	✓	✓	-	-
ผ้ายันต์	-	✓	-	-
เสน่ห์	-	-	✓	-
ฤทธิ์	-	✓	-	-
สาป	-	✓	-	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. คาถาอาคม

ภาคกลาง ดังข้อความว่าสามเณรรูปหนึ่งมีวิชาอาคมเก่งกล้ามาปราบนางนาค, พระโพธิสัตว์ได้ฝังอาถรรพ์ไว้ตามเกาะต่างๆ เพื่อไม่ให้ช้างเข้าไปอาศัยอีก, ด้วยอำนาจแห่งเวท

มนตร์เสือสมิงจึงรู้ว่าใครมาตัดเถาวัลย์, ต้องทำพิธีทางไสยศาสตร์จึงพบพระศพ, นายตั๊ะมีคาถาอาคมสามารถปราบนางตะเคียนได้,นางแปลงกายเป็นหญิงงาม, ท้าวกกขนากร่ายมนต์ให้ร่างของตนเป็นหิน, ตาจวงแปลงร่างเป็นจระเข้, ตาสีนนแปลงร่างเป็นงูใหญ่, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าใช้คาถาอาคมจับช้าง, นั่งบนปลายตะขอช้าง, นั่งบนปลายไม้หมกไล่ควาย, เจ้าชายกากภาษาผู้มีวิชาอาคมและพูดภาษากาได้ช่วยท้าวศรีธรรมโศกราชในการเอาพระธาตุได้, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าไกรทองทำพิธีเรียกจระเข้และจุดเทียนชัยระเบิดน้ำ, นายถมยามีคาถาบังไพร, ชาละวันตายด้วยหอกลงอาคม, ฤาษีตาไฟเสกวัวและพิษลงในท้องวัวไประเบิดทำให้ชาวเมืองตายทั้งเมืองและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าธนมูลนาคจับพระยาสุรอุทกด้วยบ่วงบาศที่ทรงอิทธิฤทธิ์และลงเวทมนตร์คาถาไว้, หมอคนที่ 3 มีอาคมกล้าปราบจระเข้ได้, เสกผ้าเช็ดหน้าเป็นเรือหงส์, นางผีป่าแปลงตนเองเป็นนางผมหอม

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. น้ำมนต์

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระฤๅดงค์บริกรรมคาถาปลุกเสกน้ำมนต์นำไปรักษาคนป่วย, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าพระสงฆ์ยาคูเอาก้อนหินมาเสกใส่ในน้ำมันราดผู้ป่วยก็หายไข้ แต่ **ภาคเหนือและภาคอีสานไม่ปรากฏ**

2. สะกดวิญญาณ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าสมเด็จพุฒาจารย์ (โต)พรหมรังสี สยบผีนางนาคลงได้เอากะโหลกศีรษะส่วนหน้าผากมาทำปั้นเหน่ง เพื่อสะกดวิญญาณและนำนางไปสู่สุคติ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าเจ้าอาวาสจึงใช้ยันต์ปิดไว้และได้นำ "ปรอท" ซึ่งบรรจุอยู่ในองค์พระออก แต่ **ภาคเหนือ และภาคอีสานไม่ปรากฏ**

3. ผ้ายันต์

ภาคใต้ ดังข้อความว่าทำผ้าประเจียดลงยันต์ใช้โพกศีรษะป้องกันอันตรายได้ **แต่ภาคกลาง,ภาคเหนือ และ ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

4. เสน่ห์

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าปู่เจ้าสมิงพรายทำเสน่ห์ใส่พระลอและเสกไก่แก้วไปล่อพระลอมา **แต่ภาคกลาง, ภาคใต้และภาคอีสานไม่ปรากฏ**

5. ฤทธิ์

ภาคใต้ ดังข้อความว่าเจ้าเมืองลังกาสั่งให้สามเณรที่มีฤทธิ์ไปเอาพระธาตุที่เมืองนาค **แต่ภาคกลาง, ภาคอีสานและภาคเหนือ ไม่ปรากฏ**

6. สาป

ภาคใต้ ดังข้อความว่าฤๅษีสาปทุกอย่างให้กลายเป็นหิน แต่**ภาคกลาง, ภาคอีสาน และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

ตาราง 248 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
กฎของบ้านเมือง	✓	✓	✓	-
การครองเมือง	-	-	✓	✓
การแจ้งเรื่องราว	✓	-	-	✓
เมืองประเทศราช	-	-	-	✓
การถวายตัว	-	-	-	✓

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ไม่ปรากฏ

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. กฎของบ้านเมือง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเมื่อตาขุนทองฆ่าลูกสาวเขาจึงถูกจับขังคุก, พันท้ายนรสิงห์ขอให้พระเจ้าเสือประหารชีวิตตนตามกฎมณเฑียรบาล, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าพระแก้วโกรพสั่งให้ลงโทษและพิพากษาลูกชายและเมียสาวกรณีที่ทำผิดโดยจับใส่ขื่อคาโบยตีแล้วนำไปประหารส่วนผู้หญิงให้ลอยแพ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเมื่อสามีทำผิดจึงต้องออกไปจากเมืองลับแลตามกฎระเบียบของชาวเมืองที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

2. การครองเมือง

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าคณะกรรมการเมืองและชายาได้ปรึกษาหารือกันให้บุตรชายครองเมืองและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าขุนขอมผู้เป็นบิดาถึงแก่กรรม ฝ่ายกรมการพร้อมกันเชิญเจ้าสุรอุทกขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน แต่**ภาคกลางและภาคใต้ไม่ปรากฏ**

3. การแจ้งเรื่องราว

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเมื่อพรานบุญพบรอยเท้าขนาดใหญ่จึงรายงานต่อเจ้าเมืองและเจ้าเมืองก็รายงานต่อพระเจ้าทรงธรรมต่อไป, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเมื่อเจอสิ่งแปลกๆ ที่เกิดขึ้นต้องรายงานนายอำเภอเพื่อมาตรวจสอบ แต่**ภาคใต้** และ**ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

4. เมืองประเทศราช

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าเมืองขึ้นต้องส่งบรรณาการ, ผ้าขาวเป็นเครื่องบรรณาการส่งให้เมืองเวียงจันทน์ แต่**ภาคกลาง,ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

5. การถวายตัว

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าเมื่อเจ้าเมืองอยากได้หญิงงามจึงต้องส่งนางไปถวายตัว แต่**ภาคกลาง, ภาคใต้ และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

ตาราง 249 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วย**กำลัง**

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	**ภาคอีสาน**
ความร่วมมือของชาวบ้าน	✓	✓	✓	✓
กองทัพ	✓	✓	✓	✓
ผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์	✓	✓	✓	✓
แย่งผู้หญิง	-	✓	✓	✓
ใช้กำลังกับสิ่งของ	-	-	✓	✓
ป้องกันตัว	✓	-	-	-
ครอบครัว	-	✓	-	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. ความร่วมมือของชาวบ้าน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าชาวบ้านบางระจันรบกับพม่าอย่างไม่กลัวตาย, **ภาคใต้** ดัง**ข้อความว่าชาวบ้านใช้เชือกลากพระพุทธรูปเพื่อนำไปไว้ในวัดแต่ลากไม่ขึ้น, ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระวอนำกำลังไพร่พล เข้าปะทะกับข้าศึกอย่างกล้าหาญและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าชาวบ้านทราบก็ตามมาเพื่อไล่จับ

2. กองทัพ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระยากงยกทัพมาสู้กับพระราชโอรสบุญธรรมของเจ้าเมืองราชบุรี, ขุนด่านหาญต่อสู้กับทัพของพญาละแวก, พระยากงเคลื่อนกำลังไพร่พลออกสู่สนามรบด้วยพระองค์เอง, หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา ได้นำทหารไทยร่วมรบกับกรมหมื่นเทพพิพิธ และได้ต่อสู้กับพม่าอย่างกล้าหาญ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าทางกรุงเทพฯ ได้ยกกำลังไปปราบปรามโจรจนสงบราบคาบ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระนางอั้วสิมร่วมมือกับขุนใส่ยศประกาศแข็งเมืองพญางำเมือง

ทรงทราบเรื่องก็ยกกองทัพมาตีพระนางอั้วสิมจึงทรงแต่งตั้งเจ้าอามป้อมซึ่งเป็นพระราชบุตรของพญางำเมืองออกไปสู้รบกับผู้เป็นพ่อ, เมื่ออ้ายฟ้าจาระบุรุษไปกระทำวิเทโสบายกลศึกทางเมืองลำพูนสำเร็จแล้วจึงทูลพระเจ้าเม็งรายเพื่อยกทัพไปตีเมืองลำพูน, กองทัพของเมืองเชลางค์นครแตกพ่ายขุนสงครามจับตัวพญาเบิกไว้ได้และปลงพระชนม์พญาเบิก และภาคอีสาน ดังข้อความว่าการทำยุทธหัตถีของพญาจันทราชและพญาฟ้าแดดและน้องชายของพญาจันทราช, โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์, การสู้รบเพื่อแย่งชิงเมืองกัน, ท้าวฮุ่งจึงยกทัพไปปราบพวกแกว, มีการระดมไพร่พลเข้าต่อสู้กันทั้งสองฝ่ายรบกันอยู่นาน 7 ปี, พระลักษมณ์พระรามตามมาทันจึงเข้าสู้รบกับทศกัณฐ์

3. ผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์

ภาคกลาง ดังข้อความว่ายักษ์ 2 ตนเกิดการทะเลาะถึงขั้นต่อสู้กัน, เมื่อรอยเท้าเท่ากับพ่อทรพีจึงออกไปท้าสู้กับพ่อ, ภาคใต้ ดังข้อความว่าการต่อสู้ของสองพญาสัตว์, พระอิศวรแนะนำให้ทรพีไปรบกับพระยาพาลี, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าพญานาคต่อสู้กันเพื่อแย่งความเป็นใหญ่และภาคอีสาน ดังข้อความว่าพระยานาคราชกับไพร่พลมาถล่มเมืองรัตพานคร, จึงสั่งเกณฑ์ไพร่พลนาคทั้งเมืองขึ้นไปถล่มเมืองเอกธีตา

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. แย่งผู้หญิง

ภาคใต้ ดังข้อความว่าพญานาคเข้าอาละวาดแย่งชิงตัวนาง, เกิดการแย่งชิงผู้หญิงระหว่างคนและยักษ์มีการปะทะกัน, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าเมื่อชายหนุ่มออกมานอกถ้ำก็พบกับกองทหารจำนวนมากที่รายล้อมอยู่ เขาต่อสู้กับทหารเพื่อความรักจนตัวตาย, ไกรทองต่อสู้กับจระเข้และภาคอีสาน ดังข้อความว่าพระยาจาตูมจึงส่งกองทัพมาชิงเอานาง, การต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงนาง, เมื่อถูกปฏิเสธท้าวแองกาจึงยกทัพมาตีนครเงินยาง แต่ภาคกลางไม่ปรากฏ

2. ใช้กำลังกับสิ่งของ

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าทุบเอาปีก หัว และหางของหงส์หินออกแล้วสร้างเจดีย์ครอบเอาไว้และภาคอีสาน ดังข้อความว่าท้าวกำพร้าทุบงาช้าง แต่ภาคกลางและภาคใต้ไม่ปรากฏ

3. ป้องกันตัว

ภาคกลาง ดังข้อความว่าชักมีดโต้จากเอวพร้อมกับสู้เสือร้ายทันที แต่ ภาคใต้, ภาคเหนือและภาคอีสานไม่ปรากฏ

4. ครอบครัว

ภาคใต้ ดังข้อความว่าเมียหลวงและเมียน้อยทะเลาะกันตบตีกันจนตาย แต่**ภาคกลาง, ภาคเหนือและภาคอีสานไม่ปรากฏ**

ตาราง 250 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
หนีภัย	✓	✓	✓	✓
จากเพราะโมโห	✓	✓	✓	✓
ละอายใจ	✓	✓	✓	✓
ผิดหวัง	✓	✓	✓	✓
จากเพราะเศร้า	✓	✓	-	✓
ป้องกัน	✓	-	-	✓
หนีภัยธรรมชาติ	-	-	✓	✓
หนีความจริง	-	✓	-	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. หนีภัย

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพวกชาวบ้านพากันย้ายไปอยู่ที่อื่น, นายมาก**หลบหนีไป, หนี**ออกจากกำแพงเมือง, ชาวมอญพากันอพยพครอบครัวเข้ามาในพระราชอาณาจักร, **กรมหมื่นเทพพิพิธ**ได้พาสมัครพรรคพวกหนีพม่าและรวบรวมกันตั้งค่ายอยู่ตั้งรับ, พระองค์หนี**พม่าไปตั้งชุม**นุม ณ เมืองพิมาย, นายพันธุ์พาไพร่พลล่องเรือสู่ทะเล, จึงได้ล่าถอยกลับไป, งูเหล่านั้นจึง**หายไปหมด, โจรร้าย**ทั้ง 7 คน**หลบหนี**ความผิด, ชาวบ้านก็พากันอพยพ**หนีไป, เต่าทองหลบหนี, พญานาคพากันหนี**เหลือแต่พญานาคที่ดื้อเลยถูกสาปเป็นหิน, นายพลมาหลบซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่า**หลิมเต้าเคี่ยน**พาพรรคพวกหนีราชภัยจนกระทั่งถึงเมืองปัตตานี, ผู้คนซึ่งเกิดความหวาดกลัวก็ได้พากัน**หนีไป**หมด, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเจ้าเมืองหญิงได้**หลบหนี**ออกไปจากเมืองแล้ว, พระนางจึงได้อพยพไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินไปตั้งเมืองอยู่ที่อื่น, ท้าวราชนกและพระธิดาขึ้นม้าวลาหค**หนีไป, กลับหนี**เข้าเมือง, นายร่วงจึง**หนี**ขึ้นไปบวชเป็นภิกษุอยู่ที่วัดแห่งหนึ่ง และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่า**หลบหนีภัย**ย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ, ชาวเมืองได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามองค์ไปประดิษฐานไว้ที่อื่น, จระเข้**หนี**ไป**หลบ**อยู่ที่วังน้ำใหญ่สายหนึ่ง

2. จากเพราะโมโห

ภาคกลาง ดังข้อความว่ายายรำพึงวิ่งหนีไปที่อ่าวบางสะพาน, หนีไปสงบสติอารมณ์ที่ชายหาดระยอง, นางสีดาแทรกแผ่นดินหนีพระราม, **ภาคใต้** ดังข้อความว่านายหนุ่มเหวี่ยงขันหมากทิ้ง, เตะกระทะคว่ำ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าวิ่งหนีขึ้นไปแอบในถ้ำ และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าจึงเหาะกลับเมืองศรีโคตร

3. ละอายใจ

ภาคกลางดังข้อความว่าน้องชายทิ้งอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาพาครอบครัวย้ายไปอยู่ที่อื่น, ภาคใต้ ดังข้อความว่ารายาจึงหนีออกจากวัง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระองค์จึงยกกองทัพกลับเมืองพะเยา โดยไม่มีการสู้รบและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าพระยาศรีโคตรบอง**ยกเมืองล้าน**ช้างให้เด็กหนุ่มครองแล้วตนเองกับชายาก็เดินทางกลับ

4. ผิดหวัง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเสือหมดหนทางทำร้ายตาคงได้ มันหนีเข้าป่าไป, **เจ้าเมือง**ไม่ฟังเณรแตงโมเทศนากลับเข้าในห้องเสีย, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าเขาสั่งให้ลูกเรือหันหัว**เรือกลับ**ออกสู่ทะเลอันดามัน, แม่เอื้อมระอายากที่จะตักเตือนสั่งสอนลูก, **ภาคเหนือ** ดังข้อ**ความว่า**จึง**เท**ขนมนมเนยและขันหมากต่างๆ ทิ้ง, สองตายายทิ้งพระพุทธรูป, ชาวบ้านต่างหมดห**วังที่จะได้พระ**พุทธรูปมากราบไหว้, จึงลากมีดกลับและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าพากันนมัสการ**พระธาตุพนม**แล้วเดินทางกลับมาตามทางเดิม, ยกขบวนขันหมากกลับไปยังบ้านเมืองของตน

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. จากเพราะเศร้า

ภาคกลาง ดังข้อความว่าต้นตะเคียนจมลง, **ภาคใต้** ดังข้อความว่านาง**พูดพลาง**ขว้างถุงเงินลงในแม่น้ำอย่างไม่ไยดี แล้วพายเรือกลับ, ตายมดึงเศร้าโศกมากจึงละทิ้งถิ่นเดิม**ไปตาม**ยถากรรม , ภาคอีสาน ดังข้อความว่านางง้อมหนีไปเมืองเชียงเคือ, นางจึงพาพี่เลี้ยงกลับ **เมืองกงพาน** แต่**ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

2. ป้องกัน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าทุกครั้งที่เจ้ากรุงจีนมาบ้าน ยายรำพึงจะต้องพาลูกสาวไปนอกบ้านทันที, วีรบุรุษ 2 ท่านรวบรวมทหารที่เหลือสวามิภักดิ์กับพระยาวชิรปราการร่วมต่อสู้พม่ากู้ชาติบ้านเมือง, นำลูกไปซ่อนไว้, ผู้หญิงและเด็กๆหาที่หลบซ่อน, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าสร้างตำหนักบนภูเขาให้นางอยู่ตามลำพัง แต่**ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

3. หนีภัยธรรมชาติ

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าย้ายตัวเมืองไปตั้งบริเวณบ้านหาดมะตูม, ย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินที่ทางเมืองเหนือจนกระทั่งร่ำรวยมีเงินทอง, อพยพราษฎรลงไปทางใต้เพื่อไปตั้งเมืองใหม่ และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าผู้คนอพยพมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำ, ชาวเขมรอพยพครอบครัวมาตั้งอยู่ในเขตเมืองประทายสมันต์, อพยพขึ้นมาตั้งหมู่บ้านใหม่ แต่**ภาคกลางและภาคใต้ไม่ปรากฏ**

4. หนีความจริง

ภาคใต้ ดังข้อความว่ายายพยายามดึงแขนลูกไว้แต่ลูกชายดิ้นรนหนี แต่**ภาคกลาง, ภาค**เหนือ และภาคอีสานไม่ปรากฏ

ตาราง 251 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภา**คอีสาน**
ยศ	✓	✓	✓	✓
ทรัพย์	✓	✓	✓	-
แผ่นดิน	-	✓	✓	✓
ตั้งชื่อให้	✓	✓	✓	-
สร้างรูปแทน	✓	✓	✓	-
ผู้หญิง	-	-	✓	✓
คน	✓	-	✓	-
อาหาร	✓	-	✓	-
สิ่งของ	-	-	-	✓
พระเกศา	-	-	✓	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. ยศ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเจ้าเมืองให้ทหารนำพระยาพานซึ่งปราบช้างได้มารับราชการ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่านายแก้วได้รับแต่งตั้งบรรดาศักดิ์เป็นพระแก้วโกรพ, เมื่อเสร็จศึกนายแรงได้รับปูนบำเหน็จเป็นเจ้าเมือง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระเจ้าแผ่นดินได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้นายถมยาเป็น "พระศรีธรรมยา", มะกะโทได้รับแต่งตั้งให้เป็นคนทำงานในครัวหลวง

และภาคอีสาน ดังข้อความว่ากวนทิพย์มนตรีได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองภูเวียง, รัชกาลที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯตั้งขุนภักดีชุมพลเป็นพระยาภักดีชุมพล, ผู้ชนะได้เป็นเจ้าเมืองมรุกขนคร, เชียงปุมได้รับพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสุรินทร์ภักดี

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. ทรัพย์

ภาคกลาง ดังข้อความว่านางเม้ยให้รางวัลแก่ชายหนุ่มที่หาตะบันทองเจอ, ภรรยาของชายหนุ่มให้ทองแก่เขา, ภาคใต้ ดังข้อความว่าพระเจ้าศรีธรรมโศกตั้งรางวัลแก่ผู้แก้อาถรรพ์, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าพญาอชุตตราชได้พระราชทานทองคำให้แก่ปู่ลาวจกเพื่อแลกเป็นค่าที่ดิน, เจ้าเมืองประกาศให้รางวัลแก่ผู้ช่วยลูกสาวและปราบจระเข้ได้โดยได้ส่วนแบ่งในทรัพย์สมบัติของตน, พระร่วงทรงปูนบำเหน็จรางวัลแก่ทุกคนที่ไปทำงาน, นางให้ทองแก่สามี, เมื่อพระราชาได้มีดโต้มาแล้วพระราชทานเงินทองแก่ชายหนุ่มเป็นการตอบแทนแต่ภาคอีสานไม่ปรากฏ

2. แผ่นดิน

ภาคใต้ ดังข้อความว่าโต๊ะฮ้าหวาได้รับแผ่นดินแถบนี้เป็นรางวัล, น้องชายของปะหมอที่ชื่อปะหมันได้ไปครองเกาะพัดหมัน , ภาคอีสาน ดังข้อความว่าชาวเมืองเชิญท้าวสุพรหมโมกขาและนางไข่ฟ้าครองเมือง, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าพญามังรายถวายที่ดิน, พระเจ้าแผ่นดินได้ยกที่ดินส่วนหนึ่งให้ปกครอง, ชาวบ้านพร้อมใจกันเชิญพระร่วงให้มาครองราชย์สมบัติกรุงสุโขทัย แต่ภาคกลางไม่ปรากฏ

3. ตั้งชื่อให้

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระราชทานชื่อคณะแม่ครัวว่า "แม่ครัวหัวป่า", เมื่อพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบความจริงจึงให้ฝังร่างของขุนอินทประมูลไว้ในเขตวิหารด้านหลังพระพุทธไสยาสน์ และพระราชทานนามว่า "วัดขุนอินทประมูล", ภาคใต้ ดังข้อความว่าหมู่บ้านแห่งนี้จึงได้รับพระราชทานนามว่า "บ้านพังไกร" ตามชื่อช้าง, ภาคเหนือ ดังข้อความว่ามะกะโทได้รับพระราชทานนามว่า"พระเจ้าฟ้ารั่ว" แต่ภาคอีสานไม่ปรากฏ

4. สร้างรูปแทน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าชาวบ้านสร้างศาลให้ขุนด่าน, ชาวบ้านสร้างศาลเจ้าแม่พิมพ์, พระเจ้าเสือสร้างศาลเพียงตาให้แก่พันท้ายนรสิงห์, คนรุ่นหลังได้สร้างอนุสาวรีย์ผู้กล้าหาญแต่ชาวบ้านบางระจัน, ภาคใต้ ดังข้อความว่าเจ้าเมืองได้หล่อรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรไว้เป็นเครื่องหมายแทน ตัวปะหมอ, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าตำนานได้เล่าขานถึงวีรกรรมของวีรบุรุษแต่ภาคอีสานไม่ปรากฏ

5. ผู้หญิง

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าช้างได้ถอดงาช้างหนึ่งให้ท้าวกำพร้า(ในงาช้างมีผู้หญิง), เจ้าเมืองสร้างปราสาทให้อยู่และยกลูกสาวให้ท้าวคันธนาม,เจ้าเมืองจำปานาคบุรียกนางแสนสีธิดาของตนให้เป็นมเหสี, ท้าวฮุ่งชนะศึกจึงได้ธิดาเจ้าเมืองแกว 8 คนมาเป็นภรรยา, พระเจ้าแผ่นดินจึงพระราชทานธิดาให้แก่ท้าวศรีโคตรแล้วสร้างเรือนหินให้, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเจ้าเมืองประกาศให้รางวัลแก่ผู้ช่วยลูกสาวและปราบจระเข้ได้โดยได้แต่งงานกับนาง แต่**ภาคกลาง** และ**ภาค**ใต้ไม่ปรากฏ

6. คน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าถ้าการดักเสือครั้งนี้สำเร็จนางทาสจะได้เป็นอิสระ, **เจ้าเมือง**เมื่อได้ฟังสามเณรแตงโมเทศนาแล้วซอบใจจึงปวารณาตนเป็นโยมอุปัฏฐาก, **ภาคเหนือ** ดัง**ข้อความว่า**พร้อมทั้งถวายมิลักขุ 500 ครอบครัวให้ดูแลรักษาพระบรมธาตุ, พญามังรายถวาย**เหล่ามิลักขุ** 500 ครอบครัว แต่**ภาคใต้**และ**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

7. อาหาร

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเจ้าเมืองจีนนำอาหารต่างๆ มาฝากตาม่องล่าย, **ภาคเหนือ** ดัง**ข้อความว่า**พระองค์ทรงแบ่งเนื้อปลาไว้แล้วให้ชาวบ้านไปกินกันอย่างถ้วนทั่วแต่**ภาคใต้และภาคอีสาน*ไม่ปรากฏ***

8. สิ่งของ

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าท้าวกำพร้าขอรับเพียงเครื่องมือในการทำ**ไร่เท่านั้น** แต่**ภาคกลาง, ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

9. พระเกศา

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าพระพุทธองค์มอบเกศานั้นแก่ลั๊วะอ้ายกอน แต่**ภาคกลาง, ภาค**ใต้ และภาคอีสานไม่ปรากฏ

ตาราง 252 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
เปลี่ยนความคิด	✓	✓	✓	✓
คู่ครอง	✓	✓	✓	-
ขออภัย	✓	✓	✓	-
ยุติสงคราม	✓	✓	✓	-
ขอให้ช่วย	✓	✓	-	-
ต่อรอง	✓	-	-	✓
ต่อว่า	✓	-	✓	-
ต้องการคำตอบ	✓	-	✓	-
เข้าพวก	-	-	-	✓

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. เปลี่ยนความคิด

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเพื่อนๆ บอกนายมากให้รู้ว่านางนาคตายแล้ว, **ชายหนุ่มชวน**นางไปเที่ยวที่บ้านของตน, พระเจ้ากรุงจีนจึงแต่งพระราชสาสน์ให้เสนาอำมาตย์**และราชทูตนำเข้า**เฝ้าพระเจ้าสายน้ำผึ้งแห่งกรุงไทยทันที, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าคนงานของลูกชาย**มาเจรจาให้แม่**กลับไป, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่านายร่วงพยายามอ้อนวอนให้นางคำออกมาจากถ้ำ, **ชายหนุ่ม**กล่าวเชิญชวนนางให้ไปอยู่ที่บ้านด้วยกัน และ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าท้าวอุทรได้พูดเกี้ย**วพระนางทั้งส**องพร้อมอ้อนวอนให้ทั้งสองมาลงเรือของตน

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. คู่ครอง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าโจรได้มาเจรจาข่มขู่สู่ขอหญิงงามนางนั้น, ชายหนุ่มมาสู่ขอกับพ่อของนาง, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าแม่ของนางเลือดขาวไปขอบุตรชายของชาวอินเดียเพื่อมาเป็นคู่ครอง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าเจ้าชายได้ส่งเครื่องบรรณาการมาทาบทามสู่ขอพระธิดา, หนุมานขอหมั้นหมายธิดาของท้าวราชนกแล้วให้คำสัตย์ว่าจะดูแลช่วยเหลือเมือง แต่**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

2. ขออภัย

ภาคกลาง ดังข้อความว่าน้องชายพาครอบครัวมากราบขอโทษพี่ชาย, **ภาคใต้** ดังข้อความว่านางได้อ้อนวอนขอไถ่โทษนายทองต่อพระแก้วโกรพ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าปลัดหนุ่มนัดเจรจากับสาวบัวบานเพื่อทำความเข้าใจกัน แต่**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

3. ยุติสงคราม

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระรามตักเตือนท้าวกกขนากให้รู้ว่าทศกัณฐ์และยักษ์ทั้งหลายต่างพ่ายแพ้ไปแล้ว, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าโต๊ะละหมัยเดินทางมาเจรจาให้ทั้งสองยุติสงคราม, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าจึงได้ทำการเจรจาตกลงสงบศึกกัน แต่**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

4. ขอให้ช่วย

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเจ้าเมืองส่งคณะทูตเดินทางไปขอกิ่งต้นโพธิ์จากประเทศอินเดีย, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าแมวเจรจากับหนูเพื่อขอให้ลักลูกแก้วให้ แต่**ภาคอีสานและภาคเหนือไม่ปรากฏ**

5. ต่อรอง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าชาวบ้านจึงยกขบวนมาทวงพระคืน, นายตะอัญเชิญนางตะเคียนให้ปรากฏกายออกมาพูดคุยกัน, ฆาตกะขอสิ่งที่จะใช้สักการบูชาแทนพระพุทธองค์, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่านางสีดาขอเวลา 3 ปีแล้วจึงจะยอมเป็นมเหสีของพระยาจาตุมและขอให้สร้างปราสาทให้อยู่ต่างหาก, พระยานาคราชได้ขอเครื่องราชกุฏภัณฑ์คืน แต่**ภาคใต้** และ**ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

6. ต่อว่า

ภาคกลาง ดังข้อความว่านางสร้อยดอกหมากกล่าวตัดพ้อพระเจ้าสายน้ำผึ้งด้วยความน้อยใจ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าสองสามีภรรยาได้ถกเถียงปัญหาทางการเงินในบ้าน แต่ภาคใต้และภาคอีสานไม่ปรากฏ

7. ต้องการคำตอบ

ภาคกลาง ดังข้อความว่ายายได้ยินเด็กยังร้องจึงถามว่า แม่มาแล้วทำไมจึงร้องไห้อีก, ด้วยความสงสัยจึงเข้าไปถามแม่ว่าพ่อของตนเป็นใคร, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพญานาคสอบถามจากพระสงฆ์สามเณรและชาวบ้านแต่ก็ไม่มีใครพบขันทองคำ, นางคำเห็นนายร่วงไม่ดำนาเสียทีจึงตะโกนถาม, พระร่วงตรัสถามนายช้างถึงมะกะโท, พระร่วงเจ้าตรัสถามมะกะโทว่าเขาได้ผักกาดมาจากไหน, ชายหนุ่มเข้าไปถามเรื่องราวด้วยความสงสัย แต่**ภาคใต้และภาคอีสานไม่ปรากฏ**

8. เข้าพวก

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าท้าวโสมพะมิตรได้สวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, สัตว์ต่างๆ และผีน้อยยอมเป็นลูกน้องของท้าวกำพร้า แต่**ภาคกลาง, ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

ตาราง 253 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
การห้ามปราม	-	✓	-	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน *ไม่ปรากฏ*

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

การห้ามปราม

ภาคใต้ ดังข้อความว่าฤาษีซึ่งบำเพ็ญตบะอยู่ได้ออกมาห้ามปราม แต่**ภาคกลาง, ภาคเหนือและภาคอีสานไม่ปรากฏ**

ตาราง 254 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ต้องการกำจัด	✓	✓	-	✓
หลอกให้ทำตามต้องการ	✓	✓	✓	-
เพื่อผลประโยชน์	✓	✓	-	✓
เอาตัวรอด	✓	✓	✓	-
ยุยงให้แตกแยก	-	✓	✓	-

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน **ไม่ปรากฏ**

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. ต้องการกำจัด

ภาคกลาง ดังข้อความว่าท้าวเวชสุวรรณโณได้แปลงกายเป็นลูกวัวเดินร้องอยู่ที่หน้าประตูเมือง, พระเจ้าอู่ทองคิดอุบายไว้แล้วว่าจะหาคนที่หน้าตาเหมือนฤาษีอย่างไรเมื่อมาถึงสระน้ำ

แล้วจึงเหวี่ยงพระฤาษีรูปนั้นลงไปในสระ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าพ่อแม่ออกอุบายใช้งานหนักเพื่อให้ลูกอกแตกตาย, นายทองออกอุบายกำจัดพ่อโดยการกลิ้งก้อนหินลงมาทับเพื่ออำพรางคดีให้เห็นว่าเป็นเรื่องของอุบัติเหตุ, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเณรนั้นออกอุบายหลอกให้นายพรานใช้ไม้เฮียะ (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) ผ่าซีกหาบหินแทน,พ่อของนางอุสาทำอุบายให้แข่งขันกันสร้างวัดในหนึ่งวันให้เสร็จ, บรรดาภรรยาของบารสออกอุบายกำจัดนางอุสาโดยคบคิดกับโหร, พ่อตาต้องการกำจัดท้าวศรีโคตรแต่เขาฆ่าไม่ตายจึงคิดอุบายโดยหลอกถามจากธิดาของตน แต่**ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

2. หลอกให้ทำตามต้องการ

ภาคกลาง ดังข้อความว่ายายหอมสามารถหลอกล่อเสือจนเข้ามาติดกับได้, เขาจึงออกอุบายหลอกว่า แม่มาแล้วลูกจึงยอมหยุดร้องไห้, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าพระยาพาลีออกอุบายให้ทรพีไปรบกันในถ้ำคูหาสวรรค์, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าไกรทองแกล้งลวนลามเมียของชาละวันเพื่อล่อให้เขาออกมา, ผู้เป็นพ่อหลอกลูกว่าแม่กลับมาแล้วเพื่อให้ลูกหยุดร้อง แต่ **ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

3. เพื่อผลประโยชน์

ภาคกลาง ดังข้อความว่าโจรทั้งหมดจึงปรึกษากันที่จะแย่งเสาต้นนั้นโดยคิดแผนชั่วขึ้นมา, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าแมวกับหมาจึงแอบปรึกษากันเงียบๆ เพื่อลักลูกแก้ววิเศษ, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเจ้าอนุวงศ์หลอกว่าเดินทัพผ่านมาเข้าช่วยกรุงเทพฯ รบกับอังกฤษแล้วถือโอกาสยึดเมืองราชสีมา, พระราชาเห็นนางสีดาแล้วเกิดรักใคร่จึงออกอุบายท้าแข่งขันกับท้าวกำพร้าโดยมีนางสีดาเป็นเดิมพัน, ชายหนุ่มสองคนอยากพบหญิงงามจึงวางอุบายดักพบ, ท้าวผาแดงออกอุบายเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับนางไอ่ โดยลอบส่งแก้วแหวนเงินทองพร้อมผ้าเนื้อดีไปให้เล่าถึงความองอาจกล้าหาญของตน แต่**ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

4. เอาตัวรอด

ภาคกลาง ดังข้อความว่านายมากคิดอุบายหนีจากผีนางนาคโดยแอบนำโอ่งมาเจาะรูเล็กๆ, พระนางกาไวนำเครื่องทองออกหว่านล่อทหารข้าศึก, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าหนูไม่เชื่อใจสัตว์ทั้งสองจึงอมลูกแก้วไว้ในปากแล้วกระโจนลงทะเล, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่านางคำออกอุบายโดยการชวนนายร่วงดำนาแข่งกัน แต่**ภาคอีสานไม่ปรากฏ**

5. ยุยงให้แตกแยก

ภาคใต้ ดังข้อความว่าการยุยงพระยางอกเขี้ยวให้เข้าใจผิดกับโต๊ะฮ้าหวา, ขุนพลเซ็กกีกวงออกอุบายกำจัดหลิมเต้าเคี่ยนโดยการกราบทูลฮ่องเต้ใส่ความเขา, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า

พระยาเม็งรายใช้อุบายยุยงเหล่าเสนาอำมาตย์ของเมืองหริภุญชัยให้แตกความสามัคคีแต่ภาคกลางและภาคอีสานไม่ปรากฏ

ตาราง 255 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
แอบดู	✓	✓	✓	✓
ตามไปดู	✓	✓	✓	✓
เห็นประจักษ์	✓	✓	✓	✓
ค้นหาความจริง	✓	✓	✓	✓

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. แอบดู

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเพื่อนๆบอกให้นายมากสังเกตพฤติกรรมของนางนาค, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าชาวบ้านแอบดูพระพุทธรูปองค์นี้และพบเห็นพระกินเด็กและสามเณร, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าด้วยความอยากรู้ชายหนุ่มจึงแอบเปิดดูของในย่ามและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าแม่สามีสงสัยในพฤติกรรมของลูกสะใภ้จึงแอบดูและพบว่านางไม่ใช่คน, ท้าวกำพร้าแอบดูว่าใครมาดูแลบ้านให้เขา, ชายหนุ่มมาแอบดูสาวแปลกหน้าจึงพบว่านางเป็นงู เมื่อตามไปเห็นพวกนางเดินลงน้ำ

2. ตามไปดู

ภาคกลาง ดังข้อความว่านางนาคเห็นนายมากออกไปนานจึงออกมาดู, นางไม่เชื่อคำที่เพื่อนบอกจึงไปพิสูจน์ด้วยตนเอง, ลูกชายเจ้าเมืองเพชรบุรีอยากเห็นความงามของสาวยมโดยจึงปลอมตัวเป็นพ่อค้าล่องเรือมา, ฝ่ายสามีจึงได้ย้อนกลับไปดูที่ที่ทิ้งขมิ้นไว้ให้แน่ใจ, เมื่อเจอรอยพระพุทธบาทเจ้าเมืองสระบุรีจึงได้ออกเดินทางไปตรวจสอบ, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าพระเจ้าศรีธรรมโศกเสด็จไปทอดพระเนตรให้ทหารรื้ออิฐปูนที่ปรักหักพังออกก็พบองค์พระเจดีย์ใหญ่ยังเหลืออยู่ท่อนหนึ่งและพบผอบทองสีสุกใส, มเหสีของรายาตามมาดูก็เห็นรายากำลังดูดเลือดทหารที่ล้มตาย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าชาวบ้านออกตามหาพุทธรูปตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำผุดดำว่ายอยู่, ฤาษีตาวัวไม่เห็นเพื่อนหลายวันจึงออกไปตามหาและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าคัทธกุมารใช้พระขรรค์แหวะหนังหุ้มกลองออกพบราชธิดากองศรี, หญิงทืนทึกออก

ตามหาสัตว์ที่มาทำลายข้าวในนาของนาง, นายพรานถางป่าที่รกนั้นก็พบพระพุทธรูปศาสนสถาน พบซากเครื่องปั้นดินเผา โอ่งโบราณ

3. เห็นประจักษ์

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระมเหสีจึงขอดูที่พระนลาฏของพระโอรสบุญธรรมเจ้าเมืองราชบุรี, นางจึงหยิบขมิ้นมาดูพบว่าขมิ้นกลายเป็นทองคำ, ต่อมามีนักสำรวจลงไปสำรวจบริเวณนี้พบว่าข้างล่างนั้นเป็นเหมือนเมืองบาดาล, เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหมดเห็นพ้องต้องกันว่าเด็กคนนี้มีบุญญาธิการจึงอัญเชิญให้ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่, ภาคใต้ ดังข้อความว่าพระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงทราบความจริงว่านางเลือดขาวมีสามีอยู่แล้วและกำลังมีครรภ์อ่อนๆ ก็ทรงเปลี่ยนความตั้งพระทัย, ภาคเหนือ ดังข้อความว่านายถมยาหยิบขี้ช้างมาดมรู้ว่าขี้ช้างหอม, เมื่อศิษย์สงสัยฤาษีจึงทดลองให้ลูกศิษย์ดู, ชาวบ้านจึงขอดูขมิ้นที่เหลืออยู่ในย่าม, เขาเห็นว่าก้อนหินนั้นสามารถฆ่าวัวได้จึงหยิบหินก้อนนั้นมาพิจารณาดูและภาคอีสาน ดังข้อความว่าตาหลวงปู่ได้ออกมาตรวจบริเวณวัดขณะฝนตกจึงเห็นกระดูกของไดโนเสาร์, นายพรานจึงสอบถามท้าวกำพร้าถึงน้ำวิเศษนั้นและลองดื่มดู, ลูกชายเมื่อกินข้าวจนอิ่มแล้วจึงรู้ว่าก่องข้าวนั้นใหญ่

4. ค้นหาความจริง

ภาคกลาง ดังข้อความว่าท้าวอู่ทองกับท้าวเวชสุวรรณโณไปที่บ่อทั้งสาม ทั้งสองจึงคิดอยากจะลงไปในบ่อเพื่อพิสูจน์, นายพรานเห็นกระต่ายลงไปในสระแล้วบาดแผลหายสิ้นจึงทดลองลงไปบ้าง, ชาวบ้านเมื่อทราบว่ามีสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ก็พากันมาดูและพิสูจน์, ท่านก็นั่งตรองความฝันและสั่งกับพระเฝ้ากุฏิว่า ถ้ามีใครมาหาให้เอาตัวไว้ก่อนรอจนกว่าจะพบท่าน, ครั้นรุ่งเช้าพรานผู้นั้นจึงได้เดินทางไปยังสถานที่แห่งนั้น แล้วได้เข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับนิมิตมหัศจรรย์ที่ได้พบด้วยตาของตนเอง, ภาคใต้ ดังข้อความว่าพ่อของเด็กคนที่ตายนำความฝันไปเล่าให้ชาวบ้านฟังแล้วค้นหาพระพุทธรูปจนพบจึงได้ขุดขึ้นมาให้พ้นดิน, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าชาวบ้านมาพิสูจน์ขี้ช้างของนายถมยา, ด้วยความอยากรู้เมื่อหญิงสาวเหล่านั้นเดินผ่านไปแล้วชายหนุ่มจึงไปค้นหาสิ่งที่ซ่อนไว้และภาคอีสาน ดังข้อความว่านายพรานจึงออกตามหานกตัวนั้นในป่าแต่กลับพบพระพุทธรูปเจดีย์และหนองน้ำ, พญาช้างสารได้พิสูจน์ด้วยการอธิษฐานให้เด็กทั้งสองไต่บนงาของตนใครข้ามไปได้จึงจะเป็นลูก, บารสให้สืบหาเจ้าของมาลัยจนพบ

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกันไม่ปรากฏ

ตาราง 256 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ต้นไม้	-	✓	✓	✓
ภูเขา	-	-	✓	✓
น้ำ	✓	-	-	✓
ความต้องการทางเพศ	-	-	✓	-
แสงแดด	-	-	✓	-
ความอุดมสมบูรณ์	-	-	✓	-
ความหิว	-	-	✓	-
ดิน	✓	-	-	-
ร่างกาย	✓	-	-	-
ถ้ำ	✓	-	-	-
หิน	-	-	-	✓

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน **ไม่ปรากฏ**

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. ต้นไม้

ภาคใต้ ดังข้อความว่าด้วยความอึดอัดที่ต้องเก็บความลับไว้เมื่อเจอต้นไม้ขนาดใหญ่จึงตะโกนเข้าในโพรงไม้ว่า "รายาปรูกงแนมีเขี้ยวรายาปรูกงแนมีเขี้ยว" , **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่ากลุ่มพระอรหันต์เดินทางเห็นว่ามืดแล้วจึงหยุดและพักผ่อนและวางพระอังคารไว้บนตอมะขาม, ท้าวกำพร้าเก็บเมล็ดข้าวไว้ในโพรงไม้จนเต็มไปหมด, **ภาคกลาง** ดังข้อความว่าด้านเกษตรกรรมแล้วกลับมีความรุ่งเรืองมากขึ้น แต่ **ภาคเหนือไม่ปรากฏ**

2. ภูเขา

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าด้วยความโกรธจึงทำให้เทือกเขาภูพานส่วนหนึ่งแตกถล่มทลายกลายเป็นภูเขา ลูกเล็กลูกน้อยบางแห่งราบเป็นหน้ากลอง แตกพังทลายลง, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าดังนั้นบริเวณที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนตามแนวภูเขาผีปันน้ำ ที่กั้นระหว่างพะเยา น่าน ลำปางจึงเป็นขี้ไถของปู่ฟ้าโง้ม ที่ไถค้างเอาไว้นั่นเอง แต่**ภาคกลางและภาคใต้ไม่ปรากฏ**

3. น้ำ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเมื่อความต้องการใช้น้ำมนต์มีมากขึ้นชาวบ้านจึงพร้อมใจกันขุดดินที่บริเวณนั้นขึ้นเป็นบ่อขนาดใหญ่, คณะเดินทางได้หลบพายุที่ชายหาดแห่งนี้และได้สร้างบ่อน้ำเพื่อใช้ดื่ม,**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าทั้งสองได้ใช้น้ำในสระกำแพงอาบชายาได้ลงสระผมทุกวัน, เจ้าเมืองจึงให้เอาจระเข้ไปปล่อยที่สระน้ำในบ้าน แต่**ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

4. ความต้องการทางเพศ

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าด้วยความรักพระองค์จึงขออยู่ในถ้ำกับนางด้วย, พระร่วงได้ช่วยนางทองออกจากปากจระเข้จึงได้อภิเษกกับนาง แต่ภาคกลาง, ภาคใต้และ**ภาคอีสานไม่**ปรากฏ

5. แสงแดด

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าพระนางจึงสั่งให้หยุดขบวนแล้วนำข้าวของใน**เรือสำเภา**ที่ล่มขึ้นมาตากแดดบนหาดทรายทั้งสองฝั่งลำน้ำ แต่**ภาคกลาง, ภาคใต้และภาคอีสาน*ไม่ปรากฏ***

6. ความอุดมสมบูรณ์

ภาคเหนือ ดังข้อความว่าเมื่อพบว่าบริเวณนี้เป็นที่อุดมสมบูรณ์จึงอพยพครอบครัวมาอยู่ที่นี่และสืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์มาจนเป็นชุมชนใหญ่แต่ **ภาคกลาง, ภาคใต้และภาคอีสานไม่**ปรากฏ

7. ความหิว

ภาคกลาง ดังข้อความว่าจระเข้หิวจึงคาบพระมเหสีทองไปกินแต่ภาคใต้, **ภาคอีสานและภาคเหนือไม่ปรากฏ**

8. ดิน

ภาคกลาง ดังข้อความว่าบริเวณที่ทำเตาเผามีน้ำท่วมทุกปีพ่อจึงบอกให้ลูกๆ ขุดดินถมโคกให้สูงขึ้น, หน่วยงานราชการเข้าไปสร้างประตูกั้นน้ำเค็มป้องกันสัตว์เลื้อยคลาน**และน้ำเค็มแต่ ภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคเหนือไม่ปรากฏ**

9. ร่างกาย

ภาคกลาง ดังข้อความว่าทรพีพยายามวัดเท้าตนกับรอยเท้าของพ่อเพื่อดูว่าพร้อมจะสู้กับพ่อได้หรือยังแต่**ภาคใต้, ภาคอีสานและภาคเหนือไม่ปรากฏ**

10. ถ้ำ

ภาคกลาง ดังข้อความว่าตาจวงขุดถ้ำอยู่ริมสองฝั่งคลอง แต่ **ภาคใต้, ภาคอีสานและภาคเหนือไม่ปรากฏ**

11. หิน

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าท้าวกำพร้าเก็บเมล็ดข้าวไว้ในโพรงหินจนเต็มไปหมด แต่ **ภาคเหนือ, ภาคกลางและภาคใต้ไม่ปรากฏ**

ตาราง 257 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

ประเด็น	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ดวงวิญญาณ	✓	✓	✓	✓
ถูกสาป	✓	✓	✓	✓
การอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์	✓	✓	✓	✓
ความมหัศจรรย์	-	✓	✓	✓
เทพยดา	✓	-	✓	✓
พระพุทธเจ้าและพระสาวก	-	-	✓	✓
พระอินทร์	-	✓	-	✓
นิมิตฝัน	✓	✓	-	-
พระอิศวร	✓	-	-	-
พรหม	-	✓	-	-
วิษณุกรรม	-	✓	-	-
พญานาค	-	✓	-	-
บรรพบุรุษ	-	-	-	✓

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. ดวงวิญญาณ

ภาคกลาง ดังข้อความว่านางนาคยื่นมือยาวๆลงมาจากร่องบนพื้นเรือนเพื่อเก็บมะนาวที่อยู่ใต้ถุนบ้าน, ดวงวิญญาณทั้งสองได้ตามไปทวงคืนถึงบ้าน, การงมหาพระศพต้องเชิญหลวงจีนซึ่งมีญาณทางวิปัสสนานั่งทางในทำการเสี่ยงทายจึงพบพระศพชาวบ้านจึงสร้างศาลให้พระนาง, เจ้าพ่อเขางูซึ่งเป็นงูตัวใหญ่คอยปกปักษ์รักษาประชาชนที่มาสักการะและบุคคลที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของท่าน, **ภาคใต้** ดังข้อความว่าชาวบ้านบนบานต่อศาลโต๊ะหินขวาง, ชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวจะออกเรือจับปลาจะขอความคุ้มครองจากทวดหัวเขาแดงก่อน, คณะมโนราห์ที่เดินทางผ่านจะต้องหยุดไหว้รำร้องถวายมือ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าประชาชนชาวตำบลภูมิ ได้ตั้ง

ศาลพ่อตาพระธรรมยาขึ้น, ความเชื่อความศรัทธาในตายายที่เลี้ยงชาละวันชาวบ้านจึงตั้งศาลให้, พ่อแม่ของหญิงสาวสร้างศาลเพียงตาและเชิญวิญญาณลูกสาวเข้าอยู่ที่ศาลนั้นและภาคอีสาน ดังข้อความว่าชายหนุ่มไปนั่งริมลำน้ำและจ้องมองลงไปในสายน้ำเขามองเห็นภรรยา, ชีปะขาวมาช่วยสร้างพระพุทธรูป

2. ถูกสาป

ภาคกลาง ดังข้อความว่านับตั้งแต่นั้นมาร่างของท้าวกกขนากก็กลายเป็นหินไปตลอดกาลเพราะกรรมชั่วที่ตนได้ก่อไว้, ด้วยผลกรรมที่ทำไว้ชายทั้ง 7 คนถูกฆ่าตายที่ตำบลแห่งหนึ่งพร้อมๆกัน, เทวดาสาปแช่งให้พญานาคตายแข็งเป็นหิน, บ้านเมืองได้กลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่เพราะปลาไหลเผือก, ภาคใต้ ดังข้อความว่าสาปให้เจ้าไหมกลายเป็นหิน, ผู้เป็นพ่อจึงได้ผูดคำสาปแช่งลูกชายให้ประสบแก่ความหายนะ, ลิ้มก่อเนี่ยวสาปแช่งพี่ชาย, ผู้เป็นพ่อสาปแช่งว่าหากเป็นลูกชายของตนแล้วขออย่าให้ออกจากฝั่งไปได้ขอให้มีอันเป็นไปต่างๆ นานา, ภาคเหนือ ดังข้อความว่าฤาษีจึงสาปศพนั้นให้กลายเป็นหิน, คนขโมยของในถ้ำได้ถึงแก่ความวิบัติล้มตายไป, ลมพายุพัดบ้านเมืองถล่มเป็นหนองน้ำใหญ่อยู่หน้าวัดอักโขคีรีชัย, นายร่วงสาปให้นางคำอยู่ในถ้ำตลอดไป, พระร่วงบอกให้ขอมรออยู่ตรงนั้นด้วยวาจาสิทธิ์ขอมเลยถูกสาปให้กลายเป็นหิน, พระร่วงพูดว่า "เอออย่างนั้นพวกมึงก็ไม่ต้องมีน้ำกินตลอดไป" จนป่านนี้นาป่าแดงจึงไม่ค่อยมีน้ำกินน้ำใช้กัน, พระร่วงจึงสาปจระเข้ให้เป็นหินอยู่ตรงนั้นมาถึงทุกวันนี้, ทันใดนั้นก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้นทันทีและไหวถึง 7 วัน 7 คืน ทำให้บ้านเมืองนั้นถล่มลงไปกลายเป็นหนองบึงและภาคอีสาน ดังข้อความว่าบันดาลให้เกิดพายุฝนและฟ้าผ่าลงมา, ก่อนเข้าหลักประหารก่อนที่เพชฌฆาตจะตัดคอ เชียงงามได้กล่าวสาปแช่งเมืองหนองหาน

3. การอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระยาพานอธิษฐานว่าหากพระมเหสีเป็นพระราชมารดาของพระองค์แล้วขอให้น้ำนมไหลออกมา, ชาวบ้านอธิษฐานให้สามารถอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำได้ก็สามารถนำขึ้นมาได้, ชาวบ้านตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ สถานที่นั้นว่าถ้ารอดพ้นภัยอันตรายคราวนี้ได้จะช่วยกันบูรณะซ่อมแซมโบสถ์หลังนี้, แกให้ลูกสาวสาบานไว้ว่าจะไม่เปิดเผยเรื่องนี้แก่ผู้ใด, เหล่าเสนาอำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ของเมืองเสี่ยงทายเรือเพื่อหาเจ้าผู้ครองนครองค์ใหม่, อุบาสิกาที่เป็นหลานของพระโตได้อธิษฐานต่อพระพุทธไสยาสน์ให้บอกถึงตำรายาแก้โรคและนำมารักษาตามคำบอกโรคนั้นก็หายเป็นปกติอย่างน่าอัศจรรย์,คนที่เอาถ้วยชามไปแล้วไม่นำมาคืนต้องขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์, เมื่อชาวบ้านได้ทำพิธีตั้งศาลเพียงตาบวงสรวงจึงสามารถอัญเชิญพระพุทธรูปองค์เล็กขึ้นฝั่งได้อย่างง่ายดาย, หญิงผู้นั้นได้ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปิดบังซ่อนเร้นให้พ้นภัย

จากโจร, **ภาคใต้** ดังข้อความว่านายแรงพูดจบก็ตั้งจิตอธิษฐานแล้วนายแรงก็กลั้นใจตาย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าในชาติต่อมาเจ้าเอื้องผึ้งจึงเกิดเป็นดอกกล้วยไม้เกาะอยู่ใต้ต้นจันทน์ผาและเจ้าจ๋วงก็เกิดเป็นต้นสน, เมื่อสิ้นคำอธิษฐานจึงบันดาลให้เกิดมีหินรูปร่างลักษณะคล้ายกับพระธิดา, พระนางจามเทวีอธิษฐานว่าหากได้ครองเมืองหริภุญชัยดังที่ต้องการแล้วขอให้พายุสงบ, เมื่อเจ้าเมืองทำพิธีบวงสรวงเสร็จสิ้นก็สามารถจับกาตัวนั้นได้, ควาญช้างตั้งศาลเพียงตาขึ้นทำพิธีบวงสรวงเจ้าป่าเจ้าเขาและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่านางจึงตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่าเกิดชาติหน้าขอให้สามีของนางนอนตายอยู่บนกิ่งไม้และอย่าได้มาเป็นสามีภรรยากันอีกเลย, กระรอกเผือกเมื่อถูกยิงก่อนตายได้อธิษฐานขอให้เนื้อของตนมีพอกินแก่คนทั้งเมือง, ชาวบ้านอธิษฐานต่อพระพุทธรูปว่าจะอยู่วัดใดขอให้ยกโดยสะดวก, นางผมหอมเอาปอยผมบรรจุลงในผอบแก้วแล้วอธิษฐานลอยน้ำไป, เจ้าเมืองอธิษฐานจิตว่าถ้าเป็นผีให้หนีไปถ้าเป็นคนขอให้กิ่งต้นยางโอนลงมา, นางแก้วขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือทันใดนั้นงูใหญ่ที่รัดขานางอยู่ก็คลายออกและขึ้นจากน้ำได้

สรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่

1. ความมหัศจรรย์

ภาคใต้ ดังข้อความว่าความมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้นสัตว์ทั้ง 3 กลายเป็นเกาะต่างๆ, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าท้าวกำพร้าเอาเมล็ดข้าวไปเก็บไว้ในโพรงหินและโพรงไม้จนกลายเป็นน้ำวิเศษ, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระร่วงเอาไม้ไผ่มาสานเป็นซะลอมด้วยวาจาสิทธิ์น้ำไม่ไหลออกจากซะลอม, มเหสีของพระร่วงอุทานขึ้นเป็นทำนองเพลงว่า "ตะวันเอยอย่ารีบจร" ผลปรากฏว่าดวงอาทิตย์ไม่ยอมเคลื่อนจนกระทั่งผ้าอ้อมแห้ง, พระร่วงเดินทางไปทางไหนต้องการให้เป็นทางเดินก็ปรากฏเป็นทางเดินทางเกวียนตลอดทาง แต่**ภาคกลางไม่ปรากฏ**

2. เทพยดา

ภาคกลาง ดังข้อความว่าเทวดาแปลงกายเป็นแมวแม่ลูกอ่อน, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่าพระนางจามเทวีขอให้เทวาอารักษ์ประทานน้ำบริสุทธิ์สะอาดลงมาและ**ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าเทพยดาผู้มีฤทธิ์ช่วยอภิบาลบำรุงให้บ้านเมืองเจริญ, ท้าววัวทองเมื่อตายไปด้วยบุญบารมีจึงได้ไปเกิดเป็นเทวดาและลงมาช่วยน้องชาย, นางอธิฐานขอฝากลูกกับเทพยดา แต่**ภาคใต้ไม่ปรากฏ**

3. พระพุทธเจ้าและพระสาวก

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าผู้ที่มีบุญบารมีจะพบแก้วมรกต 3 ดวงและพบเห็นพระพุทธองค์เสด็จออกมาจากองค์พระเจ้าใหญ่เสมอ, ต่อมาไข่นั้นได้ฟักออกมาเป็นพระพุทธเจ้า 5 พระองค์, พระโมคคัลลานะจึงเข้าฌาณเตโชกสิณเกิดเป็นเปลวไฟไปปกปิดบ่อที่พญานาคโผล่ขึ้นมาพ่นพิษและได้อธิษฐานซี้ลงไปตรงผ้าจีวรผืนนั้นจนเกิดเป็นรอย, **ภาคเหนือ** ดังข้อความว่า

พระมหากัสสปเถระได้อธิษฐานตุงทิพย์ยาว 7,000 วา, พระบรมสารีริกธาตุเคลื่อนออกมาจากพื้นดินแล้วลอยสูงขึ้น 3 ศอก แต่ภาคกลาง, และภาคใต้ไม่ปรากฏ

4. พระอินทร์

ภาคใต้ ดังข้อความว่าพระอินทร์ใช้อิทธิฤทธิ์อัญเชิญไปไว้บนสวรรค์และสร้างองค์เจดีย์จุฬามณีเป็นที่สถิตพระทนต์เขี้ยว, พระอินทร์เนรมิตแท่นหินสีขาวผ่องใสขึ้นระหว่างกลางท้าวอู่ทองเห็นก่อนก็ขึ้นไปนั่ง, **ภาคอีสาน** ดังข้อความว่าพระอินทร์ต้องลงมาสงบศึก, พระอินทร์ส่งนางไข่ฟ้าเพื่อคอยช่วยเหลือท้าวสุพรหมโมกขา แต่ภาคเหนือและภาคกลางไม่ปรากฏ

5. นิมิตฝัน

ภาคใต้ ดังข้อความว่าตกกลางคืนพระองค์นี้ได้เข้าฝันชาวบ้านเพื่อบอกความต้องการของตนเอง, **ภาคกลาง** ดังข้อความว่าเทวดาบอกให้นางไปที่ภูเขาแล้วจุดธูปอธิษฐานแล้วเอาถ้วยชามไปซึ่งเป็นไปตามความฝันทุกประการ แต่ ภาคอีสานและภาคเหนือไม่ปรากฏ

6. พระอิศวร

ภาคกลาง ดังข้อความว่าพระอิศวรได้ลงโทษโดยการสาปให้ยักษ์ทั้ง 2 กลายเป็นหินแล้วให้ทำหน้าที่ยืนเฝ้าหน้าพระอุโบสถ แต่ ภาคใต้, ภาคอีสานและภาคเหนือไม่ปรากฏ

7. พรหม

ภาคใต้ ดังข้อความว่าพรหมเทพเถระบอกให้ธนกุมารเหมชาลาคอยอีก 3 วันจะมีเรือไปลังกาและจะคอยช่วยเหลือสองพี่น้อง แต่ภาคกลาง, ภาคเหนือและภาคอีสานไม่ปรากฏ

8. วิษณุกรรม

ภาคใต้ ดังข้อความว่าวิษณุกรรมแปลงร่างเป็นกวางหลอกล่อนายพรานสุริยาไปที่แก้วและพระธาตุ แต่ภาคกลาง, ภาคเหนือและภาคอีสานไม่ปรากฏ

9. พญานาค

ภาคใต้ ดังข้อความว่า สามีภรรยาวิงวอนขอให้พญานาคประทานลูกให้ แต่**ภาคกลาง, ภาคเหนือและภาคอีสานไม่ปรากฏ**

10. บรรพบุรุษ

ภาคอีสาน ดังข้อความว่าชาวบ้านจะบวงสรวงและเซ่นไหว้เป็นประจำทุกๆ ปี เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของตน, บุคคลสำคัญที่ชาวบ้านในอีสานหลายจังหวัดเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของตนซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ แต่ภาคกลาง, ภาคใต้และภาคเหนือไม่ปรากฏ

สรุปการเปรียบเทียบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค

มีรายละเอียดดังนี้

ความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งกับตนเอง

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมความขัดแย้งกับตนเองของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่า ประเด็นความขัดแย้งกับตนเองนั้นเหมือนกันทั้ง 4 ภาค ได้แก่ขัดแย้งเพราะความต้องการของตนเอง, ความรู้สึกว่าตนเองต่ำต้อย, การที่สภาพของร่างกายมีความเจ็บป่วยทั้งทางกายและทางใจ, เกิดความขัดแย้งเพราะอยากได้, เกิดจากความกลัว, ความผิดหวัง, การกระทำที่ต้องฝืนใจตัวเอง, ความลังเลตัดสินใจไม่ได้, ความโกรธ, การสำนึกผิด และความไม่เชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนถึงความเป็นมนุษย์ปุถุชนทั่วๆ ไปที่ยังมีความรัก ความโลภ ความโกรธ และความหลง ดังนั้นทุกภาคจึงมีความขัดแย้งกับตนเองเหมือนกัน

2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น

2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมความขัดแย้งกับผู้อื่น: ความขัดแย้งภายในกลุ่มของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างสามีภรรยา, ความขัดแย้งกับบุตร, ความขัดแย้งภายในครอบครัว, ความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน, ความขัดแย้งกับคนในสังคมเดียวกัน และความขัดแย้งเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นมนุษย์สังคมที่ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว ชุมชน เป็นสังคมย่อยๆ ที่ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อมีคนหมู่มากมาอยู่รวมกันความคิดย่อมต่างกัน ดังนั้นความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้นทุกภาคจึงมีความขัดแย้ง กับผู้อื่นในลักษณะความขัดแย้งภายในกลุ่มเหมือนกัน

2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมความขัดแย้งกับผู้อื่น: ความขัดแย้งภายนอกกลุ่มของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน ความขัดแย้งกับผู้อื่นในลักษณะที่ขัดแย้งภายนอกกลุ่มที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะสตรีเป็นเหตุ, เกิดจากความแค้น, ความโลภ, คำพูด, ความกลัว นอกจากนี้ยังพบว่ามีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์และสัตว์ ซึ่งประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวนี้มีสาเหตุมาจากกิเลสและตัณหาของมนุษย์นั่นเองโดยเฉพาะเรื่องการแย่งผู้หญิงถือว่าเป็นศักดิ์ศรีของผู้ชาย โดยมิได้คำนึงถึงความเสียหายที่ตามมา ดังนั้นความขัดแย้งในลักษณะนี้จึงเหมือนกันทั้ง 4 ภาค

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การปกครอง พบว่าปรากฏในภาคกลาง, ภาคเหนือ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ หากวิเคราะห์จากตำนานจะพบว่าในภาคเหนือนั้นมีการปกครองตนเองหลายเมืองเมืองที่มีอำนาจมากกว่ามักต้องการรวมอำนาจเข้าด้วยกัน ภาคอีสานจะพบว่าหลายเรื่องมีการอพยพย้ายถิ่นเพราะภัยจากข้าศึก และภาคกลาง หลายเรื่องพบว่ามีการต่อสู้เพื่อป้องกันข้าศึกที่มารุกรานและความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการสืบทอดการปกครอง สำหรับภาคใต้นั้นไม่มีปรากฏความขัดแย้งในประเด็นนี้จากการวิเคราะห์ในตำนานหลายเรื่องได้กล่าวถึงว่าภาคใต้ ขึ้นตรงต่อสุโขทัย เช่น เรื่องนางเลือดขาว ของจังหวัดพัทลุง, เมืองกระบุรี ของจังหวัดระนอง ดังนั้นความขัดแย้งในประเด็นการปกครองจึงไม่ปรากฏในภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ความขัดแย้งอันสืบเนื่องมาจากความสงสัย พบว่าปรากฏในภาคกลาง, ภาคเหนือ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ หากวิเคราะห์จากตำนานจะพบว่าในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน มีตำนานเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติอยู่หลายเรื่อง เช่น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับดวงวิญญาณ ความเชื่อ มิติต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นจึงทำให้มนุษย์เกิดความสงสัย สำหรับภาคใต้นั้นตำนานที่นำมาวิเคราะห์จะปรากฏให้เห็นในลักษณะสาเหตุของการเกิดปรากฏการณ์ตามธรรมชาติมากกว่า เช่น เรื่องเกาะหนูเกาะแมว ของจังหวัดสงขลา เรื่องเขานางหงส์ ของจังหวัดพังงา เป็นต้น

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ความขัดแย้งระหว่างสัตว์และสัตว์ พบว่าปรากฏในภาคกลาง และภาคใต้ แต่ไม่ปรากฏในภาคเหนือ และภาคอีสาน ตำนานในภาคใต้ที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างสัตว์กับสัตว์ คือ เรื่องถ้ำคูหาสวรรค์ ของจังหวัดพัทลุง, เรื่องเกาะหนู เกาะแมว หาดแก้ว เขาตังกวน ของจังหวัดสงขลา, เรื่องควนกาหลง ของจังหวัดสตูล, เรื่องทวดท่าข้าม ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำนานในภาคกลางที่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างสัตว์กับสัตว์ คือ เรื่องควายทรพี และทรพา ของจังหวัดลพบุรี, เรื่องเขานาค ของจังหวัดอุทัยธานี จะเห็นได้ว่าตำนานที่กล่าวถึงในภาคใต้และภาคกลางมีเนื้อหาที่ตัวละครเป็นสัตว์แล้วมีความขัดแย้งระหว่างสัตว์และสัตว์ และตำนานบางเรื่องก็มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกัน คือเรื่องถ้ำคูหาสวรรค์ และเรื่องควายทรพีและทรพา

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ความขัดแย้งอันสืบเนื่องมาจากความดีพบว่าปรากฏในภาคใต้ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏ ในภาคกลาง และภาคเหนือ ผลการวิเคราะห์จากตำนานพบว่าความดีบางครั้งก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ คือ เรื่องนางเลือดขาว ของจังหวัดพัทลุง เพราะความดีของนางเลือดขาวจึงทำให้พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัยต้องการยกย่องให้นางเป็นพระมเหสี นางจึงถูกเชิญตัวให้ไปยังกรุงสุโขทัยทำให้ต้องพลัดพรากจากครอบครัว และเรื่องผาแดงนางไอ่

ของจังหวัดสกลนคร นางไอ่ในอดีตชาติเป็นภรรยาที่ดีของท้าวภังคีในชาติปัจจุบัน แต่เพราะผลกรรมที่ทำร่วมกันมาทำให้ทั้งคู่มาพบกันอีกและก่อให้เกิดความขัดแย้งมากมายในชาติปัจจุบัน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ศาสนาพบว่าปรากฏในภาคกลาง และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้และภาคเหนือจากตำนานพบว่าศาสนาบางครั้งก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ คือ เรื่องวัดขุนอินทประมูล ของจังหวัดอ่างทอง ขุนอินทประมูลมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากจึงต้องการสร้างและบูรณะวัดแต่มีทุนทรัพย์ไม่เพียงพอจึงกระทำการทุจริตเอาเงินมาสร้างวัด เรื่องพระเสริม พระสุก พระใส ของจังหวัดหนองคายพระธิดาทั้งสามต้องการสร้างพระพุทธรูปจึงไปขออนุญาตพระบิดา จึงมีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาและมีชีปะขาวมาช่วยสร้างด้วย

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ ความเชื่อพบว่าปรากฏในภาคกลาง และภาคเหนือ แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ และภาคอีสาน จากตำนานในภาคกลางพบว่ามีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปรากฏอยู่ คือเรื่องแม่นาคพระโขนง ของจังหวัดกรุงเทพมหานคร, เรื่องบ้านหนองมนจังหวัดชลบุรี, เรื่องเขาสมิง ของจังหวัดตราด, เรื่องพระนางเรือล่ม ของจังหวัดนนทบุรี, เรื่องเสาไห้ของจังหวัดสระบุรี, เรื่องท่าตาจวงเรื่องกำมะเชียร เรื่องยุ้งทลาย ของจังหวัดสุพรรณบุรี และจากตำนานในภาคเหนือพบว่ามีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปรากฏอยู่ คือ เรื่องไกรทอง เรื่องพระศรีธรรมยาของจังหวัดพิจิตร, เรื่องพระลอ ของจังหวัดแพร่ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้อาจได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิพราหมณ์ และจากคนมอญซึ่งมีความยึดมั่นในศาสนาพิธีกรรม และประเพณีอย่างเหนียวแน่นอพยพจากพม่าเข้ามาในประเทศไทยทางตอนเหนือลงสู่ภาคกลาง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างเทวดาและสัตว์ ซึ่งปรากฏในภาคใต้ เท่านั้น คือเรื่องถ้ำคูหาสวรรค์ ของจังหวัดพัทลุง ซึ่งกล่าวถึงควายชื่อทรพี เมื่อฆ่าพ่อได้แล้วเที่ยวไปท้ารบกับเทวดาต่างๆ จากตำนานนี้น่าจะเป็นการเล่าที่อาศัยโครงเรื่องจากรามเกียรติ์เพื่ออธิบายสถานที่ต่างๆ ในจังหวัดพัทลุงคือถ้ำนางคลอด, บ้านทรพี หรือบ้านพี, บ้านท่ารบ, บ้านดอนรุน และบ้านน้ำเลือด

การที่ประเด็นความขัดแย้งกับผู้อื่นของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์เมื่ออยู่รวมกันย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ

3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือขัดแย้งกับน้ำ เช่น น้ำท่วมจมน้ำ, ขัดแย้งกับสิ่งที่สร้างขึ้นมา เช่น ซากปรักหักพังของสิ่งก่อสร้างต่างๆ, ขัดแย้งกับทะเล เช่น

ทำให้เรือสำเภาล่ม และจม, ขัดแย้งกับสัตว์ต่าง ๆ เช่น ปลา วัว ควาย ช้าง กระต่าย กวาง กา นก งู ฯลฯ, ขัดแย้งกับการคมนาคม เช่น ทางทุรกันดาร ป่ารก และขัดแย้งกับลักษณะของภูมิประเทศ เช่น ที่ราบสูง ภูเขา ที่ราบลุ่ม ป่า ฯลฯ ซึ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้ธรรมชาติเป็นผู้สร้าง และบางอย่างมนุษย์เป็นผู้สร้าง ทั้ง 4 ภาคมีการปรากฏเหมือนกันในเรื่องของความขัดแย้งกับน้ำ ทะเล สัตว์ การคมนาคม และภูมิประเทศ เพราะทุกภาคมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเด็นเรื่องของสังขารซึ่งปรากฏในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ จากการวิเคราะห์ตำนานพบว่าทั้ง 3 ภาคได้กล่าวถึงความขัดแย้งในเรื่องของสังขารที่เหมือนกันคือเรื่องของการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ร่างกายที่ผิดปกติ ความหิว เป็นต้น

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเด็นเรื่องของโรคภัยซึ่งปรากฏในภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคเหนือ จากการวิเคราะห์ตำนานพบว่าทั้ง 3 ภาคได้กล่าวถึงความขัดแย้งในเรื่องของโรคภัยที่เหมือนกันคือเรื่อง ของโรคระบาด โรคห่า โรคอหิวาตกโรค โรคไข้ฝีดาษ และโรคเรื้อน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเด็นของความแห้งแล้งซึ่งปรากฏในภาคเหนือ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคกลางและภาคใต้ จากการวิเคราะห์ตำนานพบว่าทั้ง 2 ภาคได้กล่าวถึงความขัดแย้งในเรื่องของความแห้งแล้งที่เหมือนกันคือเรื่องของความแห้งแล้ง การขาดแคลนน้ำ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล หากพิจารณาจากสภาพภูมิประเทศของภาคเหนือ และภาคอีสานจะพบว่าเป็นที่ราบสูง แหล่งน้ำมีน้อย และจากตำนานหลายเรื่องได้กล่าวถึงการอพยพของผู้คนไปยังที่แห่งใหม่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าสำหรับภาคกลางเป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการเพาะปลูก และภาคใต้ซึ่งขนาบด้วยทะเลทั้งสองด้านทั้ง 2 ภาคนี้จึงมีความอุดมสมบูรณ์ ในตำนานจึงไม่ได้กล่าวถึง

การที่ประเด็นความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง นั่นเอง

4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่าบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือขัดแย้งกับ พญานาค ซึ่งเป็นสัตว์กึ่งเทพมีบทบาทในพุทธศาสนา และความเชื่อของคน ว่ามีทั้งให้คุณ และให้โทษ สามารถแปลงร่าง

มีอิทธิฤทธิ์ อาศัยอยู่ในเมืองบาดาล และในถ้ำ, มิติ เป็นเรื่องของปรากฏการณ์มหัศจรรย์ เช่น ได้ยินเสียงแว่วมา เกิดแสงสว่าง หรือเกิดเห็นเป็นรูปภาพต่างๆ, พระพุทธรูป เป็นเรื่องของพระพุทธรูป ซึ่งลอยตามน้ำ ลอยทวนน้ำ โผล่ขึ้นมาจากดิน ชาวบ้านผู้มีความศรัทธาต้องการอัญเชิญไปเคารพสักการบูชาแต่ไม่สามารถกระทำได้, เทพ เทวดา เป็นเรื่องของเทพเจ้า พระยาแถน เทวดา พระอินทร์ เทพบุตร พระอิศวร ซึ่งบันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ มีอิทธิฤทธิ์ และสามารถแปลงร่างเป็นสิ่งต่างๆ มีบทบาทปกป้องช่วยเหลือคนดี และลงโทษคนชั่ว, ดวงวิญญาณ เป็นเรื่องของวิญญาณที่ยังมีบทบาทเหมือนมนุษย์ปรากฏตัวให้เห็นให้ทั้งคุณและโทษ ถ้าให้การเคารพจะช่วยคุ้มครองแต่ถ้าลบหลู่จะถูกลงโทษ, อาคม เป็นเรื่องของวิชาอยู่ยงคงกระพัน การแปลงร่าง คาถาบังไพร เสน่ห์ และพระธาตุ ทั้ง 4 ภาคได้กล่าวถึงการได้มาของพระธาตุ การสร้างพระธาตุ และอภินิหารของพระธาตุการที่ประเด็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ซึ่งอยู่ในช่วงของการผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อใหม่

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ ลักษณะของผู้มีบุญมาเกิด, ผลที่เกิดจากแรงอธิษฐาน, อาหารประหลาด ที่บางอย่างให้คุณ บางอย่างให้โทษ เช่น น้ำวิเศษของท้าวกำพร้า กระรอกเผือก ฟานเนื้อเผือก ปลาไหลเผือก ไข่เงือกทอด ปลาตัวใหญ่, ของวิเศษ, ศาสนา เช่น การปรากฏของพระพุทธองค์และสาวก, ความเชื่อ เกี่ยวกับอำนาจของบุญกรรมและนิมิตฝัน ซึ่งพบว่าปรากฏในภาคกลาง, ภาคเหนือ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ หากวิเคราะห์จากตำนานจะพบว่าในภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลางนั้นเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ซึ่งอยู่ในช่วงของการผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อใหม่

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การตายแล้วฟื้นหรือบาดเจ็บแล้วกลับหายเป็นปกติ พบว่าปรากฏในภาคกลาง และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ และภาคเหนือ ซึ่งตำนานที่ปรากฏนั้นเป็นการอธิบายถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสระน้ำได้แก่ เรื่องสระแก้ว ของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดสระแก้ว, เรื่องรอยพระพุทธบาท ของจังหวัดสระบุรี, กล่าวถึงการใช้น้ำวิเศษช่วยคนตายให้ฟื้นได้ เรื่องน้ำยาวิเศษ ของจังหวัดมุกดาหาร การที่พบในตำนานภาคกลาง และภาคอีสานนั้นเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์และน้ำยาวิเศษ ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การที่มนุษย์ไม่ได้เกิดจากครรภ์มารดา พบว่าปรากฏในภาคกลาง และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ และภาคเหนือ คือเรื่อง พระเจ้าสายน้ำผึ้ง พระนางสร้อยดอกหมากของ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งตัวละครเกิดจากจั่นหมาก, เรื่องท้าวกำพร้าผีน้อยของจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งตัวละครอยู่ในงาช้าง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การพยากรณ์ พบว่าปรากฏในภาคกลาง และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ และภาคเหนือ คือเรื่องพระยากงพระยาพาน ของจังหวัดนครปฐม, เรื่องสมเด็จเจ้าแตงโม ของจังหวัดเพชรบุรี, เรื่องศาลยายหอม ของจังหวัดกาญจนบุรี, เรื่องนางผมหอม เรื่องหลักเขตเขาพนมรุ้ง ของจังหวัดบุรีรัมย์, เรื่องเมืองล้านช้าง ของจังหวัดศรีสะเกษ, การที่พบในตำนานภาคกลาง และภาคอีสานนั้นเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการพยากรณ์ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตของตัวละคร

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การสาป จากตำนานท้องถิ่นที่นำมาวิเคราะห์พบว่าปรากฏในภาคกลางเท่านั้น แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้, ภาคเหนือ และภาคอีสาน

การที่ประเด็นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติต่างกันหรือเหมือนกันได้

การแก้ไขปัญหา

1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่าบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น ที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือ ฆ่าสัตว์ด้วยตัวเอง ได้แก่ฆ่าช้างด้วยมีดหมอ ผ่าท้อง ฆ่างู เชือดคองู ขว้างก้อนหินใส่หัววัว ใช้ปืนยิงเสือ ชำแหละเนื้อ, ทำร้ายตัวเอง ได้แก่ตรอมใจตาย กลั้นใจตาย ผูกคอตาย เสียสละตัวเอง กระโดดหน้าผา ใช้มีดตัดอวัยวะของตน, ลงโทษผู้ทำผิด ได้แก่ จับทิ้งทะเล ไม่ให้ยืมของอีก ไม่ให้อภัย ยกกองทัพมารบ ทำลายของ ส่งงูมาฆ่า ฆ่าให้ตาย โบยตี คุมขัง ประหารทั้งโคตร ตามล่า ตัดหัว จับกินเป็นอาหาร เอาค้อนไปตอก และขับไล่ ได้แก่ ไล่ออกจากเมือง เนรเทศ ไล่ออกจากบ้าน การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะความเป็นมนุษย์ที่ต้องการแก้ปัญหาเพื่อขจัดความทุกข์และลดความขัดแย้งออกไปโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์จะรักตัวเอง ดังนั้นจึงเลือกที่จะลงโทษผู้อื่นก่อน แต่เมื่อทำอะไรไม่ได้แล้วจึงลงโทษตัวเอง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การฆ่าพ่อแม่ พบว่ามีปรากฏในภาคกลาง, ภาคใต้ และภาคอีสาน ได้แก่ เรื่องศาลยายหอม ของจังหวัดกาญจนบุรี, เรื่องพระยากงพระยาพาน ของจังหวัดนครปฐม, เรื่องวัดสองพี่น้อง ของจังหวัดปทุมธานี, เรื่องควายทรพีและทรพา ของจังหวัดลพบุรี, เรื่องพระนอนจักรสีห์ ของจังหวัดสิงห์บุรี, เรื่องถ้ำพระขยางค์ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช, เรื่องถ้ำคูหาสวรรค์ ของจังหวัดพัทลุง, เรื่องเมืองกระบุรี เรื่องสถานที่ต่างๆ ในอำเภอกระบุรี ของจังหวัดระนอง, เรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ของจังหวัดยโสธร และเรื่องพระพุทธรูปมิ่งเมือง ของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวมีสาเหตุมาจากคำทำนาย การเข้าใจผิดการแย่งอำนาจ ความโกรธ และแก้ปัญหาโดยการฆ่าบิดามารดา

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยการลงโทษเป็นกลุ่ม โดยการถล่มเมืองจนกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ เพราะคนไปฆ่า และไปกินเนื้อของสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษ คือกระรอกเผือก ฟานเนื้อเผือก ปลาไหลเผือก ปลาตัวใหญ่ และไข่เงือกทอด ปรากฏในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยลงโทษด้วยวาจา คือการดุด่าต่อว่า พบในตำนานภาคกลางภาคใต้ และ ภาคอีสานแต่ไม่ปรากฏในภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การทำเพื่อป้องกันตนเอง โดยการฆ่าหญิงมีครรภ์ ฆ่าเด็ก นำบุตรลอยแพ ฆ่าให้ตาย ชิงกำจัดศัตรูเสียก่อนพบในตำนานภาคกลาง, ภาคเหนือ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่นใช้วิธีการรุมทำร้าย พบในตำนานภาคกลาง และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้และภาคเหนือ จากตำนานที่วิเคราะห์พบว่าภาคอีสาน และภาคกลาง มักจะมีข้าศึกมารุกรานจนต้องอพยพ ดังนั้นคนเราเมื่อถึงคราวจนตรอกและอดทนถึงที่สุดแล้วความเจ็บแค้นย่อมเกิดขึ้นจึงเกิดการรวมกลุ่มกันต่อต้านโดยการรุมทำร้ายเพื่อตอบโต้ฝ่ายตรงกันข้าม

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่นใช้วิธีการลอบกัดโดยการดักซุ่มยิง และยิงธนูเข้าใส่พบในตำนานภาคเหนือ และ ภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้และภาคกลาง นั้นเป็นเพราะอิทธิพลของลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือ และภาคอีสาน ที่เป็นที่ราบสูง และเต็มไปด้วยภูเขาจึงเหมาะสำหรับการซุ่มโจมตี เป็นการได้เปรียบในด้านการรบ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่นใช้วิธีการกลั่นแกล้งโดยทำให้เรือล่ม ทำลายกิจการ ผลักตกน้ำพบในตำนานภาคกลาง และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏ

ในภาคใต้ และภาคเหนือ นั้นเป็นเพราะธรรมชาติของคนโดยทั่วไปที่มีความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่นใช้วิธีการฆ่าลูกของตัวเอง ได้แก่ การฆ่าบุตรชาย ฉีกลูกสาวออกเป็นสองซีก ฆ่าลูกสาว ฆ่าลูกที่เป็นตัวผู้ทั้งหมด พบในตำนานภาคกลาง และภาคภาคใต้ แต่ไม่ปรากฏในภาคเหนือ และภาคอีสาน นั้นเป็นเพราะธรรมชาติของคนโดยทั่วไปที่มีความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยการลงโทษผู้อื่นใช้วิธีการใช้คนงาน โดยลูกชายให้ลูกเรือมาขับไล่แม่เพราะอับอายที่แม่ยากจนพบในตำนานภาคใต้ แต่ไม่พบในภาคอื่นๆ

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี สังคม การปกครอง การศึกษาวิถีชีวิต และสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การแก้ปัญหานี้ต่างและเหมือนกันได้

2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น ของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น ที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือทำตามหน้าที่ โดยการใช้ให้ทหารทำแทน พระอินทร์มอบหมายให้เทพบุตรทำแทน ใช้ควาญช้างไปจับช้าง ใช้หนุมานไปเอายาหมอตำแยทำคลอด ใช้ลูกน้อง ใช้คนงาน ใช้คนใต้บังคับบัญชา, กระทำด้วยตัวเอง เช่น ฆ่าด้วยตัวเอง พ่อไปหาลูก ตามหาพี่ชาย เก็บของสำคัญไว้ ต่อสู้ พญานาคขึ้นมาพ่นพิษ ฯลฯ, แก้ปัญหาโดยการช่วยกัน ได้แก่ช่วยกันกู้เรือ จัดเตรียมของเลี้ยงต้อนรับ อพยพตั้งถิ่นฐานใหม่ ฝึกอาวุธ ชักลากพระพุทธรูป ตั้งชื่อหมู่บ้าน หาของ ออกรบ จัดงานศพ, ทำตามคำสั่ง ได้แก่ ถูกบังคับให้ทำ ถูกขอร้องสั่งให้ทำ, แก้ปัญหาโดยใช้คนสนิท ได้แก่ ลูกชาย พระธิดา ขุนนางคนสนิท พี่ชาย ผู้นำ ญาติ, แก้ปัญหาโดยการพึ่งผู้ที่มีอำนาจบารมีเหนือกว่า ได้แก่ เจ้าเมือง พญานาค แถนลอ พ่อ หมอผู้มีวิชา โหร พระ พระเจ้าแผ่นดิน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่แก้ปัญหาโดยการพึ่งมิตร และคนรัก พบในตำนานภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ แก้ปัญหาโดยพึ่งคนนอก และพึ่งอาจารย์ พบในตำนานภาคใต้ และภาคเหนือ แต่ไม่ปรากฏในภาคกลาง และภาคอีสาน

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่นของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกันหรือต่างกันนั้นเป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์เมื่อมีปัญหาลำดับแรกจะแก้ปัญหาด้วยตัวเองก่อนแล้วจึงไปขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นซึ่งแต่ละภาคนั้นจะให้ความสำคัญหรือความไว้วางใจกับผู้อื่นเหมือนกันบ้างต่างกันบ้าง

3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลางของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีปรากฏในภาคเหนือ และภาคกลาง เท่านั้น ได้แก่ ท้าวอู่ทองตัดสินโดยให้แข่งขันกัน และตัดให้การแข่งขันเป็นโมฆะเพราะมีการโกง, เจ้าอาวาสกล่าวเตือนสตินางนาค

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง ปรากฏในภาคเหนือ และภาคกลางเท่านั้นน่าจะเป็นเพราะทั้งสองภาคนี้ในตำนานมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้ปกครองหรือผู้เป็นที่เคารพของบุคคลทั่วไปซึ่งจะต้องวางตัวเป็นกลางเพื่อให้เป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ สำหรับภาคใต้ และภาคอีสานนั้น เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะมีความลำเอียง ถือพวกพ้อง ผลประโยชน์ การวางตัวเป็นกลางจึงปรากฏในตำนานน้อย

4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญาของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่าทั้ง 4 ภาคไม่มีประเด็นใดที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค มีบางประเด็นที่ต่างกัน ดังนี้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การใช้อุปกรณ์ เช่น ใช้โซ่เหล็กหย่อนลงในรูเพื่อจับไก่ ใช้ราวไม้พาดเพื่อเป็นเส้นทางไม่ให้หลงทาง การดักเสือด้วยจั่น ตัดต้นไม้เป็นทางเพื่อล่อให้ช้างเดินมา ทำคอกดักช้าง การปลอมตัว, การตั้งชื่อ คือการที่ตัวละครช่วยกันตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ ตามลักษณะของภูมิศาสตร์ และตามปรากฏการณ์ที่เห็น เช่น ได้ยินเสียงระฆังที่ภูเขา จึงตั้งชื่อว่า "ภูกระดึง" ชาวบ้านพบพระในบึง จึงตั้งชื่อว่า "บ้านบึงพระ" ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง ภาคเหนือและภาคอีสานแต่ไม่พบในภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การแก้ปัญหาโดยใช้ไหวพริบ เช่น มะกะโทนำเงินไปวางบนจอมปลวกเพื่อให้เงินมีความสูงท่วมหัว มะกะโทเอานิ้วชุบน้ำลายแล้วจุ่มลงในเมล็ดผักเพื่อซื้อเมล็ดผักด้วยเบี้ยที่มีค่าน้อย พระเจ้าอู่ทองตอบคำถามของฤาษีได้, การแก้ปัญหาโดยใช้สติปัญญา ใช้วิธีการหลีกเลี่ยง เช่น การใช้คำถามเป็นนัยเพื่อให้ฟังแล้วดูดี เพื่อหลีกเลี่ยงในการที่จะผิดคำสัญญา พบในตำนานภาคกลาง และภาคเหนือ แต่ไม่พบในภาคใต้ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาได้เพราะรู้ทัน เช่น พระแก้วโกรพเปลี่ยนเส้นทางใหม่จึงปลอดภัย และช้างเดินอ้อมคอกไม่ยอมเข้าคอกมันจึงไม่ถูกจับพบในตำนานภาคกลาง และภาคใต้แต่ไม่พบในภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ ใช้วิธีการปรึกษาหาแนวทาง เช่น ท้าวกำพร้า และผีน้อยปรึกษาวางแผนการที่จะช่วยเหลือนางสีดา พี่เลี้ยงนางอุสาเสนอให้ใช้โคมมาแขวนเพื่อหลอกให้ฝ่ายตรงข้ามเข้าใจผิดคิดว่าใกล้สว่างแล้ว ชาวบ้านช่วยกันระดมความคิดเพื่อนำพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำ พบในตำนานภาคเหนือ และภาคอีสานแต่ไม่พบในภาคใต้ และภาคกลาง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การใช้สติปัญญาแก้ปัญหาเพราะความเชื่อ ได้แก่การที่ตัวละครเอามูลวัวมาทาตัวเชื่อว่าเป็นมงคลกับชีวิต เพราะวัวตัวนั้นกินพระธาตุเข้าไปพบในตำนานภาคใต้เท่านั้นแต่ไม่พบในภาคอื่นๆ

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญาของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี สังคม การปกครอง การศึกษา วิถีชีวิต และสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การใช้สติปัญญาแก้ปัญหาต่างกันหรือเหมือนกันได้

5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรมของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม ที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือ การสร้างพระพุทธรูปและศาสนสถาน ได้แก่ ชาวบ้านพบพระพุทธรูปผุดขึ้นมาจากดินจึงนำมาหุ้มทองไว้ พบเทวรูปไม้แกะสลักเป็นพระพุทธรูปจึงนำสิ่งเหล่านี้มาสักการบูชา สร้างวัดตามความศรัทธาและสร้างตามคำอธิษฐาน ชาวบ้านพบรอยพระพุทธบาทจึงสร้างเจดีย์ครอบ และสร้างวัดคู่กัน พระยาหลังเขียวเมื่อเห็นตอไม้ที่ตายแล้วกลับแตกยอดมีชีวิตขึ้นมาจึงสร้างเจดีย์คร่อมไว้และบรรจุพระธาตุ พญามังรายอัญเชิญพระธาตุไปบรรจุไว้ยังสถานที่ต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าเคยเสด็จ, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมะ ได้แก่ การปฏิบัติธรรม การหนีไปบวช การยุติสงคราม การถือศีลการที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อทางด้านศาสนา

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ไขปัญหาจากความเชื่อ เช่น การเปลี่ยนชื่อใหม่จากเขาราหูเป็นเขาหน้าพระจันทร์ การทำพิธีลอยเรือกลางน้ำ การนำทรัพย์สินมาทำบุญเพื่อสร้างสิ่งต่างๆ เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย ชาวบ้านนำของประหลาดไปถวายแด่เจ้าเมือง (เช่น ปลาไหลเผือก

กระทอง) การกำหนดให้บ่อน้ำเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์, การแก้ไขปัญหาจากการให้อภัย ได้แก่ พ่อค้าจีนอภัยให้แก่แขกมลายู ฤาษีตาวัวไม่ให้ฤาษีตาไฟพยาบาท พี่ชายไม่โกรธน้องชายที่มาทำลายข้าวของของตน พบในตำนานภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ แต่ไม่ปรากฏในภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการบรรจุอัฐิ เช่น เมื่อลูกสาวเสียชีวิตผู้เป็นพ่อได้จัดงานศพและสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิ เมื่อพระเพื่อนพระแพงและพระลอเสียชีวิตแล้วเจ้าเมืองสร้างสถูปขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิ, การแก้ไขปัญหาสืบเนื่องมาจากการมาโปรดของพระพุทธองค์และสาวก ได้แก่ พระอรหันต์ปราบพญานาคแล้วแสดงธรรมโปรดชาวเมือง พระพุทธองค์เสด็จมายังสระหนองเอี้ยงแล้วแสดงธรรมเทศนาแก่พญานาค ยักษ์อาฬวี พระศรีอาริยเมตไตรยมาโปรด พบในตำนานภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ นั้นเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการเสด็จมาของพระพุทธองค์แล้วมีการสร้างพระธาตุเพื่อบรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้า ดังนั้นความเชื่อนี้จึงส่งผลต่อการบรรจุอัฐิในสถูปหรือเจดีย์ของบุคคลชั้นสูงที่มีอำนาจบารมีแต่ในตำนานภาคใต้ไม่ปรากฏว่ามีการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า กล่าวถึงแต่การอัญเชิญพระธาตุมาเท่านั้น

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การแก้ปัญหาโดยวิธีการสร้างศาลเพียงตา คือ ชาวบ้านร่วมกันสร้างศาลเพียงตาให้แก่ดวงวิญญาณ, การแก้ปัญหาโดยวิธีการไถ่โทษ ได้แก่ ชายหนุ่มที่ฆ่าแม่ได้บวชและสร้างเจดีย์ให้แม่ ท้าวลินทองสร้างพระพุทธเพื่อไถ่บาปที่ฆ่าพ่อ พระยาพานสร้างเจดีย์เพื่อไถ่บาปที่ฆ่าพ่อ ลูกสร้างวัดให้แม่เพื่อไถ่บาปที่ฆ่าแม่ ลูกสร้างพระนอนเพื่อไถ่บาปที่ฆ่าพ่อ พบในตำนานภาคกลาง และ ภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในภาคใต้ และภาคเหนือเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการสร้างศาลเพียงตา และการสร้างเจดีย์ สร้างวัดสร้างพระพุทธรูปเพื่อไถ่บาป

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การสร้างอนุสรณ์ เช่นการสร้างปราสาทเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความรัก, การครองเรือน เช่น การส่งผู้ใหญ่มาสู่ขอสาวคนรัก การหมั้นหมายธิดากับผู้ที่เหมาะสม การปรนนิบัติสามี พบในตำนานภาคอีสานเท่านั้น เป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับฮีตสิบสองคองสิบสี่ซึ่งเป็นกฎในการดำเนินชีวิตของคนอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การขอโทษ เช่น นางหงส์จัดข้าวตอกดอกไม้ไปขอขมานายเฒ่าพบในตำนานภาคใต้เท่านั้น

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรมของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี สังคม การปกครอง

การศึกษา และวิถีชีวิตของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การใช้ศาสนาและวัฒนธรรมต่างกันหรือเหมือนกันได้

6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือการใช้คาถาอาคม ได้แก่ คาถาจับช้างนั่งบนปลายไม้ คาถาจับพญานาค คาถาปราบจระเข้ เสกผ้าเช็ดหน้าเป็นเรือหงส์ คาถาแปลงกาย คาถาระเบิดน้ำ คาถาบังไพร คาถาปราบผี การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ในรูปแบบของคาถาของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาพราหมณ์ อีกทั้งการที่ให้ผู้ชายเรียนหนังสือในวัดนั้นจึงมีโอกาสได้ร่ำเรียนวิชาพวกนี้ด้วย

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันของการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ได้แก่การใช้น้ำมนต์ เช่น เอาก้อนหินมาเสกใส่ในน้ำมันราดผู้ป่วยก็หายไข้ บริกรรมคาถาปลุกเสกน้ำมนต์นำไปรักษาคนป่วย, การใช้วิธีการสะกดวิญญาณ เช่น เอาผ้ายันต์ปิดไว้ เอากะโหลกศีรษะส่วนหน้าผากมาทำปั้นเหน่งเพื่อสะกดวิญญาณ พบในตำนานภาคกลาง และภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันของการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ได้แก่การใช้ผ้ายันต์ เช่น ทำผ้าประเจียดลงยันต์, การใช้ฤทธิ์ เช่น สามเณรผู้มีฤทธิ์ไปเอาพระธาตุ, การสาป เช่น ฤาษีสาปทุกอย่างให้กลายเป็นหิน พบในตำนานภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันของการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ได้แก่การใช้เสน่ห์ เช่น ปู่เจ้าสมิงพรายทำเสน่ห์ใส่พระลอพบในตำนานภาคเหนือ

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้น มีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี สังคม การปกครอง การศึกษา และวิถีชีวิตของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การใช้ไสยศาสตร์แก้ปัญหาต่างกันหรือเหมือนกันได้

7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมายของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่าไม่มีประเด็นใดที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีประเด็นที่ต่างกันคือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การใช้กฎของบ้านเมือง ได้แก่ พระแก้วโกรพสั่งให้ลงโทษและพิพากษาลูกชายและเมียสาวโดยจับใส่ขื่อคาโบยตีแล้วนำไปประหารส่วนผู้หญิงให้

ลอยแพ เมื่อสามีทำผิดกฎของเมืองลับแลโดยการพูดโกหกจึงต้องออกไปจากเมือง ตาขุนทองฆ่าลูกสาวเขาจึงถูกจับขังคุก พันท้ายนรสิงห์ขอให้พระเจ้าเสือประหารชีวิตตนตามกฎมณเฑียรบาล พบในตำนานภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การครองเมือง เช่น เมื่อขุนขอมเสียชีวิตฝ่ายกรมการเชิญเจ้าสุรอุทกขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน คณะกรรมการเมืองและชายาได้ปรึกษาหารือกันให้บุตรชายครองเมือง พบในตำนานภาคอีสาน และ ภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแจ้งเรื่องราว เช่น เมื่อพบสิ่งแปลกๆ ที่เกิดขึ้นต้องรายงานนายอำเภอเพื่อมาตรวจสอบ เมื่อพรานบุญพบรอยเท้าขนาดใหญ่จึงรายงานต่อเจ้าเมืองและเจ้าเมืองรายงานต่อพระเจ้าแผ่นดินต่อไปพบในตำนานภาคกลาง และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การเป็นเมืองประเทศราช เช่น เมืองขึ้นต้องส่งผ้าขาวเป็นเครื่องบรรณาการ, การถวายตัว เช่น เมื่อเจ้าเมืองอยากได้หญิงงามคนใดต้องส่งหญิงงามนางนั้นไปถวายตัว พบในตำนานภาคอีสาน

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมายของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีความต่างกันเป็นเพราะอิทธิพลของ การปกครอง และวิถีชีวิต ของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การใช้กฎหมายแก้ปัญหาต่างกันหรือเหมือนกันได้

8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลังของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลังที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือการต่อสู้จากความร่วมมือของชาวบ้าน ได้แก่ ใช้เชือกลากพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำ ช่วยกันไล่จับควาย ร่วมกันขับไล่และต่อสู้กับข้าศึก, การต่อสู้เป็นกองทัพ ได้แก่ ทางกรุงเทพฯได้ยกกำลังไปปราบโจร การทำยุทธหัตถีของพญาจันทราชและพญาฟ้าแดด โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์ การสู้รบเพื่อแย่งเมือง การยกทัพไปปราบ ฯลฯ, การต่อสู้ด้วยกำลังกับผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ ได้แก่ การต่อสู้ของสองพญาสัตว์ พญานาคราชกับไพร่พลมาถล่มเมือง พญานาคต่อสู้กันเองเพื่อแย่งความเป็นใหญ่ ยักษ์สองตนเกิดการทะเลาะถึงขั้นต่อสู้กัน เมื่อรอยเท้าเท่ากันทรพีจึงออกไปท้าสู้กับพ่อ การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลังของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อในศาสนาเดิม และศาสนาใหม่ซึ่งอยู่ในช่วงของการผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อใหม่ อีกทั้งการสู้รบระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองในลักษณะช่วยกัน หรือเป็นกองทัพนั้นเป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังมีความรัก ความโกรธ ความโลภ ความหลงอยู่

จึงทำให้เกิดการปกป้อง ปราบปราม และรุกรานผู้อื่นโดยใช้วิธีการต่อสู้ด้วยกำลังเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้นประเด็นย่อยที่กล่าวมานี้จึงมีปรากฏในตำนานทุกภาค

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ สาเหตุที่ทำให้เกิดการต่อสู้ด้วยกำลัง มาจากการแย่งผู้หญิง เช่น พญานาคเข้าอาละวาดแย่งชิงตัวนาง เกิดการแย่งชิงผู้หญิงระหว่างคนและยักษ์ พระยาจาตุมส่งกองทัพมาชิงเอานาง เมื่อถูกปฏิเสธท้าวแองกาจึงยกทัพมาตีนครเงินยางชายหนุ่มต่อสู้กับพวกทหารเพื่อความรักจนตัวตาย ไกรทองต่อสู้กับจระเข้ พบในตำนานภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การใช้กำลังกับสิ่งของ เช่น ท้าวกำพร้าทุบงาช้างช่างก่อสร้างได้ทุบเอาปีก หัว และหางของหงส์หินออกแล้วสร้างเจดีย์ครอบเอาไว้ พบในตำนานภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การต่อสู้เพื่อป้องกันตัว เช่น ชักมีดโต้จากเอวพร้อมสู้กับเสือร้าย พบในตำนานภาคกลาง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การต่อสู้ด้วยกำลังภายในครอบครัว เช่น เมียหลวงและเมียน้อยทะเลาะกันตบตีกันจนตาย พบในตำนานภาคใต้

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลังของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของ สังคม วิถีชีวิต ของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลังต่างกันหรือเหมือนกันได้

9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือ การหนีภัย ได้แก่ หลิมเต้าเคี่ยนพาพรรคพวกหนีราชภัย ผู้คนซึ่งเกิดความกลัวก็ได้พากันหนีไปหมด ชาวเมืองหลบหนีภัยย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ จระเข้หนีไปหลบอยู่ในวังน้ำใหญ่ ฯลฯ, การจากเพราะโมโห ได้แก่ ชายหนุ่มเหวี่ยงขันหมากทิ้ง พ่อเตะกระทะคว่ำเพราะนางหงส์ไม่ยอมแต่งงาน พระยาศรีโคตรบองจึงเหาะกลับเมือง เพราะโมโหที่เสียรู้พ่อตา นางคำโมโหพระร่วงจึงหนีไปแอบในถ้ำ ยายรำพึงวิ่งหนีไปที่อ่าวบางสะพาน นางสีดาแทรกแผ่นดินหนีพระราม, การจากเพราะความละอายใจ ได้แก่ เมื่อความจริงเปิดเผยรายาจึงหนีออกจากวัง เมื่อกำจัดผู้มีบุญไม่ได้แล้วพระยาศรีโคตรบองจึงยกเมืองล้านช้างให้แก่เด็กหนุ่มนั้นแล้วตนเองก็เดินทางกลับ เมื่อต้องต่อสู้กับลูกผู้เป็นพ่อจึงยกกองทัพกลับ เมื่อน้องชายกลั่นแกล้งพี่ชายแล้วพี่ชายไม่โกรธซ้ำยังช่วยเหลือและยกโทษให้น้องชายละอายใจ จึงอพยพ

ครอบครัวไปอยู่ที่อื่น, การจากไปเพราะความผิดหวัง ได้แก่ แม่เอือมระอาในพฤติกรรมของลูกชาย จึงปล่อยไม่สนใจไยดี เมื่อไปร่วมสร้างพระธาตุไม่ทันจึงพากันเดินทางกลับ เมื่อมั่นใจว่าแพ้แล้ว เจ้าชายจึงเทขนมและขันหมากทิ้ง เมื่อทุกคนหมดหวังที่จะนำพระพุทธรูปขึ้นมาแล้วจึงปล่อยไว้อย่างนั้น ฯลฯ การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ย่อมรักตัวกลัวตาย ไม่อยากเกิดทุกข์หรือความไม่สบายใจ การหลีกเลี่ยงในสิ่งที่อันตราย หรือสิ่งที่ไม่ชอบใจ จึงมีปรากฏเหมือนกันในตำนานทั้ง 4 ภาค

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การจากเพราะเศร้า เช่น แม่เสียใจที่ลูกชายไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นแม่จึงขว้างถุงเงินลงน้ำอย่างไม่ไยดีและพายเรือกลับ ตายมดึงเสียใจมากที่น้องสาวเสียชีวิตจึงละทิ้งถิ่นฐานเดิมไปตามยถากรรม นางง้อมหนีกลับเมืองเชียงเคือ นางอุสาหนีกลับเมืองกงพาน เมื่อนางตะเคียนไม่ได้ไปเมืองหลวงแล้วต้นตะเคียนทองจึงจมลงสู่ก้นแม่น้ำ พบในตำนานภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การหลีกเลี่ยงเพื่อป้องกัน เช่น พ่อสร้างตำหนักบนภูเขาให้ลูกสาวอยู่ตามลำพังเพื่อไม่ต้องการให้ใครมาพบ ทุกครั้งที่เจ้ากรุงจีนมาที่บ้านยายรำพึงจะต้องพาลูกสาวออกนอกบ้าน วีรบุรุษรวบรวมทหารไปสวามิภักดิ์กับพระยาวิรปราการร่วมต่อสู้กับพม่า แม่กลัวว่าลูกจะถูกฆ่าจึงพาลูกไปซ่อนและฝากให้ผู้อื่นเลี้ยง ผู้หญิงและเด็กๆ หาที่หลบซ่อน พบในตำนานภาคกลาง และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การหลีกเลี่ยงเพราะหนีภัยธรรมชาติ เช่น ผู้คนอพยพมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำ ย้ายตัวเมืองไปตั้งบริเวณบ้านหาดมะตูม อพยพราษฎรลงไปทางใต้เพื่อไปตั้งเมืองใหม่ พบในตำนานภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การหลีกเลี่ยงเพื่อหนีความจริง เช่น แม่พยายามดึงแขนลูกชายไว้แต่ลูกชายดิ้นรนหนีเพราะไม่ยอมรับว่านี่คือแม่ พบในตำนานภาคใต้

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของ สังคม การปกครอง วิถีชีวิต สภาพภูมิศาสตร์ และภาวะอารมณ์ จิตใจของคนในแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ต่างกันหรือเหมือนกันได้

10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัลของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไข

ปัญหาโดยการให้รางวัลที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือการให้ยศถาบรรดาศักดิ์ ได้แก่ นายแก้วได้รับแต่งตั้งเป็นพระแก้วโกรพ เมื่อเสร็จศึกนายแรงได้รับปูนบำเหน็จเป็นเจ้าเมือง กวนทิพย์มนตรีได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองภูเวียง แต่งตั้งขุนภักดีชุมพลเป็นพระยาภักดีชุมพล ผู้ชนะได้เป็นเจ้าเมืองมรุกขนคร เชียงปุมได้รับพระราชทานยศเป็นหลวงสุรินทร์ภักดี นายถมยาได้ยศเป็นพระศรีธรรมยา ฯลฯ การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัลของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะการสนองตอบต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ต้องการลาภ ยศ สรรเสริญ ดังนั้นในประเด็นย่อยนี้ จึงมีปรากฏเหมือนกันในตำนานทั้ง 4 ภาค

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การให้รางวัลเป็นทรัพย์ เช่น พญาอชุตตราชได้พระราชทานทองคำให้แก่ปู่ลาวจก เจ้าเมืองประกาศให้รางวัลแก่ผู้ที่มาช่วยลูกสาวเป็นทรัพย์สมบัติของตน พระร่วงทรงปูนบำเหน็จรางวัลแก่ทุกคน นางให้ทองแก่สามี เมื่อพระราชาได้มีดโต้แล้วจึงพระราชทานเงินทองแก่ชายหนุ่ม ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การให้รางวัลเป็นแผ่นดิน เช่น โต๊ะฮ้าหวาได้รับแผ่นดินเป็นรางวัล นายปะหมันได้ไปครองเกาะพัดหมัน ชาวเมืองเชิญท้าวสุพรหมโมกขาและนางไข่ฟ้าครองเมือง พญามังรายถวายที่ดิน พระเจ้าแผ่นดินได้ยกที่ดินส่วนหนึ่งให้ปกครองชาวบ้านพร้อมใจกันเชิญพระร่วงให้มาครองราชย์สมบัติกรุงสุโขทัย พบในตำนานภาคใต้ ภาคเหนือและภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การให้รางวัลโดยการตั้งชื่อให้ เช่น หมู่บ้านแห่งนี้จึงได้รับพระราชทานนามว่า "บ้านเขาพังไกร" ตามชื่อช้าง มะกะโทได้รับพระราชทานนามว่า "พระเจ้าฟ้ารั่ว" รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระราชทานชื่อคณะแม่ครัวว่า "แม่ครัวหัวป่า" เมื่อพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบความจริงได้พระราชทานนามวัดว่า "วัดขุนอินทประมูล" , การให้รางวัลโดยการสร้างรูปแทน เช่น เจ้าเมืองได้หล่อรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรไว้เป็นเครื่องหมายแทนตัวปะหมอ การสร้างศาลให้ขุนด่าน เจ้าแม่พิมพ์ พันท้ายนรสิงห์ คนรุ่นหลังได้สร้างอนุสาวรีย์ผู้กล้าหาญแด่วีรบุรุษและชาวบ้านบางระจันพบในตำนานภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การให้ผู้หญิงเป็นรางวัล เช่น ช้างได้ถอดงาช้างหนึ่งให้ท้าวกำพร้าซึ่งในงาช้างนั้นมีนางสีดาอยู่ เจ้าเมืองสร้างปราสาทให้ท้าวคันธนามอยู่และยกลูกสาวให้ เจ้าเมืองจำปานาคบุรียกนางแสนสีธิดาของตนให้แก่เจ้าชาย ท้าวฮุ่งขณะศึกจึงได้ธิดาเจ้าเมืองแกวทั้ง 8 คนมาเป็นภรรยา ฯลฯ พบในตำนานภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การให้คนเป็นรางวัล เช่น ถวายมิลักขุ 500 ครอบครัวให้ดูแลรักษาพระบรมธาตุ นางทาสจะได้เป็นอิสระถ้าการดักเสือครั้งนี้สำเร็จ เจ้าเมือง

ปวารณาตนเป็นโยมอุปัฏฐากของสามเณรแตงโม, การให้อาหารเป็นรางวัล เช่น พระองค์ทรงแบ่งเนื้อปลาไว้แล้วให้ชาวบ้านไปกินกันอย่างถ้วนทั่ว เจ้าเมืองจีนนำอาหารต่างๆ มาฝากตามม่องล่าย พบในตำนานภาคกลาง และภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การให้สิ่งของเป็นรางวัล เช่น ท้าวกำพร้าขอรับเพียงเครื่องมือในการทำไร่เท่านั้นพบในตำนานภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การให้พระเกศาเป็นรางวัล เช่น พระพุทธองค์มอบเกศานั้นแก่สัวะอ้ายกอน พบในตำนานภาคเหนือ

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัลของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี สังคม การปกครอง วิถีชีวิต สภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพเศรษฐกิจของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การใช้การให้รางวัลเป็นการแก้ปัญหาต่างกันหรือเหมือนกันได้

11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการการเจรจาของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา ที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือการเจรจาเพื่อให้เปลี่ยนความคิด ได้แก่ คนงานของลูกชายมาเจรจาให้แม่กลับไป ท้าวอุทรพูดอ้อนวอนให้นางทั้งสองมาลงเรือของตน นายร่วงอ้อนวอนให้นางคำออกมาจากถ้ำ ชายหนุ่มกล่าวเชิญชวนให้หญิงสาวไปอยู่ที่บ้านของตน เพื่อนๆ บอกนายมากว่านางนาคตายแล้ว ฯลฯ การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจาในประเด็นย่อยเพื่อเปลี่ยนความคิดนี้ ของทั้ง 4 ภาคนี้มีปรากฏเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความต้องการให้ผู้อื่นทำตามใจของตนเอง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การเจรจาเพื่อขอคู่ครอง เช่น แม่ของนางเลือดขาวไปขอบุตรชายของชาวอินเดียเพื่อมาเป็นคู่ครอง เจ้าชายได้ส่งเครื่องราชบรรณาการมาทาบทามสู่ขอพระธิดา ฯลฯ, การเจรจาเพื่อขออภัย เช่น นางได้อ้อนวอนขอไถ่โทษนายทองต่อพระแก้วโกรพปลัดหนุ่มนัดเจรจากับสาวบัวบานเพื่อทำความเข้าใจกัน น้องชายพาครอบครัวมากราบขอโทษพี่ชาย ฯลฯ, การเจรจาเพื่อยุติสงคราม เช่น โต๊ะละหมัยเดินทางมาเจรจาให้ทั้งสองยุติสงครามทั้งสองทำการเจรจาตกลงสงบศึกกัน ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การเจรจาเพื่อขอให้ช่วย เช่น แมวเจรจากับหนูเพื่อขอให้ลักลูกแก้วให้ เจ้าเมืองส่งคณะทูตเดินทางไปขอกิ่งโพธิ์จากประเทศอินเดีย พบในตำนานภาคกลาง และภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การเจรจาเพื่อต่อรอง เช่น นางสีดาขอเวลา 3 ปี แล้วจึงจะยอมเป็นมเหสีของพระยาจาตุม ชาวบ้านจึงยกขบวนมาทวงพระคืน ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การเจรจาเพื่อต่อว่า เช่น สองสามีภรรยาได้ถกเถียงปัญหาทางการเงินในบ้าน นางสร้อยดอกหมากกล่าวตัดพ้อพระเจ้าสายน้ำผึ้งด้วยความน้อยใจ, การเจรจาเพื่อต้องการคำตอบ เช่น พญานาคสอบถามจากพระสงฆ์สามเณรและชาวบ้านแต่ไม่มีใครพบขันทองคำ พระร่วงตรัสถามนายช้างถึงมะกะโท ด้วยความสงสัยจึงเข้าไปถามแม่ว่าพ่อของตนคือใคร ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง และภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การเจรจาเพื่อเข้าพวก เช่น ท้าวโสมพะมิตรได้สวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สัตว์ต่างๆ และผีน้อยยอมเป็นลูกน้องของท้าวกำพร้า พบในตำนาน ภาคอีสาน

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจาของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความต้องการและไม่ต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วใช้วิธีการเจรจาในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ดังนั้นประเด็นย่อยของการเจรจาในแต่ละภาคจึงมีทั้งความเหมือนและความต่าง

12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอมของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีปรากฏในภาคใต้เพียงเรื่องเดียวคือ เรื่องอ่าวถ้ำพระนาง ของจังหวัดกระบี่ในเหตุการณ์ที่พญานาคขึ้นมาทะเลาะกับมนุษย์แล้วฤาษีเข้ามาไกล่เกลี่ยเพื่อประนีประนอม แต่สุดท้ายก็ไม่สำเร็จ

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอมมีปรากฏในตำนานท้องถิ่นน้อยมาก น่าจะเป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังมีกิเลสยังยึดมั่นถือมั่นในตัวตนยอมแพ้ไม่เป็น

13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กลของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่าไม่มีประเด็นใดที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค แต่มีบางประเด็นที่เหมือนกันบางภาคคือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่เพื่อต้องการกำจัด เช่น พ่อแม่ใช้อุบายหลอกให้ลูกทำงานหนักเพื่อให้ลูกอกแตกตาย นายทองต้องการกำจัดพ่อโดยการกลิ้งก้อนหินลงจากหน้าผาเพื่อให้ดูเหมือนเกิดอุบัติเหตุ เณรน้อยออกอุบายหลอกให้นายพรานใช้ไม้เฮียะเพื่อให้เขาเสียชีวิต

ฯลฯ, ใช้อุบายเล่ห์กลเพื่อหาผลประโยชน์ เช่น แมวกับหมาปรึกษากันเพื่อขโมยลูกแก้ววิเศษเจ้าเมืองจาตุมชอบนางสีดาจึงออกอุบายท้าแข่งกับท้าวกำพร้าโดยมีนางสีดาเป็นเดิมพัน โจรทั้งหมดวางแผนจะแย่งต้นตะเคียนทองมาจากนายต๊ะ ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การใช้อุบายเพื่อหลอกให้ทำตามต้องการ เช่น พระยาพาลีออกอุบายให้ทรพีไปรบกันในถ้ำคูหาสวรรค์ ไกรทองแกล้งลวนลามเมียของชาละวันเพื่อหลอกล่อให้ชาละวันออกมา ยายหอมสามารถหลอกล่อให้เสือเข้ามาติดจั่นได้ ฯลฯ, ใช้อุบายเพื่อเอาตัวรอด เช่น หนูไม่เชื่อใจหมาและแมวจึงอมลูกแก้วไว้ในปากแล้วกระโจนลงน้ำทะเล นางคำออกอุบายชวนนายร่วงดำนาแข่งกันเพราะไม่ชอบนายร่วง นายมากคิดหาวิธีการหนีจากนางนาคโดยแอบนำโอ่งมาเจาะรูเล็กๆ เพื่อหลอกให้นางนาคเข้าใจว่านายมากยังอยู่ ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ใช้อุบายเล่ห์กลเพื่อยุยงให้แตกแยก เช่น การยุยงของพระยางอกเขี้ยวให้เข้าใจผิดกับโต๊ะฮ้าหวา พระยาเม็งรายใช้อุบายยุยงเหล่าเสนาอำมาตย์ของเมืองหริภุญชัยให้แตกความสามัคคี ขุนพลเช็กกีกวงออกอุบายกำจัดหลิมเต้าเคี่ยนโดยการใส่ความเขา พบในตำนานภาคใต้ และภาคเหนือ

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กลของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของ สังคม การปกครอง การศึกษา วิถีชีวิต และสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การใช้อุบายเล่ห์กลแก้ปัญหาจึงต่างกันหรือเหมือนกันได้

14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริงของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่าทุกประเด็นเหมือนกันทั้ง 4 ภาค ได้แก่พิสูจน์โดยการแอบดู เช่น ชาวบ้านแอบดูพระพุทธรูปและเห็นพระพุทธรูปกินเด็ก แม่สามีสงสัยในพฤติกรรมของลูกสะใภ้จึงแอบดูและพบว่านางไม่ใช่คน ด้วยความอยากรู้อยากเห็นสามีจึงแอบเปิดดูของในย่าม ฯลฯ, พิสูจน์ความจริงโดยการตามไปดู เช่น มเหสีของรายาตามมาดูก็เห็นรายากำลังดูดเลือดทหารที่ล้มตาย ชาวบ้านออกตามหาพระพุทธรูปตรงที่พบครั้งแรกและเห็นว่าพระพุทธรูปกำลังดำผุดดำว่ายอยู่ นางนาคเห็นว่านายมากออกมานานจึงตามออกมาดู ฯลฯ, พิสูจน์ความจริงโดยการเห็นประจักษ์ เช่น พระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงทราบความจริงว่านางเลือดขาวมีสามีอยู่แล้วและกำลังมีครรภ์อ่อนๆ ก็ทรงเปลี่ยนความตั้งใจ ตาหลวงปู่ได้ออกมาตรวจบริเวณวัดขณะฝนตกจึงเห็นกระดูกของไดโนเสาร์

เมื่อศิษย์สงสัยฤาษีจึงทดลองให้ศิษย์ดู, พิสูจน์ความจริงโดยการค้นหาความจริง เช่น นายพรานออกตามหานกตัวนั้นในป่าแต่กลับพบพระพุทธรูปเจดีย์และหนองน้ำ ชาวบ้านตามมาพิสูจน์ขี้ช้างของนายถมยา ชาวบ้านเมื่อทราบว่ามีสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ก็พากันมาดูและพิสูจน์ ฯลฯ

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริงมีประเด็นย่อยที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคเพราะเป็นวิธีการค้นหาความจริงเป็นทักษะที่ทุกภาคมีเหมือนกัน คือเมื่ออยากรู้ก็สังเกตค้นหา ตามหาความจริง และบางครั้งความจริงก็ปรากฏให้เห็นเชิงประจักษ์

15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้ธรรมชาติของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่าไม่มีประเด็นใดที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค แต่มีบางประเด็นที่เหมือนกันบางภาคคือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ แก้ปัญหาโดยการใช้ต้นไม้ เช่น อำมาตย์รู้สึกอึดอัดเมื่อรู้ความจริงว่ารายามีเขี้ยวแต่ไม่สามารถบอกใครได้เพราะต้องเก็บไว้เป็นความลับเมื่อเขาเจอต้นไม้ใหญ่จึงตะโกนเข้าในโพรงไม้นั้นเพื่อระบายความอึดอัดในใจ ท้าวกำพร้าเก็บเมล็ดข้าวไว้ในโพรงไม้ กลุ่มพระอรหันต์หยุดพักระหว่างทางและวางพระอังคารไว้บนตอมะขาม พบในตำนานภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยใช้ภูเขา เช่น ด้วยความโกรธจึงทำให้เทือกเขาภูพานส่วนหนึ่งแตกล่มทลายกลายเป็นภูเขาลูกเล็กลูกน้อย บริเวณที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนตามแนวภูเขาผีปันน้ำ ที่กั้นระหว่างพะเยา น่าน ลำปางจึงเป็นขี้ไถของปู่ฟ้าโง้มที่ไถค้างเอาไว้ พบในตำนานภาคอีสาน และภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การแก้ปัญหาโดยใช้น้ำ เช่น พระชายาอาบน้ำในสระและสระผมทุกวัน เจ้าเมืองให้เอาจระเข้ไปปล่อยที่สระน้ำในบ้าน คณะเดินทางได้หลบพายุที่ชายหาดแห่งนี้และได้สร้างบ่อน้ำเพื่อใช้ดื่ม ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การแก้ปัญหาความต้องการทางเพศ เช่น ด้วยความรักพระองค์จึงขออยู่ในถ้ำกับนางด้วย พระร่วงได้ช่วยนางทองออกจากปากจระเข้ด้วยความงามของนางพระร่วงจึงอภิเษกกับนาง, แก้ปัญหาโดยการใช้แสงแดด เช่น เมื่อเรือของพระนางจามเทวีล่มจึงสั่งให้ขนข้าวของบนเรือนำมาตากแดด, แก้ไขปัญหาโดยใช้ความอุดมสมบูรณ์ เช่น เมื่อพบว่าบริเวณนี้เป็นที่อุดมสมบูรณ์จึงอพยพครอบครัวมาอยู่ที่นี่และสืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์มาจนเป็นชุมชนใหญ่, การแก้ปัญหาเพราะความหิว เช่น ด้วยความหิวจระเข้จึงคาบพระมเหสีทองไปกิน พบในตำนานภาคเหนือ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การแก้ปัญหาโดยใช้ดิน เช่น บริเวณที่ทำเตาเผามีน้ำท่วมทุกปีพ่อจึงบอกให้ลูกๆ ขุดดินถมโคกให้สูงขึ้น, แก้ปัญหาโดยการใช้ร่างกาย เช่น ทรพีพยายามวัดเท้าของตนกับพ่อเพื่อดูว่าพร้อมจะสู้กับพ่อได้หรือยัง, แก้ปัญหาโดยการใช้ถ้ำ เช่น ตาจวงขุดถ้ำอยู่ริมสองฝั่งคลองพบในตำนานภาคกลาง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การแก้ปัญหาโดยการใช้หิน เช่น ท้าวกำพร้าเก็บเมล็ดข้าวไว้ในโพรงหินจนเต็มไปหมด พบในตำนานภาคอีสาน

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างในแต่ละภาคเป็นเพราะอิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละภาคที่มีทั้งความเหมือนและความต่าง จึงส่งผลให้การใช้ธรรมชาติเพื่อแก้ปัญหานั้นต่างกันและเหมือนกันในบางภาค

16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติของตัวละครในตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบว่ามีบางประเด็นที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาค และมีบางประเด็นที่ต่างกัน การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติที่เหมือนกันทั้ง 4 ภาคคือดวงวิญญาณ เช่น ชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวจะออกเรือจับปลาจะขอความคุ้มครองจากทวดหัวเขาแดงก่อน พ่อแม่ของหญิงสาวสร้างศาลเพียงตาและเชิญวิญญาณลูกสาวเข้าอยู่ที่ศาลนั้น เจ้าพ่อเขางูซึ่งเป็นงูตัวใหญ่คอยปกปักษ์รักษาประชาชนที่มาสักการะและบุคคลที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ของท่าน ฯลฯ, ใช้อำนาจในการสาป เช่น ผู้เป็นพ่อจึงได้ผูดคำสาปแช่งลูกชายให้ประสบแก่ความหายนะ ก่อนที่เชียงงามจะถูกประหารเขาได้สาปแช่งเมืองหนองหาร ฤาษีสาปให้ศพของหญิงสาวกลายเป็นหิน ฯลฯ, การอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น นางจึงตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่าเกิดชาติหน้าขอให้สามีของนางนอนตายอยู่บนกิ่งไม้และอย่าได้มาเป็นสามีภรรยากันอีกเลย พระนางจามเทวีอธิษฐานว่าหากได้ครองเมืองหริภุญชัยดังที่ต้องการแล้วขอให้พายุสงบ ชาวบ้านอธิษฐานให้สามารถอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำได้ ฯลฯ

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ การอาศัยความมหัศจรรย์ เช่น ความมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้นสัตว์ทั้ง 3 กลายเป็นเกาะต่างๆ ท้าวกำพร้าเอาเมล็ดข้าวไปเก็บไว้ในโพรงหินและโพรงไม้จนกลายเป็นน้ำวิเศษ พระร่วงเอาไม้ไผ่มาสานเป็นชะลอมด้วยวาจาสิทธิ์ทำให้น้ำไม่ไหลออกจากชะลอม ฯลฯ พบในตำนานภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การอาศัยเทพยดา เช่นเทพยดาผู้มีฤทธิ์ช่วยอภิบาลบำรุงให้บ้านเมืองเจริญ พระนางจามเทวี ขอให้เทวาอารักษ์ประทานน้ำบริสุทธิ์สะอาดลงมา เทวดาแปลงกายเป็นแมวแม่ลูกอ่อนมานอนขวางทางไว้ ฯลฯ พบในตำนานภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่การเสด็จมาของพระพุทธเจ้าและพระสาวก เช่น ผู้ที่มีบุญบารมีจะพบแก้วมรกต 3 ดวงและพบเห็นพระพุทธองค์เสด็จออกมาจากองค์พระเจ้าใหญ่เสมอ พระมหากัสสปเถระได้อธิษฐานตุงทิพย์ยาว 7,000 วา ต่อมาไข่นั้นได้ฟักออกมาเป็นพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ฯลฯ พบในตำนานภาคเหนือ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ พระอินทร์ เช่นพระอินทร์ใช้อิทธิฤทธิ์อัญเชิญพระธาตุไปไว้บนสวรรค์และสร้างองค์เจดีย์จุฬามณีเป็นที่สถิตพระทนต์เขี้ยว พระอินทร์เนรมิตแท่นหินสีขาวผ่องใสขึ้นระหว่างกลางท้าวอู่ทองเห็นก่อนก็ขึ้นไปนั่ง พระอินทร์ส่งนางไข่ฟ้าเพื่อคอยช่วยเหลือท้าวสุพรหมโมกขา ฯลฯ พบในตำนานภาคใต้ และภาคอีสาน

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่นิมิตฝัน เช่น ตกกลางคืนพระองค์นี้ได้เข้าฝันชาวบ้านเพื่อบอกความต้องการของตนเอง เทวดาบอกให้นางไปที่ภูเขาแล้วจุดธูปอธิษฐานแล้วเอาถ้วยชามไปซึ่งเป็นไปตามความฝันทุกประการ พบในตำนานภาคกลาง และภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ พระอิศวร เช่น พระอิศวรได้ลงโทษโดยการสาปให้ยักษ์ทั้ง 2 กลายเป็นหินแล้วให้ทำหน้าที่ยืนเฝ้าหน้าพระอุโบสถ พบในตำนานภาคกลาง

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่พรหม เช่น พรหมเทพเถระบอกให้ธนกุมารเหมชาลาคอยอีก 3 วันจะมีเรือไปลังกาและจะคอยช่วยเหลือสองพี่น้อง, วิษณุกรรม เช่น วิษณุกรรมแปลงร่างเป็นกวางหลอกล่อนายพรานสุริยาไปที่แก้วและพระธาตุ, พญานาค เช่น สามีภรรยาวิงวอนขอให้พญานาคประทานลูกให้ พบในตำนานภาคใต้

ประเด็นที่มีความแตกต่างกันได้แก่บรรพบุรุษ เช่น บุคคลสำคัญที่ชาวบ้านในอีสานหลายจังหวัดเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของตนซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ พบในตำนานภาคอีสาน

การที่ประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อสร้างความซอบธรรม บุญบารมี ให้คนเกิดความศรัทธา และความเกรงกลัว และบางครั้งใช้อำนาจเหนือธรรมชาติเพื่ออธิบายปรากฏการณ์บางอย่างที่ไม่รู้ ของตัวละครทั้ง 4 ภาค นั้นมีต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และ วิถีชีวิต ของแต่ละภาคที่ต่างกัน

บทที่ 6

บทสรุป

การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยคือ เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค และเพื่อเปรียบเทียบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาคซึ่งได้รวบรวมตำนานท้องถิ่นของแต่ละภาคทั้ง 77 จังหวัด คัดเลือกมาจังหวัดละ 3 เรื่อง ได้ตำนานท้องถิ่นทั้งหมด 231 เรื่อง นำกรอบแนวคิดของความขัดแย้ง จำนวน 4 ประเด็น และกรอบแนวคิดของการแก้ไขปัญหา จำนวน 16 ประเด็น มาวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครที่ปรากฏในข้อความของตำนาน สรุปตามตาราง และพรรณนาวิเคราะห์ ตามรายละเอียดดังนี้

กรอบแนวคิดของความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งกับตนเอง
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น
   - 2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม
   - 2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

กรอบแนวคิดของการแก้ไขปัญหา

1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล

11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กล
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ

สรุปผล

ตาราง 258 แสดงสรุปผลการวิเคราะห์และการเปรียบเทียบประเด็นความขัด**แย้งและ**ประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค โดยคิดค่าความถี่เป็น**ร้อยละ**

กรอบการวิเคราะห์	สรุปผลการวิเคราะห์ภาคต่าง ๆ			
	กลาง 26 จังหวัด ร้อยละ	ใต้ 14 จังหวัด ร้อยละ	เหนือ 17 จังหวัด ร้อยละ	อีสาน 20 จังหวัด ร้อยละ
ประเด็นความขัดแย้ง	100	100	100	100
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	19.52	29.71	17.89	14.57
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น	41.10	46.38	40.83	42.11
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	21.92	28.26	20.64	14.17
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	19.18	18.12	20.18	27.94
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	19.52	12.32	22.94	20.24
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	19.86	11.59	18.35	23.08
ประเด็นการแก้ไขปัญหา	**100**	**100**	**100**	**100**
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	11.39	20.35	8.96	10.09
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	20.28	11.50	30.19	31.14

หมายเหตุ: ข้อความในข้อ 2.1 และ 2.2 หมายถึง เป็นส่วนของข้อ 2

ตาราง 258 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	สรุปผลการวิเคราะห์ภาคต่างๆ			
	กลาง 26 จังหวัด	ใต้ 14 จังหวัด	เหนือ 17 จังหวัด	อีสาน 20 จังหวัด
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
ประเด็นการแก้ไขปัญหา (ต่อ)	100	100	100	100
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	0.36	0.00	1.42	0.00
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	6.76	1.77	3.77	2.19
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	6.05	7.08	3.30	5.70
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	4.27	7.96	3.77	1.75
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	2.14	0.88	0.94	2.19
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	4.27	6.19	5.19	7.46
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	11.03	9.73	7.08	6.58
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	4.27	4.42	7.55	4.82
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	5.69	5.31	6.13	3.51
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม	0.00	0.88	0.00	0.00
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	2.49	5.31	1.89	3.51
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	8.19	5.31	4.25	5.26
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	2.85	0.88	3.77	2.19
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	9.96	12.39	11.79	13.60

สรุปผลการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหา

ในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค ในแต่ละภาค โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามรายละเอียดดังนี้

ภาคกลาง

ประเด็นความขัดแย้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 41.10 (ความขัดแย้งภายในกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 21.92, ความขัดแย้งภายนอกกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 19.18), ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติคิดเป็นร้อยละ 19.86 และความขัดแย้งกับตนเอง กับความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่าเท่ากันคือ คิดเป็นร้อยละ 19.52

ประเด็นการแก้ไขปัญหาการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 20.28, การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 11.39, การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ คิดเป็นร้อยละ 11.03, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 9.96, การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง คิดเป็นร้อยละ 8.19, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา คิดเป็นร้อยละ 6.76, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 6.05, การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา คิดเป็นร้อยละ 5.69, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง และการแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล มีความถี่การปรากฏของการแก้ไขปัญหาเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 4.27, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 2.85, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย คิดเป็นร้อยละ 2.49,การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย คิดเป็นร้อยละ 2.14, การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง คิดเป็นร้อยละ 0.36, และไม่พบการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม

ภาคใต้

ประเด็นความขัดแย้ง ความขัดแย้งกับผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 46.38 (ความขัดแย้งภายในกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 28.26, ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 18.12), ความขัดแย้งกับตนเอง คิดเป็นร้อยละ 29.71, ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 12.32 และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 11.59

ประเด็นการแก้ไขปัญหา การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นคิดเป็นร้อยละ 20.35, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติคิดเป็นร้อยละ 12.39, การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่นคิดเป็นร้อยละ 11.50, การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ คิดเป็นร้อยละ 9.73, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 7.96, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 7.08, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง คิดเป็นร้อยละ 6.19, การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจาการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง และ

การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย ปรากฏความถี่ในการแก้ไขปัญหาเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 5.31, การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล คิดเป็นร้อยละ 4.42, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา คิดเป็นร้อยละ 1.77, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมายการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ ปรากฏการแก้ไขปัญหามีความถี่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 0.88 และไม่พบการแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง

ภาคเหนือ

ประเด็นความขัดแย้งความขัดแย้งกับผู้อื่นคิดเป็นร้อยละ40.83 (ความขัดแย้งภายในกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 20.64, ความขัดแย้งภายนอกกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 20.18), ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 22.94, ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติคิดเป็นร้อยละ 18.35 และความขัดแย้งกับตนเอง คิดเป็นร้อยละ 17.89

ประเด็นการแก้ไขปัญหา การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่นคิดเป็นร้อยละ 30.19, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 11.79, การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 8.96, การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัลคิดเป็นร้อยละ 7.55, การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้คิดเป็นร้อยละ 7.08, การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา คิดเป็นร้อยละ6.13, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง คิดเป็นร้อยละ 5.19, การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง คิดเป็นร้อยละ 4.25, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญาการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ ปรากฏความถี่ในการแก้ไขปัญหาจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 3.77, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 3.30, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย คิดเป็นร้อยละ 1.89, การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง คิดเป็นร้อยละ 1.42, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมายคิดเป็นร้อยละ 0.94 และไม่พบการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม

ภาคอีสาน

ประเด็นความขัดแย้งความขัดแย้งกับผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 42.11 (ความขัดแย้งภายในกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 14.17, ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 27.94), ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ23.08, ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 20.24 และความขัดแย้งกับตนเอง คิดเป็นร้อยละ14.57

ประเด็นการแก้ไขปัญหาการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 31.14, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 13.60, การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 10.09, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง คิดเป็นร้อยละ 7.46, การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ คิดเป็นร้อยละ 6.58, การแก้ไข

ปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 5.70, การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง คิดเป็นร้อยละ5.26, การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล คิดเป็นร้อยละ 4.82, การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย ปรากฏความถี่ในการแก้ไขปัญหาจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 3.51, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญาการแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย และการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติปรากฏความถี่ในการแก้ไขปัญหาจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 2.19, การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 1.75, การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง และไม่พบการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอมไม่ปรากฏความถี่ในการแก้ไขปัญหา

สรุปผลการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้งและประเด็นการแก้ไขปัญหา

ในตำนานท้องถิ่น 4 ภาคที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน และที่ต่างกัน ในแต่ละภาค ตามรายละเอียด ดังนี้

ตาราง 259 แสดงการสรุปผลการวิเคราะห์และการเปรียบเทียบประเด็นความขัดแย้ง และประเด็นการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค โดยการเรียงลำดับ

กรอบการวิเคราะห์	สรุปผลการวิเคราะห์ภาคต่าง ๆ			
	กลาง 26 จังหวัด ลำดับที่	ใต้ 14 จังหวัด ลำดับที่	เหนือ 17 จังหวัด ลำดับที่	อีสาน 20 จังหวัด ลำดับที่
ประเด็นความขัดแย้ง				
1. ความขัดแย้งกับตนเอง	3	2	4	4
2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น	1	1	1	1
2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่ม	*1/1*	*1/1*	*1/1*	*1/2*
2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม	*1/2*	*1/2*	*1/2*	*1/1*

หมายเหตุ:

พื้นที่สีเทาในตาราง หมายถึง ลำดับที่เหมือนกันและใกล้เคียงกันในแต่ละประเด็น

หมายเลข 1/1 ในตาราง หมายถึง ประเด็นย่อยของความขัดแย้งกับผู้อื่นอยู่ในลำดับที่ 1

หมายเลข 1/2 ในตาราง หมายถึง ประเด็นย่อยของความขัดแย้งกับผู้อื่นอยู่ในลำดับที่ 2

ตาราง 259 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	สรุปผลการวิเคราะห์ภาคต่างๆ			
	กลาง 26 จังหวัด ลำดับที่	ใต้ 14 จังหวัด ลำดับที่	เหนือ 17 จังหวัด ลำดับที่	อีสาน 20 จังหวัด ลำดับที่
ประเด็นความขัดแย้ง (ต่อ)				
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3	3	2	3
4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	2	4	3	2
ประเด็นการแก้ไขปัญหา				
1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น	2	1	3	3
2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น	1	3	1	1
3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง	15	16	14	15
4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญา	6	12	9	11
5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรม	7	6	12	6
6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์	9	5	9	14
7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมาย	14	13	15	11
8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลัง	9	7	7	4
9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้	3	4	5	5
10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัล	9	11	4	8
11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา	8	8	6	9
12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม	16	13	16	15

หมายเหตุ: พื้นสีเทาในตาราง หมายถึง ลำดับที่เหมือนกัน และใกล้เคียงกันในแต่ละประเด็น

ตาราง 259 (ต่อ)

กรอบการวิเคราะห์	สรุปผลการวิเคราะห์ภาคต่าง ๆ			
	กลาง 26 จังหวัด	ใต้ 14 จังหวัด	เหนือ 17 จังหวัด	อีสาน 20 จังหวัด
	ลำดับที่	ลำดับที่	ลำดับที่	ลำดับที่
13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย	13	8	13	9
14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริง	5	8	8	7
15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติ	12	13	9	11
16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ	4	2	2	2

เปรียบเทียบความขัดแย้ง

จากตาราง 259 จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลำดับแรกนั้นทั้ง 4 ภาค มีความขัดแย้งเหมือนกัน คือ ความขัดแย้งกับผู้อื่น ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ มีความขัดแย้งภายในกลุ่มอยู่ในลำดับเดียวกันคือ 1/1 แต่ภาคอีกสาน ความขัดแย้งภายนอกกลุ่มอยู่ในลำดับ 1/2

ความขัดแย้งในลำดับที่ 2 ภาคกลาง และภาคอีสาน คือความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในขณะที่ภาคใต้คือ ความขัดแย้งกับตนเอง ภาคเหนือคือความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความขัดแย้งในลำดับที่ 3 ภาคกลาง คือ ความขัดแย้งกับตนเอง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาคใต้ และภาคอีสาน คือ ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ภาคเหนือ คือ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความขัดแย้งในลำดับที่ 4 ภาคเหนือและภาคอีสาน คือ ความขัดแย้งกับตนเอง ภาคใต้ คือ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

เปรียบเทียบประเด็นย่อยของความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งกับตนเองประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ความต้องการ, ความเลื่อมใสศรัทธา, สภาพที่ต่ำต้อย, การเจ็บป่วยกาย, การเจ็บป่วยใจ, ความอยากได้, ความกลัว, ความผิดหวัง, การฝืนใจ, การตัดสินใจไม่ได้, ความโกรธ, การสำนึกและความไม่เชื่อมั่น ประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน ไม่ปรากฏ

2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น

2.1 ความขัดแย้งภายในกลุ่มประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ สามีภรรยา, บุตร, ครอบครัว, เพื่อนร่วมงาน, คนในสังคมเดียวกัน และศาสนา ประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน ไม่ปรากฏ

2.2 ความขัดแย้งภายนอกกลุ่ม ประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ สตรี, ความแค้น, ความโลภ, คำพูด, มนุษย์กับมนุษย์, ความกลัว และมนุษย์และสัตว์ ประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน ได้แก่ การปกครองปรากฏในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, ความสงสัย ปรากฏในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, สัตว์และสัตว์ปรากฏในภาคใต้และภาคกลาง, ความดีปรากฏในภาคอีสานและภาคกลาง, ความเชื่อ ปรากฏในภาคเหนือ และภาคกลาง, เทวดาและสัตว์ปรากฏในภาคใต้

3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ น้ำ, สิ่งที่สร้างขึ้นมา, ทะเล, สัตว์, การคมนาคม และภูมิประเทศ ประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน ได้แก่ สังขาร ปรากฏใน ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, โรคภัย ปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคกลาง, ความแห้งแล้ง ปรากฏในภาคอีสาน และภาคเหนือ

4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติประเด็นความขัดแย้งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่พญานาค, มิติ, พระพุทธรูป, เทพ เทวดา, ดวงวิญญาณ, อาคมและพระธาตุ ประเด็นความขัดแย้งที่ต่างกัน ได้แก่ผู้มีบุญปรากฏในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, การอธิษฐานปรากฏในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, อาหารประหลาดปรากฏใน ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, ของวิเศษ ปรากฏในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, ศาสนาปรากฏในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, ความเชื่อ ปรากฏในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, ตายแล้วฟื้น ปรากฏในภาคอีสานและภาคกลาง, มนุษย์ไม่ได้เกิดจากครรภ์มารดาปรากฏในภาคอีสาน และภาคกลาง, การพยากรณ์ปรากฏในภาคอีสาน และภาคกลาง, การสาปปรากฏในภาคใต้

เปรียบเทียบการแก้ไขปัญหา

จากตาราง 259 จะเห็นได้ว่า การแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นในแต่ละลำดับนั้นทั้ง 4 ภาค ปรากฏเหมือนและต่างกัน ดังนี้ ลำดับที่ 1 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน สำหรับภาคใต้ คือ การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น, ลำดับที่ 2 การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติคือ ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสาน สำหรับภาคกลาง คือ การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น, ลำดับที่ 3 การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นคือ ภาคเหนือ และภาคอีสาน สำหรับภาคกลางคือ การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ สำหรับภาคใต้คือ การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น

นอกจากนั้นจะมีความต่างและความเหมือนกันบ้าง แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่ปรากฏ หรือปรากฏน้อยมากซึ่งเหมือนกันทั้ง 4 ภาค คือ การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง และการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอม

เปรียบเทียบประเด็นย่อยของการแก้ไขปัญหา

1. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่นประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ฆ่าสัตว์ด้วยตัวเอง, ทำร้ายตัวเอง, ลงโทษผู้ทำผิด, ขับไล่ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ ฆ่าพ่อแม่ปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคกลาง, ลงโทษเป็นกลุ่ม ปรากฏในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง, ลงโทษโดยวาจาปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคกลาง, ทำเพื่อป้องกันตนเองปรากฏในภาคอีสาน, ภาคเหนือ และภาคกลาง, รุม ปรากฏในภาคอีสาน และภาคกลาง, ลอบกัด ปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคเหนือ, กลั่นแกล้งปรากฏในภาคอีสาน และภาคกลาง, ฆ่าลูก ปรากฏในภาคใต้ และภาคกลาง, ใช้คนงานปรากฏในภาคใต้

2. การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่นประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ทำตามหน้าที่, ทำด้วยตัวเอง, ช่วยกัน, ทำตามคำสั่ง, คนสนิท, ผู้เหนือกว่า ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่มิตร, คนรัก ปรากฏในภาคอีสาน, ภาคเหนือ และภาคกลาง, คนนอก, อาจารย์ ปรากฏในภาคใต้ และภาคเหนือ

3. การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลางประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันไม่ปรากฏ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ตัดสินโดยการแข่งขันปรากฏในภาคเหนือ, วางตัวเป็นกลางปรากฏในภาคกลาง

4. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติปัญญาประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ไม่ปรากฏ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ ใช้อุปกรณ์, การตั้งชื่อปรากฏในภาคอีสาน, ภาคเหนือ และภาคกลาง, ไหวพริบ, การหลีกเลี่ยง ปรากฏในภาคเหนือ และภาคกลาง, รู้ทัน ปรากฏในภาคใต้และภาคกลาง, ปรึกษาหาแนวทางปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคเหนือ, ความเชื่อ ปรากฏในภาคใต้

5. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ศาสนาและวัฒนธรรมประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ การสร้างพระพุทธรูปและศาสนสถาน, การอาศัยธรรมะประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ความเชื่อ, การให้อภัยปรากฏในภาคใต้, ภาคเหนือ และภาคกลาง, การบรรจุอัฐิ, การมาโปรดของพระพุทธองค์และสาวก ปรากฏใน ภาคอีสาน, ภาคเหนือ และภาคกลาง, การสร้างศาลเพียงตา, การไล่โทษปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคกลาง, อนุสรณ์, ประเพณีการครองเรือน ปรากฏใน ภาคอีสาน และการขอโทษปรากฏในภาคใต้

6. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไสยศาสตร์ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ คาถาอาคม ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่น้ำมนต์, สะกดวิญญาณ ปรากฏในภาคใต้ และภาคกลาง, เสน่ห์ปรากฏในภาคเหนือ, ฤทธิ์, ผ้ายันต์, สาปปรากฏในภาคใต้

7. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้กฎหมายประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ไม่ปรากฏ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่กฎของบ้านเมืองปรากฏในภาคใต้, ภาคเหนือ และภาคกลาง, การครองเมืองปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคเหนือ การแจ้งเรื่องราว ปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคกลาง, เมืองประเทศราช, การถวายตัวปรากฏในภาคอีสาน

8. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้วิธีต่อสู้ด้วยกำลังประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ความร่วมมือของชาวบ้าน, กองทัพและผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ แย่งผู้หญิงปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคเหนือ, ใช้กำลังกับสิ่งของ ปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคเหนือ, ป้องกันตัวปรากฏในภาคกลาง, ครอบครัวปรากฏในภาคใต้

9. การแก้ไขปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงหรือยอมแพ้ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่หนีภัย, จากเพราะโมโห, ละอายใจและผิดหวัง ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่จากเพราะเศร้าปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคกลาง, ป้องกันปรากฏในภาคอีสาน และภาคกลาง, หนีภัยธรรมชาติ ปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคเหนือ, หนีความจริงปรากฏในภาคใต้

10. การแก้ไขปัญหาโดยการให้รางวัลประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ยศ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ ทรัพย์, สร้างรูปแทน, ตั้งชื่อให้ปรากฏในภาคใต้, ภาคเหนือ และภาคกลาง, แผ่นดินปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคเหนือ, ผู้หญิง ปรากฏในภาคอีสาน และภาคเหนือ , คน, อาหารปรากฏใน ภาคเหนือ และภาคกลาง, สิ่งของปรากฏในภาคอีสาน, พระเกศาปรากฏในภาคเหนือ

11. การแก้ไขปัญหาโดยการเจรจาประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่เปลี่ยนความคิด ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่คู่ครอง, ขออภัย, ยุติสงครามปรากฏในภาคใต้, ภาคเหนือ และภาคกลาง, ขอให้ช่วยปรากฏในภาคใต้ และภาคกลาง, ต่อรองปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคกลาง, ต่อว่า, ต้องการคำตอบปรากฏในภาคเหนือ และภาคกลาง, เข้าพวกปรากฏใน ภาคอีสาน

12. การแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอมประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ไม่ปรากฏประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ การห้ามปรามปรากฏในภาคใต้

13. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบายเล่ห์กลประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ไม่ปรากฏ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ต้องการกำจัด, เพื่อผลประโยชน์ ปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคกลาง, หลอกให้ทำตามต้องการ, เอาตัวรอดปรากฏในภาคใต้, ภาคเหนือและภาคกลาง, ยุยงให้แตกแยกปรากฏในภาคใต้และภาคเหนือ

14. การแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ความจริงประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ แอบดู, ตามไปดู, เห็นประจักษ์, ค้นหาความจริงประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ไม่ปรากฏ

15. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้ธรรมชาติประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ไม่ปรากฏ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ต้นไม้ปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคกลาง, ภูเขาปรากฏใน ภาคอีสาน และภาคเหนือ, น้ำปรากฏในภาคอีสาน และภาคกลาง, ความต้องการทางเพศ, แสงแดด, ความอุดมสมบูรณ์ปรากฏใน ภาคเหนือ, ความหิว, ดิน, ร่างกาย, ถ้ำ ปรากฏในภาคกลาง, หิน ปรากฏในภาคอีสาน

16. การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ดวงวิญญาณ, ถูกสาป, การอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน ได้แก่ความมหัศจรรย์ปรากฏในภาคใต้, ภาคอีสาน และภาคเหนือ, เทพยดา ปรากฏใน ภาคอีสาน, ภาคเหนือ และภาคกลาง, พระพุทธเจ้าและพระสาวก ปรากฏในภาคอีสาน และภาคเหนือ, พระอินทร์ ปรากฏในภาคใต้ และภาคอีสาน, นิมิตฝันปรากฏในภาคใต้และภาคกลาง, พระอิศวรปรากฏในภาคกลาง, พรหม, วิษณุกรรม, พญานาคปรากฏในภาคใต้ และบรรพบุรุษปรากฏใน ภาคอีสาน

การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ตำนานท้องถิ่น 4 ภาคจะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลำดับแรกนั้นทั้ง 4 ภาค มีความขัดแย้งเหมือนกัน คือ ความขัดแย้งกับผู้อื่น ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือมีความขัดแย้งภายในกลุ่มอยู่ในลำดับเดียวกันคือ 1/1 แต่ภาคอีกสาน ความขัดแย้งภายนอกกลุ่มอยู่ในลำดับ 1/2 จากผลการเปรียบเทียบนี้ทำให้มองเห็นจุดเหมือนและจุดต่างของทั้ง 4 ภาค คือ ทุกภาคล้วนมีความขัดแย้งกับผู้อื่นมากที่สุด ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์เมื่ออยู่รวมกันย่อมมีความขัดแย้งกัน แต่ภาคอีสานมีความต่างตรงที่ความขัดแย้งภายนอกกลุ่มมีมากกว่าความขัดแย้งภายในกลุ่ม นั่นย่อมแสดงให้เห็นถึงตัวตนของคนภาคอีสานที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกันในหมู่คณะมากกว่าภาคอื่น

ลำดับประเด็นความขัดแย้งที่แตกต่างกันในแต่ละภาคดังนี้ภาคกลาง คือ ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งกับตนเอง นั่นแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และลักษณะของภูมิประเทศในภาคกลางที่เป็นพื้นที่ลุ่มมีน้ำขัง จึงส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับตัวละครที่ปรากฏในตำนาน สำหรับความขัดแย้งกับตนเองปรากฏน้อย อาจจะเป็นเพราะคนในภาคกลางรักความสงบ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพอใจในสิ่งที่ตนเป็น

ภาคใต้ คือ ความขัดแย้งกับตนเองความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั่นแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของคนในภาคใต้ที่มีความคิดละเอียดรอบคอบ จึงทำให้มีความขัดแย้งกับตัวเองเกิดขึ้นมากเป็นลำดับที่ 2 สำหรับความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นสภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคใต้มีทะเลขนาบทั้งสองข้าง มีเทือกเขาภูเขา และป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นน้อยส่วนใหญ่จะเกิดจากทะเล ส่วนความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นปรากฏเป็นลำดับสุดท้าย เป็นเพราะภาคใต้มีทำเลติดต่อค้าขายกับต่างประเทศหลายประเทศจึงได้รับอิทธิพลจากหลายศาสนา ดังนั้นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติจึงมีปรากฏน้อยที่สุด

ภาคเหนือความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติและความขัดแย้งกับตนเองนั่นแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ทางภาคเหนือที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง เพราะทางภาคเหนือจะเป็นภูเขาและที่ราบสูง ซึ่งไม่เหมาะในการเพาะปลูก แต่อาศัยการปลูกพืชไร่ และหาของป่า การคมนาคมก็ไม่สะดวก ดังนั้นประเด็นนี้จึงอยู่ในลำดับที่ 2 สำหรับความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น ภาคเหนือได้รับอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะเรื่องการสร้างพระธาตุ และการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า ส่วนความขัดแย้งกับตนเองจะมีปรากฏน้อยแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนมีจิตใจดีนั่นเอง

ภาคอีสาน ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งกับตนเอง แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางความเชื่อของคนในภาคอีสาน เกี่ยวกับผีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และบรรพบุรุษ แม้ว่าภาคอีสานจะไม่ปรากฏราชสำนักหรือศูนย์รวมที่โดดเด่นเหมือนภาคอื่นๆ แต่ภาคอีสานมีศูนย์รวมอยู่ที่วัด มีวัฒนธรรมและประเพณี เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ดังนั้นความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติจึงมีปรากฏเป็นลำดับที่ 2 ส่วนความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคอีสานเป็นที่ราบสูง แห้งแล้ง ดังนั้นจึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ สำหรับความขัดแย้งกับตนเองมีปรากฏน้อยที่สุดหากวิเคราะห์จากตำนานจะเห็นว่าคนภาคอีสานต้องดิ้นรนต่อสู้กับ

ภัยธรรมชาติและต้องหนีภัยจากการถูกรุกราน จึงทำให้ต้องมีชีวิตเพื่อการอยู่รอด ดังนั้นความขัดแย้งกับตนเองจึงปรากฏน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าคนภาคอีสานมีความรักและสามัคคีในหมู่คณะสูง

จากผลการวิจัยพบว่าความขัดแย้งทั้ง 4 ภาคนั้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเรียงตามลำดับมากที่สุดไปน้อยที่สุดดังนี้ ความขัดแย้งกับผู้อื่น ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความขัดแย้งกับตนเอง และความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับการแก้ไขปัญหาทั้ง 4 ภาคนั้นโดยภาพรวมปรากฏเหมือนและต่างกันบ้าง ซึ่งการแก้ไขปัญหาที่ใช้มากที่สุดเรียงลำดับจากมากไปน้อย 3 ลำดับ คือ การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งตนเองหรือผู้อื่น การแก้ไขปัญหาโดยการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือประเด็นการแก้ไขปัญหา ที่ไม่ปรากฏ หรือปรากฏน้อยมากซึ่งเหมือนกันทั้ง 4 ภาค คือ การแก้ไขปัญหาโดยการวางตัวเป็นกลาง และการแก้ไขปัญหาโดยการประนีประนอมซึ่งสอดคล้องกับ สนม ครุฑเมือง (2553) ที่ได้ศึกษาเรื่องความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาในนิทานพบว่ามีความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากผลการวิจัยพบว่าสาเหตุแห่งความขัดแย้งนั้นเกิดจากความต้องการของมนุษย์เพราะความรัก ความโลภ ความโกรธและความหลง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของอาหาร น้ำ ทรัพยากร และแผ่นดิน, ความเชื่อเก่ากับความเชื่อใหม่ และความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2550, หน้า 209) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อพุทธศาสนา สรุปได้ว่า เมื่อปรากฏการณ์ความเชื่อแบบใหม่คือความเชื่อแบบพุทธศาสนาเข้ามาปะปนผสมกับความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งเป็น ความขัดแย้งระหว่างพระพุทธเจ้ากับชนพื้นเมือง ในเนื้อหาตำนานมักอธิบายว่าชนพื้นเมืองไม่ยอมรับอำนาจของพระพุทธเจ้า อันส่งผลให้พระพุทธเจ้าต้องแสดงอำนาจเพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ และปรมินท์ จารุวร (2549, หน้า 401) ได้กล่าวถึงคู่ความขัดแย้งดังนี้ "ความขัดแย้งและการประนีประนอมทางความเชื่อทางศาสนา และความขัดแย้งและการประนีประนอมระหว่างกลุ่มชนต่างๆ เป็นสาระสำคัญที่สะท้อนจากตำนานปรัมปราไทย ดังนั้น คู่ตรงข้ามที่สะท้อนให้เห็นจากผลสรุปนี้ก็คือคู่ตรงข้ามระหว่าง ความขัดแย้ง-การประนีประนอม ความเชื่อดั้งเดิม-พุทธศาสนา และคนกลุ่มเดียวกัน-คนต่างกลุ่ม"

จากการเปรียบเทียบผลการวิจัยพบว่าสาเหตุที่ทำให้แต่ละภาคมีความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันและต่างกันนั้นเพราะแต่ละภาคมีความเหมือนและความต่างในเรื่องของสภาพภูมิศาสตร์ สังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา การปกครอง และการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานของ สายป่าน ปุริวรรณชนะ (2552, หน้า 188) ได้กล่าวถึงตำนาน

ท้องถิ่นที่อธิบายถึงสภาพภูมิศาสตร์ ดังนี้ "ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ ภูมินาม สถานที่สำคัญในท้องถิ่น และสัมพันธ์กับสภาพสังคมอันได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การคมนาคม การค้าการประกอบอาชีพ และสภาพสังคมริมแม่น้ำ และชายฝั่งทะเลภาคกลาง ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างประสานกลมกลืน" ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 116-118) ได้กล่าวถึงสิ่งที่สะท้อนจากตำนานเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ สรุปว่า มนุษย์มีเรื่องเล่าอธิบายเหตุเกี่ยวกับเรื่องภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็น แม่น้ำ ภูเขา ท้องฟ้า และพื้นดิน มนุษย์ทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นคนตะวันออกหรือตะวันตก กลุ่มคนในเมืองหลวงหรือชนกลุ่มน้อยล้วนมีตำนานที่เล่าขานเพื่ออธิบายเกี่ยวกับประวัติสถานที่ซึ่งอาจเป็นรูปพรรณสัณฐานของธรรมชาติ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร ท้องทะเล และกำเนิดมนุษย์ ฯลฯ ทั้งสิ้น ด้วยการผูกเรื่องและมักจะเชื่อมโยงเข้ากับชุนชนของตนเอง ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 120-122) ได้กล่าวถึงความเชื่อและศาสนาที่สะท้อนจากตำนาน สรุปได้ว่า ตำนานช่วยอธิบายคลี่คลายข้อสงสัยจากความไม่รู้ไม่เข้าใจสภาวะนั้นๆ ในอดีต และเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกิดตำนานเล่าขาน รวมทั้งทำให้เกิดสิ่งเคารพนับถือบูชาหลายลักษณะนอกจากนี้ตำนานยังเป็นบ่อเกิดแห่งลัทธิความเชื่อและศาสนาในสังคม ก่อนที่พุทธศาสนาจะเผยแพร่เข้ามา กลุ่มชนดั้งเดิมมีความเชื่อเดิมอยู่ก่อนแล้ว รูปแบบของความเชื่อและศาสนากับพิธีกรรมที่แตกต่างกันในแต่ละสังคมเราสามารถเห็นองค์ประกอบของศาสนาอื่นๆ ที่แทรกปะปนอยู่ เช่นในประเทศไทยซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ก็พบร่องรอยความเชื่อและพิธีกรรมแบบพราหมณ์และความเชื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีสางเทวดาหรือไสยศาสตร์ปะปนอยู่ ดังนั้นเมื่อเนื้อหาในตำนานเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติในสังคมนั้นๆ เราจึงสามารถวิเคราะห์ความเชื่อทางศาสนาในสังคมนั้นๆ จากเนื้อหาในตำนานได้ และ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2550, หน้า 214-215) ได้กล่าวถึงตำนานในฐานะสิ่งที่สะท้อนถึงความแตกต่างของมนุษย์ ดังนี้

ในทัศนของนักวิชาการด้านคติชนวิทยาและมานุษยวิทยาต่างยอมรับว่า ตำนานเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ผู้คนในชุมชนใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายความเชื่อว่าตนเป็นใคร การอธิบายสถานภาพของคนในสังคม รวมทั้งการอธิบายถึงความแตกต่างกันของมนุษย์ทั้งในเรื่องเพศ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ฐานะ และชนชั้น ฉะนั้น ตำนานจึงมีบทบาทเป็นตัวแทนคำอธิบายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน ซึ่งสามารถนำมาเป็นเครื่องบ่งชี้สถานะทางสังคมของมวลมนุษย์และใช้เป็นแหล่งอ้างอิงที่มาของความแปลกแยกแตกต่างกันทางสังคมกลุ่มชนต่างๆ

การวิจัยตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหานี้พบว่า การแก้ไขปัญหาโดยใช้อำนาจเหนือธรรมชาติมีปรากฏมากในทุกภาค นั่นสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในตำนานที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคน ควบคุมให้คนเกิดความกลัว สร้างความศรัทธาบารมี ความชอบธรรมต่างๆ นอกจากนี้ยังเกิดขึ้นเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ไม่รู้โดยการอิงอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555, หน้า 116) สรุปว่าตำนานอธิบายเรื่องราวในสิ่งที่มนุษย์สงสัยหรือไม่รู้ ทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับจักรวาล ธรรมชาติแวดล้อม โลก มนุษย์ และสรรพสิ่งต่างๆ เพราะมนุษย์ในอดีตต้องการหาคำตอบให้กับปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่มนุษย์เคลือบแคลงหรือไม่แน่ใจ สิ่งหนึ่งที่กระทำได้นั่นคือ การสร้างเรื่องราวมาอธิบายให้กับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งเป็นวิธีการหาคำตอบให้กับมนุษย์ตั้งแต่ยุคบรรพกาล ปฐม หงษ์สุวรรณ (2550, หน้า 95-96) ได้กล่าวถึงเหตุที่ต้องใช้อำนาจเหนือธรรมชาติมาแก้ไขปัญหา สรุปได้ว่า เหตุที่คนไทพวนต้องพลัดบ้านพลัดเมืองหรืออพยพเคลื่อนย้ายนั้น สาเหตุหนึ่งมาจากสงครามไม่ว่าจะเป็นการหลบหนีศัตรูคือแกวหรือเวียดนาม การถูกกวาดต้อนครัวมาสู่ประเทศไทย เรื่องราวการรับรู้ของชาวไทพวนในประเทศไทย ส่วนหนึ่งในฐานะเชลยศึก แต่พวกเขาก็ยังรักษาความเชื่อดั้งเดิมว่าเจ้าเมืองสามารถคุ้มครองพวกตนได้ จึงมีพิธีกรรมบูชาผีเมืองเซ่นไหว้ข้าวปลาอาหารทุกๆปี ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการต่อรองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการพึ่งพาที่จำเป็นเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ เป็นการแก้ไขความเดือดร้อนในชีวิต อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นการดำรงรักษาคติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษให้คงอยู่ในสังคม หากมองในเชิงจริยธรรมเนื้อหาในตำนานเป็นการตอกย้ำว่าหากผู้คนไม่เคารพหรือเชื่อฟังผู้ปกครองหรือผู้นำก็จะนำมาซึ่งภาวะความทุกข์ยากลำบาก ก่อให้เกิดอันตรายถึงชีวิตและบ้านเมืองได้

การวิจัยตำนานท้องถิ่น 4 ภาค: การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา ผลการวิจัยทำให้ทราบว่ามนุษย์ไม่ว่ายุคใดสมัยใดเมื่อมาอยู่รวมกันย่อมเกิดความขัดแย้งขึ้นได้เสมอ ตราบเท่าที่มนุษย์ยังมีกิเลส ยังมีความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความแตกต่างในเรื่องของความเชื่อและศาสนา ตลอดจนความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ มนุษย์ใช้วิธีการแก้ไขปัญหาเพื่อขจัดความขัดแย้ง บนพื้นฐานของความแตกต่างกัน เพื่อจะนำมาซึ่งความสุข ความสำเร็จ สนองความต้องการ และความพอใจ ทั้งของตนเองและผู้อื่น จะเห็นว่าความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาหลายครั้งทำให้เกิดความเดือดร้อน ความเสียหายมากมายต่อมนุษย์ด้วยกันเอง ในยุคปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์สามารถอธิบาย

ปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติได้ มนุษย์ได้เรียนรู้และมีเหตุผลมากขึ้น แต่ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาก็ยังคงอยู่คู่กับมนุษย์ตลอดไปอีกนาน จนกว่าความเห็นแก่ตัวของมนุษย์จะลดลง

ดังนั้นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงความขัดแย้งในอดีตซึ่งปรากฏอยู่ในตำนาน สาเหตุหลักเกิดจากความขัดแย้งกับตนเองก่อน อันเนื่องมาจากความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งคือ ความต้องการในเรื่องของปัจจัย 4 ดินแดน ความเชื่อ ศาสนา และชาติพันธุ์ ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในวงกว้างต่อมา สำหรับการแก้ปัญหานั้นจะแก้โดยตัวเองก่อน แล้วค่อย ๆ ขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ซึ่งบางครั้งอาจเกิดผลกระทบกับตนเองและผู้อื่นได้ เราควรนำบทเรียนเหล่านี้มาใช้เพื่อวิเคราะห์ว่าสิ่งใดที่ส่งผลดีต่อตนเองและสังคมก็ควรนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และสิ่งใดที่กระทำแล้วไม่เกิดผลดีก็ไม่ควรปฏิบัติ ซึ่งตัวอย่างต่าง ๆ เหล่านั้นล้วนมีปรากฏอยู่ในตำนานดังกล่าวแล้ว เราสามารถนำไปขยายผล สู่เยาวชนของชาติ และบุคคลทั่วไปในสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในตำนานท้องถิ่น 4 ภาค ควรศึกษาและวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

1. ศึกษาและวิจัยเปรียบเทียบความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหาในนิทานท้องถิ่น 4 ภาค
2. ศึกษาและวิจัยเปรียบเทียบระหว่างภูมิปัญญาไทยท้องถิ่น 4 ภาค
3. ศึกษาและวิจัยเปรียบเทียบความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหาในนิทานท้องถิ่นอาเซียน
4. ศึกษาและวิจัยเปรียบเทียบความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่นอาเซียน
5. นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเปรียบเทียบความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น 4 ภาคไปทำวิจัยเพื่อพัฒนานำสู่กิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กฤชกร เพชรนอก. (2555). *นิทานพื้นบ้าน ภาคอีสาน*. ปทุมธานี: สกายบุ๊กส์.

ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์. (2553). *วรรณคดีวีรบุรุษไทยและลาว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เดวิด เค. วัยอาจ. (2519). การเขียนประวัติศาสตร์แบบตำนานและพงศาวดาร. *วารสารธรรมศาสตร์, 1*(2), 1-8.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2555). *วรรณกรรมท้องถิ่นเปรียบเทียบ*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แม็กซ์พริ้นติ้ง (สำนักมรดกล้านนา).

ธวัช ปุณโณทก. (2543). ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมพื้นบ้าน. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (หน้า 53-76, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บาหยัน อิ่มสำราญ. (2543). สถานภาพการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (หน้า 191-225, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2550). *กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรมินท์ จารุวร. (2549). *ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประคอง นิมมานเหมินท์. (2528). *นิทานพื้นบ้าน*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.

ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). สายธารวรรณกรรมล้านนา. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (หน้า 173-190, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2544). *นิทานพื้นบ้านชายแดนใต้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ประสิทธิ์ ชนะรัตน์ และชมนาด วัณสุทธางกูร. (2544). *แผนกลยุทธ์*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปรีชา อุยตระกูล. (2543). จริยธรรมในวรรณคดีอีสาน. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (หน้า 151-172, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิฑูร มะลิวัลย์. (2543). สรุปคำบรรยาย อิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาต่อวรรณคดีท้องถิ่นอีสาน. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (หน้า 50-52, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เยาวลักษณ์ กิตติชัย. (2533). *ความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

รศนา อัชชะกิจ. (2537). *แนวทางแก้ไขปัญหา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วรรณี วิชัยระหัด. (2547). *การศึกษานิทานพื้นบ้านชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิสันต์ บัณฑะวงศ์. (2527). *นิทานพื้นบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาคาร.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2534). ความเชื่อเรื่องแถนในไทยดำ : ศาสนาดั้งเดิมของคนไทย. *วารสารเมืองโบราณ, 17*(3), 12-35.

ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. (2540). *ชื่อบ้านนามเมือง*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง. (2537). *ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง. (2543). การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นกับสังคม. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (หน้า 10-25, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิราพร ณ ถลาง. (2545). *ชนชาติไทในนิทาน : แลลอดแว่นคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: พิฆเณศ พริ้นติ้ง เซ็นเตอร์.

ศิราพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด. (2557). *ตำนานท้องถิ่นของจังหวัด 77 จังหวัด*. ม.ป.ท.: ศูนย์วัฒนธรรม.

สถาบันราชภัฏอุดรธานี. (2546). *ข้อมูลวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี: โครงการสื่อปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

สนม ครุฑเมือง. (2549). *การสอนวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้วยนิทานพื้นบ้านในเขตภาคเหนือ*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สนม ครุฑเมือง. (2553). *นิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สนม ครุฑเมือง. (2557) *นิทานประชาธิปไตย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). พิษณุโลก: พิษณุโลกการพิมพ์ดอทคอม.

สนิท บุญฤทธิ์. (2544). *นิทานพื้นบ้าน ภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

สมชื่น เชี่ยวกุล. (2539). *รายงานการวิจัยเรื่องภูมิหลังและคติชนวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญของชุมชนเมืองรอบบึงแก่นนคร*. ขอนแก่น: ภาควิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2547). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พริ้นติ้งแมสโปรดักส์.

สายป่าน ปุริวรรณชนะ. (2552). *ตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง: ความสมานฉันท์ในความหลากหลาย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำลี รักสุทธี. (2544). *นิทานพื้นบ้านอีสาน*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

สืบพงศ์ ธรรมชาติ. (2534). *การวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือบุด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สืบพงศ์ ธรรมชาติ. (2551). *วรรณกรรมเฉพาะท้องถิ่นไทยภาคใต้*. สงขลา: เทมการพิมพ์.

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2543). อิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาต่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (หน้า 26-45, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมาลี ลิ้มประเสริฐ. (2547). *การอ่านบันเทิงคดี*. กรุงเทพฯ: พีเพรส.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2527). *พัฒนาการของชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา*. เชียงใหม่: โครงการตำรา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). *ความคิดทางประวัติศาสตร์และศาสตร์ของวิธีคิด : รวมบทความทางประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

อุดม หนูทอง. (2543). วรรณกรรมภาคใต้ : ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ* (หน้า 77-95, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฮารัลด์ ฮุนดีอุส. (2543). สรุปคำบรรยาย อิทธิพลพุทธศาสนาต่อวรรณคดีล้านนา. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (หน้า 46-49, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Comelius, S.W. and Caspi, A. (1987). *Everyday problem solving in adulthood old age*. New York: Mc Graw-Hill.

Dundes, Alan. (1965). *The study of Folklore*. England Chiff, N.J.: Prentice-Hall.

Eliade, Mircea. (1963). *Myth and reality*. New York: Harper & Row.

Malinowski, B. (1954). Myth in primitive psychology. In *Magic, science and religion*. New York: Doubleday Anchor Books.

Maria, Leach. (Ed). (1972). *Standard dictionary of folklore, mythology and legend*. N.P.: Funk & Wagnalls.